Enciclopedia Înțelepciunii

Enciclopedia înțelepciunii este o carte despre oameni remarcabili, ale căror convingeri și cunoștințe privind experiența vieții s-au transmis prin viu grai de la popor la popor și din generație în generație.

Enciclopedia înțelepciunii reprezintă o concentrare de înțelepciune milenară din domenii precum cultura, arta și istoria întregii omeniri.

Enciclopedia înțelepciunii este o carte despre nașterea ideilor, transformarea înțelesurilor, desfășurarea proceselor, despre dezvoltarea epocilor și a civilizațiilor.

Înțelepciunea marilor gânditori ai lumii, în care se conține întreaga filozofie a vieții, acumulată în paginile cărții de față, oricât de veche ar fi, este actuală și perenă.

Genul acestei cărți este unul aparte, nu atât enciclopedic, cât filozofic. Toți semnatarii acestor maxime, oricât de celebri, se închină în fața înțelepciunii vieții.

Cunoașterea-i măreață și frumoasă,
Cunoașterea-i mai scumpă ca un șirag de perle,
Căci timpul nimicește orice comoară,
Dar înțeleptul și-nvățatul nu piere niciodată.

Al-Samarkandi

Cugetări ale lumii antice

❖ Pe săracii care visează la bogăție îi așteaptă, în căutările lor, doar eșecul. Tentația de îmbogățire este echivalentă cu cea de îmblânzire a unor elefanți sălbatici.

❖ Nebunul se consolează cu trecutul, prostul cu viitorul, înțeleptul cu prezentul.

❖ O ceartă fără motiv – iată semnul prostiei.

❖ Binele strălucește din depărtare ca vârfurile munților Himalaya. Răul nu se vede nici de aproape, la fel cum nu se văd săgețile slobozite noaptea.

❖ Cel nobil vorbește doar despre virtuțile aproapelui, chiar dacă aceluia îi lipsesc; cel josnic, doar despre defecte. Și chiar dacă amândoi greșesc, primul merge în ceruri, iar al doilea în infern.

❖ Avuțiile, chiar și cele mai neînsemnate, sunt prețuite cu adevărat doar atunci când cel ce năzuiește la fericire în viață le poate oferi: căci ceea ce este oferit se preschimbă în comoară, iar ceea ce este păstrat are parte doar de distrugere.

❖ Bogăția și sănătatea constantă, prietenul și nevasta cu vorbă dulce, fiul ascultător și cunoașterea folositoare – iată cele șase bucurii ale acestei lumi.

❖ Teme-te de pericol înainte de a-și face el apariția; când pericolul deja există, nu te teme, înfruntă-l.

❖ Nu te face Brahman nici părul încâlcit, nici neamul și nici nașterea. Brahman și fericit ești atunci când în tine sălășluiește adevărul și dharma.

❖ Fii binevoitor cu oaspetele, chiar dacă acesta îți este dușman. Copacul face umbră chiar și tăietorului de lemne.

❖ Fii recunoscător lumii; să dorești fiecăruia binele – iată ce e mai nobil și mai scump decât orice binefacere; în plus, aceasta nu cere nicio cheltuială.

❖ În caz de neputință, mânia e nemăsurată.
Eu sunt principalul, de-i vorba de dreptate,
Și dacă pe căi greșite-am apucat-o,
Ce soartă va avea poporul meu, urmându-mă în ale sale fapte?

❖ Prostul se gândește în copilărie doar la părinți, în tinerețe doar la femeia iubită, la bătrânețe doar la copii. Și nu mai are timp să se gândească la sine însuși.

❖ Binefăcătorul triumfă de două ori: pe lumea aceasta și pe cealaltă. „Eu sunt cel care am făcut binele!" se bucură el. Iar când atinge fericirea el triumfă.

❖ Inimii slăbite de iubire nu-i poți cere liniște și fermitate.

Înțeleptul merge singur pe calea celor fericiți, conducându-i și pe alții pe același drum. Vorbele, oricât ar fi de aspre, nu-l supără, fiindcă îi sunt adresate spre binele lui.

La început, vinul e dulce și, la fel ca o călătorie fermecată, îi derutează pe cei care nu știu să vadă în el păcatul.

Gustul mâncării îl cunoaște doar cel care mănâncă; să răspundă poate doar cel care este întrebat; visează doar cel care doarme; pentru nelegiuit, cel mai bun exemplu e al judecătorului care ajunge să fie judecat.

Pleacă-ți urechea la vorba folositoare, chiar dacă vine de la un copil; nu asculta vorba urâtă, chiar dacă vine de la un bătrân.

Cu adevărat, cel ce va trece în regatul de dincolo de moarte se va găsi în rândul celor înțelepți, între cei ce neîngrădit vorbesc cu divinul Ra.

Educă în tine simțul blândeții, nu te lăsa purtat de pasiuni și alungă de la tine sentimentele de supărare și de furie.

Timpul nu iubește și nu urăște pe nimeni, el este cu toți indiferent - el îi poartă pe toți la fel.

Timpul, firea proprie, necesitatea, întâmplarea sunt elementele de bază, dar numai combinarea lor în chip favorabil sau nefast devine cauză a fericirii sau a nefericirii. Temeiul fericirii stă în cunoașterea de sine și în ascetism.

Tot ceea ce produce mintea poate fi realizat prin mijloace omenești. Soarta ține de însușirile nevăzute ale oamenilor.

Toate faptele, gândurile și vorbele noastre se țin după noi - așa că faceți numai binele!

Podoabele înțeleptului sunt totdeauna modestia și simplitatea, el e mereu în stare să accepte binele celor rostite; și cum spiritul meu singur tinde către virtuți, el înclină astfel spre adepții binelui.

Cel impulsiv nu va cunoaște niciodată adevărul.

Fiecare hotărâre nepărtinitoare micșorează puterea minciunii, afirmă adevărul, dă naștere binelui și distruge răul la fel cum hrana distruge foamea.

Moliciunea, afemeierea, starea bolnăvicioasă, atașamentul de locurile natale, viața îmbelșugată, temerea - iată cele șase obstacole pe calea către măreție.

Acolo unde sunt prețuiți cei nedemni și sunt disprețuiți cei demni, acolo își află refugiu foamea, moartea și frica.

Eroul, învățatul și femeia frumoasă găsesc adăpost oriunde s-ar duce.

❖ Prostul se agită în tot locul, ocupându-se de fleacuri; cel învățat își păstrează liniștea, ocupându-se de lucruri importante.

❖ Prostul care își cunoaște prostia s-a făcut deja, prin aceasta, înțelept, iar prostul care se închipuie înțelept, pe bună dreptate se numește prost.

❖ Dă glas celor adevărate și plăcute; nu da glas celor adevărate, dar neplăcute; nu da glas celor plăcute, dar neadevărate - iată porunca veche de când lumea.

❖ Dă glas celor plăcute, dar nu linguși; fii erou, dar fără laudă de sine; fii generos, dar păstrează-ți demnitatea; fii îndrăzneț, dar fără obrăznicie.

❖ Ignoranța e cea mai josnică dintre ticăloșii.

❖ Departe de mine văpaia urii care, asemenea unui dușman, pune pe oameni stăpânire și duce la pierderea tuturor avuțiilor, la înjosirea castei și a fericirii renumelui bun, departe de mine această văpaie.

❖ Să nu rostească buzele tale vorbe nechibzuite în inimă. Fiindcă e mai bine să te poticnești în gând, decât să te poticnești în conversație.

❖ Să dai sfaturi prostului înseamnă doar să-l înrăiești.

❖ A da, a lua, a împărtăși un secret, a fi interesat, a face și a primi cinstea - iată cele șase semne ale prieteniei.

❖ Chiar chinuiți fiind în cazne cumplite, cei buni nu o vor apuca pe calea celor josnici, ei găsind sprijin în fermitatea înaltei lor ținute morale.

❖ Chiar și adevărul trebuie ascuns dacă duce la nefericire.

❖ Chiar dacă este împins către fapte urâte, omul virtuos nu le va săvârși, fiindcă nu este familiarizat cu ele.

❖ Chiar și mintea prostului acceptă adevărul.

❖ Chiar și suferința, dacă ea aduce fericire aproapelui, cel virtuos o prețuiște peste măsură, ca pe un câștig.

❖ Chiar și cel aflat departe e aproape, dacă îți sălășluiește în inimă; chiar și cel aflat aproape e departe, dacă gândurile tale nu se îndreaptă spre el.

❖ Două sunt căile celor înțelepți în această lume stearpă și nestatornică: să se înfrupte din nectarul cunoașterii superioare sau să se desfete cu tinere frumoase.

❖ Există două leacuri pentru suferințele trupești și sufletești: fie opune-le rezistență, fie nu te gândi la ele.

❖ Două pot fi defectele deținerii de bogății: să dai celui nedemn și să nu dai celui demn.

❖ Faptele trebuie să aducă fericirea. Dar unde nu e dreptate, nu e nici fericire. Fă deci ceea ce e drept.

❖ Fapta e partea celui merituos, e tovarăşul de drum al călătorului şi sluga celui ce creează. Ea ne urmează asemenea unei umbre.

❖ Pentru cel lacom nu există priceput sau nepriceput, nici măreț sau ruşinos, nici bun sau rău – pentru el există doar câştig sau pierdere.

❖ Până la cinci ani vorbeşte-i fiului tău ca unui împărat, de la cinci la cincisprezece ca unei slugi, iar după cincisprezece ani ca unui prieten.

❖ Omul este stăpânul faptelor sale doar până când simte în ureche împunsătura vorbei femeieşti.

❖ Binele e bun atunci când e un bine adevărat.

❖ Dreptatea e nemuritoare.

❖ Barca nu ajunge la mal pe căi ocolite.

❖ Doar cel cinstit şi bun ajunge teafăr la mal.

❖ Virtutea constă în a face binele aproapelui, nu răul. Iar a face bine aproapelui înseamnă a face ce ți-ai dori ție însuți.

❖ Virtutea se instalează în sufletul celui fără de prihană ca urmare a antrenamentului neîntrerupt.

❖ A provoca fericirea sau a îndepărta nefericirea în folosul unei alte ființe, chiar dacă se face cu mare efort, aduce virtuosului mai multă mulțumire decât dacă şi-ar atinge cu uşurință propria fericire.

❖ Virtuțile nu sar în ochi la fel ca viciile.

❖ Prietenul, nevasta, sluga, rațiunea şi îndrăzneala la nevoie se cunosc.

❖ Prietenul la nevoie se cunoaşte, eroul în bătălie, omul cinstit la achitarea datoriei, nevasta în sărăcie, rudele la necazuri.

❖ Prietenii sunt buni când ai nevoie de ei. Plăcerea e plăcută dacă e reciprocă.

❖ Chiar dacă cineva a învins mii de oameni, de mii de ori, în bătălie, iar altul s-a învins pe sine însuşi, acesta al doilea este marele învingător în luptă.

❖ Chiar dacă omul repetă puțin cele scrise, dar trăieşte după legea dharmei, eliberat de pasiune, ură şi ignoranță, bucurându-se de cunoaşterea adevărată, de rațiunea neîncătuşată, neataşat fiind nici de lumea aceasta, nici de cealaltă – el se împărtăşeşte din sfințenie.

❖ Dacă omul bun a făcut un bine, să-l facă neîncetat, să-l pună la temelia intențiilor sale, fiindcă acumularea de bine e o bucurie. Dacă omul rău a făcut un rău, să nu-l mai repete, să nu-l pună la temelia intențiilor sale, fiindcă acumularea de rău e dureroasă.

❖ Dacă ți se întâmplă să auzi o vorbă urâtă, îngroap-o în pământ la o adâncime de şapte coți.

❖ De prețuieşti prietenia,
În casa-n care vei intra
Ca musafir cinstit sau frate,
Fereşte-te cu grijă de femei!

❖ Dacă întâlneşti un înțelept care arată defectele şi-l dojeneşte pe cel ce le are, ține-te după el ca după o comoară călăuzitoare.

❖ Dacă nu îndrepți un rău, el se va face îndoit.

❖ Dacă nu te poți feri de pericol, ce sens are laşitatea, care oricum nu te poate apăra?

❖ Dacă mâna nu este rănită, poți ține în ea şi otravă – otrava nu-l va atinge pe cel nevătămat. Cine nu săvârşeşte răul, nu poate fi atins de rău.

❖ Dacă cel care călătoreşte nu întâlneşte pe cineva asemenea lui sau mai bun, mai bine să rămână singur: cu prostul nu te poți împrieteni.

❖ Dacă fericirea se obține prin suferințe pricinuite celor apropriați sau dacă nenorocirea le este alungată în acelaşi fel, la fericire în cele din urmă tot nu se ajunge şi nu trebuie să acționezi astfel. Dacă eşti înțelept, nu te opune bogatului, cârmuitorului, copilului, bătrânului, ascetului, înțeleptului, femeii, prostului şi învățătorului.

❖ Dacă eşti înclinat spre facerea de bine, fă-ți o casă.
Cum se cuvine să-i iubeşti stăpâna.
Pântecele ei hrăneşte-l şi trupul ei înveşmântează-l,
Pielea ei acoper-o cu balsam înmiresmat,
Desfată-i inima, cât timp trăieşti!
Căci ea e ca un ogor minunat pentru stăpânul ei.

❖ Dacă orbul are parte de cunoaştere, acesta e mai bun decât ignorantul cu privire ageră.

❖ Dacă serviciul este un gest dezinteresat, cine are pe urmă a se plânge? Ceea ce se săvârşeşte cu gândul la răsplată, nu e un serviciu, ci doar returnarea unei datorii.

❖ Dacă auzi o vorbă de taină, să-ți moară în suflet.

❖ Nimănui să nu împărtăşeşti secretul care se poate preface în jar pe buzele tale, şi-ți poate arde limba, şi-ți poate chinui sufletul, şi te poate face să cârteşti împotriva zeului.

❖ Dacă există ceva care trebuie să fie făcut, acționează cu fermitate. Fiindcă mai mult praf se ridică în urma drumețului lipsit de vigoare.

❖ Lăcomia e un foc care mistuie inimile celor ce nu cunosc mulțumirea, celor care au căpătat nevasta dorită şi copii, au obținut avuții, putere, ba chiar mai mult decât au visat - departe fie ea de inima mea.

❖ Lăcomia nu are sfârşit - în această prăpastie poți cădea fără încetare.

❖ Lacomul adesea nu ştie ce vrea, şi singurul lucru care îl aşteaptă e un eşec fără margini.

❖ Marmura răcoroasă a corpurilor femeieşti orbeşte, seduce,
Dar într-o clipă se poate preface într-un sardonix care aruncă flăcări.
Să le posezi - un vis fugar.
Să le pricepi - moarte sigură!

❖ Dacă femeia străluceşte, casa întreagă străluceşte, dacă femeia e prost dispusă, atunci casa întreagă e cufundată în beznă.

❖ Femeia se naşte învățată, bărbații învață din cărți.

❖ Cruzimea - chiar şi față de cei răi - duce în iad. Ce să mai vorbim de cruzimea față de cei buni?

❖ Trăieşte la tinerețe în aşa fel, încât să fii fericit la bătrânețe.

❖ Viața e suflare, fiindcă atâta vreme cât suflarea sălăşluieşte în corp, atâta vreme sălăşluieşte şi viața. Trăieşte cel lipsit de darul vorbirii, al vederii, al auzului, trăieşte cel nebun, cel fără de mâini şi picioare, dar nimeni nu trăieşte fără suflare. Adevărat e că suflarea înseamnă cunoaştere, cunoaşterea înseamnă suflare, iar studiul şi instruirea înseamnă ascetism.

❖ Viața fiecăruia este predestinată bucuriei şi plăcerilor lumeşti, dar dacă acestea nu există, şi există doar frica şi minciuna, atunci viața e mai rea decât moartea.

❖ Viața e una, trupurile sunt multe, adevărul e unul, rătăcirile sunt multe, cunoaşterea e una, ereziile sunt multe. Care înțelept o scoate la capăt între atâtea contradicții?

❖ Rana făcută de săgeată se vindecă, pădurea tăiată de topor se înalță la loc, dar rana făcută de vorba urâtă e fără leac.

❖ Ghimpele, dintele care se clatină şi sfătuitorul prost trebuie îndepărtați cu totul - iată condițiile liniştii.

❖ Meritele, aceste flori plăcute ale gloriei în creştere şi strânse pios ca urmare a faptelor bune, îşi arată prestigiul încă din timpul vieții.

❖ Sănătatea e cea mai de seamă victorie; mulțumirea e cea mai de seamă bogăție; încrederea e cea mai însemnată rudă; nirvana e cea mai înaltă fericire.

❖ Sănătatea, statornicia şi puterea sunt bucurii mari, dar ele sunt inutile, fără desfătarea dată de dragoste.

❖ Cunoaşterea depinde de învăţătură, cinstea de fapte, bunăstarea de sârguinţă, recompensa de soartă.

❖ Omul are parte şi de cele folositoare, şi de cele plăcute; el însă le separă unele de altele. Fiindcă cel cu minte le preferă pe cele folositoare, celor plăcute, pe câtă vreme prostul, de dragul bunăstării lumeşti, le alege pe cele plăcute.

❖ Şi dacă motivul se găseşte undeva neobservat, atunci cum ai să poţi spune cu certitudine că acesta nu există? Căci putem să nu vedem şi din alt motiv ceea ce există, aşa cum la începutul zilei nu vedem discul strălucitor al soarelui.

❖ Din oase e făcută fortăreaţa aceasta, cu carne şi sânge tencuită; bătrâneţea şi moartea, înşelătoria şi prefăcătoria sunt aşezate în ea. Aceia care nu au dus o viaţă fără prihană, care nu au adunat bogăţii la tinereţe, vor muri, asemenea bătrânilor bâtlani pe malul lacului în care nu există peşte.

❖ Se ştie că Ormuzd a creat aceste făpturi pământeşti prin puterea raţiunii înnăscute. Şi cerul şi pământul sunt conduse de raţiune.

❖ Adevărul, mai devreme sau mai târziu, oricum va ieşi la iveală, pe când minciuna va fi făcută praf şi pulbere.

❖ Adevărata frumuseţe a femeii stă în blândeţea purtării ei, iar farmecul - în blândeţea vorbelor sale.

❖ Adevărat e că cel măreţ nu poate fi lacom.

❖ Năzuieşte către cel deştept şi cinstit, fii cu ochii-n patru cu cel deştept şi mincinos, plânge-l pe cel cinstit şi prost, fereşte-te de cel mincinos şi prost.

❖ Aşa cum în casa cu acoperişul prost pătrunde apa, la fel în mintea prost cultivată pătrunde pofta desfrânată.

❖ Vorba înţeleaptă e ascunsă asemenea smaraldului. O poţi găsi chiar şi la sclava care macină grâu.

❖ Cât de nefericit e cel care vine cu o plângere! Soarta nefericitului e să ceară mereu câte ceva.

❖ Aşa cum nu există nici un folos de pe urma inelului din urechea unui măgar sălbatic, la fel, nu există folos de pe urma femeii cu o înfăţişare minunată, dacă ea e vicleană, lipsită de înţelepciune, limbută şi guralivă.

❖ Oricât ar fi omul de grăbit la vorbă, uneori se grăbeşte prea tare în gânduri. Oricât de repede i-ar răspunde inima la toate cele din jur, nu poţi să ţii pasul cu pasiunile ei.

❖ Cartea e mai bună decât o placă de mormânt pictată şi mai durabilă decât un zid. Cele scrise în carte vor trezi la viaţă casele şi piramidele în

inimile acelora care vor repeta numele scribilor, pentru ca adevărul să le fie pe buze.

❖ Când, în luptă, unul este curajos, toată armata este curajoasă; când unul este laş, toţi devin laşi.

❖ Când se întâmplă să cadă, chiar şi omul vrednic cade ca o minge, neînsemnat, ca un bulgăre de argilă.

❖ Aceluia pe care zeii vor să-l piardă îi iau mai întâi minţile, iar acesta începe să vadă totul într-o lumină falsă.

❖ Calul, armele, ştiinţa, lăuta, vorbirea, bărbatul şi femeia sunt buni sau răi - totul depinde de felul în care te porţi cu ele.

❖ Cine va îndepărta ticăloşiile, dacă cel obligat să lupte cu viciile este el însuşi supus lor?

❖ Cine vede prea departe, nu are linişte în sufletul său. Nu te întrista aşadar înainte de vreme şi nu te bucura de ceea ce nu există încă.

❖ Acela care, ştiind de existenţa unei ticăloşii şi având puterea de a i se opune, nu a făcut asta, e vinovat în egală măsură cu răufăcătorul.

❖ Cine nu se scoală când e vremea de sculat; cine e cuprins de lene, deşi e tânăr şi în putere; cel a cărui fermitate şi gânduri sunt sufocate, acela, nepăsător şi leneş, nu va găsi calea spre înţelepciune.

❖ Acela care nu răspunde cu mânie la mânie, salvează doi deodată - şi pe sine şi pe celălalt.

❖ Acela care nu răspunde nici laudei exagerate, nici acuzării, acela care nu răspunde loviturii cu lovitură, care nu doreşte răul celui care l-a supărat, acela este invidiat de zei.

❖ Acela care-şi întoarce faţa chiar şi de la cel ce-şi arată fidelitatea, sau care va fi mâhnit de starea sa în raport cu cel care l-a respins, sau care uită vechile faceri de bine, acela, indiferent de înfăţişarea sa, trezeşte bănuieli.

❖ Acela care mai întâi a fost uşuratic, apoi s-a făcut serios, acela luminează această lume asemenea lunii scăpată de sub nori.

❖ Acela care pune plase, singur cade în ele; acela care sapă o groapă, cade singur în ea, cine ascute sabia, de sabie va muri.

❖ Cine ucide, va fi ucis. Cine ordonă uciderea, tot la ordin va fi ucis.

❖ E uşor să vezi păcatele altora, dar e foarte greu să le vezi pe cele proprii. Fiindcă păcatele străine sunt răspândite ca o coajă, pe când cele proprii sunt, dimpotrivă, ascunse, aşa cum ascunde un trişor iscusit zarul necâştigător.

❖ Leacul nefericirii stă în a nu te gândi la ea. Când te gândeşti la nefericire, ea nu trece, ci creşte.

❖ Călite de lipsuri, inimile oamenilor simpli nu cedează atât de uşor în faţa suferinţelor ca inimile delicate ale oamenilor din nobilime, care nu s-au confruntat cu suferinţe, şi peste care a dat din întâmplare o nenorocire.

❖ Doar cel învăţat vede oboseala învăţaţilor; femeia stearpă nu va cunoaşte durerile celei născătoare.

❖ Minciuna se hrăneşte cu adevăr, ea înfloreşte pe seama acestuia, dar viaţa ei e scurtă.

❖ Mai bine să fii în vrăjmăşie cu unul deştept, decât să te împrieteneşti cu unul prost.

❖ Cel mai bine e să obţii bani prin muncă proprie; e rău când îi obţii prin moştenire, şi mai rău, de la frate, şi, cel mai rău, de la femeie.

❖ Mai bine o clipă trăită după lege, decât un milion de ani de viaţă nelegiuită.

❖ Mai bine să-ţi îndeplineşti prost propria datorie, decât să îndeplineşti bine datoria altuia. Nu păcătuieşte acela care urmează calea propriei firi.

❖ Mai bine să primeşti de la un deştept o mie de lovituri, decât să permiţi prostului să-ţi toarne pe cap uleiuri aromatice.

❖ Iubeşte-i pe oameni, pentru ca şi oamenii să te iubească pe tine.

❖ Dragostea pentru femeie e mai ascuţită decât colţii cu care sunt împodobiţi elefanţii sălbatici, mai arzătoare decât focul; ea e aidoma săgeţii care se implântă în inima omului.

❖ Dragoste, fermitate, îndoială, credinţă, neîncredere, tărie de caracter, slăbiciune, ruşine, chibzuinţă, teamă - toate acestea formează raţiunea.

❖ Îndurarea este puterea omului virtuos. Pacea şi munca - iată izvorul bunăstării.

❖ Poţi prinde un tigru în hăţişul pădurii, o pasăre în înaltul cerului, un peşte în vâltoarea apelor, dar nu poţi prinde inima nestatornică a femeii.

❖ Tăcerea e mai bună decât cuvintele.

❖ Şarlatania e incompatibilă cu dreptatea. Fiindcă dreptatea triumfă doar atunci când măsori totul cu o măsură dreaptă.

❖ Înţeleptul zise fiului său: „Fii fără păcat ca să nu-ţi fie teamă. Fii recunoscător ca să fii demn. Fii chibzuit, ca să fii bogat. Fii mulţumit şi blând, ca să ai mulţi prieteni. Fereşte-te de cei invidioşi. Gândeşte-te la construirea propriei case. Fii amabil cu prietenii şi îngăduitor cu fiecare, ca să nu fii făcut de ruşine. Nu te certa cu nimeni, nu te bate pentru

loc. Nu sluji duhului celui rău şi nu mânca vită. Bea vin cu măsură, iar în momentul degustării vinului vorbeşte cu măsură. Nu există păcat în degustarea cu măsură. Veghează singur şi cu atenţie la propriile defecte. Vorbeşte sincer. Nu sta la aceeaşi masă cu cel beţiv. Nu lua din cele adunate de mai-marii tăi, ca să ai parte de cinste. Fereşte-te de duşman, dacă e la putere. Peste tot şi mereu fii harnic. Niciunde şi niciodată nu fă nimănui ceea ce nu ţi se pare că e bine. Consideră-l pe cel ignorant ca fiind omul cel mai rău şi socoteşte-l nefericit. Nu fi răzbunător şi invidios, cu nevasta şi copiii poartă-te cât se poate de frumos şi de binevoitor. Alege-ţi o nevastă isteaţă şi un prieten amabil. Nu îngădui răutăţii să-şi facă în inima ta cuib. Nu fi nestatornic, ţine-te departe de femeia desfrânată, ca să nu treacă asupra ta toate păcatele ei. Fii generos pe cheltuiala ta, şi nu pe cheltuiala celui străin, aşa cum trupul nu e veşnic, iar sufletul este"

❖ Înţeleptul îşi petrece timpul cu poezia şi ştiinţele, prostul cu viciile, somnul şi certurile.

❖ Înţelepţii sunt cumpătaţi trupeşte; ei sunt cumpătaţi şi la vorbă; cei înţelepţi sunt cumpătaţi în gândul lor; aceştia sunt cu adevărat cumpătaţi în toate.

❖ Înţeleptul nu cunoaşte tristeţea.

❖ Înţeleptul nu plânge după cele pierdute, după morţi şi după trecut. Prin asta se şi deosebeşte de prost.

❖ Noi vedem Timpul, cu toate că el se află simultan în mai multe locuri.

❖ Gândul care a renunţat la diferenţa dintre cel care meditează şi meditaţie este asemenea candelei aflată într-un loc fără vânt, preocupat doar de obiectul meditaţiei - aceasta este desăvârşirea supremă, „norul virtuţii", cum îl numesc zeii. În acest caz, omul devine eliberat încă din timpul vieţii.

❖ Moliciunea îi învinge pe cei blânzi, moliciunea îi învinge pe cei aspri. Nimic nu e inaccesibil moliciunii. Moliciunea e mai puternică decât orice.

❖ Soarele e roşu şi la răsărit, şi la apus. Şi în fericire, şi în nefericire, cei mari sunt neschimbători.

❖ Oamenii pot obţine pe pământ cea mai bună viaţă, bucurie, glorie şi orice fericire, prin puterea raţiunii. Iar acela care are un caracter, înclinaţii şi purtare alese trebuie să mulţumească raţiunii.

❖ Care este temeiul ochiului? Imaginile. Dar care este temeiul imaginii? Inima. Care este temeiul credinţei? Inima.

❖ Speranţa este izvor de mare nelinişte, eliberarea de speranţă este izvorul marelui repaus.

❖ Ştiinţa este soluţia multor îndoieli, ea reprezintă capacitatea de a vedea cele ascunse, ea este o fereastră către toate cele.

❖ Ştiinţele te fac să fii modest, numai prostul se laudă cu ştiinţa lui. Astfel, lumina ne sporeşte vederea şi le orbeşte pe bufniţe.

❖ Nu te apuca de nicio treabă - iată primul semn al înţelepciunii. Dacă te-ai apucat de o treabă, du-o până la capăt - iată al doilea semn al înţelepciunii.

❖ Nu fi grosolan cu nimeni, fiindcă ţi se va răspunde la fel. Vorba mânioasă produce durere, iar pe tine te va ajunge din urmă pedeapsa.

❖ Nu fi nici prea apropiat, nici prea îndepărtat de împăraţi, foc, de cei în vârstă şi de femei: dacă eşti prea aproape, aceştia te vor distruge; dacă eşti prea departe, aceştia îţi vor fi nefolositori.

❖ Nu fi nici prea grosolan, nici prea încăpăţânat, nici prea moale, nici prea înclinat spre argumentaţii, nici prea mânios. Excesul în orice e periculos: grosolănia îi irită pe oameni, încăpăţânarea respinge, moliciunea dă naştere la dispreţ, argumentarea excesivă supără, credinţa oarbă te face caraghios, necredinţa te duce la desfrâu.

❖ Nu a existat, nu există şi nu va exista niciun om demn doar să fie condamnat sau doar lăudat.

❖ Nu se vede urma păsării pe cer şi nici urma peştelui în apă. La fel e şi calea virtuosului.

❖ Nu te amesteca în treburile soţului şi ale nevestei, nu te amesteca în treburile tatălui şi ale fiului.

❖ Ce ţie nu-ţi place, altuia nu face.

❖ Nu gândi cu uşurătate despre rău: „Nu vine el la mine" Că şi urciorul se umple picătură cu picătură. Prostul se umple de rău, câte puţin, câte puţin, şi picătură cu picătură.

❖ Lăuta fără corzi nu cântă, căruţa fără roţi nu se mişcă, nefericită e femeia fără soţ - fie şi de-ar avea sute de neamuri.

❖ Carul cu o singură roată nu se mişcă din loc, destinul nu se împlineşte fără eforturile oamenilor.

❖ Dacă cel puternic e lipsit de încredere, nu-l va birui pe cel slab, iar cel slab, dacă are încredere, îl va birui pe cel puternic.

❖ Cel puternic nu-i va birui pe cei slabi, dacă aceştia se ţin împreună; arbuştii care cresc aproape unul de altul nu se tem de uragan.

❖ Nu se cuvine ca cel înţelept să ţină discursuri urâte despre altcineva, în faţa mulţimii.

❖ Sfaturile înţelepte nu sunt de niciun folos aceluia care se teme de acţiune. La ce bun o candelă în mâinile unui orb?

❖ Nu povesti despre ceea ce pui la cale: proiectul dezvăluit cuiva va fi lipsit de succes.

❖ Nu te baza pe ziua de mâine până ce n-a venit, fiindcă nimeni nu ştie ce nenorociri aduce cu ea.

❖ Nu faci un orator din cel peltic, nici un harnic din cel leneş, nu faci un înţelept din cel ignorant, nici nu-l poţi lumina pe cel prost.

❖ Azi, mâine, trupul nostru va pieri în mijlocul durerilor şi al bolilor. De ce să ne ignorăm datoria de dragul lui?

❖ Nu te supăra pe cel care te amărăşte, răspunde cu blândeţe la grosolănie, nu vorbi în deşert şi nu minţi.

❖ Nu da curs dorinţelor lipsite de măsură, dar nici nu reprima toate dorinţele.

❖ Nu fă nimic din ce te-ar putea chinui pe patul de moarte, căci viaţa durează doar o clipă.

❖ Nu fă ceea ce nu se cuvine să faci nici măcar sub ameninţarea cu moartea; nu amâna ceea ce trebuie să faci – iată străvechea poruncă.

❖ Înţeleptul nu va distruge cele mari de dragul celor mici. Prin cele mici să protejezi pe cele mari – iată adevărata înţelepciune.

❖ Dorinţa nu se potoleşte odată cu satisfacerea celor dorite; mai tare se aprinde focul în care torni ulei. Niciun bine nu piere degeaba.

❖ Înţelepciunea e măruntă atunci când îl înşeli pe cel credul. Curajul e mărunt atunci când îl ucizi pe cel care ţi-a adormit la piept.

❖ Neschimbătoare e inima celui bun – în zadar îl vor aţâţa. Oceanul nu se aprinde cu paie fierbinţi.

❖ Cele neadevărate trec drept adevărate, iar cele adevărate drept neadevărate – atât de felurită este fiinţa.

❖ E imposibil să semeni una şi să culegi alta. Pe măsura semînţei semănate va fi şi rodul.

❖ Puţini dintre oameni ajung pe malul opus. Ceilalţi, aşadar, se agită pe malul de aici.

❖ Nu cu ură se poate pune capăt urii, ci cu dragoste.

❖ Visele suferindului, întristatului, încrâncenatului, ale îndrăgostitului şi a ale omului beat sunt irealizabile.

❖ A nu face rău, realizarea binelui, purificarea propriei minţi – iată învăţătura celor iluminaţi.

❖ Nu există nicio virtute superioară dreptăţii, nu există viciu mai rău decât minciuna.

❖ Nu există prieten comparabil cu sănătatea; nu există duşman comparabil cu boala.

❖ Chiar dacă zeul însuşi i-ar oferi iubirea lui, ea tot o să vrea un alt bărbat. Aceasta e natura tuturor nevestelor.

❖ Nu există foc mai mare ca pasiunea; nu există pacoste mai mare ca ura; nu există nefericire mai mare ca trupul; nu există fericire comparabilă cu liniştea.

❖ Nu există asceză comparabilă cu răbdarea; nu există fericire comparabilă cu starea de mulțumire; nu există un dar comparabil cu prietenia; nu există virtute comparabilă cu compasiunea.

❖ Nu există obstacol comparabil cu ignoranța.

❖ Pentru cel lipsit de bunăvoință nu există zi plăcută din trecut, nu are prieteni acela care e surd în fața dreptății, nu există zi de sărbătoare pentru cel lacom de câştig.

❖ Să nu ai încredere nici în mamă, nici în nevastă, nici în frate, nici în propriii copii, aşa cum ai încredere în prietenul adevărat.

❖ Cel credincios jurământului cumpătării nu avea greutăți cu hrana. Cum să nu găsească el iarbă sau frunze sau un lac cu apă?

❖ Nimeni nu se naşte nici măreț, nici josnic – doar propriile fapte îl conduc pe om spre cinstire sau dispreț.

❖ Nimic nu amenință fructul copt, în afară de cădere; nimic nu amenință pe cel venit pe lume, în afară de moarte.

❖ E josnic acela care vorbeşte despre defectele altuia sau despre propriile sale virtuți. Cel demn nu spune adevărul nici despre virtuțile sale, nici despre defectele altuia.

❖ O, fără îndoială, omul aflat în nenorocire e cu precădere demn de compasiunea celor buni; căci prostia e rădăcina tuturor nefericirilor, şi de aceea tocmai ea este cea mai mare nefericire.

❖ O, noi trăim foarte fericiți – fără vrajbă, înconjurați de vrăjmaşi, sănătoşi, înconjurați de bolnavi, neobosiți, înconjurați de cei istoviți, deşi nu avem niciun fel de avuție. Ne hrăneşte bucuria, ca pe zeii adormiți.

❖ O, fereşte-mă de nefericirea de a-l asculta pe prost sau de a-l privi şi de a-i vorbi! Nu mă lăsa să simt povara grea a vieții în tovărăşia lui!

❖ Abundența fructelor înclină ramura spre pământ, coada bogată a păunului îi încetineşte mersul, calului iute de picior i se pun frâie. La fel, chiar şi virtuțile pot pricinui rău.

❖ Focul îl stingi cu apă, de soare te fereşte umbrela, de boală te scapă doctoria. Pentru orice există un leac; doar prostia nu are niciun leac.

❖ O zi din viața celui înzestrat cu o energie clocotitoare valorează mai mult decât o sută de ani de viață searbădă a omului leneş şi a celui lipsit de vlagă.

- Există o singură cale - calea adevărului, toate celelalte nu sunt căi.

- Împăratul porunceşte o singură dată, omul respectabil îşi exprimă o singură dată judecata, o singură dată se dă fecioara de soţie - aceste trei lucruri se fac doar pentru o singură dată.

- O singură vorbă de folos care, auzind-o, te linişteşte, e mai valoroasă decât o mie de discursuri pline din cuvinte inutile.

„M-a jignit, m-a lovit, m-a învins, m-a jefuit." La aceia care ascund în sine astfel de gânduri, ura nu încetează. Căci niciodată în această lume, ura nu încetează prin ură, ci prin absenţa urii...

- Ei nu şi-au făcut piramide din cupru şi nici monumente funerare din bronz. Nu au lăsat în urmă moştenitori, copii care să le poarte numele. Dar şi-au lăsat moştenirea în scrieri şi învăţături produse de ei...

- E uşor să săvârşeşti lucruri care îţi fac rău şi-ţi sunt dăunătoare. Şi e deosebit de greu să săvârşeşti ce e bine şi folositor.

- Victoria stârneşte ura; cel înfrânt trăieşte în tristeţe. Fericit trăieşte cel senin, care a renunţat şi la victorii, şi la înfrângeri.

- Învinge-te mai întâi pe tine însuţi, şi pe urmă pe duşmani. Cum poate stăpâni pe alţii acela care nu se poate stăpâni pe sine?

- Învinge-te pe tine însuţi - iată cel mai bun leac pentru a fi neînfrânt.

- Învinge mânia prin blândeţe, răul prin bine, lăcomia prin generozitate, minciuna prin adevăr.

- Pe cel lacom îl învingi cu bani, pe cel orgolios, cu rugă fierbinte, pe cel prost, cu îngăduinţa, iar pe cel înţelept, cu sinceritatea.

- Fii drăguţ cu învingătorul şi poartă-te respectuos cu el: îţi vei mai face astfel un prieten.

- Învingându-şi mândria, omul devine plăcut. Învingându-şi mânia, el devine vesel. Învingându-şi pasiunea, îi va merge bine. Învingându-şi lăcomia, el devine fericit.

- Donaţia, prinosul adus sacerdotului e garanţia aducerii de ofrande. Toate fiinţele din lume trăiesc pe seama celor care-şi aduc prinosul. Totul e bazat pe donaţie. De aceea, ofranda se numeşte supremă.

- Imită cele bune, chiar dacă le vezi la duşman, nu imita cele rele, chiar dacă le vezi la părinţi.

- Adevărat că femeia e un foc. Sânul ei este combustibilul. Firele de păr, fumul. Organele genitale, văpaia. Intrarea înăuntru, cărbunii. Satisfacţia, scânteile. La focul acesta, zeii pun la cale ospăţul omului. El trăieşte cât trăieşte. Când moare, este dus către focul funerar. La focul acesta, zeii pun la cale ospăţul omului. Din ospăţul acesta apare omul. Înveşmântat în lumină.

❖ Adevărat că omul e un foc. La focul acesta, zeii săvârşesc ospăţul hranei. Din acest ospăţ apare familia.

❖ Înţelege că fiinţele vii sunt aidoma în ce priveşte căutarea celor plăcute şi îndepărtarea celor neplăcute. De aceea, ceea ce ţie nu-ţi este pe plac, străduieşte-te să nu faci nici altora.

❖ Câtă vreme bărbatul nu şi-a stârpit chiar şi cea mai neînsemantă dorinţă de femeie, mintea lui este legată asemenea viţelului care suge lapte de la mamă.

❖ Câtă vreme omul este plin de energiile vieţii, el uită de moartea cea neînduplecată şi nu are cum scăpa de întâlnirea cu ea. De aceea, prostul nu pune întrebările importante despre adevăratele probleme ale vieţii. Fiecare crede că nu va muri niciodată, deşi la fiecare pas se loveşte de reamintirea morţii.

❖ E bine să pleci urechea la vorbele celorlalţi.

❖ Ţine minte: doar viaţa are preţ!

❖ Nevasta stricată dezonorează măreţia şi fericirea ambelor sexe, asemenea nopţii care, acoperind luna, învăluie în beznă toată frumuseţea pământului şi a cerului.

❖ Poartă-te cu cineva aşa cum şi acesta se poartă cu alţii.

❖ Au fost construite case şi porţi. Dar ele s-au năruit, preoţii care slujeau în ele pomenirea celor morţi au dispărut, monumentele lor s-au acoperit de murdărie, mormintele le-au fost uitate. Dar numele lor sunt rostite, citind aceste cărţi scrise în vremea vieţii lor, iar amintirea acelora care le-au scris e nepieritoare.

❖ Exagerările şi excesele nu duc la nimic bun. Dar şi dacă vei tăcea şi prea multă vreme îţi vei înghiţi cuvintele, chiar şi Adevărul însuşi se poate perima şi dovedi inoportun. Să nu dorească oare Adevărul extazul în inima ta?

❖ Trece vremea şi prietenul devine duşman, iar duşmanul, prieten. Aceasta se întâmplă deoarece profitul personal e mai tentant decât orice.

❖ Ştiinţa fără fapte se duce de râpă, omul fără ştiinţă se duce de râpă, armata fără comandant se duce de râpă, femeile fără bărbaţi se duc de râpă.

❖ Chiar dacă giuvaierul este călcat în picioare, iar sticla împodobeşte fruntea, giuvaierul rămâne giuvaier, iar sticla, sticlă.

❖ Nimeni să nu se însoţească cu prieteni răi, nimeni să nu se însoţească cu oameni răi. Ataşaţi-vă de prieteni buni, ataşaţi-vă de oameni nobili.

❖ În aur de te-ar îmbrăca, să nu te încrezi duşmanului şi femeii neiubitoare – altminteri eşti pierdut.

❖ Sclavul propriilor speranţe e sclav tuturor oamenilor, stăpânul propriilor speranţe a stăpânul lumii întregi.

❖ Pentru acela care priveşte la toţi fără duşmănie şi fără idei preconcepute, lumea este plină de bucurie.

❖ Bucură-te de bucuria care ţi-a fost sortită, suportă nenorocirea care ţi-a

fost hărăzită, aşteaptă tot ce-ţi aduce vremea asemenea plugarului care aşteaptă recolta.

❖ Există oare ceva minunat sau neruşinat în sine? Ce-i place omului, anume aceea este pentru el minunat.

❖ Oare mult va mai dura sejurul pământesc?
Timpul, ca un vis, zboară,
Şi i se spune „Bine ai venit!"
Celui sosit pe plaiurile Declinului.

❖ Raţiunea lipsită de curaj este însuşirea femeii; curajul lipsit de raţiune este însuşirea animalului.

❖ Raţiunea e mai preţioasă decât toate avuţiile lumii.

❖ Omul cu minte evaluează după propria judecată, iar prostul se încrede în zvonuri.

❖ Bolovanul îl urcăm cu mult efort în vârful muntelui, dar la vale el cade într-o clipă. La fel, virtuţile ne trag în sus, iar viciile în jos.

❖ Omul săvârşeşte răul în mod liber şi se pângăreşte. Tot în mod liber, omul nu săvârşeşte răul şi se purifică. Curăţenia şi murdăria sunt legate una de alta. Una pe cealaltă nu o spală.

❖ Cel mai de preţ lucru este raţiunea, fiindcă poţi supune, prin forţa raţiunii, şi cerul şi pământul.

❖ Inima răufăcătorului e neclintită la fericire şi moale în nenorocire; inima celui drept e moale la fericire şi neclintită în nenorocire.

❖ Această lume e oarbă. Numai puţin văd limpede. Asemenea păsării, eliberată din plasă, doar puţini nimeresc la cer.

❖ Viaţa celor muritori e la fel de şubredă ca reflectarea lunii în apă; ştiind asta, fă neîncetat binele.

❖ Priveşte cu bunăvoinţă la toate cele ce există: să-ţi fie vorba liniştită, amabilă, binevoitoare; să-ţi fie fapta direcţionată spre îndreptarea şi evoluţia binelui.

❖ Temeiul liniştii în ţară e dreptatea.

❖ Constructorii de canale dau drumul la apă, arcaşii îşi supun săgeata, dulgherii îşi supun copacul, înţelepţii se îmblânzesc pe sine înşişi.

❖ Soarta domneşte asupra tuturor precum vântul, de care nimeni nu se poate nicăieri ascunde. Dacă soarta devine prietenoasă cu cel leneş, ignorant şi rău, atunci lenea lui devine aidoma sârguinţei, ignoranţa, aidoma înţelepciunii, iar răutatea, aidoma bunătăţii. Iar dacă soarta e duşmănoasă cu acela care e înţelept, drept şi bun, atunci înţelepciunea lui se va transforma în prostie, dreptatea în ignoranţă, iar ştiinţa şi aptitudinile se vor dovedi inutile.

❖ Esenţa a milioane de cărţi într-un singur vers: meritul stă în binele făcut aproapelui, păcatul stă în răul făcut aproapelui.

❖ Creatorul i-a dat omului ochi şi, ca urmare, omul priveşte înafara şi

nu înlăuntrul său. Înțeleptul, însă, tinzând către nemurire, privește înlăuntrul său, închizând ochii.

❖ Corpul e carul; judecata e vizitiul; rațiunea sunt hățurile. Cine nu știe acestea, cel a cărui rațiune nu e niciodată concentrată și ale cărui simțuri nu cunosc frâul, e asemenea calului rău în mâinile unui vizitiu nepriceput.

❖ Trupul îmbătrânește din pricina pribegiilor, muntele din pricina apei, femeia din pricina dorințelor nesatisfăcute, iar inima din pricina vorbelor rele.

❖ Răbdarea este virtutea celui slab și podoaba celui puternic.

❖ Răbdarea este podoaba bărbatului, simplitatea este podoaba femeii; cu toate acestea, cel care a fost jignit trebuie să răspundă cu forță, iar cel care se dedă desfătărilor dragostei să lase deoparte cumpătarea.

❖ Ceea ce trebuie să fie cunoscut este inepuizabil și înzestrat cu o existență subtilă, iar viața este cu adevărat șubredă, așa că, lăsând deoparte mrejele științelor, trebuie să meditezi la ceea ce e adevărat.

❖ Și culcați în pat primim ceea ce soarta a hotărât să ne ofere. Ceea ce n-a hotărât, nu vom primi, oricâte eforturi am face.

❖ Merită să te naști dacă îți este hărăzită libertatea. Dacă viața e sclavie, atunci ce este moartea?

❖ Zeița fericirii îl vizitează pe acela care munceşte ca un leu. Doar cei de nimic spun „Totul vine de la soartă!" Înfrânge soarta prin fapte bărbătești; dacă sârguința ta nu va fi încununată de succes, nu va fi vina ta!

❖ Doar zeilor le este cunoscut mersul ursitei.

❖ Doar sufletelor mărețe care cred cu fermitate în Zeu și în îndrumătorul spiritual li se deschide de la sine înțelesul întreg al învățăturii Vedelor.

❖ E cu adevărat învățat acela care face fapte bune.

❖ Cel chinuit de pasiune nu adoarme nici pe un pat moale; o dată pasiunea satisfăcută, adoarme și pe ghimpi.

❖ Măreț e acela care se face orb la vederea nevestelor altora, șchiop în goana după bogăția altuia și mut când aude hula la adresa aproapelui.

❖ Om adevărat este acela care leapădă mânia ce se apropie, așa cum șarpele își leapădă pielea cea veche.

❖ E mai puternic omul care îndepărtează de la el cinci demoni: lăcomia, răutatea, lașitatea, senzualitatea excesivă și lipsa de mulțumire.

❖ Leneșul e cel mai nenorocit dintre oameni, fiindcă creatorul Ormuzd nu a creat nici un grăunte pentru cel leneș.

❖ Se numește brahman acela care a renunțat la rău, acela care nu a săvârșit răul nici trupește, nici cu vorba, nici cu gândul.

❖ Acela care și-a dobândit bogăția prin păcat și se bucură, să știe că bucuria aceasta a lui e mai rea decât nefericirea.

❖ Acela a cărui inimă nu năzuieşte nici la ştiinţe, nici la bătălii, nici la femei, degeaba s-a născut pe lume, răpind tinereţea mamei sale.

❖ Te gândeşti: „Sunt singur" – şi nu ştii că inima nu ţi-o părăseşte înţeleptul care priveşte la binele şi la răul pe care le faci.

❖ Cine are avere, acela are şi prieteni, rude, acela este un om adevărat pe lume, acela este pandit (om cu carte).

❖ Cui nu-i ajunge mintea să înveţe pe altul? Numai cel cu adevărat măreţ e capabil prin raţiune să urmeze calea cea adevărată.

❖ Fericirea sedentarului e statică, a celui care stă în picioare, e dreaptă, a celui care stă întins, e nemişcată, şi înainte merge fericirea călătorului.

❖ Aceluia al cărui gând nu e ferm, care nu cunoaşte adevărul dharmei, a cărui credinţă se clatină, nu-i e dată înţelepciunea desăvârşită.

❖ Parfumul florilor nu se împrăştie împotriva vântului; la fel, cel al santalului sau al iasomiei. Parfumul celor virtuoşi se împrăştie şi împotriva vântului. Omul bun pătrunde peste tot.

❖ Celui cu gândul tulburat, plin de pasiune, care vede doar plăcerea, dorinţa îi e în creştere: adevărat că toate acestea fac legăturile şi mai puternice.

❖ Omul lipsit de bogaţie şi, din această pricină, nesocotit, încetează orice acţiune, aşa cum râurile mici seacă vara.

❖ Chiar şi gelozia închipuită a soţului o împinge pe nevastă spre altul. Cel înţelept îşi păzeşte nevasta fără să-şi arate gelozia.

❖ Podoaba omului este înţelepciunea, podoaba înţelepciunii este liniştea, podoaba liniştii este curajul, podoaba curajului este moliciunea.

❖ Cei împodobiţi cu puterea de a-şi înfrâna dorinţele se leapădă de păcate. De aceea, înfrânarea dorinţelor se numeşte supremă.

❖ Unge cu smirnă buclele Adevărului – fie ca acesta să aibă parte de bunăstare şi de sănătate.

❖ Cei care se bucură de linişte fac fapte bune şi prin aceasta ajung la cer. De aceea, liniştea se numeşte supremă.

❖ Nu te lăuda în van cu ştiinţa!
Nu socoti că în toate eşti întâiul!
Şi cere-le sfatul nu doar înţelepţilor,
Ci şi nepricepuţilor.

❖ Stăpâna casei e sufletul casei. O casă fără stăpână e ca o pădure.

❖ Nevasta bună munceşte pentru tine ca o slugă; dă sfaturi ca un sfetnic; e frumoasă ca zeiţa frumuseţii; e liniştită şi tenace ca pământul; te hrăneşte ca o mamă şi te desfată precum o hetairă. Nevasta bună – şase persoane într-una singură.

❖ Vorba bună rostită de cineva, dacă n-o urmezi, e la fel de nefolositoare ca floarea minunat colorată, dar fără miros.

❖ Vorba bună rostită de cineva, şi pe care o urmezi, e folositoare ca floarea minunată şi frumos mirositoare.

❖ Virtutea este de o sută de ori mai prețioasă decât cea mai scumpă comoară.

❖ Valoarea unui om se cunoaşte după moartea lui.

❖ Adesea, cântarul seamănă cu omul de nimic: când se înalță, când coboară.

❖ Omul trebuie să muncească; el se simte rău când e inactiv. Omul slujeşte omului - omul slujeşte banilor.

❖ Omul care face rău îşi este sieşi duşman: căci singur se hrăneşte din fructele răutății sale.

❖ Prin aceea prin care omul percepe imaginea, gustul, mirosul, sunetele şi atingerile de dragoste, el cunoaşte. Ce mai rămâne? Rațiunea şi inima. În inimă sunt o sută una artere, dar numai una duce la cap. Cel care merge pe firul ei obține nemurirea; către celelalte organe şi membre ale corpului duc celelalte artere, dar nici una dintre ele nu duce la nemurire.

❖ Ce e hărăzit să mi se întâmple, aceea va fi. De neîntors e cursul întâmplărilor, datoria mea e să-l urmez.

❖ Inima celor curați nu e înclinată spre fapte rele. Ține asta în minte şi tinde către curățenia sufletească.

❖ Orice ți s-ar spune, nu vorbi nimănui cu aerul că n-ar avea dreptul să discute cu tine.

❖ Ce poate fi mai rău decât cântarul fără precizie, greutățile falsificate şi decât omul drept şi cinstit preschimbat în impostor?

❖ Ce se numeşte suprem? Vântul suflă adevăr, soarele aruncă raze de adevăr, adevărul este temeiul vorbirii, totul are la temelie adevărul. De aceea, adevărul se numeşte suprem. Zeii ating divinitatea prin ascetism. Totul are la temelie ascetismul. De aceea, ascetismul se numeşte suprem.

❖ Care e folosul ştiinței pentru cel lipsit de minte? La ce-i foloseşte oglinda celui lipsit de ochi?

❖ Care e folosul învățăturii îndreptate spre facerea de rău? La ce foloseşte candela acoperită cu o oală?

❖ Care e sensul învățăturilor aceluia care, studiind toate ştiințele, şi care, pătrunzându-le în esență, nu extrage din ele niciun folos? Doar oboseala.

❖ Ce poate face răufăcătorul aceluia care are în mână sabia liniştii? Când în foc nu se aruncă iarbă, se stinge singur.

❖ Pentru a-ți păstra prietenii, trebuie să ierți. Şase persoane nu-i țin minte pe cei care i-au ajutat odinioară: elevul, pe profesor, fiul însurat, pe mamă, soțul care nu mai iubeşte, pe soție, cel care şi-a atins scopul, pe ajutorul lui, cel scăpat din hățiş, pe călăuză, bolnavul, pe doctor.

❖ Tinerețea se duce ca un şuvoi de nestăvilit. Să ne bucurăm aşadar, căci bucuria e partea muritorilor!

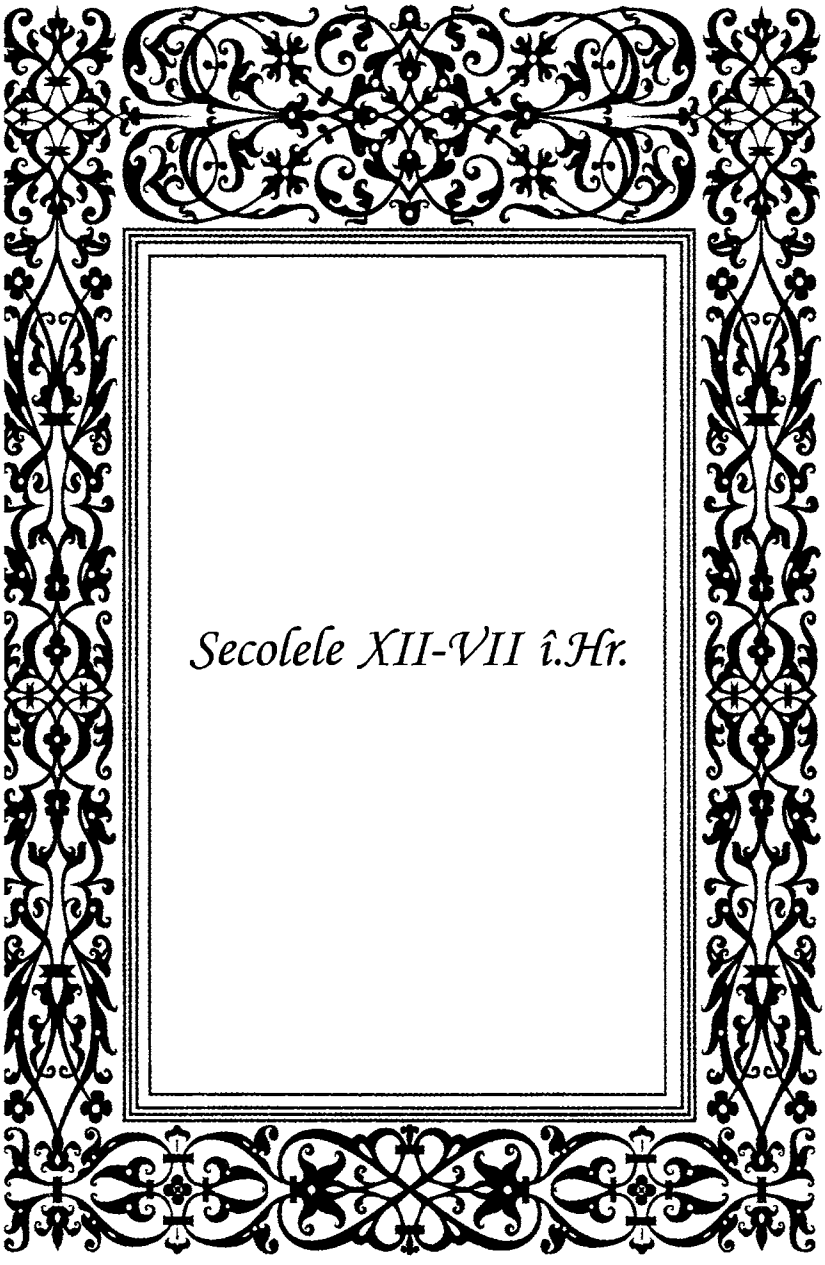
Secolele XII-VII î.Hr.

Bias din Priene
(642–577 î.Hr.)

Este prima figură, cea mai bizară şi misterioasă dintre cei şapte înţelepţi ai Greciei. Nu i se cunoaşte biografia, s-au păstrat doar fragmente cu informaţii modeste despre viaţa sa. Se crede că Bias a fost contemporan cu celebrul rege Cresus şi martor al cuceririi de către perşi a oraşelor din Asia Mică.

În vremea aceea, între Samos şi Priene se purta un război de durată. În bătălia de la Drius, locuitorii din Priene au fost înfrânţi de milesieni. Bias s-a deplasat la Samos şi a reuşit să rezolve conflictul în condiţii satisfăcătoare pentru toate părţile. În acest fel, acţiunile militare au încetat. În timpul celui de-al doilea război mesenian, Bias a răscumpărat câteva fetiţe dintre prizonierii luaţi de spartani, le-a crescut ca pe propriile fiice şi apoi le-a trimis acasă la părinţi, dându-le chiar şi zestre. La puţin timp după aceasta, pescarii atenieni au scos la mal un tripod din bronz cu inscripţia „Înţeleptului". Tatăl uneia dintre fetiţe a luat cuvântul la adunarea poporului, a povestit despre fapta bună a filozofului şi a declarat că înţeleptul nu poate fi decât acesta, şi anume Bias. Adunarea poporului a fost de acord cu această declaraţie şi tripodul i-a fost trimis. Bias, după ce a citit inscripţia de pe tripod, a declarat că înţeleptul este zeul Apollo şi nu a primit cadoul După o vreme, în timpul asediului regelui lidian Alyattes, Bias şi-a salvat oraşul natal printr-un vicleşug, în urma căruia Alyattes a încheiat cu Priene o înţelegere de pace.

Fiind sfătuit de înţeleptul Bias, regele lidian Cresus a oprit pregătirile pentru construirea unei flote şi a început să susţină relaţii de prietenie cu locuitorii insulelor ionice.

Când Priene a fost cucerit de perşi, mulţi dintre locuitori au început să părăsească în fugă oraşul, străduindu-se să-şi ia cu ei toate averile. Doar Bias era foarte liniştit. Locuitorii oraşului au fost uimiţi de purtarea calmă a filozofului şi l-au întrebat de ce nu ia nimic cu sine, la care înţeleptul a răspuns cu fraza lui celebră: „Tot ce am, eu port cu mine".

- Nu încuraja nesăbuinţa, iubeşte chibzuinţa.
- Cucereşte prin convingere, nu prin forţă.
- Majoritatea e rea.
- Când eşti sărac, ceartă-i pe bogaţi doar dacă nu te-ai îndatorat prea tare.
- Tot ce am, eu port cu mine.
- Nu te grăbi când vorbeşti, graba e semnul nebuniei.
- Împarte-ţi viaţa astfel ca şi cum ai mai avea de trăit şi puţin şi mult.
- La tinereţe fă-ţi provizii de înţelepciune pentru bătrâneţe, fiindcă nu există avuţie mai de preţ.
- Când se desfată omul? Când are un câştig.
- Când mai mulţi se apucă de-o treabă, nu-i a bine.
- Autoritatea asupra poporului e mai mare atunci când legea sperie la fel ca un tiran.
- Care este cel mai bun sfetnic? Timpul.
- E mai bine să lămureşti o ceartă între doi duşmani decât între doi prieteni, fiindcă se ştie că după aceasta unul dintre prieteni îţi va deveni duşman, iar unul dintre duşmani - prieten.

- Cea mai bună casă e aceea în care stăpânul se poartă la fel de liber, după cum o face şi în afara ei - după voia legii. Iubeşte discernământul.
- La întrebarea: „Ce ocupaţie îndrăgeşte omul?", Bias a răspuns: „Câştigul uşor" La întrebarea:„Ce este greu?", Bias a răspuns: „Să suporţi cu noblețe trecerea la mai rău". La întrebarea: „Ce este omului plăcut?", Bias a răspuns „Speranța"
- Trebuie să te priveşti în oglindă, şi dacă arăți foarte bine, fă fapte foarte bune, iar dacă arăți rău, îndreaptă-ți defectul de la natură printr-o purtare cuviincioasă.
- Nu flecări: dacă dai greş, o să regreți.
- Nu fi nici prost, nici rău.
- Nu te grăbi să te apuci de treabă, dar odată ce te-ai apucat, fii statornic.
- Pe cel nevrednic nu-l lăuda că e bogat.
- Doar un suflet bolnav se poate simți atras de cele imposibile şi poate fi surd la nenorocirea altuia.
- Nefericit e acela care nu poate suporta nefericirea.
- De pe urma conducătorului lipsit de minte ţara nu are niciun folos.
- Despre zei să spui că există.
- Cel care înoată pe puntea corabiei, nu se află nici printre cei vii, nici printre cei morți.
- Cauza oricărui succes caut-o la zei, şi nu în tine însuți.
- Puterea omului se trage de la natură, ştiința de a vorbi spre binele țării vine din suflet şi din discernământ, iar bogația e pentru mulți rezultatul purei întâmplări.
- Ascultă mai mult şi vorbeşte când se cuvine.
- Gândeşte-te bine ce faci.
- Cei răi sunt peste tot în majoritate.
- Regele sau tiranul dobândeşte slavă când dă primul exemplu de supunere în fața legii.

Esop
(cca 640–cca 560 î.Hr.)

Înțelept antic grec, autor de fabule.

S-a născut în Frigia. Cea mai mare parte a vieții şi-a petrecut-o ca sclav. Fiind eliberat, a fost trimis de Cresus la Delfi, unde a fost acuzat de blasfemie şi aruncat de pe stânci. Fabulele sale, în număr de peste 400, s-au păstrat pentru multă vreme transmise prin viu grai ca exemple de înțelepciune adâncă. În Evul Mediu au fost răspândite transpuneri în proză ale compozițiilor lui Esop.

- Recunoştința - semnul sufletului nobil.
- În fața greutăților vieții trebuie să te înarmezi cu răbdare şi cumpătare. În lume domneşte răul.

- E de două ori mai greu să suporți jignirea venită din partea acelor oameni de la care te aşteptai cel mai puțin că te vor jigni.
- Mare sau mic, răul nu trebuie săvârşit.
- Se spune că Hilon l-ar fi întrebat pe Esop: „Cu ce se ocupă Zeus?" Esop a răspuns: „Le înalță pe cele mici şi le coboară pe cele mari"
- Pentru oamenii fericiți, moartea nu e nici pe departe o povară, ci o binecuvântare.
- Pentru oameni, munca e o desfătare.
- Omul rău va face rău, indiferent de orice.
- E greu ca omul rău să se facă bun, şi e uşor ca cel bun să devină rău.
- Dacă banii sunt mulți – nu te bucura, dacă sunt puțini – nu te întrista.
- Dacă cineva are noroc, nu-l invidia, ci bucură-te cu el, fiindcă astfel norocul lui devine şi al tău; invidiosul mai mult rău îți face.
- Dacă un om se apuca de două lucruri opuse unul altuia, atunci unul din ele n-o să-i reuşească.
- Dacă un lucru poate fi demonstrat prin fapte, atunci nu are rost să faci risipă de cuvinte.
- Dacă nu poți evita moartea, cel puțin mori cu demnitate.
- Trăieşte cu ceea ce ai, iar prisosul de astăzi păstrează-l pentru mâine: mai bine să dăruieşti duşmanilor, decât să cerşeşti de la prieteni.
- De omul rău trebuie să te temi şi să te fereşti.
- E imposibil să-l îndrepți pe omul rău; el se poate schimba la exterior, dar nu şi în purtări.
- Adevărata comoară a oamenilor – puterea de muncă.
- Prietenul adevărat la nevoie se cunoaşte.
- Fiecare om cu treaba lui şi fiecare treabă la vremea ei.
- Când nenorocirea se abate asupra ta, priveşte în jur: sunt oameni a căror soartă e şi mai grea decât a ta.
- Cine se laudă față de cei care îl cunosc, se face de râs pe bună dreptate.
- Cu blândețe obții aproape întotdeauna mai mult, decât prin forță brută.
- Înțelepții nu ştiu să vorbească cu regii: regilor trebuie să le vorbeşti fie cât se poate de puțin, fie cât se poate de plăcut.
- Îngâmfatul şi încăpățânatul se comportă după cum vrea, nu ascultă de sfaturile nimănui şi devine repede victima propriilor erori.
- Nu tot timpul anului e vară.
- Nu te împrieteni cu cei care preferă noii prieteni celor vechi. Să ştii: cum ne-au înşelat pe noi din pricina noilor iviți, la fel îi vor înşela şi pe cei noi.
- Nu trebui să cauți nimic din ceea ce nu-ți este dat de la natură.
- Să nu-ți fie ruşine să înveți la o vârstă înaintată: mai bine să înveți mai târziu, decât niciodată.

❖ Un cârmuitor l-a întrebat pe Esop de ce nu merg bogaţii la înţelepţi, ci invers. Esop i-a răspuns: „Pentru că înţelepţii ştiu ce le trebuie în viaţă, iar bogaţii nu - altfel nu s-ar fi îngrijit de strângerea avuţiilor, ci de acumularea de înţelepciune"

❖ Ambiţia neobosită întunecă mintea omului şi el nu mai vede pericolele care îl ameninţă.

❖ De regi fie nu te apropii deloc, fie le spui doar ce le e pe plac.

❖ Trei calamităţi există: focul, femeia şi marea.

❖ Cu o floare nu se face primăvară.

❖ E vai ş-amar de oameni când fiecare începe să ceară ce i se cuvine.

❖ Relaţia cu statul trebuie să fie ca şi cu focul: nici prea aproape, ca să nu te arzi, nici prea departe, ca să nu îngheţi.

❖ Fii bun cu nevasta ca să nu-şi dorească să cunoască şi alt bărbat.

❖ Cea mai nefastă dintre pasiuni este lăcomia, fiindcă îl face pe om nechibzuit, obligându-l să lase deoparte pe cele sigure şi să se repeadă după cele nesigure.

❖ Nu privi la cum arăt, ci la cum gândesc. Nu întotdeauna cel slut e şi prost.

❖ Străduieşte-te să fii cu minte, şi nu bogat, fiindcă bogăţia o poţi pierde, dar chibzuinţa va fi mereu cu tine.

❖ Străduiţi-vă să adăugaţi frumuseţii calităţi care durează.

❖ Pasiunile sunt vătămătoare, fiindcă ele îl orbesc pe om.

❖ Frica îl face pe om să cadă din lac în puţ.

❖ Soarta e schimbătoare şi adesea se schimbă în mai rău.

❖ Aceia pe care te bazezi pot muri, iar aceia de care te fereşti te pot salva.

❖ Ucigaşi nu sunt cei care fac pumnale, ci cei care se folosesc de tăişurile lor; la fel, pe mine nu clevetitorii mă vorbesc de rău, ci tu, dacă te foloseşte de clevetirea lor.

❖ Un catâr lidian îşi văzu imaginea în apa râului şi se bucură de cât e de mare şi frumos; porni în galop, scuturându-şi coama, asemenea unui cal. Dar imediat îşi aminti că se trage dintr-un măgar şi se opri pentru o clipă din goană şi-şi potoli trufia şi înfumurarea.

❖ Lupul a văzut cum păstorii mâncau o oaie, s-a apropiat şi a zis: „Dacă aş fi făcut eu aşa ceva, câtă gălăgie aţi fi făcut!"

❖ Trebuie să înveţi atât din greşelile proprii, cât şi din ale celorlalţi.

❖ Stăpânul îl trimise pe Esop la moară. Esop a întrebat: „De ce mă trimiţi acolo?" Acela a răspuns: „Ca să ai un rost pe lume" „Atunci de ce, a întrebat Esop, nu-ţi trimiţi acolo copiii?"

❖ Convingerea e deseori mai eficace decât forţa.

❖ Esop a spus unui om frumos, dar desfrânat: „Poate că te îmbraci tu frumos, dar te dezbraci fără gust"

❖ Esop a fost întrebat ce anume este cel mai tare în om. „Raţiunea", a răspuns el.

Hesiod
(între sec. al VIII-lea şi al VII-lea î.Hr.)

Poet şi gânditor antic grec.

S-au păstrat în totalitate poemele sale didactice Munci şi zile şi Teogonia (Panteonul divinităţilor elene), în care se reflectă concepţia despre lume a grecilor din epoca formării societăţii împărţite pe clase. În primul poem, înfăţişează atmosfera socială în care trăiau ţăranii aflaţi sub dominaţia aristocraţiei. Astfel, introduce ideea de dreptate ca principiu etic suprem şi glorifică munca drept temelie a vieţii. Mai mult decât atât, aici se conţin proverbe şi parabole. Teogonia reprezintă o anticipare a filozofiei greceşti antice, prima încercare de sistematizare nu numai a genealogiei zeilor, dar şi a istoriei genezei lumii. Poemul se încheie cu genealogia eroilor greci, iniţiind direcţia genealogică în literatură antică grecească.

❖ Nevastă să-ţi aduci în casă
Când anii ţi s-au împlinit.
Sub treizeci nu te grăbi,
Dar nici prea-n vârstă să nu fii...

❖ Ia aminte la toate,

❖ Să nu te-nsori spre hazul vecinilor.

❖ Nevasta vrednică e mai preţioasă decât orice pe lume...

❖ Fii conştient de timp.

❖ Cu adevărat e vrednic acela care a reuşit să-şi folosească vremea cu folos!

❖ Cel care tărăgănează se va lupta neîncetat cu nenorocirile, toată viaţa.

❖ Vorba repetată de popor nu dispare cu totul.

Hilon din Sparta
(596–528 î.Hr.)

Unul dintre cei şapte înţelepţi greci.

A fost primul efor ales în „Colegiul celor cinci efori" – organul cel mai important al statului. Diogene Laertios spunea că Hilon a conferit „Colegiului" o putere egală cu cea a regelui.

Previziunea lui Hilon i-a adus o glorie postumă însemnată. Hilon spunea despre insula Kythira, care se afla lângă malurile Laconiei, că ar fi mai bine pentru spartani dacă aceasta s-ar scufunda în mare. Hilon presimţea o ameninţare permanentă la adresa Spartei din partea acestei insule. Viitorul a demonstrat că temerile lui nu erau neîntemeiate. Mai întâi, exilatul spartan Demarat l-a sfătuit pe Xerxes să stabilească aici un punct de oprire pentru corăbii, dar regele i-a refuzat sfatul Mai târziu, în timpul războiului peloponeziac, Nikos a cucerit această insulă şi a instalat aici o garnizoană ateniană. De pe această insulă, atenienii au pricinuit spartanilor multe pierderi. Se povesteşte că, odată, Solon a întrebat în ce condiţii poate dobândi regele sau tiranul mai multă glorie. Pittakos a răspuns: „Atunci când supuşii ajung să se teamă nu de el, ci pentru el". Iar Hilon a răspuns astfel la această întrebare: „Treaba cârmuitorului nu e să se gândească la cele muritoare, ci la cele nemuritoare".

❖ Serbează-ţi nunta fără fast.

- Întrebare: „Care casă e cea mai importantă?" Hilon: „Casa care seamănă cu oraşul cârmuit de rege."
- Întrebare: „Ce îi deosebeşte pe oamenii educaţi de cei needucaţi?" Hilon: „Speranţele promiţătoare"
- Întrebare: „Ce e cel mai greu?" Hilon: „Să păstrezi un secret. Să-ţi întrebuinţezi cum se cuvine timpul liber. Să suporţi o jignire"
- Să nu crezi în ghicit.
- Preţuieşte timpul.
- Virtutea constă în faptul că poţi, cu ajutorul discernământului, să prevezi viitorul.
- După faptă şi răsplată.
- Supune-te legilor.
- La prietenii nefericiţi grăbeşte-te mai tare decât la cei fericiţi.
- Când fratele lui Hilon s-a supărat pe el pentru că a devenit efor, acesta i-a răspuns: „Aceasta e fiindcă eu pot îndura nedreptatea, iar tu nu"
- Când vorbeşti, nu da din mâini - acesta e semn de nebunie.
- Cine e puternic să fie şi bun, ca să fie respectat şi nu temut.
- Mai bine să pierzi, decât să ai un câştig rău: de pe urma primei, suferi o dată, de pe urma celei de-a doua - pentru totdeauna.
- E mai bun statul în care mai mulţi ascultă de legi şi mai puţini de oratori.
- Nu-i huli pe cei morţi. Respectă bătrâneţea. Ai singur grijă de tine.
- Nu-ţi dori ceva peste puteri.
- Aurul se încearcă pe piatră - nu există verificare mai bună. Cu ajutorul aurului se vede diferenţa dintre cei vrednici şi cei nevrednici.
- Nu-ţi vorbi aproapele de rău, să n-auzi ceva ce nu te-ar bucura.
- Nu te grăbi la drum.
- Bucură-te de linişte.
- Fii cumpătat la vorbă, mai ales la băutură.
- În propria casă înveţi cel mai bine să fii stăpân.
- Să nu râzi de nenorocirea altuia.
- Nu vorbi înainte să gândeşti.

Homer
(între sec. al XII-lea şi al VII-lea î.Hr.)

Poet antic grec legendar, autor al Iliadei şi al Odiseii. Rapsod călător orb. Cu privire la datele vieţii lui Homer, cercetătorii au înaintat opinii diferite: începând cu secolul al XII-lea î.Hr. (după războiul troian) şi terminând cu secolul al VII-lea î.Hr.

„Şapte oraşe îşi disputã statutul de patrie a lui Homer: Smirna, Chios, Colofon, Pilos, Argos, Itacca şi Atena", se spune într-o epigramă grecească. În realitate, lista acestor oraşe

e mult mai lungă. A circulat o legendă extrem de răspândită despre o întrecere poetică între Homer şi Hesiod. După cum presupune majoritatea cercetătorilor, poemele homerice au fost create în Asia Mică, în Ionia în secolul al VIII-lea î.Hr. pe baza legendelor mitologice despre războiul troian. Lui Homer i-au fost atribuite în antichitate şi alte opere, precum 33 de imnuri, poemele comice Margites, Războiul dintre şoareci şi broaşte şi altele. Poemele lui Homer sunt considerate un tezaur de cunoaştere, inclusiv din perspectivă istorică şi geografică.

- ❖ Zeul îl află pe cel vinovat.
- ❖ E o vreme pentru orice: o vreme potrivită pentru discuţii, o vreme potrivită pentru linişte.
- ❖ Limba omului e mlădioasă; ea poartă stiluri din abundenţă.
- ❖ Prostul află doar ce este terminat.
- ❖ Aerul de acasă e dulce.
- ❖ Pe femeie tăcerea o înfrumuseţează.
- ❖ După cum vorbeşti, aşa vei primi şi răspuns.
- ❖ Nu încerca să fii de ajutor dacă nu eşti dorit.
- ❖ Nu e nimic mai rău decât să rătăceşti pe meleaguri străine.
- ❖ Despre unele se cuvine să vorbeşti, despre altele să taci.
- ❖ Ce e plăcut e trecător.
- ❖ Munca încheiată trezeşte plăcere.
- ❖ Ce e terminat şi prostul înţelege.
- ❖ Eu - ţie, tu - mie.

Periandru din Corint
(666–586 î.Hr.)

Unul dintre cei şapte înţelepţi antici greci. A condus Corintul vreme de 40 de ani. A continuat politica tatălui său, Cripselles, îndreptată împotriva aristocraţiei ereditare. A introdus baterea monedei sub autoritatea statului, taxele vamale, a desfăşurat un program vast de construcţii, a ridicat edificii arhitectonice impresionante. În vremea lui, au fost lichidate rămăşiţele gentilice, au fost create tribunale teritoriale şi o armată de mercenari. A introdus controlul asupra veniturilor populaţiei, interdicţia adunărilor în grupuri în pieţe, organizarea de cantine sociale şi sărbători fastuoase; a introdus o lege împotriva luxului.

- ❖ Fii gata să mori pentru ţară.
- ❖ Fii măsurat în fericire şi chibzuit în nefericire.
- ❖ Aşteaptă vremea favorabilă.
- ❖ Dacă ai făcut o greşeală, îndreapt-o.
- ❖ Fii statornic cu prietenii, chiar şi în nefericire.
- ❖ Cine vrea să cârmuiască în linişte, să se apere nu cu cai, ci cu dragostea tuturor.

❖ Lăcomia de bani e dezgustătoare.

❖ Fiind întrebat de ce continuă să rămână conducător, Periandru răspuns: „Pentru că abdicarea e la fel de periculoasă ca detronarea"

❖ Să pedepseşti nu doar fapta, ci şi intenţia.

❖ Cârmuirea cu ajutorul poporului e mai bună decât tirania.

❖ Desfătarea e trecătoare - cinstea nemuritoare.

❖ Ascunde-ţi nefericirea ca să nu-ţi bucuri duşmanii.

❖ Nu trebuie să faci nimic de dragul banilor.

❖ Chibzuieşte totul din vreme.

❖ Nechibzuinţa e dăunătoare.

❖ Liniştea e minunată.

❖ Nu dezvălui ce-i secret.

❖ În exerciţiu stă totul.

❖ Care este temeiul tuturor? Timpul.

❖ Ce este cel mai de preţ? Bunul simţ.

❖ Ce este libertatea? O conştiinţă curată.

❖ Îndeplineşte ce-ai promis.

Solon din Atena
(cca 638–558 î.Hr.)

Filozof antic, poet grec. Unul dintre cei şapte înţelepţi. I-a mobilizat pe atenieni în războiul cu megaricii pentru insula Salamina şi a condus nemijlocit armatele. Războiul s-a terminat cu victoria atenienilor. În toiul revoltelor populare care s-au desfăşurat în Atena, stârnite de dominaţia latifundiarilor eupatrizi, a fost ales mediator şi arhonte, şi înzestrat cu autoritatea de a introduce reformele necesare. A anulat toate datoriile, indiferent de statutul persoanei. Atât introducerea de către Solon a unei noi forme statale, democratice, cât şi a altor legi (împărţirea cetăţenilor în patru clase) au servit drept bază a evoluţiei ulterioare a democraţiei ateniene. Şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în călătorii.

❖ În chestiunile importante nu poţi fi pe placul tuturor.

❖ Legile sunt ca pânza de păianjen: pe cel slab îl încurcă, iar cel puternic trece prin ele.

❖ Cine este temut de cei mulţi, de mulţi are să se teamă.

❖ Mai mult decât orice îmi place să trăiesc în democraţie.

❖ Tăcerea dă forţă cuvântului, iar oportunitatea hrăneşte tăcerea.

❖ Superiorul prins beat trebuie condamnat la moarte.

❖ Nu exagera niciodată.

❖ Bogăţia duce la îmbuibare, iar îmbuibarea la obrăznicie.

❖ Înainte de a porunci, învaţă să te supui.

❖ Vorba este imaginea faptei.

❖ Nu da sfaturi plăcute tuturor, ci utile tuturor.

❖ Când ceri altora răspuns, să dai şi tu socoteală. Rege e acela care e mai puternic decât toţi.

Tales din Milet
(625–547 î.Hr.)

Unul dintre cei şapte înţelepţi greci. Ştia să prezică eclipsele de soare, a măsurat înălţimea piramidelor greceşti pe baza umbrelor lor. Potrivit lui Aristotel, Tales este primul filozof grec şi ionian. În câmpul lui de interese s-au aflat problemele naturii. A identificat apa ca fiind elementul material primar al tuturor fenomenelor şi lucrurilor. A făcut primul pas pe calea formării în filozofia antică a ideii de „arché" – cauza materială a tuturor celor existente, punând astfel bazele trecerii de la gândirea mitologică la gândirea ştiinţifică. Potrivit lui Tales, din apă s-a născut şi continuă să se nască tot ceea ce există, totul se transformă în apă, şi, în definitiv, totul este apă. Zeul, potrivit lui Tales, este raţiunea Cosmosului, iar Universul este însufleţit şi plin de zei. Lui Tales i se atribuie şi panpsihismul, care îi completează concepţia despre lume în tradiţia reprezentărilor antice egiptene despre crearea discului pământesc din oceanul primordial împreună cu „suflarea vieţii". Viaţa, potrivit lui Tales, presupune hrană şi suflare: aceste funcţii le îndeplinesc apa şi impulsul divin iniţial „psyché". Lucrările sale Despre rotaţia soarelui şi Despre echinocţiu nu s-au păstrat.

❖ Cum poţi îndura cel mai uşor nenorocirile? Dacă îţi vezi duşmanii într-o situaţie mai rea ca a ta.

❖ Cine e fericit? Acela care e sănătos la trup, înzestrat cu linişte în suflet şi care-şi desăvârşeşte talentul.

❖ Nu la suprafaţă trebuie să te înfrumuseţezi, ci în adâncul sufletul.

❖ Afirmaţia că timpul e mai bătrân decât toţi nu e adevărată. Căci timpul este şi trecut, şi prezent şi viitor, iar acel timp care pentru noi este viitor, fără îndoială, este mai tânăr decât oamenii şi lucrurile de astăzi.

❖ Ignoranţa e o povară grea.

❖ Povăţuieşte şi învaţă doar binele.

❖ Aceia care păcătuiesc nu se pot ascunde de privirea Zeului şi nici măcar gândurile nu şi le pot ascunde de el.

❖ Ce e mai mare ca toate? Spaţiul care îi cuprinde pe toţi.

❖ Ce e mai rapid ca toate? Mai rapidă decât toate e raţiunea, ea pe toate le întrece.

❖ Ce e mai înţelept decât toate? Timpul, fiindcă el singur îi cuprinde pe toţi.

❖ Ce e uşor? Să dai altora sfaturi.

❖ Ce e mai minunat decât toate? Lumea (cosmosul), fiindcă ea e creaţia Zeului.

❖ Ce e comun pentru toţi? Speranţa. Ea există şi la cei care nu mai au nimic.

❖ Ce e mai puternic ca toate? Necesitatea, fiindcă domneşte asupra tuturor.

❖ Ce e greu? Să te cunoşti pe tine însuţi.

Secolul al VI-lea î.Hr.

Anaharsis
(638–559 î.Hr)

Înțelept scit, sosit în Grecia în vremea lui Solon împreună cu prietenul său Toxaricom. I se atribuie inventarea roții olarului, a ancorei și a jocului de table. A călătorit mult. A fost ucis de fratele său, Saulios.

- Vița-de-vie dă trei roade: ciorchinele desfătării, ciorchinele beției și ciorchinele dezgustului.
- Omul rău seamănă cu cărbunele: dacă nu te arde, te murdărește.
- Mai bine să ai un singur prieten de preț, decât mulți și lipsiți de valoare.
- „Care corăbii sunt cele mai sigure?" a fost întrebat Anaharsis. El a răspuns: „Cele trase la mal."
- Fiind întrebat cum să nu devii bețiv, el răspunse: „Să-ți imaginezi un bețiv în toată urâțenia lui"
- La întrebarea care sunt mai mulți, cei vii sau cei morți, el răspunse cu o întrebare: „Dar pe cei care înoată unde să-i socotesc?"
- La întrebarea ce are omul bun și rău în același timp, Anaharsis a răspuns: „Limba"
- Prima cupă ține de sete, a doua aduce bucurie, a treia, desfătare, iar a patra, nebunie.
- Piața este un loc special unde oamenii se pot înșela și fura unul pe altul.
- Uimitor cum la începutul ospățului se bea din cupe mici, apoi, cu burta plină, din cupe mari.
- Aflând că grosimea scândurilor din care se face o corabie e de patru degete, Anaharsis a spus că marinarii navighează la patru degete de moarte.

Cleobulos din Lindos
(538–470 î.Hr.)

A fost unul dintre cei șapte înțelepți antici greci. S-a făcut remarcat prin forță fizică și frumusețe. A compus ghicitori și cântece. Din păcate, în prezent, operele lui nu mai există. A devenit celebru datorită cugetărilor sale. Ele au fost săpate în tăblițe de piatră și pe frontoanele templelor grecești, mai cu seamă la Delfi.

- Nu te umfla în pene la fericire și nu te umili în nenorocire.
- E în firea virtuții, nu și a viciului, să fugă de nedreptate.
- Mărită-ți fiicele după vârstă când încă sunt fecioare, și după minte când sunt deja femei.
- Ia-ți nevastă pe măsură.
- Să-ți placă mai mult să asculți, decât să vorbești.
- Stăpânește desfătarea.
- Nu râde pe seama celor caraghioși că-ți vor deveni dușmani.

❖ În țara în care domnește ordinea, fii curajos și în ce faci, și în ce vorbești. În țara în care nu domnește ordinea, fii curajos în ce faci, dar ai grijă ce vorbești.

❖ Gloria cea mai mare o au nu acei care nu greșesc niciodată, ci acei care știu să se ridice de fiecare dată când cad.

❖ Prostul se plânge că nu-l cunoaște lumea, iar înțeleptul, din contra, se plânge că nu-i cunoaște pe oameni.

❖ Pentru oameni, oamenia e mai importantă decât apa și focul. Am văzut cum oamenii care au căzut în apă și în foc au murit. Dar nu am văzut ca oamenii care se conduc după legile omeniei să fi murit.

❖ Virtutea nu rămâne singură. I se vor găsi cu siguranță vecini.

❖ E deajuns ca vorbele să exprime un sens.

❖ Omul vrednic nu merge pe urmele altor oameni.

❖ Singura greșeală adevărată: să nu-ți corectezi greșelile.

❖ Dacă omul nu este înzestrat cu omenie, ce să mai vorbim de etică și de muzică?

❖ A ști ce trebuie să faci și să nu faci asta e cea mai rea formă de lașitate.

❖ Oricine poate deveni nobil. Trebuie doar să vrea să devină.

❖ Așa cum pe cer nu pot exista doi sori, la fel poporul nu poate avea doi conducători.

❖ Când bogăția se concentrează într-o singură mână, poporul se împrăștie. Când bogăția se împarte, poporul se adună.

❖ Când vezi un om bun, străduiește-te să-l întreci; când vezi unul rău, cercetează-i inima.

❖ Mai bine să arzi o lumânare mică, decât să blestemi întunericul.

❖ Feriți-vă să faceți ceea ce, mai devreme sau mai târziu, veți regreta.

❖ Să plătești răului cu bine e o absurditate. Cu ce plătești atunci binele?

❖ Adevărata bunătate provine din inima omului. Toți oamenii se nasc buni.

❖ Când principiile se deosebesc, nu poți găsi un limbaj comun.

❖ Cinci lucruri definesc virtutea absolută: seriozitatea, generozitatea sufletului, sinceritatea, sârguința și bunătatea.

❖ Mijlocul este locul cel mai apropiat de înțelepciune; a nu ajunge la el e același lucru cu a-l depăși.

❖ Nu am văzut niciun om absolut înțelept. Suficient e să vezi un om nobil. Nu am văzut niciun om bun. Suficient e să vezi un om consecvent.

❖ Iată care e relația dintre conducător și popor: împăratul e vizitiul, funcționarii și legile sunt zăbala și hățurile, iar poporul - calul. Ca să mâni caii bine, trebuie să le pui corect zăbala, să ții hățurile drept, trebuie să potrivești forța cailor și să urmărești că cei din urmă aleargă coordonat. În aceste condiții, conducătorul nu are nevoie să scoată niciun sunet, nici

să plesnească din hăţuri şi nici să-i îndemne cu vorba - caii vor alerga singuri.

- Trasul cu arcul ne învaţă cum trebuie să căutăm adevărul. Când arcaşul dă greş, el nu dă vina pe alţii, ci caută cauza în el însuşi.
- Cel care păzeşte avutul altor oameni şi-l păzeşte şi pe al său.
- Cel care e moralmente înzestrat, ştie negreşit să vorbească frumos.
- Acela care tinde să cunoască calea cea dreaptă, dar se îmbracă neîngrijit şi se hrăneşte prost, nu e demn de interes.
- Acela care până la patruzeci de ani trezeşte doar antipatie e un om terminat.
- Acela care, aplecându-se asupra celor vechi, e capabil să descopere ceva nou, e demn să fie învăţător.
- Să mori de foame e o întâmplare neînsemnată, dar să-ţi pierzi morala e o nenorocire.
- Omul sporeşte Calea, nu Calea îl sporeşte pe Om. La vârsta de 15 ani mi-am îndreptat gândurile către învăţătură; la cea de 30, m-am format; la 40, nu mai aveam îndoieli; la 50, am aflat Mersul Cerului; la 60, am devenit umil; la 70, urmându-mi îndemnul inimii, n-am întrecut măsura.
- Odată, Confucius a văzut o femeie plângând şi a întrebat-o care îi este amărăciunea. Ea i-a zis că un tigru i-a sfâşiat toţi apropiaţii, unul după altul. „De ce nu pleci din locurile astea?" s-a mirat înţeleptul. „În alte locuri, cârmuitorii asupresc poporul", răspunse femeia. „Vedeţi, a spus atunci Confucius elevilor, un tiran sângeros e mai de temut pentru om decât un animal feroce."

„Există nemurire?" a fost întrebat Confucius. „Noi nu ştim ce este viaţa, cum am putea aşadar şti ce este moartea?" a răspuns el.

„Există vreun cuvânt cu ajutorul căruia ne-am putea conduce viaţa?" a fost întrebat Confucius. „Da, este, a răspuns el. Îngăduinţa."

Epimenide
(cca 630–572 î.Hr.)

Unul dintre cei şapte înţelepţi antici greci; prezicător şi poet semilegendar.

S-a născut în insula Creta. Legenda spune că în copilărie, pe când păştea oile, a adormit într-o peşteră şi a dormit patruzeci de ani. După ce s-a trezit, a simţit o atracţie pentru activitatea sacerdotală şi pentru creaţia poetică. I se atribuie purificarea Atenei de crimele săvârşite la altare în timpul aşa-numitei răscoale a lui Hilon din Atena, salvarea Atenei de la epidemia de ciumă, precum şi înălţarea templului Eumenidelor. Este considerat autorul unor poeme epice despre originea zeilor, constructorul corabiei Argos şi iniţiatorul călătoriei lui Iason şi al argonauţilor.

- Dacă cineva minte şi singur afirmă că minte, oare minte el în cazul acesta sau spune adevărul?
- Prezicătorilor nu le este cunoscut decât ce s-a petrecut deja.

Eschil
(525–456 î.Hr.)

Dramaturg grec, unul dintre cei trei mari tragici atenieni ai secolului al V-lea î.Hr. Datele despre viaţa lui Eschil provin în principal din biografia care îi prefaţează tragediile într-un manuscris din secolulul al XI-lea. De acolo aflăm că Eschil s-a născut în anul 525 î.Hr., la Elefsina, iar tatăl său era Ephorion, care aparţinea vechii aristocraţii ateniene, eupatrizilor. Eschil s-a luptat cu perşii la Marathon (acest fapt este menţionat cu mândrie în epitaful său) şi se presupune cî a luat parte şi la bătălia de la Salamina, întrucât relatarea despre această bătălie din Perşii pare să aparţină unui martor ocular. Eschil a participat pentru prima dată la competiţia tragicilor aproximativ în anul 500 î.Hr., dar primul premiu a reuşit să-l câştige abia în 484 î.Hr. Mai târziu, Eschil a ocupat primul loc de cel puţin 13 ori. Atenienii apreciau foarte mult operele lui. De aceasta ne putem da seama, fiindcă după moartea lui Eschil a fost luată hotărârea ca oricine doreşte să facă un spectacol după o piesă a lui „să primească corul" din partea autorităţilor (adică să primească aprobarea de a reface montarea spectacolului în vremea sărbătorilor dionisiace). Eschil a călătorit de câteva ori în Sicilia, montându-şi acolo piesele, iar în anul 476 î.Hr. a scris tragedia Etneele, în cinstea întemeierii oraşului Etna de către Hieron I, conducătorul de atunci al Siracuzei. Informaţia potrivit căreia Eschil ar fi părăsit Atena în 468 î.Hr., pentru că l-ar fi revoltat succesul mai tânărului său rival Sofocle, este mai degrabă neadevărată. Oricum, în anul 467 î.Hr., Eschil se afla iarăşi în Atena, la montarea noii sale tragedii Şapte contra Tebei, iar în 458 î.Hr., a capodoperei sale Orestia *– singura trilogie greacă ajunsă integral până la noi. Eschil a murit la Gela, în Sicilia, în anul 456 î.Hr.*

Ca toţi tragicii de până la Sofocle, juca singur rolurile din piesele sale, dar angaja şi actori profesionişti. Se consideră că opera lui Eschil reprezintă o etapă extrem de importantă în evoluţia dramei prin introducerea în acţiune a celui de-al doilea actor.

Eschil îşi grupa tragediile în trilogii dedicate unei teme unice. Se crede că Eschil a fost autorul a nouăzeci de drame, dintre care ne sunt cunoscute denumirile a şaptezeci şi nouă, dintre ele făcând parte Perşii, Prometeu înlănţuit, Şapte contra Tebei şi Rugătoarele.

- Flecarul e lovit cu biciul dublu.
- Dacă puterea se uneşte cu dreptatea, ce poate fi mai presus de această unire?
- Fericitului îi vine uşor să-l înveţe pe cel nenorocit.
- Iubirea e, de poţi numi iubire
- Capriciul nebunesc al voii femeieşti,
- Mai aprigă ca ciuma, mai rea decât furtuna.
- Înţelept nu e acela care ştie multe, ci acela ale cărui cunoştinţe sunt folositoare.
- Tonul nu-l ridicaţi, povestea spuneţi-o
- Fără de grabă. De-o linişte sobră
- Vă fie chipurile şi privirea pline.
- De neinvidiat e soarta aceluia pe care nimeni nu-l invidiază.
- Necesitatea nu poate fi biruită.
- Legătura de rudenie şi prietenia sunt forţa supremă.

❖ Odată ce-ai înfăptuit ceva, răspunde pentru faptele tale.
❖ Vă spun deschis: îi urăsc pe zei.
❖ Căsătoria prin constrângere e groaznică.
❖ Un prost norocos e o mare pacoste.
❖ Chiar dacă-mi este mie greu, nu e un motiv
❖ Să fac pe cineva să sufere.

Heraclit din Efes
(cca 535–475 î.Hr.)

Filozof antic grec, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai școlii filozofice ioniene. Considera ca originea tuturor lucrurilor este focul. Creatorul viziunii potrivit căreia totul este în permanentă schimbare, al învățăturii despre „logos" pe care îl înțelegea ca „zeu", „destin", „necesitate" și „veșnicie". Îi aparține celebra formulă „Nu te poți scălda de două ori în aceeași apă a unui râu". Alături de Pitagora și de Parmenide, Heraclit a pus bazele filozofiei antice și europene. Heraclit privea la lucruri ca la o taină, o enigmă. Născut în cetatea Efes, el aparținea unei familii aristocratice străvechi care descindea din întemeietorul Efesului, Androklos. Datorită originii sale, se bucura de o serie de privilegii „regești" și de o înaltă funcție sacerdotală moștenită, în templul zeiței Artemis din Efes. Filozoful nu participa la viața socială, renunțând la toate titlurile și pronunțându-se în chip negativ și cu asprime împotriva regimului din cetate și raportându-se cu dispreț la „mulțime".

Principala lucrare a filozofului este Despre natură și s-a păstrat sub formă de fragmente. Ea este formată din trei părți: despre natură, despre stat și despre zei și se remarcă prin originalitatea, expresivitatea și caracterul aforistic al limbii. Ideea de bază este aceea că în natură nimic nu este neschimbător, asemenea apei unui râu, în care nu te poți scălda de două ori. Totul se transformă permanent în altceva, schimbându-și starea. Pentru Heraclit, expresia simbolică a transformării generale este focul Focul reprezintă o permanentă autodistrugere, el trăiește prin aceea că moare. Heraclit a introdus un concept filozofic nou, „logos" – cuvântul, înțelegând prin acest principiu unitatea rațională care ordonează lumea cu ajutorul contrariilor elementare. Contrariile se află într-o luptă permanentă, dând naștere la noi fenomene („discordia este tatăl tuturor lucrurilor"). Rațiunea umană și logosul au aceeași natură, dar logosul este veșnic și conduce universul din care face parte și omul Tradiția a păstrat imaginea lui Heraclit ca înțelept singuratic, cu dispreț față de oameni (și față de cei care se considerau înțelepți), din pricină că aceștia nu știu ce vorbesc și ce fac.

Cugetările sale seamănă adesea cu ghicitorile populare sau cu formulele unui oracol care, după cum credea Heraclit „...nici nu vorbește, nici nu tăinuiește, ci face semne". Se presupune că Heraclit și-a conceput intenționat scrierea în chip obscur și a dat-o în păstrare templului lui Artemis, ca și cum ar fi dorit să o ferească de ignoranța mulțimii. Cugetările lui Heraclit au o construcție îndelung gândită, o poetică anume. Ele sunt pline de aliterații, de jocuri de cuvinte, caracteristice structurii discursului interior adresat nu atât altora cât sie însuși, un discurs pe cale de a se întoarce în ambianța tăcerii celui care gândește.

A fi, potrivit lui Heraclit, înseamnă a deveni în permanență, a trece dintr-o formă în alta, a se înnoi, asemenea râului care poartă mereu ape noi.

O altă metaforă a ființei o reprezintă, potrivit lui Heraclit, arderea, focul Ființa unică devine prin ardere multiplicitatea lucrurilor existente, dar se stinge în acestea, la fel cum lucrurile existente se readună prin ardere în unicitatea ființei elementare. Și încă o metaforă este jocul: de fiecare dată o nouă partidă a aceluiași joc.

❖ Tututor oamenilor le este proprie autocunoaşterea şi gândirea.

❖ Discordia este tatăl tuturor lucrurilor.

❖ Ochii sunt martori mai de încredere decât urechile.

❖ Sufletul celui adormit seamănă cu păianjenul în mijlocul plasei sale, el se îndreaptă imediat către partea rănită a corpului, iar omul se trezeşte.

❖ Dacă orbul ar fi întrebat ce este vederea, el ar răspunde că orbirea.

❖ Uneori chiar şi o grămadă de gunoi aruncat la întâmplare poate duce la ceva minunat.

❖ Chiar şi când toate dorinţele oamenilor se împlinesc, aceştia nu devin mai buni.

❖ Când trăim, sufletele ne sunt moarte, când murim, ele se însufleţesc.

❖ Naturii îi place să se ascundă.

❖ Mintea nu se educă cu multă învăţătură.

❖ Cel mai înţelept dintre oameni, în comparaţie cu zeul, pare o maimuţă în privinţa înţelepciunii, a frumuseţii şi a tuturor celorlalte.

❖ Înţelepciunea constă într-un singur lucru: să afli cum se guvernează totul în toate.

❖ Gândirea este o calitate de preţ, iar înţelepciunea constă în a spune adevărul şi, ascultând glasul naturii, să acţionezi conform cu ea.

❖ Trebuie ca oamenii care se ocupă cu filozofia să ştie foarte multe lucruri.

❖ Pentru mine, unul face cât zece mii, dacă e cel mai bun.

❖ Una şi aceeaşi este în noi şi vie şi moartă, vioaie şi adormită, tânără şi bătrână. Căci una, schimbându-se, e alta, şi invers, alta, schimbându-se, e cea dintâi.

❖ Numesc destin acea ordine şi înlănţuire de cauze, când o cauză, legată de alta, dă naştere din sine unui fenomen.

❖ Cu mânia e greu să te lupţi: pentru tot ce vrea ea, plăteşti cu viaţa. Să te lupţi cu desfătarea e şi mai greu decât cu mânia.

❖ Cei care, ascultând, nu înţeleg se aseamănă cu surzii; despre ei se spune: „Fiind de faţă, sunt absenţi"

❖ Totul ce ştie şi respectă chiar şi cel mai încercat dintre înţelepţi, totul este doar o părere...

❖ Felul omenesc de a gândi nu este înzestrat cu raţiune; cel divin este.

❖ Gândurile omului sunt nişte jocuri de copii.

Lao Zi
(579–499 î.Hr.)

Filozof antic chinez. Autorul tratatului clasic al taoismului Tao Te Ching (Cartea Căii şi a Virtuţii). Potrivit tradiţiei, a fost păstrătorul arhivelor la curtea imperială a dinastiei Zhou. Majoritatea savanţilor contemporani consideră că Lao Zi este un personaj legendar, iar tratatul

a fost scris la finele secolului al IV-lea şi începutul secolului al III-lea î.Hr., deşi conţine unele materiale mai timpurii. Conceptul fundamental expus în tratat – Tao – reprezintă începutul inaccesibil şi inexprimabil în cuvinte, în care sunt întruchipate unitatea fiinţei cu nefiinţa şi în care se sting toate contrariile. Tao este, în chip metaforic, asemănat apei – părând, ca şi ea, moale şi flexibil, dar fiind în realitate de neînvins. Felul acţiunii, potrivit lui Tao, se caracterizează prin inactivitate care se înţelege ca neîmpotrivire, flexibilitate, armonie, refuz al luptei. Raportat la conducător, propovăduirea inactivităţii înseamnă respingerea luxului şi a războiului, a violenţei împotriva oamenilor, şi a amestecului brutal în viaţa lor Înţeleptul care stă în fruntea statului, urmând calea inactivităţii, trebuie să facă poporul fericit, întorcându-l la simplitatea naturală, la curăţenia şi sinceritatea care existau înainte de apariţia civilizaţiei, a culturii şi a moralei. Cel cu adevărat înţelept, curăţindu-şi inima de pasiuni şi menţinându-se în starea de linişte interioară, ajunge să se asemene lui Tao cel veşnic până la identificare („cine se supune lui Tao, acela se identifică cu el"). De acest aspect al concepţiei din Tao Te Ching se leagă căutările taoiste ulterioare privind mijloacele practice ale obţinerii nemuririi fizice. Scris sub formă de aforisme într-un limbaj deosebit de simplificat, tratatul lasă loc la numeroase interpretări. El reprezintă scrierea canonică a taoismului religios şi s-a tradus de nenumărate ori în toate limbile europene.

- Nenorocirea întregii lumi provine din mărunţişuri, la fel cum o lucrare mare se face din cele mici.
- Virtutea nelimitată seamănă cu defectul ei, răspândirea virtuţii seamănă cu furtul ei.
- Cunoaşte începutul şi calea celor vechi, iar cunoaşterea asta îţi va permite să vezi firul călăuzitor care duce la ziua de azi.
- Fiţi atenţi la gândurile voastre - ele sunt începutul faptelor.
- O roată are treizeci de spiţe, dar ea foloseşte carului mulţumită golului dintre ele. Vasele se fac din argilă, dar se foloseşte golul vasului. Casei i se fac ferestre şi uşi, dar se foloseşte golul din casă. Iată folosul fiinţei şi al nefiinţei.
- Sinceritatea supremă seamănă cu un drum şerpuit, isteţimea supremă seamănă cu prostia.
- În lume, marile lucruri încep obligatoriu cu cele mici. Ce e moale şi slab biruie ce e tare şi puternic. În lume nu e nimic mai moale şi mai slab ca apa, dar ea cade pe ceva tare şi puternic şi nimic n-o poate birui.
- Omul vrednic păstrează esenţialul şi lasă deoparte ce e neînsemnat. El face tot ce se cuvine, dar niciodată nu se va bizui pe legi.
- Înfrânarea este prima treaptă a virtuţii şi începutul perfecţiunii morale.
- În lume, totul creşte, înfloreşte şi se întoarce la rădăcină.
- Întoarcerea la rădăcină înseamnă linişte; ce e în acord cu natura e veşnic. De aceea, decăderea trupească nu presupune niciun pericol.
- Glasul adevărului nu este gingaş, gingaşă este vorba mincinoasă. Omul moral nu e bun de gură, bun de gură este cel mincinos.
- Glasul adevărului e neplăcut la auz.
- Nici cea mai bună armă nu e prezicătoare de bine.

❖ Pentru înțelept, cinstirea și ruşinea din partea puternicilor lumii sunt la fel de neobişnuite.

❖ Cel care se mulțumeşte cu sine însuşi e bogat.

❖ Bărbatul onorabil întotdeauna se străduieşte să fie imparțial, să nu dea importanță lumii materiale şi să nu asculte învățături sterile.

❖ Bărbatul onorabil face multe, dar nu se laudă cu cele făcute, acumulează merite, dar nu le recunoaşte, pentru că nu vrea să-şi dea la iveală înțelepciunea.

❖ Bărbatul onorabil îmbracă veşminte sărăcăcioase, dar înlăuntrul său poartă o piatră prețioasă.

❖ Dacă un lucru nu e necesar pentru un scop anume, îl poți folosi pentru un altul. Dacă nu ai suficientă credință, atunci ființa nu crede în tine.

❖ Dacă palatul este luxos, câmpul e plin de buruieni şi hambarul e gol.

❖ Aristocratul se îmbracă în haine scumpe, poartă săbii ascuțite, nu se mulțumeşte cu hrană obişnuită şi adună bogății în exces. Toate acestea se numesc jaf şi risipă.

❖ Dacă poporul nu se teme de autorități, atunci va apărea o autoritate şi mai mare.

❖ Dacă poporul nu se teme de moarte, atunci de ce să-l sperii cu moartea?

❖ Există patru sfere supreme: Calea, Cerul, Pământul, Omul - iar omul ocupă primul loc între sfere.

❖ Legea celor buni e să facă binele şi să nu se certe.

❖ Cel care ştie măsura e mulțumit cu starea lui. Cel care ştie mult e tăcut, iar cel care vorbeşte mult nu ştie nimic.

❖ Pierderea se poate transforma în profit, iar profitul se poate transforma în pierdere.

❖ Adevărat că omul luminat nu se războieşte niciodată.

❖ Când sunteți înstăriți, gândiți-vă ce e de făcut la vreme de restriște, fiindcă nenorocirea mare începe cu una mică.

❖ Când legile şi poruncile se înmulțesc, creşte şi cifra hoților şi a răufăcătorilor.

❖ Când nu există duşmani, nu există nici război.

❖ Dacă aduni mult, mult o să ai de pierdut.

❖ Cine poartă un război de dragul omeniei, acela îi va învinge pe duşmani.

❖ Cine se preface că ştie multe şi e în stare de orice, acela nu ştie nimic şi nu e în stare de nimic.

❖ Cine crede că a înțeles totul, acela nu ştie nimic.

❖ Cine vorbeşte mult, acela are adesea parte de eşec.

❖ Cine e viteaz, dar lipsit de omenie, cine e generos, dar nechibzuit, cine merge înainte, dar e lipsit de umilință, acela se va prăpădi.

- Acela care cunoaşte limitele activităţii sale şi nu se apropie de primejdii, acela va trăi timp îndelungat.
- Acela care ştie multe şi se consideră neştiutor, acela este un om înzestrat cu morală.
- Acela care, neştiind nimic, se consideră ştiutor, acela este bolnav.
- Acela care, începând o treabă, se grăbeşte să ajungă mai repede la rezultat, nu va realiza nimic. Cine îşi termină treaba cu grijă, la fel cum a început, acela nu va avea parte de eşec.
- Acordul obţinut cu uşurinţă nu e demn de încredere.
- Oamenii cu o înaltă ţinută morală nu se consideră morali, şi, acesta este un semn că ei au o înaltă ţinută morală.
- Înţeleptul se fereşte de orice extremă.
- Omul înţelept nu se etalează în lume şi, de aceea, străluceşte; el nu vorbeşte despre sine şi, de aceea, e renumit; el nu se preamăreşte pe sine şi, de aceea, e merituos; el nu se înalţă deasupra celorlalţi şi, de aceea, este superior celorlalţi.
- Cel mai bine e ca odată ce ai obţinut un succes să te retragi.
- Mulţimea, când face o treabă şi se apropie de încheierea ei, o strică în mod regulat, dar dacă tu, la încheierii trebii, vei fi la fel de atent ca la început, atunci n-o vei strica.
- Dacă nu cunoşti perseverenţa, te agiţi şi ai parte de eşecuri; conştiinţa perseverenţei îl face pe om sensibil. Sensibilitatea îl conduce pe om la capacitatea de a fi drept.
- Cei care nu se învrăjbesc nu pot fi condamnaţi.
- Oamenii simpli stau la temelia celor aleşi, aşa cum cele joase sunt temelii pentru cele înalte. De aceea, nobilimea şi cârmuitorii care se preamăresc singuri nu au o situaţie durabilă, fiindcă ei nu privesc la oamenii simpli ca la o temelie a lor. Aceasta e o cale înşelătoare.
- Să nu fii de preţ ca matostatul. Ci simplu ca piatra.
- Din demoni nu poţi face zei.
- Nu există nenorocire mai mare ca necunoaşterea satisfacţiei.
- Nu există o crimă mai mare ca a închide ochii în privinţa aspiraţiilor dăunătoare.
- Nu există nenorocire mai mare ca subestimarea adversarului.
- Nu există păcat mai greu ca pasiunile.
- Motivul pentru care poporul e greu de condus stă în faptul că poporul se luminează şi sunt mulţi învăţaţi în rândurile sale.
- Dă dovadă de simplitatea pânzei nevopsite, hrăneşte în tine naturaleţea bucăţii de lemn neprelucrate, redu lăcomia şi limitează-ţi dorinţele.
- Desăvârşirea soldatului stă în vigilenţă, în permanenta pregătire de luptă, în rigoare, în sinceritate şi în liniştea impenetrabilă.

❖ Acela care îi cunoaşte pe oameni e înţelept. Cel care se cunoaşte pe sine e luminat. Cel care îi biruie pe oameni e puternic. Cel care se biruie pe sine e atotputernic.

❖ Acela care îşi neglijează viaţa nu şi-o preţuieşte. Deşteptul nu este învăţat; învăţatul nu este deştept.

❖ Deşi nu există în lume ceva mai slab şi mai delicat ca apa, ea poate să distrugă chiar şi cel mai dur obiect.

❖ Chiar dacă războiul se poartă, probabil, în numele liniştii, el este fără îndoială un rău.

❖ Omul este la naştere delicat şi slab, iar când moare este tare şi solid. Toate lucrurile, inclusiv plantele, sunt la naştere delicate şi slabe, iar când mor – tari şi solide. Tare şi solid e tot ce moare. Delicat şi slab e tot ce începe să trăiască. Cele tari şi puternice nu sunt superioare celor delicate şi slabe.

❖ Omul se conformează pământului. Pământul se conformează cerului. Cerul se conformează lui Tao, iar Tao se conformează simplităţii.

Pitagora
(576–496 î.Hr.)

Gânditor antic grec, militant religios şi politic.

Informaţiile despre viaţa şi doctrina lui sunt greu de separat de legendele care îl prezintă ca pe un semizeu, un înţelept desăvârşit, un moştenitor al întregii ştiinţe antice şi al Orientului Apropiat, un făcător de miracole şi magician. Pitagora şi-a părăsit insula natală Samos în semn de protest faţă de tirania lui Policrate. E posibil ca în călătoriile sale să fi ajuns în Egipt şi în Babilon (cercetătorii presupun că a fost iniţiat aici în diferite doctrine secrete). Aproximativ în jurul vârstei de patruzeci de ani, filozoful s-a stabilit în oraşul Crotona din sudul Italiei, unde a întemeiat o societate strict secretă împreună cu discipolii săi, care îl considerau încă din timpul vieţii o fiinţă superioară. Aceasta era o frăţie etico-religioasă care s-a bucurat de o răspândire vastă şi care avea drept scop înnoirea morală şi purificarea vederilor religioase. Ca urmare, frăţia a fost supusă unor persecuţii sângeroase. Doctrina şi descoperirile lui Pitagora s-au păstrat în tradiţia orală şi sunt imposibil de deosebit de ideile discipolilor săi, cărora le plăcea să atribuie filozofului propriile lor gânduri şi idei.

În domeniul matematicii, lui Pitagora i se atribuie introducerea în geometrie a demonstraţiilor, crearea teoriei congruenţei, demonstrarea teoremei care îi poartă numele, construcţia câtorva poligoane şi poliedre. De numele său este legată şi teoria despre numere pare şi impare, numere simple şi compuse, numere geometrice şi absolute, despre proporţii aritmetice, geometrice şi armonice.

Pitagoreicii acceptau sfericitatea pământului şi mişcarea lui în jurul unui foc central – izvorul luminii şi al căldurii; în jurul acestui foc se mişcă şi alte corpuri cereşti, care produc prin aceasta un sunet muzical armonios, aşa-numita „armonie a sferelor"

Pitagoreicii recunoşteau nemurirea sufletului şi purificarea lui treptată (catharsis), ca urmare a înţelegerii structurii muzicalo-numerice a cosmosului.

❖ Cruţaţi lacrimile copiilor voştri, ca să le poată vărsa pe mormântul vostru.

❖ Discuţia trebuie purtată în aşa fel încât din conlocutorii duşmani să-ţi faci prieteni, şi nu din prieteni duşmani.

❖ Nevastă înțeleaptă! Dacă dorești ca soțul tău să-și petreacă timpul liber alături de tine, străduiește-te ca el să nu găsească în niciun alt loc atâta plăcere, simplitate și delicatețe.

❖ Zeii, spun preoții, au regretat repede că l-au creat pe om. Și noi le semănăm în egală măsură: omul a regretat că i-a creat pe zei.

❖ Fii prieten al adevărului până la sacrificiu, dar nu fi apărătorul lui până la insuportabil.

❖ Fii ție însuți stăpân: stăpânindu-te și controlându-te pe tine însuți, vei avea parte de suveranitate deosebită și de cea mai înaltă poziție.

❖ Du o viață calmă, dacă vrei să ai parte de moarte liniștită.

❖ Du o viață moderată și sănătoasă, dacă vrei să fii independent.

❖ Când ești mânios, nu trebuie nici să vorbești, nici să acționezi.

❖ Înfrânează-te de la uciderea animalelor: vărsarea sângelui acestora i-a condus pe oameni la vărsarea sângelui semenilor lor.

❖ Înfrânează-te de la consumul de vin: el este ca un lapte care hrănește pasiunile.

❖ Vorbește puțin, scrie și mai puțin.

❖ Ospitalitatea e nechibzuită dacă o manifești față de oamenii răi.

❖ Omul fără avere nu are patrie.

❖ Fă ceva de soi, fără a promite asta.

❖ Speranțele nechibzuite duc, asemenea îndrumătorilor nechibzuiți, la gesturi nechibzuite.

❖ Dacă nu poți avea un prieten de încredere, fi-ți tu însuți prieten.

❖ Cei care se supun rațiunii se supun zeilor.

❖ Dacă ești întrebat: „Ce e mai vechi decât zeii?", să răspunzi: frica și speranța.

❖ Dacă ești întrebat: „Ce este bunăstarea?", să răspunzi: a fi în acord cu tine însuți.

❖ Dacă ești întrebat: „Ce este virtutea?", să răspunzi: iubirea de înțelepciune folosită în practică.

❖ Dacă vrei să-ți supraviețuiești și să te respecte urmașii, atunci lasă în urma ta o familie virtuoasă și o carte bună.

❖ Viața seamănă cu teatrul: în ea, adesea, oamenii cei mai răi ocupă cele mai bune locuri.

❖ Să știi că nicio prefăcătorie nu rezistă multă vreme.

❖ Și în cuvinte și în fapte ferește-te de ce este comun și obișnuit.

❖ Dintre doi oameni la fel de puternici, e mai tare cel care are dreptate.

❖ Apreciază-ți dorințele, cântărește-ți gândurile, măsoară-ți vorbele.

❖ Adevărata patrie e acolo unde există obiceiuri folositoare.

❖ Adevărul e bine să-l vezi gol. Minciuna poate să poarte și haine.

❖ Orice nenorocire te-ar lovi, înfrânează-te de la vărsarea de lacrimi: păstrează-le ca să le poți vărsa la nenorocirea altora.

❖ Taci sau vorbeşte tot ce e mai bun ca tăcerea.

❖ Înțeleptule! Dacă eşti obligat să trăieşti în mijlocul mulțimii simple, fii ca uleiul care pluteşte la suprafața apei, dar nu se amestecă cu ea.

❖ Înțeleptule! Dacă vrei să anunți oamenilor vreun adevăr important, îmbracă-l în hainele părerii generale.

❖ Pe credința câinelui tău bazează-te tot timpul, pe cea a nevestei, până la proba contrarie.

❖ Pe câmpia vieții, mergi, asemenea semănătorului, cu pas egal şi măsurat.

❖ Lume! Înainte să ai legi, străduieşte-te să ai obiceiuri bune: obiceiurile bune sunt primele legi.

❖ Învățați să-i cunoaşteți pe oameni: cunoaşterea oamenilor e mai la îndemână şi mai necesară decât cunoaşterea zeilor.

❖ Începutul este jumătatea lucrului terminat.

❖ Nu fi unul dintre aceia care par înțelepți doar în ceea ce scriu.

❖ Nu te face membru al unei adunări de învățați: şi cei mai înțelepți, când formează o societate, devin oameni de rând.

❖ Nu proclama adevărul în piața publică: mulțimea îl va folosi pentru a face rău.

❖ Nu-ți dojeni nevasta de față cu copiii.

❖ Nu-ți alege prieten pe acela care nu trăieşte în înțelegere cu nevasta lui.

❖ Cel care nu-şi îndeplineşte datoria de tată de familie nu poate fi nici legiuitor şi nici conducător al cetății.

❖ Nu te strădui să dobândeşti cunoaşterea supremă: din toate ştiințele, probabil că ştiința moralei e cea mai necesară, dar ea nu se învață.

❖ Nu ridica praful pe drumul vieții.

❖ Nu confunda ştiința cu înțelepciunea.

❖ Aşa cum aurul nu rugineşte, nici de virtute nu se lipeşte ruşinea.

❖ Niciodată să nu te sfătuieşti cu cei cu fruntea netedă; ei nu gândesc niciodată.

❖ Niciodată să nu întreci măsura, nici la masă şi nici la băutură.

❖ Niciodată să nu te miri: mirarea i-a creat pe zei.

❖ Cel care îşi amăreşte aproapele abia dacă se poate feri el însuşi de amărăciune.

❖ E la fel de periculos să dai nebunului o sabie, ca şi necinstitului puterea.

❖ Doar rațiunii trebuie să-i încredințezi viața ta, mai ales în tinerețe, aşa cum i te-ai încredința unui tutore înțelept.

❖ Mai bine o picătură de bun simț decât un car de înțelepciune.

❖ Lucrează-ți câmpul cu propriile brațe, nu-ți lăsa sclavii să ți-l cultive: cultivarea pământului cere brațele unui om liber.

❖ Ordinea să-ți fie zeitate! Slujește-o neîntrerupt: ordinea este unitatea tuturor lucrurilor. Natura însăși există prin ordine.

❖ Lasă în seama preoților să cerceteze ființa zeilor; tu ocupă-te de cunoașterea inimii omenești.

❖ Înainte de toate, învață să numești fiecare lucru cu numele lui: aceasta este prima și cea mai importantă dintre științe.

❖ Înainte de toate, nu-ți pierde respectul de sine!

❖ Înainte de toate, stăpânește-ți limba. Străduiește-te să cercetezi lucrurile aflate în vecinătatea ta, apoi, înainte de a adormi, întreabă-te „Ce am făcut?"

❖ Înainte să începi să vorbești, dă vreme gândului tău să se coacă.

❖ Natura este unitară și nimic nu se compară cu ea: mamă și fiică sie înseși, ea este Zeitate pentru zei. Cercetează doar Natura, iar restul lasă-l în seama oamenilor de rând.

❖ Portul servește de refugiu corabiei, iar prietenia – vieții.

❖ Când te trezești dimineața, întreabă-te: „Ce trebuie să fac?". Seara, ascultă și păstrează tăcerea; așa devii înțelept, fiindcă începutul înțelepciunii este tăcerea.

❖ Când nenorocirea îți bate la ușă, deschide-i cu bucurie și nu aștepta să-ți mai bată o dată: împotrivirea o îndârjește, iar supunerea o dezarmează.

❖ Câinele este imaginea prietenului.

❖ Conștiința să-ți fie unicul zeu.

❖ Încearcă mai întâi să te faci înțelept, iar învățat, numai când ai timp liber.

❖ Pe statuie o înfrumusețează forma, iar pe om – faptele sale.

❖ Pedepsește-ți aspru copiii dacă au ucis o insectă: așa începe uciderea oamenilor.

❖ Caută-ți un prieten credincios; alături de el, te poți descurca și fără zei. Alege-ți un prieten; nu poți fi fericit de unul singur: fericirea depinde de doi.

❖ Nu-ți transforma trupul în mormânt pentru suflet.

❖ Dacă te-ai îmbătat, nu te apuca de lucrul sfânt al făcutului de copii.

❖ Oamenii buni și frumoși nu trăiesc pe pământ ca să se odihnească și să se desfete, ci ca să ajute celor apropiați.

❖ Omule! Nu face animalelor nimic din ce nu vrei ca ele să-ți facă ție.

❖ Omul moare din pricina beției de vin; el își pierde mințile din pricina beției de dragoste.

❖ Orice s-ar crede despre tine, fă ceea ce socotești drept.

❖ Fii la fel de indiferent și-n fața blamului, și-n fața laudelor.

❖ De glumă, ca și de sare, trebuie să te servești cu măsură.

Theognis
(cca 548–544)

Poet liric antic grec, originar din Megara.

Aristocrat, participant la viața politică, a trăit multă vreme în exil. S-au păstrat două cărți de Elegii moralizatoare, semnate cu numele său. Concepția despre lume a lui Theognis cuprinde admirația pentru vitejia celor de viță nobilă și disprețul față de mulțime. Poetul a reflectat în creația sa luptele sângeroase din perioada „revoluției" democratice, care s-a încheiat cu dispariția aristocrației și a condus la formarea societății antice. El însuși fiind un reprezentat al aristocrației, a fost exilat din orașul natal și a rătăcit prin diferite regiuni ale Greciei. Poetul și-a alinat pesimismul și tristețea, disprețul față de „demos", față de „cei josnici", cetățenii îmbogățiți și conducătorii lor „tirani", scriind „elegii" scurte cu caracter politico-moralizator. Elegiile sunt adresate tânărului Cyrnus, pe care îl educă Theognis, inițiindu-l în principiile fundamentale ale eticii aristocratice și în morala panteonului tradițional grecesc. Lirica lui reprezintă, în istoria literaturii, unul dintre cele mai elocvente exemple ale disprețului aristocrației față de „mulțime". A militat pentru consolidarea aristocrației și s-a exprimat împotriva căsătoriilor dintre aristocrați și reprezentanții „demosului", în urma cărora „se tulbură natura cetățenilor" și se înrăutățește din punct de vedere biologic (teoria eugenică). Elegiile lui Theognis s-au bucurat de popularitate în rândurile aristocrației ateniene și au servit de material pentru cântecele de petrecere. Culegerea care a ajuns până în zilele noastre reprezintă în esență o „antologie de petrecere", conținând o multitudine de versuri.

- Vinul, dacă nu-i băut cu măsură, îi face și pe înțelept, și pe nechibzuit la fel de nesocotiți.
- Când cupa veselă vă-ndeamnă, cuvinte-alese să rostiți.
- Există lucruri imposibile. Să nu te gândești niciodată la ele. Tot ce nu poți să faci, n-ai să poți face niciodată.
- Vă las moștenire: nu faceți exces de zel, în toate alegeți măsura. Același îți va fi succesul, ca după multă străduință.
- Feriți-vă sufletul de certuri și de supărări.
- Nici măcar leul nu reușește mereu să se înfrupte din carne. Oricât ar fi de puternic, și pe el îl ajunge nevoia.
- Urăsc nevasta zvăpăiată și soțul nepotolit.
- Nu e bine ca nevasta tânără să aparțină unui soț bătrân, fiindcă, asemenea luntrii legate de corabie, ea nu se poate adapta mișcărilor pupei și nu are o ancoră sub ea, și rupându-și legăturile, adeseori, noaptea, găsește un alt liman.
- Analizează de două sau de trei ori gândurile care-ți trec prin cap.
- Ghiftuiala dă naștere obrăzniciei, mai ales când fericirea dă peste omul prost, iar acesta e lipsit de o minte sănătoasă.
- Să pui la încercare purtarea prietenilor în diferite moduri, bagă mai ales de seamă cum se poartă fiecare la mânie.
- E greu pentru omul cu minte să vorbească multă vreme cu un prost. Dar și să tacă tot timpul e dincolo de puterile omenești.

Secolul al V-lea î.Hr.

Antisthenes
(444–366 î.Hr.)

Filozof antic grec, întemeietorul şcolii cinice.

S-a născut la Atena. A fost elevul sofistului Gorgias, datorită căruia a devenit un orator excelent şi a căpătat îndemânarea de a ieşi învingător în dispute. Mai târziu, a fost elevul lui Socrate. Izvoarele antice relatează că filozoful mergea în fiecare zi pe jos de la Pireu la Atena ca să-l asculte pe Socrate, deşi distanţa dintre aceste oraşe era de opt kilometri. Câtă vreme a trăit Socrate, filozoful nu s-a îndepărtat de el. Împingând mai departe cerinţele socratice ale cumpătării şi înfrânării, Antisthenes socotea că virtutea constă în sărăcia voluntară şi în totala independenţă de condiţiile exterioare, disprețuia bogăţia, onorurile, desfătările şi considera ştiinţa ca unic temei al moralei. Nu se jena să apară în public îmbrăcat în zdrenţe ca un cerşetor. Antisthenes respingea cinstirea zeilor, interpreta alegoric poemele homerice, propovăduia întoarcerea la simplitatea stării naturale şi se raporta cu ostilitate la orice formă de organizare statală sau regulament. Era nepăsător chiar faţă de rudele şi de ţara sa. Filozoful considera că o viaţă fericită depinde de o limitare extremă a nevoilor Cel mai important discipol al lui a fost Diogene.

A fost un scriitor fecund, dar scrierile sale originale nu s-au păstrat. Conţinutul şi titlurile lucrărilor sale: Despre natură, Despre fericire, Despre legi, Despre stil, Despre limbă, Despre educaţie, Despre libertate şi sclavie, Despre muzică, Despre viaţă şi moarte şi altele sunt cunoscute din lucrările altor autori.

- Statul se destramă atunci când nu se mai pot deosebi oamenii buni de cei răi.
- Antisthenes spuse unui tânăr care, plin de mândrie, poza unui sculptor: „Spune-mi, cu ce crezi că s-ar lăuda bronzul dacă ar putea vorbi?" „Cu frumuseţea", răspunse tânărul. „Iar ţie nu ţi-e ruşine să te lauzi cu acelaşi lucru ca o statuie neînsufleţită?"
- Cine se teme de ceilalţi e sclav, chiar dacă nu-şi dă seama.
- Pe acela care a ajuns la înţelepciune nu trebuie să-l intereseze ştiinţele şi cărţile, ca să nu fie derutat de lucruri şi opinii străine.
- Cineva i-a spus lui Antisthenes: „Mulţi te laudă" „Dar ce-am făcut rău?" întrebă el.
- Înţeleptul nu are nevoie de nimic, fiindcă tot ce aparţine celorlalţi aparţine şi lui.
- La întrebarea care ştiinţă e cea mai necesară, Antisthenes a răspuns: „Ştiinţa de a uita tot ce este inutil"
- La întrebarea de ce e atât de aspru cu discipolii, Antisthenes a răspuns: „Şi doctorii sunt aspri cu suferinzii"
- Trebuie să te înarmezi fie cu minte, ca să înţelegi, fie cu o funie, ca să te spânzuri.
- Nu-ţi neglija duşmanii: ei sunt primii care îţi observă greşelile.
- Nu există nici genuri, nici specii: văd „omul", dar nu şi „omenia", văd „animalul", dar nu şi „animalitatea" Astfel, aceste concepte generale nu există sub nicio formă.

- Într-o zi, Diogene a adus cu el un pumnal şi când Antisthenes a exclamat „Ah, cine mă scapă de suferinţe?", i-a arătat pumnalul şi a zis: „Uite cine" „Eu am spus de suferinţe, şi nu de viaţă", a replicat Antisthenes.
- Pe omul drept să-l preţuieşti mai mult decât pe cel drag.
- Aflând într-o zi că Platon îl vorbeşte de rău, Antisthenes a zis: „Asta e soarta împăraţilor: să facă binele şi să audă vorbe urâte"
- Antisthenes avea o parabolă potrivită pentru toate situaţiile vieţii: iepurii au ţinut un discurs la adunarea populară şi au zis că toţi sunt egali în toate. La care leii au replicat: „Argumentelor voastre nu le lipsesc decât colţii şi ghearele noastre"
- Filozofia mi-a oferit capacitatea să vorbesc cu mine însumi.
- Mai bine nebunie decât desfătare.

Aristofan
(cca 445–385 î.Hr.)

Primul autor dramatic de comedie, „părintele comediei".

S-a născut la Atena. Concepţia lui asupra problemelor cotidiene ale timpului său, exprimată expresiv în creaţia sa, răspundea tendinţelor oamenilor simpli contemporani cu el Se raporta cu neîncredere şi la demagogia radicală care fascina mulţimea (Cavalerii), şi la filozofia individualistă a sofiştilor (Norii). În comediile poetului sunt conţinute reacţii la evenimente contemporane lui – o luare de poziţie împotriva războiului (Lysistrata, 411 î.Hr), defăimarea unor persoane reale (Socrate în Norii), dar sunt create şi situaţii imaginare (Acharneienii, Viespile, Broaştele, Păsările, Femeile la adunarea poporului, Avere, Aeolosicon, Cocalus). Din cele patruzeci de comedii scrise de el s-au păstrat până în zilele noastre doar unsprezece piese şi câteva zeci de fragmente.

- Cea mai mare fericire din lume e să ai aripi din naştere.
- Unde ţi-e bine, acolo e ţara ta.
- Când cineva mi-e dator, îmi amintesc perfect, când datorez eu, nu ţin minte deloc.
- Nu da de mâncare vorbe în loc de pâine.
- Bărbatul nu se desfată când femeii nu-i place desfătarea.
- De la cuvinte şi minte, treci mai departe către înălţimi. Aşa se înalţă omul.
- Un lucru minunat - să vorbeşti cu un înţelept.
- Nu există leac împotriva limbii rele a bârfitorului.
- E înţelept cel care ştie să zică multe, clar şi concis.
- Minte scurtă - vorbă lungă.
- Cel deştept învaţă multe de la duşmanul său.
- E ruşinos pentru om să umble ca vulpea cu vicleşuguri; nu trebuie să te dai după cum bate vântul.

Artistippus din Cirene
(430–355 î.Hr.)

Atras de faima lui Socrate, a mers la Atena şi a devenit elevul acestuia. Spre sfârşitul vieţii s-a întors în oraşul natal şi a fondat propria şcoală de filozofie. Întemeietor al hedonismului.

Discipolii săi s-au autodenumit hedonişti. Hedoniştii considerau că scopul principal al vieţii îl constituie desfătarea. Artistippus vedea în desfătare binele suprem. Susţinea că purificarea omului este unicul izvor al cunoaşterii. Cu toate acestea, în opinia sa, plăcerea nu trebuie să treacă dincolo de limitele raţionale.

Nu s-a păstrat nicio lucrare a lui Artistippus.

Artistippus a fost iubitul hetairei Lais. Celor care îl acuzau, Artistippus le răspundea: „Eu sunt acela care o stăpâneşte pe Lais, şi nu ea pe mine. Lucru de laudă nu e să te abţii de la desfătări, ci să le domini, fără să li te supui".

- Pe copii trebuie să-i înveţi tot ce le va folosi când vor creşte mari.
- Dacă belşugul ar fi fost un rău, n-ar fi fost prezent la ospeţele zeilor.
- Când lui Artistippus i s-a imputat că şi-a angajat un orator care să-l apere la tribunal, acesta a spus: „Când dau o masă, angajez un bucătar"
- Când Dionysios I cel Bătrân a scuipat spre Artistippus, acesta din urmă şi-a păstrat cumpătul, iar când lumea a început să-l înjure din cauza asta, el a spus: „Pescarii se expun stropilor de apă din mare ca să prindă un peştişor, eu de ce n-aş suporta un scuipat ca să prind un peşte mare?"
- Când cineva i-a propus lui Artistippus o ghicitoare şi a zis: „Dezleag-o!", Artistippus a exclamat: „De ce vrei, prostule, să desfaci un nod care şi aşa, legat, ne dă atâtea bătăi de cap?"
- Cineva a spus că vede mereu filozofi pe la uşile celor bogaţi. „Şi doctorii, spuse Artistippus, merg pe la uşile bolnavilor şi, cu toate acestea, oricine ar prefera să fie doctor, şi nu bolnav"
- Lucru de laudă nu e să te abţii de la desfătări, ci să le domini, fără să li te supui.
- Mai bine să fii sărac decât ignorant: dacă primul e lipsit de bani, al doilea e lipsit de chip uman.
- Să bea mult şi să nu se îmbete poate şi catârul.
- La întrebarea cu ce le sunt filozofii superiori celorlalţi oameni, Artistippus a răspuns: „Dacă toate legile vor fi distruse, numai noi vom trăi ca şi până acum"
- Într-o zi, Dionysios I i-a propus lui Artistippus să aleagă una din trei hetaire; Artistippus le-a luat cu el pe toate trei, spunând: „Lui Paris nu i-a mers prea bine când a preferat pe una din cele trei"
- Într-o zi, când Artistippus a mers cu nişte tineri în casa hetairelor, iar unul dintre tineri a roşit, Artistippus a zis: „Să intri nu e ruşinos, ruşinos e să nu mai ai putere să ieşi"
- Într-o zi, când Artistippus a trecut pe lângă Diogene, care îşi curăţa nişte legume, acesta din urmă i-a spus ironic: „Dacă ai şti să te hrăneşti ca mine, cu aşa ceva, n-ar mai fi trebuit să serveşti pe la uşile tiranilor"

„Dacă tu ai fi ştiut să vorbeşti cu oamenii, i-a răspuns Artistippus, n-ai fi ajuns să-ţi cureţi singur legumele"

- Oare nu-i acelaşi lucru să locuieşti într-o casă în care au stat mulţi cu a locui într-una în care nu a stat nimeni? Şi oare nu e acelaşi lucru să călătoreşti cu o corabie pe care au mai călătorit şi alţii cu a călători pe una nou-nouţă? La fel, e acelaşi lucru să trăieşti cu o femeie pe care au mai cunoscut-o şi alţii sau cu una pe care nimeni nu a atins-o.
- E dreptul tău să înjuri, e dreptul meu să nu ascult.
- Filozofia îţi dă posibilitatea să vorbeşti cu oricine şi în aceasta şi constă folosul ei.
- Unui om care se lăuda cu ştiinţa sa întinsă, Artistippus i-a spus: „Faptul că cineva mănâncă mult nu-l face mai sănătos decât pe cel care mănâncă doar ce îi este necesar; la fel, învăţat nu e acela care citeşte mult, ci acela care citeşte cu folos"
- Ca să deosebeşti pe înţelept de prost, trimite-i pe amândoi dezbrăcaţi în lume: aşa vei şi afla diferenţa.

Democrit din Abdera
(460–cca 370 î.Hr.)

Filozof antic grec.

S-a născut într-o familie de nobili. A călătorit în Egipt, Persia, India, Etiopia. Autor a cincizeci de tratate. Potrivit teoriei sale, există doar atomii şi vidul. Atomii sunt elemente solide indivizibile (corpuri geometrice, „figuri"), veşnice, indestructibile, de nepătruns; se deosebesc prin formă, poziţie în interiorul vidului, înălţime; se mişcă în diferite direcţii; din „vârtejul" lor se formează atât corpurile individuale cât şi nenumărate alte lumi. Atomii nu sunt vizibili cu ochiul liber; de la ei provin, prin acţiune asupra organelor de simţ, senzaţiile.

În etică, a elaborat teoria despre „ataraxie". În total, lui i-au aparţinut în jur de şaptezeci de scrieri pe teme de morală, ştiinţele naturii, matematică şi tehnică. Cele mai cunoscute dintre ele sunt Pitagora, *Despre starea sufletească a înţeleptului, Despre bărbăţie sau despre virtute, Despre ritmuri şi armonie, Despre natură, Despre natura omului, Despre poezie.*

- Înţelept e acela care nu se întristează în legătură cu ce nu are, ci se bucură de ceea ce are.
- Bogat e acela care are puţine dorinţe.
- Se întâmplă ca şi casa şi averea să fie bolnave asemenea corpului.
- Sărăcia şi bogăţia sunt cuvinte care denumesc nevoia şi belşugul. Ca urmare, cine are nevoie nu e bogat, iar cine nu are nevoie, acela nu e sărac.
- Binele nu stă în a nu face ceva nedrept, ci nici măcar în a dori aceasta.
- Trebuie să împiedici săvârşirea unei fapte nedrepte. Dacă nu suntem în stare să facem aceasta, trebuie ca măcar să nu o înlesnim.
- Oamenii proşti jură zeilor când nimeresc într-o situaţie fără ieşire. Când scapă de ea, oricum nu-şi ţin jurământul.

❖ Chiar dacă eşti singur cu tine însuţi, nu vorbi şi nu face nimic rău. Învaţă să te ruşinezi mai mult de tine însuţi decât de alţii.

❖ Să doreşti ceva peste măsură te face să semeni cu un copil, nu cu un bărbat.

❖ Cine vrea să fie bine dispus să nu se apuce de multe treburi nici în viaţa personală, nici în cea socială, şi orice ar face să nu năzuiască dincolo de propria putere şi fire.

❖ Viaţa fără petreceri e ca un drum lung fără hanuri.

❖ A trăi prost, nechibzuit, fără reţinere nu înseamnă a trăi rău, ci a muri încet.

❖ Legile sunt o invenţie prostească. Legile le fac oamenii, iar natura - atomii şi vidul.

❖ Cine a avut noroc de un ginere bun, a câştigat un fiu, cui i s-a nimerit unul prost, şi-a pierdut şi fiica.

❖ Pe acela care nu iubeşte pe nimeni, cred că nu-l iubeşte nimeni.

❖ Mulţi dintre cei care săvârşesc faptele cele mai ruşinoase vorbesc minunat.

❖ Înţeleptul este măsura tuturor lucrurilor. Cu ajutorul simţurilor, el este măsura lucrurilor sensibile, iar cu ajutorul intelectului, el este măsura lucrurilor inteligibile.

❖ Pentru omul înţelept, toată lumea e deschisă. Fiindcă sufletului bun lumea întreagă îi este patrie.

❖ Curajos nu este numai acela care îşi biruie duşmanii, ci şi acela care îşi domină propriile plăceri. Unii domnesc peste popoare şi-n acelaşi timp sunt sclavii femeilor.

❖ Curajul biruie loviturile sorţii.

❖ Trebuie să tinzi către ştiinţa de a gândi şi nu către erudiţie.

❖ Pentru mine e mai de preţ să găsesc o dovadă ştiinţifică, decât să domnesc peste întreaga împărăţie persană.

❖ E zadarnic să încerci să-l convingi pe cel care se crede deştept.

❖ A nu face nicio concesie vieţii e semn de nebunie.

❖ Prostul nu învaţă de vorbă bună, ci de nevoie.

❖ Nu încerca să ştii totul, ca să nu pari ignorant în toate.

❖ Nu forţa trupească şi banii îi fac pe oameni fericiţi, ci dreptatea şi înţelepciunea.

❖ Niciun lucru nu se naşte fără un motiv; orice se naşte dintr-un temei oarecare şi din necesitate.

❖ Vorba sinceră e calitatea spiritului liber, deşi e periculos să nu-i alegi un moment prielnic.

❖ Obiceiurile părinţilor, şi proaste şi bune, se transformă în viciile copiilor.

❖ Mijlocul e minunat în toate: pe mine nu mă atrage nici belşugul, nici lipsa.

❖ Cele minunate se dobândesc prin studiu şi cu preţul a mari eforturi, cele josnice sunt asimilate de la sine, fără efort.

❖ La fel cum există o boală a trupului, la fel există şi o boală a felului de a trăi.

- Raţiunea nu se învaţă în timp, ci în urma unei educaţii corespunzătoare şi a firii.
- Cuvântul este umbra faptei.
- Îndrăzneala este începutul faptei, dar întâmplarea este stăpânul sfârşitului.
- Fericirea este bună dispoziţie, bunăstare, armonie, simetrie şi stăpânire de sine.
- Aceia care se bucură de nenorocirea celor apropiaţi nu înţeleg că schimbările sorţii îi pot atinge pe toţi.
- Acela care va domni peste alţii, trebuie ca mai întâi să domnească asupra lui însuşi.
- Văzând un om care vorbea mult şi jignitor, Democrit a zis: „El nu că nu ştie să vorbească, el nu ştie să tacă"
- Plăcerea şi suferinţa sunt criterii de apreciere relativ la încotro trebuie să năzuieşti şi de ce anume să te fereşti.
- Dacă ai aflat un secret de la un prieten, nu-l spune mai departe, făcându-i-te duşman: nu loveşti în duşman, ci în prietenie.
- Cumpătarea sporeşte bucuria de a trăi şi face plăcerea şi mai mare.
- Omul cinstit şi cel necinstit se cunosc nu doar după ceea ce fac, ci şi după ceea ce-şi doresc.

Diogene din Sinope
(412–323 î.Hr.)

Filozof antic grec.

S-a născut într-o familie de nobili. Practica un ascetism extrem, ajungând până la ciudăţenii excentrice. Se denumea cetăţean al lumii (cosmopolit). În tinereţe a fost izgonit din oraşul natal pe motiv că ar fi făcut bani falşi. În jurul anului 385 î.Hr. a sosit la Atena şi a devenit elev al filozofului Antisthene, întemeietorul şcolii cinice. A călătorit mult, a trăit o vreme în Corint.

Autor a şapte tragedii şi a paisprezece dialoguri cu caracter etic, care nu s-au păstrat. Este erou a nenumărate relatări care îl zugrăvesc drept un filozof-ascet trăind într-un butoi, propovăduitor al virtuţilor cinice – revenirea raţională la simplitatea naturală, adversar al moralei comune.

În comparaţie cu Antisthenes, filozofia acestuia era mult mai radicală, a introdus conceptele de cosmopolitism, nega necesitatea familiei, a legilor, propovăduia ideea potrivit căreia nevestele şi copiii trebuie să aparţină tuturor.

Lucrările lui Diogene: Despre iubire, Despre cetate, Oedip, Tiestes ş.a.

- Toţi se află în puterea zeilor; înţelepţii sunt prietenii zeilor; dar prietenii au totul în comun; ca urmare, totul pe lume aparţine înţelepţilor.
- Dacă dai altora, dă şi mie; dacă nu, începe cu mine.
- Din viaţă e bine să pleci ca de la banchet: nici flămând, nici beat.
- „Când prosperă lumea?" a fost întrebat Diogene. „Când regii filozofează, iar filozofii domnesc", a venit răspunsul.
- Mincinosul e cel mai periculos dintre animalele domestice.

❖ Lume multă, oameni puțini.

❖ Odată, Diogene se încălzea la soare. Alexandru cel Mare, care trecea pe acolo, s-a oprit deasupra lui şi a zis: „Cere-mi ce vrei tu" Diogene a răspuns: „Nu-mi fă umbră"

❖ Odată, Diogene a văzut cum un copil din flori arunca cu pietre în trecători. „Încetează cu răsfățul, îi spuse filozoful. Îți poți lovi cu piatra propriul tată."

❖ Odată, cineva citea o scriere foarte lungă şi, când a devenit vizibil un loc nescris la capătul sulului de papirus, Diogene a exclamat: „Curaj, prieteni! Se vede țărmul!"

❖ Odată, pe când lua parte la o discuție despre motivele pentru care oamenii îi ajută cu atâta plăcere pe cerşetori, şi atât de lipsiți de entuziasm pe filozofi, Diogene a remarcat: „Se întâmplă aşa fiindcă fiecare prevede posibilitatea să devină însuşi sărac, şchiop, beţiv, dar nimeni nu se gândeşte că s-ar putea face filozof"

❖ Părinții şi copiii nu ar trebui să aştepte unul de la altul rugăminți; ei ar trebui să-şi dea anticipat cele necesare unul altuia, iar primul trebuie să fie părintele.

❖ Cum să pricinuieşti suferințe celor care te invidiază? Să fii bine dispus.

❖ Când strângi mâna unui prieten, nu trebuie să-i striveşti degetele în pumn.

❖ Soarele priveşte şi-n grămada de bălegar şi tot nu se murdăreşte.

❖ Aceia care îşi sting setea cu vin, şi nu cu apă, sunt mai nechibzuiți decât vitele.

❖ Diogene a fost întrebat: „Ce ai să faci dacă ți se sparge butoiul în care trăieşti?" „Nu mă frământă, răspunse filozoful. Locul pe care îl ocup eu nu se poate sparge."

❖ Eu nu sunt nebun, ci pur şi simplu mintea mea e altfel decât a voastră.

Herodot
(cca 485–430 î.Hr.)

Istoric antic grec, supranumit „părintele istoriei". Autor de lucrări dedicate descrierii războaielor greco-persane cu relatări din istoria imperiului ahemenid, a Egiptului şi altele; a oferit prima descriere sistematică a vieții şi obiceiurilor de zi cu zi ale sciților.

Se consideră că s-a născut la Halicarnas, un oraş grecesc din sud-vestul Asiei Mici, aflat atunci sub dominație persană. În tinerețe, Herodot a participat la revolta împotriva lui Lygdamis, tiranul Halicarnasului, fiind, drept urmare, obligat să-şi părăsească țara. A petrecut mai mult de zece ani în călătorii, vizitând aproape toate țările cunoscute în vremea sa: Grecia, sudul Italiei, Asia Mică, Egiptul, Babilonul, Persia, a trecut prin majoritatea insulelor din Marea Mediterană, a ajuns la Marea Neagră, în Crimeea (până la Gallipoli) şi în țara sciților. Probabil că în aceste călătorii a şi început să scrie Istoriile *care i-au adus faima de peste veacuri. Este o lucrare impresionantă – relatarea evenimentelor din vremuri mitice până la războaiele greco-persane contemporane cu autorul. Încă din antichitate, învățații Alexandriei au împărțit* Istoriile *lui Herodot în nouă cărți, numind pe fiecare dintre ele cu numele unei muze greceşti.*

Întorcându-se încă tânăr în locurile natale, la Halicarnas, „călătorul" a făcut iar parte din mişcarea împotriva tiranului Lygdamis şi a contribuit la răsturnarea acestuia. În anul

444 î.Hr., Herodot a participat la serbările panatenanice şi a citit fragmente din descrierile călătoriilor sale, generând un entuziasm general. Spre sfârşitul vieţii a dispărut în Italia, la Turium, unde a trăit până la sfârşitul zilelor sale, lăsând în urmă faima unui călător celebru şi a unui şi mai mare istoric.

- În Egipt, la ospeţele oamenilor bogaţi, după ce au terminat de mâncat, unul dintre meseni merge de jur împrejurul unei reprezentări de lemn a celui plecat dintre cei vii, aşezată în mormânt (...) cu cuvintele: „Priveşte la el, bea şi bucură-te de viaţă! Fiindcă după moarte la fel vei arăta şi tu!" Orice zeitate trezeşte neliniştea oamenilor.
- Dacă toţi oamenii şi-ar duce într-o zi la piaţă propriile păcate şi vicii, fiecare, privind la viciile vecinului, (...) s-ar întoarce bucuros acasă cu ale sale.
- Dacă s-ar da fiecărei seminţii de pe pământ dreptul de a alege cele mai bune obiceiuri şi moravuri, atunci fiecare seminţie, privindu-le pe toate cu atenţie, le-ar alege pe ale sale proprii.
- Dacă opinia opusă nu este exprimată, nu ai din ce să o alegi pe cea mai bună.
- Femeile scot de pe ele odată cu hainele şi ruşinea.
- Din vechime, oamenii au cugetări înţelepte şi minunate; trebuie să învăţăm din ele.
- Cu adevărat, bărbatul destoinic trebuie să manifeste sfiiciune atunci când are ceva de hotărât, trebuie să cântărească toate posibilităţile, dar când pune în practică, trebuie neapărat să fie neînfricat.
- Clevetirea îi face pe doi criminali, iar pe un al treilea, victimă.
- Clevetirea e îngrozitoare, fiindcă victimă a nedreptăţii ei cade unul, iar doi pun la cale această nedreptate: acela care o răspândeşte şi acela care o crede.
- Mai bine să fii invidiat decât compătimit.
- Sunt mulţi oameni printre perşi, dar puţini bărbaţi.
- Oamenii care s-au hotărât să acţioneze au adesea parte de succese; din contră, acestea din urmă rar se întâlnesc la oamenii care doar analizează şi amână.
- Creaturile mici nu stârnesc deloc invidia zeului. (...) Zeul tună şi fulgeră deasupra celor mai înalte case şi copaci.
- Datoria mea e să transmit mai departe tot ce se povesteşte, dar (...) nu sunt obligat să cred eu însumi toate acestea.
- Puterea regelui e supraomenească, iar mâinile sale sunt hrăpăreţe.
- Nu repara o nenorocire cu alta.
- E inadmisibil ca, scăpat de trufia tiranului, să cazi pe mâna gloatei neînfrânate. Tiranul măcar ştie ce face, pe când poporul habar nu are.
- Pentru ei (perşii) nu e nimic mai ruşinos decât să minţi, şi al doilea lucru ruşinos este să te îndatorezi. Şi e ruşinos din mai multe motive, dar mai ales pentru că, în opinia lor, datornicul va minţi negreşit.

❖ Nu există om atât de nechibzuit care să prefere războiul, păcii. În vreme de pace, fiii îşi îngroapă taţii, iar în vreme de război, taţii îşi îngroapă fii.

❖ Împrejurările domnesc asupra oamenilor, şi nu oamenii asupra împrejurărilor.

❖ De obicei, oamenii visează cele pe care le văd în timpul zilei.

❖ În opinia mea, despre zei toţi oamenii ştiu la fel de puţin.

❖ Înainte ca omul să fi murit, abţine-te să-l numeşti fericit, zi-i mai degrabă norocos (atribuită lui Solon).

❖ Nici măcar zeul nu poate fugi de soarta predestinată.

❖ Odată cu creşterea trupului cresc şi forţele spirituale, iar când trupul începe să îmbătrânească, împreună cu el decade şi spiritul, acesta nemaifiind capabil de fapte mari.

❖ Arcaşul îşi încordează arcul doar atunci când are nevoie şi slăbeşte coarda când nu e necesară. Dacă arcul ar fi în permanenţă încordat, s-ar rupe. Aşa e şi natura omului: dacă omul s-ar gândi să se dedea mereu numai activităţilor serioase, fără să-şi permită nicio distracţie şi nicio glumă, fie ar înnebuni cu siguranţă, fie ar fi lovit de paralizie.

❖ Oamenii se încred mai puţin urechilor decât ochilor.

❖ Omul e doar o jucărie în mâna întâmplării.

Hippocrate
(460–377 î.Hr.)

Medic antic grec, reformator al medicinei antice. A primit o educaţie medicală sub îndrumarea tatălui său, Heraclide. Mama sa, Thenareta, era moaşă.

Se consideră că Hippocrate făcea parte dintr-o familie de medici, veche de şaptesprezece generaţii. A dus o viaţă de medic itinerant şi a călătorit în Grecia, Asia Mică, Libia, a fost pe ţărmurile Mării Negre, în ţinuturile sciţilor, ceea ce i-a permis să se familiarizeze cu medicina popoarelor din sud-vestul Asiei şi din Egipt. Cel mai adesea, lui Hippocrate i se atribuie următoarele scrieri: Despre aer, apă şi locuri, Prognistic, prognoză şi aforisme, Regimul în bolile acute, cărţile prima şi a treia din Epidemiile, Îndreptarea fracturilor, Fracturile, Rănile capului. Meritul lui Hippocrate a fost eliberarea medicinei de influenţele sacerdotale şi de superstiţii şi definirea evoluţiei ei ulterioare. El spunea că medicul trebuie să vindece nu boala, ci pe bolnav, ţinând cont de specificul individual al organismului şi al mediului înconjurător. El pornea de la ideea influenţei definitorii a factorilor ce ţin de mediul exterior (clima, starea apei, solul, felul de viaţă al oamenilor, legile ţării etc.) asupra formării atributelor trupeşti (constituţia) şi sufleteşti (temperamentul) ale omului. Hippocrat a fost iniţiatorul geografiei medicale. Deosebea, în funcţie de constituţia individuală a organismului, patru tipuri fundamentale de oameni (sangvinii, colericii, flegmaticii şi melancolicii). A studiat probleme de etiologie, negând originea supranaturală a bolilor. A stabilit etapele elementare de evoluţie a bolii, a studiat metode de diagnosticare. A propus patru tipuri de tratament: a fi de folos şi a nu vătăma, tratarea opusului prin opus, ajutarea naturii şi menajarea bolnavului prin atenţie sporită. Hippocrat şi-a făcut şi o faimă de chirurg celebru: a studiat felurile de aplicare a bandajelor, tratarea fracturilor şi a luxaţiilor, rănilor, fistulelor, hemoroizilor. Lui i se atribuie textul aşa-numitului jurământ medical (Jurământul lui Hippocrate), reprezentând normele morale ale comportamentului medical (deşi o

variantă inițială a jurământului exista deja în Egipt). Hippocrate este supranumit „părintele medicinei"

- Oboseala fără motiv anunță o boală.
- Bolnavul trebuie să se lupte cu boala împreună cu doctorul.
- Delirul care apare împreună cu râsul e mai puțin periculos decât delirul însoțit de seriozitate.
- Pentru bolile cele mai puternice sunt necesare şi leacurile cele mai puternice.
- A nu pierde în timpul bolii prezența de spirit şi pofta de mâncare e un semn bun, opusul e rău.
- Doctorul este un filozof. Căci nu există o mare diferență între înțelepciune şi medicină.
- Gimnastica, exercițiile fizice, mersul pe jos ar trebui să facă parte din viața de zi cu zi a fiecăruia care doreşte să-şi păstreze capacitatea de muncă, sănătatea, viața plină de bucurii.
- Acțiunea mijloacelor dietetice e de lungă durată, acțiunea leacurilor trece repede.
- Cu bolile se luptă în două feluri: să fii de folos şi să nu faci şi mai mult rău.
- Dacă somnul uşurează suferințele, boala nu e mortală.
- Sunt oameni care îşi manifestă arta prin ponegrirea artelor.
- Viața e scurtă, calea artei e lungă, cazul util trecător, experiența înşelătoare, judecata grea. De aceea, nu numai doctorul trebuie să folosească în activitatea sa tot ce e necesar, dar şi bolnavul, şi cei din jur, şi împrejurările exterioare trebuie să-l ajute pe doctor în activitatea sa.
- Din două suferințe care se petrec în acelaşi timp, dar nu în acelaşi loc din corp, cea mai puternică o reduce pe cealaltă.
- La fel cum postăvarii curăță stofele, scuturând praful de pe ele, tot aşa şi gimnastica purifică organismul.
- Cine stă mult la cald va avea parte de urmări vătămătoare: moleşirea muşchilor, slăbirea nervilor, întunecarea minții, scurgeri de sânge, leşinuri; după aceasta urmează moartea.
- Doctorul tratează boala, dar natura o vindecă.
- Medicina este cu adevărat cea mai nobilă dintre toate artele.
- Substanțele noastre alimentare trebuie să fie mijloace de tratament, iar mijloacele noastre de tratament trebuie să fie substanțe alimentare.
- Nu face rău (bolnavului).
- Nici saţietatea, nici foamea, şi nimic altceva nu este benefic, dacă se depăşeşte echilibrul natural.
- Băutul de vin potoleşte foamea.
- E mai util să alegi băutură şi mâncare de calitate mai scăzută, dar mai plăcute, decât de calitate mai bună, dar neplăcute.

- Graba şi pregătirea exagerată, chiar dacă sunt absolut utile, sunt de dispreţuit.
- Inactivitatea şi trândăvia aduc după sine viciul şi boala. Din contră, îndreptarea minţii către ceva anume aduce cu sine vioiciune, orientată mereu către fortificarea vieţii.
- Cei antrenaţi cu munci grele, chiar dacă vor fi slabi sau bătrâni, vor face aceste munci cu mai mare uşurinţă decât cei puternici şi tineri, dar lipsiţi de antrenament.
- Ce este opus se vindecă prin opusul său.
- Alcoolismul - cauza slăbiciunii şi a stării bolnăvicioase a copiilor.
- Somnul şi insomnia, când se manifestă peste măsură, sunt semn rău.
- Cei bătrâni (...) se îmbolnăvesc mai puţin decât cei tineri. Dar dacă li se întâmplă să aibă parte de vreo boală cronică, acestea din urmă se încheie odată cu viaţa.
- Bătrânii suportă uşor regimul; apoi urmează adulţii, mai greu cei tineri, şi cel mai greu copiii; dintre aceştia din urmă, cel mai greu suportă cei care se remarcă printr-o vioiciune deosebită.
- Cei care, având o suferinţă la un organ anume al corpului, nu simt durerea, aceia au mintea bolnavă.
- Ce nu vindecă leacul, vindecă fierul. Ce nu vindecă fierul, vindecă focul. Iar ce nu vindecă nici focul, se socoteşte a fi de nevindecat.
- Orice voi vedea sau voi auzi în timpul unui tratament voi păstra în secret, pentru că aici tăcerea este o datorie.
- Orientez regimul bolnavilor spre folosul lor (...), înfrânându-mă de la a le pricinui vreo daună sau vreo nedreptate.

Isocrate
(436–338 î.Hr.)

Scriitor antic grec.

S-a născut şi a murit în Atena. Elev al sofiştilor, a fost influenţat şi de Socrate. A scris pamflete politice, cărora le-a dat forma unor discursuri. A susţinut în mod consecvent interesele deţinătorilor de sclavi. În prima şi cea mai importantă lucrare, Panegiric, Isocrate şi-a expus ideile privind necesitatea uniunii politice a grecilor în vederea unei campanii comune victorioase către Răsărit. Războiul comun al tuturor grecilor împotriva perşilor i se părea a fi un mijloc de a depăşi fărâmiţarea politică a Eladei şi o modalitate de rezolvare a problemelor sociale, inclusiv a problemei sărăciei. În următoarele scrieri, a prezentat motivele superiorităţii monarhiei faţă de republică (aşa-numitele Discursuri cipriote), a criticat democraţia ca formă de guvernare, condamnând, în special, politica externă a democraţiei tebane (discursurile Plataikos şi Arhidam) şi politica Atenei (Despre lume şi Areopagiticul). La sfârşitul vieţii (în discursul Filip) îl îndemna pe regele macedonean Filip al II-lea să realizeze unirea Eladei şi să conducă campania grecilor împotriva perşilor

S-au păstrat 30 de lucrări – 21 de discursuri şi 9 scrisori (pentru unele dintre ele, paternitatea lui Isocrate este contestată); toate acestea reprezintă un izvor preţios pentru studierea istoriei sociale şi politice a Greciei secolului al IV-lea î.Hr.

- Fii mulțumit cu ceea ce ai, dar tinde către mai bine.
- În Atena e mereu petrecere pentru cel nou-sosit.
- Păstrează cu mare grijă secretele care ți-au fost încredințate, mai bine ca pe averile care ți-au fost date în grijă, fiindcă oamenii cinstiți trebuie să fie oameni al căror caracter e mai de preț decât un jurământ.
- În împrejurările fericite, prietenii ar trebui să se ivească doar invitați, iar în cele nefericite, fără invitație, din proprie inițiativă.
- Dacă dorești să te sfătuiești cu cineva în privința treburilor tale, vezi înainte cum se descurcă acest cineva cu ale sale proprii.
- Dacă nu se poate să vorbești despre ce au vorbit alții înaintea ta, trebuie să încerci să vorbești mai bine ca ei.
- Când Isocrate a fost rugat să zică ceva la o petrecere, a răspuns: „Pentru ce sunt eu înzestrat nu e acum momentul potrivit, iar pentru ce e acum momentul potrivit nu sunt eu înzestrat"
- Cu părinții să te porți așa cum ai dori ca propriii tăi copii să se poarte cu tine.
- Oamenii plâng la invențiile poeților, iar la suferințele adevărate privesc liniștit și cu indiferență.
- Statele mici pot recurge la orice mijloc pentru a supraviețui.
- Mulți își compătimesc prietenii la nenorocire și-i invidiază când sunt fericiți.
- Cuvintele adevăratului maestru nu trebuie să se ocupe de nimicuri și nici să spună lucruri nefolositoare celor care ascultă, ci din acelea care îi scapă și pe ei de sărăcie și le aduc și altora bunuri de preț.
- Înțelegerile noastre de pace nu au niciun sens: noi nu încetăm, ci doar amânăm războaiele.
- Între noi nu va fi nicio armonie până ce nu vom găsi un dușman comun.
- Să nu crezi că dacă ai făcut ceva rău te poți ascunde, fiindcă ascunzându-te de alții, nu te poți ascunde de propria conștiință.
- Nu vizita des și îndelung aceleași persoane: în toate există saturație.
- Nu te împrieteni repede, iar dacă ai făcut-o odată, străduiește-te să fii constant, fiindcă e la fel de rușinos să nu ai niciun prieten sau să-i schimbi foarte des.
- Nu certa pe nimeni în caz de eșec, fiindcă destinul are grijă de toți, iar viitorul e necunoscut.
- Chibzuiește fără grabă hotărârile, pune-le repede în practică.
- Una dintre primele obligații ale prieteniei e aceea de a anticipa rugămințile prietenilor.
- Ferește-te de cleveteală, chiar dacă e neadevărată, fiindcă majoritatea oamenilor nu cunoaște adevărul, iar în judecățile lor se iau după zvonuri.
- Supune-te legilor regelui, dar, cu toatea astea, socotește voința regelui mai tare ca orice lege.

❖ Încetează activitatea când încă eşti în stare să continui.

❖ Apucă-te să vorbeşti în două situaţii: fie atunci când ai chibzuit limpede la obiectul despre care faci vorbire, fie când e necesar să faci vorbire despre ceva anume; fiindcă doar în aceste două situaţii e mai bine să vorbeşti decât să taci, în celelalte cazuri e mult mai bine să taci decât să vorbeşti.

❖ Deprinde-te să fii nu întristat, ci concentrat, fiindcă întristarea îţi va aduce reputaţia de om îngâmfat, iar concentrarea, de om chibzuit.

❖ Despre cei cu care vrei să te împrieteneşti vorbeşte laudativ de faţă cu oamenii care le pot transmite cuvintele tale. Căci lauda e începutul prieteniei, iar defăimarea, al duşmăniei.

❖ Un sfat celui care domneşte: nu fă nimic la mânie, dar lasă impresia că eşti supărat când îţi e de folos.

❖ Cu statele mai slabe să te porţi aşa cum ai dori să se poarte cu tine statele mai puternice.

❖ Limba o ia înaintea gândului în cazul multor oameni.

❖ Exersează-te cu munci benevole, ca să fii pregătit, la nevoie, să le treci cu bine pe cele obligatorii.

❖ Învăţătura este un fruct dulce al unei rădăcini amare.

❖ Adesea, atingând pe cineva cu vorba, oamenii plătesc cu fapta.

❖ Despre ce e ruşinos să faci nu e potrivit nici să vorbeşti.

Platon
(428–347 î.Hr.)

Provenea dintr-o familie de aristocraţi. Elev al lui Socrate. Numele adevărat al lui Platon era Aristocles. Când tatăl său l-a dus la Socrate, marele înţelept a povestit că în noaptea ceea văzuse în vis o lebădă albă – semn că va avea un elev nou care va deveni în viitor unul dintre cei mai luminaţi gânditori ai lumii.

Socrate a fost întotdeauna pentru Platon o autoritate incontestabilă, devenind mai târziu un personaj nelipsit al dialogurilor sale. După uciderea lui Socrate, Platon, care a suferit mult la moartea învăţătorului său, a plecat din Atena într-o lungă călătorie. A vizitat la Cirene pe filozoful Artistippus, pe matematicianul pitagoreic Theodoros, şi a trecut prin Egipt, Persia, Asiria, Babilon. În anul 389 î.Hr, a ajuns la curtea regelui Siracuzei, Dyonissios cel Bătrân. La început regele şi l-a apropiat pe filozof dar apoi a fost dezamăgit de acesta şi l-a vândut ca sclav. Platon a fost răscumpărat de filozoful Annikeris.

În jurul anului 387 î.Hr., Platon a întemeiat o şcoală de filozofie la Atena. Ea se afla într-o dumbravă dedicată eroului grec Academus, de unde i se trage şi denumirea: elevii şcolii şi discipolii lui Platon au început să se numească academicieni. „Academia" a supravieţuit în total 915 ani.

Potrivit teoriei lui Platon, ideile (cea mai înaltă dintre ele fiind ideea Binelui) sunt modele veşnice inteligibile şi imuabile ale lucrurilor, a tot ce există trecător şi schimbător; toate lucrurile reprezintă doar o asemănare şi o reflectare a ideii. Cunoaşterea este anamnesis – şi anume, amintirea în suflet a ideilor pe care acesta le contempla înainte de unirea lui cu corpul. Dragostea de idee este cauza declanşatoare a ascensiunii spirituale. Statul ideal se bazează pe ierarhia a trei straturi sociale: regele înţelept, războinicii şi funcţionarii, ţăranii şi meşteşugarii.

Platon a perfecționat dialectica și a creionat evoluția din neoplatonism a schemei treptelor fundamentale ale ființării.

Receptarea lui Platon s-a modificat permanent în istoria filozofiei: „învățător divin" (în antichitate), precursor al viziunii creștine asupra lumii (în Evul Mediu), filozof al dragostei ideale și un utopist politic (în epoca Renașterii).

Aproape toate operele lui Platon au ajuns integral până în zilele noastre. Acestea sunt dialogurile, dintre care cele mai importante sunt Apărarea lui Socrate, Phaidon, Banchetul, Phaidros (știința despre idei), Republica, Theaitetos (teoria cunoașterii), Parmenide și Sofistul (dialectica categoriilor), Timaios (filozofie naturală).

Sunt foarte cunoscute miturile sale despre peșteră, mitul carului și cel al androginului. În mitul peșterii se reprezintă tabloul cunoașterii lumii de către om. În mitul carului, filozoful descrie concepția sa despre sufletul omenesc reprezentat ca un vizitiu care conduce un car. Calul alb reprezintă simțurile nobile, iar cel negru – pasiunile josnice. Mitul androginului se ocupă de problema dragostei dintre bărbat și femeie. În el se spune că, la început, omul era o ființă unică, având patru brațe, un cap, două chipuri. Fiind înzestrați în același timp cu calități bărbătești și femeiești, androginii ajungeau foarte repede la desăvârșire, iar Zeus a început să se teamă că în curând aceștia îi vor depăși chiar și pe zeii Olimpului și i-a despărțit în două. De atunci, bărbații și femeile rătăcesc prin lume în căutarea jumătății lor.

Platon a murit în anul 347 î.Hr., de ziua sa, în timpul unui banchet.

- Fără cele comice nu se pot cunoaşte cele serioase, şi în general orice lucru se cunoaşte cu ajutorul opusului său, dacă omul vrea să fie chibzuit.
- Bogăția nu e deloc oarbă - e perspicace.
- Puternic este acela care ştie să tacă atunci când are dreptate.
- A te teme de moarte nu este altceva decât a-ți atribui o înțelepciune pe care nu o ai, adică a-ți închipui că ştii ceea ce nu ştii. Fiindcă nimeni nu ştie ce este moartea, nici măcar dacă nu cumva ea este cel mai mare bine pentru om, şi cu toate acestea ne temem de ea de parcă ar fi cel mai mare dintre rele. Dar nu e oare cea mai ruşinoasă dintre ignoranțe să-ți închipui că ştii ceea ce în realitate nu ştii?
- De nenorocirile care se abat asupra lor oamenii sunt înclinați să învinovățească destinul, pe zei, şi pe oricine altcineva, dar numai pe ei înşişi nu.
- Tot ceea ce produce trecerea de la neființă la ființă e creație.
- Tot ce este peste măsură trezeşte de obicei o schimbare bruscă în partea opusă, fie în starea vremii, fie la plante sau în corp. Nu în mai mică măsură se poate observa aceasta şi în organizarea statală.
- Tot ce se numeşte bine, e rău pentru cel nechibzuit. Utilizarea scrisului instalează în suflet uitarea.
- Dacă contrariile care se nasc nu s-ar echilibra unul pe altul, ca şi cum ar descrie un cerc, dacă naşterea ar fi decurs în linie dreaptă, într-o singură direcție şi niciodată nu s-ar întoarce îndărăt, în sens contrar, toate ar fi fost în cele din urmă identice, ar fi avut aceleaşi însuşiri, iar naşterea ar fi încetat.
- Dacă numesc pe cineva din apropiere ticălos, va trebui să mă tem să nu-mi facă vreun rău.

❖ Opinia adevărată ne conduce la acțiuni corecte nu mai puțin decât rațiunea.

❖ Fiecare suflet tinde către bine şi de dragul lui e gata de orice; el simte că există ceva de acest gen, dar îi este greu şi nu are destulă putere să înțeleagă în ce constă acesta.

❖ Când dorim să căutăm ceva ce nu ştim încă, devenim mai buni, mai curajoşi şi mai activi decât cei care afirmă că ce este necunoscut nu se poate găsi şi nu are rost să căutăm.

❖ Când unii gândesc într-un fel, iar alții în alt fel, atunci deja nu mai există o opinie comună şi negreşit fiecare îl disprețuieşte pe celălalt pentru felul cum gândeşte.

❖ Pasiunea exagerată pentru filozofie e vătămătoare.

❖ Ignoranța totală nu e cel mai mare rău: acumularea de cunoştințe prost asimilate e şi mai rea.

❖ E mai uşor să-i mulțumeşti pe ascultători vorbind despre natura zeilor decât despre a oamenilor. Pasiunea este momeala răului.

❖ La orice întrebare se poate răspunde, dacă întrebarea e pusă corect.

❖ Noi, de fapt, nu ştim nimic.

❖ Copiilor nu trebuie să le lăsăm aur drept moştenire, ci mai mult bun simț.

❖ Nimeni nu se apucă să facă acelaşi lucru ca mai înainte dacă în viitor va putea să facă ceva mai bun.

❖ Temeiul oricărei înțelepciuni este răbdarea.

❖ Se pare că nu stă în firea omului ca, din proprie inițiativă, să aleagă, în locul binelui, răul; când oamenii sunt obligați să aleagă între două rele, nimeni, firește, nu-l va alege pe cel mai mare, dacă există posibilitatea să-l aleagă pe cel mai mic.

❖ Poetul, dacă vrea să fie poet adevărat, trebuie să creeze mituri, şi nu judecăți.

❖ Înainte de a mustra pe cineva pentru ceva, Platon recomanda să te întrebi: „Dar oare eu nu sunt la fel?". Astfel, cicăleala se transformă în îngăduință.

❖ Omului bun nu i se întâmplă nimic rău nici în timpul vieții, nici după moarte.

❖ Cel mai bun lucru nu e nici războiul, nici luptele armate interne: e îngrozitor când se simte nevoia acestora; pacea este o prietenie universală. Nu are sens să-l întrebi pe cel care vrea să fie fericit de ce anume vrea asta.

❖ Există o singură monedă – rațiunea, iar în schimbul ei trebuie dat tot: doar în acest caz vor exista sinceritatea şi curajul, şi judecata chibzuită şi dreptatea, într-un cuvânt, virtutea autentică; ea este combinată cu rațiunea, fie că e însoțită de plăcere sau nu.

❖ Când eşti experimentat, până şi zilele îți sunt îndrumate cu artă; când nu eşti experimentat, zilele tale sunt în voia capricioasă a întâmplării.

❖ Omul care s-a prostit agitându-se este cel mai de disprețuit dintre oameni.

- Pentru a căpăta simpatia prietenilor şi a cunoscuţilor în relaţiile de viaţă, trebuie să le preţuim serviciile pe care ni le aduc mai presus decât o fac ei înşişi; şi invers, serviciile aduse de noi trebuie să le socotim mai neînsemnate decât afirmă prietenii şi cunoscuţii noştri.

Socrate
(469–399 î.Hr.)

Filozof antic grec.

Fiu de sculptor. Îşi ţinea lecţiile pe străzi şi în pieţe, având ca scop o nouă educaţie a meretului, şi se împotrivea sofiştilor

S-a remarcat printr-o mare simplitate în viaţa de zi cu zi (sunt celebre discuţiile cu soţia sa, antipa) şi prin curajul neobişnuit în lupta dusă în numele adevărului şi al convingerilor sale. epând conversaţia cu întrebări neînsemnate, el se îndrepta spre o definiţie generală de un menea tip care să îmbrăţişeze toate cazurile particulare şi să descopere esenţa unui concept. nversaţiile lui atingeau chestiuni legate de esenţa binelui, a frumuseţii, a iubirii, a nemuririi fletului, a verificităţii cunoaşterii şi altele.

Sinceritatea judecăţilor lui Socrate i-a adus mulţi duşmani, care l-au acuzat de coruperea meretului şi de respingerea religiei oficiale. Principalul acuzator a fost democratul bogat şi fluent Anitos. Condamnat la moarte, filozoful a băut fără ezitare şi plin de linişte cupa cu avă din cucută, refuzând să evadeze aşa cum îi propuseseră prietenii lui.

Socrate a fost unul dintre fondatorii dialecticii, gândită drept căutare a adevărului cu ajutorul nversaţiilor, şi anume prin punerea de anumite întrebări şi aflarea metodică a răspunsurilor i ele. Considerând nesatisfăcătoare vechea filozofie naturală, Socrate s-a îndreptat către cetarea cunoaşterii omeneşti şi a gândirii. Aristotel îi atribuie ştiinţa inducţiei despre trecerea la realitatea imediată la conceptele generale şi, de asemenea, ştiinţa definirii conceptelor re, pentru prima dată, dădeau posibilitatea cunoaşterii esenţei fiecărui lucru. Recunoaşterea ţiunii esenţelor primare asupra realităţii înconjurătoare s-a transformat la Socrate în ştiinţa spre Raţiunea Universală sau despre minţile divine individuale. Concepţia despre lume a lui crate avea puţine în comun cu religia populară, deşi el nu o respingea.

În etică, teza fundamentală a lui Socrate spunea: virtutea este cunoaştere sau înţelepciune; l care cunoaşte binele va face negreşit bine; cel care face rău, fie nu ştie ce este binele, fie ce răul în ideea unei victorii finale a binelui. În înţelegerea lui Socrate nu poate exista o ntradicţie între raţiunea omului şi comportamentul său.

Filozoful a fost pe nedrept acuzat de adversitate faţă de democraţie; în realitate, filozoful itica orice formă de guvernare, dacă aceasta nesocotea dreptatea.

De la Socrate nu a rămas nimic scris, gândurile sale fiindu-ne transmise de Platon şi de Xenofon.

Învăţătura înţeleptului conţinea în sine atâtea idei rodnice, încât a servit ca punct de lecare în evoluţia ulterioară a gândirii filozofice greceşti. O mare importanţă a avut-o şi rsonalitatea filozofului care, prin viaţa şi moartea sa, a servit de exemplu rar în ce priveşte cordul deplin între cuvinte şi acţiuni.

- Nicio relaţie între oameni nu are preţ fără prietenie.
- Bogaţia şi faima nu-ţi dau nicio valoare.
- A fi mai prejos de tine însuţi înseamnă a fi ignorant, a fi mai presus de tine însuţi înseamnă a fi înţelept.

❖ Străduieşte-te să te îmbraci cu distincţie, dar nu elegant; distincţia e semnul decenţei, iar eleganţă e semnul excesului.

❖ Dacă m-aş putea urca pe cel mai ridicat loc din Atena, mi-aş înălţa glasul şi aş spune: „Concetăţenii mei, de ce răsturnaţi şi zgâriaţi fiecare piatră ca să adunaţi bogăţii şi vă preocupaţi aşa de puţin de copiii voştri, care într-o zi minunată vor moşteni tot?"

❖ Dacă omul s-ar îngriji singur de sănătatea lui, ar fi greu de găsit un doctor care să ştie mai bine decât acesta ce este folositor pentru sănătatea lui.

❖ Omul rău face rău celorlalţi fără niciun profit pentru sine însuşi.

❖ Cine nu învaţă cu vorba, acela nu va învăţa nici cu bătaia.

❖ Mai bine să mori cu curaj decât să trăieşti în ruşine.

❖ Tinerii ar trebui să privească mai des în oglindă: cei frumoşi pentru a-şi dojeni frumuseţea, iar cei neruşinaţi pentru a-şi atenua prin educaţie neruşinarea.

❖ Întrebat pe cine putem socoti fericit, Socrate a răspuns: „Pe acela care gândeşte cinstit şi care are o minte ascuţită"

❖ Nu se poate vindeca trupul fără să vindeci sufletul.

❖ Natura ne-a înzestrat cu doi ochi, cu două urechi, dar cu o singură limbă, ca să privim şi să ascultăm mai mult decât vorbim.

❖ Câte lucruri există fără de care se poate trăi!

❖ Sculptorul trebuie să exprime starea sufletească în operele sale.

❖ E uimitor cum sculptorii statuilor din piatră se străduiesc să dea pietrei un chip asemănător omului, dar nu se gândesc că pot deveni ei înşişi asemănători pietrei.

❖ Un început bun nu e ceva neînsemnat, deşi porneşte de la lucruri neînsemnate.

❖ Cu cât am mai puţine dorinţe, cu atât sunt mai aproape de zei.

❖ Ce lucru ciudat e desfătarea! Cum creşte ea împreună cu aparentul său contrariu, durerea! Ele nu doresc să se înfăţişeze omului împreună, dar imediat ce omul urmăreşte şi obţine pe una din ele, aproape fără greş îşi face şi cealaltă apariţia; poţi crede că sunt două corpuri cu un singur cap.

❖ Iată ce e uimitor: orice om poate spune fără efort câte oi are, dar nu oricine poate spune câţi prieteni - atât de puţin preţuiţi sunt aceştia.

❖ Eu mănânc pentru a trăi, alţii trăiesc pentru a mânca.

❖ Ştiu că nu ştiu nimic.

Sofocle
(cca 496–406 î.Hr.)

Dramaturg antic.

Unul dintre cei trei mari maeştri ai tragediei antice, situându-se, prin durata vieţii şi a caracterului creaţiei sale, între Eschil şi Euripide. Viziunea despre lume şi arta lui Sofocle se remarcă prin tendinţa de echilibrare a noului cu vechiul: preamărind forţa omului liber, el

respingea, în același timp, nesocotirea „legilor divine", adică a normelor de viață religioasă și cetățenească tradițională; complicând trăsăturile psihologice, el a păstrat monumentalitatea generală a personajelor și a compoziției. Tragediile lui Sofocle, Oedip, Antigona, Electra și altele reprezintă capodopere ale genului.

Sofocle a deținut poziții importante în stat și a fost un apropiat al cercului lui Pericle.

După mărturiile anticilor, a scris mai mult de o sută douăzeci de drame. Până la noi au ajuns integral tragediile Aiax, Antigona, Oedip, Filoctet, Trahinienele, Electra și Oedip la Colona.

Concepția despre lume a dramaturgului reflectă dificultățile și contradicțiile democrației ateniene în perioada ei cea mai înfloritoare. Încercările sorții pe care omul le are de suferit nu găseau o explicație mulțumitoare în voia zeilor, iar Sofocle, preocupat de păstrarea unității cetății, nu a încercat să argumenteze guvernarea divină a lumii prin judecăți etice. În același timp, el se simțea atras de individul activ, care este responsabil pentru hotărârile sale, fapt care se găsește reflectat în Aiax. În Oedip, cercetarea asiduă, de către erou, a tainei din trecutul său îl face răspunzător pentru crime involuntare, deși nu dă temeiuri pentru interpretarea tragediei în termeni de vină și de pedeapsă a zeilor. Personajul Antigonei apare integru și de nezdruncinat în dorința ei eroică de a proteja legile „nescrise" ale cetății de capriciile unei persoane individuale care se ascunde în spatele autorității statului. Eroii lui Sofocle sunt liberi de orice elemente secundare sau prea personale, întemeindu-se mai degrabă pe un model arhetipal

Subiectele și personajele lui Sofocle au fost folosite atât în antichitatea târzie cât și în noua literatură europeană din epoca clasicismului și până în secolul al XX-lea. Un interes pronunțat pentru creația lui Sofocle s-a manifestat și în cercetările pe marginea teoriei tragediei (Lessing, Goethe, Schlegel, Schiller).

De la jumătatea secolului al XIX-lea, tragediile lui Sofocle sunt montate pe scenele din lumea întreagă.

- E fericită viața cât o trăiești fără de gânduri negre.
- Timpul descoperă tot ce e ascuns și ascunde tot ce e la vedere.
- Lucrurile mari nu se fac dintr-odată.
- Darurile dușmanului sunt mortale.
- Cât de înfricoșătoare poate fi mintea, dacă nu servește omului.
- Pe cine zeul vrea să piardă, aceluia îi ia mai întâi mințile.
- Mai bine să fii simplu și cinstit decât deștept și viclean.
- În natură există multe forțe demne de slavă, dar niciuna nu e mai presus de om.
- A vorbi mult nu e totuna cu a spune multe.
- Înțelepciunea e mama fericirii.
- Nu te mânia prea tare pe cel care a greșit fără voie.
- Fericirea nu aduce niciun folos celui nepăsător.
- Să respingi un prieten devotat înseamnă să te lipsești de ce este mai de preț în viață.
- Ascultă și taci.
- Bătrânețea în singurătate e cea mai mare nenorocire.
- Mintea este, fără îndoială, prima condiție a fericirii.

Tucidide
(cca 460–400 î.Hr.)

Istoric antic grec. S-a născut într-o familie ateniană renumită şi înstărită.

În timpul războiului din Peloponez, în anul 424 î.Hr., a fost strateg şi a comandat un escadron atenian pe ţărmurile Traciei. Nu l-a putut împiedica pe comandantul de oşti spartan Brasidas să cucerească Amphipolis şi a fost ca urmare judecat în Atena şi expulzat din cetate. Timp de douăzeci de ani, aflându-se departe de ţară, s-a ocupat de selectarea de material pentru lucrarea sa de istorie. S-a întors la Atena în anul 404 î.Hr. Istoria (structurată în opt cărţi) este o scriere dedicată războiului peloponez dintre anii 431 şi 404 î.Hr. (relatarea ajunge până în toamna anului 411 î.Hr.). Deşi unele părţi nu sunt încheiate, Istoria se prezintă drept o lucrare unitară.

Spre deosebire de Herodot, Tucidide dădea o mare importanţă verificării critice a informaţiilor deţinute de istoric în vederea relatării unei teme; numai după aceea, considera el, este posibilă reconstituirea trecutului. Tucidide considera că sarcina cea mai importantă a istoricului este aflarea adevărului. Clarificând originea unuia sau altuia dintre evenimentele istorice, Tucidide acorda foarte mare atenţie cauzelor şi motivelor acestora.

Deşi Tucidide scrie în primul rând o istorie militară, el acordă un interes sporit luptei politice. A fost unul dintre cei care ne-au transmis descrieri amănunţite ale conflictelor din cetate şi dintre formaţiunile democratice şi cele oligarhice.

- Noblețea înseamnă să te răzbuni pe cineva care îți este egal şi care se găseşte în aceeaşi situaţie ca şi tine.
- Majoritatea oamenilor preferă să treacă drept vicleni abili decât drept proşti cinstiți.
- Viitorul e plin de incertitudine, dar această aparenţă înşelătoare a viitorului se prezintă drept un bine fără margini.
- În relațiile reciproce dintre oameni, dreptul are sens doar atunci când, în caz de egalitate a forțelor, ambele părți au recunoscut ce le este necesar în egală măsură. În caz opus, cel mai puternic solicită cât poate, iar cel slab e obligat să se supună.
- Lucrurile există pentru oameni, şi nu oamenii pentru lucruri.
- Toți oamenii sunt înclinați să săvârşească lucruri nepermise atât în viața privată, cât şi în cea publică, şi nicio lege nu-i poate împiedica. Statele au verificat toate modalitățile de pedepsire, înăsprindu-le mereu. (...) Cu timpul, toate pedepsele au fost înlocuite de pedeapsa cu moartea. (...) Dar nici această măsură nu a reuşit să reducă numărul fărădelegilor. Astfel, ar trebui inventate fie pedepse şi mai îngrozitoare, fie să se admită că răufăcătorul nu se teme de nicio pedeapsă.
- Războiul este dascălul violenței.
- Oraşul înseamnă oamenii, şi nu zidurile.
- Mormântul celor viteji este lumea întreagă.
- Cel mai departe ajunge cel care nu cedează în fața celui egal cu el, îşi păstrează demnitatea în fața celui mai puternic decât el şi ştie să se înfrâneze în fața celui fără apărare.

❖ Tiranului şi atotputernicului unei cetăţi, care domneşte şi peste alte oraşe, tot ce i se pare avantajos e şi rezonabil.

❖ Să ajungi la tiranie e nedrept, să renunţi la ea e periculos.

❖ Dacă v-am pricinuit ca duşman atâtea nenorociri, vă pot fi un prieten util. (Alcibiade către spartani.)

❖ Istoria e o filozofie în exemple.

❖ Când regele Spartei, Arhidamus, l-a întrebat pe Tucidide cine e mai tare în lupta cu pumnii, el sau Pericle, acesta a răspuns: „Sincer, nu ştiu; chiar dacă l-aş pune jos, el va demonstra că nu a căzut, îi va convinge pe toţi cei de faţă şi va câştiga"

❖ Orice cerinţă impusă, mică sau mare, împotriva celor egali ţie se cheamă subjugare, dacă e stabilită înainte de hotărârea tribunalului.

❖ Pe oameni (...) îi supără mai tare nedreptatea, chipurile, pricinuită lor, decât cea mai dură agresiune: în nedreptate ei văd desconsiderare din partea celor egali lor, iar în agresiune, necesitatea supunerii în faţa celui mai puternic.

❖ Oamenii cred în adevărul laudelor aduse de alţii doar în măsura în care ei înşişi se consideră în stare să săvârşească faptele măreţe atribuite lor. Şi tot ce este mai presus de posibilităţile lor stârneşte invidie şi neîncredere.

❖ Oamenii iau cu mai multă însufleţire hotărârea de a se lupta între ei, decât o fac în realitate pe câmpul de luptă, şi-şi schimbă dispoziţia în funcţie de mersul bătăliei.

❖ Speranţa este risipitoare din fire.

❖ Când încep un război, oamenii trec imediat la fapte de la care ar fi trebuit să se abţină o vreme, iar după ce suferă un eşec se apucă să chibzuiască.

❖ Nu trebuie să te mândreşti cu eşecurile întâmplătoare ale adversarului. Încrederea în sine trebuie s-o alimentezi doar atunci când i-ai răsturnat acestuia planurile.

❖ Nu trebuie să-ţi faci socotelile pe seama anticipării greşelilor adversarului.

❖ Mediocritatea ignorantă dă naştere curajului neruşinat, iar socoteala lucidă, şovăielii.

❖ Nimeni (...) nu este la fel de chibzuit atunci când concepe un plan ca atunci când îl pune în aplicare. În judecăţi suntem fermi, iar în acţiuni ne lăsăm cuprinşi de teamă.

❖ Cel care a făcut un serviciu altcuiva e un prieten de nădejde, fiindcă acesta se străduieşte să păstreze recunoştinţa meritată prin servicii viitoare. Din contra, omul copleşit de binefaceri se străduieşte mai puţin: el înţelege că săvârşeşte o faptă bună nu din prietenie, ci din obligaţie.

❖ Foarte rar se poartă un război după un plan gândit dinainte, dar foarte des războiul însuşi îşi alege cursul şi mijloacele în funcţie de împrejurări.

❖ În timpul vieţii, oamenii viteji stârnesc invidia, iar morţilor (fiindcă aceştia nu mai pot fi nimănui rivali) li se aduc onoruri fără invidie.

❖ Recunoaşterea sărăciei nu e o ruşine, dar e ruşinos să nu încerci să scapi de ea prin muncă.

❖ Înflorirea unei cetăţi în întregul ei aduce mai multe foloase fiecărui cetăţean luat în parte, decât bunăstarea câtorva persoane pe fondul decăderii generale.

❖ Chibzuinţa şi vistieria plină sunt cele mai de preţ pentru un succes militar.

❖ La agresiune trebuie să răspunzi cu agresiune.

❖ Frica şterge memoria.

❖ Săgeţile ar fi mult mai de preţ dacă ar şti să-i deosebească pe oamenii curajoşi. (Răspunsul unui prizonier atenian întrebat de învingător dacă pe câmpul de luptă au căzut şi oameni curajoşi).

❖ Consideră că fericirea e libertatea, iar libertatea, curajul.

❖ Femeia despre care bărbaţii vorbesc cel mai puţin, atât cu dispreţ cât şi cu laudă, e cea mai demnă de respect.

❖ Doar o teamă comună face ca o alianţă să fie de încredere.

❖ Succesul în război nu depinde de arme, ci de mijloacele financiare a căror existenţă dă utilitate armelor.

❖ Eu nu îi blamez pe cei care tind către putere, ci pe aceia care sunt prea grăbiţi să i se supună. Fiindcă omul prin natura sa mereu doreşte să-i domine pe cei care i se supun.

Yang Zhu
(cca 440–360 î.Hr.)

Filozof antic chinez, discipol al lui Lao Tzi.

Scrierile nu i s-au păstrat; viziunea sa o putem afla doar din fragmentele tratatelor Men Tzu, Zhuan Tzu şi altele, şi din capitolele Yan Zhu din tratatul taoist Le Tzu, care a fost deosebit de popular în China. Susţinea ideea de egoism, despre valoarea propriei vieţi, disprețul faţă de lucrurile exterioare, hedonismul, care în forma dată de el nu a atins o expresie extremă. Potrivit tratatului lui Men Tzu, „cuvintele lui Yang Zhu au umplut lumea"; a avut un număr însemnat de discipoli.

Este considerat pe bună dreptate întemeietorul propriei direcţii în taoism, aceea a armoniei dintre om şi natură.

S-a exprimat împotriva învăţăturii şi activităţii lui Confucius, se considera liber-cugetător şi chiar eretic.

❖ În viaţă, toate lucrurile se deosebesc unul de altul, iar în moarte toate sunt identice. În timpul vieţii se deosebesc unul de altul cel instruit de cel grosolan, cei nobil de cel josnic; în moarte, ei sunt identici prin aceea că toţi intră în putrefacţie, se descompun, putrezesc şi dispar... Trebuie să te desfeţi în timpul vieţii şi nu să te agiţi în ce priveşte viaţa de după moarte!

❖ Viaţa nu se poate păzi prin faptul că o preţuieşti.

❖ Viața e o șansă atât de rară, pe când moartea se obține atât de ușor. Cine o fi născocit una ca asta: să-ți trăiești atât de greu viața care ți-a fost dată, în așteptarea morții atât de ușor de obținut!

❖ Cum să te îngrijești de viața ta? Nu-ți pune piedici singur, nu te opri. Trăiește exclusiv liber. Dă voie urechilor să asculte tot ce doresc; dă voie ochilor să privească la ce își doresc; dă voie gurii să spună tot ce dorește; dă voie trupului să-și afle liniștea așa cum dorește; dă voie inimii să cugete așa cum își dorește. Gândul își dorește să fie liber - nu-i pune piedici, lasă-l să meargă înainte. Nimic nu e mai prețios ca liniștea, nimic nu e mai prețios ca vidul. Trăiește astfel și viața îți va fi plină de bucurii până în ziua morții. Asta numesc eu a avea grijă de viața ta. Dacă vei începe să te înfrânezi neîncetat și vei trăi în mâhnire și plin de griji în numele longevității, chiar dacă vei trăi o sută sau o mie de ani - nu asta numesc eu a avea grijă de viața ta.

„În timpul vieții, plângeți-vă unul pe altul, iar în ceasul morții, abandonați-vă unul pe altul" - în această cugetare străveche stă adevărul. „Plângeți-vă unul pe altul" - înseamnă să fii pregătit să dai adăpost celui obosit, să-l hrănești pe cel flămând, să-l încălzești pe cel înghețat, să găsești o ieșire pentru cel aflat în necaz. „Abandonați-vă unul pe altul" - aceste cuvinte spun nu că nu trebuie să-l plângi pe cel dispărut, ci să nu-l îmbraci în brocart brodat, să nu-i așezi în gură perle și jad, să nu aduci jertfe, să nu-i pui alături vase strălucitoare.

❖ Dreptatea nu e de ajuns pentru a fi de folos altor oameni, dar e suficientă ca să faci rău propriei tale vieți.

❖ Acela care știe să se desfete în timpul vieții nu sărăcește, iar acela care știe să se împovăreze cu griji nu se îmbogățește.

Secolul al IV-lea î.Hr.

Aristotel
(384–322 î.Hr.)

Filozof antic.

Locul naşterii lui Aristotel este cetatea Stagira, aflată pe ţărmul nord-vestic al Mării Egee. Tatăl său era medic la curtea regelui Midas al II-lea, bunicul lui Alexandru Macedon. Acest lucru a permis ca viitorul filozof să primească o educaţie aleasă. Când avea şaptesprezece ani, a sosit la Atena şi a început să frecventeze Academia lui Platon, rămânând aproape de acesta până la moartea lui. Aristotel a fost singurul elev care avea curajul să intre în controversă cu Platon. Acesta din urmă a spus într-o zi că Aristotel loveşte în el tot aşa precum mânzul loveşte în mama lui. Aristotel îl preţuia pe Platon, dar a văzut punctele vulnerabile ale teoriei sale despre lumea ideilor şi a lucrurilor. Este celebră vorba lui Aristotel: „Platon îmi este prieten, dar adevărul îmi este mai drag"

Părăseşte Atena şi se îndreaptă spre răsărit, unde regele macedonean Filip al II-lea îl invitase să se ocupe de educaţia fiului său, Alexandru. Filozoful s-a mutat în capitala Macedoniei, Pella. A slujit ca educator vreme de patru ani. Aristotel nu încerca să facă din Alexandru un filozof relaţiile lor nu erau deosebit de cordiale. Au ajuns până la noi cuvintele lui Alexandru despre profesorul său: „Îl consider pe Aristotel egalul tatălui meu, fiindcă, dacă tatălui meu îi datorez viaţa, lui Aristotel îi datorez tot ce dă vieţii un preţ". Cu toate acestea, imediat ce Alexandru a ajuns pe tron, a încercat să-l înstrăineze pe Aristotel, care nu era de acord cu intenţiile acestuia de a cuceri Grecia şi întreaga lume.

Filozoful s-a întors la Stagira, unde a petrecut aproape trei ani. Întors la Atena, a întemeiat propria şcoală de filozofie – Liceul. Acesta se găsea în apropierea templului lui Apollo, Lycheios, de unde i se trage şi numele. În disputele verbale, Aristotel nu avea egal. Moartea subită a elevului şi protectorului lui Aristotel, Alexandru Macedon, a stârnit o revoltă antimacedoneană, iar filozoful a fost învinuit de blasfemie. Fără să mai aştepte procesul, Aristotel părăseşte Atena. La puţin timp după aceasta, moare în insula Eubeea.

Cele mai cunoscute dintre scrierile sale sunt: Metafizica, Protreptic, Analitica Primă, Analitica Secundă, Topica, Respingerile sofistice, Categoriile, Despre interpretare. *În aceste tratate este expusă ştiinţa gândirii şi legile ei. El considera că lumea trebuie cunoscută de la particular la general, şi nu de la general la particular, precum afirma Platon. Mai târziu, unele dintre aceste tratate au fost adunate sub numele (care nu îi aparţine lui Aristotel) de* Organon. *Fundamentele fizicii au fost expuse în scrieri ca* Fizica, Despre cer, Despre generare şi corupere, Meteorologia *şi altele. În* Metafizica, *Aristotel a imaginat o originală „scară a cunoaşterii", a cărei primă treaptă este percepţia senzorială (auz, văz, miros, gust). Cea de a doua treaptă este reprezentarea şi se naşte pe baza percepţiei senzoriale. Apoi urmează experienţa pe baza memoriei, proprie doar omului. Experienţa, spunea Aristotel, reprezintă cunoaşterea cazului individual, iar ştiinţa, cunoaşterea generalului. Ştiinţa este treapta cea mai înaltă a cunoaşterii: ea cercetează originea şi cauzele prime.*

Lui Aristotel îi aparţine primul tratat psihologic, Despre suflet, *în care filozoful a împărţit sufletele în următoarele forme: vegetative (plantele), sensibile (animalele) şi raţionale (omul). Sufletul raţional al omului, spre deosebire de celelalte, se uneşte după moarte cu Raţiunea Cosmică. Şi biologia îşi află primii paşi în lucrările lui Aristotel:* Istoria animalelor, Despre părţile animalelor, Despre originea animalelor, Despre mişcarea animalelor. *Ne-au parvenit trei lucrări etice ale gânditorului:* Etica Nicomahică, Etica eudemică, Etica Mare. *În scrierile politico-economice* Politica *şi* Economicele, *Aristotel a împărţit tipurile de construcţii ale statului în naturale şi nenaturale. Chestiunile legate de artă sunt cercetate în* Poetica *şi în* Retorica. *Filozofia lui Aristotel se împarte în teoretică, practică şi poetică.*

Lui Aristotel îi aparţine fraza celebră că rădăcina învăţăturii este amară, iar fructele ei sunt dulci. Când a fost întrebat ce folos a tras de pe urma filozofiei, el a răspuns: „Am început să fac de bunăvoie tot ceea ce alţii fac din frică faţă de legi"

❖ Dacă urmările a două lucruri sunt rele, e mai de preferat acela din care decurge un rău mai mic.

❖ Fericirea constă în activitatea sufletului conformă virtuţii.

❖ Zeul e dincolo de virtute şi de viciu. Căci omul vicios face, probabil, de o mie de ori mai mult rău decât un animal.

❖ Învăţătura e cel mai bun bagaj pentru bătrâneţe.

❖ Toate ştiinţele sunt mai necesare decât filozofia, dar nici una nu-i este superioară.

❖ Orice virtute este mijlocul dintre două extreme opuse.

❖ Oricine se poate mânia, şi aceasta e uşor, la fel ca a da şi a cheltui bani, dar nu oricine poate face aceasta aşa cum se cuvine, cât şi când se cuvine, pentru ce şi cum se cuvine.

❖ Oricine îşi iubeşte creaţia mai mult decât l-ar iubi aceasta, dacă ar prinde viaţă.

❖ Unui suflet remarcabil nu-i este străină nebunia.

❖ Mânia este o pasiune feroce care ţine de dispoziţia sufletească, capabilă să se repete des, violentă şi cu o putere de nestrămutat, servind drept cauză a crimelor, aliata nenorocirii, complicele stricăciunii şi al necinstei.

❖ E imposibil să săvârşeşti ceva virtuos fără să suferi sau să simţi desfătare din aceasta.

❖ A fi înzestrat cu virtuţi nu înseamnă a şti puţin sau mult.

❖ Şi sărăcia şi bogăţia sunt o încălcare a măsurii cuviinţei.

❖ Fereşte-te de lipsa de măsură şi în năzuinţa către glorie, şi în respingerea ei.

❖ Cine merge înainte cu ştiinţele, dar rămâne în urmă cu morala, acela dă mai mult înapoi, decât merge înainte.

❖ Acela care se manifestă pe sine în activităţile intelectului şi dă intelectului cinstea cuvenită este, se pare, aşezat în chipul cel mai avantajos şi mai plăcut zeilor decât toţi ceilalţi.

❖ Cineva i-a adus odată lui Aristotel la cunoştinţă că cineva îl ocărăşte în lipsa-i. Filozoful a reacţionat cu blândeţe: „În lipsă, să mă şi omoare"

❖ Oamenii ambiţioşi sunt mai invidioşi decât oamenii fără ambiţie.

❖ Metafora este un semn minunat al geniului, căci capacitatea de a crea o metaforă bună este capacitatea de a descoperi asemănarea.

❖ Se poate oare numi fericit acela a cărei moştenire e de disprețuit?

❖ Noi ne lipsim de timpul liber pentru a avea timp liber, iar războiul îl pornim ca să trăim în pace.

❖ Nouă ne este bine uneori, dar zeului întotdeauna.

❖ Începutul este, după toate aparențele, mai mult de jumătate din întreaga lucrare.

❖ Nu trebuie să te temi nici de sărăcie, nici de boală, şi, în general, de nimic care nu provine din viciu şi care nu depinde de omul însuşi.

❖ Cârmuirea multiplă nu este bună: unul singur să fie la putere.

❖ Nu scopul este obiectul deciziei, ci mijloacele atingerii scopului.

❖ Într-o zi, lui Aristotel i s-a reproşat că a dat de pomană unui om cu o purtare rea, la care învățatul a răspuns: „Eu nu dau purtării, ci omului"

❖ Cele serioase se nimicesc prin râs, iar râsul prin seriozitate.

❖ Modestia este mijlocul dintre lipsa de ruşine şi sfială.

❖ E cu neputință să acționezi în viața publică nefiind înzestrat cu anumite calități etice, şi anume nefiind un om chibzuit.

❖ Conştiința este judecata dreaptă a omului bun.

❖ A te îndoi nu e lipsit de folos. Îndoindu-ne, ajungem la cercetare; cercetând, ajungem la adevăr.

❖ Dreptatea este dobândirea unei calități sufleteşti în temeiul căreia oamenii devin capabili de fapte şi de acțiuni juste şi de năzuința către dreptate.

❖ Ferice de pietrele puse la temelia altarelor, fiindcă sunt respectate, în vreme ce tovarăşele lor sunt călcate în picioare.

❖ E mai tare cel care îşi înfrânge dorințele. Căci numai acela e îndrăzneş şi curajos, care se biruie pe sine.

❖ Tot ce este omul în virtualitate, faptele lui arată în realitate.

❖ Pe acela care se teme să se bucure de un bine nu trebuie să-l socotim minunat din perspectiva moralei. Bun şi minunat este acela pentru care e bun tot ce este bun şi pe care nu-l corup lucruri ca bogăția şi puterea.

❖ Acela care nu găseşte plăcere în solitudine e fie animal sălbatic, fie zeu.

❖ Cine are mulți prieteni, nu are nici unul.

❖ Distrugerea unuia este naşterea altuia.

❖ Filozofia sau iubirea de înțelepciune conține în sine plăceri uimitoare prin curățenia şi stabilitatea lor şi, desigur, cei care sunt înzestrați cu ştiința de a-şi petrece vremea în contemplare au parte de mai multă satisfacție decât cei care doar caută această ştiință.

❖ Deşi suntem muritori, nu trebuie să ne supunem celor corporale, ci, pe cât este posibil, să ne înălțăm către cele veşnice şi să trăim în acord cu ceea ce este mai bun în noi.

❖ Omul care a atins cel mai înalt grad de desăvârşire este mai presus de toate animalele; dar este mai prejos decât toți dacă trăieşte fără legi şi fără dreptate. Într-adevăr, nu este nimic mai rău decât un om înzestrat, dar nedrept.

❖ Egoismul nu reprezintă iubirea de sine, ci un grad mai mare, decât se cuvine, al acestei iubiri.

Bion din Borysthenes
(aprox. sec. al IV-lea–sec. al III-lea î.Hr.)

Filozof antic grec şi scriitor din Borysthenes (Sciția). Statutul său social era acela de sclav eliberat. A primit o moştenire de la stăpânul său, fapt care i-a permis să primească la Atena o educație bună. A studiat cu Theofrast şi Xenocrate, dar cea mai mare influență asupra lui a avut-o cinicul Crates din Teba. Bion a dus o viață de pribeag, răspândindu-şi învățătura cinică în rândul săracilor din societate, criticând convențiile şi prejudecățile. A trăit o vreme la curtea regelui macedonean Antigonus Gonatas.

În filozofie, Bion nu a fost prea original, în schimb era un scriitor înzestrat, opunându-se pe sine tuturor normelor literare în vigoare la vremea sa. Genul său favorit era parodia plină de neologisme caraghioase, de motive folclorice, populare, şi, adesea, de expresii injurioase. Bion din Borysthenes este considerat creatorul celebrei diatribe cinice. În esență, el este cel care a definit trăsăturile specifice ale literaturii cinice: caracterul moralizator, satira personală, parodia, crearea de cuvinte noi şi de jocuri de cuvinte, nerespectarea canoanelor literare. Procedeele stilistice ale lui Bion au fost dezvoltate în continuare de Teles din Megara şi de Menippus. Din scrierile lui Bion, în afară de câteva cugetări, nu s-a păstrat nimic.

- ❖ Nenorocirea supremă stă în incapacitatea de a suporta nenorocirea.
- ❖ Invidiosul e trist fie pentru că a dat nenorocirea peste el, fie pentru că altul a avut noroc.
- ❖ Nu trebuie să ponegrim bătrânețea; şi noi înşine am fi bucuroşi să trăim până la bătrânețe.
- ❖ Fii atent când glumeşti. Ai putea fi înțeles greşit.
- ❖ Îngâmfarea este o piedică în calea succesului.
- ❖ Avarii se preocupă de bogăție atât de mult de parcă le-ar aparține, dar o folosesc atât de puțin de parcă ar aparține altuia.
- ❖ Bion a denumit bătrânețea refugiu al tuturor nenorocirilor, fiindcă toate nefericirile se îngrămădesc la această vârstă.
- ❖ Cel care-şi doreşte bunăstarea mai mult decât orice, duce o viață agitată.
- ❖ Nevasta pocită îți este ție pedeapsă, iar cea frumoasă e un bun public.
- ❖ Împărăția frumuseții poate fi ruinată de un singur fir de păr.

Epicur
(341–270 î.Hr.)

Filozof antic grec.

S-a născut în oraşul Samos. Începând cu anul 306 î.Hr., a trăit la Atena, unde a întemeiat o şcoală filozofică („Grădina" lui Epicur). Din imensa lui moştenire (în jur de 300 de scrieri) s-au păstrat câteva scrisori, aforisme şi un testament.

Filozofia lui Epicur se împarte în „etică", „fizică" şi „logică" (ştiința cunoaşterii). În etică, el a declarat că adevărata natură a omului se întemeiază pe senzații (şi nu pe rațiune, ca la stoici) şi de aceea sensul şi scopul ultim al vieții omului constă în obținerea plăcerii. Plăcerea, în teoria lui, reprezintă absența durerii. Cauza suferinței este în omul însuşi, şi anume pasiunile şi temerile lui pe care filozofia este chemată să le anihileze. Obținerea plăcerilor nu este

posibilă fără un ascetism autoimpus. Rezultatul unei vieți corecte este liniștea netulburată a sufletului (ataraxia), fericirea, identificarea cu virtutea, libertatea și satisfacția, dar mai ales înțelepciunea, dreptatea și, îndeosebi, prietenia.

În teoria sa asupra fizicii, mișcarea neregulată a atomilor este înlocuită de cădere; este introdus conceptul de „greutate" a atomilor. Un caracter deosebit de remarcabil îl are teoria lui despre abaterea arbitrară a atomilor de la căderea liberă, pe care se întemeiază apariția lumilor (al căror număr e infinit) și libertatea individului (adică a atomului și a omului). Spre deosebire de viziunea tradițională a antichității privind destinul, Epicur a negat legitatea obligatorie a fenomenelor cerești. Considera drept izvor al cunoașterii impresiile și conceptele (care se nasc din repetarea impresiilor sau din anticiparea lor). Criteriul adevărului este în conformitate cu impresiile.

El respingea reprezentarea populară potrivit căreia zeii sunt vicioși, considerând că zeii duc o viață fericită și netulburată în spațiul dintre lumi („metacosmosuri" sau „intermundi") și nu se amestecă în viața lumilor, fiind astfel exemple de urmat pentru înțelepți.

Filozofia lui Epicur a reprezentat o etapă nouă în atomismul antic și a avut o influență însemnată asupra antichității târzii și a noii filozofii europene.

- Omul nobil se ocupă mereu de înțelepciune și de prietenie: dintre care una e un bine trecător, iar cealaltă, unul nemuritor.
- Zeii trăiesc în „lumile intermediare"
- Durerea este cel mai mare dintre toate relele.
- Într-o scrisoare către unul dintre ascultătorii săi, Epicur scrie: „Nu multora spun asta, ci ție, fiindcă noi suntem unul pentru altul un public suficient"
- Cel mai de preț rezultat al înfrânării dorințelor este libertatea.
- În toate activitățile, rezultatul se coace la final, iar în filozofie, cunoașterea și plăcerea aleargă cot la cot.
- Satisfacția nu vine după cunoaștere, dar cunoașterea și satisfacția există în același timp.
- Toate dorințele trebuie supuse unui astfel de examen: ce se va întâmpla cu mine dacă se va împlini dorința, și ce va fi dacă nu se va împlini?
- Da, zeii există, fiindcă este evidentă cunoașterea lor; numai că ei nu există așa cum presupune mulțimea.
- Îngrijește-te să ai mereu mai multă minte decât orgoliu.
- Nu poți trăi plăcut netrăind rațional, etic și drept, și, invers, nu poți trăi rațional, etic și drept, netrăind plăcut.
- Să ai mereu în biblioteca ta câte o carte nouă, în beci o sticlă nouă, iar în grădină o floare nouă.
- Cine se dă drept înfricoșător nu este eliberat de frică.
- Cine nu-și amintește fericirea trecutului, acela e bătrân deja astăzi.
- Cine îl sfătuiește pe cel tânăr să trăiască frumos, iar pe bătrân să-și încheie frumos viața, acela e lipsit de rațiune nu numai pentru că viața îi este dragă, ci și pentru că știința de a trăi frumos și de a muri frumos e una și aceeași. Dar mai rău e cel care gândește în stilul lui Theognis: „E bine să nu te naști. Dacă tot te-ai născut, coboară grabnic în ținutul lui Hades"

Dacă el vorbeşte aşa din convingere, de ce nu părăseşte această viaţă? Căci dacă asta îi este hotărârea fermă, aceasta îi stă şi în putere. Dacă vorbeşte în glumă, e o prostie, fiindcă subiectul nu se potriveşte deloc cu aşa ceva.

❖ Mai bine să fii nefericit alături de raţiune, decât fericit şi lipsit de raţiune.

❖ Oamenii se jignesc unii pe alţii fie din ură, fie din invidie, fie din dispreţ; dar înţeleptul, cu ajutorul raţiunii, se află deasupra acestor lucruri. Odată ce a atins nivelul înţelepciunii, el nu se mai poate întoarce la starea opusă, chiar şi dacă s-ar preface. El este mai mult decât ceilalţi expus pasiunilor, dar ele nu îi tulbură înţelepciunea.

❖ Oamenilor le sunt necesare chiar şi cele mai proaste legi, fiindcă în lipsa lor ei s-ar mânca unii pe alţii.

❖ Doar înţeleptul este în măsură să judece în privinţa poeziei şi a muzicii, chiar dacă el însuşi nu scrie versuri.

❖ Înţeleptul nu se poate transforma într-un om lipsit de minte.

❖ Noi ne preţuim propriul caracter fiindcă e al nostru şi ne preocupă dacă şi alţii îl preţuiesc; la fel ar trebui să preţuim şi caracterul altora.

❖ Apleacă-te doar pentru a-i ridica pe cei căzuţi.

❖ Chibzuinţa este începutul a toate şi binele suprem. De aceea, ea e mai de preţ decât filozofia.

❖ Începutul şi rădăcina oricărei plăceri este plăcerea stomacului, chiar înţelepciunea şi altele asemenea ei au legătură cu el.

❖ Nu te feri să faci mici servicii: se vor gândi că eşti în stare şi de mai mult.

❖ Necesitatea e o nenorocire, dar nu e nimic necesar în a trăi cu necesitate.

❖ Un înţelept nu e mai presus decât altul.

❖ Să mulţumim naturii că pe cele de trebuinţă le-a făcut uşoare, iar pe cele grele le-a făcut inutile.

❖ Trăieşte neobservat.

❖ Soarta se opune rar celui înţelept.

❖ Cel mai mare dintre rele, moartea, nu are nicio legătură cu noi, fiindcă atâta timp cât existăm, ea lipseşte; când a sosit deja, noi nu mai existăm.

❖ Trebuie să râzi şi să filozofezi şi, în acelaşi timp, să te ocupi de gospodărie, să-ţi foloseşti toate celelalte capacităţi şi niciodată să nu te opreşti din a rosti adevărul filozofiei.

❖ Acela care are multe motive să încheie socotelile cu viaţa e un om cu totul neînsemnat.

❖ Muritorule, treci prin viaţă, dar nu te agăţa de ea.

❖ Omul este nefericit fie din pricina fricii, fie din pricina pasiunii prosteşti şi fără limite.

Menandru
(cca 343-291 î.Hr.)

Dramaturg atenian, unanim considerat drept autorul de frunte al noii comedii greceşti. Menandru era un om împlinit: nobil, bogat, se bucura de respectul filozofilor şi al regilor. Moartea lui, care s-a petrecut în timp ce înota în mare în apropiere de Pireu, a pus capăt unei vieţi dedicate desăvârşirii permanente. Cât timp Menandru a fost în viaţă, rivalii lui (mai ales Filemon) se bucurau de o mare popularitate, dar gloria postumă a lui Menandru i-a eclipsat pe toţi. Aristofan din Bizanţ considera că doar Homer a fost mai presus decât Menandru. Se spunea că Menandru înmuia sufletele spectatorilor şi că „le dădea oamenilor o lecţie de viaţă plină de bucurii"

Noul tip de comedie şi piesele lui Menandru se deosebesc de comedia antică prin faptul că în ele lipsesc corul, cântecele şi dansurile ca parte a acţiunii (şi unele şi altele apar în momentele de tranziţie). Lipsesc şi calambururile cu caracter indecent care se foloseau din belşug în comedia antică. Caracteristic pieselor lui Menandru era înfăţişarea oamenilor obişnuiţi în situaţii obişnuite. El îşi alegea subiectele din viaţa cotidiană a Atenei, prezentând atât subiecte serioase. Tema principală a pieselor sale este iubirea romantică, pe care a reprezentat-o în diferite variante. Menandru a scris mai mult de o sută de piese, dar a ocupat doar de opt ori primul loc în competiţiile dintre dramaturgi. Prin mijlocirea scrierilor antice au ajuns până la noi aproximativ o sută de titluri ale comediilor sale şi nenumărate fragmente (mai mult de şase sute). Datorită prelucrărilor dramaturgilor romani Plaut şi Terenţius, piesele lui Menandru au avut o mare influenţă asupra noii literaturi europene.

O nouă epocă în destinul literar al lui Menandru a început la sfârşitul secolului al XIX-lea, când au fost descoperite nenumărate papirusuri egiptene, care au scos din uitare nu doar fragmente, ci pasaje întregi din mai mult de zece comedii.

Textele comediilor păstrate (Fata din Samos, Fata cu coşiţa tăiată, Arbitrajul, Omul din Sikyon) sunt destul de reprezentative pentru a ne face o impresie despre subiectele pe care le-a tratat şi despre valoarea lor literară. În anul 1959, a fost publicată piesa Mizantropul, o altă comedie a lui care s-a păstrat în întregime.

- Recunoştinţa e plăcută la momentul oportun.
- Noblеţea e necesară pentru a sluji prietenilor.
- Fericit e acela care are noroc de un prieten credincios.
- Zeul face totul în tăcere.
- Preferaţii zeilor mor tineri.
- Când eşti tânăr, ascultă-i pe cei mai în vârstă.
- Într-o dispută, adesea învinge îndrăzneala şi vorba iscusită, nu adevărul.
- Dragostea reciprocă se întăreşte cu ajutorul copiilor.
- Puterea dă cuvintelor impresia de adevăr.
- În duşmănie, prietenul nu se deosebeşte cu nimic de adversar.
- Timpul vindecă toate rănile.
- Nu există viciu mai josnic decât înfumurarea.
- Timpul va arăta faţa prietenului, precum focul procedează cu aurul.
- Sensul ascuns se găseşte în cuvintele nerostite.

❖ Mânia celui care iubeşte nu e de durată.

❖ Se spune că unul dintre prieteni i-a zis lui Menandru: „Sărbătorile dionisiace bat la uşă, iar tu nu ai terminat de scris comedia" Menandru a răspuns: „Jur că tocmai am terminat-o. Comedia e deja imaginată, mai am de compus versurile"

❖ Timpul este cel mai bun vraci al relelor de neocolit.

❖ Cuvântul este leacul suferinţelor omeneşti.

❖ Chiar şi la mânie, să nu dezvălui secretele prietenului.

❖ Nevasta bună e ca o furnică, iar cea rea ca un butoi găurit.

❖ Nu săvârşi nimic rău împotriva cuvântului aceluia care vorbeşte de bine.

❖ Dacă îţi lauzi prietenul, şi tu eşti de laudă.

❖ Omul rău după vorbă se cunoaşte.

❖ Vorba bună e ca un leac pentru un suflet rănit.

❖ Dacă te-ai hotărât să te însori, află mai întâi cum e limba femeii pe care ţi-ai ales-o de nevastă. Nevasta rea de gură e ca iadul.

❖ Dacă fiul tău a ieşit din adolescenţă obraznic şi fără ruşine, înclinat spre hoţie şi minciună, fă-l gladiator. Dă-i în mână o sabie sau un cuţit şi roagă-te zeului să fie cât mai degrabă sfârtecat de animale sau ucis în luptă. Fiindcă dacă va rămâne în viaţă, vei pieri de pe urma viciilor lui. Să nu aştepţi nimic bun de la el. Un fiu rău e mai bine să moară.

❖ Dacă mergi la un prieten în vizită, întâlnirea cu copiii lui, înainte de a intra în casă, îţi va spune dacă acest prieten te respectă sau nu. Dacă eşti întâmpinat cu bucurie de copii, poţi fi convins că prietenul te iubeşte şi-i eşti drag. Dar dacă nu ţi-au ieşit copiii lui în întâmpinare, înseamnă că prietenul tău nu doreşte să te vadă. Întoarce-te atunci şi, fără a te gândi a doua oară, mergi înapoi acasă.

❖ Dacă vrei să trăieşti în veselie, nu te însura.

❖ Dacă vrei să fii credincios, înconjoară-te de prieteni credincioşi.

❖ Căsătoria e un rău, dar un rău necesar.

❖ A trăi numai pentru sine nu înseamnă a trăi.

❖ Nevasta rea - veşnică tristeţe.

❖ Şi printre buruieni se găseşte o floare frumoasă, şi la oamenii simpli, o vorbă înţeleaptă.

❖ Şi pe prieteni, şi pe inamici trebuie să-i judeci cu aceeaşi măsură.

❖ Ce minunat e omul, când acest om e-adevărat.

❖ Ca de nicăieri, zeule, tu te iveşti.

❖ Trăim cum putem, şi nu cum vrem.

❖ Când doi fraţi se ceartă, nu te duce la ei să încerci să-i împaci. Stai deoparte şi nu te amesteca în treburile lor. Fraţii de sânge se vor împăca, iar pe tine te vor urî în sufletul lor.

- Când ți-ai umplut pântecele cu vin, pleacă. Sau nu cumva pofta de mâncare nu te lasă să părăseşti adunarea prietenilor?
- Cine se încumetă să facă multe, acela cu siguranță în multe va greşi.
- Mai bine să te vezi cu răul față în față decât să te gândeşti la el.
- Dragostea sporeşte din prea multă aşteptare.
- Ceața păgubeşte soarele, iar nevasta desfrânată păgubeşte avutul soțului.
- Mulți slujesc prietenilor şi nu prieteniei.
- Mult vin - minte puțină.
- Tăcerea poate fi cea mai grea acuzație.
- Cu toții suntem deştepți când e vorba de dat sfaturi, dar când e vorba să ne ferim de greşeli, nu ne deosebim de copii.
- Nu fi certăreț şi antipatic; astfel de oameni nu ies niciodată din sărăcie.
- Nu trebuie să crezi în toate şi tuturor.
- Nu te feri de prietenul aflat la nenorocire.
- Nu cerceta cele întunecate, dacă pe cele limpezi le nesocoteşti.
- Nu frumusețea oricărei femei e aur, ci mintea şi tăcerea.
- Nu conving cu vorba, ci cu caracterul.
- Nu te bucura de moartea duşmanului, fiindcă toți oamenii sunt muritori şi pe toți îi aşteaptă casa veşniciei. Dacă ai un duşman, nu te ruga zeului pentru moartea lui, fiindcă, murind, el scapă de toate relele lumii. Roagă-te să sărăcească, să trăiască şi să geamă de durere toată viața.
- Vorba aruncată pe negândite e la fel de greu de reținut ca şi piatra aruncată.
- Nu există în lume nimic mai neînfricat ca prostia.
- Nu există nimic mai puternic decât cuvântul.
- Nu există nimic mai îngrozitor decât mânia.
- Nu există un viciu mai rău decât bârfa: când comentează greşeala altuia, bârfitorul se umple de ruşine.
- Niciun bine nu e mai folositor ca un prieten.
- Să nu-ți învinovățeşti niciodată nevasta pe nedrept.
- Niciodată să nu-ți aminteşti supărările trecute.
- Nimeni nu vrea să se înrudească cu un sărac.
- Calitățile morale ale unui om drept țin cu totul loc legilor.
- Acuzatorul şi judecătorul nu se pot contopi într-o singură persoană.
- O cantitate mare de vin te face guraliv.
- Oamenilor le stă în fire să facă greşeli.
- Înainte de toate, învață să păstrezi tăcerea.
- Un soț rău e mai amar ca moartea.

❖ Instigatorul câştigă întotdeauna.

❖ Dispreţuişte-l pe guralivul care-şi întrerupe interlocutorul pentru a-şi spune neapărat părerea.

❖ Dispreţuişte-i pe oamenii desfrânaţi, înrăiţi în viciu. Pe ei nu-i poţi îndrepta, aşa cum nu poţi potoli vântul.

❖ Când te-ai hotărât să te însori, sfătuieşte-te cu vecinul deja însurat.

❖ Cinsteşte-ţi părinţii ca pe zei.

❖ Când întâlneşti pe cel pribeag şi sărac, nu-l ocoli.

❖ Cu timpul, orice adevăr iese la iveală.

❖ Dacă bei peste măsură, îţi pierzi raţiunea.

❖ Vorba înţeleaptă poate vindeca tristeţea.

❖ Om drept nu e acela care nu săvârşeşte nedreptăţi, ci acela care, având posibilitatea să fie nedrept, nu doreşte să fie astfel.

❖ Certurile celor care se iubesc nu durează mult.

❖ Nu râde de bătrâneţe, fiindcă te îndrepţi către ea.

❖ Fereşte-te de cei care sunt sinceri cu vorba.

❖ Tată este cel care creşte, nu cel care dă naştere.

❖ Cel care a pierdut pe cineva drag nu trebuie să se lase pradă disperării. Dacă suferă mult, el îşi face rău doar sieşi, fiindcă cel dispărut nu mai are niciun folos. Cel chibzuit îl conduce pe mort la cimitir, plângându-l, dar, odată ce l-a dat pământului, îşi alungă din suflet tristeţea. El îşi aminteşte că şi el este muritor şi că-l aşteaptă aceeaşi soartă.

❖ Cel care e capabil să-şi reţină mânia nu va face niciodată lucruri ruşinoase.

❖ Nu e uşor de găsit o nevastă cumsecade.

❖ Limba înzestrată cu înţelepciune nu se poticneşte.

Sun Tzu
(cca 313–235 î.Hr.)

Filozof antic chinez.

S-a născut în regatul Zhao. Mare prim-dregător şi şeful învăţaţilor din împărăţia Tzi. Dregător al provinciei Lanlin. Concepţia şi-a expus-o într-un tratat care îi poartă numele. Bazându-se pe învăţătura lui Confucius, filozoful a completat-o cu teoria lui despre „natura rea a omului" pe care o poate îmblânzi şi transforma un „conducător luminat". Sun Tzu acorda mare importanţă inviolabilităţii ierarhiei sociale şi îndeplinirii tuturor obligaţiilor dictate de împărat. Teoria filozofului a devenit, prin urmare, temeiul ideologiei oficiale a Chinei imperiale.

Principala lucrare a lui este Sun Tzu.

❖ În unele situaţii, chiar dacă metodele de cârmuire sunt minunate, în ţară au loc revolte; dar, din vechime şi până în zilele noastre, nu s-a auzit ca revoltele să aibă loc în timpul unui conducător desăvârşit.

- Nu există o modalitate mai bună de a învăța decât întâlnirea personală cu învățătorul.
- Toate cele care se aseamănă se adună.
- Acțiunile Cerului sunt constante. Cel care înțelege limpede diferența dintre ceresc și pământesc poate fi numit om superior. Cele care se săvârșesc independent de faptele oamenilor și care se împlinesc independent de năzuințele omenești se numesc activități ale Cerului. Și dacă astfel se petrec lucrurile, atunci cel care este un om superior, înzestrat cu o rațiune profundă, cu mari posibilități și cu un spirit fin de observație, nu le va aplica aici. Aceasta se numește a nu comenta activitatea Cerului. Omul înțelept, mai ales, nu va năzui ca, prin ajutorul dat de rațiune, să cunoască Cerul.
- Dacă vei proceda prea aspru, vei avea parte de eșec; dacă vei acționa prea slab, atunci tu însuți te vei trezi în lanțuri.
- La vorbele care nu se pot verifica, la acțiunile care nu s-au mai văzut înainte, la ideile despre care înainte nu s-a mai auzit, la toate acestea omul desăvârșit se raportează cu precauție.
- Fiecare om consideră câte ceva ca fiind corect – asta stă atât în firea celui înțelept cât și în firea prostului. Totuși, ceea ce ei consideră a fi corect se deosebește de la unul la altul; în aceasta și constă diferența dintre înțelept și prost.
- În ce fel poate obține cel mai ușor un cârmuitor o mare putere, liniștea în țară și slava și cum se poate feri de slăbiciuni, pericole și rușini? Răspund: nu există o cale mai ușoară decât să-și aleagă un prim-ministru de încredere.
- Când omul se îngrijește doar de câștigul personal și uită de sentimentul datoriei, aceasta se numește ticăloșie supremă.
- Când se pune o întrebare nepotrivită, nu e cazul să se răspundă.
- Cine nu se dedică integral unei activități, nu va avea rezultate strălucitoare.
- Uneori, oamenii înșiși, prin cuvintele lor, cheamă nenorocirea asupra lor.
- Oamenilor le plac și urăsc aceleași lucruri, dar doritori sunt mulți, iar lucruri puține.
- Muzica pătrunde adânc în conștiința omului și o transformă repede; de aceea, muzicanții vechi compuneau o muzică frumoasă din prevedere. Când muzica este armonioasă și liniștită, în popor domnește înțelegerea și buna cuviință.
- Nu te închina în fața trecutului, nu te întrista în privința viitorului, nu te lăsa pradă gândurilor neliniștitoare! Când vine momentul potrivit – acționează!
- A nu a auzi ceva e mai rău decât a auzi; a auzi ceva e mai rău decât a vedea aceasta în acțiune. Învățătura își atinge limita și se desăvârșește în acțiune.
- Nou-născuții plâng la fel peste tot. Când cresc însă, se dovedește că au apucături diferite. Acesta e rezultatul educației!

❖ Orhideea miroase frumos, dar dacă o pui în urină, atunci omul desăvârşit nu se va apropia de ea, iar oamenii simpli nu o vor purta la brâu. Aceasta nu se explică prin faptul că orhideea are în sine nişte calităţi rele, ci că urina în care a fost pusă este respingătoare. De aceea, un om desăvârşit preferă să trăiască într-un loc frumos şi să-şi facă prieteni numai dintre oamenii educaţi. El procedează astfel pentru a se feri de minciuni şi ticăloşie şi pentru a se apropia de oamenii cinstiţi şi sinceri.

❖ Tradiţia spune: „Cârmuitorul poate fi comparat cu o barcă, iar poporul cu apa: apa poate purta barca, dar o poate şi răsturna"

❖ Cu cei cărora le place să se certe nu se face să te angajezi în discuţie.

❖ Inima nu este niciodată goală şi, totuşi, ea este înzestrată cu ceea ce se numeşte gol. Starea când ceea ce umple inima nu dăunează celor ce urmează a fi însuşite de aceasta se numeşte gol.

❖ Moartea vine o singură dată, omul nu se mai întoarce.

❖ Omul desăvârşit e precaut când îşi alege locul.

❖ Trebuie să înveţi toată viaţa, până la ultima suflare. Acela care renunţă la educaţie e un animal.

❖ Am încercat să meditez toată ziua, dar nu am obţinut nici măcar ceea ce mi-ar fi dat un studiu de scurtă durată. Am încercat să privesc în depărtare, ridicându-mă în vârful picioarelor, dar nu am văzut întinderea care se vede de la înălţime. Când stai pe un loc înalt şi faci cuiva semn cu mâna, mâna nu devine mai lungă, dar e însă văzută de departe. Dacă ţipi în direcţia vântului, glasul nu ţi se face din aceasta mai puternic, însă cel care ascultă îl aude foarte clar. Dacă mergi cu căruţa trasă de cai, picioarele nu-ţi devin mai rapide, însă poţi acoperi o distanţă mare. Dacă pluteşti cu barca, nu devii prin aceasta un înotător mai bun, însă poţi străbate râuri mari şi mici. Când se naşte, omul desăvârşit nu se deosebeşte de ceilalţi. El se deosebeşte de ceilalţi prin aceea că ştie să se bizuie pe lucruri.

Zi Zhuang
(cca 369–286 î.Hr.)

Filozof-înţelept antic chinez.

S-a născut în localitatea Men. Unul dintre întemeietorii taoismului.

Este autorul tratatului taoist clasic care îi poartă numele. Tratatul este format din povestiri şi pilde moralizatoare îndreptate împotriva confuciansimului şi a teoriei lui Mo Tzu. Natura, în care se înfăţişează pe sine Tao, se opune omului cu înclinaţia sa de a face uz de forţă cu ajutorul statului, al culturii şi al moralei. Se cunosc foarte puţine despre viaţa lui Zhuang Zi; s-a stabilit că nu a ocupat în mod oficial nicio poziţie administrativă.

❖ Iată păducelul şi părul, portocalul şi pomelo. De cum li se coc fructele, sunt culese, şi culegându-le, pomii sunt vătămaţi: crengile mari sunt rupte, cele mici sunt smulse. Din cauză că sunt folositori, ei suferă toată viaţa şi mor înainte de vreme, neapucând să-şi trăiască sorocul dat de la natură. Aceasta se întâmplă cu toate...

- Dacă te împaci cu soarta ta şi te supui celor de neevitat, nu te vor atinge nici bucuria, nici tristeţea; în vechime, aceasta se numea „eliberarea din laţ"
- Adevărul există în egală măsură cu minciuna.
- Nu fi slujitorul gloriei, nu deveni păstrătorul intrigilor, nu lăsa lucrurile să pună stăpânire pe tine, nu fi sclavul cunoştinţelor.
- Lauda şi dojana, iată care sunt după mine înclinaţiile omeneşti. Numesc om fără înclinaţii omeneşti pe acela care nu permite ca prin aprobare şi respingere să-şi producă vreo daună lăuntrică şi nu încearcă să îmbunătăţească ce este dat de la natură.

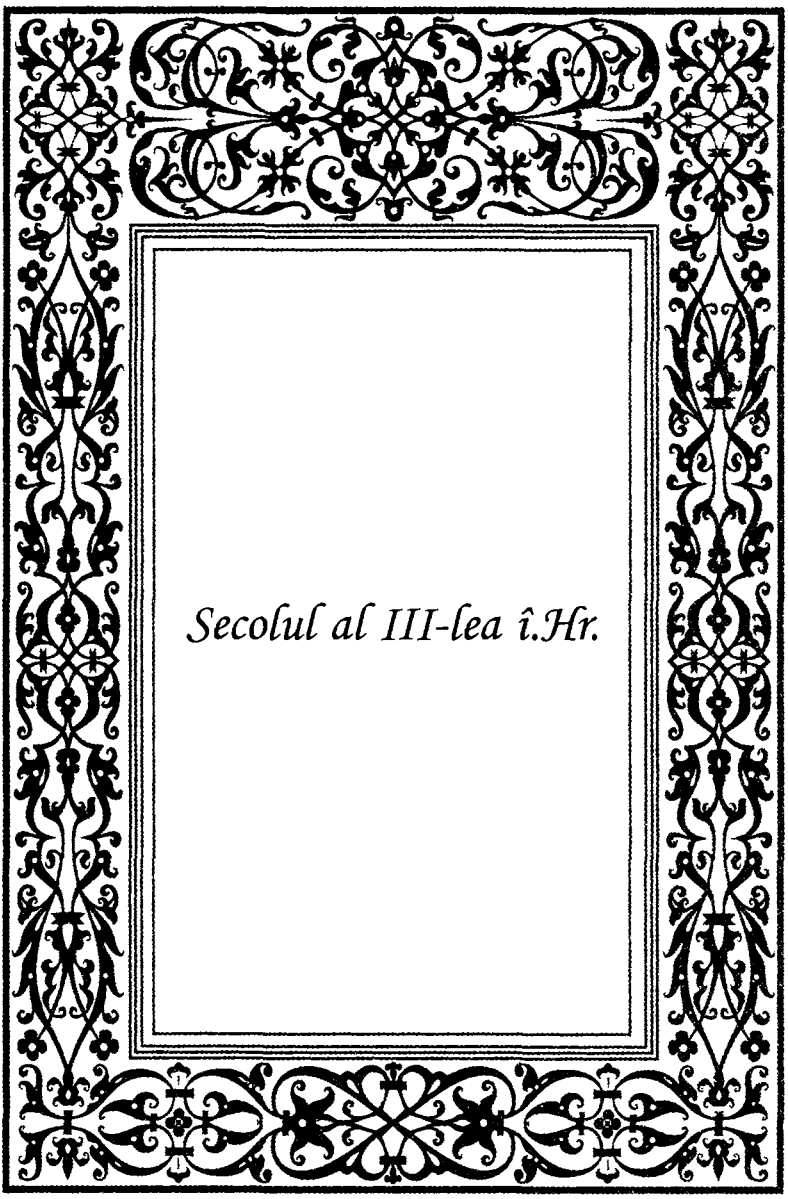
Secolul al III-lea î.Hr.

Cato cel Bătrân (Marc Porcius) (234–149 î.Hr.)

Celebru scriitor roman şi om politic de vază.

S-a născut la Tusculum şi şi-a petrecut toată viaţa în provincia Latium, ocupându-se de agricultură.

În calitate de tribun militar, a luat parte la al doilea război punic şi s-a luptat mai ales în bătălia de pe râul Metaurus (207 î.Hr.). În anul 204 î.Hr., Caton a devenit censor, adică funcţionar însărcinat cu finanţele şi, în această calitate, l-a însoţit pe marele comandant de oşti Publius Corneliu Scipio Africanul, în timpul invaziei romane din Africa. Mai târziu, a apărut în rol de apărător cu titlu gratuit al acuzaţilor.

A jucat un rol decisiv în soarta Cartaginei. Servind în calitate de consul în anul 153 î.Hr., Caton a fost impresionat de bogăţia în creştere a oraşului şi de ameninţarea potenţială pe care ar putea-o din nou constitui acest vechi inamic al Romei. E posibil ca el să se fi temut ca cetatea Cartagina să nu cadă în mâinile energicului rege al Numidiei, Masinissa, care ar fi devenit astfel el însuşi un rival al Romei. Oricum ar fi stat lucrurile, în orice luare de cuvânt în Senat, Caton încheia cu: „În altă ordine de idei, propun ca cetatea Cartagina să fie distrusă". Se crede că tocmai la ideea lui romanii au declanşat al treilea război punic (149–146 î.Hr.), care s-a şi încheiat cu distrugerea Cartaginei.

Caton a fost primul istoric care a scris nu în limba greacă, ci în latină.

Din scrierile sale a ajuns până la noi doar tratatul Despre agricultură, în vreme ce vestita lucrare Origini, o descriere a istoriei Romei de la întemeirea ei şi până în vremea lui Caton, nu s-a păstrat.

- Mânia se deosebeşte de nebunie numai prin durata ei mai scurtă.
- Când vorbeşti cu un înţelept, foloseşte puţine cuvinte.
- Timpul slăbeşte puterea oricărei tiranii.
- Adaugă grijilor un strop de bucurie.
- Dacă cineva te laudă, verifică singur dacă aşa stau lucrurile.
- Viaţa cu o nevastă nu e uşoară, dar viaţa fără ea e imposibilă.
- Dintre tineri, mai destoinici sunt cei care roşesc decât cei care pălesc.
- Un oarecare individ lipsit de minte, nerecunoscându-l, l-a bătut pe Caton la baie: nimeni nu ar fi ridicat în cunoştinţa de cauză mâna împotriva unui astfel de om! Când, drept urmare, acest om a venit să-şi ceară iertare, Caton i-a răspuns: „Nu ţin minte ca tu să mă fi bătut"
- Cel care dă importanţă lucrurilor mici, acela se dovedeşte, în treburile importante, un om mic.
- Nu există lege care să-i mulţumească pe toţi.
- Fereşte-te şi tu însuţi să faci ceea ce nu-ţi place la alţii.
- Tatălui de familie îi stă mai bine să vândă decât să cumpere.
- Nu cumpăra ce trebuie, ci numai ce e necesar.
- De darul vorbirii au parte mulţi, de înţelepciune – doar cei aleşi.
- Câţiva au propus ca supravegherea alegerilor să-i fie încredinţată lui Pompeius, Caton s-a opus, spunând că nu legile trebuie să caute protecţia lui Pompeius, ci Popmpeius pe aceea a legilor.

❖ Munca se încheie, dar lucrarea bine făcută nu dispare.

❖ Regele singur dintre toţi se apucă de o lovitură de stat, cu mintea limpede.

Cecilius Statius
(anul morţii 168 î.Hr.)

Autor de comedii roman, originar din Insubria (gal din nordul Italiei). În timpul unui război, spre sfârşitul secolului al III-lea î.Hr., Statius a fost luat prizonier de romani şi făcut sclav; când a fost eliberat, a luat numele patronului său, Cecilius.

Potrivit lui Plaut şi lui Terenţius, alături de care este amintit în mod obişnuit, Cecilius Statius a prelucrat piese greceşti pentru teatrul roman; materialul său favorit a fost dramaturgia lui Menandru. Din lucrările lui Statius s-au păstrat mai mult de 40 de titluri şi aproximativ trei sute de versuri. Comentatorii antici aveau despre el o părere foarte bună, iar Volcacius Sedigitus (cca 100 î.Hr.) îi atribuia chiar primul loc între autorii de comedie romani.

❖ Ia ce se dă, chiar dacă nu se dă ce doreşti.

❖ Ţine mereu cont de urmele trecutului.

❖ Suport nedreptatea, nu şi dezonoarea.

❖ Da, de plâns e acela care nu-şi poate ascunde nenorocirile.

❖ Dacă ai încredere în cineva, încrede-i-te în toate.

❖ Trăieşte cum poţi, dacă nu se poate cum vrei.

❖ Sunt gata să ascult o prostie, dar nu să mă şi supun ei.

❖ Adesea găsim înţelepciune şi sub zdrenţele cele mai sărăcăcioase.

❖ Omul e ca un zeu pentru om, dacă îşi îndeplineşte datoria.

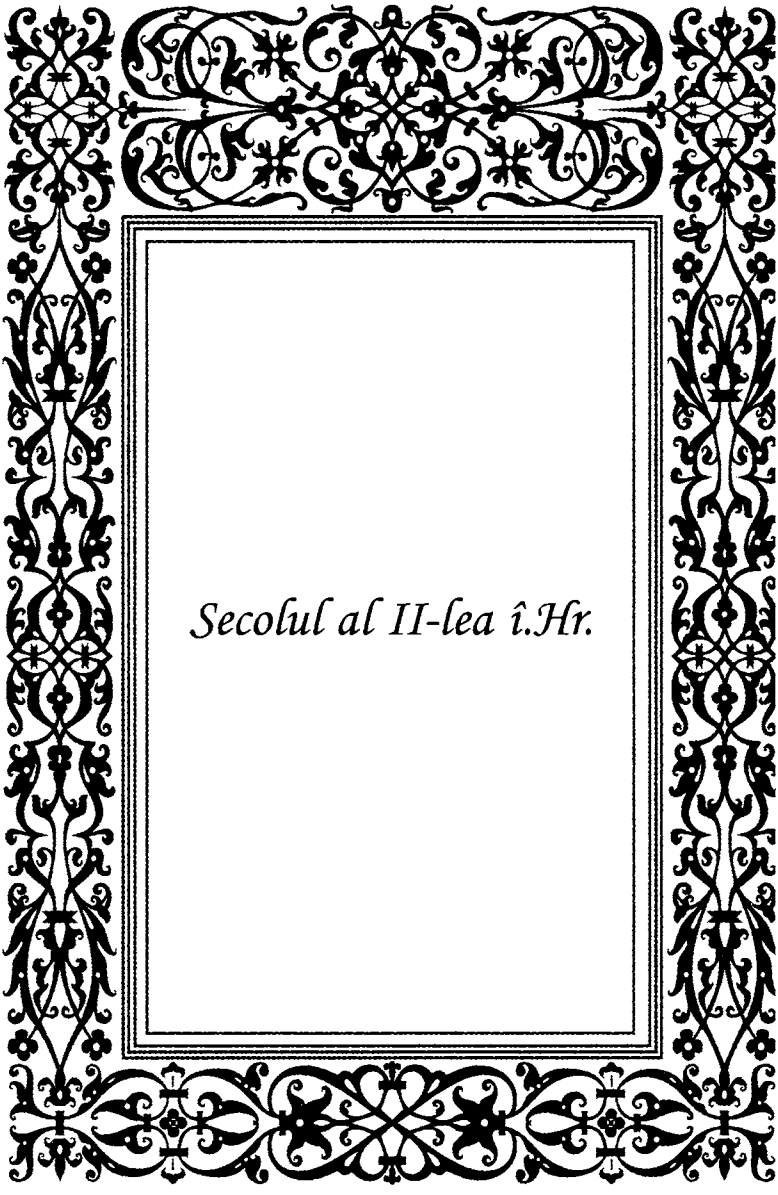
Secolul al II-lea î.Hr.

Gaius Lucilius
(cca 180–102 î.Hr.)

Poet roman, creatorul satirei romane.

S-a născut într-o colonie romană. Provenea dintr-o familie înstărită, aparţinea clasei deţinătorilor de sclavi.

A scris treizeci de cărţi de satire, devenind întemeietorul acestui gen în literatură.

Membru al grupării literare din jurul lui Scipio Africanul cel Tânăr. Autor de „Sature" – poezii de moravuri.

❖ Înalţă-ţi sufletul la fericire şi supune-te, când te-a lovit nenorocirea.

❖ E prost acela care, în mijlocul dansatorilor, se prinde şi el în horă.

❖ Eroism înseamnă să accepţi urmările propriilor fapte,
Eroism înseamnă să separi onoarea, de dreptate, de câştig,
Ce e bine de ce e rău, josnic, ruşinos şi dăunător.
Eroism înseamnă să pui o limită şi-o măsură dorinţelor,
Eroism e să ştii să cunoşti adevăratul preţ al bogăţiei,
Eroism înseamnă să cinsteşti ceea ce e demn de cinste.

❖ Dacă e muncă, atunci să fie una care să aducă şi folos şi cinste.

❖ Nu oricine poate face orice.

❖ Să fii mereu cu gândul la ce e folositor ţării. Apoi, la cei dragi, şi abia pe urmă la folosul propriu.

Plaut (Titus Maccius Plautus)
(cca 254–184 î.Hr.)

Comediograf antic roman.

Maestru renumit al plautinelor. Din 21 de comedii ale lui Plaut, la noi au ajuns 20. Plaut păstrează subiectele tradiţionale şi măştile teatrului grecesc original (între ele, câteva comedii ale lui Menandru), iar, pentru îmbogăţirea acţiunii îmbină într-o singură piesă mai multe mijloace de exprimare (Militarul fanfaron şi altele). Piesele lui Plaut sunt foarte apropiate de modelele sale originale cu trăsăturile lor carnavaleşti şi de bufonadă (Comedia măgarilor). Scenele, fără mare legătură între ele, combină clovneria cu pantomima, dialogul viu cu ariile cântate, şi sunt bogate în procedee comice. Este caricaturizată latura socială a noului tip de comedie atică; ciocnirea dintre aspectele grecesc şi roman ale vieţii dau comediilor lui Plaut un colorit fantastic, iar personajele capătă un caracter grotesc. Sclavul intrigant trece pe primul loc şi devine personaj principal (Bacchidele, Casa cu stafii, Pseudolus).

Ironizând uşurătatea moravurilor grecilor, Plaut atinge unele probleme actuale ale realităţii romane.

Stilul lui Plaut este remarcabil nu numai în registrul comediei, dar şi ca monument singular al limbii latine orale.

❖ Să baţi cu pumnul pe vârful acului.

❖ Fii credincios aceluia care îţi este credincios.

❖ Toţi oamenii sunt experimentaţi în ce priveşte câştigul personal.

- Toți oamenii chibzuiți trebuie să se afle în armonie reciprocă.
- E imposibil să-l dezbraci pe cel gol.
- Celui cu minte îi sunt de ajuns două vorbe.
- Să faci tot ce-i este sufletului pe plac.
- Cu cât faci o treabă mai de nădejde, socoteşte-o cu atât mai importantă.
- Liniştea sufletească e cea mai bună alinare la nenorocire.
- Dacă ceva e spus în glumă, nu face din asta ceva serios.
- Binele se răsplăteşte cu bine, iar răul cu rău.
- Să faci bine celui rău e la fel de periculos cu a face rău celui bun.
- Un rău cunoscut e un rău mai mic.
- În ce priveşte martorii, e mai bun unul care a văzut, decât zece care au auzit.
- Cu adevărat e cinstit acela care se întreabă pe sine dacă este îndeajuns de cinstit.
- La ce bun vorbe în plus?
- Când bunăstarea e în declin, atunci şi prietenii se duc care încotro.
- Cine fuge de ai săi va avea multă vreme de fugit.
- Cine e blând la mânie, acela e mai cu minte.
- Cine vrea să mănânce alune trebuie să le spargă coaja.
- Acela care şi-a pierdut ruşinea trebuie socotit pierdut.
- Uşor se face înțelept cel care a învățat din nenorocirea altuia.
- Înțeleptul îşi face singur fericirea.
- Curajul la nefericire înjumătățeşte nenorocirea.
- Inimă perfect închisă.
- Nu lovi în piatră ca să nu rămâi fără mâini.
- Nu orice vârstă e bună ca să mergi la şcoală.
- Nu te lăsa aşteptat.
- În viață, ai parte mai des de ceva neaşteptat, decât de ceva aşteptat.
- Nimeni nu are parte doar de fericire.
- Nevoia îi învață de toate pe cei pe care îi atinge.
- Un singur om nu le poate şti pe toate.
- Nu e uşor să sufli şi să înghiți în acelaşi timp.
- Bătrânețea e o treabă tare urâtă.
- Pe om îl face de ruşine numai acea pedeapsă pe care o merită.
- Prefer ca inamicii mei să mă invidieze, decât să-i invidiez eu pe ei.
- E mai plăcut dacă te-ai luminat la minte din experiența altora, decât dacă au făcut-o alții din experiența ta.
- Sclavia este închisoarea sufletului.

❖ Pe dinafară Elenă, pe dinăuntru Hecubă.

❖ Sfatul este mai de preț ca aurul.

❖ Liniștea e un ingredient minunat în nefericire.

❖ Destinul face și desface după cum îi este voia.

❖ Tot ce e făcut nu poate deveni nefăcut.

❖ Prieten îți este acela care la nenorocire te ajută cu fapta când aceasta e necesară.

❖ Între mulți prieteni, omul are puțini de încredere.

❖ Omul este lup pentru om.

❖ A scoate apă cu sita.

Terențius (Publius Terentius Afer) (195–159 î.Hr.)

Dramaturg antic roman.

Originar din Cartagina. Folosind subiecte și măștile noii comedii atice, a scris șase piese între anii 166 și 160 î.Hr.: prelucrări ale pieselor lui Menandru – Fata din Andros, Cel ce se pedepsește singur, Eunucul, Frații, și ale lui Apollodor Atenianul – Soacra și Formio, în care a renunțat la amestecul trăsăturilor grecești și romane, ca și la comicul vulgar și la bufonadele în stilul lui Plaut. În pofida influențelor, acțiunea în comediile lui Terențius evoluează în mod consecvent, iar personajele, precis conturate psihologic, contrastează cu schema tradițională. Prologul este extras din linia narativă și este folosit pentru discursuri publicistice și polemici cu rivali literari.

A exercitat o influență uriașă asupra togatei, comedia antică romană (mijlocul sec. al II-lea î.Hr.). Influența lui Terențius se observă la Molière.

❖ Înțeleptul trebuie să încerce totul, înainte de a recurge la arme.

❖ A fi înțelept înseamnă nu doar a vedea ceea ce se găsește în fața ochilor, dar și a prevedea viitorul.

❖ Răsplătește-i pe cei egali în mod egal.

❖ Noi, cu toții, când suntem sănătoși, dăm ușor sfaturi bune celor bolnavi.

❖ Întreaga mea speranță e în mine însumi.

❖ Dreptul suprem este adesea răul suprem.

❖ Regula importantă a vieții: nimic peste măsură.

❖ Se înșeală adânc cel care consideră mai trainică și mai fermă puterea întemeiată pe forță, decât cea întemeiată pe iubire.

❖ Început rău – sfârșit rău.

❖ O femeie mai degrabă poate înțelege o altă femeie.

❖ Când doi fac unul și același lucru, unul poate face asta nepedepsit, al doilea, nu. Când doi fac unul și același lucru, deja înseamnă că nu e unul și același lucru.

- Când spiritul se clatină, orice mărunțiș îl poate înclina fie într-o parte, fie într-alta.
- Respectarea exagerată a legii se poate dovedi peste măsură de ilegală.
- Măgulirea produce prieteni, iar adevărul, oameni plini de ură.
- Dragostea îl poate schimba pe om până la a-l face de nerecunoscut.
- Înțeleptul trebuie să rezolve orice problemă cu vorba, nu cu arma.
- Nu cumpăr speranța cu bani.
- Nu există nimic care să nu se poată deforma printr-o relatare proastă.
- Nu poți spune nimic care să nu se fi spus și mai înainte.
- O minciună atrage după sine o alta.
- Printr-o interpretare răuvoitoare e ușor de transformat orice sens.
- Cu anii, devenim mai înțelepți.
- De la cel deștept e de ajuns și o aluzie.
- Câți oameni, atâtea păreri.
- Soarta îi ajută pe cei îndrăzneți.
- Cearta îndrăgostiților e un nou început al dragostei.
- Bătrânețea e o boală în sine.
- Fiindcă nu puteți face tot ce vă doriți, doriți-vă doar ceea ce puteți face.
- Fiecare cu apucăturile sale.
- Sunt om și nimic din ce e omenesc nu mi-e străin.

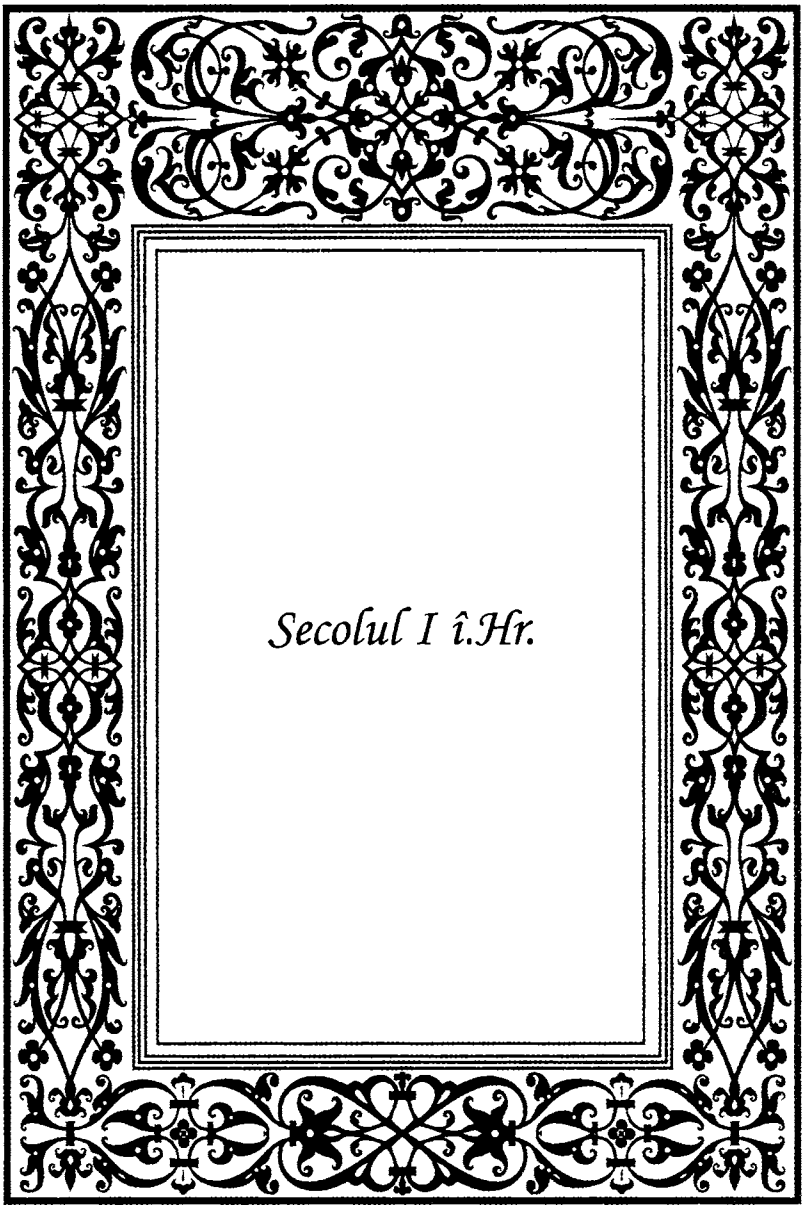
Secolul I î.Hr.

Marcus Tullius Cicero
(106-43 î.Hr.)

Filozof antic roman, orator, om politic. Susținător al republicii. Din scrierile sale s-au păstrat 58 de discursuri juridice și politice, 19 tratate despre retorică, politică, filozofie și peste 900 de scrisori. Scrierile lui Cicero reprezintă un izvor de informații despre epoca războaielor civile din Roma.

Începând cu anul 90 î.Hr., a trăit la Roma, unde a învățat arta oratoriei de la Mucius Scevola Augur. În calitate de consul, a înăbușit complotul antisenatorial al lui Catilina, primind în semn de recunoaștere a meritelor sale titlul de onoare „Părinte al patriei" (acordat pentru prima dată în istoria Romei nu pentru merite militare).

De la jumătatea anilor 50 î.Hr., se adâncește tot mai mult în studierea teoriei statului, a dreptului și a teoriei retoricii: Despre Stat, Despre orator, Despre legi, Hortensius, Academica și Conversațiile de la Tusculum.

Către anul 44 î.Hr., Cicero a scris două lucrări de un gen deosebit – Caton sau despre bătrânețe și Laelius sau despre prietenie –, în care a creat portrete idealizate ale unor vestiți romani din vremuri trecute, apropiați lui din punct de vedere spiritual.

În luna martie a anului 44 î.Hr., a fost asasinat Cezar, iar în decembrie Cicero s-a întors la Roma pentru a încerca să convingă Senatul să apere forma de guvernare republicană în fața uzurpatorilor dictaturii lui Cezar, triumviratii Octavian, Marc Antoniu și Lepidus. Discursurile și inițiativele sale au fost lipsite de succes.

La insistențele lui Marc Antoniu, numele lui Cicero a fost inclus pe lista celor proscriși, iar pe 7 decembrie 43 î.Hr., a fost ucis.

- Și filozofii noștri? Scriu cărți despre disprețul față de recunoașterea postumă și despre absurditatea a tot ce va fi dincolo de mormânt, dar nu uită să-și treacă numele pe ele.
- Fericirea poporului este legea supremă.
- Zeul ne-a făcut deosebiți între noi nu prin cunoașterea lucrurilor, ci prin știința de a ne folosi de ele.
- Hârtia suportă orice.
- Jignirea conține un tip de tăiș pe care oamenii chibzuiți și drepți îl suportă cu mare greutate.
- Cunoștințele aproximative - iată limita judecății omenești.
- Un lucru neruşinos devine ruşinos când e lăudat de mulțime.
- E cu putință bucuria în timpul vieții când zi și noapte trebuie să te gândești că te așteaptă moartea?
- Toată demnitatea virtuții se află în acțiune.
- Tot ce e minunat e rar.
- Fiecăruia i se cuvine ceea ce îi este propriu.
- Dreptul suprem - supremul neadevăr.
- Unde ți-e bine, acolo îți este patria.
- Să vorbești tăcând. Cui îi este asta de folos?
- Voturile se cântăresc, nu se numără.

❖ Prietenii se cunosc la nevoie.

❖ Dacă există ceva care merită să fie cinstit, aceea e integritatea vieții întregi.

❖ Dacă nu suntem nemuritori, atunci omului i se potriveşte stingerea din viață la momentul oportun. Fiindcă natura face ca viața, ca şi celelalte fenomene, să-şi atingă sfârşitul la bătrânețe, asemenea unui spectacol de teatru, dar totodată trebuie să ne ferim de oboseală şi de îmbuibare.

❖ Dacă închipuirile noastre sunt verosimile, atunci nu trebuie să tindem la mai mult.

❖ Dacă nu vei cunoaşte evenimentele care s-au petrecut înainte de naşterea ta, atunci vei rămâne veşnic un copil.

❖ Doritorilor de învățătură le stă în cale autoritatea celor care predau.

❖ Liber trăieşte doar acela care află bucurie în îndeplinirea datoriei sale.

❖ Viața e scurtă, dar slava poate fi veşnică.

❖ Viața nu e condusă de înțelepciune, ci de destin.

❖ E-n firea fiecăruia să greşească, dar numai cel nechibzuit perseverează în greşeală.

❖ Ca şi în viață, la fel şi într-un discurs, nu e nimic mai greu decât a vedea ce e potrivit.

❖ După cum e omul, aşa îi e şi discursul.

❖ Când vorbesc armele, legile tac.

❖ Când nu mai eşti cel care ai fost, nu mai ai motive să te agăți de viață.

❖ Retorica este lumina care dă strălucire minții.

❖ Minciuna se învecinează îndeaproape cu adevărul.

❖ Mai bine să fii parte vătămată într-o cauză dreaptă, decât triumfătoare într-una nedreaptă.

❖ Mai bine să recunoşti că nu ştii ceea ce nu ştii, decât să trăncăneşti vreo aiureală dezgustătoare care să te facă respingător ție însuți!

❖ Oamenii se apropie de zei doar atunci când aceştia le oferă salvarea.

❖ Oamenii laudă ceea ce sunt în stare să imite.

❖ Înțeleptul trebuie să-şi înfrâneze pornirile antipatice.

❖ Ca să fim liberi, ar trebui să ne supunem legilor.

❖ Cea mai grea parte e introducerea.

❖ Cea mai mare lipsă de justiție e acolo unde domneşte litera legii.

❖ Sufletele noastre sunt veşnice, dar nu nemuritoare.

❖ Mâinile noastre par a crea în natură o a doua natură.

❖ Nu fi lacom dacă eşti deja bogat.

❖ Nu trebuie să se afle în ce fel arată sufletul.

❖ Nu e suficient să fii înzestrat cu înțelepciune, trebuie să ştii să te şi foloseşti de ea.

- Urăsc pe înțeleptul care nu e înțelept şi pentru sine.
- Nedreptatea e de două feluri: una de partea acelora care o săvârşesc, cealaltă de partea acelora care, deşi pot, nu îndepărtează nelegiuirea de acei în raport cu care ea se săvârşeşte.
- Niciodată nu a existat un poet care să considere un alt poet mai presus de el însuşi.
- Niciun prost nu poate fi fericit; nu există înțelept care să fie nefericit.
- Nimic nu dăunează mai mult decât speranțele puse în cineva.
- Nimic nu este mai apreciat de popor ca bunătatea.
- Trebuie să ai măsură când glumeşti.
- O, Grecia, cât de săracă eşti uneori în belşugul tău de cuvinte!
- O, timpuri! O, moravuri!
- Mâhnirea nu există în sine, ci în reprezentarea noastră.
- Contrariile dau naştere altor contrarii.
- Să acționezi cu precauție e mai important decât să judeci cu chibzuință.
- Memoria este depozitul tuturor lucrurilor.
- Ține minte că suferințele mari se termină cu moartea, cele mai slabe ne oferă momente de răgaz, iar pe cele moderate le putem domina. În felul acesta, dacă le putem îndura, le suportăm; dacă nu, plecăm din viață, de vreme ce nu ne oferă bucurie, aşa cum plecăm de la teatru.
- Cârmuitorii sunt legea care vorbeşte, iar legea este corul cârmuitorilor tăcuți.
- Sincer, ce prostie se mai poate spune care nu a fost deja spusă de vreunul dintre filozofi!
- Dorințele criminale sunt nefericirea supremă. E mai puțin regretabil să nu obții ceea ce-ți doreşti decât să capeți ceea ce îți doreşti în chip criminal.
- Obişnuința e a doua natură.
- E plăcut să-ți aminteşti de necazuri după ce au trecut.
- Dimensiunile bunăstării se măsoară nu în mărimea veniturilor, ci în obiceiuri şi în modul de viață.
- Religia este tot ceea ce determină grija şi cinstirea față de o anume esență superioară care, de obicei, este numită divinitate.
- Obiectul însuşi sugerează cuvântul.
- Martorul nostru este zeul, adică propria conştiință.
- Acei care vor să afle ce gândim despre fiecare lucru sunt mai curioşi decât trebuie.
- Munca slăbeşte durerea.
- Onoare se numeşte ceea ce preaslăveşte gura lumii.
- Am să vorbesc fără să afirm nimic.
- Nu am să spun nimic anume.
- Nu sunt în stare să uit ceea ce nu doream să-mi amintesc.

Gaius Iulius Cezar (102–44 î.Hr.)

Important lider militar şi om politic roman. De domnia lui Cezar, care a instaurat un regim de putere unică personală, se leagă ultimii ani ai Republicii romane. Numele lui a fost trasformat în titlu pentru împăraţii romani; de la numele lui provin cuvinte ca „ţar", „cezar" sau „kaiser"

Originar dintr-o familie patriciană vestită. Legăturile de familie ale tânărului Cezar i-au definit poziţia în lumea politicii: sora tatălui său, Iulia, era măritată cu Gaius Marius, care era, practic, singurul conducător al Romei, iar prima soţie a lui Cezar, Cornelia, era fiica lui Cinna, cel mai activ simpatizant al lui Marius. În anul 84 î.Hr., tânărul Cezar a fost ales sacerdot al zeului Jupiter. Instaurarea dictaturii lui Sulla, în anul 82 î.Hr., a condus la îndepărtarea lui Cezar din poziţia de sacerdot şi la cererea de a divorţa de Cornelia. Cezar a refuzat şi, drept urmare, i s-a confiscat averea soţiei şi a fost privat de moştenirea părintească. Ulterior, Sulla l-a iertat pe Cezar, dar a continuat să se poarte cu suspiciune faţă de el

Plecând din Roma în Asia Mică, Cezar a luat parte la operaţiuni militare, a trăit în Bitinia şi în Cilicia, a participat la cucerirea cetăţii Mytilene. La Roma s-a întors după moartea lui Sulla.

De dragul desăvârşirii în arta oratoriei, a mers în insula Rhodos. La întoarcerea din Rhodos, a fost luat prizonier de piraţi, după care răscumpărat. Ulterior, Cezar s-a răzbunat cu cruzime, prinzându-i pe piraţi şi crucificându-i.

La Roma, Cezar a fost ales membru în Colegiul Pontifilor şi a devenit tribun militar, iar din anul 68, chestor. S-a căsătorit cu Pompeia.

Ajungând, în anul 66, să fie edil, s-a ocupat de amenajarea urbanistică a oraşului, de organizarea de jocuri fastuoase, ca şi de împărţirea de pâine săracilor; toate acestea au dus la o creştere a popularităţii sale. După ce a devenit senator, a luat parte la intrigi politice cu scopul de a-l sprijini pe Pompei, ocupat în această vreme cu operaţiuni de război în est şi care a revenit la Roma, în anul 61, încununat de succes. În anul 60, în ajunul alegerilor consulare, a fost încheiată o alianţă politică secretă – un triumvirat între Pompei, Cezar şi Crassus. Cezar a fost ales consul împreună cu Marcus Bibulus. Promulgând legile agrare, Cezar şi-a atras un mare număr de susţinători printre cei care au primit pământ. Pentru întărirea triumviratului şi-a măritat fata cu Pompei.

În calitate de comandant militar, Cezar s-a remarcat atât prin fermitate, cât şi prin prudenţă; era un conducător tenace, în timpul asaltului mergea întotdeauna în fruntea soldaţilor cu capul descoperit, atât pe vreme călduroasă, cât şi pe ger. Ştia să-şi însufleţească soldaţii cu un discurs scurt, îi cunoaştea după nume pe centurioni şi pe cei mai buni dintre soldaţii săi şi se bucura de o neobişnuită popularitate şi autoritate în rândurile lor.

După moartea lui Crassus, în anul 53 î.Hr., triumviratul s-a destrămat. Pompei a devenit rival al lui Cezar şi s-a pus în fruntea susţinătorilor republicani din senat. Senatul, temându-se de Cezar, a refuzat să-i mai prelungească mandatul în Galia. Fiind conştient de popularitatea pe care o are printre soldaţi şi la Roma, Cezar decide să obţină puterea prin forţa armelor. În anul 49, a adunat soldaţii legiunii a XIII-a, le-a ţinut un scurt discurs şi a săvârşit faimoasa trecere peste râul Rubicon, ajungând în Italia. El a ocupat câteva oraşe chiar din primele zile, fără să întâmpine niciun fel de rezistenţă. La Roma s-a declanşat panica. Dezorientaţi, Pompei, consulii şi senatul au părăsit capitala. Când a intrat în Roma, Cezar a chemat la el ce mai rămăsese din senat şi le-a propus colaborarea, după care a condus o campanie rapidă şi victorioasă împotriva lui Pompei, pe teritoriul provinciei acestuia, Spania.

Întors la Roma, Cezar a fost înscăunat ca dictator. Pompei a adunat în grabă o armată uriaşă, însă Cezar l-a înfrânt, repurtând o victorie răsunătoare în vestita bătălie de la Pharsalus. Pompei a fugit în provinciile din Asia Mică şi a fost ucis în Egipt. Urmărindu-l pe Pompei, Cezar a ajuns în Egipt, la Alexandria, unde i-a fost adus capul rivalului ucis. Cezar a refuzat

darul şi, potrivit biografilor săi, ar fi plâns. Rămânând o vreme în Egipt, Cezar a participat activ la intrigile reginei Cleopatra. La scurt timp, Alexandria este supusă.

Între timp, pompeienii au adunat forţe noi, încartiruite în Africa de Nord După atacul asupra Siriei şi Ciliciei, Cezar se întoarce la Roma. Ulterior, la Thapsus (46 î.Hr.), în nordul Africii, obţine o victorie glorioasă asupra ultimilor susţinători ai lui Pompei. Toate oraşele din nordul Africii i-au arătat supunere lui Cezar.

La întoarcerea la Roma, Cezar sărbătoreşte măreţul triumf, organizează spectacole grandioase, jocuri şi ospeţe pentru popor, îi decorează pe soldaţi. Se autodenumeşte dictator pentru zece ani, primeşte titlul de „imperator" şi de „părinte ale patriei" Promulgă nenumărate legi privind cetăţenia romană, reformează calendarul, care începe să-i poarte numele. În temple, i se ridică statui. În cinstea lui este numită luna „iulie", iar lista onorurilor lui Cezar este scrisă cu litere de aur pe coloanele de argint. Numeşte şi retrage personal orice persoană din funcţiile publice.

În societate, mai ales în cercurile republicane, creştea nemulţumirea, se răspândeau zvonuri despre setea de putere a lui Cezar. Legătura lui cu Cleopatra avea şi ea o influenţă negativă. Iu naştere un complot în scopul asasinării dictatorului. În rândul complotiştilor se numărau şi apropiaţi de-ai săi precum Cassius şi tânărul Marcus Iunius Brutus, care, după cum se afirma, ar fi fost chiar fiu nelegitim al lui Cezar. De Idele lui Marte, la şedinţa senatului, complotiştii s-au aruncat asupra lui Cezar cu pumnalele. Potrivit legendei, văzându-l printre asasini pe tânărul Brutus, Cezar e exclamat: „Şi, tu, fiul meu" (sau „Şi, tu, Brutus"), a încetat să se opună şi a căzut la picioarele statuii duşmanului său, Pompei.

Cezar a intrat în istorie şi în calitate de important scriitor roman, scrierile sale, Comentarii despre războiul galic şi Comentarii despre războiul civil, fiind pe bună dreptate considerate un model ideal de proză latină.

- ❖ Începuturile mari nici măcar nu trebuie gândite din vreme.
- ❖ Amintirea cruzimilor e un sprijin slab la vârsta bătrâneţii.
- ❖ Sunt două lucruri care afirmă, apără şi sporesc puterea: armata şi banii, iar unul fără celălalt sunt de neconceput.
- ❖ Cine e convins că va primi tot, nu se mulţumeşte cu jumătate.
- ❖ Fiecare îşi croieşte soarta cu mâna lui.
- ❖ Când a debarcat pe ţărmul african, Cezar, coborând de pe corabie, s-a împiedicat şi a interpretat acest lucru ca pe un semn bun, exclamând: „Africa, eşti în mâinile mele!"
- ❖ Mai uşor sunt de găsit oameni care să meargă de bunăvoie la moarte, decât din aceia care să îndure, cu răbdare, durerea.
- ❖ Mai bine să mori pe loc decât să trăieşti în aşteptarea morţii.
- ❖ Oamenii se încred cu plăcere în acela în care vor să creadă.
- ❖ Asupra soţiei mele nu trebuie să cadă nicio umbră de îndoială.
- ❖ Nu e permis să-ţi jigneşti oaspetele.
- ❖ Experienţa ne învaţă orice.
- ❖ Victoria depinde de eroismul legiunilor.
- ❖ Am venit, am văzut, am învins.
- ❖ Fă-ţi drum prin forţă.
- ❖ Cinstirea trebuie acordată celui mai puternic, iar cele necesare celui mai slab.

❖ Trecând pe lângă un orăşel sărac: „Aş prefera să fiu primul aici, decât al doilea la Roma"

❖ Era vorba despre cel mai bun fel de moarte. Cezar a strigat înaintea tuturor: „Cel neaşteptat!"

❖ Dobândeşte-ţi faima.

❖ În firea naturii noastre stă ascuns un defect: lucrurile nevăzute, ascunse şi neştiute stârnesc în noi şi marea credinţă, şi frica cea mai puternică.

Horaţiu (Quintus Horatius Flaccus) (65–8 î.Hr.)

Poet antic roman.

S-a născut în sudul Italiei în familia unui libert (sclav eliberat). La vârsta de 20 de ani pleacă pentru a-şi desăvârşi educaţia. La vârsta de 22 de ani primeşte titlul de tribun militar. După asasinarea lui Cezar, devine partizan al republicanilor.

În bătălia de la Philippi (42 î.Hr.), încheiată cu înfrângerea republicanilor, Horaţiu a fugit de pe câmpul de luptă. După anunţarea amnistiei de către învingători, şi-a cumpărat un post de secretar Versurile lui Horaţiu au atras atenţia lui Vergiliu şi a lui Varius Rufus. Ei l-au prezentat pe tânărul poet lui Mecenas, cel mai apropiat prieten al lui Augustus, iar în anul 38 î.Hr. Mecenas l-a primit pe Horaţiu în rândul prietenilor săi.

În anul 33 î.Hr, Horaţiu a primit de la Mecenas un domeniu nu prea mare în regiunea munţilor sabinici (Tivoli de astăzi), mulţumită căruia nu trebuia să se mai preocupe de câştigarea existenţei de zi cu zi.

Apucându-se de poezie după dezamăgirea suferită ca urmare a înfrângerii de la Philippi, Horaţiu şi-a ales ca modele doi autori spirituali sarcastici: de la grecul Arhiloh (aprox. 675–635 î.Hr.) a împrumutat iambul, iar de la latinul Lucillius (aprox. 180–102 î.Hr.) – satira. Prima carte de satire a lui Horaţiu (el le-a denumit convorbiri) şi care era formată din zece poeme scrise în hexametru, a apărut aprox. în anul 35 î.Hr. După victoria lui Augustus, aprox. în anul 30 î.Hr., Horaţiu a adunat într-o nouă carte încă opt satire, adăugându-le şaptesprezece creaţii iambice, denumite epode.

După aceea, în creaţia lui Horaţius a avut loc o cotitură hotărâtoare. A găsit măsurile care să corespundă stării sale de spirit actuale pozitive în poezia lirică eolică (adică menită a fi citită cu acompaniament muzical) de la începutul secolului al VI-lea î.Hr., la Alceu şi Safo, din care s-a şi inspirat. Între anii 30 şi 13 î.Hr., Horaţiu a compus patru cărţi de versuri lirice, aşa-numitele ode. Prima carte conţine meditaţii filozofice în stil epicureic şi, parţial, stoic. A doua carte este dedicată problemelor poeziei. Un loc însemnat îl ocupă scrisoarea către Pisoni despre arta poeziei, care încă din vechime era denumită „ştiinţa poeticii".

În următorii şase ani, Horaţiu nu a mai compus versuri lirice (în înţelesul antic al cuvântului). Împăratul Augustus îi încredinţează lui Horaţiu compunerea imnurilor în cinstea Jocurilor Seculare. Acest lucru i-a adus poetului o faimă pe scară largă, după care s-a întors din nou la lirică.

În anul 8 î.Hr, Mecenas moare, iar Horaţiu i-a supravieţuit doar două luni. A fost înmormântat pe colina Esquillina, alături de Mecenas.

Creaţia lui Horaţiu, un maestru fenomenal al versului, creatorul poeziei minţii, strălucitoare şi armonioasă, este una dintre culmile literaturii latine pe care el a îmbogăţit-o prin noile măsuri ale liricii greceşti.

Ştiinţa poetică a servit ca sursă de inspiraţie pentru Arta poetică a lui Boileau (anul 1674).

❖ Cumpătatul nu seamănă cu zgârcitul.

❖ Originea nu se schimbă prin bogăție.
❖ Teme-te de laudele deşarte, învelite în blana vulpii.
❖ Marile promisiuni scad încrederea.
❖ Să ne comportăm mereu potrivit cu vârsta fiecăruia.
❖ Orice ai turna într-un vas murdar, sigur se va acri.
❖ N-am să mor cu totul.
❖ Păstrează-ți rațiunea în situații dificile.
❖ Războaiele sunt blestemate de mame.
❖ Vom ajunge cu toții în unul şi acelaşi loc.
❖ Tot ce a trecut e trecut.
❖ Pentru toate există limite specifice.
❖ Pe toți îi aşteaptă una şi aceeaşi noapte, toți vor trebui odată să calce pe cărarea morții.
❖ Deshamă calul care a îmbătrânit.
❖ Vorba zvârlită n-o mai prinzi.
❖ Proştii, fugind de vicii, cad în extrema cealaltă.
❖ Mânia este o nebunie de scurtă durată.
❖ Anii trec în goană şi ne răpesc toate, una după alta.
❖ Adevărul gol-goluț.
❖ Poți să goneşti natura şi cu furca, fiindcă ea oricum se întoarce.
❖ Banii fie că-l domină pe cel care-i deține, fie îl slujesc.
❖ Îndrăzneşte să fii înțelept!
❖ Pentru tine virtutea e o vorbă, iar dumbrava sfântă doar o adunătură de lemne.
❖ Virtutea părinților e o zestre bogată.
❖ Acordul tuturor îl obține acela care a îmbinat plăcutul cu utilul.
❖ Dacă nu alergi cât eşti sănătos, va trebui să alergi când te vei îmbolnăvi.
❖ Dacă acum ne e rău, nu mereu ne va fi astfel şi-n viitor.
❖ Dacă vecinul tău arde, şi pe tine te amenință nenorocirea.
❖ Dacă eşti în regulă cu stomacul, pieptul, picioarele, nicio comoară împărătească nu va putea adăuga nimic.
❖ Dacă ai ceva mai bun, propune; dacă nu – supune-te.
❖ Dacă nu vrei ca prietenul să-ți observe cocoaşa, nici tu nu te uita la negii lui.
❖ Dorința de a ne feri de o greşeală ne împinge la alta.
❖ Trăieşte, amintindu-ți ce scurtă este viața.
❖ Au mai existat viteji şi înainte de Agamemnon.
❖ După crimă urmează şi pedeapsa.

❖ Mirosul care s-a îmbibat în vasul încă nou se va păstra pentru multă vreme.

❖ Află, artistule, că în toate e nevoie de simplitate şi unitate.

❖ Să fii pe placul oamenilor mari nu e chiar o cinste de lepădat.

❖ Şi tot ce este ascuns sub pământ va ieşi cu timpul la lumina zilei!

❖ Ţine cont că fiecare zi poate fi pentru tine ultima.

❖ Uneori chiar şi bunul Homer moţăie.

❖ Cel păţit se teme.

❖ La ce bun în viaţa repede trecătoare să adunăm atât de multe?

❖ Asemenea frunzelor copacilor care se schimbă în fiecare an, la fel şi cuvintele, trăindu-şi veacul, fac locul celor nou-născute.

❖ Ce folos au legile aspre acolo unde nu există morală? Ce înseamnă nişte legi goale fără obiceiuri?

❖ Când esenţa lucrării e gândită dinainte, cuvintele vin de la sine.

❖ Concizia e necesară pentru ca vorba să curgă uşor şi liber.

❖ Cine ştie, vor adăuga zeii şi ziua de mâine zilelor deja trecute?

❖ Cine amână să-şi pună viaţa în ordine, seamănă cu prostănacul care aşteaptă lângă râu să curgă toată apa.

❖ Cine obţine multe, multe va avea de pierdut.

❖ Cine salvează un om împotriva voinţei acestuia, nu procedează mai bine decât un criminal.

❖ Unul este încrâncenat din cauză de ambiţie, altul din cauză de arginţi.

❖ Cine, părăsindu-şi ţara, poate fugi şi de sine?

❖ E mai uşor de suportat cu răbdare ce nu ne e dat să îndreptăm.

❖ Doar o singură dată avem ocazia să mergem pe ultimul drum.

❖ Chipul oamenilor plânge cu cei ce plâng şi râde cu cei ce râd.

❖ Măsură trebuie să fie în toate.

❖ Îmi place când mi se spune că sunt un om cinstit.

❖ Multe se pot naşte din ce a murit deja.

❖ Noi vorbim, iar timpul invidios zboară.

❖ Suntem doar pulbere şi umbră.

❖ Azi trebuie spus doar ce se cuvine a fi spus azi.

❖ Mulţimea mă fluieră, dar eu mă aplaud singur.

❖ Zeflemeaua rezolvă adesea mai bine şi mai categoric problemele importante, decât o face un discurs aspru acuzator.

❖ Nu există fericire fără defecte.

❖ Nu e important dacă va greşi din prostie sau într-un acces de furie.

❖ Nu toţi se entuziasmează de aceleaşi lucruri şi nu tuturor le plac aceleaşi lucruri.

- Nu-l pedepsi cu biciul pe cel care merită doar cureaua.
- Nebunule, nu duce lemne în pădure.
- Nu întreba ce va fi mâine.
- Nu te abate din treabă, dar nici nu te agita peste măsură.
- Nu încrunta din sprâncene!
- Nu e cu putință o bunăstare în toate înțelesurile.
- Nu e cu putință să ştim tot.
- Nu e cu putință omului să ştie şi să presimtă când şi față de ce să-şi ia măsuri de prevedere.
- Defectele prietenei scapă atenției îndrăgostitului.
- Urâm virtutea când ne e bine, cu invidie o căutăm când dispare din fața ochilor noştri.
- Pentru oameni nimic nu este cu neputință.
- Timpul zboară fără oprire.
- Nici casa, nici moşia, nici grămezile de bronz şi aur nu pot goni febra din trupul celui care le stăpâneşte şi nici tristețea din sufletul său: dacă cel care stăpâneşte atâta mulțime de lucruri vrea să se folosească de ele, trebuie să fie sănătos.
- Nimic nu se obține în viață fără multă muncă.
- Nimic nu poate fi frumos din toate punctele de vedere.
- Stăpâneşte subiectul - cuvintele se vor găsi.
- Prudența nu e niciodată excesivă.
- De la vin se prăpădeşte frumusețea şi se scurtează tinerețea.
- Deosebeşte ce e drept de ce e strâmb.
- E o bucurie şi o cinste să mori pentru țara ta.
- Necesitatea îl răsplăteşte cu aceeaşi măsură şi pe cel mare şi pe cel mic.
- Supune-ți spiritul. Domină-ți stările.
- Foloseşte ziua de azi şi încrede-te cel mai puțin în viitor.
- Trăieşte clipa!
- Poetului nu i se iartă versurile mediocre nici de către oameni, nici de către zei, nici de către vânzătorii de carte.
- Ascultă sfatul prietenului.
- Plăcută va fi sosirea ceasului pe care nu l-ai sperat.
- N-a trăit rău nici cel care s-a născut şi a murit necunoscut.
- Mai bine amâni tot şi vorbeşti la momentul potrivit.
- Fie ca zeul să nu amestece.
- Încerc să supun împrejurările şi nu mă supun lor.
- Să spui o fabulă unui măgar surd.

❖ Odată cu mărimea bogăției cresc și grijile.

❖ Cu inima curată soarbe-le cuvintele și încrede-te celor înțelepți.

❖ Argintul e mai ieftin decât aurul, aurul e mai ieftin decât calitățile morale.

❖ Primul e întotdeauna mai tare.

❖ Eroismul ascuns nu se deosebește de imobilitatea mormântului.

❖ Zgârcitul seamănă cu un nebun.

❖ Avarul e mereu nemulțumit.

❖ Ce plăcut e să te dedai nebuniei acolo unde se cade.

❖ Moartea e ultima însemnare pe lista treburilor omenești.

❖ Moartea îl ajunge și pe acela care fuge de ea.

❖ Moartea vine pentru toți în același fel.

❖ Stabilește-ți doar scopuri realizabile.

❖ Străduiește-te să-ți păstrezi stăpânirea de sine și-n clipele amare.

❖ Anii trec cu repeziciune.

❖ Fericit e acela care, departe de griji, își lucrează cu boii pământul strămoșesc.

❖ Cel vesel și cel trist nu se suportă unul pe altul.

❖ E greu să exprimi cu vorbele tale adevărurile generale.

❖ Află ce caracter are prietenul ca să nu ajungi să-l urăști.

❖ Stăpânește-ți mânia, căci dacă nu este ținută în frâu, ea îți va porunci.

❖ Haideți, prieteni, să găsim puțin timp liber cât soarta ne e prielnică.

❖ Aș vrea să știu ce vechime dă valoare unei scrieri.

❖ Pictorilor, ca și poeților, le este dat de mult dreptul să îndrăznească orice.

❖ După o oră urmează o zi.

❖ Cântărește mai des ce și cui spui.

❖ Șterge mai des cele scrise.

❖ Omul bine pregătit își păstrează speranța când e nefericit și se teme de cotiturile sorții când e fericit.

❖ Orice sfat vei da, să fii concis.

❖ Pe cine nu amenință timpul ucigător?

❖ Să ai o conștiință curată înseamnă să nu porți în spate păcate.

❖ Ce sunt legile fără moravuri, ce sunt moravurile fără credință?

❖ La ce bun să căutăm tărâmuri încălzite de alt soare?

❖ Ca să trăiești, trebuie să fii vigilent.

❖ Gluma, vorba ironică sunt adesea mai de efect și definesc mai bine lucrurile importante, decât studiul serios și adânc.

❖ Am ridicat un monument mai trainic decât bronzul.

❖ Acasă mă bucur de timpul liber.

❖ Eu nu mai sunt cel ce-am fost odată.

Titus Livius
(59 î.Hr.–17 d.Hr.)

Istoric roman. Autor al Istoriei Romei de la întemeierea cetății (în 142 de cărți din care s-au păstrat 35). A fost primul istoric profesionist din istoria literaturii romane.

Scrierea lui Livius a cuprins evenimentele din imperiul roman și din vremea nenumăratelor războaie din timpurile de dinaintea de întemeirea Romei și până în anul 9 î.Hr

Autorul și-a publicat relatarea treptat, pe măsură ce era scrisă. Aproape fiecărei cărți (cu excepția cărților 136 și 137) li s-au adăugat încă din antichitate așa-numitele „perioche" – o adnotare care explica pe scurt nu numai evenimentele importante, dar și aprecierea autorului. Din câteva cărți s-au păstrat fragmente însemnate. Scrierile lui Livius au fost transcrise până în secolul al V-lea.

❖ Despre Alexandru Macedon: „Oricât de însemnată ni s-ar părea măreția acestui om, ea rămâne doar măreția unui singur om pe care l-a însoțit norocul un pic mai mult de zece ani"

❖ Statul roman, începând de la ceva mic, a crescut în așa măsură, încât deja suferă de pe urma măreției sale.

❖ Mânia lipsită de putere e zadarnică.

❖ Bogăția dă naștere avariției.

❖ În trupul bolnav, o neputință înrădăcinată dă naștere și alteia.

❖ În împrejurări grele, când nu mai ai la ce spera, cele mai disperate hotărâri sunt cele mai corecte.

❖ Războaiele există pentru cei tineri.

❖ În general, invențiile omenești sunt bune cel mai adesea doar în teorie, iar dacă încerci să le pui în practică acolo unde trebuie să-și găsească împlinirea, și nu în discuțiile despre menirea lor, nu împlinesc așteptările.

❖ Toți spun unul și același lucru.

❖ Orice mulțime seamănă cu o mare: o poate pune în mișcare și un vânticel, și un uragan.

❖ Orice crimă e fără premeditare.

❖ Hanibal e la porți!

❖ Hanibal, tu știi să obții victoria, dar nu știi să te folosești de ea.

❖ Acolo unde nu există intenție, nu există nici vină.

❖ Tot ce se adaugă la final pare mereu important.

❖ Dacă ai început cu îndrăzneală, la fel se cuvine să continui, fiindcă uneori îndrăzneala se transformă, în cele din urmă, în chibzuință.

❖ Încrederea obligă la încredere.

❖ Experiența îndelungată este unicul supraveghetor al legilor.

- Un stat nu poate exista pentru multă vreme în liniște, și dacă nu are un dușman în exterior, el se va găsi în interior: deși se pare că oamenii puternici nu au de cine se teme, forța lor proprie îi stânjenește.
- Pacea obținută e mai bună și mai trainică decât o victorie așteptată.
- Prietenia ar trebui să fie nemuritoare, iar dușmănia pieritoare.
- Dacă nu te grăbești, totul va fi limpede și trainic; graba este nesăbuită și oarbă.
- Dacă ai ceva de făcut, trebuie să te hotărăști să faci.
- Terminând povestirea războiului punic, simt o astfel de ușurare de parcă eu însumi aș fi luat parte la greutățile și pericolele lui.
- Legile date în vreme de pace sunt în mare parte anulate de război, iar legile date în vreme de război le anulează pacea.
- Dintre dușmani nu a mai rămas nimeni care ar putea anunța înfrângerea.
- Adevărul poate fi uneori înăbușit, dar nu se stinge niciodată.
- Deznodământul lucrurilor este dascălul celor fără minte.
- Deznodământul lucrurilor mari depinde adesea de mărunțișuri.
- Așa cum un om bolnav suportă mai greu o boală ușoară, decât suportă omul sănătos o boală grea, la fel și un stat bolnav nu suportă niciun fel de nenorocire, și nu pentru pentru că ar fi grea, ci pentru că statul nu are puterea să ridice această greutate.
- Cum se întâmplă adesea, partea cea „mare" a ieșit învingătoare în fața părții „bune"
- Cel mai ușor de suportat e un rău cunoscut.
- Bărbat se numește doar acela pe care vântul bătând dintr-o parte nu-l abate din drum, iar cel care bate din față nu-l încovoaie.
- Mai bine o pace veșnică, decât vise despre victorie.
- Mai bine mai târziu să te opui obrăzniciei și neghiobiei, decât niciodată.
- Mai bine mai târziu, decât niciodată.
- Oamenii sunt mai receptivi în privința binelui, decât în cea a nenorocirii.
- Oamenii îi sperie pe alții ca să nu se teamă ei înșiși.
- Oamenii sunt niște oratori extraordinari atunci când se justifică.
- Tovărășia între împărați nu e trainică.
- Pacea e trainică acolo unde condițiile ei au fost acceptate de bunăvoie, iar acolo unde doriți să aveți sclavi, nu vă bazați pe credință.
- Bărbatul și conducătorul nu scapă ocazia potrivită și o supune planurilor sale.
- Noi nu avem puterea să suportăm nici propriile noastre vicii și nici leacul împotriva lor.
- Devenim diferiți de strămoșii noștri.

- Pe locul întâi stă omul care poate da un sfat util; pe al doilea, stă cel care ascultă acest sfat; iar acela care nici nu dă sfaturi şi nici nu se supune sfatului dat de altcineva e un prost (Parafrază după Hesiod).
- Că doar n-o fi apus soarele pentru ultima dată.
- Necunoscutul sperie mai tare.
- Disprețuind cruzimea, voi înşivă dați dovadă de cruzime, şi, nefiind încă liberi, vreți deja să stăpâniți asupra adversarului. (Senatorii Lucius Valerius şi Marcus Horațius)
- Necesitatea este cea mai de pe urmă şi cea mai puternică armă.
- Nefericirea ne-a învățat ce este evlavia.
- Nu există o lege care să-i satisfacă pe toți.
- Nu există om care să disprețuiască bârfa într-atâta, încât să nu-i tresalte inima la auzul acesteia.
- Nicio zi nu trece degeaba.
- Niciun cetățean nu trebuie aşezat atât de sus, încât să nu poată fi tras la răspundere potrivit legilor.
- Nimic nu corespunde mai mult egalității şi libertății ca posibilitatea de a aduce pe oricine în fața judecătorului, chiar şi pe cel mai puternic.
- Ce anume (ca să nu mai vorbim de o poziție înaltă în stat) s-ar putea încredința fără frică oricui dacă n-ar trebui să se dea socoteală pentru faptele proprii?
- Nicio crimă nu poate avea întemeiere juridică.
- Încrederea dovedită primeşte fidelitatea drept răspuns.
- Armele sunt teribile în mâinile acelora cărora nu le-a mai rămas nicio speranță.
- Trebuie să acționezi potrivit dreptății, şi nu prin forță.
- Tărăgănarea e periculoasă.
- Trecutul e mai uşor de blamat, decât de îndreptat.
- Planurile înflăcărate şi îndrăznețe sunt bune numai la prima vedere: punerea lor în practică e chinuitoare, iar rezultatele sunt jalnice.
- Viața de ostaş înăspreşte inima.
- Rareori omului i se dă deodată şi fericire şi bun simț.
- Romanii şi-au sporit puterea nu atât prin victorii, cât prin legăturile blânde cu cei învinşi.
- De la mal nu poți conduce corabia.
- Cu duşmanul înarmat trebuie să fii nemilos, dar cu cel învins e mai de preț bunătatea.
- Strategul nu ia parte la vot în ce priveşte războiul care stă să vină.
- Frica denaturează orice în sensul cel mai păgubos.

❖ Frica în fața zeilor - metoda cea mai utilă pentru mulțimea ignorantă și vulgară.

❖ Superstiția vede voința zeilor și în mărunțișuri.

❖ Atacatorul e întotdeauna mai înflăcărat decât cel care se apără.

❖ Fugind de soartă, el, cum adesea se întâmplă, îi fuge în întâmpinare.

❖ A trece prin foc și sabie.

❖ Condițiile păcii le dictează nu acel care o cere, ci acel care o oferă.

❖ Deși munca și desfătarea se deosebesc prin natura lor, există oricum între ele o oarecare legătură naturală.

❖ Adesea, și mai ales în timpul războiului, aparența are aceeași forță ca și acțiunea însăși; a crede că vei avea parte de ajutor e totuna cu a-l fi primit.

❖ Cu cât fericirea e mai multă cu atât trebuie să i te încrezi mai puțin.

❖ Cu cât mai puțin simți frica, cu atât mai mic e pericolul.

Carus Titus Lucretius
(99–55 î.Hr.)

Poet și filozof antic roman.

Poemul său filozofic Despre natura lucrurilor, scris în formă de epopee didactică, expune învățătura filozofului grec Epicur – în primul rând, fizica acestuia, atingând doar în treacăt teoria cunoașterii și etica. Este unicul monument de gândire materialistă a antichității care s-a păstrat până în zilele noastre în întregime. Poemul constă din șase cărți, în care este expusă teoria atomistă despre apariția lumii și se respinge intervenția zeilor în mersul acesteia; teoria despre suflet, despre materialitatea și mortalitatea acestuia, despre legătura acestuia cu corpul; teoria despre om și despre percepțiile senzoriale ca fundament al cunoașterii; cosmogonia și teoria evoluției speciei umane și, de asemenea, originea limbii.

Potrivit lui Lucrețius, folosirea focului și apariția familiei au constituit primii pași pe calea de la starea primitivă, „sălbatică", la formarea comunității și a culturii, acest lucru fiind înlesnit foarte mult de nașterea limbii. Originea religiei este explicată prin trei cauze naturale: imaginile fantastice ale unor ființe minunate și atotputernice apărute în vise au devenit obiect de adorație; fenomenele naturale, superioare puterilor omenești, atribuite unor ființe supranaturale; în fine, procesul de divinizare s-a născut ca urmare a fricii căreia oamenii îi sunt supuși. Alegând pentru scrierile sale filozofice o formă versificată, poetul a însuflețit și a făcut ca doctrina lui Epicur să devină mai convingătoare.

Materialiștii secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea au preluat ideile atomiste ale antichității în principal din operele lui Lucrețius. Cel mai însemnat propagator al ideilor lui Lucrețius a fost filozoful francez Pierre Gassendi.

❖ Zeu a fost acela care a descoperit pentru prima dată temeiul rațional al vieții.

❖ Împreună cu creșterea corpului se dezvoltă și însușirile sufletești.

❖ Odată cu trecerea timpului sensul lucrurilor se schimbă.

❖ Totul e trecător, natura schimbă tot.

❖ Tot ce e creatură e nimicnicie în comparație cu Universul.

- Fiecare simț cu domeniul său.
- Undeva trebuie să existe şi alte aglomerări de materie.
- Spiritul e puternic din pricina bucuriei.
- Sufletul se poate vindeca la fel ca şi corpul.
- Dacă scuipatul omului îl atinge pe şarpe, acesta din urmă moare.
- Dacă simțurile vor fi neadevărate, atunci întreaga noastră rațiune se dovedeşte mincinoasă.
- Sursa desfătărilor emană ceva amar.
- Ştiința mea - să trăiesc şi să fiu sănătos.
- Revenim şi ne aflăm mereu între aceleaşi lucruri.
- Indiferent la ce se uită, bolnavului de gălbinare i se pare că totul e galben.
- Trebuie să spulberi grozăviile şi negura din spirit.
- Nu există niciun lucru care să apară şi să crească de la sine.
- Nu există nimic la ce să nu fi îndrăznit imaginația omului.
- Nu există nimic, oricât de măreț şi de surprinzător ar fi părut la prima vedere, la care să nu privim treptat cu mai puțină surprindere.
- O idee nouă o înlătură pe cea veche.
- Cunoaşterea adevărului ia naştere în noi cu ajutorul simțurilor.
- După moartea adevărată nu va mai exista un al doilea „eu"
- Munții zdruncinați îşi înalță glasurile până la stele.
- Natura sufletului e necunoscută.
- Specia umană e însetată de orice bârfă.
- Ceea ce este schimbător decade şi, drept urmare, piere.

Ovidiu (Publius Ovidius Naso)
(43 î.Hr.-18 d.Hr.)

Poet roman.

S-a născut într-o familie care aparținea păturii bogate a cavaleriei şi a primit educația retorică obişnuită în acea vreme. A fost educat în epoca imperiului lui Augustus când, odată cu terminarea războaielor civile şi instaurarea primatului Italiei asupra provinciilor, a crescut extrem de mult bunăstarea latifundiarilor şi a negustorilor italici.

El a fost poetul vieții de curte a Romei din epoca lui Augustus, a ilustrat în creația sa idealurile păturii negustoreşti, care, în acea vreme, atinsese un nivel foarte ridicat de bunăstare economică.

Lui Ovidiu îi este străină problematica socială şi filozofică specifică generației literare anterioare, care a trăit în perioada prăbuşirii republicii (Vergiliu, Horațiu). În creația lui, pe primul loc se află temele erotice, cu accentul nu pe profunzimea sau spontaneitatea trăirii, ci pe jocul ingenios şi de efect cu motivele literare tradiționale. Operele poetului se remarcă prin sprinteneala şi elasticitatea versului, pe care le stăpânea la perfecție.

Cultivând o poezie individualistă, Ovidiu, în poemele sale timpurii Arta iubirii şi Remediile iubirii, oferă sfaturi în domeniul relațiilor de dragoste şi introduce scene din viața romanilor. Trecerea la marile creații în spiritul poeziei „ştiințifice" elenistice este marcată de compunerea

poemului Metamorfoze, care este gândit ca o epopee şi conţine aproximativ două sute cincizeci de legende mitologice şi folclorice despre transformarea oamenilor în animale, în plante, în constelaţii sau chiar în pietre. În ultima parte a vieţii, Ovidiu scrie Elegii triste şi Scrisori de la Pontus Euxinus.

La finele anului 8 d.Hr., Ovidiu a fost exilat de către împăratul Augustus în oraşul Tomis (astăzi portul Constanţa din România), unde a şi murit.

- Săracul este peste tot doborât la pământ.
- Fără discordie, iubirea nu durează multă vreme.
- Dragi îţi sunt artele; sub vălul lor bogat sufletele se umplu de smerenie, iar vrajba haină e alungată.
- În mii de feluri mi se arată moartea în faţa ochilor; pieirea nu-i aşa de grea, pe cât e aşteptarea ei.
- Vouă, frumoaselor, vă cade bine să vă amestecaţi în mulţime. Ieşiţi mai des din casă, chiar fără un ţel anume! Ca să prindă o oaie, lupoaica aleargă după câteva. Vulturul o singură dată se năpusteşte în stolul de păsări. Să se arate femeia frumoasă, poate, din mulţime, va atrage măcar pe unul! Ea ar trebui să se străduiască să placă şi toate gândurile să şi le închine grijii de a atrage un număr mare de admiratori. Mereu întâmplarea are o importanţă hotărâtoare şi, de aceea, să-ţi fie mereu undiţa aruncată: peştele se lasă prins şi la o adâncime la care te aştepţi cel mai puţin.
- Încrede-te în experienţă.
- Să taci mereu şi peste tot nu e un merit prea mare. Dar e păcat să vorbeşti despre ce-ar trebui să taci.
- Vinul îndeamnă la mângâieri şi aţâţă. Din faţa vinului băut în cantitate mare fug, dipărând, grijile. Atunci intră în scenă râsul, atunci şi cel sărac se-nsufleţeşte, trec tristeţea, grijile şi încruntarea de pe frunte, toate intenţiile devin sincere, ceea ce e atât de rar în vremea noastră. Vinul înlătură orice urmă de artificialitate. Astfel, frumoasele au înrobit inimile tinerilor bărbaţi, iar iubirea născută din vin s-a dovedit a fi un foc în chiar inima focului.
- Îndrăgostitul e mereu gata să creadă în realitatea acelui lucru de care se teme.
- Timpul vindecă dorul din dragoste.
- Totul se preschimbă, nimic nu dispare.
- Timpul poate îndulci orice, nu şi amarul meu.
- Totul este trecător şi nimic nu este nemişcat în lume.
- Timpul le înghite pe toate.
- Orice speranţă întemeiată pe merit e lege.
- Bârfa guralivă căreia îi place să adauge minciuna adevărului creşte cu fiecare minciună cât de mică.
- Povara devine uşoară când o porţi cu supunere.
- Grija unui laş ticălos e să-l calce în picioare pe cel căzut.

❖ Pentru virtute nicio cale nu e de nestrăbătut.

❖ Sufletele nu mor. Părăsindu-şi locul fostei existenţe, ele trăiesc în alte locuri în care sunt adăpostite.

❖ Virtuoasă e doar nevasta pe care nu o constrânge frica. Cea care e credincioasă din frică, nu e deloc aşa.

❖ E permis să înveţi chiar şi de la vrăjmaş.

❖ De vrei ca femeia să continue să te iubească, străduieşte-te s-o convingi că eşti în extaz din pricina frumuseţii ei. Dacă e îmbrăcată într-o rochie roşie – laudă-i rochia roşie, dacă e îmbrăcată într-o rochie din pânză fină, spune-i că-i vine bine. Dacă poartă bijuterii de aur, spune-i că pentru tine ea este mai scumpă ca aurul; dacă îi trece prin cap să poarte o haină de iarnă, laud-o pentru asta. Se apropie ea doar cu o cămaşă pe ea, strigă: „Mă tulburi!" şi cu glas de implorare roag-o să nu răcească. Dacă părul îi este iscusit pieptănat în două cozi, entuziasmează-te că e pieptănat în două cozi; dacă părul este buclat, laudă-i buclele. Entuziasmează-te de mâinile ei când dansează şi de voce când cântă; dacă se opreşte, arată-te întristat că a terminat prea repede de cântat.

❖ Există o oarecare desfătare chiar şi-n lacrimi.

❖ Femeia care nu păcătuieşte doar pentru că nu i se permite – păcătuieşte.

❖ Invidia se chinuie singură.

❖ Legile sunt făcute ca să micşoreze puterea celui mai puternic.

❖ Preocupările îşi pun amprenta pe caracter.

❖ Fructul interzis e dulce.

❖ Răul înăbuşe-l din faşă! Dacă momentul e scăpat din vedere şi boala s-a consolidat, ce mai poate face doctorul?

❖ Şi inelul se şterge cu timpul.

❖ Fie nu te apuca, fie du la bun sfârşit.

❖ Artele îndulcesc apucăturile.

❖ Nu există atracţie pentru ceva necunoscut.

❖ Care om cu minte se dă în lături de la dulceţurile unui sărut? Chiar dacă frumoasa refuză să-ţi dăruiască sărutări, tu smulge-i-le, dacă-ţi sunt refuzate! Poate că, la început, ea se va împotrivi şi va spune: „Obraznicule" Dar, şi împotrivindu-se, o să vrea să fie victorioasă! Fereşte-te însă să-i smulgi fără jenă sărutări de pe buzele ei dulci şi să-i dai motiv să se plângă de grosolănie!

❖ O picătură găureşte piatra.

❖ Cine a avut parte de un sărut merită să piardă şi ce i s-a dat, dacă nu obţine şi restul. Că oare mult a mai rămas de făcut după sărut pentru împlinirea tuturor dorinţelor sale?

❖ Oamenilor li se potriveşte smerenia, iar animalelor, mânia.

❖ Cine poate ascunde dragostea?

❖ De dragoste nu te vindeci cu ierburi.

❖ Clipele veşnic se înlocuiesc una pe alta.

❖ Tinereţea trece repede: prinde timpul trecător.

❖ Noi ne entuziasmăm de cele din vechime, dar trăim în actualitate.

❖ Tindem mereu către cele interzise şi ne dorim cele nepermise.

❖ Credem cu greu ceea ce nu ne place să credem.

❖ Noi, bărbaţii, urâm aroganţa care întrece orice măsură. Aveţi încredere în omul cu experienţă! Că adesea, chiar când femeia nu a rostit niciun cuvânt, noi o urâm doar pentru felul cum priveşte.

❖ Pe câmpia vecină recolta e mai îmbelşugată, iar vaca vecinului pare să aibă ugerul mai gras.

❖ Să nu-ţi treacă prin cap să-i arăţi femeii ce defecte are.

❖ Nimic nu piere în măreţul univers.

❖ E în afara oricărei îndoieli înţelepciunea itacului (adică a lui Ulise) care dorea să vadă fumul casei natale.

❖ Nu e fără de primejdie să lauzi prietenului obiectul iubirii tale: dacă se va încrede în laudele tale, o să-ţi calce pe urme.

❖ Pe cei nefericiţi înainte de toate îi lasă raţiunea.

❖ Noaptea şi vinul nu permit să judeci frumuseţea. Noaptea ascunde defectele şi nu te lasă să vezi niciun aspect negativ; aceste ore fac din orice femeie o frumuseţe.

❖ Noaptea, dragostea şi vinul nu deşteaptă dorinţe modeste: noaptea izgoneşte sfiala, iar vinul şi dragostea - timiditatea.

❖ O treabă se judecă după rezultat.

❖ Experienţa e cel mai bun dascăl.

❖ Feriţi-vă să recomandaţi lumii întregi viciile cuiva.

❖ Permite-mi să rămân fidel propriei rătăciri.

❖ Câtă vreme eşti fericit, ai mulţi prieteni; când vremurile devin tulburi, rămâi fără nici unul.

❖ Foloseşte-ţi tinereţea - viaţa trece repede: ultimele bucurii nu vor mai fi la fel de minunate ca primele.

❖ Oricine poate fi bogat în promisiuni.

❖ Cel care a trecut printr-un naufragiu se teme şi de apa stătătoare.

❖ Când faci curte, şi lacrimile pot fi de folos, cu ele topeşti şi un diamant! Străduieşte-te, după posibilităţi, ca frumoasa să-ţi vadă obrajii umeziţi de lacrimi. Dacă nu sunt lacrimi (nu întotdeauna apar la timp), udă-ţi vârfurile degetelor şi du-le la ochi.

❖ Ele vin să privească, dar vin şi ca să fie privite.

❖ Opune-te la început bolii; e târziu să te gândeşti la leacuri, atunci când boala s-a instalat din cauza îndelungatei amânări.

❖ Chiar dacă nu te ţin puterile, dorinţa e oricum lăudabilă.

❖ Mai devreme sau mai târziu, cu toţii ajungem în acelaşi port.

❖ Gelozia loveşte de moarte chiar şi iubirea cea mai trainică şi mai durabilă.

❖ A păstra cele obţinute nu e mai puţin uşor decât a le obţine.

❖ Dacă ai promis, fă.

❖ Lacrimile au uneori puterea proprie cuvintelor.

❖ Dragostea prea arzătoare şi prea înflăcărată ne va duce, în cele din urmă, la plictis şi e dăunătoare la fel ca o mâncare prea gustoasă pentru stomac.

❖ Un rău se cuvine să-l înfrumuseţăm cu vorbe.

❖ Cu vorba, comandantul îmboldeşte la luptă vitejească.

❖ Pe cel îndrăzneţ îl ajută şi Venera, şi întâmplarea.

❖ Priveşte cum din lipsă de activitate se ruinează un corp leneş, la fel cum se strică apa lacului stătătoare.

❖ De orice înşelăciune e capabil acela obişnuit să facă din negru alb şi din alb negru.

❖ Calea de mijloc e cea mai lipsită de primejdii.

❖ Versurile sunt reuşite dacă sunt compuse cu limpezime sufletească.

❖ Suferinţele, strâns legate de dragoste, sunt nenumărate, la fel ca scoicile de pe malul mării.

❖ Fericit e acela care ia sub protecţia sa ceea ce iubeşte.

❖ Acolo unde nu există primejdie, satisfacţia e mai puţin plăcută.

❖ Aceea ce-am fost şi ce suntem, mâine nu vom mai fi.

❖ Munciţi, câtă vreme vă permit puterile şi anii.

❖ Greu de crezut, femeile iau chiar lecţii de râs şi se străduiesc şi aici să fie destoinice! Când deschizi gura râzând, trebuie să o faci cum se cuvine: pe obraji trebuie să fie vizibile două gropiţe, iar buza inferioară să descopere puţin partea de jos a buzei superioare. Râsul trebuie să fie la auz, dacă ne putem exprima astfel, uşor şi cu un ceva feminin. Sunt femei care-şi schimonosesc gura într-un râs exagerat. Altele, atunci când râd, se zdruncină; poţi crede că plâng. La al treilea tip, râsul e cumva horcăit, respingător. Când râd, te gândeşti că auzi un muget de măgăriţă lângă o piatră de moară.

❖ Ai fi mai conciliant şi mai îngăduitor cu zvonurile dacă ai fi ars vreodată de iubire pentru cineva.

❖ Femeile au caractere diferite şi asupra a mii de inimi diferite trebuie acţionat în mii de feluri diferite... Câţi oameni sunt pe lume, atâtea şi caractere... Unii prind peşte cu harponul, alţii cu undiţa, alţii cu plasa. La fel şi tu, nu trebuie să aplici una şi aceeaşi metodă pentru cucerirea tuturor femeilor, indiferent de vârstă. Dacă ignorantei i te vei înfăţişa ca educat sau ca prost crescut celei fandosite, ea, săraca, va înceta să mai aibă încredere în sine. Din acest motiv, femeia, temându-se să se ofere celui cinstit, cade uneori în braţele unui ticăloc.

❖ Celui viteaz pământul întreg îi este casă.

❖ Ceea ce nu am făcut singuri, nu aş zice că se numeşte „al nostru"

❖ Conştiinţa curată nu se teme nici de zvonuri, nici de bârfe.

❖ Ce să facă femeile dacă bărbaţii sunt mai uşurateci decât ele?

❖ Frumuseţea nu ajunge ca să meriţi iubirea.

❖ Ca să te iubească, pentru a fi demn de iubire, nu este îndeajuns să ai o înfăţişare neînchipuit de frumoasă şi o siluetă zveltă. Trebuie să îmbini frumuseţea fizică cu darul minţii. Frumuseţea e un privilegiu şubred: cu cât te străduieşti mai tare, cu atât mai mult ea se ofileşte, timpul însuşi o obligă să se veştejească. Violetele şi liliacul nu sunt veşnice; pe tulpina trandafirului, când petalele se scutură, rămân doar ţepii. Şi ţie, frumosule, în curând o să-ţi apară firele albe de păr, le vine vremea şi zbârciturilor care brăzdează faţa. Străduieşte-te să-ţi educi temeinic mintea şi să faci din ea un ajutor al frumuseţii: numai mintea ne rămâne alături până la mormânt!

❖ Vreau ca moartea să mă ajungă în mijlocul lucrărilor mele.

Publius Syrus
(secolul I î.Hr.)

Poet-mim din timpul lui Cezar şi al lui Augustus.

Originar din Siria (de unde şi porecla de „sirianul"). Contemporan mai tânăr şi rival al lui Decimus Laberius. La Roma a apărut în calitate de sclav şi, după ce a fost eliberat, şi-a interpretat operele dramatice cu mare succes în diferite oraşe ale Italiei. Erau apreciate în mod deosebit mimele sale pline de maxime moralizatoare. Din aceste maxime a fost ulterior compusă o antologie de proverbe şi sentinţe. E posibil ca cel care le-a adunat să fi fost Seneca, fiindcă acestuia îi făcea plăcere să-l citeze pe poet.

❖ Nenorocirea îl împinge chiar şi pe cel cinstit să mintă.

❖ Sărăciei nu-i ajunge puţin, iar zgârceniei - mult.

❖ E nebun acela care, nefiind în stare să se domine pe sine, vrea să-i domine pe alţii.

❖ E fericit acela care moare înainte să fie chemat de moarte.

❖ Cel mai mult să te temi de acela care nu se teme de moarte.

❖ O mare consolare: să pieri odată cu întregul univers.

❖ Fricosul îşi zice prudent, iar zgârcitul - econom.

❖ Fii prudent chiar şi când eşti în siguranţă.

❖ Când eşti în necaz e deja târziu să mai ceri sfaturi.

❖ În disputele inutile adevărul se pierde.

❖ În vorbele dulci se-ntâmplă să fie otravă.

❖ În dragoste, mereu se caută un motiv de vină.

❖ În dragoste, înfăţişarea e mai importantă decât autoritatea.

❖ În dragoste, dorul concurează cu bucuria.

❖ În ce stă fericirea, dacă nu în putere şi răbdare?

❖ Pe vreme frumoasă oricine poate fi cârmaci.
❖ Nu contează drept cine eşti luat, ci cum eşti în realitate.
❖ E important de ştiut în ce sens se înţelege fiecare cuvânt.
❖ Dă îndoit cel care dă mai repede.
❖ Cel care, după victorie, se învinge şi pe sine, e de două ori învingător.
❖ O soartă măreaţă înseamnă o sclavie măreaţă.
❖ Măreţia începe de la mărunţişuri.
❖ Un lucru costă atât cât poţi lua pe el de la cumpărător.
❖ Bunăvoinţa reciprocă e cea mai apropiată formă de rudenie.
❖ Când vede viciile altuia, cel cu minte renunţă la ale sale.
❖ Cel vinovat se teme de lege, cel nevinovat - de soartă.
❖ Puterea timpului e o lege care merită respect.
❖ Amintirea unei nefericiri trecute e motiv pentru o nouă nefericire.
❖ Să te temi întotdeauna de cel care te-a înşelat o dată.
❖ Victoria e întotdeauna de partea acelora care au înţelegere.
❖ Să păstrezi întotdeauna măsura şi-n vorbă şi-n tăcere.
❖ Teama de zi cu zi e aceeaşi teamă, numai că zilnică.
❖ Unde este unitate acolo e şi victorie.
❖ Ochii şi urechile mulţimii sunt martori de proastă calitate.
❖ Lacrimile de-a gata dovedesc şiretenie, şi nu tristeţe.
❖ De un copac frumos e plăcut chiar să te şi spânzuri.
❖ Chiar şi cel care săvârşeşte o nedreptate, o urăşte.
❖ Chiar şi cel mai fin fir de păr face umbră.
❖ Lasă-mă să mă exprim liber, dacă vrei s-auzi adevărul.
❖ Banii, dacă ştii să-i foloseşti, sunt sclavi, dacă nu ştii, sunt stăpâni.
❖ Foamea se satisface ieftin, îmbuibarea - scump.
❖ Pentru cel nefericit, viaţa însăşi e o nedreptate.
❖ Pentru a salva un om îi poţi pricinui şi durere.
❖ Un nume bun e ca o moştenire de la părinţi.
❖ O vorbă bună e mai de preţ decât bogăţia.
❖ Linguşitorul câştigă, acolo unde eroul se dă bătut.
❖ Pregăteşte-te îndelung pentru război ca să câştigi mai repede.
❖ Datornicului nu-i place să vadă pragul creditorului său.
❖ Drumul către faimă se taie cu greu.
❖ Prietenul se caută îndelung, se găseşte cu greu şi se păstrează la fel de greu.
❖ Altora să le ierţi mult, ţie - nimic.

❖ Prietenia fie îi adună pe cei egali, fie te face egal.
❖ Prietenia care s-a încheiat, în realitate nu a început niciodată.
❖ Gândeşte-te mai mult la conştiinţă, decât la reputaţie.
❖ Dacă doi fac unul şi acelaşi lucru, nu e unul şi acelaşi lucru.
❖ Dacă nu se naşte o faimă nouă, atunci se pierde şi cea veche.
❖ Dacă nu vrei să te temi de nimic, fereşte-te de orice.
❖ Dacă te supui fără plăcere, eşti sclav; dacă o faci cu plăcere, eşti slujitor.
❖ E o diferenţă între cel care pare înţelept şi cel care chiar este.
❖ Niciun om de treabă nu a devenit până acum dintr-odată bogat.
❖ Pe cel lacom banii îl excită, dar nu-l satisfac.
❖ Cea care doreşte să pară frumoasă nu refuză nimic.
❖ Cel care doreşte să se poarte urât mereu găseşte un motiv.
❖ Dacă doreşti adevărul, nu-ţi înfrâna limba.
❖ Femeia fie iubeşte, fie urăşte; o a treia cale nu există.
❖ Cel care trăieşte numai pentru sine e mort pentru ceilalţi.
❖ Viaţa e scurtă, dar în nenorocire pare lungă.
❖ Să uite de linişte cel căruia i-a dat prin cap să domine o femeie.
❖ Invidiosul nu spune ceea ce este, ci ceea ce poate face rău.
❖ Ziua de mâine este elevul celei de ieri.
❖ O limbă rea e semnul unui suflet rău.
❖ Cei care îi vorbesc de rău pe alţii, cel mai adesea se acuză pe sine.
❖ Să-ţi ştii măsura şi-n vorbă şi-n tăcere.
❖ A şti când ţi se scurge timpul înseamnă să mori continuu.
❖ Pe învingători nici rănile nu-i dor.
❖ Şi ruşinea e bună când e în numele a ceva demn.
❖ O bătrână jucăuşă e o distracţie pentru moarte.
❖ Izgonitul care nu are nicăieri o casă e ca un mort fără mormânt.
❖ Chiar şi-n spatele sărutărilor se ascunde uneori ura.
❖ Fericirea conţine uneori în ea o fărâmă de prostie.
❖ Cel care doreşte să trăiască doar printre nevinovaţi, caută de fapt singurătatea.
❖ Când iubeşti, nu ştii, iar când ştii, nu iubeşti.
❖ Când viciul e rentabil, adevărul e în declin.
❖ Când aurul convinge, vorba e neputincioasă.
❖ Când Fortuna ne mângâie, vrea să ne ademenească.
❖ Pe cine nu înfrânezi cu binele, înfrânează-l cu răul.

❖ Cine este respectat, acela nu este niciodată linguşit, fiindcă respectul preţuieşte, iar linguşeala îşi bate joc.

❖ Pe cine iubeşte norocul, acela se prosteşte dintr-odată.

❖ Dacă tatăl îţi este bun - iubeşte-l, dacă este rău - rabdă-l.

❖ Cui îi este permis mai mult decât i se cuvine, acela doreşte mai mult decât îi este permis.

❖ Sfârşitul iubirii îl pune nu raţiunea, ci timpul.

❖ E din cale-afară de greu să păstrezi ceea ce place multora.

❖ Un chip frumos e o recomandare fără cuvinte.

❖ Cei blajini sunt mai în siguranţă, dar sunt ţinuţi în sclavie.

❖ Cine e recunoscător, nu ţine cont de supărare.

❖ Cine-şi îndreaptă repede greşeala, o atenuează.

❖ Cine judecă repede, repede se şi căieşte.

❖ Prostul care a înţeles că e prost, deja nu mai e prost.

❖ Prostului nu-i sunt de folos sfaturile celui deştept.

❖ Cine este bun numai în vorbe, e de două ori rău.

❖ Cine are un spirit ferm, nu cunoaşte ezitarea.

❖ Cine ia apărarea vinovatului, singur îşi atrage vinovăţia.

❖ Cine vrea puţin, de puţine şi are nevoie.

❖ Cine rabdă multe, ajunge să aibă parte şi de ceva ce nu poate răbda.

❖ Cine este înţelept, se teme şi de duşmanul fără putere.

❖ Cine nu se ruşinează de fapta lui, e de două ori vinovat.

❖ Cine se fereşte de prietenul său, ajunge ca şi prietenul să se ferească de el.

❖ Cine e neruşinat din naştere, nu se mai îndreaptă.

❖ Cine tolerează oamenii răi, face rău şi celor buni.

❖ Cine se ceartă cu unul beat, se ceartă cu unul absent.

❖ Cine rabdă defectele prietenului, le face să fie ale sale.

❖ Cine şi-a pierdut cinstea, nu poate pierde nimic mai mult de atât.

❖ Fortuna e neserioasă: ce-a dat, va lua îndărăt.

❖ A ştirbi cuiva onoarea înseamnă că ţi-o ştirbeşti pe a ta proprie.

❖ Absenţa pedepsei e doar temporară.

❖ Mai bine să inspiri invidie decât milă.

❖ Mai bine să taci înţelept decât să vorbeşti prostii.

❖ Mai bine să nu ştii deloc decât să ştii greşit.

❖ Iubirea şi moartea sunt de neevitat.

❖ Să iubească şi să fie chibzuiţi în acelaşi timp abia dacă pot şi zeii.

❖ Iubirea se capătă prin mângâiere, nu prin forţă.

❖ Iubirea nu face casă bună cu frica.
❖ Orice zvon poate face rău.
❖ Micile defecte ale celor mari vor deveni cu siguranță mari.
❖ Pe leul mort îl mușcă și cățeii.
❖ Cel care jignește chiar și pe unul singur, e o amenințare pentru mulți.
❖ Dacă iartă mult, cel puternic se face și mai puternic.
❖ Fastului nu-i ajung multe, lăcomiei nu-i ajunge nimic.
❖ Tăcerea, pentru prost, e substitutul înțelepciunii.
❖ Noi, oamenii, ne aflăm mereu la o distanță egală față de moarte.
❖ Pe cine nu vrei să te superi des, supără-te o singură dată.
❖ Pe spiritul de prevedere al conducătorului se întemeiază curajul războinicilor.
❖ Tăcerea e un refuz politicos la o rugăminte.
❖ Degeaba îl vede pe Neptun cel care naufragiază de două ori.
❖ Încălcarea jurămintelor de dragoste nu se pedepsește.
❖ Sărăcia ne învață ce este experiența vieții.
❖ Dacă nu ai încredere într-un prieten, nici el nu are încredere în tine.
❖ A nu face rău e deja o faptă bună.
❖ Să nu aștepte fapte bune cel care nu le săvârșește el însuși.
❖ Nu uita serviciile care ți-au fost făcute, dar uită-le pe cele pe care le-ai făcut tu.
❖ Nu poți să birui un pericol fără să-l înfrunți.
❖ Dacă nu încerci, nu știi de ce ești în stare.
❖ Un lucru despre a cărui pierdere nu știi nimic nu e pierdut.
❖ A nu ierta pe nimeni și a-i ierta pe toți e la fel de rău.
❖ Nu e rușinos să te supui împrejurărilor.
❖ Cel care știe că e înșelat nu se poate considera astfel.
❖ Cine nu știe să tacă, nu știe să vorbească.
❖ O datorie mică dă naștere unui datornic, una mare - unui dușman.
❖ Răul nevăzut e cel mai neliniștitor.
❖ Lucrul rău e mai iute decât cel bun.
❖ Nu e ușor să păstrezi ceea ce place multora.
❖ Puțini nu vor să greșească, dar toți pot face asta.
❖ E nechibzuit să te temi de ceva inevitabil.
❖ Urechile suportă nedreptatea mai ușor decât ochii.
❖ Nu există pedeapsă mai cumplită decât remușcarea.
❖ Nicăieri nu e mai utilă încetineala, ca la mânie.

❖ Nimeni nu trăieşte la fel de sărac ca atunci când s-a născut.
❖ Nimic nu se poate face şi cu grijă şi repede.
❖ Obiceiurile celui care vorbeşte conving mai mult decât vorbele lui.
❖ Trebuie să te gândeşti îndelung înainte de a decide cu fermitate.
❖ Mulţi au grijă de reputaţia proprie, de conştiinţă, doar câţiva.
❖ E mai uşor să superi decât să suporţi supărarea.
❖ Supărarea o suportă mai uşor auzul, decât privirea.
❖ Se numeşte impostor acela care ia când ştie că nu mai poate înapoia.
❖ De discutat trebuie mai des, de hotărât, o singură dată.
❖ Achitarea vinovatului înseamnă condamnarea judecătorului.
❖ Jignirile şi onorurile mulţimii trebuie privite cu indiferenţă: să nu te bucure unele şi nici să nu suferi din cauza celorlalte.
❖ Există o scăpare în faţa tuturor supărărilor - uitarea.
❖ Există un leac pentru orice durere - răbdarea.
❖ Nimeni nu se poate ascunde de moarte şi de iubire.
❖ Alungă, plângând, mânia iubitului.
❖ Otrava ascunsă în vorbe e prea linguşitoare.
❖ Doar cel puternic sau cel fericit pot îndura invidia.
❖ Plânsul moştenitorului e un râs cu mască.
❖ Hotărârea care nu poate fi schimbată e proastă.
❖ O greşeală repetată devine vinovăţie.
❖ A doua căsătorie e mereu obiect de discuţie.
❖ Bănuielile celui care iubeşte sunt ca un vis în stare de veghe.
❖ O minte bănuitoare vede mereu partea întunecată a lucrurilor.
❖ E bine să fii învins, dacă victoria e dăunătoare.
❖ Pierderea unui prieten e cea mai grea dintre pierderi.
❖ E minunat să mori, e ruşinos să fii sclav.
❖ Graba, în tragerea concluziilor, e o crimă.
❖ Obişnuinţa bunăstării e cea mai rea dintre obişnuinţe.
❖ A primi o binefacere înseamnă a-ţi vinde libertatea.
❖ Când ţi se face un serviciu, spui adio libertăţii.
❖ Prietenul prefăcut e mult mai rău decât cel mai rău duşman.
❖ Arată bine pata de sânge a duşmanului.
❖ Greşelile proprii unei vârste trec odată cu vârsta.
❖ Dacă ierţi o greşeală, inviţi la şi mai rău.
❖ Cel mânios crede întotdeauna că poate mai mult decât poate.
❖ Cel mânios, după ce îşi vine în fire, se mânie pe sine.

❖ Discordia dă mare preț înțelegerii.
❖ Îndoiala îl învață pe muritor ce este rațiunea.
❖ Leacul împotriva durerii celui rănit – durerea dușmanului.
❖ Rana din dragoste o vindecă cel care a pricinuit-o.
❖ Rănile conștiinței nu se cicatrizează niciodată de tot.
❖ Vorba este imaginea sufletului.
❖ Cu o recunoștință îndoită este primit ceea ce e dat în plus față de necesar.
❖ Tu însuți ești vinovat, așa că nu da vina pe soartă.
❖ Pe avar banii îl ațâță, nu-l satură.
❖ Avarul nu face nimic util, în afară de a muri.
❖ Avarul vede în toți numai dușmani, ba chiar și în sine însuși.
❖ Avarului nu-i ajunge nici ce are, nici ce nu are.
❖ Cea mai măreață victorie este victoria asupra ta însuți.
❖ Să asculți reproșuri când ești nefericit e mai greu decât nefericirea însăși.
❖ Tăcând, agravezi crima.
❖ Sfatul lipsește exact atunci când e mai mare nevoie de el.
❖ Înțelegerea sporește chiar și cele mai slabe forțe.
❖ Îndoiala e primul semn al rațiunii.
❖ Mai întâi să refuzi și apoi să faci înseamnă să înșeli.
❖ A te grăbi în procedurile judiciare înseamnă a născoci o vină.
❖ Cearta e întotdeauna cel mai rău argument.
❖ A tinde către belșug înseamnă a alerga după lucruri inutile.
❖ Rușinea nu se învață, cu ea trebuie să te naști.
❖ Soarta e ca o oglindă: când lucește, se sparge.
❖ Judecătorul care condamnă un nevinovat se condamnă pe sine.
❖ Există o lege universală după care se naște și se moare.
❖ Fericit nu e acela care pare cuiva a fi astfel, ci acela care se simte astfel.
❖ Întâmplările fericite aduc prieteni, cele triste îi pun la încercare.
❖ Fericirea e mai ușor de găsit decât de păstrat.
❖ Fericirea în sine nu e o treabă ușoară.
❖ Acolo unde legile sunt sănătoase, și poporul e sănătos.
❖ Răbdarea se poate transforma în pasiune.
❖ E mai greu să judeci un caz de adversități între prieteni, decât unul între dușmani.
❖ Cine are cele mai puține dorințe, acela are și cele mai puține nevoi.
❖ Rănile învingătorilor nu dor.
❖ Pentru avar, faptul că ești ocupat n-o să fie niciodată un motiv de refuz.

❖ Omul are întotdeauna una pe limbă şi alta în minte.
❖ Pe prieten sfătuieşte-l în taină şi laudă-l în public.
❖ Nenorocirile ne dublează memoria.
❖ Asigură-ţi corabia cu două ancore.
❖ Învaţă să ierţi şi puterea îţi va spori.
❖ Să mori cât timp eşti răsfăţat de viaţă.
❖ O ocazie scăpată rar se mai iveşte a doua oară.
❖ Fortuna îl urâţeşte pe cel faţă de care îşi manifestă prea multă bunăvoinţă.
❖ Fortuna dă multe în folosinţă şi nimic în proprietate.
❖ Fortuna nu ne ia nimic, în afară de ceea ce ne-a dat.
❖ Fortuna e ca sticla: cu cât e mai orbitoare, cu atât e mai fragilă.
❖ Nevasta bună îşi conduce soţul supunându-i-se.
❖ Iată o treabă bună: să extirpi răul, nu pe răufăcători.
❖ Adesea, ceva bine chibzuit iese prost.
❖ Să te roadă conştiinţa e mai rău decât să fii sclav.
❖ Adesea, în împrejurări îndoielnice, îndrăzneala înlocuieşte hotărârea îndelung chibzuită.
❖ Adesea e mai bine să nu bagi în seamă jignirea decât să te răzbuni pentru ea.
❖ Temerile se împlinesc mai des decât speranţele.
❖ Omul nu e făcut cadou vieţii, ci e dat cu împrumut.
❖ Omul moare ori de câte ori îi pierde pe cei apropiaţi.
❖ Cu cât un jucător e mai bun cu atât e mai escroc.
❖ Ca să te facă pierdut, soarta îţi ia minţile.
❖ Altora le place mai mult ce e al nostru, iar nouă ce e al altora.
❖ Înţeleptul îşi îndreaptă defectul privind la aproapele său.
❖ Cruţă-l pe cel rău dacă împreună cu el trebuie să piară şi cel bun.
❖ Tinerii ascultă cu plăcere sfaturile proaste.

Crispus Gaius Sallustius
(86–30 î.Hr.)

În anul 47 î.Hr., în calitate de pretor, a condus flota la malurile Africii şi a capturat de la inimicii lui Cezar rezervele de cereale. La sfârşitul războiului civil, a fost numit proconsul în Numidia, unde, ca urmare a abuzurilor de autoritate, a făcut o mare avere. De la judecată l-a scăpat numai intervenţia lui Cezar A construit la Roma un parc luxos, care a devenit mai târziu locul preferat de odihnă al împăraţilor

După asasinarea lui Cezar, s-a dedicat cu totul literaturii. Până la noi au ajuns două scrieri de mici dimensiuni: Despre complotul lui Catilina şi Despre războiul iugurtic. În aceste scrieri se manifestă în toată strălucirea lor talentul de istoric şi de povestitor al scriitorului.

S-au mai păstrat fragmente mici din ultima scriere a lui Sallustius, Istorii, care acoperă evenimentele dintre anii 78 şi 66 î.Hr.

În lucrările sale, el oferă un tablou expresiv al decăderii societății romane, al moravurilor şi al neputinței Senatului de a conduce statul Sallustius, în ciuda importanței operelor sale, nu a primit o recunoaştere unanimă în literatura romană, lui atribuindu-i-se cele mai dezgustătoare vicii, fiind acuzat de lipsă de consecvență între ceea ce scrie şi felul în care trăieşte. Oricum, el s-a bucurat de o mare popularitate în timpul imperiului şi avea reputația celui mai bun istoric roman.

- Bogăția nu micşorează lăcomia.
- E mai mare ruşinea de a pierde cele dobândite, decât aceea de nu a fi dobândit nimic.
- În tristeţe şi nefericire, moartea nu e un chin, ci o uşurare de poveri.
- În luptă, sunt mai expuşi la pericole cei care, mai mult decât alții, sunt prizonierii fricii; curajul seamănă cu un zid.
- E uşor să începi orice război, dar deosebit de greu să-l închei.
- Faptele sunt mai importante decât vorbele.
- Pentru trup şi pentru bunurile materiale există atât un început cât şi un sfârşit, şi tot ce se naşte, piere, şi tot ce se înmulțeşte, se epuizează.
- Să tinzi către faimă pe calea curajului.
- A dori şi a respinge aceleaşi lucruri - în aceasta constă o prietenie trainică.
- Fiecare îşi face fericirea cu mâna lui.
- Setea de câştig anulează cele mai scumpe sentimente: dragostea de țară, dragostea familială, dragostea de virtute şi curățenie.
- Cine să fie prieten mai bun decât un frate?
- Mulți oameni sunt sclavi ai pântecelui şi ai somnului, îşi petrec viața fără învățătură şi educație asemenea vagabonzilor, şi totodată, împotriva firii, corpul le serveşte pentru desfătare, iar sufletul drept povară.
- Pe acela pe care nu-l schimbă nici vorba, nici pericolele, nu-l poți convinge cu nimic.
- Curajul ține loc zidurilor de cetate.
- Prin unire, cel mic creşte, iar în discordie, chiar şi cel mai mare decade.
- Lumea e condusă de capriciile întâmplării.
- Avariția, asemenea hrănirii cu otrăvuri dăunătoare, slăbeşte spiritul.
- Să pui cele divine pe aceeaşi treaptă cu cele omeneşti.
- Senzualitatea şi mânia sunt cei mai proşti sfătuitori.
- E greu să scrii istoria.
- Omul bun, dacă nu i se acordă atenție, devine mai puțin implicat, iar cel rău, criminal.

Seneca cel Bătrân (Lucius Annaeus Seneca) (cca 54 î.Hr.–39 d.Hr.)

Scriitor roman. Originar din Cordoba, provenea dintr-o familie bogată. Tatăl filozofului Seneca (cel Tânăr). La Roma a studiat oratoria, pregătindu-se să devină avocat.

Fără să fie un retor profesionist, a devenit vestit ca autor de scrieri de retorică, pe care le-a scris pentru fiii săi: Controversiae – exerciții pe teme juridice și Suasoriae – discursuri pentru întruniri. În plus, a scris o trecere în revistă a istoriei romane de la începutul războaielor civile și până în epoca lui Tiberiu. Până la noi au ajuns doar unele capitole și fragmente din opera sa.

- ❖ E lipsit de omenie să nu întinzi o mână de ajutor celui căzut. În rest, lasă destinul să decidă cum i-o fi pe plac.
- ❖ Orice bun îl face fericit pe acela care îl posedă.
- ❖ Prietenii l-au rugat pe Ovidiu să scoată din cărțile sale trei versuri pe care le vor indica ei. El a fost de acord, cu condiția să păstreze trei pe care le va indica el. Versurile pe care ei le-au indicat spre a fi excluse şi cele pe care Ovidiu le-a vrut păstrate s-au dovedit a fi aceleaşi.
- ❖ Femeia poate ascunde doar secretul pe care nu-l ştie.
- ❖ Studiază doar oratoria, de la ea poți trece la orice altă știință.
- ❖ Dragostea poate fi mai uşor ucisă decât potolită.
- ❖ Nu Cicero îi este duşman lui Marc Antoniu, ci mustrarea de conştiință.
- ❖ Tăcerea echivalează cu consimțământul.
- ❖ Imitatorul nu se compară niciodată cu modelul. Copia este întotdeauna inferioară originalului.
- ❖ A greşi stă în firea omului.
- ❖ Noi să păstrăm tăcerea, iar faptele noastre să vorbească.
- ❖ A şti să vorbeşti e o calitate mai puțin importantă decât a şti să te opreşti.

Seneca cel Tânăr (Lucius Annaeus Seneca) (cca anul 4 î.Hr.–65 d.Hr.)

Poet, om politic și filozof roman.

Seneca a fost ideologul opoziției senatoriale la tendințele despotice ale primilor împărați romani. Între anii 41 și 49 a trăit în exil. La revenirea în țară a fost preceptorul împăratului Nero. A devenit unul dintre oamenii importanți ai politicii romane.

În anii 60 și-a pierdut influența și a fost înlăturat de la curte, după tentativa de asasinat nereuşită pusă la cale de Pison. La porunca lui Nero, s-a sinucis.

A fost un filozof eclectic, îmbinând stoicismul cu elemente ale altor învățături care proslăveau imaginea înțeleptului ideal prin ridicarea deasupra pasiunilor omeneşti, prin independența spirituală și care, prin exemplu personal, trezeşte în oameni dorința autodesăvârşirii.

Scrieri în proză: tratatele Despre milă, Despre binefacere, Despre problemele naturale, Despre prevedere, Despre mânie, Despre liniştea spirituală, Despre fermitatea înțeleptului și altele. Culegerea Scrisori către Luciliu. Scrieri poetice: nouă tragedii pe teme mitologice. Mai târziu, acestea au exercitat o influență hotărâtoare asupra stilului tragediei europene din epoca Renaşterii și a clasicismului.

❖ Atributele morții înfricoşează mai tare decât moartea însăşi.

❖ Nenorocirea dă motive de curaj.

❖ Fără luptă, şi eroismul păleşte.

❖ Nicio fericire nu aduce bucurie dacă nu ai un prieten.

❖ Ignoranța e credulă şi uşuratică.

❖ Ai grijă de timp.

❖ Nu orice viață e bună, ci doar viața frumoasă.

❖ O bibliotecă mare îl face pe cititor mai degrabă să se risipească decât să învețe.

❖ E mai bine să te limitezi la câțiva autori decât să citeşti pe nesăbuite orice la rând.

❖ E o mare diferență între a nu vrea şi a nu putea să greşeşti.

❖ Mai mult zgomot decât sens.

❖ Discursul care ți se furişează în suflet puțin câte puțin e de mare folos. În raționamentele detaliate, scrise din vreme şi citite în fața mulțimii, e mult zgomot şi sunt prea puțin de încredere.

❖ Ne vom bucura de cele ce ne sunt scrise, fără să recurgem la comparații.

❖ Niciodată nu va fi fericit acela pe care îl chinuie privelişte unei mari fericiri.

❖ Când vezi câți oameni se află înaintea ta, gândeşte-te şi la câți vin după tine.

❖ Există rătăciri care au înfățişarea adevărului.

❖ La nenorocire trebuie luate hotărâri riscante.

❖ Nu e important dacă ai trăit mult, ci dacă ai trăit corect.

❖ Important nu e numărul cărților, ci ca ele să fie bune.

❖ Îndoit dă cel care dă repede.

❖ Defectele vizibile nu sunt atât de periculoase; chiar şi bolnavii sunt pe cale de a se însănătoşi dacă boala a ieşit la suprafață şi s-a arătat în toată forța ei. Află că şi zgârcenia şi ambiția şi celelalte neajunsuri ale spiritului omenesc sunt mai nefaste când se ascund sub masca sănătății.

❖ Când marii conducători de oşti observă un comportament necorespunzător la soldați îi potolesc dându-le ceva de muncă şi îi țin în frâu cu marşuri. Cine este ocupat, nu are vreme de prostii; şi e foarte adevărat că munca stârpeşte viciile născute din lipsa de activitate.

❖ Oamenii mari trăiesc prin muncă.

❖ Măreția sufletească trebuie să fie proprie tuturor oamenilor.

❖ Măreția anumitor fapte nu constă în mărimea lor, ci în oportunitatea acestora.

❖ Fidelitatea prietenului e necesară la fericire, iar la nenorocire e absolut indispensabilă.

❖ Veselia nu umple inima, ci doar îndepărtează ridurile de pe frunte.

❖ Nimic nu durează veşnic, ba chiar puține sunt şi cele de lungă durată.

❖ Puterea asupra sinelui e cea mai mare putere. Sclavia în fața propriilor pasiuni e cea mai groaznică sclavie.

❖ Puterea asupra popoarelor străine nu e de durată.

❖ Toți se îngrijesc nu să trăiască corect, ci să trăiască mult; a trăi corect e la îndemâna tuturor, pe când a trăi mult nu-i e nimănui la îndemână.

❖ Toți oamenii sunt la fel din fire, toți sunt la fel prin naştere.

❖ Mai nobil e acela care e cinstit din fire.

❖ Orice om e la fel de fragil ca toți ceilalți: nimeni nu e sigur de ziua de mâine.

❖ Răul, oricare ar fi el, e mai uşor de înăbuşit din faşă.

❖ Orice exces e un viciu.

❖ Orice artă e o imitare a naturii.

❖ Pericolul sporeşte orice plăcere.

❖ Voi, care sunteți plini de nenumărate bube, vă uitați la băşicile altora.

❖ Alege-l pe acela ale cărui viață şi vorbă, ba chiar şi chip – pe care sufletul se oglindeşte – îți sunt plăcute. Fie ca acesta să-ți fie mereu dinaintea ochilor ca paznic sau drept pildă.

❖ Cea mai mare bogăție stă în lipsa lăcomiei.

❖ Acolo unde mintea s-a dovedit a fi neputincioasă, timpul a fost adesea de ajutor.

❖ Ce prostie să mori de frică în fața morții.

❖ Ce prostie să te simți nefericit din cauză că într-o zi ai putea fi nefericit.

❖ Mult mai grea pare o pedeapsă când este dictată de un om blând.

❖ Haideți să vorbim tot ce gândim; să gândim tot ce vorbim; fie ca vorbele noastre să ne fie în acord cu viața.

❖ Banii trebuie conduşi, nu slujiți.

❖ Virtutea activă obține multe.

❖ Pentru cel înțelept, viața sa este la fel de lungă ca şi veşnicia pentru zei. Dar prin ceva înțeleptul îi este superior Zeului: acela nu cunoaşte frica datorită naturii, iar acesta, datorită sie însuşi.

❖ Pentru înțelepciune nu există nimic mai de dispreț ca filozofarea goală.

❖ Până la bătrânețe m-am îngrijit să trăiesc cu demnitate, la bătrânețe mă îngrijesc să mor cu demnitate.

❖ Eroismului îi plac pericolele.

❖ Virtuțile nu pot fi dezvățate.

❖ Încrederea arătată celui viclean îi dă posiblitatea să facă rău.

❖ Poveștele au aceeaşi soartă ca şi semințele: sunt mici, dar pot multe, cu

condiția să nimerească în sufletul potrivit, capabil să le primească. Acesta va rodi, întorcând însutit cele primite.

❖ Dovezi ale trăsăturilor de caracter pot fi extrase din mărunțișuri.

❖ Calea învățării e lungă, calea exemplului e scurtă şi eficace.

❖ Cel care ştie cum să se bucure ajunge în vârf.

❖ Timpul liber fără ocupații spirituale înseamnă moartea şi îngroparea de viu a omului.

❖ Prietenia se termină acolo unde începe neîncrederea.

❖ Dacă înțelepciunea ar fi dată de la natură cu condiția obligatorie de a o păstra pentru sine şi a nu o împărți cu nimeni, n-aş fi refuzat-o.

❖ Dacă nu există creştere viitoare, înseamnă că descreşterea e aproape.

❖ Dacă te uiți cu atenție, se dovedeşte că cea mai mare parte a vieții multora se consumă pe lucruri prosteşti, o mică parte, în trândăveală, iar viața întreagă, în general, nu pe ceea ce trebuie.

❖ Dacă nu vreți să vă fie teamă de nimic, amintiți-vă că teamă vă poate fi, fără îndoială, de orice.

❖ Dacă vrei să fii iubit, iubeşte.

❖ Dacă vrei să domini tot, lasă rațiunea să te domine pe tine însuți.

❖ Dacă vrei ca despre ceva anume să se tacă, taci primul.

❖ Există oameni care trăiesc fără niciun scop, trec prin lume, asemenea firicelului de iarbă din apa râului: ei nu merg, ci sunt purtați.

❖ Există cuviință şi în durere. Chiar şi lacrimilor trebuie să le cunoşti măsura. Doar cei nechibzuiți sunt lipsiți de măsură atât în bucurie, cât şi în durere.

❖ Tunetul bubuie înainte de începutul furtunii. Prăbuşirea clădirii e precedată de trosnet. Fumul anunță incendiul. Pericolul vine pe neaşteptate din partea oamenilor şi cu cât este mai mare, cu atât este mai cu grijă ascuns. Greşim când ne încredem în expresia feței oamenilor care se apropie de noi. Ei au doar înfățişare de om, în suflet sunt fiare.

❖ Cruzimea provine întotdeauna din lipsa de omenie şi din slăbiciune.

❖ Viu e acela care e multora de folos; viu e acela care îşi e sieşi de folos. Iar cine se ascunde şi rămâne nemişcat, pentru acela casa e ca un mormânt. Poți să le sapi pe prag numele în marmură, fiindcă ei au murit înainte de vreme.

❖ Viața este bunul suprem.

❖ Viața e lungă dacă este plină. O vom măsura prin fapte, şi nu prin durată.

❖ Viața e ca o piesă de teatru: nu e important cât durează, ci cât de bine e jucată.

❖ A trăi înseamnă a te lupta.

❖ Invidia oamenilor arată cât de nefericiți se simt aceştia.

- Crima, chiar şi numai pusă la cale, dar neînfăptuită, tot crimă se numeşte.
- Legea trebuie să fie scurtă ca să şi-o poată aminti şi oamenii ignoranţi.
- Taci şi nu lăsa vorbele nechibzuite să izvorască liber din sufletul tulburat.
- Zăbala de aur nu face din mârţoagă armăsar.
- Aurul se încearcă la foc, femeia, cu aur, iar bărbatul, cu femeia.
- Şi în durere e o doză de vanitate! Căutăm în lacrimi dovezile întristării noastre, nu ne supunem durerii, ci o expunem în văzul tuturor.
- Excesul de mâncare stă în calea finеţii minţii.
- Interesează-te nu de cantitatea, ci de calitatea admiratorilor tăi.
- Artele sunt utile doar în cazul în care dezvoltă mintea, nu dacă o distrag.
- Adevărul nu suferă păsuiri.
- Adevăratul curaj nu constă în a disprețui moartea, ci în a lupta împotriva nenorocirilor.
- Fiecare rău se compensează cumva. Bani mai puţini - griji mai puţine. Mai puţine succese - mai puţini invidioşi. Chiar şi atunci când nu ne arde de glume, pe noi nu neplăcerea în sine ne apasă, ci felul în care o percepem.
- Fiecare lucru la vremea lui.
- Fiecare dintre noi reprezintă pentru celălalt un spectacol măreţ.
- La fel ca fabula, viaţa nu se preţuieşte după durată, ci după conţinut.
- Acela de care se tem mulţi, de mulţi se teme.
- Poţi să-mi numeşti pe cineva care a ştiut să preţuiască vremea?
- Acela care şi-a pierdut orice speranţă, nu are de ce să fie deznădăjduit.
- Viaţa nu o primim scurtă, ci aşa ne-o facem; nu avem o viaţă săracă, ci o folosim nechibzuit. Viaţa e lungă dacă ştii s-o foloseşti cum trebuie.
- Cine este peste tot, nu este nicăieri.
- Cine adună fărădelege după fărădelege, îşi sporeşte frica.
- Cine-şi este sieşi prieten, e prieten cu toţi.
- Cine nu ştie să tacă, nu e în stare nici să vorbească.
- Cine este cuprins de nelinişte, nu se va înfrâna.
- Cine are nevoie de bunăvoinţă, să dea şi el însuşi dovadă de ea.
- Cine ia o hotărâre fără să fi ascultat ambele părţi, procedează nedrept, chiar dacă hotărârea e dreaptă.
- Cine cere cu sfială, îşi atrage un refuz.
- Cine se căieşte de greşeala săvârşită, e deja aproape nevinovat.
- Cine se teme prea tare de ură, nu ştie să conducă.

❖ Cine se pregăteşte să jignească, a şi jignit deja.

❖ Cine, având posibilitatea să împiedice o crimă, nu face asta, o înlesneşte.

❖ Mai bine să înveţi mai mult decât să nu înveţi nimic.

❖ Mai bine să nu începi decât să te opreşti la jumătatea drumului.

❖ Cel mai bun leac împotriva supărării este iertarea.

❖ Ţara se iubeşte nu pentru că e măreaţă, ci pentru că e a ta.

❖ Oamenii văd mai mult la altul, decât la ei înşişi.

❖ Noi credem mai mult cu ochii decât cu urechile.

❖ Oamenii înşişi se ţin legaţi de robie.

❖ Tristeţea mică e guralivă, tristeţea mare e mută.

❖ Câtă bucurie să fie în a trăi optzeci de ani în trândăvie? Un astfel de om nu a trăit, ci a zăbovit printre cei vii, nu a murit târziu, ci a murit îndelungat.

❖ Înţeleptul se gândeşte cel mai mult la sărăcie când este înconjurat de bogăţie.

❖ Înţelepciunea nu se poate mânia niciodată pe sine.

❖ Înţelepciunea eliberează minţile de vanitate.

❖ Curajul fără chibzuinţă e un fel aparte de laşitate.

❖ Curaj înseamnă dispreţ faţă de frică. El nu ţine seama de pericolele care ne ameninţă, ci le cheamă la luptă şi le zdrobeşte.

❖ Cel mai chinuitor e să fii necunoscut.

❖ Noi nu ne încumetăm la multe nu pentru că e greu; e greu pentru că noi nu ne încumetăm.

❖ Învăţăm, vai, pentru şcoală şi nu pentru viaţă.

❖ Medalia pentru o faptă bună e chiar săvârşirea acesteia.

❖ Obiectul filozofiei este ştiinţa despre bine şi rău.

❖ Învaţă mai întâi să te porţi cum se cuvine şi pe urmă înţelepciunea, fiindcă nu se poate să înveţi ultimele lecţii fără să le ştii pe primele.

❖ Nenorocirea nu ne vine din senin: ea e în noi, în chiar pântecele nostru.

❖ Nu există o minte mare fără un pic de nebunie.

❖ Drumul de la pământ la stele nu e lin.

❖ Să nu verşi sângele nimănui, să asiguri liniştea lumii întregi şi pace în vremea ta – iată care este curajul suprem.

❖ Nu-l socoti fericit pe acela care depinde de fericire.

❖ Nu e sărac acela care are puţin, ci acela care vrea mult.

❖ Omului nu-i stă în fire să nu simtă suferinţa, dar se cuvine ca bărbatul să ştie să o îndure.

❖ Ignoranţa e un leac nepotrivit pentru a scăpa de nenorocire.

❖ Primeşte cu demnitate ce nu poate fi evitat.

❖ Unele leacuri sunt mai periculoase decât boala însăşi.
❖ Unele legi nescrise sunt mai puternice decât toate cele scrise.
❖ Necesitatea înfrânge toate legile.
❖ Ceva nedesăvârşit va decădea cu siguranţă şi va pieri.
❖ Nefericirea e o ocazie potrivită pentru virtute.
❖ Leacurile nu au efect acolo unde ce se socoate a fi viciu devine obicei.
❖ Nu există om care să nu prefere să cadă o dată decât să se clatine permanent.
❖ Nimeni nu se va recunoaşte drept zgârcit sau lacom.
❖ Niciun om nu este judecător răuvoitor cu sine însuşi.
❖ Niciodată să nu-l consideri fericit pe acela care depinde de întâmplări fericite.
❖ Niciodată fericirea nu l-a urcat pe om atât de sus încât să nu mai aibă nevoie de un prieten.
❖ Niciodată numărul zilelor trăite nu ne va face să spunem că am trăit destul.
❖ Nimeni nu-şi înscrie faptele bune în calendar.
❖ Nimeni nu întârzie acolo de unde nu se va mai întoarce niciodată.
❖ Nimeni nu simte cum trece tinereţea, dar oricine simte când ea a trecut deja.
❖ Nimeni nu devine întâmplător om bun.
❖ Nimeni pe lume nu merită asemenea respect ca omul care ştie să îndure cu curaj o nenorocire.
❖ Nimic nu devine atât de repede intolerabil ca tristeţea.
❖ Nimic nu se opune atât de tare sănătăţii ca schimbarea deasă a leacurilor.
❖ Noutatea entuziasmează adesea mai mult decât măreţia.
❖ Despre un serviciu, să vorbească nu cel care l-a făcut, ci cel care l-a primit.
❖ Purtaţi-vă cu cei mici aşa cum aţi dori să se poarte cu voi cei mari.
❖ Când înveţi pe altul - înveţi şi tu.
❖ Doar raţiunea poate da o linişte netulburată.
❖ Primele fărădelegi deschid drum şi următoarelor.
❖ Una din condiţiile însănătoşirii - dorinţa de a te însănătoşi.
❖ De la greşelile mici necorectate se ajunge uşor la defectele mari.
❖ Condamnarea nevinovatului înseamnă condamnarea judecătorilor înşişi.
❖ Să continui să ai nevoie când eşti deja bogat e cel mai trist fel de sărăcie.
❖ Amintirea oamenilor mari nu e pentru noi mai puţin importantă decât prezenţa lor vie.
❖ Chiar din primul ceas, viaţa ne e mai scurtă.

- A bea vin e la fel de dăunător cu a bea otravă.
- Autentică e doar liniştea care îşi trage rădăcinile din desăvârşirea spiritului.
- Din orice fundătură te poți ridica la cer.
- E târziu să fii cumpătat când ai pierdut tot.
- Trăiți cu veselie, cât aveți posibilitate!
- În timp ce noi amânăm ceva în viață, viața trece.
- Cât timp moartea ni se supune, noi nu ne supunem nimănui.
- Omul cât trăieşte nu trebuie să-şi piardă speranța.
- E mai util să ştii câteva reguli înțelepte care ar putea să-ți servească mereu, decât să înveți multe lucruri care-ți sunt inutile.
- Foloseşte-te de plăcerile adevărate în aşa fel încât să nu dăunezi viitorului.
- O condamnare din partea unor oameni răi e ca o laudă.
- Defectele trândăviei trebuie depăşite prin muncă.
- Defectele se însuşesc şi fără profesori.
- După moarte nu mai există nimic.
- Graba îşi face rău sie însăşi.
- Lăudabil e să faci ceea ce se cuvine şi nu ceea ce e permis.
- De ce nu-şi recunoaşte omul defectele? Pentru că este încă scufundat în ele. E la fel cu a cere celui care doarme să-şi povestească visul.
- Discursul adevărat e simplu.
- Înainte de a povesti ceva altora, spune-ți-o mai întâi ție.
- Răufăcătorul poate uneori să scape de pedeapsă, dar nu şi de frica în fața ei.
- Natura dă îndeajuns pentru a satisface nevoile naturale.
- Împotriva nenorocirilor din viață există binefacerea morții.
- Fie ca cel care ne calcă pragul să se uite cu admirație la noi, şi nu la vesela noastră.
- Beția este o nebunie consimțită.
- Egalitatea drepturilor nu constă în aceea ca toți să se folosească de ea, ci că le este dată tuturor.
- Fie ca discordia să vină de la alții, iar de la tine împăcarea.
- Rănile dor şi numai de la o uşoară atingere.
- Vorbirea este ornamentul sufletului: dacă ea este cu grijă tunsă, machiată şi garnisită, atunci e limpede că nici în suflet nu există nimic autentic, ci doar prefăcătorie.
- Vorba oamenilor e la fel cum le e şi viața.
- Cine se aseamănă, se adună.

❖ Omul poate afla doar în practică de ce e în stare.

❖ Atât de mulți sunt nedemni de lumină și totuși ziua începe.

❖ Oricât ai trăi, trebuie să înveți toată viața.

❖ Câți sclavi - atâția dușmani.

❖ Zgârcenia e generoasă în cheltuirea timpului.

❖ Trebuie să asculți în liniște observațiile ignorantului.

❖ O bucurie nemăsurată ne poate deprima.

❖ Moartea aduce o rezolvare și pune capăt tuturor durerilor și este o graniță dincolo de care nu trec mâhnirile noastre.

❖ Moartea înțeleptului este o moarte fără frică de moarte.

❖ Moartea vine pentru fiecare: ea e o lege, și nu o pedeapsă.

❖ Mai întâi ne despărțim de copilărie și apoi de tinerețe.

❖ Comparând lumea noastră cu universul, socotim că aceasta e doar un punct.

❖ Bătrânețea e plină de satisfacții dacă știi să te folosești de ea.

❖ Pasiunile dau minte celor mai proști dintre oameni și îi prostesc pe cei mai deștepți.

❖ A te teme să pierzi e totuna cu a jeli cele pierdute.

❖ Rușinea interzice uneori ceea ce nu interzic legile.

❖ Destinul nu dă nimic în proprietate veșnică. Să ne bucurăm de compania prietenilor, fiindcă nu se știe pentru cât timp ne este accesibilă.

❖ Cei care au trăit înaintea noastră au făcut multe, dar nu au dus nimic până la capăt.

❖ Doar timpul ne aparține nouă.

❖ Doar rațiunea ne poate asigura liniștea.

❖ Acela care e cuprins de mânie, e mai bine să întârzie cu luarea deciziei.

❖ Acela care la nevoie dă un sfat neclar, nu dă, de fapt, niciun sfat.

❖ Cine face un bine altuia, își face sieși bine, nu în sensul consecințelor, ci în acela al actului însuși, fiindcă ideea în sine e deja pricina unei mari bucurii.

❖ Natura e greu de schimbat.

❖ Te indignezi că pe lume nu există oameni recunoscători. Întreabă-ți conștiința dacă toți care ți-au făcut un serviciu te socotesc recunoscător.

❖ O greșeală profundă capătă adesea dimensiunea unei fărădelegi.

❖ Nu e greu să suporți durerea, ci să o suporți tot timpul.

❖ Nu există o limită a rătăcirilor.

❖ Bucuria are o trăsătură proprie obligatorie: ea nu se poate sfârși și nici transforma în opusul ei.

❖ Urâțenia e cel mai bun mijloc pentru ca femeia să-și păstreze virtutea.

- Ruşinea pierdută nu se mai întoarce.
- Celui învăţat nu-i este greu să nu fie sfidător şi invidios.
- Învaţă să te bucuri!
- Trebuie să înveţi de tânăr pentru ca la bătrâneţe să te desfeţi cu ceea ce ştii.
- Filozofia nu este ceva secundar, ci fundamental.
- Te învaţă bine să vorbeşti doar acela care te învaţă să faci bine.
- Cea mai grea dintre suferinţe e să fii depedent de suferinţele tale.
- Cezarului îi sunt multe interzise, fiindcă îi este totul permis.
- Valoarea virtuţii stă în ea însăşi.
- Adesea e mai bine să nu bagi în seamă o jignire decât să te răzbuni pe urmă din cauza ei.
- Omul este cel mai de preţ lucru pentru om.
- Omul nu se rătăceşte singur. Rătăcindu-se, fiecare îşi împrăştie rătăcirea printre cei care-l înconjoară.
- Omul este din fire un animal curat şi delicat.
- Omul care se gândeşte numai la sine şi caută în toate numai câştigul personal nu poate fi fericit. Vrei să trăieşti pentru sine – trăieşte pentru ceilalţi.
- Cu cât ne este dat mai mult, cu atât ne dorim mai mult.
- Cu cât omul e demn de dispreţ şi de batjocură, cu atât mai neruşinată îi este limba.
- O conştiinţă curată e o sărbătoare permanentă.
- Unde au fost vicii sunt acum obiceiuri.
- Ceea ce este natural nu e ruşinos.
- Ceea ce se dobândeşte prin lectură se transformă cu ajutorul condeiului în carne şi sânge.
- Ca să poţi povesti ce ai visat trebuie să te trezeşti.
- Viciile altora ne sar în ochi, iar cele proprii se ascund la spate.
- Cruţându-i pe răufăcători, dăunăm oamenilor cinstiţi.
- Limba adevărului e simplă.

Albius Tibullus
(50–19 î.Hr.)

Scriitor roman. A fost un apropiat al grupului literar care s-a format în jurul republicanului Marcus Valerius Messalla. Lui îi aparţin două culegeri de elegii de mici dimensiuni. Poezia lui Tibullus se remarcă prin alternanţa meşteşugită a temelor şi a stărilor sufleteşti.

Stilul său este simplu şi deosebit de literar Sub numele său a ajuns până la noi o culegere formată din trei cărţi (în ediţiile recente sunt patru cărţi) dintre care lui îi aparţin prima şi a doua. Temele elegiilor sale sunt confortul căminului, fidelitatea soţiei, cinstirea zeilor, sărbătorile rurale şi familiale, condamnarea războiului şi a goanei deşarte după faimă şi bogăţie.

❖ În singurătate, să-ți fii tu însuți public.
❖ Pentru noi e de ajuns a ne fi dorit ceva.
❖ Din an în an, pământul își scutură veșmintele purpurii.
❖ Speranța ne repetă întruna că-n viitor va fi mai bine.
❖ Trebuie să îndrăznești: celor îndrăzneți le ajută însăși Venera.
❖ Inima ta gingașă nu e din piatră.
❖ Deși deja nu mă mai iubești, fii fericită și fie-ți soarta luminoasă.
❖ Ce nebunie mai e și asta, să provoci întunecata moarte?

Vergiliu (Publius Vergiulius Maro) (70–19 î.Hr.)

Poet antic roman. Martor ocular al căderii republicii romane. În culegerea Bucolicele *(Cântece păstorești) a încercat să se îndepărteze de agitația politică, refugiindu-se în lumea idilică a vieții păstorești. În poemul didactic* Georgicele *(Poem despre agricultură), Vergiliu a căutat „viața tihnită" în munca țăranului.*

Cu intenția de a crea o paralelă cu Iliada *și* Odiseea, *Vergiliu, în poemul* Eneida, *prelucrează legendele despre călătoriile și bătăliile troianului Enea, prezentat în poem ca strămoș al împăratului Augustus. Astfel, Vergiliu prezintă o imagine idealizată a antichității romane strâns legată cu problemele politice ale vremii sale.*

Creația lui Vergiliu a devenit un model pentru poetica retorică și epică din epoca clasicismului.

❖ Pe zeu îl bucură cifra fără soț.
❖ Mă tem de danaizi chiar și-atunci când îmi aduc daruri.
❖ Fii favorabil începuturilor curajoase.
❖ În mișcare, forța crește și devine mai puternică.
❖ Forța primelor obișnuințe e mare.
❖ Timpul șterge orice.
❖ Dragostea învinge orice, să ne supunem și noi puterii ei.
❖ Fiecare cu pasiunea lui.
❖ Suportați și fiți puternici pentru vremurile care vin.
❖ Se va scula într-o zi răzbunătorul dintre osemintele noastre!
❖ Fiecăruia îi este hărăzită o zi a lui.
❖ Zvonul se întărește din mers și prinde puteri în mișcare.
❖ Dragostea e aceeași pentru toți.
❖ Orice necazuri trebuie biruite cu răbdare.
❖ Nimic nu mă neliniștește până ce focul nu ajunge la casa vecinului.
❖ Zvonul e o urgie mai iute decât toate pe lume.
❖ Înțelepciunea învinge soarta.
❖ Curaj! Și păstrați-vă pentru timpuri mai bune!

- Ar trebui să tindem nu spre a fi înțeleşi de oricine, ci spre a fi cu neputință să nu fim înțeleşi.
- Nu-i oare fără importanță cum ți-ai biruit vrăjmaşul, prin viclenie sau prin eroism?
- Nu se vindecă rana din suflet.
- Nu orice pământ dă naştere oricărei plante.
- Nu te lăsa cuprins de nefericire, ci ieşi-i în întâmpinare cu un curaj îndoit.
- Nu te încrede prea tare în aspectul exterior.
- Niciun fel de salvare nu stă în război.
- Nimeni nu poate fi şi atoateştiutor, şi atotputernic.
- Şi timpul fără de întoarcere aleargă, aleargă, cât noi, sclavi ai unei dragoste anume, întârziem asupra tuturor detaliilor.
- Pentru cei învinşi există o singură scăpare: să nu se-aştepte la nicio scăpare.
- O, dacă Jupiter mi-ar da îndărăt anii care au trecut!
- O, la câte nu împingi tu, blestemată sete de aur, sufletele lacome omeneşti!
- Experiența este cel mai bun educator.
- De ce să nu trăim în lume?
- Să facem din săbii coase.
- Nepoții îți vor culege fructele.
- Aflând nefericirea, am învățat să-i ajut pe cei suferinzi.
- Întâmplarea oarbă schimbă tot.
- Soarta le ajută celor îndrăzneți.
- Tăinuirea unui rău îl hrăneşte şi-l readuce la viață.
- Destinul ne trasează calea.
- Atâta mânie să fie oare cu putință în sufletele zeilor?
- Destinele omeneşti tulbură sufletul.
- Orice s-ar întâmpla, noi, cu răbdare şi voință, vom birui orice.
- Să-i menajăm pe cei supuşi, să-i domolim pe cei răzvrătiți.
- Eu nu tind să cuprind chiar totul în versurile mele.

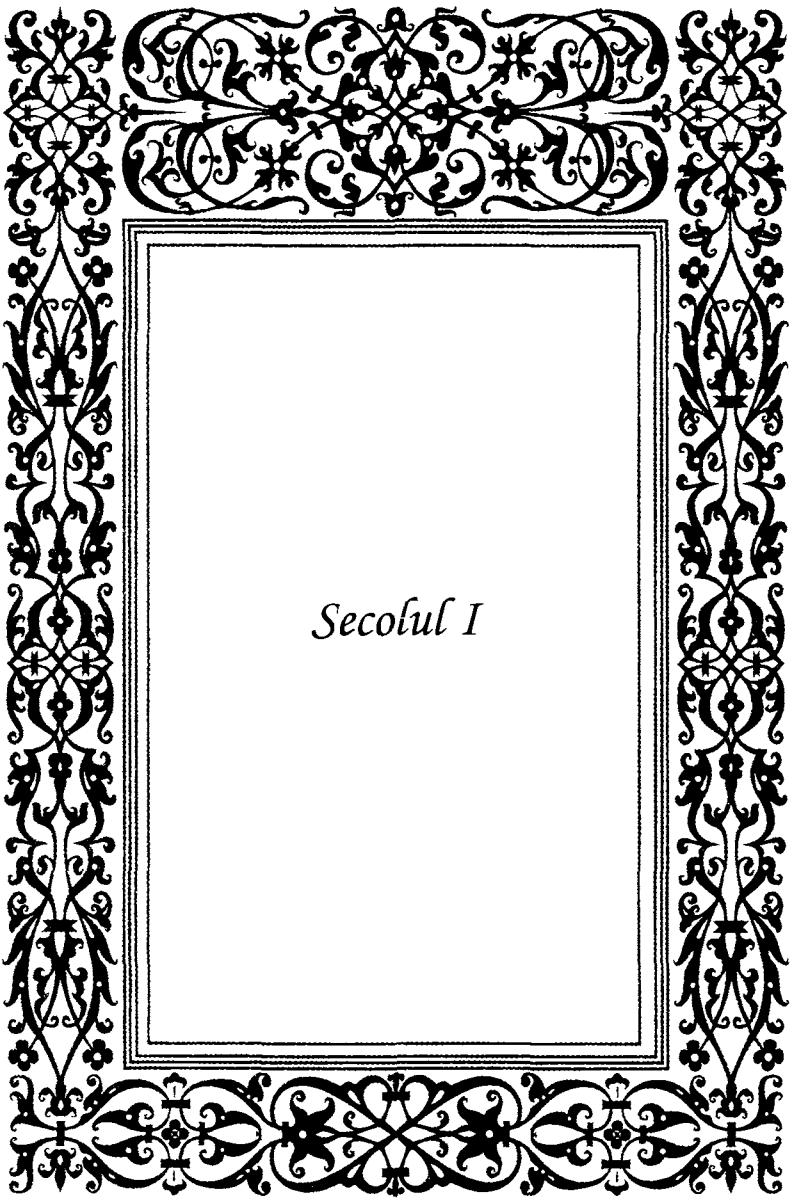
Secolul I

Epictet
(cca 50–138)

Filozof stoic roman.

S-a născut în oraşul frigian Hierapolis. A fost fiul unei sclave. Numele său este o poreclă şi înseamnă „dobândit". Nu se ştie cum a ajuns la Roma, unde a fost cumpărat de un libert înstărit, secretar al lui Nero, pe nume Epafroditus.

Se ştie că la Roma Epictet a studiat filozofia sub îndrumarea stoicului Musonius Rufus. Nu se ştie cine şi când l-a fost eliberat pe Epictet, dar în anul 94, fiind deja libert, a fost expulzat din Roma, la porunca împăratului Domiţian, împreună cu alţi filozofi. Epictet a mers în Epir, în oraşul Nicopole, unde a întemeiat o şcoală proprie de filozofie. Întors la Roma în timpul domniei împăratului Traian, Epictet a dobândit rapid o popularitate remarcabilă. Veneau să-l asculte mulţi romani de vază, printre care şi senatorul Arrian, autor al unei istorii a campaniilor lui Alexandru Macedon. Arrian, care i-a devenit discipol, a notat conversaţiile filozofice ale lui Epictet, acesta din urmă neobişnuind să scrie nimic.

Epictet a trăit o viaţă îndelungată, având timp să-şi câştige o faimă, dar şi protecţia împăratului Adrian, fără să-şi schimbe stilul de viaţă stoic şi cinic, adică fără să renunţe la starea de sărăcie extremă în care a trăit toată viaţa.

În urma lui Epictet au rămas Conversaţiile sale scrise de Arrian (în opt cărţi, dintre care ne-au parvenit doar patru) şi Manualul, din care s-au păstrat doar fragmente (datorită Comentariului la Manualul lui Epictet scris de Simplicius). Aforismele lui Epictet s-au păstrat în scrierile lui Marc Aureliu, Maximus Tirius şi în Florilegium al scriitorului grec din secolul al V-lea, Joannes Stobaeus.

- La nevoie se cunoaşte prietenul şi iese la iveală duşmanul.
- Întreaga sârguinţă trebuie s-o îndreptăm către îmbunătăţirea minţii noastre.
- Începeţi toate faptele şi lucrările cu următoarea rugăciune: „Condu-mă, Zeus, şi tu, soartă crudă. Încotro şi pentru ce m-ai menit, vă voi urma din tot sufletul. Şi chiar dacă nu aş vrea, o să vă urmez fără de voie"
- Reţine că nu te jigneşte cel care te huleşte sau chiar te bate, ci părerea ta pur subiectivă cum că în acestea ar fi ceva jignitor.
- Oricine vrea să fie liber nu trebuie nici să dorească, nici să dispreţuiască cele ce depind de alţii.
- Dacă Zeul vrea să-ţi imaginezi persoana celui sărac, străduieşte-te s-o faci cât mai iscusit cu putinţă.
- Dacă un bolnav de friguri nu s-a vindecat complet, acesta se va îmbolnăvi din nou mai uşor decât unul care nu a fost niciodată bolnav. La fel se întâmplă şi cu bolile sufletului: în urma lor rămân răni care trebuie vindecate complet. Altfel, dacă ele lovesc în acelaşi loc, rana se redeschide, iar sufletul se îmbolnăveşte din nou.
- Dacă te-ar înfia împăratul, trufia ta ar fi nemărginită. De ce nu te mândreşti cu aceea că eşti fiul Zeului?
- Dacă îţi iubeşti fiul sau nevasta, ţine minte că iubeşti fiinţe muritoare. În felul acesta, dacă se întâmplă ca ei să moară, tu nu te vei întrista.
- Dacă vrei să fii un judecător nepărtinitor, priveşte la caz şi nu la acuzat.

❖ Există oameni care, imediat ce aud învățături înțelepte, încep pe loc să-i învețe pe alții. Ei se comportă la fel cu un stomac bolnav care elimină imediat hrana primită. Nu imita astfel de oameni. Mai întâi, asimilează bine ce-ai auzit, şi nu elimina înainte de vreme, căci va ieşi din tine un adevărat terci, care nu poate servi nimănui drept hrană.

❖ Să preferi mereu o viață scurtă, dar cinstită, unei vieți lungi, dar ruşinoase.

❖ Omul este un suflet împovărat de trup.

❖ Aminteşte-ți că dacă omul este nefericit, e singur vinovat de aceasta, fiindcă Zeul i-a creat pe toții oamenii ca să-şi afle fericirea, şi nu ca să fie nefericiți.

❖ Ce fel de linişte e aceasta căreia toți îi pot pune piedici, şi nu vorbesc despre împărat sau despre prietenul acestuia, ci despre corb, flautist şi bolnavul de malarie?

❖ Exil? Unde? Poate oare cineva să mă arunce în afara lumii? Eu merg unde doresc. Peste tot există acelaşi soare, aceeaşi lună, stele, vise, acelaşi cântec al păsărilor...

❖ Când omul doreşte ceea ce nu-i trebuie şi fuge de ceea ce nu se poate feri, el suferă de o tulburare a dorințelor, la fel ca oamenii care suferă de tulburări ale stomacului sau ficatului.

❖ Lopata care trebuie să sape va rugini cu siguranță dacă zace fără să fie folosită. Şi toate gândurile tale chibzuite nu duc nicăieri dacă nu te vei comporta în conformitate cu ele.

❖ Să nu crezi că oamenii răi îți pot dăuna cu ceva. Oare poate cineva să dăuneze sufletului tău?

❖ Nu discuta cu ignoranții despre regulile înțelepciunii, dar dacă ție ți se pare că altfel stau lucrurile, demonstrează aceste reguli în faptele tale.

❖ Nu cere ca ceea ce se petrece să se întâmple potrivit voinței tale, ci doreşte-ți ca ceea ce se întâmplă să se petreacă aşa cum se întâmplă şi vei trăi fericit.

❖ Poți fi de neînvins dacă nu te lansezi într-o luptă în care victoria nu depinde de tine.

❖ În niciun caz să nu te numeşti pe tine însuți filozof şi să nu discuți despre regulile filozofiei în fața ignoranților.

❖ Tristețea altuia e ceva străin...

❖ Uitați-vă la mine. Eu nu am nici drepturi cetățeneşti, nici casă, nici bani, nici sclavi. Dorm pe pământul gol. Nu am nevastă, copii, aşternut. Doar pământul şi cerul şi această unică manta. Ce nu-mi ajunge? Oare nu sunt eu liber? Sunt propriul meu împărat şi stăpân.

❖ Oare poți spune că omul este dulgher sau muzicant dacă ține în mână un topor sau o lăută? La fel, nu se poate să numeşti pe cineva înțelept numai pentru că rosteşte vorbe înțelepte.

❖ Liber se poate numi numai acela căruia i se întâmplă totul aşa cum vrea el. Dar înseamnă aceasta oare că acestuia i se întâmplă totul ce-i trece lui

prin cap? Deloc. Fiindcă gramatica, de pildă, ne învață să scriem cu litere şi cu cuvinte tot ceea ce dorim, dar pentru scrierea numelui meu nu pot scrie ce litere îmi trec prin cap... sunt obligat să scriu tocmai acele litere care trebuie, şi în ordinea necesară. Şi aşa este în toate.

❖ Trebuie să ținem mereu minte că noi nu putem dicta evenimentelor, ci suntem obligați să ne punem de acord cu ele.

❖ Starea şi însuşirea ignorantului: niciodată să nu aştepte de la sine nici cele folositoare, nici cele dăunătoare, ci numai din afară. Starea şi însuşirea filozofului: orice folos şi orice daună o aşteaptă doar de la sine însuşi.

❖ Asprimea tatălui - un remediu minunat: în ea este mai multă dulceață, decât amăreală.

❖ Ce nu trebuie făcut, să nu faci nici măcar cu gândul.

❖ O şcoală de filozofie este la fel ca un spital şi trebuie să o părăsiți nu veseli, ci uşurați de durere.

Faedrus
(cca 15–70 d.Hr.)

Autor de fabule roman. A fost sclav, eliberat de împăratul Augustus.

Din cele cinci cărți de „Fabule esopice" în versuri s-au păstrat o sută treizeci şi patru de fabule. În cărțile ulterioare, a lărgit cadrul tradițional al genului, introducând judecăți morale, anecdote şi alte materiale străine. O atenție specială este acordată motivelor sociale. Stilul său este sec, narațiunea se supune strict obiectivului moral

A murit la Roma.

❖ De ascultat, ascultă totul, dar nu te grăbi cu acordarea încrederii.

❖ Prieteni sunt mulți, dar prietenia e rară.

❖ Denumirea de „prieten" se aude la tot pasul, numai fidelitatea prietenească e rară.

❖ Dacă te ispiteşte ceva străin, înseamnă să te lipseşti de ce-ți aparține.

❖ Din exemple se învață.

❖ Celor prudenți le sunt utile greşelile celorlalți.

❖ Când cei puternici se ceartă între ei, iese prost pentru oamenii simpli.

❖ Succesul celor răi e o ispită pentru mulți. Odată cu schimbarea conducătorului, pentru cel sărac nu se schimbă nimic, afară de numele stăpânului.

❖ Cel care face un serviciu unui ticălos săvârşeşte o greşeală dublă: în primul rând, îl ajută pe cel care nu merită ajutor, şi în al doilea, se expune singur primejdiei.

❖ Rațiunea e mai presus de vitejie.

Juvenal (Decimus Junius Juvenalis) (cca 60–cca 127)

Poet satiric roman. În cultura europeană, în istoria literaturii, Juvenal a intrat ca figură generică a poetului-demascator al despotismului politic şi al decăderii moravurilor din vremea sa.

Despre viaţa lui Juvenal se ştie foarte puţin. Cea mai veche dintre biografiile sale a fost scrisă la mai mult de 250 de ani de la moartea poetului. Locul naşterii sale este Aquinum, un mic oraş din apropierea Romei. Despre originea lui Juvenal se spune cu incertitudune că a fost fiul unui libert înstărit sau că a fost crescut de acesta, primind o bună educaţie în gramatică şi retorică. E posibil ca printre dascălii săi să se fi numărat renumitul retor al acelor vremuri, Quintilian, autor al scrierii Institutio Oratoria *în douăsprezece cărţi. Se ştie că, până pe la mijlocul vieţii sale, Juvenal s-a ocupat de scrierea de declamaţii, discursuri pe teme închipuite, mai degrabă pentru propria plăcere, decât pentru a se pregăti în vederea unei activităţi profesionale. S-a ocupat şi de avocatură, însă doar o vreme, căci, după câte se pare, acest domeniu nu îi aducea venituri importante.*

Juvenal şi-a început activitatea de poet-satiric după moartea împăratului Domiţian (anul 96), când la Roma s-a revenit la o relativă libertate de exprimare.

Se poate presupune că Juvenal îşi citea în public satirele şi se bucura de succes, ceea ce, se pare, i-a atras neplăceri: încă din antichitate s-a răspândit o versiune potrivit căreia Juvenal a fost trimis, în pofida faptului că avea optzeci de ani, în delegaţii cu caracter militar, ba în Egipt, ba în Britania, unde a şi murit. Cu toate acestea, episodul cu exilarea poetului are aerul unei legende.

Satirele lui Juvenal s-au păstrat în nenumărate copii. La ora actuală se cunosc aproximativ trei sute de manuscrise; câteva manuscrise se găsesc în bibliotecile din Rusia.

- ❖ Grabnic se scutură floarea trecătoare a vieţii.
- ❖ A-ţi cânta vorbele din suflet.
- ❖ Virtutea este lăudată, dar muribundă.
- ❖ Copilăria trebuie respectată cu asupra de măsură.
- ❖ Înţelepciunea nu spune nimic potrivnic naturii.
- ❖ Înţeleptul păstrează măsura chiar şi-n treburile respectabile.
- ❖ Nicio virtute nu răscumpără viciile.
- ❖ Nicio întârziere nu e prea mare când e vorba de moartea unui om.
- ❖ Prima pedeapsă pentru cel vinovat constă în faptul că el nu se poate justifica în faţa propriei judecăţi.
- ❖ Oamenii răi se feresc de greşeli din teama de pedeapsă, cei buni – din dragoste de virtute.
- ❖ Cunoaşte-te pe tine însuţi.
- ❖ Închină-ţi viaţa slujirii adevărului.
- ❖ Călătorul care nu are nimic asupra sa poate şi să cânte în prezenţa unui tâlhar.
- ❖ La judecată sunt iertaţi corbii, dar nu şi porumbeii.
- ❖ Unul a fost crucificat drept răsplată pentru crima săvârşită, iar altuia i s-a dat coroana împărătească.

❖ Poți descoperi suferința sufletului tăinuită într-un corp, la fel cum poți descoperi și bucuria acestuia: pe chip se citește și una, și alta.

Marcus Annaeus Lucanus
(39–65)

Cel mai important poet epic roman după Vergiliu. Originar din Spania, nepot al filozofului Seneca, a fost educat la Roma de filozoful Lucius Cornutus. S-a bucurat o vreme de simpatia lui Nero, simpatie care s-a transformat în ură în momentul în care împăratul a descoperit marele talent poetic al lui Lucanus. Ca urmare a acestui fapt, a fost condamnat la moarte ca participant la complotul lui Piso contra lui Nero. Poemele lui, Orfeu, Iliada, Saturnalia, tragedia Medea și multe alte nenumărate opere au dispărut aproape fără urmă. S-au păstrat doar o epigramă de mici dimensiuni și poemul neterminat Pharsalia, format din zece cărți. Subiectul lui este lupta dintre Cezar și Pompei, cântată de poet în ordinea strict cronologică a evenimentelor până la asediul Alexandriei, autorul transmițând totodată cu atâta acuratețe faptele, încât poemul are și valoare de izvor istoric. Unele scene sunt descrise cu o afecțiune deosebită, în descrieri și în strălucitoarele caracterizări ale eroilor manifestându-se totodată și vigurosul talent de poet și orator al lui Lucanus. Ca poet educat în tradiția școlii stoice, privirea lui Lucanus se înalță deasupra evenimentelor. Stilul lui Lucanus este puternic și expresiv. Quintilian lăuda operele lui Lucanus pentru sinceritatea sentimentelor, pentru forța și bogăția ideilor.

❖ În vreme de război, legile tac.

❖ Toate cele trecătoare sunt supuse întâmplării.

❖ Virtutea e cu atât mai îmbucurătoare, cu cât e obținută cu prețul unor mari eforturi.

❖ Dacă a mai rămas ceva de făcut, consideră că nimic nu e terminat.

❖ Începutul înseamnă deja jumătate din lucrul pe care îl ai de făcut.

❖ Nu se obține ușor victoria împotriva acelora care sunt gata să se sacrifice.

❖ De la câștig la dreptate e o distanță la fel de mare ca de la pământ la stele.

❖ Să-ți sacrifici viața de dragul victoriei.

❖ Lenea naște întotdeauna nestatornicie în suflet.

❖ A scoate sabia pentru a decide soarta lumii.

❖ Omul căruia îi merge bine nu trebuie să se gândească niciodată că este iubit pentru propriile lui calități.

❖ Trebuie să te supui timpului.

Marțial (Marcus Valerius Martialis)
(cca 40–104)

Poet roman.

S-a născut în orașul Bilbilis (astăzi Calatayud) din Spania. După o educație aleasă primită în provincie, Marțial s-a mutat, în anul 64, la Roma, unde a făcut cunoștință cu Seneca și cu Lucanus. Moartea ambilor protectori, participanți la complotul lui Piso împotriva lui Nero (în

anul 65), a reprezentat pentru Marțial ruinarea tuturor speranțelor, însă în timpul domniilor lui Titus și a lui Domițian situația lui s-a îmbunătățit. În această perioadă, Marțial a primit câteva privilegii. Împărații i-au oferit și poziția de tribun militar. Marțial locuia pe Quirinal și deținea o proprietate de mici dimensiuni în afara orașului, primită în dar. Printre prietenii lui se numărau Quintilian, Pliniu cel Tânăr și Juvenal În ciuda tuturor ispitelor vieții din capitală, în anul 98, Marțial se întoarce în orașul natal, Bilbilis.

Poeziile-epigrame care îi aparțin (în număr de 1561) au fost create în timp. În anul 80, a scris 36 de epigrame cu ocazia inaugurării Colosseumului de către împăratul Titus. Între anii 84 și 85, sunt scrise Cadouri și bomboane (350 de înscrisuri de câte două rânduri) care se „aplicau" pe cadourile oferite la sărbătoarea de Saturnalii. Începând cu anul 86, Marțial a scos câte o carte pe an, un total de 12 cărți, numărând 1175 epigrame, care l-au făcut celebru.

Acestea sunt scrise sub formă de distih elegiac și în diferite forme de iambi, în hexametri și endecasilabi. Odată cu Marțial, epigrama s-a format definitiv ca gen – o poezioară scurtă, plină de haz și de ironie, având, de regulă, un final neașteptat. Marțial face în epigramele sale observații ascuțite pe seama vicleniei, slăbiciunii și a defectelor oamenilor. E de remarcat că a scris nu puține epigrame indecente.

- Necinstit procedează cel ce-şi exersează inteligența pe o carte străină.
- Fură, apucă, adună, domină - totul urmează să laşi în urmă.
- E uşor să disprețuieşti viața când trăieşti greu; curajos e acela care rămâne bun şi la nenorocire.
- Adevărata durere e a aceluia care suferă în tăcere.
- Cărțile mele sunt obişnuite să respecte o regulă: fără să numească persoane, ele doar demască viciile.
- Iubeşte ca să fii iubit.
- Nu te teme de ultima zi, dar nici n-o chema.
- Nu mai pot trăi cu tine, dar nici fără tine.
- Omul cumsecade e întotdeauna simplu.
- Adevărul gol-goluț.
- Însuşi zeul îți porunceşte să-ți aminteşti de moarte.
- Faima care ajunge la cel ce e deja oale şi ulcele e o faimă târzie.
- Acela care trăieşte peste tot, nu trăieşte nicăieri.
- A şti să te bucuri de viața trăită înseamnă a o trăi de două ori.

Arbiter Gaius Petronius
(cca 27–66)

Scriitor roman. Ni s-a păstrat într-o formă fragmentară scrierea Satyricon, compusă în proză și în versuri. După conținut, este vorba de un roman satiric. Fragmentele rămase întregi reprezintă un șir de scene fără o legătură strictă între ele, adesea fără început și fără sfârșit. Privitor la autorul real al Satyriconului experții au păreri împărțite. Marea majoritate a filologilor îl atribuie fără ezitare lui Gaius Petronius, celebru, potrivit lui Tacitus, arbitru al modei la curtea lui Nero. Înainte se credea că Satyricon reprezintă o descriere a obiceiurilor desfrânate ale lui Nero, care, potrivit lui Tacitus (Analele, XVI, 19), a fost trimisă de Petroniu

lui Nero şi în care autorul „înfăţişa infamia împăratului, numind pe bărbaţii şi femeile care îi împărtăşeau desfrânarea, şi descria tot ce era nou în relaţiile lui voluptuoase" Dar această versiune cade de la sine dacă ne gândim că micuţul caiet scris de Petronius înainte de moarte nu putea fi în niciun caz romanul voluminos de dimensiunile a aproximativ douăzeci de cărţi după standardul roman. Unii cercetători presupun că Satyriconul a fost scris de Petronius special pentru Nero şi pentru desfrânaţii care îl înconjurau pe el şi pe Poppaeia şi că prin batjocura sa la adresa bogaţilor liberţi care aveau astfel de obiceiuri la curtea lui Claudius, şi prin parodierea poemului lui Lucanus, căruia Nero îi contesta întâietatea poetică, autorul voia să-i facă pe plac lui Nero şi prin desfătarea adusă de conţinutul picant al scrierii.

Satyricon s-a bucurat de un succes enorm nu numai printre cititorii din antichitate, dar şi din Evul Mediu; drept mărturie a acestui fapt stă cantitatea însemnată de liste cu fragmentele care au ajuns până la noi şi mulţumită cărora ştim astăzi despre existenţa întregului. Şi în istoria modernă au existat nu puţini admiratori ai romanului lui Petroniu.

- Prietenul la nevoie se cunoaşte.
- Întreaga lume e o comedie.
- Duşmanul viciului, cel care a ales o dată pentru totdeauna o cale dreaptă în viaţă şi care se abate de la obiceiurile mulţimii, stârneşte o ură generală, fiindcă nimeni nu este de acord cu cel care nu-i seamănă.
- Medicul nu e nimic altceva decât o consolare pentru suflet.
- Tot ce e mai bun în natură aparţine tuturor.
- Oricare dintre noi greşeşte.
- Fiecăruia îi vine rândul să plătească pentru păcatele sale.
- Când treaba nu mai merge, prietenii dispar.
- Nu există dulce fără amar.
- Zăpada rămâne pentru multă vreme în locurile sălbatice, necultivate; acolo unde pământul străluceşte, înfrumuseţat de plug, ea se topeşte mai repede ca bruma. La fel e şi cu mânia în sufletul omului: ea stăpâneşte multă vreme mintile primitive, dar nu se lipeşte de cele fine.
- Acasă - lei, pe stradă - mieluşei.
- Sufletul tânjeşte după cele pierdute şi se scufundă prin imaginaţie în trecut.
- Dacă ştim că suntem destinaţi morţii, de ce să nu trăim în bucurie?
- Dacă te apuci de ceva, termină mai degrabă.
- Ca să mori nu trebuie să mergi prea departe.
- Şarpele nu naşte funii.
- Arta nu moare niciodată.
- Unei minţi stricate i se pare că ceea ce e îngăduit e neînsemnat, iar sufletul unui astfel de om, cuprins de rătăcire, consideră drept onorabile acţiunile ce contravin legii.
- Cum e stăpânul, aşa e şi sluga.
- Frumuseţea rar face casă bună cu înţelepciunea.

❖ Cine ne va crede pe cuvânt?

❖ Cine rabdă vițelul, acela rabdă și boul.

❖ Încrederea naivă nu conduce niciodată la ceva bun.

❖ Ce e ușor accesibil nu e prețuit.

❖ Mai bine să dai motive de râs decât de batjocură.

❖ Dragostea îi răneşte chiar şi pe zei.

❖ Destinul îşi face treaba fără să țină seama de noi.

❖ Ce se cere, aceea şi pare a fi cel mai bun.

❖ Ştiința e o comoară, iar omul învățat niciodată nu se prăpădeşte.

❖ Nu înțeleg cum poate sărăcia să fie sora unei minți înalte.

❖ Încearcă să nu rosteşti fraze bombastice, ci să vorbeşti la obiect.

❖ Nu există nerozie mai mare ca prejudecățile omeneşti prosteşti şi mai vulgar ca asprimea prefăcută.

❖ Nimeni, niciodată, nu e mulțumit.

❖ Cel care a jignit nişte necunoscuți se numeşte tâlhar, iar cel care şi-a jignit nişte prieteni se aseamănă cu ucigaşul de părinți.

❖ Mergi numai într-o țară străină şi aşa vei înțelege că la noi se plimbă câinii cu covrigi în coadă.

❖ Sunt vrednici de dojană acei părinți care nu-şi cresc copiii în respect față de regulile stricte.

❖ Soarele dă lumină tuturor.

❖ O dragoste veche nu se uită.

❖ Aceia care năzuiesc doar la îmbogățire nu vor să creadă că pentru oameni există şi alte bunuri, superioare celor la care tânjesc ei.

❖ Doar inima îl face pe om, om; toate celelalte sunt fleacuri.

❖ Acela care nu-şi ucide în luptă adversarul, e de două ori învingător.

❖ La celălalt vezi şi păduchele, dar la tine nici măcar căpuşa n-o bagi de seamă.

❖ Omul cu o minte nobilă nu suportă flecăreala, iar spiritul său nu poate nici începe, nici crea nimic, dacă nu este udat cu apa vie a cunoaşterii.

❖ Orice ai învăța, înveți pentru tine însuți.

❖ Ce pot face legile acolo unde domnesc banii?

Pliniu Cel Bătrân (Gaius Plinius Secundus) (24–79)

Scriitor, învățat şi om politic roman. Tată adoptiv al lui Pliniu cel Tânăr. A servit în provinciile romane din Germania, Galia, Spania şi Africa. A murit în momentul erupției vulcanului Vezuviu, în timp ce comanda flota în apropiere de Misenum. Autor al unei Istorii naturale *în treizeci şi şapte de cărți – o enciclopedie originală a cunoştințelor despre natură din antichitate. Lucrarea lui conține informații despre astronomie, geografie, meteorologie,*

etnografie, antropologie, zoologie, botanică, artă, medicină, mineralogie, metalurgie şi altele. Descrierile sunt amestecate cu povestiri fantastice, invenţii, superstiţii, anecdote. Până la sfârşitul secolului al VII-lea, Istoria naturală a fost folosită ca izvor de cunoştinţe despre natură.

Scrierile istorice ale lui Pliniu nu ne-au parvenit. E vorba despre Războaiele germanice în douăzeci de cărţi (istoria cuceririlor romane pe râurile Rin şi Dunăre); Continuarea istoriei lui Aufidius Bassus – relatarea evenimentelor dintre anii 41 şi 71: domnia lui Claudius, a lui Nero, războiul civil care a urmat morţii lui Nero; Viaţa lui Pomponiaus Secundus în două cărţi – o biografie a protectorului şi superiorului militar al lui Pliniu.

- El (Pliniu cel Bătrân) nu citea nimic fără să noteze şi-i plăcea să spună că nu există nici o carte atât de proastă încât să nu găseşti în ea ceva util.
- Bolile sunt nenumărate.
- Fruntea gospodarului e mai folositoare decât ceafa.
- Mintea se reflectă în boala sufletului.
- Agricultura se bazează pe muncă, şi nu pe câştig.
- Moşiile mari au distrus Italia.
- Fiecare cu ale sale.
- Câte lucruri au fost considerate imposibile înainte de a fi aplicate în practică!...
- Când se vorbeşte de cei absenţi, în aceste momente, acelora le ţiuie urechile.
- Când corabia urmează să se scufunde, toţii şobolanii o părăsesc.
- Cel mai bun dăscal este obiceiul.
- Ni se refuză o viaţă lungă; să lăsăm, aşadar, în urma noastră lucrări care vor dovedi că am existat!
- Nu există o artă mai folositoare ca medicina.
- Nu există nicio desfătare care să nu se transforme, în cele din urmă, în îmbuibare.
- Nu există niciun animal care să nu verse lacrimi, ba chiar din prima zi a apariţiei lui pe lume. Dar râsul, primul râs, apare la om doar după a patruzecea zi de viaţă!
- Tot răul spre bine.
- Nici o zi fără un rând scris.
- Nimeni nu poate fi numit fericit. Ar fi mai corect să spunem că acela cu care soarta a fost binevoitoare nu a fost nefericit; fiindcă, dacă nu vorbim de toate celelalte, omul simte mereu frica faţă de schimbările sorţii şi, o dată ce o asemenea frică e prezentă în conştiinţa lui, nu poate fi vorba despre fericire.
- Niciunul dintre muritori nu e tot timpul chibzuit.
- Niciun muritor nu poate fi tot timpul deştept.
- Nimic nu e mai de plâns şi mai măreţ ca omul.

❖ Fiecare zi poate fi judecată doar din perspectiva zilei care îi urmează, iar în privința tuturor zilelor trăite se poate pronunța doar ultima dintre ele. Binele nu e niciodată egal cu răul, chiar dacă împrejurările fericite sunt egale cantitativ cu cele nefericite; fiindcă nu există nicio bucurie, oricât ar fi ea de mare, care să se poată compara cu cea mai mică mâhnire.

❖ Zilele nu trebuie numărate, ci cântărite.

❖ Când cumperi pământ, priveşte înainte de toate la apă, la drum şi la vecin.

❖ Natura l-a aruncat pe om gol pe un pământ gol.

❖ Cade doar cel care aleargă. Cel care se târăşte nu poate să cadă.

❖ E ruşinos să recunoaştem, dar dintre toate ființele vii numai omul nu ştie ce-i este folositor.

❖ Ochiul stăpânului îngraşă porcul.

❖ Firea umană e însetată de noutate.

Pliniu cel Tânăr (Gaius Plinius Caecilius Secundus) (61–aprox. 114)

Om politic şi scriitor roman.

S-a născut într-o familie bogată. La începutul anilor 70, s-a mutat la Roma, unde a studiat oratoria într-o şcoală de retorică. Debutează ca avocat într-un tribunal, la vârsta de 18 ani. În anul 81, a fost desemnat preot al cultului imperial, în anul 82, devine tribun militar în Siria, în anul 83, este numit şeful cavaleriei, în 89 chestor, în 92 pretor, în 94 prefect al vistieriei militare. Toate aceste funcții, Pliniu le-a ocupat în timpul domniei lui Domițian. În timpul domniei împăratului Nerva, a fost numit prefect al vistieriei Saturniene. Împăratul Traian l-a inclus pe Pliniu în cercul apropiaților săi. În anul 100, a fost numit consul, iar în 103 a fost ales în colegiul Augur. A ocupat poziția de supraveghetor al malurilor Tibrului. Şi-a continuat practica în avocatură şi a participat la procese legate de provincii. A fost proprietarul câtorva vile în Italia. Petrecându-şi cea mai mare parte a timpului la Roma, Pliniu nu uita de locuitorii oraşului Como, a fost patronul acestuia şi a donat sume mari de bani pentru dezvoltarea oraşului. Din fondurile sale, în oraş a fost construită o bibliotecă.

În anul 110, Pliniu a fost numit legat imperial în provincia Bitinia, cu însărcinarea de a elimina corupția, dar a murit acolo subit.

Data exactă a morții şi locul în care Pliniu a fost înmormântat sunt necunoscute.

❖ Nenorocirea ascute adesea mintea oamenilor.

❖ Între ce limite înguste e vârâtă viața celor mai mulți dintre oameni!

❖ Nu e important rangul cuiva, ci faptele sale.

❖ Cea mai mare bucurie în viața omului e aceea de a fi iubit, dar nu este mai mică bucuria când el însuşi iubeşte.

❖ Dacă nu învingi, măcar să te consolezi cu iscusința şi încercarea de a fi încercat.

❖ Orice carte bună e cu atât mai bună cu cât e mai mare.

❖ Se spune că trebuie să citeşti mult, dar nu multe.

❖ Nu vorba schiloadă şi ciopârţită răsună, străluceşte şi te tulbură, ci acea înaltă şi care se prelinge ca un şuvoi uriaş.

❖ Pentru cei mai mulţi, chibzuiala îndelungată are ceva impresionant, important; sabia intră în trup nu când loveşti, ci când o împlânţi; aşa şi vorba intră în suflet.

❖ Tristeţea are o limită, frica nu.

❖ Dacă e să te bazezi pe urmaşi, ceva terminat înseamnă pentru ei ceva care nici măcar nu a fost început.

❖ Există o oarecare desfătare şi în tristeţe, mai ales dacă plângi la pieptul unui prieten care este gata fie să-ţi laude lacrimile, fie să ţi le treacă cu vederea.

❖ O voce pe viu produce o impresie mult mai puternică. Chiar dacă ceea ce citeşti e mai intens, în suflet intră mai adânc ceea ce imprimă acolo felul de a vorbi, persoana, poziţia, ba chiar gestul unuia care vorbeşte.

❖ Priveşte în adâncul sufletului propriu.

❖ Corb la corb nu-şi scoate ochii.

❖ Şi bucurie şi consolare găseşti în ştiinţe.

❖ Istoria nu trebuie să depăşească graniţele adevărului, iar pentru faptele cinstite e de ajuns un singur adevăr.

❖ Istoria se scrie pentru stabilirea adevărului riguros.

❖ Ca şi la om, şi în stat, cea mai grea boală e aceea care începe de la cap.

❖ Cărţile nu trebuie citate, dar citite şi recitite.

❖ Blândeţea e lăudabilă mai ales atunci când motivul mâniei e perfect justificat.

❖ O dragoste prefăcută e mai rea decât ura.

❖ Mai bine să nu faci nimic, decât să faci nimic.

❖ Mai bine să spui mai mult, decât să nu spui ce e necesar.

❖ Pe oameni i-a cuprins aşa o pasiune de a se îmbogăţi încât, se pare, ei se află mai mult sub puterea avuţiilor lor, decât se află acestea în puterea lor.

❖ Oamenii sunt curioşi din fire; cunoaşterea faptelor neînfrumuseţate nu-i ademeneşte pe aceia care ascultă cu plăcere la flecăreli născocite.

❖ Oamenii care sunt sclavii desfătărilor trăiesc doar pentru o zi: ziua de azi s-a terminat – nu mai există motive să trăieşti mai departe.

❖ Opiniile se socotesc, nu se cântăresc.

❖ Cu forfota agitată din viaţa unui tânăr ne putem împăca; bătrânilor însă le stă bine o viaţă liniştită, aşezată: să-şi mai încordeze puterile e târziu, să mai obţină onoruri e ruşinos.

❖ De zvonuri se tem mulţi, dar de conştiinţă, numai puţini.

❖ Tinereţea şi floarea vârstei trebuie să le închinăm patriei, iar bătrâneţea – sieşi.

❖ Niciodată un singur om nu a putut să înşele pe toată lumea şi nici toată lumea nu a putut să-l înşele numai pe unul.

❖ Nimeni nu ascultă reproşurile cu atâta răbdare ca cei care merită laude.

❖ Nimeni nu poate fi înţelept tot timpul.

❖ Pe cei care şi-au chemat singuri moartea îi jeleşti fără încetare, când crezi că ei ar fi putut încă să trăiască îndelung.

❖ Cinstea acuzatorului o poţi cel mai bine judeca după acuzaţia însăşi.

❖ Experienţa este considerată cel mai bun dascăl într-ale oratoriei.

❖ Oratorul trebuie câteodată să se fălească, să se ridice, uneori să fiarbă, să tindă către înălţimi şi adesea să meargă până la limită: lângă culmi se află adesea şi o prăpastie. Drumul de câmpie e mai lipsit de primejdii, dar mai obscur, cei care aleargă cad mai des decât cei care se târăsc, dar acestora din urmă, chiar dacă nu cad, nu li se cuvine niciun fel de slavă, căci ea este a acelora care au căzut. Riscul are valoarea sa în retorică, la fel ca şi în celelalte arte.

❖ Oratorii care vorbesc şezând, chiar dacă discursul lor are aceleaşi calităţi cu acela al oratorilor care vorbesc din picioare, prin aceea că sunt aşezaţi îşi slăbesc şi-şi micşorează discursul, asemenea acelora care citesc un discurs legaţi la ochi şi la mâini, care sunt atât de folositoare pentru expresivitate. Nu e nimic surprinzător în aceea că atenţia ascultătorilor, nefiind nicicum înrobită şi nicicum incitată, slăbeşte.

❖ E rău dacă autorităţile îşi încearcă puterea în jigniri; e rău dacă respectul se capătă prin teroare; e mult mai uşor să obţii ceea ce vrei prin iubire, decât prin frică.

❖ La fel cum solul se înnoieşte prin diferite însămânţări, la fel şi mintea ni se înnoieşte prin reflecţii despre una sau despre alta.

❖ Să ne străduim aşadar ca, atâta vreme cât suntem în viaţă, să facem astfel încât morţii să-i rămână cât mai puţine de distrus.

❖ Fidelitatea ticăloşilor e la fel de schimbătoare ca şi ei înşişi.

❖ Obişnuinţa de a face unul şi acelaşi lucru se transformă în ştiinţă, dar nu dezvoltă capacităţile, inspiră nu încredere în sine, ci autosuficienţă.

❖ Moartea acelora care fac lucruri nemuritoare e mereu prematură.

❖ E justificat ca omul să acţioneze uneori de dragul propriului bun renume.

❖ Consider că e o prostie fără margini să nu alegi drept model pe cel mai bun.

❖ Aşa e dat de la natură: nimic nu sporeşte dragostea faţă de un om, ca frica de a-l pierde.

❖ Nobil cu adevărat e acela care iartă uşor greşelile oamenilor şi, în acelaşi timp, se teme atât de tare să facă ceva rău, de parcă niciodată nu a iertat nimănui nimic.

❖ Cei nefericiţi vorbesc într-un fel, cei fericiţi într-altul.

❖ Cu cât un scop se atinge mai uşor, cu atât e mai slabă năzuinţa către el.

❖ Pentru noi sinceritatea înseamnă nu mai puțin decât înseamnă pentru alții necesitatea.

❖ Sinceritatea îi ofensează pe oameni în momentul în care le e dăunătoare, pe urmă sunt entuziasmați de ea și o preamăresc.

❖ Ruşinea înfrânează un suflet sincer, iar ticălosul se îndârjeşte în nesimțirea lui.

❖ Cele curate nu devin rele, dacă de ele se apropie oamenii răi; ele sunt în general domeniul celor buni.

Plutarh
(45–127)

Scriitor, filozof și istoric grec.

S-a născut în orașul Cheroneia din Beoția. Plutarh a călătorit mult, a vizitat Grecia Centrală, Sparta, Corintul, Sardis și Alexandria, dar, cu toate acestea, și-a petrecut viața în mod constant în Cheroneia, unde ocupa nu doar poziția de judecător principal, dar și alte funcții de conducere, între care directoratul unei școli cu o programă vastă, în care se preda filozofie cu accentul pus îndeosebi pe etică.

Moștenirea literară a lui Plutarh este uriașă. Numai în așa-numitul catalog al lui Lamprias sunt enumerate 227 de denumiri ale lucrărilor sale. Popularitatea lui Plutarh are în principal ca temei scrierea Vieți paralele. Descriind faptele nobile și personalitatea unor oameni excepționali, autorul a năzuit să dea grecilor și romanilor niște modele de urmat și de respect reciproc. Lucrările lui Plutarh, care s-au păstrat până în zilele noastre – de etică, de religie, de fizică, de politică și de literatură – au fost adunate într-o culegere cunoscută sub titlul Moralia *(sau* Etica*). Ea conține mai mult de 60 de texte scrise în principal sub formă de dialog și diatribă (discurs acuzator). Tratatele dedicate chestiunilor politice au o valoare deosebită pentru cercetători.*

Învățăturile politice demonstrează câtă importanță se acorda politicii în acea vreme, în Grecia; în tratatul Mai trebuie omul să se ocupe de politică la bătrânețe, *Plutarh îl sfătuiește pe prietenul său Eofan să-și continue activitatea publică în Atena. Ideile stoicismului sunt manifeste în lucrarea de mici dimensiuni* Conducătorului incult, *iar alte gânduri ale autorului sunt exprimate în* Filozofii discută doar cu prinții. *Interesul lui Plutarh pentru istoria religiilor și a antichității poate fi observat în textele* Daimonul lui Socrate *(text timpuriu) și în alte trei texte mai târzii dedicate orașului Delfi,* Căderea oracolelor, *în care el explică dispariția interesului față de oracole prin scăderea populației,* Răspunsurile Pythiei, *în care încearcă să reaprindă credința în oracol* Din aceeași perioadă datează Isis și Osiris, Chestiuni vesele *(9 cărți) și* Despre probleme grecești și romane. *Dintre lucrările cele mai valoroase fac parte* Viețile celor zece oratori, Consolările lui Apollon, Destinul, Scurte aforisme ale regilor și comandanților de oști, Aforisme spartane, Proverbe din Alexandria.

❖ Oare iluminările neașteptate, asemenea fulgerului, care ni se petrec în suflet și în minte, nu arată spre divinitate?

❖ Nechibzuit și lipsit de voință e acela care nu se hotărăşte să obțină ceva din frica de a-l pierde.

❖ A te supune celui care prin lege a fost pus deasupra ta, chiar dacă îi lipsesc puterea și faima, e o artă nobilă și folositoare.

❖ Zeul este speranța celui viteaz şi nu justificarea celui laş.

❖ Bogații şi regii care cinstesc filozofia se cinstesc şi pe sine, dar filozofii care sunt slugarnici cu bogații, nici faima nu şi-o sporesc, ba îşi mai pierd şi ce-a mai rămas din onoare.

❖ E mai lăudabilă o constituție sufletească ale cărei însuşiri rele se estompează cu trecerea timpului, iar cele frumoase înfloresc.

❖ În binefacerile acordate de destin ne plac dobândirea şi folosirea, iar în binefacerile datorate virtuții ne plac faptele. Pe primele dorim să le primim de la alții, pe celelalte preferăm să le acordăm noi altora.

❖ Cel mai mare merit al filozofiei este cizelarea cruzimii primitive a moravurilor omeneşti.

❖ Războiul este un rău; el se sprijină pe mari nedreptăți şi violențe, dar pentru oamenii cinstiți există legi şi în vreme de război. Nu e permis să goneşti după victorie atunci când câştigurile pe care ea le aduce cu sine vor fi dobândite prin infamie şi crime. Un comandant măreț trebuie să poarte un război bazându-se pe propriul curaj, şi nu pe trădarea datoriei de partea celorlalți.

❖ Orice democrație e suspicioasă şi are prejudecăți cu privire la oamenii politici, fiindcă în cazul în care au fost luate hotărâri utile fără certuri şi fără conflicte se naşte bănuiala unui complot prealabil.

❖ Orice greşeală e nefastă, dar acolo unde mai intervine şi pasiunea, greşeala e de două ori nefastă.

❖ Mânia supremă izbucneşte când prin mânie vrei să înăbuşi mânia.

❖ Să vorbim învățăm de la oameni, să tăcem, de la zei.

❖ Despotismul ia naştere din oamenii înşişi: când sunt cu picioarele încătuşate, ei nu pot altfel decât dacă li se atârnă şi un lanț de gât.

❖ Dacă te desfată durerea celuilalt, e semn de bucurie plină de răutate.

❖ Cei mai buni cai ies din cei mai sălbatici mânji, se cade doar să fie educați şi călăriți cum se cuvine; de la regula asta nu fac excepție nici oamenii.

❖ Exemplul personal e mai eficace decât regulile abstracte.

❖ Înainte de a turna într-un vas vechi vin sau ulei, e bine să-l verifici cu apă. La fel şi cu nevasta, ca să nu ai probleme cu limbuția ei, nu-i rău s-o verifici cum ține un secret, spunându-i o bârfă inventată pe loc.

❖ Aşa cum împărțirea mâinii în degete nu a slăbit-o, ci, dimpotrivă, a făcut-o mai îndemânatică şi mai potrivită pentru folosire, la fel şi cârmuitorul, implicându-i şi pe alții în grijile statului, va avea un mare succes cu ajutorul eforturilor comune.

❖ Când pictorul pictează un chip minunat, plin de farmec, noi îi cerem, în cazul în care există vreun defect natural neînsemnat, să nu-l suprime cu totul, dar nici să nu-l scoată cu prea mare grijă în evidență: fiindcă în al doilea caz se pierde frumusețea, iar în primul, asemănarea. În acelaşi fel, de vreme ce e greu sau, pur şi simplu, imposibil să reprezinți viața omenească ireproşabil de curată, atunci, zugrăvind tot ce e minunat, trebuie să respecți adevărul în întregul său. Iar greşelile şi defectele care apar în

acțiunile omului aflat sub influența pasiunii sau ca urmare a necesităților statale trebuie văzute mai degrabă ca manifestare a nedesăvârșirii întru virtute, decât ca depravare, iar în cursul povestirii nu trebuie să ne oprim cu o plăcere excesivă și în chip amănunțit asupra lor, ci ruşinându-ne de firea omenească, de vreme ce ea nu produce caractere fără de cusur şi ireproşabile în ce priveşte virtutea.

❖ Cine nu alimentează focul - îl stinge. La fel face şi cel care nu alimentează, de la început, pornirea mânioasă, nesporind-o, o înăbuşă şi o îndepărtează de sine.

❖ Cine se bazează pe aceea că-şi asigură sănătatea prin lene, procedează la fel de prosteşte ca şi cel care crede că prin tăcere îşi poate desăvârşi vocea.

❖ Cine vrea să trăiască în bunăstare trebuie să învețe să trăiască în nevoie.

❖ Micile vicii par mari dacă sunt descoperite la cei cărora le este încredințată puterea.

❖ Mi se pare că atât îndrăzneala cât şi sfiala se trag din acelaşi izvor - din ignoranță.

❖ Noi punem adesea câte o întrebare fără să avem nevoie de răspuns, ci ca să ne auzim vocea şi să câştigăm bunăvoința celuilalt, dorind să-l atragem într-o discuție. Luând-o cu răspunsurile înaintea altora, străduindu-ne să punem stăpânire pe auzul cuiva şi ocupând gândurile celuilalt, e acelaşi lucru cu a ne repezi să sărutăm un om care vrea să sărute pe altul, sau să întoarcem spre noi o privire îndreptată către altcineva.

❖ Speranță au şi cei care nu mai au nimic.

❖ Pe noi ne face fericiți tocmai surplusul, şi nu ceea ce le este tuturor necesar.

❖ Învață să asculți şi ai să poți trage un folos şi de pe urma acelora care vorbesc prost.

❖ Nu trebuie să ne grăbim cu pedepsele şi sancțiunile. Nu trebuie să ne temem pentru aceea că cineva va fi pedepsit cu întârziere, ci pentru aceea că cel pedepsit pe loc se va dovedi a fi fost pedepsit pe nedrept. Aceasta s-a întâmplat nu de puține ori. Cine dintre noi este atât de crud încât să-şi pedepsească sclavul din cinci în cinci zile numai pe motiv că a ars mâncarea sau a răsturnat un scaun sau s-a mişcat prea încet când îndeplinea o poruncă? Fiindcă tocmai astfel de lucruri, în momentul când au loc, ne văduvesc de echilibru sufletesc şi ne umplu de înverşunare. La fel ca atunci când privim la lucruri prin ceață, greşelile ni se par exagerate când le privim prin norul mâniei.

❖ Sunt de ajuns câteva vicii ca să întunece multe virtuți.

❖ Nu există animal mai feroce decât omul, care să adune în el pasiunile negative şi puterea.

❖ Nicio vorbă rostită nu a fost mai folositoare decât o mulțime de vorbe nerostite.

❖ Cei mai vestiți dintre filozofi - Pitagora, Socrate, Archesilaos, Carneades - nu au scris nimic. Aşadar, pe ce temei sunt considerați filozofi când, având

timp liber la dispoziție, ei au lăsat scrisul în seama sofiștilor? În temeiul faptului că au trăit în acord cu ceea ce învățau pe alții.

❖ Lasă deoparte tot ce se află în afară și îndreaptă-ți curiozitatea spre înăuntru; dacă-ți face plăcere să afli despre neajunsuri și vicii, vei găsi lucruri suficiente și la tine acasă.

❖ Asemenea bobului de grâu care, închis într-un vas, câștigă în volum, dar pierde în calitate, la fel și cuvântul, pe buzele omului limbut, se umflă din pricina minciunilor, dar ucide încrederea.

❖ Nevoia de a iubi naște o atracție închipuită.

❖ Judecățile corecte sunt caracteristice tuturor oamenilor, fiindcă natura însăși arată calea către cele cuvenite, dar filozofii se deosebesc de majoritate prin aceea că la ei, aceste judecăți se opun împrejurărilor nefavorabile.

❖ Cele minunate atrag prin chiar acțiunea lor și imediat trezesc în noi dorința de a acționa.

❖ În condiții de mare pericol și în împrejurări grele, de obicei, mulțimea așteaptă salvarea mai mult de la ceva care contravine rațiunii, decât de la ceva în armonie cu ea.

❖ Romanul Cato spunea că sufletul îndrăgostitului trăiește în sufletul celui pe care îl iubește. Eu aș spune, dimpotrivă, că în sufletul îndrăgostitului este prezent întreg sufletul persoanei iubite, întreaga ei viață, caracter și fapte. Această problemă e analoagă aceleia a locului în care se găsește frumusețea – în deșert sau în sufletul beduinului? Nici acolo, nici acolo, fiindcă frumusețea nu este nimic altceva decât capacitatea de a-ți explica ție însuți prezența ei imaginară. Iubirea nu este un fapt, ea este doar aspirația de a te afla, după posibilități, în posesia unui asemenea fapt. În aceasta stă pricina tuturor ciocnirilor și complicațiilor ei, problemelor și neajunsurilor legate de ea. Iubirea e ca o rază de soare: vizibilă, apropiată, prezentă, care nu se lasă apucată de nimeni.

❖ Forța discursului constă în a exprima multe în puține cuvinte.

❖ Să faci fapte rele e înjositor, să faci din cele bune când nu te amenință nimic e un lucru obișnuit. Om bun e acela care face fapte mari și nobile chiar dacă riscă tot.

❖ Avarii... Ei sunt mereu de o lăcomie fără margini și mereu simt nevoia să acapareze și pe viitor. Mi se spune: „Ei fac economii pentru copii și urmași" Cum așa? Pentru cei cărora în timpul vieții nu le dau nimic?

❖ Așa e natura bogăției: ea are nevoie de martori, de spectatori. Și altceva e filozofia, cunoașterea a ceea ce se cuvine să știi despre zei; toate acestea, chiar dacă trec neobservate, emană o strălucire proprie și dau în suflet o lumină și o bucurie scumpe acestuia, fiindcă sufletul tinde către bine indiferent dacă cineva observă acest lucru sau dacă rămâne ascuns tuturor oamenilor și zeilor. Așa îl atrage virtutea, adevărul, frumusețea științelor matematice, geometria și astrologia: se poate compara cu acestea avuția bogaților, toate aceste zorzoane, salbe și podoabe femeiești?

❖ Când toate condițiile sunt aceleași pentru toți, iese învingător cel mai curajos.

❖ Cei care sunt însetați după laude sunt săraci în merite.

❖ Tot ce li se întâmplă oamenilor nechibzuiți și lipsiți de memorie zboară odată cu trecerea timpului și, fără să păstreze nimic, fără să adune nimic, veșnic lipsiți de bunuri, dar plini de nădejde, ei privesc în viitor, dar nu observă prezentul.

❖ La eleni, cei deștepți vorbesc, iar problemele le rezolvă proștii.

❖ Chiar și o simulare a virtuții dă naștere pe nesimțite unei tendințe de a te familiariza cu aceasta.

❖ Cei care sunt capabili să obțină victoria nu știu întotdeauna să se folosească de ea.

❖ Unui suflet filozofic îi este propriu să iubească înțelepciunea și să fie atras de înțelepți.

❖ Omul nu poate fi decât ceea ce este.

Quintilian (Marcus Fabius Quintilianus) (cca între anii 35 și 96)

Orator roman și teoretician al artei oratorice.

S-a născut în Spania, într-o familie modestă și obișnuită. A fost educat la Roma. S-a pregătit pentru o carieră de orator juridic; în vremea împăraților Vespasian, Titus și Domițian a apărut nu o dată la procese în calitate de avocat (între anii 69 și 96), dar și-a câștigat faima nu datorită activității practice, ci ca urmare a celei teoretice și didactice.

S-a păstrat în întregime doar scrierea Institutio Oratoria *(în douăsprezce cărți) – unul dintre cele mai prețioase izvoare ale retoricii și pedagogiei antice. Din punct de vedere literar, cea mai interesantă carte este a zecea, în care Quintilian trece în revistă genurile poeziei și prozei grecești.*

Este considerat a fi primul profesor de meserie care a întemeiat o școală de stat: Vespasian i-a acordat o pensie plătită din vistieria imperială. Quintilian a predat aproximativ douăzeci de ani arta retoricii tinerei elite romane – copiii celor mai de seamă și mai bogate familii romane. Printre ucenicii săi s-au numărat Pliniu cel Tânăr și, probabil, Juvenal. Lui Quintilian i-a fost încredințată educația moștenitorilor imperiali.

Aflat la apusul faimei sale și fiind recunoscător casei imperiale, Quintilian îl lăuda în mod sincer pe Domițian, un tiran crud și sângeros, cu care era prieten și cu care, e posibil, împărtășea aceleași idei. La rândul său, Domițian îl ajuta pe Quintilian cu bani și onoruri; se presupune că Quintilian a devenit „din retor, consul", lucru nemaiîntâlnit la Roma.

Viața lui Quintilian, în ciuda faptului că acesta a cunoscut culmea faimei și a bogăției, nu poate fi, cu atât mai puțin, catalogată drept fericită: tânara lui soție și cei doi fii plini de speranțe au murit și l-au lăsat pe bătrân singur. Ultimii ani de viață i-au fost întunecați de teroarea tot mai crescută instaurată de Domițian, de exilarea părinților elevilor săi și a moștenitorilor împăratului. Quintilian a încetat să mai profeseze și și-a dat demisia, retrăgându-se din viața activă a cetății.

Quintilian este autorul scrierii Institutio Oratoria *– cel mai complet manual de retorică din antichitate dintre cele care au ajuns până în zilele noastre.*

❖ Vorbirea doicii trebuie să fie ireproșabilă.

❖ Fiecare lucru are parte de dreptatea lui proprie.

- Orice cuvânt este folositor la ceva.
- Cel mai important lucru în arta oratoriei e să nu laşi să se observe meşteşugul.
- Dacă războiul e cauza relelor, atunci pacea o să le fie leac.
- Există nişte aforisme şi proverbe care le sunt tuturor pe plac şi sunt folosite pe scară largă. Astfel de aforisme n-ar fi trecut din veac în veac dacă nu li s-ar fi părut adevărate tuturor oamenilor.
- Concizia discursului nu trebuie să-i răpească din eleganţă, altfel discursul va fi grosolan.
- Acela care nu se compară cu nimeni, are, cu siguranţă, o părere prea bună despre sine.
- Mincinosul trebuie să aibă o memorie bună.
- Mai bine renunţi la o vorbă de duh decât la un prieten.
- Trebuie să-ţi antrenezi mintea citind mult, nu mulţi autori.
- Nu trăiesc ca să mănânc, ci mănânc ca să trăiesc.
- Nimic nu se usucă mai repede ca lacrimile.
- Nimic nu e atât de necesar întregii stirpe omeneşti ca medicina.
- Se condamnă ceea ce nu se înţelege.
- De la râs la batjocură e doar un pas.
- A dezvăţa de ceva e mult mai dificil şi mai necesar decât a învăţa ceva.
- Exerciţiile de scriere şlefuiesc vorbirea, iar exerciţiile de vorbire însufleţesc stilul scrierii.
- Adevărul, caracterul de lege, virtutea, dreptatea şi blândeţea - toate acestea pot fi cuprinse în conceptul de „cinste"
- Practica fără teorie e mai de preţ decât teoria fără practică.
- Libertatea şi desfrâul sunt două concepte perfect opuse unul altuia.
- Forţa spiritului şi pasiunea îi fac pe oameni elocvenţi.
- Forţa trebuie întreţinută prin exerciţii permanente.
- Ceea ce, în unele cazuri, se numeşte libertate, în altele, se numeşte desfrâu.
- Doar întâmplarea îl împiedică pe cel care vorbeşte de rău să devină răufăcător.
- A distruge banii înseamnă a distruge războiul.
- Niciodată nu e prea târziu să înveţi.
- Ambiţia în sine poate că e un viciu, dar ea este adesea şi izvorul demnităţii.
- Ceea ce se vorbeşte în popor, ceea ce nu are un autor anume, aceea devine un fel de bun comun.
- Ce poate fi mai cinstit şi mai nobil decât să-i înveţi şi pe alţii ceea ce tu ştii cel mai bine?

Quintus Curtius Rufus
(anul naşterii şi al morţii sunt necunoscuţi)

Istoric roman.

Autor al Istoriei lui Alexandru cel Mare în zece cărţi. S-au păstrat (cu neînsemnate lacune) cărţile de la a III-a la a X-a. Curtius şi-a extras materialele pentru lucrarea sa din opere diferite, de la cele mai detaliate (Arrianus, Aristobulos din Cassandreia) până la versiuni beletristice provenite din povestirile lui Clitarh şi Calisthenes din Olinthus. Acestora din urmă le-a acordat o preferinţă evidentă. Scrierea lui Curtius s-a bucurat de o popularitate extraordinară, în ea găsindu-se detalii interesente şi surprinzătoare despre campaniile lui Alexandru Macedon. Curtius acorda cu plăcere atenţie acestor episoade nemaipomenite şi dădea frâu liber sentinţelor moralizatoare. Scrierea are, de asemenea, şi valoare istorică, deoarece în ea sunt informaţii care nu s-au păstrat în alte izvoare.

❖ Războaiele depind de faimă şi adesea o minciună crezută devine adevăr.

❖ Pentru vina părinţilor plătesc copiii.

❖ Cine numără soldaţii la victorie sau în vremea retragerii?

❖ Nu există prietenie între stăpân şi sclav.

❖ Necesitatea e mai presus de calcule.

❖ Prefer să-mi plâng de rău decât să-mi fie ruşine de victorie.

❖ Destinul nu ne favorizează niciodată cu o sinceritate autentică.

❖ Graba întârzie.

❖ Calul bun ascultă chiar şi de umbra călăreţului.

❖ Cu cât ai mai multe, cu atât tinzi cu mai mare lăcomie către ceea ce nu ai.

Tacit (Gaius Cornelius Tacitus)
(cca 56–117)

Remarcabil istoric roman.

S-a născut în familia procuratorului roman al provinciei Gallia. Prin decretul imperial al împăratului Vespasian, a devenit senator şi a ocupat o serie de funcţii înalte în stat – pretor, consul, iar la sfârşitul vieţii a devenit proconsul al Asiei. S-a făcut remarcat ca orator Tacitus aparţinea noii nobilimi provenite din provincii. Cu toate acestea, evenimentele anilor 90 (excesele de cruzime din ultimii ani ai domniei lui Domiţian, revoltele militare din anul 97) îl obligă pe Tacitus să interpreteze altfel caracterul puterii imperiale. Scrierile lui Tacitus sunt dedicate rezolvării acestei probleme: Germania – o descriere a mecanismelor sociale, a religiei şi a vieţii cotidiene a germanilor, Istoria şi Analele (pe aceste două scrieri se întemeiază faima mondială a istoricului). Istoria expune viaţa Romei şi a întregului imperiu în perioada dintre anii 69 şi 96. Analele (la acestea Tacitus a lucrat până în ultima clipă a vieţii) sunt dedicate evenimentelor dintre anii 14 şi 68.

❖ Arabii reprezentau o ameninţare aparte pentru iudei, fiindcă aceste două popoare nutreau o ură reciprocă, fapt obişnuit între vecini.

❖ Armata pe care încă nimeni nu a văzut-o pare întotdeauna mai ameninţătoare.

❖ Deviza istoricului: fără mânie şi fără părtinire.

❖ Binefacerile sunt plăcute atâta timp cât pare că pot fi întoarse cu aceeaşi măsură; când ele depăşesc cu mult o asemenea posibilitate, stârnesc ură, în loc de recunoştinţă.

❖ Cele mai multe legi au fost date în zilele cele mai tulburi ale republicii.

❖ Teama şi spaima sunt semne ale dragostei: dacă le faci să dispară, cei care vor înceta să se teamă, vor începe să urască.

❖ În vreme de decădere a moravurilor, a linguşi peste măsură şi a nu linguşi deloc sunt atitudini la fel de periculoase.

❖ La veselie, gloata e la fel de necumpătată ca şi la mânie.

❖ În treburile militare, cea mai mare putere o are întâmplarea.

❖ Într-un război civil, învingătorii şi învinşii nu se împacă niciodată pentru multă vreme.

❖ De dezonoare nu mai ai cum scăpa.

❖ O ură comună şi de amploare dă naştere unei prietenii trainice.

❖ O elocvenţă remarcabilă şi strălucitoare este produsul bunului plac căruia cei lipsiţi de minte îi zic libertate; ea însoţeşte în mod obligatoriu revoltele, provoacă poporul să se lase pradă furiei, fără chibzuinţă şi plin de elan; în statele bine organizate, ea lipseşte cu desăvârşire. [...] Despre ordinea strictă şi despre legile stricte care au făcut gloria acestor state se vorbeşte şi în zilele noastre.

❖ Nimeni, niciodată, nu a fost capabil să folosească în numele binelui puterea obţinută prin crimă.

❖ În timpul revoltelor civile, cel mai lipsit de pericole lucru e să acţionezi şi să mergi înainte, nu să meditezi.

❖ În timpul războiului civil, soldaţilor li se permite mai mult decât comandanţilor.

❖ În vreme de tulburări şi dezordini, cu cât un om e mai rău, cu atât îi este mai uşor să dobândească superioritate; în vreme de pace, doar oamenii cinstiţi şi cumsecade sunt capabili să conducă.

❖ În orice război, fiecare îşi face cu mâna lui succesul, iar vina pentru o nenorocire se pune în cârca unuia singur.

❖ În fruntea cortegiului funerar erau purtate portrete ale celor douăsprezece neamuri nobiliare. Dar cel mai tare străluceau Cassius şi Brutus, tocmai pentru că portretele lor nu se vedeau.

❖ Războiul îl pasiona mai tare decât sfârşitul lui. (Despre unul dintre comandanţi.)

❖ Să-ţi creşti copiii pentru posteritate.

❖ Duşmania între cei apropiaţi se întâmplă să fie deosebit de înverşunată.

❖ Tot ce-i interzis e mai atrăgător.

❖ Tot ce e necunoscut pare deosebit de preţios.

❖ Ce nu e ştiut apare drept minunat.

❖ Tot ce se consideră a fi foarte vechi, a fost odată nou. Şi ceea ce noi astăzi susţinem cu ajutorul exemplelor, la fel, va deveni într-o zi un exemplu.

❖ În văzul tuturor îşi arată durerea cei care suferă mai puţin.

❖ Moartea lui Germanius o deplâng cel mai zgomotos cei care se bucură cel mai tare de ea.

❖ Chiar şi pe înţelepţi, setea de gloria îi părăseşte ultima.

❖ Treaba soldaţilor e să se arunce în luptă, treaba comandantului e să nu se grăbească.

❖ Banii sunt motivul ascuns al războiului.

❖ Pentru cei inferiori, sunt la fel de nefaste atât neînţelegerile cât şi înţelegerile dintre superiori.

❖ Obiceiurile bune au o putere mai mare decât legile bune.

❖ Laudele obţinute prin stăruinţe sâcâitoare trebuie pedepsite prin lege cu nu mai puţină fermitate decât făţărnicia şi cruzimea.

❖ Oamenilor răi le va părea întotdeauna rău după Nero; noi doi trebuie să ne îngrijim să nu înceapă şi celor buni să le pară rău. (Împăratul Galba către urmaşul său, Pison)

❖ Unicul bine este cinstea, unicul rău este ticăloşia; puterea, renumele şi toate celelalte sunt străine sufletului omenesc; nu sunt nici din cele rele, nici din cele bune.

❖ Unicul remediu împotriva pericolelor care ne ameninţă stă în pericolele înseşi.

❖ Dacă istoricul linguşeşte ca să prospere, atunci linguşeala lui repugnă tuturor, căci toată lumea pleacă urechea la calomnii şi defăimări; asta e de la sine înţeles: linguşitorul e mârşav şi seamănă cu un sclav, atunci când viclenia se prezintă sub masca iubirii de adevăr.

❖ Setea de putere e superioară tuturor celorlalte pasiuni.

❖ Femeilor le stă bine să jelească, bărbaţilor - să-şi aducă aminte.

❖ Pământul este uimitor de fertil.

❖ Adevărul se întăreşte prin mărturii şi în timp, iar minciuna prin grabă şi nesiguranţă.

❖ Fiecare îşi va primi onorurile cuvenite în posteritate.

❖ Celor ajunşi în vârful puterii parcă li se acoperă ochii cu o ceaţă.

❖ Adesea, cele mai bune măsuri s-au dovedit acelea cărora le trecuse vremea definitiv.

❖ Adesea în clipele pericolului de moarte, toţi comandă şi nimeni nu îndeplineşte comenzile.

❖ Când un om a inventat ceva, apropiaţii îi prevestesc de regulă succesul.

❖ Cine să fie atât de înfumurat încât să se încreadă în faima postumă?

❖ Cine disprețuieşte faima, acela va nesocoti la fel de uşor şi virtutea.

❖ E mai uşor să atragi după sine o mulţime întreagă decât să scapi de viclenia unui singur.

❖ Leacul acţionează mai încet decât boala.

❖ Numai proştii îşi denumesc bunul plac libertate.

❖ Cea mai bună zi de după moartea unui conducător rău e prima zi.

❖ Pe cei mai buni îi mâna dragostea de ţară, pe mulţi îi împingea speranţa că vor jefui, alţii sperau să-şi îndrepte situaţia ruinată. Şi oamenii buni, şi cei răi - din motive diferite, dar cu o ardoare egală, aşteptau războiul.

❖ Linguşitorii sunt cei mai răi dintre duşmani.

❖ Oamenii sunt astfel construiţi din fire încât, aflându-se în siguranţă, le place să urmărească pericolele care îl ameninţă pe celălalt.

❖ Oamenii trec, exemplele rămân.

❖ E puţin lucru să nu fii bolnav; eu vreau ca omul să fie curajos, activ, voios; iar acela care e lăudat doar pentru sănătatea lui se află la doi paşi de boală.

❖ Încet, dar sigur.

❖ Despre moarte vorbeşte mult cel care se teme de ea.

❖ Gura lumii umflă şi adevărul şi minciuna până la dimensiuni nemaivăzute.

❖ Noi am dat într-adevăr dovadă de o mare răbdare; şi dacă generaţiile trecute au văzut ce înseamnă o libertate de nimic îngrădită, atunci în cazul nostru e vorba de subjugare, fiindcă anchetele interminabile ne-au răpit posibilitatea de a mai comunica între noi, de a ne exprima gândurile şi de a-i asculta pe alţii. Şi împreună cu vocea ne-am fi pierdut şi însăşi memoria, dacă uitarea ne-ar fi stat la fel de în putere ca tăcerea.

❖ La crimă, la lovitura de stat au participat numai câţiva, au susţinut-o mulţi, dar s-au pregătit şi au aşteptat-o majoritatea.

❖ Ce timpuri remarcabile, când poţi gândi ce vrei şi spune ce gândeşti.

❖ Ironiile lasă în suflet răni mortale când sunt întemeiate pe adevăr.

❖ Străduinţa noastră de a plăcea atrage adesea după sine consecinţe mai nefaste decât neplăcerile pe care le stârnim.

❖ Nu întotdeauna gura lumii se înşeală, uneori ea face alegerea corectă.

❖ Puterea nelimitată nu inspiră nimănui încredere.

❖ La început, exigenţele legii erau neînduplecate, dar, cum se întâmplă mai întotdeauna, nimeni nu s-a mai preocupat în cele din urmă de respectarea acestora.

❖ Despre războiul civil: „Un război al tuturor cu toată lumea"

❖ În războiul civil, învigătorul va fi oricum mai rău decât învinsul.

❖ Despre Agrippina, mama lui Nero: „Ea dorea să-i predea fiului puterea supremă, dar nu a putut îndura domnia acestuia"

❖ Despre oratorii din vremea Imperiului: „Obligați să linguşească, ei nu par niciodată autorităților suficient de supuşi, iar nouă, suficient de indepedenți"

❖ Unora şi aceloraşi oameni le place lenevia şi tot ei urăsc repaosul.

❖ Să asiguri o desfăşurare firească a treburilor familiale proprii este adesea la fel de complicat cu a guverna o provincie.

❖ Aprobarea unanimă şi faima strălucitoare sunt mai binevoitoare cu oratorii decât cu poeții; căci pe poeții mediocri nu-i cunoaşte nimeni, iar pe cei buni, foarte puțini.

❖ Aşteptarea bogățiilor nemăsurate a devenit una dintre cauzele sărăcirii statului.

❖ Aceia care strigă cel mai tare se tem cel mai mult.

❖ Când mânia stârnită a conducătorului pare îndreptățită, totul e dat uitării.

❖ De la grabă la teamă e doar un pas, în vreme ce încetineala e mai apropiată de fermitatea autentică.

❖ Distanța sporeşte farmecul.

❖ Împăraților răi le place puterea absolută, iar celor buni, o libertate cu măsură.

❖ Vor pieri amândoi: primul, fiindcă a pierdut războiul, al doilea, fiindcă l-a câştigat.

❖ Ticăloşia e o cale mai scurtă către poziții care, de obicei, se dau drept răsplată a eroismului.

❖ Graba se înrudeşte cu frica.

❖ Posteritatea va răsplăti pe toți după merite. Există aşadar temeiuri să râdem de nesăbuința acelora care, bucurându-se în prezent de putere, cred că pot răpi chiar şi memoria generațiilor viitoare.

❖ Conducătorii îi bănuiesc şi îi urăsc întotdeauna pe acei care le pot lua locul.

❖ Conducătorii sunt muritori, statul - veşnic.

❖ Glorificând timpurile străvechi, nu ne interesăm suficient de trecutul apropiat.

❖ Trădătorii îi disprețuiesc chiar şi pe aceia cărora le-au făcut un serviciu.

❖ Nu lua în seamă bârfa şi ea se va stinge.

❖ Crima are nevoie de surpriză, fapta bună - de timp.

❖ Puterea obținută prin crimă nu se poate păstra, totul se va întoarce brusc la cumpătarea şi la strictețea moravurilor vechi.

❖ Fiecare să se folosească de binefacerile vremii sale, fără să le condamne pe cele trecute.

❖ Şi laşii pot să pornească un război, dar să se lupte cu pericolele lui revine celor curajoşi.

❖ Cel mai rău ce se poate alege în momentul unei nenorociri este linia de mijloc.

❖ Moartea îi nivelează pe toți, aceasta e legea firii, dar odată cu ea vine fie uitarea, fie faima postumă. Dacă de acelaşi sfârşit au parte şi cel drept şi cel vinovat, e mai bine ca omul adevărat să nu moară degeaba.

❖ Cu timpul, înțelesurile rele îşi pierd forța, iar oamenilor nesupuşi, cel mai adesea, nu le stă în putere să înfrângă o ură proaspătă.

❖ Ei zic că au adus pacea, când au dat de fapt naştere unui pustiu. (Germanii despre romani)

❖ Frica slăbeşte chiar şi elocința încercată.

❖ Străduindu-se să obțină puterea, s-a purtat ca un sclav.

❖ Aşa sunt făcuți oamenii: privesc cu dezaprobare la orice s-a înălțat dintr-odată şi cer modestie mai ales de la cel care le-a fost până de curând egal.

❖ Trebuie să conduci nişte oameni care nu pot îndura nicio sclavie veritabilă, nicio libertate veritabilă.

❖ Celor nesupuşi, rațiunea nu le dăunează, dar nelegiuirile evidente îşi pot afla un sprijin doar în îndrăzneală.

❖ Gloatei îi stă în fire să atribuie cuiva vina pentru orice întâmplare.

❖ E greu de spus dacă Piso a fost într-adevăr duşman al lui Viius sau aşa au vrut să creadă duşmanii lui Viius: întotdeauna e mai uşor de socotit că pe om îl animă ura.

❖ Cine nu are duşmani, îşi nimiceşte prietenii.

❖ Nimeni nu cere explicații de la învingător.

❖ Mințile înfrânte odinioară sunt înclinate spre superstiție.

❖ Exercițiile dau naştere meseriei.

❖ Legile bune sunt inspirate de obiceiurile proaste.

❖ Împăratul Galba părea omului simplu mai presus de cei simpli şi, după părerea generală, ar fi putut conduce, dacă n-ar fi fost deja conducător.

❖ Omul se grăbeşte întotdeauna să-l liniştească pe altul, dar nu se grăbeşte să-i dea exemplu.

❖ Sufletului omenesc îi e propriu să se hrănească din ura față de aceia pe care i-am jignit.

❖ Cu cât un conducător e mai aproape de cădere, cu atât mai multe sunt legile pe care le dă.

❖ Cu cât oamenii sunt mai apropiați în legăturile de rudenie, cu atât mai aprig e sentimentul de duşmănie pe care îl nutresc unul față de altul.

❖ O moarte cinstită e mai presus de o viață ruşinoasă.

❖ Mă gândesc să povestesc despre domnia lui Nerva şi despre cea a lui Traian, despre anii de rară fericire când fiecare putea gândi ce voia şi vorbi ce gândea.

❖ Consider că cea mai importantă obligație a analelor e aceea de a păstra o amintire despre manifestarea virtuților şi de a opune vorbelor şi faptelor necinstite teama de ruşinea posterității.

Secolul al II-lea

Apuleius (Lucius Apuleius Platonicus) (124–180)

Celebru poet roman, autor al romanului Metamorfoze (Fericitul Augustin l-a redenumit Măgarul de aur). S-a născut la Madarus (Algeria de astăzi), în privincia romană Africa, într-o familie bogată. A fost educat în capitala acestei provincii, Cartagina. Apuleius a continuat să studieze filozofia la Atena, unde s-a alăturat şcolii platonicienilor. De la Atena a plecat la Roma, unde, cunoscând la perfecţie limba latină, a început să ţină discursuri într-un tribunal. Din pricină că mijloacele materiale nu i-au permis să mai trăiască la Roma, Apuleius a părăsit oraşul etern şi şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în Cartagina. A scris în greceşte şi latineşte, dar nouă ne-au parvenit doar scrierile în limba latină, între care cel mai viu interes îl trezesc tratatele sale filozofice: Despre daimonul lui Socrate, Despre doctrina lui Platon şi Despre lume.

- ❖ În toată lumea şi pentru toate timpurile.
- ❖ Timpul oamenilor e înaripat, înţelepciunea e înceată, moartea dă târcoale, iar viaţa demnă de milă.
- ❖ Orice ai folosi în viaţă, imediat ce depăşeşte limitele cumpătării raţionale, se dovedeşte a fi mai degrabă împovărător decât util.
- ❖ Orice are un preţ şi nu mic: pe acesta îl plăteşte cel care cere; de aceea, e mai comod să cumperi toate cele necesare decât să cerşeşti.
- ❖ Nici zece voinici nu-l pot dezbrăca pe cel gol.
- ❖ Fiecare om luat în parte e muritor, dar omenirea în întregul ei e nemuritoare.
- ❖ Dacă în privinţa judecăţilor pe care le emitem ne-am încrede mai mult în ce vedem decât în raţiune, am fi rămas de mult în urma vulturului în ce priveşte înţelepciunea.
- ❖ Măsura bogăţiei nu o dau atât pământurile şi veniturile, cât sufletul omului: dacă acesta îndură nevoia din lăcomie şi este însetat de îmbogăţire, nu-i ajung nici munţi de aur şi va cere permanent câte ceva ca să-şi sporească averea deja adunată. Aceasta şi este veritabila calitate a sărăciei, fiindcă orice înclinaţie spre lăcomie provine din presupunerea că eşti sărac şi e neimportant cât de mult nu-ţi ajunge.
- ❖ Nu e dat să vezi acele forţe pe care ţi se permite să le simţi doar.
- ❖ Nu trebuie să ne uităm la locul naşterii cuiva, ci la cum se poartă, nu e importantă ţara, ci cum înţelege să-şi trăiască viaţa.
- ❖ Fericirea acelora a căror bogăţie nu o vede nimeni, nu e deplină.
- ❖ Nu există nimic în lume care să obţină desăvârşirea de la bun început, ba dimpotrivă, aproape în orice lucru la început speranţele sunt firave şi numai apoi se realizează deplinătatea incontestabilă.
- ❖ Pentru mine nu există un respect mai mare decât respectul faţă de un om pe care îl apreciez eu însumi după meritele sale.
- ❖ Poţi să-l acuzi şi pe nevinovat, dar numai vinovatul poate fi demascat.

❖ Omul nu primeşte niciun bine din partea zeilor, fără o fărâmă de ceva neplăcut, în bucurie mereu există o picătură de tristeţe.

❖ Prima cupă o bem pentru satisfacerea setei, a doua, ca să ne veselim, a treia, ca să ne desfătăm, iar a patra, din nebunie.

❖ Încetarea activităţii atrage întotdeauna după sine moleşeala, iar moleşeala, decrepitudinea.

❖ Propria mizerie morală e un semn de lipsă de respect faţă de sine.

❖ Ruşinea şi cinstea sunt ca o haină: cu cât e mai uzată, cu atât mai rău ne purtăm cu ea.

❖ Tot ce ştim e limitat, iar ce nu ştim e nelimitat.

❖ Vitejia se află la mijloc între îndrăzneala încrezută şi sfială.

Lucian Din Samosata
(cca 120–190)

Orator şi scriitor grec.

Se trăgea dintr-o familie săracă asiriană. A început prin a-şi însuşi meşteşugul sculpturii, pe care l-a abandonat repede pentru a se dedica studierii retoricii şi filozofiei. Urmare a unei munci asidue, a învăţat la perfecţie limba greacă şi a devenit unul dintre cei mai remarcabili reprezentaţi ai aşa-numitei celei de-a doua sofistici.

Asemenea altor sofişti, a călătorit mult prin Asia Mică, Grecia, Italia şi Gallia, ţinând discursuri exemplare în toate centrele principale ale retoricii din acea vreme: Atena, Roma, Antiohia, Efes, Smirna. Cel mai mult a stat în Massilia (veche denumire a Marsiliei de astăzi). Lucian s-a bucurat de o faimă remarcabilă şi a făcut o avere însemnată.

În jurul anului 160, s-a întors pentru puţină vreme în Răsărit, după care s-a mutat la Atena, unde s-a îndepărtat de retorică şi s-a ocupat de filozofie, şi mai ales de cinism. Concepţiile opuse ale diferitelor şcoli filozofice l-au condus pe Lucian la negarea oricărui fel de dogmatism, la reţinere sceptică şi criticism.

Filozoful şi-a petrecut ultimii ani ai vieţii în Egipt, unde a ocupat poziţia de şef al cancelariei pe lângă guvernatorul general roman, poziţie oferită filozofului de împăratul Commodus. Sub numele său s-au păstrat 80 de opere în proză, 2 parodii tragice şi 53 de epigrame.

Cele mai timpurii creaţii sunt scrierile retorice pe teme istorice şi mitologice: Phalaris, De două ori lipsit de moştenire, Ucigaşul de tirani şi encomioanele spirituale paradoxale (laudatio): Lauda muştei, Gâlceava vocalelor. *De domeniul criticii literare ţin:* Dascălul de retorică, Cum se scrie istoria, Opere autobiografice.

Dialogurile lui Lucian fac parte din operele lui de mai târziu, şi îi caracterizează creaţia, mai ales dialogurile satirice, ca, de pildă, Banchetul, *o satiră usturătoare la adresa filozofiei speculative şi a filozofilor înşişi. Cele mai cunoscute dialoguri ale lui Lucian sunt* Conversaţiile zeilor mării şi Conversaţiile curtezanelor.

❖ Frumuseţea are atât de multe calităţi, încât şi cei care ne vor urma vor găsi ceva de spus despre gloria ei.

❖ Multe legături de prietenie se rup, multe cămine se năruiesc din cauza încrederii în zvonuri.

❖ Trebuie să te foloseşti nu de înfăţişarea frumoasă a cărţii, ci de ce este scris în ea.

❖ Nouă ni se pare insuficient să lăsăm corpul şi sufletul copiilor în acea stare în care sunt date de la natură, şi ne îngrijim de educaţia şi instruirea lor, astfel că ce este bun să devină şi mai bun, iar ceea ce este rău să devină bun.

❖ Cât timp eşti fericit, ai prieteni printre oameni şi printre zei; cei din urmă îţi ascultă cu plăcere rugăminţile. Dar cum se petrece o nenorocire, nimeni nu se mai împrieteneşte cu tine; odată cu schimbarea sorţii, totul devine neprietenos faţă de tine.

❖ Ascultă şi taci.

❖ Trebuie să-ţi pui sigiliu la limbă, pentru ca vorbele tale să nu răsune, păzeşte-ţi vorbele mai aprig decât avuţia.

Marc Aureliu (Marcus Aurelius Antonius Augustus) (121–180)

Filozof stoic roman, împărat.

Din anul 138, a început să se ocupe de activitatea administrativă. În anul 140, devine pentru prima dată consul, iar în anul 145, pentru a doua oară. La douăzeci şi cinci de ani, Marc Aureliu a început să fie pasionat de filozofie. Împăratul Antonius Pius l-a iniţiat în treburile statului, oferindu-i, în anul 146, funcţia de tribun popular. La 1 ianuarie 161, Marc Aureliu a intrat în cel de-al treilea consulat al său împreună cu fratele său vitreg. În luna martie a aceluiaşi an, murea împăratul Antonius Pius şi începea domnia comună a lui Marc Aureliu cu Lucius Verus, prelungindu-se până în ianurie 169.

A acordat o atenţie deosebită procesului judiciar. La Atena a înfiinţat patru catedre de filozofie, câte una pentru fiecare dintre curentele filozofice predominante în acea vreme: academică, peripatetică, stoică şi epicureică.

În anul 178, Marc Aureliu a condus campania împotriva germanilor şi a avut parte de mari succese, dar armata romană a fost lovită de o epidemie de ciumă. La 17 martie 180, Marc Aureliu a murit de ciumă la Vindobona, o localitate de pe Dunăre (Viena de astăzi).

A lăsat în urma sa însemnări filozofice, douăsprezece cărţi scrise în limba greacă, intitulate generic Către sine.

❖ Orice faci şi orice spui şi gândeşti trebuie făcut astfel ca şi cum cum fiecare clipă ar fi ultima. Viaţa cea mai lungă nu se deosebeşte cu nimic de cea mai scurtă. Fiindcă prezentul e acelaşi pentru toţi şi, prin urmare, aceleaşi sunt şi pierderile, şi toate se reduc, una peste alta, la clipă. Nimeni nu poate pierde nici trecutul, nici viitorul. Fiindcă cine îmi poate lua ceea ce nu am?

❖ Totul se întemeiază pe convingere; iar convingerea depinde de tine. De aceea, când doreşti, înlătură convingerea şi, asemenea unui marinar care a trecut de stânci, vei atinge liniştea, pacea şi limanul calm.

❖ Fă tot ce-ţi cere natura în momentul de faţă, nu spera să instaurezi republica lui Platon, fii mulţumit dacă te mişti înainte măcar cu un pas şi nu socoti asta un succes neînsemnat. Căci cine poate să schimbe felul de a gândi al oamenilor? Şi ce poate fi fără o astfel de schimbare, în afară de sclavie, vaiete şi supunere prefăcută?

❖ Datoria omului e aceea de a-i iubi pe cei care-l jignesc.

❖ Dacă un lucru anume vă tulbură, vinovat nu este acesta, ci ceea ce gândeşti despre el. Şi stă în puterea ta să schimbi ceea ce gândeşti.

❖ Şi astfel, petrece-ţi această clipă, şi anume viaţa ta, în armonie cu natura, şi pe urmă desparte-te de viaţă la fel de uşor ca o prună coaptă de ram: lăudând natura şi exprimându-ţi recunoştinţa faţă de pomul care ţi-a dat viaţă.

❖ Oamenii trăiesc unul pentru altul, ca să se înveţe unul pe altul sau să se împace unul cu altul.

❖ Nu te mulţumi cu o examinare superficială.

❖ Nu te grăbi să fii de acord cu cel guraliv.

❖ Nu te lăsa atras de rafinamentul sofistic, nu scrie lucrări sofisticate.

❖ Nu e uşor să arăţi la cineva care a devenit nefericit din pricină că a fost neatent la ce se întâmplă într-un suflet străin. Dar va fi cu siguranţă nefericit acela care nu urmăreşte ce se întâmplă cu propriul său suflet.

❖ Păstrează necontenit în minte tot ceea ce există acum în măsura în care a existat şi odinioară; şi păstrează în minte că toate acestea vor fi şi în viitor, şi imaginează-ţi aceleaşi drame şi privelişti pe care le-ai aflat din propria experienţă sau din istoriile despre vremurile trecute, ca de pildă: întreaga curte a lui Adrian, întreaga curte a lui Antoniu, întreaga curte a lui Filip, a lui Alexandru, a lui Cressus. Fiindcă acestea au fost unul şi acelaşi lucru, doar persoanele din scenă erau altele.

❖ Păianjenul care a prins o muscă deja se mândreşte cu asta; iar altul se bucură că a prins un iepure sau un peşte cu plasa, sau un mistreţ, sau un urs, sau pe sarmaţi. Oare nu sunt toţi aceştia nişte tâlhari dacă e să ne clarificăm în privinţa pornirilor lor?

❖ Imaginează-ţi că ai murit deja, că ai trăit doar până în clipa de faţă, iar vremea care ţi-a mai rămas din viaţă, trăieşte-o în conformitate cu natura. Priveşte la cele trecute: câte schimbări au suferit statele! Poţi prevedea şi viitorul. Fiindcă el este la fel şi nu iese din ritmul celor care se petrec şi în clipa de faţă. De aceea, nu are importanţă dacă observi viaţa omenească vreme de patruzeci de ani sau de zece mii de ani. Ce ai de văzut nou?

❖ Să nu te abată nici disperarea altuia, nici triumful.

❖ Cel mai important e ca omul să aştepte docil moartea ca pe o decădere firească a acelor elemente din care e conceput. Fiindcă această purtare e în acord cu natura, iar ceea ce e în acord cu natura nu poate fi rău.

❖ Cele mai convingătoare argumente pe care trebuie să le avem în vedere mereu să fie acestea două: primul constă în faptul că lucrurile însele nu atrag sufletul, ele se găsesc în afara lui, iar înclinaţiile noastre se petrec exclusiv din pricina închipuirii noastre lăuntrice. Iar al doilea e acela că tot ceea ce vezi se schimbă atât de repede, încât încetează pe loc să existe. La câte schimbări nu eşti tu însuţi martor – să te gândeşti în permanenţă la asta. Lumea e schimbare, viaţa e senzaţie.

❖ Trebuie o dată şi pentru totdeauna să pui capăt discuţiilor despre cum trebuie să fie omul bun şi, pur şi simplu... să devii astfel.

❖ Priveşte în adâncime şi fie ca să nu-ţi scape din vedere nici calitatea oricărui lucru, nici preţul său.

❖ Meditează mai des la legăturile dintre toate lucrurile şi despre relaţiile reciproce dintre ele. Fiindcă toate sunt strâns legate între ele şi de aceea colaborează unul cu altul, urmând unul altuia într-o ordine anume. Aceasta se explică prin permanenţa mişcării, prin armonia comună şi unitatea celor ce sunt.

❖ Orice ţi s-ar întâmpla, aceasta îţi este predestinat. Iar îmbinarea cauzelor este de la bun început legată de existenţa ta în împrejurările date.

Secolul al IV-lea

Fericitul Augustin
(354–430)

Filozof creştin şi teolog.

Originar din Numidia. A fost una dintre personalităţile remarcabile ale istoriei filozofiei europene. S-a născut în provincie, într-o familie modestă; iar în tinereţe a fost influenţat de credinţa creştină a mamei sale.

A studiat la Madarus şi Cartagina, alegându-şi cariera de retor profesionist. La sfârşitul anilor 70 ai secolului IV, a suferit o influenţă din partea maniheismului, iar la începutul anilor 80, pe cea a scepticismului. În anul 383, s-a mutat la Roma, dar a primit rapid poziţia de retor la Milano, unde l-a cunoscut pe episcopul Ambrozie şi a început să studieze operele neoplatonicienilor şi epistolele Apostolului Pavel. În primăvara anului 387 s-a creştinat. După un an, s-a întors în Africa de Nord: din 391 devine preot, iar din 395 şi până la moarte, episcop al oraşului Hippo Regius. Este unul dintre cei mai influenţi Părinţi ai creştinismului. Moştenirea sa teologică este cu adevărat uriaşă. Cea mai faimoasă dintre scrieri este lucrarea autobiografică Confesiuni*, care a iniţiat genul confesional în literatură.*

Ca teolog şi scriitor, a avut o influenţă covârşitoare asupra formării întregii dogmatici creştine. Cele mai cunoscute opere ale sale sunt: Despre doctrina creştină*,* Despre cetatea lui Dumnezeu*.*

Învăţătura lui Augustin a devenit în Evul Mediu o autoritate incontestabilă. În catolicism, Augustin este considerat „sfânt".

- Dumnezeu ne e mai aproape şi mai pe înţeles decât lucrurile sensibile, materiale, şi de aceea îl cunoaştem mai uşor.
- Genunea este omul însuşi, e mai uşor să-i numeri firele de păr decât sentimentele şi mişcările inimii.
- Crede ca să poţi înţelege.
- Voinţa din noi este întotdeauna liberă, dar nu întotdeauna bună.
- Timpul vindecă rănile.
- Toţi vor să fie sfinţi, dar nu toţi pot.
- Nenorocirile omeneşti se trag din faptul că ne desfătăm cu ceea ce ar trebuie să folosim şi folosim ceea ce ar trebui să ne desfete.
- Tuturor le place un cal minunat, dar nimeni nu vrea să devină cal.
- Oricine e de acord să plângă fiind în toate minţile decât să râdă atunci când e nebun.
- Oricine îşi cunoaşte măsura, e înţelept, adică sfânt.
- Orice înţelege că se îndoieşte, înţelege această îndoială ca pe un fel de adevăr.
- Să ascultăm şi partea cealaltă.
- Dacă nu există niciun rău, atunci însăşi frica faţă de rău este răul.
- Viaţa celui care vorbeşte are mai multă însemnătate decât orice discurs.
- Omul rău îşi face rău sieşi mai înainte de a face rău altuia.
- Rău se numeşte şi ceea ce omul face, şi ceea ce îndură. Primul e un păcat, al doilea – o pedeapsă. Omul face răul pe care îl doreşte, şi îndură unul pe care nu şi-l doreşte.

- Din ce suntem făcuți? Din spirit și corp. Care dintre ele e mai bun? Spiritul, firește.
- Iubește și fă ce vrei.
- Când oamenii se gândesc la Dumnezeul pe care nu-l pot pricepe, ei în realitate se gândesc la ei înșiși, și nu la El; ei nu pe El îl compară, ci pe sine, nu pe El vor să-L cunoască, ci pe sine.
- Când ești ridicat în slăvi, amintește-ți că nu tu ești ridicat în slăvi, ci Acela care lucrează prin tine.
- Cine urăște lumea? Aceia care au sfâșiat adevărul.
- Dragostea față de cele trecătoare o poți alunga doar simțind dulceața celor veșnice.
- Oamenii simt întocmai atâta suferință câtă le este dată.
- Nu ieși în lume, ci întoarce-te în tine însuți: înlăuntrul omului se adăpostește adevărul.
- Nu-mi folosi cărțile drept scrieri canonice, dar dacă, în aceastea din urmă, găsești ceva ce nu credeai înainte, să crezi. Din cărțile mele să nu reții cu tărie ceea ce înainte nu-ți părea demn de crezare decât dacă înțelegi că sunt demne de crezare.
- Nu rosti judecăți definitive!
- Defectele dispar, dar esența rămâne.
- Nu există viață fericită, afară de cea trăită întru filozofie.
- Nimeni nu e capabil să-l găsească pe Dumnezeu, dar să nu crezi dinainte în ceea ce vei afla pe urmă.
- La fel cum uneori mila pedepsește, tot astfel, uneori, cruzimea poate cruța.
- Lăsați-i să se mânie pe voi pe aceea care nu știu cu ce eforturi se află adevărul și cât de greu e să te ferești de rătăciri.
- Rațiunea este privirea sufletului, cu ajutorul căreia, el singur, fără mijlocirea corpului, luminează cele adevărate.
- Tăinuirea adevărului este fie o încercare a smereniei noastre, fie o umilire a orgoliului.
- Sfinte Doamne! Tu ai creat pământul și cerul nu din Sine, căci astfel ele ar fi fost asemenea Ție. Totuși, și în afara Ta nu era nimic din ce Le-ai fi putut crea. Drept urmare, Tu le-ai creat din nimic.
- Desăvârșirea stă în cunoașterea de către om a propriei nedesăvârșiri.
- Fă binele, și fă astfel nu de dragul propriei faime, ci de dragul Aceluia căruia îi datorezi posibilitatea de a face bine.
- În numele tău însuți ești în stare să faci doar răul; binele pe care îl faci vine de la Dumnezeu.
- Felul în care se îmbină sufletele cu corpurile este absolut uluitor și cu desăvârșire de nepătruns pentru om, dar, totuși, acesta este omul.
- Cea mai dreaptă pedeapsă pentru păcat constă în aceea ca omul să piardă ceea ce nu a vrut să folosească cum se cuvine.

❖ Cel care e bun, e liber, chiar dacă e sclav; cel care e rău, e sclav, chiar dacă e rege.

❖ Ce poate fi mai respingător, ce anume adună asupra omului mai multă mânie pentru ziua Judecății curate a Domnului, dacă nu bucuria în fața nenorocirii altuia, când omul se aseamănă cu diavolul?

❖ Ce înțeleg, aceea și cred; dar nu tot ce cred și înțeleg. Tot ce înțeleg, aceea și știu, dar nu cred în tot ce știu. De aceea, deși există multe lucruri pe care nu le pot ști, e util să cred în ele.

❖ Îmi doresc să-L cunosc pe Dumnezeu și sufletul și nimic în plus.

❖ Adevărul evident care îl lasă rece pe om, îl farmecă atunci când i se dezvăluie într-o alegorie.

Grigorie de Nazianz sau „Teologul" (cca 330–390)

Episcop de Nazianz și Sasima, patriarh al Constantinopolului (anii 380–381), teolog, unul dintre cei mai importanți Părinți ai Bisericii. A fost prieten cu Vasile cel Mare. A fost atras de izolare și de o viață ascetică, dar sub influența lui Vasile și a împrejurărilor a desfășurat o activitate pastorală bogată și a fost antrenat în disputele religioase. A condus cel de-al Doilea Conciliu Ecumenic în anul 381, dar intrigile unor lideri religioși l-au obligat să părăsească adunarea și, totodată, postul de patriarh al Constantinopolului. Ultimii ani ai vieții, Grigorie i-a închinat scrisului și a lăsat în urma sa o moștenire scrisă nu foarte întinsă, dar deosebit de variată.

Partea principală a moștenirii lui Grigorie este formată din omilii, discursuri și predici, în număr total de 45, majoritatea având legătură cu perioada de patriarhat a Teologului. Multe dintre ele sunt considerate modele de retorică creștină, deși cel mai viu interes, în calitate de izvor istoric, îl reprezintă discursurile funerare, mai ales Omilia lui Vasile cel Mare. *Importante sunt și discursurile îndreptate împotriva lui Iulian Apostatul, scrise după moartea împăratului, și Un cuvânt despre fuga la Pontus, lucrare transformată mai târziu în tratat de slujire pastorală.*

O altă categorie de creații ale lui Grigorie sunt operele poetice, între care editorii din istoria modernă remarcă setul de poeme istorice ce trezesc un interes specific în calitate de izvor istoric. O importanță deosebită o au cele 243 de scrisori ale lui Grigorie, compuse după regulile retoricii, mai ales scrisorile către Vasile cel Mare, către Nectarius Constantinopoleanul și cele împotriva lui Appolinarius.

A murit la Constantinopol Ziua pomenirii sfântului este 25 ianuarie pe stil nou (7 februarie pe stil vechi).

❖ E nebun acela care, după ce s-a îmbogățit, își uită prietenul.

❖ Discuțiile care durează mult consumă viața.

❖ Dumnezeu face totul cum vrea, iar omul cum poate.

❖ Cel care vorbește de rău e mereu în pierdere.

❖ Nevasta de treabă iubește munca și te scapă de rău.

❖ O nevastă rea în casă seamănă cu viforul.

❖ Vorba bună e ca un leac pentru un suflet rănit.

❖ Omul rău trăieşte păcătos şi când e bogat.
❖ Să vorbească pot mulţi, să înţeleagă – doar puţini.
❖ Mai bine taci decât să vorbeşti de rău.
❖ Pe mulţi care fac rău îi scapă rangul.
❖ Celor înţelepţi li se arată soluţia noaptea.
❖ Nu fă rău omului căzut în nenorocire şi nici pe tine nu te va ajunge răul.
❖ Nu judeca după aparenţe, ci după fapte.
❖ Nu vei afla nicio viaţă care să fi trecut lipsită de tristeţi.
❖ Nimeni nu va spune despre sine: sunt rău.
❖ Un lucru nu se poate înfrânge în om: înclinaţia către femeie.
❖ Nevasta fără de prihană – bogăţie la casa omului şi salvarea bărbatului.
❖ Bărbatul sperios are gânduri temătoare.
❖ Certurile îndrăgostiţilor nu durează mult.
❖ Încearcă să faci bine oricui, nu doar ţie însuţi.

Ioan Gură de Aur
(347–407)

Originar dintr-o familie creştină renumită din Antiohia. Şi-a pierdut de timpuriu tatăl şi a fost crescut de o mamă evlavioasă. Educaţia a primit-o de la un faimos retor necreştin, Libanus. Fiind deosebit de înzestrat de la natură, şi-a dezvoltat cu mare scrupulozitate calităţile printr-o instruire temeinică şi serioasă (în materii biblice şi clasice).

După încheierea studiilor, Ioan şi-a luat o slujbă de avocat şi s-a făcut remarcat datorită calităţilor sale oratorice. După ce s-a botezat, la o vârstă matură, a hotărât să se retragă în deşert, dar, la rugămintea mamei sale, a renunţat. După moartea acesteia, şi-a împlinit vechea dorinţă: a trăit patru ani în izolare mănăstirească, iar doi ani într-o izolare absolută într-o peşteră. Problemele de sănătate l-au forţat să se întoarcă în Antiohia. Aici a fost uns diacon şi apoi preot. Cei doisprezece ani de preoţie în Antiohia au fost cei mai fericiţi ani din viaţa sa. Fără oboseală, preda şi lua parte activă la bucuriile şi tristeţile comunităţii antiohiene. La scurt timp după aceea, faima de bun vorbitor a lui Ioan („Gură de Aur") s-a răspândit în toată lumea creştină (supranumele i-a fost dat de o femeie simplă, drept urmare a tot ce auzise în biserică).

În anul 397, a fost ales arhiepiscop al Constantinopolului, dar a fost apoi alungat din oraş de împărăteasa Eudoxia pe motiv că propovăduia împotriva desfrâului şi a luxului.

A murit în exil. Zilele pomenirii sfântului: 27 septembrie pe stil nou (14 septembrie pe stil vechi) şi 26 noiembrie pe stil nou (26 noiembrie pe stil vechi).

❖ Temătoare şi slabă e inima aflată în ignoranţă, şi nu în esenţa ei. Dacă am cunoscut odată un viteaz şi-l aflu acum temător, înţeleg că aceasta nu s-a întâmplat dintr-un viciu al firii, fiindcă firea nu se schimbă aşa de tare.
❖ Timpul mâhnirii nu e acela când suferim răul, ci când îl săvârşim.
❖ Omul sporeşte neîncetat cele folositoare prin severitate şi muncă.
❖ Haideţi să-i ajutăm pe acei săraci, care ne cer asta, şi chiar dacă ne înşeală,

să nu dăm acestui lucru prea mare importanță. Fiindcă o astfel de bunătate, iertare și bine merită fiecare dintre noi.

❖ Să cuteze pot și oameni simpli, și nu o dată, dar nu toți sunt capabili să se comporte astfel la momentul oportun.

❖ Demnitatea omului nu stă în originea lui. Nu Dumnezeu a creat sclavia, El a dăruit omului libertatea.

❖ Cum sufletul fără trup nu se poate numi om, la fel, nici trupul fără suflet.

❖ Când îl hrănești pe cel sărac, socotește că te-ai hrănit pe tine însuți. Aceasta e calitatea faptei noastre: cele ce le oferim se întorc asupra noastră.

❖ Acela care nu are nevoie de altcineva, ci trăiește independent, e mai bogat ca toți.

❖ Mai bine să te afli în întuneric, decât să nu ai prieteni.

❖ Mai bine pâine cu sare la vreme de liniște și fără tristețe, decât o mulțime de platouri la vreme de mâhnire și durere.

❖ Nu e permis să faci rău sau să urăști pe cineva, oricine ar fi acela, ticălos sau eretic, câtă vreme nu-ți vatămă sufletul.

❖ Nu trebuie nici să fugi de luptă, nici s-o provoci primul: așa și victoria va fi mai răsunătoare.

❖ Nimic nu tulbură mai tare curățenia minții, și frumusețea, și înțelepciunea, ca mânia lipsită de temei, împătășiată în tot locul cu răcnete înfricoșătoare.

❖ Cuvântul poate face tot atât cât poate distruge frica.

❖ Vrei să ți se facă bine? Fă și tu bine aproapelui tău.

Vasile cel Mare
(cca 330–cca 379)

Părinte și preceptor al Bisericii Orientale.

S-a născut la Cezareea, în Cappadocia, într-o familie creștină nobilă. În rândul celor nouă frați și surori ale sale se numără trei sfinți: Grigorie din Nyssa, Petru din Sebaste și Macrina cea Tânără. A predat cu succes retorica în Cezareea (cca 356), unde, influențat de sora sa Macrina, fondatoare a unei mănăstiri, a început să ducă o viață ascetică și s-a botezat.

După ce i-a vizitat pe schimnicii din Siria, Palestina, Egipt și Mesopotamia (cca 357), Vasile a devenit pustnic în împrejurimile Cezareei și, împreună cu prietenul său Grigorie din Nazianz, a conceput lucrarea Reguli amănunțite pentru călugări.

În jurul anului 364, Vasile cel Mare a ieșit din izolare de dragul lucrărilor apostolice și a fost uns preot de Eusebiu, episcopul Cezareei Cappadociene, căruia i-a și urmat în cele din urmă la scaunul episcopal. Dintre scrierile ascetice ale lui Vasile cel Mare fac parte Reguli morale (norme de comportament pentru toți creștinii), Reguli amănunțite (cod de comportament al vieții monahale) și Reguli scurte (un supliment practic al principiilor generale ale vieții monahale). Tot lui îi aparțin și nouă omilii la Ziua a Șasea, adică a șasea zi a Creației, treisprezece omilii la Psalmi și douăzeci și patru de omilii pe diverse teme etice și dogmatice, toate acestea având un caracter de învățături morale.

În faimoasa omilie a douăzeci şi doua, Vasile cel Mare se pronunţă în favoarea studierii literaturii şi filozofiei păgâne. S-au păstrat două tratate dogmatice ale lui Vasile cel Mare: Trei cărţi împotriva lui Eunomius şi tratatul Despre Duhul Sfânt. În cele trei sute şaizeci şi cinci de scrisori rămase de la Vasile cel Mare se remarcă stilul său nobil, elegant şi simplu.

S-a opus cu curaj şi iscusinţă împăratului arian Valentin şi prefectului său, Modestus. Vasile cel Mare a murit în data de 1 ianuarie 379. Ziua de pomenire este 1 ianuarie pe stil nou (14 ianuarie pe stil vechi).

- Proştii sunt bogaţi mai mult în vise decât în avuţii.
- Fapta bună nu piere niciodată definitiv. Acela care seamănă amabilitate, culege prietenie; acela care sădeşte bunătate, culege rodul dragostei; bucuria care se revarsă dintr-un suflet nobil nu a fost niciodată neroditoare, iar recunoştinţa aduce de obicei răsplata.
- Ce e obţinut prin muncă, este primit şi se păstrează cu bucurie; iar ce e căpătat fără muncă, dispare repede.
- Cel rău nu vede că e rău.
- Când inima se veseleşte, chipul înfloreşte.
- Educaţia cu forţa nu poate fi temeinică, ci doar ceea ce pătrunde cu bucurie şi veselie rămâne înrădăcinat adânc în sufletele receptive.
- Nu-mi spune: „Am străbunici şi părinţi celebri" - legea dreaptă porunceşte fiecăruia să se laude cu propria sa viaţă.
- Nu cuvintele stârnesc durerea, ci obrăznicia şi aroganţa care ne-au jignit.
- Daca te-a întristat cineva, nu fi trist, fiindcă te vei asemăna cu el. Fiindcă nimeni nu biruie răul cu rău, ci răul cu binele.
- De dragul aceluia pentru care trăieşti, nu te teme să şi mori.
- Morţilor li se cuvine să doarmă peste măsură, şi nu celor vii.
- Bârfitorul murdăreşte trei oameni: pe cel bârfit, pe ascultător şi pe sine însuşi.
- Pâinea pe care o păstrezi în hambarele tale aparţine celui flâmând; mantaua din cufărul tău aparţine celui gol; aurul pe care l-ai scos din pământ aparţine celui sărac.
- Castitatea la bătrâneţe nu e castitate, ci slăbiciune a neputinţei: mortul nu se mai însoară.

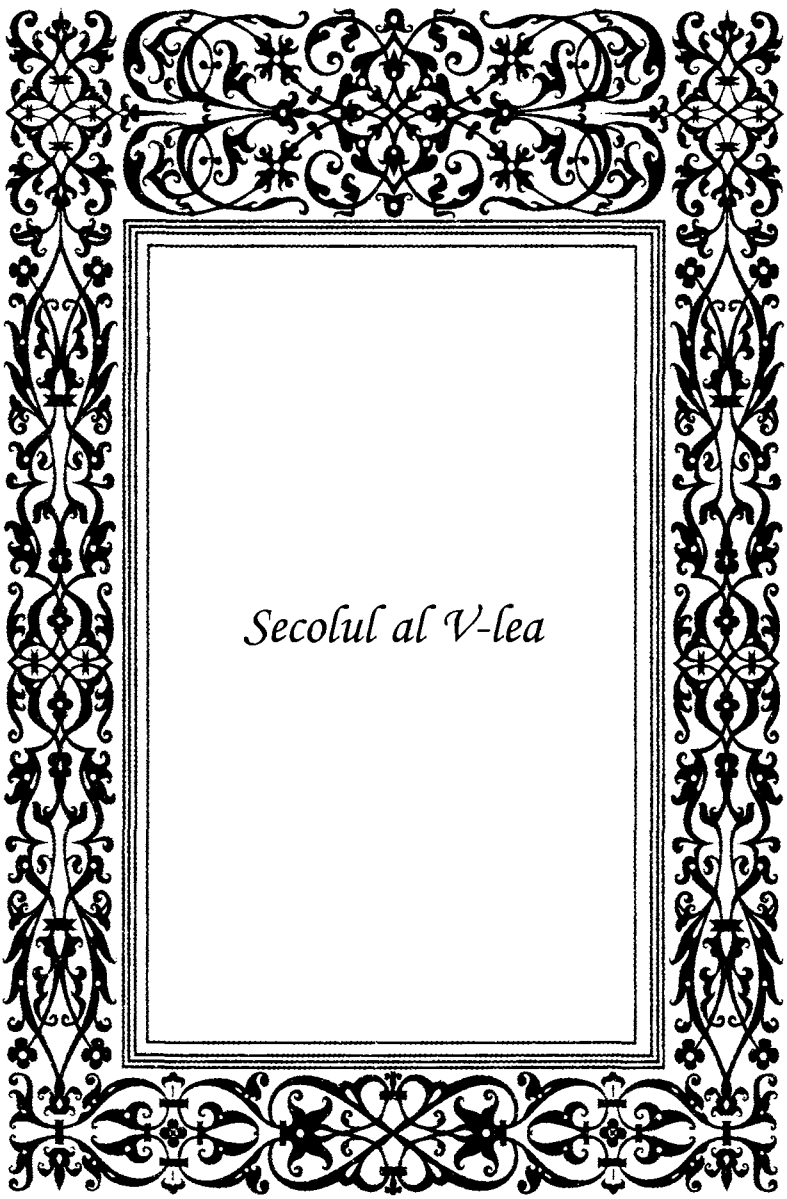
Secolul al V-lea

Iustinian I (cel Mare)
(482/ 483–565)

Împărat al Bizanțului (Imperiul Roman de Răsărit) din anul 527. Originar dintr-o familie creștină. A fost instruit prin grija unchiului său, împăratul Iustin I; fiind un apropiat al curții imperiale, a avut o mare influență asupra guvernării. După încoronare, a încercat să refacă Imperiul Roman în vechile sale granițe și să-i redea fosta strălucire. Iustinian I se baza pe pătura mijlocie, formată din deținători de pământuri și de sclavi, a căutat susținerea Bisericii Ortodoxe; a încercat să limiteze pretențiile aristocrației senatoriale. Un rol important în politica de stat l-a avut soția lui, împărăteasa Teodora. În general, activitatea sa legislativă a fost orientată spre instaurarea unei puteri nelimitate a împăratului, consolidarea deținerii de sclavi, protejarea dreptului de proprietate. Reformele lui Iustinian I din anii 535–536 au înlesnit centralizarea statului, ca rezultat al acestora fiind lărgite regiunile administrative. Puterea civilă și militară a fost concentrată în mâinile conducătorilor acestora. La fel, a fost format și consolidat aparatul de stat, armata, meșteșugurile și comerțul fiind aduse sub controlul statului. În vremea lui Iustinian I a crescut presiunea impozitelor. Ereticii au fost urmăriți cu asprime. Împăratul a încurajat construirea de edificii grandioase: orașele au fost înzestrate cu noi construcții, s-au înmulțit palatele și bisericile (în Constantinopol a fost construită catedrala Sf. Sofia).

Iustinian a dus o vastă politică de cuceriri: Africa de Nord, Sardinia, Corsica, Peninsula Italică, Sicilia, regiunea sud-estică a Peninsulei Iberice. Una dintre cele mai mari realizări ale lui este codificarea dreptului roman, începută în 529. El a încercat să revitalizeze societatea romană, aflată în ultimul stadiu al descompunerii, printr-o uriașă operă de sistematizare a dreptului clasic și postclasic, astfel încât să poată fi aplicat la realitățile secolului al VI-lea din Imperiul Roman.

- Ceea ce a fost în chip constant înțeles într-un anumit fel trebuie schimbat cât mai puțin.
- E absolut nedrept să nu accepți de la nimeni daruri, dar e foarte urât să iei cu lăcomie chiar tot.
- A cunoaște legile înseamnă să accepți nu litera, ci conținutul și spiritul.
- Și nu considerați că ceva este mai bun și mai drept doar după părerea majorității celor competenți, fiindcă părerea unui singur om neînsemnat, într-o problemă dată, poate fi mai bună decât a celor mulți și mai competenți.
- Adevărul strălucește în felul său și nu trebuie să lumineze mințile ca flacăra unui foc.
- Eliberarea de sclavie ține de dreptul popoarelor.
- Justiția este voința fermă și permanentă de a oferi fiecăruia dreptatea.
- Libertatea este posibilitatea naturală a fiecăruia de a face tot ce-i este pe plac, dacă aceasta nu este interzis prin forță sau prin lege.
- Un lucru sfânt este neprețuit.
- Nu există pe lume nimic mai important decât puterea legii, care pune în ordine lucrurile divine și cele omenești și înlătură orice nedreptate.
- E o crimă să urzești intrigi împotriva cuiva.

Vishachadatta
(sec. al V-lea sau al VI-lea)

Dramaturg indian. Autor al dramelor istorice Inelul Rakshasei şi Împărăteasa şi Chandragupta (s-au păstrat doar fragmente). Tema fundamentală a pieselor lui Vishachadatta este lupta pentru crearea unui stat indian puternic şi independent.

S-a făcut remarcat între dramaturgii indieni din antichitate prin arta de a construi intrigi dramatice complicate şi prin zugrăvirea vie a personajelor imaginate.

❖ Credinţa laşului şi a prostului nu e un sprijin pentru stăpân.

❖ Cine n-a putut în suflet împleti curaj, minte şi credinţă,
Acela e curtezană pentru regi, nu slugă adevărată!

❖ Multe foloase promite acuma trădarea,
Căci ea a devenit pentru om un act de curaj.

❖ Sluga nu-şi va trăda stăpânul,
Dacă acesta are puterea,
Şi nu-şi va lăsa stăpânul la nevoie,
Dacă ştie că va fi răsplătită.
Dar când stăpânul va fi murit,
Cine va continua cu abnegaţie să slujească
Drept mulţumire pentru răsplata trecută?

❖ Onoarea necuvenită e mai amară decât o jignire.

❖ Mintea şi curajul nu sunt nimic, atunci când credinţa e lăsată deoparte.

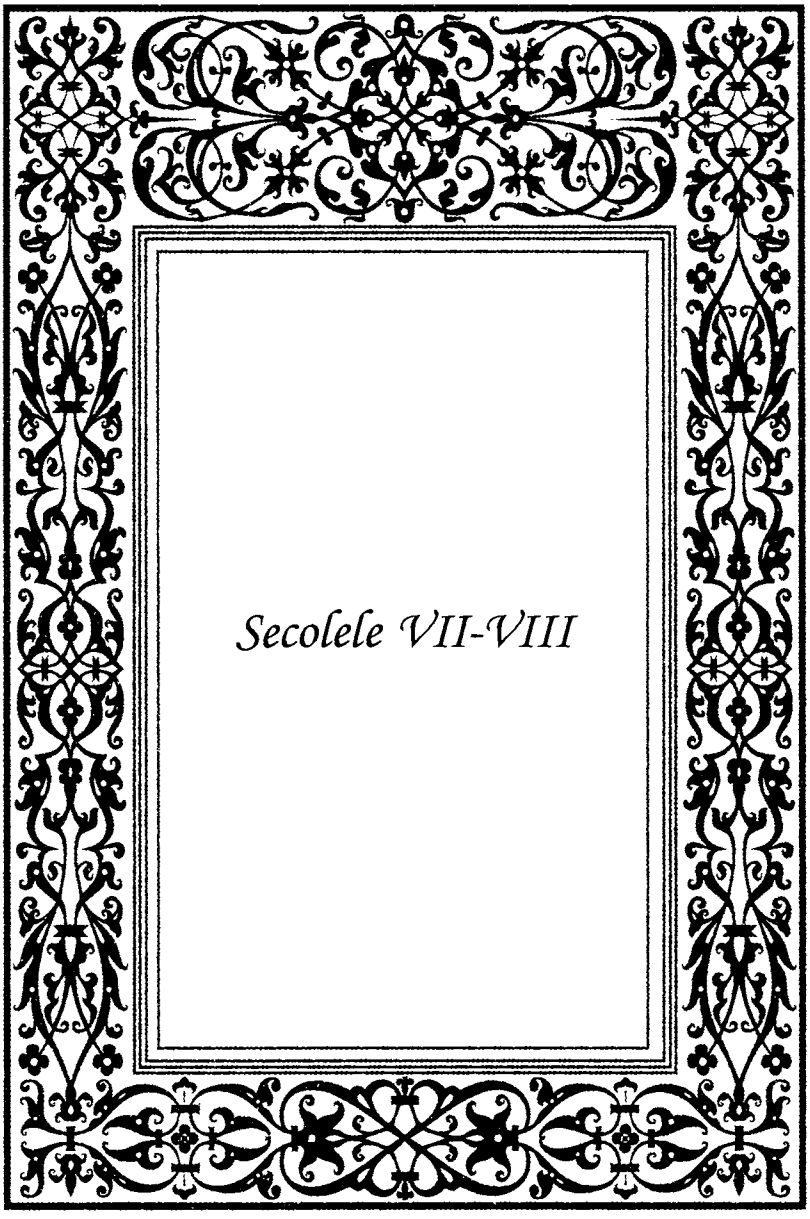
Secolele VII-VIII

Ioan Damaschinul
(cca 675–753)

Poet de renume, unul dintre cei mai importanți teologi și apărători ai creștinismului.

S-a născut la Damasc, într-o familie creștină, nobilă și bogată, și a primit o educație variată. Sub îndrumarea unui dascăl, a studiat filozofie, matematică, atronomie și muzică.

La început, după moartea tatălui său, ocupă dregătoria acestuia servind la curtea Umayyazilor, după care se retrage la mănăstirea Sf Sava (în apropiere de Ierusalim), unde a trăit până la moarte.

Ioan Damaschin a fost un om excepțional de înzestrat și trezește interes din multe puncte de vedere. Moștenirea sa spirituală este uriașă și reprezintă o comoară neprețuită a Bisericii. Legenda îl desemnează pe Ioan drept autorul unor cântări bisericești minunate, în care lumea creștină își află până în prezent un izvor de înțelepciune, putere și consolare. Concizia și vioiciunea stilului, lirismul emoționant și adâncimea gândului – toate acestea fac din Damaschin un poet remarcabil al Bizanțului și al întregii lumi creștine. Nu întâmplător a fost supranumit „strună de aur" Este unul dintre primii care au întemeiat calendarul zilelor de pomenire a sfinților și a pustnicilor creștini.

De poezia lui Damaschin se leagă strâns și activitatea lui muzicală. Lui îi aparține primul sistem de notare muzicală bisericească și compoziția majorității cântărilor creștine din culegerile liturgice Tipicon și Octoih.

E mai cunoscut în calitate de teolog. Lucrarea lui fundamentală este Izvorul cunoașterii, *compusă din trei părți:* Dialectica, Despre erezii *și* Dogmatica. *Este vorba de un sistem de idei despre Dumnezeu, despre creația lumii și a omului, care îi definește acestuia din urmă locul în lumea aceasta și în lumea de dincolo. Această lucrare a avut o influență uriașă asupra tuturor teologilor (de exemplu, asupra lui Thomma D'Aquino). Pentru Biserica Ortodoxă, lucrarea lui Ioan Damaschin reprezintă până în prezent un izvor de primă mână al fundamentelor credinței creștine.*

În ce privește studiul artelor, Damaschin s-a manifestat ca un adverser aprig al iconoclasmului și este creatorul teoriei despre „imaginea sfântă", care pune temeiul canonizării icoanei. Potrivit teoriei sale, se poate, ba chiar trebuie să se reprezinte ceea ce a existat în realitate (scene din Sfânta Scriptură, Viețile Sfinților). Hristos poate fi reprezentat în chipul în care a trăit în lume, dar este interzisă reprezentarea lui Dumnezeu-Tatăl.

Califul l-a bănuit pe Ioan Damaschin de spionaj în favoarea Bizanțului și a ordonat să i se taie mâna dreaptă. Ioan și-a pus mâna retezată la locul ei, s-a rugat toată noaptea Fecioarei pentru ca mâna să i se vindece, iar dimineață mâna era la locul ei nevătămată. În numele acestei minuni și în semn de veșnică recunoștință, Damaschin a atașat icoanei făcătoare de minuni o mână turnată din argint curat. Astăzi, icoana se găsește la mănăstirea Hilandaru (Muntele Athos, Grecia). Astfel a luat naștere una dintre imaginile canonice iconografice ale Fecioarei Maria – Fecioara cu trei mâini.

- Sufletul lacom e izvorul tuturor faptelor rele.
- Proștii își consideră întotdeauna dușmanii ca fiind slabi.
- Pe omul chibzuit și elocvent nu mereu îl remarci înainte de a vorbi cu el: e asemenea focului ascuns în mărăcini, care, când se manifestă, își înalță în aer vâlvătaia.
- Bolnavul nu trebuie să-și ascundă boala în fața medicului și nici săracul sărăcia în fața prietenilor.

❖ Furtuna nu vatămă copacii mici, ci pe cei mari, frângându-i, îi smulge din rădăcină.

❖ La vreme de ispită se adună toate nenorocirile.

❖ Nebunii îi urăsc mereu pe înțelepți, ignoranții, pe cei învățați, ticăloşii, pe cei curați, stricații, pe cei buni.

❖ Oricine țese intrigi împotriva aproapelui va cădea în groapa săpată de el însuşi.

❖ Chiar dacă duşmanul e lipsit de putere, un sfetnic înțelept al împăratului nu va permite acestuia să pornească o bătălie, când pacea poate aduce aceleaşi foloase.

❖ Copacul, chiar dacă a fost retezat cu toporul, va creşte din nou; şi rana de săgeată se va vindeca şi va trece. Dar împunsătura cuvântului e de nelecuit, fiindcă ea nimereşte drept în inimă.

❖ Dovada dragostei adevărate stă în aceea de a-i iubi pe cei iubiți şi a ține vrăjmăşie duşmanilor.

❖ Trebuie să păstrezi taina prietenilor tăi. Cel care nu păstrează taina îşi necinsteşte conştiința şi încrederea față de sine.

❖ Omul rău şi viclean preschimbă iubirea în duşmănie şi dezbinare, dacă se bagă între prieteni.

❖ Dacă omul înțelept nimereşte într-o nenorocire, el se va supune şi celui mai umil, câtă vreme nu obține ceea ce-şi doreşte.

❖ Cei care pornesc războiul cad şi ei în plasa lui.

❖ Dintre cei înțelepți nici unul nu se va încumenta la trei lucruri: să se apropie de împărați, să încerce la gust otrava, să încredințeze femeii o taină.

❖ E mai bine să învingi prin ingeniozitate şi minte decât prin împotrivire.

❖ E peste măsură de lăudabil să-ți hrăneşti duşmanii.

❖ Cine se mulțumeşte cu puțin, trăieşte o viață fără griji. Cine nu se mulțumeşte cu puțin, şi-şi îndreaptă privirile către multe şi îndepărtate, fără să se gândească la cauze şi consecințe, capătă acelaşi lucru ca şi muştele: nu le e de ajuns să zboare peste flori şi copaci şi se trezesc câteodată strivite de urechile elefantului.

❖ Cine rămâne întreg slujind împăraților şi apropiindu-se de cei puternici seamănă cu o desfrânată infamă care merge cu mai mulți bărbați.

❖ Cine tinde către bine, trebuie să fie gata să îndure răul.

❖ Mai bine să mergi pe jar şi pe şerpi decât să trăieşti înconjurat de sfetnici răuvoitori.

❖ Mulți puternici învingători sunt lipsiți de putere.

❖ Înțelepciunea îi învinge şi pe cei atotputernici.

❖ Înțeleptul ştie ce să facă şi acolo unde nu are experiență; prostul greşeşte şi acolo unde a învățat.

❖ Rațiunea dă vigoare înțeleptului, iar pe nebun ignoranța îl îmbată.

❖ Nu-ţi încredinţa taina aceluia care te ospătează, înainte să-i afli credinţa şi prietenia.

❖ Nu te preocupa de avuţie, omul înţelept e demn de cinste şi fără avere.

❖ Pe nebun să nu-l dai în vileag, ca să nu înceapă să te urască.

❖ Nu trebuie să neglijezi patru lucruri: focul, boala, duşmanul şi datoria.

❖ Nu există o bucurie mai mare pe lume ca o discuţie prietenească.

❖ Nu există nimic mai puternic decât un sfat bun şi nimic mai vătămător ca fapta ticăloasă.

❖ Trebuie ca cei mari să nu-i dispreţuiască pe cei mici, care se află sub ei: fiindcă cei mici nu sunt chiar aşa mici, atunci când sunt utili celor mari.

❖ Bărbatul inspirat şi generos, chiar dacă nu trăieşte mult, el tot dintre cei cu viaţă lungă face parte, iar acela care trăieşte în deşertăciune şi mizerie, care nu e capabil să fie de folos nici sieşi, nici altora, acela are viaţă scurtă, chiar dacă apucă cele mai adânci bătrâneţi.

❖ Bărbatul inspirat e menit întotdeauna să se înalţe, iar cel josnic să cadă. Fiindcă e foarte greu să ajungi de jos sus, dar de sus e uşor să cazi, mai uşor chiar decât să urci.

❖ Cu adevărat nu există pe lume nimic mai de preţ ca ajutorul prietenului şi bucuria reciprocă.

❖ Cât e pace, trebuie să-ţi împaci duşmanii cu daruri; dacă s-au pornit împotriva ta, nu trebuie să te fereşti. De răbdare şi de smerenie trebuie să dai dovadă şi pe timp de pace, şi pe timp de război.

❖ Între înţelepţi nu există străini.

❖ Cel care amestecă pietrele preţioase şi perlele cu cositorul, acela mai mult se înjoseşte pe sine, decât perlele.

❖ Fugi de omul viclean, chiar dacă sunteţi rude sau apropiaţi.

❖ Înţeleptul e în stare să înţeleagă chiar şi gândurile aproapelui, urmărindu-i comportamentul şi atitudinea.

❖ Chiar dacă sunt mulţi şoareci în palatul imperial, nimeni nu are nevoie de ei, deşi sunt la îndemână; pasărea pe nume şoim, cu toate că e sălbatică, e căutată, e prinsă şi stă pe mâna împăratului.

❖ Oricât ai unge cu miere un fruct amar, tot n-o să-i schimbi amăreala în dulceaţă.

❖ Cel curajos se cunoaşte la mâhnire, iar prietenii credincioşi la nevoie.

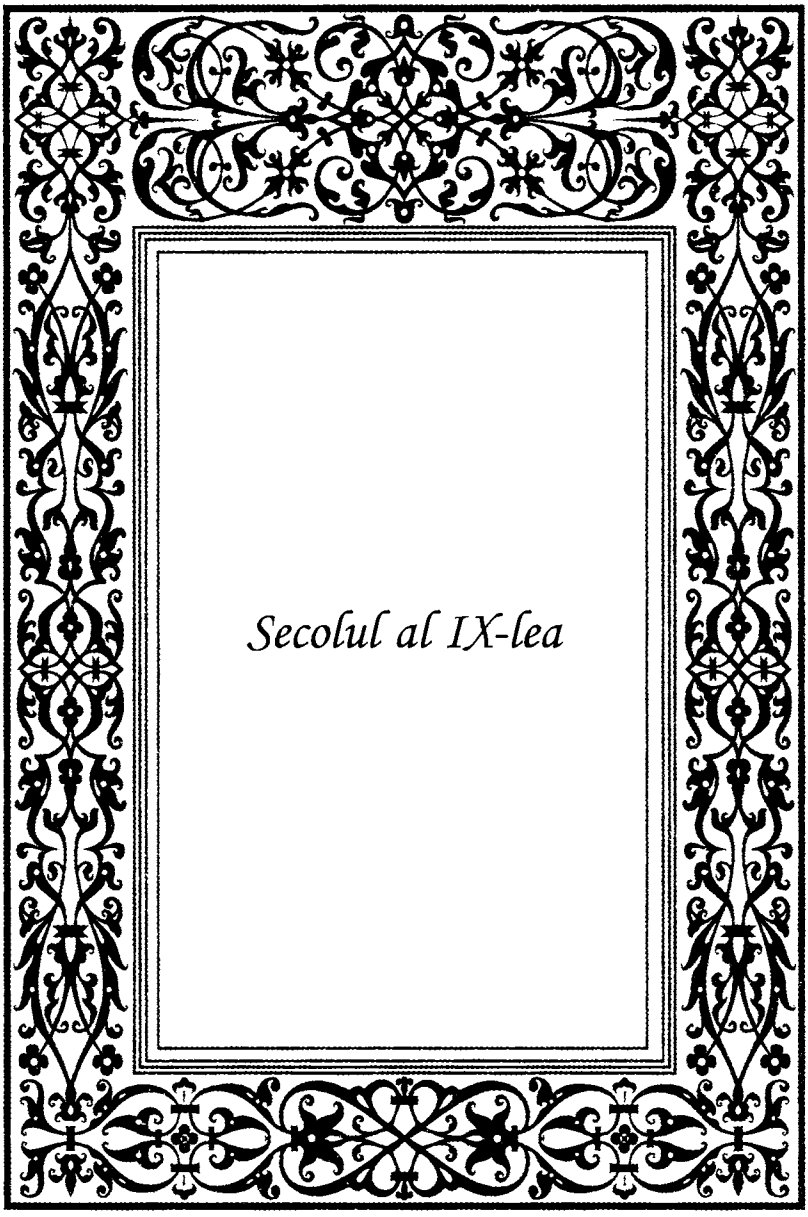
Secolul al IX-lea

Rudaki (Abu Abdullah Jafar ibn Mohammad ibn Hakim ibn Abdurrahman ibn Adam Rudaki Samarghandi) (cca 860–941)

Poet tadjic şi persan.

S-a născut într-o familie creştină. În tinereţe, şi-a câştigat popularitatea datorită glasului său minunat, talentului poetic şi măiestriei în cântatul la instrumentul muzical tradiţional, ruda. Rudaki a fost invitat de Nasr al II-lea ibn Ahmad Samanid (914–943) la curtea sa, unde şi-a petrecut o mare parte din viaţă. După cum spune Abu'l-Fazl ibn Allami, „Rudaki a fost primul dintre contemporanii săi în arta versului, nici arabii şi nici perşii neavând pe cineva asemenea lui". Era considerat nu numai un maestru al versului, dar şi un interpret remarcabil, muzicant, cântăreţ.

Rudaki îi instruia şi-i ajuta pe poeţii începători, fapt care i-a sporit şi mai mult autoritatea. Cu toate acestea, la bătrâneţe a suferit multe lipsuri. Poetul bătrân şi orb (se presupune că ochii i-au fost scoşi, după cum afirmă unele izvoare) a fost alungat de la curte şi s-a întors acasă. După aceasta, el nu a mai trăit mult.

Ne-au parvenit nu mai mult de două mii de versuri din operele lui Rudaki. Versurile care s-au păstrat sunt o dovadă a înaltei lui măiestrii în toate genurile poetice existente în acea epocă. A scris ode festive, gazeluri lirice, mari poeme didactice (culegerea fabulelor faimoase Calila şi Dimma), versuri satirice şi dedicaţii funerare.

Rudaki nu a fost un poet de curte obişnuit. Odele lui încep cu descrieri strălucitoare de natură, cântarea bucuriilor vieţii şi ale dragostei, raţiunii şi ştiinţelor, a binefacerilor şi necazurilor vieţii, cinstirea omului şi a muncii sale. Lipsesc aproape cu desăvârşire motivele religioase. Pe multe versuri şi-a pus amprenta o meditaţie filozofică profundă.

Prin creaţia sa, Rudaki a pus fundamentele întregii poezii tadjico-persane, a perfecţionat genurile de bază şi formele acestora; în versurile sale s-au păstrat aproape toate tipurile de metrici poetice şi modele de versificare. Versurile poetului au devenit un model pentru generaţiile viitoare de poeţi tadjici.

Rudaki este recunoscut drept întemeietorul poeziei clasice, care, răspândindu-se între secolele al X-lea şi al XV-lea printre tadjici şi persani, a dat lumii poeţi precum Firdousi, Khayyam, Saadi şi alţii. Clasicii acestei poezii îşi aminteau cu dragoste de Rudaki, socotindu-l dascălul lor.

❖ Belea pe cel ce cu a sa minte se mândreşte,
Când fiul său e-un prost şi leneveşte.
Păcat că firea-i bună şi-ale minţii roade
Moştenitorului nu sunt lăsate.

❖ Toţi putrezim, aşa e mersul lumii.
Noi vrăbii suntem, moartea – uliu-n aşteptare.
Azi-mâine, orice floare se-ofileşte.
Iar moartea trage tot pe răzătoare.

❖ „Nişte avari – cu toţii", tot zici cu supărare.
Să biruim nefasta lăcomie:
Dă primul tu, fii bun şi fii mai sincer,
Şi vor începe şi-alţii să-ţi dea ţie.

❖ S-au dus cei mari, frumoşi şi în putere,
Cu toţii capul şi-au plecat în faţa Celei Rele.
Ei sub ţărână zac în reci morminte,
Cei ce-au creat şi parcuri şi castele.
Acei ce-n viaţă au avut de toate,

Doar giulgiul şi l-au luat drept strai.
Aşa că zic: fă bine mai cu grabă
Că nu contează-n viaţă câte ai.

❖ În criptă mortul doarme liniştit, nu va să mai învie.
Aşa ni-i dat: în ceruri scrisă o lege din vecie.

❖ Priveşte lumea asta c-un ochi deştept şi cumpătat,
Şi vei vedea cum totul pe loc se va schimba,
Lumea e un ocean, tu barcă fă-ţi din fapte bune,
Uşor şi liniştit tu îl vei traversa.

❖ Pe noi, cei vii, a morţii zi ne face egali,
Cu toţii fi-vom de nedeosebit!

❖ Nume, minte, sănătate şi blândeţe,
Aceste firi patru daruri bunul Creator le dă.
Omul care din pruncie de acestea are parte,
Să nu ştie ce-i tristeţea, viaţă lungă să trăiască.

❖ Li se făcuse frig maimuţelor în iarna aspră,
Când, licuriciul s-a aprins cu o văpaie caldă.
„Să ne încălzim, adio suferinţe grele",
Şi-au aruncat pe licurici o mână de surcele.

❖ Lumea prosperă, iar tu de frig eşti condamnat să tremuri,
Dar fie lumea cât o vrea de strâmbă, tu însuţi fii în lume drept.

❖ E lumea asta trecătoare din mâna unui vrăjitor ieşită,
Fantasme doar în jur şi plăsmuire goală,
Nu te lăsa sedus de-a binelui fantomă,
Dar împotriva răului fă bine de te scoală!

❖ Pe înţelept nu-l poate ţintui locului nici nevasta, nici casa, nici copiii.

❖ Nu te lasă furat de-a nepăsării tihnă,
Lumea e necinstită, te vinde – nici că-i pasă.
Miezul cel rău şi-ascunde sub chip înşelător:
În faptă-i răutatea, iar faţa-i e frumoasă.

❖ Nu poate mare să devină acela-n care sufletul e mic,
Nu va urca pe piedestal, oricât de mare îi va fi puterea...

❖ Grăbeşte-te să te desfeţi cu vinul care scânteiază,
Noblеţea sufletului în el se arată,
Pe vrednici de nevrednici îi separă,
Şi pe aceia care robi s-au făcut, vânzându-se.
Dar ce bucurie aparte acest vin ne aduce,
Când roza aruncă scântei ca amnarul.
Şi câte cetăţi nu i-au căzut la picioare!
Şi cum reuşit-ai să-ţi închini armăsarul.
Şi cum negustorul cel lacom, de vin ameţi,
Se grăbi şi marfa-şi dădu pe nimic.

❖ O, vai nouă, câtă nenorocire ne e pe lume ursită!
E bucuria-n astă lume cu amar îndoită.

❖ Înşelăciunea, vrajba, nu duc la niciun bine,
Şi nimeni, la nevoie, nu se-arată.
Alege singur fructul cel mai dulce,
Pe cel amar - otravă - nu-l atinge!

❖ O, tânăr uşuratic, tu n-ai căderea să vorbeşti
De-acelea care sunt partea înțelepților, de ce tu n-ai văzut, şi nici nu ştii.
Aloe are-un gust amar, zadarnic vrei dulceața să i-o afli,
Şi nu va fi nicicând o salcie înmiresmată ca santalul.

❖ De piedici, omule, să nu te temi şi ține minte:
Urmează iernii vara cea fierbinte.

❖ Povestea mea e despre o albină...
Ea, culegând, odată, miere pentru stup,
Văzu - mai bine nu ar fi văzut! -
Un înflorat urcior, pe malul unei ape.
Şi se lăsă albina peste flori...
Iar când în juru-i noaptea se lăsă,
Ea nu crezu că-i vreme de plecare.
Şi-urciorul o luă pe fundul apei.

❖ Soarta-i nedreaptă cu cei înțelepți.
Munceşte de aceea făr' de odihnă.
Şi ia, când ți se dă, dar dă, la fel, din suflet,
Adună, dar generos împarte cu ceilalți.

❖ Bufnițele au decis să zboare în plină zi împreună cu cocorii.
Numai că, fiind cam chioare, căzură şi-şi frânseră aripile.

❖ De găseşti vreo bogăție, nu te lăsa cuprins în brațele deşertăciunii,
Că lumea a văzut şi-o să mai vadă oameni asemenea ție.

❖ Mai modern ca toți poeții gustului şi sensurilor noi,
Pot să fac din piatră vers mai fin decât mătasea.

❖ Tu eşti îmblânzitor de şerpi, iar lumea-i ca un şarpe, de muşcătura ei vei muri, îmblânzitorule.

❖ El doar înțelepciunii se încrede fără îndoieli şi până la capăt.

❖ Tu îți laşi averea toată la copii, să-ți poarte neamul,
Doar înțelepciunea însă moştenire nu se dă.

❖ Pe ticălos ți l-ai făcut prieten, mi-e şi milă;
Măgarul nu va fi nicicând cămilă!

❖ Tu adesea uiți de bine, doar la rău mintea te duce.

❖ Făr-de ghimpi crezi că nu ai şanse ca să muşti din fructul dulce?

Vasile I Macedoneanul
(812–886)

Împărat al Bizanțului (867–876), fiu de creştin, a devenit din grăjdar imperial una dintre cele mai apropiate persoane ale lui Mihail al III-lea. După ce Mihail a fost asasinat în urma

unui complot pus la cale de Vasile, acesta din urmă a pus mâna pe tron. Foarte repede, fostul grăjdar s-a dovedit a fi un bun cârmuitor.

A guvernat chibzuit şi activ. Cu încetul, imperiul şi-a sporit posesiunile teritoriale, pierdute în timpul năvalelor furtunoase ale musulmanilor din secolele al VII-lea şi al VIII-lea. În vremea lui Vasile I, a fost recucerit Ciprul şi au fost ocupate oraşele antice Melitina şi Samosata. Împăratul însuşi îi conducea pe soldaţi, suportând împreună cu ei greutăţile campaniilor militare. În alianţă cu împăratul de Apus şi cu papii, bizantinii au luptat cu succes împotriva arabilor din Vest. În timpul lui Vasile I, imperiul s-a instalat trainic în partea sudică a Italiei.

Moneda de aur bătută de Vasile Macedoneanul este consemnată ca fiind prima din istoria numismaticii bizantine, care are o reprezentare a lui Hristos pe tron. Pe reversul acestor monede au fost imprimate portretele împăratului însuşi şi ale fiului său mai mare, Constantin, care murise în vremea uneia dintre campaniile militare. Domnia ar fi trebuit să treacă fiului următor, Leon, dar pe acesta împăratul nu-l iubea. Cu toate acestea, conflictul s-a rezolvat în chip fericit pentru tânărul moştenitor: acesta s-a împăcat cu tatăl său şi a fost înscăunat după moartea lui Vasile, prelungind astfel dinastia Macedonenilor.

- Îţi poţi face pe oricine prieten, fără efort, trebuie doar să-l vorbeşti de bine când nu e de faţă la discuţia despre care se vor găsi mulţi doritori să-i povestească. Începutul prieteniei e uşurat de laudă, începutul duşmăniei – de defăimare.
- Sunt inutile eforturile medicului care nu vindecă bolnavul şi deşartă vorba filozofică ce nu lecuieşte suferinţele sufleteşti.
- Dacă nu există lege, fii tu însuţi model pentru supuşii tăi şi se va păstra o amintire de neşters a domniei tale.
- Dintre cei care sunt lângă tine nu-i recompensa pe aceia care, orice ai face, te laudă, ci pe aceia care te ceartă aspru pentru greşelile tale.
- Nu fi leneş şi citeşte cărţile cele vechi, fiindcă în ele vei găsi cu uşurinţă ceea ce autorii lor au aflat cu trudă din experienţa lor de viaţă, şi vei înţelege tot.
- Cel care se supără nu păcătuieşte la fel de tare ca acela care a provocat supărarea.
- De la moleşeala produsă de vin mintea se face asemenea unui grăjdar prost care nu poate să mai întoarcă carul: se bâţâie, trage de cal încoace şi-ncolo, se face de râs în faţa tuturor; astfel, cel ce suferă din cauza vinului trebuie să bea mereu, iar sufletul îi păcătuieşte.
- Ca să-ţi păstrezi cârmuirea întru virtute, nu fă niciodată ceea ce altora le interzici: e rău ca supuşii să afle de fărădelegile puterii.

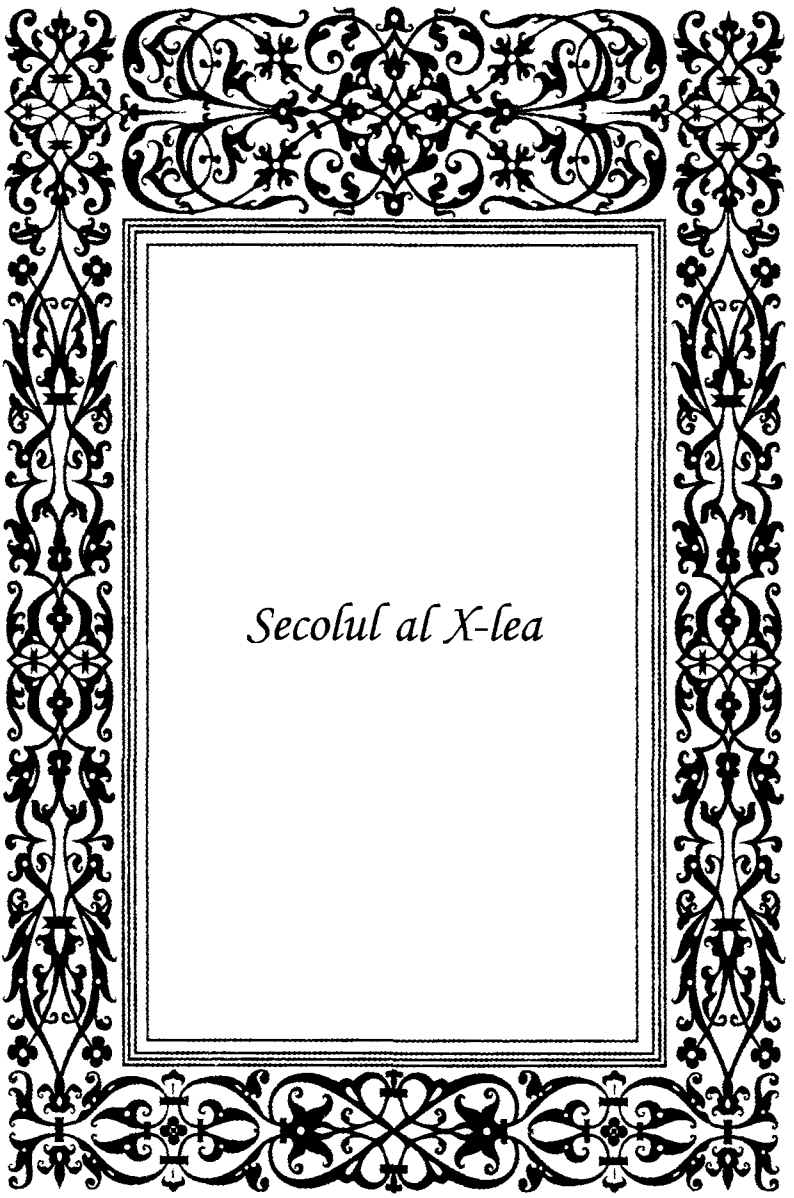
Secolul al X-lea

Al-Ma'arri (Abu Al-'Ala Ahmad ibn 'Abd Allah Ibn Sulaiman Al-Tanukhi Al-Ma'arri) (979–1057)

Înțelept și gânditor arab.

S-a născut în orașul sirian Ma'arrat al-Numan. Tatăl său îndeplinea funcția de judecător. În jurul vârstei de douăzeci de ani, Al-Ma'arri stăpânea toate științele și a reușit să alcătuiască o culegere de „sfaturi", adică de aforisme cu conținut didactic, scrise sub formă de proză ritmată. Din scrierile sale, cele mai cunoscute sunt Splendori (carte de versuri) și Scânteia silexului.

❖ În adăpostul pământesc trăim fără acoperiș;
Nenorociri fără de număr se-abat precum o ploaie.
Greșelile să ni le regretăm? Priviți și singuri:
La număr sunt egale cu firele nisipului de sub picioare.
Că niciun dregător nu-i e poporului pe plac,
Nici chiar acela care spre bine îl îndreaptă.
Domnește prințul peste-un ocean de sclavi,
Dar însuși este sclavul pasiunilor sale.
Posibilul e uneori de neatins,
Ce pentru unu-i simplu, pe altul l-a învins.
Și tot ce se petrece ne pare că-i la fel,
Cu tot ce lumea știe de când e leru ler.
Și binele îl capătă acela care știe
Să-și țină limba-n gură la beție.
Ce-i bun se stinge, iar ce-i rău e-n floare,
Ne ține falsitatea discurs de sărbătoare.
Viața stârnește frica, iar oamenii, ca-n vis, se pare,
Că se avântă-n goană pe-a fricii spinare.

„Un veac să ne trăiești!" m-asigură prietenii,
Dar cât s-ar bucura dac-aș muri.
Aproapele, ca un străin, adesea te rănește.
Și fie cumpătarea scut ferm ce vă păzește.
Acel cu fața albă e negru-n al său suflet
O, oamenii-s ca niște ciori pe o grămadă de grăunțe!

❖ Cum valul e atras de malul cel stâncos,
La fel și muritorul, de gestul găunos.
Și cum să fim eliberați de pasiune
Când tocmai ea, de veacuri, ne supune?
De-ar fi ca Domnul să-i judece pe oameni după faptă,
N-ar mai scăpa nici ticălosul de răsplată.

❖ Când rațiunea o-ntunecă tristețea,
Ea caută alean în fantezii.
Când lumea trăitoare pe pământ privești –
Câți oameni sunt, atâtea obiceiuri.
Când ești lingău, respiri fățărnicie,
Prieteni ți se-aduc pe farfurie.

❖ Aripile ştiinţei m-au înstrăinat de oameni,
Am văzut că oamenii sunt ca praful.
Pentru mulţi, sensul vieţii îl arată mormântul,
Iar pe mine m-a istovit dragostea de viaţă.

❖ Cu mare trudă săvârşim noi bine,
În schimb, nici mişelia n-o vedem.
Ne-au fost odată suflete pure,
Dar aurul în timp le-a terfelit.
Nu crede-n tot ce oamenii vorbesc,
Că-n vorbe zac minciuni ce otrăvesc.

❖ Un ignorant veni la noi, să ne înveţe,
Dar din pruncie ne-am temut de-aceştia.
Neadevărul domneşte pe lume de la-nceputul zilelor
Şi-i pedepseşte plin de furie pe cei mai înţelepţi dintre oameni.

❖ Să nu-i invidiezi vreodată pe cei aleşi de soartă.
Viaţa nu le e nesfârşită şi cu toţii depindem de întâmplare.
O, omule, eşti mic şi slab,
Eşti robul mârşav al cărnii lacome.
O, dacă lacomul ce se apleacă deasupra izvorului,
Ar vedea din vreme moartea ce şerpuieşte în el!

❖ Niciun folos n-ai din cunoaştere, iar mintea e povară grea,
Nechibzuinţa e mai câştigată-n vremea noastră.
Dă-i, celui care cere, şi ultima monedă;
Tot ce ai pus deoparte se-mprăştie în vânt.
De-acuma gândurile-mi vor rămâne ascunse,
Să nu-i înfricoşez pe-ai mei cu ele.

❖ Prorocii au murit, dar încă ne mai picură în suflet
Fragmente din cele ce-au rostit, chiar dacă se aud tot mai slab.

❖ Să sărăcească cel bătrân. E viaţa, pare, dreaptă;
Şi leii niciodată să nu-şi hrănească puii.
Născându-i, dăm copiii pe mâna morţii,
A lor neascultare ne e răsplată dreaptă.

❖ Eu printre mincinoşi am devenit fătarnic,
Cât sunt sătul de astă lume!

❖ Rogi soarta: „Hai să fim prieteni!"
Şi dintr-odată îţi arată ceafa.

❖ Fii ai lui Adam, ce prost trăiţi!
Şi-n dragoste, şi-n ură, vă minţiţi.

❖ Aşa-i făcută lumea: când unul vine acasă,
Un altul e chemat să iasă.

❖ I-am pus cândva în bot inel unui viţel de aur,
Acum am înţeles: tăcerea e de aur.

❖ Cauţi profitul, în ce vezi tu câştig?
A tale năzuinţe - un gaj al morţii.

❖ Tu vrei să vindeci omul de rele apucături,
Nu încerca, nu-i leac pe lume să le-nlături.

❖ Omul cel bun e pretutindeni renegat
Chiar şi de-ai săi când e înconjurat.

Avicenna (Abu Ali Al-Husayn ibn 'Abd Allah ibn Sina) (980–1037)

Filozof, om de ştiinţă, medic persan (tadjic). A trăit în Asia Mijlocie şi în Iran. Principalele lucrări filozofice: Cartea tămăduirii, Cartea îndrumărilor şi învăţăturilor, Cartea cunoaşterii. *Cea mai importantă scriere ştiinţifică a lui Avicenna este* Canonul medicinei *– o enciclopedie medicală în cinci părţi care a devenit celebră în întreaga lume.* Canonul medicinei *este o sinteză a concepţiilor şi experienţei medicilor greci, romani, indieni şi din Asia Mijlocie şi a fost reeditată în limba latină de aproape treizeci de ori, fiind pentru multe secole un îndrumar obligatoriu în Europa şi în ţările din Orient. În* Canon *sunt expuse fundamentele teoretice ale medicinei – opiniile autorului de filozofie a medicinei, teoria despre aşa-numitele sucuri (sângele, limfa, fierea) şi despre diverse constituţii fizice, bazele anatomiei omului, sunt examinate cauzele bolilor şi ale sănătăţii, simptomele bolilor, se sugerează o teorie a alimentaţiei raţionale. Avicenna a propus ipoteza despre stimulii nevăzuţi ai îmbolnăvirilor „febrile" (infecţioase) care se transmit prin apă şi aer. În alchimie, Avicenna a fost primul critic al ideii de transmutaţie a metalelor, pe care o socotea imposibilă, şi a afirmat că sarcina principală a alchimiei este prepararea substanţelor medicamentoase.*

Din poezia sa, au ajuns până la noi câteva versuri în limba arabă şi farsi. Tema principală a creaţiei sale poetice este veşnicia materiei, propagarea civilizaţiei şi a ştiinţei.

❖ Inactivitatea şi trândăvia nu numai că produc ignoranţă, dar, în acelaşi timp, sunt cauza îmbolnăvirii.

❖ În singurătate omul n-ar supravieţui. Tot ce îi trebuie, el primeşte datorită comunităţii.

❖ Medicul trebuie să fie înzestrat cu privire de şoim, mâini de femeie, înţelepciune de şarpe şi inimă de leu.

❖ Tot ceea ce suportă acţiunea unei cauze nemijlocite o suferă prin intermediul a ceva analog care îi este transmis de această pricină, ceea ce e limpede prin inducţie. Dogoarea focului, de exemplu, acţionează asupra unuia sau altuia dintre corpuri, transmiţându-i doar analogul său, şi anume căldura. Identic se petrec lucrurile cu forţe asemănătoare din rândul calităţilor. Astfel, un suflet chibzuit acţionează asupra unui alt suflet chibzuit asemănător lui, doar transmiţându-i analogul său, sub o formă pe care mintea o poate înţelege; sabia retează prin transmiterea formei sale exterioare către obiectul care îi suferă acţiunea; piatra ascute cuţitul transmiţând tăişului acestuia analogul care îi este potrivit, şi anume uniformitatea şi netezimea părţilor sale.

❖ Sufletul seamănă cu un felinar de sticlă, cunoaşterea este lumina care întreţine flacăra, iar înţelepciunea lui Dumnezeu, uleiul. Dacă felinarul e aprins, eşti viu, dacă s-a stins – ai murit.

❖ Înţelepciunea este ceea ce ne pregăteşte pentru fericirea supremă într-o viaţă plină de amar.

❖ Menirea forţelor reproductive constă în conservarea speciei, fiindcă năzuinţa către veşnicie este ceva care provine de la divinitatea care se află deasupra noastră a tuturor. În ce priveşte incapacitatea de a prelungi existenţa individului şi capacitatea de a prelungi existenţa speciei, forţa respectivă tinde către compensarea acestei existenţe într-un nou individ, pentru ca în felul acesta să-i fie conservată specia. Astfel, forţa hrănitoare compensează tot ce se descompune la individ, iar forţa reproductivă compensează ceea ce se descompune la specie.

❖ Forţa reproductivă îşi are sediul într-un organ deosebit de sensibil, pentru ca, prin dorinţă arzătoare, să înlesnească tendinţa de împreunare. În caz contrar, dacă aceasta nu ar oferi un prilej de desfătare şi dacă aceasta n-ar fi fost obiectul unei dorinţe arzătoare, nimeni nu s-ar fi complicat cu aşa ceva, fiindcă această actvitate nu e necesară pentru prelungirea existenţei individului.

❖ Medicul are trei arme: cuvântul, planta şi cuţitul.

❖ Prostul şi limbutul nu ştiu să ţină un secret,
Prudenţa e cu adevărat mai scumpă decât lauda,
Taina e prizonieră dacă o ţii ascunsă,
Tu eşti prizonierul ei, dacă o divulgi.

❖ Se cuvine ca filozoful să folosească în cărţile sale simboluri şi aluzii. Se ştie doar cum îl mustra Platon pe Aristotel pentru răspândirea înţelepciunii şi prezentarea ostentativă a cunoştinţelor. Iar Aristotel era perfect de acord cu el: „Deşi am făcut acest lucru, am lăsat în cărţile mele multe lacune pe care doar puţini, învăţaţii şi cei înzestraţi cu raţiune, vor putea să le umple"

Firdoùsi (Hakim Abu L-Qasim Firdawsi Tusi) (cca 934–1024)

Poet iranian, înţelept. S-a bucurat de simpatia lui Mahmud Ghaznawī – sultan al Kabulului între anii 998 şi 1030, care a fost un protector al literaturii persane.

Capodopera lui Firdoùsi, rezultat a douăzeci de ani de muncă intensă, este marea poemă epică Şah-name (Cartea regilor), terminată în anul 1010. Subiectul acesteia este inspirat din miturile şi legendele persane şi tadjice din vremuri imemoriale până la moartea ultimului rege sassanid, Yazdgerd al III-lea, ucis de arabi în anul 653, după prăbuşirea statului său.

Lui Firdoùsi îi aparţine şi poemul de mici dimensiuni Iusuf şi Zulaika (în tradiţia musulmană, Zuleika este numele soţiei lui Potifar, şeful gărzilor de corp ale faraonului). Gândit ca o digresiune lirică în lucrarea poetică principală a lui Firdoùsi – istoria biblică a lui Iosif, exploatată deja în Coran şi în basmele musulmane de origine evreiască – poemul se transformă într-o poveste de iubire romantică ce alternează cu învăţături etice şi religioase.

❖ Se poate ca-mpreună să dăm de o ieşire,
Există scăpare din orice nenorocire.

❖ Cununa, frumuseţe a tot ce-i viu e raţiunea,
Recunoaşte că temeiul firii e raţiunea.

❖ Magie-n loc de-onoare, curajul nu-şi găseşte cale.
Iar adevărul s-a ascuns, viciul e la mare căutare.

❖ Fapta eroului şi vorba înţeleptului.
Chiar şi-ntr-o sută de ani, nu vor şti ce-i sfârşitul.

❖ Şi binele şi răul sunt călăuze permanente;
Aşa e lumea cu ale ei miraje.
De ce-ţi doreşti o viaţă atât de lungă,
Dacă a lumii taină oricum n-o vei cunoaşte?

❖ Acela-n care arde lumina raţiunii,
Nu va spori, cu ale sale fapte, răul lumii.

❖ Cum se deosebeşte a cerului mânie, de mila lui,
Îmi veţi răspunde, oare, învăţaţilor!

❖ Chiparosul, dacă se-nalţă zvelt spre cer,
Fazanul de ce-ar privi la tufa mititică?

❖ Cine îşi ia să crească-n casă pui de leu,
Să ştie că acesta va creşte într-o zi.
În cuşcă de oţel să îl încuie,
Că altfel, de viu îl va-nghiţi.

❖ Sunt biciuit, dar eu o ţin întruna:
„Păziţi-vă onoarea!" Şi dacă nu-i - de unde?
„Frumosul îndrăgiţi" - conjur.
Se poate oare da aşa poruncă?

❖ Suntem la fel, şi bogatul, şi săracul.

❖ O, înţeleptule din vechime, ce îmi vei spune
Despre această lume, de-a ei deşertăciune?
Cui este dat să urce cu avânt, şi cui să cadă,
În curgerea vremurilor viitoare?
Din timpul fără de sfârşit,
Primim în dar, pe lume, doar o oră.
Aşa că cine poate şti, ce bătălii şi ce ospeţe
Se-ascund în casa timpului grăbit?

❖ Şi ce-ai aflat împarte-le la toţi,
Cu stăruinţă cată a-nţelepciunii rădăcină:
Nu numai la crenguţe să priveşti de vrei
S-ajungi la al cunoaşterii temei.

❖ Din raţiune vin tristeţea, desfătarea,
Din raţiune, iaraşi, mărirea şi căderea.

❖ Aşa e legea curţii în care rău-i rege:
Fie că urci pe şa, fie sub şa vei trece.

❖ Cunoaşterea-i mai sus ca numele şi rangul,
Şi educaţia e mai de preţ ca darurile firii,
Căci dacă nu educi talentul din născare,
Acesta se usucă, şi mai degrabă moare.

❖ De-ar fi şi mii de ani să-mi fie fericirea roabă,
Într-un final, şi lumea viclenia şi-o arată.

❖ Ce poate fi creație într-o lume muritoare,
În care totul e dinainte-n ceruri stabilit,
În care totul, pe neștiute, se-îndreaptă spre-un sfârșit
Dintru-nceputuri hotărât de Creator?

Murasaki Shikibu
(978–1016)

Scriitoare japoneză. Numele ei adevărat (ca și cele ale altor femei scriitoare din epoca Heian) nu se cunoaște. Murasaki Shikibu este o poreclă formată din numele uneia dintre eroinele romanului Genji Monogatari, iubita prințului Genji, și funcția tatălui scriitoarei „shikibu-sho".

În anul 1005, ea a fost nevoită să intre în slujba împărătesei Shoshi (Akiko), fiica lui Fujiwara no Michinaga. În același timp cu Murakasi, și-au început serviciul la curte și alte poete celebre: Akazome Emon, Izumi Shikibu.

Cercetătorii presupun că Genji Monogatari a fost scris între anii 1001 și 1008. Aproximativ între anii 1013 și 1014, a fost redactat un volum personal cu versurile poetei. Din vreme ce nu există niciun fel de informații despre ea și nu s-au găsit versuri scrise după anul 1014, se presupune că la acel moment părăsise deja curtea. Majoritatea cercetătorilor consideră anul 1014 drept an al morții poetei.

❖ Ah, dacă am ști câte guri rele sunt pe lume și câtă tristețe e în ea!

❖ Necazurile acestei lumi sunt doar o rouă trecătoare, iar sufletul nu trebuie să se îngrijească de ele; să nu ne pară rău după eforturile de-a ne alătura celor fără de prihană.

❖ E ușor să scoți la iveală defectele altora, dar să te înfrânezi tu singur e greu. Acela care uită aceasta și se înalță pe sine, pe unii îi desconsideră, pe alții îi ponegrește, nu face decât să-și arate propria micime.

❖ Pentru fiecare mărunțis există un loc și un timp cuvenite.

❖ Dacă omul e bun la ceva, la altceva e rău. Nu se potrivește femeii tinere să se poarte extrem de serios, iar femeilor care ocupă poziții înalte să se dedea la ștrengării.

❖ Fiecare e alcătuit în felul său și nu există om care să fie un răufăcător absolut. Nu există nici din aceia care să adune în sine toate calitățile: frumusețe, reținere, minte, gust și fidelitate. Fiecare e bun în felul său și e greu de spus cine este cu adevărat mai bun.

❖ Cât de ciudat e că mărunțișurile ni se ivesc brusc în amintire, iar ceea ce ne-a preocupat odinioară se uită odată cu trecerea anilor.

❖ Oamenii cu adevărat buni la suflet se gândesc și au grijă chiar și de cei care îi urăsc. Dar cât de greu e de ajuns aici.

❖ De obicei, oamenii judecă numai după criteriile lor, iar altele nici măcar nu le iau în calcul.

❖ Inima se schimbă așa de repede încât nici nu bagi de seamă.

❖ Atunci când se revarsă versuri delicate, deșertăciunea nu-și află locul.

❖ Acela care își iese din fire și-i rănește pe ceilalți e demn de batjocură.

❖ E greu să găsești un om care să te înțeleagă cu adevărat.

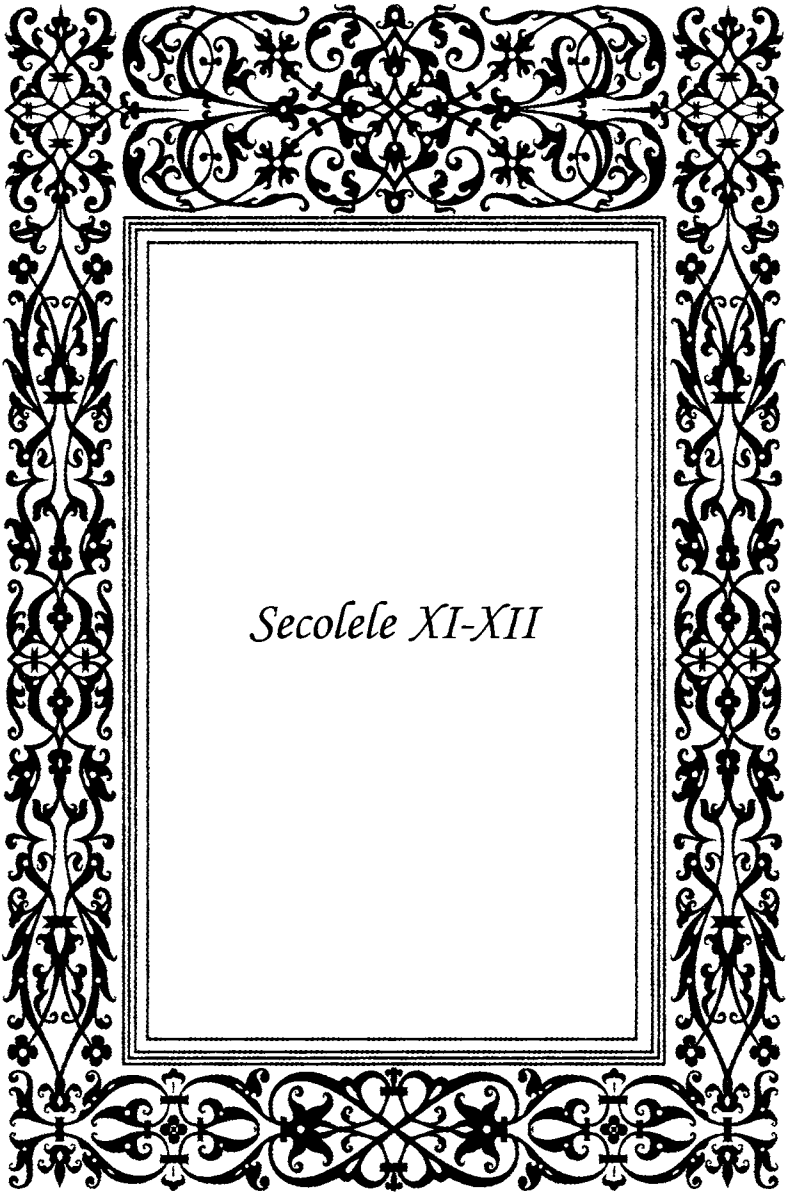
Secolele XI-XII

Pierre Abélard
(1079–1142)

Filozof francez. În anul 1113, a deschis o şcoală proprie, care a atras foarte mulţi elevi. Istoria tragică a iubirii dintre Abélard şi Héloïse s-a terminat cu retragerea acestuia la mănăstire în anul 1119.

În disputa despre natura universaliilor, Abélard a dezvoltat teoria denumită mai târziu conceptualism: conceptele generale nu sunt nici reale, nici simple denumiri lexicale, ci sunt conţinute în sensul cuvintelor şi reprezintă conţinutul gândirii raportat la o mulţime de lucruri individuale pe temeiul calităţilor acestora sau al asemănării dintre ele.

În etică, Abélard a mutat accentul de pe faptă pe intenţie şi considera drept criteriu al moralităţii conformitatea cu conştiinţa. Elaborarea de către Abélard a dialecticii scolastice prin scoaterea la iveală a argumentelor contrarii (scrierea Da şi nu) l-a făcut unul dintre cei mai importanţi reprezentanţi ai metodei scolastice. Orientarea raţionalistă a teologiei lui Abélard („înţeleg ca să pot crede") a iscat o reacţie de protest din partea reprezentanţilor misticii ortodoxe (Bernard de Clairvuax). Teoria lui Abélard a fost condamnată de conciliile de la Soissons (1092) şi Sens, şi, de asemenea, de Papa Inochentie al II-lea.

Versurile de dragoste ale lui Abélard, scrise în limba latină, se remarcă prin profunzime psihologică, la fel ca şi autobiografia sa, Istoria nenorocirilor mele, *sau corespondenţa dintre Abélard şi Héloïse (între anii 1132 şi 1135), care a fost tradusă deja în secolul al XII-lea din latină în franceză şi a fost un izvor de inspiraţie pentru mulţi scriitori.*

- Nu e raţional să judeci gândurile şi puterea de înţelegere ale cuiva după gândurile şi puterea de înţelegere ale altuia.
- Bunăstarea îi face întotdeauna pe proşti aroganţi, iar un cămin paşnic şi lipsit de griji slăbeşte puterea spiritului şi-l îndreaptă către ispite banale.
- Binele constă chiar şi în aceea ca nimeni să nu facă binele, dacă ceea ce face nu corespunde niciunei porunci dumnezeieşti.
- Dacă în vreo carte ceva ne uimeşte şi ni se pare absurd, să nu ne grăbim să zicem: „Autorul acestei cărţi e departe de adevăr". E mai corect şi mai potrivit să recunoaştem că în scriere s-a strecurat o inexactitate, sau că interpretul a greşit, sau că noi înşine nu am înţeles până la capăt cele citite.
- Dacă după studierea doctrinelor filozofilor am începe să le judecăm viaţa, am descoperi care este regula religiei adevărate. Ca şi apostolii, ei au putut să renunţe la tot. Cine se compară cu Diogene în privinţa disprețului faţă de lume?
- Există reguli fără excepţie, ca de pildă: în orice discuţie filozofică, autoritatea trece pe ultimul loc sau nu este deloc luată în seamă.
- Logica m-a îndepărtat de lume.
- Se cuvine ca adevărul să fie ţinut secret ca să-l ferim de vulgarizare.
- Nu părerea oamenilor, ci argumentele raţiunii – iată formula universală de căutare a adevărului.
- Nu trebuie să crezi în ceva ce nu ai înţeles mai întâi.
- Şcolile actuale sunt inutile dacă le judecăm după rezultate. Se predă doar ştiinţa de a depozita vorbe fără sens, de parcă e mai important ca oile să behăie, decât să se hrănească.

❖ Dacă facem încercarea de a demonstra că unele şi aceleaşi cuvinte sunt folosite de diferiţi autori în înţelesuri diferite, vom găsi cu uşurinţă soluţia la multe contradicţii.

❖ E mai potrivit să te bazezi nu pe o muncă meticuloasă, ci pe raţiune.

❖ Eu am fost familiarizat cu studierea filozofiei încă aproape din faşă.

Vladimir Vsevolodovici Monomah (1053–1125)

Cneaz al Smolenskului (din anul 1067), al Cernigovului (din anul 1078), mare cneaz al Kievului (între anii 1113 şi 1125), comandant militar, scriitor, fiu al marelui cneaz Vsevolod I Iaroslavici şi al prinţesei de origine greacă Ana (Maria) Constantinovna, fiica împăratului Bizanţului, Constantin al IX-lea Monomah. Numele „Monomah" l-a primit datorită legăturilor sale de familie.

Fiind cneaz al Smolenskului, Vladimir a primit în anul 1078 de la tatăl său şi domnia asupra Cernihivului.

În anul 1094, când cneazul Oleg Svetoslavici şi-a făcut apariţia la porţile oraşului Cernihiv, în fruntea războinicilor polovţieni, în încercarea de a recuceri oraşul pe care odinioară îl conducea tatăl său, Vladimir nu a dorit să lupte şi a plecat din oraş la Pereslavl, împreună cu un mic grup de susţinători, unde a domnit, salvându-i pe localnici de nenorocirile create de polovţieni. Ulterior a cedat oraşul Pereslavl fratelui său Rostislav şi a domnit în Smolensk.

Tatăl său, Vsevolod, mare cneaz al Kievului, i-a lăsat moştenire lui Vladimir un mare cnezat, dar Monomah, nedorind reluarea războaielor interne, a refuzat această cinste şi l-a încoronat mare cneaz al Kievului pe verişorul său Sveatopolk al II-lea Izeaslavici.

Vladimir Monomah a fost o persoană foarte cultivată pentru vremea sa şi era înzestrat cu talent literar. Scrierea sa Învăţături pentru copiii mei se termină cu o scurtă descriere a vieţii sale şi cu o scrisoare adresată cneazului Cerhigovului, Oleg. Cnezatul Kievului l-a lăsat moştenire fiului său mai mare, Mstislav Udalom, instaurând în felul acesta o nouă manieră de succesiune la tron, orientată spre centralizarea puterii cnezatului. Vladimir Monomah a fost unul dintre ultimii mari cneji ai Kievului, în vremea cărora s-a păstrat unitatea Rusiei.

După cum spun cronicile, slava lui Vladimir Monomah „s-a răspândit în toate ţinuturile; din cale-afară de temut a fost pentru cei netrebnici; a fost iubitor de frate şi iubitor de săraci şi mare luptător pentru ţinuturile ruseşti"

„Nu vă juraţi dacă nu sunteţi nevoiţi, dar, odată ce aţi jurat şi aţi sărutat crucea, ţineţi-vă jurământul. Nu fiţi mândri, fiindcă toţi suntem muritori: azi în viaţă, iar mâine în mormânt. În casa voastră nu vă bazaţi pe slugi, ca să nu râdă de casa voastră şi de masa voastră cei ce vă trec pragul. Să numiţi voi înşivă straja, iar noaptea să nu vă culcaţi dacă straja nu e la locul ei. Când vă culcaţi, nu lăsaţi arma departe de voi. Oriunde aţi merge, nu vă lăsaţi slugile să-i asuprească pe cei care trăiesc în locurile prin care veţi trece. Din contra, oriunde faceţi popas, daţi de băut şi de mâncat celor care vă cer. Respectaţi-vă oaspeţii şi solii. Dacă nu-i puteţi onora cu daruri, ospătaţi-i cu mâncare şi băutură. Oaspeţii împrăştie vorba despre om peste întreg pământul şi fac renume bun sau rău. Vizitaţi-l pe cel bolnav. Închinaţi-vă în faţa osemintelor celui mort, fiindcă cu toţii suntem muritori. Nu treceţi pe lângă cineva fără să-i adresaţi o salutare sau o vorbă bună. Iubiţi-vă nevestele, dar nu le daţi puterea asupra voastră. Lenea e mama tuturor viciilor. Nu vă leneviţi la facerea de bine, şi, mai

ales, nu vă leneviți față de biserică. Să nu vă prindă soarele dormind. De cum ați văzut soarele, slăviți-l pe Dumnezeu, sau adunați-vă la sfat, sau judecați oameni, sau porniți la vânătoare."

Omar Haiam (Ghias Od-Din Abul-Fatah Omar ibn Ibrahim Haiam Nişaburi) (1048–1131)

Poet, matematician şi filozof persan şi tadjic.

Educația primară a primit-o în orașul natal, apoi în marile centre ale acelei vremi: Balhi, Samarkand şi altele. În jurul anului 1069, la Samarkand, Haiam a scris tratatul Despre demonstrațiile problemelor de algebră. *În anul 1074, a coordonat marele Observator astronomic de la Esfahān (în Iranul de astăzi). În anul 1077, a terminat lucrul la cartea* Comentarii la postulatele dificile ale lui Euclid. *Peste un an, introduce calendarul. În ultimii ani ai secolului al XI-lea se schimbă cârmuitorul orașului Esfahān, iar observatorul este închis.*

Haiam face un pelerinaj la Mecca în anul 1097, lucrează ca medic în provincia Horasan şi scrie tratatul în limba farsi Despre universalitatea ființei.

Ultimii zece-cincisprezece ani din viață Haiam îi petrece în izolare în orașul Neishabur (în Iranul de astăzi), comunicând foarte puțin cu oamenii. După cum afirmă istoricii, în ultimele ceasuri de viață, Haiam a citit Cartea tămăduirii *al lui Avicenna. A ajuns până la partea* Despre unitate şi universalitate, *şi-a pus periuța de dinți ca semn de carte, s-a ridicat, şi-a spus rugăciunea şi a murit.*

Creația lui Omar Haiam reprezintă un fenomen uimitor în istoria culturii popoarelor din Asia Mijlocie şi în istoria umanității. Descoperirile sale în domeniul fizicii, matematicii, astronomiei au fost traduse în multe limbi ale lumii. Versurile sale, „ca muşcătura de şarpe", cuceresc până în prezent prin extrema lor forță de cuprindere, concizie, expresivitate, simplitate a mijloacelor creative şi prin elasticitatea ritmului. Filozofia lui Haiam îl apropie de umaniştii epocii Renaşterii („Țelul Creatorului şi apogeul Creației suntem noi"). El condamna normele existente în lume, dogmele religioase şi viciile care domnesc în societate, socotind că această lume este vremelnică şi pieritoare. Teologii şi filozofii din acea vreme erau de părere că viața veşnică şi fericirea pot fi cunoscute numai după moarte. Toate acestea şi-au găsit reflectarea în opera poetului. Cu toate acestea, el iubea şi viața reală, îşi înălța glasul împotriva defectelor ei şi îndemna la desfătare în fiecare clipă a vieții.

Oricare dintre catrenele lui Haiam este un mic poem. El a şlefuit forma catrenului, asemenea unei pietre prețioase, a confirmat legile interne ale rubaiatei, neexistând un egal al lui Haiam în această privință.

❖ În viață, îmbătarea e mai de preț ca toate,
Cântul gingaşului piept e mai de preț ca toate,
Iureşul gândului liber e mai de preț ca toate,
Uitarea a tot ce-i interzis e mai de preț ca toate.

❖ Hotar pe câmp. Un izvoraş. În jur e primăvară.
Şi-o fată-ți toarnă vin în cană – jumătate.
Ce clipă scumpă! Dar cum îți fuge gândul la eternitate,
Şi-a dispărut: s-a spulberat în zare.

❖ Să fac lumină lumii ca un soare nu pot,
Să deschid poarta tainelor lumii nu pot,
În marea de gânduri am aflat perla înțelesului,

Dar de frică ce mi-e s-o găuresc nu pot.

❖ Dacă noaptea dorul vine pe furiş – cere să ţi se aducă vin.
Nu te ruga de soartă să se-ndure.
Tu nu eşti aur, prost beţiv, şi abia de te vor recunoaşte,
Când în pământ săpa-vor să te afle.

❖ Viaţa a luat-o razna şi fără urmă trecu,
Ca o noapte de beţie, mohorâtă trecu.
Viaţa – o clipă cât universul întreg,
Ca nisipul prelins printre degete, neştiută, trecu.

❖ Înţeleptul ştie sigur: nu există minuni,
Nu se ceartă pe câte sunt ceruri deasupra,
Când mintea-nvăpăiată pe veci se va întuneca,
Ce mai contează cine – furnică sau lup – te va mânca?

❖ Cum perla are nevoie de noapte deplină,
La fel, sufletul, mintea, după suferinţe suspină.
Ai pierdut tot ce-aveai şi ţi-e inima goală?
Cupa asta se va umple singură din nou.

❖ Maestre, care faci corturi din mătasea minţii,
Şi la tine va sosi, nechemat, întunericul. O, Haiam!
Se va rupe firul cel şubred.
Viaţa ta, pe nimica, la piaţă va ajunge.

❖ Mi se zice beţiv – şi-adevăr că-i aşa!
Păcătos, răzvrătit – şi-adevăr că-i aşa!
Eu sunt eu. Trăncăniţi ce vă place:
Haiam nu se schimbă. Şi-adevăr că-i aşa!

❖ Nu mai există bărbaţi să-i mai poţi iubi,
Numai vinul mă poate, iar şi iar, linişti,
Nu refuza toarta urciorului,
Dacă la bătrâneţe de folos îţi va fi.

❖ Nu boci! Că nu ne e dat nouă să alegem:
Că plângi sau nu, de murit tot vom muri,
Capetele noastre înţelepte vor ajunge argilă.
Iar mâine picioarele olarului o vor călca.

❖ Zorii s-au arătat şi celor ce-au fost înainte de noi!
Pe boltă stelele s-au rotit şi înainte de noi!
Cu talpa, păşind, în ghemotocul de praf cenuşiu,
Ai strivit ochiul cel tânăr şi plin de strălucire.

❖ Acea taină minunată de toţi am s-o ascund.
Nu poate a mea artă acel cuvânt să-l cuprindă.
Ţinuturi întregi îmi sclipesc pe dinainte...
iar graiurile lor sunt pământeşti.
Despre a minunii taine, neştiute, n-ai cum să povesteşti.

❖ În zori, chipurile lalelelor sunt acoperite de rouă,
Iar violetele, umezite, îşi ascund frumuseţea.
Trandafirul ce doarme încă-n boboc îndrăgesc,
Cu poala petalelor ademenitor ridicată.

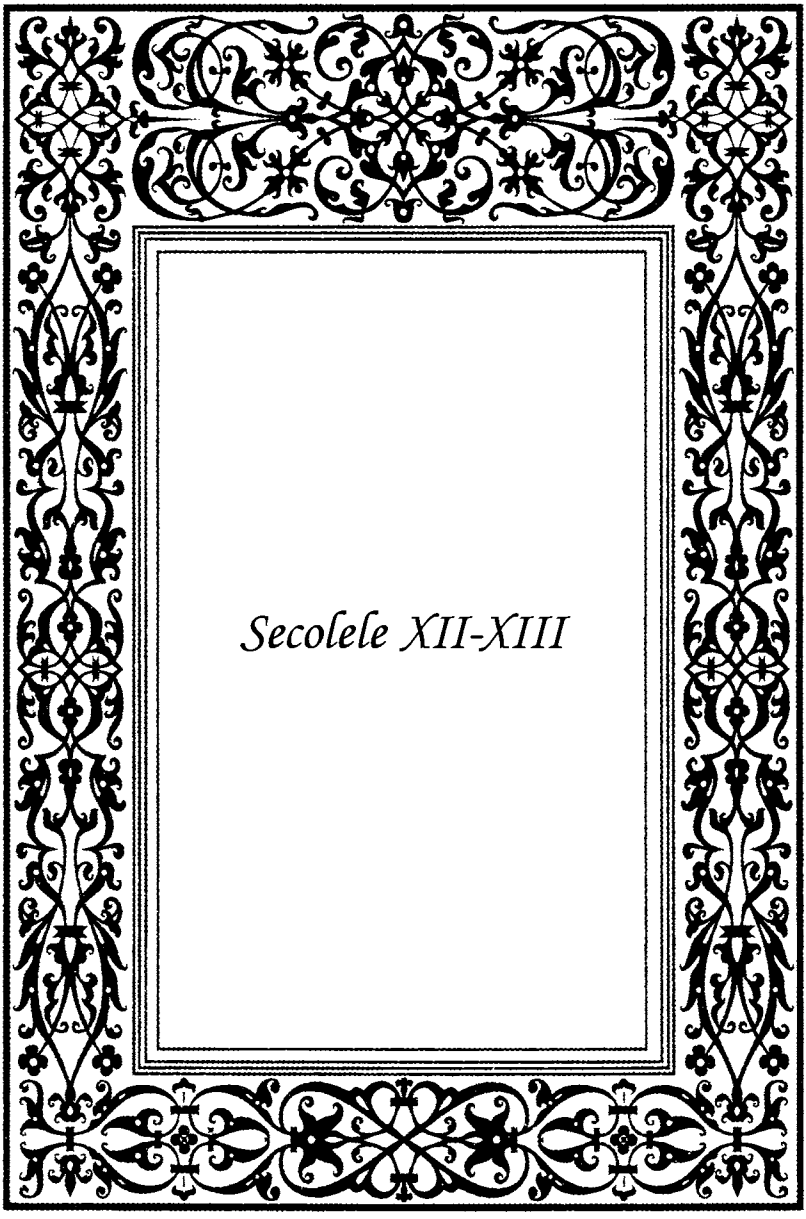
Secolele XII-XIII

Al-Samarqandi (Shams Al-Din Muhammad Ibn Ashraf Al-Husayni Al-Samarqandi) (sec. al XII-lea)

Poet persan. Datele biografice sunt modeste. Este cunoscut datorită faptului că a tradus în limba farsi aşa-numita „poveste înrămată", scrisă încă înainte de secolul al V-lea, o operă literară în care sunt puse laolaltă diferite povestiri şi basme. La baza acestei poveşti au stat treizeci şi patru de istorii din O mie şi una de nopţi, dedicate lui Sindbad Marinarul. Această scriere este cunoscută sub titlul Sindbad-name.

❖ Fereşte-te de duşmanul din casă, fiindcă fiecare săgeată slobozită din coarda vicleniei sale şi din arcul răutăţii sale aduce pieirea.

❖ Belşugul e-o-ntâmplare: va continua timpul să zboare,
Şi, dintr-o mişcare,
Ne va goni în nu se ştie care zare.

❖ Blânzi sunt care-şi înfrâng mânia şi-i iartă pe oameni.

❖ Îndepărtata noastră lume de Dumnezeu creată e aşa:
Cu veselie după jale şi cu bune după rele.

❖ Cunoaşterea-i frumoasă şi are şi putere,
Cunoaşterea-i mai scumpă ca un şirag de perle:
Căci timpul nimiceşte orice avere,
Ci-averea învăţatului nicicând nu piere.

❖ Duşmanul ştiutor de carte îţi poate fi mai scump ca un prieten.
Înţelepciunea se cade s-o respecţi şi la duşmani, şi la prieteni.

❖ În patru situaţii nu trebuie nici să aprobăm, nici să condamnăm un lucru, câtă vreme nu este încheiat. În primul rând, în legătură cu alimentaţia, atâta timp cât mâncarea nu a fost asimilată în stomac. În al doilea rând, în legătură cu femeia însărcinată, atâta timp cât nu naşte. În al treilea rând, în legătură cu cel viteaz, atâta timp cât nu a părăsit câmpul de luptă. În al patrulea rând, în legătură cu agricultorul, atâta timp cât nu a cules recolta.

❖ Foamea îi face chiar şi pe lei să se repeadă asupra unui stârv.

❖ Înţelepciunea se oferă celui care o doreşte, iar cel care are raţiune, e deja în posesia multor binefaceri.

❖ Copacul, oricât de puternice şi trainice i-ar fi rădăcinile, poate fi dezrădăcinat într-o oră, dar are nevoie de ani de zile ca să dea fructe.

❖ Dacă boala nu este diagnosticată, nu poate fi lecuită.

❖ Un antidot băut peste măsură
Va acţiona mai rău ca o otravă.

❖ Dacă două inimi de îndrăgostiţi sunt menite să se contopească,
Ne-ntârziat întregii lumi să se vestească,
Fiindcă două astfel de inimi rar se-ntâmplă să se întâlnească,
Căci nimbul fericirii cel mai adesea doar în vis se-arată.

❖ Dacă ai luat hotărârea, fie ca mâna să nu-ţi tremure:
Poţi alege îndrăzneala sfetnicului,

Poți alege sfatul celui îndrăzneț.

❖ Dacă cel curat la suflet înşelătorului cere sprijin,
Atunci, din acea clipă, păcatele le va-mpărți cu el.

❖ Dacă semeni spini, nu poți culege struguri!

❖ Dacă prietenul îți devine dușman, iubeşte-l, ca să înflorească iar arborele prieteniei, iubirii şi încrederii, ce s-a uscat din cauză că nu a fost udat cu apa prieteniei şi nu s-a avut grijă de el.

❖ Cerul are un obicei ruşinos: de cum a văzut bucuria, a şi făcut-o pierdută.

❖ Dacă eşti chibzuit, să nu ai încredere în cel lipsit de încredere.

❖ Să ştii că cel ce nu e sincer în iubire,
E prefăcut şi ipocrit din fire.

❖ Dintre toți cei plecați fără de urmă,
Se va întoarce oare careva aici să povestească?

❖ Din tot ce soarta face mai nedrept,
E despărțirea, pentru suflet, cea mai grea.

❖ Prietenia adevărată se întemeiază pe apropierea minților şi pe legi nevăzute, şi nu pe semne vizibile.

❖ Fiecare promisiune neîndeplinită e ca un nor fără apă, ca o sabie tocită, ca un copac fără roade.

❖ Cât de des, supunându-ne un singur ceas glasului pasiunii, îl plătim cu zile întregi de tristețe.

❖ Cine în tinerețe n-a iubit,
Să ştie că degeaba a trăit.

❖ Dragostea anulează vorbele şi discursurile.

❖ Bunurile lumeşti, întemeiate fiind pe înşelăciune, falsitate şi născocire, sunt trecătoare în natura lor.

❖ Înțeleptul nu trebuie să se oprească în oraşul în care nu există cinci lucruri: în primul rând, un conducător drept, sever şi puternic; în al doilea rând, apă curgătoare şi pământuri grase; în al treilea rând, învățați înzestrați cu cunoştințe practice şi cu măsură; în al patrulea rând, medici pricepuți şi miloşi; în al cincilea rând, binefăcători generoşi.

❖ Nu rosti vorbe nechibzuite, ca să nu pici pe nesimțite într-o situație neplăcută.

❖ Nu oricine caută şi se străduieşte, găseşte, nu oricine pleacă se mai şi întoarce.

❖ Niciun om chibzuit nu va atrage asupră-şi pedeapsa şi reproşurile oamenilor de dragul satisfacerii pasiunii şi a poftei neînfrânate şi nu se va apuca să neglijeze adevărul de dragul celor trecătoare şi închipuite.

❖ Nu-ți îndepărta prietenul din cauza unei glume mărunte şi nu te supără, fiindcă aceasta e semn de prostie.

❖ Obiceiurile şi legile omeneşti sunt de aşa natură încât, dacă la începutul creşterii, chiar din copilărie, în deplinătatea puterilor tinereții, când

mintea şi raţiunea sunt foarte receptive şi nu sunt supraîncărcate, când înzestrarea şi posibilităţile sunt mari – dacă în vremea aceasta omul nu realizează nimic în ştiinţe, atunci nu va realiza nimic pe toată durata vieţii.

❖ Temeiurile oricărui stat şi fundamentul oricărei ţări se bazează pe dreptate şi justiţie.

❖ Cuvântul este minunat, fiindcă în el rămâne memoria despre om. Noi părăsim cuvântul, dar cuvintele noastre rămân pentru totdeauna.

❖ Nu se cuvine ca omul înţelept să-i întrebe pe regi care le sunt gândurile şi secretele.

❖ Religia fără putere piere, iar puterea fără religie încetează să mai funcţioneze.

❖ Sfătuieşte-te cu înţelepţii, ca să te fereşti de prostie şi pentru ca faptele tale să nu se îndepărteze de calea cea dreaptă.

❖ Cel care pleacă urechea la bârfitor şi calomniator, care se încrede acestuia, se află într-o situaţie dificilă pe care dreapta raţiune nu o poate îndrepta şi nici îndepărta.

❖ Cel care cere în exces e nefericit.

❖ Soarta nu face nimic serios fără o notă hazlie, şi nu dă nimic fără să ia ceva.

❖ Regele care îşi umple vistieria cu bunurile supuşilor seamănă cu acela care îşi unge acoperişul casei cu argilă luată de la temelia acesteia.

❖ Ce tânărul e-obişnuit să vadă în oglindă,
Acelaşi lucru vede-un moş în cărămidă.

Anwari (Auhad-Uddin Ali Anwari)

Poet persan.

Originar dintr-o familie modestă. A studiat într-o şcoală (madrasah) din Mansuria, în oraşul Tus (Iran). Matematica, cosmogonia, astrologia, filozofia antică occidentală şi orientală, retorica şi alte ştiinţe le-a studiat de sine stătător.

A fost vreme de mai mulţi ani poet de curte al sultanului Ahmed Sanjar din dinastia Selgiucizilor. În ultimii ani ai vieţii, a părăsit slujba de la curte şi s-a adâncit în studierea filozofiei sufismului. A scris mai ales qaside (o formă de poezie arabă preislamică), panegirice, dar şi gazeluri şi rubaiate. Qasidele filozofice ale lui Anwari au dat naştere la numeroase comentarii. Poetul lua în derâdere şi critica ipocrizia, prefăcătoria, obscurantismul şi bogăţia. Are merite deosebite în dezvoltarea gazelului. Qasidele sale sunt uneori atât de pline de termeni ştiinţifici, încât lectura lor este foarte dificilă. Poetul este autorul voluminosului Divan, este unul dintre creatorii şi marii maeştri ai noului stil al poeziei panegirice, pe care, însă, spre sfârşitul vieţii, l-a respins într-un ciclu poetic special scris în genul „chit" („fragmente").

Poezia lui Anwari a avut o influenţă importantă asupra creaţiei literare din Răsărit.

❖ Din aceste două lucruri măcar unul du la capăt,
De vrei ca-n faţa lumii cunoscut să fii:
Ce ştii, învaţă-i şi pe alţii,
Şi de la alţii ia ce tu nu ştii!

❖ E gândul omului cunună a tot ce este viu,
Iar sufletul curat e-a vieții temelie.
Prietenu-i oglindă din cea mai luminoasă!
Slugarnicul nu merită a fi luat în casă.
Și nu bârfi, dacă nu vrei s-ajungi cu conștiința roasă.

Roger Bacon
(cca 1214–1294)

Om de știință și filozof englez.

Reprezentant al Școlii de la Oxford. S-a făcut remarcat prin cunoștințele sale enciclopedice și prin spectrul larg al intereselor sale științifice. Lucrări fundamentale: Opus Majus, Opus Minus, Opus Tertius *și altele. Socotea că există diferite modalități de cunoaștere: autoritatea, care se bazează pe rațiune, și experiența, care se întemeiază pe cunoștințe. Considerând „știința experimentului" drept „regină a științelor raționale", Bacon era mult mai apropiat de gânditorii arabi (Avicenna, Al-Farabi și alții), decât de scolastici, în ce privește problema cunoașterii, cu ajutorul căreia omul își poate îmbunătăți viața. A unificat în cadrul filozofiei matematica, fizica, astronomia, alchimia, medicina și etica. Structura deductivă și caracterul demonstrativ al cunoștințelor matematicii face din aceasta din urmă un model pentru celelalte științe.*

Filozoful deosebea trei tipuri de experiență: exterioară, care se capătă cu ajutorul simțurilor omenești; interioară, îndreptată către cunoașterea esențelor spirituale și atingerea iluminării mistice, și străveche, pe care Dumnezeu a pus-o la dispoziția Sfinților Părinți ai Bisericii. Becon nu concepea cunoașterea fără harul credinței, ba mai mult, socotea că unica înțelepciune desăvârșită se află în Sfânta Scriptură. Filozoful considera că motivele principale ale ignoranței sunt închinarea nejustificată în fața autorității deja recunoscute, influența obiceiurilor, judecățile masei ignorante și, cel mai important, ascunderea propriei ignoranțe sub masca înțelepciunii. Socotea că omul va tinde întotdeauna către adevărul absolut, dar va găsi doar acea parte a acestuia pe care Dumnezeu va voi să o comunice oamenilor. În problema universaliilor, a ocupat poziția realismului moderat, socotind că universalul este conținut în lucrurile individuale care există în mod obiectiv și sunt congnoscibile prin experiență. S-a exprimat în favoarea reformei teologiei, a cărei esență constă în faptul că „preoții cunoașterii" – teologii – trebuie să tindă către restabilirea sensului autentic, canonic, al revelației divine, așa cum se conține aceasta în Evanghelie. A criticat deosebit de aspru autoritarismul filozofiei scolastice, ignoranța teologilor scolastici și nu considera condamnabilă folosirea cunoștințelor dobândite de păgâni. Doctrina lui Bacon a fost condamnată de ordinul franciscan, deși ideile sale despre „știința experimentului", realizările sale în domeniul științelor naturale au jucat un rol important în formarea științei și filozofiei istoriei moderne.

❖ Nemurirea animalelor stă în urmași, dar a omului, în renume, merite și fapte.

❖ Prosperitatea scoate mai bine la iveală defectele omului, iar nenorocirea îi evidențiază virtuțile.

❖ În natura omului există o înclinație ascunsă și o tendință spre a-i iubi pe ceilalți.

❖ Timpul este cel mai mare inovator.

❖ Pe lume, totul se repetă.

❖ Virtuțile ne eliberează de sub domnia viciilor, iar curajul ne eliberează de sub domnia destinului.

❖ Orice formă de constrângere e capabilă să dea naştere unui nou rău.

❖ Orice formă de goliciune este insultătoare, chiar şi goliciunea sufletului.

❖ O fire închisă îi ține pe ceilalți la distanță de noi şi ne apără. E ca un paravan care ne protejează intențiile.

❖ Pentru o desăvârşire totală trebuie ca pregătirea să fie mai dificilă decât lucrul însuşi.

❖ E vrednic de milă cel care nu-şi doreşte nimic şi se teme de orice; şi tocmai aceasta e soarta monarhilor.

❖ Uneori, obiceiul prost se capătă şi se consolidează împreună cu cel bun.

❖ Arta de a face descoperiri se maturizează evoluând odată cu descoperirile însele.

❖ Cum se spune adesea: calomniază, calomniază cu spor, fiindcă din calomnie mereu rămâne câte ceva. La fel se poate spune şi despre laudă: crede-mă, laudă-te cu spor, fiindcă din laudă mereu rămâne câte ceva.

❖ Când ai permanent de a face cu oameni vicleni, trebuie să nu pierzi nicio clipă din vedere ce scopuri au. Cu astfel de oameni e bine să vorbeşti puțin şi să spui lucruri la care ei se aşteaptă cel mai puțin.

❖ Cine nu vrea să-şi micşoreze avutul, trebuie să cheltuiască nu mai mult de jumătate din veniturile pe care le are; iar cine vrea să şi-l sporească, nu mai mult de o treime.

❖ Cine nutreşte milă față de adversar, e lipsit de milă față de sine.

❖ Mai bine să nu ai niciun fel de idee despre Dumnezeu, decât una care să-i nu-i fie pe măsură.

❖ Oamenii gândesc potrivit înclinațiilor naturale, vorbesc potrivit cunoştințelor şi opiniilor care le-au fost insuflate, dar acționează potrivit obiceiului.

❖ Oamenii şireți disprețuiesc ştiința, cei simpli i se închină, iar cei înțelepți o folosesc.

❖ Mila nu este niciodată exagerată.

❖ Mulți, gândindu-se ce pot cumpăra cu prețul bogăției lor, se vând înainte de toate pe sine.

❖ Furnica este o creatură înțeleaptă în sine, dar este dăunătoare în livadă sau în grădină. La fel, oamenii peste măsură de orgolioşi sunt dăunători societății. Alege calea de mijloc rațională între orgoliu şi datorie față de societate.

❖ Cea mai des întâlnită cauză exterioară a fericirii unui om este prostia altuia, fiindcă nu există alt mijloc de a prospera afară de greşelile altor oameni.

❖ Să te bucuri de fericire e un bine extraordinar, să ai posibilitatea să o oferi şi altora – e mai presus de orice.

❖ Nu se poate nega faptul că împrejurările exterioare favorizează fericirea omului. Dar soarta omului se află în primul rând în propriile sale mâini.

❖ E fără îndoială că cele mai bune inițiative, care au adus cel mai mare folos societății, au provenit de la oameni neînsurați și fără copii.

❖ Nu există înțelepciune mai mare ca oportunitatea. Nesocotind primejdiile, nu le micșorezi; mult mai des, ele te înfrâng nu în luptă dreaptă, ci luându-te prin surprindere. În cazul unei primejdii, e mai bine să-i ieși în întâmpinare la jumătatea drumului, chiar dacă aceasta nu s-a apropiat, decât să o aștepți prea mult, fiindcă de la prea multă veghe ți se face somn.

❖ Nu există în sufletul omului o pasiune, oricât de slabă, care să nu biruie frica de moarte. Răzbunarea triumfă asupra morții, iubirea o disprețuiește, onoarea o provoacă, durerea caută în ea refugiu, frica o anticipează.

❖ Nu există nimic mai inteligent decât să faci astfel ca roata propriei tale minți să se învârtă împreună cu roata Fortunei.

❖ Nimic nu e înfricoșător, afară de frica însăși.

❖ Un tertip obișnuit: întemeietorii oricărei științe transformă neputința propriei lor științe în calomnii la adresa naturii.

❖ E foarte periculos să te atingi de conștiința necurată a oamenilor: atâta timp cât ei cred că faptele nu le sunt de nimeni știute, se pot schimba în bine, dar dacă vor înțelege că au fost demascați, vor persevera, purtându-se și mai urât.

❖ Omul e cu atât mai mult bănuitor cu cât e mai puțin conștient de aceasta.

❖ Într-adevăr, dacă denumim puterea asupra naturii „minune", atunci ea, minunea, se manifestă cel mai bine în nenorociri.

❖ Firea omului e cel mai ușor de descoperit în izolare, fiindcă atunci el se debarasează de orice aparență; în culmea pasiunii, fiindcă atunci își uită propriile reguli; și în situațiile noi, fiindcă atunci îl părăsește puterea obiceiului.

❖ Omul modest asimilează chiar și defectele altuia, cel orgolios se bucură numai de ale sale.

❖ Cea mai acceptabilă dintre toate cauzele războiului e dorința de a răsturna tirania, sub presiunea căreia suferă oameni chinuiți și fără putere.

❖ Există trei izvoare ale nedreptății: violența ca atare, viclenia rău-intenționată care se ascunde sub numele legii și cruzimea legii însăși.

❖ Aceia care nu au prieteni față de care se pot destăinui sunt devoranții propriilor inimi.

❖ Numai furia și frica obligă la aplicarea violenței.

❖ Vârsta are legile sale, iar acestea trebuie avute în vedere: oamenii tineri sunt mai înclinați să născocească ceva decât să judece ceva, să înfăptuiască, decât să se sfătuiască, să treacă de la un lucru la altul, decât să se ocupe de un lucru anume.

❖ Bine ar fi dacă oamenii, atunci când introduc ceva nou, ar urma exemplul vremurilor care au generat într-adevăr mari transformări, dar treptat şi aproape pe nesimţite; în caz contrar, orice noutate va fi neaşteptată. Şi ca întotdeauna, noutatea le este unora mumă, iar altora ciumă.

❖ Omul crede mai repede în adevărul a ceea ce preferă.

❖ Naturii umane îi este proprie mai degrabă prostia, decât înţelepciunea. De aceea, şi calităţile, care captivează prostia umană, au o putere de influenţă mai mare.

❖ Un om cinstit şi cumsecade nu va putea niciodată, cu niciun chip, să-i îndrepte şi să-i reeduce pe oamenii necinstiţi şi răi, dacă el însuşi nu a explorat toate ascunzişurile şi profunzimile răului. Fiindcă oamenii stricaţi şi necinstiţi sunt convinşi că cinstea şi cuviinţa există doar din cauza lipsei de experienţă şi a naivităţii oamenilor şi doar pentru că aceştia cred în feluriţi propovăduitori şi dascăli.

❖ Lectura îl face pe om cunoscător, conversaţia, ingenios, iar obiceiul de a scrie, precis.

❖ În ceea ce priveşte roadele directe ale popularităţii, înţelepciunea face de departe loc, în acest sens, elocvenţei.

❖ Ce e receptat prin simţuri produce un efect mai puternic asupra memoriei şi e mai uşor reţinut decât ceea ce e receptat pe cale intelectuală.

Bar-Hebraeus (numele arab la naştere, Abū'l-Faraj bin Harun al-Malati) (1226–1286)

Scriitor, savant şi muzician sirian.

Tatăl său a fost medic. A studiat medicina şi retorica în Antiohia şi la Tripolis. În anul 1246, este numit episcop. Ulterior, a ajuns până la înalta poziţie de şef al monofiziţilor – creştinii sirieni. Autor a nenumărate lucrări de medicină, astronomie, filozofie, teologie, retorică. A fost un continuator al doctrinei lui Avicenna.

Moştenirea sa literară este uriaşă. Cea mai interesantă scriere este Cartea întâmplărilor minunate, *în care propovăduirea smereniei, evlaviei, a iubirii pentru Dumnezeu şi a altor virtuţi creştine este brusc întreruptă de o batjocură acidă la adresa conducătorilor, de anecdote şi povestiri cu un caracter explicit ateist. Scriitorul a criticat viciile omeneşti – lăcomia, invidia, laşitatea, prostia, limbuţia şi ignoranţa. În povestirile sale, purtătorii de vicii sunt cel mai adesea bogaţii, autorul privind cu o simpatie nedisimulată la oamenii „simpli".*

Abū'l-Faraj este autorul gramaticii limbii siriene Cartea razelor *– o scurtă gramatică în versuri cu dicţionar explicativ în 618 distihuri, şi al scrierii istorice* Istoria universală *(Ta'rīkh Mukhtasar al-Duwal) în trei părţi.*

❖ Vinul transmite oricui îl bea patru calităţi. La început, omul începe să semene cu un păun: se umflă în pene, mişcările îi sunt armonioase şi impozante. Pe urmă capătă un aer de maimuţă şi începe să glumească şi să cocheteze cu toată lumea. Apoi începe să se asemene cu un leu şi devine înfumurat, orgolios şi încrezător în forţa sa. Şi, în cele din urmă, se transformă într-un porc şi, asemenea acestuia, se tăvăleşte prin noroi.

❖ Proştii observă doar greşelile oamenilor şi nu dau atenţie calităţilor acestora. Ei seamănă cu muştele care caută cu insistenţă să se aşeze doar în zonele inflamate ale corpului.

❖ Sufletul căruia îi lipseşte înţelepciunea e ca şi mort. Dar dacă îl îmbogăţeşti prin studiu, el se animă asemenea pământului părăsit care a fost udat de ploaie.

❖ Lauda cea mai de preţ e aceea care provine de la un om căruia nu i-ai făcut niciun bine.

❖ Nu-i neglija pe oamenii mici, ei te pot ajuta să te înalţi.

❖ De ce pe invidioşi mereu îi supără câte ceva? Fiindcă pe ei îi rod nu numai propriile insuccese, ci şi succesele celorlalţi.

❖ Relaţia îngăduitoare cu prostia e proprie oricărui om cu minte.

❖ Răbdarea este o calitate minunată, dar viaţa este prea scurtă ca să rabzi pentru multă vreme.

❖ Ceea ce ascunzi duşmanului, nu spune nici prietenului, fiindcă nu există garanţii că prietenia va dura veşnic.

❖ Măsura este aliatul naturii şi păzitorul sănătăţii. De aceea, atunci când beţi, mâncaţi, vă mişcaţi sau chiar iubiţi, păstraţi măsura.

❖ Omul care se poartă cum se cuvine de la bun început e ferit de mustrări de conştiinţă.

❖ Regret adesea ceea ce am spus, dar rar îmi pare rău când tac.

Daniil Întemniţatul
(sec. XII–XIII)

Scriitor şi om de cultură rus.

Originar din Pereiaslavl. Datele biografice lipsesc. Se presupune că lui îi aparţin două scrieri cu texte asemănătoare. Prima – Cuvântul lui Daniil Întemniţatul, a doua – Rugăciunea lui Daniil Întemniţatul. Daniil Întemniţatul este pomenit într-o cronică din anul 1387 în care se povesteşte despre un oarecare preot sosit din Orda şi trimis de Iuri Dolgoruki la lacul Lacia din regiunea Arhanghelsk. Întemniţatul e o poreclă şi putea să însemne „cel încuiat", un om exilat sau un „ostatic". Puţinele date biografice despre Daniil şi caracterul lor legendar au condus la diferite ipoteze cu privire la viaţa sa, la situaţia sa socială, cronologia scrierii textelor etc. Se presupune că Daniil a aparţinut păturii meşteşugarilor.

❖ Pe bărbatul bogat îl recunoaştem în tot locul; el are prieteni peste tot, iar săracul chiar şi printre ai săi e privit cu neplăcere.

❖ Orice om se pricepe şi e înţelept în ce priveşte nenorocirea altuia, dar la a sa nici nu se poate gândi.

❖ Fata îşi strică frumuseţea din cauza desfrâului, iar bărbatul îşi pierde bărbăţia din cauza pungăşiei.

❖ Aurul se încearcă în foc, iar omul în nenorocire.

❖ Să-l înveţi ceva pe nebun e ca şi cum ai turna apă într-un burduf găurit.

❖ Asemenea albinei care, zburând din floare în floare, adună miere pentru stup, la fel şi eu am strâns dulceaţa şi înţelesul vorbelor din multe cărţi, ca apa de mare într-un burduf.

❖ Aşa cum câinii şi porcii nu au nevoie de aur şi de argint, la fel, prostul nu are nevoie de vorbe înţelepte.

❖ Când piţigoiul o să-l înfulece pe vultur, când o să plutească piatra pe apă, când o să înceapă porcul să latre la veveriţă, atunci o să înveţe ceva mintea nebună.

❖ Mai bine să asculţi disputa celor învăţaţi decât sfaturile celor proşti.

❖ Mai bine să te bizui pe Dumnezeu decât pe cneaz.

❖ Pe mort nu-l mai faci să râdă, iar pe prost nu-l mai înveţi.

❖ Cu sfatul tău, înţeleptul se face şi mai înţelept.

❖ Nevasta de treabă îi e soţului cunună şi tihnă, iar cea rea - tristeţe cumplită. Viermele roade copacul, iar nevasta rea sărăceşte casa soţului ei. Nevasta rea nenoroceşte toată viaţa soţului.

Nezami Ganjavi (Niżām ad-Dīn Abū Muhammad Ilyās ibn-Yūsuf ibn-Zakī ibn-Mu'ayyad) (1141–1211)

Poet persan (şi azerbaidjan), înţelept.

A primit o educaţie aleasă şi s-a apucat de poezie încă din tinereţe. S-a căsătorit cu sclava lui, Afaq. Întreaga creaţie a poetului a exercitat o influenţă covârşitoare asupra literaturii medievale din Asia Mijlocie şi din Orientul Apropiat.

Opera principală este Cincimea (Khamsa), compusă din cinci poeme: Tezaurul cu secrete, Koshrou şi Sirin, Layla şi Majnun, Cele şapte frumuseţi, Cartea lui Alexander. S-a mai păstrat şi o parte dintr-un „divan" liric.

❖ Fierul cu fier se ciocăneşte şi se-nmoaie.
Prostiei i se pune capăt prin prostie.
Talentul grele mustrări îşi aude.
Chiar şi-n zahăr se găseşte otravă.
Unitatea mereu atrage către sine suta,
Dar de unu nicicând suta nu se va apropia.
Dacă durerea şi suferinţele ajută morţii,
Credeţi-mă, aşa e voia, binefacerea, sorţii.
Şi tot ce făureşti sau consolidezi cu bucurie,
În viaţa ta lungă se transformă-n răsplată.
Pădurea nouă nu se înalţă, dacă nu scoţi din rădăcină
Buturugile vechi ce sufocă lăstarii tocmai sădiţi.
O grămadă de cărţi am citit, ştiinţele le cunosc toate,
Dar fără putere sunt ele în ceasul despărţirii ultime.
Pune-ţi în acord cu înţeleptul cărările faimei tale,
Fiindcă el e mai scump ca orice putere pământească.
Încearcă să fii lumii de folos.

Mai bine să ai purtarea gingaşei roze, ca să împrăştii parfum
peste lumea întreagă.
Unde cunoaşterea-i la mare preţ - fericirea nu doarme,
Şi pe loc dregătorul este egalul cerului.
Omul care la lună privind, zice „Lipie!"
În fântân-o să cadă, în adânc, pe vecie.

Shota Rustaveli
(sec. al XII-lea)

Om politic şi poet georgian, autor al poemului epic naţional gruzin Viteazul în blană de tigru. Informaţiile biografice despre poet sunt deosebit de puţine. Numele său, Shota, o prescurtare de la Ashota, nu se întâlneşte în lista numelor creştine din calendar. Porecla „Rustaveli" a primit-o probabil după denumirea locului naşterii sale, satul Rustavi. După unele informaţii, poetul făcea parte dintr-o familie renumită şi era proprietarul maioratului Rustavi. În poemul său, autorul menţionează că este „mesh", adică locuitor al regiunii Ahalţiski. S-a instruit în Grecia (adică în Bizanţ), apoi a fost vistiernicul împărătesei Tamar (i s-a găsit semnătura pe un document din anul 1190). Era vremea în care Georgia reprezenta o putere politică, iar poezia lirică a înflorit la curtea luxoasă a tinerei împărătese, laolaltă cu toate trăsăturile medievale ale obiceiurilor princiare.

Familiarizat cu poemele lui Homer şi cu filozofia lui Platon, cu teologia, cu începuturile poeticii şi ale retoricii, cu literatura persană şi arabă, Rustaveli s-a dedicat activităţii literare şi a scris poemul Viteazul în blană de tigru, podoaba şi mândria culturii georgiene. Îndrăgostit fără speranţă de suverana sa, şi-a încheiat viaţa într-o chilie de mănăstire. Timotei, mitropolitul georgian din secolul al XVIII-lea, a văzut la Ierusalim, în biserica Sf. Cruci, construită de regii georgieni, mormântul şi portretul lui Rustaveli.

Potrivit unei legende, Rustaveli, îndrăgostit de împărătească, se însoară cu o oarecare Nina şi, la scurt timp după nuntă, primeşte de la „doamna adoraţiei supreme" poruncă să traducă în limba georgiană cadoul literar pe care împărăteasa îl primise de la un şah înfrânt. Îndeplinindu-şi datoria în chip strălucit, el refuză orice fel de recompensă pentru munca sa. La o săptămână după aceasta, i-a fost găsit cadavrul decapitat. Există o mulţime de legende despre Rustaveli şi legăturile lui cu împărăteasa Tamara.

- Când dragostea te-a prins în ale ei mreje, suferinţa e greu de îndurat.
- Suntem egali cu toţi în faţa morţii, pe toţi sulița ei îi răpune.
- Mai bine un sfârşit de glorie, decât o viaţă de ruşine.
- De-aceea e omului dată ştiinţa - sufletul să-şi întărească.
- Fără fapte, de niciun folos mintea nu-ţi este.
- Răul pe loc se iveşte în lume, iar binele e neîndurător.
- S-auzi o veste proastă e-a celui rău fără de margini bucurie!
- Dintre duşmani cel mai primejdios e cel ce drept prieten vrea să treacă.
- E bârfa pentru ureche, ce e pelinul pentru limbă.
- Uşuratic e cel ce-adună întruna, şi negru se va face de-atâta lăcomie.
- Numai binele e veşnic, răul mult nu o va duce!
- Minciuna e izvor de suferinţe nesfârşite pentru suflet şi trup.

❖ Înțeleptul înfruntă soarta, prostul doar se plânge-ntruna.

❖ Un înțelept nu-şi lasă prietenul, de-ar fi să piardă tot.

❖ Cine şi-a părăsit prietenul la nevoie, va afla pe pielea lui ce-i ama suferinței.

❖ De dragul prieteniei, să nu-ți supui prietenul la încercări prea grele.

❖ La a inimii chemare să răspunzi din inimă, calea s-o deschizi iubirii.

❖ Batjocorirea prieteniei e dispreț față de înțelepciune.

❖ E o crimă amânarea când o cale măreață ți se deschide-nainte.

❖ Nu-i greu să ai parte de bucurie, dar e bine să fii puternic în nenoroci

❖ Doar cel ce ştie tristețea s-o suporte, de fericire se va bucura.

❖ Cel ce-n viață-i fără minte şi minciuna îi e idol,
Nu ştie să păstreze taine şi va pieri în cele din urmă.

❖ Greu îi este la nevoie, cui nu ştie un prieten să-şi găsească.

❖ Iată legea iubirii: toți sunt frați unii cu alții.

❖ Omul rămas fără suflet trăieşte după cum îl taie capul.
Omul fără minte e samavolnic şi posac.

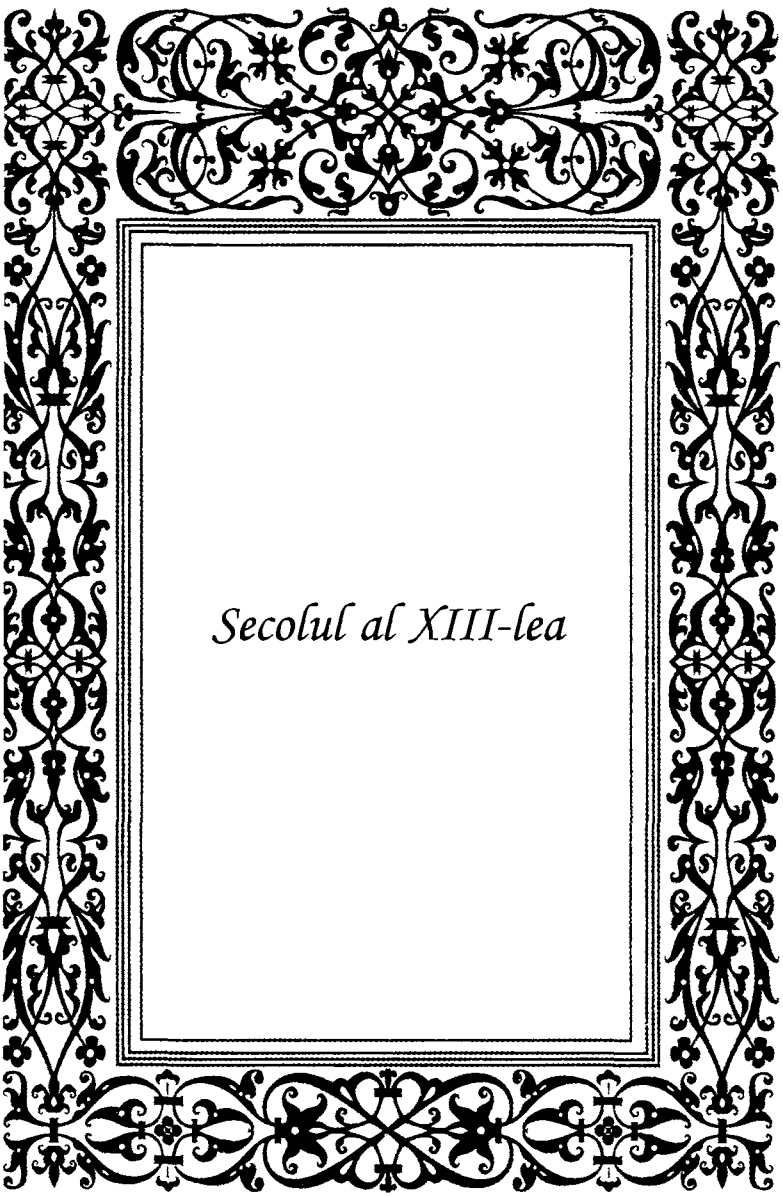
Secolul al XIII-lea

Dante Alighieri
(1265-1321)

Poet de geniu, creatorul limbii literare italiene, savant, om politic.

S-a născut într-o veche familie aristocratică. La vârsta de douăzeci şi cinci de ani a scris o carte de sonete de dragoste închinată Beatricei şi morţii ei timpurii, apoi o autobiografie în proză, Viaţa nouă. Implicat în lupta politică, a fost de două ori condamnat la moarte, motiv pentru care şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în călătorii. A scris tratatul Cu privire la vorbirea comună, *lucrarea în proză* Banchetul, *textul politic* Despre monarhie. *Era convins de necesitatea creării unui stat unic mondial.*

Culmea creaţiei sale este poemul Divina Comedie, *format din trei cărţi:* Infernul, Purgatoriul *şi* Paradisul. *Dante a creat această operă între anii 1307 şi 1321, lucrând la ea până la moarte.*

Creaţia sa a exercitat o influenţă uriaşă asupra întregii culturi europene.

- ❖ Apele în care intru eu n-au mai fost de nimeni încercate.
- ❖ Este amară pâinea din străini şi e greu de trecut pragul unei case străine.
- ❖ Nu te opune zeului îndrăgostiţilor:
  Căci pe orice cale vei apuca,
  Pierdută-i bătălia, fii convins.
- ❖ Nu există suferinţă mai mare decât amintirea vremurilor fericite.
- ❖ Înşelăciunea şi forţa – iată armele celor răi.
- ❖ Cele mai fierbinţi unghere ale Infernului sunt rezervate pentru cei care, în timpurile celor mai importante crize morale, şi-au păstrat neutralitatea.
- ❖ Cel mai înţelept dintre oameni e acela pe care îl deranjează cel mai tare pierderea timpului.
- ❖ Tu urmează-ţi calea şi lasă-i pe oameni să vorbească ce vor.
- ❖ Compasiunea nu e un sentiment, ci mai degrabă o dispoziţie nobilă a sufletului, în care acesta e gata să adăpostească iubirea, mila şi alte sentimente virtuoase.
- ❖ Îndoiala îmi oferă nu mai puţină satisfacţie decât cunoaşterea.
- ❖ Într-un chin fără de seamăn se zbate cel
  Care-n necaz aflat, de vremuri fericite-şi aminteşte.
- ❖ Adesea oamenii se lasă în voia curgerii timpului! Dar luntrea noastră şubredă e înzestrată cu o cârmă; de ce se lasă omul în voia valurilor şi nu-şi urmează propriile năzuinţe?

Rumi (Mawlana Jalal ad-Din Muhammad Rumi)
(1207-1273)

Poet şi înţelept persan. S-a născut în familia unui savant-teolog. A călătorit mult împreună cu tatăl său şi a primit o educaţie aleasă. A trăit în Neyshabur, în Bagdad, în Damasc şi în Alep. A scris poemul Masnavi-i Ma'navi, *care conţine interpretări ale unor diferite principii ale sufismului – orientarea mistică a islamului.*

Totul s-a schimbat în viața lui Rumi după întâlnirea cu dervișul rătăcitor sufist, Șamsuddin Muhammad Tabrizi. Plăcerea de a întreține conversații cu acesta a trezit în viitorul poet trăiri mistice amorțite pe care nici Rumi însuși nu le bănuia.

În anul 1220, a mers în Turcia, la Iconium, unde a creat comunitatea sufită „Mevlevi", care a avut un rol important în viața politică și socială din acea vreme, dar și în secolele care au urmat.

Rumi era înzestrat cu o capacitate fină de percepție a lumii înconjurătoare, compunea versuri de o plasticitate strălucitoare, pline de simboluri mistice, pătrunse de o sensibilitate autentică. Cea mai mare parte a versurilor sale a semnat-o cu numele maestrului derviș Șamsuddin din Tebriza.

Rumi era înzestrat cu talent muzical și cu un simț neobișnuit al ritmului. El a fost primul care a introdus muzica și dansul în ritualul adunărilor dervișilor din Iconium și în medrassa (școală religioasă).

Scrieri: Divanul lui Șamsa Tabrizi, Divanul Liric, Masnavi-l Ma'navi, Poemul despre esența celor care sunt.

❖ În oglindă, cum se știe, totul e pe dos.
Dar fără ea nu ne-am vedea pe sine niciodată!

❖ Binele și răul nu sunt două concepte separate, ele sunt inseparabile.

❖ Tovarăși fă-ți dintre isteți, căci un prieten prost
E uneori mai de temut ca un dușman isteț.

❖ Leagă-te la ochi și lasă-ți inima să vadă.

❖ Dragostea e astrolabul adevărului.

❖ Eu sunt fie lăudat, fie înjurat, fie preamărit, fie hulit.

❖ După ce mor, nu mă căutați în pământ, ci în inimile oamenilor luminați.

❖ Cuvintele sunt ca o haină, iar sensul e o taină ascunsă sub ea.

❖ Cuvântul e neputincios, mi-ai spus. Dar dacă ce spui tu e-adevărat, înseamnă că și cuvântul tău despre neputința cuvântului tot neputincios este.

Saadi (Abu Muslih bin Abdallah Shirazi) (1207–1291)

Poet, filozof și înțelept persan.

Fiu de muezin. Numele său real este Abū-Muhammad Muslih al-Dīn bin Abdallāh Shīrāzī. A studiat la Bagdad, într-un vestit centru de studii umaniste islamice. În anii 30 ai secolului al XIII-lea, a făcut un pelerinaj la Mecca, după care a dus o viață de derviș vreme de douăzeci de ani. În anul 1257, a scris tratatul poetic Bustan (Livada), *în ale cărui zece capitole sunt expuse filozofia și etica sufiste, susținute de parabole și povestiri pline de învățăminte. În Persia însă, culmea creației poetului era considerat poemul* Gulistan (Grădina de trandafiri).

Restul operelor lui Saadi, formând două treimi ale divanului său, aparțin mai ales genului liric și au nenumărate denumiri. În acestea, de obicei, este proslăvit Dumnezeu, fiind exprimată năzuință arzătoare a sufletului omenesc către divinitate, și se glorifică modul de viață al dervișilor. Capitolul Hebisat (Ticăloșie), *însă, e plin de povestiri și versuri erotice explicite. Aceeași „duplicitate" o întâlnim și în cele șapte scrieri în proză,* Risalat (Scrisori), *dintre care primele șase vorbesc despre subiecte divine și moralizatoare și despre dragostea mistică sfântă, iar a șaptea (Adunarea veselă) reprezintă o parodie la adresa „adunărilor" mistico-religioase.*

Saadi a călătorit mult, ducând aproape o viață de pustnic, a fost învățătorul spiritual a numeroși ucenici.

Creația lui Saadi este un model strălucit de artă poetică, deja clasică în literatura orientală. Scrieri: poemele Bustan, Gulistan, meditații filozofico-religioase Cinci medjilisi, gazeluri de dragoste, o culegere de versuri lirice Cartea lui Sahib.

❖ Ce răi, privind la un păun, nu văd frumosul,
ci defectul lui: picioare strâmbe.

❖ Pe toți oamenii calul i-a ajutat în drumurile lor,
Stau și mă gândesc: pe mine cum ar putea să mă ajute?

❖ În cele-n care răii se bucură de bunătatea șahului,
Înțelepții nu află nici strop de liniște.

❖ Prostului îi stă mai bine să tacă, dar dacă ar fi știut asta, n-ar mai fi fost un om prost.

❖ Eu sunt barcă! Al mării val nu poate să m-atingă!
Dar cum să pot trăi, în vreme ce poporu-mi va pieri?

❖ A înhățat avarul două boabe de orez,
Dar perla n-a știut să o păstreze.

❖ Dacă nu te întristează suferințele celorlați, nu te poți numi om.

❖ Păstrează tăcerea pentru o vreme,
Asemenea lui Saadi odinioară.
Să crească-n liniște a sufletului taină!
Ei nu-i prieşte larma şi mulțimea de oameni.

❖ Şi de-i nevoie, ca o sabie de Damasc
Va scurta limba mea viața dușmanului.

❖ Oricât de-abil s-ar strecura un șoricel spre hrană,
Tot îl va prinde mâța sau va cădea-n capcană.

❖ Când ai rătăcit cheia victoriei,
Nu-i vei putea împinge poarta cu mâinile goale.

❖ Dacă îi vorbești pe oameni de rău,
Chiar dacă ai dreptate, în suflet eşti un mârşav.

❖ Frumusețea omului nu stă în haine, ci în spirit.

❖ De adevăr de-ți este sete tare,
Fără de teamă vei trece prin vâltoare.
Şi nu vei avea frică, nici nu vei zăbovi,
Căci setea de a şti
În valuri te aruncă, cu riscul de-a pieri.

❖ Cine nu ştie ce-i acela jug,
Nu înțelege mila față de cel slab.

❖ Înțeleptul închisă-şi ține gura, fiindcă
ştie că un cuvânt poate lumina să o stingă.

❖ Nu-ți fie teamă, darnic fii cu cel sărac, ca marea,
Ca să nu afli ce-nseamnă supărarea.

❖ Cel tăcut e ferit de ruşine;
Un pic de ambră e mai de preţ ca o movilă de gunoi.

❖ O, înţeleptule, cuprins de-a tale gânduri,
Fereşte-te de fapte negândite.

❖ Nevasta rea îţi umple sufletul de amărăciune
Sau te face să porneşti prin lume aiurea.
Mai bine-n groapa leilor să stai, decât acasă,
Cu duşmanul drept în faţă.

❖ Ca şi cum ai aprinde pentru orbi lumânarea,
E să-l chemi pe ticălos în ajutor.

❖ Cine se apropie cu gânduri bune de-o inimă haină,
Vrea să cultive grâul în salină.

❖ Cu o nevastă cu minte şi în purtare blândă,
Săracul poate ajunge şi lumea s-o conducă.

❖ I-am spus odată unui şah
Că îi lipseşte dintele din faţă.
Iar el, privind la mine cu asprime,
Spuse: „Ce vorbe goale îmi arunci.
Că-s păgubit de dinţi tu ai văzut,
Virtuţile-mi, se pare, le ignori!"

❖ Lăcusta e mai grea ca elefantul, deşi-i mică,
Dacă sub călcătura ei se nimereşte o furnică.

❖ E umilinţa calea înţelepţilor de seamă.
Sub greutatea fructelor se poate rupe creanga.

❖ Fii Om întâi în gânduri şi în fapte,
Apoi visează-te şi înger în cerurile-nalte!

❖ Esenţa omului o va afla acela ce va şti,
Cum să ucidă-n sine pornirile de câine.

❖ Tu, înţeleptule, pune frâu dorinţei arzătoare,
De vrei ca mintea să nu-ţi plece la plimbare.

❖ Deştept eşti tu sau prost, mare sau mic,
N-avem de unde şti când taci chitic.

❖ Eu ştiu că păsările libere nu au nădejdi neîmplinite,
Doar cele în captivitate visează zborul zi şi noapte.

❖ La picioarele tale depun tot ce mă face faimos şi bogat.
Şi viaţa fără să regret mi-aş da-o pentru o privire blândă de a ta.

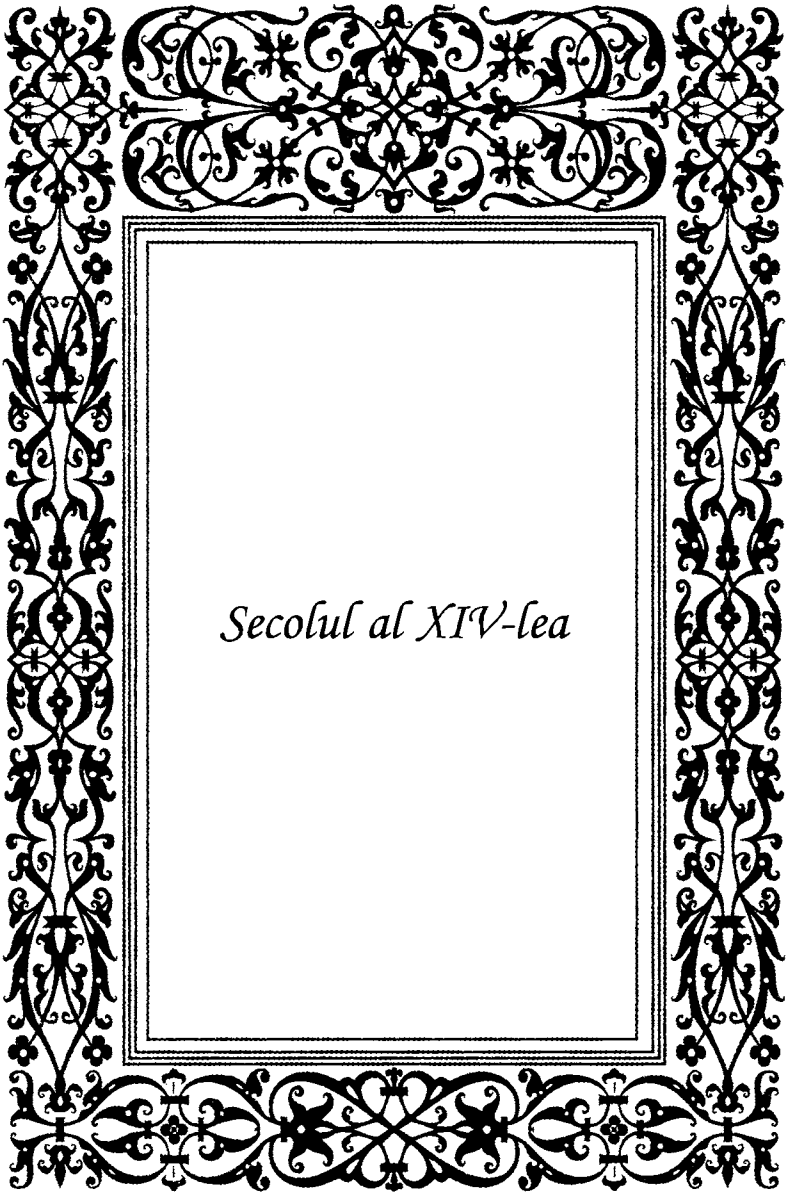
Secolul al XIV-lea

Giovanni Boccaccio
(1313–1375)

Poet și umanist italian.

Conform unor cercetători, s-a născut la Paris, conform altora – la Certaldo, în Toscana. La câțiva ani după nașterea lui Giovanni, familia s-a mutat la Napoli, unde tatăl său a condus o filială napolitană a unei bănci. La Napoli, Giovanni, care visa deja la gloria de poet, a fost trimis de părinți să-și facă ucenicia la un negustor florentin. După propriile cuvinte, a pierdut cu preocupările negustorești șase ani. Încă șase ani au fost pierduți cu studierea dreptului canonic, din nou la insistența tatălui.

Fiind fiul unui bancher influent care nu o dată l-a creditat pe regele orașului Napoli, Robert de Anjou, Giovanni avea acces la curtea monarhului luminat, unde se întâlnea cu soldați, navigatori, negustori bogați și filozofi. În tot acest timp, Boccaccio a avut o serie de relații amoroase. În anul 1336, în bisericuța San Lorenzo, întâlnește o femeie, pe Maria Conti de Anjou, fiica nelegitimă a regelui, care a intrat în literatură sub numele de Fiammetta. Pentru ea sau despre ea sunt scrise absolut toate cărțile de tinerețe ale lui Boccaccio. La început, idila a evoluat în cele mai bune tradiții ale dragostei cavalerești, după care, la scurt timp, Maria devine iubita lui Boccaccio. Ea însă nu i-a fost credincioasă pentru multă vreme. Rănit de această trădare, Boccaccio a scris un sonet care reprezintă una dintre cele mai acide condamnări ale trădării din literatura italiană.

În 1339, tatăl poetului a rămas fără slujbă, iar Giovanni a rămas fără rentă. O vreme a încercat să trăiască din micile venituri pe care i le aducea o mică proprietate din apropiere de Piedigrotta. În cele din urmă, s-a întors la Florența. De-a lungul vieții sale pline de greutăți, Boccaccio a fost susținut de prietenia cu Petrarca, pe care l-a cunoscut când acesta din urmă a sosit la Florența, și de iubirea tandră față de Violante, fiica lui nelegitimă, a cărei moarte a deplâns-o în versuri scrise în limba latină.

La Florența, Boccaccio a fost numit vistiernic al orașului, a fost însărcinat cu obținerea jurisdicției asupra orașului Prato, care aparținea Neapolelui, și de cel puțin șapte ori a fost trimis în diverse locuri cu însărcinări diplomatice, dintre care de trei ori la diferiți papi. Obligațiile de serviciu l-au făcut să colinde întreaga Italie, să ajungă la Avignon și, se pare, la Tirol. Ultimii ani de viață ai lui Boccaccio au fost lipsiți de bucurii. Nemaifiind un om tânăr, s-a îndrăgostit de o văduvă, care l-a transformat în subiect de batjocură. În replică, Boccaccio a scris o cărticică intitulată Corbul – o capodoperă a misoginismului chiar și pentru o epocă în care acesta era un lucru obișnuit. Câțiva ani mai târziu a fost vizitat de călugărul Joachim Ciani, care l-a mustrat pe Boccaccio pentru stilul păcătos al scrierii sale, convingându-l să-și ardă toate cărțile. Numai o scrisoare a lui Petrarca l-a împiedicat pe scriitor de la acest pas.

Mai târziu, Boccaccio a făcut o călătorie la Napoli, dar acolo nu-l aștepta nici slujba promisă, și nici o primire caldă. S-a îndreptat în cele din urmă către orașul natal al tatălui său, la Certaldo.

Boccaccio a ieșit pentru ultima oară în lume în anul 1373, când i s-a încredințat să citească la Florența o serie de conferințe despre Dante. Dar cum puterile îl părăseau, nu a mai putut citi decât o mică parte din conferințele deja pregătite.

Boccaccio a lăsat urmașilor mai multe scrieri: romanul compus din povestiri, Decameronul, patru mari poeme, un roman și o povestire, o alegorie, Ameto, în spiritul lui Dante, satira Corbul, scrierea biografică Viața lui Dante Alighieri, plus comentarii la șaptesprezece cânturi din Divina Comedie, patru tratate în limba latină, numeroase versuri.

❖ Minunată este forța iubirii, care îi împinge pe îndrăgostiți la fapte mărețe, la înfruntarea unor pericole inimaginabil de mari.

- Se spune că e bine să mori salvând viața altuia.
- Ironia trebuie să muşte ca oaia, nu ca dulăul.
- Nu există o mânie atât de aprinsă care să nu se stingă odată cu trecerea timpului.
- La fel cum stelele, în nopțile senine, servesc drept podoabe ale cerului, iar florile, primăvara, drept podoabe ale unei pajişti, tot aşa, sclipirile de inteligență împodobesc conversațiile plăcute.
- A cere cuiva un sfat e cea mai mare dovadă de încredere pe care cineva o poate face unei alte persoane.
- Faptele trecutului sunt mai uşor de condamnat decât de îndreptat.
- Cel care vrea să fie sănătos, în parte s-a şi înzdrăvenit.
- Amenințările sunt armele acelora care se află ei înşişi sub amenințare.
- Foloseşte-ți astfel timpul prezent încât la bătrânețe să nu-ți faci reproşuri că ți-ai trăit degeaba tinerețea.
- Se întâmplă adesea ca omul să creadă că fericirea e departe de el, dar ea, cu paşi neauziți, deja e lângă el.

Geoffrey Chaucer
(cca 1340–1400)

Poet englez.

A participat, în anii 70 ai secolului al XIV-lea, la Războiul de o Sută de Ani (1337–1453). A avut diferite însărcinări diplomatice în Franța şi Italia; a ocupat o serie de funcții administrative. Începând cu anul 1386, a devenit membru al Parlamentului.

Chaucer a fost denumit „părintele poeziei engleze" În ciuda tradiției care domnea în mediul din care poetul făcea parte, el a scris de la bun început doar în limba engleză. Prima perioadă de creație a poetului (aproximativ până în anul 1379) este de obicei numită „franceză", din pricina influenței puternice exercitată asupra lui de literatura franceză de curte, şi anume traducerea Romanului Rozei, poemul Cartea ducesei. Cea de-a doua perioadă, după călătoria în Italia, aproximativ între anii 1380 şi 1386, cea „italiană", când sunt scrise toate operele fundamentale ale poetului până la Povestiri din Canterbury: Parlamentul păsărilor, Casa Faimei, Troilus şi Cressida. Legenda unor femei bune este prima culegere a lui Chaucer formată din povestiri şi primul mare poem în limba engleză scris în decametri (tot în decametri vor fi scrise şi Povestirile din Canterbury).

În Povestirile din Canterbury s-a format „stilul englezesc" al lui Chaucer (a treia sa perioadă de creație). Începute la sfârşitul anilor 80 ai secolului al XIV-lea, Povestirile au rămas neterminate. Cartea conține mai mult de douăzeci de povestiri cu ascultarea cărora îşi umpleau timpul pelerinii la mormântul lui Sf Thomas Becket, din Canterburry, şi un număr egal de intermedii. În Povestiri sunt prezenți reprezentanți ai aproape tuturor straturilor sociale existente în Anglia la acea vreme. Tonul general al cărții este dat de o ironie binevoitoare şi înțelegătoare față de slăbiciunile omeneşti. În Povestirile din Canterbury s-au manifestat strălucit calitățile remarcabile ale umanismului chaucerian.

Chaucer reprezintă pentru literatura engleză ceea ce Dante este pentru cea italiană. A fost întemeietorul noii limbi literare şi creatorul unei versificații care a constituit baza evoluției ulterioare a poeziei engleze.

Este înmormântat la Westminster Abbey.

❖ În sufletele nobile, mila vine des în ospeție.

❖ Prietenii în armonie ar trebui să trăiască.
Violența poate ucide prietenia.

❖ Lăcomia e rădăcina tuturor relelor.

❖ De însurat să se însoare cei asemănători,
Şi cupluri să devină cei de aceeaşi vârstă.

❖ Există câte unul ce bogăție cată,
Dar ea mereu belele-aduce sau ucigaşi la poartă.

❖ Acel care din nuiele de salcie îşi face casă,
Şi care înhamă la plug mârțoaga bătrână.
Şi cel care-şi lasă nevasta să plece pelerină,
Acela singur, prostovanul, îşi leagă lațul.

❖ Cine pentru alții face legi,
Să fie primul care le respectă.

❖ Cel cu-adevărat învățat, lasă deoparte
Zadarnica-ntrebare: „Cine conduce lumea: femeia sau bărbatul?"

❖ Iubirea e o lege-n sine; ea e mai tare,
Jur, decât orice alt drept al omului.
Oricare drept şi oricare poruncă
Neputincioase sunt în fața iubirii.

❖ Cu toți suntem ca acela care, beat de vin,
Ca toți bețivii, ştie: că are undeva o casă.
Doar drumul nu-l mai ştie într-acolo,
Şi-i fuge drumul de sub piciorul moale.
La fel şi noi ne-am rătăcit pe marea sorții noastre:
Cu lăcomie vrem s-aflăm calea spre fericire,
Dar toată vremea rătăcim, parcă-ntr-adins.

❖ Din experiența vieții pricepe, în sfârşit,
Că învățatul şi-nțeleptul nu-s totuna:
Că lupului jumate îi rămase din trufie,
Când s-a trezit lovit de o copită la scufie.

❖ Nu fără rost se zice că în iubire şi putere,
Nimeni nu face loc fără durere.

❖ Nu aştepta vreun bine, de rău ai săvârşit.
Amăgitorul fi-va, la rându-i, amăgit,
Şi va ajunge sigur de râsul tuturor.

❖ Din lene se naşte desfrânarea,
Acesta e izvorul la toate cele rele.

❖ Tiranul belicos sau împăratul
E înfrățit cu un tâlhar, de parcă dintr-o mamă s-au născut,
Căci ambii se aseamănă-n apucături.
Doar că tâlharul face-un rău mai mic –
Căci ceata lui nu este numeroasă.

❖ Deşi nobil, era foarte deştept.

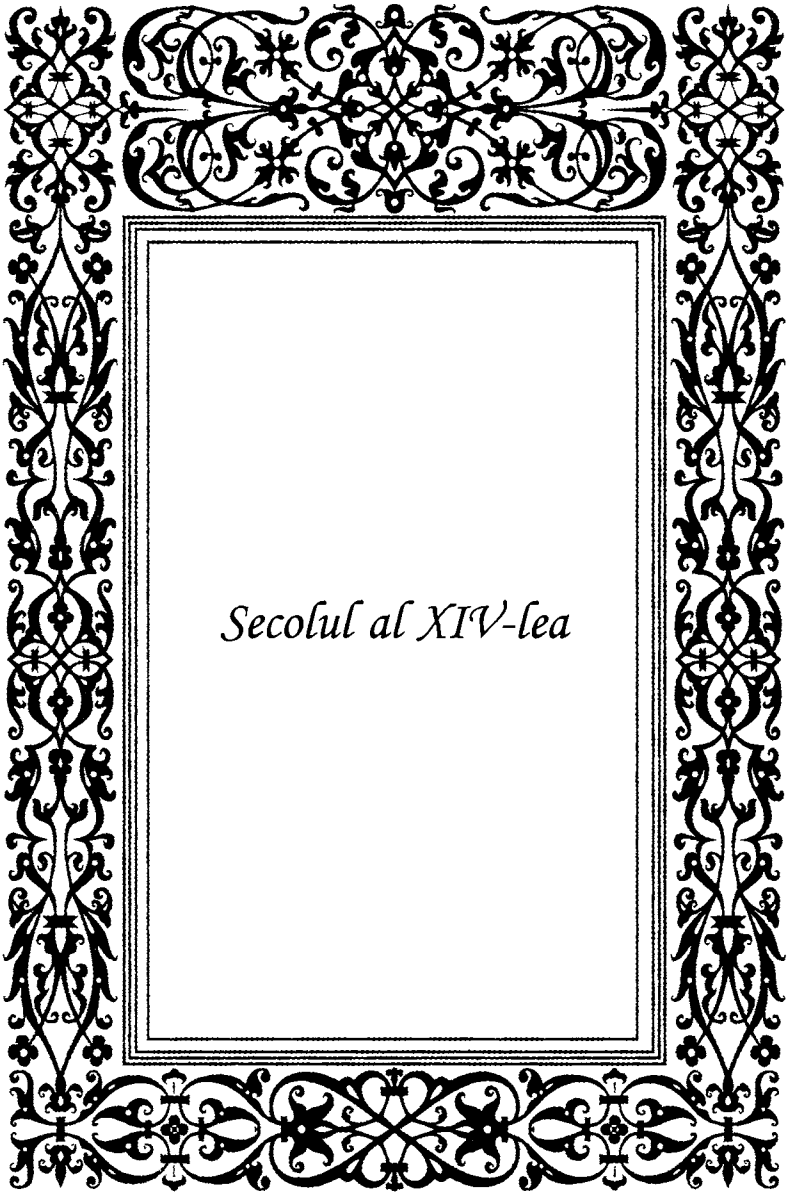
Secolul al XIV-lea

Giovanni Boccaccio
(1313–1375)

Poet și umanist italian.

Conform unor cercetători, s-a născut la Paris, conform altora – la Certaldo, în Toscana. La câțiva ani după nașterea lui Giovanni, familia s-a mutat la Napoli, unde tatăl său a condus o filială napolitană a unei bănci. La Napoli, Giovanni, care visa deja la gloria de poet, a fost trimis de părinți să-și facă ucenicia la un negustor florentin. După propriile cuvinte, a pierdut cu preocupările negustorești șase ani. Încă șase ani au fost pierduți cu studierea dreptului canonic, din nou la insistența tatălui.

Fiind fiul unui bancher influent care nu o dată l-a creditat pe regele orașului Napoli, Robert de Anjou, Giovanni avea acces la curtea monarhului luminat, unde se întâlnea cu soldați, navigatori, negustori bogați și filozofi. În tot acest timp, Boccaccio a avut o serie de relații amoroase. În anul 1336, în bisericuța San Lorenzo, întâlnește o femeie, pe Maria Conti de Anjou, fiica nelegitimă a regelui, care a intrat în literatură sub numele de Fiammetta. Pentru ea sau despre ea sunt scrise absolut toate cărțile de tinerețe ale lui Boccaccio. La început, idila a evoluat în cele mai bune tradiții ale dragostei cavalerești, după care, la scurt timp, Maria devine iubita lui Boccaccio. Ea însă nu i-a fost credincioasă pentru multă vreme. Rănit de această trădare, Boccaccio a scris un sonet care reprezintă una dintre cele mai acide condamnări ale trădării din literatura italiană.

În 1339, tatăl poetului a rămas fără slujbă, iar Giovanni a rămas fără rentă. O vreme a încercat să trăiască din micile venituri pe care i le aducea o mică proprietate din apropiere de Piedigrotta. În cele din urmă, s-a întors la Florența. De-a lungul vieții sale pline de greutăți, Boccaccio a fost susținut de prietenia cu Petrarca, pe care l-a cunoscut când acesta din urmă a sosit la Florența, și de iubirea tandră față de Violante, fiica lui nelegitimă, a cărei moarte a deplâns-o în versuri scrise în limba latină.

La Florența, Boccaccio a fost numit vistiernic al orașului, a fost însărcinat cu obținerea jurisdicției asupra orașului Prato, care aparținea Neapolelui, și de cel puțin șapte ori a fost trimis în diverse locuri cu însărcinări diplomatice, dintre care de trei ori la diferiți papi. Obligațiile de serviciu l-au făcut să colinde întreaga Italie, să ajungă la Avignon și, se pare, la Tirol. Ultimii ani de viață ai lui Boccaccio au fost lipsiți de bucurii. Nemaifiind un om tânăr, s-a îndrăgostit de o văduvă, care l-a transformat în subiect de batjocură. În replică, Boccaccio a scris o cărticică intitulată Corbul – o capodoperă a misoginismului chiar și pentru o epocă în care acesta era un lucru obișnuit. Câțiva ani mai târziu a fost vizitat de călugărul Joachim Ciani, care l-a mustrat pe Boccaccio pentru stilul păcătos al scrierii sale, convingându-l să-și ardă toate cărțile. Numai o scrisoare a lui Petrarca l-a împiedicat pe scriitor de la acest pas.

Mai târziu, Boccaccio a făcut o călătorie la Napoli, dar acolo nu-l aștepta nici slujba promisă, și nici o primire caldă. S-a îndreptat în cele din urmă către orașul natal al tatălui său, la Certaldo.

Boccaccio a ieșit pentru ultima oară în lume în anul 1373, când i s-a încredințat să citească la Florența o serie de conferințe despre Dante. Dar cum puterile îl părăseau, nu a mai putut citi decât o mică parte din conferințele deja pregătite.

Boccaccio a lăsat urmașilor mai multe scrieri: romanul compus din povestiri, Decameronul, patru mari poeme, un roman și o povestire, o alegorie, Ameto, în spiritul lui Dante, satira Corbul, scrierea biografică Viața lui Dante Alighieri, plus comentarii la șaptesprezce cânturi din Divina Comedie, patru tratate în limba latină, numeroase versuri.

❖ Minunată este forța iubirii, care îi împinge pe îndrăgostiți la fapte mărețe, la înfruntarea unor pericole inimaginabil de mari.

- Se spune că e bine să mori salvând viaţa altuia.
- Ironia trebuie să muşte ca oaia, nu ca dulăul.
- Nu există o mânie atât de aprinsă care să nu se stingă odată cu trecerea timpului.
- La fel cum stelele, în nopţile senine, servesc drept podoabe ale cerului, iar florile, primăvara, drept podoabe ale unei pajişti, tot aşa, sclipirile de inteligenţă împodobesc conversaţiile plăcute.
- A cere cuiva un sfat e cea mai mare dovadă de încredere pe care cineva o poate face unei alte persoane.
- Faptele trecutului sunt mai uşor de condamnat decât de îndreptat.
- Cel care vrea să fie sănătos, în parte s-a şi înzdrăvenit.
- Ameninţările sunt armele acelora care se află ei înşişi sub ameninţare.
- Foloseşte-ţi astfel timpul prezent încât la bătrâneţe să nu-ţi faci reproşuri că ţi-ai trăit degeaba tinereţea.
- Se întâmplă adesea ca omul să creadă că fericirea e departe de el, dar ea, cu paşi neauziţi, deja e lângă el.

Geoffrey Chaucer
(cca 1340-1400)

Poet englez.

A participat, în anii 70 ai secolului al XIV-lea, la Războiul de o Sută de Ani (1337–1453). A avut diferite însărcinări diplomatice în Franţa şi Italia; a ocupat o serie de funcţii administrative. Începând cu anul 1386, a devenit membru al Parlamentului.

Chaucer a fost denumit „părintele poeziei engleze". În ciuda tradiţiei care domnea în mediul din care poetul făcea parte, el a scris de la bun început doar în limba engleză. Prima perioadă de creaţie a poetului (aproximativ până în anul 1379) este de obicei numită „franceză", din pricina influenţei puternice exercitată asupra lui de literatura franceză de curte, şi anume traducerea Romanului Rozei, poemul Cartea ducesei. Cea de-a doua perioadă, după călătoria în Italia, aproximativ între anii 1380 şi 1386, cea „italiană", când sunt scrise toate operele fundamentale ale poetului până la Povestiri din Canterbury: Parlamentul păsărilor, Casa Faimei, Troilus şi Cressida. Legenda unor femei bune este prima culegere a lui Chaucer formată din povestiri şi primul mare poem în limba engleză scris în decametri (tot în decametri vor fi scrise şi Povestirile din Canterbury).

În Povestirile din Canterbury s-a format „stilul englezesc" al lui Chaucer (a treia sa perioadă de creaţie). Începute la sfârşitul anilor 80 ai secolului al XIV-lea, Povestirile au rămas neterminate. Cartea conţine mai mult de douăzeci de povestiri cu ascultarea cărora îşi umpleau timpul pelerinii la mormântul lui Sf. Thomas Becket, din Canterburry, şi un număr egal de intermedii. În Povestiri sunt prezenţi reprezentanţi ai aproape tuturor straturilor sociale existente în Anglia la acea vreme. Tonul general al cărţii este dat de o ironie binevoitoare şi înţelegătoare faţă de slăbiciunile omeneşti. În Povestirile din Canterbury s-au manifestat strălucit calităţile remarcabile ale umanismului chaucerian.

Chaucer reprezintă pentru literatura engleză ceea ce Dante este pentru cea italiană. A fost întemeietorul noii limbi literare şi creatorul unei versificaţii care a constituit baza evoluţiei ulterioare a poeziei engleze.

Este înmormântat la Westminster Abbey.

❖ În sufletele nobile, mila vine des în ospeție.

❖ Prietenii în armonie ar trebui să trăiască.
Violența poate ucide prietenia.

❖ Lăcomia e rădăcina tuturor relelor.

❖ De însurat să se însoare cei asemănători,
Şi cupluri să devină cei de aceeaşi vârstă.

❖ Există câte unul ce bogăție cată,
Dar ea mereu belele-aduce sau ucigaşi la poartă.

❖ Acel care din nuiele de salcie îşi face casă,
Şi care înhamă la plug mârțoaga bătrână.
Şi cel care-şi lasă nevasta să plece pelerină,
Acela singur, prostovanul, îşi leagă lațul.

❖ Cine pentru alții face legi,
Să fie primul care le respectă.

❖ Cel cu-adevărat învățat, lasă deoparte
Zadarnica-ntrebare: „Cine conduce lumea: femeia sau bărbatul?"

❖ Iubirea e o lege-n sine; ea e mai tare,
Jur, decât orice alt drept al omului.
Oricare drept şi oricare poruncă
Neputincioase sunt în fața iubirii.

❖ Cu toți suntem ca acela care, beat de vin,
Ca toți bețivii, ştie: că are undeva o casă.
Doar drumul nu-l mai ştie într-acolo,
Şi-i fuge drumul de sub piciorul moale.
La fel şi noi ne-am rătăcit pe marea sorții noastre:
Cu lăcomie vrem s-aflăm calea spre fericire,
Dar toată vremea rătăcim, parcă-ntr-adins.

❖ Din experiența vieții pricepe, în sfârşit,
Că învățatul şi-nțeleptul nu-s totuna:
Că lupului jumate îi rămase din trufie,
Când s-a trezit lovit de o copită la scufie.

❖ Nu fără rost se zice că în iubire şi putere,
Nimeni nu face loc fără durere.

❖ Nu aştepta vreun bine, de rău ai săvârşit.
Amăgitorul fi-va, la rându-i, amăgit,
Şi va ajunge sigur de râsul tuturor.

❖ Din lene se naşte desfrânarea,
Acesta e izvorul la toate cele rele.

❖ Tiranul belicos sau împăratul
E înfrățit cu un tâlhar, de parcă dintr-o mamă s-au născut,
Căci ambii se aseamănă-n apucături.
Doar că tâlharul face-un rău mai mic –
Căci ceata lui nu este numeroasă.

❖ Deşi nobil, era foarte deştept.

Hafez (Khwāja Šamsu d-Din Muhammad Hafez-E Šīrāzī) (cca 1325–1389/90)

Poet persan.

Deşi se trăgea dintr-o familie de orăşeni modestă şi neînstărită din Shiraz, a primit o educaţie teologică completă şi s-a acoperit de glorie devenind „hafez" (persoană care ştie tot Coranul pe dinafară; ulterior, în Asia Mijlocie şi în Afganistan, cântăreţii populari şi povestitorii au început să fie numiţi „hafezi").

Mijloacele de întreţinere ale poetului erau remuneraţia pentru citirea rituală a Coranului şi sumele primite de la protectorii sus-puşi. Activitatea poetică de la curte nu l-a îmbogăţit pe Hafez, el vorbind despre sine în multe poeme ca despre o persoană lipsită de mijloace de existenţă.

Divanul lui Hafez, alcătuit după moartea sa, s-a răspândit într-o cantitate uriaşă de exemplare în Iran şi dincolo de graniţele sale, ceea ce a condus la alterarea textului.

În anul 1928, a fost descoperit un manuscris al Divanului, copiat la treizeci şi cinci de ani după moartea poetului. Divanul lui Hafez constă din 418 gazeluri (având dimensiuni variate, de la 5 la 10 versuri), 5 panegirice, 29 de kita (mici „poezii întâmplătoare"), 41 de rubaiate şi 3 mesneve: Căprioara sălbatică, Saki-name şi Mahani-name. Cu toate acestea, autenticitatea mai multor creaţii rămâne controversată. În Iranul contemporan, Divanul lui Hafez se află pe primul loc între toate reeditările din moştenirea clasică. Mormântul său este loc de rugăciune şi pelerinaj.

În lirica lui Hafez, precumpănesc temele tradiţionale ale vinului şi iubirii, tema iluminării mistice, osanaua, deplângerea caracterului trecător şi incognoscibil al lumii.

Hafez foloseşte din plin, în gazelurile sale, imaginile şi termenii poeziei sufiste, care, de obicei, deschid calea unei duble interpretări, una directă, realistă, şi o a doua figurată, simbolică.

În întregul ei, creaţia lui Hafez reprezintă cea mai înaltă culme a poeziei lirice medievale de limbă persană. Versurile lui sunt traduse în toate limbile europene şi în multe limbi asiatice.

❖ Mi-am irosit viaţa; şi câte dorinţe aveam!
S-a rotit Cerul, şi ce-am avut de câştigat –
Cum mă-ntâlneam cu cineva îi ofeream prietenia,
Dar toţi mi-au devenit duşmani. Aceasta este soarta mea!

❖ Iubirea e ca marea. Întinsul ei nu ştie margini.
Tot sângele şi sufletul i-l dai: altă măsură n-ai.
Nu-i oare-o rătăcire să cauţi liniştea-n iubire –
Când la iubire nu există leac, se spune din bătrâni.

❖ Vorba pe care o stăpâneşti e sclava ta, vorba pe care o scapi îţi devine stăpân.

❖ Pentru a fi liniştit în ambele lumi, respectă două reguli: fii cu prietenii generos, iar cu duşmanii reţinut.

Francesco Petrarca (1304–1374)

Poet şi gânditor umanist italian.

S-a născut în familia unui notar florentin. A studiat dreptul la Montpellier şi şi-a încheiat studiile la Bologna. A scris tratatul filozofic Despre dispreţul faţă de lume, în care cânta dragostea faţă de femeie. Era fascinat de lumea antică, fapt care este evident în autobiografia

sa, Scrisoare către urmaşi. De o însemnătate remarcabilă sunt versurile sale de dragoste, închinate iubitei sale, Laura, pe care a cântat-o până la moarte. Lirica sa a avut o influenţă covârşitoare asupra evoluţiei întregii literaturi europene.

Scrieri: un poem despre al doilea război punic, Africa, Cantonierul, cea mai renumită creaţie a sa, dedicată Laurei (titlu italian, Rime in vita e morta di Madonna Laura), care conţine sonete, canzonette, balade, madrigaluri; poemul Triumfuri.

- Cel mai bine e să scrii aşa cum albinele culeg mierea: nu lăsând florile neatinse, ci ducându-le în stup, unde din multe şi diverse rezultă ceva unic, diferit şi mai bun.
- Poate că mi se va îngădui cumva să mai rămân în viaţă, iar când voi părăsi lumea, scrierile mele vor ieşi la iveală şi vor arăta că am fost elevul adevărului... Şi cine ştie dacă nu chiar eu, cu sufletul meu revoltat şi netemător de fantome, voi deschide drum celor care au tăria să meargă înainte?
- În treburile omeneşti nu există nimic desăvârşit şi nu există muritor căruia, chiar şi cel mai timid critic, să nu-i găsească un motiv pentru a-l terfeli.
- Cu ceea ce am fost la început risipitor, apoi generos, vreau să devin grijuliu, zgârcit, cărpănos. Timpul ne învaţă, nevoia ne hăituieşte, nu e loc de glume; credeţi-mă, ne vor sfărâma şi ne vor zdrobi în toiul muncilor noastre, dacă nu ne trezim şi nu opunem rezistenţă: dacă nu ne împotrivim, adunându-ne toate puterile sufletului, vom fi nimiciţi.
- Totul devine mai greu, îndreptându-se spre final, cea mai funestă greşeală e ultima, şi o singură oră funestă pronunţă sentinţa pentru toţi anii vieţii.
- Orice muribund e deja bătrân, fiindcă, pentru fiecare, sfârşitul vieţii e bătrâneţea lui; dar puţini mor maturi, şi nimeni, după ce a trăit îndeajuns, în afara acelora care s-au convins că nu există nicio diferenţă între mai scurt şi mai îndelungat, ambele fiind supuse aceluiaşi sfârşit.
- Pentru om nu există nimic mai firesc decât munca, omul s-a născut pentru ea, aşa cum pasărea e făcută pentru zbor, iar peştele pentru înot.
- Dacă nici măcar stomacul unuia şi aceluiaşi om nu cere mereu una şi aceeaşi hrană, cu atât mai mult mintea nu trebuie să se hrănească mereu cu unul şi acelaşi lucru.
- Chiar dacă soarta e cu cineva prietenoasă, aceasta se întâmplă numai pentru a-l păcăli în felul ei propriu. Ea înalţă doar pentru ca prăbuşirea să fie şi mai dureroasă. Aşa că a te bucura de succes e doar una dintre rătăcirile omeneşti al căror număr e nesfârşit.
- Dacă omul vrea să scape de starea lui mizerabilă şi-şi doreşte acest lucru sincer şi cu ardoare, o astfel de dorinţă nu poate fi lipsită de succes.
- Există o lege a invidiei: invidioşii se chinuie singuri cu viciile lor, devenind cu atât mai nefericiţi, cu cât mai fericite li se par împrejurările în care ne aflăm noi.
- Viaţa omului pe pământ nu înseamnă doar serviciu militar, ci şi bătălie.
- În întreaga mea viaţă m-am convins că cea mai mare parte a timpului, şi-n chipul cel mai neobservat, o ocupă discuţiile cu prietenii; prietenii sunt remarcabili tâlhari ai timpului.

❖ Odinioară credeam că n-am s-o pot scoate la capăt fără apropierea femeii, iar acum mă tem de ea mai rău ca de moarte, şi deşi adesea mă tulbură cele mai hâde ispite, cum îmi amintesc ce e femeia, cum toate ispitele dispar pe loc şi-mi recapăt libertatea şi liniştea.

❖ Cine e în stare să exprime cum îl arde ceva, acela e cuprins doar de un foculeț.

❖ Prezența fizică dăunează gloriei.

❖ Dragostea ştie în chip admirabil să convingă.

❖ Îmi ajunge grija propriului suflet; o, dacă aş avea atâta putere!

❖ O zi nouă aduce cu sine multe noutăți, nicio răsturnare a sorții nu e veşnică, ajutorul vine adesea de unde ne aşteptăm mai puțin, nu e niciodată târziu să ne pierdem speranța, salvarea e adesea neaşteptată.

❖ Vorbăria certărețului e de obicei rudă cu mânia.

❖ Poți împrumuta minte de la altcineva, împrumuta strălucire, dar să ne ferim de la repetarea cuvintelor cuiva: prima asemănare nu se vede, a doua iese la iveală; prima ne face poeți, a doua, maimuțe.

❖ Şi cele minunate pot fi iubite în chip ruşinos.

❖ Ne abate din drum faptul că ținem cu încăpățânare la opiniile vechi şi renunțăm cu greu de ele.

❖ Cu cât sunt mai merituoşi, în opinia noastră, educatorii sufletului față de aceia ai corpului, înțelege oricine ştie să dea şi unuia şi altuia valoarea corectă şi să recunoască faptul că primii ne fac un cadou nemuritor, iar ceilalți, unul nesigur şi vremelnic.

❖ Să nu sufăr de sărăcie şi să nu dețin nimic inutil, să nu poruncesc altora şi să nu fiu supus - iată scopul meu.

❖ Nu vreau un conducător care să mă îngrădească sau să mă constrângă: conducătorul să-şi vadă de ale sale, iar mie să-mi lase în pace şi ochii, şi părerea proprie şi libertatea, să nu mă împiedice nici să merg încotro vreau, nici să trec ceva cu vederea, nici să obțin imposibilul, să mi se permită să merg pe drumul cel mai scurt şi, dacă am răbdare, şi pe cel mai drept, să mă grăbesc sau să merg încet, să mă abat din drum şi să mă întorc înapoi.

❖ Nu se poate să ții cărțile închise ca într-o puşcărie; ele trebuie să treacă obligatoriu din bibliotecă în memorie.

❖ Nu există nimic îndreptat în aşa măsură încât să nu mai existe nicio greşeală.

❖ Insuficiența dă lucrurilor valoare: dacă pământul ar fi la fiecare pas acoperit cu mărgăritare, acestea ar fi călcate în picioare ca pietrişul; dacă fenixul ar fi ca porumbeii, gloria acestei păsări ar pieri; sădeşte arborele balsamic pe toate crestele munților şi balsamul va deveni o licoare plebee; tuturor lucrurilor, odată cu sporirea numărului şi a cantității, le scade prețul. Şi, dimpotrivă, din pricina insuficienței, cele mai neînsemnate lucruri au fost de mare preț: astfel, în mijlocul nisipurilor mişcătoare ale Libiei, picătura de apă din mâna comandantului roman stârnea o invidie

generală; în timpul asedierii oraşului, la mare preţ era un animal hidos - şobolanul; iar aceasta depăşeşte orice formă de neruşinare: adesea ticăloşii au prosperat numai pentru că lipseau oamenii destoinici; nu voi da exemple, fiindcă pana se împotriveşte să scrie nume mizerabile, dar să fie oare nevoie de exemple?

❖ Nici gramatica, nici oricare alta dintre cele şapte arte liberale nu merită ca o minte nobilă să îmbătrânească ocupându-se cu ele: ele sunt doar o cale, nu un scop în sine.

❖ Purtătorii denumirii pompoase de filozof fie caută cu o aroganţă trufaşă cauzele lucrurilor, disprețuind cunoaşterea a ceea ce este Dumnezeu - creator al tuturor lucrurilor, fie recomandă în scrierile sale virtutea, iar în viaţa lor o nesocotesc.

❖ Obişnuitul plictiseşte, iar raritatea fascinează.

❖ De la oamenii remarcabili, de seamă, cu experienţă de viaţă, ştim că numai celor puţini le e dat să vorbească frumos, dar tuturor să trăiască o viaţă frumoasă, şi, cu toate acestea, majoritatea oamenilor înclină către prima, iar de a doua se feresc; aceasta e natura firii omeneşti - să se apuce de ce e greu şi să năzuiască din toate puterile către ceea ce e cel mai dificil de obţinut.

❖ Plantele răsădite îşi schimbă sevele; arbustul de pădure, după altoire şi după schimbarea locului, îşi pierde vechiul caracter şi capătă unul nou. Înţelegeţi unde bat: eu aproape că-mi par mie însumi unul în sat şi altul la oraş; fiindcă în prima situaţie urmez natura, iar în a doua, exemplele.

❖ Înţelepciunea şi forţa merg aproape întotdeauna pe căi separate: una vegetează, când cealaltă înfloreşte, una se trezeşte, când cealaltă se ofileşte; dacă altfel ar fi stat lucrurile, iniţiativele omeneşti ar fi fost mai de succes, rezultatul unei acţiuni mai binefăcător, dar deocamdată, vai, omul începe de obicei să cunoască numai atunci când încetează să mai poată.

❖ Natura a fixat un sfârşit inevitabil al vieţii, pentru ca întotdeauna să se creadă în prezent şi în viitorul apropiat.

❖ Curajul serveşte drept scut împotriva apăsărilor sorţii, iar pe cei temători îi putem socoti dezarmaţi; cu cât frica e mai mare, cu atât pericolele sunt mai multe; soarta îi persecută pe cei care fug, îi striveşte pe cei care zac, dar pe cei care stau drept nu-i poate călca în picioare...

❖ Chiar de-or să treacă şi zece mii de ani, virtutea nu va fi niciodată îndeajuns preamărită, îndemnurile de iubire a lui Dumnezeu şi de respingere a voluptăţii nu vor fi niciodată destule, niciodată nu se închide minţilor profunde calea către descoperirea noului.

❖ De vreme ce nu poţi avea înfăţişarea pe care ţi-o doreşti, fii măcar pe dinăuntru aşa cum trebuie.

❖ E interesant: cine preferă să aibă tabloul unui duşman chipeş în locul celui al prietenului slut?

❖ Cine are multe vicii, acela are mulţi stăpâni.

❖ Oamenii nefericiţi şi inculţi fac aproape totul în secret; pentru cei fericiţi, nu există tăinuire şi nici ţinere sub tăcere.

❖ E uimitor, dar creațiile oamenilor urâți pot fi frumoase. Nicăieri nu găsim ca despre Fidias şi Apelles să se spună că ar fi fost frumoşi, dar de la unul s-au păstrat rămăşițele unei opere strălucitoare, iar renumele altuia a ajuns până la noi.

❖ Răul este adesea mai cunoscut decât binele, iar înfricoşătorul uragan e mai cunoscut decât vremea senină.

❖ Adesea, forța ruşinii a dat multora ceea ce nu a reuşit forța spiritului, şi adesea, spectatorii contribuie mai mult la depăşirea inactivității, decât eroismul.

❖ Cu cât mai multă zgârcenie, cu atât mai multă cruzime.

❖ A-i cinsti pe cei puternici e un merit neînsemnat, adevărata măreție sufletească arătându-i-se în acordarea ajutorului față de cei slabi.

❖ Ce folos că ştiai multe, dacă nu ai fost în stare să-ți aplici cunoştințele când ai avut nevoie.

❖ Eu sunt deocamdată unul dintre cei mulți, deşi mă străduiesc cu insistență să devin unul dintre cei puțini.

❖ Am înțeles că nu numai oamenilor, ci şi scrierilor, o formă remarcabilă le este uneori nefastă şi că în toate lucrurile trebuie să tindem către cumpătare.

❖ M-am convins adesea că un simplu cuvânt are o înrâurire binefăcătoare asupra multor oameni; nu persoana celui care rosteşte, ci cuvântul acestuia pune sufletul în mişcare, manifestându-şi în chip tainic puterea.

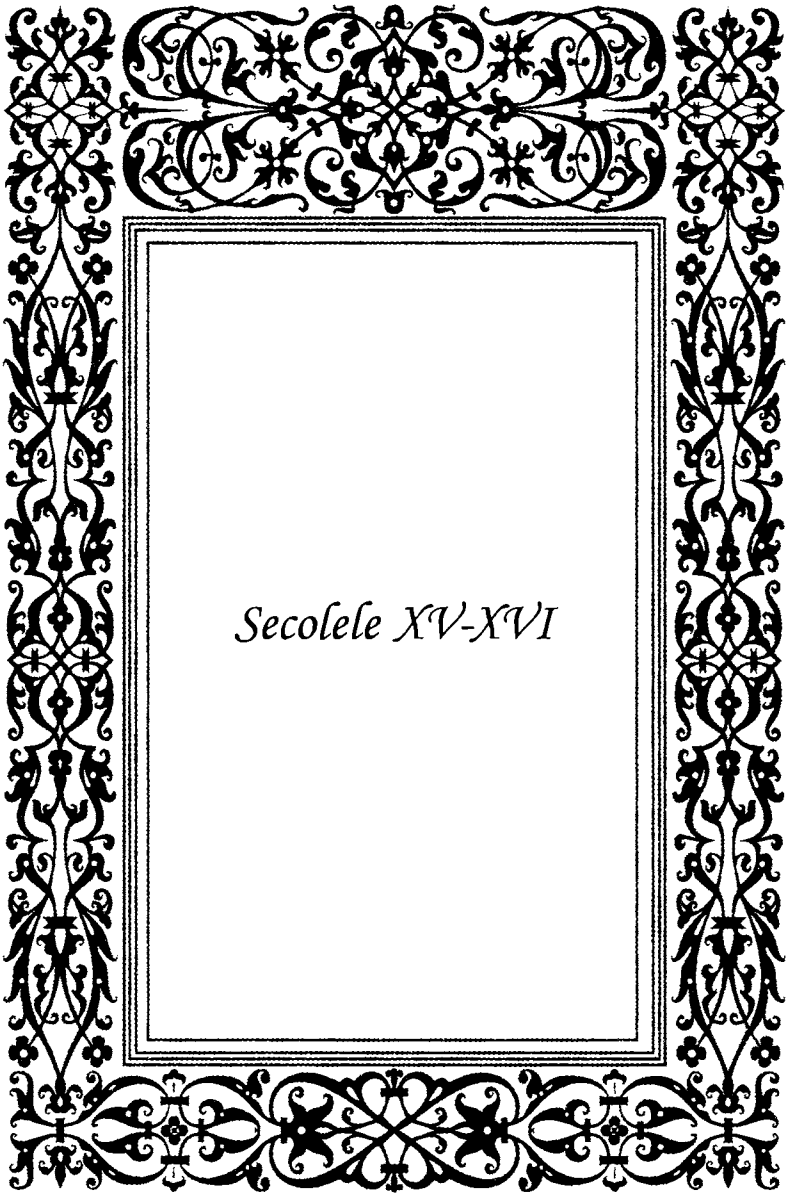
Secolele XV-XVI

Ali Şir Nevai (Nizam al-Din 'Ali Shir Herawi) (1441–1501)

Poet, gânditor şi om de stat uzbec.

Tatăl său, Ghiyāth ud-Din Kichkina, era funcţionar şi casa acestuia era loc de întâlnire pentru oamenii de artă, inclusiv pentru poeţi. Deja la vârsta de aproape cincisprezece ani, Nevai compunea versuri în două limbi: turcă şi farsi (persană).

A studiat la Herat, Mashhad şi Samarkand În anul 1469, a devenit păzitorul sigiliului la curtea sultanului Khorasanului, Husein Bayqarah, împreună cu care a fost coleg de şcoală în aceeaşi medrassa (şcoală religioasă). În anul 1472, a fost făcut vizir şi a primit titlul de emir. Nevai a fost un protector al oamenilor de ştiinţă, al pictorilor, muzicanţilor, poeţilor, caligrafilor, a coordonat construirea de medresse, spitale, poduri.

Umanist convins, opozant al despotismului medieval, Nevai denunţa abuzurile marilor demnitari, lăcomia funcţionarilor, lua apărarea oamenilor simpli în faţa sultanului.

Poziţia lui Nevai a stârnit nemulţumire la curtea sultanului. În anul 1487, a fost trimis în îndepărtata provincie Astrabad în calitate de dregător. Pierderea speranţei în posibilitatea reconstruirii politice a statului măcinat de lupte interne l-a obligat pe Nevai să se retragă din poziţia deţinută. Poetul s-a întors la Herat în anul 1488. Ultima perioadă a vieţii şi-a petrecut-o scriind

- Cei care au răbdare pot face mătase din frunze şi miere din petale de trandafir.
- Cartea este un învăţător care nu cere bani şi nici recunoştinţă. Ea îţi oferă în fiecare clipă descoperirile înţelepciunii. E un interlocutor cu un creier acoperit în piele, care îţi vorbeşte tăcând despre lucruri tainice.
- Când lăcomia sună în cuvinte, să nu te-ncrezi,
  Nici linguşirilor femeii, şi nici intrigilor bărbatului.
- Cine este om autentic, nu poate iubi decât tot pe cineva autentic.
- Numele celui care îşi închină viaţa ştiinţei va fi nemuritor şi după moarte.
- Nu e pe lume prieten mai dulce decât cartea.
- Nu poate omul să trăiască veşnic,
  Dar fericit e-acela de-al cărui nume îşi vor aminti.
- E bine să fii sincer când vorbeşti, şi-naripat,
  Dar e-o minune să fii scurt în ce ai de spus.
- Să treci prin lume şi să rămâi nedesăvârşit e acelaşi lucru cu a ieşi din baie fără să te fi spălat.
- Obrăznicia limbii te pedepseşte, născând sute de nenorociri, nefericiri şi supărări.
- Prin vorbe, moartea poţi zădărnici,
  Prin vorbe, şi pe morţi poţi să-i învii.
- Dintre oameni, cel mai bun e acela care aduce cel mai mult folos poporului.
- E oare viu cel ce prietenia sfântă n-o cunoaşte?
  De-o scoică goală oare ce-l deosebeşte?

Ludovico Ariosto
(1474–1533)

Poet italian.

Şi-a petrecut toată viaţa în slujba cardinalului Ippolito d'Este. La vârsta de cincisprezece ani, a fost admis la Universitatea din Ferrara, unde a studiat dreptul Oda sa în limba latină, A Filiroe, se presupune că este scrisă în anul 1494, când regele Franţei Carol al VIII-lea se pregătea să atace Italia. În luna octombrie a anului 1515, Ariosto termină poemul Orlando furioso. *În perioada 1517–1525 au fost scrise cele şapte* Satire. *Respectând cu rigoare modelele latine, a scris câteva comedii, dintre care cea mai reuşită este* Codoaşa.

În anul 1525 a început cea mai fertilă perioadă din viaţa lui Ariosto, când a fost recunoscut drept cel mai mare poet italian al contemporaneităţii.

❖ Omul pierde totul odată cu trecerea anilor: tinereţea, frumuseţea, sănătatea, elanurile ambiţiei. Singură prostia nu-i părăseşte niciodată pe oameni.

❖ Cruzimea este rodul unei minţi rele şi, adesea, a unui suflet laş.

❖ Când raţiunea se lasă luată de avânt sau de mânie şi furia oarbă îl jigneşte pe prieten prin faptă sau vorbă, nici lacrimile, nici suspinele nu vor mai fi apoi în stare să repare greşeala.

❖ Îşi pierde mintea cel care iubeşte,
Cel ce-şi supune visele iubitei,
Cel ce se lasă ispitit de rătăcirile magiei,
Cel ce-şi imaginează că stelele din cer
Pot fi atinse, şi care se-narmează
Cu sofistica; şi cel ce pânzele
Şi le pictează. Se cade să mai spun aicea
Că cei mai fără baftă sunt poeţii.

Giordano Bruno
(1548–1600)

Filozof poet, teolog şi umanist italian.

A studiat literatura, logica şi dialectica la Napoli. La vârsta de 18 ani, a devenit călugăr dominican la mănăstirea San Domenico Majore, din apropierea oraşului Napoli, luându-şi numele de Filippo. În ciuda poziţiei sale clericale, a început să-şi exprime în mod deschis îndoielile cu privire la principalele dogme ale creştinismului. La scurt timp după aceasta, a fost nevoit să fugă la Roma şi apoi în nordul Italiei, temându-se de persecuţii din partea Inchiziţiei. A predat filozofie, în principal doctrinele lui Platon şi Pitagora, ajungând, în cele din urmă, la ideile lui Nicolaus Cusanus.

Ulterior, s-a mutat în Elveţia, apoi în Franţa. I-au fost publicate comedia Candelabrul *şi poemul satiric* Arca lui Noe, *precum şi un ciclu de sonete.*

Regele Angliei, Henric al III-lea, l-a invitat pe Bruno să viziteze Anglia. Filozoful a început să predea la Universitatea Oxford A scris tratatele Despre infinitatea universului şi a lumilor, Despre cauză, început şi unitate, *respingând viziunea ptolemeică despre lume. Bruno era un susţinător înfocat al doctrinei lui Copernic, care socotea că soarele este centrul sistemului planetar.*

Filozoful a fost nevoit să părăsească Anglia şi să se întoarcă acasă, instalându-se la Veneţia. Aici a scris ultimul său tratat, Despre nemărginit şi infinit, *după care, la scurt timp,*

a fost arestat de Inchiziție. Bruno a fost ținut închis opt ani plini de suferințe și, în ciuda torturilor la care a fost supus, nu a retractat niciunul dintre cuvintele sale. A fost declarat eretic și ars pe rug.

Giordano Bruno a devenit simbolul omului de știință pentru care fidelitatea față de adevăr este mai scumpă decât viața.

- Credința e necesară pentru educarea popoarelor grosolane, care trebuie să fie conduse, iar dovezile - pentru acei care contemplă adevărul și sunt capabili să se conducă și pe sine, și pe alții.
- Voința care tinde către cunoaștere nu se mulțumește niciodată cu un lucru gata făcut.
- A vorbi în termeni de adevăr acolo unde nu e necesar, înseamnă să vrei ca poporul simplu și prostimea, de la care se cere activitate practică, să fie înzestrați cu o înțelegere specială: este același lucru cu a vrea ca mâna să aibă ochi, deși ea, de la natură, nu e făcută pentru văzut, ci pentru a face și pentru a fi de ajutor vederii.
- Viața omului pe Pământ nu se deosebește cu nimic de starea de război! El trebuie să biruie nimicnicia trântorilor, să potolească obrăznicia, să anticipeze loviturile dușmanilor.
- Arta completează defectele naturii.
- Adevărul nu poate fi contrazis.
- Picătura găurește piatra nu prin forță, ci prin tenacitatea picurării.
- Mai bine o moarte demnă și eroică, decât un triumf necinstit și mârșav.
- Așa cum nu este posibil să te scalzi de două ori în aceeași apă a unui râu, și, după cum se spune, nici măcar o singură dată, la fel nu este posibil să numești de două ori unul și același lucru aflat în dezvoltare: în timp ce e denumit, deja devine altceva.
- Cine vrea să filozofeze, trebuie ca mai întâi să se îndoiască de orice.
- De obicei, cei care nu înțeleg îndeajuns cred că știu mai multe, iar aceia care sunt complet lipsiți de minte cred că știu totul.
- Specificul unei minți vii constă în faptul că acesteia îi trebuie să vadă și să audă numai puțin, pentru ca să poată apoi judeca îndelung și înțelege multe.
- Gelozia zdruncină și otrăvește tot ce este frumos și bun în iubire.
- Moartea care se întâmplă într-un secol este izvor de viață pentru toate secolele viitoare.

Leonardo Da Vinci
(1452–1519)

Pictor italian, sculptor, arhitect, inginer, om de știință, matematician, anatomist, botanist, muzician, filozof al epocii Renașterii.

Încă de mic copil, a început să studieze pictura cu celebrul Andrea del Verrocchio, depășindu-l foarte repede în măiestrie. A aprofundat matematica, astronomia, fizica, anatomia, a studiat

mecanica şi arhitectura. S-a început să se vorbească despre el ca despre un mare pictor imediat după crearea primelor pânze – Închinarea magilor, Madonna Benois şi Bunavestire.

La vârsta de treizeci de ani s-a mutat la Milano, unde a studiat arta militară, hidrotehnica, s-a preocupat de crearea unui aparat de zbor şi a clopotului subacvatic (submarinul de astăzi).

A pictat capodoperele Madonna din grota cu stânci, Cina cea de Taină. A călătorit în toată Italia, continuând să picteze tablouri remarcabile şi fresce. La Florenţa a creat celebrul tablou Mona Lisa, apoi Sfânta Ana, Madonna, Pruncul şi San Giovannino, Sfântul Ioan Botezătorul şi seria de desene Potopul. A realizat schiţe de cuptoare metalurgice, de războaie de ţesut şi de prese de imprimat, de maşini de prelucrare a lemnului.

Nenumăratele desene ale artistului (şapte mii de pagini) sunt adunate în tratate: Tratatul despre pictură, Codex Atlanticus şi Tratatul despre zborul păsărilor.

Toate descoperirile şi inovaţiile lui Leonardo au depăşit cu sute de ani graniţele timpului său.

- Leneşului nu-i da mâncare, ci lasă-l să vorbească, şi-n arta calomniei nu-i afli egal. Acesta e mereu gata să găsească o justificare a propriei nimicnicii.
- În natură, totul este gândit şi alcătuit cu înţelepciune, fiecare trebuie să-şi vadă de treaba lui, şi-n această înţelepciune stă suprema justiţie a vieţii.
- În rândul proştilor există o anume grupare, numită a ipocriţilor, care învaţă fără încetare cum să se înşele pe sine şi pe ceilalţi, dar mai mult pe ceilalţi decât pe sine, şi care, în realitate, se înşeală mai mult pe sine decât pe ceilalţi.
- Faci rău dacă lauzi, dar şi mai mare rău faci dacă blamezi ceva la care nu te pricepi.
- Oricine vrea să aibă prieteni credincioşi trebuie să fie bun şi răbdător, să manifeste atenţie faţă de nevoile altuia. Cinstea şi respectul nu se obţin cu sila, ci prin generozitate şi prin capacitatea de a împărţi ultimul dumicat cu cel aflat la nevoie.
- Orice viaţă trăită bine este o viaţă lungă.
- Acolo unde spiritul nu conduce mâna artistului, nu există artă.
- Acolo unde moare speranţa, se naşte pustiul.
- Ochi şi urechi însetate de secrete străine se vor găsi mereu.
- Oare o taină poate fi păstrată pentru multă vreme când gura lumii, asemenea valului mării, scoate brusc totul la iveală?
- Dacă te înarmezi cu răbdare şi dai dovadă de silinţă, semineţele sădite ale cunoaşterii vor da cu siguranţă roade bune. Rădăcina cunoaşterii e amară, dar fructul este dulce.
- Fierul, dacă nu-şi află o întrebuinţare, rugineşte, apa stătută se împute sau îngheaţă când e ger, iar mintea omului, neaflându-şi întrebuinţare, se ofileşte.
- Pictura este poezie care se priveşte, iar poezia este o pictură care se ascultă.
- Pictura se confruntă şi se întrece cu natura.
- Dulceaţa trebuie plătită cu amărăciune.

❖ Cunoştinţele care nu s-au născut din experienţă - mamă a oricărei certitudini - sunt sterile şi pline de erori.

❖ Şi leilor li se mai întâmplă să aibă zile mai proaste, când totul merge anapoda şi când nenorocirile îi pândesc la fiecare pas.

❖ Adevărul e unica fiică a timpului.

❖ Adevărata iubire se arată la nevoie. Asemenea focului, cu cât ea luminează mai tare, cu atât mai întunecată este bezna nopţii.

❖ Aşa cum o haină călduroasă ne fereşte de frig, aşa ne fereşte de supărare stăpânirea de sine. Sporeşte-ţi răbdarea şi liniştea spirituală, iar supărarea, oricât ar fi ea de amară, nu te va atinge.

❖ Cine trăieşte cu frică, de frică va muri.

❖ Cine nu pedepseşte răul, acela îl ajută să se petreacă.

❖ Găinile pot trăi în pace şi armonie sub acelaşi acoperiş, dar doi cocoşi nu pot încăpea niciodată în acelaşi coteţ - asta le e firea.

❖ Mai bine mori decât să te chinui în captivitate.

❖ Orice obstacol se depăşeşte prin perseverenţă.

❖ Ştiinţa e comandantul, iar practica, soldaţii acesteia.

❖ Nu întotdeauna ceea ce e frumos e şi bun.

❖ Niciodată nu trebuie să disprețuieşti un sfat bun, mai ales când te afli într-un loc necunoscut.

❖ Măgarul e gata să suporte toate poverile şi necazurile. Şi oricine, căruia îi lipseşte stăpânirea de sine şi răbdarea, îl numeşte încăpăţânat.

❖ Jignindu-l pe celălalt, nu te îngrijeşti de tine însuţi.

❖ Am primit de la părinţii noştri un dar măreţ şi inestimabil - viaţa. Ei ne-au hrănit şi ne-au crescut fără să precupeţească nici putere, nici iubire. Iar acum, când ei sunt bătrâni şi bolnavi, e de datoria noastră să-i vindecăm şi să-i îngrijim!

❖ Cel înzestrat cu talent are parte de o soartă tristă dacă, în loc să-şi dezvolte şi să desăvârşească posibilităţile, se umflă peste măsură în pene şi se dedă trândăviei şi mulţumirii de sine. Un astfel de om îşi pierde, treptat, limpezimea şi ascuţimea minţii, devine înapoiat, leneş şi se umple de o ignoranţă ruginită care îi roade trupul şi sufletul.

❖ La fel cum o zi trăită bine aduce un somn fericit, la fel, o viaţă trăită bine atrage după sine o moarte fericită.

❖ E foarte adevărat că acolo unde argumentele raţionale sunt insuficiente, acestea sunt înlocuite de ţipăt.

❖ E adevărat: cel care nu preţuişte viaţa, nu o merită.

❖ Cere sfatul aceluia care e capabil să se biruie pe sine însuşi.

❖ Potrivnicul care vă arată ce greşeli faceţi e mult mai util decât prietenul care vi le ascunde.

❖ Frumuseţea strălucitoare a tinereţii descreşte în desăvârşirea ei din pricina podoabelor exagerate şi prea elegante.

- Faima se află în mâinile muncii.
- Există trei tipuri de oameni: cei care văd, cei care văd când li se arată şi cei care nu văd.
- Aşa cum îngurgitarea fără plăcere a hranei se transformă în alimentare sterilă, la fel, şi practicarea fără pasiune a ştiinţei murdăreşte memoria care devine incapabilă să asimileze ceea ce îngurgitează.
- Cumpătarea serveşte drept pază de încredere în faţa viciilor.
- Eu prefer moartea, oboselii. Niciodată nu obosesc să-i slujesc pe ceilalţi.

Erasmus Din Rotterdam (1469–1536)

Unul dintre cei mai însemnaţi umanişti din perioada Renaşterii şi a Reformei.

S-a născut în oraşul Rotterdam (astăzi, în Olanda). Numele său adevărat este Gerrit Gerritszoon (în traducere, fiul lui Gerard Gerard). A rămas de timpuriu orfan, iar naşterea lui nelegitimă (părinţii lui nu au fost căsătoriţi în mod oficial) i-a blocat orice fel de acces la o carieră socială, tânărului rămânându-i doar să se retragă la mănăstire, ceea ce, după câteva ezitări, a şi făcut. Cei câţiva ani petrecuţi la mănăstire nu au trecut degeaba pentru Erasmus. Viaţa monahală îi lăsa curiosului călugăr mult timp liber, pe care acesta îl folosea ca să citească autori clasici îndrăgiţi şi să se perfecţioneze în limbile greacă şi latină. Tânărul şi înzestratul călugăr a atras atenţia prin cunoştinţele sale remarcabile, prin mintea strălucită şi îndemânarea neobişnuită, cu care stăpânea o exprimare elegantă în limba latină, şi şi-a găsit repede protectori influenţi.

Mulţumită acestora din urmă, Erasmus a putut părăsi mănăstirea, da frâu liber înclinaţiilor sale mai vechi pentru ştiinţele umaniste şi a putut vizita toate centrele importante umaniste din vremea sa. Mai întâi ajunge la Cambrai, apoi la Paris. Eramus publică aici prima sa mare scriere – Adagia, o culegere de cugetări şi anecdote aparţinând diferitor autori antici. Această carte i-a făcut numele cunoscut în cercurile umaniste din întreaga Europă. În timpul călătoriei în Anglia, s-a împrietenit cu mulţi umanişti, în special cu Thomas More, autorul Utopiei.

După mai multe călătorii (în Anglia, Paris, Orléans, Rotterdam), Erasmus avu şi ocazia de a vizita Italia, la care tânjea de multă vreme sufletul lui umanist.

Universitatea din Torino i-a conferit o diplomă cu titlul de doctor în teologie; Papa, în semn de simpatie deosebită faţă de Erasmus, i-a dat permisiunea de a duce felul de viaţă şi a se îmbrăca potrivit obiceiurilor din fiecare ţară pe care o vizita. În timpul uneia dintre nenumăratele sale călătorii a scris celebra satiră Elogiu nebuniei. Universităţile din Oxford şi Cambridge i-au oferit posturi de profesor. Erasmus a ales Cambridge, unde, în decurs de câţiva ani, a predat limba greacă, fiind unul dintre rarii cunoscători ai acestei limbi, la un nivel foarte înalt. A ţinut şi cursuri de teologie, la baza cărora stăteau textul autentic al Noului Testament şi scrierile Sfinţilor Părinţi.

În anul 1513, Eramus a mers în Germania, dar în 1515 s-a întors din nou în Anglia. Din anul următor a călătorit din nou de-a lungul şi de-a latul Europei, pentru tot restul vieţii. De data aceasta, Erasmus a aflat un mecena atotputernic în persoana regelui Spaniei Carol I (viitorul împărat al Sfântului Imperiu Roman, Carol al V-lea de Habsburg). Acesta i-a acordat titlul de consilier regal, care nu avea nicio legătură cu vreo funcţie anume şi nici nu-l obliga să fie prezent la curtea regelui.

Acest titlu i-a asigurat lui Eramus o situaţie privilegiată, scutindu-l de orice griji materiale, dându-i posibilitatea să se preocupe exclusiv de pasiunea sa pentru ştiinţă. Noul titlu nu-i

cerea lui Erasmus să-şi schimbe firea de călător: el continuă să străbată Europa, ajungând la Bruxelles, Antwerp, Freiburg, Basel. Numai în ultimii ani ai vieţii s-a stabilit definitiv la Basel, unde a şi murit în noaptea de 11 spre 12 iulie 1536.

- Stomacul nu se umple cu poveşti.
- Majoritatea oamenilor sunt nebuni şi fiecare e nebun în felul său.
- Omul nu se războieşte cu omul, ci cu sine însuşi, iar inamicul se năpusteşte mereu asupra noastră tocmai din lăuntrul propriei noastre firi.
- Nebunia creează statul, susţine puterea, religia, cârmuirea şi justiţia. Ce altceva să fie întreaga viaţă a omului dacă nu un joc al Nebuniei?
- Să fim sinceri. Oare nu înţelepciunea l-a adus pe Socrate la cupa cu otravă?
- Fii bănuitor cu tot ce ţi se naşte din avânt sufletesc, chiar dacă e vorba de ceva cinstit.
- Dacă toţi muritorii s-ar îndepărta de orice fel de frecventare a înţelepciunii şi şi-ar petrece viaţa numai în compania prostiei, n-ar mai exista pe lume niciun bătrân şi toţi s-ar bucura de o tinereţe veşnică. Uitaţi-vă la toţi aceşti morocănoşi uscaţi care se ocupă cu studiul filozofiei sau cu alte activităţi dificile şi plicticoase. Nici n-au apucat să devină tineri şi sunt deja bătrâni. Grijile şi meditaţiile perseverente şi neîncetate le-au pustiit sufletele, le-au epuizat seva vieţii.
- Dacă îţi faci prieteni noi, nu uita de cei vechi.
- Când un înţelept intervine într-o discuţie, îi sperie pe toţi nu mai puţin decât un lup. Dacă trebuie cumpărat ceva, dacă urmează să se încheie o afacere, dacă, pe scurt, e vorba despre unul dintre acele lucruri fără de care viaţa noastră nu-i posibilă, acest înţelept ţi se va părea un prostănac fără seamăn, şi nu o fiinţă umană. El nu poate fi util nici sie însuşi, nici ţării sale, fiindcă nu se pricepe la cele mai obişnuite lucruri şi e foarte departe de opiniile generale şi de obiceiurile respectate de toată lumea. Dintr-o asemenea neconcordanţă cu realitatea vieţii şi a moravurilor ia naştere cu siguranţă o ură faţă de toate cele înconjurătoare, fiindcă în societatea umană totul este îmbibat de prostie, totul este făcut de proşti în mijlocul proştilor.
- Nimănui nu-i este interzis să trăiască o viaţă demnă.
- Eleganţa e necesară nu numai în arte, ci şi în toate activităţile omeneşti.
- Uneori, a iubi frumos înseamnă a urî frumos, iar a urî fără prihană înseamnă a iubi.
- Adevărului în sine îi este proprie o forţă de atracţie irezistibilă doar dacă nu i se adaugă nimic jignitor, dar numai proştilor zeii le-au dat ştiinţa de a spune adevărul fără să jignească pe nimeni.
- Cinstea adevărată este o răsplată pentru virtute, şi nu pentru bogăţie.
- E pe bună dreptate condamnabil acela care, fiind muritor, nu tinde să devină mai înţelept decât se cuvine unui muritor, acela care împărtăşeşte

cu îngăduință defectele mulțimii şi greşeşte respectuos împreună cu ea. Dar tocmai în asta şi constă prostia, mi se va spune. Nu comentez, dar acceptați că tocmai asta şi înseamnă a juca în comedia vieții.

- Ce credeți, poate să iubească pe cineva acela care se urăşte pe sine?
- Aşa cum nu există nimic mai prostesc decât înțelepciunea nesolicitată, la fel, nu există nimic mai nesăbuit ca o cumpătare extravagantă. Extravagant numesc pe oricine nu doreşte să țină seama de starea instituită a lucrurilor şi să se adapteze împrejurărilor.
- Mai bine să ştii mai puține şi să iubeşti mai mult, decât să ştii mai multe şi să nu iubeşti.
- Orice lucru are două fațete, iar aceste două fațete nu seamănă deloc una cu alta. La exterior, totul pare mort, dar dacă-ți arunci privirea în interior, vezi viața, şi invers, sub aparența vieții se ascunde moartea, sub frumusețe, slutenia, sub abundență, o sărăcie vrednică de milă, sub ruşine, faima, sub ştiință, ignoranța, sub putere, infirmitatea, sub noblețe, ticăloşia, sub bucurie, tristețea.
- Natura înțeleaptă i-a învelit pe noii-născuți într-un văl de prostie, care, vrăjindu-i pe părinți şi pe educatori, îi recompensează pentru eforturile lor, le oferă micuților dragoste şi ocrotire.
- Bărbații sunt născuți pentru activități de comandă şi, de aceea, au trebuit să capete câteva picături de rațiune în plus.
- E uşor să începi un război, greu e să-i pui capăt.
- Ignoranța e mama îngâmfării, iar erudiția dă naştere modestiei.
- Nu există nimic mai important decât victoria asupra ta însuți.
- Niciun bun al vieții nu este plăcut dacă nu-l împarți cu prietenii.
- Viciul constă tocmai în a face ceva rău ca pe ceva bun.
- Nimeni să nu-şi asume în mod nechibzuit un lucru atât de important cum este cunoaşterea de sine.
- Spuneți cinstit, ce bărbat ar fi de acord să se înhame cu frâul căsniciei dacă, după obiceiul înțelepților, ar fi cântărit în prealabil necazurile vieții de cuplu?
- Ruşinea e nepotrivită pentru cel aflat la nevoie.
- Natura omenească e în aşa fel alcătuită încât nimeni nu e ferit de vicii grele.
- Tot ceea ce greşim la tinerețe, vom plăti la bătrânețe.
- Vrei ca, mâniindu-te, să fii lăudat? Atunci mânie-te pe viciu, şi nu pe persoană.
- Credința creştină, se pare, se aseamănă cu un fel de prostie şi este incompatibilă cu înțelepciunea. Că doar nu întâmplător îi sunt proştii plăcuți lui Dumnezeu.
- Biserica a fost întemeiată pe sânge, întărită cu sânge şi a crescut prin sânge.

Marsilio Ficino
(1433–1499)

Umanist italian şi filozof neoplatonic. A fost unul dintre gânditorii de seamă ai Renaşterii timpurii şi unul dintre cei mai importanţi reprezentanţi ai platonismului renascentist.

S-a născut la Figline Valdarno. A studiat limbile latină şi greacă, filozofia şi medicina. A fost interesat de filozofia lui Platon şi, mulţumită protectorului său, Cosimo Medici, şi a urmaşilor acestuia, s-a putut dedica în întregime preocupărilor ştiinţifice.

În anul 1462, Ficino a devenit lider recunoscut al academiei platonice de la Florenţa – unul dintre cele mai importante centre intelectuale ale epocii Renaşterii. În anul 1473, a devenit preot şi a ocupat câteva funcţii înalte în ierarhia clericală. Traducerile făcute de Ficino în limba latină a operelor lui Platon şi Plotin, primele traduceri complete ale acestor gânditori în Occident, au fost utilizate până în secolul al XVIII-lea. Ficino a mai tradus în latineşte şi alţi filozofi neoplatonicieni (Iamblichus, Proclus, Porfir etc.), precum şi tratatul Corpus Hermeticus. *Larg folosite erau şi comentariile sale la scrierile lui Platon şi ale lui Plotin, iar comentariile sale la dialogul platonician* Banchetul *au fost izvorul a nenumărate idei despre iubire ale gânditorilor, poeţilor şi scriitorilor Renaşterii.*

Potrivit lui Ficino, Platon privea dragostea ca pe o relaţie spirituală între fiinţele umane, întemeiată pe dragostea originară lăuntrică pentru Zeu. Scrierea filozofică principală a lui Ficino – Teologia platoniciană a nemuririi sufletului *– este un tratat metafizic în care doctrina lui Platon şi cea a neoplatonicilor sunt puse în acord cu teologia creştină. Această lucrare – opera cea mai sistematică din întreg platonismul italian din epoca Renaşterii – reduce Cosmosul la cinci principii fundamentale: Dumnezeu, spiritul ceresc, sufletul raţional, calitatea şi trupul. Tema principală a acestei scrieri este nemurirea sufletului. Sarcina vieţii omului este, potrivit lui Ficino, contemplarea care are drept punct final vederea nemijlocită a lui Dumnezeu, dar întrucât acest scop final se atinge foarte rar în timpul vieţii, trebuie postulată o viaţă viitoare a sufletului, viaţă în care sufletul îşi realizează adevărata menire. E, de asemenea, cunoscut şi tratatul* Cartea despre religia creştină. *Corespondenţa lui Ficino reprezintă un izvor bogat de informaţii biografice şi istorice, multe dintre aceste scrisori fiind adevărate mici tratate filozofice. Între alte lucrări dedicate teologiei, medicinei şi astrologiei, poate fi amintită şi scrierea* Trei cărţi despre viaţă.

- Orice lucru este în sine fie cauză, îndreptată spre noi, fie efect, pornind de la noi.
- Când vorbim despre dragoste, ea trebuie înţeleasă ca dorinţă de frumuseţe, fiindcă în aceasta constă definiţia dragostei la toţi filozofii.
- Frumuseţea este de trei feluri: a sufletelor, a trupurilor şi a vocilor. Frumuseţea sufletelor poate fi înţeleasă cu mintea, cea a trupurilor, cu privirea, cea a vocilor, cu auzul.
- Dragostea este dorinţa de a ne desfăta cu frumuseţea. Iar frumuseţea este un fel de strălucire care atrage sufletul omenesc.
- Gândul trebuie să fie îndreptat către necuprins.

Francesco Guicciardini
(1483–1540)

Om politic italian, istoric şi autor de tratate politice.

S-a născut la Florenţa la 6 martie 1483. Contemporan şi prieten cu Machiavelli, Guicciardini a făcut o carieră politică în calitate de ambasador al Florenţei în Spania (1511–1514), de vicere-

al administrației papale (1516–1534), de general al armatei papale, de consilier al Papei Clement al VII-lea și de cetățean influent al Florenței, după căderea republicii.

Scrierea sa Însemnări politice și civile (1525–1529) se remarcă prin judecăți profunde. În anul 1536, după întoarcerea la Florența, a început să lucreze la opera sa monumentală Istoria Italiei, *care a acoperit în total o perioadă începută în anul 1494 și încheiată în 1534. Această operă, deși rămasă neterminată, conține o descriere istorică obiectivă a perioadei războaielor dintre Italia și Franța.*

Guicciardini a fost un administrator priceput, un comandant militar înzestrat; mintea sa strălucită și capacitatea de a prevedea evenimentele i-au permis să-i prevină pe aceia în slujba cărora se găsea în privința pericolelor apropiate și să-i ferească de serioase neplăceri.

Guicciardini a murit la vila sa din Arcetri la 23 mai 1540.

- Nu există prietenie lungă, nici supunere, nici camaraderie, acolo unde unul nu se acomodează cu celălalt.
- Nu trebuie să nesocotești îndeplinirea datoriei numai din teama de a nu-ți face dușmani sau de a nu fi pe placul cuiva.
- Îndeplinirea datoriei aduce omului o faimă de pe urma căreia câștigul e mai mare decât răul din partea unui presupus dușman.
- Nu există nimic mai de preț decât prietenii; nu pierdeți așadar ocazia de a vă face prieteni, ori de câte ori puteți.
- Trebuie ca nimeni să nu uite că va muri, dar să trăiască astfel ca și cum ar avea de trăit veșnic.
- Natura ne-a dat posibilitatea să nu ne gândim la moarte, fiindcă dacă ne-am gândi la ea, lumea ar fi nemișcată și înțepenită.
- Fie ca nerecunoștința multora să nu vă îndepărteze de la facerea binelui; fiindcă pe lângă aceea că binefacerea în sine, fără a urmări alte scopuri, e un lucru nobil, poți întâlni, făcând binele, atâta recunoștință din partea cuiva, încât aceasta va servi drept recunoștință pentru întreaga nerecunoștință a altora.
- Cea mai mare încercare a omului nu e aceea de a rezista eșecurilor, ci fericirii.
- Toți au defecte, unii - mai multe, alții - mai puține. Iată de ce nici prietenia, nici ajutorul, nici comunicarea n-ar fi posibile, dacă nu ar exista răbdarea.
- Omul care se bucură de o faimă răsunătoare nu va simți niciodată lipsa prietenilor, a simpatiei și a bunăvoinței oamenilor.

Ivan cel Groaznic (Ivan Vasilievici al IV-lea) (1530–1584)

Mare cneaz al întregii Rusii, primul țar rus (din anul 1547), reprezentant al dinastiei Riurikovici. După urcarea pe tron, a trecut imediat la cucerirea hanatului Kazanului. După a treia încercare, Kazanul a fost cucerit, fapt care a condus la trecerea sub dominația țarului a întregii regiuni din vecinătatea Volgăi. În anul 1556, armata moscovită a cucerit Astrahanul. Stepele Volgăi, până la Marea Caspică, au fost incluse în componența Rusiei. În anul 1549, a convocat primul „zemski sobor" din istoria Rusiei, un organ administrativ în componența

căruia intrau aristocraţii şi funcţionarii superiori (inclusiv Duma boierilor), Sfântul Sinod al şefilor Bisericii Ortodoxe Ruse şi reprezentanţii orăşenilor şi ai negustorilor (starea a treia), şi căruia i se încredinţa luarea tuturor hotărârilor importante în conducerea statului. În anul 1557, a început războiul livonian, în care, într-o primă fază, Ivan a avut succes. Armata rusă a cucerit oraşele Narva, Neihausen, Dorpat şi încă 20 de oraşe. Ulterior însă, Rusia s-a războit cu Danemarca, Polonia şi Elveţia.

După moartea iubitei sale soţii, Anastasia Romanova, ţarul a suferit o cădere psihică, ceea ce l-a condus, în cele din urmă, la o boală maniacală, izvor al faptelor sale crude şi nebuneşti. Desfrâul şi destrăbălarea au pus în curând stăpânire pe curte, devenind un fapt obişnuit.

În anul 1564, Ivan cel Groaznic pleacă subit din Moscova şi începe să trăiască în mahalaua Alekşandrovski. Boierii şi clerul l-au implorat să se întoarcă la conducerea statului. Ţarul a fost de acord, cerându-le însă dreptul de a instaura opricinina (regim politic de teroare. Opricinikii îi raportau ţarului tot ce se întâmpla în jurul său, aveau obligaţia de a-i ucide pe toţi cei care aparţinuseră zemstvei sau le puteau jefui casele. Duşmanii lui Ivan ce Groaznic – reali sau închipuiţi – erau persecutaţi sau executaţi. Oraşe întregi au căzut pradă unei terori animalice. În anul 1572, opricinina este desfiinţată oficial, deşi execuţiile au continuat.

În anul 1578, soldaţii ruşi au suferit o înfrângere serioasă la Wenden (astăzi, în Letonia). Polonezii au ocupat o serie de oraşe ruseşti. Aproape toate oraşele cucerite în vremea războiului livonian au fost pierdute, şi au început tratativele de pace. Ivan cel Groaznic a renunţat la orice pretenţii faţă de teritoriile pierdute.

Ţarul a avut opt copii de la cele cinci soţii, dar după moartea sa au rămas doar doi fii: debilul Fiodor şi micuţul Dmitri, bolnav de epilepsie. După moartea acestora, dinastia Riurikovici n-a mai avut niciun pretendent la tronul rus.

- Dumnezeu îi iartă mai degrabă pe cei care s-au spânzurat decât pe cei care au murit de dragul vanităţii.
- Pentru tot ce ni s-a întâmplat rău, germanii au fost de vină!
- Dacă sunteţi răi, atunci de ce ştiţi să faceţi bine copiilor voştri, şi dacă vă consideraţi buni şi inimoşi, atunci de ce nu faceţi bine şi copiilor noştri, ca şi alor voştri?
- Cum să poată înflori copacul, dacă i s-au uscat rădăcinile? La fel şi aici: câtă vreme în stat nu va fi ordinea necesară, de unde vitejie războinică? Când un comandant nu-şi întăreşte constant armata, el va fi mai degrabă învins, decât învingător. Tu, aşadar, disprețuind toate acestea, lauzi doar vitejia, dar pe ce anume se întemeiază vitejia - pe tine nu te interesează.
- Nu se cuvine ca bărbaţii nobili să se certe asemenea oamenilor simpli.
- Oare se cuvine ca ţarul, dacă e lovit peste obraz, să-l întoarcă şi pe celălalt? Cum să mai poată ţarul domni, dacă încuviinţează să fie necinstit?
- Pentru vânătoarea de iepuri e nevoie de mulţi câini, pentru a-i învinge pe duşmani, e nevoie de mulţi războinici. Cine, aşadar, având minte, îşi va ucide fără motiv supuşii?

Jami (Nur ad-Din Abd ar-Ahman Jami) (1414–1492)

Filozof şi scriitor persan (tadjic).
Este considerat a fi ultimul poet din perioada clasică a poeziei în limba farsi. Tatăl său a

fost o persoană cu o mare influență spirituală. Și-a făcut studiile la Herat și Samarkand; a refuzat să facă o carieră la curte și s-a alăturat ordinului sufist „naqshbandi", care l-a atras prin îndemnurile privind săvârșirea binelui. De perioada timpurie a creației lui Jami țin tratatele sufiste în proză, prima parte a poemului Lanțul de aur și, de asemenea, opere laice de genul tratatelor despre ritm și metrică, un manual de elaborare a rebusurilor versificate (mu'amma – o artă foarte dificilă care a fost răspândită pe scară largă în secolul al XV-lea.)

Perioada de înflorire a activității lui literare, de după anul 1474, debutează cu qasidele filozofico-religioase Marea tainelor și Strălucirea spiritului și cu culegerea de biografii ale sfinților sufiți Adierea prieteniei din lăcașul sfințeniei. În această perioadă, Jami termină ciclul de poeme Șapte coroane (Constelația Ursa Mare). În poemele care îl constituie, Solomon și Absal, Iusuf și Zuleika și Leili și Mejnun, poetul se folosește de genul clasic al povestirii de dragoste pentru a expune învățătura sufistă despre depășirea iubirii carnale în drumul către iubirea adevărată, și anume cea divină. La fel, sunt foarte cunoscute poemele Darul nobililor, Mătăniile celor fără de prihană și Lanțul de aur.

Ultimii ani ai vieții lui Jami sunt marcați de crearea Baharistanul, a trei divanuri lirice și a Tratatului despre muzică. Gândit ca replică la Gulistan al lui Saadi, Baharistan constă din anecdote-povestiri în proză, alternate cu interpolări versificate, și reprezintă un codex etic și moral așa cum și-l imagina Jami. Creația umanistă a lui Jami, pătrunsă de idealuri etice înalte, a influențat în mod considerabil atât literatura de limbă persană, cât și alte literaturi ale lumii musulmane.

- Nepăsarea e izvorul tuturor nenorocirilor.
- Cine ridică sabia neomeniei, de a neomeniei sabie va cădea retezat.
- Când răul învinge, și tu cazi.
  În binele din tine-ți stă salvarea.
- Faptele mele – iubirea, operele – iubirea.
  O, viața mea! Fructele tale – iubirea.
- Acel ce însuși nedemn se poartă
  Nu poate să ne-nvețe ce e demnitatea.
- Mănâncă doar atât cât corpul
  Să nu se ruineze din exces.
- Pizma e pentru minte ce e durerea pentru ochi.
  Pizma poate orbi rațiunea.
- Oricât de tare ar răsuna ecoul faptelor mărețe,
  Ecoul, ca și slava, au granițe.
- Când haina ți-o speli în noroi,
  Nu aștepta să fie ca și nouă.
- Dacă îi este bătrânului sufletul negru,
  Ce folos c-a trăit o sută de ani?
- Cel mai bun dintre oameni este acela care e cel mai de folos celorlalți.
- Omul nu se înnobilează și nici nu se înalță prin rang, ci rangul, mulțumită omului, devine nobil și înalt.
- Nu se face faima omului cu aur și argint.
  Talentul său și meșteșugul îi vor aduce faima.

❖ Sufletul nu-ţi chinui în fiecare clipă
În căutare de putere şi de bogăţie-n astă lume.

❖ E măcinat de chinuri variate
Acela care pe toţi îi pizmuieşte
El vede doar necazuri şi duşmani în toate,
Şi-şi simte sufletul în cleşte.

❖ Limbă avem una, iar urechi două,
Ca să auzim multe, dar s-avem grijă ce vorbim.

❖ Răbdarea e-asemănătoare acelei vrăjitoare
Ce poate să transforme apa-n perlă.

❖ Nu vei putea să judeci tu pe nimeni,
Până când sufletul nu-ţi vei întoarce către bine.

Martin Luther
(1483-1546)

Teolog şi preot, primul reformator protestant, întemeietorul protestantismului german.

S-a născut într-o familie de mineri. Înainte să se înscrie la Universitatea din Erfurt, la Facultatea de Drept, tânărul Martin a studiat la Magdenburg şi Eisenach. Era interesat în chip special de teologie. După terminarea studiilor, s-a retras într-o mănăstire a ordinului augustinian, unde a studiat mistica medievală. A primit titlul de doctor în teologie, ocupând poziţia de profesor de teologie la Universitatea din Wittenberg. A început să creeze propria teorie, care va deveni în cele din urmă cunoscută sub numele de luteranism. Esenţa acesteia consta în faptul că fiecare creştin credincios este în contact direct cu Dumnezeu şi nu are nevoie de mijlocitori în persoana preoţilor de toate rangurile. Luther respingea monahismul, celibatul (preoţia fără căsătorie), cultul sfinţilor, afirmând că omul trebuie să capete mântuirea nu fugind de lume, ci slujind-o, fiindcă aceasta şi este de fapt adevărata slujire a lui Dumnezeu. Afirma că Biblia trebuie studiată nu în limba latină, ci în limba maternă. Luther, de asemenea, interpreta în felul său anumite chestiuni teologice. Doctrina sa a fost dezvoltată într-un şir de scrieri. Luther fiind un propovăduitor neobosit. A fost excomunicat din Biserică de Papa Leon al X-lea ca fiind un eretic incorigibil

A scris tratatul Nobilimii creştine a poporului german, un îndemn la eliberare de sub influenţa papală. A scris catehisme pentru cler şi pentru oamenii simpli. Contribuţia uriaşă a lui Luther la cultura germană constă în traducerea Bibliei în limba germană.

❖ O pace statornică e cea mai mare binefacere de pe pământ, de care depind şi toate bunurile trecătoare - este fructul străvechi al adevăratei slujiri dumnezeieşti. Şi acolo unde aceasta se împlineşte, nu au loc războaie, certuri şi vărsare de sânge, iar acolo unde ea se săvârşeşte incorect, permanent se nasc tulburări, dorinţa de a declanşa război şi de a vărsa sânge.

❖ Aşa cum lucrarea şi cinstea slujirii dumnezeieşti constă în a face din păcătoşi sfinţi adevăraţi, din afurisiţi, fericiţi, din slugile diavolului, copii ai lui Dumnezeu, la fel, lucrarea şi cinstea puterii laice constă în a face oameni din animalele sălbatice şi a-i feri de sălbăticie. Ea apără fiecăruia trupul şi nu permite nimănui să-i aducă vreo stricăciune; ea apără fiecăruia viaţa, ca nimeni să nu i-o poată lua şi necinsti; ea apără fiecăruia copilul,

astfel ca nimeni să nu i-l poată lua şi duce cu sine; ea apără fiecăruia casa şi curtea, pentru ca nimeni să nu poată pătrunde acolo şi să facă vreo stricăciune; ea apără fiecăruia pământul său, vitele, proprietăţile de orice fel, pentru ca nimeni să nu i le poată fura sau aduce stricăciuni. În aceasta stă diferenţa dintre oameni şi animale.

- Minciuna se încolăceşte mereu ca şarpele care nu stă niciodată drept, fie că se târăşte sau stă liniştit; numai când e mort, e drept şi nu se preface.
- Iubirea, asemenea căldurii, trebuie să încălzească din toate părţile şi să reacţioneze la orice rugăminte a fraţilor noştri.
- Iubirea dă naştere la bucurie, voie bună şi libertate în sufletul care slujeşte cu plăcere aproapele şi nu ţine cont de recunoştinţă, de laudă sau de hulă, de câştiguri sau de pierderi.
- Muzica e cea mai bună consolare pentru omul întristat.
- Aceia care nu caută fericirea o găsesc mai repede decât ceilalţi; fiindcă aceia care caută fericirea uită că cel mai sigur mod de a o obţine pentru sine e acela de a o căuta pentru ceilalţi.
- Nimeni nu trebuie să-şi părăsească aproapele când el se află la nevoie.
- Fiecare e obligat să-şi ajute şi să-şi sprijine aproapele dacă vrea ca şi el să fie ajutat când îl loveşte vreo nefericire.
- Menţin ceea ce cred, altfel nu pot, şi aşa să-mi ajute Dumnezeu!

Nicollo Machiaveli
(1469-1527)

Filozof italian.

S-a născut într-o familie de nobili. La vârsta de treizeci de ani, a devenit secretar al Consiliului de zece oameni care conduceau treburile Republicii florentine. Ulterior a fost destituit şi exilat în locurile natale, unde a scris lucrări de istorie, filozofie şi teorie militară. El a încercat să descopere în acestea legile evoluţiei statului şi influenţa personalităţilor remarcabile asupra mersului istoriei. Considera că cea mai bună formă de guvernare este republica, înţelegând prin aceasta că, în condiţiile contemporane ale Italiei din vremea sa, singura posibilitate viabilă este concentrarea puterii în mâinile unui singur conducător. În lucrarea Principele, sunt descrise în amănunt normele de conduită ale unui astfel de conducător, pentru care orice mijloace sunt acceptabile în vederea atingerii scopurilor stabilite.

Dintre scrierile sale fac parte tratatul Despre arta războiului, un Discurs asupra primelor zece cărţi ale lui Titus Livius (în patru volume), Principele, Istoria Florenţei, comedia Mătrăguna, un ciclu de poeme carnavaleşti, sonete şi nuvele.

- Majoritatea oamenilor sunt mulţumiţi de viaţa lor atâta timp cât nu te atingi de onoarea sau de proprietăţile lor.
- Războiul este singura obligaţie pe care principele nu o poate delega altcuiva.
- Toate lucrurile din lume, din toate timpurile, sunt aceleaşi încă din vremurile antice. Şi aceasta, fiindcă ele sunt făcute de oameni conduşi

de aceleaşi pasiuni care au aceleaşi consecinţe. Iar acest lucru uşurează cunoaşterea celor viitoare prin mijlocirea celor trecute.

❖ Întotdeauna, duşmanul cere să te dai la o parte, în vreme ce prietenul cere în mod deschis să păşeşti înainte pentru el cu arma în mână. Principii nehotărâţi aleg, de regulă, să nu intervină, pentru a se feri de pericolele imediate şi, de regulă, aceasta conduce la prăbuşirea lor.

❖ Sfaturile bune, oricine le-ar da, se nasc din înţelepciunea principiilor, dar înţelepciunea principiilor nu ia naştere din sfaturile bune.

❖ Prin faptele bune îţi poţi atrage ura la fel ca şi prin cele rele.

❖ Anticii, care proslăveau în unanimitate pe înţeleptul capabil să schimbe chiar şi mişcarea planetelor, nu se refereau la stele, fiindcă în cele veşnice schimbarea e imposibilă, ci la înţeleptul însuşi; el îşi potriveşte în permanenţă pasul cu sine însuşi.

❖ Şi câţi oameni minunaţi sunt în iad! Îţi va fi oare ruşine să te trezeşti printre ei? Priveşte-ţi soarta drept în faţă, alungă răul, dar dacă nu te poţi feri de el, îndură-ţi răsplata cuvenită cu bărbăţie.

❖ Atunci când viclenia şi ticăloşia oamenilor îşi ating marginile, trebuie ca lumea să se împuţineze [...] fie prin ciumă, fie printr-o recoltă proastă, fie prin potop: pentru ca oamenii rămaşi într-un număr mai mic şi care au scăpat de nenorocire să trăiască mai bine şi să devină mai buni.

❖ Cine nu ştie să se dueleze îl încurcă pe duelistul experimentat.

❖ Oamenii, în cea mai mare parte, judecă după ceea ce văd, întrucât tuturor le este dat să vadă, dar numai celor puţini le e dat să atingă. Oricine ştie cum eşti după înfăţişare, dar numai puţini ştiu cum eşti în realitate, iar aceştia din urmă nu vor îndrăzni să contrazică părerea majorităţii în spatele căreia stă statul.

❖ Oamenii sunt întotdeauna răi, atâta vreme cât nu sunt atraşi către buna necesitate.

❖ Oamenii nu ştiu să fie vrednici nici în fărădelegi, nici în binefaceri; fărădelegea presupune o anumită măreţie sau este, într-o oarecare măsură, o dovadă a anvergurii sufleteşti pe care aceştia nu sunt în stare să o atingă.

❖ Oamenii sunt astfel din fire încât se ataşează într-o egală măsură atât de cei cărora le-au făcut un bine, cât şi de cei care le-au făcut un rău.

❖ Oamenilor care s-au obişnuit cu un anumit mod de viaţă nu le place să-l schimbe, mai ales dacă nu au dat nas în nas cu răul.

❖ Se poate, cred, socoti adevărat că soarta dispune de jumătate din faptele noastre, dar ne lasă nouă înşine comanda celeilalte jumătăţi.

❖ Călugării... din cauza lor, noi, italienii, am rămas fără religie şi ne-am cufundat în vicii.

❖ Trebuie ca noi, odată şi pentru totdeauna, să respingem ideea că treburile lumii sunt conduse de Dumnezeu şi de soartă şi că oamenii, cu minţile lor, nu pot schimba nimic în această privinţă.

❖ Nu trebuie să dai nimănui sfaturi şi nici să te foloseşti de sfaturile altcuiva.

în afara sfatului universal: regula fiecăruia constă în ascultarea poruncii sufletului şi în fapta curajoasă.

❖ Nu merită să te bazezi pe ideea că se poate lua o hotărâre fără cusur, ci, dimpotrivă, trebuie să te împaci pe loc cu ideea că orice hotărâre e îndoielnică, fiindcă aşa e în firea lucrurilor, şi anume că, ferindu-te de o neplăcere, cazi în alta; dar exact în aceasta constă înţelepciunea, şi anume în cântărirea posibilelor neplăceri şi în socotirea ca bun a răului cel mai mic.

❖ Nu trebuie să tolerezi dezordinea ca să te fereşti de război, fiindcă de război nu scapi, iar în acesta îţi vei pierde superioritatea.

❖ Tărăgănarea poate duce la orice, fiindcă timpul aduce cu el atât rău, cât şi bine, atât bine, cât şi rău.

❖ Distanţa dintre cum trăiesc oamenii şi cum ar trebui să trăiască este atât de mare, încât cel care respinge realitatea de dragul a ce se cade acţionează mai degrabă în dauna decât spre binele său, întrucât, dorind să profeseze binele în toate situaţiile vieţii, el va pieri negreşit, ciocnindu-se de o majoritate de oameni cărora binele le este străin.

❖ Fortuna reprezintă legile încă necunoscute, dar naturale, ale timpului şi istoriei, dar care pot fi cunoscute şi, în felul acesta, supuse omului.

❖ Speranţa e bună, dar cea mai fermă apărare e aceea care depinde de tine şi de curajul tău.

❖ Deşi noile reguli schimbă conştiinţa oamenilor, trebuie încercat ca, în starea lor modificată, regulile să păstreze cât mai mult din cele vechi.

❖ Omul nu-şi poate impune să se întoarcă dintr-un drum pe care, până nu demult, prospera.

❖ Această putere primeşte cu uşurinţă denumiri, dar denumirile nu capătă putere.

Margareta De Navarra
(1492–1549)

Prinţesă franceză, sora regelui Francisc I. A fost soţia prinţului Carol al IV-lea de Alençon, mort la scurt timp după bătălia de la Pavia. În anul 1527, se căsătoreşte pentru a doua oară, cu Henric al II-lea de Navarra, iar după moartea acestuia, în anul 1543, preia ea însăşi domnia regatului de Navarra.

Margareta de Navarra a fost toată viaţa devotată fratelui său, a făcut, la Madrid, demersuri pentru eliberarea lui după înfrângerea de la Pavia şi a format pe lângă curtea acestuia o societate culturală activă. Fără să renunţe la catolicism şi fiind destul de indiferentă faţă de propria credinţă, Margareta de Navarra a fost o protectoare a protestanţilor; curtea ei a fost un centru important al vieţii culturale din Franţa acelor vremuri. La ea a găsit refugiu Erasmus de Rotterdam; prietenii ei apropiaţi erau Clément Marot, Ronsard şi alţi poeţi. Ea însăşi cunoştea limbile clasice, greaca şi latina, îndrăgea preocupările ştiinţifice şi avea o influenţă însemnată asupra multor oameni remarcabili din acea vreme.

În acest sens, Margareta de Navarra a fost o precursoare a gazdelor strălucitoare care au iniţiat saloanele literare în secolul al XVIII-lea.

Versurile ei, tipărite în timpul vieţii sub titlul Mărgăritarele *prinţesei Margareta, sunt foarte modeste; în ele predomină subiectele religioase, stilul este sec, pedant şi retoric.*

- Dacă se dovedeşte că acea de care te-ai îndrăgostit îţi seamănă ca două picături de apă şi vrea tot ceea îţi doreşti şi tu, nu pe ea o vei iubi în realitate, ci doar pe tine însuţi.
- Cât de nechibzuit e omul care, pe lângă binele avut, mai caută şi alte bunuri. Nemulţumit de ceea ce are şi aflat în goană după ceva mai mult, el pierde şi ceea ce are.
- Dragostea e oarbă şi e capabilă să-l orbească pe om în aşa măsură, încât calea care i se pare cea mai sigură se dovedeşte a fi cea mai alunecoasă.
- Oamenii proşti sunt gata să caute răul oriunde, numai acolo unde se află de fapt, nu.
- Orice poate fi îndurat, dar nu şi trândăvia.
- Nu crima se pedepseşte, ci prostia.
- Dragostea adevărată şi ingeniozitatea sunt uneori proprii acelora de la care ne aşteptăm cel mai puţin.
- Dragostea adevărată nu recunoaşte niciun fel de porunci şi legăminte.
- Nu există foc fără fum, însă mi s-a întâmplat să văd de multe ori fum acolo unde nu era niciun foc.
- Nestatornicia este întotdeauna demnă de condamnat.
- Supărarea are mai multă putere asupra femeii, decât iubirea, mai ales dacă această femeie are o inimă nobilă şi orgolioasă.
- Cele mai grele suferinţe sunt suferinţele din iubire.
- Cel mai ignorant se dovedeşte a fi acela care consideră că ştie tot.
- Dulce nu e răzbunarea care ucide duşmanul, ci aceea care păstrează viaţa prietenului adevărat.
- Mai puternici decât orice sunt aceia care îşi îndreaptă puterile către facerea de bine.
- Bătrânii sunt obişnuiţi să creadă că ei sunt întotdeauna mai înţelepţi decât generaţia care vine din urmă.
- Acela care face bine celorlalţi, îşi aduce sie însuşi bucurie.
- Cel mai greu pentru om e să facă faţă supărării şi furiei.
- Un om chiar ştie ceva, când e convins că nu ştie nimic.
- Omul care este cunoscut pentru înclinaţiile sale rele va fi mereu expus bănuielilor.
- Omul nu-şi poate stăpâni pe deplin inima şi nu poate prin voinţă proprie să-i impună să iubească sau să urască.

Michelangelo Buonarroti
(1475–1564)

Renumit sculptor italian, pictor, arhitect şi poet al Renaşterii.

Numele său întreg este Michelangelo di Ludovico Buonarroti Simoni. Educaţia elementară a primit-o într-o şcoală latină din Florenţa. Îşi face ucenicia de pictor în atelierul lui Domenico

Ghirlandaio, iar pe cea de sculptor, pe lângă Bertoldo di Giovanni şi pe baza statuilor antice aflate în grădina lui Lorenzo de Medici, conducătorul politic al Florenţei. La curtea lui Lorenzo de Medici, a făcut cunoştinţă cu filozofia neoplatonistă, care a exercitat o influenţă puternică asupra creaţiei şi a concepţiei sale despre lume. Înclinaţia către formele monumentale s-a făcut simţită încă de la primele sale lucrări – Madonna della Scala şi Lupta centaurilor.

La Roma, Michelangelo a continuat studierea sculpturii antice. Din această perioadă datează statuia Bachus beat şi grupul statuar Pietà, care reprezintă o mărturie a maturităţii artistului. După ce s-a întors, în anul 1501, la Florenţa, autorităţile îi solicită realizarea unei statui de cinci metri şi jumătate a lui David, care urma să fie amplasată în piaţa centrală a Florenţei drept simbol al libertăţii republicii. Michelangelo nu l-a reprezentat pe David sub forma unui adolescent firav care retează capul lui Goliat, cum făceau maeştrii secolului al XV-lea, ci ca pe un tânăr frumos, cu o constituţie atletică, plin de încredere în forţele sale, surprins în momentele de dinaintea luptei.

În anul 1505, Papa Iuliu al II-lea l-a chemat pe sculptor la Roma, solicitându-i realizarea propriului mausoleu funerar. Proiectul lui Michelangelo presupunea crearea unui mausoleu vertical, împodobit cu patruzeci de statui. Indiferenţa pe care Papa Iuliu al II-lea a arătat-o repede faţă de acest proiect şi oprirea finanţării lucrărilor au dus la cearta dintre papă şi artist, precum şi la plecarea demonstrativă a lui Michelangelo la Florenţa, în anul 1506. La Roma s-a întors numai în anul 1508, când Papa Iuliu al II-lea i-a solicitat pictarea Capelei Sixtine.

Frescele tavanului Capelei Sixtine (realizate în perioada 1508–1512) reprezintă cea mai grandioasă dintre realizările lui Michelangelo. El a elaborat un plan propriu al frescelor care stârnesc şi azi interpretări diferite. Frescele includ nouă mari compoziţii în oglinda bolţii pe teme biblice din Cartea Facerii – de la „Facerea lumii" până la „Potop", douăsprezece personaje uriaşe, sibile şi proroci, ciclul „Strămoşii lui Hristos". Creaţia lui Michelangelo reprezintă zeci de personaje remarcabile care populează un univers grandios şi care sunt înzestrate cu trăsături titanice şi cu o colosală energie spirituală.

După moartea lui Iuliu al II-lea, Michelangelo începe iarăşi să lucreze la mausoleul funerar al acestuia şi creează trei statui – Sclav murind, Sclav înlănţuit şi Moise.

Spre deosebire de sculptorii contemporani cu el, el nu prelucra blocul de marmură din toate părţile, ci numai dintr-una singură, ca şi cum ar fi extras o siluetă din masa de piatră; în versurile sale, el spune nu o dată că sculptorul eliberează doar personajul deja ascuns în piatră.

În anul 1516, papa Leon al X-lea de Medici i-a încredinţat lui Michelangelo realizarea unui proiect de faţadă a bisericii San Lorenzo din Florenţa. Michelangelo dorea să facă din această faţadă o „oglindă a întregii Italii", dar lucrările au fost întrerupte din insuficienţă de fonduri. În anul 1520, cardinalul Giuliano Medici, viitorul Papă Clement al VII-lea, l-a însărcinat pe Michelangelo cu transformarea noii sacristii a bisericii din San Lorenzo în criptă pentru familia Medici. Lucrul la acest proiect a fost întrerupt de revolta împotriva familiei Medici între anii 1527 şi 1530 şi nu a fost încheiat până în momentul plecării lui Michelangelo la Roma, în 1534. Statuile realizate de el au fost adăugate mult mai târziu.

În anii petrecuţi la Florenţa, s-a format stilul deosebit al lui Michelangelo arhitectul, remarcându-se printr-o plasticitate ieşită din comun şi printr-o bogăţie imagistică.

Mutarea artistului la Roma, în anul 1534, inaugurează ultima şi cea mai dramatică perioadă a creaţiei sale. Michelangelo se apropie de cercul creat în jurul poetei Vittoria Calonna; ideile cu privire la înnoirile religioase, care îi preocupau pe membrii acestui grup, au pus o amprentă adâncă pe viziunea despre lume a artistului. În fresca monumentală Judecata de apoi (1536–1541), pe altarul Capelei Sixtine, Michelangelo se îndepărtează de la tradiţia iconografică, înfăţişând nu momentul Judecăţii, ci începutul acesteia: Hristos, cu mâna ridicată într-un gest pedepsitor surpă în faţa ochilor noştri Universul pe cale să piară. De acelaşi patos tragic

sunt pătrunse şi ultimele picturi ale lui Michelangelo, frescele Răstignirea Apostolului Pavel şi Convertirea lui Saul.

În întregul său, pictura târzie a lui Michelangelo a avut o influenţă hotărâtoare asupra formării manierismului. Dificultatea dramatică a soluţiilor şi plasticitatea limbajului caracterizează sculpturile târzii ale artistului: Pietà cu Nicodim şi Pietà Rondanini. În ultima sa perioadă, cea „romană", Michelangelo a scris majoritatea celor două sute de poezii care ne-au parvenit şi care sunt caracterizate de profunzimea gândului filozofic şi de expresivitatea intensă a limbajului.

În anul 1546, Michelangelo a fost numit arhitect principal al Catedralei Sf Petru. A reuşit să termine în timpul vieţii partea de răsărit a catedralei şi tamburul uriaşei cupole, instalată, după moartea artistului, de Giaccomo della Porta. Cel de-al doilea proiect arhitectonic grandios a fost ansamblul Capitoliului, încheiat abia în secolul al XVII-lea.

Michelangelo nu s-a mai întors la Florenţa. După moartea sa, trupul artistului a fost scos în taină din Roma şi înmormântat cu fast în cripta florentinilor celebri din biserica Santa Croce.

❖ Mulţumesc lui Dumnezeu pentru că întotdeauna îmi doresc mai mult decât pot să obţin.

❖ Orice operă îşi merită preţul dacă include în ea şi o idee.

❖ Copiii mei vor fi operele mele.

❖ Arta e geloasă: ea vrea ca omul să i se ofere în întregime.

❖ Când văd un om talentat sau deştept, care e foarte priceput la ceva sau mai elocvent decât alţii, nu pot să nu mă îndrăgostesc de el şi să mă contopesc total cu el, aşa încât deja nu-mi mai aparţin mie însumi.

❖ Nu ştiu ce e mai bine: un rău folositor sau un bine dăunător.

❖ Creaţia pe creator îl supravieţuieşte...
El va pieri, răpus de-al firii cleşte,
Dar opera-i pe care ne-o propune
Rămâne-n inimi pentru totdeauna.
Eu sufletu-nmiit mi-am încuibat în inimi
Iubitoare. Deci, nu sunt pulbere,
Şi moartea nu e pentru mine.

Michel De Montaigne
(1533–1592)

Filozof şi moralist francez. S-a născut într-o familie nobilă şi bogată din regiunea Aquitania. A primit o educaţie desăvârşită. După terminarea colegiului, a devenit jurist. Şi-a scris principala sa operă, Essais (literal, Încercări), la o vârsta deja matură. Scriitorul era un adversar al superstiţiilor, al fanatismului, al oricăror manifestări de cruzime. Sinceritatea şi profunzimea au făcut din această scriere a lui Montaigne una dintre cărţile preferate de oamenii de litere pe durata a multor veacuri.

A murit în 1592, în Château de Montaigne.

❖ Să iei un oraş cu asalt, să izgoneşti ambasadorul, să domneşti asupra poporului - toate acestea sunt acţiuni minunate. Să râzi, să iubeşti şi să te porţi blând cu familia ta, fără să fii în dezacord cu tine însuţi - e ceva deosebit, mai greu şi mai puţin vizibil pentru cei din jur.

❖ Doctorul care se apucă pentru prima dată să vindece un pacient, trebuie să facă acest lucru cu eleganță, cu veselie și în chip agreabil pentru suferind; un doctor posac nu va progresa niciodată în meseria sa.

❖ Toate mijloacele, cu condiția să nu fie necinstite, capabile să ne ferească de nenorociri și de neplăceri, nu numai că sunt permise, dar merită și toate laudele.

❖ Mulțumit nu e acela pe care alții îl cred astfel, ci acela care însuși se socotește a fi mulțumit.

❖ Sufletul care nu are un scop dinainte stabilit se condamnă singur la pieire, fiindcă, așa cum se spune, cine e pretutindeni, nu e nicăieri.

❖ Dacă mi-ar fi dat să mai trăiesc o dată, aș trăi la fel cum am trăit; nu-mi pare rău de trecut și nu mă tem de viitor.

❖ Dacă a trăi în nevoie este rău, atunci nu e nevoie să trăiești în nevoie.

❖ Dacă poți fi învățat slujindu-te de știința altora, înțelept nu poți fi decât pe cont propriu.

❖ Viața în sine nu e nici bună, nici rea: ea este un rezervor și de bine și de rău; depinde de ceea ce facem cu ea.

❖ Legile se bucură de un respect general nu fiindcă sunt drepte, ci fiindcă sunt legi.

❖ La ce ne trebuie cunoașterea lucrurilor, dacă din cauza acesteia ne pierdem liniștea și seninătatea.

❖ Când îmi imaginez în gând un om cu totul dezbrăcat (și exact de sexul acela care se consideră a fi înzestrat cu mai multă frumusețe), când îmi imaginez cusururile și neajunsurile sale, toate imperfecțiunile înnăscute, atunci găsesc că noi avem temeiuri, mai multe decât orice alt animal, să ne acoperim corpul.

❖ Cel care nimerește dincolo de țintă, ratează la fel ca și cel care nu a nimerit ținta.

❖ Cea mai bună dintre faptele noastre este să trăim în acord cu rațiunea.

❖ Oamenii nu cred în nimic mai tare decât în ceea ce știu cel mai puțin.

❖ Dacă nu au obținut cele dorite, ei s-au prefăcut că au dorit ceea ce au obținut.

❖ Nu există un răspuns mai înjositor decât o tăcere disprețuitoare.

❖ Nu există năzuință mai curajoasă decât năzuința către cunoaștere.

❖ Nimeni nu-și dă toți banii altora, dar timpul și viața și-o dă fiecare; și nu există nimic cu care să fim mai risipitori, și la care zgârcenia să nu fie mai utilă și mai lăudabilă.

❖ De vreme ce acești oameni nu au reușit să se înțeleagă pe sine înșiși și propria lor natură, care li se află constant dinaintea ochilor și înlăuntrul lor... pot eu să mă încred în opiniile lor despre cauzele fluxului și refluxului Nilului?

❖ Ce e minunat, încetează să mai fie astfel atunci când e nepotrivit.

❖ Omul chibzuit nu a pierdut nimic dacă s-a păstrat pe sine însuși.

❖ Cel mai remarcabil lucru pe lume e să ştii să-ţi aparţii ţie însuţi.

❖ Cea mai bună dovadă de înţelepciune este o voioşie permanentă.

❖ O imaginaţie puternică dă naştere întâmplării.

❖ Moartea trebuie să fie la fel ca viaţa; nu devenim altcineva numai pentru că murim.

❖ În privinţa suferinţei, lucrurile stau la fel ca şi cu pietrele preţioase, care strălucesc mai mult sau mai puţin în funcţie de montura în care le prindem; la fel, suferinţa ne cuprinde atât cât ne lăsăm noi înşine pradă ei.

❖ Soarta e mai favorabilă acelor întreprinderi în care succesul depinde exclusiv de ea.

❖ Fericirea omului nu constă deloc în a muri frumos, ci, după mine, în a trăi frumos.

❖ Laşitatea e mama cruzimii.

❖ Vanitatea şi curiozitatea – iată cele două bice ale sufletului nostru. Ultima ne împinge să ne băgăm nasul peste tot, iar prima ne obligă să nu lăsăm nimic incert şi indecis.

❖ O mie de căi abat de la ţintă, şi numai una singură duce drept la ea.

❖ Ştiinţa de a te manifesta în esenţa ta naturală e semnul desăvârşirii şi o calitate aproape divină. Noi tindem să fim altcineva, fără să dorim să ne cercetăm amănunţit propria fiinţă, şi ieşim din graniţele noastre proprii, fără să ştim de ce suntem cu adevărat în stare. N-are rost să ne înălţăm pe catalige, fiindcă şi pe catalige tot cu ajutorul propriilor picioare trebuie să ne deplasăm. Şi chiar şi pe cel mai înalt dintre tronurile din lume, tot pe fund ne aşezăm.

❖ Omul... O singură rază de soare e îndeajuns să-l aprindă şi să-l distrugă; e suficient să-i arunci puţin praf în ochi (sau să dai drumul unor albine...) şi îndată toate legiunile noastre, chiar şi sub comanda unuia ca Pompei, vor fi cuprinse de panică şi zdrobite cu desăvârşire.

❖ Orice s-ar zice, chiar şi în cazul virtuţii, ţinta finală e desfătarea.

Thomas More
(1477/ 1478–1535)

Umanist englez, om de stat şi scriitor.

Tatăl său a fost funcţionar. O vreme a fost novice într-o mănăstire şi apoi a studiat la Oxford. Întâlnirea cu Erasmus de Rotterdam a avut o influenţă covârşitoare asupra întregii vieţi ulterioare a lui More. A activat ca ajutor de judecător, a fost membru al Consiliului de Coroană, cancelar al comitatului de Lancaster, apoi lord cancelar al Angliei. A fost un catolic convins, fapt pentru care atunci când regele Angliei, Henric al VIII-lea, s-a autointitulat cap al Bisericii Anglicane (rupându-se de catolicism), More a refuzat să depună jurământul de credinţă. Din acest motiv, a fost închis în Turnul Londrei, care în acea vreme servea drept închisoare, unde, până în momentul execuţiei, a scris o mulţime de tratate filozofico-religioase. La un an după arestare, a fost decapitat la Londra.

Opera sa principală este Utopia. *Este autorul unei* Istorii a regelui Richard al III-lea.

- Prețuim cu toții binele, numai după ce l-am pierdut definitiv.
- Orgoliul şi setea de faimă deşartă şi de putere, iată şarpele otrăvit care, odată ce a pătruns în inimile demnitarilor, îşi face acolo casă până când distruge totul, prin izolare şi învrăjbire: fiindcă fiecare tinde să fie, mai întâi, al doilea după primul, pe urmă egalul celui dintâi şi, în cele din urmă, cel mai important şi mai presus ca primul.
- Dacă doriți să aveți succes, trebuie să vă purtați ca şi cum l-ați avea.
- Femeile, de obicei, urăsc prin natura lor pe aceia pe care bărbații lor îi iubesc, şi nu din răutate.
- Sănătatea este plăcerea însăşi sau produce plăcere, aşa cum focul produce căldură.
- Cine este ezitant de la natură, nu numai că el însuşi nu săvârşeşte niciun fel de faptă vitejească, dar transmite frica şi tovarăşilor săi.
- Înțeleptul mai degrabă se va feri de boală, decât să aleagă leacurile împotriva ei.
- Nu există nicio acuzație atât de grea încât să nu i se găsească o justificare.
- A răpi plăcerea cuiva, insistând pentru obținerea celei proprii, e nedrept.
- Fericirea nu constă în orice fel de plăcere, ci doar în cele cinstite şi nobile.

Pierre de Ronsard
(1524–1585)

Poet al Renaşterii franceze.

Renunțând la tradiția medievală şi alegându-şi drept model de urmat literatura Greciei şi a Romei, Ronsard a influențat în mod hotărâtor evoluția poeziei franceze din următoarele două secole.

S-a născut în castelul de la Poissonnière, pe valea râului Loire, în satul Couture-sur-Loir în provincia Vaudomois). După ce şi-a făcut studiile într-un colegiu din Navara, a devenit paj al fiilor regelui Francisc I, apoi al surorii acestuia.

În calitate de secretar al lui Lazare de Baïf, unul dintre cei mai străluciți umaniști ai vremii sale, diplomat cunoscut şi tatăl lui Antoine de Baïf, Ronsard a vizitat Scoția, Anglia şi oraşul alsacian Haguenau. În timpul celei de-a doua călătorii, a făcut cunoştință cu mulți oameni celebri, dar, în acelaşi timp, a suferit de o otită cronică, în urma căreia a rămas aproape surd Din moment ce, de acum înainte, cariera diplomatică şi cea militară erau pentru el lipsite de perspectivă, s-a dedicat cu totul studierii clasicilor şi poeziei.

Împreună cu alți tineri curteni, la fel de îndrăgostiți de ştiință, Ronsard a intrat la Collège de Coqueret din Paris, unde dascăl i-a fost Jean Dorat. Toți poeții Pleiadei se făceau remarcați printr-o sârguință neobişnuită şi o mare pasiune pentru învățătură. În anul 1650, Ronsard a fost ridicat la rangul de poet de curte. După moartea lui Carol al IX-lea, a trăit la abația Croix-Val din Vandôme şi la Saint-Cosmes (în Ternay). Ronsard a murit la Saint-Cosmes-sur-Loire, în 27 decembrie 1585.

Creația lui Ronsard este inegală. Odele reprezintă imitații clare după Pindar şi Horațiu. Poemul neterminat, La Franciade, s-a dovedit un insucces. Cea care i-a adus lui Ronsard gloria autentică este lirica, publicată în volumele Versuri de dragoste, Continuarea versurilor de dragoste şi Sonete pentru Elena. În poezia de dragoste a lui Ronsard domină tema timpului

care trece cu repeziciune, a ofilirii florilor şi a despărţirii de tinereţe, precum şi motivul horaţian „trăieşte clipa". Ronsard se dovedeşte a fi, de asemenea, un excelent cântăreţ al naturii – al râurilor, pădurilor, cascadelor. În Meditaţii despre nenorocirile timpului nostru, Ronsard şi-a arătat măiestria de satiric al intrigilor politice. A scris şi foarte multe poeme „cu dedicaţie" Celebritatea lui a ajuns până în Germania, Italia, Olanda, Elveţia şi Polonia. Readucând la viaţă octosilabul şi decasilabul, Ronsard a insuflat un duh nou în aproape necunoscutul în vremea sa alexandrin medieval (ca şi în dodecasilab), l-a prelucrat şi i-a conferit o nouă sonoritate.

Mulţumită lui Ronsard poezia franceză s-a umplut de muzicalitate, de armonie, diversitate. profunzime şi volum. A introdus în poezie tema naturii, a iubirii platonice şi senzuale în acelaşi timp, forma, patetismul şi un vocabular nou, Ronsard putând fi de aceea considerat pe bună dreptate fondatorul poeziei lirice franceze.

❖ Dar ce să fie moartea? Să fie oare-un rău,
Aşa cum ni se pare? Sau poate că murind,
În ceasul cel amar, el ultimul fiind,
La fel ca-n primul ceas, deloc nu ne va fi greu?

❖ Ah, de-am putea-o mitui pe moarte,
Cu aur, – să stea de noi cât mai departe,
Ar avea un sens, cu siguranţă,
Îmbogăţirii să-ţi dedici viaţa.

❖ Materia e fără moarte, doar formele dispar.
Lumea Domnului e-un teatru. Intrarea-i gratuită,
Cupola lui e-a cerului boltă.

❖ E fericit, e însutit de fericit acela care măsura o ştie,
Care cu înţelepciune urmează pilda bună
Şi-n sine se încrede, indiferent de vremuri.

❖ Măreţia sufletului, legea şi judecata dreaptă –
Toate virtuţi – trăiesc în adâncul pădurii,
Şi rar li se oferă luxoasa mantie de purpură.

❖ Lumea e un teatru, iar noi –actori fără de voie,
Destinul atotputernic face distribuţia,
Iar Cerul urmăreşte cum jucăm!

❖ Mulţimea îi aruncă-n urmă cuvinte de ocară,
Dar cântăreţul, după moarte, devine ca un zeu.

❖ Prieteni, să păcălim moartea şi să bem pentru dragoste.
Poate că mâine nu ne mai este dat să ne vedem,
Azi suntem vii, dar mâine – cine ştie!

❖ Fericirea lumească e-atât de-nşelătoare!
Iar mâine-n pulbere se va preface acela
Care-a tot aşteptat ca regele spre el privirea să-şi coboare
Şi prefăcut în faţa lui se linguşea.

❖ Şi-n carne, şi-n maţe, şi-n sânge, şi-n oase,
Din naştere purtăm în noi ale pasiunii ponoase.

❖ Doar fidelitatea prietenilor e o comoară adevărată,
E mai de preţ decât toate bogăţiile lumii.

❖ Cu adevărat acela a iubit ce niciodată nu s-a-ntors din drum,
Şi fericit a fost, având o singură iubire.

❖ S-o mai găsi pe lume vreo ființă,
Ce caută să-i piardă pe cei de-acelaşi neam?
Căci numai omul, când are ocazia,
Cu plăcere îi păgubeşte pe cei la fel cu sine.

❖ Să bem! De beți ce fi-vom, să cădem!
Credeți-mă, că e mai bine să te întinzi băut
În aşternut, decât mormântul să te-nghită treaz.

❖ N-a trecut încă vremea secolului de aur:
Fără de voie, în prezent, în pieptul omului,
Vederea aurului produce tulburare.

❖ Nefericit e dregătorul în preajma căruia se află un linguşitor.

❖ Când vine vorba de iubire, nici mintea, nici inima, nici sufletul
Nu fac nici două cepe degerate.

❖ Dar nimeni nu e-n stare, de orice soi ar fi,
Să-şi schimbe singur, la poruncă, firea,
Să trăiască viața altcuiva, să joace rolul altuia.

❖ Aşa-i iubirea şi-aşa-i făcută lumea:
Cine merită fericirea, n-are parte de noroc,
Iar prostului nu i se refuză nimic.

❖ În fața frumuseții femeieşti, cu toții devenim neputincioşi.
Ea-i mai presus de zei, de oameni, de foc şi de metale.

❖ Să crape, de-ar crăpa desculț şi gol,
Acel ce aurul l-a descoperit,
Din vina lui, nimic nu mai e sfânt.
Din vina lui nici mama nu e mamă,
Iar fiul poate să-şi împuşte tatăl,
Şi fratele se-aruncă, în război, la frate.

❖ Să lupte mintea cu iubirea – n-are sens.
Să se împace cu un zeu, doar zeul e în stare.

❖ Nu merită să te pierzi în visuri despre-o viață ideală
În lumea-n care, ca un fum, e totul trecător şi schimbător,
Înşelător e totul ca vântul şi ca valul!

❖ Pentru cel ce n-are bogăție, puține şanse de înaintare,
Dar şi mai rău e pentru cel bogat, dar fără de onoare!

❖ Vai, nu vremea trece, noi ne trecem.

Sebastian Brant
(1458–1521)

Autor german de poeme satirice. A studiat dreptul şi literatura clasică la Basel, primind în anul 1480 titlul de doctor în drept. Împăratul Maximilian i-a dăruit titlul de conte palatin şi poziția de consilier. În anul 1501, Brant a devenit prefect la Strasbourg, iar peste doi ani,

cancelar municipal al oraşului. Celebritatea i se trage de la poemul satiric Corabia nebunilor, în care critică cu maliţie şi precizie defectele şi prostia contemporanilor. Scrierea s-a bucurat multă vreme de o popularitate uriaşă datorită bunului simţ, sincerităţii şi fineţii de spirit, dar şi datorită unei profunde cunoaşteri a vieţii şi a oamenilor, care îşi face simţită prezenţa în poem. El a fost editat şi reeditat de foarte multe ori, fiind tradus, mai târziu, în limba latină şi în majoritatea limbilor europene.

❖ Morala, cunoaşterea, vocaţia,
Depind de educaţie.

❖ Onorată şi puternică e domnia
În care-s lege mintea, omenia,
Iar unde prostul stă şi conduce,
Doar nenorocire aduce.

❖ Mai proşti ca proştii şi mai orbi ca orbii
Sunt aceia ce nu şi-au educat copiii.

❖ Sfaturi să dea sunt gata toţi,
Când să se-ajute singuri – sunt netoţi.

❖ Da, nici bogăţia, nici puterea
Fără morală n-aduc fericirea.
Prin fapte tu câştigă-ţi dreptul
Pe alţii să-i înveţi la bine.

❖ Prostul nu va putea în veci să înţeleagă
Că mintea sa este beteagă!

❖ Să sporeşti ceea ce ştii,
Să vezi tărâmuri noi, cred eu,
E tot ce trebuie să faci mereu.

❖ Se ştie aşa din moşi-strămoşi:
Un lucru nou atrage proşti.

❖ De n-ar fi fost pe lume beţia,
N-ar fi ştiut omul ce-i robia!

❖ Dacă părinţii sunt deştepţi,
Şi virtuoşi, dar şi modeşti,
Atunci şi fiii li-s oneşti.

❖ Cel care, pentru-a fi la modă, orice-ar face,
Doar proşti în juru-i va atrage.

❖ Când ai făcut o treaba slută
Nu cere sfaturi, că deja-i făcută,
Pe viitor, din timp s-o chibzuieşti,
Ca printre proşti să nu mai nimereşti.

❖ Cine iubeşte femeia peste măsură,
Îşi duce la pieire sufletul:
Când să mai apuci să te închini Cerului,
Dacă femeia e mereu nemulţumită?

❖ Cine are multe funcţii
Nicăieri nu-şi face treaba.

❖ Cel care se-ascultă doar pe sine,
Şi i-e indiferent de binele obştesc,

Are un caracter porcesc,
Căci ce-i obştesc şi lui îi prinde bine.

❖ Cine prea uşor se-ncrede,
Sigur în laţ va ajunge să stea.

❖ Acel ce nasu-şi bagă peste tot,
Bătut e-adesea ca un câine.

❖ Nu există pe lume capcane mai înfricoşătoare
Ca plasele şi laţurile tainice,
Pe care femeia, de când e lumea,
Le-ntinde ca să-i prindă pe proşti.

❖ Şi soţu-i blând dacă nevasta-i blândă,
Dar e posac, când rea este nevasta.

❖ Nu există pe lume duşmănie mai mare,
Ca ura dintre cei apropiaţi!

❖ A cere de pomană se sfieşte
Acel care-a ajuns în sărăcie,
Nevoii nefiind în stare piept să-i ţie.
Dar trântorul, fireşte,
Cu sărăcia se obişnuieşte.

❖ Niciun cuţit nu poate să rănească,
Aşa precum minciuna ticăloasă.

❖ Trei lucruri face lumea să tremure
(Al patrulea-i mortal):
Lacheul care ajunge dintr-odată domn,
Flămândul, beţivanul tont,
Şi-acela care spiritul său slab şi carnea
Şi le-a legat de o muiere rea.

❖ De-i tatăl înţelept, copilul îşi învaţă
Încă din faşă, tot ce-i poate prinde bine-n viaţă
(Cine nu crede că-i aşa, e tăntălau,
Copilului şi sieşi face rău!)

❖ Da, fie ea, nevastă-ta, frumoasă
Dar dac-a venit pe lume proastă,
Traiul cu ea e-un chin, ca şi c-o iapă surdă...

❖ Acoperişul găurit nu-i bai –
Cumplit e ca nevastă cu-arţag să ai!

❖ Domnesc pe lume trei surate,
Le cheamă: Pizmă, Gelozie, Răutate.

❖ O mică limbă are omul,
Dar câte vieţi a putut frânge! –
Căci obiceiul i-e în sânge:
Bârfitul, intriga şi zvonul.

Hans Sachs
(1494–1576)

Poet german, compozitor.

Până la vârsta de cincisprezece ani, a învățat într-o școală de limbă latină, după care, vreme de doi ani, a fost ucenic într-un atelier de cizmărie. Sachs a fost un poet fecund: în catalogul de versuri pe care l-a alcătuit la începutul anului 1567 erau însemnate 4275 de cânturi, scrise pe 275 de melodii, 1700 de opere epice în versuri (istorii, fabule, farse) și 208 poeme dramatice, inclusiv tragedii, comedii și scenete pentru Săptămâna Patimilor, însumând cu totul mai mult de 6000 de opere. Sachs își extrăgea materialul de lucru din Biblie, din istoria antică și din mitologia clasică, din cronicile medievale, din legendele și din cărticele amuzante pentru oamenii simpli. El refăcea temele împrumutate în conformitate cu propria sa experiență de viață, adăugându-le adesea un zâmbet sau o ironie blândă, binevoitoare, ajutându-l pe cititor să extragă din parabole câte o învățătură utilă.

Sachs a preamărit Nürenbergul secolului al XVI-lea în poeme ca Laudatio orașului Nürenberg, Alaiul travestiților, în care descrie spectacolele de carnaval

În poemul său cel mai cunoscut, Privighetoarea din Wittenberg, a salutat cu entuziasm Reforma. Cele mai amuzante dintre scrierile sale sunt considerate cele 85 de piese pentru Săptămâna Patimilor, care și astăzi se bucură de succes. Simplitatea proprie poetului și naturalețea versurilor sale nepretențioase au făcut din opera lui ținta ironiilor și a unei atitudini disprețuitoarte din partea poeților epocilor barocă și iluministă. Cu toate acestea, reputația lui Sachs s-a consolidat, atingând culmea în acel portret idealizat al unui om mărinimos, înțelept și agreabil, așa cum ni-l înfățișează Richard Wagner în opera sa Muzicanții din Nürenberg.

❖ Văduvului, la bătrânețe, nu i se cade
Nici curte să mai facă şi nici să se însoare.

❖ Firea chiar de-o izgoneşti
Pe uşă nu-ți mai intră, ci pe geam!
Firea asta în carnea noastră
Din naştere Domnul a plantat-o:
De aceea, pân' la moarte, la femeie
Trage ființa bărbătească.
Nu s-ar fi prelungit pe lume altfel
Stirpea omenească!
Cu binele şi mângâierea,
Pe bărbat îl poți schimba.

❖ De mult de tot aşa e mersul lumii:
Cine e prost, către pieire trage!

❖ Femeia slabă – rea otravă,
Femeia bună – veselie.
Când soțul e cinstit, femeia
În toate îl va urma.

❖ Când te temi – acționează cu curaj,
Şi vei înlătura nenorociri mai mari.

❖ Când drumul drept tu l-ai ales,
Conştiința să-ți fie drept judecător!

- Pacea s-o păstrăm nu vărsând sânge,
  Ci cu prietenie şi iubire s-o apărăm.
- Nu trebuie să crezi fără dovezi,
  În tot ce-auzi fără să vezi.
- Aşa se ştie de când lumea:
  Dacă te-ai ars, departe stai de foc.
- Munceşte! Lumea rai n-o să fie
  Pentru acei care doresc o viaţă-n trândăvie.

Părintele Silvester (numele de mirean Medvedev) (anul naşterii necunoscut – cca 1566)

Preot. A slujit în Catedrala Bunei Vestiri din Kremlin. Autor al scrierii Zidirea, reprezentând un set de reguli de comportament pentru un creştin. Membru al Radei.

După incendiul din Moscova şi moartea multor oameni, s-a pronunţat deschis împotriva lui Ivan al IV-lea cel Groaznic, denunţându-i cruzimile şi declarând că incendiul este pedeapsa lui Dumnezeu pentru crimele comise de ţar. În loc să-l execute pe Silvester, cum se întâmpla întotdeauna cu răzvrătiţii, ţarul, uimit de îndrăzneala preotului, şi l-a făcut apropiat.

Cu toate acestea, după 13 ani, Silvester a fost izgonit din Moscova, iar acesta s-a călugărit şi a murit în mănăstirea Kirill Belozerski.

- Şi cine la mâncare şi băutură ca şi în toate celelalte nu se poartă cu curăţenie şi cine va fura sau va întrece măsura sau va înşela, aceste lucruri nefiind pe placul lui Dumnezeu, el, pentru toate acestea, va răspunde în faţa Judecăţii de Apoi.
- Se cuvine ca femeia să se ferească cel mai tare de lucrurile rele: să nu ponegrească slugile cu vorbe mincinoase şi să nu le păstreze duşmănie, şi să nu povestească bărbatului bârfele de prin casă şi nimic să nu adauge şi să nu născocească, ci să spună toate aşa cum sunt.
- În mănăstiri şi în spitale, în deşert şi în temniţe, vizitează pe cei închişi şi arată-le, după putere, bunăvoinţa ta, şi, aflându-le nenorocirea şi tristeţea şi feluritele nevoi, ajută-i pe cât se poate; şi nu alunga pe cel bolnav şi sărac, pe cel aflat în nevoie şi sărac, ci ia-i la tine acasă şi dă-le să bea, să mănânce, încălzeşte-i şi îmbracă-i cu iubire şi cu sufletul curat. Şi cinsteşte memoria părinţilor tăi morţi: dă de pomană în biserică şi hrăneşte-i pe cei flămânzi la tine acasă, fiindcă astfel şi tu însuţi vei primi din mila Domnului.
- Orice muncă şi orice treabă trebuie însoţită de rugăciune şi de vorbe curate sau înfăptuită în deplină tăcere, fiindcă dacă în vremea lucrului se vor spune cuvinte fără rost sau murdare, sau dacă lucrătorul va începe să cârtească, sau să râdă, sau, mai rău, să profaneze cu vorba, sau să cânte cântece necuviincioase, de la această lucrare Domnul se dă în lături şi toată lucrarea, băutură sau mâncare, va fi rău făcută, nu spre lauda Domnului, şi nici în folosul şi trăinicia oamenilor, iar bucatele şi băutura vor fi lipsite de gust şi de dulceaţă, şi numai diavolului şi slugilor sale îi vor fi pe plac şi spre bucurie.

❖ Copii, ascultați poruncile Domnului: iubiți-l pe tatăl vostru și pe mama voastră, și ascultați-i și supuneți-vă lor în toate. Cinstiți-le bătrânețea și slăbiciunea, și tristețea, și bolile, și alinați-le din tot sufletul suferințele. Și dacă cineva își vorbește de rău sau își jignește părinții, sau dacă îi afurisește și-i înjură, acela păcătuiește în fața lui Dumnezeu și-n fața oamenilor este blestemat. Iar dacă cineva își bate tatăl sau mama, acesta trebuie alungat din biserică și dat spre osândă aspră autorităților, până la moarte. Iar acela care ușurează viața mamei sale și face tatălui său pe plac, acela va fi fericit. Binecuvântarea tatălui întărește casa, iar rugăciunea mamei ferește de orice nenorocire.

❖ Dacă Dumnezeu îți dă o nevastă bună, ea este mai prețioasă decât nestematele și ea face soțului tot ce e spre binele acestuia. Și, asemenea unei corăbii care poartă o mulțime de mărfuri, la fel și aceasta adună în sine bogăție. Și se trezește noaptea ca să dea slugilor de lucru, și nu se dă în lături să facă tot felul de treburi cu propriile mâini. Și pe copii îi învață, și pe slugi, și nu se stinge candela ei noaptea întreagă. Și-și pune nevasta vrednică mâna pe lucrurile de folos și atinge cu bunătatea ei pe cei bolnavi și pe cei sărăci, iar cerșetorilor le dă să mănânce. Și soțul care are o asemenea nevastă nu se îngrijorează de casă, fiindcă ea face și soțului și ei înseși, și copiilor, și tuturor celor din casă, diverse veșminte minunate, și-și înveselește soțul, și-i face viața lungă, și-i umple viața de bucurie, aducându-i respect. Nevasta care e cinstită cu soțul ei va fi, întâi de toate, binecuvântată, fiindcă împlinește porunca lui Dumnezeu și, în al doilea rând, e demnă de lauda oamenilor. Dar și tu însuți trebuie să-ți amintești de nevastă și de copii, și pe slugile casei tale să le înveți: să nu fure, să nu mintă, să nu bârfească, să nu pizmuiască, să nu jignească, să nu vorbească necuviincios, să nu tânjească la bunul altuia, să nu judece pe nimeni, să nu se îmbete, să nu facă de batjocură pe cei apropiați, să nu țină dușmănie, să nu se mânie pe nimeni, să fie supus și ascultător cu cei mai în vârstă, cu cei de o seamă să fie iubitori, iar cu cei mai mici și cu cei bolnavi să se poarte cu politețe și cu bunăvoință. Să nu jignești pe lucrătorul tocmit în casă, și să înduri jignirea făcută ție, și să nu te mânie defăimarea și dojana. Și pe toți cei din casa ta învață-i frica de Dumnezeu și toate virtuțile și la fel să faci și tu însuți.

Torquato Tasso
(1544–1595)

Poet italian din perioada Renașterii târzii.

S-a născut pe 11 martie 1544 în orașul Sorrento. Tatăl său, filologul și poetul Bernardo Tasso, era secretarul principelui de Salerno.

Torquato a primit o educație strălucită și încă din copilărie a fost un apropiat al curții princiare. La Urbino, a fost companion al fiului principelui, atmosfera de curte insuflându-i idealurile onoarei cavalerești și comportamentul de curte.

La Veneția, Torquato l-a ajutat pe tatăl său cu publicarea poemului cavaleresc Amadigi, o prelucrare a romanului cavaleresc spaniol despre Amadis de Gaula, studiind deja subiectele epice pe care le-ar putea folosi el însuși. Tatăl său l-a trimis însă la Padua să studieze jurisprudența, dar aici tânărul este influențat de Gonzaga, de Sperone Speroni și de Carlo Sigonio și prinde

gustul filozofiei şi al teoriei literare. A început, de asemenea, să publice versuri şi a scris poemul epic fantastic Rinaldo, *publicat în anul 1562. La scurt timp, se mută la Ferrara, intră în slujba cardinalului Luigi d'Este, fratele ducelui Alfonso al II-lea, şi devine poetul său de curte.*

Versurile sale de dragoste din acea vreme sunt închinate doamnelor de la curte. Scrie în câteva săptămâni drama pastorală în cinci acte Aminta, *care a fost reprezentată cu mare succes la curte. În anul 1575, poetul şi-a terminat de scris capodopera, poemul epic* Ierusalimul eliberat. *Munca tensionată i-a zdruncinat însă sănătatea psihică: îl chinuiau gândurile despre propriile sale păcate, a început să sufere de mania persecuţiei. După câteva căderi nervoase violente a fost izolat într-un ospiciu din Ferrara (spitalul Sf. Ana), unde a stat vreme de şapte ani. Au apărut zvonuri potrivit cărora cauza reală a încarcerării a fost dragostea lui Tasso pentru sora ducelui, Leonora d'Este. Romanticii s-au raportat adesea la soarta lui Torquato Tasso (Goethe, Byron), iar poetul însuşi a devenit simbolul geniului neînţeles.*

În momentele de luciditate, Tasso continua să scrie versuri lirice şi tratate sub formă de dialog despre literatură şi filozofie. În anul 1586, Tasso a fost eliberat din spitalul-închisoare. În ultimii ani, el a trăit la diferiţii săi protectori, printre care se numără primul său biograf G.B. Manso, şi cardinalii Pietro şi Cinzio Aldobrandini, cărora le-a dedicat Ierusalimul cucerit, *o variantă prelucrată a* Ierusalimului eliberat. *Tasso a murit la Roma, în mănăstirea San Onofrio, la 25 aprilie 1595.*

Moştenirea sa literară, pe lângă lucrările deja amintite, include şi un mare număr de sonete şi alte poezii, nenumărate scrisori, tragedia Torrismondo, *poemul religios* Cele şapte zile ale facerii lumii *şi tratatul* Meditaţii despre arta poetică.

- Marile dureri sunt tăcute: ele nu se exprimă prin lacrimi.
- Mişcarea poate, prin efectul său, să înlocuiască orice leac, dar toate leacurile lumii la un loc nu pot înlocui efectul mişcării.
- Cum fulgerul, lucind, vesteşte-un tunet,
- La fel şi mila este o solie a iubirii.
- Un maestru al defăimării acuză, chiar şi atunci când răspândeşte laude.
- Aşteptarea nenorocirii este cea mai mare nenorocire, mai mare chiar decât nenorocirea însăşi.
- Acolo unde domneşte trândăvia nu strălucesc razele geniului, acolo nu există năzuinţă către faimă şi nemurire, acolo nu se iveşte nici măcar ideea de virtute, nici măcar aparenţa ei.

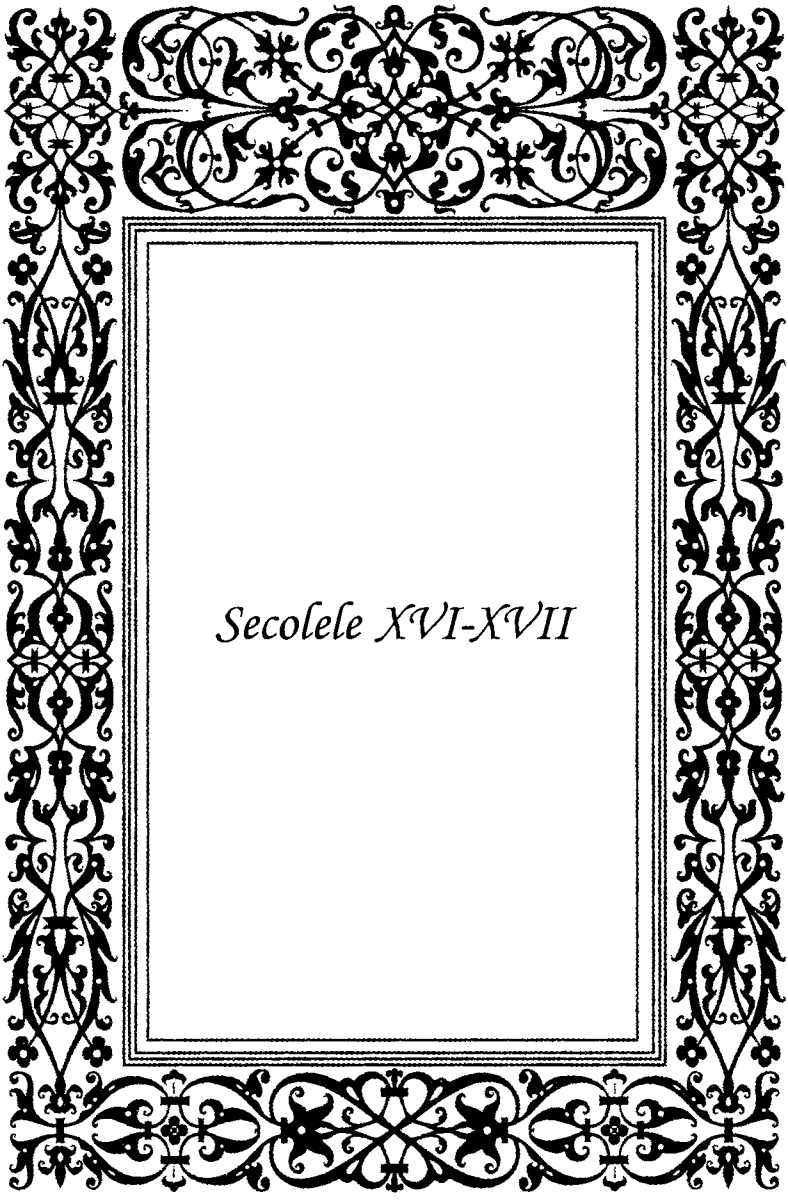
Secolele XVI-XVII

Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616)

Remarcabil scriitor spaniol

S-a născut într-o familie de nobili săraci. În tinerețe, participând la o bătălie navală, și-a pierdut o mână. După bătălie, în timp ce se întorcea acasă pe mare, a fost capturat de pirați și vândut ca sclav. După câțiva ani și după câteva încercări de evadare eșuate, a fost răscumpărat de niște misionari creștini. S-a stabilit la Madrid și a început să se ocupe cu literatura. A publicat romanul Galatea și în jur de 30 de piese. Se mută la Sevilla, unde lucrează ca perceptor de impozite și face de trei ori închisoare. În anul 1605 publică prima parte a celebrului său roman Ingeniosul hidalgo Don Quijote de la Mancha, care îi asigură faima. După zece ani vede lumina tiparului a doua parte a romanului, care s-a bucurat de același succes răsunător. Tipul cavalerului rătăcitor Don Quijote și al fidelului său scutier, Sancho Panza, au devenit apelative comune.

La sfârșitul vieții sale, scriitorul a terminat un roman de dragoste și aventuri – Călătoriile lui Persiles și Sigismunda. A murit într-o sărăcie lucie. Locul de înmormântare este necunoscut.

- De sărăcie nu scapi nici tăind frunză la câini, nici lenevind.
- Există oameni pe care cunoașterea limbii latine nu-i împiedică totuși să fie niște măgari.
- În sufletele laşe nu e loc de fericire.
- În viața eroilor există o limită a fericirii și a faimei la care ei trebuie să se oprească; dacă vor merge mai departe, vor da de nefericire și dispreț.
- În orice știință, în orice artă, cel mai bun dascăl este experiența.
- În nenorocire, soarta lasă mereu câte o portiță de salvare.
- În prezența obiectului iubirii, amuțesc și cele mai îndrăznețe limbi și rămâne nerostit exact ceea ce s-ar fi vrut rostit mai mult.
- Oamenii ieșiți din comun sunt capabili de o bunătate ieșită din comun.
- Totul pe lume poate fi îndreptat, afară de moarte.
- Fiecare om trebuie judecat după faptele sale.
- Fiecare comedie, ca și fiecare cântare, își are vremea și anotimpul său.
- A vorbi fără să gândești e același lucru cu a trage fără să ținteşti.
- Durerea poate lega și dezlega în egală măsură limba celui care suferă.
- E păcat dacă femeia arată mai puțin frumoasă decât ar putea.
- A face bine proștilor e același lucru cu a turna apă în mare.
- Se cuvine ca inimile curajoase să fie la fel de răbdătoare în vremuri de restriște, pe cât sunt de bucuroase în vremuri de prosperitate.
- Faptele bune nu trebuie niciodată amânate: orice tărăgănare e nechibzuită și periculoasă.
- Dacă tot ce strălucește ar fi din aur, aurul ar fi cu mult mai ieftin.
- Trăiește conform adevărului - iată cea mai bună învățătură.
- Meritele tatălui nu se răsfrâng și asupra fiului.

- Nici cel mai bun leac nu va ajuta bolnavului dacă acesta refuză să-l ia.
- Istoria este tezaurul faptelor noastre, martora trecutului, exemplu şi învăţătură pentru prezent, avertisment pentru viitor.
- Cine nu ştie să se bucure de fericire când aceasta soseşte, nu trebuie să se plângă atunci când aceasta dispare.
- Mai bine colorat la faţă, decât pătat pe suflet.
- Dragostea poartă astfel de ochelari prin care cuprul pare aur, sărăcia - bogăţie, iar scânteile focului - mărgăritare.
- Limbuţia dă naştere de obicei plictiselii.
- Nu poţi iubi din constrângere.
- Nu există durere şi nici suferinţă, trupească sau sufletească, care să nu slăbească în timp şi pe care moartea să nu le poată vindeca.
- Nimic nu este mai la îndemână şi nimic nu preţuieşte mai scump ca politeţea.
- O inimă curajoasă biruie toate necazurile.
- Lauda e bună numai atunci când e bun şi cel care laudă.
- Adevărul uneori se îndoaie, dar niciodată nu se rupe, şi iese deasupra minciunii ca uleiul deasupra apei.
- Gelozia priveşte întotdeauna prin telescop şi face mari obiectele mici, giganţi din pitici, adevăruri din bănuieli.
- Cea mai periculoasă capcană, pe care numai diavolul o poate pune omului, este să-i insufle acestuia ideea că poate scrie o carte care să-i aducă atâta faimă câţi bani, şi atâţia bani câtă faimă.
- Cuvântul e ca piatra: dacă mâna a aruncat-o, înapoi n-o mai întorci.
- Doamna Moarte are mai multă putere decât delicateţe - iată cine este complet lipsit de preţiozitate.

Comenius (Jan Amos Komenský) (1592-1670)

Remarcabil gânditor umanist ceh, pedagog, scriitor, întemeietor al pedagogiei.

Locul naşterii sale este necunoscut. S-a născut într-o familie protestantă. A urmat cursurile unei şcoli în limba latină din Prerov, în Moravia. Apoi, a studiat la Universitatea din Heidelberg, după care a întreprins o călătorie în Olanda. Întors acasă, a lucrat ca profesor de şcoală în Prerov, utilizând noua sa metodă de învăţare a limbii latine, descrisă în Despre regulile unei gramatici mai simple. În anul 1616, a devenit pastor în sânul comunităţii Fraţilor Moravi. Timp de 44 de ani a lucrat la dicţionarul complet al limbii cehe – Comoara limbii ceh. A scris Didactica Magna, a tradus-o în latină, precum şi o lucrare intitulată Noua metodă a limbilor, în care a expus ideea limbilor populare. Lui Comenius îi aparţin şi foarte multe lucrări de pedagogie: Poartă deschisă către limbi, Şcoala maternă, Sfat universal pentru îndreptarea activităţilor omeneşti, Şcoala de pansofie. A editat primul manual ilustrat din lume – Lumea vizibilă în imagini.

A lucrat o vreme în Ungaria, unde s-a preocupat de reformarea învăţământului şcolar. Întors acasă, a trecut prin toate greutăţile războiului (războaiele nordice care s-au desfăşurat

între secolele al XVI-lea şi al XVII-lea în nordul Europei). Casa i-a fost incendiată şi toate manuscrisele sale au fost distruse de flăcări.

În anul 1657, a plecat în Olanda, unde a locuit până la moarte.

- Să fie o lege pentru totdeauna: învaţă şi predă prin exemple, sfaturi şi aplicaţii practice.
- Fără exemple nu poţi învăţa nimic.
- Şi copacul are nevoie de de aerisire frecventă cu ajutorul vântului, ploii, frigului, altfel se înmoie şi se usucă. La fel şi corpului omenesc îi sunt în general necesare mişcarea în forţă, activitatea şi exerciţiile serioase.
- Copiii fac orice cu plăcere. Acest lucru e foarte util, şi nu numai că nu trebuie să-i împiedicăm, dar trebuie să luăm măsuri ca ei să aibă mereu ceva de făcut.
- Există copii cu o minte ascuţită şi curioasă, dar sălbatici şi încăpăţânaţi. Aceştia sunt adesea urâţi în şcoli şi consideraţi aproape întotdeauna lipsiţi de orice speranţă; dar aceştia devin de obicei oameni remarcabili, dacă sunt educaţi în felul cuvenit.
- E cunoscută o particularitate a oamenilor: înainte să fie făcută o descoperire oarecare, se întreabă cum se poate face aşa ceva, iar după, cum de nu s-a descoperit aşa ceva mai devreme?
- Extrasele din clasici sunt de un mare folos şi mereu se întâlneşte câte ceva care se întipăreşte adânc în minte şi trece apoi în carne şi-n sânge.
- Studierea înţelepciunii ne înalţă, ne face puternici şi generoşi.
- Cărţile sunt un instrument de răspândire a înţelepciunii.
- Acela care, fiind matur, e capabil să se exprime doar prin cuvinte, nu şi prin fapte, nu e îndreptăţit să se numească om.
- E uşor să-i urmezi corect pe cei care merg fără greş înaintea ta.
- Temeiul unei activităţi este o distribuire înţeleaptă a timpului.
- Nu alerga dupa laude, ci străduieşte-te din toate puterile să acţionezi lăudabil.
- Nu e nimic mai greu ca reeducarea unui om prost educat.
- Nimic prefăcut nu poate fi de durată.
- Educaţia trebuie să fie adevărată, completă, limpede şi temeinică.
- Sub numele de morală noi înţelegem nu numai buna-cuviinţă exterioară, dar şi întregul fundament lăuntric al pornirilor.
- Antidotul ignoranţei este educaţia cu care trebuie să fie hrănite în şcoli sufletele oamenilor tineri.
- Trebuie să ne preocupe cât mai mult ca arta de a insufla morala să fie livrată cum se cuvine în şcoală, pentru ca şcolile să devină, aşa cum sunt numite, „ateliere de oameni"
- Trebuie ca permanent să fie împrospătată memoria tinerilor cu regula de aur: nimic inutil! Pentru ca în toate să se poată feri de exces şi repulsie.

❖ E complet smintit cel care consideră necesar să-i învețe pe copii nu în măsura în care aceştia pot asimila, ci în aceea pe care o doreşte el însuşi.

❖ E o fericire acea şcoală care te învață să studiezi şi să faci binele cu sârguință, mai sârguincios – mai bine, foarte sârguincios – cel mai bine.

❖ Consideră tristă ziua sau ora în care nu ai asimilat nimic nou şi nu ai adăugat nimic educației tale.

❖ Temeinic şi solid în om e doar ceea ce a fost absorbit de firea lui în primii ani de viață.

❖ Acela care ştie puțin, tot puțin îi poate învăța şi pe alții.

❖ Mintea luminează calea voinței, iar voința comandă faptelor.

❖ A citi şi a nu înțelege e acelaşi lucru cu a nu citi deloc.

❖ Ce să fie un ignorant frumos, dacă nu un papagal înfrumusețat de pene?

Lope De Vega (Félix Lope de Vega Y Carpio) (1562–1635)

Dramaturg spaniol, întemeietor al dramaturgiei naționale spaniole.

S-a născut la data de 25 octombrie 1562, la Madrid, în familia unui croitor. Lope de Vega a primit o educație excelentă într-un colegiu iezuit şi la universitate.

Înzestrarea literară s-a făcut simțită de foarte timpuriu – prima sa piesă, Amantul adevărat, a scris-o la vârsta de 13 ani. Din acest moment, şi-a câştigat existența din literatură, scriind o cantitate uriaşă de piese, diferite atât din punctul de vedere al genului, cât şi al tematicii. După propria sa mărturie, numărul pieselor depăşeşte 800, deşi unii dintre cercetători afirmă că numărul este de 1800 de piese, iar alții, chiar de 2000. Ne-au parvenit însă numai 470. În plus, fiind un om cu înzestrări multiple, Lope de Vega a creat şi în alte genuri literare: a scris poeme, romanțe, nuvele.

O asemenea fertilitate literară incredibilă uluieşte mai ales din pricina faptului că dramaturgul a avut o viață destul de agitată, plină de istorii galante şi de aventuri, fără să se împiedice de faptul că era parte a clerului, ba chiar membru al Inchiziției. Acest lucru era propriu multor scriitori din epoca marii Renaşterii, care, în ciuda felului de viață aventuros, deveneau adesea călugări şi începeau să trăiască pe cheltuiala bisericii. Astfel, în anul 1614, Lope de Vega a devenit preot. Tocmai în această perioadă au fost scrise celebrele comedii Câinele grădinarului *şi* Proastă pentru alții şi isteață pentru sine.

Majoritatea pieselor sale sunt construite în jurul unei scheme narative unitare – reunirea îndrăgostiților care au depăşit cele mai felurite obstacole (principiul comediei dell'arte: variațiuni nesfârşite ale aceluiaşi subiect).

În creația lui există două linii fundamentale, în ambele făcându-se simțite dragostea de viață, de țară, năzuința către armonie, un sentiment ascuțit al demnității, curajul, istețimea şi ingeniozitatea în atingerea scopului. Prima – aşa-numita linie „țărănească", drama populară care şi-a aflat o formă desăvârşită în piesa Fuente Ovejuna. *Fundalul larg popular al pieselor lui de Vega nu contrazice deloc ideile unei monarhii drepte (*Steaua Sevilliei, Pedeapsa fără răzbunare, Peribañes şi comandorul d'Ocaña *etc.). A doua linie – aşa-numita linie a „comediilor de capă şi spadă" – este vizibilă în piese scrise într-o versificație strălucitoare, cu personaje vii şi cu o intrigă complicată (*Profesorul de dans, Văduva din Valencia, Fata cu urciorul *etc.). În acestea domneşte lumea ideală a armoniei la care eroul ajunge obligatoriu în final, odată cu rezolvarea tuturor conflictelor.*

La scurt timp înainte de moarte, Lope de Vega, cuprins de căință pentru toate păcatele sale, a început să practice ascetismul Istovit de faptul că renunțase la mâncare, marele dramaturg moare la 27 august 1635, la Madrid

❖ Că nevasta unui soț bătrân –
Ca iedera-i ce-atârnă peste crengi:
Când arțarului pletos
Ea îi cuprinde şi trunchiul şi coroana,
Ea este tânără şi proaspătă – arțaru-i veştejit.

❖ Zeul iubirii e neînduplecat:
El, dacă-l superi, se răzbună şi te pierde

❖ Să fii prea-ncrezător – e o prostie şi e periculos,
Iar naivitatea – e calea suferinței.
Dar şi să vezi fără nicio dovadă, întruna,
Trădare peste tot – nu-i mai puțin prostesc.

❖ În trebile onoarei nu ajută
Limbajul astrologiei.

❖ Prietenia se naşte în călătorie şi la închisoare, şi tot aici se manifestă pe deplin posibilitățile omului.

❖ În dragoste-i mereu armonie şi pace,
Dar într-o clipă totul un iad se poate face!

❖ Prin casele străine nu umbla,
Când trebuie să ți-o păzeşti de rău pe-a ta.

❖ Cea mai importantă regulă a artei spune că ea nu poate imita nimic altceva decât verosimilul.

❖ Că sclav nu-i cel ce geme sub loviturile de bici,
Nici renegat cel care, după a Cerului voință,
Trăieşte singur şi retras în suferință,
Sărăc nu e acela care un colț de pâine cere.
Dar e şi sclav, sărăc, şi-nsingurat,
Acela care-n viață a ales al viciului palat.

❖ Că cel ce nu mai e de vreun folos,
Uitări-i dat şi inima-l respinge.

❖ Privirea îi desfată pe îndrăgostiți,
Şi doar acela care vede de iubire are parte,
Şi de aroma ei.

❖ Pământul i-a fost dintotdeauna omului mamă naturală, iar apă – mama vitregă.

❖ Trufaşă-i frumusețea întotdeauna.
Dar cruzimea e dezgustătoare.

❖ Curajul stă în a putea
Să fii mai sus decât o pasiune oarbă.

❖ Privirea geloşilor, vă repet,
E mai periculoasă ca orişice năvală.

❖ De mult se ştie: între cei inegali
Iubirea nu se leagă.

❖ Există oameni care nu pot începe să iubească dacă nu au fost mai întâi umiliți, şi tocmai ceea ce altora le trezeşte dezgustul, acestora le aprinde pasiunea.

❖ Femeii-ndrăgostite
Nu-i şade bine să fie vicleană!

❖ Află că despre prieteni şi idei,
Despre femei şi pânze
Nu trebuie să judeci în grabă.
Prietenii ne pot şi înşela;
Ideile trebuie cântărite;
La pânze se cade să priveşti cu atenție.
Iar la femei adesea se observă
Trupul cel minunat, dar fără suflet.

❖ Să cleveteşti, ba chiar cu agerime,
E cât se poate de plăcut, dragul meu.
Au spus-o şi poeții doar:
Bârfa ne ține iarna de frig
Şi vara cea încinsă o face răcoroasă.

❖ Să-ți trădezi prietenul e o crimă
Fără nicio scuză şi de neiertat.

❖ Oricât de îndrăgostit ar fi un om, pe sine se iubeşte cel mai tare.

❖ Şi cât de multe lucruri noi aduce moartea,
Şi schimbări, şi preschimbări
În orice țară şi în orice casă.

❖ Când sufletul tinde către un alt suflet,
El e orb şi nu-i e teamă.

❖ Când amantul se mânie pe iubita lui, rezultă o iubire şi mai înfocată şi gingaşă.

❖ Când iubim, ne pierdem vederea.

❖ Opusul extrem al iubirii nu este nici despărțirea, nici gelozia, nici uitarea, nici lăcomia, ci cearta.

❖ Cine-i nevrednic de-nălțimi
Pe-acela soarta îl culcă la pământ.

❖ Cine-i abil, pricepe iute
Care-i mărunt şi care pute.

❖ Cui inima nu i s-a deschis din prima,
Degeaba bate-n uşă cu putere!

❖ Cine o dată a-nşelat,
De multe ori o va mai face.

❖ Cine a dovedit atâta strălucire
În arta de-a minți şi-a se preface,
Aceluia nu merită să i te-ncrezi,

Nici adevărul de l-ar rosti.

❖ O carte e-un prieten drag:
Eşti obosit – ea tace;
Te-nvaţă fără să vorbească,
Repaosul e cu o carte instructiv.

❖ Iubirea e cea mai sigură-nrudire,
Nimic în lume nu apropie mai mult.

❖ Aşezată pe tronul ei, iubirea-i surdă,
Vă rog să ţineţi minte:
Discursurile nimănui nu le aude.

❖ Iubirea e, desigur, rai, dar a raiului grădină
Adesea gelozia a preschimbat-o-n iad.

❖ Iubirea e puternică şi tare,
Cu drepturi de tiran,
Şi nu există trădare
Pe care să n-o poată ierta,
Când glasul inimii se face auzit.

❖ Iubirea e un foc, un dor de fericire.
Puterii ei de neînvins
Orice fiinţă se supune.

❖ E cu neputinţă să ascunzi dragostea, banii şi grijile: dragostea – pentru că ea se citeşte în priviri, banii – pentru că ei se văd în luxul aceluia care îi deţine, iar grijile – pentru că sunt scrise pe fruntea omului.

❖ Dragostea seamănă cu un curtean care-şi acoperă cu masca politeţii toate faptele izvorâte din inimă.

❖ Iubirea descuie cu o putere magică
Lacătele geloziei.

❖ Iubirea nu se poate s-o jigneşti,
Oricine-ar fi acela ce fericirea o visează;
Pe noi doar lipsa de simţire ne jigneşte.

❖ Faima lumească – un foc de paie.
Arde o clipă, şi într-o clipă-i stins.

❖ Speranţa în fericire, chiar şi iluzorie, nu pricinuieşte niciodată rău omului, fiindcă ea îi uşurează viaţa.

...Preţuim iubirea, când e liberă.

❖ La o sută de frumoase înşelate,
Oricare le-ar fi oamenilor rangul,
Cinci sute de bărbaţi sunt înşelaţi.

❖ Voia noastră, nici pe simţuri,
Nici pe vremuri, nu-i stăpână
Vedem clar c-am fost iubiţi
Când iubirea e pierdută.

❖ Lipsa de respect între cei egali este urâtă, iar din partea unui superior se numeşte tiranie.

❖ Nu degeaba a spus un înțelept că femeile datorează croitorilor jumătate din frumusețea lor.

❖ Nu degeaba mânia şi chibzuința sunt ilustrate în tipul tânărului şi al bătrânului. Tânărul e gata să smulgă cu mâinile coada calului sălbatic şi cade, trântit la pământ. Iar bătrânul, fără grabă, fir cu fir, scurtează coada calului.

❖ Jignirilor de neînlăturat
Le este vremea vraci şi leac.

❖ ...Nu există pentru inimile iubitoare
Pedeapsă mai potrivită decât căsnicia.

❖ Nu! Niciodată nu va muri acel
Care a dus o viață pură şi de lumină plină,
A cărui amintire veşnică trăieşte,
Şi-n inimile oamenilor prins-a rădăcină.

❖ Nimic nu sporeşte dragostea ca obstacolele de netrecut.

❖ Mai bine decât orice-nşelăciune,
Când interlocutorul are minte,
E să-i spui adevărul gol-goluț.

❖ Pelerina cu căptuşeala aurită
Toate defectele le ascunde.

❖ Credeți-mă: iubirea pleacă
Pe-acelaşi drum pe care vine gelozia.

❖ Credeți-mă, semnul înțeleptului este uitarea generoasă.

❖ Prietene, ține minte: e mai greu să găseşti
Un prieten. Şi e simplu să găseşti o prietenă.

❖ Pe frumoasele fluşturatice, prietene,
Cu pasiune le iubim, dar nu pentru multă vreme.
Îndelungat iubim din suflet
Doar pe prietenele generoase.

❖ Ce-i minunat la o femeie, sigur,
Să fie-ntruna nouă şi să se schimbe veşnic.

❖ Elanul se naşte din suflet,
Fapta, din pieptul curajos,
Curajul, din forța lăuntrică,
Mândria, din gândurile de taină,
Fermitatea, din dorința arzătoare,
Entuziasmul, din speranță,
Dârzenia, din puterea spiritului,
Înverşunarea, din iritare,
Firea sociabilă, din cumpătare,
Neînfricarea, din îngâmfare,
Blândețea, din firea nobilă,
Îndrăgostirea, din farmecul obiectului,
Bunăvoința, din cordialitate,
Disperarea, din uitarea de sine,

Firea prietenoasă, din dragoste,
Iar amenințarea, din gelozia inimii.

❖ Natura e greu să o înşeli,
Dar viața e ca marea de înşelătoare.
Azi – bucurie, mâine – durere,
Şi de aceea se şi rupe al vieții fir.

❖ Iubirea belestemată de toate-i vinovată.
Cine îi cade în plasă îşi pierde dintr-odată
Curajul, mintea, libertatea.

❖ Enervarea nu cunoaşte jumătăți de măsură.

❖ Sluga să nu-şi permită să toarne vinul
Mai iscusit decât stăpânul.

❖ E mai plăcut decât orice răsplată
Să poți sluji pe oamenii cei blânzi.

❖ Dansurile, cu farmecul lor,
În zbor, în elanul bucuriei
Pe frumoase le face şi mai şi,
Iar cele urâțele devin drăguțe.

❖ Cei care s-au luat cu soarta la trântă,
Nu de orgoliu trebuie
Să se-ngrijească, ci de datorie.

❖ Acel care iubeşte, dar la despărțire
Nu-şi poate înfrânge gelozia,
Nu ştie ce-i iubirea, fiindcă
Acolo unde nu-i smerenie, nu-i loc pentru iubire,.

❖ A respecta femeile este o datorie căreia orice om cinsit trebuie să i se supună de la naştere.

❖ La femei, experiența o arată,
Sănătatea şi frumusețea sunt de nedespărțit.

❖ Respectul cheamă pretutindeni
Voia bună şi încrederea,
Iar înfumurarea prostească –
E calea către reavoință şi dușmănie.

❖ Naşterea nu adaugă şi nici nu-i ia omului din merite, fiindcă aceasta nu depinde de voința lui, dar omul însuşi răspunde pentru faptele sale, şi bune şi rele.

❖ Cu cât în luptă sunt mai multe greutăți,
Cu atât victoria va fi mai frumoasă.

...Secretul altcuiva e mai chinuitor ca orice tulburare!

❖ Minciuna şopteşte, bârfa şopteşte,
Iar adevărul strigă-n gura mare.

René Descartes
(1596-1650)

Filozof matematician şi naturalist francez. Provenea dintr-o familie veche şi nobilă. A studiat într-o şcoală iezuită. S-a mutat în Olanda, unde a trăit în izolare, petrecându-şi vremea cu activităţi ştiinţifice aprofundate. Sunt faimoase scrierile sale Discurs despre metodă. Meditaţii despre filozofia primă şi Începuturile filozofiei.

Tema fundamentală în concepţia filozofului a fost dualismul suflet–corp, a cărui cauză era Dumnezeu-Creatorul. Descartes dădea o deosebită importanţă metodelor de cunoaştere, ale căror scop final era dominaţia omului asupra forţelor naturii. Filozoful a acordat un interes aparte matematicii, a scris lucrarea Geometria, este întemeietorul geometriei analitice, introducând metoda coordonatelor. Lucrările sale au avut o influenţă covârşitoare asupra dezvoltării matematicii.

- A conversa cu scriitorii din alte veacuri e acelaşi lucru cu a călători.
- În filozofie, în legătură cu care toţi recunosc că nu este încă suficient cercetată de oameni şi poate fi încă îmbogăţită cu multe descoperiri minunate, nu există o laudă mai mai vrednică decât aceea de a fi novator.
- Oamenii remarcabili consideră că nu există rău mai mare decât laşitatea acelora care nu pot îndura cu tărie o nenorocire şi, deşi acestora le displac viciile, nu-i displac pe cei care se dedau la astfel de vicii, ci simt doar milă faţă de ei.
- Toate ştiinţele sunt atât de legate între ele, încât e mai simplu să le studiezi pe toate deodată, decât una dintre ele, separat de celelalte. Cugetările înţelepţilor pot fi reduse la un număr foarte redus de reguli generale.
- Dintre două pasiuni omeneşti - dragostea şi ura - o mai mare înclinaţie spre extremă manifestă tocmai dragostea. Ea e mai înfocată şi, de aceea, e mai puternică şi mai durabilă. Cu cât dragostea se aprinde cu mai multă pasiune, cu atât este mai neîndurătoare faţă de tot ce-i stă în cale şi-o ameninţă, ea dă urii libertatea de a acţiona în mai mult de o singură direcţie şi, prin aceasta, eliberează din sclavie nenumărate rele; că doar dragostea a dat naştere acelor seminţe ale răului din care s-a ivit în cele din urmă focul pus Troiei.
- Adevărata măreţie a sufletului, care îi dă omului dreptul să se respecte pe sine, constă mai mult în conştientizarea faptului că nu există nimic care să-i aparţină cu mai multă îndreptăţire decât aceea că dispune de propriile sale dorinţe.
- Oamenii cu un caracter puternic sau generos nu-şi schimbă dispoziţia în funcţie de bunăstarea personală sau de nenorociri.
- Înţelepciunea înseamnă nu numai chibzuinţă în treburile practice, dar şi o cunoaştere desăvârşită a ceea ce omul este în stare să cunoască.
- Speranţa reprezintă tendinţa sufletului de a se autoconvinge că cele dorite se vor împlini. Iar teama este înclinaţia sufletului care se convinge pe sine că dorinţa nu se va împlini.

❖ Nu-ți dori nimic ce nu poți realiza tu însuți; realizarea ta supremă e libertatea. Ea nu te poate face să fii frumos, bogat, respectat, puternic şi fericit în ochii întregii lumi, ea te poate face doar liber. Ea nu te face stăpânul lucrurilor, ci stăpân asupra ta însuți.

❖ Nu există o activitate mai fertilă decât cunoaşterea de sine.

❖ Rațiunea este ca o lentilă cu care aprinzi focul şi care, deşi se înfierbântă, rămâne tot rece.

❖ Năzuieşte întotdeauna să te birui mai degrabă pe tine însuți decât soarta şi să-ți schimbi mai degrabă propriile dorințe, decât ordinea din lume. Ruşinea e o formă de tristețe bazată pe dragostea de sine şi care se petrece din teamă față de condamnarea din partea celorlalți.

❖ Cei care au conştiința şi simțul propriei valori nu se tem că alții sunt mai deştepți, mai învățați, mai frumoşi decât ei. La fel, ei nu se consideră cu mult superiori acelora pe care, la rândul lor, îi depăşesc, fiindcă li se pare că toate acestea au foarte puțină importanță în comparație cu bunăvoința pentru care se respectă pe sine şi pe care ei presupun că o are fiecare om.

❖ Izolarea trebuie căutată în oraşele mari.

❖ Deşi numai oamenii proşti şi ignoranți nu sunt capabili din fire să se mire, totuşi, capacitatea de a se mira nu merge întotdeauna mână în mână cu gradul de înzestrare spirituală.

❖ Nu e cu putință să născoceşti ceva atât de original şi de incredibil care să nu fi fost deja spus de vreunul dintre filozofi.

Galileo Galilei
(1564–1642)

Filozof, fizician şi matematician italian.

De la vârsta de 11 ani a fost educat în mănăstirea Vallombrosa. La vârsta de 17 ani, a părăsit mănăstirea şi a fost admis la Universitatea din Pisa, la Facultatea de Medicină. A devenit profesor al Universității, iar ulterior a condus Catedra de matematică a Universității din Padova, unde, în decurs de zece ani, a scris o serie de lucrări de matematică şi de fizică remarcabile. A construit un telescop care mărea obiectele de trei ori, l-a amplasat în turnul San Marco din Veneția, permițând tuturor doritorilor să privească la lună şi la stele. Ulterior a inventat un telescop a cărui putere era de 11 ori mai mare decât a primului. Şi-a descris observațiile în lucrarea Buletin stelar.

A început să fie acuzat de şarlatanism şi erezie, dar Cosimo al II-lea de Medici l-a luat pe Galilei sub protecția sa şi l-a invitat să fie filozoful şi matematicianul oficial al curții sale.

A scris cartea Dialog despre cele două sisteme principale, în care îl compara pe Ptolemeu cu Copernic, în care demonstra că Pământul se învârteşte în jurul Soarelui şi în jurul axei sale. A fost arestat de Inchiziție şi, sub amenințarea cu arderea pe rug s-a dezis de concepțiile sale. I-a fost interzis să mai scrie vreodată sau să-şi răspândească scrierile.

Este înmormântat alături de Michelangelo în biserica Santa Croce din Florența.

❖ Aristotel m-a învățat să-mi satisfac rațiunea doar cu ceea ce-mi convinge judecata şi nu doar cu autoritatea dascălului.

❖ De vorbit confuz poate oricine, de vorbit clar, doar puțini.

- Pentru a distruge doctrina lui Copernic nu e deloc îndeajuns să închizi cuiva gura. Trebuie interzisă toată ştiinţa astronomică şi, mai mult, trebuie interzis oricui să mai privească cerul!
- Logica este un instrument care se foloseşte în filozofie; şi, aşa cum poţi fi un meşter excelent în construcţia de instrumente, incapabil să scoţi vreun sunet din ele, la fel se poate să fii logian remarcabil, incapabil să te foloseşte cum trebuie de logică.
- Ignoranţa este mama răutăţii, a invidiei, a lăcomiei şi a tuturor astfel de vicii josnice şi vulgare, şi, de asemenea, a păcatelor.
- Nimic remarcabil în lume nu a fost realizat fără pasiune.
- Cu adevărat, aşa cum le lipsesc urechile, acestor oameni le sunt şi ochii închişi la lumina adevărului... Acest tip de oameni crede că filozofia este un fel de carte, asemenea *Eneidei* sau *Odiseei*, că adevărul trebuie căutat nu în lume, ci în compararea textelor.
- Însoţitorul e necesar doar în ţările necunoscute şi sălbatice, iar în locurile deschise şi netede doar orbul are nevoie de călăuză. Iar orbul va face bine să rămână acasă. Acela care are ochi şi raţiune trebuie să le folosească pe post de călăuze. Nu zic că nu trebuie să-l ascultăm pe Aristotel, ci, dimpotrivă, îi laud pe aceia care îl cercetează şi-l studiază cu sârguinţă. Însă condamn înclinaţia de a te lăsa influenţat de Aristotel atât de mult, încât să te încrezi orbeşte în toate cuvintele lui.
- Aceasta este puterea adevărului: voi încercaţi să-l respingeţi, dar atacurile voastre însele îi dau şi mai multă valoare.
- Ştiinţa începe odată cu moartea dogmei.
- A cere ca oamenii să renunţe la propriile judecăţi şi să se supună judecăţilor altora, a numi persoane, complet ignorante în ştiinţă sau în arte, drept judecători ai oamenilor de ştiinţă, reprezintă nişte inovaţii care pot duce la pieire sau la distrugerea statului.
- Prefer să găsesc un singur adevăr, fie el şi-n lucrurile neînsemnate, decât să mă cert îndelung în privinţa lucrurilor importante, fără să ajung la niciun adevăr.

Ben Jonson
(1573–1637)

Dramaturg englez, poet şi teoretician al teatrului. A studiat într-o şcoală din Westminster. Prima lui comedie este S-a schimbat situaţia (1597). În colaborare cu John Marston şi George Chapman, Jonson a scris comedia Spre răsărit, care conţinea aluzii politice pentru care autorii au fost arestaţi. În anul 1616, a publicat o ediţie a operelor sale. Contestând în prologurile pieselor principiile creative ale contemporanilor, inclusiv pe cele ale prietenului său William Shakespeare, Ben Jonson pleda pentru verosimilitatea subiectului şi pentru o zugrăvire liniară a personajelor. Potrivit teoriei sale a umorilor, în comediile Fiecare cu firea sa *şi* Fiecare îşi ia *în felul său din fire, interpretează „umorul" ca o „ciudăţenie" particulară de la o persoană la alta, iar în comediile de moravuri* Volpone, Epicoene sau Femeia tăcută, Alchimistul *şi* Bâlciul de Bartholomeu, *drept trăsătură a unei întregi pături sociale. În tragediile* Căderea lui Sejanus *(1603) şi* Complotul lui Catilina *(1611) sunt întruchipate principiile clasicismului.*

Ben Jonson a mai scris şi aproximativ 30 de „măşti" – piese-alegorii pe subiecte mitologice pentru spectacolele de curte.

- Limbuţia este o boală a vârstei.
- Teama de a săvârşi ceva ruşinos se cheamă curaj.
- În vin, dorul îşi caută alinarea, şovăiala - curajul, nehotărârea - încrederea, tristeţea - bucuria, şi află doar pierzanie.
- Faima măreaţă a poporului o fac scriitorii.
- Pentru noi, scriitorii, înjurătura nu înseamnă nimic, noi trăim ca să se strige despre noi; numai tăcerea ne duce la pieire.
- Oamenii buni sunt asemenea stelelor, faruri ale timpului în care trăiesc, lumini ale vremurilor.
- Grija pentru oameni, odată strecurată în inima omului, se transformă într-o comoară adevărată, înainte să devină un izvor de linişte.
- Îndrăzneala excesivă e un viciu la fel de mare ca şi sfiala excesivă.
- Adevărata fericire nu stă în multitudinea de prieteni, ci în demnitatea şi libertatea alegerii.
- Părerea despre un om, ca despre aproape orice creatură, depinde de distanţa de la care îl priveşti.
- Mulţi ar putea să nimerească în rai în loc de iad, făcând chiar de două ori mai puţine eforturi.
- Nu oricine poate scrie versuri e poet.
- Nefericirea nu-l biruie niciodată pe acela pe care nu l-a înşelat fericirea.
- La fel cum iubirea fără respect e trecătoare şi nestatornică, şi respectul fără iubire e rece şi lipsit de trăinicie.
- Laudele, asemenea aurului şi diamantului, au valoare numai atunci când sunt rare.
- Semnul unui stil riguros şi concis se manifestă în faptul că nu puteţi arunca nimic din operă fără să-i dăunaţi.
- Omul gelos ar vrea ca în sufletul persoanei iubite el să fie, nici mai mult, nici mai puţin, un Dumnezeu.
- Frica faţă de un gest josnic şi mârşav este o manifestare de curaj.

William Shakespeare
(1564–1616)

Celebru dramaturg englez, poet, actor.

S-a născut într-o familie de meşteşugari. La o vârstă fragedă a devenit actor, apoi dramaturg la Londra. La vârsta de 30 de ani, scrie poemul Venera şi Adonis, apoi Lucretia. Aceste scrieri l-au făcut remarcat pentru prima dată. În aceeaşi perioadă, scrie 154 de sonete şi, de asemenea, piese cu subiecte din istoria Angliei – Henric al IV-lea, Richard al III-lea –, precum şi comediile Comedia erorilor, Îmblânzirea scorpiei şi tragedia Titus Andronicus.

După acestea, scrie noile „cronici": Richard al II-lea, Regele John şi comediile Doi tineri din Verona, Zadarnicele chinuri ale dragostei, Visul unei nopţi de vară, Neguţătorul din Veneţia şi tragedia Romeo şi Julieta. Urmează Henric al IV-lea şi Henric al V-lea. Această perioadă a creaţiei lui Shakespeare se încheie cu un minunat ciclu de comedii: Mult zgomot pentru nimic, Nevestele vesele din Windsor, A douăsprezecea noapte.

În anul 1600, Shakespeare scrie cele mai bune piese ale sale: Iulius Cezar, Hamlet, Otello, Regele Lear, Macbeth. Urmează apoi tragediile antice Antoniu şi Cleopatra, Coriolan şi Timon din Atena. Creaţia dramaturgului se încheie cu tragicomediile Pericle, Cymbeline, Poveste de iarnă şi Furtuna.

Creaţia lui reprezintă una dintre culmile artei universale şi a influenţat într-o manieră hotărâtoare evoluţia teatrului din lumea întreagă şi întreaga cultură a umanităţii.

- Vorba lungă e-o înfloritură trecătoare.
- Înţelepciunea precară e adesea sclava prostiei bogate.
- Chibzuiala e trăsătura cea mai de preţ a vitejiei.
- Binecuvântaţi sunt pe pământ făcătorii de pace.
- De bolile puternice te scapă doar leacurile puternice.
- De boală râde cel care nu ştie ce-i rana.
- O durere mare o vindecă pe cea mică.
- Fii cu toţii amabil, dar în niciun caz familiar.
- Oamenii remarcabili au pierit adesea din cauza trântorilor.
- Cea mai mare jignire care poate fi adusă unui om cinstit e să-l bănuieşti de necinste.
- A vedea şi a simţi înseamnă a fi, a gândi înseamnă a trăi.
- Când cuvintele sunt puţine, ele atârnă mai greu.
- Ticălosului, şi bunătatea şi înţelepciunea i se par ticăloase; mizeriei doar mizeria îi e pe plac.
- Ce-i putred nu rezistă atingerii.
- Durerea apasă şi mai tare dacă simte că te laşi în voia ei.
- O fărâmă de bunătate se află în fiecare rău, trebuie doar să ştii s-o găseşti.
- Buna credinţă scuză o realizare imperfectă.
- Iubirea mi-o câştigă bunătatea femeii şi nu ocheadele ei ademenitoare.
- E vrednic să aibă cel care ştie să caute.
- Prietenul trebuie să suporte defectele prietenului.
- Dacă vorbele ascuţite ar lăsa urme, cu toţii am umbla plini de semne.
- Ni se pare mai plăcut să alergăm după un lucru, decât să-l posedăm.
- Pământul e-a naturii mamă – dar şi mormânt: că ce-a născut a şi-ngropat.
- Fraga creşte şi sub urzică.
- Există rău în bine, există bine-n rău.

❖ Nici chiar virtutea însăşi nu se poate feri de defăimare.

❖ Grija excesivă e un blestem al bătrâneţii aşa cum nepăsarea e nenorocirea tinereţii.

❖ Când nu ai nicio bucurie, speranţa într-o bucurie viitoare tot bucurie se cheamă.

❖ Cui îi place să fie linguşit, el însuşi devine linguşitor.

❖ Mincinosul ştie să poarte masca alintului.

❖ Mincinosul poartă pe chip tot ce i-a născocit inima vicleană.

❖ Iubeşte-i pe toţi, încrede-te în cei aleşi, nu fă nimănui rău.

❖ Moda uzează mai multe haine decât omul însuşi.

❖ E-n firea tinereţii să păcătuiască prin grabă.

❖ Speranţa este reazem pentru iubire: pleacă la drum şi înarmează-te cu ea împotriva atacurilor disperării.

❖ Când vă scuzaţi, să nu picaţi în aceeaşi extremă ca atunci când jigniţi.

❖ Adesea oaspeţii neinvitaţi devin plăcuţi când pleacă.

❖ Unii se nasc măreţi, alţii ajung la măreţie, iar altora li se impune măreţia.

❖ Negarea propriei înzestrări e întotdeauna o garanţie a talentului.

❖ Peştii se comportă în mare ca oamenii pe uscat: cei mari îi mănâncă pe cei mici.

❖ Zgârcenia ţine de bătrâneţe, iar dragostea de tinereţe.

❖ Fiecare nebunie îşi are logica ei.

❖ Măcinat de suspiciunile geloziei, cu uşurinţă poţi acuza şi un om nevinovat.

❖ Întreaga bogăţie a fecioarei e cinstea ei, mai scumpă decât orice moştenire.

❖ Omul cu sânge rece acuză cu uşurinţă pe altul de prea multă patimă.

❖ Cu cât trecutu-i mai amar, cu-atât mai dulce e prezentul.

❖ Cu cât mai puţine cuvinte, cu atât mai multă simţire.

❖ Cu cât pasiunea e mai puternică, cu atât mai trist îi e sfârşitul.

❖ Ca să poţi preţui cum se cuvine calitatea cuiva, trebuie ca şi în tine însuţi să existe o fărâmă din calitatea aceasta.

❖ Glumele cu tâlc sunt mereu amuzante.

❖ Mie nu-mi pare niciodată rău că am făcut bine.

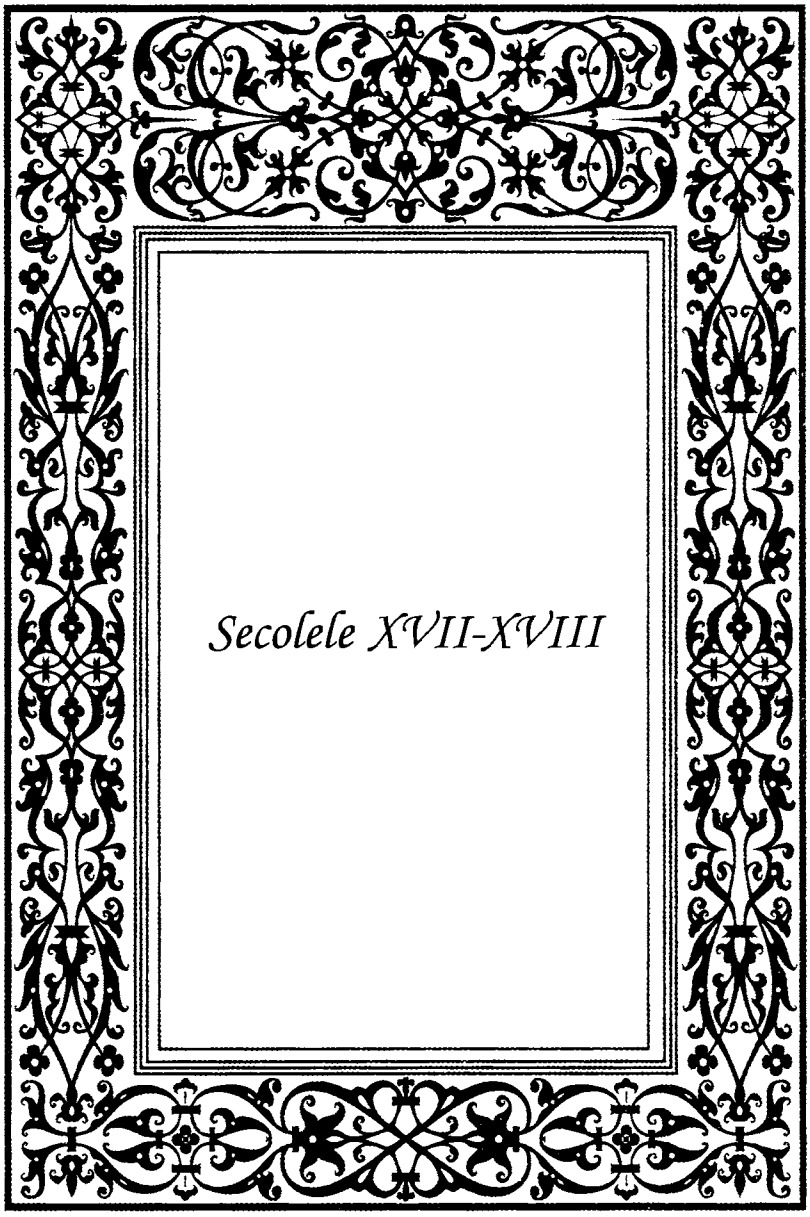
Secolele XVII-XVIII

Joseph Addison
(1672-1719)

Scriitor şi om politic englez, cofondator, împreună cu R. Steele, al revistei The Spectator.

Se naşte la Milston, Wiltshire, într-o familie de preot. În anul 1683, tatăl său a devenit vicar în Lichfield, iar Joseph a început să urmeze cursurile şcolii latine din localitate, unde se studia cu preponderenţă gramatica latină. Şi-a continuat educaţia, începând cu anul 1686, la Charterhouse School din Londra, unde a făcut cunoştinţă cu R. Steele. A studiat la Universitatea Oxford, obţinând toate titlurile universitare.

Începând cu anul 1698, devine student al Magdalen College. Addison îşi câştigă o faimă de om de ştiinţă şi poet, se împrieteneşte cu John Drydon şi cu W. Congreve. În anul 1699, pregătindu-se pentru serviciul diplomatic, primeşte din partea regelui un grant de 200 de lire pentru a călători pe continent, iar din 1699 şi până în 1703 călătoreşte prin Europa.

În anul 1704, o dată întors în Anglia, compune la comanda autorităţilor poemul Campania, în cinstea victoriei în bătălia de la Blenheim. În acelaşi an, este numit în comisia de apel, după care ocupă poziţia de subsecretar de stat şi publică Călătorie în Italia. În 1707, este reprezentată scenic opera lui Addison, Rosamund, care nu se bucură de succes. În 1708, Addison este ales membru al Parlamentului, unde ocupă funcţia de secretar principal al guvernatorului general irlandez. Din această perioadă datează şi articolele sale din revista Tatler. După închiderea revistei Tatler, în martie 1711, Addison şi Steele încep să editeze o revistă mult mai populară, The Spectator, în care sunt abordate teme dintre cele mai diverse: critică literară, moravuri sociale, religie, morală şi chiar modă. Addison a scris pentru The Spectator 274 de articole pe care le semna cu una din cele patru litere ale cuvântului CLIO, numele muzei istoriei. În anul 1713, Addison a scris 53 de articole pentru revista The Guardian, pe care Steele începuse să o editeze în paralel cu The Spectator. În luna aprilie a aceluiaşi an, se montează tragedia clasică a lui Addison, Cato, care se bucură de un succes extraordinar – parţial şi din pricina aluziilor politice pe care le conţinea. În anul 1715, după revolta iacobină, Addison fondează revista The Freeholder, o publicaţie partinică îndreptată împotriva iacobinilor.

În anul 1716, în Teatrul „Drury Lane", este montată de către un anonim o comedie scrisă de Addison, Toboşarul, care nu se bucură de succes. În acelaşi an, se însoară cu Charlotte, contesă de Warwick, de care era îndrăgostit de 12 ani.

În 1717, Addison atinge culmea carierei sale politice, devenind ministru şi membru al Consiliului secret.

Addison a murit la domiciului său de la Holland House, din Londra, la 17 iunie 1719 şi este înmormântat la Westminster Abbey.

- ❖ Unde nu-i fidelitate, nu-i nici iubire, nici prietenie, nici virtute.
- ❖ Boala celui gelos e atât de grea încât transformă orice în hrană pentru ea.
- ❖ Căsătoria se caracterizează mai ales prin faptul că, odată cu ea, încetează închinarea la idoli. Când bărbatul priveşte mai îndeaproape la zeiţa lui, ea devine iaraşi o simplă femeie.
- ❖ În conversaţiile faţă în faţă între prietenii apropiaţi, oameni dintre cei mai înţelepţi emit foarte adesea cele mai slabe judecăţi, fiindcă a discuta cu un prieten e acelaşi lucru cu a gândi cu voce tare.
- ❖ În lume nu există nimic mai iluzoriu ca aceea ce numim „zel"
- ❖ Maturizându-ne, devenim tot mai serioşi, iar asta, îmi permit să remarc, e primul pas către a deveni mai proşti.

❖ Timpul mi se pare asemenea unui ocean de necuprins care înghite mulți scriitori remarcabili, pe unii accidentându-i, iar pe alții făcând-i praf și pulbere.

❖ Noi toți facem câte ceva pentru urmași; aș vrea să văd ce fac urmașii pentru noi.

❖ Mereu se găsește ceva de spus spre justificarea ambelor părți.

❖ Orgoliul provine din prea puțină judecată și din necunoaștere de sine.

❖ Dacă e să-i credem pe filozofii noștri, omul se deosebește de celelalte ființe vii prin capacitatea de a râde.

❖ Dacă multe cunoștințe științifice n-au reușit să-l facă pe om mai deștept, atunci îl fac, în chip firesc, îngâmfat și arogant.

❖ Eu îmi iubesc grădina nu pentru că acolo crește un vișin, ci pentru că acolo vin mierlele; ele cântă, iar eu le hrănesc cu vișine.

❖ Femeia cere rareori un sfat înainte să-și cumpere rochia de nuntă.

❖ Femeia e prea sinceră și prea principială pentru a da ascultare glasului rațiunii...

❖ Femeile care au fost fericite în prima căsătorie o acceptă mai ușor pe a doua.

❖ Toți suntem înzestrați din fire cu capacitatea de a face calambururi, numai că la oamenii simpli aceşti muguri ai ingeniozității sunt controlați de logică și de bunul simț, iar la oamenii talentați ei chiar înfloresc.

❖ De ce să mi se spună că fericirea mea nu înseamnă altceva decât iluzie? Chiar dacă e o iluzie, să fiu lăsat să mă desfăt cu ea.

❖ Sănătatea și veselia se hrănesc una pe cealaltă.

❖ Defăimarea și batjocura – iată care este cererea constantă a publicului.

❖ Cunoașterea este acel lucru care, în chip fundamental, înalță pe cineva deasupra celorlalți.

❖ Dintre toți reprezentații speciei umane cel mai mult se dedau invidiei și defăimării poeții slabi.

❖ Dacă răposații ar avea posibilitatea să citească înscrisurile laudative de pe mormintele lor, ar muri a doua oară – de rușine.

❖ Fericirii adevărate îi este pe plac singurătatea; ea este dușmanul zarvei și al luxului și se naște mai ales din iubirea de sine.

❖ Umoristul adevărat știe să păstreze o mină serioasă, atunci când toți din jur izbucnesc în râs; iar cel fals, dimpotrivă, e ridicol – iar cei din jur își păstrează seriozitatea.

❖ Cărțile sunt o avere, un testament al inteligenței umane, menite trecerii din generație în generație, în folosul acelora care se vor naște în viitor.

❖ Când sufletul visează, el este și scenă și actor și public.

❖ Când pe tron vine un rege bun, e timpul să se dea legi împotriva fărădelegilor puterii.

- Când văd aceste mese acoperite cu atâtea bucate, mi se pare că în spatele fiecăreia dintre ele se ascunde, ca la atac, guta, hidropizia, frigurile şi multe alte boli.
- Oamenii evlavioşi se abţin de la fapte reprobabile din frică; oamenii cinstiţi, din dispreţ faţă de astfel de fapte.
- Tăcerea este uneori mai plină de înţeles şi mai nobilă decât cea mai elegantă şi expresivă elocinţă şi, în multe cazuri, e dovada unei minţi elevate.
- Bărbaţii care se comportă cu femeile cu un respect deosebit, rareori se bucură de un succes deosebit.
- Noi ne lepădăm de păcate şi de vicii, lăsând în seama Celui Prea Înalt să decidă ce înseamnă şi una, şi cealaltă.
- Pe noi, englezii, ne caracterizează o timiditate deosebită în tot ce priveşte religia.
- Prietenia cea mai puţin zgomotoasă şi cea mai discretă e cea mai folositoare. De aceea, eu am preferat întotdeauna un prieten reţinut, unuia peste măsură de zelos.
- Criticul adevărat trebuie să stăruie mai mult asupra calităţilor decât asupra defectelor...
- „Am doar nouă penny bani gheaţă, dar în cont, la bancă, am o mie de lire" - cam asta e diferenţa dintre arta conversaţiei şi ştiinţa de a te exprima în scris pe hârtie.
- Minunatele noastre cluburi se bazează pe mâncare şi pe băutură, adică pe ceea ce-i uneşte pe majoritatea oamenilor.
- Un om indiscret e adesea mai periculos decât unul rău, fiindcă ultimul îşi atacă doar duşmanii, în vreme ce primul face rău şi duşmanilor, şi prietenilor săi.
- Nu e greu să fii vesel când te afli în slujba viciului.
- Nu există pentru minte un antrenament mai plăcut ca recunoştinţa; exprimarea recunoştinţei e însoţită de o asemenea satisfacţie interioară încât datoria este în întregime compensată de îndeplinirea ei.
- În natură nu există niciun fenomen mai diversificat şi mai schimbător ca acoperămintele femeieşti pentru cap.
- Nu există altă apărare în faţa defăimării în afară de anonimat.
- Nu e de mirare că o mare cantitate de cunoştinţe, nefiind în stare să-l facă pe om deştept, îl fac adesea îngâmfat şi obraznic.
- Nu există pe lume fiinţă mai agitată ca un idol ieşit din modă.
- Oamenii nu primesc nimic cu mai mult dezgust ca sfaturile.
- Nimic, fără a pune la socoteală crima, nu-l face pe om atât de disprețuit şi de ticălos în ochii lumii ca lipsa de consecvenţă.
- Un pamflet scris cu inteligenţă e asemenea unei săgeţi care nu numai că produce o rană, dar o şi face de nelecuit.

❖ Păunul în toată strălucirea sa nu expune în văzul tuturor atâtea culori câte pot fi numărate în ținutele de sărbătoare ale englezoaicelor.

❖ Primul pahar - pentru sine, al doilea - pentru prieteni, al treilea - pentru o bună dispoziție, al patrulea - pentru dușmani.

❖ Se poate judeca ignoranța sau noblețea unei nații după cum arată cimitirele, plăcile de mormânt și epitafurile acesteia.

❖ Îți trece uneori prin cap că e mai bine să fii sclav pe o galeră decât un ins spiritual, mai ales dacă acest spirit este rodul născocirilor literaților noștri, oameni pe cât de educați, pe atât de lipsiți de înzestrare.

❖ Versurile unei opere sunt de obicei pe atât de proaste pe cât de frumoasă le e muzica.

❖ Cea mai mare parte a oamenilor se poate descurca, ajutați de exercițiile fizice și de cumpătare, și fără medicină.

❖ Banii separați ai soților reprezintă un lucru la fel de nefiresc ca și paturile separate.

❖ Vicleanului calculat și indiferent îi este mai simplu să convingă o femeie că o iubește și să aibă succes, decât îndrăgostitului pătimaș cu exprimarea lui înflăcărată a sentimentelor.

❖ Cele mai de neînfrânat patimi ale tuturor ființelor vii sunt senzualitatea și foamea; prima apare din tendința constantă de a da naștere la urmași, iar a doua, din autoconservare.

❖ Lucrul cel mai important și cel mai greu pentru un spirit puternic e să se abțină: lacul stă liniștit într-o vale, dar e nevoie de munți ca să poată fi ținut în loc.

❖ Cele mai cu neputință de îndreptat vicii sunt cele care ne desfată.

❖ Modestia nu e doar o podoabă, ci și un paznic al virtuții.

❖ Cuvintele, dacă sunt alese cu grijă, au o asemenea forță încât ceva scris pe hârtie produce adesea o impresie mai puternică decât ceva văzut cu propriii ochi.

❖ Sensul prieteniei adevărate stă în aceea că dublează bucuria, iar suferința o dă pe din două.

❖ Certăreții îmi amintesc de peștele care, prins în undiță, înspumează apa în jur până se face neobservat.

❖ Titlurile și faima înaintașilor dau strălucire numelui purtat cu demnitate, dar fac și mai de dispreț un nume rușinos.

❖ Acela care are un nas fin pentru tot felul de aluzii și atacuri, percepe cele mai nevinovate cuvinte drept înșelăciune și incitare - în vreme ce viciile strigătoare la cer și rătăcirile de tot felul îl interesează doar în cărți.

❖ E greu să-mi închipui ce s-ar întâmpla cu un om care ar trăi într-un stat populat doar cu eroi literari.

❖ Lașul este un om care în momentele de pericol gândește cu picioarele.

❖ Convingerea că ești iubit micșorează suferința despărțirii.

❖ Ultimul „iartă-mă" îşi pierde ceva din amăreală, dacă în el se mai simte ecoul dragostei.

❖ Omul deştept e fericit doar când primeşte personal o laudă; prostul însă se mulţumeşte şi cu aplauzele acordate celor de lângă el.

❖ O carte frumoasă e un cadou lăsat moştenire de autor întregii umanităţi.

❖ Deşi sunt mereu serios, nu cunosc melancolia...

❖ Omul este cea mai înclinată spre veselie creatură dintre toate cele create de Dumnezeu; tot ceea ce este sub el sau deasupra lui înclină spre seriozitate.

❖ Omul trebuie să se gândească mereu la câtă avere are în plus faţă de ceea ce-i este necesar şi la cât de nefericit poate fi în viitor.

❖ Omul se deosebeşte de toate celelalte creaturi prin capacitatea de a râde.

❖ Omul care e înzestrat cu darul ironiei are obiceiul de a se lega de orice îi dă posibilitatea să-şi demonstreze talentul.

❖ Cititorul va citi o carte cu mai multă plăcere dacă va şti cine îi este autorul: negru sau alb, coleric sau sangvin, însurat sau burlac.

❖ Lectura este pentru minte ceea ce exerciţiile fizice sunt pentru corp.

❖ Am preferat întotdeauna bucuria, veseliei. Veselia este un fel de a te comporta, pe când bucuria este o stare a minţii. Veselia e de scurtă durată, bucuria e permanentă şi constantă.

❖ Nu consider că omul pierde timpul dacă nu se îndeletniceşte cu treburile statului. Dimpotrivă, eu susţin opinia că timpul este petrecut cu mai mult folos dacă ne îndeletnicim cu ceva care nu produce zgomot, care nu atrage atenţia.

❖ Încerc să însufleţesc morala cu ajutorul ingeniozităţii şi să temperez ingeniozitatea cu ajutorul moralei.

Anthony Ashley-Cooper, conte de Shaftesbury (1671–1713)

Filozof estetician şi moralist englez.

S-a născut la Londra, în casa unchiului său, celebru lord cancelar în vremea domniei lui Carol al II-lea. Între anii 1686 şi 1689 a primit o educaţie privată sub supravegherea lui John Locke, care era secretarul personal al stăpânului casei. A studiat la Winchester. În anul 1695 a devenit membru al Camerei Comunelor din Poole, care se afla sub controlul partidului Whig. Din cauza sănătăţii sale, a fost nevoit să-şi părăsească postul şi s-a dedicat în mod special ocupaţiilor filozofice. A petrecut un an la Rotterdam, unde s-a împrietenit cu teologul protestant elveţian Georges-Louis Leclerc, autor al unui Dicţionar istoric şi critic, cu Pierre Bayle şi cu teologul olandez Philipp van Limborch.

În anul 1699, moşteneşte titlul şi locul în Camera Lorzilor, dar nu a participat aproape deloc la viaţa politică, întrucât, la scurtă vreme după urcarea pe tron a reginei Anna, partidul Tory a revenit la putere, iar starea sănătăţii lui Shaftesbury s-a înrăutăţit din nou.

În anul 1704, lumea engleză a fost răscolită de sosirea în Anglia a unui grup de creştini francezi, protestanţi fanatici, care părăsiseră ţara după anularea edictului de la Nantes. Începuseră să se audă glasuri care cereau alungarea acestor „prooroci francezi"; cu toate

acestea, Shaftesbury, în Scrisoare despre starea de extaz, propune un alt mijloc: transformarea fanatismului în subiect de batjocură. Teoria lui despre batjocură ca cel mai bun mijloc de a verifica valoarea convingerilor a pus la îndoială seriozitatea ideilor sale; atitudinea circumspectă nu a putut fi spulberată nici măcar de lucrarea sa Simțul comun: un eseu despre inteligență și simțul umorului.

În anul 1711, Shaftesbury s-a deplasat în sudul Italiei, la Napoli. În Italia, unde a locuit doi ani, a refăcut lucrarea în trei volume Caracteristicile oamenilor, ale manierelor, opiniilor și vremurilor, publicată pentru prima dată în anul 1711; aceasta, conținând și eseuri timpurii, pe teme de sine-stătătoare, a fost completată cu lucruri noi. A configurat planul lucrării Eseuri despre arta picturii, sculpturii și altele.

Shaftesbury a murit la Napoli, la 15 februarie 1713.

La temelia filozofiei lui Shaftesbury, denumită uneori deism, se află o reprezentare a naturii ca un întreg armonios, dovadă a originii sale divine. Shaftesbury este primul care a folosit termenul „simț moral". Virtutea, asemenea bunului gust, se poate educa cu ajutorul exercițiilor, deși este intrinsecă omului și are întâietate între afectele naturale. Această viziune optimistă, aflată în opoziție cu ideile lui Thomas Hobbes și ale altor gânditori religioși tradiționali, a exercitat o influență asupra lui Bolingbroke și, datorită acestuia din urmă, asupra lui A. Pope în al său Eseu despre om, dar și asupra lui Coleridge.

Shaftesbury a fost elevul platonicienilor de la Cambridge și a încercat să mențină spiritul platonic într-o epocă în care domina viziunea empiristă a profesorului său, Locke. Shaftesbury socotea că poetul este un „Prometeu aflat în puterea lui Jupiter", iar natura ca pe o operă de artă, creație a lui Dumnezeu, concepție care conține în nuce viitoarea teorie romantică; vederile lui i-au înrâurit pe Francis Hutchenson, David Hume, George Buttler, Voltiare și Diderot, pe Herder și pe Immanuel Kant, precum și întreaga filozofie idealistă germană.

- De un singur lucru putem fi mai mult decât convinși - dacă avem minte și nu ne-am pierdut dorințele și simțurile - toate fanteziile și capriciile posibile vor funcționa la capacitate maximă și, fie că ne aflăm în societate, fie singuri cu noi înșine, ele nu vor dispărea și nu-și vor înceta activitatea. În orice situație, ele vor avea un câmp de acțiune.
- Toată lumea, fără îndoială, caută fericirea, dar problema care se pune este: o găsim noi oare urmând calea naturii și cedând înclinațiilor ei obișnuite sau înăbușind aceste înclinații și ținând cu pasiune la partea câștigului personal, egoismului îngust sau chiar numai la aspectul privind protejarea vieții.
- Totul este minunat, totul merită să fie iubit, totul umple de bucurie și de veselie, afară de om și de condiția lui existențială, care pare a fi departe de desăvârșire.
- Eroismul și omenia sunt aproape unul și același lucru. Dar e de ajuns ca acest sentiment să rătăcească drumul, și eroul care iubește omenirea se transformă într-un descreierat fioros: eliberatorul și paznicul se transformă în asupritor și distrugător.
- Nu există scuze pentru o alegere proastă.
- Pentru rațiune, unicul iad este pasiunea. Fiindcă o judecată falsă se transformă repede sub influența pasiunii.
- Dacă virtutea nu e valoroasă și nici respectabilă în sine, atunci nu văd ce poate fi respectabil în a ne supune ei doar de dragul unei afaceri

avantantajoase. Dacă plăcerea pentru săvârşirea binelui nu reperezintă ea însăşi o înclinaţie bună şi veritabilă, atunci nu ştiu dacă este în general posibilă bunătatea sau virtutea.

❖ Dacă oamenii suportă dicuţiile despre viciile lor, e deja un semn că sunt pe cale de a se îndrepta. Singura cale de a salva judecata sănătoasă a omenirii şi de a menţine raţionalitatea lumii e aceea de a oferi libertate minţii ascuţite. Deşi, o minte ascuţită nu va fi niciodată liberă acolo unde e interzisă batjocura.

❖ Cine are de-a face cu caracterele, nu are voie să nu şi-l cunoască pe al său propriu - în caz contrar, n-are cum să cunoască nimic. Iar cine vrea să amuze omenirea cu ceva folositor de genul acesta, trebuie mai întâi să fie el însuşi sigur că a tras primul un folos din aceasta. Fiindcă, în această privinţă, e cu totul îndreptăţit să spunem că înţelepciunea şi clemenţa trebuie să înceapă cu noi înşine.

❖ Egoismul bănuitor şi josnicia sunt veşnicii însoţitorii ai fricii.

❖ Nu există nimic mai prostesc şi mai înşelător decât scepticismul cu jumătate de măsură. Fiindcă atâta timp cât îndoiala se lipeşte doar de una dintre părţi, cu atât mai tare creşte încrederea de partea cealaltă. O latură a prostiei pare caraghioasă, iar cealaltă se umflă din ce în ce mai tare şi păcăleşte cu atât mai mult.

❖ Niciun fel de gânduri nu se vor dovedi corecte, dacă ele nu au fost folosite în vederea unei orientări corespunzătoare a lor însele, dacă nu au căpătat o formă precisă înainte de a fi exprimate. Cel mai greu lucru pe lume e să fii gânditor de valoare şi interlocutor experimentat, în conversaţiile cu tine însuţi, fără a fi nevoie să te critici asupru de fiecare dată.

❖ Absenţa libertăţii e răspunzătoare pentru absenţa unor moravuri veritabile.

❖ Pedanteria şi fariseismul sunt nişte pietre de moară în stare să distrugă orice carte intrată în contact cât de puţin cu greutatea acestora. Spiritul pedantului nu reacţionează la cerinţele veacului - lumea vrea să fie instruită, dar nu vrea să fie dădăcită.

❖ E greu de imaginat că războiul, cel mai sălbatic lucru din câte se pot închipui, este pasiunea celor mai eroice suflete.

❖ Cine se dovedeşte a fi prieten adevărat, acela e şi un om adevărat, care nu rămâne dator faţă de societate.

❖ Cine crede în viaţa de după moarte nu are nevoie să se îngrijească peste măsură de soarta virtuţii în această lume.

❖ Artistul, dacă nu este lipsit de geniu, înţelege adevărul şi unitatea unei concepţii, înţelege că va înceta să fie autentic dacă se va ţine prea aproape de natură şi o va copia tot timpul.

❖ Omul care este generos din fire, ca şi adevărata morală, nu are nevoie de ajutorul religiei. În omul care a devenit moral sub influenţa religiei nu există mai mult adevăr, evlavie autentică sau sfinţenie decât găsim bunătate şi blândeţe într-un bolnav de tifos ţinut în lanţ.

❖ Cu cât presiunea e mai puternică, cu atât satira e mai ascuțită. Cu cât robia e mai grea, cu atât e mai insesizabilă.

❖ Pentru unii - o absurditate, pentru alții - dovadă.

Baltasar Gracián y Morales (1601-1658)

Scriitor și filozof-moralist spaniol

S-a născut la Belmonte (Aragon) și a studiat într-o școală iezuită din Calatayud, după care, în anul 1619, a intrat în Ordinul iezuit. A făcut studii de teologie la Zaragoza, unde ulterior a și predat; în anul 1635 s-a călugărit. În 1651, a publicat, fără să aibă permisiunea Ordinului, prima parte a romanului său didactic, Criticón. *A fost sancționat și exilat la Graus. Deși a încercat să părăsească ordinul, nu a avut succes.*

Tratatele Eroul, Discernătorul, Politicianul *expun idealurile aristocratice ale conducerii unui stat și ale educației morale. Cartea* Oracolul, *un manual constă din 300 de reguli ale înțelepciunii de viață. Gracián y Morales a introdus termenul de „gust".*

Moare în anul 1658 și este înmormântat la Tarazona, lângă Zaragoza.

❖ Fii iscusit la mânie. Fă astfel ca judecata rece să prevină pornirile grosolane - pentru cel înțelept, nu e greu.

❖ Viteza în decizii este urmarea unei fericite vioiciuni naturale. Pentru aceasta, iute și curajoasă, nu există nici dificultăți, nici ezitări. Unii oamenii se gândesc mult și, odată ce s-au apucat de treabă, strică tot, alții reușesc în toate fără meditații îndelungate. Există aptitudini de un fel aparte care se manifestă cel mai eficient înfruntând greutăți. Unor asemenea ființe uimitoare le reușește totul pe negândite, iar după ce meditează îndelung - nu le iese nimic; dacă nu a ieșit din prima, nu mai aștepta niciun folos și nu te baza pe viitor. Lăudați fie cei iuți, fiindcă ei, ca printr-o minune, reușesc peste tot - și de gândit o fac repede, și la treabă sunt pricepuți.

❖ La douăzeci de ani domină sentimentele, la treizeci, talentul, iar la patruzeci, rațiunea.

❖ E mai important să te pricepi la tipurile oamenilor și la calitățile lor decât la cele ale ierburilor și pietrelor. Aceasta e una dintre cele mai fine arte ale vieții.

❖ Prieteni importanți pentru treburi importante... De aceea, e mai important să ai prieteni importanți și să știi să-i păstrezi, decât să ai bani.

❖ Un mijloc eficient de a fi amabil - să fii mereu calm.

❖ Dacă vezi ceva rău la oameni, nu te bucura, și, cu atât mai mult, nu comenta. Bârfa e ceva urât. Dacă spui ceva rău, auzi și mai rău.

❖ Stăpânește arta conversației, fiindcă în conversație se descoperă personalitatea. Nici una dintre îndetelnicirile omenești nu cere mai multă înțelepciune, deși în viață nu există nimic mai obișnuit - aici se poate pierde sau câștiga totul.

❖ În orice situație, dacă știi puține, ține-te de cele verificate.

❖ Încheie la timp o partidă norocoasă. E regula jucătorilor cu experiență. Să știi să te retragi cu demnitate, e la fel de important ca să știi să ataci cu curaj; când ai câștigat destul, când ai realizat mult - trage linie.

❖ Să transformi tristețea în bucurie înseamnă să știi să trăiești.

❖ Toți proștii sunt încăpățânați și încăpățânații sunt proști.

❖ Toți oamenii au despre ei înșiși o părere foarte bună și cu cât această părere este mai bună cu atât ei merită mai puțin.

❖ Să fii mereu cu ochii în patru la ignoranți, încăpățânați, înfumurați, la toate felurile de ignoranță. Dai peste mulți dintre aceștia în lume, iar înțelepciunea stă în a reuși să nu dai peste ei.

❖ Mereu și înaintea tuturor defilează Minciuna, fascinându-i pe proști cu stridența ei vulgară. Ultimul, mai la urmă, vine Adevărul, care șchiopătează, mergând agale în urma Timpului... La suprafață se află mereu Înșelăciunea și la ea se reped oamenii superficiali. Adevărata Esență se închide în sine pentru a fi mai prețuită de către cunoscători și de cei înzestrați cu rațiune.

❖ Întotdeauna asigură-te mai bine înainte să te apuci de treabă, mai ales dacă succesul nu este sigur. Trage de timp, fie ca să refuzi, fie ca să te încredințezi că-ți vin în minte noi argumente în folosul deciziei tale.

❖ Dorește-ți mereu câte ceva ca să nu fii nefericit din cauza preaplinului de fericire. Corpul respiră, spiritul e însetat. Dacă am deține totul, ne-ar fi urât și ne-am plictisi; chiar și minții trebuie să-i pui deoparte ceva neștiut care provoacă curiozitatea. Speranța inspiră, îmbuibarea distruge. Chiar și când răsplătești, nu da deodată toată satisfacția; când nu-ți dorești nimic, așteaptă-te la ceva rău: fericirea este nefericire. Când se termină dorințele, se termină și temerile.

❖ E ușor să dai drumul unui cuvânt și e greu să-l mai prinzi. În conversație se întâmplă la fel ca într-un testament: cu cât mai puține cuvinte, cu atât mai puține procese. Când discuți despre fleacuri, sondează terenul după lucruri mai importante. O fire ascunsă are un aer minunat. Cine se destăinuie ușor într-o conversație, pe acela îl poți convinge repede - și învinge.

❖ Exprimarea uimirii e un semn de impolitețe.

❖ Eroul are calitatea să se apropie de alți eroi; o calitate tainică și impresionantă - una dintre minunile naturii.

❖ E prost cel care nu-i recunoaște pe proști, dar mai prost e cel care, după ce i-a recunoscut, nu se îndepărtează de ei.

❖ E mai bine să vorbești la timp decât elocvent.

❖ Stăpânirea propriilor patimi e o calitate a unui spirit superior. Chiar această superioritate îl ferește pe spirit de influențe străine și josnice. Nu există o putere mai mare decât puterea asupra ta însuți, asupra propriilor patimi, asupra propriei voințe.

❖ Pentru a fi plăcut într-o conversație, trebuie să te adaptezi caracterului și minții conlocutorilor. Nu te crede cenzorul cuvintelor și expresiilor altora, fiindcă vei fi considerat pedant; cu atât mai mult, nu te lega de gândurile

şi judecăţile altora, fiindcă se vor feri de tine, ba chiar te vor abandona de tot. Înţelepciunea e mai importantă în conversaţie decât elocvenţa.

❖ Dacă vrei să pui capăt bârfelor, nu le băga în seamă.

❖ Chiar şi politeţea poate fi jignitoare, dacă e prea accentuată.

❖ Acţionează în taină. Surpriza este garanţia succesului. De la un joc deschis n-ai niciun câştig, nicio bucurie.

❖ E periculos să acţionezi atunci când te îndoieşti de înţelepciunea faptei, mai bine abţine-te. Înţelepciunea nu lasă loc nesiguranţei, ea defilează mereu în lumina strălucitoare a raţiunii.

❖ Să faci o treabă şi s-o arăţi. Totul se judecă după aspect, nu după conţinut. Să ai o calitate şi să ştii să o arăţi este o calitate îndoită: ce nu se vede e ca şi cum nici n-ar exista.

❖ O zi fără ceartă e ca un somn adânc.

❖ Pentru omul de treabă nu există nimic mai de preţ decât ceva primit gratis.

❖ Gândeşte-te la un rezultat de succes. Unii se preocupă mai mult să nu se abată de la direcţia în care au apucat să se îndrepte, decât să se gândească la atingerea scopului; totuşi, blamul pentru insucces va acoperi întotdeauna lauda pentru silinţa dată. Câştigătorul nu are de ce să se justifice.

❖ Există unii pentru care „nu" e primul cuvânt în orice moment al zilei; cu aceştia e nevoie de îndemânare.

❖ Există oameni care au calitatea acelor vase care păstrează mirosul primului lichid vărsat în ele, care frumos mirositor, care împuţit.

❖ Apucă-te de o treabă uşoară ca de una grea, şi de una grea, ca de una uşoară. În primul caz, fă astfel pentru ca încrederea să nu se transforme în superficialitate; în al doilea, lipsa de încredere, în timiditate.

❖ Invidiosul nu moare o singură dată, ci ori de câte ori este lăudat potrivnicul său.

❖ Cunoaşte-ţi pornirile meschine. Nici omul desăvârşit nu se poate feri de ele, ba acesta chiar are grijă de ele, le răsfaţă. În mintea noastră acestea nu sunt puţine şi, cu cât avem minte mai multă, cu atât aceste porniri sunt mai multe sau mai evidente. Şi nu pentru că nu-ţi dai seama de ele, ci pentru că le îndrăgeşti.

❖ Nu fi familiar şi nici altora nu le permite să fie. Familiaritatea e fatală pentru desăvârşirea omului bun şi, apoi, pentru onoarea care i se cuvine.

❖ Să faci din orice mărunţis un întreg scandal e o îndeletnicire fără rost. E la fel de stupid să te mâhnească până în adâncul sufletului ceva care nu are importanţă pentru tine şi să nu mişti niciun deget pentru ceva cu adevărat important.

❖ Să nu cazi în dizgraţia celui plin de succes din cauza compasiunii manifestate pentru un ratat. Fericirea unora nu arareori se întemeiază pe nefericirea altora; dacă n-ar exista căzuţi, n-ar exista nici învingători.

❖ De obicei, ratații îți trezesc mila – prin această milă lamentabilă compensăm cumva cruzimea Fortunei.

❖ Arta de a fi fericit. Există pentru aceasta mai multe rețete, dar nu oricare se potrivește înțeleptului. Spiritul de inițiativă poate veni în ajutorul succesului. Unii, cu un aer nepăsător, se opresc la porțile Fortunei și așteaptă ca aceasta să-și facă treaba. Alții, mai isteți, își fac cu îndrăzneală drum înainte și acționează, bazându-se pe propriile forțe, fiindcă, uneori, aripile curajului ne fac să obținem fericirea și să-i câștigăm bunăvoința. Dar, drept judecând, nu există o cale mai bună, decât calea virtuții și a eforturilor, fiindcă nu există o fericire mai mare decât înțelepciunea, și nici o nefericire mai mare ca lipsa de înțelepciune.

❖ Arta de a trăi îndelung: să trăiești cu demnitate. Două lucruri îl duc pe om la pieire: prostia și desfrânarea. Unii și-au pierdut viața pentru că n-au știut s-o păzească, iar alții, pentru că n-au vrut.

❖ Arta de a începe. Prostia acționează la nimereală; toți proștii sunt viteji. În naivitatea lor, ei nu prevăd, de la bun început, obstacolele, dar nici nu suferă de pe urma insuccesului, la final. Înțelepciunea se apucă de treabă cu băgare de seamă, iar cercetașii ei, Prevederea și Judecata, studiază drumul, pentru a se putea înainta fără opreliști.

❖ Caută o iubire care pornește nu atât din inimă cât din rațiune – aceasta e înzestrată cu personalitate.

❖ Fiecare trebuie să fie important în îndeletnicirea sa.

❖ Când porți o discuție sau când te certi, fă-o ca și cum ai juca șah.

❖ Când calea nu e limpede, ține-te după oamenii înțelepți și prudenți – mai devreme sau mai târziu, ei vor găsi o ieșire salvatoare.

❖ Cel pe care nimic nu-l supără nu are inimă, iar omul nesimțitor nu poate fi o personalitate.

❖ Cine se supără în mijlocul veseliei generale seamănă cu un măgar și se poartă ca un măgar.

❖ Cine acordă atenție nimicurilor își manifestă micimea sufletului.

❖ Uitarea e cea mai bună răzbunare, ea îl îngroapă pe dușman în praful propriei sale nimicnicii.

❖ Cel mai bun mod de a obține ceea ce dorești e să nu-i dai importanță.

❖ Amabilitatea înfrumusețează: pe „nu" îl acoperă în aur, îndulcește adevărul, ba chiar bătrânețea o face să pară mai „rumenă". În orice treabă, important e „cum": politețea, asemenea trișorului, merge la sigur.

❖ Oamenii cu experiență cunosc după vorbire pulsul spiritului, nu degeaba a spus înțeleptul: „Vorbește, dacă vrei să te cunosc..."

❖ Criteriul satisfacției autentice este lauda venită din partea maeștrilor în domeniu.

❖ Metalul se cunoaște după cum sună, iar omul după cum vorbește.

❖ Lumea e plină de proști, dar nimeni nu-și observă propria prostie, nici măcar n-o bănuiește.

❖ Prea multă vorbă e motiv de ceartă.

❖ Tăcerea e altarul prudenței.

❖ Înțeleptul îi apreciază pe toți, fiindcă în fiecare vede ceva bun.

❖ Suportă batjocura, dar nu batjocori. Prima e o formă de politețe, a doua - pornire spre gâlceavă.

❖ Nu fi cicălitor - ca să nu te faci de râs şi să nu-i superi pe alții.

❖ Nu te entuziasma peste măsură. Fereşte-te de superlative ca să nu deformezi imaginea şi să nu treci drept prost. A lăuda peste măsură, a nu mai prididi de entuziasm e semn de înțelegere şi gust limitate. Laudele stârnesc curiozitatea, aprind dorința, şi dacă meritele se dovedesc a fi sub aprecierea făcută de tine - şi, de obicei, se întâmplă aşa - aşteptarea înşelată se răzbună, plăteşte înşelăciunea cu dispreț şi față de ceea ce a fost lăudat, şi față de lăudător.

❖ Nu te opune la fiecare obiecție.

❖ Nu alerga după multe, caută profunzimea. Esența măreției nu e cantitatea, ci calitatea. Minunatul e întotdeauna unic şi rar; ce e mult, nu costă prea scump.

❖ Nu te lăsa prins de obligații față de toată lumea - devii sclav, al tuturor, pe deasupra... Mai bine alții să depindă de tine, decât să depinzi tu de unul singur.

❖ Nu duce nimic până în pragul rupturii - un renume bun are de suferit de pe urma acesteia.

❖ Nu aştepta până când apa îți ajunge la gât, pleacă mai devreme; preîntâmpină cruzimea loviturilor printr-o judecată matură.

❖ Nu minți, dar nici nu spune tot adevărul. Nimic nu necesită o purtare mai prudentă ca adevărul - e ca o hemoragie a inimii însăşi.

❖ Nu e bine să fii ignorant, dar nu e rău uneori să te prefaci că eşti ignorant. Cu prostul nu are niciun sens să fii înțelept, şi nici rațional cu nebunul; vorbeşte cu fiecare pe limba lui.

❖ Nu trebuie să fii doar porumbel. Combină sfiala porumbelului cu viclenia şarpelui! Omul de treabă e uşor de înşelat: cine nu minte pe nimeni, îi crede pe toți; cine nu înşeală, are încredere în ceilalți. Înşelăciunea face victime nu numai printre proşti, dar şi printre cinstiți. Două feluri de oameni pot prevedea şi zădărnici o înşelăciune: cei înşelați, care au învățat pe propria piele, şi cei vicleni, care se prefac. Fie ca perspicacitatea să se manifeste la fel de ascuțit şi-n bănuială, pe cât e viclenia de abilă la intrigi. Şi nu trebuie să fii atât de blând încât să-ți împingi aproapele să fie fățarnic. Combinând porumbelul şi şarpele, nu te transforma într-un monstru, ci într-un făcător de minuni.

❖ Nu e cazul să fii mereu spiritual. Înțelepciunea se manifestă în lucruri serioase, ea este mai prețuită decât vorba de duh. Cine e tot timpul spiritual, e gol pe dinăuntru.

❖ Nu-ți începe viața cu ceea ce trebuie să termini. Câte unul se pune pe odihnă la începutul drumului, lăsând ce e dificil pentru mai târziu. Nu,

mai întâi trebuie făcut ce e important, şi apoi, dacă mai rămâne timp, tot ce nu e important.

❖ Nu renunța imediat, lasă dezamăgirea să se acumuleze.

❖ Nu te supraîncărca nici cu greutăți, nici cu invidie - îți vei curma viața şi-ți vei ucide spiritul. Unii extind aceste reguli şi asupra cunoaşterii - dar cine nu cunoaşte, acela nu trăieşte.

❖ Nu te lasă pradă schimbărilor de dispoziție. Măreț e acela care nu se află sub dominația capriciilor.

❖ A nu face față unui lucru e o nenorocire mai mică decât nehotărârea.

❖ Nu apa curgătoare se alterează, ci cea stătătoare. Unii nu fac niciun pas dacă nu-i îmboldeşti; şi, uneori, cauza stă nu în prostia minții - mintea le poate fi perspicace -, ci în slăbiciunea ei.

❖ Să nu suferi de boala proştilor. Înțelepții, nu de puține ori, suferă din pricina neajunsurilor rațiunii. Proştii, dimpotrivă, suferă de surplus de judecată.

❖ Nu te frământa din pricina nemulțumirii - asta e lipsă de curaj, dar şi mulțumirea de sine e lipsă de minte.

❖ Nu te grăbi să trăieşti. Fă-le pe toate la vremea lor - şi toate îți vor aduce bucurie. De aceea, viața pentru mulți este prea scurtă: s-au dedat prea devreme bucuriilor, nu s-au desfătat îndeajuns şi când au vrut să se întoarcă, ia-le de unde nu-s.

❖ Unii apreciază cărțile după grosime, de parcă ar fi fost scrise pentru exerciții manuale, şi nu mentale.

❖ Fii natural în toate. Naturalețea scoate în evidență calitățile, inspiră vorbirea, însufleteşte lucrurile, accentuează tot ce e minunat în om.

❖ Nu comunica veştile neplăcute şi, mai mult decât atât, nu le asculta.

❖ Nu există un deşert mai dezolant decât o viață fără prieteni; prietenia sporeşte fericirea şi micşorează nefericirea; mângâiere pentru suflet, ea este singurul leac împotriva unei sorți potrivnice.

❖ Niciodată să nu acționezi sub imperiul pasiunii - vei face totul pe dos.

❖ Cine şi-a ieşit din fire, acela nu mai răspunde pentru propriile acțiuni, pasiunea alungă rațiunea.

❖ Niciodată să nu lupți cu cel care nu are nimic de pierdut: e o luptă inegală.

❖ Niciodată să nu arăți un lucru doar pe jumătate terminat - lasă-i să-l admire când e gata. Începutul e întotdeauna imperfect, iar această imagine imperfectă rămâne în memorie: amintirea lui alterează satisfacția oferită de un lucru terminat.

❖ Omul e judecat după ce prieteni are.

❖ Înconjoară-te de cei de la care ai ce învăța. Să-ți fie contacul cu prietenii şcoală de cunoaştere, iar conversația - învățătură elegantă şi plăcută: priveşte la prieteni ca la nişte dascăli şi trage foloase din desfătarea oferită de conversație.

❖ Unii dintre prieteni sunt buni la distanță, iar alții, în apropiere; acela care nu e prea priceput la conversație, e foarte înzestrat pentru corespondență.

❖ Distanța atenuează defectele care, de aproape, sunt insuportabile.

❖ Asentimentul celor înțelepți. Un „da" rece din partea unui om remarcabil e mai măgulitor decât lauda venită din partea mulțimii.

❖ Originalitatea e un fel de autoiluzionare, plăcută la început şi care ispiteşte prin noutate şi agerime, dar care, apoi, când nu rezultă nimic bun şi când te mai maturizezi, e foarte regretabilă.

❖ Înfățişarea omului e oglinda sufletului.

❖ Sinceritatea prietenească e în mod special periculoasă: ai spus altuia un secret personal - te-ai făcut sclavul lui... Astfel, nu asculta secrete şi nici tu nu le destăinui.

❖ Nu te sătura. Pentru ca buzele să mai ceară puțin nectar. Dorința e măsura valorii. Bunul gust recomandă chiar să ațâți foamea trupească, dar să n-o potoleşti; bun şi puțin e bun de două ori.

❖ Într-o ceartă, mai mult pierzi dacă eşti încăpățânat, decât câştigi dacă ieşi învingător - nu adevărul îl aperi, ci propria lipsă de educație.

❖ A ține inima în frâu e o mare victorie! N-o poți birui nici prin curaj nesăbuit, nici prin glume plictisitoare - ea se lasă supusă doar prin siguranță cuviincioasă, născută din morală şi întemeindu-se pe demnitate.

❖ Pune-te la încercare. O minte serioasă trebuie să înțeleagă mintea altuia - aşa se confruntă perspicacitatea celui înțelept cu reținerea celui închis în sine.

❖ Foloseşte-te de faptul că eşti nou; câtă vreme eşti o noutate, eşti prețuit. Noul place, dă diversitate, înviorează plăcerea - o mediocritate nouă e mai apreciată decât o celebritate cu care ne-am obişnuit.

❖ A înțelege viața şi a te pricepe la oameni nu sunt, de departe, acelaşi lucru. Marea artă constă în a înțelege caracterele şi a percepe stările de spirit.

❖ Uneori, ca să pierzi un prieten ajunge şi neîntoarcerea unui serviciu: nefiind în stare să returneze datoria, el se îndepărtează şi datornicul nu-ți mai este prieten.

❖ Corectitudinea se manifestă în vorbire, dar şi mai precis, în fapte.

❖ Faptele sunt roadele intențiilor. Dacă intențiile sunt bune, atunci şi faptele vor fi bune.

❖ Adevărul îl vedem mai des şi-l auzim mai rar - niciodată în forma sa pură, mai ales când vine de departe: în el se găseşte mereu un plus de părtinire care a lăsat urme.

❖ Un om fără prihană, necunoscând teama, se află mereu de partea dreptății - nici pasiunile mulțimii, nici constrângerea din partea tiranului nu-l pot sili să-i depăşească limitele.

❖ Preferă îndeletnicirele lăudabile. În viață, mult depinde de judecata lumii. Pentru posibilitățile omului, lauda este ceea ce e vântul pentru flori - hrană şi viață.

❖ Avantajul e de partea celui dintâi. Şi dacă mai e şi mare, rezultă că prima mişcare dă superioritate. Mulți ar deveni fruntaşi în domeniul lor dacă nu i-ar depăşi alții.

❖ În momentele zbuciumate ale vieții, cel mai bine e să încetezi orice activitate şi să aştepți să treacă furtuna; cedezi acum - câştigi în viitor. Râurile se învolburează şi de la un vânticel, iar apa nu se limpezeşte cu ajutorul eforturilor tale, ci când te îndepărtezi de ea. Nu există un remediu mai bun împotriva dezordinii decât a o lasă să-şi urmeze cursul - totul se aranjează cumva.

❖ Adaptează-te după fiecare. Iscusit e Proteus - învățat cu învățații, sfânt cu sfinții. Arta de a cuceri inimile e măreață: asemănarea dă naştere bunăvoinței.

❖ Îndoiala simulată e cea mai potrivită cheiță cu ajutorul căreia curiozitatea deschide tot ceea ce doreşti.

❖ Să nu-ți cunoască nimeni limitele posibilităților, altfel vei da motive de dezamăgire. Niciodată să nu te laşi descoperit în întregime. Când lumea nu ştie şi se îndoieşte, apreciază mai mult decât atunci când întreaga ta forță, fie ea şi mare, e vizibilă.

❖ Fie ca amabilitatea ta să servească drept momeală mai degrabă pentru simțuri decât pentru câştig, sau şi pentru una şi pentru alta. Doar calitățile nu sunt de ajuns dacă nu intră în joc şi un caracter plăcut - doar acesta te face cu adevărat plăcut.

❖ Rațiunea fără înțelepciune e o dublă nebunie.

❖ Înțeleptul câştigă mai mult de pe urma inamicilor, decât prostul de pe urma prietenilor.

❖ Cunoaşte-i pe cei fericiți şi pe cei nefericiți, pentru ca celor dintâi să li te alături, iar de ceilalți să te fereşti. Lipsa de noroc e cel mai adesea pedeapsa pentru prostie, iar pentru cei apropiați, o pacoste molipsitoare.

❖ Organizează-ți viața cu chibzuință: nu la voia întâmplării, ci astfel încât să ai şi de câştigat şi să-ți facă şi plăcere. Viața e grea fără niciun pic de odihnă, la fel ca o lungă călătorie fără popasuri; diversitatea cunoaşterii o face plăcută.

❖ Cunoaşterea de sine. Cunoaşte-ți firea, mintea, judecățile, înclinațiile. Cât timp nu te cunoşti, nu te poți domina. Dacă pentru chip există oglinda, fie ca judecata lucidă să fie oglindă pentru spirit.

❖ Prin stăpânire de sine poți tulbura stăpânirea de sine a celuilalt - astfel, i se şi manifestă dorințele, chiar dacă inima îi este de nepătruns.

❖ Cuvântul este garanția faptei.

❖ Mai bine să ai reputația de prudent decât de viclean. Sinceritatea e plăcută tuturor, chiar dacă nu toți sunt familiarizați cu ea. Fii simplu, dar nu

naiv, perspicace, dar nu viclean. Mai bine să fii socotit drept o persoană rațională, decât să fii temut drept prefăcut.

❖ Privește înlăuntru. Multe lucruri nu sunt deloc ceea ce par a fi la început; această neînțelegere a ta, această incapacitate de a trece dincolo de înveliș, se transformă în dezamăgire când ajungi să cunoști esența.

❖ Formează-ți judecata. Aceasta e necesară mai ales în situațiile importante. Proștii se duc de râpă din pricină că nu gândesc; incapabili fiind să înțeleagă măcar jumătate dintr-un lucru, nefiind în stare să prevadă nici pagubele, nici câștigurile, ei nu pot acționa cum se cuvine; ei dau multă greutate lucrurilor mai puțin importante și puțină greutate celor importante, evaluându-le pe dos. Există lucruri în interiorul cărora trebuie să pătrunzi și pe care trebuie să le păstrezi în adâncurile minții tale. Înțeleptul își formează o judecată despre orice, dar mai ales despre cele care au un sens adânc și important, fiindcă presupune că în aceste lucruri se află mai mult decât pare. Și astfel, gândirea merge mai departe decât opinia superficială.

❖ Săgeata străpunge trupul, iar vorba urâtă, sufletul.

❖ Există o mulțime de oameni care nu-și pierd niciodată mințile, pentru simplu motiv că nu le-au avut niciodată.

❖ Atât de multe trebuie să știi, atât de puțin ne e dat să trăim, iar viața fără cunoaștere nu e viață.

❖ Agitația fără sens e întotdeauna insuportabilă, iar când faci treabă e caraghioasă.

❖ Respectă-te, dacă vrei să fii respectat.

❖ Servilismul e mai periculos decât ura.

❖ Dublează-ți sprijinul în viață și-ți dublezi viața. Nu te limita la un singur protector, nu te limita doar la un singur lucru, oricare ar fi acesta, chiar dacă va părea neobișnuit: să ai mereu câte două surse de câștig, de compasiune, de satisfacții.

❖ Învață să te domini pe sine ca să nu fii judecat nici în fericire, nici în nefericire, pentru iuțeala de fire, ci să fii lăudat pentru superioritatea spiritului.

❖ Temperează-ți antipatia. Ne lăsăm ușor pradă resentimentului, chiar dacă admitem existența unor calități neîndoielnice. Această înclinație naturală vulgară îndrăznește să se arunce și asupra unor oameni remarcabili. Fie ca rațiunea să o îmblânzească – nu există o rușine mai mare decât antipatia față de cei mai buni; pe cât de lăudabilă este simpatia față de eroi, pe atât de rușinoasă este antipatia față de ei.

❖ Să știi să ceri. Pentru unii, nu există nimic mai greu, pentru alții, nimic mai ușor. Sunt oameni care nu știu să refuze; de aceștia e stânjenitor să te și apropii.

❖ Fă-ți un plan, dar nu exagera în utilizarea lui. Nu-l etala în fața tuturor și, cu atât mai mult, nu permite să fie ghicit; se cuvine ca planul să fie ținut în secret, fiindcă el trezește bănuieli, mai ales un plan rafinat este privit cu dușmănie.

❖ A evita. Metoda oamenilor înțelepți. Cu o glumă elegantă, ei se fac scăpați din cel mai încâlcit labirint. Ei știu să iasă zâmbind, întregi și nevătămați, din cea mai violentă ceartă.

❖ Învață să descifrezi expresia feței, să citești sufletul după semne exterioare. Fă diferența: cine râde întotdeauna din prostie; cine nu râde niciodată din răutate.

❖ Lăudat fie cel cu o minte pătrunzătoare. Întotdeauna, capacitatea de a gândi a fost prețuită cu asupra de măsură; acum însă, acest lucru e puțin - mai trebuie să descoperi și înșelăciunea. Nu se poate numi rațional un om lipsit de pătrundere.

❖ Ceva bun e bun de două ori, dacă nu e de durată.

❖ Vrei să fii respectat - nu începe cu jigniri.

❖ Cei mai teribili dușmani sunt foștii prieteni: ei lovesc în locurile slabe, numai de ei știute, lovesc acolo unde doare mai tare.

❖ Omul vorbei și omul faptei. A-i deosebi e la fel de important cu a ști cine îți este prieten cu adevărat și cine te place din pricina poziției tale. E rău când omul se descurcă la treabă, dar stă prost cu vorbitul; dar e și mai rău când se descurcă la vorbit, iar la treabă nu face mare lucru.

❖ Omul de succes. Cine intră în palatul Fortunei prin porțile bucuriei, iese prin porțile mâhnirii - și invers. De aceea, gândește-te la cum se termină un lucru, cum să ieși fericit, nu cum să intri frumos.

❖ Omul care știe să aștepte. El trebuie să fie înzestrat cu mult curaj și cu multă răbdare. Nu te grăbi niciodată și nu te înfierbânta. Învață să te domini, fiindcă așa îi vei domina și pe alții. Într-o situație prielnică se ajunge cu foarte multă răbdare.

❖ Simplitatea exagerată în conduită aduce a vulgaritate.

❖ Ce a trecut e mai plăcut; ce e departe, trezește dorința.

❖ E nevoie de binefaceri pentru a câștiga bunăvoința cuiva: fă bine în dreapta și în stânga, nu te zgârci cu vorbele bune și, mai ales, cu faptele bune - iubește ca să fii iubit.

❖ O glumă îngăduită este plăcută și depinde de capacitatea fiecăruia de a o recepta. Cine își iese din fire din pricina ironiei, dă motive să fie din nou ironizat.

Jean de La Bruyère
(1645-1696)

Gânditor și scriitor-moralist francez.

A studiat în tinerețe dreptul. Fiind o fire meditativă și liniștită, l-a pasionat să observe caracteristicile diferitelor tipuri sociale și să le redea portretele în unica sa scriere remarcabilă Caracterele sau moravurile veacului (1688). Autorul s-a străduit să ascundă prototipurile sale în spatele unor nume născocite, dar fiecare dintre cei zugrăviți s-a recunoscut și și-au exprimat nemulțumirea. Se pare că tocmai aceasta a făcut ca în 1691 La Bruyère să nu fie ales membru al Academiei Franceze. După doi ani, în ciuda împotrivirii „noilor" (în „disputa dintre cei noi și cei vechi", La Bruyère luase partea autorilor „vechi"), scriitorul a fost ales în Academie.

❖ Un caracter nobil are doar acela care nu urmăreşte avantaje.

❖ Majoritatea oamenilor îşi cheltuie jumătate din viaţă pentru a face astfel ca cealaltă jumătate să le fie nefericită.

❖ Să râdem fără să aşteptăm clipa când ne vom simţi fericiţi, altfel riscăm să murim fără să fi râs niciodată.

❖ E bine să fii filozof; să ai doar reputaţia acestuia – nu e tocmai folositor.

❖ Să nu vă treacă prin cap să numiţi pe cineva filozof: vorba asta e socotită la noi aproape o insultă şi aşa va fi până ce oamenii, schimbându-şi vederile, îi vor reda sensul iniţial înalt şi-l vor înconjura cu respectul cuvenit.

❖ În divulgarea unei taine, întotdeauna e vinovat cel care a încredinţat-o altuia.

❖ Priviţi la un ceas: rotiţele, arcurile – într-un cuvânt, tot mecanismul – sunt la vedere; noi vedem doar acul care îşi împlineşte pe nesimţite mersul circular, începând apoi altul. Tot aşa este şi cu viaţa omului de curte: nu de puţine ori, ajungând destul de departe, se trezeşte în punctul de plecare.

❖ Toate pasiunile sunt înşelătoare: se străduiesc să-şi pună o mască, se ascund chiar faţă de ele însele. Nu există niciun viciu care să nu se deghizeze în vreo virtute sau care să nu-i sară virtuţii în ajutor.

❖ Mai presus de marele politician îl aşez pe cel care nu vrea să devină mare politician, fiindcă pe zi ce trece mă conving că această lume nu merită să ne cheltuim forţele pentru ea.

❖ Chiar şi cel mai bun sfat ne provoacă adesea nemulţumire: e de ajuns doar faptul că nu provine de la noi; trufia şi toanele ne îndeamnă să nu-l luăm în seamă şi dacă se întâmplă să-l urmăm, o facem numai după o chibzuinţă îndelungată şi doar în virtutea necesităţii absolute.

❖ Pentru intrigi e nevoie de minte, dar când există suficientă minte, omul se află atât de sus în raport cu intrigile şi uneltirile, încât nu se coboară până la ele; în acest caz, el dobândeşte succes şi faimă pe cu totul alte căi.

❖ Şi la ivirea şi în amurgul iubirii, oamenii încearcă întotdeauna un sentiment de derută atunci când rămân între patru ochi.

❖ Două căi conduc la o poziţie înaltă: drumul drept şi bătătorit şi poteca lăturalnică ocolitoare care este mult mai scurtă.

❖ Cât de greu e să fii mulţumit de cineva!

❖ Când mulţimea e cuprinsă de nelinişte, nimeni nu poate spune cum poate fi restabilită liniştea. Când e potolită, nimeni nu ştie ce-i poate strica liniştea.

❖ Sfârşitul vine odată şi odată, dar îl aşteptăm toată viaţa: teama de moarte e mai chinuitoare decât moartea însăşi.

❖ Extremele sunt mereu vicioase, fiindcă provin de la om; echilibrul este întotdeauna drept, fiindcă provine de la Dumnezeu.

❖ Celui care merge încet şi fără grabă niciun drum nu i se pare lung; cine se pregăteşte cu răbdare de drum, ajunge negreşit la ţintă.

❖ Logica e, se pare, ştiinţa de a demonstra un adevăr oarecare, iar elocvenţa e un dar care ne permite să punem stăpânire pe mintea şi inima interlocutorului, capacitatea de a-i explica sau a-i insufla acestuia tot ce dorim.

❖ Oamenii, în marea majoritate, mai întâi se mânie şi apoi aruncă o insultă; alţii, însă, procedează invers: mai întâi insultă şi apoi se supără.

❖ Oamenii, când vor, se dau pe mâna aceluia pe care se bazează. Au ei oare dreptate? Ei tărăgănează, discută şi... cedează.

❖ Regele, înconjurat de lux şi bogăţie, este un păstor în straie aurite şi pline de pietre preţioase, cu un toiag de aur în mână, cu un câine ţinut în zgardă de aur, cu o cureluşă de brocart. Ce folos are turma de pe urma acestui aur? Îl apără el oare de lupi?

❖ Suntem plini de gingăşie faţă de cei cărora le facem binele şi-i urâm cu patimă pe cei pe care i-am insultat de multe ori.

❖ Trebuie să obţinem bunăvoinţa acelora pe care vrem să-i ajutăm şi nu a acelora de la care aşteptăm ajutor.

❖ Nu e prea frumos caracterul aceluia care este intolerant faţă de caracterul neplăcut al aproapelui: să ne amintim că în circulaţie este şi aurul şi mărunţişul.

❖ Nu atât mintea, cât inima îl ajută pe om să se apropie de oameni şi să le fie plăcut.

❖ Despre puternicii lumii mai bine să tăcem: să-i vorbeşti de bine înseamnă aproape întotdeauna să-i linguşeşti; să-i vorbeşti de rău e periculos cât sunt încă în viaţă, şi e dovadă de ticăloşie s-o faci după ce au murit.

❖ Una dintre nefericirile cârmuitorului constă în aceea că se teme să divulge din atât de multele taine pe care le ştie. Fericirea e, pentru el, atunci când se găseşte un om care să ia pe umerii săi această povară.

❖ Oratorii seamănă într-un fel cu militarii: îşi asumă un risc mai mare decât reprezentaţii altor profesii, în schimb au o ascensiune mai rapidă.

❖ Uneori e mai simplu şi mai util să te acomodezi unui obicei străin, decât să ajustezi acest obicei după propria persoană.

❖ A ajunge la concluzia că unii oameni nu sunt capabili să judece normal şi să respingi de la bun început tot ce spun, au spus şi vor spune aceştia, înseamnă să scapi de o mulţime de dispute inutile.

❖ Contrariul absolut a ceea ce se spune despre lucruri şi oameni este adesea adevărul real în privinţa acestora.

❖ Brutalitatea, vulgaritatea, bădărănia sunt defecte de care, uneori, nu sunt scutiţi nici oamenii învăţaţi.

❖ Modestia este necesară calităţilor aşa cum siluetelor dintr-un tablou le este necesar fundalul: ea dă acestora forţă şi relief.

❖ Dreptatea, în raport cu aproapele, trebuie făcută fără întârziere; a tărăgăna în astfel de situaţii înseamnă a fi nedrept.

❖ Dați-le oamenilor asemenea funcții pe care să le apere cu riscul de a-şi pierde viața, dar şi cu speranța de a şi-o păstra: omul iubeşte şi faima şi viața.

❖ Esența politeții constă în strădania de a vorbi şi a te purta astfel încât apropiații noştri să fie mulțumiți şi de noi, şi de ei înşişi.

❖ Talent de interlocutor are nu acela care vorbeşte cu plăcere, ci acela cu care alții vorbesc cu plăcere; dacă după conversația cu dumneavoastră, persoana este mulțumită de sine, de spiritul său ascuțit, înseamnă că e mulțumită şi de dumneavoastră.

❖ Să-ți fie dor de persoana pe care o iubeşti e mai uşor decât să trăieşti cu cineva pe care urăşti.

❖ Cine se îndrăgosteşte de o femeie urâtă, o face cu toată puterea pasiunii, fiindcă o asemenea iubire e fie dovada unor capricii ciudate ale gustului acestuia, fie a farmecelor ascunse ale iubitei, mult mai puternice decât farmecele frumuseții.

❖ E greu de spus ce anume merită mai mult şovăiala: compasiune sau dispreț, şi ce e mai periculos: să iei o hotărâre greşită sau să nu iei niciuna.

❖ Rațiunea are două puncte de sprijin: trecutul şi viitorul; omul înzestrat cu o memorie vie şi clarviziune nu-şi va acuza niciodată apropiații de ceva ce, poate, a făcut el însuşi, sau să-i judece pentru fapte săvârşite în asemenea împrejurări care, odată şi odată, îl vor face şi pe el să procedeze la fel ca aceştia.

❖ Unii au suficientă minte pentru a reuşi în domeniul lor, ba chiar să-i învețe şi pe alții, dar prea puțină, pentru a nu se băga în ceva ce nu înțeleg: ies cu aplomb din granițele propriilor îndeletniciri, dar se rătăcesc pe loc şi, cu toată înzestrarea lor, încep să vorbească asemenea proştilor.

❖ Mintea tuturor oamenilor luați împreună nu-l ajută pe cel care nu are minte deloc: orbului nu-i foloseşte agerimea altuia.

❖ Succesul ne trezeşte întotdeauna simpatia față de cel care l-a dobândit: fie acesta mare demnitar sau om simplu, noi îl admirăm, ne entuziasmăm din pricina lui; o fărădelege nepedepsită e glorificată aproape ca o faptă virtuoasă, iar norocul ține locul aproape tuturor virtuților. Dacă o faptă nu se poate justifica măcar prin obținerea succesului, înseamnă că e vorba de o ticăloşie josnică, mizerabilă şi dezgustătoare.

❖ Favoritul trebuie să aibă întotdeauna grijă cum se comportă. Fiindcă dacă mă ține în anticameră mai puțin decât se obişnuieşte, dacă chipul său e mai amabil, iar sprâncenele nu aşa de încruntate, dacă mă ascultă cu bunăvoință şi mă conduce cât mai aproape de uşă, eu ştiu că îl paşte concedierea – şi nu greşesc.

❖ Adesea oamenii cad de la mare înălțime din pricina aceloraşi defecte care i-au ajutat să se cocoațe acolo.

❖ Omul se poate înălța numai în două feluri: cu ajutorul propriei îndemânări sau mulțumită prostiei altora.

❖ Omul e mincinos din fire, adevărul însă e simplu şi gol; omul îşi doreşte înfloriturі şi născociri şi, de aceea, nu are nevoie de adevăr: el îi cade din

cer de-a gata şi desăvârşit, iar omului îi place numai ceea ce a creat el însuşi - gogoşi şi braşoave.

❖ Omul care s-a îndeletnicit o vreme cu intrigile, nu se mai descurcă fără ele: orice altceva i se pare plictisitor.

❖ Cu cât apropiaţii noştri ne seamănă mai mult cu atât ne plac mai mult; a respecta pe cineva e totuna cu a-l pune pe aceeaşi treaptă cu noi.

❖ Cu cât omul vorbeşte mai puţin, cu atât are de câştigat: oamenii încep să creadă că acesta nu e lipsit de minte, iar dacă acesta nu e chiar prost, toţi vor crede că este foarte deştept.

❖ Generozitatea nu stă atât în a oferi mult, cât în a oferi la timp.

Pedro Calderón de La Barca
(1600–1681)

Dramaturg spaniol. S-a născut la Madrid şi a fost fiul unui hidalgo din Montana (Astoria). A studiat mai întâi într-un colegiu iezuit, după care, dreptul canonic în universităţile din Alcalá şi Salamanca. Începând cu anul 1619, a scris piese; ulterior s-a dedicat cu totul literaturii.

Participant la războiul cu Franţa (1635–1638), la expediţia de represiune din Catalonia (1640). În anul 1651, a fost făcut preot şi a încetat să mai scrie comedii cu reprezentare publică, iar din anul 1665, a scris în principal piese religioase şi piese la comanda curţii.

Calderón a scris aproape numai drame şi a dat naştere unui cerc de discipoli ai genului de comedie spaniolă. Inovaţiile lui au fost legate de stil şi de tehnica dramaturgică. A păstrat cele trei acte tradiţionale ale comediei, diversitatea măsurilor, caracteristică acesteia, şi tema principală a cinstei ca valoare naţională. Printre temele favorite ale lui Calderón se numără închisoarea şi libertatea. Închisorile nu sunt doar fizice – închisoare poate fi şi existenţa omului în lume, înconjurat de zidurile morţii, şi unde doar respectarea dogmelor poate aduce alinare. Structura pieselor lui Calderón este strictă, iar la baza dezvoltării acţiunii, impetuoasă şi plină de răsturnări de situaţie, stă un plan logic detaliat.

Calderón a scris în total aproximativ 120 de comedii, 80 de piese religioase, dintre care ni s-a păstrat cea mai mare parte, precum şi câteva intermedii. Dintre comedii, cele mai cunoscute sunt Primarul din Zalamea, Monstrul cel mai mare, Doctorul onoarei sale, Viaţa e un vis.

Este considerat cel mai important dramaturg al secolului de aur spaniol, întruchipare a teatrului spaniol; a influenţat atât pe romantici (P.B. Shelley), cât şi pe autorii târzii, ca Hugo von Hoffmannsthal. A murit la Madrid, la 25 mai 1681.

❖ Cea mai mare victorie e asupra ta însuţi.

❖ Există oameni care simt atâta plăcere să se plângă şi să se smiorcăie în permanenţă, încât pentru a nu o pierde sunt gata să caute singuri tot felul de necazuri.

❖ Cine alege între minte şi frumuseţe trebuie să-şi ia o amantă frumoasă şi o nevastă deşteaptă.

❖ Cine nu iubeşte defectele aceleia pe care o iubeşte, nu poate spune că este cu adevărat îndrăgostit.

❖ Un secret e cel mai bine păzit de cel care nu-l ştie.

❖ N-ar fi fost oare mai bine pentru toată lumea, în ce priveşte cinstea nevestei, să fie pedepsit Mercur, cel care i-a răpit-o, decât să fie acoperit de ruşine Argus, fiindcă i-a fost înşelată vigilenţa?

❖ Niciodată, nu daţi niciun sfat celui care vă cere doar bani.

❖ Daţi-i pace, domnule! Vă jur că se mândreşte într-atâta cu frumuseţea ei, că dacă cerul însuşi i-ar cădea la picioare, nu l-ar învrednici cu rugămintea de a se ridica şi de a-şi reocupa locul.

❖ Limba e cea mai periculoasă armă: rana făcută de săgeată se vindecă mai uşor decât cea făcută de cuvânt.

Pierre Corneille
(1606–1684)

Dramaturg francez. Membru al Academiei Franceze din anul 1647. Întemeietor al tragediei clasice franceze.

S-a născut la Rouen la 6 iulie 1606, în familia unui avocat. La insistenţele rudelor, a studiat dreptul, ba chiar a practicat avocatura, deşi toate preocupările tânărului Corneille erau legate de domeniul artelor frumoase. A scris versuri de dragoste în stilul galant, la modă în acea vreme, era nelipsit de la spectacolele trupelor care soseau în turneu la Rouen şi năzuia din tot sufletul să ajungă la Paris. În anul 1629, a arătat prima sa comedie în versuri, Mélite, actorului Guillaume Mondory, nu foarte vestit pe atunci, iniţiator al unei trupe de teatru care făcea turnee în provinciile franceze. În acelaşi an, Mondory a montat Mélite la Paris. Succesul montării a permis atât actorilor, cât şi autorului să se stabilească în capitală. Trupa lui Mondory a mai montat şi următoarele câteva piese ale lui Corneille – Văduva, Galeria de la palat, Subreta, Piaţa regală. În anul 1634, Mondory, cu sprijinul cardinalului Richelieu, a eliminat monopolul Teatrului L'Hôtel de Bourgogne, punând bazele Teatrului Marais. Richelieu a acordat o atenţie deosebită creaţiei lui Corneille, ba chiar l-a inclus în „echipa" poeţilor care scriau piese concepute de cardinalul însuşi. Corneille s-a retras însă destul de repede din acest grup: îşi căuta propriul drum în dramaturgie. Din subiectele pieselor de tinereţe dispar treptat elementele comice şi se intensifică tonalitatea dramatică, ba chiar tragică. Pe lângă comedii, care, de altfel, erau mai degrabă tragicomedii, Corneille îşi scrie primele tragedii: Clitandre, Médée. Această perioadă se încheie cu piesa Iluzia, care are un loc aparte în creaţia lui Corneille – ea este dedicată teatrului şi breslei actoriceşti.

Următoarea piesă a lui Corneille, Ciduł (1636), s-a dovedit a fi un punct de cotitură nu numai pentru dramaturgul însuşi, dar şi pentru întreaga istorie a teatrului universal. Aici se întâlneşte pentru prima dată conflictul dintre sentimente şi datorie, condiţie obligatorie a tematicii tragediei clasice. Ciduł s-a bucurat de un succes răsunător la public şi a reprezentat un triumf veritabil al dramaturgului şi al actorilor. Corneille a fost înnobilat după lunga sa aşteptare, iar cardinalul Richelieu i-a stabilit un venit. Cu toate acestea, în Academia Franceză a fost primit doar la a treia încercare; de două ori, candidatura sa a fost respinsă de „nemuritori". În această perioadă, Corneille mai scrie comentarii la unele dintre piesele sale şi trei Discursuri despre poezia dramatică (Discurs despre folosul şi specificul operei dramatice, Discurs despre tragedie şi Discurs despre regula celor trei unităţi), toate publicate în anul 1660. Aceste aspecte teoretice au fost aplicate în tragediile Horace şi Cinna. Aceeaşi direcţie este urmată în tragedia Polyeucte. Corneille interpreta conflictul dintre sentimente şi datorie din punctul de vedere al statului.

Evoluţia ulterioară a creaţiei lui Corneille este legată de perioada pregătirii Frondei (mişcare socială franceză, care a avut loc între anii 1648 şi 1653, şi îndreptată împotriva absolutismului

monarhic). Acestei perioade îi aparţin piesele Rodogune, Héraclius, Don Sanche d'Aragon (genul pieselor indicat de autor este „comedie eroică"), Nicomède şi Pertharite. În centrul acţiunii se află lupta pentru putere. Dar, în această perioadă, interesul publicului faţă de piesele lui Corneille scade, iar premiera piesei Pertharite în Teatrul L'Hôtel de Bourgogne a fost un eşec. Dramaturgul pleacă la Rouen şi decide să renunţe la îndeletnicirile literare. Peste şapte ani se întoarce însă la Paris, la invitaţia ministrului de finanţe Fouquet, aducând şi o nouă tragedie – Oedip.

Următorii 15 ani reprezintă ultima etapă a creaţiei dramatice a lui Corneille, în decursul căreia a scris câteva tragedii politice (Sertorius, Sophonisbe, Othon, Attila, Tite et Bérénice, Suréna şi altele). Între timp, publicul francez şi-a îndreptat atenţia către un alt idol, Jean Racine, care a îmbogăţit radical teatrul clasic.

În ultimii 10 ani ai vieţii, Corneille nu a mai scris pentru scenă, deşi a publicat un volum nou de teatru, în 1682. Corneille a murit la 1 octombrie 1684, la Paris.

❖ Când fără riscuri ai învins, lipsit de glorie îţi va fi triumful.

❖ Nepăsarea e un duşman mai rău ca armata străină.

❖ Dezonoarea la fel îi târăşte după ea
Şi pe acela care în iubire a trădat,
Şi pe acela care din bătălie a dezertat.

❖ De fericirea deplină nu poţi beneficia:
Când sufletul îţi este-n sărbătoare
Din neştiute griji, se isc-o tulburare
Care de fericire te separă.

❖ Zeul pasiunii e un tiran cumplit şi el este vinovat de toate nenorocirile.

❖ Zeilor nu le poate fi pe plac nicio crimă.

❖ Îndrăgostiţi găseşti uşor, dar soţi destoinici - mai puţin.

❖ Mereu, oriunde, pentru toţi, să fie judecata dreaptă.

❖ De mult s-a observat că şi curiozitatea
Le macină unora sufletul şi-aduce a iubire.

❖ Dăruiţi câte puţin - şi darul preţul şi-l va dubla:
Felul în care dăruiţi valoare dă cadoului.
Unul pierde la cărţi, iar altul
Uită să ia cu sine inelul scos din deget.
Mitocanul, dacă e generos, când face doamnei un cadou,
Îl dă de parcă de poman-ar da, şi de ruşine
Nu-i e teamă, dar s-a muncit degeaba:
A vrut să placă, dar, dăruind, insultă i-a fost gestul.

❖ Puterea pasiunii ajunge pân' la crimă:
Pe zei îi învinovăţeşte, cu soarta se ia la trântă.

❖ Spiritul ce-i educat mereu să acţioneze cu bărbăţie,
Ruşinat, mereu îşi va recunoaşte vina.

❖ Dacă inima e curajoasă,
Nu poate să aştepte momentul potrivit.

❖ Femeilor de zei le este dată
O putere nefastă asupra celor mai buni bărbaţi!

Şi-aşa ajung femeile slabe, cu o privire aruncată muritorilor,
Să domnească asupra celor puternici şi curajoşi!

❖ Pasiunea din speranţă se hrăneşte şi-odată cu ea piere:
Ca flacăra ce scade când focul nu e aţâţat.

❖ Exemplul viu e mai temeinic şi doar el e demn de urmat.

❖ Pentru aceeaşi vină, pedeapsa e aceeaşi,
Între vinovaţi nu face Themis diferenţa.

❖ Din două frumoase e mai presus aceea,
Ce gura nu-şi deschide fără rost.

❖ Când dragostea nu e falsă,
Pe-acel pe care ea nu-l îndrăgeşte noi nu-l putem iubi,
Şi orice stăruinţă sortită e pieirii.

❖ Când ne-am pierdut prietenul fidel,
Nimic nu vindecă suferinţa sufletului.

❖ Când persoana iubită nu-i aproape, iubeşti ce ai la îndemână.

❖ De e-ncheiată căsnicia, atunci să fie cununia
O legătură de nezdruncinat, n-ai voie să o rupi:
Soţii nu se cade să afle ce e despărţirea.

❖ Când pasiunea ne încinge,
Nimic n-o poate-nfrânge,
Dar scurt îi e sorocul şi în curând se stinge.

❖ Cine vorbeşte mult, spune şi multe prostii.

❖ Cine nu se teme de moarte, nu se teme nici de ameninţări.

❖ Cine frica o disprețuieşte, acela se fudulește peste măsură.

❖ Cine-şi ascunde mânia, e şi mai pe placul răzbunării.

❖ Dacă nu există pericole, nu există nici glorie.

❖ Iubirea e un rege crud, robia ei e fără margini.

❖ O dragoste înşelată nu se mai cheamă dragoste.

❖ Când onoarea e pierdută, nu mai avem dreptul la viaţă.

❖ E imposibil ca cel de-orgoliu plin să facă pasul înapoi.
El ştie că greşeşte, dar inima îi este încrezută,
Şi greu îi e să recunoască sincer.

❖ Nu-i viciu mai înfricoşător
Pe pământ, ca minciuna.
Când dă de ia,
Inima oamenilor buni
Pulsează de dezgust. Şi, descoperit fiind,
Mincinosul e acoperit de dispreţ.

❖ Cel înşelat în dragoste nu ştie ce e indulgenţa.

❖ Sufletul curajos nu devine perfid.

❖ De la credinţă la iubire drumul e scurt.
Să inspiri încredere, o, e mare lucru!

Când vei crede că el e cu-adevărat de tine-ndrăgostit,
Ai să-l iubeşti şi tu: aşa-i legea iubirii.

❖ Cine jură credinţă patriei, a terminat-o cu familia.

❖ Să mori pentru ţară - ce fericire:
Căzut cu vitejie - nemuritor în veci.

❖ Exemplul e mai eficient decât ameninţarea.

❖ Când vine e smerită, dar domneşte ca un tiran,
Dar dacă-n suflet ţie ţi-a plăcut momeala,
Să se dezbare de iubire nici sufletul nu vrea.

❖ Inimile mari sunt atinse de milă,
S-ajute pe cel slab - nu-i o slăbiciune pentru cel viteaz.

❖ Când îţi povesteşti durerea, ea adesea scade în intensitate.

❖ Doar iubirii i se cade să trezească gelozia.

❖ Reţinut e doar cel care a încetat să mai iubească.

❖ Inimile care nu ştiu ce-i tulburarea şi tumultul,
Inspiră suspiciune cu-a lor indiferenţă.

❖ Gloria măreaţă, cu care atâta ne mândrim,
Va trece, împrăştiindu-se, ca fumurile uşoare.

❖ Uşor îi e iubitei prin lacrimi să ne dezarmeze.

❖ La început suntem în stare să ne opunem pasiunii,
Atâta timp cât nu şi-a arătat puterea.

❖ Ascunde-ţi dorinţele, topeşte-ţi visele.

❖ Aşa se joaca soarta uneori cu muritorii:
Ba-n sus îi duce, ba-i zvârle în genune.
Aşa-i făcută lumea că-n fericire, uneori,
Nenorocirea e deja inclusă.

❖ Acela care a trăit în cinste toată viaţă,
Cu greu poate îndura ruşinea.

❖ Căsătoria şi iubirea sunt drumuri diferite:
Căsătoria caută câştigul, iubirea - voia bună.

❖ Ştiinţa de-a conduce nu se află din cărţi.

❖ Nu e suferinţă mai grea, decât să iubeşti cu pasiune
Pe acela care îţi va răspunde cu ură.

❖ Omul curajos e fidel cuvântului dat.

❖ Cu cât insulta vine de la un om bun, cu atât este mai adâncă.

❖ Bărbaţii au o singură onoare, îndrăgostiţii au mai multe!
Iubirea se uită uşor, dar cinstea - nu se poate.

❖ Durerea celuilalt nu-i pe măsura durerii sufletului tău.

❖ Sunt de acord să duc în spate orice nenorocire,
Dar nu accept onoarea să aibă a suferi.

❖ Cât de frumos îl face îngăduinţa pe erou!

Daniel Defoe
(1660-1731)

Poet, publicist şi romancier englez.

A fost fiul unui negustor. Şi-a făcut studiile primare la şcoala „George Fisher" din Dorking şi a continuat să studieze la Academia din Newington Green, condusă de Charles Morton, care pregătea pastori pentru biserica presbiteriană. A început să scrie versuri religioase, dar, la scurt, timp s-a apucat să practice comerţul. A făcut o vreme comerţ în Spania şi a călătorit mult în Europa Occidentală. Se cunoaşte faptul că, până în 1685, pe drumul dintre Harwich şi Olanda a fost luat prizonier de piraţii algerieni, dar a fost la scurt timp răscumpărat. Defoe s-a căsătorit cu Mary Tuffley, cu care a avut opt copii. În 1692, în urma unui faliment, pierde zestrea uriaşă a soţiei şi toate economiile personale, nemaireuşind apoi să se întremeze financiar.

În anul 1701, Defoe a scris poemul Englezul get-beget, un pamflet împotriva născocirilor legate de superioritatea de rasă, iar regele Wilhelm al III-lea a socotit această scriere drept un serviciu care merită răsplătit. Monarhul a murit însă peste un an, iar asupra lui Defoe au început atacurile din toate părţile. Partidul Tory l-a învinovăţit că l-ar fi sfătuit pe rege să dizolve parlamentul pro-francez, susţinătorii înfocaţi ai bisericii au fost jigniţi de ironiile din scrierea sarcastică The Shortest-Way with the Dissenters, iar judecătorii londonezi, în faţa cărora Defoe a fost adus sub diverse învinuiri de natură politică, erau porniţi împotriva lui din pricina nenumăratelor pamflete scrise de acesta pe seama defectelor lor. A fost condamnat să stea expus de trei ori la stâlpul infamiei, să plătească o amendă uriaşă. În tot acest timp, Defoe a stat la închisoare, unde ar fi putut să rămână până la sfârşitul zilelor, dacă nu ar fi intervenit preşedintele Camerei Comunelor, Robert Harley, conştient de valoarea lui Defoe ca jurnalist. În 1703, Harley a obţinut eliberarea lui Defoe, găsindu-i o slujbă în administraţia de stat. Defoe a început să editeze o publicaţie periodică, A Review of the Affairs of France, apărută între anii 1704 şi 1713. Dintre toate scrierile sale politice, cele publicate în Review sunt cele mai cunoscute. Între anii 1691 şi 1730, Defoe scrie şi publică aproape fără întrerupere cărţi, pamflete şi versuri. Din anul 1719, începe să scrie şi proză. După Viaţa şi incredibilele aventuri stranii ale lui Robinson Crusoe, apar Căpitanul Singleton, Moll Flanders, Jurnal din anul ciumei, Memoriile unui cavaler, Roxana. Mai scrie şi alte lucrări importante, precum Călătorie pe tot cuprinsul insulei britanice, Istoria generală a pirateriei şi Atlas comercial marinăresc.

- ❖ Teme-te de furia omului răbdător.
- ❖ Dacă vei căuta bine, vei găsi în orice situaţie ceva mângâietor.
- ❖ În clipele de ezitare, urmează cu îndrăzneală vocea interioară, dacă o auzi, chiar dacă nimic în afară de această voce nu te sfătuieşte să procedezi aşa cum îţi dictează ea.
- ❖ Toate văicărelile noastre pentru ceea ce nu avem provin dintr-o recunoştinţă insuficientă faţă de ceea ce avem.
- ❖ Un sfetnic bun poate readuce omul la viaţă, el insuflă curaj celui slab şi trezeşte în mintea omenească capacitatea de a acţiona în modul cuvenit.
- ❖ Proasta utilizare a bunurilor materiale este adesea o cale sigură spre cele mai mari nenorociri.
- ❖ La ce decizii absurde îl duce frica pe om! Frica anulează capacitatea de a dispune de acele mijloace pe care raţiunea ni le propune spre ajutor.

❖ Nu de puține ori, nostalgia după o bucurie pierdută poate să întunece toate celelalte plăceri ale lumii.

❖ Nefericiții nu au prieteni.

❖ Niciodată nu-i târziu să te deștepți.

❖ Nu-i păcat să-l înșeli pe diavol.

❖ Să rămâi fără prieteni e cea mai amară nefericire, după sărăcie.

❖ Gradul cel mai înalt al înțelepciunii omenești constă în capacitatea de adaptare la împrejurări și în menținerea calmului în pofida amenințărilor din afară.

❖ Frica este o boală care slăbește sufletul, așa cum suferințele fizice slăbesc corpul. Frica de pericol e de o mie de ori mai îngrozitoare decât pericolul însuși.

❖ Așa e făcută firea omenească: nu știm niciodată cu adevărat în ce situație ne aflăm până ce nu simțim pe propria piele o situație mai rea decât cea actuală și niciodată nu prețuim bunurile pe care le avem până când nu le pierdem.

❖ Un gând bine exprimat sună bine în toate limbile.

❖ Omul este o creatură mai puțin prevăzătoare, mai ales când se apucă să afirme că e fericit sau când e de părere că poate trăi după cum îi dictează mintea.

❖ Omul nu e suficient de înțelept să se mulțumească cu ce are.

❖ Ce îl salvează pe unul, pe altul îl duce la pieire.

Jean de La Fontaine
(1621–1655)

Scriitor francez, autor de fabule.

Făcându-se remarcat încă din copilărie printr-o fire nesupusă, a fost trimis la studii, la Paris, la Oratoriu. În anul 1657, și-a câștigat un protector în persoana ministrului de finanțe Fouquet, căruia i-a dedicat câteva poezii, inclusiv celebra Elegie a nimfelor din Vaux (1662). În anul 1665, i-a fost publicat primul volum de povești, după care au urmat alte volume, între anii 1664 și 1671; Amorurile dintre Psyché și Cupidon i-au fost publicate în 1669. În anul 1680, a terminat de publicat cele douăsprezece volume de Fabule, iar în 1683 a fost ales membru al Academiei Franceze.

❖ Scoate-mă mai întâi, prietene, din necaz, iar morala mi-o faci pe urmă.

❖ Adesea trebuie să ne temem de cei mai neînsemnați dintre dușmanii noștri.

❖ Adevărata măreție constă în a te domina pe tine însuți.

❖ Iubire, iubire, când pui pe noi stăpânire, putem zice: adio, rațiune!

❖ Tristețea zboară pe aripile timpului.

❖ Nu există nimic mai periculos decât un prieten nepoliticos.

❖ Calea acoperită de flori nu duce niciodată la faimă.

❖ E periculos să le ascunzi prietenilor ceva; dar e şi mai periculos să nu le ascunzi nimic.

❖ Răbdarea şi timpul dau mai mult decât forţa sau pasiunea.

❖ Mai multe muşte se îneacă în miere decât în oţet.

Wilhelm Gottfried Leibniz (1646–1716)

Filozof german. S-a născut la Leipzig.

Preocupările lui Leibniz au fost variate: pe lângă filozofie, el a lăsat o moştenire serioasă în logică, matematică şi fizică (a elaborat, independent de Newton, calculul diferenţial şi integral), s-a ocupat de jurisprudenţă, istorie şi filologie. Studiile de drept le-a urmat la Universitatea din Leipzig, iar pe cele filozofice, în universităţile din Jena şi Paris.

Lucrările şi le-a scris în limbile germană şi franceză. A fost membru al Societăţii Regale engleze, al Academiei de Ştiinţe din Paris, al Academiei Ştiinţelor Naturale din Roma, iar în anul 1700 a devenit întemeietorul şi primul preşedinte ale Academiei Berlineze de Ştiinţe. A prelucrat într-un stil propriu ideile fundamentale ale filozofilor europeni, de la Platon la Democrit şi de la Descartes la Hobbes, punând astfel bazele evoluţiei filozofiei clasice germane. Criteriile întemeitoare ale filozofiei erau, în viziunea lui Leibniz, universalitatea şi rigoarea judecăţii, care se puteau obţine prin respectarea a patru principii:

1. Lipsa de contradicţie a existenţei posibile sau gândite (legea contradicţiei);

2. Primatul logic al posibilului asupra realului (existentului);

3. Temeiul suficient al existenţei acestei lumi, şi nu a alteia (legea raţiunii suficiente);

4. Caracterul optim şi perfecţiunea acestei lumi ca temei al existenţei sale.

Leibniz deosebeşte în chip riguros lumea inteligibilă şi lumea percepută de simţuri. La temeiul existenţei stau elemente spirituale indivizibile, monadele, fiecare dintre acestea fiind înzestrate cu caracteristicile esenţiale de „tendinţă" şi „percepţie"

Cu toate acestea, niciuna dintre monade nu poate acţiona asupra alteia, dar fiecare dintre ele se află într-o relaţie de armonie cu celelalte datorită „armoniei predefinite" creată de Dumnezeu.

Fără a avea posibilitatea să pătrundă în viaţa unei alte monade, fiecare monadă în parte, în izolarea sa, reprezintă şi oglindeşte pe toate celelalte, dar şi întreaga lume, fiind astfel o „oglindă a Universului". Armonia monadelor se prezintă sub forma unei ierarhii în fruntea căreia se află omul, înzestrat nu numai cu capacitatea de a tinde şi a percepe, ci şi cu conştiinţă de sine.

Teoria monadelor este expusă de Leibniz în lucrarea Monadologia.

Perspectiva filozofică a problemelor teologice este prezentată în scrierea Eseuri de teodicee asupra bunătăţii lui Dumnezeu, a libertăţii omului şi a originii răului. Teoria cunoaşterii, în concepţia originală a lui Leibniz, este expusă în Noi eseuri asupra intelectului omenesc. Recunoscând că fără percepţia oferită de simţuri, activitatea intelectului ar fi imposibilă, filozoful se situează pe poziţiile raţionalismului, pe care încearcă să-l combine cu elemente de empirism.

Aplecându-se asupra celebrului postulat al empirismului englez „Nimic nu există în intelect care să nu fi existat mai întâi în simţuri", Leibniz îl completează cu formula „în afară de intelectul însuşi". Această abordare a permis acordarea unei atenţii mai mari cunoaşterii posibile, fapt care corespundea şi priorităţilor sale ontologice. Ca atare, nu este neobişnuit faptul că a fost preocupat de teoria probabilităţilor şi de teoria jocurilor, iar în lucrarea Dizertaţie despre arta combinării a anticipat câteva principii ale logicii matematice contemporane. În linii generale, filozofia lui Leibniz se caracterizează printr-o importanţă remarcabilă şi o fertilitate care i-au atras numeroşi admiratori din rândul filozofilor contemporani.

❖ Absolutul nu este nimic altceva decât suma atributelor lui Dumnezeu.

❖ Există oare satisfacție fără un pic de suferință? Cine nu a gustat amarul, nu merită dulcele, ba chiar nu e în stare să-l prețuiască. Niciun adevăr nu trebuie nesocotit.

❖ Când este o ființă liberă? Când se află în armonie cu propria existență.

❖ Demonstrația pe bază de exemple nu trebuie să fie niciodată socotită drept demonstrație totală.

❖ Invidia este o agitație (lipsă de satisfacție) a sufletului născută din aceea că bunurile dorite de noi sunt deținute de altcineva pe care noi nu-l socotim mai îndreptățit să le dețină mai mult decât suntem noi înşine.

❖ Ideile sunt un fel de materie a gândurilor.

❖ Cine nu este egal cu sine însuşi, nu este liber.

❖ Oamenii disprețuiesc nu atât viciile, cât slăbiciunea şi nefericirea.

❖ Necesitatea morală nu împiedică libertatea, fiindcă cine alege mai binele nu devine prin aceasta mai puțin liber; dimpotrivă, libertatea cea mai deplină constă mai degrabă tocmai în aceea ca nimic să nu împiedice lucrurile să se desfăşoare de-o manieră optimă.

❖ Înțeleptului nu-i este propriu să-şi cheltuiască forțele mai presus decât e necesar.

❖ La întrebarea de ce există în mod actual un număr infinit de monade, răspund: ca să fie în stare să descopere întreaga bogăție a creației divine.

❖ Prezentul e măreț laolaltă cu viitorul.

❖ Fericirea noastră n-ar trebui nicidecum să stea într-o satisfacție absolută în urma căreia n-ar mai rămâne nimic de dorit, situație care ar încuraja doar abrutizarea minții. Tendința permanentă către noi satisfacții şi noi împliniri este însăşi fericirea.

❖ Adevărul e mai răspândit decât se presupune, dar este foarte des înfrumusețat, camuflat, ba chiar minimalizat şi denaturat prin diferite depuneri care îl schimonosesc şi-l fac mai puțin folositor.

❖ Razele de lumină provenite de la mulțimea infinită de obiecte şi care trec printr-o fantă de mici dimensiuni, fără să se amestece între ele, aşa cum se poate observa într-o cameră întunecată, servesc de paradigmă a lumii spirituale rafinate.

❖ Pe oamenii modeşti, care se întâmplă să fie martorii unui gest nepotrivit, îi încearcă un sentiment asemănător cu ruşinea.

❖ Motivul oricărei armonii constă în faptul că orice substanță simplă are o asemenea natură încât starea ei ulterioră e rezultatul stării anterioare.

❖ Eu nu-i disprețuiesc pe mistici: gândurile lor sunt adesea tulburi, dar cum aceştia, de obicei, se folosesc de alegorii minunate şi de imagini mişcătoare, acest fapt poate înlesni accesul la adevăr.

❖ Eu nu disprețuiesc aproape nimic... Nimeni nu e înzestrat cu mai puțin spirit critic decât mine. Acest lucru sună ciudat, dar eu sunt de acord cu aproape

tot ce citesc. Eu ştiu prea bine cât de variate sunt lucrurile şi, de aceea, când citesc, imediat dau peste câte ceva care îl explică sau justifică pe autor.

- Aş străbate douăzeci de mile ca să-l ascult pe cel mai înverşunat duşman al meu, dacă aş putea afla ceva de la el.
- Eu sunt perfect de acord cu Malebranche şi cu Cicero când aceştia afirmă că omul nu se naşte pentru sine, ci pentru ceilalţi.
- Sunt încredinţat că un cap prost, dar dotat cu instrumente ajutătoare şi cu antrenament, îl poate întrece pe cel mai bun, aşa cum un copil poate trage cu ajutorul unei rigle o linie mai dreaptă decât o face un maestru cu mâna liberă.
- Limba este cea mai bună oglindă a spiritului omenesc, iar cu ajutorul unei analize atente a înţelesurilor cuvintelor putem pricepe cel mai bine activitatea intelectului.

John Locke
(1632–1704)

Filozof englez.

S-a născut într-o familie de mici fermieri. A absolvit şcoala din Westminster şi Universitatea Oxford, unde, mai târziu, a şi predat. În anul 1668, a fost ales membru al Societăţii Regale engleze; cu un an mai înainte, devenise medic de familie, iar apoi secretar personal al lordului Ashley, datorită căruia s-a apropiat de viaţa politică activă. Preocupările lui Locke, pe lângă filozofie, s-au manifestat în domeniile medicinei, chimiei experimentale şi meteorologiei. În anul 1683, a fost nevoit să emigreze în Olanda, unde s-a alăturat cercului din jurul lui Wilhelm de Orania, iar după urcarea acestuia pe tronul Angliei, în 1689, Locke se întoarce acasă.

Locul central în concepţia lui Locke îl ocupă teoria cunoaşterii. Critică cartezianismul şi filozofia scolastică universitară (în Eseu asupra intelectului omenesc). Neagă existenţa „ideilor înnăscute", socotind că izvorul întregii cunoaşteri este exclusiv experienţa exterioară, formată din impresii, şi interioară, formată în urma reflexiei. Este vorba despre celebra teorie a „tablei goale", tabula rasa. Temeiul cunoaşterii îl reprezintă ideile simple, generate în intelect de atributele primare ale corpurilor (întindere, densitate, mişcare) şi de cele secundare (culoare, sunet, miros) Prin combinarea, compararea şi abstractizarea ideilor simple se formează ideile complexe (substanţe, relaţii, numere). Criteriul de veridicitate al ideilor constă în limpezimea şi precizia acestora. Cunoaşterea însăşi se împarte în intuitivă, demonstrativă şi senzitivă.

Locke consideră statul drept un rezultat al unui acord reciproc, dar situează pe primul plan nu atât principiile de drept, cât pe cele morale privind comportamentul oamenilor, socotind „domnia moralei" drept principala condiţie a bunăstării unui stat. Normele moralei reprezintă temeiul pe care se construiesc relaţiile dintre oameni. Acestea se sprijină pe faptul că înclinaţiile naturale ale oamenilor sunt îndreptate spre facerea de bine.

Vederile politico-sociale ale lui Locke sunt exprimate în Două tratate despre guvernare; primul dintre ele este dedicat criticii fundamentului divin al puterii regale absolute, iar al doilea, dezvoltării teoriei despre monarhia parlamentară constituţională. Locke nu recunoaşte puterea monistă absolută în stat, demonstrând necesitatea separării ei în legislativă, executivă şi „federativă" (aceasta din urmă ocupându-se de relaţiile externe ale statului) şi admiţând dreptul poporului de a schimba guvernul

În chestiunile religioase, Locke a ocupat poziţia toleranţei religioase pe care o aşeza la baza libertăţii de credinţă. Recunoştea necesitatea revelaţiei divine din pricina finitudinii raţiunii

umane, fiind prezentă la el şi o înclinaţie spre deism, pe care a expus-o în tratatul Caracterul rezonabil al creştinismului.

- La omul prost educat, curajul devine bădărănie, erudiţia, pedanterie, spiritul, bufonerie, simplitatea, grosolănie, blândeţea, linguşeală.
- Marea artă de a învăţa multe constă în a te apuca dintr-odată de cât mai puţine.
- Probabilitatea repară neajunsurile cunoaşterii.
- Voinţa şi dorinţa nu trebuie amestecate... Eu vreau să fac ceva ce înclină într-o direcţie, în timp ce dorinţa înclină în altă direcţie, cu totul opusă.
- Douăzeci de greşeli pot fi iertate mai uşor decât o singură nesocotire a adevărului.
- Nouăzeci la sută dintre oamenii cu care ne întâlnim sunt aşa cum sunt – buni sau răi, de folos sau inutili –, datorită educaţiei.
- Acţiunile oamenilor sunt cei mai buni tălmaci ai gândurilor lor.
- Virtutea este aplaudată nu pentru că e dată prin naştere, ci pentru că este utilă.
- Exemplele proaste acţionează fără îndoială mai eficient decât regulile bune.
- O parte importantă a eticii ar putea fi formulată cu o asemenea limpezime capabilă să dea omului care gândeşte atât de puţine motive de îndoială, pe cât de puţine îndoieli îi ridică demonstraţiile matematice.
- Din analiza propriei noastre persoane şi a ceea ce aflăm cu precizie din propria noastră constituţie, intelectul nostru ne conduce la aflarea acelui adevăr incontestabil şi neîndoilenic că există o fiinţă veşnică, atotputernică şi atotştiutoare. Nu e important cum se numeşte, fie chiar şi „Dumnezeu", importantă e existenţa ei. Adevărul, asemenea aurului, nu e mai puţin preţios, doar pentru că a fost de curând scos din mină.
- Curajul este paznicul şi sprijinul tuturor celorlalte virtuţi, iar cel lipsit de curaj e puţin probabil să fie ferm în îndeplinirea datoriei şi să manifeste toate calităţile unui om cu adevărat onorabil.
- Cu toţii suntem cameleoni în felul nostru, împrumutând culoarea lucrurilor alături de care ne aflăm.
- Nu se poate să nu ne placă o purtare omenoasă, prietenoasă şi politicoasă, oriunde am întâlni-o. O fire liberă şi sigură pe sine, care nu e josnică şi îngustă, care nu e arogantă şi obraznică, neatinsă de niciun mare defect, acţionează cu farmec asupra oricui.
- Zeflemeaua e cel mai rafinat mijloc de a înfăţişa defectele celorlalţi.
- Nimănui nu i-a reuşit până acum să fie atât de viclean, încât să-şi poată ascunde această calitate.
- Nimic nu pătrunde atât de fără ştire şi de adânc în sufletul omului ca exemplul: orice trăsătură rea pe care oamenii au băgat de seamă că o au şi pe care şi-au trecut-o cu vederea, le inspiră doar dezgust şi ruşine când li se înfăţişează dinaintea ochilor, dar la alţii.

- A avea autoritatea unui dictator şi a-i face pe ceilalţi să accepte orice drept principiu înnăscut care poate servi pedagogului, înseamnă a avea putere asupra oamenilor.
- Învăţarea ştiinţelor înlesneşte dezvoltarea virtuţilor la oamenii cu bune aptitudini spirituale; la oamenii care nu sunt înzestraţi cu astfel de aptitudini, ea duce doar la faptul că aceştia devin mai proşti şi mai neînvăţaţi.
- Scopul principal al intrării oamenilor într-o societate este năzuinţa de a se folosi în mod paşnic şi lipsit de pericole de propria avere, iar legile care reglementează acea societate sunt principalul instrument şi cale în vederea acestui lucru.
- Bunăstarea întregului popor depinde de corecta educare a copiilor.
- Viciul nu stă în faptul că ai dorinţe, ci în incapacitatea de a le supune regulilor raţiunii; nu e vorba, aşadar, de faptul că aveţi sau nu anumite inclinaţii, ci de capacitatea de a le guverna sau de a renunţa la ele.
- Familiarizarea cu lucrurile din jur ne stinge uimirea, dar nu ne scapă de ignoranţă.
- Intelectul, asemenea ochiului, ne dă posibilitatea să vedem şi să percepem toate celelalte lucruri, dar nu oferă niciun fel de informaţii despre sine însuşi: e nevoie de îndemânare şi efort să-l aşezăm la o oarecare distanţă şi să-l transformăm în propriul său obiect.
- Între oameni cu o educaţie identică există o mare inegalitate în ce priveşte posibilităţile.
- Viclenia este totuna cu absenţa raţiunii: nefiind în stare să-şi atingă scopurile în mod direct, ea încearcă s-o facă prin escrocherii şi pe căi ocolite; nenorocirea e că viclenia te ajută o singură dată, după care devine o piedică.

John Milton
(1608–1674)

Poet englez. În anul 1632, a terminat studiile la Universitatea din Cambridge, cu titlul magna cum laude. Deja în operele timpurii ale lui Milton s-a făcut simţită cunoaşterea filozofiei lui Frances Bacon, apropierea de poezia puritană: Voiosul şi Contemplativul (diptic liric) şi poemul dramatic Comus – o alegorie a luptei dintre castitate şi viciu. În anul 1638, Milton publică elegia Lycidas, plină de aluzii la conflictele politico-religioase din Anglia. A scris pamfletul Areopagitica (1644) în apărarea libertăţii imprimării cărţilor, ameninţată de o lege adoptată de Parlament, care permitea cenzura. Cartea Eikonoklastes, care argumentează condamnarea şi execuţia regelui Carol I ca tiran, ucigaş şi inamic pe faţă al statului englez, inaugurează o polemică deschisă cu pamfletiştii regalişti din Anglia şi din Europa continentală. În două pamflete, intitulate În apărarea poporului englez, Milton a luat poziţie în calitate de susţinător al suveranităţii republicii engleze.

În pamfletele scrise între anii 1659 şi 1660, Milton atrăgea atenţia asupra faptului că triumful Restauraţiei va conduce la renaşterea tiraniei. Din această perioadă provin traducerile Psalmilor şi un număr de sonete.

După restaurarea Stuarzilor (1660), scrierile lui Milton, Eikonoklastes şi ambele pamflete În apărarea poporului englez au fost arse în piaţă.

John Milton este autorul poemelor pe teme biblice Paradisul pierdut *şi* Paradisul regăsit *şi, de asemenea, al unei* Istorii a Britaniei. *Spre sfârşitul vieţii scrie tragedia strălucitoare,* Samson Agonistes *(1671).*

- ❖ Cine domneşte înlăuntrul sinelui şi îşi domină pasiunile, dorinţele şi temerile, acela e mai puternic decât un rege.
- ❖ Dragostea nu trebuie să înnegureze, ci să însenineze, nu să tulbure, ci să lumineze gândul, fiindcă ea trebuie să-şi facă loc în inima şi în raţiunea omului, şi nu să-i servească doar de distracţie pentru simţurile exterioare, care stârnesc doar pasiunea.
- ❖ Poate că cel ce stă şi aşteaptă nu slujeşte mai puţin Voinţei Supreme.
- ❖ Eu nu pot să laud o virtute slabă şi sfioasă, lipsită de agilitate şi închisă în sine, care nu iese la atac şi nu are duşmani, şi care se furişează prin viaţă, în loc să alerge prin foc şi fum după cununa nemuririi.

Molière (Jean Baptiste Poquelin) (1622-1673)

Dramaturg francez, actor, reformator al teatrului.

Între anii 1631 şi 1639, a studiat la prestigiosul Collège de Clermond iezuit. În 1640, a studiat ştiinţele juridice la Universitatea din Orléans. În luna iunie a anului 1643, a fondat, împreună cu familia Béjart, trupa „Teatrului Ilustru". În anul 1655, a scris prima sa comedie în versuri în cinci acte, Nechibzuitul sau Boroboaţele, *urmată, în 1656, de* Dragoste cu toane. *Către 1658, trupa lui Molière a devenit cea mai populară trupă de comedianţi din Franţa. În 1659, a montat o comedie în proză într-un singur act,* Preţioasele ridicole. *În anul 1660, a fost jucată cu acelaşi succes comedia de situaţii* Sganarelle sau încornoratul imaginar.

Prima comedie cu adevărat clasică a fost Şcoala femeilor. *În ianuarie 1664, s-a jucat* Căsătorie cu de-a sila, *în mai,* Tartuffe sau impostorul. *În primăvara lui 1665, i-a fost suspendat spectacolul cu piesa* Don Juan sau ospăţul de piatră. *În 1666, Molière a montat spectacolul cu comedia* Mizantropul. *În 1668, s-a jucat comedia* Amfitrionul, *urmată de* George Dandin sau Soţul zăpăcit *şi de* Avarul.

Între 1669 şi 1671, a montat comediile Domnul de Pourceaugnac, Amanţii magnifici, Contesa de Escarbagnas, *cea mai bună dintre piesele sale,* Burghezul gentilom, *şi tragedia-balet* Psyché. *În martie 1672, Molière a prezentat publicului comedia* Femeile savante. *În iarna anului 1672, a scris ultima comedie-balet,* Bolnavul închipuit. *La data de 17 februarie 1673, la cea de-a patra reprezentaţie cu acest spectacol, Molière a făcut infarct şi, după câteva ore, a murit.*

- ❖ Virtutea e neputinciosă în lupta cu bârfa.
- ❖ Raţiunea te deşteaptă, iar pasiunea te orbeşte.
- ❖ În iubire, prefăcătoria seamănă foarte tare cu adevărul.
- ❖ O greşeală nu dăunează, dar divulgarea ei, da.
- ❖ Să tulburi lumea ispitind-o, iată ce-i păcat – şi mare,
  Dar nu e grav dacă greşeşti, când îţi este greşeala învăluită-n taină.
- ❖ Cea mai bună dovadă de iubire este supunerea în faţa voii celui pe care îl iubeşti.

❖ Gramatica le porunceşte chiar şi regilor.

❖ Virtutea este primul semn de nobleţe, iar numelor le dau mai puţină importanţă decât faptelor.

❖ O viaţă urâtă duce la o moarte urâtă.

❖ Invidioşii mor, dar invidia - niciodată.

❖ Atracţia care se naşte conţine în sine un farmec inexplicabil, şi toată frumuseţea iubirii stă în schimbări.

❖ O origine nobilă lipsită de virture nu înseamnă nimic. Noi participăm la faima înaintaşilor noştri numai în măsura în care şi noi înşine tindem să ne asemănăm lor. Strălucirea faptelor lor, care ne luminează şi pe noi, ne obligă să le acordăm aceeaşi onoare, să le călcăm pe urme, şi să nu le trădăm virtuţile, dacă vrem să ne socotim cu adevărat urmaşii lor.

❖ Ce plăcut e să ştii că ai aflat ceva!

❖ Când suntem gata să ne supunem poruncii simţurilor,
Ruşinea ne împiedică mereu s-o recunoaştem.

❖ Învăţaţi să descoperiţi dincolo de răceala cuvintelor
Tumultul din suflet şi chemarea inimii gingaşe.

❖ Când vorbeşte un om înveşmântat în mantie şi cu tichie pe cap, orice absurditate devine erudiţie, şi orice prostie - un discurs raţional.

❖ Când fata este dusă la altar cu sila,
Şi virtutea îşi află adesea sfârşitul.
Fiindcă soţul poate fi liniştit în ce priveşte cinstea
Numai dacă el însuşi e demn de-a fi iubit.
Şi dacă soţilor ceva le creşte-n frunte,
Sunt singuri vinovaţi - nu soaţa şi nici soarta.

❖ Dacă ai fost adânc rănit în suflet,
Plăteşte cu uitarea - aşa ne spune mândria;
Nu poţi să uiţi? Atunci, măcar prefă-te.

❖ Nu te umili.

❖ O femeie frumoasă îşi poate permite orice, femeii frumoase i se poate ierta orice.

❖ Morala se-ntăreşte, când carnea se-ofileşte.

❖ Cine a câştigat timp - a câştigat tot în final.

❖ Cine e întotdeauna mohorât, gelos şi posac,
Acela nu prea are succes în dragoste.

❖ Cine nu a ştiut ce-i iubirea, e ca şi cum n-ar fi trăit.

❖ Cine nu şi-a pierdut măcar o dată-n viaţă raţiunea?

❖ Cine se teme exagerat de coarne, să nu se-nsoare - alt remediu nu există.

❖ Există mincinoşi plini de evlavie, la fel cum există viteji mincinoşi.
Luptătorii curajoşi nu păcătuiesc prin fanfaronadă,

Iar evlavioşi sunt aceia care ne dau un exemplu,
Şi nu se poartă c-o fandoseală prefăcută.

❖ O dragoste geloasă seamănă mai degrabă cu ura.

❖ Viciile la modă par virtuți.

❖ Oamenii tineri se poartă urât, fiindcă, cel mai adesea, sunt prost educați de părinți.

❖ Uneori iubim fără s-o ştim,
Şi-adesea numim iubire o fantezie deşartă.

❖ Nu există pe lume remediu împotriva bârfei.

❖ Trebuie să trăim cinstit şi să disprețuim cleveteala,
Iar intrigații să vorbească cât or vrea.

❖ Fumul de tămâie nu te hrăneşte. Omenirii nu-i sunt de ajuns doar laudele, dă-i ceva mai consistent; cel mai bun mod de a stimula pe cineva e să-i pui ceva în mână.

❖ Nu există nimic mai dulce decât să înfrângi împotrivirea unei femei frumoase.

❖ Iubirea nu-i condusă de rațiune.

❖ O carte de înțelepciune face din prost mai prost.

❖ Lucrurile nu se mişcă din vorbe. Trebuie să acționezi, nu să vorbeşti, faptele rezolvă o dispută mai bine decât cuvintele.

❖ Imită-i pe oameni în înclinațiile lor, urmează-le regulile, fii îngăduitor cu slăbiciunile lor, entuziasmează-te de faptele lor, - şi vei face cu ei tot ce vrei; asta e cea mai bună cale, nu trebuie să te prefaci... Nu te teme de exagerări, asta va pricepe şi cel mai deştept dintre oameni, ca şi ultimul prost, va înghiți pe nemestecate cel mai curat absurd, cea mai limpede prostie, dacă hrana e învelită în linguşeală. Nu se poate spune că aşa ceva e cinstit, dar trebuie să te adaptezi oamenilor de care ai nevoie. Dacă altă cale nu există, vinovat nu e cel care linguşeşte, ci cel care vrea să fie linguşit.

❖ Sinceritatea nu-i un viciu.

❖ Prefăcătoria îi solidarizează pe cei pentru care fățărnicia este un istrument de cautiune.

❖ Cel mai nesuferit lucru în dragoste e calmul.

❖ Fericirea senină poate plictisi, în viață e imposibil să eviți fluxurile şi refluxurile: odată cu obstacolele se aprinde şi iubirea mai tare, iar desfătarea e mai de preț.

❖ Lovitura puternică a viciului e resimțită când ajunge să fie cunoscută lumii întregi. Mustrarea e suportabilă, dar batjocura e de departe altceva. Nimic nu vrea să fie caraghios.

❖ Orice s-ar zice, în om există ceva atât de neobişnuit, ce nu poate explica niciun savant.

Montesquieu (Charles Louis De Secondat, Baron) (1689-1755)

Filozof francez, jurist, una dintre cele mai importante figuri ale iluminismului.

Montesquieu a fost un celebru partizan al principiului separației puterilor executivă, legislativă și judecătorească, drept garanție a respectării legii.

S-a născut în castelul din La Brède și a purtat titlul de baron de la Brède. A studiat la colegiul catolic de la Juilly, continuând apoi cu studii de drept la Universitatea din Bordeaux, devenind avocat în anul 1708.

După ce, în 1721, și-a câștigat simpatia în rândul cititorilor cu o satiră vie la adresa societății franceze, intitulată Scrisori persane, Montesquieu a fost ales, în 1728, membru al Academiei Franceze. În același an, a plecat într-o călătorie prin Austria, Italia și Olanda.

Considerații asupra cauzelor măreției și decadenței romanilor este o carte de mici dimensiuni, dar foarte importantă pentru opera lui Montesquieu. Despre spiritul legilor este lucrarea de o viață a gânditorului, care a fost inclusă în anul 1751 în „Indexul cărților interzise", din pricina poziției critice a acestuia la adresa absolutismului; lucrarea mai cercetează și diferitele forme de guvernare.

Este înmormântat la Biserica Saint-Sulpice din Paris.

- Autorii sunt actori.
- Nici măcar rațiunea nu caută întotdeauna belșugul, iar oamenii aproape întotdeauna se acomodează mai ușor în centru decât la extreme.
- În vremurile de sălbăticie, oamenii nu au îndoieli nici măcar atunci când se săvârșesc cele mai mari rele, iar în Epoca Luminilor, ei tremură chiar și în prezența celui mai mare bine. Ei simt vechiul rău, văd căile prin care îl pot îndrepta, dar, odată cu aceasta, văd și răul cel nou care decurge din această îndreptare.
- Educația dă naștere în noi ideilor, ea deține un canal prin care ideile trec în capul nostru. Educația noastră este o fabrică de idei.
- Atunci când caracterul este frumos în linii mari, nu e o nenorocire dacă se fac simțite și unele defecte.
- Cruzimea legilor împiedică respectarea lor.
- Invidiosul își este sie însuși dușman, fiindcă suferă de un rău pe care și-l face singur.
- Când sălbaticii din Louisiana vor să rupă un fruct din copac, ei taie copacul din rădăcină și apoi îi rup fructul. E tot un fel de guvernare despotică.
- Cea mai bună metodă de a insufla copiilor dragostea de țară e ca dragostea aceasta să existe și la părinți.
- Orice mărire, orice forță, orice autoritate, este relativă.
- Oamenii se nasc virtuoși, iar dreptatea este o calitate intrinsecă a lor, ca și existența însăși.
- Lumea ființelor raționale de departe nu este guvernată așa de bine ca lumea fizică, atâta timp cât, deși are legi care sunt prin natura lor neschimbătoare, ea nu le urmează cu aceeași consecvență cu care lumea fizică le urmează pe ale sale.
- Trebuie să trăiești în lume - astfel sună prima lege naturală a omului.

- Trebuie să înveți mult ca să știi măcar puțin.
- Nu e nevoie să obții cu ajutorul legilor ceea ce se poate obține prin îmbunătățirea moravurilor.
- Nedreptatea permisă față de unul este o amenințare pentru toți.
- Trândăvia slăbește curajul mai mult decât orice alt viciu.
- Cea mai dură tiranie este aceea care se manifestă la adăpostul legii și sub stindardul dreptății.
- Libertatea este dreptul de a face tot ce permit legile. Libertatea individului și libertatea cetățeanului nu coincid întotdeauna.
- Există adevăruri în privința cărora nu e suficient să convingi pe cineva, fiindcă acestea trebuie simțite; astfel sunt adevărurile moralei.
- Femeia are o singură posibilitate de a fi frumoasă, dar există o sută de mii de posibilități să fie atrăgătoare.

Isaac Newton
(1643–1727)

Matematician, fizician, alchimist și istoric englez.

S-a născut într-o familie de fermieri. La 12 ani a fost admis la școala din Grantham, iar în anul 1661, la Trinity College din Cambridge în calitate de „bursier" (așa erau denumiți studenții săraci, nevoiți să presteze diverse munci în cadrul colegiului, pentru a se putea întreține). După absolvirea universității, între anii 1665 și 1667, încep să i se formeze ideile care l-au condus la inventarea calculului diferențial și integral, la inventarea telescopului cu oglindă și la descoperirea legii gravitației universale. La Cambridge a realizat experimente asupra descompunerii luminii.

În 1668, i-a fost acordat titlul de magistru. În 1671, Newton a construit un al doilea telescop cu oglindă, de dimensiuni mai mari și de o calitate mai bună. Lui Newton îi aparțin reprezentările, bazate pe experimente de mare finețe, despre razele de lumină monocromatice și periodicitatea atributelor lor, principii care stau la baza fizicii optice.

În anul 1687, Newton a publicat prima sa lucrare de proporții, Principiile matematice ale filozofiei naturale, care pune nu numai bazele mecanicii raționale, dar și ale științei naturale matematice. Principiile conțineau legile dinamicii, legea gravitației universale cu aplicări efective la mișcarea corpurilor cerești, principiile teoriei mișcării și a rezistenței la lichide și gaze, elemente de acustică.

În 1705, pentru meritele sale în domeniul științelor, regina Ana i-a dat titlul de cavaler. În ultimii ani de viață, Newton s-a dedicat studierii teologiei, istoriei antice și biblice. Este înmormântat în panteonul național englez, la Westminster Abbey.

- Geniul reprezintă răbdarea gândirii îndreptată într-o direcție voită.
- Nu inventez ipoteze. Dacă am văzut mai departe ca alții, e pentru că am stat pe umerii unor giganți.
- Natura e simplă și nu face exces de cauze inutile.
- Mă socotesc asemenea unui copil care, jucându-se pe malul mării, a găsit câteva pietricele mai netede și câteva scoici mai pestrițe decât alții, în timp ce oceanul nesfârșit al adevărului se așternea necercetat dinaintea ochilor mei.

Blaise Pascal
(1623–1662)

Matematician, fizician, filozof şi scriitor francez.

S-a născut în familia unuia dintre cei mai buni jurişti din oraşul Clermond (astăzi Clermond-Ferrand). Tatăl său, profund interesat de matematică, i-a insuflat dragostea pentru această ştiinţă şi fiului, care, ulterior, a devenit unul dintre cei mai importanţi matematicieni şi fizicieni ai Franţei. Succesele incredibile ale lui Blaise sunt până în prezent considerate manifestări strălucite ale talentului vecin cu genialitatea.

A scris primul tratat de matematică la vârsta de 17 ani. Mai departe, descoperirile sale au urmat una după alta. Cu toate acestea, succesul nu l-a ameţit şi, spre vârsta de 30 de ani, s-a aplecat cu un interes deosebit asupra religiei şi filozofiei. Blaise a devenit un discipol al jansenismului – teoria care se opunea catolicismului ortodox şi care nega libertatea voinţei, care recunoştea predeterminismul şi impunea adepţilor săi ascetismul şi o autodesăvârşire etică lipsită de compromisuri. Scrisorile către un provincial – o capodoperă a prozei satirice în care este demonstrată întreaga inconsistenţă a doctrinelor iezuite – sunt scrise de Pascal împotriva iezuiţilor, socotiţi drept adversari ai janseiştilor.

Pascal şi-a petrecut ultimii ani de viaţă în mănăstirea Port-Royal des Champs, un loc considerat în acea vreme drept centrul intelectual al capitalei Franţei.

După moartea sa, a văzut lumina tiparului scrierea Cugetări, *a cărei publicare a fost finanţată de prietenii apropiaţi şi de către admiratori. În* Cugetări, *Pascal oferă o reprezentare a tragismului şi fragilităţii omului aflat între două prăpăstii – infinitul şi nulitatea (omul este o „trestie gânditoare"). Cele scrise de Pascal în* Cugetări *i-au fost profund cunoscute şi lui însuşi. Despre sine însuşi, scria: „Eu sunt de partea acelora care, gemând, caută adevărul"*

- Adevărurile divine nu pot fi obiectul artei persuasiunii, fiindcă ele depăşesc în chip absolut natura.
- Ne vom strădui, aşadar, să gândim bine - iată începutul unei purtări morale. Nu există o nefericire mai mare ca atunci când omul începe să se teamă de adevăr, să nu fie demascat de acesta.
- Totul este creat şi determinat de un Creator unic: rădăcinile, crengile, roadele, cauzele şi efectele.
- Toate astrele, bolta cerească, stelele, pământul şi regatele lui nu fac cât cea mai umilă dintre minţi, fiindcă aceasta le cunoaşte pe toate, inclusiv pe sine însăşi, pe când astrele nu ştiu nimic. Dar toate astrele, luate laolaltă, nu fac nici măcar cât o singură pornire de milă - acest fenomen ţine de o ordine incomparabil mai înaltă.
- Cel mai mult sunt preţuite acele fapte nobile care rămân neştiute.
- Geometria este o cale minunată de verificare a puterilor noastre intelectuale, şi nicidecum obiectul aplicării lor.
- Chiar şi cel mai strălucitor discurs produce saţietate dacă durează prea mult.
- Concluziile la care omul ajunge prin reflecţie personală îl conving adesea mai tare decât cele care i-au venit altuia în minte.
- Căutarea adevărului nu se face cu bucurie, ci cu nelinişte şi tulburare;

dar, oricum, trebuie să-l cauți, fiindcă dacă nu-l găsești și nu-l îndrăgești, vei pieri.

❖ Elocința adevărată nu are nevoie de știința oratoriei, la fel cum morala adevărată nu are nevoie de știința despre morală.

❖ Cine nu vede agitația lumii, este el însuși un agitat.

❖ Oamenilor li se predau vrute și nevrute, numai cinstea nu, în timp ce oamenii năzuiesc să se facă remarcați tocmai prin cinste, adică exact prin ceva ce n-au învățat-o niciodată.

❖ Ne îndreptăm nepăsători spre prăpastie, acoperindu-ne ochii cu ce nimerim, numai să nu vedem încotro alergăm.

❖ Întotdeauna iubim nu omul, ci numai calitățile sale. Nu vom râde, așadar, de oamenii care cer să fie respectați pentru rangurile și pozițiile lor, fiindcă îl iubim pe om doar pentru calitățile dobândite în schimbul acestora.

❖ Încercăm să-i imităm pe oamenii mari mai mult după slăbiciunile, decât după calitățile lor.

❖ Ar fi mult mai filozoficește să trăim simplu și în pace.

❖ Ne alină orice mărunțiș, fiindcă orice mărunțiș ne poate arunca în dezolare.

❖ Nu-l pot scuza pe Descartes: ar vrea, în filozofia lui, să o scoată la capăt fără Dumnezeu, dar asta nu l-a împiedicat să-l folosească pe Dumnezeu pentru a da lumii primul impuls, care a pus-o în mișcare, după care nu a mai avut nevoie de El.

❖ Ignoranța are uneori un avantaj în fața omului cultivat prin aceea că nu trăiește cu ideile celor morți.

❖ Inconsecvența, plictisul, neliniștea – iată condițiile existenței omenești.

❖ Nu e bine să fii prea liber. Nu e bine să nu ai nevoie de nimic.

❖ Puneți un filozof pe o scândură lată deasupra unei prăpăstii, și oricât l-ar asigura rațiunea că nu-l paște niciun pericol, imaginația tot va ieși învingătoare.

❖ De ce cunoștințele mele sunt limitate? De ce sunt mic de statură? De ce durează viața pe pământ o sută, și nu o mie de ani? De ce natura s-a oprit la această cifră și nu la alta, deși sunt în număr infinit și nu există niciun temei să fie aleasă tocmai aceasta?

❖ De ce lumea preferă majoritatea? Pentru că are dreptate? Nu, pentru că e puternică.

❖ La cât de ignorant sunt în materie de morală, știința despre lucrurile exterioare nu mă alină în momentele de tristețe, în vreme ce știința moralei mă alină în ce privește ignoranța mea față de lucrurile exterioare.

❖ Natura se repetă: sămânța sădită în pământ gras dă rod; gândul sădit într-o minte receptivă dă rod; numerele repetă spațiul, deși sunt foarte diferite de acesta.

❖ Să nu se spună că n-am spus nimic nou: noutatea stă în dispunerea materialului. Când se joacă leapşa, se foloseşte una şi aceeaşi minge, dar unul loveşte mai bine decât altul.

❖ Să zicem că omul nu are niciun câştig de pe urma minciunii - asta nu înseamnă că spune adevărul: pur şi simplu minte de dragul minciunii.

❖ Râurile sunt nişte drumuri care se mişcă singure şi ne poartă încotro vrem să ajungem.

❖ Cu câtă uşurinţă şi mulţumire de sine face omul rău, atunci când e convins că face bine!

❖ Câte puteri ale lumii nici măcar nu bănuiesc că eu exist!

❖ Conştiinţa este cea mai bună carte de morală de care dispunem; e bine să ne uităm prin ea cât mai des.

❖ Dreptatea şi adevărul sunt două tăişuri atât de fine încât instrumentele noastre sunt prea grosolane ca să le măsoare cu precizie. Atingându-le, acestea se turtesc şi se sprijină pe banalităţile din jurul lor, adică mai degrabă pe minciună decât pe adevăr.

❖ Virtutea unui om se judecă nu după pornirile entuziaste, ci după faptele de zi cu zi.

❖ Doar atunci când am terminat o lucrare, ne e limpede cu ce ar fi trebuit s-o începem.

❖ Cine şi-a ales adevărul drept călăuză şi datoria drept scop poate să se încreadă cu curaj în Providenţă.

❖ Iubirea nu are vârstă, ea este mereu nouă.

❖ Vreţi ca oamenii să creadă în virtuţile voastre? Nu vă lăudaţi cu ele!

❖ Omul nu este nici înger şi nici fiară, şi cu cât se preface mai mult că e înger, cu atât mai mult se aseamănă cu o fiară.

❖ Omul nu e capabil din fire să meargă într-o singură direcţie: el când merge înainte, când se întoarce.

❖ Omul este întruna dezbinat între raţiune şi pasiuni.

❖ Sensibilitatea omului faţă de mărunţişuri şi nesimţirea faţă de cele mai importante lucruri, nu e oare un semn de perversitate monstruoasă?

❖ Cu cât oamenii sunt mai luminaţi, cu atât le sunt mai evidente şi măreţia şi nimicnicia omenească.

❖ Cu cât omul e mai deştept, cu atât găseşte în cei cu care intră în contact ceva asemănător lui. Pentru omul mediocru, toţi oamenii sunt la fel.

❖ Ce să fie conceptele noastre înnăscute, dacă nu concepte cu care ne-am deprins? Oare copiii nu le asimilează de la părinţi, aşa cum fac animalele cu arta vânătorii?

William Penn
(1644–1718)

Om politic englez.

A fost membru al mişcării religioase a quakerilor. În anul 1681, a primit de la regele Carol al II-lea Stuart un document care îi garanta dreptul de proprietate asupra unui teritoriu important în America de Nord, unde a întemeiat o colonie, cunoscută mai târziu sub numele de Pennsylvania. De guvernarea coloniei se ocupa Adunarea Coloniştilor; pe teritoriul acestei colonii a fost declarată toleranţa religioasă. Începând cu anul 1684, Penn a trăit mai mult în Anglia.

❖ A fi nevinovat înseamnă a nu avea nicio vină, iar a fi binefăcător înseamnă a-ţi depăşi propriile sentimente şi intenţii negative.

❖ Feriţi-vă de linguşitori – aceştia sunt tâlhari deghizaţi.

❖ Fiecare lovitură pe care o dăm când suntem furioşi se va întoarce, în cele din urmă, împotriva noastră.

❖ Una dintre cele mai funeste greşeli pe care le facem e să stricăm un lucru bun printr-o utilizare necorespunzătoare.

❖ Primul se supără cel care nu are dreptate.

❖ Cel care trăieşte de dragul vieţii veşnice nu se teme de moarte.

Petru I al Rusiei (cel Mare)
(1672–1725)

Ţar rus din anul 1682 (a guvernat din 1689), primul împărat rus începând din anul 1721.

Fiul cel mic al ţarului Alekşei Mihailovici Romanov. A realizat reforme în privinţa guvernării statului (au fost create senatul, colegiile, organele superioare de control şi anchetă ale statului, a supus Biserica statului, pe timpul lui a fost construită noua capitală a Rusiei, Sankt-Petersburg).

S-a folosit de experienţa ţărilor din vestul Europei pentru dezvoltarea industriei, comerţului, culturii. A dus o politică economică eficientă (apariţia manufacturilor, a atelierelor de metalurgie şi exploatărilor miniere, a şantierelor navale, a porturilor, canalelor). A condus armata în timpul campaniilor de la Marea Azov (1695–1696), al Marelui Război al Nordului (1700–1721), în timpul campaniei de pe Prut (1711), în războiul ruso-persan (1722–1723); a condus soldaţii în cucerirea Nöteburgului (Schliselburg de astăzi) în 1702, şi, de asemenea, în bătăliile de la Lesnaia (1708) şi de pe Poltava (1709).

A supravegheat personal construirea flotei şi crearea unei armate regulate. A înlesnit consolidarea situaţiei politice şi economice a nobilimii.

La iniţiativa lui Petru I au fost înfiinţate numeroase instituţii de învăţământ, a fost fondată Academia de Ştiinţe, şi a fost introdus alfabetul laic. Reformele lui Petru I au fost realizate prin metode dure, cu ajutorul unor eforturi materiale şi umane uriaşe, prin asuprirea populaţiei (taxa pe fumărit şi altele), fapt care a atras numeroase revolte (la Streleţkoe, în 1698, la Astrahan, între 1705 şi 1706, la Bulavinskoe, între 1707 şi 1709 etc.), care au fost reprimate cu cruzime de autorităţi.

Fiind creatorul unui stat absolutist şi atotputernic, a obţinut pentru Rusia, din partea ţărilor din vestul Europei, statutul de mare putere.

❖ Deasupra tuturor virtuților stă judecata, fiindcă fără rațiune orice virtute e goală.

❖ Alergați cât vreți după animalele sălbatice: distracția asta nu e pentru mine. Eu trebuie să-i alerg pe inamicii din afara statului, iar în interiorul lui să-i îmblânzesc pe supușii sălbatici și încăpățânați.

❖ Banii sunt arterele războiului.

❖ Să uiți slujba de dragul femeii e ceva de neiertat. Să fii prizonierul amantei e mai rău decât să cazi prizonier în război; de la inamic primești mai repede libertatea decât din cătușele femeii.

❖ În caz de recunoaștere - iertarea, pentru tăinuire nu există nicio milă.

❖ Mai bine un păcat la vedere, decât unul ascuns.

❖ Răul nu se poate deplasa în liniște.

❖ Când domnitorul se supune legii, nimeni nu îndrăznește s-o încalce.

❖ Dacă unul începe să vorbească, celălalt să nu-l întrerupă, să-l lase să termine, cum se cade între oamenii cinstiți, nu ca între muierile precupețe.

❖ Pacea e bună, dar nu se cade să te-apuce moțăiala, să ți se înmoaie mâinile, iar soldații să se transforme în muieri.

❖ Trebuie ca legile și poruncile să fie scrise limpede, ca să nu poată fi răstălmăcite. Adevăr e puțin în inimile oamenilor, iar viclenie e multă. În inimile lor sunt atâtea galerii cât sub o fortăreață.

❖ Omul fără conștiință e nerecunoscător, în el nu trebuie să ai încredere. Mai bine un dușman la vedere, decât un ticălos lingușitor și fățarnic; acesta face de rușine stirpea omenească.

❖ Victoria o decide arta războiului, curajul comandanților și neînfricarea soldaților. Pieptul lor e scutul și pavăza patriei.

❖ Tărăgănarea seamănă cu moartea.

❖ Eu știu că sunt supus păcatelor și că adesea greșesc, și nu mă voi supăra pe acela care va vrea să mă prevină în astfel de situații și să-mi arate greșelile pe care le fac.

❖ Eu îi respect pe cei care și-au dobândit titlul nobiliar datorită serviciilor aduse patriei, cum ar fi, de pildă, neamul Repninilor și cei asemenea lor; dar acela dintre urmașii acestora a cărui purtare nu se ridică la înălțimea înaintașilor merită disprețul meu; un prost dintr-un neam nevrednic e mai suportabil decât cel dintr-un neam nobil.

❖ Eu presimt că, într-o zi, sau poate chiar în vremea vieții noastre, rușii vor întrece cele mai luminate popoare prin succesele lor în științe, cu puterea lor de muncă și prin măreția faimei, strălucită și de neclintit.

Alexander Pope
(1688–1744)

Poet englez, strălucit maestru al distihului eroic.
S-a născut la Londra. Părinții săi erau catolici și, întrucât după urcarea pe tron a lui

Willhelm al III-lea de Orania şi a Mariei a II-a Stuart, parlamentul a adoptat o lege a „Îndepărtării papistaşilor şi a celor asemenea lor din oraşele Londra şi Westminster", familia s-a mutat la Hammersmith, iar în anul 1700, la Binfield, în apropierea pădurii regale Windsor; aici, în liniştea rurală, s-a format personalitatea viitorului poet.

A fost un mare admirator al lui Homer, Vergiliu şi John Milton. Asemenea lui Vergiliu, Pope şi-a început activitatea literară cu Pastorale. Primul succes important i l-a adus poemul Eseu despre critică, *scris în apărarea autorilor antici şi solicitând criticilor blândeţe şi toleranţă. Înclinaţia înnăscută către satiră şi atracţia faţă de epos au dus la apariţia poemului ironico-eroic* Răpirea cârlionţului. *Prietenii l-au îndemnat pe Pope să traducă* Iliada. *Pope nu studiase la universitate şi ştia prost greaca veche, dar avea o putere de muncă incredibilă.*

Traducerea, în şase volume, a apărut între anii 1715 şi 1720 şi s-a dovedit a fi strălucită. Ulterior, dar nu singur de data aceasta, Pope s-a apucat de traducerea Odiseii *(între anii 1722 şi 1726).*

În vremea tulburărilor iacobine, Pope, fiind catolic, a început să stârnească bănuieli: intra prea des în contact cu nobili şi tipografi; familia a fost nevoită să se mute mai aproape de Londra, în Chiswick, unde, un an mai târziu, tatăl poetului moare subit. În 1719, Pope împreună cu mama sa, se mută la Twickenham, într-o casă pe malul Tamisei.

Pope şi-a denumit viaţa „un lung şir de nenorociri"; avea o sănătate precară, deşi era foarte activ şi obişnuia să reacţioneze la tot ce se petrecea în jurul său.

În iarna anului 1743, a început să sufere de nefrită şi de astm. A murit acasă.

- Dreptul divin al regilor - să guverneze prost.
- Boala e un fel de bătrâneţe timpurie.
- În fiecare om e atâta trufie cât nu-l ajută mintea.
- În toate partidele, adunările, sectele, cei mai grosolani sunt şi cei mai fanatici.
- Noi toţi plutim pe valurile oceanului; raţiunea ne serveşte drept busolă, iar pasiunile sunt vânturile care ne gonesc.
- Toţi proştii n-au stare dacă nu iau pe cineva în râs.
- O nouă poruncă spunea: cei fericiţi nu aşteaptă nimic, ca să nu fie dezamăgiţi.
- În toată viaţa mea nu am întâlnit nici măcar un singur om care să nu fi îndurat necazurile aproapelui ca un creştin adevărat.
- Orice om se deosebeşte de altul şi pe zi ce trece se deosebeşte de sine însuşi.
- Când oamenii, îmbătrânind, devin binefăcători, nu fac decât să jertfească lui Dumnezeu rămăşiţele diavolului.
- Cel mai bun guvern e acela care guvernează cât mai puţin.
- Tăcerea e spoiala proştilor şi viclenia înţeleptului.
- Marea uneşte ţările pe care le separă.
- Ne-ar mira mai puţin că vecinii noştri umblă într-o companie de proastă calitate dacă ne-am aminti că, de obicei, oamenii nu-şi caută însoţitori ca să asculte, ci ca să vorbească.

- Speranța, care ne însoțește toată viața, nu ne părăsește nici măcar în clipa morții.
- Oamenii cei mai creduli sunt cei mai serioși.
- Opiniile noastre sunt ca ceasurile: fiecare arată o oră diferită, dar fiecare om are încredere în al său.
- Lipsa modestiei e un defect al minții.
- Unii oameni nu învață nimic, fiindcă înțeleg totul prea repede.
- Nu există niciun microscop care să mărească atât de tare ca ochii aceluia care se admiră pe sine.
- Despre câtă importanță dă Dumnezeu bogăției se vede după oamenii cărora le-a dat-o.
- A greși e o trăsătură a omului, a ierta, a zeilor.
- Spiritul de partid e o nebunie a celor mulți spre folosul câtorva.
- A cumpăra cărți numai pentru că sunt tipărite de un editor celebru e același lucru cu a cumpăra un costum nepotrivit cu anotimpul numai pentru că e făcut de un croitor vestit.
- A te înfuria înseamnă a-ți vărsa mânia pentru greșelile altuia.
- Publicul e ignorant.
- Minții îi dau putere exercițiile, și nu liniștea.
- Cuvintele sunt asemenea frunzelor: copacul care face foarte multe frunze, dă foarte puține fructe.
- A încerca să-l influențezi pe omul vulgar cu cuvinte blânde și rafinate e totuna cu a încerca să ciopleşti cu briciul un bloc de piatră.
- Cine minte nu-și dă seama de greutatea misiunii sale, fiindcă va trebui să mai mintă de încă douăzeci de ori ca să susțină prima minciună.
- Omul e pe atât de înfumurat, pe cât de limitată îi este înțelegerea.

Jean Racine
(1639–1699)

Dramaturg francez a cărui creație reprezintă o culme a teatrului francez din perioada clasicismului.

S-a născut la La Ferté-Milon, în familia unui funcționar al serviciului local de impozite. Mama lui a murit în anul 1641, la naşterea celui de-al doilea copil – sora poetului, Marie. Tatăl s-a recăsătorit, dar a murit peste doi ani, foarte tânăr, la vârsta de douăzeci şi opt de ani. Copiii au fost crescuți de bunică. La vârsta de nouă ani, Racine a devenit elevul unei şcoli aflată sub supravegherea abației de la Port Royal. Din 1655, a trecut să studieze în cadrul abației. Cei trei ani petrecuți acolo au avut o influență hotărâtoare asupra evoluției lui literare. A studiat sub îndrumarea filologilor clasici din epocă și a devenit un elenist strălucit. Conflictul dintre jansenism și dragostea pentru literatură clasică s-a dovedit a fi pentru Racine un izvor de inspirație și a determinat tonul creațiilor sale. După ce și-a încheiat studiile la colegiul parizian d'Harcourt, în anul 1660, s-a mutat la un văr de-al său, care locuia la hôtel de Luynes. Cam în această perioadă, Racine se apropie de mediile literare pariziene și fac

cunoştinţă cu La Fontaine. În acelaşi an, a scris poemul Nimfa Senei (pentru care i se oferă o rentă din partea regelui), poem urmat de primele sale două piese, care nu au fost montate niciodată şi care nu s-au păstrat.

Fără să fie încercat de dorinţa de a urma o carieră ecleziastică, Racine se adresează, în 1661, unchiului său, preot în orăşelul sudic Uzet, în speranţa de a primi un ajutor financiar din partea Bisericii, care să-i permită să se dedice în întregime preocupărilor literare. Neavând succes în această întreprindere, Racine se întoarce la Paris. Cercul cunoştinţelor sale literare sporeşte, în faţa sa deschizându-se uşile saloanelor de la Curte. Se crede că primele două piese care s-au păstrat, Tebaida şi Alexandru cel Mare, le-a scris la îndemnul lui Molière, care le-a şi montat, în 1664 şi 1665.

Racine avea un caracter de înfumurat, se enerva uşor şi era perfid, era măcinat de egoism. Astfel se explică, poate, duşmănia violentă a contemporanilor şi conflictele serioase care l-au însoţit pe Racine de-a lungul întregii sale vieţi creatoare.

Într-o perioadă de doi ani după reprezentarea spectacolului cu piesa Alexandru cel Mare, Racine şi-a consolidat legăturile cu Curtea, care i-au deschis calea către o relaţie personală cu regele Ludovic al XIV-lea, obţinând astfel protecţia amantei regelui, doamna de Maintenon. Drept recunoştinţă, el o va zugrăvi într-un personaj din piesa Esther. De asemenea, şi-a îndemnat iubita, o vestită actriţă pe nume Thérèse du Parc, să părăsească trupa lui Molière şi să treacă la L'Hôtel de Bourgogne, unde ea a jucat rolul principal din Andromaca, una dintre marile tragedii ale lui Racine. Originalitatea piesei constă în capacitatea uimitoare a lui Racine de a reda pasiunile violente care sfâşie sufletul omenesc, dezlănţuite sub învelişul de educaţie al omului. În Andromaca, a folosit pentru prima dată modelul narativ, care devine o prezenţă constantă în piesele sale târzii: A îl iubeşte pe B, care îl iubeşte pe C. O variantă a acestui model este prezentă în Britannicus, unde se înfruntă două perechi, una criminală şi una nevinovată: Agrippina şi Neron, Junie şi Britannicus. Racine a scris o singură comedie, care a fost reprezentată în 1668. Tragedia Britannicus s-a bucurat de un succes modest, dar reprezentarea în anul următor a piesei Bérénice a avut un succes fulminant.

După ce s-a căsătorit cu Catherine de Romanet, o femeie foarte evlavioasă, cu care a avut şapte copii, Racine a ocupat funcţia de istoriograf regal, alături de Nicolas Boileau. Singurele piese scrise în această perioadă sunt Esther şi Athalia, scrise la rugămintea doamnei de Maintenon şi reprezentate între anii 1689 şi 1691, având drept spectatoare elevele şcolii fondată de aceasta la Saint-Cyr.

Racine a murit la 21 aprilie 1699.

❖ Credinţa nu există fără fapte: ele sunt măsura ei.

❖ Conducător e doar acela demn să fie,
Cui viaţa şi onoarea, orbeşte, ostaşul i le-nchină.

❖ Suntem mărinimoşi, cu mână largă
Când curge sângele altuia, şi nu al celui drag!

❖ Iubirea atotputernică ne porunceşte
Şi aprinde în noi văpaia pasiunii.
Pe cine vrem să iubim, acela, vai, nu ne place;
Iar cel pe care-l blestemăm, ne face inima prizonieră.

❖ Toţi ce-i născuţi pe lume o preţuiesc pe Afrodita.

❖ Dacă hrăniţi un şarpe, veţi putea fi
Muşcaţi de el, când zilele i-aţi prelungit.

❖ Să-ţi laşi destinul în voia mâniei nu e un lucru cu minte.

❖ Răul întotdeauna se-nfruptă din onoare, şi suferă nevinovatul,
Iar acela care se jertfeşte pentru ceilalţi,
Doar duşmănie şi răutate primeşte drept răspuns.

❖ Cum să ajungă cel curat la suflet să fie prefăcut?

❖ Cine trăieşte cu evlavie, îi este necinstitului duşman.

❖ Iubirea e mai greu de-nfrânt decât o gloată de duşmani.

❖ Poporul se supune şi îşi respectă regele, de obicei,
Până când nenorocirea l-a lovit pe rege;
Atunci el se revoltă şi-şi scutură lanţurile.

❖ Acela care nu-i iubit, poate fi el necredincios?

❖ Ura pentru părinte se va răsfrânge şi asupra fiului.

❖ Nu de puţine ori, cadoul zeilor e otrăvit.

❖ În zadar te vei opune pasiunilor, sau furtunii.

❖ Ciuda legată de gelozie nu ascultă de raţiune.

❖ Nu ne stă-n putere să ne opunem poruncii zeilor.
E datoria celor muritori să accepte judecata destinului atotputernic.

❖ De semeni rău, culegi recoltă sângeroasă.

❖ Mai tare suferă aceia a căror durere e tăcută.

❖ De frică, omul e în stare de orice.

❖ Pasiunea, oricât a-i ascunde-o, se vede pe dinafară.
Totul ne trădează: suspinul, mişcarea, vorba, privirea.
Focul ascuns e de-o sută de ori mai puternic.

❖ Tiranul e mieros cât timp e lipsit de putere.

❖ La omul cu însuşiri mediocre şi virtutea e mediocră.

❖ A cui inimă nu e cuprinsă de durerea
Dorinţei de a fi pe plac aceluia care o conduce?

❖ Eu îmi îmbrăţişez rivalul nu doar cu scopul de a-l sugruma.

❖ Cel mai limpede ne văd defectele tocmai acei oameni cărora le face plăcere să ni le treacă cu vederea.

François de La Rochefoucauld
(1613–1680)

Scriitor şi moralist francez.

A participat la intrigile de curte împotriva cardinalului Richelieu. În Memoriile sale, care acoperă evenimentele dintre anii 1624 şi 1652, apare drept un adversar al absolutismului. Principala scriere a lui La Rochefoucauld este Cugetări sau sentinţe şi maxime morale, *un rezultat al observaţiilor sale asupra moravurilor societăţii franceze. Considera că principalele forţe care îl animă pe om sunt egoismul şi calculul egoist („interesul"). Această idee, exprimată de Thomas Hobbes şi foarte răspândită la mulţi gânditori ai acelei epoci, capătă în cazul lui La Rochefoucauld un aer de noutate datorită analizei psihologice fine pe care acesta o face moravurilor aristocraţiei franceze şi, mai ales, acelor tertipuri conştiente sau, mai des,*

inconştiente, cu ajutorul cărora adevăratele motive şi interese sunt camuflate de idealuri etice fictive. La Rochefoucauld este un maestru al genului aforistic.

- ❖ În societate, avem adesea succes mulţumită defectelor, şi nu calităţilor noastre.
- ❖ Omul are mai multe defecte de caracter decât de gândire.
- ❖ Cea mai sigură cale de a fi înşelat e aceea de a te considera mai viclean decât ceilalţi.
- ❖ A-i preamări pe regi pentru calităţi pe care aceştia nu le au înseamnă a-i insulta fără a fi pedepsit.
- ❖ Toate virtuţile se adună într-un interes ca râurile în mare.
- ❖ Toţi se plâng din pricina memoriei, dar nimeni nu se plânge din pricina raţiunii.
- ❖ Ce încetează să mai aducă succes, încetează şi să mai placă.
- ❖ Chiar şi cei mai raţionali oameni sunt chibzuiţi doar în ce priveşte lucrurile neînsemnate; în treburile importante, raţiunea îi înşeală de obicei.
- ❖ Dacă e să judecăm iubirea după manifestările ei obişnuite, ea seamănă mai mult cu duşmănia decât cu prietenia.
- ❖ Există oameni cărora le e scris să fie proşti: ei săvârşesc prostii nu numai din proprie voinţă, ci şi din voia sorţii.
- ❖ Dorinţa de a inspira milă sau admiraţie - iată ceea ce, adesea, stă la baza sincerităţii noastre.
- ❖ Rafinamentul minţii se arată în capacitatea de a linguşi cu eleganţă.
- ❖ Unii oameni seamănă cu cântecele: se demodează foarte repede.
- ❖ Adevărata elocvenţă e ştiinţa de a spune tot ce e necesar şi nu mai mult decât e necesar.
- ❖ Spre bătrâneţe, neajunsurile minţii devin tot mai vizibile, ca şi neajunsurile înfăţişării.
- ❖ Oricât de pătrunzător ar fi cineva, nu poate pricepe răul pe care el însuşi îl face.
- ❖ Oricât s-ar lăuda oamenii cu importanţa realizărilor lor, acestea din urmă nu sunt, adesea, rezultatul unor planuri extraordinare, ci al purei întâmplări.
- ❖ Cum putem cere cuiva să ne păstreze secretul, dacă noi înşine nu suntem în stare să-l păstrăm?
- ❖ Oricât de tare ne-am acoperi de ruşine, avem aproape întotdeauna posibilitatea să ne restabilim bunul renume.
- ❖ Când oamenii remarcabili se încovoaie în cele din urmă sub povara necazurilor îndelung suportate, ei arată prin aceasta că înainte îi susţinea nu atât forţa spiritului, cât forţa ambiţiei, şi că eroii se deosebesc de oamenii obişnuiţi doar printr-o mare vanitate.

❖ Regii procedează cu oamenii ca şi cu banul: le stabilesc preţul pe care îl cred de cuviinţă şi toată lumea trebuie să-i accepte pe aceşti oameni după valoarea cursului, şi nu după cea a valorii lor adevărate.

❖ Prăbuşirea tuturor speranţelor cuiva face plăcere şi prietenilor, şi duşmanilor.

❖ Cine este prea sârguincios în cele mărunte, devine adesea incapabil de cele măreţe.

❖ Iubirea e una, dar are mii de cópii.

❖ Oamenii săvârşesc adesea binele doar pentru a căpăta posibilitatea să facă răul nepedepsiţi.

❖ Oamenii n-ar putea trăi în societate, dacă nu s-ar înşela unul pe altul.

❖ Oamenii sunt rareori mulţumiţi de cei care acţionează în numele lor în timpul negocierilor de afaceri, fiindcă intermediarii, străduindu-se să-şi facă o faimă bună, aproape întotdeauna sacrifică interesele prietenilor lor de dragul succesului negocierilor înseşi.

❖ Certurile între oameni n-ar dura atât de mult dacă toată vina ar fi de o singură parte.

❖ Compasiunea puternicilor lumii acesteia este cel mai adesea doar o politică vicleană, al cărei scop e câştigarea iubirii din partea poporului.

❖ Lumea este condusă de destin şi de capricii.

❖ Înţelepciunea este necesară sufletului tot aşa precum sănătatea îi este necesară corpului.

❖ Cu toţii avem suficientă putere ca să îndurăm nefericirea altuia.

❖ Ne uităm cu uşurinţă greşelile, atunci când ne sunt cunoscute doar nouă înşine.

❖ Ne place mai mult gestul însuşi de a dărui decât cel căruia îi dăruim.

❖ Nu mai putem să-i iubim a doua oară pe aceia pe care, odată, am încetat într-adevăr să-i mai iubim.

❖ Rareori înţelegem până la capăt ce vrem de fapt.

❖ Mai degrabă ne sacrificăm averea decât să renunţăm la opinia noastră.

❖ La fiecare om, ca şi la fiecare faptă, trebuie să privim de la o anumită distanţă. Pe unii îi poţi înţelege privindu-i de aproape, pe alţii, doar de la distanţă.

❖ Ne e mai uşor să-i conducem pe oameni, decât să-i împiedicăm să ne conducă.

❖ Nu bunătatea, ci mândria ne face adesea să citim învăţăturile oamenilor care au săvârşit greşeli; îi dojenim nu atât pentru a-i îndrepta, cât pentru a ne convinge pe noi înşine de propria noastră infailibilitate.

❖ Nu poate să placă multă vreme cel care e deştept doar într-un singur fel.

❖ Adevărul nu e atât de binefăcător, pe cât de nefastă e aparenţa lui.

❖ Nu există o metodă mai sigură de a aprinde pasiunea celuilalt decât să păstrezi tu însuţi răceala.

❖ Nu există nimic mai prostesc decât dorința de a fi mereu mai deștept ca toți.

❖ Nici soarele și nici moartea nu pot fi privite drept în față.

❖ Trebuie să ai o minte înaltă ca să știi să-ți manifești superioritatea minții.

❖ Unul din motivele pentru care interlocutorii inteligenți și plăcuți sunt rari constă în obiceiul majorității oamenilor de a răspunde nu judecăților celuilalt, ci propriilor gânduri.

❖ Farmecul noutății în iubire seamănă cu înflorirea arborilor fructiferi: păleşte repede şi nu se mai întoarce niciodată.

❖ Cu adevărat îndemânatic e acela care știe să-și ascundă îndemânarea.

❖ Viciile se numără în rândul virtuților așa cum antidoturile se numără în rândul leacurilor.

❖ Uneori, dintr-o sumă de calități rele se cristalizează marile talente.

❖ Aproape toți oamenii întorc micile servicii, marea majoritate este recunoscătoare pentru serviciile puțin mai importante, dar aproape nimeni nu simte recunoştință pentru cele cu adevărat mari.

❖ Trădarea se petrece cel mai adesea nu dintr-o intenție premeditată, ci dintr-o slăbiciune de caracter.

❖ Disprețul filozofilor față de bogăție s-a născut din dorința intimă de a se răzbuna pe soarta nedreaptă care nu i-ar fi răsplătit cum se cuvine cu bunurile vieții; acest dispreț este o modalitate ascunsă de a scăpa de umilințele bogăției și un drum lăturalnic spre cinstea câştigată de obicei ca urmare a bogației.

❖ A face oamenilor rău nu e, în general, la fel de periculos cu a le face prea mult bine.

❖ E ceva mai uşor să fii înțelept în ce-l priveşte pe altul decât pe tine însuți.

❖ Bucuriile şi nefericirile pe care le încercăm nu depind de dimensiunea evenimentelor, ci de sensibilitatea noastră.

❖ Egoismul nostru este de o asemenea natură că nu-l întrece niciun linguşitor.

❖ Năzuința puternică de a părea învățat ne împiedică să fim pur şi simplu astfel.

❖ Faima oamenilor mari trebuie să fie mereu evaluată cu aceleaşi metode prin care a fost obținută.

❖ Pasiunile sunt singurii oratori ale căror argumente sunt întotdeauna convingătoare.

❖ Soarta este socotită oarbă mai ales de aceia cărora nu le oferă succese.

❖ Judecățile dușmanilor noştri sunt, în ce ne priveşte, mai aproape de adevăr decât ale noastre proprii.

❖ Numai oamenii mari au vicii mari.

❖ Cel care nu mai e iubit este el însuşi, de obicei, vinovat că nu a băgat de seamă acest lucru la timp.

❖ Cine crede că se poate descurca fără ceilalţi se înşeală amarnic; dar cine crede că ceilalţi nu se pot descurca fără el se înşeală şi mai tare.

❖ E greu să dai iubirii o definiţie; despre ea se poate spune doar că pentru suflet e o sete de a domina, pentru minte e ca o înrudire lăuntrică, iar pentru corp e o dorinţă ascunsă şi rafinată de a poseda, după multe ocolişuri, ceea ce iubeşti.

❖ Pentru mulţi oameni, dragostea de dreptate este doar frica de a nu fi expuşi nedreptăţilor.

❖ Calităţile umane, ca şi fructele, îşi au vremea lor.

❖ Ni se dau, vai, sfaturi, dar nu ni se dă şi mintea ca să ne folosim de ele.

❖ Uimirea schiţează limitele cunoaşterii noastre şi, adesea, arată nu atât perfecţiunea lucrurilor, cât imperfecţiunea minţii noastre.

❖ Neacceptarea unei laude e ca şi o rugăminte ca aceasta să fie repetată.

❖ Mintea şi inima omului, ca şi vorbirea lui, păstrează amprenta ţării în care acesta s-a născut.

❖ Mintea ne serveşte uneori pentru a săvârşi cu îndrăzneală prostii.

❖ Filozofia triumfă în faţa necazurilor trecutului şi ale viitorului, dar necazurile prezentului triumfă în faţa filozofiei.

❖ Omul nu e niciodată atât de nefericit pe cât i se pare şi nici atât de fericit pe cât îşi doreşte.

Baruch Spinoza
(1632–1677)

Important filozof olandez, unul dintre cei mai mari raţionalişti ai secolului al XVII-lea. S-a născut într-o familie de negustori, care aparţinea comunităţii evreieşti. În anul 1654, după moartea tatălui, a preluat afacerile familiei. O mare influenţă asupra lui Spinoza a avut-o profesorul său de limba latină, van de Enden. În anul 1656, Spinoza a fost exclus din comunitatea ebraică, datorită vederilor sale considerate de mai-marii comunităţii drept eretice. Scăpând de prigoană, se retrage într-un sat, unde trăieşte de pe urma şlefuirii lentilelor. Ulterior, s-a mutat într-o suburbie a Hagăi, la Rijnsburg. A fost un susţinător al republicii şi un adversar al monarhiei.

A scris tratatele filozofice Despre Dumnezeu, natură şi om şi Etica demonstrată după metoda geometrică. În acestea, el susţinea că lumea este un sistem legic care poate fi cunoscut în totalitate prin metoda geometrică. Natura, identificată în chip panteist cu Dumnezeu, este o substanţă unitară, veşnică şi infinită, cauză a ei înseşi, iar omul este o parte a naturii.

❖ Fuga la timp ar trebui să fie atribuită aceleiaşi bărbăţii a omului liber ca şi lupta, cu alte cuvinte, omul liber alege fuga cu aceeaşi bărbaţie şi prezenţă de spirit cu care alege lupta.

❖ Justiția divină admite ca diavolul să-i înșele nepedepsit pe oameni, dar nu permite ca oamenii înșelați în chip nefericit și ademeniți de acesta să rămână nepedepsiți.

❖ Esența omului se manifestă în dorințe.

❖ Un lucru nu încetează să fie adevărat, doar pentru că nu este recunoscut ca atare de cei mulți.

❖ Tot ce este minunat e greu și rar.

❖ Tot ceea ce, odinioară, a fost venerat din evlavie mincinoasă, nu reprezenta nimic pentru sufletul abătut, afară de închipuiri și delir.

❖ Toate pasiunile bune au un astfel de caracter și de natură, încât nu putem exista sau proteja fără ele, ele aparținându-ne în chip firesc, asemenea dragostei, dorinței, și ca tot ce e propriu dragostei.

❖ Orice fel de dragoste care nu are drept cauză libertatea spiritului, ci orice altceva, se transformă ușor în ură.

❖ Sufletele nu se cuceresc cu arma, ci cu dragostea și bunătatea.

❖ Dacă o piatră aflată în cădere liberă ar putea gândi, ar crede că ea cade din proprie voință.

❖ Dacă doriți ca viața să vă zâmbească, oferiți-i mai întâi buna voastră dispoziție.

❖ Dacă cineva știe ce hotărâre trebuie să ia pentru a săvârși ceva bun sau a împiedica să se întâmple ceva rău, dar nu face aceasta, se cheamă că e șovăielnic.

❖ Invidia e un fel aparte de ură, fiindcă ea acționează asupra omului, astfel încât el resimte neplăcere la vederea fericirii altuia, și invers, află plăcere în nefericirea altuia.

❖ Adevărul își este piatră de încercare atât sieși, cât și minciunii.

❖ Imediat ce vă imaginați că nu sunteți în stare să faceți o treabă oarecare, îndeplinirea acestuia devine pentru voi imposibilă.

❖ Mândria excesivă sau umilința excesivă reprezintă limita cunoașterii de sine.

❖ Cine nu se apleacă să-i ajute pe ceilalți, fie prin rațiune, fie prin milă, pe drept cuvânt se numește lipsit de omenie.

❖ Oamenii socotesc că sunt liberi numai în măsura în care se supun pasiunilor lor, iar când sunt nevoiți să trăiască potrivit legii, ei cred că le sunt încălcate drepturile.

❖ Oamenilor le este cel mai util să facă ceea ce înlesnește consolidarea prieteniei.

❖ Între pornire și dorință există o diferență doar în aceea că „dorința", de cele mai multe ori, are legătură cu oamenii atunci când ei își conștientizează pornirea, și, drept urmare, se poate da următoarea definiție: dorința este o pornire conștientizată.

❖ Pacea nu reprezintă absența războiului, ci virtutea provenită din tăria de spirit.

❖ Nu plânge şi nu râde, ci înţelege.

❖ Ignoranţa nu e un motiv. Lipsa de politeţe nu e un argument.

❖ E fără îndoială că oamenii sunt din fire înclinaţi către ură şi invidie, iar educaţia nu face decât să consolideze aceste atribute. Fiindcă părinţii, de obicei, încurajează la copii virtutea numai prin metode bazate pe onoarea şi invidia lor.

❖ Nimeni nu e mai înclinat spre invidie ca oamenii care se umilesc singuri.

❖ Nimeni nu e mai pus pe linguşeală ca ambiţiosul care voia să fie primul, dar nu a reuşit.

❖ Experienţa ne învaţă că omul nu e pe nimic mai puţin stăpân decât pe propria limbă.

❖ Înţelegerea este începutul acordului.

❖ Şi pentru domolirea curajului şi pentru domolirea fricii e nevoie de o putere sau de o tărie a spiritului la fel de mari.

❖ Gelozia este grija cuiva de a se desfăta cu cele dobândite şi de a le păstra.

❖ Omul liber nu se gândeşte la nimic aşa de puţin ca la moarte, iar înţelepciunea lui stă în meditaţia asupra vieţii, şi nu a morţii.

❖ Cuvintele lui Pavel despre Petru ne spun mai multe despre Pavel decât despre Petru.

❖ Compasiunea reprezintă o insatisfacţie care însoţeşte ideea unui rău ce s-a întâmplat cuiva şi cu care ne închipuim că semănăm.

❖ Trimiterea la o autoritate nu este un argument.

❖ Frica se naşte ca urmare a slăbiciunii spiritului.

❖ Frica este cauza datorită căreia se naşte, se menţine şi se răspândeşte superstiţia.

❖ Năzuinţa de a face sau nu ceva doar pentru a plăcea altor oameni se numeşte ambiţie.

❖ Ruşinea este o formă cunoscută de tristeţe care se naşte în om, atunci când acesta vede că faptele sale sunt disprețuite de ceilalţi.

❖ Fericirea nu este o recompensă pentru virtute, ci virtutea însăşi; noi nu ne desfătăm cu fericirea, fiindcă ne-am îmblânzit pasiunile, ci invers, desfătarea în fericire ne face capabili să le îmblânzim.

❖ Acela care se lasă cu uşurinţă stăpânit de compasiune şi este mişcat de nefericirea sau lacrimile altora, se căieşte în cele din urmă, ca urmare a faptului că noi, aflându-ne sub influenţa afectelor, cedăm cu uşurinţă în faţa lacrimilor mincinoase.

❖ Omul liber nu se va preface niciodată, el întotdeauna va fi cinstit.

❖ Omul care se conduce doar după emoţii sau păreri se deosebeşte de omul care se conduce după raţiune. Primul nu ştie, fără voia sa, ce face, al doilea,

face doar ceea ce consideră important în viață. De aceea, pe primul îl numesc sclav, iar pe al doilea, liber.

❖ Omului care ştie ce este ruşinea îi este proprie dorința de a trăi cinstit.

❖ Ambiția este o dorință de glorie excesivă.

Jonathan Swift
(1667–1745)

Scriitor satiric englez, cleric şi gazetar.

S-a născut la Dublin, în Irlanda, într-o familie provenită din Anglia. Tatăl său a murit înainte de naşterea lui Jonathan, iar de creşterea lui s-a ocupat unchiul său, Goodwin Swift. Jonathan a primit cea mai bună educație posibilă în Irlanda acelor vremuri – mai întâi, la colegiul Kilkenny, apoi la Trinity College, primind diploma de bacalaureat în arte în anul 1686.

Izbucnirea violențelor care au cuprins Irlanda în anul 1689 l-a obligat pe Swift să se refugieze în Anglia. La sfârşitul aceluiaşi an, Swift a devenit secretar al Sir William Temple, un diplomat şi om de litere aflat la pensie, care trăia în Moor Park din Farnham. Swift a ocupat această poziție până la moartea lui Sir Temple, în ianuarie 1699. În timpul uneia dintre plecările sale de la Moor Park, Swift a fost făcut preot al Bisericii Anglicane şi întregul an viitor a slujit în Kilroute, în nordul Irlandei. Spre sfârşitul acestei perioade din viața sa, Swift a terminat de scris una dintre cele mai cunoscute scrieri satirice ale sale – Povestea unui butoi.

În anul 1710, la putere a venit partidul Tory, iar Swift li s-a alăturat. Guvernul Tory se raporta cu mai mult curaj decât partidul Whig la darul de scriitor politic în calitate de „armă" şi i-a încredințat lui Swift conducerea gazetei oficiale Examiner. În articolele publicate în Examiner, ca şi în pamflete precum Comportarea aliaților, Swift a luat apărarea partidului Tory şi a făcut dovada unui sprijin puternic față de atitudinea guvernului, îndreptată spre terminarea războiului cu Franța. Drept răsplată, a fost numit decan (paroh) al catedralei Sf Patrick din Dublin. După moartea reginei Ana şi revenirea partidului Whig la putere, Swift a plecat în Irlanda, unde, dacă nu punem la socoteală două scurte călătorii în Anglia, a rămas până la sfârşitul vieții. O vreme a trăit retras la Dublin, dar în anul 1720, a început iar să se intereseze de chestiunile sociale. Între anii 1720 şi 1736, sunt scrise cea mai mare parte dintre cele mai bune versuri ale sale, dar ideea cărții Călătoriile lui Gulliver a fost pusă în practică în anii imediat premergători publicării ei, în anul 1726.

Swift a murit la 19 octombrie 1745.

❖ Ce-ar fi dacă biserica ar fi un cavou nu numai pentru cei morți, dar şi pentru cei vii?

❖ Bolile bătrâneții slăbesc legătura noastră cu viața.

❖ Majoritatea căsniciilor sunt nefericite, fiindcă tinerele neveste împletesc năvoade, în vreme ce ar trebui să se preocupe de colivie.

❖ Se întâmplă să citesc o carte cu plăcere şi, totodată, să-l urăsc pe autorul ei.

❖ În ochii lumii, veți fi tânără şi frumoasă numai câțiva ani; iar în ochii soțului, numai câteva luni.

❖ În lume nu există nimic mai consecvent ca inconsecvența.

❖ În tinerețe, mi se părea că toată lumea, asemenea mie, vorbeşte numai şi numai despre ultima piesă de teatru.

❖ În arta elocinței, meşteşugul cel mai mare stă în a-ți ascunde meşteşugul.

❖ În certuri, ca şi în război, partea cea slabă aprinde focuri şi face mult zgomot pentru ca inamicul să creadă că ea e mai puternică decât este în realitate.

❖ La bătrânețe, omul învățat e ocupat cu încercările de a scăpa de nesăbuințele şi imprudențele săvârşite la tinerețe.

❖ Cățăratul presupune aceeaşi poziție ca şi târâitul.

❖ Venera, o femeie minunată şi de treabă, a fost zeița iubirii; Junona, o femeie îngrozitor de arțăgoasă, zeița căsniciei; şi ele întotdeauna s-au duşmănit crunt una pe alta.

❖ Viziunea este arta de a vedea cele nevăzute.

❖ Puterea este o ispită pentru monarh, tot aşa cum este vinul sau femeia pentru un bărbat tânăr, ca mita pentru judecător, ca banii pentru un bătrân şi trufia pentru femeie.

❖ În general, eu simt ură şi dezgust față de animalul numit om; dar îi iubesc din tot sufletul pe John, Peter, Thomas şi aşa mai departe.

❖ Oricine e în stare să cultive două spice de grâu acolo unde înainte a crescut numai unul, merită respectul suprem al omenirii şi face multe pentru țara lui decât toți politicienii luați la un loc.

❖ Orice guvernare care conduce fără acordul celor conduşi - iată formula exactă a sclaviei!

❖ Sunt la fel de nevinovat ca un drac în vârstă de doi ani.

❖ Voi, tinerii, credeți că bătrânii sunt proşti; iar noi, bătrânii, ştim că tinerii sunt proşti.

❖ Geniul sare imediat în ochi, măcar pentru că împotriva lui fac front comun toți proştii şi neînzestrații.

❖ A spune că omul este obligat să creadă în Dumnezeu e nu numai neadevărat, dar şi nechibzuit.

❖ Se ştie de mult că cei cărora le revine locul al doilea au incontestabil dreptul la locul întâi.

❖ Să vă dea Dumnezeu să vă trăiți toate zilele vieții.

❖ Un înalt demnitar trebuie să respecte două reguli: să-şi înfrâneze întotdeauna sentimentele şi să nu-şi înfrâneze niciodată tendința de a realiza promisiunile.

❖ Demnitatea, situația, bogația sunt într-un sens necesare bătrânilor, pentru ca tineretul să păstreze distanța şi să nu-i treacă prin cap să-şi bată joc de vârsta înaintată a acestora.

❖ O companie proastă se aseamănă unui câine care îl murdăreşte cel mai tare pe cel pe care îl iubeşte cel mai mult.

❖ Dacă bogația ar fi fost socotită în Ceruri drept ceva de preț, n-ar fi fost dată pe mâna unor asemenea ticăloşi.

❖ Dacă vă îndreptați ironia împotriva cuiva, trebuie să fiți gata să o încasați și voi înșivă.

❖ Dacă se păstrează distanța față de mine, mă consolez cu ideea că răuvoitorul meu se află la fel de departe de mine ca și eu de el.

❖ Dacă numărul cărților și al legilor va crește ca în ultimii cincizeci de ani, mă tem că, în viitor, oricine va putea să fie savant sau jurist.

❖ Există o singură cale pentru apariția unei cărți pe lume (ca și, apropo, a autorului ei), și zeci de mii de căi de a o părăsi pentru totdeauna.

❖ Uneori, are sens să trăiești după mintea altuia, dar de bazat te poți baza numai pe a ta proprie.

❖ Complotul, pus la cale de niște minți mărunte împotriva unui om care se bucură de faimă pe lume, nu face decât să confirme genialitatea acestui om.

❖ Legile sunt ca o pânză de păianjen în care sunt prinși doar cei mici și nu bondarii sau viespile.

❖ Nu poți face un portmoneu de mătase din urechea unui porc.

❖ Toți vor să trăiască mult, dar nimeni nu vrea să îmbătrânească.

❖ S-ar părea că minciuna e un lucru atât de simplu și de la îndemână, dar eu nu am auzit nicio conversație cum că, fie ei și cei mai abili mincinoși, cineva ar fi reușit să mintă cu succes de trei ori la rând.

❖ Cum să crezi că omenirea e capabilă să dea ascultare unui sfat, dacă nu o ajunge mintea să dea ascultare nici măcar unui avertisment?

❖ Așa cum pe om îl poți cunoaște după societatea pe care o frecventează, la fel îl poți cunoaște și după felul în care se exprimă.

❖ Calomnia îi love̦ște de obicei pe cei mai buni dintre oameni, la fel cum viermii se aruncă cu precădere asupra celor mai bune fructe.

❖ Cărțile sunt copiii rațiunii.

❖ Când doctorii vorbesc despre religie, ei seamănă cu măcelarii care filozofează despre viață și moarte.

❖ Când cineva a atras atenția unei persoane destul de influente că poporul e nemulțumit, acela a replicat: „Ce să zic, stau câțiva măgari la birt și vorbesc aiurea și deja li se pare că flecăreala lor e glasul poporului"

❖ Când năzuim către ceva, acest ceva ni se înfățișează exclusiv într-o lumină favorabilă; dar odată scopul atins, ne sar în ochi doar aspectele negative a celor săvârșite.

❖ Când bătrânii se adună laolaltă și încep să-și amintească întâmplări din tinerețe, ne gândim cât au fost oare de fericite acele vremuri în comparație cu cele de acum.

❖ Când citesc o carte, indiferent dacă e inteligentă sau proastă, am impresia că e vie și că vorbește cu mine.

❖ Dacă e adevărat că marea semnificație a religiei noastre stă în uniunea dintre spiritual și omenesc, e ciudat că unele tratate spirituale sunt complet lipsite de omenie.

❖ Critica e un impozit pe care un om renumit îl plăteşte publicului.

❖ Pe lângă bolile reale, suntem expuşi la o mulţime de boli imaginare.

❖ Se spune că linguşeala este hrana proştilor, dar mulţi dintre oamenii învăţaţi sunt gata măcar din când în când să aibă parte cel puţin de un dumicat din hrana asta.

❖ Numai foarte puţini trăiesc în prezent. Majoritatea se pregătesc să trăiască mai târziu.

❖ Distracţia preferată a bărbaţilor, a copiilor şi a altor asemenea animale este încăierarea.

❖ E foarte uşor să-i scoţi din fire pe oamenii care se bucură de toate bunurile vieţii; e ceva mai greu să le faci pe voie.

❖ Ludovic al XIV-lea, regele Franţei, îşi dedică viaţa transformării renumelui său bun într-unul celebru.

❖ Înţeleptul e cel mai puţin singur când se află în singurătate.

❖ Nu mi-a fost dat niciodată să văd, să aud sau să citesc în cărţi ca clerul să se bucure de iubire într-o ţară creştină. Doar preoţii supuşi la persecuţii pot câştiga simpatia poporului.

❖ Mulţi depun mai multe eforturi în vederea ascunderii inteligenţei lor decât în vederea ascunderii prostiei.

❖ Multe adevăruri se spun în glumă.

❖ Suntem satisfăcuţi când se râde la vorbele noastre de duh, dar nu şi de prostia noastră.

❖ Suntem destul de evlavioşi pentru a ne urî unii pe alţii, dar nu suficient de evlavioşi pentru a ne şi iubi unii pe alţii.

❖ Noi suntem atât de legaţi unii de alţii numai pentru că suferim de unele şi aceleaşi boli.

❖ Spiritul de observaţie este memoria celui în vârstă.

❖ Suntem adesea învinuiţi că nu ne remarcăm propriile slăbiciuni, dar sunt mulţi, oare, din aceia care să-şi cunoască părţile tari? Aceştia sunt asemenea minereului care nu ştie că ascunde în el un filon de aur.

❖ O satiră autentică nu vizează pe nimeni în mod direct.

❖ Nu s-a văzut încă niciun om înţelept care să fi vrut să întinerească.

❖ Nu te grăbi să spui „nu" până nu eşti întrebat.

❖ E cu neputinţă să-mi închipui că un fenomen atât de natural, necesar şi universal ca moartea să fi fost gândit de Ceruri drept pedeapsă pentru omenire.

❖ Sunt unii care, încercând să înlăture prejudecăţile, stârpesc în acelaşi timp şi virtutea şi cinstea şi religia.

❖ Niciodată nu trebuie să ne fie ruşine să recunoaştem că n-am avut dreptate: fiindcă în felul acesta spunem de fapt că astăzi suntem mai deştepţi decât am fost ieri.

❖ Nimeni nu se înghesuie să primească sfaturi, în schimb la bani se înghesuie toți - reiese că banii sunt mai buni decât sfaturile.

❖ Nimic nu distruge planurile mai mult ca insuccesul însoțit de sentimentele de vină și ruşine.

❖ Cuvântul potrivit la locul potrivit - iată cea mai precisă definiție a stilului.

❖ Căinarea este tributul cel mai plăcut cerului; aceasta este şi cea mai sinceră manifestare a evlaviei noastre.

❖ Promisiunile se fac numai pentru a fi încălcate.

❖ Una dintre înălțimile Parnassului a fost închinată lui Bachus, cealaltă, lui Apollo.

❖ Este nevinovată ca un prunc nenăscut.

❖ Ea îi seamănă atât de mult soțului, de parcă ar fi fost creată din gura lui.

❖ A te lăsa des pradă mâniei e acelaşi lucru cu a te răzbuna pe tine însuți pentru vina altuia.

❖ Absența credinței e un defect pe care e necesar fie să-l îndrepți, fie să-l ascunzi.

❖ Partidul este nebunia multora de dragul câştigului câtorva.

❖ Mincinosul politic se deosebeşte de cel obişnuit într-o singură privință esențială: are de obicei memoria scurtă.

❖ Ajută-te singur, iar prietenii te vor iubi mai mult.

❖ Lunea e ziua de duminică a preotului.

❖ La cât de uşor ne trecem cu vederea faptele rele, pornirile mărunte, cu câtă grijă ne ascundem neputința trupească, nu e de mirare că şi la propria prostie ne raportăm cu îngăduință.

❖ Cauza unor întâmplări importante, asemenea izvoarelor fluviilor, este adesea extrem de neînsemnată.

❖ Pe apărătorii zeloşi ai curățeniei morale îi chinuie o imaginație murdară.

❖ Religia e o boală a sufletului.

❖ Mintea e ca briciul: când este ascuțită, îi răneşte pe ceilalți; când e boantă, - pe noi înşine.

❖ Cea mai mare şi cea mai sinceră parte a rugăciunilor noastre o constituie cererile.

❖ Satira este o oglindă specială în care oricine priveşte vede pe oricine altcineva, afară de sine însuşi.

❖ Egoismul unora nu le permite să aducă altora bucurie. Egoismul altora se reduce integral la a-şi procura bucurii pentru sine. În asta şi constă marea diferență dintre virtute şi viciu.

❖ Elefanții sunt întotdeauna zugrăviți mai mici decât sunt în realitate; puricii, însă, întotdeauna mai mari.

❖ Cearta este o conversație de tipul cel mai rău.

❖ Vârstnicii şi cometele se bucură de cinste din unul şi acelaşi motiv: şi unii, şi altele au bărbi; şi unii, şi altele au darul prezicerii.

❖ Taverna este locul unde nebunia se vinde la sticlă.

❖ Faptul că oamenii sunt răi nu m-a surprins niciodată, dar că nu le e ruşine mi se pare ciudat.

❖ Cel care părea că a obţinut ce-a vrut de la viaţă se află de obicei în situaţia când neajunsurile şi amărăciunile împiedică bucuriile şi desfătările.

❖ Trufia este mai degrabă semnul micimii decât al măreţiei.

❖ Scriitorii au obiceiul să numească secolul nostru „de cotitură", iar pictorii „păcătos"

❖ Convingerea este un atribut necesar pentru propovăduitori şi oratori, fiindcă cel care îşi încredinţează gândurile mulţimii are cu atât mai mult succes, cu cât el însuşi crede în ele.

❖ A-ţi satisface necesităţile cu preţul refuzului dorinţelor e acelaşi lucru cu a-ţi tăia picioarele fiindcă ai nevoie de papuci.

❖ Deşi oamenilor li se reproşează că-şi cunosc prea puţin slăbiciunile, e posibil ca ei să-şi cunoască la fel de puţin şi calităţile.

❖ Deşi raţiunea, după voia Providenţei, trebuie să ne guverneze simţurile, în două momente hotărâtoare pentru existenţa noastră pământească, simţurile trec pe primul plan. Astfel, în primul rând, dorinţa de a lăsa urmaşi – niciun om cu mintea întreagă nu s-ar fi căsătorit vreodată dacă ar fi ascultat glasul raţiunii şi, în al doilea rând, frica de moarte – ceea ce, iarăşi, contrazice judecata sănătoasă: dacă omul nu s-ar lasă în voia simţurilor, ar urî viaţa şi şi-ar dori fie să se termine mai repede, fie să nu fi început niciodată.

❖ Omul poate fi determinat (cu bani sau prin ameninţare) să meargă la biserică – dar nu mai mult de atât.

❖ Cu cât omul e mai sentimental, cu atât e mai lipsit de suflet.

❖ Pe cuvânt de onoare, asta sună atât de bine de parcă am spus-o eu!

❖ Nu ştim ce se face în rai; în schimb, ştim cu siguranţă ce nu se face: nimeni nu se însoară şi nu se mărită.

❖ Ce poate fi mai caraghios ca un catafalc care se rostogoleşte pe stradă?

❖ Ce rost are să-i facem de ruşine pe cei laşi – că dacă s-ar teme de ruşine, n-ar fi laşi; moartea – iată pedeapsa cea mai vrednică, că de ea se tem cei mai tare.

❖ Nu răspund în faţa lui Dumnezeu pentru acele îndoieli care mi se nasc în suflet, fiindcă aceste îndoieli sunt efectul acelei raţiuni pe care El a sădit-o în mine.

❖ Cărţile sunt prost amestecate, mă plâng eu, dar doar până în momentul când prind o mână bună.

❖ Sunt înclinat să cred că în ziua Judecăţii, şi cel învăţat, cu dispreţul său faţă de morală, şi ignorantul, dezgustat de credinţă, vor fi trataţi la fel

fiindcă aceste păcate nu pot fi răscumpărate; astfel, cultura şi ignoranţa vor sfârşi în acelaşi mod...

Voltaire (François-Marie Arouet) (1694–1778)

Filozof francez.

După câţiva ani de şcoală în colegiul iezuit „Louis Le Grand", tânărul François-Marie Arouet, la insistenţa tatălui, un notar avut, a început să studieze dreptul. În scurtă vreme, se ridică împotriva dorinţei tatălui şi, fără niciun fel de regrete, dă jurisprudenţa pe laurii de poet îndrăzneţ şi pe bucuriile vieţii mondene. În anul 1717, din pricina unei satire la adresa regentului Franţei, ducele de Orléans, este închis la Bastilia vreme de 11 luni, perioadă care nu i-a potolit avântul literar. În anul 1718, îi este montată prima piesă importantă, Oedip, *primită favorabil de către public. În acelaşi an, autorul acesteia semnează pentru prima dată cu pseudonimul „Voltaire" Poemul epic de mari dimensiuni* La Henriade, *intitulat iniţial* La Ligue, *i-a consolidat poziţia de povestitor priceput şi, totodată, de partizan al ideilor*

Lirica tânărului Voltaire conţine atacuri la adresa absolutismului. Proza de maturitate e diversă din perspectiva temelor şi a genurilor: povestirile filozofice Micromégas, Candid sau Optimistul, L'ingenue, *tragediile în stil clasic* Brutus, Tancred, *poemele satirice* Fecioara din Orléans, *publicistică, scrieri istorice. Activitatea literară a lui Voltaire este strâns legată de opoziţia faţă de intoleranţa religioasă:* Scrisori filozofice, Dicţionar filozofic.

Opera lui, îndreptată împotriva autorităţii absolute a monarhiei şi viziunii clericale asupra lumii, a jucat un rol important în pregătirea atmosferei spirituale care a precedat Revoluţia Franceză dintre anii 1789–1794. Ea a înlesnit şi apariţia unui nou tip de personalitate: activă, energică, care îşi asumă răspunderea pentru propriul destin şi năzuieşte în chip conştient către o bunăstare personală şi socială.

În anul 1726, Voltaire a fost obligat să părăsească Parisul Cei doi ani petrecuţi în Anglia i-au întărit ataşamentul faţă de toleranţa religioasă şi libertatea politică. Vederile sale liberale şi le-a expus în celebrele Scrisori filozofice. *Scrisorile idealizau sistemul englezesc şi zugrăveau în cele mai întunecate culori starea instituţiilor sociale franceze. După întoarcerea lui Voltaire în ţara de baştină, cartea a fost arsă din ordinul Parlamentului parizian, iar autorul a fost ameninţat cu arestarea.*

Hotărât să nu-şi pună destinul la încercare, Voltaire a plecat imediat la Cirey, la castelul iubitei lui, marchiza de Châtelet, una dintre cele mai educate femei ale timpului; ea împărtăşea pasiunea lui Voltaire pentru metafizică, ştiinţe naturale, dar şi interesul pentru Biblie. Ei trimiteau la Paris, la Academia Regală de ştiinţe, rezultatele experimentelor de laborator efectuate împreună. Cei zece ani petrecuţi la Cirey s-au dovedit a fi pentru Voltaire extrem de fructuoşi: aici a scris tragediile Alzira sau americanii *şi* Mahomed sau Fanatismul, *un Tratat despre metafizică şi* Bazele filozofiei lui Newton, *precum şi cea mai mare parte a lucrării istorice* Secolul lui Ludovic al XIV-lea. *Cunoştinţele acumulate la Cirey i-au întărit poziţia împotriva reprezentării clasice creştine a lumii şi i-au amplificat criticile, stimulându-l să continue căutarea unei explicaţii raţionale a fenomenelor naturale şi sociale.*

Scepticismul activ al perioadei de la Cirey s-a făcut simţit în lucrul la poemul epic Fecioara din Orléans. *Voltaire nu s-a temut să folosească istoria Ioanei d'Arc pentru a ataca din nou prejudecăţile religioase, alegându-şi pentru aceasta cea mai eficientă armă: ironia. El vedea cauza adevărată a succesului Ioanei d'Arc în credinţa acesteia în propriile forţe şi în aceea că a reuşit să le transmită regelui şi armatei. Moartea tragică a fecioarei din Orléans îl îndeamnă pe Voltaire să renunţe la ironie; îşi face apariţia mânia, care se revarsă asupra inchizitorilor. Celebritatea literară şi protectorii săi influenţi i-au asigurat lui Voltaire poziţia de istoriograf*

de curte al Franței (1745). În anul 1746, a fost ales membru al Academiei Franceze, dar nu a reșit, cu toate acestea, să câștige bunăvoința regelui.

Răceala lui Ludovic al XV-lea și dezamăgirea față de politica de la Versailles l-au făcut pe Voltaire să accepte invitația lui Frederic al II-lea, la curtea căruia vine în anul 1750. Cu toate acestea, văzut de aproape, Frederic și-a dezvăluit nu numai mintea ascuțită, dar și caracterul duplicitar și despotic, ceea ce l-a făcut pe Voltaire să părăsească Prusia.

În 1754, Voltaire a ajuns în Elveția, unde avea să-și petreacă, de acum încolo, cea mai mare parte a vieții. Și-a cumpărat o mică proprietate, numită Délices (Desfătări), în apropiere de Geneva. Voltaire a început aici să colaboreze la Enciclopedia lui Diderot și D'Alambert.

Voltaire a hotărât să se pună la adăpost de furia clericilor din Geneva. În 1758, a închiriat domeniul Tourney, care împreună cu domeniul Ferney, cumpărat ulterior, a devenit un „regat aparte" Voltaire își putea în sfârșit permite un mod de trai îmbelșugat. Ferney a devenit locul în care s-a desfășurat vreme de 20 de ani activitatea culturală a lui Voltaire. La vârsta de 65 de ani, el continua să publice numeroase scrieri literare, publicistice, filozofice și istorice, între care se numără și Istoria Imperiului Rus în vremea lui Petru cel Mare. Istoria, scrisă la comanda autorităților ruse, îl glorifica pe țarul-reformator care a pus capăt barbariei. Dintre scrierile din perioada Ferney fac parte povestirile filozofice Candid și L'ingenue, Tratatul despre toleranța religioasă, Eseu despre moravuri și despre spiritul națiunilor, Dicționar filozofic de buzunar, Remarci despre Enciclopedie.

Spre sfârșitul vieții, la 83 de ani, a decis să mai vadă o dată Parisul. În anul 1778, părintele iluminismului francez a ajuns în capitala Franței, unde a fost întâmpinat cu entuziasm. A murit după trei luni.

- ❖ În toate timpurile, în toate țările, în toate situațiile, ce e rău e câtă frunză și iarbă, iar ce e bun e rar. În orice profesie, tot ce e mai nedemn se manifestă cu o deosebită obrăznicie.
- ❖ A te desfăta înseamnă întotdeauna a nu te desfăta.
- ❖ A fi liber înseamnă a face ceea ce-ți oferă plăcere.
- ❖ Pentru lucrurile mărețe e necesară o consecvență fără margini.
- ❖ Pentru a-L cunoaște pe Dumnezeu, trebuie să fii El însuși.
- ❖ Dacă oamenii se ceartă îndelung, înseamnă că aceea în legătură cu care se ceartă nu le e limpede nici lor înșile.
- ❖ Dacă prețuim fericirea, cu atât mai mult trebuie să prețuim rațiunea.
- ❖ Dacă mulțimea se apucă să judece, totul este pierdut!
- ❖ Dacă am trăi pe lume doar două clipe, una am da-o rațiunii.
- ❖ Ce rost are să filozofezi, ce rost are să te agiți? Oare nu știți că lumea e condusă de soartă? Beți băuturi fierbinți când e frig, beți băuturi răcoritoare pe timp de vară; păstrați măsura în toate, aveți grijă de digestie, odihniți-vă, desfătați-vă și râdeți de toate acestea.
- ❖ Nu există niciun rău care să nu dea naștere și la un bine.
- ❖ Tocmai încercările zadarnice de a părea spiritual ucid orice urmă de spirit.
- ❖ Cineva poate fi nefolositor în linia întâi, dar strălucit în linia a doua.

❖ Ce e adevărat şi minunat sunt la fel în toate timpurile şi la toate popoarele.

❖ Când nu e nimic de zis, mereu se vorbeşte prost.

❖ Când voi putea să fac ceea ce vreau, înseamnă că sunt liber; dar ceea ce vreau, eu vreau în virtutea necesităţii.

❖ Cândva, voi da, poate, peste o planetă pe care domneşte armonia, dar deocamdată nu mi-a arătat nimeni unde se găseşte o astfel de planetă.

❖ Cine nu stăpâneşte spiritul vârstei sale, îşi atrage toată tristeţea acestei vârste.

❖ Iubeşte adevărul, dar fii înţelegător cu rătăcirile.

❖ Oamenii cred cu uşurinţă în ceea ce-şi doresc cu pasiune.

❖ Multitudinea de legi într-un stat înseamnă acelaşi lucru ca numărul mare de doctori: semn de boală şi de neputinţă.

❖ Multitudinea de fapte şi scrieri cresc atât de repede încât, în viitorul apropiat, va trebui să se adune totul în antologii şi dicţionare.

❖ Dragostea mea de ţară nu mă poate face să închid ochii la meritele străinilor. Dimpotrivă, cu cât îmi iubesc mai mult ţara, cu atât mai mult tind să-mi îmbogăţesc ţara cu comori extrase din alte soluri.

❖ Satira nu îndreaptă pe nimeni, ci doar înrăieşte şi mai tare pe proşti.

❖ Speranţa la însănătoşire înseamnă jumătate din vindecare.

❖ Suntem sfătuiţi: mulţumiţi-vă cu ce aveţi, nu vă doriţi nimic mai bun, ţineţi-vă în frâu curiozitatea, potoliţi-vă spiritul neliniştit. Acestea sunt nişte învăţături minunate, dar dacă le-am fi urmat întotdeauna, ne-am fi hrănit până acum cu ghinde şi-am fi dormit sub cerul liber.

❖ Se cuvine ca deschizătorii de drumuri să ocupe primul loc în memoria oamenilor. Dar cu oricât respect ne-am raporta la aceste prime genii, urmaşii lor ne fac adesea mult mai multă plăcere.

❖ Cinstim geniile care au dat artelor primele contururi, deşi sunt mai aproape de noi minţi care au desăvârşit aceste arte.

❖ Dragostea noastră faţă de sine ajută dragostei pentru ceilalţi.

❖ Prietenii mei, nu vă temeţi să luaţi superstiţiile în râs. Nu cunosc un mijloc mai eficace de a distruge superstiţia, decât să o puneţi într-o lumină ridicolă. Ceva devenit caraghios nu poate fi periculos.

❖ E, fără îndoială, în interesul societăţii să existe o formă de divinitate care să pedepsească ceea ce nu poate fi învins de justiţia omenească.

❖ La nicio vârstă nu poate fi dobândit un talent de care suntem lipsiţi, dar la orice vârstă ne putem îndrepta greşelile.

❖ Niciodată nu există realizări importante lipsite de dificultăţi mari.

❖ În aceeaşi măsură în care moartea este cel mai mare rău fizic, războiul este cel mai mare rău moral.

❖ Foloseşte, dar nu exagera - aceasta e regula înţelepciunii. Nici abţinerea şi nici excesul nu aduc fericirea.

❖ Aroganța permanentă e doar masca mediocrității.

❖ E minunat să fii modest, dar din asta nu rezultă că trebuie să fii indiferent.

❖ E minunat doar ceea ce e natural.

❖ Ceva minunat încetează să mai fie ca atare dacă se manifestă când nu e momentul.

❖ Trebuie să recunoaştem că inventatorii în domeniul artei mecanicii s-au dovedit a fi mult mai de folos oamenilor decât inventatorii silogismelor: acela care a inventat suveica are un avantaj extraordinar față de acela care a născocit ideile înnăscute.

❖ Nimic nu se petrece întâmplător, totul pe lume este fie încercare, fie pedeapsă, fie răsplată, fie prevestire.

❖ Bătrânețea e dată pentru a avea parte de necazuri, dar ea trebuie să fie suficient de înțeleaptă pentru a le putea suporta cu seninătate.

❖ Egalitatea socială e cea mai naturală şi cea mai iluzorie idee. Pe planeta noastră nefericită, oamenii care trăiesc în societate obligatoriu se împart în două categorii: bogații, care dau ordine, şi săracii, care le îndeplinesc.

❖ Pasiunile sunt vânturile care umflă pânzele corabiei. Uneori o scufundă, dar fără ele ea n-ar putea să plutească. În lume, totul e periculos şi necesar.

❖ Doar cei slabi comit crime: cel puternic şi fericit nu are nevoie de ele.

❖ Succesul științei stă în lucrarea timpului şi în îndrăzneala minții.

❖ Omul încă de la naştere tinde către acțiune, aşa cum focul tinde în sus, iar piatra în jos.

❖ Pe omul cinstit îl poți supune unei anchete, dar nu-l poți dezonora.

❖ Când citim pentru prima dată o carte bună, încercăm acelaşi sentiment ca atunci când ne facem un prieten nou. A reciti aceeaşi carte înseamnă a te revedea cu un prieten vechi.

❖ Eu oricum iubesc viața. Această slăbiciune prostească este, poate, unul dintre defectele noastre fatale: că ce poate fi mai prostesc decât dorința de a duce o povară pe care vrei s-o arunci la pământ; să fii îngrozit de propria existență şi să continui să te târăşti.

❖ Întotdeauna, după posibilități, îmi conduc metafizica spre morală. În lumea asta, succesele se obțin doar cu vârful spadei şi se moare cu arma în mână.

❖ Se poate ca eu să nu fiu de acord cu argumentele voastre, dar sunt gata să-mi dau viața pentru dreptul vostru de a vi le exprima.

❖ Mi-am irosit 40 de ani în pelerinaje în două-trei colțuri ale lumii ăsteia, cu scopul de a găsi piatra filozofală numită Adevăr. M-am consultat cu toți admiratorii antichității, cu Epicur şi cu Augustin, cu Platon şi cu Malebranche, dar am rămas la fel de sărac ca la început.

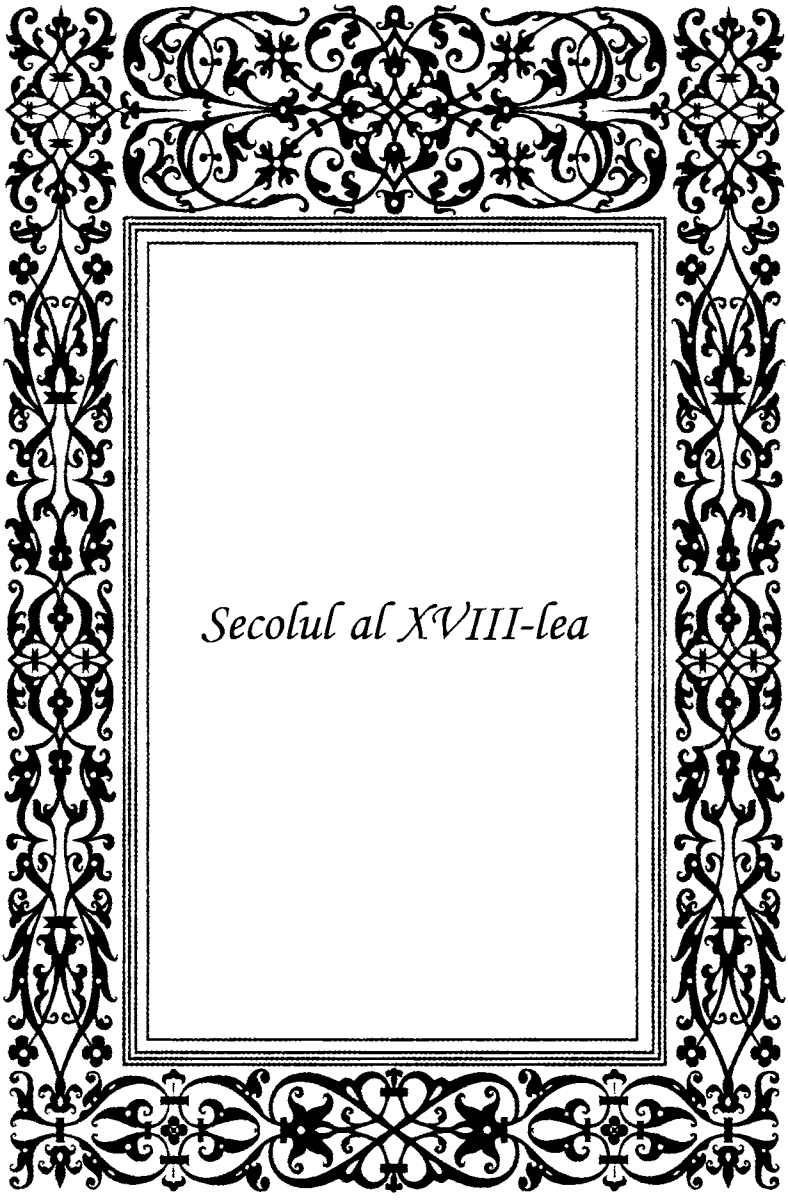
Secolul al XVIII-lea

Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais (1732–1799)

Cel mai de seamă dramaturg francez din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

S-a născut la 24 ianuarie 1732, la Paris, în familia unui ceasornicar bogat. Şi-a însuşit meşteşugul de familie, dar tatăl său l-a îndepărtat din afacere, din pricina escapadelor sale extravagante. Devenind profesor de muzică al fiicelor lui Ludovic al XV-lea, reuşeşte mai târziu să ocupe poziţia de secretar al monarhului şi, datorită legăturilor sale la curte, participă activ la tot felul de operaţiuni financiare, care i-au adus o avere colosală şi, în acelaşi timp, l-au implicat într-o serie de procese de răsunet. Beaumarchais a trebuit să stea câteva zile la închisoare şi, pentru a se justifica, a publicat strălucitele sale Memorii, în care a ridiculizat cu sarcasm tirania judiciară.

Dragostea pentru teatru l-a îndemnat să scrie două drame – Eugenia, care a fost primită favorabil de către public, şi Doi prieteni, care a avut parte de un eşec zdrobitor. Succesul răsunător al Bărbierului din Sevilla l-a transformat pe Beaumarchais în lider al Teatrului Naţional. Acest triumf strălucit i-a insuflat autorului ideea de a da piesei o continuare şi a scris Nunta lui Figaro, completând apoi trilogia cu melodrama Mama vinovată. În baza pieselor lui Beaumarchais, Mozart a compus opera Nunta lui Figaro, iar Rossini, opera Bărbierul din Sevilla.

Revoluţia franceză a mai adăugat un capitol biografiei lui Beaumarchais: drept urmare a guvernării revoluţionare din Olanda, el a îndeplinit un şir de misiuni, după care a fost întemniţat. După eliberare, a devenit agent al Comitetului de salvare publică şi a fost pus sub observaţie în calitate de refugiat. Toată averea i-a fost confiscată, iar familia, arestată. În 1796, i s-a permis să se întoarcă în Franţa.

Beaumarchais moare la 18 mai 1799, la Paris.

- Şi ce dacă sunt mai presus decât propria-mi reputaţie?
- Fără vin şi fără cântece.
- În dragoste, chiar şi „prea mult" este insuficient.
- În vremurile noastre, ce nu se poate rosti, se cântă.
- La o anumită vârstă, oamenii cumsecade îşi iartă unul altuia greşelile, slăbiciunile şi pasiunile năvalnice de odinioară care au condus la apariţia unei distanţe între ei, şi cedează locul unei afecţiuni gingaşe.
- Vântul care stinge lumânarea, reaprinde focul în vatră.
- Nu există leacuri care să vindece orice.
- În viaţă este o mare lege:
  Unu-i păstor şi altu-i rege!
  Naşterea-i o întâmplare
  Cugetul seamăn nu are.
  Atotputernicul domnitor
  Prin viaţă e trecător,
  Doar Voltaire e nemuritor.
- Acolo unde nu există libertatea criticii, nicio laudă nu este plăcută.
- Prostiile din presă capătă putere doar când răspândirea lor întâmpină dificultăţi.

❖ Prostia şi vanitatea merg mereu mână-n mână.

❖ Mânia oamenilor buni nu este altceva decât o nevoie stăruitoare de a ierta.

❖ Pentru atingerea scopului propus, spiritul întreprinzător este la fel de necesar ca şi cunoaşterea.

❖ Dacă e să luăm în calcul toate virtuţile cerute unei slugi, oare câţi stăpâni capabili să slujească se vor găsi?

❖ Femeilor le place foarte mult să fie considerate neîndurătoare.

❖ A trăi înseamnă a lupta – a lupta înseamnă a trăi.

❖ Obligaţi-l chiar şi pe cel mai nepărtinitor judecător să-şi judece propriul caz şi veţi vedea cum va interpreta el legile!

❖ Căsătoria este cel mai caraghios lucru dintre lucrurile caraghioase.

❖ Este cunoscut faptul că esenţa cazului este domeniul părţilor aflate în litigiu, în timp ce forma ţine de judecători.

❖ Mai devreme sau mai târziu, intriga îl va pierde pe cel care a generat-o.

❖ Pe oameni îi poţi îndrepta doar înfăţişându-i aşa cum sunt în realitate.

❖ Fiecare om este întotdeauna copilul cuiva.

❖ Imediat ce s-a observat că, odată cu trecerea timpului, aiurelile vechi capătă un aer de înţelepciune, iar născocirile vechi, devenite subiect de cleveteală uşuratică, dau naştere unor adevăruri mari, ba chiar grandioase, lumea s-a umplut de adevăruri câtă frunză şi iarbă. Există un adevăr pe care-l cunoaşte toată lumea, dar despre care nimeni nu vorbeşte, pentru că nu orice adevăr poate fi rostit. Există un adevăr pe care toată lumea îl ridică în slăvi, însă nu din toată inimă, fiindcă nu te poţi încrede în orice adevăr. Ce să spunem de jurămintele îndrăgostiţilor, de ameninţările mamelor, de promisiunile beţivilor, de promisiunile potentaţilor, de ultimul cuvânt al negustorilor? Şi tot aşa la infinit!

❖ Un client cât de cât priceput îşi cunoaşte întotdeauna cazul mai bine decât orice avocat: avocaţii se fac luntre şi punte, se isterizează până la răguşeală, doar pentru a-şi demonstra competenţa în absolut tot şi toate, dar mai puţin în cazul în speţă, şi, odată cu acestea, sunt prea puţin mişcaţi de faptul că l-au adus pe client la sapă de lemn, i-au obosit pe ascultători şi i-au adormit pe judecători...

❖ Când se supără o femeie, nu căuta bun simţ în spusele ei!

❖ Când te cuprinde frica în faţa răului, începi deja să simţi răul fricii.

❖ Doar dulcele secret conferă farmec dragostei!

❖ Dragostea pentru literatura elegantă este incompatibilă cu zelul pentru muncă.

❖ Pot oare liniştea şi dragostea să conviеţuiască în aceeaşi inimă?

❖ Nu trebuie în niciun caz să confundăm critica obişnuită, care reprezintă unul dintre cele mai nobile scopuri ale artei, cu satira infamă, îndreptată împotriva oamenilor: prima are avantajul de a îndrepta fără să insulte.

❖ Cei mai vinovaţi sunt şi cei mai generoşi – aceasta este regula generală.

❖ Soţiile noastre cred că dacă ne iubesc, asta înseamnă tot. Şi-au băgat acest lucru în cap şi iubesc atât de mult, atât de mult iubesc (în cazul în care iubesc cu adevărat) şi sunt atât de atente, atât de serviabile, întotdeauna şi în toate situaţiile, încât într-o bună zi, spre marea ta uimire, în loc să simţi iar fericirea, începi să simţi saţietate. Dacă vom căuta în altă parte acea plăcere pe care nu o găsim acasă, e din pricină că soţiile noastre nu posedă în suficientă măsură arta de a menţine în noi atracţia faţă de ele, de a iubi de fiecare dată într-alt fel, de a reînvia... farmecul posesiunii prin farmecul diversităţii.

❖ Cerul protejează întotdeauna nevinovăţia!

❖ Nu fără temei i s-a acordat fidelităţii femeilor o importanţă atât de mare! Bunăstarea şi răul din societate sunt influenţate de comportamentul lor. Raiul sau iadul din familie sunt cauzate de acea bârfă care circulă în legătură cu femeile, iar această bârfă depinde numai de ele însele.

❖ Pentru familie, izgonirea ticălosului din sânul ei e un lucru de preţ.

❖ Ah, femeia!... creatură slabă şi perfidă!

❖ Să ai tot felul de bunuri nu e suficient. Să fii satisfăcut de deţinerea lor, iată ce înseamnă fericirea.

❖ Un obicei reprezintă adesea un rău.

❖ El este cinstit exact cât să nu merite a fi spânzurat.

❖ Of, femeile astea! Dacă vreţi ca cea mai inocentă dintre ele să înveţe ce-i viclenia, încuiaţi-o undeva.

❖ Bem când nu ne e sete şi facem amor în permanenţă - doar prin asta ne deosebim de celelalte animale.

❖ După părerea mea, dacă superiorul nu ne face niciun rău, e deja un beneficiu considerabil.

❖ Politica e arta de a crea fapte şi de a-ţi supune, ca-n joacă, oameni şi situaţii. Scopul ei este câştigul, iar calea - intriga... Numai onestitatea îi poate ţine piept.

❖ Viciile şi abuzurile nu se schimbă, ci iau mii de forme, punându-şi masca obiceiurilor dominante; ruperea acestei măşti şi înfăţişarea lor în lumina realităţii - iată sarcina nobilă a omului care se ocupă cu teatrul.

❖ Înainte vă spuneam totul, iar acum nu vă ascund nimic.

❖ Să te prefaci că nu ştii ceea ce e cunoscut oricui şi că ştii ceea ce nu ştie nimeni; să te prefaci că auzi ceea ce nimănui nu-i este clar şi că nu auzi ceea ce aud toţi; important e să te prefaci că te poţi depăşi pe tine însuţi; să faci adesea un mare mister din ceea ce, de fapt, nu reprezintă unul; să te închizi în propriul birou doar pentru a-ţi ascuţi pana şi a părea gânditor, în timp ce-ţi suflă vântul prin cap; e rău, oare, sau e bine să înşeli pe cineva, să favorizeri pe calomniatori şi să-i hrăneşti pe trădători, să topeşti sigiliile de ceară, să interceptezi scrisori şi să te străduieşti ca prin importanţa scopului să justifici sărăcia mijloacelor. Iată ce înseamnă politica...

❖ Natura i-a spus femeii: fii frumoasă dacă poți, înțeleaptă dacă vrei, dar e obligatoriu să fii rațională.

❖ Tulburarea plăcută a bucuriei nu atrage niciodată după sine consecințe periculoase.

❖ O mediocritate linguşitoare obține tot ce-şi doreşte.

❖ Gelozia este plodul debil al mândriei sau boala nebunului.

❖ Omul sfios este îmbrâncit de orice trecător.

❖ Aşa e întotdeauna în viață: ne străduim, facem planuri, ne pregătim pentru ceva, iar soarta ne oferă cu totul altceva. Începând cu cuceritorul lacom, în stare să înghită toată lumea şi care-o sfârşeşte devenind un orb umil, condus de un câine, noi suntem cu toții jucării ale capriciilor ei. Şi e posibil ca orbul care merge în urma câinelui să urmeze o cale mai dreaptă şi să fie mai rar înşelat în aşteptările sale, decât primul orb cu toată suita lui.

❖ Cât de îmbucurător e să fii iubit pentru ceea ce eşti.

❖ Săracul nu trebuie să aibă niciun defect.

❖ Pentru cel cu inimă bună, recunoştința nu-i o povară.

❖ Intelectul nu poate fi umilit; pe el te poți răzbuna doar izgonindu-l.

❖ Capacitatea de a te autodepăşi cu curaj – iată ce mi s-a părut întotdeauna a fi una dintre cele mai mari realizări cu care se poate mândri un om rațional.

❖ Omul deştept nu are nevoie să asculte totul în întregime, fiindcă el oricum înțelege.

❖ Omul deştept nu se încurcă niciodată cu cel puternic.

❖ Să afirmi ceva fără să ai posibilitatea de a o dovedi cu ajutorul legii, înseamnă să calomniezi.

❖ Oamenii sinceri iubesc femeile, iar impostorii le adoră.

❖ Căința sinceră nu se deosebeşte cu nimic de orice faptă bună: şi ea îți aduce o răsplată.

❖ Nu e nevoie să fii posesorul unui obiect pentru a putea avea o părere asupra acestuia.

❖ Eu nu am dreptul să mă refer în articolele mele doar la putere, la religie, la politică, la morală, la funcționari, la asociațiile loiale, la teatrul de operă, precum şi la alte teatre şi la toate persoanele care au legătură cu ceva anume; în rest, despre toate celelalte, pot să scriu absolut liber sub supravegherea a doi, trei cenzori.

Napoleon Bonaparte
(1769–1821)

Împărat francez, genial lider militar

S-a născut în familia unui nobil corsican. În anul 1785, a absolvit o şcoală militară de elită din Paris şi a slujit într-o garnizoană din sudul Franței. A fost promovat la gradul de căpitan şi trimis la Toulon. Oraşul se răsculase împotriva guvernului republican şi a fost ocupat de

trupe britanice. El a adoptat un plan pentru cucerirea unei poziții pe un deal, care urma să permită tunurilor republicane să domine portul orașului și să forțeze navele britanice să se retragă. Orașul a fost cucerit, iar Napoleon a fost promovat, la numai 24 de ani, la gradul de general de brigadă.

În anul 1795, a înăbușit o revoltă monarhistă în Paris, după care a fost numit comandantul armatei din Italia, demonstrându-și măiestria militară în confruntarea cu trupele austriece și italiene.

În anul 1798, a pornit o campanie militară în Egipt și Siria. În anul 1799, în drum spre Italia, a răsturnat Directoratul și a devenit unul din trei consuli ai Franței. În anul 1804 a devenit împărat al Franței.

Napoleon a reușit să obțină multe victorii strălucite – la Marengo în 1804, la Austerlitz, la Jena și la Auerstadt în 1806, la Wagram în 1809 –, fapt care l-a adus în postura de cuceritor al majorității statelor europene.

Condus de ambiția de a stăpâni întreaga lume, Napoleon încearcă, în anul 1812, să invadeze Rusia, dar este învins. Astfel a început căderea imperiului lui Napoleon. În anul 1814 trupele aliate au ocupat Parisul, iar Napoleon este obligat să abdice, fiind exilat în insula Elba, dar păstrându-și titlul de împărat. La un an după înfrângerea sa, Napoleon părăsește insula Elba cu destinația Paris, unde se afla guvernul lui Ludovic al XVIII-lea. Noua guvernare a împăratului a durat o sută de zile și s-a încheiat cu înfrângerea de la Waterloo, în anul 1815. Silit să abdice din nou, Napoleon a fost exilat pe insula Sf. Elena, unde a și murit.

- Politica cea mare reprezintă doar aplicarea bunului simț în afaceri de anvergură.
- Batalioanele numeroase au mereu dreptate.
- Treziți-mă doar atunci când aveți veşti rele; în caz de veşti bune - nici prin cap să nu vă treacă.
- În orice întreprindere de amploare trebuie să lași întotdeauna o părticică și în voia întâmplării.
- În dragoste, unica victorie este fuga.
- Fiecare soldat poartă în ranița sa un baston de mareșal.
- În Rusia nu există drumuri, ci doar direcții.
- Forțele armate nu sunt suficiente întotdeauna pentru apărarea țării, în vreme ce o țară apărată de popor este de neînvins.
- Războiul constă dintr-o serie de evenimente neprevăzute.
- O armată formată din berbeci și condusă de un leu va învinge întotdeauna o armată formată din lei și condusă de un berbec.
- Imaginația conduce lumea.
- Învingător nu este acela care a dat un sfat bun, ci acela care și-a asumat responsabilitatea îndeplinirii lui și a dat ordinul executării acestuia.
- Oamenii de geniu sunt meteoriți meniți să ardă pentru a-și lumina secolul.
- Există două pârghii de influențare a oamenilor: frica și propriul interes.
- Linguşitorii iscusiți sunt adesea nu mai puțin calomniatori iscusiți.

- Arta conducerii constă în a permite oamenilor să îmbătrânească în funcțiile pe care le au.
- Femeia frumoasă place ochiului, iar femeia blândă, inimii; prima este un lucru minunat, dar a doua este o comoară.
- Cine se află la înălțime şi stă în văzul tuturor nu trebuie să-şi permită mişcări impetuoase.
- Cel mai bun orator din lume este succesul.
- Dragostea este pentru omul leneş o ocupație în sine, pentru un ostaş - o distracție, iar pentru un împărat - un obstacol neașteptat.
- Dragostea de țară este prima calitate a omului civilizat.
- Bărbatul care acceptă să fie manipulat de femeie nu este nici bărbat, nici femeie, ci un nimic.
- Lucrul cel mai imoral dintre toate e să te apuci să faci ceea ce nu ştii să faci.
- Poporul care nu vrea să hrănească armata proprie va fi curând nevoit să hrănească armata duşmanului.
- Nu există nimic mai înfumurat decât neputința care se simte sprijinită.
- Omul needucat este plictisitor, dar pedantul este insuportabil.
- Să nu vă intereseze din ce partid face parte omul care doreşte să-i faceți dreptate.
- Obiceiul ne face să comitem greşeli prosteşti, dintre care cea mai mare e să-i devenim sclav.
- Un singur comandant rău e mai bun decât doi comandanți buni.
- De la sublim la ridicol este doar un pas.
- Unui soldat i se cere în primul rând rezistență şi răbdare; şi abia pe urmă, vitejie.
- De la minte la rațiune e o distanță mai mare decât se crede.
- Opinia publică are mereu ultimul cuvânt.
- Căsătoria nu e prevăzută de la natură.
- Religia este un subiect important în şcolile pentru dame. Ea este, oricum am privi-o, o garanție pentru mame şi soți. Şcoala trebuie s-o învețe pe o domnişoară să creadă, nu să gândească.
- Puterea nu este niciodată caraghioasă.
- Gloria este trecătoare.
- Orice poate fi început cu curaj, dar nu orice poate fi şi terminat.
- Doar adevărul este insultător.
- Unde nu cresc florile, nici omul nu poate să trăiască.
- Politica nu are inimă, ci doar cap.
- Succesul dă naştere oamenilor mari.
- Fanatismul trebuie de adormit, pentru a putea fi smuls din rădăcină.

❖ Cu baionetele se poate face orice; doar să te aşezi pe ele nu-i cu putinţă. Cu aceste zorzoane mizerabile poţi manipula oameni.

❖ Sunt fie vulpe, fie leu. Tot secretul de a conduce constă în a şti când să fii una, şi când alta.

Robert Burns
(1759–1796)

Poet scoţian.

S-a născut în regiunea Alloway, în apropiere de orăşelul scoţian Ayr, într-o familie creştină săracă. S-a luptat toată viaţa pentru strictul necesar al existenţei.

A început să scrie versuri la vârsta de 15 ani. Creaţia poetică s-a îmbinat cu munca la fermă, iar mai apoi, cu poziţia de funcţionar de accize (din 1789). Poemele satirice Doi păstori şi Rugăciunea Sfântului Willy *au fost răspândite în manuscris şi au consolidat reputaţia de liber-cugetător a lui Burns. Prima sa carte, intitulată* Poezii, *mai cu seamă în dialect scoţian, l-a făcut imediat vestit. Burns a pregătit pentru tipar o serie de cântece scoţiene pentru ediţia din Edinburgh a volumelor* Muzeul muzical scoţian *şi* O colecţie aleasă de melodii scoţiene originale.

Burns a salutat Revoluţia Franceză (poezia Copacul libertăţii *etc.) şi avântul mişcării revoluţionare din Scoţia şi Anglia. Pe baza folclorului şi a literaturii vechi scoţiene, însuşindu-şi ideile Iluminismului, el a creat un tip de poezie originală şi contemporană cu vremurile sale. Opera lui Burns (*Sărăcie curată *etc.) afirmă demnitatea individuală a omului, pe care poetul o plasează mai presus de nume şi bogăţie. Versuri despre măreţia muncii, a creaţiei, a bucuriei, a libertăţii, a dragostei şi a prieteniei dezinteresate şi pline de abnegaţie sunt însoţite în opera sa de satiră, umor, tandreţe şi afecţiune, de ironie şi sarcasm. Versurile lui Burns se caracterizează printr-o exprimare simplă, expresivitate, dramatism interior, adesea exteriorizat şi în compoziţii (*Săracii veseli *etc.). Multe dintre versurile poetului sunt cântate şi trăiesc şi astăzi. Versurile lui Burns sunt traduse în multe limbi ale lumii.*

❖ Bădăranul bădăran este
Şi cu medalii, şi cu trese!

❖ N-aflarăm binele-n trecut,
Iar viitorul e absent,
Să stăpânim ce-avem în mână:
Această clipă de prezent!

❖ În trainică prietenie ne stă puterea,
Glorie şi laudă prieteniei.

❖ Fie veşnic dreptul de-a citi,
Fie veşnic dreptul de a scrie.

❖ Pagina adevărului
O ocoleşte doar acela,
Ce-i nevoit s-ascundă adevărul.

❖ Neghiobul care nu ştie ce-i iubirea este demn de plâns.

❖ Sunt de nedespărţit acele inimi,
Ce una făcutu-s-au!

❖ E mai teribil onoarea să ți-o pierzi,
Decât în zdrențe să te vezi!

❖ Nu după haine judecați.
Cine prin muncă, sincer, se hrănește,
Acela nobil se numește.

❖ Și ce ne pasă nouă,
Dacă la răzoare,
Se sărută doi cu foc
Seara-n lanu' de secară!...

❖ Libertății - salutare și cinste.
Iar rațiunea s-o păzească.
Tiraniile la dracu' să se ducă
Cu toți tiranii la un loc!

❖ Când de pe margine privești,
Cum darurile-s împărțite
Nu poți rămâne liniștit.
Pe-aceia buni îi roade sărăcia
Și bogăție fac făr' de-a clipi
Incultul și neghiobul.

George Gordon Noel Byron
(1788–1824)

Poet romantic și gânditor englez, membru al Camerei Lorzilor.

Byron s-a născut într-o familie săracă de aristocrați, iar la vârsta de 10 ani, după moartea bunicului său, a obținut titlul de lord

Fiind încă student la Universitatea din Cambridge, a publicat o colecție intitulată Ore de lenevie *(1807), însă gloria i-a adus-o poemul* Pelerinajul lui Childe Harold, *care a fost publicat în diverse ediții în perioada 1812–1818. Poeziile și poemele lui Byron redau o gamă complexă de emoții volatile, de la spiritul de răzvrătire și până la disperare, provocate de atotputernicia „întunericului"*

Conflictul dintre Byron și conformismul societății engleze, care a urmat debutului său poetic, s-a agravat ca urmare a căsniciei nereușite cu Annabelle Millbank. În ianuarie 1816, ea îl părăsește pe Lord Byron din pricina „obiceiurilor îngrozitoare" ale acestuia, care implicau respingerea oricărei tradiții, inclusiv a interdicțiilor morale tradiționale. Scandalul a izbucnit din cauza zvonurilor potrivit cărora sentimentele poetului față de sora sa vitregă, Augusta Leigh, ar fi fost mai mult decât de rudenie, ei fiindu-i dedicate câteva dintre cele mai emoționante poezii ale lui Byron.

În mai 1816, Byron este nevoit să-și părăsească țara pentru totdeauna. Șocul puternic suferit s-a transformat într-un „venin permanent" care i-a otrăvit ultimii ani de viață. Acest șoc cutremurător și-a lăsat amprenta în ciclul de poezii Melodii ebraice *(1815), în care se fac simțite metafore din Biblie, în poemul* Prizonierul din Chillon *(1816), în misterele dramatice din* Manfred *(1817) și în* Cain *(1821). Poemele lui Byron, construite sub formă de mărturisire lirică a personajului, îmbinând trăsăturile unei personalități cu o individualitate remarcabilă, care reflectă convingerile și durerile epocii, au constituit un eveniment literar. În Elveția, unde și-a petrecut primele luni de exil, iar apoi în Italia, Byron a avut un impuls creativ și, drept urmare, în toamna anului 1817, a început lucrul la cronica poetică* Don Juan.

Dragostea pasională față de contesa Teresa, aflată în imposibilitate de a-și lega soarta de cea a lui Byron, l-a determinat pe poet să se apropie de carbonari și să participe activ la mișcările de eliberare italiene, alături de tatăl și de frații contesei. Încă de la începutul revoluției împotriva dominației otomane, Byron și-a dedicat viața luptei pentru eliberarea Greciei, utilizând mijloace proprii de finanțare și de înarmare a unui detașament cu care a sosit la locul evenimentelor.

Moartea prematură a poetului, care a survenit drept urmare a unor friguri în stare avansată, a îndurerat o Europă întreagă.

- Binecuvântate fie zilele tinereții. Prin negura vremii, bătrânețea își aminteşte cu dragoste de ele. Bătrânul își aminteşte de diminețile însorite ale tinereții.
- În tolba diavolului nu există o săgeată mai bună pentru inimă decât vocea blândă.
- Omul, aflat în singurătate, se simte adesea mai puțin singur.
- Acolo unde suntem iubiți, acolo se află cuibul părintesc.
- Amărăciunea este dascălul celor înțelepți.
- Prietenia este o iubire fără aripi.
- Dacă tot e să greşim, măcar s-o facem după voia inimii.
- Chiar şi un roi de insecte înțeapă, când e să-şi apere dreptul la viață.
- Din toate potecile care duc spre inima femeii, mila este cea mai scurtă.
- Sinceră este mâhnirea aceluia ce plânge în taină.
- Cine cunoaşte mai multe, suferă mai mult. Pomul ştiinței nu este oare şi pomul vieții?
- Dragostea este vanitoasă şi ambițioasă de la început şi până la sfârşit.
- Trăim fiindcă Speranța apelează la Memorie şi ambele ne înşeală.
- Cântărețul nu trebuie să stea în apropierea celor care se află pe tron.
- Noaptea dă strălucire stelelor şi femeilor.
- Sărutul între femei simbolizează doar faptul că nu au nimic altceva de făcut în acel moment.
- Este adevărat că la 50 de ani, rar te poți baza pe o dragoste reciprocă, dar nu e mai puțin adevărat că la această vârstă poți avea parte de foarte multe cu numai 50 de monede de aur.
- Există oare speranță fără un pic de frică?
- Rănile din dragoste nu ucid întotdeauna, dar nici nu se vindecă niciodată.
- Să ştergi, cu dragoste, o lacrimă a celui care plânge
- E mai de preț decât să scalzi întreaga lume-n sânge.
- Lacrimile femeilor sunt mişcătoare, iar ale bărbaților sunt din plumb topit; pentru că lacrimile sunt o uşurare pentru femei, dar pentru noi, o tortură.
- Cine nu-şi iubeşte țara, nu poate iubi nimic.

❖ E plină dragostea de-afecțiune,
❖ Călită în ispite, dar şi-n amărăciune.
❖ Neşovăielnică la despărțire, străină de mândrie.
❖ E-aceeaşi – o minune – pe vecie.
❖ E plăcut să citeşti scrisori vechi, pentru că nu mai trebuie să răspunzi la ele.

Thomas Carlyle
(1795–1881)

Eseist, autor satiric şi istoric scoțian.

Carlyle s-a născut în Ecclefechan, în Scoția. A crescut într-o familie puritană cu principii de educație severe. Tatăl său, un pietrar şi fermier inculț, l-a influențat în mare măsură. De la el a moştenit Carlyle convingerea fermă că religiozitatea şi munca joacă un rol semnificativ în viața omului.

Carlyle şi-a început studiile în Ecclefechan şi le-a continuat într-o şcoală primară privată din oraşul Annan. În anul 1809, Carlyle a intrat la Universitatea din Edinburgh, unde s-a pregătit pentru a deveni predicator, dar a obținut în schimb o diplomă în matematică. În perioada 1814–1818, a predat la şcoala din Annan, apoi la Kirkcaldy, după care s-a întors la Edinburgh şi a început să studieze dreptul, limba germană, istoria şi filozofia. În 1820, Carlyle a renunțat la ideea unei vieți clericale, la jurisprudență, la matematică şi la profesorat, precum şi la ideea de a emigra, şi a decis să devină scriitor. În anul 1824, a publicat biografia lui Schiller, traducerea lucrării lui Legendre, Geometrie, precum şi a romanului Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister al lui Goethe, care a autorizat traducerea.

Carlyle s-a căsătorit, în 1826, cu Jane Welsh şi s-a stabilit la Edinburgh, unde a publicat diferite articole în „Edinburgh review" şi în alte publicații. În anul 1826, din cauza sănătății şubrede şi a problemelor financiare, s-a mutat la ferma soției, unde a locuit până în 1834, după care a plecat la Londra, unde a început să publice cărți, eseuri şi corespondență. Şi-a întrerupt activitatea de scriitor doar pe perioada călătoriilor în Scoția, de sărbători, în vremea a două călătorii în Germania, pe timpul numirii în funcția de rector al Universității din Edinburgh şi la moartea soției sale, în anul 1886.

Prima lui operă importantă, Sartor Resartus, a fost publicată în „Frazer's magazine". Sartor Resartus a mai fost publicată în Statele Unite ale Americii şi la Londra. În anul 1837, a apărut cea mai bună lucrare istorică a lui Carlyle, Istoria revoluției franceze. În cartea sa, Chartism, Carlyle cheamă aristocrația să tragă învățăminte din Revoluția franceză şi să asigure poporului o guvernare înțeleaptă, care singură poate fi o garanție a prosperității şi liniştii în stat. Această temă a fost examinată mai pe larg în cartea Despre eroi, venerarea eroilor şi eroicul în istorie. În ultimele sale opere, Carlyle punea accentul pe concepția sa despre conducător. Un exemplu de conducător puternic este înfățişat în lucrările Scrisorile şi discursurile lui Oliver Cromwell şi Viața lui John Sterling. În Despre viața lui Frederic al II-lea al Prusiei, Carlyle a prezentat un portret al regelui-erou.

Spre sfârşitul vieții sale, Carlyle devine faimos, dar renunță la onoruri, inclusiv la titlul nobiliar şi la pensie. În anul 1872, a fost decorat cu ordinul prusac „Pentru merite deosebite", instituit de Frederic cel Mare, iar în 1875 a fost distins cu gradul onorific al Universității Harvard Carlyle a murit la Londra, la 4 februarie 1881. O carte de Memorii a fost publicată după moartea scriitorului.

❖ Fericit e acela care şi-a găsit rostul în viaţă; de mai mult nu avem parte.

❖ Evlavia şi mutra acră sunt două lucruri diferite.

❖ Tezaurul lumii îl reprezintă oamenii originali. Graţie acestora şi operelor lor, lumea este lume, şi nu un deşert. Amintirile despre oameni şi istoria vieţilor lor este puterea omenirii, bogăţia ei sacră pentru eternitate, care o sprijină şi o ajută pe cât posibil să înainteze prin adâncimile necercetate încă.

❖ Măreţia unui om remarcabil se manifestă în felul în care îi tratează pe oamenii mici.

❖ Toţi năpăstuiţii trebuie să înţeleagă un lucru: e o prostie să fii năpăstuit.

❖ Mereu omul trebuie să „plătească cu preţul vieţii": el trebuie, asemenea soldatului, să-şi îndeplinească treaba punându-şi viaţa la bătaie.

❖ Orice muncă e nobilă şi doar munca e nobilă.

❖ Nicio măreţie nu e conştientă de ea însăşi, altminteri, e măruntă şi nulă.

❖ Geniul reprezintă înainte de toate capacitatea de a fi răspunzător de orice.

❖ Genii au fost oamenii noştri autentici, oamenii noştri remarcabili, conducători ai turmei proaste care îi urma de parcă s-ar fi supus sorţii. Ei posedau aptitudinea rară nu numai de a găsi soluţii şi de a gândi, dar şi pe aceea de a cunoaşte şi a crede. Ei erau înclinaţi din fire să trăiască nu bizuindu-se pe zvonuri, ci pe anumite concepţii. În timp ce unii, orbiţi de aspectele exterioare ale lucrurilor, alergau fără rost prin iarmarocul uriaş al vieţii, ei examinau esenţa lucrurilor şi mergeau înainte asemenea unor oameni care au în faţa lor o stea călăuzitoare şi care păşesc pe cărări de încredere.

❖ Organul principal al corpului uman, temelia de nezdruncinat pe care se sprijină sufletul, este portofelul.

❖ Două, trei persoane sunt deja o Societate. Unul va deveni Dumnezeu, iar celălalt, diavol. Unul va predica de la amvon, celălalt se va legăna spânzurat de-o grindă

❖ Dacă Isus Hristos ar fi apărut astăzi, nimeni nu l-ar fi răstignit. Oamenii l-ar fi invitat la masă, l-ar fi ascultat şi ar fi râs cu poftă de el.

❖ Dacă doriţi să împiedicaţi pe cineva să facă un anumit lucru, faceţi-l să vorbească despre acel lucru: cu cât oamenii vorbesc mai mult, cu atât sunt mai puţin înclinaţi să treacă la fapte.

❖ Dacă noi înşine suntem sclavi, pentru noi eroii nu au cum să existe.

❖ Dacă omul ştie ce-i măsura, atunci ştie tot.

❖ Viaţa este o perioadă foarte scurtă de timp între două eternităţi...

❖ Viaţa unui om remarcabil nu este un dans vesel, ci o luptă şi un marş, o luptă cu suverani şi cu împărăţii întregi.

❖ Rătăcirile unui om înţelept sunt cu mult mai pline de învăţăminte decât adevărul unui om prost.

❖ Un om sănătos este cea mai preţioasă capodoperă a naturii.

❖ Sănătatea este un lucru mare atât pentru cel care se bucură de ea, cât şi pentru ceilalţi.

❖ O ploaie cu aur ar şterge toate graniţele.

❖ Idealul se află în tine însuţi. Obstacolele în calea atingerii lui se află tot în tine. Tu însuţi eşti materialul din care trebuie să înfăptuieşti acest ideal.

❖ Dintre toate drepturile, cel mai de netăgăduit e dreptul înţeleptului de a-l trage după sine pe omul prost (fie prin forţă, fie prin convingere).

❖ Dintre toate expresiile creativităţii umane cartea este cea mai uluitoare şi cea mai demnă de atenţie. În cărţi trăiesc gândurile timpurilor trecute; se aud clar şi limpede vocile oamenilor ale căror oseminte s-au spulberat ca un vis. Tot ceea ce a creat omenirea, tot ce a realizat, totul s-a păstrat ca prin minune în paginile cărţilor.

❖ Posibilitatea de a se entuziasma de ceva oferă omului o bucurie sinceră; nimic nu-l înalţă - chiar şi pentru puţin timp - deasupra condiţiei meschine, ca entuziasmul sincer.

❖ Istoria este o chintesenţă a bârfelor.

❖ Istoria lumii este o biografie a oamenilor remarcabili.

❖ Cartea este esenţa pură a sufletului omenesc.

❖ Oricât de des ni s-ar repeta că o familiarizare mai îndelungată şi mai detaliată cu oamenii şi cu lucrurile ne micşorează entuziasmul sau că numai cele neştiute sau ştiute pe jumătate ne pot părea înălţătoare, oricum nu trebuie să credem necondiţionat aşa ceva. Şi în acest caz, ca în multe altele, nu cunoaşterea, şi o cunoaştere insuficientă ne face fuduli şi pune iar în locul entuziasmului faţă de obiectul cunoaşterii, entuziasmul faţă de cunoscătorul însuşi.

❖ Orice reformă, în afară de cea morală, este inutilă.

❖ Oamenii trebuie să fie mai modeşti.

❖ Metafizica este încercarea intelectului de a se ridica deasupra intelectului.

❖ Poţi adora ceva, oricât de nesemnificativ ar fi acest lucru, dar nu poţi adora o nulitate absolută.

❖ Tăcerea este adâncă precum Eternitatea; conversaţiile sunt mărunte asemenea Timpului.

❖ Muzica, prin melodia sa, ne conduce până la marginea eternităţii şi ne dă acolo posibilitatea, vreme de câteva minute, să pricepem măreţia acesteia.

❖ Pe cerul nostru senin se găseşte mereu câte o pată întunecată, iar aceasta e umbra noastră proprie.

❖ Banul nu e singura legătură între doi oameni.

❖ Câtă vreme învinge frica, omul rămâne om.

❖ Prezentul este un sumar al trecutului.

❖ Misiunea noastră nu e aceea de a încerca să vedem limpede ce se află departe de noi şi ascuns în ceaţă, ci de a ne strădui cu privire la cele ce ne sunt la îndemână.

❖ Nu fiţi sclavul cuvintelor.

❖ Nu există o dovadă mai tristă a nimicniciei omului ca lipsa de credinţă în oamenii mari.

❖ Între oameni nu există o lege mai etică decât legea puterii şi supunerii.

❖ Nimeni nu ştie cum se va purta gloata, cu atât mai puţin ea însăşi.

❖ Nimic nu ne învaţă mai bine decât conştientizarea propriei greşeli. Aceasta e una dintre metodele principale de autoeducare.

❖ Un punct de vedere nou se află mereu în minoritate...

❖ Experienţa este cel mai bun profesor, doar că plata pentru învăţătură e prea mare.

❖ Obligaţia principală a omului e să învingă frica. Atât timp cât el tremură de frică, acţiunile lui vor fi slugarnice.

❖ Închinarea în faţa eroilor trebuie să se exprime prin faptul că noi înşine avem o fire eroică.

❖ E corect în toate sensurile când se spune că omul este judecat după credinţa lui. Sau după lipsa lui de credinţă.

❖ În orice polemică, din momentul în care începem să ne enervăm, nu ne mai luptăm pentru adevăr, ci pentru noi înşine.

❖ Natura nu suportă minciunile.

❖ Vorbirea este partea omului, iar tăcerea este partea lui Dumnezeu, dar şi a animalului, şi a morţii. De aceea, noi trebuie să cunoaştem ambele arte.

❖ Cu ajutorul cifrelor se poate demonstra orice.

❖ Cea mai mare vină este aceea de a nu-ţi recunoaşte vina.

❖ Cel mai neplăcut sentiment este acela al propriei neputinţe.

❖ Cea mai cumplită neîncredere este neîncrederea în sine.

❖ Cel mai nefericit dintre oameni este cel care nu şi-a găsit o ocupaţie în viaţă.

❖ Oamenii din popor care pot sesiza, în toate ocaziile, justiţia invizibilă a Cerului şi care ştiu că aceasta e atotputernică pe pământ, aceştia şi sunt cei care se opun dispariţiei poporului. Doar aceştia şi nu alţii. Puterea supremă cerească ne trimite întruna oameni noi care au inimă din carne şi nu din piatră, iar nenorocirea apăsătoare, şi-aşa destul de apăsătoare, se dovedeşte a fi învăţătorul oamenilor!

❖ Orbul poate străbate lumea întreagă fără să bage nimic în seamă.

❖ Este fericit poporul ale cărui anale nu figurează în cărţile de istorie.

❖ Cel care nu a săvârşit nimic, nimic nu ştie.

❖ Cele trei elemente de bază ale civilizaţiei contemporane sunt: Praful de puşcă, Tiparul şi Protestantismul.

❖ Sute de oameni pot îndura dificultăţile, dar numai câţiva pot îndura bunăstarea.

❖ O viaţă bine descrisă e la fel de greu de găsit ca şi o viaţă bine trăită.

❖ Omul nu trebuie să se plângă de vremurile în care trăieşte; nu rezolvă nimic cu asta. Vremurile sunt rele: de aceea şi există omul – ca să le facă mai bune.

❖ Omul nu poate fi incorigibil de rău dacă a râs cu poftă măcar o dată în viaţă.

❖ Omul trăieşte numai cu speranţa. Practic, speranţa şi este unicul său bun.

❖ Economia este o ştiinţă prevestitoare de rău.

❖ Eu cred că respectul faţă de eroi, care se manifestă în feluri diferite în epoci diferite, este sufletul relaţiilor sociale dintre oameni şi că modul de exprimare a acestui respect serveşte drept măsură a normalităţii sau anormalităţii relaţiilor predominante în lume.

❖ Eu nici nu pretind să înţeleg Universul; el este cu mult mai mare decât mine...

❖ Nu cred în înţelepciunea colectivă a unei mulţimi de ignoranţi.

Piotr Iakovlevici Ceaadaev
(1794–1856)

Gânditor şi om de cultură rus.

S-a născut într-o familie nobilă, veche şi bogată. Pe linie maternă era nepotul lui M.M. Şerbatov. A rămas fără părinţi încă de mic, dar a primit o educaţie bună la domiciliu, citea mult, aduna o bibliotecă proprie. Între 1808 şi 1811 a studiat la Universitatea din Moscova, era prieten cu A.S. Griboedov şi cu viitorii decembrişti, N.I. Turgheniev şi I.D. Iakuşkin.

În timpul războiului din 1812 participă la bătălia de la Borodino, luptă ca infanterist în bătălia de la Kulima şi este decorat cu ordinul rusesc „Sf. Ana" şi cu ordinul prusac „Crucea de Fier" În 1816, a fost transferat în garda imperială a regimentului de husari cantonat în Ţarskoe Selo. Un aristocrat bogat şi frumos, cu o educaţia perfectă, un favorit al tuturor, Ceaadaev a cunoscut, în casa lui N.M. Karamzin, pe Puşkin, asupra căruia a avut o influenţă copleşitoare.

După ce prietenii apropiaţi ai lui Ceaadaev din regimentul Semionov s-au revoltat în 1820 şi au fost pedepsiţi, el a socotit imposibil din punct de vedere moral să mai continue serviciul militar şi, renunţând la o carieră strălucită, a demisionat în 1821. Intrând în asociaţia secretă a decembriştilor, nu a participat la activităţile ei, iar în 1823 a plecat într-o călătorie în Anglia, Franţa, Elveţia, Italia, Germania. În 1826, după ce s-a întors în Rusia, a fost arestat, fiind suspectat de participare la mişcarea decembristă, dar peste 40 de zile a fost eliberat din arest. A locuit la Moscova şi la moşia de la ţară. Între 1829 şi 1931, Ceaadaev a scris Scrisorile filozofice, constând în meditaţii asupra modalităţilor prin care omenirea are acces la libertatea supremă şi la unitatea cea mare, adică la Împărăţia lui Dumnezeu pe pământ. Rusia, după părerea lui Ceaadaev, a preluat religia şi cultura din Bizanţ, situat în afara valorilor Răsăritului şi ale Apusului, şi, de aceea, a rămas în afara istoriei civilizaţiei universale. Izolaţionismului şi statalităţii ortodoxiei, Ceaadaev le opunea catolicismul, cu ideile sale de universalitate şi suprastatalitate. Caracterizarea extrem de negativă a Rusiei („Existăm cumva în afara timpului, iar învăţământul universal al omenirii nu ne-a atins"; „Toate popoarele

lumii au elaborat anumite idei. Acestea sunt ideile de datorie, lege, drept, ordine"; „Noi nu am inventat nimic de sine stătător şi din tot ce a fost inventat de alţii am preluat numai aparenţa înşelătoare şi luxul inutil") l-a supărat pe Nikolai I, care a scris: „Citind articolul, consider că acesta este un amestec de absurdităţi obraznice, demn de un nebun". Revista „Teleskop", în care au fost publicate Scrisorile filozofice, a fost închisă, redactorul a fost exilat, iar cenzorul a fost concediat. Pe Ceaadaev l-au chemat la poliţie şi i-au adus la cunoştinţă că, după cum spune ordonanţa guvernului, el e considerat nebun. Supravegherea înjositoare exercitată de medicul poliţiei asupra „bolnavului" a încetat abia în 1837.

În „Apologia unui nebun", Ceaadaev şi-a revizuit punctul de vedere asupra Rusiei, menţionând „Probabil că a fost o exagerare să mă întristez de destinul poporului din sânul căruia au ieşit firea puternică a lui Petru cel Mare, mintea atotcuprinzătoare a lui M. Lomonosov şi geniul graţios al lui Puşkin". Însă după Războiul din Crimeea (1853–1586), nevăzând nicio îmbunătăţire în situaţia Rusiei, a început să se gândească la sinucidere. A murit bolnav de pneumonie, lăsându-şi afacerile complet dezorganizate.

Creaţia ambiguă a lui Ceaadaev a permis cercetătorilor să-l numească occidentalist militant, mistic şi conservator, activist al mişcării de eliberare, gânditor exclusiv religios. Oricum ar fi însă privite părerile lui Ceaadaev, el a jucat un rol considerabil în dezvoltarea gândirii sociale ruse.

- Fără o credinţă oarbă în desăvârşirea abstractă este imposibil de făcut şi un singur pas spre desăvârşirea realizată prin fapte. Numai crezând în binele intangibil, putem să ne apropiem de binele tangibil.
- Un vrăjmaş fără puteri este prietenul nostru cel mai bun; un prieten invidios este cel mai rău dintre vrăjmaşii noştri.
- În domeniul moralei, mişcarea nu se bazează doar pe plăcerea de a te mişca, trebuie să existe şi un scop: a nega posibilitatea de a atinge desăvârşirea, de a atinge adică scopul, înseamnă să faci mişcarea imposibilă.
- Există oameni care îşi formează inima cu ajutorul raţiunii, iar alţii, cu ajutorul inimii, îşi formează raţiunea: cei din urmă reuşesc mai mult decât primii, pentru că într-un sentiment este mai multă raţiune, decât sentimentele din raţiune.
- Nu este nimic mai uşor decât să-i iubeşti pe cei pe care-i iubeşti, trebuie să-i poţi iubi puţin şi pe cei pe care nu-i iubeşti.
- Nimic nu epuizează mai mult, nimic nu sporeşte aşa de mult laşitatea, precum o face o nădejde nebunească.
- Mai întâi de toate, eşti dator să-i spui adevărul patriei tale şi prietenilor tăi.
- Prefer să-mi biciuiesc patria, s-o mâhnesc şi s-o înjosesc, dar în niciun caz s-o amăgesc.

Sébastien-Roch Nicolas de Chamfort (1741–1794)

Scriitor şi gânditor francez.

S-a născut la ţară, fiind copilul nelegitim al unui preot catolic. Şi-a ales singur numele când a intrat la Colegiul Teologic din Paris. După absolvirea acestuia, Chamfort a renunţat la cariera de preot, declarându-şi deschis dispreţul faţă de breasla clericilor şi vorbind despre

devotamentul său față de filozofie. Din 1761, a lucrat ca tutore în familiile de conți din Köln și Paris. A început să scrie piese, eseuri, ode, tragedii. Mai târziu, a început să se ocupe de teatru, unde a fost susținătorul ideilor lui Rousseau. Chamfort a devenit cunoscut cu tragedia Mustapha și Zeangir (1776), care s-a bucurat de un succes nu atât public, cât mai ales la curtea regală, autorul cucerind favorurile reginei, o pensie și un post de secretar al prințului de Condé. Cu toate acestea, Chamfort, dorindu-și cât mai multă independență, a renunțat curând la acest post.

În 1781, a devenit membru al Academiei Franceze de Științe. În 1792, a fost numit bibliotecar al Bibliotecii Naționale, dar a renunțat repede și la acest post. „Marea teroare" și-a găsit în el un inamic puternic; lui Chamfort îi aparține cunoscuta parodie la adresa „frăției" revoluționare. Trimis la închisoare, a fost eliberat în curând, dar, temându-se de o nouă arestare, a încercat să se sinucidă; din cauza rănilor provocate, a murit un an mai târziu.

După moartea sa, manuscrisele i-au fost publicate în două cărți, Maxime și gânduri și Caractere și anecdote.

- Fără femei, începutul vieții ne-ar fi lipsit de sprijin, mijlocul, de plăceri, iar sfârșitul, de mângâiere.
- Un om strângător este cel mai bogat dintre toți, iar cel mai sărac este cel avar.
- Majoritatea operelor scrise în vremea noastră ne fac impresia că acestea au fost înjghebate într-o zi din pagini de cărți citite anterior.
- Căsătoria este o stare mult prea desăvârșită pentru un om imperfect.
- Căsătoria urmează după dragoste, la fel cum fumul urmează după foc.
- Ar fi foarte bine dacă oamenii ar ști cum să combine astfel de proprietăți opuse, cum sunt dragostea de virtute și indiferența față de opinia publică, zelul pentru muncă și indiferența față de faimă.
- În zilele noastre un portret este pictat în șapte minute, desenul este predat timp de trei zile, limba engleză se predă timp de patruzeci de ore, opt limbi se predau simultan cu ajutorul a câtorva gravuri care înfățișează diverse obiecte și denumirile lor în aceste opt limbi. Pe scurt, dacă ar fi posibil să se unească toate plăcerile, sentimentele și gândurile, pentru care deocamdată este necesară o viață întreagă, și să le înghesuim într-o singură zi, am face probabil și asta. Vi s-ar băga o pastilă în gură și vi s-ar zice: „Înghițiți și ștergeți-o de-aici!"
- În ultimii ani de viață, Fontenelle regreta că nu s-a căsătorit; el a uitat că a trăit nouăzeci și cinci de ani fără nicio grijă.
- În situațiile grave, oamenii se manifestă așa cum li se cuvine să se arate; iar în fleacuri – așa cum sunt.
- Într-o țară în care fiecare se străduiește să pară ceva, mulți ar trebui să creadă, ba chiar o și cred, că e mai bine să fii în stare de faliment decât să fii un nimic.
- În singurătate suntem mai fericiți decât în societate. Să fie oare aceasta din motivul că în singurătate ne gândim la obiecte neînsuflețite, iar printre oameni – la oameni?
- Generozitatea nu este nimic altceva decât compasiunea unei inimi nobile.

❖ În Franța, nimeni nu se atinge de instigatori, dar îi urmăresc pe cei care, văzând focul, dau alarma.

❖ Iată care este unul dintre cele mai bune argumente împotriva căsătoriei: să-l prostească definitiv pe om nu poate decât o singură femeie - soția sa.

❖ Iată o regulă excelentă care ar trebui să ne orienteze în arta comicului: trebuie să ne batem joc şi să râdem în aşa fel, încât cel batjocorit să nu se supere; în caz contrar, să ştiți că gluma nu v-a reuşit.

❖ Iată un om care nu-şi poate câştiga respectul. Lui îi rămâne aşadar un singur lucru: în primul rând, să-şi facă o carieră, şi apoi să se înconjoare de tot felul de ticăloşi.

❖ De câte ori văd femei, ca de altfel şi bărbați, care sunt orbiți de pasiune pentru cineva, nu mai cred în abilitatea lor de a simți profund. Această regulă nu m-a înşelat niciodată.

❖ Alegeți: pe femei poți fie să le cunoşti, fie să le iubeşti. Nu există o a treia opțiune.

❖ A asculta secretul cuiva este ca şi cum a-i lua lucruri în amanet.

❖ Prostia n-ar fi o prostie adevărată, dacă nu s-ar teme de minte.

❖ Mândria sporeşte cumva statura oamenilor, iar vanitatea îi umflă.

❖ Vai de cel care este deştept, dar nu are un caracter puternic. Din moment ce ați luat în mână lampa lui Diogene, aveți nevoie şi de toiagul lui.

❖ Pentru suflet şi minte nehotărârea şi ezitările sunt acelaşi lucru ca şi un interogatoriu pentru trup.

❖ Pentru oamenii cu adevărat decenți, care respectă anumite reguli, toate poruncile lui Dumnezeu sunt rezumate în inscripția de deasupra intrării în mănăstirea Telem: „Fă ce vrei"

❖ În cazul în care reuşesc să fac o faptă bună, şi lucrul acesta devine cunoscut, nu mă simt răsplătit, ci pedepsit.

❖ Naturaliştii susțin că la toate speciile de animale degenerarea începe cu femelele. Filozofii pot destul de bine să aplice această constatare la moravurile societății civilizate.

❖ Şi în căsătorie şi în celibat există neajunsuri, iar din aceste două stări este de preferat aceea în care este încă posibil să corectezi ceva.

❖ Şi oamenii răi fac, uneori, fapte bune: de parcă ar vrea să verifice dacă este într-adevăr aşa de plăcut, după cum susțin oamenii cumsecade.

❖ Dintre toate varietățile ipocriziei, există una puțin mai decentă - falsa modestie.

❖ Faima este plăcerea de a fi cunoscut de cei pe care nu-i cunoşti.

❖ Uneori, este suficient să nu te împaci cu aroganța şi trufia ca să le poți nimici; uneori, este suficient să le treci cu vederea pentru ca acestea să devină inofensive.

❖ Istoria popoarelor libere este singurul subiect demn de atenția unui istoric; istoria popoarelor asuprite de despoți este doar o colecție de anecdote.

❖ Oricum s-ar face de ruşine o instituţie (un parlament, o academie, o adunare), nu are rost să se lupte cu ea: va rezista datorită dimensiunilor sale. Ruşinea şi ridicolul alunecă doar de-a lungul ei, precum glontele alunecă pe un porc sau pe un crocodil.

❖ Oricât de rea ar fi părerea bărbaţilor despre femei, orice femeie gândeşte şi mai rău despre ei.

❖ Cum e societatea..., aşa este şi guvernată. Dreptul ei este de a spune prostii, iar dreptul miniştrilor este de a face prostii.

❖ Calomnia se aseamănă cu o viespe obositoare: dacă nu sunteţi sigur că o veţi omorî pe loc, nu încercaţi s-o alungaţi ; vă va ataca din nou cu o furie şi mai mare.

❖ Când suntem plătiţi pentru o faptă nobilă, aceasta ni se ia.

❖ Cine nu vrea să fie bufon, să evite scena: ridicându-se pe ea, este imposibil să n-o faci pe clovnul; în caz contrar, publicul vă va împroşca cu pietre.

❖ Cine aspiră să devină filozof, nu trebuie să se teamă de primele descoperiri triste pe calea cunoaşterii oamenilor. Pentru a-l cunoaşte pe un om până la capăt, trebuie să depăşeşti acea ostilitate pe care acesta o provoacă în noi: este imposibil să devii un anatomist calificat, până când înveţi să priveşti fără dezgust corpul uman şi organele sale.

❖ Cine doreşte cu îndărătnicie să fie fidel raţiunii, conştiinţei, sau cel puţin scrupulelor faţă de convenţiile absurde şi nedrepte care stăpânesc societatea, care nu se îndoiesc nici chiar atunci când este profitabil să te îndoieşti, acela, în cele din urmă, rămâne singur, fără prieteni şi sprijin, în afara unei anumite fiinţe fără trup, care se numeşte virtute şi care nu ne împiedică deloc să murim de foame.

❖ Cine vrea să fie pe placul celor din cercurile înalte, acela trebuie să se împace din timp cu ideea că acolo îl vor învăţa lucruri de mult cunoscute, oameni care habar nu au de acestea.

❖ Cineva a zis că a împrumuta de la antichitate înseamnă a face piraterie în largul mării, iar a fura de la autorii mai recenţi înseamnă a fura din buzunare ca pe stradă.

❖ Orice pasiune exagerează întotdeauna orice ; altfel, nu ar fi o pasiune.

❖ Dragostea este o nebunie dulce, ambiţia este o prostie periculoasă.

❖ Dragostea nu este nimic altceva decât un schimb de fantezii.

❖ Dragostea nu caută o desăvârşire adevărată, ci doar acea desăvârşire pe care o inventează singură.

❖ Dragostea este mai plăcută decât o căsătorie, din acelaşi motiv pentru care romanele ni se par mai interesante decât lucrările istorice.

❖ Oamenii nesocotiţi sunt mulţi faţă de cei înţelepţi, ba chiar şi un înţelept are mai multă nesocotinţă, decât înţelepciune.

❖ Majoritatea oamenilor vor mai mult să inspire dragoste, decât s-o trăiască.

❖ Oamenii îşi strică sufletul, conştiinţa, mintea, la fel cum îşi strică şi stomacul.

❖ Sfatul meu pentru voi: mai multă acțiune, mai puține gânduri, şi nu fiți observatori ai propriei voastre vieți.

❖ Tăcerea unui om, cunoscut pentru elocvența lui, este demnă de mai mult respect, decât pălăvrăgeala unui vorbăreț mediocru.

❖ Un bărbat devine rece față de o femeie care îl iubeşte prea mult, şi invers. Probabil, cu sentimentele de dragoste lucrurile stau la fel ca şi cu faptele bune: cine nu este în stare să le răsplătească, devine nerecunoscător.

❖ Un bărbat care a avut puțin de-a face cu desfrânatele, nu înțelege nimic în femei.

❖ Nici nu ne putem închipui de câtă minte avem nevoie ca să arătăm ridicoli!

❖ Pentru rolul de amant este potrivit doar acela pe care nu-ți este ruşine să-l arăți oamenilor; pentru rolul de soț, se potriveşte oricine.

❖ Îmbrăcămintea este prefața unei femei, ba, uneori, chiar cartea întreagă.

❖ Necazul nostru constă în absența unei înțelegeri ferme şi clare a ceea ce suntem, deci cel mai rațional lucru este să fim modeşti, adică să fim noi înşine.

❖ Trebuie să ştii să faci acele prostii pe care ți le cere firea.

❖ Despre oamenii care trăiesc în singurătate se spune uneori: „Nu le place societatea" În mai multe cazuri, aceasta este totuna cu a spune despre cineva: „Lui nu-i place să se plimbe", doar pentru că omului nu-i place să se plimbe noaptea...

❖ Circumstanțele care au determinat primele mele dureri mi-au servit drept armură pentru toate celelalte.

❖ Opinia publică este o instanță de judecată de un asemenea tip încât nu se cuvine ca omul decent nici să nu creadă orbeşte în acuzații, nici să nu le respingă definitiv.

❖ Lumea este compusă din două grupuri mari: cei care au mai multă mâncare decât poftă de mâncare şi cei care au mai multă poftă decât mâncare.

❖ O femeie frumuşică i-a spus iubitului ei, om morocănos, şi, în plus, cu apucăturile unui soț legitim: „Luați aminte, domnule: când sunteți într-o societate unde este prezent şi soțul meu, trebuie să fiți mai politicos decât el ; aşa o cere regula decenței"

❖ Una dintre nenorocirile mari ale omului constă în faptul că, uneori, chiar şi meritele sale nu-i sunt de folos, iar arta de a le gestiona şi de a le folosi cu chibzuință se câştigă doar prin experiență, adeseori târzie.

❖ O definiție a despotismului: o astfel de ordine de lucruri în care cel mare este jos, iar cel mai de jos este umilit.

❖ Schimbările modei reprezintă o taxă pe care o iau meşteşugurile săracilor de la vanitatea bogaților.

❖ Coțcarii se străduiesc întotdeauna să arate, măcar în parte, ca oameni cinstiți.

❖ După cât de mult se iubesc pe sine femeile mai în vârstă, care nu mai plac nimănui, se poate judeca şi cât de mare le-a fost iubirea de sine în tinereţe.

❖ Uneori mi se pare că cei din care constă o societate mondenă îşi cunosc în secret preţul adevărat. Am observat de mai multe ori că aceştia respectă persoanele care nu iau nicidecum în considerare această societate. Adeseori, ca să câştigi aprecierea lumii, trebuie doar s-o dispreţuieşti profund, ba mai mult: s-o dispreţuieşti sincer,... fără fanfaronadă.

❖ Aproape toţi oamenii sunt robi, iar acest lucru se explică la fel cum explicau spartanii abjecţia perşilor: nu sunt în stare să rostească „nu"

❖ Onoarea fără respect este răsplata pentru o îngâmfare fără merite.

❖ Odinioară, intrigile amoroase erau fascinant de misterioase, iar acum sunt fascinant de scandaloase.

❖ Oamenii de curte sunt nişte sărăntoci care şi-au făcut avere cerşind pomană.

❖ Se spune că într-o zi Petru cel Mare a decis brusc să transforme Rusia. Dar chiar şi Voltaire recunoaşte că şi tatăl lui Petru, Aleksei, dorea să cultive în Rusia artele şi ştiinţele. În orice lucru, trebuie să aştepţi apariţia condiţiilor favorabile. Fericit este cel care vine exact atunci când acestea s-au copt deja.

❖ La noi, divorţul este atât de obişnuit, încât în foarte multe case el se odihneşte, în fiecare noapte, în patul matrimonial, între soţ şi soţie.

❖ Cu cei pe care îi cunoaştem doar pe jumătate suntem la fel ca şi cu necunoscuţii; ceea ce ştim doar de trei sferturi, nu ştim, de fapt, deloc. Aceste două constatări ne sunt suficiente pentru a aprecia pe bună dreptate aproape toate conversaţiile dintre oameni.

❖ Să spunem direct: trăieşte fericit numai acela care şi-a răpus complet anumite părţi ale sufletului.

❖ Oameni cu o voinţă slabă sunt cavaleria uşoară a armatei de oameni răi: ei fac mai mult rău decât armata însăşi, pentru că distrug şi pustiesc totul.

❖ Meritele prea mari îl fac pe om nepotrivit pentru societate: nu te duci la piaţă cu lingouri de aur; te duci cu arginţi sau cu bani mărunţi.

❖ Cu fericirea lucrurile stau la fel ca şi cu ceasurile: cu cât mecanismul este mai simplu, cu atât se strică mai rar.

❖ Viaţa contemplativă este adeseori foarte sumbră. Trebuie mai multă acţiune, mai puţine gânduri, şi să nu fii un martor înstrăinat al propriei vieţi.

❖ Mai întâi dragoste, apoi căsătorie: mai întâi flăcări, apoi fum.

❖ Se spune că cea mai frumoasă femeie nu poate da mai mult decât are. Nu este adevărat deloc: ea dă bărbatului absolut tot ceea ce el aşteaptă de la ea, fiindcă în astfel de relaţii preţul este stabilit de imaginaţie.

❖ Este recunoscut faptul că oamenii devin ataşaţi de cei pe care i-au ajutat. Acest lucru demonstrează bunătatea firii: aptitudinea de a iubi este cu adevărat o răsplată bine meritată pentru o faptă bună.

❖ Majoritatea celor care colecționează poezii sau epigrame sunt precum oamenii care mănâncă cireşe sau scoici: aleg mai întâi ce e mai bun şi sfârşesc prin a mânca totul.

❖ Vanitatea este o proprietate a firilor slabe şi perverse, în timp ce iubirea de sine chibzuită este inerentă oamenilor decenți.

❖ Convingerea este conştiința minții.

❖ Aptitudinea de a te face plăcut este de obicei considerată drept o cale de reuşită, dar prin aptitudinea de a plictisi poți avea un succes şi mai mare: aceasta, de fapt, constituie arta de a reuşi, precum şi pe aceea de a le impresiona pe femei.

❖ Filozof se consideră omul care ştie prețul fiecăruia: are oare vreun rost să ne mirăm dacă părerile lui nu sunt pe placul nimănui?

❖ Filozofia, ca şi medicina, ne umple de multe ori cu leacuri proaste, rar, cu leacuri bune, şi aproape niciodată nu ne propune medicamente într-adevăr folositoare.

❖ Un om sărac, dar independent, slujeşte doar propriei nevoi; un om bogat, dar dependent, slujeşte altcuiva, ba chiar şi mai multor în acelaşi timp.

❖ Ambiția aprinde sufletele sordide mult mai uşor decât pe cele sublime: o claie de fân sau o cabană se aprinde mai repede decât un palat.

❖ Ce este o amantă? O femeie cu care uiți ceea ce ştiai pe de rost, cu alte cuvinte, toate dezavantajele femeilor.

❖ Ce este un filozof? Acesta este un om care opune legilor natura, obiceiurilor, mintea, opiniilor convenționale, conştiința, şi prejudecăților, părerea lui proprie.

❖ Pentru ca relațiile dintre bărbat şi femeie să fie cu adevărat fascinante, trebuie ca pe ei să-i unească plăcerea, amintirea sau dorința.

❖ Am văzut în lume atât bărbați, cât şi femei, care căutau nu sentimente drept răspuns, ci acțiuni drept răspuns; mai mult decât atât, ei n-ar renunța la acțiune, dacă aceasta ar naşte un sentiment.

❖ Mi-am creat în minte imaginea unei femei care există în prea puține exemplare, şi care mă fereşte de celelalte femei – care sunt multe.

❖ Tot ceea ce am învățat, am uitat. Puținul pe care îl mai ştiu încă, l-am ghicit.

Gavriil Romanovici Derjavin
(1743–1816)

Poet rus.

S-a născut într-o familie de boieri. La vârsta de 19 ani, a devenit soldat al Regimentului de Gardă. A servit mai mult de 10 ani în calitate de simplu soldat, a participat la complotul de la palat, urmare a căruia a urcat pe tron Ekaterina a II-a, a participat la reprimarea răscoalei lui Emilian Pugaciov. A activat o vreme în cadrul Senatului, unde a ajuns la convingerea că nu are loc printre cei care nu iubesc adevărul. După scrierea Odei către Felița, *în care o proslăvea pe împărăteasă, a fost decorat de către Ekaterina a II-a, fiind numit guvernator al regiunilor Oloneț şi Tambov (1785–1788). Derjavin a fost numit secretar personal al Ekaterinei a II-a,*

dar nu a reuşit să facă faţă aşteptărilor împărătesei şi a demisionat. A fost numit preşedinte al Colegiului de comerţ. În perioada 1802–1803, a deţinut funcţia de ministru al justiţiei. În 1803, a demisionat.

Derjavin a creat propriul său stil poetic, care şi-a aflat o expresie strălucitoare în poeziile: Odă la moartea cneazului Meşcerski, Odă către Felița, Dumnezeu, Viziunea lui Murza, Cascada (1791–1794) etc. Odată cu proslăvirea monarhului şi a comandanţilor de oşti, oda lui Derjavin conţinea un portret al înalţilor demnitari nevrednici, al moravurilor de la curte, precum şi motive lirice intime. Derjavin a îmbinat în creaţia sa elemente ale odei şi ale satirei. Poetul judeca aspru viciile sociale (Cârmuitorilor şi judecătorilor, Demnitarul). Puşkin caracteriza poezia lui astfel: „Derjavin, bici pentru demnitari, prin sunetul cumplit al lirei sale, le smulge măştile c-un gest măreţ". În lirica filozofică a poetului încolţea şi antiteza tragică a vieţii şi morţii, perceperea acută a măreţiei şi, în acelaşi timp, a nimicniciei omului (Sunt împărat, sunt rob, sunt vierme, sunt Dumnezeu"), precum şi sentimentul instabilităţii judecăţii umane (Cascada). Derjavin a încercat să găsească ieşirea din aceste contradicţii în religie (Odă către Dumnezeu etc.). În ultimii ani de viaţă, a scris dramaturgie. Cu două zile înainte de moarte, Derjavin a început să compună ultimele sale versuri despre râul timpurilor.

- ❖ Prietenia nu este un serviciu, pentru ea nu se mulţumeşte.
- ❖ Trăieşte şi lasă-i şi pe alţii să trăiască.
- ❖ E ştiut că sentimentul arzător se exprimă scurt, dar puternic.
- ❖ Aşa cum în mare se varsă iute apele,
  La fel, în veşnicie, se scurg anii şi zilele.
- ❖ Când poporului ceva nu-i e pe plac,
  Şi trupele şi banii le fac praf.
- ❖ Ne este dragă vestea despre a noastră patrie
  Şi fumul ei e dulce pentru noi.
- ❖ În oasele duşmanilor mei dăinuieşte viermele,
  Iar eu sunt veşnic - sunt nemuritor...
- ❖ Astăzi mă cuprinde speranţa linguşitoare,
  Dar mâine - unde eşti tu, omule?
- ❖ Limba rusă-slavonă, conform mărturiilor esteticienilor străini, nu e mai prejos nici decât curajoasa limbă latină, nici decât rafinata limbă grecească, depăşind toate limbile europene - italiană, franceză şi spaniolă, ba chiar şi pe cea germană.
- ❖ Cumpătarea este cel mai bun ospăţ.
- ❖ Lauda excesivă este o bătaie de joc.

Denis Diderot
(1713–1784)

Filozof, scriitor şi pedagog francez. Un critic consecvent al absolutismul de pe poziţiile deismului. A criticat dogmele religiei creştine în opere precum Reflecţii filozofice şi Plimbările unui sceptic. În 1749, Diderot a fost arestat şi întemniţat în castelul Vincennes, pentru „răspândirea de idei periculoase" În Nepotul lui Rameau, Diderot a analizat problema

nepotrivirilor principiale dintre viața unui geniu și cerințele moralei convenționale. În Reflecții despre interpretarea naturii, el înfățișează doctrina reducționismului materialist, care poate fi aplicată unor fenomene complexe, cum ar fi senzația. Diderot considera materia drept o realitate unică, eternă, necreată și obiectivă, care există independent de conștiință. (lucrarea Principii filozofice asupra materiei și mișcării).

Influențat de Locke (unele dintre operele acestuia au fost traduse pentru prima dată în limba franceză de Diderot), a fost susținătorul observației și al experimentului, considerându-le cele mai importante modalități de cunoaștere în relația cu judecata. În domeniul biologiei și al fiziologiei a înaintat teoria potrivit căreia toate ființele vii, inclusiv omul, trec prin anumite etape de dezvoltare, anticipând astfel descoperiri ulterioare în domeniul teoriei evoluționiste. A afirmat unitatea de materie și conștiință, recunoscând că, potențial, senzația este proprie tuturor formelor de materie, deosebindu-se doar prin nivelul de complexitate. A criticat agnosticismul, admițând cognoscibilitatea lumii pe bază de senzații și percepții. S-a făcut remarcat printr-un ateism coerent, cerând regelui să abroge biserica. Considera că toate sistemele teologice și istoria sacră sunt o colecție de erori și fraude. Adoptând conceptul de „acord public", Diderot a respins teza privind originea divină a puterii regale. A pledat pentru monarhia constituțională și a crezut în idealul „suveranului luminat".

- Nu există filozofie fără ideea de întreg.
- Culmea nebuniei e să-ți fixezi drept scop distrugerea pasiunilor.
- Orice limbă este în principiu săracă pentru un scriitor cu o imaginație vie.
- Totul se defineşte prin utilitate.
- Oamenii geniali citesc puțin, fac mult şi se creează pe ei înşişi.
- Gândurile profunde sunt nişte cuie de fier, atât de bine înfipte în minte, încât nu pot fi scoase cu nimic.
- Este mult mai uşor să te lipseşti de masă şi de rugăciune, decât de pantofi.
- Chiar şi cei mai hotărâți sceptici trăiesc cu speranța că ar putea greşi.
- Adevărului îi este suficient triumful în fața celor puțini, dar merituoşi. Adevărul nu urmăreşte să fie pe placul tuturor.
- Dacă totuşi există libertate, aceasta este urmarea ignoranței. Când avem la dispoziție două posibilități şi nu avem niciun motiv pentru a prefera una din ele, numai atunci o alegem pe cea pe care o dorim.
- Oamenii care se disting prin talentele lor trebuie să-şi petreacă timpul aşa cum o cere respectul față de ei înşişi şi față de urmaşii lor. Ce ar crede despre noi urmaşii, dacă nu le-am lăsa nimic drept moştenire?
- Nimic nu este mai contradictoriu naturii vii, ființelor însuflețite şi sensibile, ca liniştea.
- Răsplătindu-i pe cei buni, îi pedepsim astfel pe cei răi.
- În zadar se bate laşul cu pumnul în piept pentru a-şi aduna curajul; curaj trebuie să aibă înainte de a şi-l întări în relația cu cei care-l dețin.
- Inconvenienta nu constă în a avea opinii, ci în a te lăsa orbit de ele, în ciuda experienței.

- Trebuie să ne străduim să popularizăm filozofia. Dacă dorim ca filozofia să progreseze, trebuie să aducem poporul la nivelul filozofilor.
- Adevărul, bunătatea şi frumuseţea au drepturile lor; ele sunt negate, dar în cele din urmă sunt admirate; ceea ce nu se află sub oblăduirea lor poate provoca încântare un timp, dar, în cele din urmă, plictisesc.
- Adevărul nu este lipsit de atribute picante care pot fi surprinse dacă eşti dotat cu genialitate.
- Natura se aseamănă cu o femeie căreia îi place să-şi schimbe mereu hainele - varietatea de costume ale sale, care îţi atrag privirea ba la o parte a corpului, ba la cealaltă, dă admiratorilor insistenţi speranţa de a nu o vedea niciodată în întregime.
- Oare cel care vă ascultă, posedă informaţii mai veridice decât cel care vorbeşte? Nici pe departe. De aceea, puţini se găsesc, în tot oraşul, care să înţeleagă ce vorbiţi.
- Omul care recunoaşte cu uşurinţă că nu ştie ceea ce chiar nu ştie, mă face să cred în ceea ce-mi explică.
- Pasiunile sunt condamnate la nesfârşit, lor le atribuim toate necazurile omeneşti, dar, în acelaşi timp, uităm că ele sunt de fapt izvorul bucuriilor noastre.
- Talentul nu e un titlu nobiliar ca să fie transmis de la o generaţie la alta.
- Este deştept doar acela care e la fel de prost ca şi noi.
- Omul deştept vede în faţa sa domeniul imens al posibilului, cel incult vede posibilul doar în ceea ce este. Prin urmare, unul se poate comporta cu timiditate, iar altul, cu îndrăzneală.
- Omul inteligent este o îmbinare a celor mai nebune molecule.
- M-am rătăcit pe timp de noapte într-o pădure deasă şi singurul meu ghid era flacăra slabă a lumânării pe care o ţineam în mână. Dintr-odată, a apărut înaintea mea un străin şi mi-a spus: „Amice, stinge lumânarea ca să pot găsi calea cea dreaptă" Acest străin era teolog.

Ekaterina a II-a (Ekaterina cea Mare) (1729–1796)

Împărătească a Rusiei, născută Sophie Augusta Fredericka de Anhalt-Zerbst, prinţesă de origine germană. În anul 1745, s-a căsătorit cu Marele Duce Petru, viitorul împărat Petru al III-lea, care a fost detronat de către aceasta în anul 1762, cu ajutorul fraţilor Orlov.

Domnia Ekaterinei este caracterizată prin întărirea statului, politica ei fiind denumită absolutism luminat. Ea a realizat, în anul 1763, reorganizarea structurii Senatului rus, a secularizat pământurile în anii 1763–1764, a abrogat hătmănia din Ucraina. În timpul domniei Ekaterinei, situaţia grea a ţărănimii a culminat cu răscoala lui Emilian Pugaciov. A întărit poziţiile Rusiei la Marea Neagră, a anexat Crimeea. În 1768, Imperiul Otoman a declarat război Rusiei. În ianuarie 1772, este încheiată o convenţie secretă între Ekaterina a II-a, Frederic al II-lea al Prusiei şi Josef al II-lea al Austriei, în vederea împărţirii Poloniei. Rusia a anexat teritoriile din vestul Ucrainei, Bielorusiei şi Lituaniei (consecutiv în 1772, în 1793 şi 1795).

În perioada domniei Ecaterinei s-au distins numeroşi conducători politici şi militari: Aleksandr Suvorov, Fiodor Uşakov, Grigori Potiomkin, Piotr Rumeanţev. Corespondează cu Voltaire şi alţi reprezentanţi ai iluminismului francez. După începutul Revoluţiei franceze, s-a opus activ influenţei acesteia, persecutându-i pe liber-cugetători.

Ekaterina a II-a a fost autoarea multor lucrări de beletristică, dramaturgie, de publicistică, de popularizare a ştiinţei, precum şi a unui însemnat număr de Scrisori.

- Vorbele injurioase sunt o jignire nu doar pentru cel care le ascultă, ci şi pentru cel care le rosteşte.
- Fiţi blânzi, omenoşi, accesibili, miloşi şi generoşi; măreţia voastră să nu fie o piedică în calea unor relaţii binevoitoare cu oameni mici, puneţi-vă în situaţia lor şi, astfel, bunătatea voastră nu vă va diminua nici puterea pe care o aveţi şi nici respectul celorlalţi.
- Ascultaţi fiecare cuvânt care merită cât de cât atenţie; să vadă cu toţii că gândiţi şi simţiţi aşa cum trebuie să gândiţi şi să simţiţi. Procedaţi în aşa fel încât oamenii buni să vă iubească, oamenii răi să se teamă de voi şi cu toţii să vă stimeze.
- Cinstiţi-i pe părinţii voştri la orice vârstă.
- Nu există nimic desăvârşit pe lume.
- Trebuie să dăm dovadă de răbdare în orice lucru pe care îl facem. Trebuie să fim răbdători şi faţă de oamenii care au greşit.
- Fiecare părinte trebuie să se abţină în prezenţa copiilor lor nu numai de la fapte, dar şi de la vorbe care pot conduce la nedreptăţi sau la violenţă, cum ar fi: injurii, jurăminte, bătaie sau orice alt fel de gest agresiv şi nici nu trebuie să permită celor aflaţi în preajma copiilor să le dea astfel de exemple rele.
- Orice copil se naşte neştiutor. Datoria părinţilor este să ofere copilului ştiinţă.
- Este mult mai bine să prevenim crimele, decât să le pedepsim.
- Făţărnicia este străină oamenilor măreţi: ei disprețuiesc orice mişelie.
- Copilul îşi manifestă recunoştinţa faţă de părinţii săi prin supunere şi respect.
- Stăpâna adevărată trebuie să fie cuminte, modestă, precaută, cu frică de Dumnezeu, să-şi respecte soacra şi socrul, să-şi crească copiii în atmosferă de dragoste, dreptate, să fie amabilă cu rudele, să-şi respecte soţul, să asculte doar vorbe bune, să se ferească de minciuni, să nu fie leneşă şi să fie strângătoare.
- Trebuie să trezim în ei (în cei tineri) plăcerea de a munci din greu şi teama de trândăvie, care este izvorul tuturor relelor şi al tuturor rătăcirilor.
- Studiaţi-i pe oameni, încercaţi să vă folosiţi de ei şi nu vă încredeţi lor fără discernământ; căutaţi valoarea adevărată, chiar de s-ar găsi şi la capătul lumii: ea este adesea modestă şi (se ascunde pe undeva) în depărtare. Eroismul nu se naşte în mijlocul mulţimii, nu e lacom, nu se agită şi nu se lasă uitat.

❖ Arcaşul priceput, dacă nu nimereşte ţinta, nu dă vina pe arc sau pe săgeţi, ci caută în sine însuşi pricina; şi nici nu-şi pierde, numai pentru atâta lucru, buna dispoziţie şi voioşia.

❖ Cărţile, chiar dacă nu vorbesc, sunt o oglindă care vestesc despre vina şi păcatul fiecăruia.

❖ Cine este invidios şi vrea când una, când alta, nu va avea parte de bucurie.

❖ Omul care în mijlocul veseliei nu se veseleşte, este fie bolnav, fie are gânduri rele.

❖ Bătrâneţea celui care nu a învăţat în tinereţe este plicticoasă.

❖ Cine este deprins cu munca, face orice lucru mai uşor.

❖ Cine este satisfăcut de starea sa, e fericit.

❖ Trândăvia este un profesor rău.

❖ Minciuna este cel mai dăunător dintre păcate.

❖ Mai bine să înveţi o sută de ani, decât să rămâi toată viaţa needucat.

❖ Mai bine să găseşti justificări la zece vinovaţi, decât să învinovăţeşti un nevinovat.

❖ Dragostea faţă de patrie, ruşinea şi frica de a fi ponegrit reprezintă mijloace puternice de reprimare a multor crime.

❖ Oamenii înşişi sunt adesea pricina fericirii şi a nefericirii lor.

❖ Regulile neînsemnate şi subtilităţile lamentabile nu ar trebui să aibă acces în inima voastră.

❖ Omului nu trebuie să-i fie ruşine să-şi recunoască greşeala.

❖ Niciodată să nu permiteţi linguşitorilor să vă tulbure: daţi-le de înţeles că nu vă place nici lauda, nici mârşăvia.

❖ Manifestaţi-vă încrederea doar faţă de cel care are curajul să vi se opună şi care vă preferă pentru renumele şi nu pentru mila voastră.

❖ Regulile educaţiei sunt primele trepte care ne pregătesc să devenim cetăţeni.

❖ Trândăvia este muma plictiselii şi a multor altor vicii.

❖ După ce a depăşit o dificultate, omul se simte mulţumit.

❖ Învingătorii nu sunt judecaţi.

❖ Uneori, o conversaţie cu un ignorant ne învaţă mai mult decât o conversaţie cu nişte savanţi.

❖ Un om cu minte îşi va găsi întotdeauna o ocupaţie.

❖ Omul cu minte nu se ruşinează să înveţe la bătrâneţe ce n-a învăţat în tinereţe.

❖ Îmbunătăţirea metodelor de educaţie este cea mai bună, dar şi cea mai dificilă metodă de a-i face pe oameni mai buni.

❖ Dacă faci cuiva un bine, ţi-l faci ţie însuţi.

❖ Fă binele de dragul binelui, şi nu de dragul laudei sau al recunoştinţei. Binele făcut este el însuşi o răsplată.

❖ Să porţi în suflet ceva ce altul nu poate purta înseamnă să ai o inimă tare, dar să săvârşeşti un bine pe care altul nu l-a putut săvârşi este un lucru de laudă.

❖ Conştiinţa este o lumină interioară, ascunsă, care îl luminează exclusiv pe om şi care îi vorbeşte încet; atingând cu blândeţe sufletul, trezeşte în el sentimentele, şi-l urmează pe om în tot locul fără urmă de îndurare.

❖ O dificultate se depăşeşte prin muncă.

❖ Ştiinţa este o podoabă pentru omul fericit şi un refugiu pentru cel nefericit.

❖ Păziţi în inima voastră acele calităţi sufleteşti remarcabile care reprezintă particularitatea distinctivă a omului cinstit, a omului remarcabil şi a eroului. Feriţi-vă de orice fel de artificialitate. Otrava vulgarităţii să nu întunece în inima voastră gustul dintotdeauna pentru cinste şi vitejie.

❖ Chiar şi un om cu o minte mediocră poate fi priceput, dacă depune eforturi.

❖ Omul cu inima bună încearcă să prefacă orice lucru şi orice activitate în ceva bun; Omul cu inima rea încearcă să găsească răul şi în ceva bun.

❖ Dacă vezi viciile aproapelui tău, nu ţi le arăta pe ale tale, judecându-le pe ale lui.

Johann Gottlieb Fichte
(1762–1814)

Filozof german, fondator al „idealismului absolut".

S-a născut la 19 mai 1762, în satul Rammenau (Oberlauzits, Saxonia), într-o familie de ţărani. Printr-o întâmplare, intră sub protecţia baronului Militz. Şi-a făcut studiile la Universitatea din Jena (în 1780) şi la Universitatea din Leipzig (1781–1784). În următorii zece ani, îşi câştigă traiul dând meditaţii.

În anul 1790, a început să studieze activ lucrările lui Kant, fapt care i-a influenţat opera filozofică. A obţinut din partea lui Kant o primire favorabilă pentru lucrarea sa, Încercare de critică a oricărei revelaţii, care a fost publicată în anul 1792 fără a menţiona numele autorului; lucrarea a fost iniţial atribuită lui Kant, şi datorită ei, Fichte şi-a câştigat reputaţia de filozof în anul 1793 fiind invitat să ocupe postul de profesor de filozofie la Universitatea din Jena, unde a predat timp de cinci ani.

Ulterior, a locuit la Berlin, până în anul 1806, cu excepţia unui semestru, în anul 1805, când a predat la Universitatea din Erlangen.

În anul 1806, când guvernul Prusiei, urmare a înfrângerii armatei lui Napoleon, s-a mutat la Königsberg, Fichte se mută şi el aici, unde, vreme de un an, predă la universitate. În anul 1810, a fost numit rectorul Universităţii Noi din Berlin. Fichte a ocupat acest post până în anul 1812. Un motiv serios al respectului de care s-a bucurat din partea concetăţenilor a fost ciclul său de conferinţe la Universitatea din Berlin – Cuvântări către naţiunea germană, în care Fichte a îndemnat poporul german să lupte împotriva ocupanţilor francezi.

În anul 1813, a început războiul de eliberare. Fichte devine unul dintre liderii intelectuali ai rezistenţei germane. Soţia lui, care s-a angajat benevol ca soră medicală, s-a infectat cu tifos. După un timp, ea s-a vindecat, dar l-a infectat pe soţul său. Fichte a murit la Berlin la 27 ianuarie 1814.

Dintre operele lui vestite amintim: Doctrina ştiinţei, Menirea omului, Dreptul natural, Etica.

❖ Omul are diferite năzuințe și aptitudini, iar menirea fiecăruia este să-și dezvolte aptitudinile în măsura posibilităților.

❖ Toți indivizii care aparțin speciei umane se deosebesc între ei; un singur lucru îi face asemănători, și anume țelul lor ultim – desăvârșirea.

❖ Statul și toate instituțiile omenești, care sunt doar un mijloc, tind către propria lor distrugere: scopul oricărui guvern este să facă guvernul de prisos. Orice realitate este activă, și tot ce este activ este real. Noi nu acționăm ca urmare a cunoașterii, ci cunoaștem, fiindcă suntem meniți să acționăm.

❖ Existența exterioară a lui Dumnezeu este fundamentală, ca și cea interioară: ele sunt indestructibile și egale una cu cealaltă, iar această existență divină exterioară îl constituie conținutul cunoașterii, doar în ea se conține lumea și tot ce există.

❖ Nu stă în puterea mea să simt sau nu o anumită pornire. Stă în puterea mea însă dacă o voi satisface sau nu.

❖ Autoperfecționarea prin intermediul influenței libere a celorlalți asupra noastră și perfecționarea altora prin intermediul influenței noastre asupra lor în calitate de ființe libere – iată care e menirea noastră în societate.

❖ Există doar o singură filozofie, la fel cum există o singură matematică.

❖ Omul este menit să trăiască în societate, el trebuie să trăiască în societate; el nu este un om deplin și se opune firii sale, dacă trăiește izolat; este important să nu confundăm societatea cu societatea aparte, determinată empiric, și care se numește stat. Viața în cadrul statului nu este un scop absolut al omului. Organizarea statală a unei epoci anume este rezultatul destinelor ei anterioare.

❖ Mai bine voi număra boabe de mazăre, decât să studiez istoria.

Henry Fielding
(1707–1754)

Scriitor englez.

S-a născut la Glastonbury, în Somerset. Tatăl lui, un nobil, a servit în armată și a demisionat în anul 1711, cu gradul de general. Până la vârsta de 12 ani, Henry a locuit la East Stower, Dorsetshire, la moșia bunicului său din partea mamei, care a fost membru în Consiliul de Coroană.

Între anii 1719 și 1727, studiază la Colegiul Eton. Prima sa operă, poemul satiric Bal mascat, publicat sub pseudonimul Gulliver, persiflează viața mondenă. Scrie apoi comedia Dragostea în câteva măști. În perioada 1728–1730, își continuă studiile la Universitatea din Leiden (Olanda). Din cauza problemelor financiare, a fost nevoit să părăsească universitatea. În aceeași perioadă publică patru piese, inclusiv una comică Tragedia tragediilor sau viața și moartea lui Tom Degețel, cea mai populară dintre piesele sale. Ulterior, și-a montat singur piesa Opera galeză, în care îl critică pe prim-ministrul Walpole. Prim-ministrul, ofensat, a interzis opera. Fielding nu a renunțat însă la satira politică.

În anul 1734, Fielding s-a căsătorit cu Charlotte Cradock. În anul 1736, a devenit liderul trupei de comedianți a „Teatrului mic" din Haymarket, și pune în scenă propriile sale piese, Pasquin. Comedie satirică despre contemporaneitate, Calendar istoric. Anul 1736 etc. Comediile lui Fielding au dus la introducerea, conform dispoziției lui Walpole, a cenzurii teatrale. Teatrul

lui Fielding a fost închis, iar Fielding a început să studieze jurisprudența. În anul 1739, Fielding a editat revista „Luptătorul sau un Mercur britanic", care a avut legături cu opoziția parlamentară. Revista se opune prim-ministrului Walpole, evitând, însă, tematica pur politică. Ulterior, Fielding începe să practice jurisprudența.

În anii 40 ai secolului al XVIII-lea îi apare romanul Istoria lui Joseph Andrews *și a prietenului său Abraham Adams. Prin această operă, Fielding s-a proclamat creatorul noului tip de roman – romanul comic de aventuri, asemănător cu* Don Quijote *al lui Cervantes. Tot în această perioadă, Fielding a publicat o culegere,* Amestecul, *din care făceau parte operele sale alegorice neterminate,* Călătoria în lumea cealaltă, *alte poezii șugubețe, eseuri serioase despre artă, cugetări despre caracterele și mizeriile omenești, precum și romanul* Istoria vieții și morții lui Johnathan Wild cel Mare.

În anul 1744, în viața lui s-a petrecut o tragedie, murindu-i soția și fiica. Din anul 1745, Fielding a editat revista „Patriotul adevărat". Se recăsătorește. Pentru meritele sale politice și literare, a fost numit judecător public la Westminster și apoi la Middlesex. Cea mai importantă realizare a lui Fielding în acest domeniu a fost crearea poliției londoneze.

În anul 1749, îi apare cel mai cunoscut roman, Istoria lui Tom Jones, un copil găsit. *Fielding a scris un șir de pamflete pe teme sociale. În anul 1751, a apărut ultimul roman al scriitorului,* Amelia, *în care și-a descris experiența judecătorească.*

În iarna anului 1754, Fielding a fost nevoit să plece în Portugalia la tratament, unde a și murit. După moartea lui, a fost publicat volumul Călătorie la Lisabona, *operă caracterizată de ingeniozitate și vivacitate, în care autorul și-a descris ultimele săptămâni ale vieții.*

- Durerea neconsolată şi bucuria năvalnică au efecte similare asupra omului, iar atunci când aceste sentimente ne iau prin surprindere, ele pot provoca o emoție atât de puternică şi asemenea derută încât adesea ne putem pierde toate forțele.
- Cea mai mare alinare în vremea tuturor necazurilor mele constă în faptul că niciun duşman nu-mi poate lua conştiința, iar eu nu-mi voi fi niciodată atât de vrăjmaş încât să-i dăunez singur.
- Cel mai periculos duşman este un prieten viclean.
- Dacă nu ar exista noțiunile de „al meu" şi „al tău", pe pământ ar domni o pace universală.
- Este mult mai folositor să putem prezice, pe baza caracterului, faptele oamenilor în anumite situații, decât să le judecăm caracterul pe baza faptelor.
- Invidia este otrava fatală ce ne înveninează sufletele.
- Cărțile rele ne pot vicia la fel ca şi prietenii răi.
- Există femei în caracterul cărora orgoliul predomină în asemenea măsură, încât confiscă orice laudă, indiferent cui i-a fost adresată.
- Există foarte multe femei care țipă când văd un şoarece sau un şobolan, dar sunt în stare să-şi otrăvească soții sau, mai rău, să-i aducă în starea de a se otrăvi singuri.
- Cinstea adevărată nu suportă minciuna.
- Calomnia este o armă mai periculoasă decât sabia, fiindcă rănile provocate de ea nu se vindecă niciodată.

- Calomnia venită din partea anumitor persoane este o recomandație la fel de bună ca și lauda venită din partea altora.
- Linguşeala ne place întotdeauna când se referă la calități care ne lipsesc. Spune-i unui prost că e deştept, sau unui mincinos că e cel mai cinstit om din lume, şi vă vor copleşi cu îmbrățişările.
- Nu stă în firea omului să iubească pe acela care îl urăşte.
- Oamenii proşti nu sunt întotdeauna inofensivi: ei au suficientă minte să zică ceva ce poate jigni sau calomnia pe aproapele lor.
- Oamenii prea vicleni dau adesea rateuri, crezându-i pe alții mai înțelepți sau, mai bine spus, mai vicleni decât sunt în realitate.
- Pe lângă legile statului mai există şi legile conştiinței, care completează neajunsurile legislației.
- Niciun fel de beneficii, obținute prin crimă, nu pot compensa pierderea păcii sufleteşti.
- O milă greşit înțeleasă nu e doar o slăbiciune, ci şi se învecinează cu nedreptatea şi e absolut păgubitoare pentru societate, fiindcă încurajează viciile.
- Gelozia e precum guta: dacă această boală se află în sânge, niciodată nu poți fi sigur că nu se va răspândi dintr-odată, şi adesea acest lucru se întâmplă din motive neînsemnate şi când te aştepți mai puțin.
- Fericit este cel care se consideră fericit.
- Un om nepărtinitor şi chibzuit nu se grăbeşte niciodată cu acuzările.

Denis Ivanovici Fonvizin (1745–1792)

Scriitor rus. Unul dintre cei mai vestiți reprezentanți ai realismului iluminist rus. Fonvizin este autorul primei comedii ruse.

S-a născut într-o familie bogată de nobili. În perioada 1755–1762, își face studiile într-un gimnaziu de pe lângă Universitatea din Moscova, apoi la Facultatea de Filozofie a Universității din Moscova. Fonvizin a fost membru al cercului format în jurul unui poet vestit, Heraskov, curator al Universității din Moscova. În anul 1762, a început să lucreze ca traducător în Colegiul Afacerilor Externe şi s-a mutat la Petersburg. În anii 1763–1769, a ocupat funcția de secretar al ministrului Elaghin.

În anii 60 ai secolului al XVIII-lea, Fonvizin şi-a format definitiv concepția filozofică. A pledat pentru o educație universală, pentru eliberarea treptată a țăranilor. Idealul lui în privința organizării politice era monarhia luminată. Fonvizin a tradus din limba germană Fabulele moralizatoare ale iluministului danez Ludwig Holberg, iar din limba franceză – tragedia lui Voltaire Alzira sau Americanii. Înainte de moartea contelui Panin, Fonvizin a scris la îndemnul acestuia tratatul Eseu despre nimicirea oricărei forme de guvernare de stat în Rusia şi despre situația incertă a imperiului şi a suveranului însuşi, care conținea o critică aspră a domniei despotice a Ekaterinei a II-a. În această perioadă, Fonvizin a scris primele sale opere originale, Epistolă către slugile mele, Şumilov, Vanika şi Petruşka şi comedia socială Brigadierul.

În anul 1769, Fonvizin a devenit secretar al şefului Colegiului Afacerilor Externe, contele N. Panin, cu care împărtea aceleaşi vederi critice față de guvernul Ekaterinei a II-a. În calitate

de diplomat, Fonvizin a călătorit prin Europa. După aceste călătorii, a scris un număr de scrisori interesante, în care a reflectat situaţia reală din Franţa în pragul Revoluţiei. În anul 1781, Fonvizin a scris opera sa cea mai semnificativă, Neisprăvitul, în care a demonstrat influenţa negativă a iobăgiei asupra formării unei personalităţi. Comedia lui Fonvizin a avut impact asupra dezvoltării teatrului rus realist, în particular, asupra creaţiei lui I. Krîlov, A. Griboedov, N. Gogol, A. Ostrovski. În anul 1782, a demisionat şi şi-a dedicat timpul creaţiei literare. În anul 1783, Fonvizin a publicat mai multe lucrări satirice care au stârnit indignarea Ekaterinei a II-a.

Încercările lui de a se manifesta în literatură au fost reprimate de Ekaterina a II-a: în anul 1788, lui Fonvizin nu i s-a permis să-şi publice scrierile în cinci volume şi nici revista „Prietenul oamenilor cinstiţi sau Starodum" („Gramatica generală de curte", care făcea parte din revistă, se distribuia separat).

În anul 1786, Fonvizin a reuşit să publice anonim nuvela Callisfen. În ultimii ani de viaţă, Fonvizin a suferit din cauza unei boli grave. În 1789, a început să scrie Mărturisire sinceră a faptelor şi gândurilor mele, care a rămas neterminată.

- ❖ E oare fericit acela care e fericit de unul singur? Imaginează-ţi un om care şi-ar îndrepta întreaga lui noblețe numai către binele personal, pe care l-ar atinge în asemenea măsură încât să nu-şi mai dorească nimic. Iar atunci întreg sufletul său ar fi surprins de o singură simţire, de o singură teamă: că mai devreme sau mai târziu se va prăbuşi. Să fie oare fericit acela care nu-şi mai doreşte nimic şi care doar se teme?
- ❖ O situaţie nobiliară fără preocupări nobile nu înseamnă nimic.
- ❖ Este greu să trăieşti fără minte; ce poţi dobândi fără ea?
- ❖ În societatea sus-pusă există o mulţime de oameni meschini.
- ❖ În ochii oamenilor care gândesc, omul cinstit, dar fără rang înalt, este o persoană respectabilă: virtutea poate înlocui orice, dar nimic nu poate înlocui virtutea.
- ❖ În ignoranţa omenească este consolator să consideri drept absurde lucrurile pe care nu le cunoşti.
- ❖ Mita este imposibil să fie interzisă. Cum să rezolvi toate problemele doar pe baza salariului?
- ❖ A fi măritată este acelaşi lucru cu a fi legată.
- ❖ Totul stă în imaginaţie. Păşeşte pe urmele naturii şi nu vei fi niciodată sărac. Ascultă gura lumii şi nu vei fi niciodată bogat.
- ❖ Orice om poate găsi în el suficientă putere ca să fie virtuos. Trebuie să vrem un lucru cu tărie şi ne va uşor să nu înfăptuim ceea ce ne-ar atrage mustrări de conştiinţă.
- ❖ Două mii de iobagi fără demnitate boierească vor rămâne două mii de iobagi, iar de demnitate fără aceştia – nici vorbă nu poate fi.
- ❖ Capriciile unui om nu le poate cuprinde nici Siberia întreagă.
- ❖ Dispoziţia proastă a oamenilor nedemni de cinste nu trebuie să ne mâhnească. Niciodată răul nu este dorit acelora care sunt disprețuiți, ci, de obicei, acelora care au dreptul să disprețuiască. Oamenii nu sunt

invidioşi numai pe bogăţie, şi nu numai pe noblețe: şi cel plin de virtute îşi are partea ei de invidioşi.

❖ Femeia se poartă cast de obicei cu oamenii destoinici, şi mai rar cu nesimțiții.

❖ Nici eu nu ştiu pentru ce a fost creată lumea asta a noastră.

❖ Să ai inimă şi suflet şi vei fi întotdeauna om.

❖ Cum să crezi că Dumnezeu, care ştie totul, nu cunoaşte tabelul nostru de ranguri?

❖ Cum să nu fii mulțumit de inimă când conştiința e curată!

❖ Cât de miloasă este soarta! Ea se străduieşte să-i adune laolaltă pe oamenii care gândesc la fel, au aceleaşi gusturi, aceleaşi moravuri.

❖ Lăcomia face cu omul aceleaşi minuni ca şi dragostea.

❖ Dragostea rar învinge lăcomia.

❖ Leneşul se teme de muncă şi atunci când lucrează, iar trândavul se teme în general să se apuce de ceva. Leneşul e leneş mai mult din cauze trupeşti, iar trândavul e trândav mai mult din cauze sufleteşti.

❖ În zilele noastre se publică multe absurdități nu din cauză că a crescut numărul ereticilor, ci din cauză că a crescut numărul proştilor.

❖ Omul tânăr e ca ceara.

❖ Aşa cum soțul tău îşi ascultă rațiunea, la fel şi tu trebuie să-ți asculți soțul şi veți avea viață îndestulată.

❖ Ştiința aflată în mâinile omului viciat este o armă cumplită pentru săvârşirea răului. Educația înalță doar sufletul virtuos.

❖ Acolo unde încep demnitățile, sinceritatea dispare.

❖ Iubirea față de soțul tău să nu se asemene cu prietenia, ci prietenia față de el să se asemene iubirii. Aşa e mult mai trainic.

❖ Nu e bogat cel care-şi numără banii cu scopul de a-i ascunde, ci acela care-şi numără surplusul cu scopul de a-i ajuta pe cei care duc lipsă de strictul necesar.

❖ Ignorantul fără suflet seamănă cu un animal. Cea mai neînsemnată faptă a lui duce la crimă.

❖ Nu se poate să nu îndrăgeşti normele virtuții. Ele aduc fericirea.

❖ Un singur fel de cinstire trebuie să-l măgulească pe om - cea sufletească, iar de cinstire sufletească este demn doar acela care nu şi-a cumpărat rangul, şi nici n-a devenit nobil ca urmare a rangului.

❖ Să lăsăm averea copiilor? Dacă vor fi învățați, se vor descurca şi fără bogăție, iar de ți-e fiul prost, nicio bogăție nu-l va ajuta. A avea bani nu înseamnă a avea demnitate. Un nătâng din aur tot nătâng e.

❖ Omul cinstit invidiază faptele, nu rangurile; rangurile se obțin adesea prin rugăminți, iar cinstirea autentică se merită. E mult mai cinstit să fii ocolit, dar nevinovat, decât solicitat, dar lipsit de merite.

❖ Buna creştere dă adevăratul preţ al minţii. Fără ea, omul deştept e un monstru.

❖ Inima omului va rămâne întotdeauna aceeaşi, fie la Paris, fie în Rusia: ea nu poate amăgi.

❖ Slavă Domnului că nu se pun taxe pe minţit. Cât de mulţi ar fi ajuns la sapă de lemn!

❖ Conştiinţa, ca un prieten adevărat, previne înainte ca judecătorul să apuce să pedepsească.

❖ Măsura nobleţei o evaluez după numărul faptelor pe care un om vestit le-a săvârşit spre binele ţării sale. Şi nu după numărul faptelor săvârşite în folosul propriu din înfumurare; nu după numărul oamenilor care îi fac anticameră, ci după numărul acelora satisfăcuţi de purtarea şi de faptele acestuia.

❖ Fericit este e acela care-şi păstrează sentimentele şi la bătrâneţe.

❖ Dacă doreşti să ţi se poarte cinste întreaga viaţă,

❖ Tu ţării trebuie să îţi dedici fiinţa toată.

❖ Acela care îl pomeneşte tot timpul pe Dumnezeu, îl poartă pe diavol în suflet.

❖ Mintea şi ştiinţa se supun modei tot atât de mult precum cerceii şi nasturii.

❖ Vitejia inimii se dovedeşte în momentul atacului, iar curajul neclintit al sufletului, în toate încercările, în toate situaţiile vieţii. Nu e nicio diferenţă între curajul soldatului care, la vremea atacului, îşi pune viaţa în pericol, şi curajul omului de stat care spune adevărul împăratului, îndrăznind să-i stârnească mânia. Judecătorul care, fără să se teamă de răzbunarea şi de ameninţările celui puternic, face dreptate celui lipsit de putere este, în ochii mei, un erou.

❖ Cinstea este sufletul armoniei conjugale.

Benjamin Franklin
(1706-1790)

Filozof om de ştiinţă, jurnalist, editor şi politician american.

S-a născut la Boston. A fost al optulea copil în familia unui emigrant englez. Tatăl lui a fost meşteşugar. Franklin a primit o educaţie privată.

În anul 1727, a înfiinţat la Philadelphia o tipografie proprie. Editează, între anii 1729 şi 1748, „The Pennsylvania Gazzette". În anul 1731, a înfiinţat prima bibliotecă publică din America. În anul 1743, a fondat Societatea Americană filozofică, iar în anul 1751, Universitatea din Pennsylvania. În perioada 1737–1753, Franklin a fost şeful poştei din statul Pennsylvania. În anii 1753–1774, a ocupat acelaşi post la nivelul tuturor coloniilor nord-americane. A pledat pentru desfiinţarea sclaviei. Conform opiniilor sale filosofice, Franklin a fost un deist. Cu jumătate de secol înainte de Adam Smith, el a formulat teoria costurilor de producţie. A elaborat teoria electricităţii moderne, a studiat fenomenul electricităţii atmosferice şi a inventat paratrăsnetul Franklin a fost ales membru al academiilor de ştiinţe din mai multe ţări, inclusiv membru de onoare al Academiei de Ştiinţe din Sankt-Petersburg, în anul 1789.

În anul 1776, a fost trimis în Franța în calitate de ambasador, cu scopul de a încheia o alianță împotriva Angliei. Franklin a fost unul dintre autorii Declarației de Independență a Statelor Unite ale Americii (1776) și ai Constituției americane (1787).

- Ateistul este un copil nefericit care încearcă în zadar să se convingă că nu are tată.
- Bogăția depinde în principal de două lucruri: de hărnicie și de cumpătare, cu alte cuvinte, nu pierde nici timpul, nici banii, și folosește-le pe amândouă în chip optim.
- Un imperiu mare, la fel și o plăcintă mare, se mănâncă mai ușor de la margini.
- Căsnicia fără iubire poate da naștere iubirii în afara căsniciei.
- Fratele nu întotdeauna ți-i prieten, dar prietenul îți este întotdeauna ca un frate.
- Fii politicos cu toți, sociabil cu mulți, dar familiar doar cu unii.
- Fiți atenți cu cheltuielile mărunte: o gaură cât de mică poate scufunda o corabie mare.
- A fi modest cu cel superior e o datorie, cu cel egal ție, e un semn de politețe, iar cu cel inferior, un semn de noblețe.
- La vârsta de douăzeci de ani pe om îl domină dorința, la treizeci, rațiunea, iar la patruzeci, judecata.
- În această lume, oamenii se salvează nu datorită credinței, ci datorită lipsei acesteia.
- Indiferent de situația în care se află, oamenii pot găsi și confort, și disconfort.
- În râuri și în guvernele proaste lucrurile cele mai ușoare ies la suprafață.
- În această lume, două lucruri sunt de neevitat: moartea și taxele.
- Omul bun trebuie să aibă și unele neajunsuri, ca să nu-și indispună prietenii.
- Probabil că dintre toate pasiunile noastre înnăscute, cel mai greu de biruit este mândria; oricât ai camufla-o, oricât te-ai lupta cu ea, înăbuși, reprima – ea rămâne întreagă și din când în când iese la iveală.
- E ușor să vezi, greu e să prevezi.
- Entuziasmul e fiul ignoranței.
- Timpul înseamnă bani.
- Timpul este materialul din care e făcută viața.
- Avantajul de a deține bani constă în aceea că te poți folosi de ei.
- Toți filozofii sunt înțelepți în sentințele lor, dar proști în comportament.
- Nu te grăbi să-ți alegi prietenii, și cu atât mai puțin să-i schimbi.
- Ochiul stăpânului face mai mult decât mâinile lui.
- Supărarea are întotdeauna motive, dar acestea sunt rareori întemeiate.

❖ Oamenii trufaşi urăsc trufia altor persoane.

❖ Să te mândreşti cu ceea ce ştii e ca şi cum ai orbi din pricina luminii.

❖ Mândria care se hrăneşte la prânz cu deşertăciune primeşte la cină dispreț.

❖ Dacă escrocii ar cunoaşte toate avantajele onestității, atunci, de dragul câştigului, ar înceta să mai escrocheze oameni.

❖ Dacă timpul este lucrul cel mai prețios, atunci pierderea de timp este cea mai mare dintre pierderi.

❖ Dacă ne-am vărsa conținutul portofelului undeva în interiorul capului, nimeni nu va putea să ni-l fure.

❖ Dacă oamenii, având o religie, sunt atât de răi, cum ar fi dacă n-ar avea-o?

❖ Dacă nu acorzi înțelepciunii atenție, ea se va răzbuna cu siguranță pe tine.

❖ Dacă vei cumpăra ceva ce nu-ți trebuie, vei fi în curând nevoit să vinzi ceva ce-ți este necesar.

❖ Dacă doreşti să-ți prelungeşti viața, redu-ți poftele.

❖ Dacă vreți să aflați neajunsurile unei fete, lăudați-o în prezența prietenelor ei.

❖ Dacă vrei să ai timp liber, nu-ți pierde vremea în zadar.

❖ Dacă vrei să dormi bine, ia-ți cu tine în pat o conştiință curată.

❖ E nepoliticos să închizi gura prostului, dar e o cruzime să-l laşi să vorbească mai departe.

❖ Plugarul care stă în picioare e superior unui gentleman care stă în genunchi.

❖ Înainte de a ține cont de un moft, ține cont de ce ai în portofel.

❖ Dintre toate medicamentele, cele mai bune sunt odihna şi abstinența.

❖ Omul ocupat e rareori vizitat de puturoşi: muştele nu se înghesuie la oala care fierbe.

❖ Ce folos aduce noua voastră invenție? Dar ce folos aduce un nou-născut?

❖ Cheia pe care o foloseşti des străluceşte întotdeauna ca una nouă.

❖ Clopotul cheamă oamenii la biserică, dar el însuşi nu ascultă niciodată predicile.

❖ Coroana nu te vindeca de durerile de cap.

❖ Motanul cu mănuşi nu prinde şoareci.

❖ Creditorii au o memorie mai bună decât debitorii.

❖ Cel care înțelege lumea mai bine, o iubeşte cel mai puțin.

❖ Cel care aprinde flacăra conflictului şi zgândără tăciunii, să nu se plângă dacă-i sar scântei în ochi.

❖ Cine te înşeală mai des decât o faci tu însuți?

❖ Cel care crede că banii rezolvă toate problemele poate fi bănuit că e în stare de orice de dragul banilor.

❖ E mai uşor să înăbuşi prima dorinţă decât să potoleşti ce urmează după ea.

❖ E mai uşor să construieşti două sobe decât să faci rezerve de lemne pentru una singură.

❖ Lenea e rugina minţii şi corpului.

❖ Lenea face din orice lucru unul dificil.

❖ Lenea e ca rugina, ea te distruge mai repede decât te oboseşte munca.

❖ Cel mai bun medic e acela care cunoaşte ineficienţa majorităţii leacurilor.

❖ Iubeşti viaţa? Atunci nu pierde timpul, fiindcă timpul este materialul din care este făcută viaţa.

❖ Amanţii, călătorii şi poeţii sunt gata să plătească numai ca să fie ascultaţi.

❖ Nu există duşmani mici.

❖ Cel care se pricepe la găsit justificări, rareori se mai pricepe şi la altceva.

❖ Mulţi oameni au ajuns la sapă de lemn fiindcă au vrut să cumpere un pic mai ieftin.

„Al meu" e mai bun decât „al nostru"

❖ Mâncăm pentru plăcerea proprie şi ne îmbrăcăm pentru plăcerea celorlalţi.

❖ Noi îi numim sălbatici deoarece moravurile lor diferă de ale noastre, pe care le socotim o culme a curtoaziei. Ei cred la fel despre moravurile lor.

❖ Onoarea adevărată e hotărârea de a face în orice situaţie ceva folositor pentru majoritatea oamenilor.

❖ Nu există un război bun sau o pace rea.

❖ Nu îndreptarea unei greşeli, ci perseverarea în ea înjoseşte onoarea oricărui om sau a unei societăţi umane.

❖ A nu-ţi controla muncitorii înseamnă a le oferi propriul portofel, gata deschis.

❖ Nu lăsa pe mâine ce poţi face azi.

❖ Nu-l poţi ajuta pe cel care nu vrea să asculte sfaturi.

❖ Niciodată nu te aştepta la nenorociri şi nu te nelinişti în legătură cu ceva ce, poate, nu se va întâmpla niciodată.

❖ Nimic de prisos.

❖ Nimic din cele necinstite nu poate fi benefic.

❖ Un soţ bun face cât două soţii bune: cu cât marfa e mai rară, cu atât e mai scumpă.

❖ Un ou azi e mai bun decât o găină mâine.

- Împrumută bani unui duşman şi ţi-l vei face prieten; împrumută bani unui prieten şi-l vei pierde.
- Experienţa este o şcoală preţioasă, dar ce să faci dacă pentru proşti nu există un altfel de şcoală.
- Absenţii sunt mereu vinovaţi; cei prezenţi au mereu posibilitatea de a se justifica.
- Prima fază a nebuniei e să te crezi înţelept, a doua - să vorbeşti despre asta, a treia - să refuzi sfaturile.
- Cel care îşi sacrifică libertatea de dragul siguranţei nu merită nici libertate, nici siguranţă.
- Nu uitaţi că banii au capacitatea de a se înmulţi.
- Pune stăpânire pe activităţile tale; nu aştepta ca ele să pună stăpânire pe tine.
- Atâta timp cât nu poţi fi sigur nici măcar în privinţa unui minut, nu irosi de pomană nici măcar o oră.
- Prima lecţie a copilului să fie supunerea; apoi, a doua poate fi tot ce crezi de cuviinţă că e necesar.
- Desfrâul ia micul dejun cu Bogăţia, prânzeşte cu Sărăcia, cinează cu Mizeria şi merge la culcare cu Ruşinea.
- Se culcă şi se scoală devreme - iată ce-l face pe om sănătos, bogat şi deştept.
- Din momentul în care oamenii au învăţat să gătească, ei mănâncă de două ori mai mult decât le-o cere natura.
- Popoarele libere trebuie să-şi apere libertatea fără odihnă şi cu o vigilenţă plină de râvnă.
- Legile prea blânde sunt rar respectate, legile prea aspre sunt rar puse în aplicare.
- Cel care are răbdare poate obţine orice îşi doreşte.
- Unde domneşte foamea, legile nu se respectă; unde legile nu se respectă, domneşte foamea.
- Comerţul nu a adus deocamdată niciun popor la sapă de lemn.
- Cumpătarea pune lemne pe foc, carne în cratiţă, pâine pe masă, dă credit statului, bagă bani în buzunar, menţine puterea în corp, dă naştere înţelepciunii în cap, şi păstrează bunăstarea în familie.
- Trei schimbări de domiciliu fac cât un incendiu.
- Trei oameni pot păstra un secret, dacă doi dintre ei sunt morţi.
- Munca este mama fericirii.
- Este greu de imaginat câtă putere poate avea omul asupra materiei.
- Băieţii mici au jucăriile lor, băieţii în vârstă au jucăriile lor. Diferenţa este doar de preţ.
- Oboseala este cea mai bună pernă.

- Învață-ți copiii să tacă. De vorbit, vor învăța și singuri.
- Celibatarul e o ființă nedesăvârșită; el seamănă cu jumătatea unui foarfece.
- Omul este un animal făcător de unelte.
- Omul nu trăiește din ceea ce mănâncă, ci din ceea ce digeră. Acest lucru se referă la fel de bine și la minte și la corp.
- Omul este uneori mai generos atunci când are bani mai puțini decât atunci când are mai mulți; asta poate ca să nu dea de gândit că n-ar avea deloc...
- Citește mult, dar nu prea multe cărți.
- Orice începe cu mânie, se termină în rușine.
- Ca să fii satisfăcut de situația ta, compar-o cu o situație mai rea.
- Aș fi de acord să-mi retrăiesc viața de la început și până la sfârșit. Voi cere doar dreptul, de care se folosesc scriitorii, de a corecta la a doua ediție greșelile din prima.
- Nu voi vorbi nimic rău despre nimeni, ci voi spune tot ce știu mai bun despre fiecare.

Johann Wolfgang Von Goethe (1749–1832)

Poet german, ilustru gânditor și om de știință, una dintre cele mai de seamă personalități ale culturii universale.

S-a născut la Frankfurt pe Main. „De la tată a moștenit severitatea, / modul de viață, înfățișarea, / De la mamă – temperamentul / și pasiunea pentru basme", a scris el într-una din poeziile sale târzii.

Primele încercări de a scrie versuri datează de la vârsta de opt ani. Educația primită acasă nu a fost foarte severă și s-a desfășurat inițial sub supravegherea tatălui său, urmată apoi de trei ani de studenție la Universitatea din Leipzig, care i-au oferit suficient timp pentru a-și împlini dorința de a citi și de a încerca toate genurile și stilurile Iluminismului, astfel încât la vârsta de 19 ani, atunci când boala l-a forțat să întrerupă studiile, el deja cunoștea tehnicile poeziei și dramaturgiei și era autorul unui număr mare de lucrări, cele mai multe dintre care, ulterior, au fost distruse. În mod intenționat, a păstrat ciclul de poezii Annette, dedicate Annei Katharina Schönkopf, fiica proprietarului cârciumii din Leipzig, unde Goethe lua masa adesea, și comedia pastorală Capriciile îndrăgostitului.

La Strasbourg, în perioada 1770–1771, Goethe a studiat dreptul, iar în următorii patru ani, la Frankfurt, a fost liderul unei revolte împotriva principiilor literare stabilite de J. Ch. Gottsched (1700–1766) și a teoreticienilor Iluminismului.

Cei unsprezece ani petrecuți la curtea de la Weimar (1775–1786), unde a fost prieten și consilier al tânărului duce Karl August, au schimbat din rădăcini viața poetului. Goethe, neobosit creator și organizator de baluri, mascarade, tombole, spectacole de amatori, vânători și picnicuri, curator al parcurilor, monumentelor și muzeelor de arhitectură, s-a aflat în centrul societății de la curte. El a devenit membru al Consiliului ducal, iar mai târziu, ministru de stat; a fost responsabil de drumuri, taxe, finanțe și lucrări publice, proiecte de minerit etc. și a studiat mulți ani geologia, mineralogia, botanica și anatomia comparativă. Dar cele mai multe bucurii i-a adus dialogul zilnic cu Charlotte von Stein. Emotivitatea și iconoclasmul

revoluționar al perioadei pline de „Furtună și Avânt" (Sturm un Drang) au rămas în trecut; acum, idealurile vieții lui Goethe sunt cumpătarea și autocontrolul, echilibrul, armonia și perfecțiunea clasică a formei. În loc de genii remarcabile, eroii lui sunt acum persoane obișnuite (cartea autobiografică Poezie și adevăr, romanele Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister, Anii de peregrinări ai lui Wilhelm Meister, o colecție de poeme lirice Balada de Est și de Vest). În opera sa filozofică de căpătâi, tragedia Faust (1808–1832), plină de ideile științifice ale vremii, el înfățișează căutarea sensului vieții, aflându-l în faptă. Operele lui Goethe au fost puse pe muzica lui Beethoven, Gounod

- Cele mai multe dintre mințile simple trăiesc din construirea de castele din cărți de joc, cu toate că și cea mai statornică dintre ele arareori duce la bun sfârșit construcția în timpul vieții sale.
- Lupta dintre ceea ce e vechi, stabil, constant și evoluție, prelucrare și transformare e mereu aceeași. Orice ordine duce în cele din urmă la apariția pedantismului; pentru a scăpa de acesta, ordinea este distrusă, iar lucrurile merg astfel o vreme, până când se observă necesitatea restabilirii ordinei.
- A fi om înseamnă a fi luptător.
- În natură exista zone accesibile și inaccesibile. Trebuie să înțelegem acest lucru și să-l tratăm cu respect. Omul care nu înțelege acest lucru, poate să se chinuiască toată viața pentru ceva care îi este inaccesibil. În schimb, omul care este destul de inteligent să se limiteze doar la zona accesibilă, examinând-o din toate părțile și consolidându-și cunoștințele, va putea, într-o anumită măsură, să pătrundă și în zona inaccesibilă. Oricum va trebui să admită că în natură există ceva misterios și înțelegerea acestui lucru depășește capacitățile umane.
- Marele pasiuni sunt ca bolile fără leac... Iar leacurile care le-ar putea vindeca fac boala să fie și mai periculoasă. Pasiunile sunt viciile și virtuțile, doar că mai puternice.
- Credința nu este începutul, ci sfârșitul oricărei înțelepciuni.
- Sensibilitatea față ceva bun și măreț este rar întâlnită la oameni și, de aceea, în viața de zi cu zi, este mai bine să menținem aceste considerente nerostite și să le exprimăm numai în măsura în care este necesar pentru a dobândi unele avantaje față de alții. Omul recunoaște și preamărește numai acel lucru de care este el însuși capabil, dar întrucât însăși existența altor persoane își are rădăcinile în mediocritate, acestea recurg la trucuri viclene: insultă în toate felurile ceea ce, în literatură, chiar merită a fi dezaprobat, deși poate că ar conține o sămânță bună, pentru ca mediocritatea pe care ei o laudă să se înalțe și mai sus.
- Timpul ține la drepturile sale nu numai în ce-i privește pe oameni, dar și în ce privește monumentele.
- Tot ceea ce acum crește și înflorește, fie că sunt copii străini sau ai mei, e vorba de viață, nu-i așa, de viață? Ce altceva îmi poate aminti că exist și în ce chip exist?

❖ Orice inițiativă, ca și orice om, suferă din cauza epocii în egală măsură în care își află și avantajele.

❖ Oamenii remarcabili nu sunt niciodată nerecunoscători.

❖ Scopurile mari, chiar și nerealizate, ne sunt mai dragi decât scopurile mici, chiar dacă au fost atinse.

❖ Vorbește convingător, cuvintele și influența asupra oamenilor se vor ivi de la sine.

❖ De parcă dragostea ar avea ceva în comun cu rațiunea!

❖ Atenția adevărată constă tocmai în faptul că transformă instantaneu orice mărunțiș în ceva semnificativ.

❖ Dacă pierzi binele - nu pierzi mult, dacă-ți pierzi onoarea - pierzi mult, dacă-ți pierzi curajul - pierzi totul. Pentru a trăi învață să învingi.

❖ Sufletul și trupul sunt de nedespărțit.

❖ Dacă omul se va ocupa de studierea corpului său sau a stării de spirit, numaidecât se va declara bolnav.

❖ Viața omului este asemenea unei strategii. Începem să o desluşim numai când campania a luat sfârşit.

❖ Şi greşeala poate fi utilă câtă vreme suntem tineri, numai de nu am târî-o cu noi până la bătrânețe.

❖ Să descoperi ceva de unul singur e minunat, dar să știi și să apreciezi ceea ce descoperă alții, să fie oare mai puțin decât a crea? Omul este capabil să se cunoască doar prin intermediul altor oameni.

❖ Din păcate, omul are prea multe motive pentru a se proteja de om. Cei cu intenții rele sunt foarte mulți, nu puțini sunt și cei ticăloși, iar pentru a trăi cum trebuie nu sunt suficiente doar faptele bune.

❖ În fiecare zi trebuie să asculți măcar un cântec, să admiri un tablou frumos și, dacă se poate, să citeşti măcar o maximă înțeleaptă.

❖ Oricât de mult ar acoperi ceața și norii lumina, ea întotdeauna ajunge la noi... Această observație m-a făcut să afirm - în creațiile mele poetice, științifice și artistice -dominația luminii asupra cetii, evidentului asupra presimțirii, astfel încât, prin înfățişarea aspectului exterior al fenomenului, putem determina întotdeauna ceea ce se află în interior.

❖ Când zeii se arată oamenilor, aceştia din urmă, de obicei, nu-i recunosc.

❖ Cine tinde spre un anumit lucru trebuie să fie capabil să se și lupte pentru aceasta, altfel nu are absolut niciun sens să se apuce de ceva.

❖ Cine stă mult pe gânduri, nu ia întotdeauna cele mai bune decizii.

❖ Cine se cunoaşte pe sine și puterea limitelor sale?

❖ Oare calea cutezătoare să fie doar a celui curajos?

❖ Numai timpul îți va arăta ce-ai dobândit,

❖ Ce ai greşit și ce ai reuşit.

❖ Cel ce își doreşte imposibilul îmi este drag.

❖ Dragostea este un lucru ideal, căsătoria, unul real, confundarea realului cu idealul niciodată nu rămâne nepedepsită. Oamenii din toate timpurile au preferat amurgul zilelor senine, dar tocmai în amurg apar fantomele.

❖ Pe oamenii în masă îi unesc doar prejudecățile şi îi frământă numai pasiunile, iar acest lucru de multe ori întunecă şi perturbă un scop nobil. Dar, în ciuda acestui fapt, toată lumea obține rezultate excelente, dacă nu pe loc, atunci în viitor, dacă nu în chip nemijlocit, atunci sub forma rezultatului final.

❖ Noi nu suntem niciodată mai departe de dorințele noastre ca atunci când ni se pare că am pus stăpânire pe ceea ce dorim.

❖ Gândirea e o retortă! Trebuie să aştepți până când conştiința ta s-a copt. Întuneric, în lături! Înainte de a crea, dedică-te ştiinței în întregime.

❖ Cele mai mari dificultăți apar acolo unde le aşteptăm cel mai puțin.

❖ Nu ne cultivă iluzia a ceea ce oamenii ar putea fi, ci cunoaşterea a ceea ce au fost şi sunt ei cu adevărat.

❖ Nu totul ce face un meşter excepțional este făcut în chip excepțional.

❖ Meşteşugul doar nu e suficient: mâna şi ochii... Creierul este cel mai important.

❖ Nerecunoştința este rezultatul slăbiciunii.

❖ Ura e un sentiment activ de nemulțumire; invidia e un sentiment pasiv. De aceea, să nu te surprindă dacă invidia se transformă repede în ură.

❖ Nu există nicio prostie care să nu poată fi corectată cu ajutorul rațiunii şi nu există nicio înțelepciune care să nu poată fi afectată de prostie.

❖ Nu, nu cred că natura e frumoasă în toate manifestările ei. Aspirațiile ei sunt mereu bune, dar condițiile lor de manifestare nu le ajută întotdeauna să se arate pe deplin.

❖ Nimeni de sus nu a prezis că acțiunile omului sau suferințele lui îl pot înnobila.

❖ Nicio activitate, care trebuie să dureze mult timp şi chiar să devină vocație şi mod de viață, nu trebuie începută printr-o sărbătoare. Sărbătoreşte doar ce a fost încheiat cu succes; oricare din evenimentele de inaugurare epuizează dorința şi puterea care ar trebui să ne stimuleze şi să ne însoțească în eforturile noastre ulterioare. Din toate sărbătorile, cea a căsătoriei e cea mai potrivită, întrucât ea mai mult decât oricare altă sărbătoare trebuie să se petreacă în linişte, smerenie şi speranță.

❖ Tratându-ne semenii după cum merită, nu facem decât să le provocăm mai mult rău. Tratându-i ca şi cum ar fi mai buni decât sunt în realitate, le dăm motive să devină mai buni.

❖ Există doar o singură nefericire pentru om... atunci când este obsedat de o idee care nu are nicio influență asupra vieții reale sau care îl distrage de la muncă.

❖ Curajul nu poate fi nici învățat, nici dezvățat.

❖ Proprietatea caracteristică a omului o reprezintă dorința de a începe totul de la capăt...

❖ Prima dragoste a tinereții inocente este întotdeauna îndreptată spre sublim. Natura parcă ar vrea ca unul dintre sexe să sesizeze în celălalt bunătatea şi frumusețea.

❖ Comportamentul este oglinda în care fiecare îşi reflectă chipul.

❖ Nevoia omului de a se spovedi nu va pieri niciodată.

❖ Oamenii încetează să mai observe curcubeul, dacă acesta durează un sfert de oră.

❖ Cea mai ridicolă dorință e aceea de a fi plăcut tuturor.

❖ Acționând printre cei mici, te împuținezi, iar printre cei mari, te îmbogățeşti.

❖ Slăbiciunile oamenilor distinşi sar în ochi în mod deosebit, dar cât am fi vrut ca aceştia să fie lipsiți de ele.

❖ Gândurile îndrăznețe joacă rolul pionilor în jocul de şah: pier, dar asigură victoria.

❖ Judecătorul care nu e în stare să pedepsească, se face în cele din urmă complicele infractorului.

❖ Fericirea este adesea comparată cu o sferă, fiindcă ambele se rostogolesc cu repeziciune; această comparație e de două ori justificată, întrucât ea conține şi un al doilea sens. Sfera nemişcată se arată observatorului ca fiind desăvârşită, închisă în sine, o ființă autosuficientă şi, de aceea, asemenea celui fericit, nu poate să atragă prea mult timp atenția asupra sa. Orice mulțumire, orice împăcare, indiferent din ce rezultă, sunt simple. Fericiți suntem doar pentru noi înşine...

❖ Ceea ce pluteşte în văzduh şi ceea ce are nevoie de timp se poate ivi concomitent într-o sută de capete fără să fie vorba de niciun fel de imitare.

❖ Numai omul înzestrat cu o sensibilitate deosebită poate deveni cel mai rece şi cel mai ferm. El este nevoit să se ascundă sub o carapace dură... Dar această carapace îi devine de multe ori povară. Am nevoie de sunete puternice, vii. Se spune că Napoleon, care a fost un tiran, iubea muzica fină, iar eu, probabil pentru că nu sunt tiran, iubesc muzica vie, veselă, zgomotoasă. Omul tinde mereu să fie ceea ce nu este cu adevărat.

❖ Cel ce se răzvrăteşte împotriva adevărurilor raționale, le ațâță flacăra; scânteile zboară în toate părțile şi aprind lumina. Înțelepciunea este doar în adevăr.

❖ Faptele au o putere nelimitată asupra minților majorității oamenilor şi ceea ce părea imposibil îşi găseşte locul alături de obişnuit, de îndată ce s-a întâmplat.

❖ Deşi lumea întreagă avansează, tinerii, de fiecare dată, trebuie să o ia de la început.

❖ Omul se cunoaşte doar în măsura în care cunoaşte lumea.

❖ Cu cât creaţia poetică e mai originală şi mai inaccesibilă raţiunii, cu atât mai bine.

❖ Ce e cel mai greu? – Ceea ce ţi se pare cel mai uşor: să vezi cu ochii ceea ce ai chiar în faţa ochilor!

❖ Străinătatea nu-ţi va fi niciodată patrie.

William Hazlitt
(1778–1830)

Scriitor, eseist, critic literar romantic, publicist englez. S-a format într-un colegiu teologic. Din anul 1810, a colaborat activ cu presa liberală, de opoziţie. Publicistica lui W. Hazlitt demască nedreptatea socială (antologia O masă rotundă, *scrisă în colaborare cu J.H.L. Hunt), sau înfăţişează portrete expresive, uneori cu o tentă critică, ale politicienilor contemporani (antologia* Spiritul vremii*). În eseul istorico-literar* Conferinţă despre drama engleză a epocii elizabethane*, a analizat poetica lui Shakespeare în cadrul esteticii romantice, subliniind bogăţia vieţii şi actualitatea creaţiei acestuia în vremea sa. Hazlitt a dezvoltat tradiţiile începute de R. Steele şi J. Addison, operele lui fiind considerate drept exemple clasice ale eseisticii engleze.*

❖ Prosperitatea este un pedagog priceput, dar nefericirea îl întrece.

❖ Bogăţia moleşeşte mintea, iar lipsurile o întăresc.

❖ În invidie, printre altele, este înrădăcinată şi iubirea de dreptate.

❖ Ne căim pentru faptele bune mai mult decât pentru cele rele.

❖ Chiar şi în viciu există diviziunea muncii. Unii se dedau cugetărilor, alţii acţionează.

❖ Un gând preferat este o bogăţie pentru toată viaţa.

❖ Filozof adevărat este acela care poate să uite de sine.

❖ Iubirea noastră de sine se poate strecura prin orice fantă.

❖ Unii dau promisiuni pentru plăcerea de a le încălca.

❖ Când nu mai este scandalos, un gând încetează să mai fie interesant.

❖ Oamenii cei mai fătarnici sunt păcăliţi mai des decât ceilalţi.

❖ Aspiraţia spre putere este la fel inerentă omului, ca şi închinarea în faţa autorităţii sau a în faţa sa însuşi. Prima trăsătură ne face tirani, iar cea de-a doua ne face robi.

❖ Acela care iubeşte să lupte pentru dreptate, nu abuzează, de obicei, de ea.

❖ Omul este singurul animal care râde şi plânge; pentru că el este singurul animal care îşi dă seama de diferenţa dintre ceea ce este şi ceea ce ar trebui să fie.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel
(1770–1831)

Filozof şi poet german, creator al teoriei sistematice a dialecticii în baza idealismului obiectiv. Hegel a început prin a împărtăşi teoria antropologică a lui Kant. A tins către o cunoaştere

a omului în întregime, a dezvoltat o metafizică antropologică originală care avea drept țel cunoașterea omului. Ulterior, Hegel a dizolvat tematica antropologică în reflecții generale asupra esenței și importanței spiritului. În Prelegeri de filozofie a religiei, Hegel meditează asupra libertății, asociind-o cu problema menirii omului, a naturii acestuia. Hegel introduce două definiții contradictorii ale omului, „omul este bun de la natură" și „omul este rău de la natură", încercând să confrunte aceste două sensuri și să demonstreze nu atât divergența dintre ele, cât inseparabilitatea care le caracterizează.

Creația artistică și științifică a lui Hegel ocupă o poziție unică în cultura occidentală a secolelor XVIII–XIX, în aspirația către cunoașterea universală și integrală, înțelegerea și viziunea asupra lumii ca un ansamblu de forme de viață care se dezvoltă organic la toate nivelurile de existență, unde, după cum afirmă gânditorul, nu este „nimic durabil, nimic în repaus, nimic definitiv", unde totul, dimpotrivă, „este în mișcare continuă". Cunoașterea lumii poate fi posibilă doar „reacționând firesc în toate circumstanțele și privind lucrurile așa cum sunt ele în realitate", adică „trăind în idee", studiind fenomenele în unitatea lor armonioasă, depășind dualismul dintre Dumnezeu și lume, dintre limbă și lucru, dintre experiența subiectivă și fenomenele exterioare. Natura și cunoașterea umană se află într-o armonie profundă (vizibilul și cel care vede, lumina soarelui și ochii), de aceea cunoașterea naturii de către om este, după Hegel, și o autocunoaștere a naturii prin om.

Afirmând, pe de o parte, identitatea deplină a interiorului cu exteriorul, a văzutului cu nevăzutul, a substanței cu fenomenul, Hegel, pe de altă parte, percepe natura ca pe ceva intim, ca pe o taină care, după cum consideră el, este sesizată de om doar prin răsfrângerile și reflectările care străbat întreagă lume a naturii și eticii.

Operele fundamentale ale lui Hegel sunt Fenomenologia spiritului (1807), Știința logicii (1812–1815), Enciclopedia științelor filozofice, Bazele filozofiei dreptului.

- ❖ Înțelepciunea presupune ca beneficiul propriu să nu fie văzut drept țel al conduitei morale, deși poate fi o consecință a acesteia.
- ❖ Înțelepciunea constă în a nu distruge starea altora și de a o păstra de dragul ei înseși.
- ❖ Căsătoria este o dragoste juridică; prin această definiție, din dragoste se exclude tot ce e trecător, capricios și subiectiv.
- ❖ A-ți fi propriul stăpân și sclav pare un privilegiu în raport cu situația în care omul e sclavul altui om.
- ❖ În primii ani de viață, cea mai importantă este educația maternă, fiindcă moralitatea trebuie să fie implantată într-un copil ca sentiment.
- ❖ Inspirația nu e nimic altceva decât starea celui care, cuprins de inspirație, se cufundă cu totul într-un lucru, este absorbit în întregime de acesta, și care nu se potolește până când nu găsește o formă artistică potrivită, până ce nu i se dă o ultimă cizelare, până când nu este adusă la desăvârșire.
- ❖ Politețea e un semn de bunăvoință și de consimțire de a face servicii, în special față de aceia cu care nu ne aflăm în relații strânse de amiciție sau prietenie.
- ❖ Fapta exterioară nu se deosebește de cea interioară. Într-o faptă rea, și intenția este, în esență rea, și nu bună.
- ❖ O voință care nu decide nimic, nu este o voință reală: cel lipsit de caracter nu ajunge niciodată până la soluții.

❖ Educația are drept scop să-l facă pe om o ființă independentă, și anume o ființă cu o voință liberă.

❖ Pentru acela care el însuși nu este liber, nici ceilalți nu sunt liberi.

❖ Virtutea este ceva universal, cerut tuturor oamenilor, nu ceva înnăscut, ci ceva dobândit de către individ ca urmare a activității sale proprii.

❖ Virtutea a devenit o artă care trebuie și poate fi însușită, dar a cărei soartă s-a dovedit a fi ciudată: în timp ce celelalte arte au fost perfecționate și o generație a învățat de la alta, numai moralitatea, în mod evident, nu s-a răspândit, în această situație fiecare fiind nevoit să învețe de la început, fără să se poată folosi de experiența generațiilor anterioare.

❖ Prietenia se bazează pe asemănarea caracterelor și a intereselor în privința unui lucru comun, și nu pe plăcerea pe care o primești din partea persoanei altuia.

❖ Omul prost își urmează înclinațiile și, din pricina lor, își uită obligațiile.

❖ Omul prost consideră necesară îndeplinirea obligațiilor sale, dar nu are voința de a-și ghida înclinațiile și obiceiurile.

❖ Dacă voința se agață doar de mărunțișuri, de ceva lipsit de conținut, se transformă în încăpățânare. Aceasta din urmă seamănă cu caracterul, dar nu are și conținutul acestuia.

❖ Răul nu este nimic altceva decât lipsa de concordanță dintre „a fi" și „a trebui"

❖ Dacă faptele contrazic teoria mea, atunci cu atât mai rău pentru fapte.

❖ Dacă un om își alege drept țel ceva trecător, adică neesențial, nesemnificativ, e vorba despre un interes îndreptat nu spre lucrul dat, ci spre sine... Așa este, de exemplu, vanitatea morală, atunci când un om se bazează în acțiunile sale pe superioritatea sa și, în general, manifestă mai mult interes față de sine însuși decât față de treaba pe care o are de făcut.

❖ Idealul reprezintă orice realitate sub forma adevărului ei cel mai înalt.

❖ Dintre toate atitudinile imorale, atitudinea conform căreia copiii sunt considerați asemenea sclavilor e cea mai imorală.

❖ Dintre toate responsabilitățile față de ceilalți, cea mai importantă este sinceritatea în vorbă și în faptă.

❖ Arta are un rol extrem de activ în realizarea obiectivelor rațiunii, fiindcă ea pregătește terenul pentru moralitate, astfel încât, atunci când aceasta vine, găsește jumătate din treabă deja făcută, și anume, eliberarea din jugul sensibilității.

❖ Adevărul mijloacelor constă în adecvarea acestora cu scopul.

❖ Adevăratul folos personal se obține doar printr-un comportament moral.

❖ Adevărata politețe ar trebui să fie văzută ca datorie, fiindcă în general trebuie să nutrim o atitudine binevoitoare față de alții.

❖ Fiecărui om trebuie... să i se ceară să-și descopere caracterul. Omul cu caracter se impune celorlalți, fiindcă ei știu cu cine au de-a face în persoana lui.

- Referitor la morală: supremația ei constă în a reuși ca vina și suferința inimii noastre să fie îngropate în ea, iar inima să devină propriul său mormânt.
- De caracter ține în primul rând acea parte formală a energiei cu care omul, fără să se abată de la calea deja aleasă, își urmărește scopurile și interesele, păstrându-și în toate acțiunile sale acordul cu sine însuși.
- Fiecare operă de artă aparține timpului său, poporului său, mediului său.
- Fiecare vrea să fie mai bun decât lumea înconjurătoare și se consideră mai bun decât ea. Acela care e cu adevărat mai bun încarnează această lume mai bine decât alții.
- Atunci când un om realizează o faptă morală, nu poate fi considerat, numai dintr-atât, un virtuos; el e virtuos numai dacă această comportare reprezintă trăsătura de bază a caracterului său.
- Principiul moral se referă cu precădere la mentalitate și intenție. Însă aici e important ca nu numai intenția, dar și fapta să fie bună.
- Trebuie să ne dorim ceva măreț, dar trebuie să și putem crea ceva măreț; în caz contrar, aceasta este o dorință neînsemnată. Laurii unei singure dorințe sunt frunze uscate care nu au fost verzi niciodată.
- Pe cât de necesară e voința pentru cel care persevorează în atingerea unui scop rezonabil, pe atât de respingătoare este încăpățânarea.
- Nu ceea ce există ne trezește simțul nerăbdării și al suferinței, ci faptul că nu e așa cum ar trebui să fie.
- Nu e nobil să ascunzi adevărul atunci când trebuie să-l spui, fiindcă astfel te umilești și pe tine însuți, și pe cei din jur. Nu trebuie însă să spui adevărul, dacă acesta nu este menit pentru cei ce ascultă sau dacă nu au dreptul să-l audă.
- Nevoiașul, în sine, nu este același lucru cu unul avut. De voința lui depinde dacă vrea să se prezinte în calitate de nevoiaș. El va dori acest lucru doar în cazul în care va fi convins că eu îl voi considera egalul meu.
- Nimic din ce este măreț în lume nu se face fără pasiune.
- Morala e o formă de supunere în libertate.
- Morala trebuie să se prezinte sub înfățișarea frumuseții.
- Morala e rațiunea voinței.
- Omul moral este conștient de conținutul necesar al activității sale... și acest lucru nu produce niciun fel de pagubă libertății sale, ba chiar dimpotrivă, numai mulțumită conștientizării devine aceasta o libertate reală și substanțială, spre deosebire de fărădelege, care reprezintă o libertate lipsită de conținut și doar posibilă.
- Obligațiile omului se împart în patru categorii: obligație față de sine, față de familie, față de stat și față de alte persoane în general.
- Una dintre definițiile fundamentale ale principiului onoarei e aceea că nimeni nu trebuie să dea altora, prin faptele sale, un avantaj asupra sa însuși.

❖ Răspunsul la întrebările care lasă filozofia fără răspuns constă în faptul că întrebările trebuie formulate altfel.

❖ Moralistului pedant i se poate spune că conştiinţa este o făclie a moralei, care luminează calea cea dreaptă; iar când se abate de la această cale, se stinge.

❖ Primele relaţii necesare în care o persoană intră în contact cu altele sunt relaţiile de familie. Aceste relaţii, e adevărat, au şi o latură juridică, dar aceasta se supune laturii morale, principiului dragostei şi încrederii.

❖ În relaţiile cu prietenii trebuie să fii cât mai puţin o povară. Cel mai delicat ar fi să nu ceri de la prietenii tăi niciun fel de servicii.

❖ În primul rând trebuie dobândit un comportament în conformitate cu legea şi cu o dispoziţie morală; numai atunci comportamentul moral ca atare se va ivi, fără niciun fel de prescripţii legislative.

❖ Compasiunea adevărată o reprezintă retrăirea justificării morale a celui care suferă.

❖ Operele de artă autentice sunt nemuritoare şi rămân accesibile, oferind plăcere în toate timpurile şi tuturor popoarelor.

❖ Ajutorul nu trebuie să fie acordat împotriva dorinţei celui căruia îi e destinat.

❖ Adevărul e rostit la locul şi la timpul potrivit atunci când contribuie la realizarea unui lucru.

❖ Legea lasă dispoziţiei o libertate totală. Morala, însă, se referă la dispoziţie şi cere ca fapta să fie săvârşită din respect faţă de datorie. În consecinţă, şi felul de a acţiona conform cu legea este moral, dacă este determinat de respectul faţă de lege.

❖ Referitor la moralitate, singurul adevăr se află în cuvintele înţelepţilor antichităţii: a fi moral înseamnă a trăi conform obiceiurilor din ţara ta.

❖ Mintea se poate forma fără inimă, iar inima, fără minte; există inimi unilaterale, iraţionale şi minţi lipsite de inimă.

❖ Limba este un mijloc extraordinar de puternic, dar trebuie să ai multă minte ca să te poţi folosi de el.

❖ Cea mai importantă necesitate e necesitatea de a cunoaşte adevărul.

❖ Omul liber nu este invidios, ci recunoaşte cu bucurie că ceva e măreţ şi sublim şi se bucură de existenţa acestuia.

❖ Legătura dintre două persoane de sexe opuse, numită căsătorie, nu este doar o uniune animală naturală şi nu doar un contract civil, ci, în primul rând, o uniune morală, creată în baza sentimentelor de dragoste şi încredere reciprocă, care îi transformă pe soţi într-un întreg.

❖ Bufniţa Minervei zboară doar odată cu lăsarea amurgului.

❖ Conştiinţa, spre deosebire de legi, este lipsită de drepturi în cadrul statului; omul nu poate face apel la conştiinţă, căci unul are o conştiinţă, iar altul – o alta. Pentru ca să existe o conştiinţă justă, e necesar ca ceea ce el consideră a fi just, să fie astfel în chip obiectiv.

❖ Ruşinea este începutul mâniei împotriva a ceea ce n-ar trebui să se întâmple. Ruşinea reprezintă o mânie uşoară pe tine însuţi, deoarece ea conţine în sine o reacţie faţă de contradicţia dintre ceea ce eşti şi ceea ce trebuie şi vrei să fii.

❖ Este fericit cel ce şi-a întocmit existenţa în aşa chip, încât corespunde particularităţilor caracterului lui.

❖ Taina fericirii constă în capacitatea de a ieşi din cercul propriului „eu"

❖ Talentul fără geniu nu se înalţă prea mult deasupra nivelului simplei virtuozităţi.

❖ Deoarece căsnicia conţine sentimente, ea nu este absolută, ci instabilă şi conţine în sine posibilitatea destrămării. Însă legislaţia ar trebui să împiedice la cel mai înalt nivel realizarea acestei posibilităţi şi să protejeze moralitatea împotriva capriciului.

❖ Un singur om m-a înţeles; dar nici acela, la drept vorbind, nu m-a înţeles.

❖ Doar prin realizarea celor mai mari scopuri omul descoperă în sine un caracter puternic care devine sprijin pentru cei din jur.

❖ Încăpăţânatul insistă asupra poziţiei sale doar pentru că aceasta e poziţia lui, el insistă asupra ei fără un temei rezonabil, adică fără ca poziţia lui să reprezinte ceva de valoare universală.

❖ Caracterul reprezintă determinarea formei voinţei şi a interesului care te fac să fii important.

❖ Omul nu trebuie să se teamă de forţa externă care-l copleşeşte, ci de puterea morală care îi determină gândirea liberă [...] astfel încât, pronunţându-se împotriva ei, omul se răzvrăteşte împotriva sa însuşi.

❖ Omul e nemuritor mulţumită cunoaşterii. Cunoaşterea, gândirea formează rădăcina vieţii şi a nemuririi lui.

❖ Omul este nevoit să se lupte cu necesitatea, stabilită de natură. Datoria sa morală constă în cucerirea libertăţii prin intermediul propriilor acţiuni şi judecăţi.

❖ Omul trebuie să se respecte pe sine şi să se considere demn de ceva cât mai înalt. El nu are cum exagera în propriile sale gânduri supremaţia şi curajul spiritului.

❖ Omul nu este nimic altceva decât şirul faptelor sale.

❖ Omul nu va deveni stăpânul naturii, până când nu va deveni stăpân pe sine.

❖ Omenirea a fost eliberată nu atât de înrobire, cât prin înrobire. Căci brutalitatea, zgârcenia, nedreptatea sunt esenţa răului; omul care nu se eliberează de rău nu este apt de morală, iar disciplina l-a lipsit anume de această dorinţă.

❖ Ce este datoria? Deocamdată nu avem un alt răspuns, decât următorul: faptul de a realiza ceva corect şi de a avea grijă de binele propriu şi de al celorlalţi.

❖ În ceea ce priveşte o vocaţie anume, care pare a fi destin, trebuie să se înlăture forma necesităţii exterioare. Trebuie să-ţi alegi destinul liber, să-i reziştişi să-l realizezi.

❖ Pentru ca fapta mea să aibă o valoare morală, încrederea mea trebuie să fie legată de ea. Nu este morală fapta realizată din frica de a fi pedepsit sau din dorinţa de a crea o impresie bună despre sine.

❖ Pentru ca fapta să aibă o valoare morală, trebuie să determinăm dacă este dreaptă sau nedreaptă, dacă este bună sau rea.

Heinrich Heine
(1797–1856)

Poet şi prozator, critic şi publicist romantic german, ce-şi are locul alături de J.W. Goethe, J.C.F. Schiller şi G.E. Lessing.

S-a născut la Dusseldorf, într-o familie de evrei. A urmat variate studii, fapt care a contribuit la formarea lui ca persoană cu o concepţie cosmopolită. După frecventarea unei şcoli evreieşti private, a studiat la liceu, unde obiectele erau predate în limba franceză, uneori chiar de către preoţi catolici.

Încercările sale de a se ocupa de comerţ s-au dovedit a fi lipsite de succes, iniţial la Frankfurt, apoi la Hamburg. A studiat la Bonn, Göttingen şi Berlin, unde a suferit o puternică influenţă din partea lui Gogol. În cele din urmă, s-a întors la Göttingen, unde, în 1825, a devenit doctor în drept. După ce Prusia, în 1823, a anulat drepturile cetăţeneşti ale evreilor, Heine a devenit un duşman al regimului prusac, deşi, conform exemplului multor contemporani, adoptase luteranismul Schimbarea oficială a religiei nu i-a oferit niciun privilegiu, întrucât operele lui deranjau conducerea mai mult decât religia sa.

În sfera intereselor lui Heine, rolul principal i-a aparţinut întotdeauna literaturii. La Bonn el l-a cunoscut pe K.W.F. Schlegel şi a urmat cursurile acestuia; la Berlin, devenind deja om de litere, a intrat în grupul literar al Rahelei Varnhagen. Primele sale versuri au fost publicate în 1817; prima culegere de Poezii a văzut lumina tiparului în 1821, iar primul ciclu de poezii, Intermezzo liric, *în 1823. Şi-a încercat eforturile şi în publicistica politică.*

După universitate, Heine avea intenţia de a face practică în domeniul juridic la Hamburg, însă a preferat activitatea literară. Primul din cele patru volume ale operei sale Tablouri de călătorie *i-a adus faima, şi de aici mai departe şi-a câştigat existenţa prin scris. În această perioadă, Heine călătoreşte foarte mult, petrece trei-patru luni în Anglia, apoi în Italia, unde rămâne vreme îndelungată; aceste călătorii i-au servit drept material pentru următoarele volume ale operei* Tablouri de călătorie. *Concomitent, îşi prelucra versurile şi, drept rezultat, a creat* Cartea cântecelor, *multe versuri fiind puse pe muzica lui F. Schubert şi a lui R. Schuman. În anul 1829, Johann Kotta i-a propus lui Heine să devină coeditor al ziarului său din München,* Noile anale politice universale. *Heine a acceptat propunerea, dar în 1831, contând pe funcţia de profesor (pe care nici nu a obţinut-o), a abandonat postul de redactor.*

Revoluţia din iulie 1830 i-a oferit un răspuns la întrebarea ce să facă mai departe: în mai 1831, părăseşte Germania şi se stabileşte pentru totdeauna în Paris. În 1834, Heine face cunoştinţă cu tânăra vânzătoare Augustine Crescence Mirat, pe care mai târziu a imortalizat-o în versuri, sub numele de Matilda (în 1841, ei s-au căsătorit). În 1835, în Prusia, Reichstagul a interzis operele unui şir de autori politici progresişti ai „Tinerei Germanii", inclusiv operele lui Heine. În 1840, Heine a reînceput să publice în „Gazeta generală" diverse texte despre viaţă pariziană, iar în 1854 publică o carte cu titlul Lutetia. Acestea au fost ultimele sale experienţe în domeniul jurnalisticii; a început să scrie versuri, care ocupă o poziţie privilegiată

în creaţia sa, drept dovadă fiind cărţile editate una după alta: Atta Troli, Versuri noi etc. În acea perioadă, poetul avea sănătatea zdruncinată: certurile în familie, ca urmare a decesului unchiului în 1844, au acutizat boala care, în 1848, l-a ţintuit la pat. Însă această nenorocire nu a pus capăt activităţii sale literare. Deşi boala i-a transformat viaţa într-o suferinţă continuă, energia creatoare a lui Heine a crescut considerabil, creând în această perioadă Romanţele şi ciclul Poezia anilor 1853 şi 1854, după care a urmat încă o culegere, publicată însă post-mortem.

Heine se stinge din viaţă la Paris, la 17 februarie 1856. A fost înmormântat la cimitirul Montmartre.

- Autorul se obişnuieşte în cele din urmă cu publicul său, de parcă ar fi o fiinţă în carne şi oase.
- Alexandre Dumas fură din trecut pentru a îmbogăţi prezentul. În artă nu există a şasea poruncă.
- Englezii iau în gură o duzină de cuvinte monosilabice, le mestecă, le înghit şi le scuipă - iată ce se numeşte limbă engleză.
- Englezii şi italienii, deopotrivă, amintesc de nişte statui cu vârfurile nasurilor tocite.
- Nu l-am citit pe Auffenberg. Presupun că seamănă cu Arlincourt - dar nici pe acesta nu l-am citit.
- Ah! Asta a fost demult! Eram tânăr şi prost pe atunci. Acum sunt bătrân şi prost.
- Dumnezeu există; dar ar fi o mare fărădelege să afirm că „eu cred în Dumnezeu"
- Dumnezeu îmi va ierta prostiile pe care le-am spus la adresa Lui, aşa cum eu iert greşiţilor mei prostiile pe care le-au scris împotriva mea, deşi, din punct de vedere moral, erau la un nivel la fel de jos faţă de mine pe cât sunt şi eu faţă de Tine, Doamne!
- Să fi fost ea, oare, binefăcătoare, nu ştiu; cert e că a fost obraznică întotdeauna, iar obrăznicia la femei e partea bună a drumului spre virtute.
- Se poate oare ca poezia să fie o boală a omului, aşa cum perla e o excrescenţă dureroasă de pe urma căreia suferă sărmana moluscă?
- În sticle văd ororile care vor fi produse de conţinutul acestora; se pare că în faţa mea apar sticle cu monştri, şerpi şi larve din muzeul de ştiinţe ale naturii.
- În artă forma reprezintă totul, materialul nu are nicio valoare. Staub ia pentru un frac cusut din postav propriu tot atât cât pentru un frac cusut din postavul clientului. El motivează aceasta prin faptul că plata o cere pentru croială, iar stofa o dăruieşte.
- În Italia, muzica a devenit o naţiune. La noi, în nord, lucrurile stau cu totul şi cu totul altfel: acolo muzica s-a făcut om şi se numeşte Mozart sau Meyerbeer.

❖ În literatură, ca şi în pădurile sălbatice ale Americii de Nord, fiii îşi ucid părinţii atunci când aceştia ajung bătrâni şi slabi.

❖ În literatură, ca şi în viaţă, fiecare fiu are un părinte pe care în unele cazuri nu-l cunoaşte, iar în altele, ar vrea să se dezică de el.

❖ În dragoste, ca şi în religia romano-catolică, există un purgatoriu prealabil, în care, înainte de a ajunge în veşnicul infern, te obişnuieşti cu ideea că te vor frige.

❖ În scrisoarea dedicată amicului: „Dacă nu-mi trimiţi urgent patruzeci de taleri, voi îndura foamea din cauza ta"

❖ În operele unor scriitori la modă găsim urme ale naturii, nicidecum o descrierea a acesteia.

❖ În creaţiile tuturor marilor poeţi, nu există, în principiu, personaje secundare, fiecare personaj fiind, în felul său, un erou.

❖ În fond, nu contează pentru ce mori; dar dacă mori pentru ceva drag, o astfel de moarte caldă şi adevărată e mai bună decât o viaţă rece şi falsă.

❖ În vremurile întunecate, cel mai bine era să conduci popoarele prin intermediul religiei, căci în întuneric, orbul e cel mai bun ghid: el deosebeşte drumul şi cărările mai bine decât cel care vede.

❖ În teorie, religia modernă este dispersată, în idee este moartă, dar continuă să trăiască mecanic, ca musca rămasă fără cap, care, deşi nu vede, continuă să se rotească şi să zboare.

❖ Marele geniu se formează cu ajutorul altui geniu nu atât prin asimilare, cât cu ajutorul neînţelegerii.

❖ Întreaga lume e ruptă în două. Fiindcă inima poetului e centrul lumii, în timpurile noastre, ruperea ei ar fi cea mai dureroasă. Prin inima mea trece marea ruptură a lumii.

❖ În Franţa nu există atei, iar respect faţă de Dumnezeu nu a mai rămas nici atât cât cineva să se deranjeze să-l nege.

❖ Formula magică prin care mundirele noastre roş-albastre cuceresc inimile femeilor mai repede decât prin galanteria mustăţii: „Mâine voi pleca şi probabil nu mă voi întoarce niciodată"

❖ Voltaire iluminează amabil feţele mai-marilor lumii cu aceeaşi lampă cu care le iluminează goliciunea.

❖ Toţi oamenii sănătoşi iubesc viaţa.

❖ Toată averea mea o las moştenire soţiei, cu condiţia ca ea să se recăsătorească. Vreau să fiu sigur că cel puţin un bărbat va plânge moartea mea.

❖ Intrând în biserică, am simţit prospeţimea fizică şi spirituală a vântului răcoros ce sufla uşor. Orice s-ar spune, catolicismul e o religie bună pe timp de vară.

❖ Oricine se căsătoreşte se aseamănă cu un doge căruia îi este dat să se însoare cu Marea Adriatică: el nu ştie ce se ascunde în sufletul celeia cu care se căsătoreşte: comori, perle, monştri, furtuni nemaivăzute?

❖ Unde se termină femeia, acolo începe bărbatul nechibzuit.

❖ Scopul primordial al celui care montează o operă e să facă astfel încât muzica să nu deranjeze pe nimeni.

❖ Cel mai sincer adevăr înfloreşte doar drept urmare a celei mai sincere iubiri.

❖ Cel ce încearcă să acopere propria nenorocire prin meritele strămoşilor săi dă dovadă de prostie.

❖ Proştii consideră că pentru a pune stăpânire pe Capitoliu trebuie mai întâi să atace gâştele.

❖ Principiul homeopatic conform căruia femeia ne scapă de femei se confirmă cel mai bine în practică.

❖ Atunci când misionarii danezi au încercat să impună creştinismul groenlandezilor, aceştia din urmă i-au întrebat: acolo, în paradisul creştin, există foci? Obţinând un răspuns negativ, ei au declarat cu tristeţe: în acest caz, paradisul creştin nu se potriveşte pentru groenlandezi, care nu pot exista fără foci.

❖ Memoria brută a poporului păstrează doar numele asupritorilor şi pe ale eroilor de război asupritori, dar viteji. Pomul omenirii uită de grădinarul liniştit care l-a îngrijit pe frig, l-a udat pe timp de secetă şi l-a protejat împotriva dăunătorilor: însă acesta păstrează cu cinste numele, încorporate fără milă în scoarţă de sulița din oţel.

❖ Da, femeile sunt periculoase; dar cele frumoase nu sunt chiar atât de periculoase ca cele care posedă mai mult capacităţi intelectuale, decât fizice. Primele s-au obişnuit ca bărbaţii să le facă curte, pe când cele din urmă vin în întâmpinarea orgoliului bărbaţilor şi, ademenindu-i prin şiretlicuri, se înconjoară de mai mulţi admiratori.

❖ Dagherotipia stă mărturie împotriva opiniei amăgitoare, potrivit căreia arta ar fi o imitaţie a naturii. Natura singură aduce în acest caz dovezi pentru cât de puţin înţelege din artă, cât de jalnic îi iese totul atunci când se apucă de artă.

❖ O doamnă e acea fiinţă care începe să nu mai fie tânără.

❖ Copiii sunt mai tineri decât noi, ei încă mai ţin minte cum au fost şi ei pomi şi păsări şi, de aceea, încă mai sunt în stare să-i înţeleagă; noi suntem prea bătrâni, avem prea multe griji, iar capul ne este plin de jurisprudenţă şi de versuri de calitate proastă.

❖ În dragoste nu există ziua de ieri, dragostea nu se gândeşte la ziua de mâine. Ea tinde lacom spre ziua de azi, dar această zi îi trebuie toată, absolută, împlinită.

❖ Oricine poate fi virtuos în singurătate; viciile au întotdeauna nevoie de doi.

❖ Bunătatea întotdeauna învinge frumuseţea.

❖ Datoriile ţin locul vechiului destin din tragediile naţionale ale timpurilor noastre.

❖ Este suficient să văd că cineva neagă existenţa lui Dumnezeu, că mă cuprinde o nelinişte ciudată, o groază melancolică, cum am simţit atunci,

în New Bedlam din Londra, când, fiind înconjurat de o mulțime de nebuni, mi-am pierdut din vedere ghidul. „Dumnezeu e tot ceea ce există" şi orice negare a Lui înseamnă negarea vieții, înseamnă moarte.

❖ Este uimitor faptul că soțul Xantipei a putut deveni un filozof atât de mare. A trecut prin atâtea dispute - să mai poți şi gândi! Însă el n-a putut scrie, i-a fost imposibil: de la Socrate nu a rămas nicio carte.

❖ Unica frumusețe pe care o cunosc e sănătatea.

❖ În cazul în care întreaga Europă s-ar transforma într-o închisoare totală, ar rămâne o poartă de scăpare: aceasta e America, şi, mulțumim lui Dumnezeu, poarta e mai mare ca închisoarea însăşi.

❖ Dacă marea pasiune pune stăpânire pe noi pentru a doua oară în viață, nu mai avem, din păcate, aceeaşi încredere în nemurirea ei...

❖ Dacă Dumnezeu, pe bună dreptate, pretinde la primul loc în activitatea de creație, atunci lui Shakespeare, cu siguranță, i se cuvine locul al doilea.

❖ Dacă-i acordăm o oarecare preferință lui Goethe în fața lui Schiller, e numai datorită acelui fapt nesemnificativ că Goethe, dacă i s-ar fi cerut să înfățişeze în opera sa, în chip detaliat, un poet, ar fi fost în stare să-l descrie pe Frederick Schiller cu toți Hoții, Piccolominii, Luizele, Mariile şi Fecioarele lui.

❖ Dacă ochiul tău te duce în ispită, scoate-l. Dacă mâna ta te duce în ispită, tai-o. Dacă limba ta te duce în ispită, muşc-o. Iar dacă te duce în ispită gândirea ta, fă-te catolic.

❖ Dacă o persoană doreşte să se împuşte, are toate motivele să o facă. Dar cunoaşte el oare aceste motive? - iată care-i întrebarea. Până în ultimul minut suntem victimele propriei comedii. Murind de durere de inimă, ne plângem de durerea de dinți.

❖ Sunt lucruri între cer şi pământ pe care nu sunt în stare să le înțeleagă nici filozofii şi nici cei mai obişnuiți dintre cei proşti.

❖ Există un umor al ideilor, un amestec al gândurilor care nu s-au mai întâlnit niciodată unul cu altul în capul omului - căsătoria civilă între glumă şi înțelepciune.

❖ Calea ferată distruge spațiul.

❖ Ura femeii este de fapt aceeaşi iubire, doar că în sens invers.

❖ Femeia este măr şi şarpe concomitent.

❖ Femeile cunosc doar o singură metodă să ne fericească şi treizeci de mii de metode să ne nenorocească.

❖ Femeile fac istoria, deşi istoria reține numai numele bărbaților.

❖ În urma vitelor obeze vin cele slabe, în urma celor slabe vine lipsa completă a cărnii de vită.

❖ S-a observat că clericii din toată lumea - rabini, muftii, dominicani, consilieri consistori, popi, bonzi, pe scurt, tot corpul diplomatic al lui Dumnezeu - sunt caracterizați de un aer asemănător de familie, tipic oamenilor cu aceleaşi îndeletniciri.

❖ Apoi Liszt a interpretat „Marş la execuţie" de Berlioz, un mare opus, care, dacă nu mă înşel, a fost compus de tânărul muzician în dimineaţa zilei nunţii sale.

❖ Din ură faţă de naţionalişti, sunt aproape gata să-i iubesc pe comunişti.

❖ Imaginea de pe monedă - un obiect ce nu este indiferent în politică. Deoarece oamenii iubesc atât de mult banii şi îi contemplă cu dragoste, de multe ori, copiii îşi însuşesc trăsăturile acelui monarh al cărui chip este gravat pe monedă şi sărmanul monarh ajunge să fie bănuit că ar fi tatăl supuşilor săi.

❖ Iliada, Platon, bătălia de la Marathon, Moise, Venus, Catedrala de la Strasbourg, Revoluţia Franceză, Hegel, vapoare etc. - toate acestea sunt idei reuşite în visul creator al lui Dumnezeu. Dar va veni vremea când Dumnezeu se va trezi, va strănuta somnoros şi lumea se va topi fără urmă sau, orice e posibil, nici măcar nu ar fi existat vreodată.

❖ Uneori mi se pare că capetele francezilor sunt la fel ca şi cafenelele lor, acoperite în întregime cu oglinzi în interior, astfel încât fiecare idee care le vine în cap se reflectă de nenumărate ori: un dispozitiv optic, prin care cele mai limitate şi sărace capete sunt prezentate ca fiind cele mai bogate şi geniale. Aceste capete, la fel ca şi cafenele sclipitoare, îi orbesc complet pe săracii germani, atunci când vin pentru prima dată la Paris.

❖ Uneori mi se pare că diavolul, nobilimea şi iezuiţii există doar pentru că noi credem în ei. În ceea ce priveşte diavolul, putem spune că acest lucru este cu siguranţă adevărat, pentru că până acum a fost văzut numai de credincioşi.

❖ Unii îşi imaginează că ştiu exact cum arată pasărea, dacă au văzut oul din care a ieşit ea.

❖ Unii trebuie bătuţi cu bâtul în timpul vieţii. După moarte nu mai pot fi pedepsiţi, nici necinstiţi.

❖ Ironia este întotdeauna elementul principal al tragediei. Cel mai monstruos, cel mai cumplit, cel mai rău lucru posibil, pentru a nu deveni lipsit de poezie, trebuie să fie reprezentat într-o haină colorată amuzant, condimentată cu haz. Prin urmare, în *Regele Lear*, Shakespeare ne spune cea mai groaznică glumă prin gura clovnului, de aceea Goethe a ales pentru cea mai teribilă operă, pentru *Faust*, forma teatrului de păpuşi, iar cel mai mare poet, însuşi Dumnezeul nostru, a picurat umor în toate scenele teribile ale vieţii noastre.

❖ Un democrat adevărat scrie, ca şi poporul, sincer, simplu şi prost.

❖ Istoricii care vor să facă ei înşişi istoria seamănă cu actorii germani obsedaţi de pasiunea de a scrie ei înşişi piesele.

❖ Istoria evreiască e minunată, însă evreii moderni strică imaginea strămoşilor lor care puteau fi apreciaţi la un nivel mult mai înalt decât grecii şi romanii. Mi se pare că dacă evreii ar dispărea şi dacă cineva ar afla că undeva se află un reprezentant al acestui popor, ar fi călătorit sute de ore ca să-l vadă şi să-i strângă mâna - dar acum suntem ocoliţi!

❖ Istoria literaturii este un cimitir mare, unde fiecare descoperă morții pe care îi apreciază sau cu care este rudă.

❖ Din păcate nu se poate stabili niciodată cu siguranță când anume devine dragostea în cea mai mare măsură asemănătoare cu infernul şi când cu raiul, la fel cum nu se poate stabili dacă acolo te aşteaptă îngeri mascați în diavoli sau diavoli mascați în îngeri.

❖ Fiecare epocă dobândind noi idei, dobândeşte şi ochi noi.

❖ Fiecare autor, oricât de vestit ar fi, tinde ca scrierile lui să impresioneze. Chiar şi în Biblie, acele memorii dumnezeieşti, se spune foarte limpede că El a creat omul pentru slava şi cinstea Sa.

❖ Fiecare om este o lume care se naşte şi moare o dată cu el; sub fiecare piatră de mormânt se află istoria lumii întregi.

❖ Aşa cum într-un pahar cu apă e cuprinsă întreaga lume a micilor animale neobişnuite, care sunt martore ale puterii dumnezeieşti ca şi uriaşele bestii, tot astfel şi cel mai mic almanah al muzelor conține o multitudine de poetaştri minusculi care trezesc exploratorului nu mai puțin interes, decât cei mai mari elefanți ai literaturii. Dumnezeu este mare cu adevărat!

❖ Aşa cum Mahomed a fost cămilar, până când îngerul l-a însărcinat să devină prooroc, ar fi rămas nu doar cămilar, ci pur şi simplu cămilă, dacă nu s-ar aprins înaintea lui o lumină nouă.

❖ Oricât de îngrozitor ar fi războiul, el arată puterea spirituală a omului care aruncă o provocare celui mai puternic adversar ereditar - moartea.

❖ Aşa cum oamenii înțelepți sunt de multe ori nechibzuiți, tot aşa şi cei nechibzuiți se remarcă prin înțelepciune.

❖ Aşa cum teatrele ard de câteva ori înainte de a renaşte ca pasărea phoenix din cenuşă, înălțându-se într-o construcție fastuoasă, tot aşa se întâmplă şi cu unii bancheri: construcția actuală, după trei sau patru falimente, străluceşte ca niciodată. După fiecare incendiu se înalță cu o măreție şi mai mare - probabil, creditorii nu au fost asigurați.

❖ Preotul catolic umblă de parcă cerul ar fi proprietatea lui; cel protestant, dimpotrivă, umblă de parcă ar fi arendat cerul.

❖ O carte are nevoie de termene ca şi copilul. Totul se întâmplă repede, cărțile scrise în câteva săptămâni trezesc în mine o prejudecată cunoscută împotriva autorului. O femeie decentă nu aduce pe lume copilul înainte de expirarea termenului de nouă luni.

❖ Atunci când Domnului în ceruri îi este urât, deschide geamul şi priveşte bulevardele pariziene.

❖ Când ochii criticului sunt întunecați de lacrimi, părerea lui contează mai puțin.

❖ Când viciul este grandios, indignează mai puțin. Englezoaica, ruşinată de statueta nudă, a fost mai puțin şocată la vederea uriaşului Hercule: „La asemenea dimensiuni, lucrurile nu mi se mai par atât de indecente"

❖ Când se întâlnesc bucătăresele, vorbesc despre domnii lor, iar când se întâlnesc autorii germani, vorbesc despre editorii lor.

❖ Când pleacă eroii, în arenă apar clovnii.

❖ Cândva credeam că cea mai cumplită este infidelitatea femeii şi, pentru a mă exprima cât se poate mai cumplit, am numit femeile şerpoaice. Dar, vai! Acum ştiu sigur: cel mai cumplit este faptul că ele nu sunt chiar şerpoaice, căci şerpii pot să-şi schimbe pielea în fiecare an şi să întinerească în noua lor piele.

❖ Pe cine vrea Jupiter să pedepsească, pe acela îl face poet.

❖ Rimele frumoase rareori servesc drept cârje pentru o gândire şchioapă.

❖ Criticii sunt asemenea portarilor în faţa uşilor la balul de la palat: ei îi pot lăsa să treacă pe cei îmbrăcaţi cum trebuie, să-i reţină pe cei îmbrăcaţi necorespunzător şi pe cei care nu au bilet de intrare, dar de intrat înăuntru nu pot.

❖ Cine iubeşte poporul, trebuie să-l ducă la baie.

❖ Este uşor să-i ierţi pe duşmani când nu ai destulă minte să le faci rău şi e uşor să fii nevinovat cu nasul plin de bube.

❖ Lessing spune: „Dacă ar fi să-i tăiem braţele lui Rafael, el oricum ar fi pictor" La fel am putea spune şi noi: „Dacă ar fi să-i tăiem capul acestui domn, oricum ar fi pictor", - ar continua să picteze şi fără cap şi nimeni nu ar fi observat că nu are deloc cap.

❖ Linguşeala este necesitatea stringentă a bărbaţilor chipeşi, a căror specialitate constă tocmai în aceasta: a fi bărbaţi chipeşi.

❖ Dragostea e o durere de dinţi în inimă.

❖ Dragostea! Cel mai sublim şi mai triumfător sentiment! Însă puterea ei triumfătoare constă în blândeţea nemărginită, într-un dezinteres aproape supranatural.

❖ Dragostea de libertate e floarea închisorii, căci doar în închisoare preţuieşti libertatea.

❖ Oamenii care nu se remarcă prin nimic au desigur dreptate să propovăduiască modestia. Lor le este atât de uşor să întruchipeze această virtute.

❖ Meyerbeer este nemuritor, cel puţin va fi aşa atâta timp cât este viu.

❖ Misiunea germanilor la Paris - să mă ferească de dorul de patrie.

❖ Deviza mea rămâne: arta este scopul artei, aşa cum dragostea este scopul dragostei, ba chiar aşa cum însăşi viaţa este scopul vieţii.

❖ Tăcerea este o metodă englezească de a purta o conversaţie.

❖ Monoteismul este un minimum de religie. Este o doză atât de mică, încât nu mai poate fi micşorată.

❖ Morala este o religie care s-a transformat în obiceiuri.

❖ Domule Isus Hristos, fă în aşa fel încât să mai fii răstignit o dată!

❖ Domule Columb, deschide-ne încă o Lume Nouă!

❖ Înţelepţii inventează noi idei, iar proştii le răspândesc.

❖ Muzica marşului de nuntă îmi aminteşte întotdeauna de un marş militar înainte de luptă.

❖ Noi nu ne luptăm pentru drepturile cetăţeneşti ale poporului, ci pentru drepturile dumnezeieşti ale omului.

❖ Nu suntem împăraţi, ci robi ai cuvântului.

❖ Înţelegem ruinele nu înainte ca noi înşine să ne transformăm în ruine.

❖ Noi, germanii, ne închinăm numai tinerei necăsătorite şi doar pe ea o cântă poeţii noştri; la francezi e invers, numai femeia căsătorită este obiect al dragostei, atât în viaţă, cât şi în artă.

❖ Cel mai mult a reuşit să progreseze în ignoranţă.

❖ Ni s-a prescris patriotismul şi noi am devenit patrioţi, deoarece facem tot ce ne ordonă mai-marii noştri.

❖ Vara noastră este doar o iarnă colorată în verde.

❖ Nefiindu-le permise alte meşteşuguri, evreii au devenit, fără voia lor, cei mai avuţi negustori şi bancheri. Au fost obligaţi să devină bogaţi, iar mai apoi au fost urâţi din cauza bogăţiei lor.

❖ Dacă nu aş fi avut soţie şi papagal, m-aş fi sinucis de mult.

❖ Să nu te supui nici uneia dintre legi înseamnă să fii lipsit de protecţia cea mai salvatoare, întrucât legile trebuie să ne protejeze nu doar de ceilalţi, dar şi de noi înşine.

❖ Omul fără nicio ocupaţie nu se poate bucura niciodată din plin, pe faţa leneşului veţi găsi mereu amprenta nemulţumirii şi a apatiei.

❖ Nu noi prindem ideea, ci ideea ne prinde şi ne conduce în arenă pentru ca noi să luptăm pentru ea, asemenea sclavilor gladiatori. Aşa se întâmplă cu orice tribun sau apostol adevărat.

❖ O fată a decis: „Trebuie să fie un domn foarte bogat, dacă e atât de neobrăzat". Publicul crede la fel: „Trebuie să fie un om foarte învăţat, dacă e atât de plictisitor" De aici vine succesul multor germani la Paris.

❖ Limba germană este bogată de fapt, însă în limba germană vorbită utilizăm doar a zecea parte din această bogăţie; rezultă că suntem săraci în cuvinte.

❖ La niciun popor credinţa în nemurire nu a fost atât de puternică, ca la celţi; puteai lua de la ei şi bani cu împrumut, cu condiţia că îi vei returna pe lumea cealaltă.

❖ Să nu vorbeşti niciodată despre atitudinea faţă de evrei! Spaniolul, care în fiecare noapte vorbeşte în vis cu Maica Domnului, din delicateţe, nu atinge subiectul relaţiei ei cu Dumnezeu Tatăl: chiar şi cea mai desăvârşită zămislire rămâne totuşi o zămislire.

❖ Nimic nu-l înţeapă pe bărbat mai puternic decât micile ace de siguranţă ale femeilor. Suntem pregătiţi pentru loviturile puternice ale sabiei, dar ne gâdilăm în cele mai sensibile locuri!

❖ Morala este raţiunea inimii.

❖ Despre duşmanii lui Napoleon: ei îl ponegresc, însă de fiecare dată cu un respect recunoscut: când aruncă cu mâna dreaptă cuvinte urâte la adresa lui, cea stângă se aliniază la chipiu.

❖ Despre jurnaliştii care au oferit informaţii nefondate despre Heine, de exemplu că ar fi internat la balamuc: Cu cât această pacoste este mai mică, cu atât este mai greu accesibilă. Asta e: puricii nu se potcovesc!

❖ Despre Maria Magdalena din tabloul lui Paolo Veronese „Cristos": e atât de minunată, încât ţi se face frică să nu fie sedusă din nou.

❖ Despre morţi trebuie să vorbim numai de bine, iar despre cei în viaţă trebuie să vorbim numai de rău.

❖ Despre scriitorii „Tinerei Germanii": Am semănat dinţi de dragon, dar am cules puricii acestuia.

❖ Ah, acest Paradis! O creaţie miraculoasă: abia s-a ridicat femeia până la nivelul gândirii şi al conştiinţei de sine şi primul ei gând a fost: o rochie nouă!

❖ Despre unul dintre contemporanii mei: Klauren a devenit astăzi atât de vestit în Germania, încât nu veţi fi primit în niciun bordel dacă nu l-aţi citit.

❖ Un poet a spus: „Primul rege a fost un ostaş fericit!" În ceea ce-i priveşte pe fondatorii dinastiilor financiare actuale, putem afirma prozaic că primul bancher a fost o canalie norocoasă.

❖ El e critic nu pentru scriitorii mari, ci pentru cei mici - sub lupa lui, balenele nu încap, dar există destul loc, în schimb, pentru puricii interesanţi.

❖ El analizează scriitorii mici cu lupa care măreşte, iar pe cei mari cu lupa care micşorează.

❖ Ea arată ca Venus din Milo: foarte bătrână, fără dinţi şi palidă.

❖ Şi opium este o religie. Între opium şi religie există o rudenie mult mai mare decât îşi pot imagina oamenii.

❖ Cel care a insultat nu iartă niciodată. Numai cel insultat poate ierta.

❖ Feriţi-vă să încurajaţi botezul la evrei. Acesta nu este altceva decât apă care se usucă uşor. Dimpotrivă, încurajaţi tăierea împrejur - aceasta e o credinţa pătrunsă în carne, dar care însă nu mai poate pătrunde în spirit.

❖ Ca să faci vorbe de duh şi ca să împrumuţi bani, trebuie să fii rapid.

❖ De aroganţa bogăţiei nimic nu vă poate proteja - cu excepţia morţii şi a satirei.

❖ Prima virtute a germanilor e bine cunoscuta loialitate, puţin stângace, însă înduioşător de generoasa loialitate. Germanul se bate chiar şi pentru cauza cea mai nedreaptă, o dată ce a primit un avans sau, fiind în stare de ebrietate, a promis sprijinul său.

❖ Primul care a comparat femeia cu floarea a fost un mare poet, însă cel de-al doilea a fost un imbecil.

❖ Traducătorul în relaţie cu autorul e la fel ca maimuţa în relaţie cu omul.

❖ Înainte de moarte: Dumnezeu o să mă ierte, fiindcă asta e meseria lui.

❖ Cele mai târzii lucrări ale unui poet adevărat nu sunt nici pe departe mai semnificative decât primele; nu, primul copil nu-i mai rău decât al doilea, ci, pur şi simplu, a doua naştere e mai uşoară.

❖ Când citim despre revoluţii în cărţi, totul pare foarte frumos ca aspect: peisajele, gravate cu multă măiestrie pe pergament alb, sunt atât de curate, atât de prietenoase, dar atunci când le analizezi în natură, ele pot câştiga prin grandoarea lor, dar detaliile sunt foarte murdare, e un spectacol dezgustător; o grămadă de gunoi gravat pe cupru nu are miros, iar ochiul nu reacţionează la mlaştina gravată în metal.

❖ Pe femeile poloneze le numesc îngeri pe pământ, întrucât pe îngerii înşişi îi numesc poloneze ale cerului.

❖ Polemica a contribuit la elaborarea dogmelor.

❖ Polonia este situată între Rusia şi Franţa.

❖ Portretul autorului, care premerge operelor sale, îmi aminteşte fără voie de Genova, unde, în faţa spitalului pentru bolnavii mintal, se află o statuie a întemeietorului acestui spital.

❖ După obţinerea succeselor colosale în domeniul ştiinţelor naturale, miracolele încetează. Asta e fie din cauza că pe Domnul Dumnezeu îl supără fizicienii care îi urmăresc orice mişcare, fie că nu-l atrage concurenţa cu Don Bosco – şi nici măcar acum, când religia e supusă pericolului, nu a binevoit să o sprijine printr-un miracol.

❖ Poezia a creat mai mulţi martiri decât religia. Istoria literaturii oricărui popor şi a oricărei epoci e un veritabil martirolog.

❖ Poetul este un creator în mic, asemenea lui Dumnezeu, pentru că şi el îşi creează personajele după chipul şi asemănarea sa.

❖ Dramaturgul este slăvit pentru că stoarce lacrimile spectatorilor; acest talent îl împarte cu ceapa.

❖ Odinioară, numai un evreu strălucit putea răzbate în parlament; dar dacă a răzbătut o asemenea mediocritate ca Fould, înseamnă că nu mai există diferenţe între evrei şi neevrei.

❖ Frumuseţea primăverii se cunoaşte încă din iarnă, când, şezând lângă sobă, scrii cele mai bune cântece închinate lunii mai.

❖ Să treacă de partea lui Hristos e o sarcină prea dificilă pentru un evreu: va putea el vreodată să creadă în divinitatea unui alt evreu?

❖ Traducerea în proză a poeziei e ca o sperietoare în lumina lunii.

❖ Este uimitor cum într-un cap atât de mic încape atâta ignoranţă.

❖ Trecutul este patria sufletului omenesc. Uneori suntem posedaţi de dorul sentimentelor pe care le-am încercat odinioară. Până şi de nostalgia după o durere anterioară.

❖ Rar putem vedea crăpătura unui clopot, însă se simte după sunet.

❖ Am destulă credinţă în mine. Acum cred în ceea ce este mai important scris în Biblie, cred că Avraam l-a născut pe Isaac, Isaac – pe Iacov şi Iacov –

pe Iuda, precum şi în faptul că cel din urmă a cunoscut-o la drumul mare pe nora sa, Tamara. Cred, de asemenea, că Lot a băut prea mult cu fiicele sale. Cred că soţia lui Potiphar a ţinut în mâinile sale hainele preabunului Iosif. Cred că ambii vârstnici, care au surprins-o pe Susanna în timpul scăldatului, erau foarte bătrâni. Mai cred că Iacov l-a mințit mai întâi pe fratele său, iar apoi pe socru, că regele David i-a dat lui Uriah o poziție bună în armată, că Solomon a avut o mie de soții, iar apoi a început să se plângă că totul este deşertăciune.

- Ruşii, datorită dimensiunii ţării lor, sunt liberi de limitele naționalismului păgân, sunt cosmopoliți sau, cel puțin, a şasea parte e cosmopolită, întrucât Rusia ocupă aproape a şasea parte din lumea populată.
- Rousseau e o stea ce priveşte de la înălțime; el îi iubeşte pe oameni de sus.
- De când a fost abandonat obiceiul de a purta o sabie la şold, e absolut necesar să ai un spirit ascuțit.
- Din momentul în care religia începe să apeleze la ajutorul filozofiei, moartea ei este iminentă. Religia, la fel ca orice absolutism, nu ar trebui să se justifice.
- Cel mai eficient antidot împotriva femeilor sunt tot femeile; ce-i drept, acest lucru înseamnă să-l izgoneşti pe Satan cu ajutorul lui Belzebut, ba pe deasupra, un astfel de leac e adesea mai fatal decât boală însăşi.
- Certificatul de botez serveşte drept bilet de intrare în cultura europeană.
- Seriozitatea se manifestă cu o forță mai mare dacă este precedată de o glumă.
- Atât de mulți au început cu intenția de a discredita biserica, de a se ridica împotriva ei, şi brusc şi-au schimbat punctele de vedere, au căzut în genunchi şi s-au închinat. Cu mulți s-a întâmplat la fel ca şi cu Balaam, fiul lui Beor, care a pornit la drum pentru a blestema Israelul şi, în ciuda intențiilor sale, a fost binecuvântat. De ce? Că doar nu a auzit nimic mai mult decât o voce de măgar.
- Şarlatanul orb vinde la piață apă care ocroteşte vederea. El nu a crezut în ea şi a orbit.
- Slugile fără stăpân nu devin oameni liberi numai din acest motiv - slugărnicia e în sufletul lor.
- Vizita întâmplătoare la spitalul de boli mintale arată că credința nu dovedeşte nimic.
- Râsul e la fel de molipsitor ca şi căscatul.
- Câinele cu botniță latră pe la spate.
- Perfecțiunea lumii este întotdeauna pe măsura perfecțiunii spiritului care o contemplă. Omul bun îşi găseşte şi pe pământ propriul său paradis, iar cel rău simte deja aici iadul propriu.
- Suferința morală e mai uşor de îndurat decât cea fizică şi dacă, de exemplu, mi s-ar oferi posibilitatea de a alege între o conştiință bolnavă şi un dinte bolnav, aş alege-o pe prima.

❖ Ciudat lucru mai e şi patriotismul, adevărata dragoste pentru patrie! E posibil să-ţi iubeşti patria, să o iubeşti optzeci de ani şi să nu realizezi acest lucru; dar pentru asta trebuie să rămâi acasă. Dragostea faţă de patria germană începe doar la frontieră.

❖ În toate timpurile, ticăloşii au încercat să mascheze faptele lor infame în spatele devotamentului faţă de religie, moralitate şi patriotism.

❖ Esenţa muzicii este o revelaţie despre care nu poate fi dat niciun fel de raport, iar critica autentică a muzicii este o ştiinţă bazată pe revelaţie.

❖ Un asemenea rol joacă numele maestrului în artă. Dacă prinţul poartă un inel cu piatră de Boemia, toţi îl iau drept diamant, iar dacă cerşetorul poartă un inel cu diamant, toţi ar fi siguri că e pur şi simplu o sticlă.

❖ Talentul îl ghicim după o singură manifestare, dar pentru a ghici caracterul e nevoie de o perioadă lungă de timp şi de comunicare constantă.

❖ Talmudul este catolicismul evreiesc.

❖ Acolo unde se termină sănătatea, acolo unde se termină banii, acolo unde se termină gândirea raţională a omului, acolo mereu începe creştinismul.

❖ Cei care aici, pe pământ, şi-au băut paharul cu bucurie, vor plăti acolo sus cu o mahmureală.

❖ Acum nu se construiesc catedrale gotice. În vremurile de demult, oamenii aveau convingeri; la noi, contemporanii, există doar opinii, însă opinia este prea puţin pentru a ridica un templu gotic.

❖ E bine la noi, la germani; nimeni nu este într-atât de nebun, încât să nu găsească pe unul şi mai nebun, care să-l înţeleagă.

❖ Doar un mare poet poate înţelege poezia timpului său.

❖ Poezia trecutului este mai uşor de înţeles.

❖ Numai gratiile separă umorul de casa de nebuni.

❖ Doar o tristeţe familiară varsă lacrimi şi toată lumea, în esenţă, se plânge pe ea însăşi.

❖ Numai un geniu găseşte un cuvânt nou pentru o idee nouă.

❖ Cel ce-l vede pe Dumnezeul său suferind, trece mai uşor peste suferinţele proprii.

❖ Cel ce se află la înălţime trebuie să se supună împrejurărilor, la fel ca morişca de vânt aflată pe turn.

❖ Cel care vrea să influenţeze mulţimea are nevoie de condimentele unui şarlatan. Chiar şi Dumnezeu Însuşi, când a dat poruncile Sale pe Muntele Sinai, nu a ratat şansa de a fulgera şi a tuna temeinic; Domnul îşi cunoştea publicul.

❖ Englezii au mai multe păreri decât gânduri. Noi, germanii, dimpotrivă, avem atât de multe gânduri, încât nu reuşim să ne formăm o părere.

❖ Fiecare epocă are sarcinile sale, iar soluţiile asigură progresul omenirii.

❖ Fiecare epocă are defectele sale, care sunt adăugate la defectele epocilor anterioare; anume aceasta numim noi patrimoniu al omenirii.

❖ Popoarele au timp, ele sunt eterne; doar regii sunt muritori.

❖ El are putere cât pentru o sută de lei, iar minte, cât pentru o pereche de măgari.

❖ Romanii nu ar fi avut nicidecum timp suficient pentru a cuceri lumea, dacă ar fi trebuit mai întâi să învețe limba latină.

❖ Poporul francez este o mâță care, chiar dacă se întâmplă să cadă de la înălțimi periculoase, niciodată nu-şi frânge gâtul: ea cade de fiecare dată în picioare.

❖ Limba franceză e de fapt săracă, dar francezii ştiu să utilizeze, în interesul conversației, tot ce conține ea şi, prin urmare, ei sunt foarte bogați în vorbe.

❖ Nebunia franceză nu este chiar atât de nebunească precum cea germană, fiindcă aceasta din urmă, după cum ar fi spus Polonius, este un sistem.

❖ Frederic cel Mare are merite mari în literatura germană, între care se numără şi publicarea poeziei sale în limba franceză.

❖ Creştinismul fără divinitatea lui Hristos e ceva asemănător cu supa din broască țestoasă, dar fără broasca țestoasă.

❖ Creştinismul este cu adevărat cea mai bună religie după pierderea luptei.

❖ Scopul şi mijloacele sunt noțiuni convenționale pe care le-a inventat omul. Creatorul nu le cunoştea. Creația este un scop în sine. Viața nu este nici scop şi nici mijloc. Viața înseamnă drepturi.

❖ Cu cât persoana este mai mare, cu atât mai uşor pătrund săgețile ironiei în ea. E mult mai greu să nimereşti pitici.

❖ Ce este muzica? Aceasta ocupă locul dintre gândire şi fenomen; un mediator între spirit şi materie, asemănătoare ambelor, dar diferită de ele; ea este spirit care are nevoie de un timp măsurat; ea este materie, care se descurcă şi fără spațiu.

❖ Pentru a contura caracterul lipsit de curaj al lui Hamlet, Shakespeare, în dialogul lui cu actorii, îl portretizează ca pe un bun critic teatral.

❖ Pentru a scrie o proză perfectă trebuie să fii, de asemenea, un meşter al formelor metrice.

❖ Pentru a învinge cele mai grave suferințe, există două mijloace: opiumul şi munca.

❖ Pentru a fi iubit aşa cum se cuvine, din toată inima, trebuie să suferi tu însuți. Compasiunea, cea mai mare binecuvântare a dragostei, poate fi dragostea în sine. Dintre toți zeii care au trăit vreodată, Hristos este iubit mai mult decât ceilalți exact pentru acest lucru. În special de femei...

❖ Umorul, la fel ca iedera, se încolăceşte în jurul copacului. Fără un trunchi, el nu este bun la nimic.

❖ Tinerețea este dezinteresată în gânduri şi sentimente; de aceea ea înțelege şi simte adevărul cel mai profund.

❖ Eu nu aş spune că femeile nu au caracter, doar că ele au în fiecare zi un caracter diferit.

❖ Urăsc orice negare şi nu m-aş putea dezice de nicio pisică germană, de niciun câine german, oricât de insuportabili ar fi pentru mine puricii şi loialitatea lor.

❖ Sunt un om cu cea mai paşnică structură. Iată ce mi-aş dori: colibă modestă, un acoperiş din stuf, dar un pat bun, o mâncare bună, lapte şi unt foarte proaspete, flori în faţa geamului, mai mulţi arbori frumoşi în faţa uşii şi dacă Dumnezeu va dori să mă facă fericit, îmi va trimite o bucurie: pe aceşti copaci să fie spânzuraţi şase sau şapte dintre duşmanii mei. Fiind sincer mişcat, înainte de moarte, le voi ierta toate insultele pe care mi le-au provocat în viaţă. Da, trebuie să ne iertăm duşmanii, dar numai după ce sunt spânzuraţi.

Claude Adrien Helvétius
(1715–1771)

Filozof materialist francez, reprezentant de seamă al senzualismului.

S-a născut într-o familie de fizicieni şi a absolvit un colegiu iezuit. Până în 1751, s-a ocupat de cultivarea pământului. Apropiindu-se de Montesquieu şi Voltaire, începând cu anul 1751, s-a dedicat preocupărilor în domeniul ştiinţei. Una dintre lucrările sale majore, Despre raţiune, a fost interzisă şi arsă. A susţinut că lumea este materială, infinită în timp şi spaţiu, este în continuă mişcare, că gândirea şi sentimentul sunt proprietăţi ale materiei şi că ele reprezintă cele mai complexe forme de manifestare ale acesteia. A susţinut lichidarea completă a relaţiilor feudale şi proprietăţii feudale. Considerând forma republicană de guvernare neadecvată pentru statele mari, a fost un adept al absolutismului luminat. Activitatea lui Helvétius a jucat un rol important în pregătirea ideologică a Revoluţiei Franceze de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, a dat un impuls ideologic dezvoltării utopice a socialismului de la începutul secolului al XIX-lea, precum şi întregii gândiri filozofice.

❖ În scrierile filozofice, pe primul loc ar trebui să fie conţinutul. Pentru a învăţa, oamenilor trebuie fie să li se dea un nou adevăr, fie să li se arate relaţiile care leagă adevăruri ce li se păreau fără legătură unul cu altul.

❖ Geniul este asemănător acelor ţinuturi vaste în care se găsesc locuri puţin îngrijite şi slab prelucrate: într-un astfel de spaţiu mare nu poate fi prelucrat totul cu grijă. Numai oamenii cu minţile mici au grijă de tot: o grădină mică este uşor de întreţinut.

❖ Se spune că fiecare lovitură are o intenţie rea. Dar spuneţi-mi atunci, de ce râdem de lovitura asupra unui copil?

❖ Chiar şi cele mai mici lucruri au relaţii nenumărate. Mintea umană, fiind limitată, nu le poate înţelege cu uşurinţă, aşa că presupune că relaţiile pe care nu le observă, nici nu există.

❖ Calea spre umanism reprezintă o identificare de sine cu cei nenorociţi.

❖ Dacă virtutea nu devine o pasiune, nu o respectăm. Încercăm doar mereu să o respectăm, impulsiv.

❖ Dacă vrei să fii bogat, nu te gândi să-ți mărești proprietatea, ci doar să-ți reduci lăcomia.

❖ Dacă vrei să procedezi corect, ia în considerație și crede numai în interesul public.

❖ Erorile sunt uneori de așa natură încât alcătuirea lor necesită mai multă minte și gândire decât descoperirea adevărului.

❖ Cunoașterea unor principii poate compensa ușor ignorarea unor fapte.

❖ Uneori, din doi oameni, cel mai cinstit în faptele lui e cel mai puțin pasionat de virtute.

❖ Arta politicii e arta de a face în așa fel încât fiecăruia să-i convină să fie virtuos.

❖ Adevărul se naște prin dezbateri diverse. În consecință, e păcat că nu îndrăznim să dezbatem și să vorbim despre orice.

❖ Adevărul poate fi găsit doar în cărțile interzise, celelalte mint.

❖ Când prostul ocupă o funcție, toți îl tratează drept geniu. Când tulpina copacului ia forma lui Dumnezeu și e adusă în fața altarului, toți uită că din același copac se fac și lemne de foc, iar pe Baal în fața altarului îl considerăm deopotrivă cu Dumnezeu.

❖ Înțelepciunea noastră are limite, dar mândria este infinită.

❖ Cine este receptiv la pasiunile puternice, e în stare de cele mai mărețe fapte.

❖ Dragostea de faimă e pur și simplu dorința de a plăcea semenilor.

❖ Marea nu iese din limitele sale date. Numai omul îndrăznește să o facă.

❖ Oamenii trebuie luați așa cum sunt; supărându-ne din cauza orgoliului lor înseamnă să ne plângem de vijeliile de primăvară, de arșița verii, de ploile de toamnă și de înghețurile iernii.

❖ Nu încape îndoială că fiecare om are, în mod indispensabil, cea mai bună opinie despre sine și, de aceea, ceea ce apreciem la alții e doar imaginea noastră și asemănarea cu noi.

❖ Adesea omul este prea înțelept pentru a fi măreț. E nevoie de puțin fanatism pentru a obține faimă, atât în literatură, cât și în activitățile de stat.

❖ Societatea recunoaște și apreciază doar acele merite care sunt demonstrate la locul faptei... Cine vrea să știe concret ce merite are, poate afla acest lucru doar de la societate și, prin urmare, trebuie să se lase pe mâna judecății acesteia.

❖ Fericirea egală înseamnă să fii învingător sau învins în lupta cu dragostea.

❖ Cel mai înalt dintre pitici, înconjurat fiind de alți pitici, se consideră un gigant care poate fi văzut de oriunde.

❖ Este foarte greu să-l lauzi pe cel care merită pe deplin să fie lăudat.

❖ După vitejie nu există nimic mai admirabil decât recunoașterea lașității.

❖ Aproape toate punctele de vedere filozofice nu duc la nimic, oricât ar fi de minunate.

❖ Frumusețea rar se întâlnește doar în gânduri.

❖ Deprinderea cu o anumită impresie scade din intensitatea acesteia. Cu răceală mă uit la ceea ce văd de fiecare dată, una şi aceeaşi frumusețe încetează, pentru mine, să mai fie frumusețe.

❖ Rațiunea ne este dată pentru a sluji pasiunilor şi nu pentru a ne lupta cu ele. Ea este sfătuitorul şi nu tiranul lor.

❖ Cele mai mari minți fac cele mai mari greşeli. Astfel se transformă norii în furtună.

❖ Un gând puternic se exprimă cu tărie.

❖ Cuvântul „virtute", deopotrivă aplicat înțelepciunii, curajului, milei, are o semnificație nesigură, confuză. Însă el îți sugerează mereu ideea neclară despre o anume calitate folositoare societății.

❖ Justețea opiniilor şi a faptelor noastre este întotdeauna o coincidență reuşită a intereselor noastre cu interesele societății.

❖ Fericirea constă nu atât în posesiune, cât în procesul de luare în posesiune a obiectului dorințelor noastre.

❖ Fericirea oamenilor constă în a îndeplini cu dragoste ceea ce ei au de făcut.

❖ Cei care vor să cunoască şi să asculte diverse opinii sunt mult mai capabili de cunoaşterea adevărului: asemenea calului care, după ce a străbătut țara în lung şi-n lat, o cunoaşte mai bine decât calul legat la căruță şi care merge întotdeauna pe un drum limitat.

❖ Numai cel ce nu s-a studiat pe sine, se poate considera ferit de invidie.

❖ Este nevoie de mai multă minte pentru a-ți reda ideile, decât pentru a le avea. Mulți oameni care sunt considerați înțelepți, scriu opere de o calitate inferioară.

❖ Vrei ca oamenii să te aprecieze? Prețuieşte-le mintea.

❖ Plăcerea trebuie să fie o răsplată pentru muncă.

❖ Adesea jertfim cele mai mari bucurii ale vieții pentru a ne mândri că le-am jertfit.

❖ Omul este învățăcelul tuturor lucrurilor care-l înconjoară, al tuturor acelor situații în care este pus la încercare.

❖ Ce este morala? Ştiința despre înțelegerile stabilite de oameni pentru a trăi în comun într-un mod cât se poate de fericit. Scopul real al acestei ştiințe e fericirea unui număr cât mai mare de oameni.

❖ V-aş sfătui să ocupați locul din centrul Roții Norocului: chiar dacă nu o să puteți urca destul de sus, cel puțin nu o să coborâți prea jos.

❖ Continuu să studiez, educația mea încă nu s-a încheiat. Când se va încheia oare? Atunci când nu voi mai fi în stare să studiez: după moarte. La drept vorbind, întreaga mea viață nu este decât o instruire continuă.

Johann Gottfried Herder (1744–1803)

Filozof teolog şi poet german.

S-a născut într-un orăşel estic prusac, Mohrungen, în familia unui învăţător de şcoală primară sărac, un luteran evlavios, lector şi clopotar al bisericii locale. În 1760, a intrat la Facultatea de Teologie a Universităţii din Königsberg, unde a fost remarcat imediat de Kant, care a contribuit în continuare foarte mult la dezvoltarea lui.

Herder era pasionat de scrierile şi ideile lui Rousseau. Absolvind universitatea în 1764, a devenit teolog şi administrator al şcolii bisericeşti din Riga, unde predicile sale au cunoscut un mare succes. În iarna anilor 1770–1771, face cunoştinţă la Strasbourg cu tânărul Goethe, pe care l-a influenţat nu mai puţin decât a fost el însuşi influenţat de Kant. Cel mai important moment al legăturii dintre ei a fost acela că Goethe a devenit teoreticianul mişcării „Sturm und Drang"

În 1776, cu sprijinul lui Goethe, Herder ocupă poziţia de teolog la curtea din Weimar. Când a ajuns la Weimar, el avea deja scrise un număr important de opere pe diverse teme. Încă la Riga, a scris Fragmente cu privire la noua literatură germană *şi* Pădurile critice, *unde procesul literar era analizat în funcţie de dezvoltarea istorică şi spirituală a fiecărui popor. În 1772, a publicat* Originea limbii, *iar împreună cu Goethe, culegerea* Despre stilul şi arta germană.

La Weimar, unde a trăit până la sfârşitul vieţii sale, Herder a creat cele mai importante opere ale sale: Cântece populare, *unde a adunat cele mai bune cântece din toată lumea, şi* Despre influenţa artei poetice asupra firii omeneşti în trecut şi în prezent. *El a scris şi a publicat cea mai mare şi importantă lucrare a sa în patru părţi,* Idei privind filozofia istoriei umanităţii, *unde au fost examinate relaţiile dintre activităţile naţionale şi principiile universale, condiţiile naturale şi tradiţiile culturale ale popoarelor lumii, începând cu societatea primitivă. Herder a scris* Scrisori pentru promovarea umanităţii, *în care omul este privit drept „primul eliberator al naturii", o fiinţă pentru care umanitatea este o proprietate organică a naturii.*

Herder a murit la Weimer, la 18 decembrie 1803.

- ❖ În singurătate, omul este o fiinţă neputincioasă, dar în comuniune cu ceilalţi devine puternică. Privirea pătrunzătoare a prietenului, capabilă să ajungă până în inimă, sfatul lui, mângâierile lui îndepărtează şi ridică tot ceea ce-l apasă.
- ❖ În ce constă educaţia omenească? Pe ce trebuie să se bazeze ea? Pe măsură. Ei i se supun toate legile naturii, la fel ca şi toate conceptele noastre clare şi corecte, sentimentele noastre frumoase şi nobile de aplicare a forţelor noastre în favoarea bunătăţii, fericirii şi delectării noastre: doar măsura ne hrăneşte şi ne educă, măsura formează şi păstrează creaţia.
- ❖ Cei mai mari tirani de pe pământ sunt întâmplarea şi timpul.
- ❖ Dacă limba omului este slabă, greoaie, încâlcită, neclară, needucată, atunci probabil şi mintea omului este la fel, pentru că omul gândeşte doar prin intermediul limbii.
- ❖ Cunoaşterea gândurilor inteligente este un exerciţiu excelent, aceasta fertilizează mintea şi ascute gândirea.
- ❖ Din istorie acumulăm experienţă, în baza căreia se formează cea mai vie parte a minţii noastre practice.

- ❖ Măreția adevărată se bazează pe înțelegerea puterii proprii, cea falsă, pe cunoașterea slăbiciunilor altora.
- ❖ Frumusețea nu are nevoie de podoabe suplimentare și cel mai mult o împodobește lipsa podoabelor.
- ❖ Nu pedeapsa e rușinoasă, ci infracțiunea.
- ❖ Munca este un balsam tămăduitor, un izvor al virtuții.

Paul Henri Thiry D' Holbach (1723–1789)

Filozof francez de origine germană, unul dintre cei mai de seamă gânditori ai materialismului din secolul al XVIII-lea.

În explicațiile sale cu privire la fenomenele sociale, a avut o poziție materialistă fermă în ceea ce privește rolul mediului social în formarea personalității. Ideile lui d' Holbach au influențat socialismul utopic al secolului al XVIII-lea. Opera sa principală este Sistemul naturii *(1770). A fost un autor de lucrări pline de spirit.*

S-a născut în orășelul Edesheim, în Renania, într-o familie de comercianți. Rămânând orfan de mic, este educat de unchiul său, Franz Adam Holbach. Franz Adam, începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea, este înrolat în armata franceză; s-a distins în războaiele lui Ludovic al XIV-lea, iar în anul 1723 a primit titlul de baron și dobândește o avere enormă. De la unchiul său, viitorul filozof primește numele de „Holbach" cu titlul de baron și o avere considerabilă care-i permite ca ulterior să-și dedice viața activităților filozofice.

La Paris studiază franceza și engleza, latina și greaca. În timpul studiilor la universitate, d' Holbach s-a familiarizat cu cele mai bune teorii științifice naturale, a frecventat cursurile celor mai mari oameni de știință ai timpului său. Studiază în profunzime chimia, fizica, geologia și mineralogia. În același timp, își lărgește orizontul cunoștințelor în domeniul filozofiei, citind în original autorii antici, operele materialiștilor englezi din secolele XVII–XVIII, în special lucrările lui Bacon, Hobbes, Locke. Cunoștințele sale vaste în domeniile științei și culturii, precum și talentul său în ce privește popularizarea științei s-au manifestat în mod vădit în publicația Dicționar enciclopedic sau explicativ al științelor, artelor și meșteșugurilor. *Prietenii și contemporanii lui d' Holbach, toți fără excepție, au remarcat erudiția enciclopedică, hărnicia, modul său de a gândi independent și onestitatea sa remarcabilă. Denis Diderot a apreciat la un nivel înalt învățăturile etice ale lui d' Holbach. Recomandând în Planul universitar, înaintat guvernului rusesc, lucrarea lui d' Holbach* Moralitatea universală *drept manual pentru studii, Diderot scria: „Toți trebuie să citească și să studieze această carte, mai ales tinerii trebuie educați conform principiului Moralității universale, să fie binecuvântat numele celui ce ne-a dat noua Moralitate universală."*

În cercurile științifice și academice din acea perioadă, d' Holbach era cunoscut ca un mare naturalist. El era membru al Academiei de Științe din Berlin și Mannheim. La 19 septembrie 1780, în cadrul unei întruniri ceremoniale la Academia de Științe din Petersburg, Paul d' Holbach a fost ales, prin vot unanim, membru de onoare al Academiei de Științe Imperiale. În 1770, vede lumina tiparului Sistemul naturii, *o carte care prezintă o întreagă epocă a dezvoltării gândirii materialiste.* Sistemul naturii *al lui d' Holbach a devenit, după spusele contemporanilor, o „biblie a materialismului" Publicația a fost condamnată și arsă public de către parlamentul francez. Autorul însuși scapă de pedeapsă doar datorită anonimatului: chiar și cei mai apropiați prieteni nu știau că el este autorul D' Holbach, de obicei, transmitea operele sale peste hotare pentru a fi tipărite, ca mai apoi să fie aduse în taină în Franța.*

După 1770, în ajunul Revoluției Franceze, d' Holbach aduce în prim-plan, în operele sale, cele mai acute probleme sociale. Editează Politica naturală, Sistemul social, Moralitatea universală (un total de cel puțin 10 volume), în care, dezvoltând ideile de bază ale Sistemului naturii, dezvoltă un program politico-social. În aceste lucrări, d' Holbach demonstrează necesitatea educării societății, a învățării acesteia cu spiritul respectării legilor corecte, a eliberării rasei umane de concepțiile dăunătoare.

- Dumnezeu, care s-a dovedit a fi atât de înşelător şi insidios, creând primul om şi apoi supunându-l ispitei şi păcatului, nu poate fi considerat ceva perfect şi trebuie considerat un monstru, nedrept şi crud.
- În materie de religie, oamenii pot fi numiți nişte copii mari.
- În lume domneşte nedreptatea.
- Pedeapsa din viața de după moarte nu este nimic altceva decât o invenție menită să întunece rațiunea umană, să inducă în eroare oamenii, pentru a-i lipsi de pacea sufletească şi a-i transforma în sclavi ascultători ai clerului.
- Toate religiile care există pe pământ ne oferă doar o adunătură de mituri şi fantezii care tulbură mintea.
- Fiecare religie este intolerantă în sine, atât în virtutea principiilor, cât şi în virtutea intereselor sale.
- Orice persoană care se gândeşte serios la religie şi la principiile ei supranaturale, care cântăreşte cu seriozitate avantajele şi dezavantajele ei, se va convinge că religia şi principiile ei nu fac bine omeniri şi, în orice caz, vine în contradicție cu natura umană.
- Alegerea religiei de către popor întotdeauna va fi influențată de conducătorii lui. Adevărata religie este întotdeauna aceea promovată de rege; adevăratul Dumnezeu este acela căruia regele ne porunceşte să ne închinăm; astfel, voia regelui mereu se dovedeşte a fi şi voia lui Dumnezeu.
- Geniul este o viziune care cuprinde dintr-o privire toate punctele orizontului.
- Afirmând că idealurile morale sunt înnăscute sau reprezintă rezultatul instinctului este la fel cu a afirma că omul poate citi fără a cunoaşte literele.
- A spune că religia nu este accesibilă rațiunii înseamnă a admite că ea nu este creată pentru ființe care cugetă; astfel, putem fi de acord cu faptul că nici măcar cei care răspândesc religia nu înțeleg nimic din tainele pe care le propovăduiesc zi de zi.
- Se spune că Dumnezeu este răbdător. Dar răbdarea este un păcat evident; nu înseamnă oare aceasta depistarea unei neputințe sau chiar a unei complicități la acest păcat?
- Nici cele mai fericite războaie nu duc cu sine pacea.
- Să-i faci pe alții fericiți – iată cea mai bună metodă de a deveni fericit în această lume; să faci fapte bune – înseamnă să-ți pese de fericirea semenilor tăi.

- Virtutea este incompatibilă cu ignoranța, superstițiile, sclavia; sclavii pot fi supuși doar prin frica de a fi pedepsiți.
- Dogmele oricărei religii se dovedesc a fi absurdități din punctul de vedere al altei religii, care propovăduiește alte doctrine tot atât de absurde.
- Jos cu rațiunea! – iată fundamentul religiei.
- Un prieten care nu este de folos prietenului său, devine pentru el un om străin.
- Clerul ar fi foarte nemulțumit, dacă pentru munca sa spirituală ar fi plătit spiritual.
- Evanghelia într-adevăr a adus cu sine „nu pacea, ci sabia" De la apostoli și până în zilele noastre, lumea creștină este dezbinată de ură, prigoană și urgie.
- Dacă Dumnezeu este atât de îndelung răbdător în ceea ce privește aplicarea judecății sale și permite prezența răului pe tot parcursul existenței planetei noastre, care pot fi atunci garanțiile că în lumea de apoi Dumnezeu nu va proceda la fel și că nu va permite suferinței să persiste în rândurile locuitorilor ei?
- Dacă în această lume nu ar exista răul, omul nu s-ar fi gândit niciodată la Dumnezeu.
- Dacă slujitorii bisericii au permis adesea popoarelor să apere voia lui Dumnezeu cu arma în mână, ei nu au admis niciodată revolta împotriva răului adevărat și evident al violenței.
- Dacă tronul reprezintă un izvor al splendorii aristocrației, atunci el va deveni curând și o armă a decăderii și încătușării lui.
- Dorința de a plăcea, devotamentul față de tradiții, frica de a părea ridicol și frica față de clevetirea oamenilor – iată stimulente care sunt mult mai puternice decât viziunile religioase.
- Se poate crede că morala religioasă este inventată doar pentru a distruge societatea și a transforma oamenii în niște ființe primitive.
- Morala ar fi o știință inutilă dacă n-ar ști să arate omului că cel mai mare interes al său e acela de a fi virtuos.
- Morala este singurul cult, singura religie naturală a omului pe pământ, singura care ar trebui să-l preocupe în această lume. Doar îndeplinind cerințele acestei morale putem considera că îndeplinim voia lui Dumnezeu. Dacă într-adevăr Dumnezeu a creat omul după chipul și asemănarea Sa, atunci l-a înzestrat cu siguranță și cu instinctul de conservare și aspirație spre fericire. Dacă Dumnezeu ne-a creat în stare să gândim, înseamnă că a dorit ca noi să putem folosi această gândire, să deosebim răul de bine, folositorul de dăunător. Dacă El ne-a creat să fim sociabili, înseamnă că a dorit ca noi să trăim în societate și să tindem spre bunăstarea ei.
- Morala nu are nimic în comun cu religia... religia nu servește ca bază pentru morală, ea fiindu-i mai degrabă ostilă. Adevărata morală trebuie să se bazeze pe natura umană; morala religioasă se va dezvolta mereu în temeiul himerelor și al despotismului acelor oameni care îl înzestrează

pe Dumnezeu cu limbă, şi care, de cele mai multe ori, contrazic esența şi natura omului.

❖ Un înțelept înscăunat ar fi cel mai fericit dintre muritori.

❖ Foarte des întâlnim oameni înțelepți care continuă să fie adepții unor prejudecăți copilăreşti... Dar uneori, victimele superstițiilor devin oameni geniali; imaginația care le este caracteristică le sporeşte rătăcirea şi îi leagă tot mai mult de unele păreri față de care ar fi simțit ruşine dacă li s-ar fi permis să recurgă la propria lor rațiune... Omul cu o judecată sănătoasă gândeşte rațional asupra oricărui obiect, dar cum vine vorba de religie, se întoarce în copilărie.

❖ Nu Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul şi asemănarea Sa, ci omul, dintotdeauna, l-a creat pe Dumnezeu după chipul său, înzestrându-L cu rațiunea şi calitățile sale, dar mai ales cu neajunsurile sale.

❖ Ignoranța este cea dintâi premisă a credinței şi de aceea biserica o prețuieşte atât de mult.

❖ Nu e de ajuns să fii bogat ca să fii fericit; e important să ştii să te foloseşti de bogăție.

❖ Necunoaşterea cauzelor naturale i-a obligat pe oameni să-şi creeze zei, iar mai apoi înşelăciunea i-a transformat în ceva înfiorător.

❖ Necunoaşterea naturii constituie rădăcina acelor forțe necunoscute care de atâta timp înspăimântă rasa umană şi a acelor dogme superstițioase care au fost izvorul tuturor nenorocirilor ei.

❖ Un glumeț a remarcat că „adevărata religie e întotdeauna aceea de partea căreia se află regele şi călăul"

❖ Niciun om nu va putea fi erou în ochii slugii sale. Nu este de mirare că Dumnezeu, din care preoții fac o sperietoare pentru alții, puțin îi sperie pe ei înşişi şi aproape că nu le influențează comportamentul.

❖ Dumnezeu nu-i va putea face nimic unui om care este atât de nechibzuit, încât desconsideră părerea altora, ignoră decența, încalcă legea şi se condamnă singur la batjocură şi blestem din partea aproapelui său. Orice om cu judecată va înțelege foarte uşor că în această lume stima şi dragostea aproapelui sunt absolut necesare pentru a fi fericit şi că pentru cei care-şi dăunează prin viciile proprii şi trezesc disprețul societății față de ei, viața devine o povară foarte grea.

❖ Nu există nicio necesitate de a crede în Dumnezeu, cel mai înțelept ar fi să-l uităm cu totul.

❖ Nu poți trăi fericit dacă tremuri mereu de frică.

❖ Morala este ştiința despre relațiile care există între oameni şi despre obligațiile care survin în urma acestor relații.

❖ Ah, dacă ar fi ca statele din care e format globul pământesc să fie mici şi dacă ar fi ca ele să fie proporționale cu talentul celor care le guvernează!

❖ Speranța într-un paradis viitor şi frica față de chinurile care vor urma s-au dovedit a fi un obstacol pentru oameni în calea lor spre fericire aici, pe pământ. Ea a servit doar pentru a chinui şi istovi unele suflete slabe

şi credule şi nu a putut opri niciun om, atras de pasiuni puternice sau de obiceiuri înrădăcinate.

❖ Baza atracţiei prieteneşti o constituie acele avantaje pe care aşa-numiţii prieteni tind să le obţină unul de la altul. Lipsiţi-i de aceste avantaje şi prietenia lor va înceta să existe.

❖ Omul superstiţios ar trebui tratat tot aşa cum se tratează alcoolicul; superstiţia este o boală cronică, dar vindecabilă. Desigur, nu poţi fi niciodată sigur că boala nu va recidiva.

❖ Renunţaţi pentru totdeauna la toate superstiţiile care sunt de natură să aducă numai nenorocire, fie ca unica voastră religie să fie doar morala; fie ca scopul vostru să fie fericirea, iar conducătorul vostru raţiunea, şi fie ca să găsiţi în voi destulă virtute pentru a realiza acest scop, această virtute să vă fie unicul Dumnezeu. A iubi virtutea şi a trăi în virtute – iată unicul mod de a i te închina lui Dumnezeu. Dacă într-adevăr există un Dumnezeu căruia îi pasă de făpturile sale, un Dumnezeu nepărtinitor, bun şi înţelept, el nu vă va respinge pentru că aţi urmat raţiunea.

❖ Adepţii unui Dumnezeu gelos, răzbunător şi crud – aşa se pare că este Dumnezeul iudeilor şi al creştinilor – nu pot fi consideraţi nici rezervaţi, nici răbdători, nici omenoşi. Cei ce cred într-un Dumnezeu care poate fi jignit prin gândurile şi convingerile făpturilor sale slabe, care sorteşte la chinuri veşnice, la exterminare totală pe cei ce propovăduiesc altă religie, la fel sunt şi ei, nerăbdători, cruzi şi neiertători.

❖ A te închina lui Dumnezeu înseamnă a te închina unei ficţiuni create de imaginaţia umană sau, mai simplu, cuiva care nu există.

❖ A considera că suntem obligaţi să credem în lucruri care nu sunt accesibile raţiunii noastre este la fel de absurd cu a afirma că Dumnezeu ne cere să zburăm fără aripi.

❖ Justiţia este baza tuturor virtuţilor sociale.

❖ Devotamentul faţă de orice sistem de convingeri nu este nimic altceva decât rezultatul unor deprinderi. Raţiunii îi este la fel de greu să refuze modul obişnuit de a gândi şi să accepte alte convingeri ca şi trupului să acţioneze şi să trăiască, fără a folosi capacităţile şi organele sale.

❖ Diferenţa naturală dintre oameni face imposibilă egalitatea bogăţiilor lor. Zădarnice ar fi încercările de a face comună averea unor indivizi care nu sunt egali după pricepere şi putere, după ingeniozitate şi caracter activ.

❖ Încercarea de a vindeca oamenii de rele, fără a le extermina prejudecăţile, nu are niciun rost.

❖ Rar se poate vedea cum victoriile şi cuceririle făcute sunt compensate de cheltuielile făcute în numele lor; politica conducătorilor se limitează de obicei la dobândirea unor mărunţişuri cu preţul unor mari pierderi. Cele mai remarcabile succese reduc, de obicei, potenţialul real al puterii.

❖ Religia nu este altceva decât o artă de a ocupa gândirea limitată a omului cu lucruri pe care acesta nu este în stare să le înţeleagă.

❖ Religia ca atare reprezintă un duşman al bucuriilor şi prosperităţii umane. Ferice de cei săraci! Ferice de cei ce plâng! Ferice de cei ce suferă! Vai

şi-amar de cei care trăiesc în veselie şi desfrânare! Acestea sunt descoperirile propovăduite de creştinism!

- Religia reprezintă un frâu pentru oamenii cu caracter necumpătat sau legaţi de anumite circumstanţe ale vieţii. Frica în faţa lui Dumnezeu îi menţine fără păcat doar pe cei care nu pot să mai dorească ceva cu adevărat sau nu sunt în stare să o facă.
- Religia îi consolează doar pe cei ce nu sunt în stare să o perceapă; promisiunea unei răsplăţi îi poate tenta doar pe cei care nu gândesc asupra caracterului dezgustător, plin de ură şi violenţă, pe care religia îl atribuie lui Dumnezeu.
- Cel mai incert lucru în orice religie îl reprezintă temeiul ei.
- Preoţii au înţeles că servind unor zei, se serveau de fapt pe ei înşişi, având astfel posibilitatea de a-şi însuşi foarte simplu darurile, obiectele şi jertfele aduse unor fiinţe care niciodată nu au pretins toate aceste lucruri.
- Un guvern instaurat prin forţă se menţine la putere tot prin forţă.
- Moartea pentru anumite convingeri demonstrează la fel de puţin adevărul sau supremaţia acestei convingeri, la fel cum moartea într-o luptă nu poate servi în niciun caz drept dovadă a dreptăţii conducătorului, pentru interesele căruia mulţi nebuni sunt gata să-şi dea viaţa.
- Conştiinţa este un judecător lăuntric care apreciază în ce caz şi în ce măsură faptele noastre pot fi lăudate sau blamate de aproapele nostru.
- Este suficient să privim fără prejudecăţi la lucruri, pentru a ne convinge că preoţii sunt oameni extrem de periculoşi. Scopul lor primordial este acela de a stăpâni raţiunea oamenilor, ca apoi să le jefuiască pungile.
- Frica a fost şi va fi mereu cel mai eficient mod de înşelăciune şi de ţinere sub control a oamenilor.
- Superstiţia este un fenomen trecător; nicio putere nu poate fi de lungă durată, dacă nu are ca bază sinceritatea, raţiunea şi dreptatea.
- Superstiţia, odată ce a pus stăpânire pe sufletul omului, poate să-i fure liniştea pentru totdeauna.
- Doar cea mai sălbatică dintre barbarii, cea mai josnică ambiţie, cea mai oarbă vanitate au putut pune bazele dogmei despre chinurile eterne din iad.
- Vanitatea şi lăcomia au fost în toate timpurile principalele vicii ale clericilor.
- Toleranţa şi omenia, principalele virtuţi ale oricărui sistem moral, sunt absolut incompatibile cu prejudecăţile religioase.
- A-ţi da viaţa pentru o religie oarecare nu înseamnă a demonstra că această religie este adevărată şi duhovnicească; în cel mai bun caz, aceasta dovedeşte doar credinţa martirilor în faptul că religia lor este astfel. Un oarecare entuziast care merge la moarte de dragul religiei dă dovadă doar de fanatism religios, care uneori poate fi mai puternic decât dorinţa de a trăi.

- Morala creştină se dovedeşte a fi special inventată pentru a îngenunchea şi subjuga natura umană cu ajutorul unor fantome fictive, şi tocmai de aceea majoritatea oamenilor nu au fost influenţaţi de ea.
- Omul este o fiinţă sensibilă, receptivă, raţională şi înţeleaptă, care tinde spre autoconservare şi fericire.
- Omul va căuta mereu plăcerea, fiindcă îi este caracteristic să iubească tot ce-i luminează şi-i face plăcută existenţa; este imposibil să-l faci pe om să iubească neplăcerile şi mizeria.
- Omul nu este liber nicio singură clipă din viaţa sa.
- Omul este superstiţios numai pentru că e timid şi e timid doar pentru că e ignorant.
- Rasa umană, în toate ţările, a devenit o jertfă a clerului, care a denumit religia un sistem, şi pe care l-a inventat pentru a ţine oamenii sub control, oameni a căror imaginaţie au înrobit-o, al căror bun simţ l-au întunecat şi a căror raţiune vor să o distrugă.
- Cu cât mai mult ne gândim la dogmele şi principiile religiei, cu atât mai mult ne convingem că scopul lor primordial constă în protejarea intereselor tiranilor şi ale clerului în detrimentul intereselor sociale.
- Cu cât mai atent vom studia religia, cu atât mai mult ne vom convinge că scopul ei principal este bunăstarea clerului.
- Orice ar spune teologii, nu este greu să înţelegem că doctrina creştină s-a instaurat într-un final prin puterea regilor şi împăraţilor; dogmele teologice, care se presupunea a fi plăcute lui Dumnezeu, se propovăduiau de fiecare dată cu ajutorul forţei; adevărată se dovedea a fi acea religie care era propovăduită de împărat; credincios se considera a fi acela care deţinea destulă putere şi autoritate pentru a-i distruge pe cei ce erau declaraţi duşmani ai lui Dumnezeu Însuşi.
- Pentru a înţelege esenţa reală a moralei, oamenii nu au nevoie nici de teologie, nici de revelaţii, nici de zei; ei au nevoie doar de bun simţ.
- Pentru ca fericirea noastră să fie completă, noi avem nevoie de afecţiune şi sprijin din partea societăţii, iar societatea trebuie în ultimă instanţă să ne stimeze, să ne ajute, să lucreze pentru fericirea noastră, în măsura în care şi noi muncim pentru bunăstarea ei; această legătură reciprocă este numită datorie morală.

Alexander Von Humboldt (1769–1859)

Naturalist, geograf şi călător german.

S-a născut într-o familie de nobili germani. Copilăria şi-a petrecut-o în castelul familiei. Şi-a făcut studiile în cele mai bune universităţi germane, la Frankfurt, Göttingen, Berlin şi la Academia din Freiburg. În 1799, Humboldt a plecat la Madrid, unde s-a întâlnit cu ministrul spaniol al afacerilor externe şi cu însuşi regele Spaniei. Rezultatul acestei audienţe a fost extraordinar pentru Humboldt: regele i-a permis efectuarea oricăror activităţi de cercetare pe posesiunile spaniole din Lumea Nouă, fără restricţii şi, cel mai important, fără nicio obligaţie

din partea lui. Din Spania au fost trimise ordonanțe către autoritățile locale, prin care li se cerea susținerea din toate punctele de vedere a expedițiilor lui Humboldt. „Niciodată încă până atunci guvernul spaniol nu a permis o astfel de libertate unui explorator", scria despre aceasta Humboldt. Mai târziu, aflându-se pe o corabie care purta numele de „Pizarro", s-a îndreptat spre țărmurile Americii de Sud, unde a petrecut aproape 5 ani, ocupându-se cu activități științifice legate de „fizica lumii, structura globului pământesc, analiza aerului, fiziologia plantelor și animalelor, curenții maritimi" și multe altele. Humboldt a cercetat și traseele indienilor din vechime, pornind de la Apure, apoi prin Orinoco, până la Angostur, petrecând nopțile în junglă printre fiarele sălbatice. A fost în mod deosebit impresionat de monumentele arhitecturale ale civilizației incașilor, de orașele și drumurile lor părăsite, dar pline de mister. Pe aceste drumuri el și-a urmat o bună parte a călătoriei sale. În istorie va rămâne pentru totdeauna fraza rostită de Alexander von Humboldt: „Aceste drumuri ale incașilor sunt cele mai remarcabile creații ale omului din toate timpurile".

După ce a revenit din America Latină, triumfător și plin de glorie, Humboldt, timp de 20 de ani, prelucrează și documentează observațiile sale, care devin cea mai importantă lucrare a secolului al XIX-lea în ceea ce privește studierea Americii de Sud. Aceste 30 de volume au văzut lumina tiparului în perioada 1807–1834 sub titlul Călătorie în regiunea echinocțială a Lumii Noi. *Pentru prima dată în istorie, America de Sud a fost descrisă atât de detaliat.*

Humboldt a mai trăit încă o jumătate de secol și la sfârșitul vieții sale a publicat o lucrare intitulată Cosmos, *care cuprinde cinci volume, și în care a scris despre vechile hărți ale Americii, despre împrejurările care au dus la descoperirea ei și despre istoria primelor expediții. Aceste materiale unice până în prezent sunt utilizate pe scară larg în redactarea diferitor articole științifice. În 1829, Alexander von Humboldt a făcut o călătorie în Eurasia. El a vizitat minele și fabricile din Altai, a urcat în munți, a observat și a analizat activitatea magnetismului, a realizat cercetări geografice și geologice. Ca rezultat al călătoriei sale, savantul a elaborat un raport amplu, în care a descris cu lux de amănunte sejurul său din Altai și a evidențiat necesitatea explorării resurselor din regiune.*

Operele lui Humboldt au avut o influență colosală asupra dezvoltării științelor naturale în viziunea mai multor scriitori, printre care și Charles Darwin. El este unul dintre fondatorii geografiei moderne a vegetației, geofizicii, hidrografiei. Humboldt se numără printre primii cercetători din Altai, iar ideile lui sunt reflectate în rezultatele cercetărilor moderne.

- ❖ În durere, în nenorocire, ne consolăm cu speranțele.
- ❖ Pentru om nu există nimic mai interesant în lume decât oamenii.
- ❖ Femeile sunt de fapt mai aproape de idealul omenesc, decât bărbații.
- ❖ Cunoașterea este întotdeauna precedată de o presupunere.
- ❖ Ideea este singurul lucru care nu moare niciodată.
- ❖ Liberalul poate deveni ministru, dar asta nu înseamnă că va fi un ministru liberal.
- ❖ Cel ce se bazează mai mult pe sine, poate mai multe.
- ❖ Curajul soldatului este bun doar în amestec cu cele mai bune virtuți pașnice, iar disciplina este bună doar în amestec cu cel mai înălțător sentiment de libertate. Atunci când acestea există separat - așa cum se întâmplă din cauză că soldații sunt înarmați și pe timp de pace - curajul degenerează în sclavie, iar disciplina, în bestialitate și obrăznicie.

❖ Fără îndoială că cel mai important este felul în care omul percepe destinul, indiferent de cum este el în realitate.

❖ Morala a apărut odată cu viciul.

❖ Morala popoarelor depinde de respectul față de femei.

❖ Aspirația cu adevărat serioasă către un anumit țel reprezintă o jumătate din succesul în realizarea acestuia.

❖ Natura inspiră dragoste şi atrage spre sine doar pentru că este naturală.

❖ Primul şi cel mai important lucru din viață e să încerci să fii stăpân pe tine însuți.

❖ Dintre toate artele, poezia, mai mult decât oricare alta, se expune tentației de a substitui frumuseții sale specifice, nişte paiete furate.

❖ Uscăciunea vesteşte pretutindeni moartea.

❖ Exercițiile mintale au o influență extrem de benefică asupra omului, la fel cum soarele are asupra naturii; ele împrăştie starea de spirit sumbră, şi treptat, uşurează, încălzesc şi înalță spiritul.

❖ Sunt din ce în ce mai mult convins că fericirea noastră depinde mult mai mult de cum întâmpinăm evenimentele din viața noastră, decât de natura evenimentelor în sine.

David Hume
(1711-1776)

Filozof psiholog, istoric englez.

S-a născut în familia unui nobil sărac, practicant al dreptului. Hume a studiat o vreme la Universitatea din Edinburgh, dar, din cauza dificultăților materiale, a fost nevoit să părăsească şcoala. Mai târziu, în 1734, a plecat la studii în Franța, unde a petrecut trei ani, la La-Fleche. În timpul şederii sale în Franța a scris un Tratat despre firea umană, în trei volume, care a fost publicat la Londra, între 1737 şi 1740. În lucrare aceasta, au fost abordate probleme de epistemologie, psihologie şi morală. În 1741–1742, a publicat cartea intitulată Eseuri morale şi politice, care i-a adus o celebritate sonoră în patria sa. La mijlocul anilor 40, Hume, ca secretar al generalului Saint-Clair, a plecat într-o expediție militară împotriva Canadei franceze, după care, ca parte a misiunilor militare, a vizitat Viena şi Torino. În Italia, a rescris prima carte a Tratatului în lucrarea Eseu despre cunoaşterea umană. În 1752, Societatea de Drept l-a numit bibliotecar, iar Hume a început să scrie Istoria Angliei în şase volume, carte care s-a dovedit a fi extrem de controversată. În 1763–1766, Hume a avut un post diplomatic în capitala franceză. După întoarcerea în țară, a ocupat timp de doi ani postul de secretar de stat adjunct. În 1769, a demisionat şi s-a întors la Edinburgh, unde a devenit secretar al Societății filozofice. La începutul anilor 70, Hume a revenit de mai multe ori asupra ultimei sale opere de anvergură, Dialoguri despre religie naturală, dar nu a mai reuşit s-o termine.

❖ Un scop bun poate fi valoros doar dacă şi mijloacele suficiente pentru atingerea lui sunt la fel de valoroase.

❖ În milă, există întotdeauna un amestec de dragoste şi de tandrețe, iar în răutate, un amestec de ură cu furie.

❖ Ceea ce numim vitejie eroică şi ceea ce admirăm ca fiind măreţia şi înălţarea spiritului, nu este nimic altceva decât o formă de mândrie şi de respect de sine calm şi întemeiat.

❖ Dacă singurul motiv al acţiunilor noastre este dorinţa de a ne dovedi libertatea, atunci nu ne putem elibera din lanţurile necesităţii.

❖ Dacă o faptă oarecare este virtuoasă sau vicioasă, este doar un semn al unei anumite trăsături sufleteşti sau de caracter; o faptă trebuie să provină din principiile stabile ale spiritului nostru, care se aplică la tot comportamentul uman şi care fac parte din caracterul său personal.

❖ Dacă curajul şi ambiţia nu sunt reglementate de bunăvoinţă, ele pot face dintr-o persoană un tiran sau un hoţ.

❖ Răutatea... este o dorinţă iscată din senin de a face rău unei alte persoane, pentru ca, prin comparaţie cu propria noastră situaţie, să simţim o satisfacţie.

❖ Un sceptic adevărat are o atitudine neîncrezătoare asupra propriilor îndoieli la fel ca şi în privinţa scrierilor filozofice.

❖ Dragostea nu este decât o dorinţă de a face fericită o altă persoană.

❖ Oamenii au tendinţa comună de a-şi închipui că tot ce există le este lor asemănător şi de a atribui fiecărui obiect acele trăsături pe care ei le cunosc bine şi le înţeleg nemijlocit.

❖ Fericirea mea cea mai mare, satisfacţia mea cea mai deplină este aceea de a citi, de a mă plimba, de a visa şi de a crede.

❖ Întunericul este dezgustător pentru minte la fel ca şi pentru vedere; nimic nu ne-ar putea aduce atâta plăcere câtă ne-ar oferi posibilitatea de a transforma întunericul în lumină, indiferent de câte eforturi ar trebui să depunem.

❖ Condamnăm orice înşelăciune, orice încălcare a cuvântului, fiindcă noi credem că libertatea şi amploarea comunicării între oameni sunt complet dependente de fidelitatea faţă de promisiuni.

❖ Un popor fără religie, dacă acesta există, se află doar puţin mai sus decât animalele.

❖ Nimic nu poate fi mai demn de laudă ca simţul propriei demnităţi, în acele cazuri când chiar suntem înzestraţi cu calităţi de valoare.

❖ Nimic nu este aşa de liber ca gândul omului.

❖ Conducătorul vieţii nu este mintea, ci obiceiul. Doar el obligă mintea să presupună în toate cazurile că viitorul corespunde trecutului.

❖ Respectul de sine... creează regulile dreptăţii şi este primul motiv pentru respectarea acestora din urmă.

❖ Fericit este acela care trăieşte în condiţii corespunzătoare temperamentului său, dar este desăvârşit acela care ştie să-şi adapteze temperamentul la toate condiţiile.

❖ O naţiune civilizată poate greşi cu uşurinţă în alegerea propriului filozof.

❖ Unui om care vorbeşte mult despre sine îi este greu să scape de vanitate.

❖ Cu cât modul de trai al omului depinde mai mult de întâmplări, cu atât mai mult el se lasă pradă superstițiilor.

❖ Ce se poate spune despre istoria religiilor? Îndoiala, incertitudinea, renunțarea la orice părere – iată care este, în aparență, rezultatul studierii aprofundate a acestei probleme.

Thomas Jefferson
(1743–1826)

Cel de-al treilea președinte american, autor al Declarației de Independență, arhitect, om de știință, educator.

S-a născut în Shadwell (statul Virginia). Tatăl său a fost unul dintre liderii din regiune, iar mama provenea din una dintre cele mai proeminente familii din Virginia. În 1760, Jefferson a intrat la Colegiul „William & Mary", fiind decis să studieze greaca și latina „și să învețe elementele de bază ale matematicii" În 1762, a abandonat colegiul și a început să studieze dreptul Când a început revoluția americană, Jefferson devenise un avocat proeminent, un plantator de succes, amator de lectură, știință, muzică, soț și tată, precum și un partizan loial al Coroanei. În perioada 1768–1775, Jefferson a fost implicat în activitatea politică a statului Virginia. La 7 iunie 1776, un membru al delegației statului Virginia în Congres, R. Lee, i-a sugerat să declare independența coloniilor americane de nord în numele Coroanei britanice. Textul proiectului de Declarație de Independență a fost scris de Jefferson. În septembrie 1776, a devenit membru al Camerei Delegaților statului Virginia, iar în 1779 a fost ales ca succesor al lui P. Henry în funcția de guvernator. O pierdere de neînlocuit pentru politician a fost moartea, în 1782, a soției sale, Martha, Jefferson renunțând la ideea de a mai ocupa vreodată o poziție înaltă. În perioada demisionară, Jefferson a scris Notele asupra Virginiei.

În 1783, s-a întors în politica activă, a devenit lider al Congresului și a revenit la activitatea sa legislativă intensă. Raportul lui cu privire la baterea unor monede (realizat în colaborare cu G. Morris) conținea propunerea privind stabilirea dolarului drept monedă zecimală. În 1784, Jefferson a plecat în Franța pentru a participa la negocierea acordurilor comerciale, iar în 1785 l-a înlocuit pe Franklin în funcția de ministru plenipotențiar El a reușit să obțină succese importante pentru comerțul american. A încercat să negocieze furnizarea de sare și de orez în Franța și să extindă consumul de bunuri franceze în America. În timpul serviciului diplomatic, a asistat la începutul Revoluției Franceze. Reîntors în patrie, în 1789, i s-a oferit postul de secretar de stat în administrația de la Washington. El a sugerat baterea monedei naționale și a reușit să creeze o unificare națională a monedelor. Jefferson a demisionat la sfârșitul anului 1793, ferm convins să nu mai accepte niciun fel de funcții oficiale. Dar a candidat pentru președinție în 1800, folosind drept platformă politică rezoluțiile Kentucky.

Jefferson a fost primul președinte a că3rui investire a avut loc la Washington, cu sprijinul secretarului de stat Madison și al ministrului de Finanțe E. Gallatin. A fost președinte două mandate consecutive, între 1801 și 1809. A salutat dobândirea de la Napoleon, în 1803, a teritoriului statului Louisiana și chiar a propus un amendament constituțional pentru a da efect juridic acestei acțiuni. S-a pronunțat activ împotriva Partidului Federalist, o coaliție de magnați și finanțatori de anvergură, caracterizată prin tendințe militare antidemocratice.

Ca șef al unui stat neutru, aflându-se în anii războaielor napoleoniene între două mari puteri rivale, Franța și Marea Britanie, Jefferson a urmat o politică de pace, sortită în fond eșecului. Rechizițiile ilegale, pătrunderea în apele teritoriale și alte încălcări comise de Marea Britanie s-au repetat și în cazul Franței napoleoniene. Jefferson a adoptat o atitudine diplomatică,

trecând apoi la ameninţarea cu boicotul economic, fiind forţat, spre marea lui disperare, să adopte în 1807 o lege a embargoului, care interzicea comerţul cu statele aflate în conflict.

După incendierea Washingtonului în războiul din 1812, Jefferson a vândut Guvernului biblioteca sa vastă, pentru a forma nucleul Bibliotecii Congresului. Primea zilnic un număr mare de vizitatori, coresponda cu persoane cunoscute şi total necunoscute.

În 1814, Jefferson a propus un sistem de învăţământ de stat. Datorită eforturilor sale, în 1819, în Charlottesville a fost fondată oficial Universitatea din Virginia. Jefferson a devenit primul rector al acesteia, a dezvoltat un design arhitectural unic al campusului universitar, a exercitat un control asupra desfăşurării unei bune părţi a procesului de învăţământ, încercând să găsească profesori competenţi în străinătate.

Jefferson s-a stins din viaţă la 4 iulie 1826, la Monticello.

- Convingerile şi credinţa oamenilor nu depind de propria lor voinţă, ci se supun involuntar dovezilor oferite de mintea lor, potrivit cărora atotputernicul Dumnezeu a creat mintea liberă şi, astfel, şi-ar fi exprimat dorinţa supremă ca aceasta să rămână în continuare liberă, motiv pentru care a făcut-o absolut nereceptivă faţă de constrângeri; toate încercările de a influenţa mintea prin pedepse temporare sau prin însărcinarea cu greutăţi sau prin privarea de drepturile civile duc la apariţia obiceiurilor ipocrite şi la comiterea de acte frauduloase...
- În materie de stil, lasă-te luat de curent, în materie de principii, fii ferm ca o stâncă.
- Politeţea este o bună-dispoziţie creată în chip artificial.
- Politeţea este obiceiul de a jertfi micile comodităţi.
- Toată arta conducerii constă în arta de a fi cinstit.
- Ori de câte ori îmi aduc aminte că Dumnezeu este drept, încep să tremur pentru ţara mea.
- Arborele libertăţii trebuie, din când în când, să fie stropit cu sânge de patrioţi şi tirani. Acesta este îngrăşământul lui natural.
- Dacă aş fi avut de ales între a avea un guvern fără ziare sau a avea ziare fără un guvern, nu aş fi ezitat să aleg a doua opţiune.
- În cazul în care principiile prevalează asupra legislaţiei, atunci guvernul este complet descompus.
- Dacă eşti supărat, numără până la zece înainte de a vorbi; dacă eşti foarte supărat, numără până la o sută.
- Sensul viu şi statornic al datoriei filiale este mai repede înţeles de mintea fiului sau a fiicei din lectura *Regelui Lear*, decât din studierea a sute de cărţi plictisitoare de etică şi a poruncilor divine.
- Grija pentru viaţa şi fericirea umană, şi nu pentru distrugerea lor, este primul şi singurul obiectiv legitim al unei guvernări bune.
- Legile şi regulamentele trebuie să meargă mână în mână cu progresul sufletului uman.
- Legile sunt scrise pentru oamenii obişnuiţi, de aceea ele ar trebui să se bazeze pe normele obişnuite de bun simţ.

- Considerăm evidente următoarele adevăruri: că toți oamenii sunt egali; că sunt înzestrați de către Creatorul lor cu drepturi inalienabile; că între aceste drepturi se numără viața, libertatea și posibilitatea de a dobândi fericirea.
- Niciun guvern nu poate exista fără cenzură: acolo unde presa este liberă, nimeni nu este liber.
- Predici ar trebui să fie viețile noastre, și nu cuvintele.
- Străduiți-vă întotdeauna să vă faceți datoria și omenirea vă va răsplăti chiar și în cazul în care veți suferi un eșec.
- Rațiunea ta proprie este unicul oracol pe care ți-l dăruiește cerul și tu nu ești responsabil pentru justețea, ci pentru sinceritatea deciziilor.
- Lașul se aruncă mult mai ușor într-o ceartă, decât o face omul curajos.
- Omul care nu citește nimic este mai educat decât cel care nu citește nimic altceva afară de ziare.
- Omul care nu se teme de adevăr, nu are de ce să se teamă de minciună.
- Nu am observat ca onestitatea oamenilor să crească odată cu avuția.
- Prefer să rămân în amintirea oamenilor prin acele lucruri pe care le-am făcut pentru alții și nu prin acelea pe care alții le-au făcut pentru mine.
- Sunt de acord cu ideea că printre oameni există o aristocrație naturală. Temeiurile ei sunt virtutea și talentul.
- Sunt convins că sufletul fiecărei ființe se bucură când aceasta face alteia un bine.

Samuel Johnson
(1709–1784)

Lexicograf critic literar și eseist englez.

S-a născut în Lichfield (Staffordshire). A studiat la școala din localitatea natală, apoi la școala din Stourbridge. A lucrat în librăria tatălui său până când a intrat, în 1728, la Colegiul din Pembroke, din cadrul Universității din Oxford După 13 luni, banii s-au terminat și după doi ani sumbri petrecuți în librăria tatălui, s-a angajat profesor la școala clasică Market Bosworth. După o excursie la Birmingham, la colegul său de clasă, Hector, Johnson a scris prima sa serie de eseuri (pierdute) pentru ziarul local și prima carte, în traducere Călătoria călugărului Lobo în Abyssinia (1735) și, tot atunci, a cunoscut-o pe viitoarea lui soție, Elizabeth Porter, o doamnă de patruzeci și cinci de ani, căsătorită. După moartea soțului ei, survenită la scurt timp, Johnson și doamna Porter s-au căsătorit. Din moștenirea lăsată de răposat, Johnson a luat o casă din Edayle, în apropiere de Lichfield, în care a deschis o școală, pe care, în ciuda sprijinului rezidenților locali (printre elevii lui a fost și tânărul David Harry), a fost nevoit s-o închidă.

În anul 1737, înarmați cu scrisori de recomandare, Johnson și Harry au plecat în căutarea succesului, la Londra. Harry a avut repede parte de succes, dar lui Johnson, care nu avea cu sine decât tragedia neterminată Irene, nu i-a surâs norocul În cele din urmă, în 1738, a găsit de lucru la The Gentleman's magazine, cea mai importantă revistă din acea perioadă. Johnson redacta și oferea sub anonimat informații cu privire la dezbaterile parlamentare, de cele mai

multe ori materiale fragmentare, întrucât parlamentul interzisese difuzarea dezbaterilor. La The Gentleman's magazine Johnson a lucrat până în 1744.

În 1746, Johnson a început să lucreze la Dicționarul de limbă engleză, conform înțelegerii avute cu lordul Chesterfield În același an, Harry a devenit director al Teatrului „Drury Lane", acest eveniment fiind marcat prin punerea în scenă a strălucitului Prolog la inaugurarea Drury Lane a lui Johnson. La sfârșitul anilor 40, Harry pune în scenă opera Irene, singura piesă a lui Johnson (un succes financiar și un eșec cronicăresc), și tot atunci scriitorul a cunoscut cel mai mare succes în cariera sa poetică, după apariția scrierii Vanitatea dorințelor umane, ultima prelucrare a satirei lui Juvenal.

În 1750, Johnson a început să editeze cea mai cunoscută revistă a sa, „Rambler", care a apărut de două ori pe săptămână, până la moartea soției sale (în 1752). În 1755, a fost editat în cele din urmă și Dicționarul. Pe pagina de titlu, autorul a fost numit magistru în arte – acest titlu fiindu-i de curând atribuit de Universitatea din Oxford

În 1758, la vârsta de 89 ani, moare mama lui Johnson; pentru a găsi banii necesari înmormântării, el s-a grăbit să-și publice unicul roman Rasselas, prințul din Abyssinia. Din 1762, scriitorul a primit o pensie regală de 300 de lire sterline. În 1765, scriitorul a primit titlul de doctor în drept al Trinity College din Dublin și a lansat a opta ediție a operelor lui Shakespeare. În perioada 1770–1775, au văzut lumina tiparului patru pamflete în apărarea partidei tory, scrieri pentru care a primit titlul de doctor al Universității Oxford Scrie, la cererea editorilor, o prefață la o antologie a poeților englezi. Aceasta a cuprins 56 de articole; în funcție de interesul lui Johnson pentru poet, notele variază de la simpla prezentare a datelor biografice până la analiza critică a lucrărilor importante, ajungând chiar la un studiu aprofundat al creativității acestora.

Johnson moare la Londra, la 13 decembrie 1784, fiind îngropat în Westminster Abbey.

- ❖ Fără de păcat e cel incapabil de păcat.
- ❖ Drumul spre iad este pavat cu intenții bune.
- ❖ Se prea poate ca bogăția să dea naştere mai mult la condamnări, decât la crime.
- ❖ Pacientul nu trebuie să facă eforturi prea mari, pentru a nu fi ticălos.
- ❖ Femeile sunt geloase pe viciile noastre mai mult decât orice pe lume.
- ❖ Căsătoria poate fi nefericită doar în măsura în care viața e nefericită.
- ❖ În scrierea dumneavoastră sunt multe lucruri bune şi originale, dar ceea ce este bun nu este original, iar ceea ce este original nu este bun.
- ❖ La vârsta de şaptezeci şi şapte de ani e timpul să devii serios.
- ❖ Este periculos să ai dreptate mereu în ceea ce are legătură directă cu religia sau morala.
- ❖ În această lume sunt încă multe de făcut şi nu prea multe de învățat.
- ❖ Politețea e una dintre acele calități care pot fi apreciate cu adevărat doar simțind neplăcerile cauzate de absența lor.
- ❖ Cea mai mare artă din viață constă în a câştiga mult, mizând pe cât mai puțin.
- ❖ Vinul este rău şi prin faptul că ne face să ne luăm cuvintele drept gânduri.
- ❖ În toate maximele, precizia trebuie să fie sacrificată în folosul conciziei.

❖ Amintirile şi previziunile completează aproape tot prezentul.

❖ Iată ce înseamnă un om de cuvânt! La biserică nu a mai fost de mulți ani, dar îşi scoate neapărat pălăria când trece pe lângă ea.

❖ Timpul şi banii reprezintă cea mai grea povară din viață şi, de aceea, cei mai nefericiți dintre muritori sunt cei care au şi una şi alta în exces...

❖ Noi toți trăim cu speranța de a fi pe placul cuiva.

❖ Tuturor ne place să vorbim pe o temă care nu ne preocupă deloc.

❖ Viața nu este nimic altceva decât o modalitate de a nu ne gândi la moarte.

❖ Orice autocritică este o laudă ascunsă. Ne certăm pe noi înşine doar pentru a ne demonstra imparțialitatea.

❖ Când începe secretomania sau misterul, nici viciul sau escrocheria nu sunt prea departe.

❖ Geniul de multe ori se distruge pe sine.

❖ Mândria de a şti că ți se poate încredința orice mister este principalul motiv pentru divulgarea acestuia.

❖ Tristețea se înmulțeşte de la sine. Haideți atunci să ne îndeplinim datoria şi să facem veselie!

❖ Chiar şi dintr-un scoțian poate ieşi ceva bun – dacă îl prindem de tânăr.

❖ Nici chiar de dragul ingeniozității nu ar trebui să te expui într-o lumină nefavorabilă, interlocutorii vor râde din plin de istoria ta, dar, uneori, s-ar putea s-o țină minte şi să râdă iar – de tine, de data asta.

❖ Dilema criticului: sau ofensez autorul spunându-i adevărul, sau îl mint şi mă umilesc pe mine însumi.

❖ Pentru spiritele mari şi nobile, curiozitatea este prima şi ultima pasiune.

❖ Pentru poet nu există nimic nefolositor.

❖ Pentru o creatură atât de mică cum este omul, lucrurile mici nu au valoare. Doar acordând importanță lucrurilor mici, ajungem la marea artă de a suferi mai puțin şi a ne bucura mai mult.

❖ Pentru artă şi stăruință puține lucruri sunt irealizabile.

❖ Bunătatea este în puterea noastră; pasiunea – nu.

❖ Încrederea în tine însuți e prima condiție obligatorie pentru inițiativele mărețe.

❖ Dovada ne arată în ce direcție ar trebui să ne concentrăm îndoielile.

❖ Gândindu-se îndelung la unele opere, publicul învață să gândească despre ele corect.

❖ Dacă n-ar fi imaginația, în brațele slujnicei ne-am simți la fel de fericiți ca şi-n brațele unei ducese.

❖ Dacă durerea nu ar fi urmată de plăcere, cine ar suporta-o?

❖ Dacă amicul tău afirmă că între virtute şi viciu nu este nicio diferență, ar fi bine ca după plecarea lui să verifici numărul linguriților.

❖ Dacă scrii a doua oară despre acelaşi subiect, te vei contrazice vrând-nevrând.

❖ Dacă nu aveţi nicio ocupaţie, evitaţi singurătatea; dacă sunteţi singur, nu pierdeţi timpul.

❖ Dacă doriţi să jigniţi o persoană puţin educată, nu o numiţi ticăloasă; mai bine spuneţi-i că-i prost crescută.

❖ Dacă vrei să iubeşti mult timp, iubeşte cu raţiunea, nu cu inima.

❖ Dacă omul nu-şi face cunoştinţe în viaţă, la un moment dat se va trezi singur.

❖ Dacă o persoană este obosită de Londra, înseamnă că este obosită de viaţă.

❖ Dacă un tânăr sau un bărbat de vârstă medie nu-şi poate aminti, la plecare, unde şi-a lăsat pălăria, nimeni nu va remarca acest lucru, dar dacă se va întâmpla la fel cu un bărbat de o vârstă respectabilă, oamenii vor ridica din umeri şi vor spune: „Da, cu memoria stă într-adevăr cam prost."

❖ Există oameni care toată viaţa nu se pot desprinde de tinereţea lor.

❖ Există oameni cu care am rupe definitiv relaţiile, dar nu vrem ca ei să facă acelaşi lucru.

❖ Dorinţele sunt necesare pentru ca viaţa să fie mereu în mişcare.

❖ Viaţa este acea pastilă pe care nu o poţi înghiţi dacă nu e poleită cu aur.

❖ Viaţa este un marş de la o dorinţă la altă dorinţă, şi nu de la o posesiune la posesie.

❖ A trăi înseamnă a progresa continuu.

❖ Invidia este o necesitate permanentă a raţiunii, care cedează rareori la tratamentul prin cultură şi filozofie.

❖ „Mâine" este un mare mincinos, iar minciuna lui nu pierde niciodată farmecul noutăţii.

❖ Ziua de mâine este un hoţ bătrân care va fi şti întotdeauna cum să ne însoţească.

❖ A pune întrebări este un obicei prost într-o discuţie dintre doi gentlemeni.

❖ Legea este manifestarea supremă a înţelepciunii umane, care foloseşte experienţa oamenilor în beneficiul societăţii.

❖ Cel ce ştie să fie atent, ştie să reţină.

❖ Dificultatea este adesea copilul trândăvelii.

❖ O poveste fascinantă este rareori întrutotul adevărată.

❖ Cunoştinţele sunt de două feluri. Fie cunoaştem singuri subiectul, fie ştim unde putem găsi informaţii despre el.

❖ Cunoaşterea subiectului este pentru poet ce este rezistenţa materialului pentru arhitect.

❖ Dintre toate tipurile de zgomote, muzica este cel mai puţin neplăcut.

❖ Irlandezii sunt oameni cinstiţi: nu se vorbesc de bine unul pe altul.

❖ Arta aforismului nu constă atât în exprimarea unei idei originale sau profunde, cât în capacitatea de a exprima, în câteva cuvinte, o idee accesibilă şi utilă.

❖ Adevărul este ca o vacă ce nu dă lapte scepticilor, dar care le oferă alternativa de a mulge taurii.

❖ Adevăratul cost al ajutorului este întotdeauna direct dependent de felul în care acest ajutor este acordat.

❖ Satisfacţia unei laude este reală în cazul în care ea repetă cu voce tare ceea ce ne şopteşte nouă mândria la ureche...

❖ Orice autor se poate aştepta să fie lăudat, însă biograful poate doar spera că va reuşi să nu fie certat.

❖ Fiecare din noi este leneş sau speră să devină.

❖ Orice persoană are dreptul să spună ceea ce crede adevărat şi oricare altă persoană are dreptul de a-l contrazice. Martiriul - iată criteriul.

❖ Oricât de repede ar zbura timpul, el se mişcă foarte încet pentru cineva care doar urmăreşte mişcarea.

❖ De obicei, antipatia reciprocă este o consecinţă directă a simpatiei care se întrezăreşte.

❖ De regulă, bărbatului îi place mai mult să vadă masa pusă de prânz, decât să asculte cum vorbeşte nevasta greceşte.

❖ Castrarea reprezintă eliminarea unor părţi obscene din carte.

❖ Calomnia este răzbunarea laşilor.

❖ Când se întâlnesc doi englezi, încep să discute despre vreme.

❖ Când mă flatează cel pe care-l flatează toţi, sunt fericit cu adevărat.

❖ Când un bărbat spune că femeia i-a oferit plăcere, el nu se referă la o conversaţie.

❖ Când un bărbat care a fost foarte nefericit în căsătorie se recăsătoreşte imediat după moartea soţiei sale, e vorba despre triumful speranţei asupra experienţei.

❖ Atunci când un măcelar spune că inima lui sângerează pentru patrie, el ştie ce spune.

❖ Atunci când o persoană ştie că în două săptămâni va fi spânzurat are parte de o remarcabilă capacitate de concentrare a gândurilor.

❖ Vinul roşu este băutură pentru băieţi, iar vinul de porto, pentru bărbaţi; cel care vrea să fie erou trebuie să bea coniac.

❖ Frumuseţea fără bunătate moare nerevendicată.

❖ Cifrele rotunde mint întotdeauna.

❖ Cine laudă pe oricine, nu laudă pe nimeni.

❖ Cine vrea să treacă cinstit prin viaţă trebuie să aibă în vedere, la tinereţe, că va ajunge bătrân, iar la bătrâneţe să-şi aducă aminte că a fost cândva tânăr.

❖ Este mai uşor să suporţi răul decât să-l provoci cuiva; din acelaşi motiv, este mai uşor să te simţi înşelat decât să nu ai încredere.

❖ Fățărnicia nu este un fel de a obține plăcere.

❖ Logica este arta de a ajunge la o concluzie neaşteptată.

❖ Calul capabil să numere până la zece este un cal remarcabil, dar nu şi un matematician remarcabil.

❖ Mai bine să trăieşti bogat decât să mori bogat.

❖ Dragostea este înțelepciunea prostului şi prostia înțeleptului.

❖ Curiozitatea este una dintre cele mai indiscutabile şi evidente proprietăți ale unui intelect puternic.

❖ Oamenii sunt mai constanți în ură decât în dragoste.

❖ Oamenii nu bănuiesc greşelile pe care nu le comit.

❖ Oamenii citesc rareori cărțile pe care le-au primit în dar.

❖ Oamenii vor face orice doar pentru a avea posibilitatea să vorbească despre ceea ce fac.

❖ Credeți-mă: să ne rănim cu adevărat putem doar noi înşine.

❖ Bărbații ştiu că femeile le sunt superioare şi, prin urmare, le aleg pe cele mai slabe şi mai ignorante. Dacă ar gândi altfel, nu le-ar fi frică de femei care ştiu tot atât de mult ca şi ei.

❖ Muzica este unica plăcere senzuală şi nevinovată.

❖ Ne place să privim dincolo de frontierele pe care nu intenționăm să le trecem.

❖ Suntem înclinați să credem în cei pe care nu-i cunoaştem, pentru că nu ne-au mințit niciodată.

❖ Şoarecele este un animal în fața căruia o mulțime de femei îşi pierd cunoştința.

❖ Speranța este un fel de fericire şi poate unica fericire posibilă în această lume.

❖ Trebuie să fii idiot ca să nu scrii pentru bani.

❖ Pe cât de uşor îmi este să mă abțin, pe atât de greu îmi este să fiu cumpătat.

❖ Imaginația noastră este alimentată nu de plăcere, ci de speranță.

❖ Nici nu te gândi să pleci din această lume înainte ca lumea să-ți regrete plecarea.

❖ Indiferent de motivul pentru care ai fost insultat, este mai bine să nu dai atenție insultei, pentru că prostia este rareori capabilă de indignare, iar mânia o pedepseşti cel mai bine disprețuind-o.

❖ Unii şmecheri îşi aleg soții mai prostuțe, sperând să le comande - şi dau întotdeauna greş.

❖ Nu poți să urăşti un om pe care-l poți lua în derâdere.

❖ În lume găseşti puțini oameni cărora tirania nu le-a provocat încântare.

❖ Nenorocirea îl face pe om mai înțelept, cu toate că nu-l înnobilează.

❖ Nu există pe lume o ocupație mai nevinovată decât aceea de a face bani.

❖ Nimic nu este suficient de mărunt pentru o făptură atât de măruntă ca omul.

❖ Nicăieri nu simți atât de tare inutilitatea speranțelor umane ca într-o bibliotecă publică.

❖ Nimeni nu a atins măreția prin imitație.

❖ Nimeni nu ar mai avea nimic de făcut, dacă ar nega din prima toate obiecțiile.

❖ Nimic nu promovează modestia aşa cum o face conştiința propriei importanțe.

❖ Cei nefericiți sunt lipsiți de compasiune.

❖ Legământul este o capcană pentru virtute.

❖ Lauda obişnuită se dă cu împrumut, iar linguşeala se face cadou.

❖ El a fost atât de politicos cu toți şi în toate, încât nimeni nu i-a fost recunoscător pentru aceasta.

❖ El a fost prost într-un fel nemaivăzut şi, de aceea, mulți l-au declarat mare.

❖ El este ateu la fel ca şi un câine; cu alte cuvinte, el nu s-a gândit niciodată la aşa ceva.

❖ Calitatea de bază a omului este capacitatea de a se înfrunta pe sine însuşi.

❖ De pe urma respirației putrede a criticilor nu s-a sufocat încă niciun geniu.

❖ De la un om pe care nu-l poți înveseli, nu te poți aştepta la fapte bune.

❖ A simți propria superioritate intelectuală îți dă o asemenea satisfacție, încât nu se va găsi niciun om inteligent care să-şi dea inteligența pe avere, oricât de mare ar fi aceasta din urmă.

❖ Patriotismul este ultimul refugiu al ticălosului.

❖ Recitiți-vă propriile scrieri şi dacă veți găsi versuri scrise perfect, ştergeți-le fără milă.

❖ Supărarea poate fi înlăturată prin orice mijloace, cu excepția alcoolismului.

❖ Trist, dar adevărat: acum ştiu aproape la fel de mult pe cât ştiam la optsprezece ani.

❖ Scriitorii – iată adevărata măreție a unei națiuni.

❖ Scriitorul este talentat dacă poate reprezenta noul ca pe ceva obişnuit şi obişnuitul ca pe ceva nou.

❖ Este rău atunci când o persoană e lipsită de inteligență; dar e de două ori mai rău, atunci când este lipsită de suflet.

❖ Din dragoste se căsătoresc, de obicei, doar oamenii slabi.

❖ Credeți-mă, dacă o persoană vorbește despre nenorocirile sale, atunci acest lucru îi oferă o anumită plăcere - căci adevărata durere este trăită în tăcere.

❖ La fel cum pacea este scopul războiului, tot astfel petrecerea este scopul final al muncii.

❖ Vreau să râd cu cel înțelept şi să iau cina cu cel bogat.

❖ Atâta timp cât autorul este în viață, îi judecăm posibilitățile după cele mai proaste cărți; şi numai după ce moare - după cele mai bune.

❖ Protectorul este acela care privește cu indiferență la cel care se înecă şi care îi dă o mână de ajutor atunci când acesta ajunge la mal.

❖ Cu adevărat principiali sunt oamenii cei mai lipsiți de simțul practic.

❖ Promisiunile autorilor sunt la fel ca jurămintele îndrăgostiților.

❖ *Paradisul pierdut* este o carte pe care dacă o închizi o dată, este foarte dificil s-o mai deschizi a doua oară.

❖ Lauda şi linguşeala - două gazde primitoare; doar că prima îşi serveşte oaspetele din belşug, iar cea de-a doua îl îmbată.

❖ Lumea este astfel construită, încât despre libertate strigă cel mai tare supraveghetorii sclavilor.

❖ Poetul poate cânta multe femei cu care se teme să se căsătorească.

❖ Trăiesc o viață în petreceri nu atât pentru că iubesc societatea, cât pentru că mă evit pe mine însumi.

❖ Superioritatea unor oameni e chestie pur întâmplătoare. Ei sunt mari pentru că cei care-i înconjoară sunt prea mici.

❖ Prejudecățile nu au cauze raționale şi, de aceea, ele nu pot fi respinse prin argumente raționale.

❖ Exemplul are întotdeauna o influență mai puternică decât predica.

❖ Explicațiile sunt de multe ori necesare - doar că e vorba de o necesitate obligatorie.

❖ Natura a înzestrat femeia cu o putere enormă şi, de aceea, nu este surprinzător faptul că legile îi limitează această putere.

❖ Motivul nenorocirilor noastre nu constă în lovitura strivitoare a destinului, ci în micile probleme de zi cu zi.

❖ Cererea adresată de cei timizi, de oamenii neîncrezători în sine, este uşor de respins, întrucât petiționarul pune singur la îndoială oportunitatea acesteia.

❖ Ar fi bine ca măcar unii să fie fericiți, şi nu nimeni, aşa cum s-ar fi întâmplat în cazul instaurării egalității depline.

❖ Lanțurile obiceiului sunt în genere prea slabe pentru a fi simțite, până în momentul în care devin prea puternice pentru a mai fi rupte.

❖ Discuția dintre un bătrân şi un tânăr se termină de obicei în dispreț şi milă venite din ambele părți.

❖ Diversitatea este o sursa inepuizabilă de plăcere.

❖ Conversația cea mai de succes este cea ale cărei detalii se uită a doua zi.

❖ Ambiția este mai arogantă decât orbirea; ea nu ne ascunde eşecurile proprii, ci ne convinge doar că aceste eşecuri nu se văd dintr-o parte.

❖ Fericirea în familie este limita celor mai ambițioase gânduri.

❖ Supărarea este una din formele huzurului.

❖ Dicționarele sunt la fel ca ceasurile. Chiar şi cele mai rele sunt mai bune decât nimic şi chiar şi de la cele mai bune nu te poți aştepta la precizie absolută.

❖ Sfatul este ofensator nu pentru că ne arată o greşeală pe care n-am observat-o, ci pentru că alții, se pare, ne cunosc nu mai puțin decât noi înşine.

❖ S-ar părea că tot ceea ce s-a făcut cu pricepere, s-a făcut uşor – oare din acest motiv mâna artistului iscusit rămâne în umbră?

❖ Vârsta a treia este, de obicei, vârsta laudelor şi a predispoziției către exagerare a evenimentelor şi acțiunilor din trecut.

❖ Merită oare viața să fie trăită? Aceasta este o întrebare pentru embrioni, nu pentru bărbați.

❖ Ruşinea este frica față de oameni, conştiința este frica față de Dumnezeu.

❖ Căsătoria ascunde în sine o mulțime de suferințe, dar celibatul nu ascunde în sine nicio plăcere.

❖ Fericirea nu înseamnă nimic, dacă nu ai cu cine să o împarți şi foarte puțin, dacă nu stârneşte invidia.

❖ Deoarece pe timpuri puteau scrie doar bărbații, toate nenorocirile din lume au fost atribuite femeilor.

❖ Acolo unde încep secretele, nu mai rămâne mult până la minciună.

❖ Pe cei cu care am împărțit bucuria ni-i amintim cu plăcere; iar pe cei cu care am îndurat greutățile împreună – cu tandrețe.

❖ Ceea ce este scris fără efort este citit, de obicei, fără plăcere.

❖ Ceea ce nu poate fi corectat, nu trebuie să fie nici deplâns.

❖ Numai riscându-ne onoarea, putem dobândi onoruri.

❖ Cel pe care autorul îl întreabă ce crede despre cartea sa este supus torturii şi nu e obligat să spună adevărul.

❖ Cel care nu simte durerea, nu crede în existența ei.

❖ Cel ce se subestimează, subestimează şi pe alții, şi cade astfel în depresie.

❖ Am două motive foarte serioase pentru a nu publica lista abonaților mei: în primul rând, am pierdut toate numele; iar în al doilea rând, mi-am pierdut toți banii.

❖ Oferim exact atât respect cât ni se cere.

❖ Plăcerea pe care ne-o oferă un interlocutor bun nu depinde nici de cunoştințele, nici de virtuțile acestuia.

❖ Deştept vrea să fie oricine; cei ce nu reuşesc umblă cu şiretlicurile aproape tot timpul.

❖ O nepăsare încăpăţânată - iată ultimul refugiu al vinovăţiei.

❖ Să-ţi păstrezi propriul secret este un lucru înţelept, dar să aştepţi să-l păstreze şi alţii este un lucru stupid.

❖ Citatele din autorii antici sunt parola oamenilor învăţaţi din întreaga lume.

❖ Omul este dispus să se plângă de nerecunoştinţa celor care l-au depăşit.

❖ Omul se va supune oricărei puteri care-l va elibera de tirania bunului plac şi a întâmplării.

❖ În nenorocire, omului i se pare întotdeauna că îl compătimiţi prea puţin.

❖ Omul ar prefera ca despre el să se vorbească o sută de neadevăruri, decât un singur adevăr neplăcut.

❖ Omul care stă în gazdă la altul o săptămână, îl transformă pe acesta într-un sclav, timp de o săptămână.

❖ Omul care nu se iubeşte, nu merită nici dragostea noastră.

❖ Cu cât cunosc mai bine oamenii, cu atât aştept mai puţin de la ei. De aceea, acum este mai uşor decât înainte să obţină laude din partea mea.

❖ Cu cât avem mai puţine neajunsuri, cu atât suntem mai îngăduitori cu neajunsurile altora.

❖ Onestitatea fără erudiţie este slabă şi lipsită de sens, dar erudiţia fără onestitate este foarte periculoasă.

❖ Ce altceva este istoria omenirii, dacă nu o povestire lungă despre idei nerealizate şi speranţe neîmplinite?

❖ Pentru a-ţi întări argumentul, trebuie să ridici vocea.

❖ Voi lupta pentru a vedea suferinţele lumii, întrucât priveliştea aceasta este absolut necesară fericirii.

❖ Trăiesc ca să scriu şi scriu ca să trăiesc.

❖ Nu mi-aş dori să trăiesc cu un om care minte când este treaz şi căruia trebuie să-i torni un păhărel pentru a scoate adevărul din el.

❖ Nu cunosc nimic altceva mai plăcut şi mai instructiv decât compararea experienţei cu speranţa sau observarea diferenţei dintre idee şi realitate.

❖ Niciodată nu am avut dorinţa de a discuta cu un om care scrie mai mult decât citeşte.

❖ Mai degrabă o să-i încredinţez banii mei unui ciunt care nu poate fura fiziceşte, decât unui om cu cele mai înalte principii.

❖ Nu pot suporta omenirea, pentru că mă consider unul dintre cei mai buni reprezentanţi ai ei şi ştiu că nu ştiu nimic.

❖ Limba este haina gândurilor.

Immanuel Kant
(1724–1804)

Filozof, fizician şi matematician german.

A avut parte de o educaţie clasică. Şi-a făcut studiile la Facultatea de Teologie a Universităţii din Königsberg. Tot aici, a obţinut titlul de profesor. În anul 1794, a devenit membru al Academiei de Ştiinţe din Petersburg.

Între anii 1747 şi 1755, a elaborat ipoteza cosmogonică a formării sistemului solar din nebuloasă primară (Istoria generală a naturii şi teoria universului). În cadrul „filozofiei critice", elaborate din anul 1770, Kant a pledat împotriva dogmatismului în metafizica deductivă şi a scepticismului prin doctrina dualistă a „lucrului în sine" incognoscibil (sursa de percepţii obiectivă) şi a fenomenelor cognoscibile ce formează sfera experienţei posibile infinite (Critica raţiunii pure, Critica raţiunii practice, Critica puterii de judecare).

Potrivit lui Kant, timpul trebuie înţeles ca o însuşire a subiectului uman, şi nu ca o trăsătură primordială a lucrurilor din lume. Timpul trebuie înţeles ca formă apriori a sensibilităţii noastre. În Teoria cunoaşterii, Kant pune accentul pe noţiunea de intuiţie. În Estetica transcendentală, Kant examinează problema sensibilităţii şi a contemplării, izolând aceste noţiuni în procesul de cunoaştere a obiectului. Principiul fundamental al eticii lui Kant, bazată pe noţiunea de datorie, este imperativul categoric. Doctrina lui Kant despre antinomiile raţiunii teoretice a jucat un rol important în dezvoltarea dialecticii.

Kant a murit la 12 februarie 1804 şi este înmormântat la Königsberg (astăzi, Kaliningrad, în Federaţia Rusă).

- În căsătorie, un cuplu trebuie să formeze un fel de personalitate morală unică.
- Cea mai mare plăcere senzuală, care nu conţine nici urmă de dezgust, este odihna sănătoasă de după muncă.
- A face apel la curaj înseamnă a-l inspira pe jumătate.
- Tot ce spunem trebuie să fie veridic, dar asta nu înseamnă că orice adevăr trebuie să fie spus în public.
- Toată cultura şi arta care înfrumuseţează omenirea sunt rezultate ale nesociabilităţii.
- Geniul este talentul de a descoperi ceea ce nu poate fi învăţat sau studiat.
- Prostia este un handicap fără leac.
- Virtutea înseamnă prezenţa curajului şi a vitejiei, fapt care presupune şi existenţa unui duşman.
- Datoria! Un cuvânt remarcabil care nu conţine în sine nimic măgulitor pentru oameni.
- Viaţa oamenilor, petrecută doar în distracţii, fără raţiune şi morală, nu are nicio valoare.
- Tribunalul pe care omul îl simte în el este conştiinţa. Conştiinţa este adaptarea acţiunilor noastre la cerinţele acestui tribunal.
- Când dreptatea piere, nu mai există nimic ce ar putea da preţ vieţii omului.

❖ Când mințim, roşim. Dar nu roşim de fiecare dată când mințim. De multe ori roşim atunci când ne este ruşine pentru neruşinarea celor care ne învinuiesc.

❖ Frumusețea unui gest este apreciată când acesta este făcut uşor şi fără efort.

❖ Cel care a scăpat de excese, a scăpat şi de mizerie.

❖ Oamenii ar fugi unul de altul dacă s-ar vedea unul pe altul în lumina maximei sincerități.

❖ E de datoria mea - aceasta este unica motivație morală.

❖ A fi responsabil față de sine înseamnă a-ți respecta propria demnitate.

❖ Repudierea propriilor convingeri este un act continuu.

❖ Nu este bine să oferim întotdeauna copiilor recompense. Astfel ei pot deveni egoişti şi li se dezvoltă credința că orice lucru se poate vinde sau cumpăra.

❖ Munca este cea mai bună metodă de a savura viața.

❖ Persoanele a căror viață are un preț se tem de moarte cel mai puțin.

❖ Suferința este un impuls către acțiune.

❖ Etica este filozofia convingerii.

Gotthold Ephraim Lessing
(1729–1781)

Scriitor şi filozof german, reprezentant de seamă al iluminismului german. Spirit critic lucid, pătrunzător, caracter onest, optimist şi independent, temperament viguros şi combativ, Lessing, împreună cu Goethe şi Schiller, a îndrumat viața culturală germană într-o nouă direcție.

Lessing s-a născut la 22 ianuarie 1729, în oraşul Kamenz, Saxonia, în familia unui pastor luteran. Face studii de teologie şi de medicină la Universitatea din Leipzig; în această perioadă s-a simțit atras de literatura antică, filozofie şi de teatru. Prima lui operă dramatică, „Tânărul savant" a fost pusă în scenă de trupa teatrală a actriței Carolina Neyber. În următorii trei ani locuieşte la Berlin. Devine critic şi scriitor faimos, editează o revistă de teatru, scrie articole critice pentru „Vossische Zeitung", traduce piese.

În 1751–1752, obține titlul de magistru la Universitatea din Wittenberg. Se întoarce la Berlin, unde continuă să scrie opere critice. Şi-a dobândit faima grație imparțialității şi a puterii sale de convingere.

Opera lui, Scrieri, în şase volume, conține, pe lângă epigrame şi poezii publicate pe ascuns, şi o serie de scrieri critice şi dramatice. În anul 1758, împreună cu filozoful Mendelssohn, a fondat revista „Scrisori despre literatura contemporană". Colaborarea în cadrul revistei nu a durat mult, dar a influențat enorm tendințele literare. În anul 1760, Lessing s-a mutat la Wrocław, în Polonia, şi a devenit secretar al generalului von Tanentzien. În această perioadă, Lessing a colectat materiale pentru Laocoon, a studiat lucrările lui Spinoza, şi a început lucrul asupra celei mai bune sale comedii, Minna von Barnhelm. În anul 1767, Lessing a activat în calitate de consultant literar al Teatrului Național German, care fusese creat recent la Hamburg. În anul 1772, a publicat cea mai semnificativă dintre dramele sale, Emilia Galotti. Mai târziu, el s-a întors la arta scenică şi a scris poemul dramatic Nathan cel Înțelept – cea mai cunoscută dintre toate piesele lui.

❖ Majoritatea oamenilor ascultă cu plăcere povestiri despre fantome în timpul zilei, dar seara, aceleaşi povestiri, le ascultă cu teamă.

❖ A fi la un pas de un ţel sau a nu te îndrepta deloc spre el sunt unul şi acelaşi lucru.

❖ Femeia este uneori mult mai ageră decât bărbatul.

❖ Înţelepciunea oamenilor din vechime a constat în capacitatea lor de a respecta în toate măsura.

❖ Cea mai mare greşeală în educaţie este că tinerii nu sunt învăţaţi să gândească independent.

❖ Cuvântul „aproape" este foarte folositor, deoarece poate fi folosit când oamenii vor să spună şi să nu spună, în acelaşi timp, ceva anume.

❖ Imaginaţia... se aseamănă cu faptele noastre, iar dacă aceste fapte corespund cu ceea ce numim datoria noastră, sau virtutea, atunci imaginaţia nu face decât să sporească liniştea şi bucuria din noi.

❖ Educaţia nu oferă omului nimic din ceea ce n-ar putea obţine şi singur, dar astfel, obţine mai repede şi mai uşor.

❖ Cea mai mare laudă pentru un artist este atunci când uiţi de toate laudele uitându-te la creaţia lui.

❖ Eroul este un bărbat care cunoaşte lucruri mai de preţ decât viaţa, un bărbat care îşi dedică viaţa slujirii statului, iar pe sine însuşi, slujirii celorlalţi.

❖ Un cal iute poate cădea acolo unde un măgar precaut merge drept.

❖ Dacă oamenii s-ar gândi mereu la rezultatul acţiunilor lor, nu ar mai întreprinde nimic.

❖ Chiar dacă un sfat bun vine de la un prost, el trebuie să fie pus în practică tot de unul deştept.

❖ Dacă ţi se întâmplă să auzi despre nerecunoştinţa crasă a cuiva, limpezeşte mai întâi cum trebuie toate aspectele acelei situaţii şi doar după aceea să tragi concluzia cu privire la un astfel de reproş ruşinos. Adevăraţii făcători de bine reproşează rar cuiva lipsa de recunoştinţă, ba chiar îmi place să cred, spre cinstea acestor oameni, că n-o fac niciodată. Iar binefăcătorii animaţi de ambiţiile lor mărunte trebuie să-şi facă singuri reproşuri că în loc de recunoştinţă au parte de lipsa acesteia.

❖ Sunt foarte puţine glasuri care nu devin insuportabile în situaţii tensionate; iar mişcările repezi, furtunoase sunt arareori nobile.

❖ Oamenii răi caută întotdeauna locuri mai întunecate tocmai pentru că sunt răi. Şi ce dacă se ascund de toată lumea? Conştiinţa care ne acuză e mai importantă decât lumea întreagă.

❖ Vorbirea elegantă, bogată, ceremonioasă este incompatibilă cu sentimentul. Ea nu serveşte expresiei lui autentice şi nici nu o poate stârni. Dar sentimentul se mulţumeşte cu cuvintele şi expresiile cele mai simple, obişnuite, ba chiar vulgare.

❖ Trăirea adevărată este lucrul cel mai problematic al talentului unui actor.

Ea poate fi prezentă când nu este observată şi, invers, poate fi presupusă acolo unde lipseşte cu desăvârşire.

❖ Să îndeplineşti obligaţiile care decurg din prietenie e ceva mai greu decât să te entuziasmezi de existenţa acesteia.

❖ Ce departe este actorul care înţelege un pasaj, de acela care îl trăieşte!

❖ Ce păcat că nu putem desena direct cu ochiul! Câte de multe se pierd pe drumul cel lung de la ochi, trecând prin mână, până la pensulă!

❖ Când suntem minunaţi, suntem astfel şi fără podoabe.

❖ Frumuseţea sufletului dă farmec chiar şi unui aspect prizărit, la fel cum neruşinarea sufletească pune pe înfăţişarea cea mai atrăgătoare şi pe cele mai arătoase părţi ale corpului o amprentă care trezeşte în noi un dezgust inimaginabil.

❖ Care dintre înţelepţi nu-şi închipuie doar că e înţelept?

❖ Cine îşi caută prieteni, merită să şi-i găsească. Cine nu are prieteni, nu i-a căutat niciodată.

❖ „Cine să vrea să scrie despre tine, când nimeni nu vrea să te privească", spune un vechi epigramist despre un om neruşinat.

❖ Cine nu-şi pierde minţile în anumite situaţii, înseamnă că nu are ce pierde.

❖ Dragostea trebuie să fie dezinteresată.

❖ Oamenii nu sunt întotdeauna ce par.

❖ Oamenii care recunosc că au rătăcit pe cărări interzise nu pot fi peste măsură de aspri. Dar nici nu ar trebui. Fiindcă nu obstacolele ridicate de virtute în faţa iubirii sunt importante, ci să ştii să ierţi slăbiciunea omenească a acelora care au lăsat în urmă aceste obstacole şi să analizezi cu raţiune urmările care decurg din acestea.

❖ Visătorul determină adesea în chip corect viitorul, dar nu are răbdare ca acesta să vină la vremea lui. El vrea ca prin forţele sale să-l aducă în prezent. Ceea ce natura ar face posibil într-o mie de ani, el vrea să vadă realizat în timpul vieţii lui.

❖ Viaţa este un ceas cu pendul ale cărui greutăţi sunt banii, iar pendulul – femeia.

❖ Un lucru nu poate fi măreţ dacă nu este adevărat.

❖ Să te dedai avânturilor evlavioase
E infinit mai simplu, decât să faci un bine.

❖ Află că omul slab, chiar dacă uneori
Nici măcar nu ştie asta, cu plăcere
Se-afundă într-o trândăvie exaltată,
Doar fapte bune nu cumva să facă.

❖ Nu toţi cei care râd de lanţuri sunt liberi.

❖ Unii oameni sunt faimoşi, iar alţii merită să fie faimoşi.

❖ Lipsa dorinței de a fi dator persoanei dragi cu dragostea ta e o mândrie de neiertat.

❖ Oare credeți că Rafael ar fi devenit un geniu dacă s-ar fi născut fără mâini?

❖ Niciun popor din lume nu a fost înzestrat cu vreo calitate privilegiată în raport cu alt popor.

❖ Nimic nu face viața atât de expresivă ca gesturile, mai ales în timpul frământărilor sufleteşti. Fără gesturi, chiar şi cea mai frumoasă față este lipsită de expresie.

❖ Iubirea care nu se teme că poate atrage disprețul persoanei iubite este măruntă.

❖ O femeie nu va recunoaşte niciodată farmecul altei femei.

❖ Şi aşteptarea bucuriei tot bucurie se numeşte.

❖ Grația fermecătoare este frumusețea în mişcare şi, de aceea, pictorul o surprinde cu mai mare dificultate decât poetul.

❖ Stafia lui Hamlet îi poate speria pe toți, indiferent dacă este vorba de oameni credincioşi sau necredincioşi.

❖ Inima plină de dragoste nu poate cântări argumente.

❖ La fel cum un compliment este rareori lipsit de fățărnicie, la fel şi vulgaritatea conține uneori o doză oarecare de adevăr.

❖ Să cazi în plasa viciului din ignoranță e una, dar să te afunzi conştient în el e cu totul altceva.

❖ Acțiunile succesive ca atare nu pot deveni obiecte ale picturii; aceasta ar trebui să se mulțumească cu acțiuni sau corpuri simultane care, prin poziția lor, fac astfel încât acțiunea să fie presupusă.

❖ Natura intenționa să facă din femeie vârful creației sale, doar că lutul s-a dovedit a fi prea moale pentru această creație.

❖ Poți prinde o pasăre, dar nu poți face din colivia ei un loc mai plăcut decât libertatea.

❖ Egalitatea este cel mai ferm teren pentru dragoste.

❖ Este trist să te bucuri de unul singur.

❖ Oare să râzi este un rău? Oare nu poți râde păstrându-ți seriozitatea? Omul îşi păstrează rațiunea tocmai grație râsului.

❖ Când conversăm, rareori facem dovada calităților pe care le avem, mai degrabă dezvăluim calități care ne lipsesc.

❖ Un actor înțelept niciodată nu-şi va împinge rolul mai departe decât este necesar şi în dauna altor roluri.

❖ Binele cel mai mic din viața omului este bogăția, iar cel mai mare este înțelepciunea.

❖ Cel mai domol dintre oameni, dacă nu-şi pierde din vedere scopul, merge mai repede decât cel lipsit de orice scop.

❖ Cel mai înveterat ticălos va căuta să se justifice şi să convingă şi pe alții

de faptul că crima comisă de el nu este atât de gravă, fiind condiționată de necesitate.

❖ Soldatul trebuie să lupte în numele patriei sau din dragoste pentru ceva pentru care merită să mergi la luptă. A sluji fără scop, azi aici, mâine acolo, înseamnă să fii calfă de măcelar şi nimic mai mult.

❖ Împotriviți-vă, rătăciți-vă, greşiți, dar, pentru Dumnezeu, gândiți, chiar dacă strâmb, cu capul vostru.

❖ Ruşinea poate fi oportună oricând, dar nu şi atunci când este vorba de recunoaşterea propriilor greşeli.

❖ Superstițiile cu care am crescut rămân cu noi chiar şi după ce am ajuns să le cunoaştem.

❖ A ne considera mai mult sau mai puțin fericiți decât suntem în realitate reprezintă o eroare tipică tinereții.

❖ Ceea ce a fost o dată publicat, devine patrimoniu veşnic al omenirii.

❖ Mai bine să tolerezi o nedreptate, decât s-o comiți.

❖ Lucruri bune şi foarte bune devin plictisitoare dacă se repetă în fiecare zi.

❖ Pictorii pictează cu ochii dragostei şi trebuie judecați tot cu ochii dragostei.

❖ Omul este totuşi mai aproape de un alt om, decât un înger.

❖ Cu cât este mai frumoasă, cu atât femeia trebuie să fie mai cinstită, deoarece doar prin cinste ea poate să se opună acelui rău pe care îl poate face frumusețea ei.

❖ Eu de mult socoteam că palatul nu este locul potrivit pentru un poet care trebuie să studieze natura. Dar dacă luxul şi eticheta îi transformă pe oameni în maşini, atunci datoria poetului este să facă oameni din aceste maşini.

❖ O otravă care nu are un efect instantaneu nu devine mai puțin periculoasă.

Georg Christoph Lichtenberg (1742–1799)

Fizician, publicist, scriitor şi critic teatral german.

S-a născut în oraşul Ober-Ramstadt. A absolvit Universitatea din Göttingen, unde a predat fizica din anul 1769. Georg Christoph Lichtenberg a fost denumit un „Swift german". În anul 1794, a devenit membru de onoare al Academiei de Ştiințe din Petersburg. Lichtenberg este cunoscut şi pentru cercetările sale în domeniul electricității şi magnetismului. A descoperit modul de utilizare a prafului electric şi, în anul 1777, procesele de bază ale fotocopierii. În anul 1778, a introdus primele noțiuni de „electricitate pozitivă şi negativă". A examinat procesul descărcării prin scânteie. A scris, de asemenea, lucrări în domeniul matematicii, meteorologiei, geodeziei. Printre operele lui sunt: Comentarii la gravurile în cupru ale lui Hogarth (1794–1799), Inscripțiile pe gravuri în cupru ale lui Hodoveţki, Aforisme (1762–1799). În lucrarea sa Aforisme, a pledat împotriva iobăgiei, a fărâmițării politice, a acceptat ideile Revoluției Franceze, a pledat pentru arta realistă.

Georg Christoph Lichtenberg a murit la 24 februarie 1799, la Göttingen.

❖ Mulțumesc lui Dumnezeul pentru că m-a făcut ateist.

❖ Acumularea rapidă a cunoștințelor, fără participarea personală la procesul acumulării lor, nu este eficientă. Și erudiția poate produce doar frunze și niciun fel de fruct.

❖ Cuvântul „erudit" conține uneori doar ideea că cineva a fost foarte instruit, dar nu și pe aceea că acesta a și învățat ceva.

❖ Fericirea supremă, pentru care mă rog cerului în fiecare zi, e să fiu depășit în cunoștințe doar de oamenii înțelepți și virtuoși.

❖ Dacă te vezi prin ochii altcuiva, nu doar că ajungi să te iubești, dar să te și urăști.

❖ Educația este un fel de naștere.

❖ Zece fraze care au afectat rațiunea sunt mai ușor de tolerat decât o frază care a afectat inima.

❖ Mormântul este cea mai solidă cetate care ne poate proteja de loviturile destinului.

❖ Sursa universală a fericirii noastre este încrederea în faptul că lucrurile care ne înconjoară sunt așa cum credem noi.

❖ A trăi împotriva voinței este ceva îngrozitor, dar și mai îngrozitor ar fi să devii nemuritor fără să ți-o dorești.

❖ Un om mediocru se adaptează mereu la opinia dominantă și la moda dominantă, și consideră starea actuală de lucruri unica posibilă și se raportează pasiv la orice.

❖ Libertatea adevărată este cel mai bine caracterizată de abuzurile libertății.

❖ Fiecare din noi are felul său propriu de a greși, mai ales fiindcă, deseori, greșelile sunt rezultatul unei înțelegeri greșite.

❖ Cartea este o oglindă. Dacă în ea se uită o maimuță, reflecția nu poate fi a unui om.

❖ Roșesc oare oamenii în întuneric? De pălit sunt sigur c-o fac atunci când se sperie, dar de prima mă îndoiesc. Fiindcă ei pălesc numai pentru sine, dar de roșit o fac și pentru sine, și pentru ceilalți.

❖ Cel care are mai puțin decât își dorește trebuie să știe că are mai mult decât merită.

❖ Cel care nu înțelege nimic în afară de chimie, nu înțelege suficient nici chimia.

❖ Cum e stăpânul, la fel e și sluga.

❖ Omul care niciodată nu are timp, în general nu face nimic.

❖ Lumea există nu ca s-o cunoaștem, ci ca să ne educăm în ea.

❖ Mulți cred că virtutea constă mai degrabă în regretarea greșelilor, decât în îndreptarea lor.

❖ Trăim într-o lume în care un prost produce mai mulți proști decât câți înțelepți produce unul învățat.

❖ A şti în mod concret că nimeni nu este cu totul fericit este, poate, cel mai scurt drum către fericire.

❖ Aptitudinile noastre se dezvoltă tot mai mult şi, în cele din urmă, e posibil ca omul să poată fi în stare a îndeplini orice, fără să-şi dea seama că se transformă într-un animal gânditor. Raţionalitatea ne apropie de starea animală.

❖ Slăbiciunile nu ne mai dăunează din momentul în care suntem conştienţi de ele.

❖ Nu trebuie să te culci înainte de a-ţi aminti ce ai învăţat peste zi. Ceea ce înţeleg eu prin cuvântul „învăţat" se referă la încercarea de a-ţi lărgi orizontul ştiinţei cu o cunoştinţă folositoare oarecare.

❖ Oare trăgând pe roată un ucigaş nu comitem aceeaşi greşeală ca şi copilul care loveşte scaunul de care s-a izbit întâmplător?

❖ Nu-ţi forma o impresie prea sofisticată despre om, ci judecă-l simplu; nu-l considera nici prea bun, nici prea rău.

❖ Oare nu este straniu că oamenii se luptă atât de des pentru religie, dar atât de rar trăiesc conform cerinţelor ei?

❖ Un indiciu incontestabil al unei cărţi bune este că ea devine cu atât mai interesantă cu cât omul devine mai matur.

❖ Nu te abate nici măcar o zi de la ţelul urmărit - iată modalitatea de a lungi timpul, ba chiar o modalitate veritabilă, dar de care este foarte greu să ne folosim.

❖ Nimic nu este judecat atât de superficial precum caracterul unei persoane. Nicăieri întregul nu este mai puţin preţuit decât în acest caz, şi tocmai în asta şi constă esenţa unui caracter.

❖ În legătură cu ce anume trebuie să fie un om, nici cei mai buni dintre oameni nu ştiu ceva cu siguranţă; în legătură cu ce anume este el, se poate judeca după fiecare în parte.

❖ Oamenilor trebuie să le ceri servicii pe măsura posibilităţilor, şi nu conform propriilor dorinţe.

❖ Căutarea neajunsurilor mici este caracteristica veşnică a minţilor care fie se înalţă prea puţin deasupra mediocrităţii, fie deloc. Minţile înalte tac sau nu reacţionează la întreg, iar minţile cu adevărat măreţe îşi văd de treabă fără să judece pe nimeni.

❖ Este trist că intenţia oamenilor de a diminua răul produce şi mai mult rău.

❖ Sentimentul comun al ruşinii este întotdeauna un sentiment sincer. Îl simţi atunci când un om foarte apreciat, neştiind în faţa cui vrea să pozeze, devine ridicol.

❖ Primul pas al înţelepciunii este de a ataca totul, al doilea - de a suporta totul.

❖ A te da mai învăţat decât e cazul este unul din indiciile prostiei.

❖ Oamenii răi câştigă atunci când îi cunoşti mai bine, iar cei buni pierd.

❖ Să transformi un om prost într-un înțelept este la fel de greu cu a transforma plumbul în aur.

❖ Înainte de a judeca pe cineva, trebuie să vezi dacă nu e posibil să-i găsești o justificare.

❖ În lipsa altor mijloace, nu poți înțelege mai bine caracterul unui om ca testându-l cu ajutorul glumei care îl supără cel mai tare.

❖ Să nu te superi prea tare dacă cineva te-a acuzat pe nedrept, fiindcă uneori ești lăudat fără motiv.

❖ Cel care încearcă să facă totul deodată, nu face nimic.

❖ Gesturile slugarnice nu sunt întotdeauna făcute de sclavi.

❖ Modestul este pentru mine mai greu de tolerat decât lăudărosul. Omul care se laudă recunoaşte calitățile celui în față căruia se laudă, dar omul modest disprețuieşte pe cel în fața căruia îşi demonstrează modestia.

❖ Dacă îți ascunzi neajunsurile nu înseamnă că vei deveni mai bun; autoritatea noastră sporeşte doar când ne recunoaştem neajunsurile.

❖ Îndoiala trebuie să însemne doar vigilență, căci altfel devine periculoasă.

❖ Compasiunea este un fel de milă mai slabă.

❖ Ce ciudat: întotdeauna plouă exact când suntem la piață sau când punem rufele la uscat, iar obiectul cel mai necesar se află în cel mai îndepărtat buzunar.

❖ Acolo unde mai înainte erau hotarele ştiinței acum este centrul ei.

❖ Ceea ce ne pare straniu, arareori rămâne neexplicat.

❖ Omul îndrăgostit de sine are un avantaj – nu are prea mulți concurenți.

❖ Singurătatea trebuie căutată în oraşele mari.

❖ Mintea omului trebuie judecată după grija cu care ține cont de viitor sau de rezultatul activității sale.

❖ Îndoieşte-te de orice, chiar şi măcar o singură dată, şi nu exclude din acest proces nici axioma potrivit căreia „doi şi cu doi fac patru"

❖ De ce n-ar fi un ideal maxima: străduieşte-te să afli adevărul – acest lucru este mereu merituos, chiar dacă te rătăceşti pe acest drum.

❖ Ca să vezi un lucru nou, trebuie să faci ceva nou.

❖ Cunosc cum arată atenția de ochii lumii: este cel mai înalt grad de aiureală.

❖ Nu pot spune cu siguranță că va fi totul mai bine dacă va fi altfel, dar pot spune cu siguranță că totul trebuie să fi altfel dacă vrem să fie mai bine.

Mihail Vasilievici Lomonosov (1711–1765)

Savant rus, filozof fondator al Universității din Moscova.

Mihail Lomonosov s-a născut în satul Denisovka, gubernia Arhanghelsk, într-o familie de pescar. În copilărie, mergea împreună cu tatăl său în largul mării să prindă pește. Lomonosov a învățat de timpuriu să citească și a dorit foarte mult să-și continue studiile.

În acest scop, la vârsta de 19 ani, pleacă la Moscova. În anul 1731, începe să studeeze la Academia Slavo-Greacă-Latină din Moscova. În anul 1735, a fost trimis la Universitatea Academică din Petersburg, iar în anul 1736, în Germania, unde a studiat la Universitatea din Marburg (1736–1739), apoi la Școala de Mine din Freiburg (1739–1741). După ce s-a întors în Rusia, în 1741, Lomonosov a devenit membru al Academiei de Științe din Petersburg, fiind specializat în fizică. Până în anul 1748, Lomonosov s-a ocupat mai mult de cercetări în domeniul fizicii, iar din anul 1748, a lucrat și la laboratorul de chimie de pe lângă Academia de Științe. În perioada 1748–1757, a scris un număr de lucrări în domeniul chimiei teoretice și experimentale. Cercetările sale în domeniul matematicii, fizicii și chimiei au marcat filozofia naturală a științelor naturii.

Lomonosov a încercat să regândească fizica pe baza ideii că un corp chimic simplu constă dintr-un mare număr de particule independente absolut identice, atomii. În corpurile chimice compuse, rolul particulelor individuale îl joacă moleculele. Bazându-se pe legea universală a conservării materiei și mișcării, formulată de el, Lomonosov a demonstrat primul valabilitatea concepției despre mișcarea termică neîntreruptă a atomilor și a moleculelor. Experimentele în domeniul fizicii și chimiei, pe care Lomonosov le făcea în laboratorul său, se caracterizau printr-o mare precizie. Odată el a făcut următoarea experiență: a cântărit un vas cu bucățele mici de plumb închis ermetic, l-a încălzit până la incandescență, iar când bucățelele de plumb s-au acoperit cu un strat alb, a observat că după cântărire vasul nu și-a schimbat greutatea. De asemenea, a studiat procesele solubilității sărurilor la diferite temperaturi. Lomonosov a efectuat analizele diferitor tipuri de soluri.

Lomonosov a inițiat, în Rusia, producerea pigmenților anorganici, a glazurii, sticlei, porțelanului, a inventat pasta de porțelan, a elaborat formula și tehnologia producerii sticlei colorate care a fost folosită la producerea mozaicului. Lomonosov a creat un șir de mozaicuri, printre care portretul lui Petru I și Bătălia de la Poltava. Mozaicurile făcute de el au fost foarte apreciate de maeștrii de la Academia de Arte din Rusia. În anul 1763, Lomonosov a devenit membru al acestei Academii. El a fost primul dintre academicienii ruși care a început să întocmească manuale de chimie și metalurgie: Curs de chimie fizică *și* Bazele metalurgiei. *Lomonosov s-a numărat printre fondatorii Universității din Moscova și a întocmit primul program de studii al acestei universități.*

El a scris un număr de lucrări în domeniul istoriei, economiei, filologiei. Paralel cu activitatea științifică, a publicat și un număr de tragedii și ode. Câteva dintre operele lui Lomonosov sunt: Considerațiuni asupra cauzelor căldurii și ale frigului, Scrisoare asupra regulilor versificației în limba rusă, Considerații asupra durității și fluidității corpurilor.

❖ Inspirația este o domnișoară violată prea des.

❖ Totul ce există în natura este precis și determinat matematic; cu toate că uneori ne îndoim de această precizie, ignoranța noastră nu o micșorează: chiar dacă toată lumea ar începe să se îndoiască de faptul că doi și cu doi fac patru, doi și cu doi vor face oricum patru pentru toți scepticii.

❖ Îndrăzneşte şi apără-ţi patria cu vitejie!

❖ Dacă aş vrea să citesc fără să ştiu literele, ar fi ceva lipsit de sens. La fel de lipsit de sens ar fi dacă aş vrea să judec fenomenele naturii, fără să am nicio idee despre cauzele lucrurilor.

❖ Dacă munceşti şi depui eforturi să faci un lucru bun, după ce efortul încetează, binele rămâne. Dacă faci un lucru rău cu plăcere, rămâne răul, după ce dispare plăcerea.

❖ Jurnalistul nu trebuie să se grăbească să respingă o ipoteză. Ipotezele sunt singura cale prin care oamenii remarcabili au reuşit să descopere cele mai importante adevăruri.

❖ Jurnalistul nu trebuie să dea niciodată prea multă importanţă superiorităţii sale, autorităţii sale, valorii judecăţilor sale. Fiindcă activitatea pe care el o prestează este în sine neplăcută vanităţii acelora asupra căreia ea se exercită, jurnalistul nu ar avea deloc dreptate dacă le-ar provoca acestora neplăceri în mod conştient şi i-ar determina să îi scoată în evidenţă lipsa de temeinicie.

❖ Nu consider că este un păcat să te împotriveşti chiar şi tatălui tău pentru folosul universal şi afirmarea ştiinţei.

❖ Uneori tergiversarea înseamnă moarte.

❖ Carol al V-lea, împăratul Imperiului Romano-German, zicea că limba spaniolă este potrivită pentru a vorbi cu Dumnezeu, limba franceză, pentru a vorbi cu prietenii, limba germană, pentru a vorbi cu duşmanii, iar limba italiană, pentru a vorbi cu sexul opus. Dacă ar fi cunoscut limba rusă, ar fi înţeles că aceasta este potrivită pentru a vorbi cu toată lumea, fiindcă adună în sine splendoarea limbii spaniole, vivacitatea limbii franceze, sobrietatea limbii germane, gingăşia limbii italiene şi, pe lângă toate acestea, bogăţia şi concizia limbilor latină şi greacă.

❖ Frumuseţea, măreţia şi puterea limbii ruse provine din cărţile vechi. Aceste cărţi au fost scrise atunci când nu existau reguli de compoziţie. Strămoşii noştri nu cunoşteau aceste reguli şi nici nu se gândeau la apariţia unor asemenea reguli.

❖ Cine ajunge la bătrâneţe va suferi de bolile provocate de luxul din tinereţe, aşa că trebuie să ne ferim de luxul abundent al tinereţii.

❖ Cine nu poate face un lucru mărunt, nu este în stare de lucruri măreţe.

❖ Lenea este începutul tuturor viciilor şi un obstacol în calea oricărei dezvoltări.

❖ Dragostea este puternică precum fulgerul, dar loveşte neînsoţită de bubuitul tunetului. Loviturile ei cele mai puternice sunt plăcute.

❖ Piticul e tot pitic şi în vârful muntelui, iar titanul e titan şi în fundul prăpastiei.

❖ Ştiinţa este cunoaşterea limpede a adevărului, iluminarea raţiunii, o bucurie imaculată a vieţii, lauda tinereţii, sprijinul bătrâneţii, întemeietoarea oraşelor, cetatea succesului la vreme de restrişte, podoabă la vremuri fericite, un nelipsit tovarăş de drum credincios.

❖ Matematicianul care vrea să măsoare cu compasul voia lui Dumnezeu este lipsit de minte. La fel este şi teologul care crede că poate învăţa din Psaltire ce este chimia şi fizica.

❖ Nu vreau să fiu robul altcuiva în afară de Dumnezeul care mi-a dat raţiune.

❖ Nu există ignorant care să nu poată pune atât de multe întrebări, încât nici cea mai învăţată persoană să nu poată răspunde.

❖ Munca asiduă biruieşte toate obstacolele.

❖ Nimic nu se întâmplă fără a avea nişte motive suficiente.

❖ Consider că experienţa este mai presus decât miile de opinii produse doar de imaginaţie.

❖ Nu e mare lucru să poţi observa greşelile altor oameni; să ofere ceva mai bun - iată ce se cuvine să facă un om destoinic.

❖ Raţiunea pătrunde în tainele universului cu ajutorul ştiinţei. Ştiinţa şi experienţa sunt doar mijloace de acumulare de material pentru raţiune.

❖ Cei care scriu încâlcit fie îşi dau pe faţă ignoranţa, fie încearcă să şi-o ascundă. Ei scriu în chip confuz ceea ce înţeleg în chip confuz.

❖ Cei care vor să găsească adevărul prin intermediul experienţei se bazează doar pe propriile simţuri şi nu vor afla nimic, fiindcă fie nu bagă de seamă ce este mai folositor şi mai necesar, fie nu sunt capabili să se folosească de ceea ce văd sau percep cu ajutorul simţurilor.

❖ Victoria se naşte doar dintr-un avânt fierbinte şi viguros, din dragostea puternică faţă de ţară, din îndrăzneală şi energie. Şi nu doar dintr-un avânt singular, ci, mai ales, din mobilizarea tuturor forţelor într-o ardere constantă capabilă să mute munţii din loc, descoperă adâncimile neştiute şi se ridică în lumina soarelui.

❖ Ramura principală a ştiinţei naturii, fizica, stă astăzi pe o temelie proprie, iar raţionamentele pe care le face se bazează pe experienţe neîndoielnice şi de multe ori repetate.

❖ Politeţea şi complimentele nu au ce căuta în treburile de care depinde binele statului, mai ales când triumfă nedreptatea.

❖ Prin supunerea oarbă a părerilor unui om ştiinţa n-a suferit mai puţin decât din cauza invaziei barbarilor. Toţi cei care lucrau pe tărâmul ştiinţei îl urmau numai pe Aristotel şi luau drept adevăr părerile lui. Eu nu-l dispreţuiesc pe acest filozof glorios şi strălucit în vremea sa. Dar mă mir,

nu fără regret, că există oameni care cred că un muritor este cu totul lipsit de păcate. Iată ce a constituit principala piedica în dezvoltarea ştiinţelor.

❖ Onoarea poporului rus cere ca acesta să-şi arate capacitatea şi priceperea în ştiinţă şi ca patria noastră să se poată folosi de propriii ei fii nu numai când este vorba de vitejia militară sau de alte treburi importante, ci şi în dezvoltarea ştiinţelor înalte.

Nikolai Ivanovici Novikov (1744-1818)

Publicist şi editor rus.

S-a născut la Tihvinskoe-Avdotino, în gubernia Moscova, în familia unui nobil. În anul 1760, a absolvit gimnaziul de pe lângă Universitatea din Moscova. Din anul 1769, a lucrat ca redactor la revistele satirice „Trântorul", „Găunosul", „Pictorul". În anul 1775, a devenit membru al lojei masonice „Astrea". A editat revistele „Lumina dimineţii", „Revista lunară moscovită" şi altele. Novikov a publicat lucrările filozofice ale lui Voltaire, Locke, Boehme, Lessing, Pascal. Activitatea sa iluministă a fost întreruptă în anul 1789, după confiscarea tipografiei. În anul 1792, Novikov a fost trimis la închisoarea în fortăreaţa Schlisselburg. Ultimii ani din viaţa şi i-a petrecut la moşia sa.

❖ Educaţia conţine trei componente de bază: educaţia fizică, educaţia morală, menită să educe inima, şi educaţia raţională, menită să educe raţiunea omului.

❖ Creşteţi-vă copiii în aşa fel ca ei să devină oameni fericiţi şi cetăţeni buni.

❖ Raţiunea rusă este mai presus de cea străină, dar datorită faptului că nu este atât de respectată asemenea celei străine, adesea se tâmpeşte.

❖ Atunci când ceri de pomană, nu este de dorit să spui adevărul.

❖ Cine s-a obişnuit să mintă trebuie să aibă o memorie foarte bună ca să nu uite ce-a mințit.

❖ Exemplul altor persoane are o influenţă enormă asupra tinerilor, mai ales exemplul părinţilor.

❖ Bunăstarea statului şi dezvoltarea acestuia se bazează pe moravuri bune, dar moravurile bune depind în mare măsură de educaţie.

❖ Trudind cu seriozitate şi cu chibzuinţă la educarea spiritului şi a inimii elevilor voştri, vă veţi înnoi şi propriul spirit. În încercarea de a-i face pe alţii înţelepţi, şi voi înşivă veţi deveni mai înţelepţi, corectându-i pe alţii, veţi ajunge să vă corectaţi şi pe voi înşivă.

❖ Un zâmbet ne poate povesti multe despre lumea interioară a omului.

❖ Omul rău este întotdeauna şi un cetăţean rău.

❖ Omul nu poate fi fericit atunci când inima lui este plină de dorințe haotice. Dacă inima este plină de invidie, el își pierde liniștea sufletească. Educația morală ne ajută să devenim fericiți.

❖ Omul care nu se respectă deloc nu poate să-i respecte pe alții și face astfel dovada micimii sale sufletești.

Jean Paul (Johann Paul Friedrich Richter) (1763–1825)

Romancier și umorist german din perioada romantică.

S-a născut la 21 martie 1763 în Wunsiedel (Bavaria), într-o familie săracă. În timp ce studia teologia la Universitatea din Leipzig, era pasionat de multe alte discipline, în special de literatură. Primele lucrări de satiră în proză le-a scris la vârsta de 20 de ani (Procese groenlandeze). Șapte ani de experiență ca profesor de familie i-au servit drept sursă de inspirație pentru tratatul Levan sau Studiu despre educație, una dintre scrierile clasice ale pedagogiei germane. Romanul despre educație Loja invizibilă i-a adus o faimă literară și i-a determinat pe mai departe modul de viață. Au urmat apoi nuvelele și romanele sentimental-ironice, pline de umor grotesc și imaginație inepuizabilă, pătrunse de compasiune față de cei oropsiți (avocatul săracilor) Hesperus, Viața lui Quintus Fixleins și Flori, fructe și spini sau ... Siebenkäs, precum și bucolice în proză, de mici dimensiuni, și schițe pline de umor, dintre care Învățătorașul Wuz, Aniversatul și Campania de pe vale, care l-au transformat curând pe Jean Paul într-un scriitor popular.

În 1801, Jean Paul s-a căsătorit și s-a mutat la Meiningen, unde și-a finisat capodopera, romanul Titanul, în mare parte autobiografic, ca de altfel toate romanele sale majore. În Titanul, ca și în Anii strengari, se observă influența operei lui Goethe, Wilhelm Meister. În 1804, Jean Paul și-a publicat opera filozofică principală, Școala esteticii, în care își dezvoltă opiniile cu privire la artă, în special la poezie. Printre lucrările târzii ale lui Jean Paul se numără romanele: Călătoria lui Dr. Katzenberg pe apă și Selina, sau Nemurirea sufletului. Ultimul său roman, „Cometa", a rămas neterminat.

Jean Paul moare la Bayreuth, la 14 noiembrie 1825.

❖ Marea fericire – proba focului, marea nefericire – doar proba apei.

❖ Abuzând, obții doar o treime, iubind și cedând, obții totul.

❖ Există oameni-plante, oameni-animale și oameni-zei.

❖ În această lume este mult mai ușor să auzi ecoul, decât răspunsul.

❖ Cel mai mare miracol incontestabil este credința oamenilor în miracole.

❖ Veselia este cerul sub care înfloresc toate, cu excepția dușmăniei.

❖ Eternitatea este timpul în care trăiesc idealurile.

❖ Gustul este o conștiință estetică.

❖ Ura imaginară este mult mai ușor de transformat în realitate decât iubirea imaginară, și omului considerat rău îi este mult mai ușor să fie rău, decât îi este celui bun să fie bun.

❖ Toți oamenii demni de respect sunt sortiți singurătății, adică unui trai departe de societate.

❖ Omul este frumos în toate atunci când își cere iertare sau iartă pe alții.

❖ Prostia este prea nevinovată și lipsită de rațiune pentru a o satiriza, iar disprețul prea mizerabil pentru a-l îmbina cu umorul, deși partea imorală a prostiei merită o batjocură satirică, iar partea imorală a disprețului, o ridiculizare comică.

❖ Se spune că cea mai bună regulă a politicii este să nu conduci prea mult. Această regulă este la fel de justă și în educație.

❖ Oamenii de ispravă câștigă mai mulți inamici prin discursurile lor, decât cei netrebnici prin faptele lor rele.

❖ Femeia demnă de dispreț este cea care, având copii, este în stare să se plictisească.

❖ Soția sau iubita poți să o cunoști mai bine într-o oră petrecută în compania unei terțe persoane, decât în douăzeci de ore petrecute în doi.

❖ Femeile transferă orice idee în plan personal.

❖ Femeile suportă cu stoicism dureri mai grele, decât cele pentru care varsă lacrimi.

❖ Sănătatea, somnul și bogăția pot fi apreciate de omul care le-a pierdut și le-a recăpătat.

❖ Dintre toate artele, muzica este cea mai umană și mai răspândită.

❖ Fiecare este gata să corecteze mai degrabă întreaga lume, decât să se corecteze pe sine.

❖ Fiecare dintre noi este sigur că e mai important și mai bun decât ceilalți, dar numai cei proști și fără minte au curajul să o recunoască.

❖ Fiecare consideră că viața lui este începutul unui nou veac.

❖ Cartea în care toate cuvintele sunt scrise cu majusculă este greu de citit; așa este și în viața în care toate zilele sunt zile de duminică.

❖ Atunci când femeile vorbesc despre femei, ele laudă în mod deosebit înțelepciunea femeilor frumoase și frumusețea celor înțelepte, vocea păunului și penele privighetorii.

❖ Cine poate rezista la bătrânețe fără dragoste, acela nu a iubit nici în tinerețe, căci pentru dragoste anii nu sunt o piedică.

❖ Cine se laudă cu cunoașterea unei taine, acela deja a dat în vileag o jumătate din ea, iar pe cea de-a doua o va divulga treptat.

❖ Oamenii își dezvăluie cel mai ușor intențiile, atunci când nu le reușesc.

❖ Este mai uşor să uităm zece săruturi decât unul singur.

❖ Dragostea este un roman în viaţa femeii şi un capitol în viaţa bărbatului.

❖ Oamenii sunt mai dispuşi să ierte calomnia decât sfatul.

❖ Suferinţele mici ne scot din minţi, cele mari ne readuc la starea normală. Clopotul crăpat produce un sunet înfundat: spargeţi-l în două şi va scoate iar un sunet curat.

❖ Înţeleptul Apollo ştia că cel mai bine vânează câinii flămânzi, cel mai bine aleargă cei uşori, că slăbuţul Pegasus este mai rezistent decât calul greu de călărie, că din silex trebuie sculptat foc. De aceea, el i-a răsplătit pe favoriţii săi sortiţi sărăciei, le-a înnobilat sufletele cu preţul corpurilor lor şi le-a dat să trăiască puţin, pentru a trăi veşnic.

❖ Curajul nu constă în a înfrunta cu dârzenie pericolul, ci în a-l întâmpina cu ochii deschişi.

❖ Muzica este poezia aerului.

❖ Goliciunea este costumul naţional al omenirii.

❖ Ducem lipsă de glume, pentru că ducem lipsă de seriozitatea pe care o înlocuiesc acum toate spiritele egalizatoare, care râd nepăsător de virtute şi viciu, suprimându-le.

❖ Bătrâneţea nu este tristă din cauză că pune capăt bucuriilor, ci pentru că pune capăt speranţelor.

❖ Mu există nimic mai periculos, decât să împaci doi oameni. Să-i cerţi este mai uşor şi mai puţin periculos.

❖ Nu amâna lucrurile pentru mai târziu, fiindcă mai târziu nu-ţi va fi mai uşor.

❖ Ah, muzica! Ecoul lumii armonioase îndepărtate! Suspinul îngerului în sufletul nostru! Când cuvântul şi îmbrăţişarea şi ochiul plin de lacrimi încremenesc, când inimile noastre tânjesc în singurătate în pieptul nostru – ah, atunci numai datorită ţie ar putea să-şi trimită unul altuia un ecou, să-şi unească într-o singură sihăstrie suspinele lor îndepărtate.

❖ Ridiculizarea, indignarea morală trebuie să se îmbine cu statornicia sentimentului sublim.

❖ Amintirea este unicul rai din care nimeni nu ne poate izgoni.

❖ Adevărata morală este nemijlocit poetică, iar poezia, la rândul său, este mijlocit morală.

❖ Agerimea minţii este conştiinţa prezenţei de spirit.

❖ Cel timid este fricos înaintea pericolului, cel laş, în momentul acestuia, iar curajosul, după ce pericolul a trecut.

❖ Cea mai puternică ură este cea mai tăcută, asemenea celor mai mari virtuți și celor mai feroce câini.

❖ Cel mai mare neajuns al omului constă în faptul că are foarte multe neajunsuri mici.

❖ Libertatea este un bun a cărui posesie oferă mai puține plăceri, decât oferă suferințe pierderea lui.

❖ În prezent există mai multă învățătură decât învățați, după cum există mai multe virtuți decât oameni virtuoși.

❖ Modest nu e cel indiferent față de laude, ci acela care e atent la mustrări.

❖ Conștiința omului poate da greș, fără ca prin aceasta omul însuși să fie neruşinat, la fel cum poate fi lipsit de gust, fără să cadă în prost gust.

❖ Superstiția este un sentiment monstruos, aproape de neînvins, din cauza căruia un om liniştit stă parcă în mijlocul morii uriaşe a Universului, asurzit şi singuratic.

❖ Ceea ce este adevărat la lumina felinarului, nu este neapărat adevărat şi la lumina soarelui.

❖ Doar în clipele întâlnirii şi despărțirii oamenii ştiu câtă dragoste au tăinuit inimile lor.

❖ Numai femeile sunt în stare să iubească şi pe Dumnezeu şi pe om.

❖ Dorul de dragoste este dragostea însăşi.

❖ Cel ce poartă felinarul se împiedică mai des decât cel care îi calcă pe urme.

❖ Cel ce nu a căutat niciodată nici prietenie nici dragoste este de o mie de ori mai sărac decât acela care le-a pierdut pe amândouă.

❖ La femeie totul este doar inimă – chiar şi capul.

❖ Omul nu-şi arată niciodată caracterul mai limpede decât atunci când vorbeşte despre caracterul altei persoane.

❖ Un medic bun te scapă dacă nu de boală, măcar de un medic rău.

❖ Omul trebuie să fie deschis pasiunilor, dar şi să aibă puterea de a le poseda.

❖ Cu cât un artist este mai departe de idealul moral, cu atât mai mult este el mai expresiv. Iată de ce semioamenii şi semidiavolii ies mereu mai reuşiți decât semizeii.

Aleksandr Nikolaevici Radişcev (1749–1802)

Scriitor şi filozof rus.

S-a născut la Moscova într-o familie de nobili. În anii 1766–1770, şi-a făcut studiile la Universitatea din Leipzig. Aici a început să studieze filozofia. A aprofundat lucrările reprezentanţilor iluminismului european, precum şi lucrările din domeniul filozofiei raţionaliste şi empirice. După ce s-a întors în Rusia, lucrează la Senat, apoi la Colegiul comercial Radişcev a participat foarte activ la viaţa literară, a publicat traducerea cărţii lui Gabriel Mably, Consideraţii asupra istoriei Greciei (1773), propria lucrare Cuvânt despre Lomonosov (1780), oda Libertate (1783), Scrisoarea către un prieten care locuieşte la Tobolsk (1783). Viaţa lui s-a schimbat după publicarea, în anul 1790, a Călătoriei de la Petersburg la Moscova. Radişcev a fost arestat şi declarat criminal pentru scrierile sale ticăloase. Mai întâi fusese condamnat la pedeapsa cu moartea, însă apoi a fost exilat în Siberia pentru o perioadă de zece ani.

În exil, Radişcev a făcut cercetări ştiinţifice, a scris o Scurtă descriere a Siberiei şi Despre om, mortalitatea şi nemurirea lui (1790–1792).

În anul 1796, după moartea Ekaterinei a II-a, Pavel I i-a permis lui Radişcev să se întoarcă din Siberia. Radişcev s-a instalat la moşia sa din Kaluga.

În anul 1801, ţarul rus Aleksandru I i-a permis lui Radişcev să vină în capitală. În ultimul an al vieţii sale, Radişcev pregătea un număr de proiecte (Cu privire la legislaţie, Proiectul codului civil etc.) în care a argumentat necesitatea reformelor civile şi lichidarea iobăgiei.

Radişcev a murit la Sankt Petersburg la 12 septembrie 1802.

❖ Aşa se târăşte omul când doreşte să surprindă natura în acţiune. Îşi imaginează puncte şi linii, când vrea să-i imite imaginea; îşi imaginează mişcarea şi greutatea, când vrea să-i imite forţa; împarte timpul în ani, zile şi ore, când vrea să-i exprime curgerea sau ia pasul său drept măsură a întinderii acesteia. Dar măsura naturii nu este pasul şi nici milioanele şi milioanele de paşi, ci infinitul; timpul nu este al ei, ci al omului; forţa şi imaginile ei sunt esenţa vieţii în general.

❖ Numesc virtute obiceiul de a acţiona într-un mod folositor pentru întreaga societate.

❖ Şi astfel tot ce există în timp şi în spaţiu conţine în sine conceptul de neinteligibil; şi la fel e şi cunoaşterea noastră, care constă doar din informaţii provenite din ceea ce există în timp şi spaţiu.

❖ Astfel, eroarea stă alături de adevăr, şi cum să nu greşească omul!? În cazul în care cunoaşterea sa ar fi profundă, atunci şi judecata noastră ar fi nu doar sigură, ci şi limpede! Fiindcă contrariul oricărei judecăţi ar fi fost cu neputinţă. Într-o astfel de situaţie, omul n-ar fi greşit niciodată.

❖ Nimic nu ne este mai familiar, nimic nu ni se pare mai simplu decât vorbirea, dar în realitate, nu există nimic mai minunat decât aceasta.

❖ Preoţii au fost întotdeauna cei care au limitat posibilitatea şi dorinţa oamenilor de a-şi căpăta libertatea de gândire, ei le tăiau aripile, ca nu cumva să-şi ia zborul către sublim şi libertate.

❖ Câte căi sunt către cunoaşterea lucrurilor, tot atâtea sunt şi către eroare.

❖ Devii om doar atunci când înveți să vezi omul din aproapele tău.

❖ Omul a făcut multe descoperiri, a pătruns în tainele universului, nu a lăsat nimic nedescoperit, a cunoscut legile naturii. Scopul omului este acela de a descoperi raționalitatea universului în diversitatea lui. Omul a luptat pentru viață, a depăşit obstacole, a încercat chiar să-l cunoască pe Creator. O, muritorule! Trezeşte-te şi urmăreşte-ți glasul rațiunii, deoarece ea este scânteia lui Dumnezeu.

❖ Cu cât omul pătrunde mai mult în esența naturii, cu atât mai evidentă devine simplitatea legilor ei.

❖ Cu cât omul cunoaşte mai mult, cu atât mai mult îşi deschide natura tainele.

❖ Aşa cum exercițiile fizice întăresc sănătatea corpului, la fel, exercițiile mintale întăresc rațiunea.

Jean-Jacques Rousseau
(1712–1778)

Filozof francez de origine genoveză.

De mic, rămâne orfan de ambii părinți. În tinerețe a fost lacheu, gravor, profesor de muzică, conțopist, secretar, dramaturg, compozitor.

În 1728 Rousseau părăseşte Geneva, locuind în Elveția, până în 1741. În 1742, ajunge la Paris, unde îi prezintă Academiei un sistem numeric de notație muzicală, care este respins. În 1743–1744, este secretarul ambasadorului Franței în Republica Veneția.

În 1745, Rousseau o întâlneşte pe Thérèse Levasseur, la un hotel din Paris, unde aceasta lucra ca menajeră, şi cu care va rămâne până la moarte În 1750 câştigă premiul Academiei din Dijon pentru un eseu despre consecințele nefaste ale progresului artelor şi ştiințelor asupra moravurilor publice şi devine celebru. În 1752, compune opera Ghicitorul satului. În 1755, Academia din Dijon refuză să-i premieze un al doilea eseu, Despre originea inegalității. În 1759, Enciclopedia este în mod oficial interzisă. Relațiile lui Rousseau cu ceilalți enciclopediști se deteriorează.

În 1761, publică Julie sau Noua Heloïse, un roman epistolar extraordinar. În urma criticilor vehemente la adresa cărților Despre contractul social şi romanului pedagogic Émile (scrise în 1762), care au culminat cu interzicerea lor în Franța şi la Geneva, Rousseau e nevoit să fugă. În 1766, ajunge în Anglia, la invitația lui David Hume. Rousseau începe să dea semne de instabilitate mentală. Are senzația că Hume este parte a unei conspirații care visează la uciderea sa. În 1767, se întoarce în Franța, sub un nume fals.

Oficial, i se permite intrarea în regat doar în 1770, după intervenția unor prieteni pe lângă rege. La Paris, Rousseau începe să organizeze lecturi private ale Confesiunilor, însă acestea sunt interzise de poliție. În 1772, scrie Considerații despre guvernarea Poloniei.

Starea sănătății sale se dereglează continuu. Începe să scrie texte obsesive prin care îi acuză pe alții şi se justifică pe sine: Rousseau, judecător al lui Jean-Jacques şi Revenile – un plimbăreț singuratic. La 28 iulie 1778, moare la Ermenonville, pe domeniul marchizului de Giradin, care îl invitase să stea la el. Este înmormântat pe o insulă artificială de pe lacul domeniului. În 1794, osemintele i-au fost duse la Pantheon, unde se odihnesc şi astăzi.

❖ E oare liniştea un bine? La închisoare, de exemplu, se trăieşte în linişte, dar rezultă oare de aici că acolo e bine? Grecii închişi în peştera Ciclopilor au trăit acolo în linişte, aşteptând să le vină rândul să fie mâncaţi.

❖ Feriţi-vă de pasiunile care ne mint şi ne fac să comitem ceea ce nu dorim.

❖ Niciodată nu veţi putea creşte oameni înţelepţi dacă ucideţi poznaşul din copil.

❖ Dacă înlocuim plăcutul cu utilul, plăcutul câştigă din asta mereu.

❖ Cea mai mare greşeală a procesului de educaţie este graba.

❖ Mă tem ca acela care se poartă cu mine la prima întâlnire de parcă ne-am cunoaşte de douăzeci de ani, să nu se poarte, peste douăzeci de ani, de parcă nu m-ar fi cunoscut niciodată, în cazul în care îi cer vreun serviciu.

❖ A vedea o nedreptate şi a tăcea înseamnă a lua parte.

❖ Imaginaţia nu înfrumuseţează nimic din cele pe care le posedăm deja; orbirea încetează în momentul în care începe satisfacţia.

❖ De obicei, oamenii care ştiu puţin sunt foarte vorbăreţi, iar cei care ştiu multe vorbesc puţin.

❖ Educaţia omului începe din momentul naşterii. El încă nu vorbeşte, nu aude, dar deja învaţă. Experienţa precede învăţarea. Cu cât oamenii ştiu mai puţin, cu atât mai mult li se pare că ştiu.

❖ Toate pasiunile sunt bune când ştim să le stăpânim, şi sunt rele atunci când ne supunem lor.

❖ Înţelepciunea noastră este formată din superstiţii de sclav. Toate obiceiurile noastre sunt doar supunere, strâmtorare, siluire.

❖ Toată moralitatea omului stă în intenţiile lui.

❖ Lăsaţi copilăria să se coacă în vremea copilăriei.

❖ Binele este sublimul în acţiune.

❖ Binele pe care ni l-a făcut cineva ne leagă afectiv de acesta.

❖ Unica artă de a fi fericit este aceea de a recunoaşte că fericirea ta este în mâinile tale.

❖ Dacă am urî viciul pe cât iubim plăcerea, ne-am putea abţine la fel de uşor de la păcatul care ne ispiteşte, ca şi de la otrava ucigătoare din mâncarea preferată.

❖ Dacă Fiinţa Supremă nu a făcut lumea mai bună, înseamnă că nu a putut s-o facă astfel.

❖ Dacă fericirea adevărată aparţine omului înţelept, înseamnă că el este unicul de la care soarta nu va lua nimic.

❖ Dacă binele public nu face o regulă din dreptatea moralei, atunci poate face din lege o armă a tiraniei politice, aşa cum s-a şi întâmplat foarte adesea.

❖ A trăi nu înseamnă a respira, ci a acţiona. Cel mai mult nu a trăit cel care are o sută de ani, ci acela care a simţit viaţa mai mult.

❖ Dependenţa de lucruri care nu au niciun fel de caracter moral nu dăunează libertăţii şi nici nu dă naştere viciului; dependenţa de oameni, fiind neînfrânată, dă naştere la orice.

❖ Nenorocirea este, fără îndoială, un bun profesor; dar lecţiile acestui profesor costă atât de mult, iar folosul tras de pe urma lor costă atât de puţin.

❖ Să ştii ce e bine e mai important decât să ştii mult.

❖ Nu ignoranţa cauzează răul, ci orbirea şi rătăcirea. Oamenii se rătăcesc nu din cauza că nu ştiu, ci din cauza că se consideră atotştiutori.

❖ Câteodată lovitura nu-şi nimereşte ţinta, dar intenţia nu poate da greş.

❖ Sunt oameni îngropaţi la o sută de ani, dar care sunt morţi încă de la naştere.

❖ Arta de a mări plăcerea constă în capacitatea de a fi zgârcit cu ea.

❖ Cine este precaut cu promisiunile, este mai precis în îndeplinirea lor.

❖ Cine vrea să fie liber, acela şi este liber.

❖ Cunosc doar trei mijloace cu ajutorul cărora putem influenţa moravurile poporului: puterea legii, puterea opiniei publice şi farmecul satisfacţiei.

❖ Tinereţea – iată timpul însuşirii înţelepciunii, iar bătrâneţea – timpul punerii ei în practică.

❖ Ne naştem slabi – avem nevoie de forţă; ne naştem neputincioşi – avem nevoie de ajutor; ne naştem neînţelegători – avem nevoie de înţelepciune. Tot ceea ce nu avem la naştere şi fără de care nu ne putem descurca, devenind maturi, obţinem prin educaţie.

❖ Să nu amestecăm vârstele, aşa cum amestecăm anotimpurile: trebuie să fim noi înşine în orice moment şi să nu ne împotrivim naturii, fiindcă eforturile zadarnice ne consumă viaţa şi ne împiedică să ne folosim de ea. O faptă rea ne chinuieşte nu imediat ce-a fost săvârşită, ci atunci când, după multă vreme, îţi aminteşti de ea din pricină că amintirea ei nu se stinge.

❖ Cel care nu se teme de moarte nu poate fi necinstit.

❖ Niciodată, spun filozofii, adevărul nu va dăuna oamenilor: aceasta este o dovadă serioasă a faptului că ei nu spun adevărul.

❖ Nimic nu atrage după sine mai multă nerecunoştinţă ca favoarea pentru care niciun fel de recunoştinţă nu ar fi suficient de mare.

❖ Adresaţi-vă celui pe care îl educaţi potrivit vârstei. Nu-l lăsaţi nici măcar să-i treacă prin cap faptul că aţi avea vreo putere asupra lui.

❖ Prima recompensă a dreptăţii este conştiinţa de a fi procedat just.

❖ Prima regulă: inimii omeneşti îi este propriu să se pună nu în locul acelora dintre oameni care sunt mai fericiţi decât noi, ci numai în locul acelora care sunt mai demni de milă decât suntem noi înşine.

❖ Tristeţea, dorul, părerea de rău, disperarea sunt nenorociri trecătoare şi care nu-şi fac cuib în suflet; şi experienţa ne învaţă cât de înşelător este un sentiment amar, sub puterea căruia credem că nenorocirile noastre sunt veşnice. Viaţa în sine nu înseamnă nimic; preţul ei depinde de cum o folosim.

❖ Lauda îi corupe pe acei care o îndrăgesc.

❖ Bogăţia e necesară, poate, ca să dăm o bucată de pâine celor săraci; dar poate că dacă nu ar fi existat bogăţia, nu ar fi existat nici săraci.

❖ Vanitatea – iată izvorul şi începutul tuturor pasiunilor noastre; ea se naşte împreună cu noi şi nu ne părăseşte până în ultimele clipe ale vieţii.

❖ Vanitatea seamănă foarte mult cu un balon umplut cu aer, din care se năpusteşte afară furtuna imediat ce-l înţepi.

❖ Cele mai măreţe fapte virtuoase au fost săvârşite din dragoste de ţară.

❖ Cel mai fericit este acela care îndură cel mai bine durerea; cel mai nefericit este cel care simte cel mai puţin plăcerea.

❖ Fericirea este o stare neschimbătoare inaccesibilă omului în această lume. Totul pe acest pământ e în mişcare neîntreruptă care nu permite nimănui să ia o formă constantă. Totul se schimbă în jurul nostru. Şi noi înşine ne schimbăm şi nimeni nu poate fi sigur că mâine îi va plăcea ceea ce îi place azi. De aceea, toate gândurile noastre de fericire în această lume se dovedesc a fi nişte himere.

❖ Aşa cum primul pas spre bine e să nu faci rău, primul pas spre fericire e să încerci să nu suferi.

❖ Răbdarea este amară, dar fructele ei sunt dulci.

❖ O mie de drumuri duc spre rătăcire; spre adevăr – unul singur.

❖ Lucrările legislative sunt dificile nu prin constatarea unor fapte, ci prin îndepărtarea pricinilor care le-au condiţionat.

❖ Singurătatea trezeşte dragostea de oameni şi interesul viu faţă de ei.

❖ A huli e ceva foarte comod: să ataci poți cu ajutorul unui singur cuvânt, dar pentru apărare e nevoie de pagini întregi.

❖ O oră de muncă te va învăța mai mult decât o zi de explicații.

❖ Omul este foarte puternic atunci când se mulțumește cu ceea ce are și foarte slab atunci când încearcă să se ridice deasupra omenirii.

❖ Bucuria nemărginită provoacă mai degrabă lacrimile, decât râsul.

❖ Ca să trăim în virtute, trebuie să ne luptăm în permanență cu noi înșine.

❖ Nu cunosc un inamic mai mare al oamenilor, decât „prietenul tuturor" care, fiind în permanență entuziasmat de orice, îi laudă întruna pe cei răi și încurajează cu îngăduința lui criminală viciile care dau naștere la dezordini în societate.

❖ Limba rațiunii va fi auzită dacă trece prin inimă.

Johann Christoph Friedrich Von Schiller (1759–1805)

Poet și dramaturg german, filosof estetician.

S-a născut la 10 noiembrie 1759 la Marbach. Provenea din pătura de jos a burgheziei germane: mama lui era fiica unui brutar și hangiu, iar tatăl său era felcer în cadrul unui regiment. După școala primară și meditațiile urmate cu un pastor protestant, în 1773, la sugestia ducelui de Württemberg, Schiller a intrat la proaspăt înființata Academie Militară și a început să studieze dreptul, cu toate că în copilărie visa să fie preot. În 1775, Academia a fost mutată la Stuttgart, durata studiilor fiind prelungită, iar Schiller, abandonând jurisprudența, a intrat la medicină. După absolvire, în 1780, a primit în Stuttgart un post de medic de regiment.

Încă din anii de studii la academie, Schiller s-a distanțat de exaltarea religioasă și sentimentală a experimentelor sale literare timpurii, interesându-se de dramaturgie. În 1781, a terminat de scris și a publicat Hoții. La începutul anului următor, piesa a fost pusă în scenă la Mannheim, Schiller fiind prezent la premieră. Pentru absența nemotivată de la regiment, de unde plecase pentru a fi prezent la premiera Hoților, a fost arestat și i s-a interzis să scrie altceva în afară de scrieri medicale, ceea ce l-a făcut pe Schiller să fugă din ducatul Württemberg.

Intendentul teatrului din Mannheim, Dahlberg, l-a numit pe Schiller „poet teatral", încheind cu el un contract pentru scrierea unor piese de teatru menite a fi puse în scenă acolo. Cele două piese de teatru scrise ca urmare a acestui contract, Conjurația lui Fiesco și Intrigă și iubire, au fost puse în scenă la teatrul din Mannheim, piesa din urmă având un succes uriaș. Chinuit de o dragoste neîmpărtășită, Schiller a acceptat cu bucurie invitația unuia dintre marii săi admiratori, docentul H. Kerner, și a locuit la el mai mult de doi ani (la Leipzig și Dresda). În 1789, a fost numit profesor de istorie universală la Universitatea din Jena, și, ca urmare a căsătoriei cu Charlotte von Lengefeld, și-a aflat fericirea în familie. Prințul ereditar von Schleswig-Holstein-Sonderburg-Augustenburg și contele E. von Schimmelman i-au plătit timp de trei ani (1791–1794) o rentă, după care Schiller a fost susținut de editorul I. Fr. Kotte, care l-a invitat în 1794 să editeze revista lunară „Die Horen".

Schiller era interesat de filozofie, mai ales estetică. Ca urmare, au apărut Scrisorile filozofice și o serie de eseuri (1792–1796), Despre tragicul în artă, Despre grație și demnitate, Despre sublim și Despre poezie naivă și sentimentală. Vederile filozofice ale lui Schiller erau puternic

influențate de Kant. Pe lângă poezia filozofică, el scrie și poezie lirică – poeme scurte, cu caracter muzical, care îi exprimau trăirile personale.

În 1796, Schiller a fondat o altă publicație periodică „Almanahul Muzelor", în care au fost publicate multe dintre lucrările sale. Aflat în căutare de materiale, Schiller i s-a adresat lui Goethe, pe care îl cunoscuse după întoarcerea acestuia din Italia, însă atunci relația lor se redusese la nivelul unei familiarități superficiale; de data aceasta, poeții s-au împrietenit și au devenit foarte apropiați. Așa-numitul „an al baladelor" (1797) este marcat în creația lui Schiller și a lui Goethe de excelentele balade Cupa, Mănușa, Inelul lui Polycrates.

În 1799, ducele i-a dublat lui Schiller renta, care s-a transformat astfel într-o pensie, și pentru că poetul nu mai avea activitate pedagogică s-a mutat din Jena la Weimar. În 1802, împăratul Sfântului Imperiu Roman al Națiunii Germane, Francisc al II-lea, i-a acordat lui Schiller titlul de nobil

Poetul nu s-a bucurat niciodată de o sănătate prea bună, se îmbolnăvea des și, în cele din urmă, a contractat o tuberculoză. Schiller a murit la Weimar, la 9 mai 1805.

❖ Recunoștința suferă de amnezie.

❖ În jocul copiilor există adeseori un sens profund.

❖ În chipurile zeilor săi, omul își desenează propriul portret.

❖ O faptă rea poartă în sine rădăcinile unor fapte rele noi.

❖ Sufletele mari rabdă în tăcere.

❖ Dragostea fidelă te ajută să rabzi toate greutățile.

❖ Voința este o trăsătură distinctă a neamului omenesc, iar rațiunea este norma prin care se stăpânește voința.

❖ Tot ceea ce simte sufletul nostru sub formă de senzații vagi, ambigue, teatrul ne oferă în cuvinte tari și imagini luminoase, a căror forța ne uimește.

❖ Istoria lumii este tribunalul lumii.

❖ Orice imoralitate provine dintr-un conflict dintre bun și plăcut, dintre patimi și rațiune - și are drept sursă puterea impulsurilor senzoriale și slăbiciunea voinței morale.

❖ Este prost cel care lasă făcută treaba pe jumătate, și apoi, stând cu gura căscată la o parte, așteaptă să vadă ce se va întâmpla în continuare.

❖ Vai de mine dacă convingerile mi s-ar schimba în funcție de bătăile inimii.

❖ Un diletant ia întunericul drept adânc, sălbaticul drept puternic, nedeterminatul drept infinit, lipsa de sens drept suprasensibil.

❖ Pentru actorii buni nu există roluri rele.

❖ Demnitatea exprimă rezistența spiritului la instinct.

❖ Gândurile demne întăresc inima bărbatului şi nu se tem de lumina zilei.

❖ Prietenia nu este un fel de focuşor jalnic ca să se stingă la despărţire.

❖ Principiile cu greu pot păstra curată castitatea sufletului, dar dragostea poate păstra noblețea inimii. Adeseori, în timp ce principiile continuă lupta, dragostea a repurtat deja o victorie în numele lor.

❖ Dacă vrei să te cunoşti pe tine însuți, uită-te la ce fac alții; iar dacă vrei să-i înțelegi pe alții, atunci uită-te la inima ta proprie.

❖ Dacă urăsc, îmi răpesc ceva; dacă iubesc, mă îmbogățesc cu ceea ce iubesc.

❖ Mizantropia este o sinucidere lentă; iubirea de sine este cea mai mare sărăcire a ființei vii.

❖ Tocmai din motiv că arta adevărată tinde spre ceva real şi obiectiv, ea nu poate fi satisfăcută doar de un adevăr aparent.

❖ Arta acționează moral nu doar pentru că oferă plăcere prin mijloace morale, dar şi pentru faptul că plăcerea oferită de artă este în sine o cale spre moralitate.

❖ Adevărul este o oglindă; reflecția lui este insuportabilă pentru prefăcătorie şi ipocrizie.

❖ Adevărul nu suferă nicidecum de pe urma faptului că cineva nu-l recunoaşte.

❖ Morala adevărată se învață numai la şcoala nenorocirilor; fericirea permanentă poate deveni uşor un abis fatal pentru virtute.

❖ Aşa cum pentru unii ştiința este o zeiță cerească, pentru alții ea pare o vacă grasă ce le dă unt.

❖ Cât de odioasă este înțelepciunea
Care vă cheamă la vărsări de sânge!

❖ Când iubim cu pasiune pe cineva care merită dispreț, simțim cu durere lanțurile firii.

❖ Când un glumeț râde spunându-şi gluma, aceasta îşi pierde valoarea.

❖ Când, admirând un tablou, uităm de pictor, înseamnă că-i aducem acestuia cea mai rafinată laudă din câte pot exista.

❖ Dacă ai de făcut ceva, termină mai repede.

❖ Frumusețea este şi ea o virtute, o femeie frumoasă nu poate avea defecte.

❖ Un domnitor sever nu guvernează pentru multă vreme.

❖ Cine nu-şi riscă viața, nu o va câştiga niciodată.

❖ Cine se căieşte fără a roşi, acela se căieşte mereu.

❖ Cine are sufletul curat, acela recunoaşte victoria raţiunii asupra sinelui.

❖ Numai nenorocirea unui suflet mare cunoaşte noblețea.

❖ Mai bine un sfârşit îngrozitor decât o groază fără sfârşit.

❖ Iubirea vrea să fie o jertfă liberă.

❖ Iubirea înalță sufletele mari.

❖ Iubirea şi foametea stăpânesc lumea.

❖ Iubirea este singurul lucru din natură pentru care puterea imaginației este nemărginită şi nu întâlneşte niciun obstacol în cale!

❖ Luna mai a vieții înfloreşte numai o singură dată.

❖ Lipsa de curaj ne provoacă doar dispreț.

❖ Majoritatea voturilor nu reprezintă o măsură a dreptății.

❖ Curajul creşte odată cu pericolul: cu cât acesta se apropie mai tare, cu atât forțele sunt mai mari.

❖ Adevărata prietenie este plină de curaj.

❖ Conştiința noastră e dezgustată de un leac imoral, dar care poate fi folositor.

❖ Nu în ani, ci în plinătatea vieții se măsoară valoarea existenței!

❖ De multe ori, oamenii se fac de ruşine tocmai de teama unei ruşini false.

❖ Nimic nu face viața mai uşor de suportat precum o activitate îndreptată spre un scop.

❖ O singură sursă de inspirație nu este de ajuns pentru un poet – e nevoie inspirația care vine de la raţiunea superioară.

❖ Creația poetică trebuie să se justifice singură, fiindcă acolo unde vorbeşte acțiunea, este puțin să fie de folos cuvântul.

❖ O raţiune luminată înnobilează sentimentele morale; capul trebuie să educe inima.

❖ Oare soarele străluceşte astăzi pentru mine, pentru ca eu să mă gândesc la ziua de ieri?

❖ Părinții iartă cel mai puțin copiilor lor acele vicii pe care ei înşişi le-au insuflat.

❖ Dragi sunt toate cele care, prin forța spiritului, se aseamănă.

❖ Liber e doar acela care se domină pe sine.

❖ Nimeni nu s-a născut încă scutit de suferințe.

❖ Iertarea este mai puternică decât toate victoriile.

❖ Cuvintele goale nu alină inima.

❖ Cuvântul este întotdeauna mai îndrăzneț decât fapta.

❖ Teatrul pedepsește mii de vicii lăsate nepedepsite de tribunal și încurajează mii de virtuți, în legătură cu care legea păstrează tăcerea. Teatrul scoate înșelăciunea și minciuna din labirinturile lor întortocheate și le arată teribila înfățișare în lumina zilei. Teatrul desfășoară dinaintea noastră panorama suferinței umane. Teatrul ne introduce în sfera unei nenorociri străine și, pentru o clipă, suferința ne recompensează cu lacrimi dulci și cu sporirea curajului și a experienței.

❖ Numai cel care poate urî din tot sufletul răul, poate iubi cu pasiune binele.

❖ Omul cu o inimă sinceră are și un chip sincer.

❖ Celui convins nu-i este greu să-i convingă pe alții.

❖ Omul crește proporțional cu creșterea scopurilor lui.

❖ Omul nu numai că poate, dar și trebuie să îmbine plăcerea cu datoria: el trebuie să se supună cu bucurie rațiunii sale.

❖ Omul se reflectă în acțiunile sale.

❖ Cu cât mai adâncă este rătăcirea, cu atât mai mult sărbătorim adevărul.

❖ Cu cât moralitatea noastră este mai întâmplătoare, cu atât mai necesar este să ne îngrijim de lege.

❖ Cinstea înfrumusețează orice titlu.

❖ Onoarea este mai scumpă decât viața.

❖ Pentru a salva tot, trebuie să fii în stare de orice. O boală gravă are nevoie de un medicament puternic.

Arthur Schopenhauer
(1788-1860)

Filosof idealist german.

S-a născut la Danzig (astăzi Gdansk, în Polonia). A studiat comerțul, medicina și apoi filozofia. Tatăl viitorului filozof ura Prusia și admira Anglia liberală și rațională, iar după pierderea independenței orașului natal s-a mutat la Hamburg. Între 1793 și 1797, Arthur a trăit împreună cu tatăl său la Hamburg, apoi a petrecut doi ani la Paris, unde aproape că a uitat limba germană, spre bucuria tatălui său. În 1803 a intrat într-un pension din Anglia, iar peste doi ani s-a angajat ca funcționar al Casei de Comerț din Hamburg. El aspira însă la o activitate literară și științifică; ca să-și realizeze acest scop, în 1809, a intrat la Universitatea din Göttingen. Doi ani mai târziu, s-a mutat la Berlin, unde a desfășurat o activitate științifică și a audiat prelegerile lui Fichte.

În 1819, Schopenhauer a fost numit docent privat la Universitatea din Berlin şi a lucrat împreună cu Hegel. Era foarte arogant şi intenţionat îşi ţinea prelegerile la aceeaşi oră cu Hegel. După cum era de aşteptat, prelegerile lui Schopenhauer, în comparaţie cu cele ale lui Hegel, nu au avut succes, sala fiind, de obicei, goală. Schopenhauer a renunţat la activitatea pedagogică şi a început o viaţă liniştită la Frankfurt, unde a scris lucrarea sa principală, Lumea ca voinţă şi reprezentare, în două volume.

Lumea, în viziunea filozofului, este văzută, pe de o parte, ca o „reprezentare" formată din „reprezentări" ale subiectului şi obiectului, şi, pe de altă parte, ca un „lucru în sine" kantian sau ca o „voinţă de viaţă" oarbă care nu se bazează pe nimic. Această voinţă se împarte în mai multe părţi, spune autorul, fiecare dintre „obiectivizări" tinzând să le domine pe celelalte. Omul, după Schopenhauer, este cel mai înalt nivel în ierarhia „obiectivizărilor", pentru că el deţine o cunoaştere raţională. Din filozofia lui Schopenhauer se poate trage concluzia că fiecare om se consideră pe sine un individ care cunoaşte, şi, prin urmare, are toată voinţa de viaţă, iar toţi ceilalţi oameni sunt realităţi care nu depind de voinţa lui. După părerea autorului, aici se află rădăcina egoismului omenesc.

Statul, crede filozoful, este doar un stabilizator al voinţelor particulare ale oamenilor; scopurile egoiste omeneşti sunt depăşite în domeniile artei şi ale moralei.

Conform ideilor lui Leibniz potrivit cărora există mai multe lumi, iar lumea noastră este una dintre acestea, Schopenhauer considera lumea noastră ca fiind drept „cea mai rea dintre lumi" Filozoful credea că fericirea este iluzorie, deoarece omul, chiar şi după ce a obţinut ceea ce şi-a dorit, simte doar suprasaturaţie şi plictiseală. Lumea nu este creată pentru fericirea omului, iar optimismul este o bătaie de joc la adresa suferinţei umane. Aşadar, ideile lui erau, în esenţă, profund pesimiste.

Filosoful a murit la Frankfurt, în 1860. Concepţia sa, nebucurându-se de popularitate în timpul vieţii sale, s-a răspândit începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi a devenit una dintre sursele de filozofie a vieţii.

❖ Boala este remediul naturii însăşi pentru vindecarea unei disfuncţii a organismului; prin urmare, un medicament ajută doar puterii de vindecare a naturii.

❖ Majoritatea oamenilor, în loc să aspire către bine, sunt însetaţi de fericire, strălucire şi stabilitate, fiind asemenea unor actori proşti care vor să joace întotdeauna roluri mari, strălucite şi nobile, nedându-şi seama că mai important este nu ce şi cât de mult joci, ci cum joci.

❖ Existenţa lumii, conform învăţăturii mele, se explică prin atotputernicia voinţei. De asemenea, fenomenele de magnetism animal şi cele similare acestuia arată că acţiunile magice, considerate anterior drept acţiuni ale diavolului, se fac prin forţa voinţei. Datorită faptului că aceste acţiuni au autenticitate empirică, de acum, învăţătura mea nu va mai părea atât de paradoxală şi va deveni mai uşor de înţeles. Într-adevăr, dacă voinţa omului poate face uneori ceea ce era considerat numai putere a diavolului, atunci poate face şi ceea ce până în prezent era atribuit doar atotputerniciei zeilor.

❖ În matematică, mintea este în exclusivitate ocupată cu propriile forme de cunoaştere – timpul şi spaţiu –, fiind, prin urmare, ca o pisică ce se joacă cu propria coadă.

❖ În clipa morții, egoismul se destramă. Astfel, apare frica de moarte. Moartea, prin urmare, este un fel de lecție dată egoismului, adresată de firea lucrurilor.

❖ În caracterul național sunt puține trăsături bune, fiindcă subiectul acestuia este o gloată.

❖ În singurătate, fiecare vede în sine însuşi ceea ce el este cu adevărat.

❖ În viața practică, un geniu este de acelaşi folos ca şi un telescop la teatru.

❖ La bătrânețe, nu există o mângâiere mai mare decât conştiința faptului că toate puterile din tinerețe au fost depuse într-o lucrare care nu îmbătrâneşte.

❖ Odată cu legea întemeierii (sub forma întemeierii cauzale) este dată şi materia; fiindcă, dacă e să ne aprofundăm, ea este identică cu această lege. Într-adevăr, materia nu este decât cauzalitate; existența ei constă în impactul unei substanțe asupra alteia (adică, în impactul asupra sinelui). Faptul că o parte a materiei (anume cea organică) este obiectul nemijlocit al subiectului şi se explică prin existența obiectului, adică a lumii, materiei, doar împreună cu subiectul şi pentru subiect. Dar adevărata esență a materiei constă exclusiv în realitatea ei (materia fără acțiune, adică, lipsită de putere, este de neconceput, fiind o contradicție internă) – şi ea acționează numai asupra sa însăşi. Esența ei, prin urmare, este, pe de o parte, legătura ei cu sine însăşi şi, pe de altă parte, raportarea ei față de subiect.

❖ Voința umană este îndreptată spre acelaşi scop ca şi la animale – spre mâncare şi reproducere. Dar ce aparat complex şi inteligent le este dat oamenilor pentru a atinge acest scop – câtă minte, cugetare şi abstracțiuni subțiri foloseşte omul chiar şi în treburile de zi cu zi! Cu toate acestea, un om, ca şi un animal, urmăreşte şi atinge acelaşi scop. Pentru a clarifica, voi face două comparații: vinul turnat într-un vas de lut sau într-o cupă bine meşteşugită rămâne acelaşi; sau două lame absolut identice din acelaşi metal şi făcute în acelaşi fel pot avea mânere diferite: una din aur, alta, din aramă.

❖ Chestiunea realității moralității se reduce la faptul dacă există într-adevăr un principiu fundamentat, opus principiului de egoism. Deoarece egoismul solicită bunăstare doar pentru un singur individ, principiul contrar ar trebui să extindă această cerință la toți ceilalți.

❖ Toate ştiințele naturale au un neajuns inevitabil, şi anume acestea privesc în exclusivitate partea obiectivă a naturii, uitând de partea ei subiectivă. Între timp, toată esența constă în cea din urmă şi aceasta, în chip necesar, se referă la filozofie.

❖ Orice este intelectual (operele create, capacitățile şi meritele) se raportează la morală, aşa cum imaginea se raportează la realitate.

❖ Toți ticăloşii sunt, din păcate, foarte sociabili.

❖ Toate normele generale de comportament nu sunt suficiente, deoarece acestea se bazează pe o asumare falsă a egalității dintre oameni – asumarea stabilită în sistemul lui Helvețiu; între timp, diferența fundamentală între oameni în privința intelectului și a moralei este nemărginită.

❖ Orice restricție te face fericit. Cu cât este mai îngust orizontul nostru, sfera de acțiune și de contact, cu atât suntem mai fericiți; cu cât este mai larg, cu atât mai mult suferim de chinuri și frământare. Pentru că odată cu extinderea lor se înmulțesc și cresc dorințele, preocupările și temerile noastre.

❖ Orice fel de desăvârșire umană este înrudită cu un neajuns oarecare, în care ea se poate transforma; și invers, fiecărui neajuns îi corespunde o anumită desăvârșire. De aceea, greșeala pe care uneori o facem cu privire la o persoană se bazează adeseori pe faptul că la începutul relației amestecăm neajunsurile sale cu desăvârșirile înrudite cu ele sau invers. Astfel, pe un laș îl putem considera precaut, pe un strângător îl considerăm avar, iar pe un cheltuitor – generos, grosolănia ni se pare franchețe, iar sinceritatea și aroganța apar în ochii noștri drept încredere de sine nobilă.

❖ Ziarele sunt secundarele istoriei.

❖ Un om de geniu nu este doar o ființă morală, cum sunt oamenii obișnuiți; dimpotrivă, el este purtătorul inteligenței mai multor secole și a întregii lumi. De aceea, el trăiește mai mult pentru alții decât pentru sine însuși.

❖ Un om de geniu, trăind și creând, își sacrifică interesele personale pentru binele întregii omeniri. De aceea, el nu este obligat să se sacrifice în particular pentru interesele unor persoane anume, și, prin urmare, are dreptul să renunțe la unele cerințe obligatorii pentru ceilalți; chiar dacă suferă, el oferă mult mai mult decât alții.

❖ Un om de geniu nu poate fi un monstru, pentru că furia este o expresie a dorinței neînfrânate care cere o întreagă inteligență pentru satisfacerea nevoilor ei și, prin urmare, exclude posibilitatea unei contemplații pure. Un monstru poate avea o minte mare, dar el poate s-o folosească numai pentru ceea ce se referă la voință. Un om rău poate fi, prin urmare, un mare cuceritor, un om de stat etc. În sfârșit, el poate avea chiar talent. Acest cuvânt, după cum se știe, în timpuri străvechi însemna bani, iar acum denotă abilități cu care se dobândește aprobarea mulțimii, și, prin urmare, banii.

❖ Caracteristica principală a caracterului național al italienilor este lipsa absolută de rușine. Un om nerușinat se comportă fie prea urât, și atunci este obraznic și arogant, fie prea modest, și atunci el este un nimic. Dimpotrivă, un om rușinos este fie prea timid, fie prea mândru.

❖ Un prost se alungă după plăceri și găsește dezamăgire; iar înțeleptul evită suferința.

❖ Un prost este ca un ocnaș somnoros și visător, un înțelept, dimpotrivă, este unul care veghează, care-și vede lanțurile și le aude zornăitul. Va profita el de starea de veghe pentru a fugi?

❖ Oamenii proşti sunt în majoritatea lor răi din acelaşi motiv pentru care sunt răi, în genere, şi oamenii urâţi. Pe de altă parte, genialitatea şi sfinţenia au, de asemenea, ceva în comun. Oricât de simplu ar fi un sfânt, în el se observă anumite trăsături de geniu, şi invers, indiferent cât de corupt este caracterul unui geniu, el se deosebeşte prin starea de spirit elevată până aproape de sfinţenie.

❖ Mândria este convingerea lăuntrică a omului cu o valoare personală mare, în timp ce vanitatea este dorinţa de a crea această convingere pentru ceilalţi, cu nădejdea secretă de a ne-o însuşi mai târziu pentru sine.

❖ Nouă zecimi din fericirea noastră se bazează pe sănătate. De aici şi concluzia că cea mai mare prostie ar fi să ne sacrificăm sănătatea pentru orice ar fi: avere, carieră, educaţie, faimă, nemaivorbind de plăcerile senzuale şi trecătoare; mai degrabă, toate acestea merită sacrificate pentru sănătate.

❖ Acţiunea conform instinctului se deosebeşte de toate celelalte acţiuni prin faptul că noţiunea scopului apare din ea ca o consecinţă, în timp ce altor acţiuni această noţiune le este precedentă. Un instinct, prin urmare, este apriori o regulă dată unei acţiuni oarecare, al cărei scop poate fi de aceea încă necunoscut; pentru a atinge acest scop nu este nevoie să avem vreo noţiune despre el. Dimpotrivă, o acţiune rezonabilă sau prudentă se efectuează după o anumită regulă, întocmită conform noţiunii de scop, şi, prin urmare, aceasta se poate dovedi a fi o greşeală, în timp ce instinctul nu greşeşte niciodată.

❖ Oare nu devenim aroganţi sau, dimpotrivă, smeriţi la vederea sărăciei altora? Asupra unuia, aceasta acţionează într-un fel, asupra altuia, în alt fel – acest lucru explică şi diferenţele de caracter.

❖ Pentru a fi artist sau filozof este nevoie de două calităţi: 1) genialitate, şi anume capacitatea de cunoaştere dincolo de legea întemeietoare sau capacitatea de cunoaştere a ideilor, şi 2) capacitatea de studiere a ideilor prin ştiinţa de a le reproduce într-un material oarecare (cum sunt conceptele pentru un filozof). Spinoza poseda prima calitate aşa cum i se potriveşte unui filozof – în cea mai mare măsură; calitatea a doua îi lipsea însă – nu avea, ca să spunem aşa, o tehnică filozofică, nu ştia să reproducă *in abstracto* esenţa lumii pe care a cunoscut-o intuitiv. El era prins în mrejele conceptelor carteziene şi scolastice, din care nu a putut scăpa.

❖ Înainte de mine, filozofii se ocupau cu doctrina voinţei libere; iar eu vorbesc despre atotputernicia voinţei.

❖ Prietenia se bazează pe binele reciproc, pe interesele comune; însă, de îndată ce interesele s-au ciocnit, prietenia se destramă: a luat-o vântul.

❖ Oare credeţi că filozofia nu va fi, asemenea unei opere de artă adevărată, un etalon incomparabil cu care oricine îşi poate măsura înălţimea? Sau oare credeţi că ea va fi o simplă problemă de calcul, care este accesibilă chiar şi celei mai limitate şi proaste minţi?

❖ Singurul martor al gândurilor şi pornirilor cele mai secrete ale omului este conştiinţa; dar, în cele din urmă, o pierdem - şi noi ştim asta. Cu toate acestea, probabil, exact această împrejurare, mai mult decât orice, ne face să credem că mai există un martor al gândurilor şi pornirilor noastre cele mai secrete.

❖ Dacă nu doriţi să vă faceţi duşmani, străduiţi-vă să nu vă demonstraţi superioritatea asupra oamenilor.

❖ Dacă ar fi posibil să prevedem viitorul aşa cum cunoaştem trecutul, atunci ziua morţii ne-ar părea la fel de aproape ca trecutul sau ca, de exemplu, copilăria.

❖ Dacă scopul cel mai apropiat şi direct al vieţii noastre nu este suferinţa, atunci existenţa noastră reprezintă un fenomen fără sens şi inadecvat. Deoarece este absurd să admitem că suferinţa nesfârşită care provine din nevoile esenţiale ale vieţii şi umple întreaga lume să fie fără scop şi pur întâmplătoare. Deşi fiecare nenorocire luată separat este o excepţie, nenorocirea, în general, este o regulă.

❖ Dacă voinţa s-ar afla doar într-o faptă anume, atunci aceasta din urmă ar fi liberă. Dar, deoarece ea se găseşte pe tot parcursul vieţii, adică într-un şir de fapte, atunci fiecare dintre acestea, ca parte a unui întreg, este predeterminată şi nu poate fi altfel decât este. Dimpotrivă, întregul şir luat în ansamblu, fiind descoperirea voinţei individualizate, este liber.

❖ Dacă pe ultimul pas al creaţiei sale - de la maimuţă la om - natura ar fi făcut altfel, pornind de exemplu de la elefant sau de la câine, atunci neamul omenesc, probabil, ar fi fost altfel decât acum; el ar fi fost atunci un elefant sau un câine raţional, şi nu o maimuţă raţională. Natura a făcut acest pas pornind de la maimuţă, fiindcă a fost cel mai scurt; dar dacă în dezvoltarea iniţială a naturii s-ar fi petrecut o schimbare cât de mică, atunci pasul cel mai scurt către om s-ar fi făcut altfel.

❖ Dacă bănuieşti pe cineva de minciună - fă-te că-l crezi: el va minţi fără grijă şi se va da de gol. Iar dacă în cuvintele lui s-a strecurat adevărul pe care dorea să-l ascundă - fă-te că nu-l crezi; el va spune şi restul adevărului.

❖ Dacă o glumă se ascunde în spatele a ceva serios - este vorba de o ironie; dacă ceva serios se ascunde în spatele unei glume - este vorba de umor.

❖ Există doar o singură greşeală înnăscută - convingerea că suntem născuţi pentru fericire.

❖ Există un fel deosebit de curaj care provine din aceeaşi sursă ca şi bunătatea umană, din abilitatea de a te cunoaşte pe tine însuţi în alţii la fel de limpede cum te cunoşti în sinea ta. Curajul provine de aici pentru că un om înzestrat cu abilitatea de a se cunoaşte pe sine în alţii este puţin ataşat de existenţa sa personală, trăieşte mai mult o viaţă comună şi, prin urmare, are puţină grijă de bunăstarea proprie. Desigur, aceasta nu este singura sursă a curajului, deoarece curajul este rezultatul mai multor cauze, dar acest fel de curaj este cel mai nobil, pentru că dovedeşte o

blândeţe sporită a caracterului. Femeile sunt influenţate în chip irezistibil de astfel de caractere.

❖ A te căsători înseamnă a-ţi micşora pe jumătate drepturile şi a-ţi dubla obligaţiile.

❖ Viaţa şi visele sunt paginile uneia şi aceleiaşi cărţi.

❖ Sănătatea este atât de mult mai presus de toate celelalte bunuri de viaţă, încât e adevărat că un cerşetor sănătos este mai fericit decât un rege bolnav.

❖ Dintre toate trăsăturile personale, la fericirea noastră contribuie cel mai direct o fire veselă.

❖ Un individ nu ar fi putut cunoaşte nimic despre esenţa lumii, dată lui doar ca o idee, dacă nu i-ar fi fost inerentă capacitatea de a cunoaşte, prin care el află că Universul a cărui parte infinit de mică este şi el, este identic cu acea părticică cunoscută lui de aproape ca fiind lumea lui lăuntrică. Astfel, Eul propriu dă un indiciu în dezlegarea lumii.

❖ Intelectul poate fi privit ca o barieră sau ca o frână care împiedică comunicarea reciprocă a indivizilor separaţi şi închide calea conştiinţei către viitor sau către ceva absent. Căci cunoaşterea tuturor acestora ar fi pentru noi la fel de inutilă şi dureroasă, pe cât de chinuitoare i-ar fi unei plante sensibilitatea şi receptivitatea în lipsa iritabilităţii şi a mişcării.

❖ Intelectualitatea sau reprezentativitatea este un fenomen prea slab, secundar, superficial, pentru ca pe el să se poată baza esenţa tuturor celorlalte; lumea, deşi este reprezentată în intelect, nu rezultă din acesta, aşa cum credea Fichte.

❖ Prietenia adevărată este unul dintre acele lucruri despre care, ca şi despre şerpii giganţi de mare, nu se ştie dacă sunt imaginaţi sau chiar există pe undeva.

❖ Adevăratul caracter al unui om se manifestă tocmai în detalii, atunci când omul încetează să se mai controleze pe sine.

❖ Sursa minciunilor este întotdeauna dorinţa de a extinde dominaţia voinţei proprii sau negarea voinţei altora pentru afirmarea celei proprii; prin urmare, o minciună se naşte din nedreptate, rea-voinţă şi răutate. Aşa se explică faptul de ce veridicitatea, sinceritatea, francheţea, sunt recunoscute direct şi apreciate drept calităţi nobile, fiindcă se presupune că omul care le deţine nu va săvârşi nicio nedreptate sau cruzime şi, prin urmare, nu are nevoie de prefăcătorie. Cine este sincer, nu pune la cale nimic rău.

❖ La ce concluzie au ajuns, în cele din urmă, Voltaire, Hume şi Kant? La aceea că lumea este un spital pentru bolnavii incurabili.

❖ La avantajele poligamiei se mai adaugă, printre altele, şi faptul că ea exclude ciocniri cu părinţii soţiei, necesare în monogamie, teamă care îi reţine pe mulţi de la căsătorie. Dar, pe de altă parte, a avea de-a face

cu zece soacre în loc de una nu este, de asemenea, o perspectivă foarte plăcută.

❖ Fiecare națiune își bate joc de alta, și toate au în felul lor dreptate.

❖ Fiecare scriitor trebuie înțeles așa cum și-ar dori el însuși. O astfel de atitudine cere, pe de o parte, un spirit de dreptate, și, pe de altă parte, studiu.

❖ Fiecare societate necesită, întâi de toate, să se adapteze, fiindcă este cu atât mai vulgară, cu cât este mai mare. Fiecare om poate fi pe deplin el însuși doar atunci când este singur. Deci, cine nu iubește singurătatea, nu iubește nici libertatea, pentru că omul este liber doar atunci când este singur. Constrângerea este necesară oricărei societăți; fiecare societate necesită sacrificii care sunt cu atât mai grele, cu cât este mai mare personalitatea acelei societăți.

❖ Fiecăruia dintre noi îi este accesibilă următoarea consolare: moartea este la fel de naturală ca și viața, iar ce anume va fi dincolo, vom vedea noi.

❖ Așa cum animalele fac unele lucruri mai bine decât oamenii, ca, de pildă, găsirea unui drum sau a unui obiect pierdut, la fel și un om obișnuit este capabil și mai folositor în situațiile de zi cu zi decât un geniu. Și apoi, așa cum animalele nu fac niciodată prostii, la fel și un om obișnuit face mai puține prostii decât un geniu.

❖ Așa cum un medicament nu-și atinge scopul dacă doza este prea mare, la fel se întâmplă cu cenzura și critica, atunci când depășesc o anumită limită.

❖ Așa cum suporți greutatea propriului corp fără s-o observi, la fel nu observi nici viciile și nici defectele proprii, văzându-le numai pe cele ale străinilor. Pentru aceasta, fiecare își află o oglindă într-un alt om, oglindă în care poate vedea clar propriile sale vicii, neajunsuri și tot felul de alte rele.

❖ O carte de joc este o dovadă evidentă a falimentului rațiunii. Nefiind în stare să facă schimb de gânduri, oameni fac schimb de cărți.

❖ Când sunteți stăpânit de un sentiment egoist – bucurie, triumf, voluptate, speranță sau durere cumplită, supărare, furie, teamă, suspiciune, gelozie –, atunci să știți că sunteți în ghearele diavolului. Nu mai contează cum anume ați nimerit acolo. Trebuie să scăpați. Cum? Oricum.

❖ Dacă grijile și suferințele ne tulbură, atunci inspirația este imposibilă. Numai odată cu dispariția preocupărilor și a dorințelor apare și libertatea; doar atunci geniul se leapădă de lanțuri și devine un subiect contemplator pur. Prin urmare, acela pe care îl vizitează inspirația, să evite suferința, grijile și poftele, iar acele dorințe care nu pot fi suprimate, să și le împlinească satisfăcător. Numai atunci poate geniul să-și folosească rara sa existență, pentru bucuria proprie și pentru binele comun.

❖ Când ascult muzică, de multe ori mi se pare că viața tuturor oamenilor, ca și viața mea, sunt visele unui spirit etern, iar moartea este o deșteptare.

❖ Cel căruia oamenii şi lucrurile nu i se par uneori fantome sau năluci, nu este capabil să practice filozofia; această diferenţă vine din contrastul dintre un lucru oarecare şi ideea acestuia, care se manifestă în lucru ca fenomen. Iar ideea este accesibilă doar unei conştiinţe superioare.

❖ Scopul final al tuturor cunoştinţelor constă în faptul că inteligenţa trebuie să perceapă toate manifestările voinţei nu numai prin contemplare vizuală (deoarece acestea sunt percepute astfel şi implicit), ci şi cu ajutorul cunoaşterii abstracte, în sensul că tot ce există în voinţă, să existe şi în reprezentarea acesteia. Spre acest lucru tinde orice activitate raţională, asemenea ştiinţei.

❖ Regii şi servitorii sunt numiţi doar cu prenumele, şi nu cu numele de familie. Acestea sunt cele două trepte extreme ale scării sociale.

❖ Frumuseţea este o scrisoare de recomandare deschisă, care cucereşte inima înainte de orice.

❖ Cine raţionează mult, aceluia îi este desigur dificil să lase argumentele la o parte şi să treacă de la fluxul rapid al conceptelor la izvorul liniştit al contemplării. Dar acest lucru este necesar; căci lumina conceptelor, precum lumina lunii, nu este originală, ci împrumutată de la altcineva.

❖ Este mai bine să-ţi descoperi mintea în tăcere, decât în conversaţie.

❖ Magia este considerată un rău şi este departe de ideea de sfinţenie şi bunătate, fiindcă, bazându-se, la fel ca bunătatea şi iubirea, pe unitatea metafizică a voinţei, în loc să se cunoască pe sine în ceilalţi, profită de această unitate pentru a răspândi influenţa voinţei individuale cu mult dincolo de limitele ei naturale.

❖ Între un geniu şi un nebun există o asemănare: ambii trăiesc într-o lume total deosebită decât a tuturor celorlalţi.

❖ Lumea nu a fost creată, ci a existat din timpuri străvechi, pentru că timpul este condiţionat de fiinţe cunoscătoare şi, prin urmare, de lume, iar lumea este condiţionată de timp. Lumea fără timp nu este posibilă, dar nici timpul nu este posibil fără lume. Ambele sunt prin urmare inseparabile, şi aşa cum timpul este de neconceput fără lume, la fel de neconceput este lumea, în afară de timp.

❖ Un înţelept, pe parcursul întregii sale vieţi, cunoaşte ceea ce alţii cunosc doar pe patul de moarte, el ştiind aşadar că întreaga viaţa este moarte. *Media vita sumus in morte* (în mijlocul vieţii suntem deja aproape de moarte).

❖ La chinurile existenţei noastre contribuie în mare măsură faptul că suntem mereu asupriţi de timp, care nu ne permite să ne tragem suflarea şi se află în spatele fiecăruia ca un torţionar înarmat cu un bici. Timpul îl lasă în pace numai pe acela care s-a lăsat pradă plictiselii.

❖ Am trăit şi vom trăi din nou. Viaţa este ca o noapte care se desfăşoară într-un somn adânc, somn care, de multe ori, devine un coşmar.

❖ Adevărata demnitate a unui om de geniu este ceea ce îl înalță pe el deasupra celorlalți și îl face respectabil și constă în predominarea intelectului - a acestei părți luminoase și curate a firii omenești. Oamenii obișnuiți posedă doar o voință păcătoasă amestecată cu o fărâmă de intelect, care le sunt necesare numai pentru orientarea în viață, după cum îi este dat fiecăruia.

❖ Fiecare poate studia știința - unul, mai greu, altul, mai ușor. Dar din artă fiecare primește doar atât cât este el însuși în stare să dea. Ce vor da, de exemplu, operele lui Mozart unui om care nu înțelege muzica? Ce vede majoritatea oamenilor în „Madonna" lui Raphael? Și oare mulți oameni apreciază, „Faust" al lui Goethe? Arta nu se ocupă, asemenea științei, numai cu mintea; ea se ocupă cu esența cea mai profundă a omului, și de aceea fiecare înțelege în artă doar atât cât îi permite valoarea pe care o poartă în el însuși. Același lucru se referă și la filozofia mea, care este filozofia ca artă. Fiecare va înțelege în ea exact atât cât merită. În general, filozofia aceasta va fi accesibilă doar unora și va fi filozofia *paucorum hominum* (a celor puțini). Mi se pare că după eșecul suferit timp de 3000 de ani de filozofia ca știință, construită adică după legile temeiului, se vede deja că, din punct de vedere istoric, aceasta este o cale greșită. Cine nu știe decât să găsească legăturile dintre idei, să extragă din cauze consecințele, acela poate fi un mare om de știință, dar va fi la fel de puțin filozof, pe cât de puțin poate fi pictor, poet sau muzician. Căci un artist și un filozof cunosc lucruri în sine, idei platoniciene; iar un om de știință cunoaște doar fenomenul, adică legea de cauzalitate ca atare, pentru că un fenomen nu este nimic altceva decât legea cauzalității însăși. Se justifică astfel pe deplin expresia lui Platon: mulțimea nu este capabilă să facă filozofie.

❖ A găsi contradicții în lume înseamnă a nu stăpâni o critică adevărată și a te înșela adesea.

❖ Începutul teologiei este frica. Iar începutul filozofiei nu este altceva decât gândirea pură și dezinteresată. Dacă oameni ar fi fericiți, atunci nu ar fi nevoie de teologie. Dimpotrivă, filozofia ar fi o necesitate pentru mințile de geniu, chiar dacă în lume nu ar exista deloc suferință și moarte. Din aceasta însă nu rezultă că gândirea pură este o caracteristică necesară a intelectului în general; dimpotrivă, aceasta se întâlnește numai la *monstrum pe excessum*, adică la un geniu.

❖ Nu spune prietenului tău ceea ce nu trebuie să știe dușmanul tău.

❖ Oare nu depinde genialitatea de perfecțiunea unei amintiri vii? Căci doar prin memorie, care leagă evenimente individuale de viață într-un tot integral, este posibilă o înțelegere mai largă și mai profundă a vieții decât aceea pe care o au oamenii de rând.

❖ Nu contestați părerile nimănui; doar luați seama că dacă veți vrea să respingeți toate absurditățile în care cred oamenii, atunci veți putea împlini vârsta lui Matusalem și tot nu veți fi terminat cu ele.

❖ Oare nu va pierde omenirea din punct de vedere calitativ pe măsură ce creşte cantitativ? Drept ilustrare a acestei presupuneri poate servi faptul (vezi *Istoria leziunilor de ciumă* de Shnurer) că în secolul al XIV-lea, după ciumă, femeile au devenit extrem de fertile, astfel încât cazurile de naştere de gemeni erau un fenomen obişnuit, dar la toţi nou-născuţii s-a observat ulterior absenţa a doi dinţi. Mai departe, dacă vom compara pe grecii şi romanii antici cu popoarele contemporane nouă, dacă vom compara epoca Vedelor cu mizeria epocii contemporane şi vom lua în considerare faptul că, în ciuda creşterii cantitative a omenirii, numărul de minţi mari nu a crescut - atunci ipoteza de mai sus nu va părea nefundamentată.

❖ Germanilor li se reproşează că ei i-au imitat întotdeauna şi în toate pe francezi şi englezi; dar se uită faptul că acesta era cel mai inteligent lucru pe care ei ca naţiune au putut să-l facă, fiindcă ei nu ar fi făcut nimic de folos şi bun cu propriile puteri. În ciuda diferenţei enorme între oamenii eminenţi şi cei de rând, totuşi, această diferenţă nu a fost suficientă pentru formarea a două tipuri de oameni. Acest lucru, după părerea unora, s-ar putea părea ciudat, ba chiar jignitor.

❖ Nu există nicio modalitate mai bună pentru a-ţi împrospăta mintea, decât citirea clasicilor antici; dacă citeşti pe unul dintre aceştia măcar pentru o jumătate de oră, imediat te simţi odihnit, uşurat şi purificat, înălţat şi întărit, ca şi cum te-ai fi scăldat într-un izvor curat.

❖ Nimeni nu a trăit în trecut, nimeni nu va trăi în viitor; numai prezentul este viaţă.

❖ Nimic nu explică aşa de bine unitatea indispensabilă a esenţei primordiale a Eului nostru cu esenţa lumii exterioare, ca visul. Căci şi în vis obiectele sunt diferite de noi înşine, se deosebesc prin obiectivitatea lor perfectă şi specificul lor enigmatic, care este străin proprietăţilor noastre; visele ne inspiră uimire, confuzie, anxietate etc. Însă toate acestea suntem noi înşine. Aşa se întâmplă, de asemenea, şi cu voinţa, care poartă în sine întreaga lume exterioară, însufleţind-o, ea fiind închisă înlăuntrul nostru, acolo unde percepem prezenţa ei nemijlocită. Însă pentru toate aceste minuni, noi suntem datori intelectului, acestui atelier fantastic şi minunat, acestui magician neîntrecut, care îşi descompune propria fire în cognitiv şi cognoscibil.

❖ Trebuie să trăieşti mult şi să îmbătrâneşti ca să poţi înţelege cât de scurtă este viaţa.

❖ Educaţia se raportează la avantajele naturale ale intelectului, aşa cum o fac planetele şi sateliţii cu soarele. Căci un om de rând educat nu vorbeşte ceea ce crede el însuşi, ci ceea ce au gândit alţii, şi nu face ceea ce ar putea face singur, ci ceea ce a învăţat de la alţii.

❖ Din punct de vedere obiectiv, onoarea este părerea celorlalţi despre valoarea noastră, iar din punct de vedere subiectiv, este teama noastră de părerea altora.

❖ Un filistin este un om preocupat mereu şi foarte serios de o realitate care este, de fapt, ireală.

❖ Oamenii de rând se dedau din plin existenţei, iar geniul este în chip predominant într-o dispoziţie de cunoaştere. De aici rezultă diferenţa dublă dintre un geniu şi un om de rând. În primul rând, să fii e posibil doar într-un singur mod..., iar de cunoscut este posibil să cunoşti lucruri nenumărate, identificându-te cu ele, într-o anumită măsură, prin... existenţa obiectivă. În al doilea rând, a vedea, a şti este plăcut, dar a fi este îngrozitor, pentru că a fi de dragul lui a fi este un chin. Din prima deosebire rezultă că viaţa oamenilor de rând este, de fapt, extrem de plictisitoare. Noi vedem, de exemplu, că oamenii bogaţi duc aceeaşi luptă neîncetată şi grea cu plictiseala, pe care săracii o duc cu nevoia. Cea de-a doua deosebire explică de ce viaţa oamenilor de rând poartă pecetea unei seriozităţi plictisitoare, sumbre, monotone, în timp ce pe fruntea unui geniu se observă o claritate deosebită care, în ciuda faptului că suferinţele lui sunt mai mari decât cele ale oamenilor de rând, mereu străluceşte prin suferinţe asemenea soarelui într-un nor de furtună. Acest lucru sare în ochi şi mai mult atunci când observăm un om de geniu şi un om de rând în vremea suferinţei lor. Atunci se dovedeşte faptul că diferenţa dintre ei este aceeaşi ca aceea dintre omul cărui îi este propriu să râdă şi animalele care nu râd.

❖ Singurătatea este soarta tuturor minţilor eminente.

❖ Unul dintre obstacolele esenţiale în calea prosperităţii neamului omenesc trebuie socotit faptul că oamenii nu ascultă pe acela care este mai inteligent decât alţii, ci pe acela care vorbeşte cel mai tare.

❖ Optimismul mi se pare o viziune nu numai absurdă, ci de-a dreptul neruşinată, o batjocură amară asupra suferinţelor de nedescris ale omenirii.

❖ Un om singur este slab, ca un Robinson abandonat: numai în comuniune cu alţii el poate face multe.

❖ Prima poruncă de onoare a femeilor constă în faptul de a nu se angaja în concubinaj cu bărbaţii, astfel încât fiecare bărbat să fie obligat să recurgă la căsătorie ca la o capitulare.

❖ Primii patruzeci de ani ai vieţii noastre constituie un text, iar următorii treizeci de ani sunt comentarii asupra acestui text, făcându-ne să înţelegem sensul adevărat al acestuia.

❖ Modul de viaţă, aspiraţiile şi moravurile la insecte şi la animalele inferioare pot fi privite ca primii paşi ai naturii; proprietăţile noastre, calităţile şi aspiraţiile se găsesc la acestea în stare embrionară.

❖ După moartea voinţei, decesul trupului nu mai poate fi penibil. În aceasta trebuie să vedem manifestarea justiţiei veşnice. Ceea ce-l înfricoşează cel mai mult pe omul rău, el fiind conştient de aceasta, e chiar moartea. Ea, desigur, este bine cunoscută şi omului bun, dar el nu se teme de ea. Deoarece toată răutatea constă în dorinţa feroce de a trăi, pentru fiecare

om, după măsura propriei răutăți sau bunătăți, moartea este fie grea, fie ușoară, ba chiar binevenită. Încetarea unei vieți individuale este un rău sau un bine, în funcție de faptul dacă omul este bun sau rău.

❖ Prin lucrul în sine sau prin esență interioară a lumii, subînțeleg ceea ce ne este cel mai apropiat - voința. Deși expresia aceasta este subiectivă în raport cu subiectul cunoașterii, și fiindcă cunoașterea este transmisibilă celorlalți, relația aceasta este semnificativă. Astfel, este mult mai bine să numim esența lumii voință, decât Brahma, suflet universal sau altcumva.

❖ La fel cum un trup desăvârșit nu este scutit de mizerie și scursuri împuțite, la fel chiar și un caracter dintre cele mai nobile nu este scutit de trăsături rele, ba uneori nici măcar geniul cel mai măreț nu este scutit de limite.

❖ La fel cum un om care se îneacă se duce la fund și se ridică din nou, la fel și cei mai buni oameni ajung la pocăință drept urmare a unui păcat. Așa este, de exemplu, Gretchen din *Faust*. Păcatul, în acest caz, acționează ca un coșmar din care ne trezim.

❖ Claritatea fenomenului se referă la domeniul de reprezentare și este condiționată de o legătură a unei idei cu alta. Iar incomprehensibilitatea începe de fiecare dată când un fenomen vine în contact cu zona voinței, adică atunci când voința intră în contact direct cu ideea. De exemplu, o simplă atingere de mână a propriului corp, în ciuda simplității acestui fenomen, esența lui este greu de înțeles. Nu sunt limpezi nici toate fenomenele vieții organice, ale vegetației, ale cristalizării și forței naturii, pentru că în toate aceste cazuri voința se manifestă în mod direct.

❖ Pentru că filozofia nu este o cunoaștere după legea cunoașterii, ci este o cunoaștere a ideilor, ea trebuie socotită drept artă, fiindcă ea expune o idee în mod abstract, și nu intuitiv, așa cum o face știința. Dar, strict vorbind, filozofia este o încrucișare între știință și artă sau ceva care le aduce în contact.

❖ Natura este mai aristocratică decât omul. Diferențele de titluri și stări în societățile europene, precum și diferențele de caste din India, sunt nimic în comparație cu diferențele dintre calitățile mentale și morale ale oamenilor, care sunt determinate de natura însăși. Asemenea unei aristocrații sociale, și în aristocrația naturală sunt zece mii de plebei la un nobil, și milioane de oameni la un prinț. Și aici, majoritatea este o gloată. De aceea, patricienii naturii, așa-zisa nobilime a naturii, precum și nobilimea de stat, nu trebuie să se contopească cu mulțimea, ci, dimpotrivă, cu cât sunt mai înalte capacitățile și talentele, cu atât mai mult acestea trebuie distinse de celelalte.

❖ Operele tuturor persoanelor cu adevărat talentate se deosebesc de celelalte printr-un caracter de fermitate și, prin urmare, prin claritate și certitudine, deoarece asemenea persoane înțeleg foarte clar ceea ce vor să exprime - fie în proză, fie în poezie, fie în sunete. Ceilalți sunt lipsiți de această fermitate și claritate, aceștia deosebindu-se de îndată după această lipsă.

❖ Blestemul unui geniu constă în faptul că în vreme ce altora le apare drept măreț, aceştia i se par lui drept mizerabili şi neînsemnați. Această percepție, geniul este nevoit să şi-o suprime pe parcursul întregii vieți, precum şi oamenii de rând păstrează în sine imaginea lor despre acel geniu. În acelaşi timp, un geniu care nu-şi află egal trăieşte ca şi cum s-ar găsi într-un deşert sau pe o insulă pustie locuită doar de maimuțe şi papagali. Mai mult decât atât, îl paşte mereu amenințarea iluziei de a lua o maimuță drept om. În timp ce slăbiciunile unui om mare provoacă mulțimii un sentiment de răutate, el, dimpotrivă, simte durerea datorită faptului că aceste slăbiciuni îl fac asemănător cu mulțimea.

❖ Este uşor de predicat morala, dar este dificil de justificat.

❖ Un experiment poate înlocui gândirea la fel de puțin ca şi lectura. Empirismul pur se raportează la gândire la fel cum consumarea mâncării se raportează la digerarea şi asimilarea ei. Chiar dacă empirismul se mândreşte că el este singurul datorită descoperirilor căruia a sporit progresul cunoaşterii umane, aceasta aduce cu situația în care gura s-ar lăuda că trupul îşi datorează numai ei existența.

❖ Spațiul, spre deosebire de corpul care îl umple, nu are, evident, corp, fiind prin urmare spiritual, adică ceva ce există doar în spirit, şi anume în intelect.

❖ O îmbunătățire radicală a neamului omenesc şi a stării generale a societății umane poate fi atinsă în cazul în care tabla convențională a rangurilor ar coincide cu acele diferențe care sunt stabilite de natura însăşi, astfel încât paria naturii să facă toate lucrările inferioare, sudras – toate felurile de munci mecanice, dacă vaisyas s-ar ocupa de industrie şi comerț, dacă kshatriyas ar fi conducători, generali, regi, iar brahmanii s-ar ocupa de arte şi ştiințe. Dar astăzi tabla convențională a rangurilor arareori coincide cu diferențele naturale, ba de multe ori este chiar în contradicție flagrantă cu ele.

❖ Împărțirea Eului interior, considerat până în prezent indivizibil, în voință şi cogniție, a fost la fel de neaşteptată precum descompunerea apei în hidrogen şi oxigen; acesta este punctul crucial al filozofiei mele şi, în acelaşi timp, începutul distincției stricte dintre cogniția vizuală şi cea abstractă.

❖ Diferența privind măsura puterilor spirituale, care constituie prăpastia adâncă dintre un geniu şi un muritor de rând, nu depinde de nimic altceva decât de dezvoltarea mai mult sau mai puțin avansată a sistemului cerebral; dar diferența aceasta este atât de mare, fiindcă întreaga lume reală, în care trăim, există doar în raport cu sistemul cerebral, şi, prin urmare, aşa cum arată acest sistem, la fel arată şi lumea.

❖ Diferența dintre dogmatism şi criticism constă în faptul că cel din urmă încearcă să ne trezească, iar primul ne leagănă şi mai mult. Mulți oameni de ştiință sunt adversarii filozofiei numai pentru că observă doar mai sus

menționata proprietate a dogmatismului, iar criticismul îl resping pentru dificultatea lui.

❖ Din punctul de vedere al tinereții, viața este un viitor infinit de lung; din punctul de vedere al bătrâneții, viața este un trecut foarte scurt.

❖ Cea mai reală consolare în orice necaz şi suferință constă în contemplarea oamenilor care sunt mai nefericiți decât noi – iar acest lucru este accesibil fiecăruia.

❖ Sinucigaşul încetează să trăiască tocmai pentru faptul că nu poate înceta să dorească.

❖ Un trabuc poate servi drept substitut eficient al gândirii.

❖ Un simbol este un centru din care pornesc numeroase raze, – o imagine în care fiecare, din punctul său de vedere, vede altceva, dar, în acelaşi timp, toți sunt convinşi că văd unul şi acelaşi lucru.

❖ Spuneți-mi când au apărut spațiul şi mireasa lui trecătoare – timpul; când s-a născut copilul lor – materia, odată cu care au venit şi suferințele lumii? Pentru că împreună cu spațiul a început şi suferința, împreună cu timpul – moartea.

❖ Oricât de des ar fi distrusă suprafața Pământului cu toate ființele vii, ca urmare a cataclismelor cosmice, şi oricât de multe ființe noi ar apărea – toate acestea nu sunt nimic altceva decât o schimbare de decor pe scena universală.

❖ Trebuie să te abții de la orice observație critică, fie ea şi prietenească: este uşor să jigneşti o persoană, dar este dificil s-o corectezi, dacă nu chiar imposibil.

❖ Moartea lui Socrate şi răstignirea lui Hristos fac parte dintre trăsăturile cele mai caracteristice ale omenirii.

❖ Odată cu moartea fiecărui om dispare şi o anumită lume, pe care acesta o purta în minte. Cu cât mai inteligentă a fost mintea, cu atât mai evidentă, mai clară, mai semnificativă era şi lumea, şi cu atât mai teribilă este dispariția lui. Cu moartea unui animal dispare doar o rapsodie mizerabilă sau o schiță de o lume.

❖ Pregătindu-ne pentru călătoria vieții, este util să ne înarmăm cu o rezervă mare de precauție şi îngăduință: precauția ne va feri de rele şi de pierderi, iar îngăduință – de dispute şi certuri.

❖ A adapta filozofia la tipurile de autoritate şi a o face un instrument pentru câştigarea banilor şi a posturilor este, după părerea mea, la fel cu a te împărtăşi cu scopul de a-ți satisface foamea şi setea.

❖ Compasiunea este temeiul întregii morale.

❖ Compasiunea pentru animale este atât de strâns legată de bunătatea caracterului, încât se poate afirma cu siguranță că nu poate fi un om bun acela care este crud față de animale.

❖ Un om mediocru este preocupat de cum să-şi omoare timpul, iar un om talentat tinde să-l folosească.

❖ Afinitatea dintre geniu şi virtute se bazează pe următoarele: a ridica unei persoane un monument încă din timpul vieții înseamnă să declari că nu există nicio şansă să fie uitat de posteritate.

❖ A stabili un scop propriilor dorințe, a-ți înfrâna pasiunile, a-ți îmblânzi mânia, ținând minte mereu că pentru fiecare om este accesibilă doar o mică părticică din tot ce acesta îşi doreşte, şi că o mulțime de rele şi dezastre îl va atinge pe fiecare – fără respectarea acestei reguli, nici bogăția, nici puterea nu ne vor împiedica să ne simțim nefericiți şi de plâns.

❖ Esența unui geniu este măsurată prin excesul puterilor cognitive asupra măsurii de care au nevoie necesitățile voinței. Dar definiția aceasta este doar relativă. Există oameni care au aspirații cognitive mai puternice decât voință, fără ca aceştia să fie genii; ei au puteri cognitive mai mari decât ale oamenilor obişnuiți, dar voința lor este prea slabă, adică sunt lipsiți de dorințe puternice. Sunt mai mult preocupați de cunoaşterea ca atare decât de scopul ei; ei au inteligență, talent, un caracter vesel şi mulțumit, dar nu genialitate.

❖ Deoarece voința nu se supune timpului, remuşcările de conştiință nu trec odată cu timpul, la fel ca toate celelalte suferințe. Răutatea chinuieşte conştiința chiar şi după mulți ani, la fel de dureros ca şi imediat după comiterea acesteia.

❖ Ceea ce este în om, fără îndoială, este mai important decât ceea ce îi lipseşte.

❖ Ceea ce oamenii numesc soartă, este de fapt un şir de prostii săvârşite de aceştia.

❖ Numai veselia este o monedă a fericirii, toate celelalte sunt doar note de credit.

❖ Vanitatea îl face pe om guraliv.

❖ Oamenii, în general, au slăbiciunea de a se încrede în sursele supraomeneşti mai mult decât în propriile minți.

❖ O mulțime are ochi şi urechi şi prea puțin dincolo de atât.

❖ Un nenorocit care nu are nimic cu ce s-ar putea mândri se agață de un singur lucru posibil şi se mândreşte de națiunea căreia îi aparține.

❖ Superioritatea intelectuală se dobândeşte printr-o activitate neobosită şi neîncetată a minții. Spre ce anume este îndreptată această activitate, nu este esențial.

❖ Oameni de ştiinţă sunt cei care au citit multe cărţi; dar gânditorii, geniile, oamenii de cultură şi motoarele lumii sunt cei care au citit direct din cartea Universului.

❖ Filozofia, strict vorbind, este o dorinţă de a cunoaşte în imaginaţie ceea ce nu aparţine imaginaţiei şi ceea ce este ascuns în noi înşine.

❖ O trăsătură caracteristică a minţilor eminente este spontaneitatea tuturor părerilor şi sentinţelor lor. Tot ceea ce produc ei este rezultatul gândirii lor proprii.

❖ Caractere pot fi bune sau rele doar în chip relativ, fiindcă nu există buni sau răi în chip absolut. Diferenţa dintre acestea constă în măsura în care interesul propriu este preferabil faţă de interesul altcuiva. Dacă această linie de frontieră este situată la jumătatea distanţei dintre cele două interese, atunci este un caracter bun. Dar la cei mai mulţi oameni ea este atât de neechilibrată, încât la un metru de umanitate sunt zece metri de egoism.

❖ Creştinismul învaţă: „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi" Iar eu spun: „Cunoaşte-te pe tine însuţi nu numai în fapta aproapelui, dar şi în a celui mai îndepărtat"

❖ O oră a unui copil este mai lungă decât ziua unui bătrân.

❖ Omul evită, suportă sau iubeşte singurătatea în conformitate cu valoarea pe care o dă Eului său.

❖ Celui care este pe o poziţie înaltă din punct de vedere intelectual, singurătatea îi aduce un beneficiu dublu: în primul rând, el poate fi cu el însuşi şi, în al doilea rând, poate să nu fie cu alţii. Acest ultim beneficiu îl vei aprecia mult atunci când îţi vei da seama câtă coerciţie, câte sarcini şi ce pericol aduce cu sine fiecare cunoştinţă.

❖ Viaţa omenească nu poate, de fapt, fi numită nici lungă, nici scurtă, deoarece, în esenţă, ea este tocmai o măsură prin care măsurăm toţi ceilalţi termeni.

❖ Onoarea este o conştiinţă exterioară, iar conştiinţa este o onoare lăuntrică.

❖ „Prin moarte păcatul a intrat în lume", spune doctrina creştină. Dar moartea este doar o expresie exagerată, dramatică, ostentativă a ceea ce este lumea însăşi. Prin urmare, ar fi mai corect să se spună: lumea este un păcat continuu.

❖ A citi înseamnă a gândi cu capul altcuiva în loc de capul propriu.

❖ Pentru a trăi printre bărbaţi şi femei, trebuie să permitem fiecărui om să fie el însuşi. Dacă vom condamna în chip absolut pe cineva, atunci el nu va avea de ales decât să ne trateze ca pe duşmani de moarte: pentru că suntem gata să-i dăm dreptul de a exista numai cu condiţia că el să nu mai fie el însuşi.

❖ Egoismul, înarmat cu inteligență, încearcă să scape de consecințele rele care decurg din el şi care se îndreaptă împotriva lui însuşi.

❖ Ştiințele empirice, când sunt practicate doar pentru ele însele, fără niciun scop filozofic, sunt asemenea unei fețe fără ochi.

❖ Nu cred că un geniu ar putea avea o gură mare: această trăsătură aduce prea mult cu aceea a unui animal. În plus, sunt de părere că fruntea şi ochii exprimă inteligența, iar gura exprimă voința.

Walter Scott
(1771–1832)

Poet, prozator, istoric englez, de origine scoțiană.

S-a născut la Edinburgh. Părinții lui erau Y. Scott, jurist, şi fiica unui profesor de medicină de la Universitatea din Edinburgh, Anne Rutherford

Copilăria şi-a petrecut-o la Sandyknowe, la ferma bunicului său, unde s-a tratat de poliomielită. Acolo asculta povești şi istorii despre banditii scoțieni. O mare majoritate din cunoştințele sale Walter Scott le-a acumulat în afara şcolii şi a universității, prin autoeducare. Orice lucru față de care a manifestat interes îi rămânea întipărit în memoria sa fenomenală. Nu avea nevoie să studieze literatură de specialitate înainte de a scrie un roman sau un poem. Volumul imens de cunoştințe îi permitea să scrie pe orice temă aleasă. Fiind influențat de tatăl său, el a ales cariera de jurist. Începând din anul 1786, şi-a ajutat tatăl în afaceri, apoi a devenit avocat. În anul 1797, s-a căsătorit cu Charlotte Charpentier, fiica unui dresor de cai din Lyon. Ca să poată întreține familia, Scott ocupă postul de şerif la Selkirkshire, iar în anul 1866 devine unul dintre principalii secretari ai Curții Supreme din Scoția. Scott a ocupat acest post până la sfârşitul vieții sale şi niciodată nu şi-a neglijat datoriile profesionale.

Deşi munca sa literară a devenit cu timpul sursa de bază a bunăstării sale, el însăşi considera această activitate ca pe un hobby.

Primele publicații ale sale au fost traducerile operelor lui Gottfried August Bürger şi Goethe. În multe opere ale lui se observă influența şcolii gotice cu „romane de groază" ale sale. Din fericire, în anii 90 ai secolului al XVIII-lea, el devine pasionat de baladele scoțiene. În anul 1802, a publicat balade alese, Cântece de la fruntariile Scoției. Această carte i-a adus faimă. În anul 1805, pentru prima dată, Scott a publicat un poem propriu, Balada ultimului menestrel, care corespundea gusturilor timpului său. Au urmat poemele Marmion, Fecioara lacului, Rokeby, Stăpânul insulelor, Visul lui don Roderick.

Apariția noului roman, Waverley, a schimbat viața lui Scott. Toate romanele au fost publicate fără semnătura lui chiar şi după anul 1827, când Scott şi-a declarat paternitatea.

Romanele lui se deosebesc doar prin timpul şi locul acțiunii. Este greu să le numim istorice, cu toate că unele personaje istorice apar câteodată în romanele lui. Faptele au în operele lui un rol secundar. Romanul Waverley descrie perioada în care a trăit bunicul lui Scott. În cea de-a doua carte, Guy Mannering, este descris timpul în care a trăit tatăl său, iar în cea de-a treia, Anticarul, sunt descrise zilele din tinerețea lui Walter Scott însuşi. Romanele sale Piticul negru şi Puritanii reflectă evenimentele din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea. Până în anul 1819, Scott preferă să aleagă pentru operele sale teme scoțiene, cu toate că deseori personajele lui principale erau englezi.

Prima serie de romane, printre care Rob Roy, Temnița din Edinburgh, O legendă despre Montrose, Mireasa din Lammermoor, ne permit să vorbim despre Scott ca despre „un autor al

romanelor scoţiene". Nevrând să pună la încercare răbdarea cititorilor, în următorul său roman, Ivanhoe, Scott scrie despre Anglia. Acest roman a marcat vârful gloriei lui Scott.

În anul 1820, a obţinut titlul de baron. Aproximativ în acelaşi timp, fiica lui, Sofia, s-a măritat cu John Gibson Lockhart, cel care a scris mai târziu biografia lui Scott. După o vreme, Scott a început să-şi aleagă din nou teme scoţiene pentru noile sale romane: Mănăstirea, şi continuarea acestuia, Abatele, care descriau perioada începutului reformelor. Romanul are în prim-plan povestea Mariei Stuart. Locul acţiunii era castelul în care Maria Stuart era ţinută prizonieră.

A urmat apoi romanul Kenilworth – unul din cele mai bune romane ale sale. Acţiunea romanului Piratul are loc în Scoţia. Apar apoi romanele Peripeţiile lui Nigel, Qwentin Durward, Redgauntlet şi Talisman.

Când lucra asupra romanului Woodstock, a început să se confrunte cu probleme financiare, care i-au afectat viaţa. În anul 1825, bursa din Londra a suferit de pe urma crizei financiare, iar editorul lui Scott, proprietar de tipografie, James Ballentine, a dat faliment.

Scott însă nu le-a urmat exemplul şi şi-a asumat responsabilitatea financiară pentru toate conturile care conţineau semnătura lui. Trebuie menţionat că datoriile personale ale lui Scott reprezentau doar o parte mică din sumă. Activitatea literară susţinută, împreună cu necesitatea achitării datoriilor, au afectat grav sănătatea scriitorului.

Lucrarea biografică în nouă volume Viaţa lui Napoleon Bonaparte i-a adus lui Scott un venit considerabil, dar i-a afectat şi mai mult sănătatea. Alte lucrări i-au luat mai puţin timp şi eforturi. Printre acestea se numără patru ediţii ale Poveştilor unui bunic, Istoria Scoţiei în două volume, Despre demonologie şi vrăjitorie.

O serie de crize de apoplexie l-au zdruncinat definitiv fizic şi mental. Medicii l-au convins să plece la tratament în ţările calde. În luna octombrie a anului 1831, Scott pleacă în Italia. În timpul călătoriei s-a simţit rău şi a hotărât să se întoarcă. Ajunge la Londra, apoi la Abbotsford. Moare un an mai târziu, în 1832.

❖ Problema celor care scriu repede e că nu pot scrie concis.

❖ Nu există nimic mai preţios în viaţă decât propria experienţă.

❖ Sunt două lucruri care niciodată nu aşteaptă: timpul şi afluxul.

❖ Limbile lungi... provoacă ceartă între vecini şi între popoare.

❖ Consecinţele crimelor au un efect mai durabil, decât crimele înseşi.

❖ Dacă oamenii nu vor învăţa să se ajute, omenirea va dispărea de pe pământ.

❖ Dintre toate viciile, beţia este cea mai incompatibilă cu măreţia spirituală.

❖ Cu cât vorbeşti mai puţin, cu atât mai repede vei termina de lucrat.

❖ Niciodată nu vom învăţa să respectăm şi să simţim menirea noastră adevărată dacă ne vom baza pe altceva decât pe inimă.

❖ Nu trage cu urechea! Rişti să auzi vorbe rele chiar despre tine însuţi.

❖ Este uimitor cât de bine ne fac vitejia şi puterea de voinţă să credem că ne îndeplinim datoria.

❖ O greşeală poate aduce un succes temporar, dar nu va aduce fericire adevărată.

❖ Doar oamenii răi se tem de rău.

Richard Brinsley Sheridan (1751–1816)

Dramaturg şi activist social englez, de origine irlandeză.

S-a născut la 30 octombrie 1751, la Dublin. Tatăl său, Thomas Sheridan, era un actor celebru şi om de teatru, dar şi profesor de retorică; mama sa, Frances Sheridan, fiica unui preot din Dublin, era o scriitoare de romane şi piese populare de teatru. Richard Sheridan a primit o educaţie la domiciliu; între 1762–1769, a studiat la Harrow şi, până la mutarea familiei, în anul 1770, la Bath, şi-a făcut studiile cu tatăl său la Londra, învăţând bazele retoricii. La Bath, a cunoscut-o pe frumoasa cântăreaţă de şaisprezece ani, Elizabeth Ann Linley, cu care a fugit în Franţa şi s-a cununat într-un oraş mic. În 1773, după ce a terminat cursurile abaţiei Waltham, Sheridan a reuşit ca mariajul cu Linley să fie oficial recunoscut de familia ei, precum şi de întreaga societate.

Prima piesă a lui Sheridan, Rivalii, *a fost pusă în scenă la Covent Garden la 17 ianuarie 1775, fiind un succes răsunător. Piesa străluceşte de spirit şi umor, intrigile nevinovate din ea au la bază peripeţii din dragoste, travestiuri şi o sumedenie de neînţelegeri. În acelaşi an, au avut loc premierele farsei sale,* Ziua Sfântului Patrick *sau* Locotenentul întreprinzător *şi a operei comice* Duenna. *Când, în 1776, D. Garrick a plecat de la Teatrul „Drury Lane", Sheridan şi socrul său, Linley, au cumpărat partea acestuia, iar Sheridan, în vârstă de 25 de ani, a devenit director de teatru, păstrând acest post în ciuda multor obstacole şi socoteli greşite, aproape până la sfârşitul vieţii. În 1777, piesa* O călătorie la Scarborough *i-a adus bani şi glorie. Şcoala bârfelor, pusă în scenă în aceeaşi stagiune, a fost cea mai bună comedie de moravuri a secolului al XVIII-lea şi unul dintre vârfurile comediei engleze. Comedia burlescă* Critica sau Repetiţia unei tragedii *continuă atacul, început încă în piesele timpurii, asupra sentimentalismului şi a altor tendinţe din acea perioadă. Alte lucrări dramatice ale lui Sheridan includ prelucrarea piesei* Spaniolii în Peru *a autorului german A. Kotzebue (intitulată* Pisarro*), şi câteva scene din* Străinul *(piesă a aceluiaşi autor german).*

Plecarea bruscă a lui Sheridan din teatru, în ciuda tuturor succeselor, se explică prin interesul său aprins pentru politică. În 1780–1812, el a fost membru al Parlamentului din partea a diferite circumscripţii electorale, el sprijinindu-l pe liderul aripii radicale Whig Ch.J. Fox; în această perioadă, Sheridan a ocupat poziţii diferite, iar în 1806 a fost numit trezorier al Marinei şi membru al Consiliului secret. Faima lui de orator a atins punctul culminant în două dintre cele mai cunoscute discursuri acuzatoare privind cererea demisiei lui Hastings, guvernator al Bengaliei.

Ultimii ani de viaţă i-au adus lui Sheridan numai necazuri. Soţia lui a murit în 1792, cea de-a doua căsătorie fiind un eşec. Fiul său s-a îmbolnăvit de tuberculoză. În 1809, teatrul a ars. În 1812, partidul Whig şi-a pierdut puterea, iar în anul următor, Sheridan a fost închis pentru datorii. A murit la Londra, la 7 iulie 1816.

❖ Vorbăreţi sunt cei care nu ştiu să gândească.

❖ O viaţă trăită cumsecade trebuie măsurată cu fapte, nu cu ani.

❖ Atunci când un burlac bătrân îşi ia de nevastă o tânără, şi-o merită singur... Ce să mai zicem! Crima în sine deja conţine pedeapsa.

❖ Cine caută onoruri în viaţă, acela stă ca un plângăcios patetic la porţile templului ei, şi fără să se agite, caută să prindă în respiraţie mizeră a fiecărui trecător câte un cuvânt de laudă.

❖ Poporul dependent de voinţa unui singur om nu poate supravieţui, ba nici măcar nu merită acest lucru.

❖ Victoria asupra sinelui este singura victorie la care norocul nu participă.

❖ Pasiunea cea mai puternică este vanitatea. Salvează-mă de această pasiune, şi voi scăpa singur de restul.

❖ Taie capul Bârfei - limba va supravieţui.

❖ Mintea îşi pierde farmecul, dacă ea este plină de furie.

❖ Nu-mi place să văd chibzuiala ataşată de măgura verde a tinereţii; ar fi ca şi iedera răsucită în jurul unui tufiş, care îi împiedică acestuia creşterea.

Grigori Savvici Skovoroda (1722–1794)

Filozof poet, pedagog ruso-ucrainean.

S-a născut în satul Cernuhi din gubernia Poltava, la data de 22 noiembrie 1722, în familia unui simplu cazac. A făcut studii la Academia Kievo-Mogileanskaia. A călătorit mult prin ţările europene (Polonia, Ungaria, Austria, Italia, Germania). Cunoştea mai multe limbi, printre care greaca şi ebraica veche. În perioada 1759–1769, a predat la colegiul din Harkov. A fost autorul lucrărilor filozofice Ashani, Narcisa, Cugetări asupra lumii antice, Coversaţia celor cinci drumeţi despre fericirea adevărată, Inelul, precum şi al altor lucrări poetice, al traducerii textelor din limba greacă şi latină (Plutarh, Terenţiu, Cicero).

O mare parte a vieţii el şi-a petrecut-o în străinătate. Este bine-cunoscut epitaful de pe mormântul lui, scris de el însuşi „Lumea vroia să mă prindă, dar nu a reuşit".

Antropologia lui Skovoroda conţine motive tipice gândirii ruse medievale. Aceasta se referă în particular la teoria lui despre inimă ca bază a existenţei spirituale şi corporale a omului. Influenţa lui Platon se reflectă în descrierea rolului lui Eros în trăirile omului. Skovoroda a adoptat tendinţele misticilor europeni, în special pe cele ale lui Meister Eckhart, despre teoria „profunzimii sacre" în Dumnezeu şi în om. În lucrările lui există şi motive mistico-panteiste: „Dumnezeul este baza şi planul etern a corpului nostru" etc. Menirea etică a omului, potrivit ideilor lui Skovoroda, este recunoaşterea şi căutarea începutului mistic în sine şi, în acest sens, omul trebuie să caute să devină „el însuşi" Transformarea subiectului empiric în „om adevărat" este împiedicată de voinţa care ne duce în lumea suferinţelor şi a conflictelor. Skovoroda, ca şi mulţi alţi mistici, credea că realitatea empirică este întruchiparea răului. Cunoştinţele mistice îl ajută pe om să scape de lumea aceasta şi să pătrundă în „lumea subacvatică", ajungând astfel să fie situat „dincolo de bine şi de rău".

Skovoroda a murit în satul Ivanovka, gubernia Harkov, la 29 octombrie 1794.

❖ Nuca fără miez nu este nucă, iar omul fără inimă nu este om.

❖ Cunoaşterea de sine este un lucru destul de important.

❖ Voinţa este un iad nesătul.

❖ Sursa tuturor ştiinţelor este ascunsă în om.

❖ Suntem nevoiţi să îndurăm întunericul ca să înţelegem ce este lumina.

❖ Dacă ai căzut într-o groapă, nu te gândi la greutăţi, ci la scăpare.

❖ Nu există nimic mai stupid decât o egalitate egală.

❖ A face un lucru impropriu înseamnă a te chinui.

❖ Omul căruia nu-i plac grijile, trebuie să înveţe să trăiască în mizerie.

❖ Omul căruia îi este ruşine să-şi recunoască defectele, va ajunge cu vremea să-şi justifice ignoranţa, care este cel mai mare viciu.

❖ Dragostea este fiica Sofiei.

❖ Oamenii care nu sunt în stare să facă un lucru, nu cred că alţii îl pot face.

❖ Fânul nu arde dacă nu-l atinge focul.

❖ Inima nu poate să iubească fără să vadă frumuseţea.

❖ Prost nu e acela care nu ştie, ci acel care nu vrea să ştie.

❖ Omul îşi alege calea în funcţie de capacităţile sale.

❖ Sacralitatea şi sfinţenia vieţii stau în fapte.

❖ Nu este greu să cunoşti, ci să te deprinzi.

❖ Cu cât mai mare este binele, cu atât a avut nevoie de mai multă muncă.

Adam Smith
(1723–1790)

Adam Smith a fost economist, om politic şi filozof scoţian, fondatorul şcolii de economie politică.

S-a născut la Kirkcaldy, lângă Edinburgh. Şi-a făcut studii la şcoala din localitatea sa şi apoi la Universitatea din Glasgow. Mai târziu, şi-a completat studiile la colegiul Balliol al Universităţii Oxford. Începând cu anul 1748, a predat la Edinburgh, unde a făcut cunoştinţă cu David Hume. În anul 1751, a predat la catedra de logică a Universităţii din Glasgow. Peste un an, a început să predea la catedra de filozofie morală până în anul 1764. După ce a devenit consilierul tânărului duce Buccleugh (fiul adoptiv al cancelarului trezoreriei, Charles Townsend), a călătorit mult cu acesta prin Franţa, unde s-a întâlnit cu François Quesnay, Jacques Turgot, Jacques Necker, precum şi cu Voltaire, Helvétius şi D'Alembert; a început să lucreze la Avuţia naţiunilor. În anul 1759, Smith a publicat Teoria sentimentelor morale, în care a încercat să demonstreze că fiecare om are în el „un om lăuntric", „imparţial", „un observator", care tinde spre autoperfecţionare. La nivel social, aceste funcţii sunt executate de instituţiile sociale.

După întoarcerea sa în Franța, în anul 1766, Smith a locuit la Londra, unde a colaborat intens cu lordul Townsend, fiind numit membru al Societății regale. A făcut cunoștință cu Edmund Burke, Samuel Johnson, Edward Gibbon și Benjamin Franklin. S-a instalat la Kirkcaldy, pentru a continua lucrul la Avuția națiunilor. O cercetare asupra naturii și cauzelor ei, care a apărut în martie 1776. Această lucrare conține cinci capitole: 1) divizarea muncii și renta, 2) capitalul, 3) sumarul istoric al dezvoltării statelor europene, analiza și critica mercantilismului ca unui sistem de privilegii, 4) libertatea comerțului, 5) veniturile și cheltuielile statului. Lucrarea conține ideea celebră a lui Smith despre „mâna invizibilă" a concurenței ca unei forțe motrice a economiei și a unui institut important public ce reprezintă „omul intern" la nivel social Ulterior, Smith a fost numit în funcția de comisar de vamă al Scoției și s-a instalat la Edinburgh.

În noiembrie 1787, a devenit rectorul de onoare al Universității din Glasgow.

Adam Smith a murit la Edinburgh, la 17 iulie 1790. Înainte de a muri, se pare că și-a distrus aproape toate manuscrisele. Manuscrisele găsite intacte au fost publicate în Despre obiectele filozofiei (1795).

- ❖ Bestsellerul este mormântul aurit al talentului mediocru.
- ❖ Marele secret al educației constă în a îndrepta ambiția spre lucruri potrivite.
- ❖ Orice om risipitor este dușmanul societății, orice om strângător este un binefăcător.
- ❖ Eroarea care conține și o parte de adevăr este cea mai periculoasă.
- ❖ Simțul datoriei este respectul nostru față de normele morale comune.
- ❖ Oamenii lași și mici au adesea accese de furie față de subalternii lor și față de aceia care îndrăznesc să li se opună, imaginându-și prin aceasta că-și demonstrează curajul.
- ❖ Stăpânirea de sine în clipele de mânie este un lucru la fel de nobil ca și stăpânirea de sine în momente de frică.
- ❖ Câte zile de muncă, câte nopți fără somn, câte eforturi mentale, câtă speranță și frică, câte vieți sunt ascunse în litere mici ale cărților care ne înconjoară.
- ❖ Fericirea ne vizitează în diferite forme și este foarte subtilă, dar am văzut fericirea de mai multe ori între copii și în casele mici ale țăranilor, decât în alte locuri.
- ❖ Doar mișelia supremă poate găsi plăcerea în laudele pe care nu le merită.
- ❖ Vanitatea nu este decât efortul nepotrivit de a câștiga faimă înainte de a o merita.
- ❖ Caracterul omului are influență asupra fericirii altor persoane, în funcție de folosul pe care îl poate aduce.
- ❖ Ca să-l înveți pe om să respecte dreptatea, trebuie să-i arăți rezultatele dreptății.

Henri-Marie Beyle Stendhal (1783–1842)

Scriitor şi filozof francez.

S-a născut la Grenoble într-o familie burgheză. În anul 1799, devine militar, iar în 1800 participă la campania militară italiană a lui Napoleon Bonaparte, după care a demisionat.

În anul 1806, se angajează din nou în armată, în calitate de intendent al trupelor lui Napoleon. A servit în această calitate până la anul 1814. În această perioadă, a vizitat mai multe ţări ale Europei, a participat la bătălia de la Borodino şi a fost martorul retragerii trupelor lui Napoleon din Rusia. În anul 1814, pleacă în Italia, unde a făcut cunoştinţă cu George Byron. Din anul 1821, locuieşte la Paris şi colaborează cu editurile franceze şi engleze aflate în opoziţie.

În anul 1830, a devenit consul francez la Trieste, apoi la Civitavecchia, unde şi-a petrecut ultimii zece ani din viaţă. A murit la Paris.

Opera lui Stendhal este formată din pamflete, tratate poetice, nuvele, povestiri, romane: Vieţile lui Haydn, Mozart şi Metastasio, Istoria picturii în Italia în două volume, Roma, Napoli şi Florenţa, Despre iubire, Racine şi Shakespeare, Viaţa lui Rossini, Armance, Plimbări prin Roma, Vanina Vanini, Roşu şi negru, Cronicile italiene, Amintirile unui egoist, Lucien Leuwen, Viaţa lui Henri Bruland, Scrisorile unui turist, Mănăstirea din Parma, Lamiel, Favoarea exagerată este dăunătoare.

❖ Aspectul arhitectural al unei clădiri care ne provoacă sentimente potrivite cu scopul acesteia se numeşte stil.

❖ Trebuie să muncim, fiindcă munca este părintele plăcerii.

❖ Într-o căsătorie în care nu există dragoste, în mai puţin de două luni, totul devine amar.

❖ Frumuseţea dragostei şi a pasiunii constă nu doar în apropierea fizică, ci mai ales în ultimul pas făcut spre aceasta.

❖ În lumea sentimentelor există o singură lege – de a-l face fericit pe acela pe care-l iubeşti.

❖ Orice se poate dobândi în singurătate – afară de caracter.

❖ Arta adevărată este aceea de a altoi oamenilor ideile frumoase care ne învaţă să sacrificăm totul pentru binele omenirii.

❖ Putem spune orice cu ochii. Dar, în acelaşi timp, ne putem întotdeauna dezice de privire, fiindcă expresia ei nu poate fi repetată întocmai.

❖ Cei îndrăgostiţi sunt din cale-afară de smintiţi când se gândesc la cum să se îmbrace mai frumos. În prezenţa iubitului, femeia se gândeşte la cu totul altceva decât la felul în care este el îmbrăcat.

❖ Orice raţiune firească poate provoca supărare.

❖ Orice revoltă împotriva unui agresor străin este un lucru legitim şi reprezintă datoria primordială a oricărui popor.

❖ Atunci când muzică nu mai este la modă, ea nu devine mai rea, dar nu mai produce nici o impresie asupra inimilor simple ale tinerelor fete. Şi poate că ea ne-a plăcut doar pentru că trezea entuziasm în inimile oamenilor tineri.

❖ Flexibilitatea minţii poate înlocui frumuseţea.

❖ Principala calitate a limbii este claritatea.

❖ Da, jumătate din viaţă - şi anume jumătatea cea mai frumoasă - rămâne ascunsă omului care nu a iubit cu pasiune.

❖ Chiar şi severitatea femeii iubite este plină de un farmec pe care nu-l putem găsi în alte femei nici în cele mai fericite momente.

❖ Chestia nu e să înveţi să desenezi, ci să înveţi să gândeşti.

❖ Omul îndrăgostit nu are prieteni.

❖ Unica scuză a lui Dumnezeu este aceea că nu există.

❖ Frumuseţea femeilor nu provine defel din ignoranţă.

❖ Pictura este arta cu ajutorul căreia pictorul descrie pasiunea prin trăsăturile feţei şi poziţia corpului.

❖ Când iubeşti nu poţi bea apa dragostei din altă sursă decât din cea pe care o găseşti în sursa iubită. În acest caz fidelitatea este un lucru firesc.

❖ Când suntem siguri că am devenit obiectul dragostei unei femei, ne interesează cât este ea de frumoasă. Când nu ştim ce este în inima ei, nu avem timp să ne gândim la frumuseţea feţei ei.

❖ Corabia vieţii este purtată de toate furtunile şi vânturile, dacă nu e menţinută de „balastul" muncii.

❖ Frumuseţea nu este decât promisiunea fericirii.

❖ Femeia iubită iradiază mai mult farmec decât are.

❖ A iubi înseamnă a savura plăcerea de a vedea şi simţi cu toate organele tale, şi de la o distanţă cât mai mică, fiinţa pe care o iubeşti şi care te iubeşte.

❖ Dragostea este o floare plăcută, dar trebuie să avem curajul s-o culegem de pe marginea unei prăpăstii.

❖ Iubirea este singura pasiune care se plăteşte cu aceeaşi monedă pe care ea însăşi o bate.

❖ O dragoste ca cea a lui Werter deschide sufletul pentru toate artele, pentru toate impresiile romantice, pentru lumina lunii, pentru farmecul pădurii, pentru frumuseţea picturii, pentru orice lucru sublim.

❖ Cei îndrăgostiți se îndoiesc adesea de lucrurile în care au cea mai mare încredere.

❖ Mademoiselle de Sommeri, fiind surprinsă în flagrant delict de amantul ei, a negat acest fapt. Când amantul ei a devenit furios, ea a zis: „Acum văd că nu mă mai iubeşti, fiindcă crezi mai mult în ceea ce vezi, decât în ceea ce zic eu"

❖ Lumea va fi mai dreaptă atunci când va fi mai neprihănită.

❖ O clădire modernă nu va mai fi la modă peste zece ani şi va deveni veche. Ea va fi şi mai puțin plăcută pentru privirile de peste două sute de ani, când moda se va schimba.

❖ Fericirea mea ar fi deplină dacă nu ar fi o victorie - iată fericirea unui prost.

❖ Poți cunoaşte totul în afară de sine.

❖ Bărbatul nu poate spune aproape nimic despre ceea ce se face în inima unei femei gingaşe. Cu o cochetă lucrurile stau altfel: sensibilitatea şi vanitatea ne sunt proprii şi nouă înşine.

❖ Ne este plăcută doar gelozia din partea acelora pe care şi noi putem fi geloşi.

❖ Nu trebuie să desconsiderăm nimic din ceea ce ne poate face măreți.

❖ Nu este destul să ai talent. Trebuie ca opinia comună a contemporanilor să manifeste atracție față de eforturile creative ale acestui talent.

❖ Politicianul trebuie să fie răbdător şi să-şi rețină indignarea.

❖ Notele muzicale sunt doar arta de a nota nişte idei. Important este să avem aceste idei.

❖ Despre puterea unei pasiuni putem judeca numai prin comparație cu puterea pasiunii pe care am adus-o drept jertfă.

❖ Cel mai mare avantaj al minții este că-i asigură respect la bătrânețe.

❖ Omul nu poate fi talentat în toate.

❖ Este nevoie de foarte puțină speranță pentru ca iubirea să se nască. Peste puțin timp speranța poate să dispară, însă iubirea s-a născut deja.

❖ Scriitorul are nevoie de acelaşi curaj ca şi un soldat. Scriitorul trebuie să se gândească la critică la fel de puțin pe cât trebuie să se gândească soldatul la spital.

❖ Cât n-am iubit, eram neînsemnat tocmai pentru că voiam uneori să mă socotesc măreț.

❖ Atunci când se îndrăgosteşte, omul rațional nu mai vede niciun lucru aşa cum este el în realitate... O femeie obişnuită în mare măsură devine de nerecunoscut şi se transformă într-o ființă excepțională.

❖ Cei îndrăgostiți se îndoiesc adesea de lucrurile în care au cea mai mare încredere.

❖ Mademoiselle de Sommeri, fiind surprinsă în flagrant delict de amantul ei, a negat acest fapt. Când amantul ei a devenit furios, ea a zis: „Acum văd că nu mă mai iubeşti, fiindcă crezi mai mult în ceea ce vezi, decât în ceea ce zic eu"

❖ Lumea va fi mai dreaptă atunci când va fi mai neprihănită.

❖ O clădire modernă nu va mai fi la modă peste zece ani şi va deveni veche. Ea va fi şi mai puțin plăcută pentru privirile de peste două sute de ani, când moda se va schimba.

❖ Fericirea mea ar fi deplină dacă nu ar fi o victorie - iată fericirea unui prost.

❖ Poți cunoaşte totul în afară de sine.

❖ Bărbatul nu poate spune aproape nimic despre ceea ce se face în inima unei femei gingaşe. Cu o cochetă lucrurile stau altfel: sensibilitatea şi vanitatea ne sunt proprii şi nouă înşine.

❖ Ne este plăcută doar gelozia din partea acelora pe care şi noi putem fi geloşi.

❖ Nu trebuie să desconsiderăm nimic din ceea ce ne poate face măreți.

❖ Nu este destul să ai talent. Trebuie ca opinia comună a contemporanilor să manifeste atracție față de eforturile creative ale acestui talent.

❖ Politicianul trebuie să fie răbdător şi să-şi rețină indignarea.

❖ Notele muzicale sunt doar arta de a nota nişte idei. Important este să avem aceste idei.

❖ Despre puterea unei pasiuni putem judeca numai prin comparație cu puterea pasiunii pe care am adus-o drept jertfă.

❖ Cel mai mare avantaj al minții este că-i asigură respect la bătrânețe.

❖ Omul nu poate fi talentat în toate.

❖ Este nevoie de foarte puțină speranță pentru ca iubirea să se nască. Peste puțin timp speranța poate să dispară, însă iubirea s-a născut deja.

❖ Scriitorul are nevoie de acelaşi curaj ca şi un soldat. Scriitorul trebuie să se gândească la critică la fel de puțin pe cât trebuie să se gândească soldatul la spital.

❖ Cât n-am iubit, eram neînsemnat tocmai pentru că voiam uneori să mă socotesc măreț.

❖ Atunci când se îndrăgosteşte, omul rațional nu mai vede niciun lucru aşa cum este el în realitate... O femeie obişnuită în mare măsură devine de nerecunoscut şi se transformă într-o ființă excepțională.

❖ Cauza aproape tuturor neplăcerilor care ni se întâmplă în viață constă în aceea că percepem greşit lucrurile din jur. Prin urmare, cunoaşterea aprofundată a oamenilor şi a lucrurilor ne apropie cel mai tare de fericire.

❖ Capacitatea de a scrie corect nu face pe nimeni geniu.

❖ Trândăveala este mama plictiselii.

❖ Să se vândă reuşeşte cea care nu a putut să se ofere.

❖ Romanul este o oglindă cu care mergi pe un drum mare. Ea reflectă fie cerul senin, fie bălțoacele murdare şi hârtoapele.

❖ Romantismul este arta de a da poporului astfel de opere literare care pot, în contextul modern al obiceiurilor şi al convingerilor, să poată provoca o plăcere maximă.

❖ O pasiunea slabă întăreşte mintea, iar o pasiune puternică o slăbeşte.

❖ Lacrimile sunt forma cea mai înaltă a zâmbetului.

❖ Încercarea de a fi tu însuți este unica modalitate de a avea succes.

❖ Pasiunile nu pot fi văzute nemijlocit cu ochii, precum incendiile sau funeraliile. Putem vedea doar felul cum acestea se manifestă. Le putem găsi în inimile noastre.

❖ Tendința spre nou este necesitatea primordială a imaginației omeneşti.

❖ Ruşinea este mama celei mai subtile dintre toate pasiunile - a iubirii.

❖ Ruşinea este unul dintre cauzele atracției față de veşminte. Fiind îmbrăcată într-un fel sau altul, femeia se oferă într-o măsură mai mare sau mai mică. Iată de ce podoabele sunt nepotrivite la bătrânețe.

❖ Este greu să nu exagerezi fericirea de care ți-a fost dat să te bucuri.

❖ Capacitatea de a purta o conversație este un veritabil talent.

❖ A muri pentru un prieten în circumstanțe deosebite nu este la fel de măreț cu a te sacrifica pentru el zilnic şi în taină.

❖ Bătrânețea ambelor sexe depinde de felul în care a fost trăită tinerețea.

❖ Interesul față de câştigul personal al pictorului nimiceşte orice operă de artă.

❖ Omul trăieşte pe pământ nu pentru a deveni bogat, ci pentru a deveni fericit.

❖ Cu cât un pictor este mai vestit, cu atât mai mult trebuie să-şi dorească titluri şi distincții, care să-i servească drept apărare.

❖ Cu cât este mai puternic caracterul unui om, cu atât este el mai instabil în relațiile sale de dragoste.

❖ Femeile extraordinar de frumoase nu provoacă atât de multă uimire când le vezi a doua oară.

❖ Tinerețea este timpul curajului.

❖ Nu voi putea face nimic pentru fericirea mea personală atât timp cât voi şti că cineva mă consideră un om rău.

Aleksandr Vasilievici Suvorov (1730–1800)

Conte de Râmnic, prinț al Italiei, comandant de oşti şi teoretician militar, generalisim.

În copilărie, sub îndrumarea tatălui său, generalul Vasili Ivanovici Suvorov, care a fost un apropiat al lui Petru I, a învățat artilerie, istorie militară, limbi străine, literatură, filozofie, tipuri de fortificație.

Îşi fortifica organismul şubred de la naştere cu ajutorul exercițiilor fizice. A fost extrem de muncitor. Suvorov şi-a început serviciul militar cu gradul de caporal al regimentului Semionovski. În anul 1754, a fost făcut ofițer şi trimis cu gradul de locotenent la regimentul de infanterie Ingermanland. A slujit în cadrul colegiului militar. Începând cu anul 1758, în timpul Războiului de Şapte ani, a ocupat diferite funcții militare, a participat la bătălia de la Kunersdorf (1759), la cucerirea Berlinului (1760), la bătălia de la Kolberg (1761). În anul 1762, a fost avansat la gradul de colonel şi numit comandant al regimentului de infanterie din Astrahan, apoi comandant al regimentului de infanterie din Suzdali (1763). A ocupat aceste funcții până în anul 1769.

În perioada 1764–1765, a introdus „Regulamentul regimentelor", care conținea instrucțiuni cu privire la disciplina militară şi reguli de instruire a ofițerilor şi soldaților. În perioada mai–iunie 1773, detaşamentul lui Suvorov a trecut de două ori Dunărea şi i-a învins pe turci în bătălia de la Turtukaia. În august 1774, Suvurov a fost însărcinat de către Ekaterina a II-a să înăbuşe răscoala lui Emelian Pugaciov, după care l-a escortat pe Pugaciov, luat prizonier, până la Simbirsk. În perioada 1774–1786, a fost comandant de divizie şi de corp de armată în diferite regiuni ale Rusiei, a organizat fortificarea liniei Kubani şi apărarea Crimeii. În anul 1778, a oprit desantul trupelor turceşti la Ahtiar, anihilând astfel planurile Turciei de a lansa o nouă campanie militară în condiții nefavorabile pentru Rusia.

În anul 1786, Suvorov a fost avansat la gradul de general. În 1788, a participat la asediul de la Oceakov, unde a fost rănit. În perioada 1791–1794, a fost comandant al diferitor unități militare din Finlanda şi din sudul Rusiei. A construit fortificații la hotarele imperiului rus.

În august 1794, a fost avansat la gradul de comandant al trupelor ruseşti în vederea înăbuşirii răscoalei din Polonia. Ekaterina a II-a l-a avansat la gradul de feldmareşal şi, în octombrie 1795, l-a rechemat din Polonia. În anul 1796, fiind comandantul trupelor din sudul țării (Tulicin), Suvorov a scris lucrarea Arta de a învinge, în care a făcut rezumatul experienței sale în instruirea trupelor.

Critica regulamentului militar al lui Pavel al II-lea şi refuzul lui Suvorov de a îndeplini ordinul împăratului au condus la demisia lui Suvorov şi la exilarea acestuia în satul Konceanskoe din gubernia Novgorod În octombrie 1799, Pavel al II-lea a rupt coaliția cu Austria şi a rechemat trupele lui Suvorov la Rusia. Suvorov a căzut din nou în dizgrație pentru încălcarea „marelui regulament". La scurtă vreme, a murit.

❖ Fără virtute nu există nici glorie, nici cinste.

❖ Fii cinstit cu prietenii, măsoară-ți pretențiile și fii dezinteresat în tot ce faci.

❖ În război, nu există înlocuitori, ci doar susținători. Odată ce ți-ai învins dușmanul, ți s-a terminat și slujba în armată.

❖ Trebuie să luăm exemplu de la eroii din timpurile trecute, să-i urmăm în succese lor și să le depășim.

❖ Războiul se termină doar atunci când este îngropat ultimul soldat mort.

❖ Fiecare soldat trebuie să înțeleagă ce manevre are de făcut.

❖ Trebuie să percepem lucrurile în ansamblu.

❖ Sunt mândru că sunt rus.

❖ Disciplina este mama victoriei.

❖ Măiestria depășește orice obstacol.

❖ Un om înțelept face cât trei proști.

❖ Și printre soldații simpli există eroi.

❖ Prietenia constă în onestitatea relațiilor și în sinceritatea discuției.

❖ Oricât de greu ți-ar fi, nu-ți pierde speranța.

❖ Când ești speriat, ești pe jumătate învins.

❖ Înveți superficial - îți va fi greu în luptă, înveți din greu - îți va fi ușor în luptă.

❖ Suntem ruși și, de aceea, suntem biruitori.

❖ Dacă nu te temi de moarte, îți vei birui inamicul. Nu există două morți, iar de una nu scapi.

❖ Soldatul care răspunde „Nu știu" nu este un soldat bun.

❖ Nu există nimic de neînvins pe lume.

❖ În timpul bătăliei trebuie să avem grijă de cei sănătoși. Dacă îți vei distruge inamicul, se vor simți mai ușor și cei nevătămați, și cei răniți.

❖ Victoria înseamnă disciplină, instrucție, sănătate, curățenie, îngrijire, îndrăzneală și curaj.

❖ Lenea este mama tuturor viciilor, în special în cazul unui soldat.

❖ Să-i dorești omului fericire - iată ce este un lucru sublim.

❖ Trebuie să învățăm încă din copilărie să iertăm greșelile aproapelui nostru și să nu ni le iertăm niciodată pe ale noastre proprii.

❖ Chiar dacă mori, fă totul să-ți salvezi tovarășul.

❖ Viteza este bună, dar graba este rea.

❖ Datoria şi prietenia sunt două linii paralele care nu se intersectează.

❖ Soldatul nu este un tâlhar.

❖ Soldatul trebuie să fie sănătos, curajos, hotărât, cinstit, cuvios.

❖ Omul harnic trebuie mereu să se ocupe de meseria sa, iar exerciţiile dese pentru întreţinerea ei sunt tot atât de necesare ca şi exerciţiile obişnuite pentru corp.

❖ Învăţătura este lumină, iar ignoranţa este întuneric.

❖ Îmi place adevărul neîmpodobit.

Luc de Clapiers Vauvenargues (1715–1747)

Moralist francez.

S-a născut în oraşul Aix-en-Provence, într-o familie de aristocraţi. Prieten al lui Mirabeau şi Voltaire, liber cugetător şi filozof una dintre cele mai inteligente personalităţi ale timpului său, Vauvenargues a lăsat omenirii un patrimoniu literar excelent. Meditaţiile şi maximele lui, ce reflectă calităţile spiritului uman, pasiunile şi toate virtuţile şi viciile omeneşti nu numai că nu-şi pierd actualitatea, dar continuă, la aproape trei sute de ani după scrierea lor, să uimească prin raţiune, concizie şi capacitate de cuprindere.

❖ Marii filozofi sunt genii în domeniul raţiunii.

❖ Îndrăznesc să spun deschis: raţiunea îl face pe filozof, dragostea pentru glorie, pe erou, şi doar virtutea, pe înţelept.

❖ Pentru a deveni îndemânatic, e nevoie de mai puţine eforturi, decât pentru a părea astfel.

❖ Pe proşti îi miră mereu faptul că o persoană talentată este capabilă să-şi apere interesele proprii.

❖ Proştii sunt mai puţini decât se crede: oamenii pur şi simplu nu se înţeleg reciproc.

❖ Dacă un aforism trebuie să fi explicat, înseamnă că nu e reuşit.

❖ Dacă o inovaţie oarecare prinde cu greu rădăcini, înseamnă că nu e necesară.

❖ Sunt oameni care vorbesc despre morală cum vorbesc unii arhitecţi despre case: pe primul plan pun comoditatea.

❖ Anumite insulte mai bine să le înghiţi în tăcere, decât să te acoperi de ruşine.

❖ Arta de a plăcea este capacitatea de a înşela.

❖ Oricât de interesat ai fi de politică, este puțin probabil să poți găsi o lectură mai plictisitoare şi mai obositoare decât un tratat încheiat între suverani.

❖ Cât de puțin utile sunt cele mai bune sfaturi, dacă propria ta experiență te învață atât de rar!

❖ Cel ce este în stare să îndure tot, aceluia îi este dat să fie îndrăzneț în toate.

❖ Orice pasiune care îl stăpâneşte pe om deschide un drum direct de acces la acesta.

❖ Iubirea este mai puternică decât ambiția: poți iubi o femeie chiar şi când ea te urăşte.

❖ Oamenilor le plac chiar şi acele laude în seriozitatea cărora nici ei înşişi nu cred.

❖ Multe idei îndrăznețe nu au fost transpuse în viață din cauza realizării lor prea timide.

❖ Gândul morții este perfid: fiind captivați de acest gând, uităm să trăim.

❖ Speranța este cea mai utilă şi cea mai dăunătoare din toate binefacerile vieții.

❖ Este imposibil să nu ai nicio calitate pozitivă, tot astfel cum este imposibil să nu ai niciun defect.

❖ Nu trebuie ridiculizate viziunile unanim acceptate - acest lucru irită şi în niciun caz nu-i descurajează pe protectorii acestor viziuni.

❖ Să ai mintea ageră este un avantaj mic, dacă judecata nu-ți este dreaptă: desăvârşirea ceasurilor nu constă în mersul rapid, ci în mersul corect.

❖ Ura celor slabi este mai puțin periculoasă decât prietenia lor.

❖ Nu există supărare pe care nu am ierta-o, răzbunând-o.

❖ Nu există un om care, citind o operă în proză, să nu se gândească: „Voi încerca să o scriu mai bine"

❖ Noutatea este singurul semn incontestabil al geniului.

❖ Manierele se strică mai uşor decât se vindecă.

❖ Imaginile împodobesc mintea, sentimentul o convinge.

❖ Încumetându-te la ceva măreț, în mod inevitabil îți rişti renumele.

❖ Disperarea este cea mai mare dintre rătăcirile noastre.

❖ Schimbările necesare statului au loc, de obicei, independent de voința cuiva.

❖ Folosul adus de vicii este mereu amestecat cu un mare prejudiciu.

❖ Cea mai recentă şi mai originală carte este cea care te face să iubeşti adevărurile vechi.

❖ Ceea ce rămâne în noi de la natură este mai neîmblânzit şi mai puternic decât ceea ce acumulăm prin studii, experienţe şi reflecţii, fiindcă orice artă destinde chiar şi atunci când corectează şi desăvârşeşte.

❖ Numai cel care trăieşte ca şi cum ar fi nemuritor este capabil de fapte mari. Cu cât omul posedă mai multe pasiuni puternice, dar contradictorii, cu atât mai puţin este el capabil să exceleze în ceva.

❖ Laşul înghite mai puţine insulte decât cel ambiţios.

❖ Oamenii vanitoşi sunt diplomaţi slabi: ei nu pot să tacă.

❖ Raţiunii îi este dat să zboare către cele mai înalte culmi.

❖ Omul nu-şi apreciază într-atât semenii încât să recunoască faptul că şi alţii sunt capabili să deţină o funcţie înaltă. Să recunoaştem după moarte meritele cuiva care a făcut faţă cu succes acestei funcţii - asta-i tot de ce suntem în stare.

❖ Cu cât omul este mai deştept, cu atât este el mai înclinat spre nechibzuinţă.

❖ Ambiţia este un semn al talentului, curajul, al înţelepciunii, pasiunea, al minţii, iar mintea, al cunoştinţelor, sau invers, pentru că întâmplarea şi circumstanţele fac orice eveniment să fie ori bun, ori folositor, ori dăunător.

George Washington
(1732–1799)

Personalitate notorie, lider militar şi de stat, primul preşedinte al Statelor Unite ale Americii (1789–1797).

S-a născut în familia unui plantator. La vârsta de 11 ani şi-a pierdut tatăl. Asupra formării personalităţii sale a avut o influenţă considerabilă fratele lui mai mare, Lawrence. Educaţia a primit-o în familie, a studiat de sine stătător.

Din 1749, a deţinut funcţia de inspector al comitatului Culpeper. După moartea fratelui, în 1752, a moştenit proprietatea Mount Vernon. A deţinut funcţia de maior local, iar în perioada Războiului de Şapte Ani a luat parte la acţiuni militare împotriva armatei franceze, fiind remarcat şi promovat la gradul de colonel.

În 1759, s-a căsătorit cu tânăra văduvă Martha Dandridge Custis. În perioada 1758–1774, Washington a fost ales în organul legislativ al statului Virginia. A criticat politicile coloniale ale Marii Britanii şi a contribuit la boicotarea mărfurilor britanice. În iunie 1775, a fost ales în unanimitate Comandant suprem al armatei, pe care a condus-o în timpul Războiului de Independenţă din America de Nord (1775–1783). A creat o armată aproape de la zero, cu care a parcurs o distanţă lungă de la sediul din Boston, fapt pentru care a fost onorat de Congres cu o medalie comemorativă din aur, înainte de capitularea trupelor britanice de la Yorktown. În noiembrie 1783, după semnarea Tratatului de Pace de la Paris, a demisionat.

Stabilit la Mount Vernon, Washington, a rămas un reper al politicii publice. Adept al consolidării Guvernului central, a fost ales preşedinte al Convenţiei Constituţionale, elaborând,

în 1787, Constituția Statelor Unite ale Americii. Popularitatea și autoritatea de necontestat ale lui Washington au dus la alegerea sa ca președinte la 30 aprilie 1789. În 1792, el a fost reales, în unanimitate, obținând un al doilea mandat consecutiv. În acest rol, Washington a încercat să dea viață Constituției, a promovat înființarea organelor de guvernământ, a pus bazele sistemului politic american. În perioada primului său mandat, Washington a colaborat cu liderii rivali ai fracțiunilor politice, republicanul Thomas Jefferson și federalistul Alexander Hamilton. Au fost adoptate și lansate programele elaborate de Hamilton pentru stabilizarea financiară și industrială a țării, care erau diferite de cele ale republicanilor. În relațiile cu populația autohtonă, Washington s-a bazat pe forța militară, forțându-i pe indieni să cedeze o mare parte a teritoriului.

În timpul manifestațiilor din 1794, agricultorii din vestul Pennsylvaniei, care protestau împotriva politicii fiscale a Guvernului („revolta produsă de whisky"), președintele a înăbușit prin forță tulburările sociale.

În sfera politicii externe, Washington s-a pronunțat pentru neimplicarea SUA în confruntările dintre puterile europene, publicând în anul 1793 Proclamația de neutralitate. Tratatul, semnat în noiembrie 1794 de un reprezentantul special al președintelui, a înlăturat pericolul de război cu Marea Britanie, dar a divizat însă țara în două tabere.

Scrisoarea de adio a fost un fel de testament al lui Washington, publicat la 19 septembrie 1796. În acesta, președintele aflat pe punctul de a-și înceta activitatea, îi îndeamnă pe concetățeni să consolideze uniunea statelor pentru a nu submina fundamentele Constituției și sistemul politic. Washington i-a mai îndemnat să „păstreze pacea și armonia cu toate țările", să dezvolte relații comerciale cu ele, dar cu „cât mai puține legături politice".

Ultimii ani din viață Washington și i-a petrecut în Mount Vernon, în familie, primind numeroși vizitatori. Autoritatea ex-președintelui a fost solicitată din nou în perioada relațiilor tensionate cu Franța, în vara anului 1798, atunci când Washington a fost numit comandant suprem al Armatei SUA, cu gradul de locotenent general

În timpul efectuării tradiționale a unui tur al întregului teritoriul deținut de americani, la 12 decembrie 1799, Washington a nimerit sub o ploaie puternică amestecată cu zăpadă și a răcit. Două zile mai târziu s-a stins din viață. A fost înmormântat la Mount Vernon. În cinstea lui, numele său a fost dat capitalei țării, unui stat, unui lac și unei insule, ba chiar unor munți și canioane, localități, colegii și universități, străzi și piețe. În 1888, în capitala Statelor Unite ale Americii a fost inaugurat un monument impresionant (de peste 150 m înălțime), în cinstea primului președinte american.

- ❖ Disciplina este sufletul armatei. Ea transformă o armată nu prea numeroasă într-o forță puternică, aduce succes celor slabi și respect tuturora.
- ❖ Drumul spre glorie într-o armată patriotică și într-o țară liberă este deschis tuturor.
- ❖ Prietenia este o plantă care crește încet și, înainte de a-și merita pe deplin denumirea, trebuie să treacă prin diverse încercări și să reziste multor vicisitudini.
- ❖ Dacă îți prețuiești propria reputație, leagă-ți viața de oameni respectabili.
- ❖ Dacă am avut resurse necunoscute dușmanilor noștri, acestea au constat în hotărârea fermă a cetățenilor noștri, în conștientizarea corectitudinii cauzei noastre și în certitudinea că Dumnezeu nu ne va lăsa la greu.

❖ Atunci când vorbeşti despre Dumnezeu sau despre calităţile Lui, fă-o în mod serios şi cu respectul cuvenit.

❖ Oamenii nu vor accepta şi nu-şi vor îndeplini fără constrângere sarcinile îndreptate spre binele lor.

❖ Oamenii au tendinţa de a ezita să se supună acelora despre care ei consideră că au fost numiţi pe nedrept să-i conducă.

❖ Nu vorbi de rău pe cei ce nu sunt prezenţi, fiindcă este necinstit.

❖ Nu te înfuria la masă, orice s-ar întâmpla, iar dacă totuşi există motive de furie, nu o arăta.

❖ Niciodată să nu faci haz de lucrurile serioase.

❖ Trebuie întotdeauna să luăm în consideraţie sentimentele oamenilor. Acest lucru este deosebit de valabil pentru acel război pe care îl ducem şi în care spiritul moral şi de sacrificiu trebuie să înlocuiască în mare măsură constrângerile.

❖ Parlamentul nu are mai multe drepturi de a băga mâna în buzunarul meu, decât eu într-al lui.

❖ Întrucât sabia este ultimul mijloc de asigurare a libertăţilor noastre, aceasta trebuie să fie prima depusă, odată ce aceste libertăţi sunt obţinute.

❖ Libertatea, odată ce a prins rădăcini, creşte repede.

❖ În lupta pentru libertate trebuie să fim prudenţi şi să nu violăm libertatea conştiinţei altora, amintindu-ne mereu că Dumnezeu este stăpân pe inimile oamenilor.

❖ Munceşte pentru ca în sufletul tău să nu se stingă acele scântei ale focului ceresc, care se numesc conştiinţă.

❖ Laşul care ştie că în caz de dezertare îl aşteaptă moartea, va risca şi va merge la luptă.

❖ Chiar dacă ar fi să mor în chinuri, tot nu mi-i teamă de moarte.

❖ Omul a fost creat astfel încât în el s-a investit multă materie incendiară.

❖ Sunt absolut convins că nimeni nu trebuie nici chiar pentru un moment să ezite să recurgă la arme pentru a proteja darul nepreţuit al libertăţii de care depinde tot binele şi răul în viaţă, doar că armele, îndrăznesc să adaug, trebuie să fie ultimele mijloace.

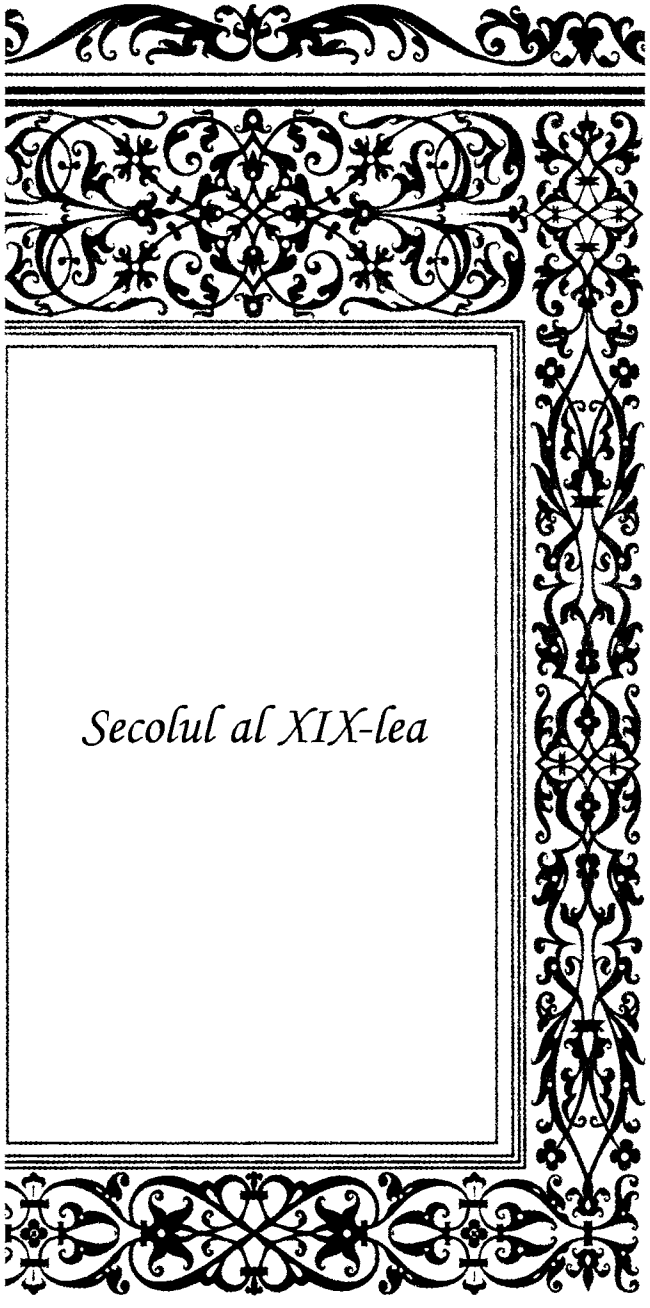
Secolul al XIX-lea

Matthew Arnold
(1822–1888)

Poet, istoric şi critic de artă englez.

S-a născut în familia unui profesor universitar. A fost profesor, inspector şcolar, iar mai târziu, profesor la Universitatea din Oxford. Prima culegere de poezii, Fluturele rătăcit, a fost publicată în 1849, dar succesul a venit mai târziu, după lansarea volumului Poezii (1853).

În poeziile şi poemele sale (cele mai cunoscute fiind Empedocle pe Etna, Sorab şi Rustem, Tristan şi Isolda, Moartea lui Balder), a cântat civilizaţia antică şi medievală, opunând armonia ei haosului şi imperfecţiunii vieţii contemporane. Crezând că poezia trebuie să fie „o critică a vieţii", Arnold descria imparţial moravurile Angliei victoriene. Opiniile lui despre decăderea culturii, dominaţia spiritului filistin şi-au găsit exprimarea mai ales în eseistică (culegerea Cultură şi anarhie). Raţionalitatea care îi înlănţuia adesea poezia, făcând-o rece, s-a transformat în eseurile sale dintr-un neajuns într-o virtute (aceasta se remarcă în articolul despre Byron şi în eseul despre Lev Tolstoi, unul dintre primele din critica occidentală, autor cu care Arnold purta o corespondenţă şi a cărui creaţie o aprecia mult. Articolele lui Arnold sunt adunate atât în antologia Literatură şi dogmă cât şi în Eseu asupra criticii. Este autorul studiului fundamental Despre studierea literaturii celtice.

S-a stins din viaţă în Liverpool.

- E mare lucru să ai propriile păreri, dar, în cele din urmă, este important cel fel de păreri sunt acestea.
- Puterea unui filozof asupra lumii constă nu în concluzii metafizice, ci în sensul cel mai înalt mulţumită căruia el a ajuns la aceste concluzii...
- Genialitatea depinde mai ales de energie.
- Pentru mine, critica este o încercare nepărtinitoare de a înţelege şi a transmite tot ce este mai bun în lumea faptelor şi ideilor.
- Pentru poezie ideea este totul... Poezia dă simţire ideii...
- Pentru a crea o capodoperă literară nu este de ajuns să ai talent. Talentul trebuie să simtă timpul. Talentul şi timpul sunt inseparabile...
- Eu cred doar în cultură. Cultura, dacă ne gândim mai profund la aceasta, nu se bazează pe curiozitate, ci pe dragostea de perfecţiune; cultura este cunoaşterea perfecţiunii. Oameni de cultură sunt apostolii adevăraţi ai egalităţii.
- Adevărul îngheaţă pe buzele muribunzilor.
- Un critic ar fi de folos unui om practic doar în cazul în care nu ar fi prea indulgent cu gusturile lui, cu viziunea lui asupra lumii.
- Capacităţile critice sunt inferioare celor de creaţie... Exprimarea puterii de creaţie, a energiei creatoare libere este cea mai înaltă funcţie a omului.
- Cultură este o aspiraţie către armonia melodică şi lumină, important este ca atât armonia cât şi lumina să predomine.

❖ Cultura este o aspirație către perfecțiune prin cunoașterea a ceea ce ne îngrijorează cel mai mult, a ceea despre care gândim și vorbim...

❖ Eu am peste treizeci de ani și m-am acoperit deja cu gheață pe trei sferturi.

❖ Noi uităm din necesitate, și nu din dorință.

❖ În largul nemărginit al oceanului de calomnie, care se numește „istorie", un val, chiar și unul mare, nu contează.

❖ Pentru știința comportamentului cheltuim trei sferturi din viață.

❖ Religia noastră este religia inegalității.

❖ Inegalitatea duce în mod natural la mercantilismul clasei superioare, la vulgarizarea clasei de mijloc și la ferocitatea clasei de jos.

❖ O națiune este cu adevărat mare nu atunci când este formată dintr-un număr mare de oameni gânditori, liberi și energici, ci atunci când gândirea, libertatea și energia sunt supuse unui ideal mai mare decât cel al unui membru obișnuit al societății.

Konstantin Dmitrievici Balmont
(1867–1942)

Poet rus.

S-a născut în satul Gumnișce, gubernia Vladimir, într-o familie nobilă. A studiat la gimnaziul din Șuia. În 1886, a intrat la Facultatea de Drept a Universității din Moscova, dar a fost exmatriculat pentru participarea la mișcarea studențească. Prima culegere de poezii ale lui Balmont a apărut în Iaroslavl în 1890, iar a doua culegere Sub cerul nordului, *în 1894. În acestea predomină motivele durerii sociale. La scurtă vreme, Balmont apare ca unul dintre fondatorii simbolismului.*

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, poetul a lansat culegerile În imensitate, Liniștea, Să fim ca soarele. *În 1895–1905, Balmont era probabil cel mai cunoscut dintre poeți ruși; mai târziu popularitatea lui a scăzut. Poezia lui se caracterizează printr-un exotism accentuat, un oarecare manierism și admirație față de propria persoană. Balmont a făcut câteva călătorii în jurul lumii, descriindu-le în cărțile sale de eseuri.*

A fost pasionat de evenimentele revoluționare din 1905, lua contact cu poeții care îi proslăveau pe muncitori (cartea Cântecele unui răzbunător*). Din luna decembrie a aceluiași an, ca urmare a represaliilor din partea autocrației, a trăit în străinătate, și abia în 1913 a avut posibilitatea să se întoarcă acasă, ca urmare a unei amnistii.*

A făcut multe traduceri din poezia orientală și occidentală. A fost primul care a tradus în limba rusă poemul clasicului literaturii georgiene Șota Rustaveli, Viteazul în piele de tigru. *A emigrat în 1921 și a trăit în sărăcie în Franța. Acolo a compus un ciclu de poeme emoționante și pline de nostalgie față de Rusia.*

A murit în orașul Noisy-le-Grand, de lângă Paris.

❖ În sufletul omenesc sunt două principii: simțul măsurii și simțul nemărginirii. Elada antică este simțul măsurii. Patosul romanticului și focul creativ al timpului nostru sunt simțul nemărginirii. Noi vrem să

recreăm Pământul întreg, şi îl vom recrea, astfel încât toţi de pe Pământ vor fi frumoşi, puternici şi fericiţi. Aceasta este destul de posibil, fiindcă Omul este Soarele, iar sentimentele lui sunt planete.

❖ La momentul de faţă, când noi respirăm aici, există oameni care se sufocă.

❖ În suflete există tot ce este în cer, şi multe altele încă.

❖ Există o stare uimitoare de încordare a minţii, când o persoană este mai puternică, mai inteligentă, mai frumoasă decât ea însăşi... Astfel de stări, care ne aduc mai aproape de lumile transcendente, le are fiecare, pentru a confirma cumva marele principiu al egalităţii finale a tuturor sufletelor. Dar pe unii aceste stări îi vizitează probabil o dată în viaţă, asupra altora ele au o influenţă mai puternică sau mai slabă, dar aproape în permanenţă, şi există cei aleşi cărora le este dat ca în fiecare miez de noapte să vadă fantome şi la fiecare răsărit al soarelui să audă zbuciumul vieţilor noi.

❖ Isteria este o sensibilitate excesivă şi ceea ce în lumea medicinii este o boală care trebuie vindecată, în lumea artei pare a fi floare strălucitoare.

❖ Sărbătoarea inimii este bucuria de a iubi pe cineva. Sărbătoarea inimii este să găseşti pe neaşteptate o comoară. Şi tot o sărbătoare a inimii este să te găseşti pe sine în celălalt, să vezi ce e mai bun în inima ta reflectat în oglinda inimii celuilalt. Iar a dărâma peretele despărţitor este o bucurie a sufletului, ascuţită ca un diamant, este o adevărată sărbătoare a inimii.

❖ Fiecare suflet are o mulţime de feţe, în fiecare om sunt ascunşi o mulţime de oameni, şi mulţi dintre aceştia, care formează o singură persoană, trebuie aruncaţi fără milă în foc. Trebuie să fii fără milă faţă de tine însuţi. Numai atunci poţi cu adevărat realiza ceva.

Ludwig Andreas Feuerbach
(1804–1872)

Filozof german. Începe prin a fi reprezentantul de extremă stânga al şcolii hegeliene, dar devine apoi un adept al materialismului, antropologismului şi umanismului.

S-a născut în Bavaria, în familia unui avocat, vestitul criminalist german Anselm Feuerbach, fondatorul teoriei constrângerii psihologice. A studiat la Universitatea din Heidelberg, la Facultatea de Teologie, însă a plecat curând la Berlin, unde a audiat cursurile lui Hegel, care l-au influenţat foarte mult. După susţinerea tezei de doctorat cu titlul Despre raţiunea unitară, universală şi nemărginită (1828), devine profesor la Universitatea din Erlangen. În lucrarea Concepţii despre moarte şi nemurire, dezvoltă o poziţie împotriva credinţei în nemurirea sufletului. A fost concediat din cauza acestei lucrări şi a început să colaboreze la diverse reviste. În anul 1883, a publicat primul volum al cărţii sale, Istoria filozofiei noi. Colaborarea sa cu revistele şi-a pus amprenta pe stilul publicaţiilor sale din acele vremuri (aforismele umoristico-filosofice Scriitorul şi omul).

După ce s-a căsătorit, s-a stabilit în localitatea Bruckberg, unde soţia sa deţinea o fabrică de porţelan, locuind acolo timp de 25 de ani. După falimentarea fabricii, s-a stabilit în Nüremberg, unde a trăit în condiţii de sărăcie până la sfârşitul vieţii sale.

Feuerbach își denumește filozofia „a viitorului" și examinează rațiunea umană în calitate de subiect real, un produs al naturii. Una dintre lucrările sale se intitulează chiar Principiile de bază ale filozofiei viitorului. *Alte lucrări cunoscute ale filozofului sunt* Critica filosofiei lui Hegel, Esența creștinismului, Tezele preliminare ale reformei filozofiei.

❖ În petalele florilor care se ofilesc repede e mai multă viață decât în greutatea milenară a construcțiilor de granit.

❖ Într-o stare exaltată, oamenii sunt capabili să facă ceea ce înainte le era cu neputință. Pasiunile fac miracole, şi anume acțiuni care, într-o stare obişnuită, impasibilă, sunt peste puterile organelor.

❖ Credința în nemurire nu indică nimic altceva decât adevărul şi faptul că omul, pierzându-şi existența corporală, nu-şi pierde şi existența spirituală în memoria şi inimile oamenilor vii.

❖ Voința este o tendință spre fericire.

❖ Fiecare zeu este o ființă creată de imaginație, o imagine creată după chipul omului, dar chip pe care omul îl plasează în afara sa şi îl prezintă ca o ființă independentă.

❖ Acolo unde morala se bazează pe teologie, iar dreptul pe deciziile lui Dumnezeu, acolo se pot justifica şi fundamenta cele mai imorale, nedrepte şi ruşinoase lucruri.

❖ Acolo unde încep ochii şi mâinile, acolo se termină zeii.

❖ Acolo unde nu există spațiu suficient pentru manifestarea unei capacități, acolo nu există nici respectiva capacitate.

❖ Acolo unde nu există aspirație spre fericire, nu există nici aspirație.

❖ Aspirația spre fericire este aspirația tuturor aspirațiilor.

❖ Dogma nu este nimic altceva decât o interdicție directă de a gândi.

❖ Dorința este nevoia ca ceva ce nu există, să existe.

❖ Există nu doar egoism unic sau individual, ci şi egoism social, un egoism familial, corporativ, obştesc, patriotic.

❖ Omul realizează prea târziu cele mai simple adevăruri.

❖ Care sunt semnele distinctive ale adevăratei omenii din om? Rațiunea, voința şi inima. Omul perfect are forța de a gândi, puterea de voință şi puterea de a simți. Puterea de a gândi este lumina cunoaşterii, puterea voinței este energia naturii, puterea sentimentelor este dragostea.

❖ Existența lipsita de nevoi este o existență inutilă.

❖ Numai cel care iubeşte ceva are însemnătate. Să fii o nulitate şi să nu iubeşti nimic e unul şi acelaşi lucru.

❖ Iubirea de ştiinţă este iubire de adevăr, de aceea, onestitatea este virtutea principală a omului de ştiinţă.

❖ Lumea este mizerabilă numai pentru un om mizerabil, lumea este goală numai pentru un om gol.

❖ Conştiinţa mea nu este altceva decât „Eul" meu care se pune în locul unui „Tu" jignit.

❖ În realitate, toţi oamenii sunt atei: ei îşi neagă credinţa prin propriile lor fapte, prin propriul lor comportament.

❖ Scriitorii adevăraţi sunt conştiinţa omenirii.

❖ Calităţile adevărate ale omului se descoperă numai atunci când trebuie să le arate şi să le dovedească în practică.

❖ Idealul nostru nu este o fiinţă abstractă, sterilă, lipsită de materialitate, idealul nostru este o personalitate integrală, real multilaterală, desăvârşită, educată.

❖ Comunicarea înnobilează şi înalţă pe om; în societate, acesta se comportă involuntar şi fără să se prefacă, altfel decât în singurătate.

❖ Obligaţiile faţă de sine au sens şi valoare morală doar atunci când acestea sunt văzute ca responsabilităţi faţă de alţii - faţă de familia mea, faţă de comunitatea mea, faţă de poporul meu, faţă de patria mea.

❖ Principiile vieţii sunt şi principii ale moralei. Acolo unde, din pricina foamei, a sărăciei, nu ai niciun material în organism, acolo nu există nici principii şi nici material pentru morală, nici în capul tău, nici în inima ta şi nici în sentimentele tale.

❖ Prima ta obligaţie este să fii fericit. Dacă eşti fericit, atunci îi vei face fericiţi şi pe alţii. Cel fericit vede în jurul său doar pe fericiţi.

❖ Lumea de apoi este doar ecoul acestei lumi.

❖ Ideea unei esenţe a moralei desăvârşite este o idee practică, ce necesită acţiune, imitaţie şi îmi serveşte ca sursă de neînţelegere cu mine însumi, pentru că ea îmi indică ce trebuie să fiu, şi, în acelaşi timp, fără orice părtinire, îmi arată că nu sunt astfel.

❖ Principiul moralei este fericirea, însă nu o astfel de fericire care se bazează pe una şi aceeaşi persoană, ci fericirea care se distribuie între diferiţi indivizi.

❖ Faceţi distincţie între egoismul rău, inuman şi nemilos şi egoismul bun, milos, uman; faceţi distincţie între egoismul blând, forţat, care îşi găseşte satisfacţia în iubirea faţă de alţii, şi egoismul samavolnic, intenţionat, care îşi găseşte satisfacţia în indiferenţa sau chiar în răutatea directă faţă de alţii.

❖ Religia are nevoie de bezna veşnică a ignoranţei, de sărăcie, de neputinţă tehnică, de lipsă de cultură.

❖ Religia contrazice morala prin faptul că ea contrazice raţiunea. Bunătatea este în strânsă legătură cu adevărul. O raţiunea alterată atrage după sine o inimă alterată. Cine îşi păcăleşte raţiunea, nu poate avea o inimă sinceră, cinstită.

❖ La noi, cu cărţile lucrurile stau la fel ca şi cu oamenii. Deşi cunoaştem mai mulţi oameni, doar pe unii dintre ei îi alegem să ne fie prieteni şi tovarăşi ai vieţii noastre intime.

❖ Superstiţia este legată de orice religie: superstiţia, însă, este capabilă de orice cruzime şi ştergere a oricărei urme de omenie.

❖ Conştiinţa îşi are originea în cunoaştere sau este legată de cunoaştere, dar aceasta nu înseamnă cunoaşterea în general, ci o porţiune sau tip de cunoaştere, şi anume acea cunoaştere care se referă la comportamentul nostru moral şi la dispoziţiile şi acţiunile noastre cele bune sau cele rele.

❖ Conştiinţa ne prezintă lucrurile diferit de cum par a fi acestea; ea este un microscop care le măreşte pentru a le face precise şi vizibile sentimentelor noastre slabe. Ea este metafizica inimii.

❖ Conştiinţa este semnul distinctiv al unei fiinţe perfecte.

❖ Acolo unde nu există nicio distincţie între fericire şi nefericire, între bucurie şi tristeţe, nu există nicio distincţie între bine şi rău.

❖ Binele este o afirmaţie, răul este negarea aspiraţiei către fericire.

❖ Acolo unde nu mai există dorinţă, nu mai există nici omul.

❖ Numai soţul şi soţia împreună formează realitatea umană; soţul şi soţia împreună reprezintă existenţa neamului, pentru că unirea lor este sursa mulţimii, izvorul apariţiei altor oameni.

❖ Acela care-l iubeşte pe Dumnezeu nu-l mai poate iubi pe un om, fiindcă a pierdut înţelegerea a ceea ce este omenesc, şi invers, acela care-l iubeşte un om, cu adevărat şi din toată inima, nu-l mai poate iubi pe Dumnezeu.

❖ Este vanitos doar acela care îşi admiră propria frumuseţe, în locul frumuseţii umane în general.

❖ Binele şi moralitatea sunt unul şi acelaşi lucru. Bun, însă, este doar acela care este bun cu alţii.

❖ În religie, omul are ochi pentru a nu vedea, pentru a rămâne orb; el are raţiune pentru a nu gândi, pentru a rămâne prost.

❖ Omul este începutul, mijlocul şi sfârşitul religiei.

❖ Omul are încredere în forţele sale doar atunci când obţine ceea ce-şi doreşte.

❖ Natura umană se manifestă doar în comunicare, în comuniunea omului cu un alt om, în comuniunea care se bazează pe realitatea distincției între „eu" și „tu"

❖ Cu cât este mai limitat orizontul unei persoane, cu cât mai puțin cunoaște aceasta istoria, natura și filozofia, cu atât mai sincer este atașată de religie.

❖ O conștiință curată nu este altceva decât bucuria provocată de o altă persoană; o conștiință încărcată nu este altceva decât suferința și durerea provocată de o altă persoană.

❖ Pentru a-l cunoaște pe om, trebuie să-l iubești.

❖ Umorul poartă sufletul pe deasupra unei prăpăstii și-l învață să se joace cu durerea sa.

Mihail Lermontov
(1814–1841)

Poet, prozator și dramaturg rus.

S-a născut la Moscova, într-o familie nobilă. Copilăria și-a petrecut-o în Tarhani, la moșia bunicii sale, în gubernia Penza. Din 1828, Lermontov a studiat la un pension pentru nobili din cadrul Universității din Moscova, apoi își continuă aici studiile. După o coliziune cu profesorii, a fost nevoit să părăsească universitatea și a intrat la Școala de ofițeri de pază și cadeți de cavalerie din Petersburg. În 1834, după absolvirea școlii, a fost numit în Regimentul de husari de gardă.

Una dintre primele sale lucrări publicate a fost poemul Haji Abrek, publicat fără știrea autorului, în 1835. În 1837, Lermontov a fost exilat în Caucaz din pricina poeziilor scrise la moartea lui Pușkin, poezii pline de furie la adresa cercurilor conducătoare ale Rusiei lui Nikolai I. Lucrările lui Lermontov, scrise după exil, precum și comportamentul său independent, au provocat ostilitate față de el din partea autorităților. Creația lui Lermontov s-a format sub influența enormă a ideilor decembriste. În ea s-a oglindit criza și căutările mistuitoare de soluții, caracteristice stratului progresist și iubitor de libertate al societății ruse de după 1825.

Urmare a unui duel cu fiul trimisului francez Barant, Lermontov a fost exilat în Caucaz pentru a doua oară, în Infanteria Tenghinka. În luptă, poetul a demonstrat un curaj remarcabil, dar neîndurătorul țar a continuat să-l urmărească: Nikolai I i-a șters numele din listele celor care urmau să fie decorați. Demersurile prietenilor și rudelor pentru transferarea poetului la Petersburg nu au avut succes. Chiar și concediul lui Lermontov a fost întrerupt: i s-a ordonat ca în timp de 48 de ore să se întoarcă la regiment. Pe drum, Lermontov s-a oprit pentru un timp oarecare la Peatigorsk. Aici, din cauza unor intrigi secrete ale ofițerilor de jandarmerie, a avut o ceartă cu Martinov, care s-a încheiat la 15 iulie 1841 cu un duel, în care poetul a fost ucis. Poemele Demonul, Mîțiri, Cântecul negustorului Kalașnikov, multe ale poezii lirice, romanul Un erou al timpului nostru, drama în versuri Mascaradă au devenit capodopere ale culturii ruse.

❖ În natură, cauzele opuse adeseori produc același efect: un cal cade din picioare și din cauza statului pe loc, și din cauza mersului excesiv.

❖ Multe râuri liniștite încep cu cascade zgomotoase, dar niciunul dintre ele nu ajunge să se verse în mare. Dar această liniște este adesea un

semn al unei mari puteri, chiar dacă ascunse: plinătatea şi profunzimea sentimentelor şi a gândurilor nu permite impulsuri furioase; sufletul care suferă şi se desfată se convinge că aşa trebuie să fie, şi el ştie că dacă n-ar fi furtuni, arşiţa neîncetată a soarelui l-ar usca.

❖ Pe gândurile pline de forţă, ca nişte perle, sunt înşirate cuvintele.

❖ Crede-mă: doar acolo există fericire,
Unde există încredere şi iubire.
Amicii nu întotdeauna ne susţin.
Bucuriile se uită, iar tristeţile rămân.

❖ Gol este omul care e plin de sine însuşi.

❖ Respectul are limite, dragostea - nu.

❖ Îndepărtându-ne de condiţionările societăţii şi apropiindu-ne de natură, devenim involuntar copii: tot ce-am dobândit dispare din suflet, iar el devine din nou aşa cum a fost odinioară şi cum va fi, probabil, iarăşi cândva.

❖ Mai rău decât moartea nimic nu se întâmplă, iar moartea n-o poţi ocoli.

❖ Limba şi aurul sunt pumnalul şi otrava noastră.

Jack London
(1876–1916)

Scriitor american.

S-a născut la San-Francisco. La naştere i s-a dat numele de John Chainey, dar opt luni mai târziu, când mama lui s-a recăsătorit, a devenit John Griffith London. Tinereţea lui London s-a petrecut în timpul depresiunii economice şi a şomajului, situaţia financiară a familiei devenind din ce în ce mai precară. Ca adolescent, a schimbat o mulţime de locuri de muncă: a lucrat la o fabrică de conserve, la o centrală electrică, a fost un apropiat al „piraţilor de stridii" din golful San Francisco; în 1893, timp de opt luni, London vânează foci în largul mării. După ce s-a întors, a luat parte la un concurs literar, cu eseul Taifunul lângă coastele Japoniei, şi a câştigat premiul întâi. În 1894, London a luat parte la un marş al mulţimii de şomeri din Washington; a călătorit prin SUA şi Canada, a făcut închisoare pentru vagabondaj, a fost arestat pentru activitate socialistă.

În 1896, a intrat la Universitatea din California, dar şi-a abandonat studiile din cauza imposibilităţii de a plăti taxele de şcolarizare şi a plecat în Alaska, cuprins de „febra aurului".

Coloritul şi romantismul Nordului, caracterele puternice, lupta cu lipsurile şi dificultăţile sunt principalele motive ale lucrărilor lui London scrise după şederea în Alaska. În 1902, apar romanul Fiica zăpezilor şi cartea Oamenii prăpastiei, *despre viaţa celui mai sărac cartier din East London.*

London devine celebru, situaţia sa financiară se stabilizează, se căsătoreşte cu Elizabeth Maddern şi are două fiice. Ca urmare a experienţei din Alaska, scrie un ciclu de romane şi nuvele, precum Chemarea străbunilor, Copiii îngheţului. *Publică* Colţ Alb. *În 1904, apare unul dintre romanele lui cele mai cunoscute,* Lupul de mare, *despre căpitanul Woolfe Larsen. În acelaşi an, London pleacă într-o delegaţie în Coreea. Când s-a întors, a divorţat de soţia sa şi s-a căsătorit cu fosta ei prietenă, Charmaine Kittredge.*

În 1907–1909, London face o călătorie pe mare cu iahtul „Snark", construit după propriile desene.

În următorii şaptesprezece ani, va lansa câte două şi chiar trei cărţi pe an, dintre care romanul autobiografic Martin Eden, despre un marinar care răzbate până pe culmile cunoaşterii şi ale faimei literare, un tratat autobiografic despre alcoolism, John Barleycorn, un argument tragic pentru „legea prohibiţiei", şi romanul Valea lunii.

La 22 noiembrie 1916, London moare la Glen Ellen (California) din cauza unei doze letale de morfină, pe care şi-o administrase fie pentru a calma durerea cauzată de uremie, fie pentru a se sinucide în mod intenţionat. În 1920, a fost publicat post-mortem romanul Inimă de trefla.

❖ Alcoolismul - acest produs al barbariei - ţine legată omenirea de trecutul cărunt şi sălbatic, şi cere acesteia un tribut monstruos, devorând tineretul, subminând puterile, copleşind energiile, ruinând floarea rasei umane.

❖ Pentru mine este ceva atractiv într-un om beat, şi, dacă aş fi în conducerea unei instituţii de învăţământ, aş înfiinţa cu siguranţă o catedră de studiere a psihologiei beţivilor, cu ore de practică obligatorii.

❖ Dacă vei gândi clar, vei scrie clar, dacă ideea ta este de valoare, atunci şi eseul va fi de valoare.

❖ Dacă ai pierdut adevărul, ascunzându-l, dacă nu te-ai ridicat şi nu ai vorbit la o adunare, dacă ai vorbit, dar nu ai spus tot adevărul - ai trădat adevărul.

❖ Viaţa îi dă întotdeauna omului mai puţin decât cere el de la ea.

❖ Viaţa este un lucru ciudat. M-am gândit mult, am reflectat mult asupra ei, dar pe zi ce trece, viaţa mi se pare tot mai greu de înţeles. De ce avem o astfel de sete de viaţă? Viaţa este un joc din care omul nu iese câştigător. A trăi înseamnă a munci din greu şi a suferi, până când bătrâneţea va veni la alţii pe furiş, şi atunci vom pune mâna pe cenuşa rece a rugurilor răcite. Este greu de trăit. Copilul se naşte în chinuri, în chinuri îşi dă bătrânul ultima suflare, şi toate zilele noastre sunt pline de tristeţe şi de griji. Şi totuşi, omul merge în braţele deschise ale morţii, fără voie, poticnindu-se, căzând, privind înapoi, luptând până în ultima clipă. Doar moartea este bună. Viaţa ne cauzează suferinţe. Dar noi iubim viaţa şi urâm moartea. Asta e foarte ciudat!

❖ Scopul adevărat al omului este acela de a trăi, nu de a exista.

❖ Un os aruncat unui câine nu înseamnă milă; milă înseamnă osul împărţit cu un câine, când ţi-e foame nu mai puţin decât lui.

❖ Mai bine să fiu praf şi cenuşă! Mai bine să se stingă flacăra mea într-o scânteiere orbitoare, decât s-o sugrume mucegaiul!

❖ Începutul drumului - un păhărel, mijlocul - o societate de tovarăşi de beţie, o băutură uşoară, vreo două păhărele la masă. Sfârşitul - în închisoare pentru o crimă în stare de ebrietate, pentru delapidare; într-un spital psihiatric, într-un mormânt, din cauza unei boli uşoare întâmplătoare.

Mulți oamenii surmenați de munca intelectuală și muncitori, căzând în eroare, păşesc pe calea pe care alcoolul îi duce la moarte.

❖ Un beţiv este în stare să facă ce nu ar fi făcut intenționat dacă nu s-ar fi îmbătat.

❖ Alcoolul ne întinde întotdeauna mâna, când avem vreun insucces, când suntem istoviți...

❖ Mă intimidez când îmi văd limitele umane, care mă împiedică să acopăr toate aspectele problemei, mai ales când e vorba de problemele fundamentale ale vieții.

Henry Wadsworth Longfellow (1807–1882)

Scriitor, poet romantic american.

Fiu de avocat. După absolvirea colegiului Boudoyn, şi-a continuat studiile în Europa (1826–1829); profesor de literatură la Universitatea din Harvard (1836–1854). În 1820 publică primele poezii. De la sfârşitul anilor 30, apar următoarele culegeri de poezii: Voci nocturne, Păsări călătoare etc. Un rol important în viața culturală americană l-au jucat traducerile sale din operele de poeți europeni. A tradus în limba engleză Divina Comedie de Dante. A scris romanele Hyperion, Kavanagh, cartea de note de călătorie Peste ocean.

Îndreptându-şi privirea către trecutul țării sale, Longfellow a încercat să creeze opere epice despre viața primilor coloniști în America, a introdus hexametrul în poezia americană (poemele Evangeline, Peţitul lui Miles Standish). Pe baza legendelor poporului indian, luând drept exemplu literar epopeea națională a Finlandei, Kalevala, a scris Cântecul lui Hiawatha, care i-a adus un renume mondial

Savant-filolog, cunoscător de literatură şi folclor, traducător, Longfellow a publicat ediția de 31 de volume Poemele locurilor, consacrată descrierii naturii în poezia universală.

❖ În caracter, în maniere, în stil, în orice, cea mai frumoasă este simplitatea.

❖ Fermitatea cea mai mare este cea mai mare milă.

❖ Indiferent cât de crudă ar fi soarta cu un om, indiferent cât de abandonat şi singuratic ar fi acesta, întotdeauna se va găsi o inimă, chiar dacă necunoscută lui, deschisă pentru a răspunde chemării inimii acestuia.

❖ Când natura lasă o deficiență în mintea cuiva, aplică, de obicei, peste ea un strat gros de automulțumire.

❖ Dragostea se oferă pe sine în dar; e imposibil s-o cumperi.

❖ Tinerii pot muri, bătrânii sunt obligați.

❖ Muzica este limbajul universal al omenirii.

❖ Ne judecăm pe noi înşine după capacitatea de a săvârşi, în timp ce alții ne judecă după ceea ce deja am realizat.

❖ Nu spune despre dragoste că e irosită în zadar! Dragostea nu dispare niciodată în zadar; chiar dacă ea nu a îmbogățit inima celuilalt, apele dragostei, întorcându-se la izvorul lor, îl vor umple, asemenea ploii, de prospețime și răcoare.

❖ Nu te uita la trecut cu nostalgie. Acesta nu se va mai întoarce. Ocupă-te în chip înțelept de prezentul tău. El e al tău. Mergi înainte, spre viitorul incert, fără teamă și cu inima curajoasă.

❖ Bătrânețea păstrează posibilitățile la fel ca tinerețea, numai că în alte haine.

Thomas Babington Macaulay (1800-1859)

Eseist, istoric și om de stat englez.

S-a născut la 25 octombrie 1800, în Rothley Temple, Leicestershire. Tatăl său, Zachary Macaulay, era un om de afaceri, un adversar al sclaviei și editor al „Observatorului creștin". Macaulay a primit o educație la două mici școli particulare. A absolvit Trinity College al Universității din Cambridge, unde a câștigat premii literare pentru poeziile Pompei (1819) și Seara (1821); în 1824, a devenit membru al Conciliului Trinity College și a început să câștige 300 de lire pe an, un salariu care era binevenit, după falimentul întreprinderii tatălui său. Admis în avocatură, fără să practice ca avocat, a început să scrie în revistele literare și îi susținea pe aboliționiști. În 1830, a fost ales în Parlamentul Regatului Unit din orășelul Calne. Datorită forței și elocvenței discursurilor sale, a câștigat admirația tuturor și a devenit una din figurile-cheie ale partidului Whig. A fost secretar al Consiliului de Supraveghere al Indiei, și parlamentar pe listele Whig din Leeds.

În decembrie 1833, a fost numit membru al Consiliului Suprem al viceregelui Indiei, cu un salariu de 10 000 lire sterline pe an. La întoarcerea la Londra, Macaulay a fost ales în Parlamentul din Edinburgh în 1839. A demisionat în 1856, iar anul următor a primit titlul de baron Rothley.

Pe parcursul vieții sale, Macauley a fost atras tot mai mult de munca literară. În 1838, începe să lucreze la Istoria Angliei *și continuă să scrie pentru „Edinburgh Review", unde publică 27 dintre eseurile sale.* Cântece din Roma antică, *și* Eseuri critice și istorice *au avut un succes extraordinar, la fel și primele două volume din* Istoria Angliei, *lansate în 1848.*

În 1849, Macaulay a fost ales rector al Universității din Glasgow. În 1854, a publicat o culegere, Intervenții, *urmată, în curând, de volumele III și IV din* Istoria Angliei. *Volumul V a rămas neterminat și a fost publicat post-mortem, în 1861.*

Macaulay a murit la Londra, la 28 decembrie 1859.

❖ Analiza nu este treaba poetului. Vocația lui e de a reproduce, nu de a diviza.

❖ O minte mare și un munte mare sunt primele care captează și reflectă soarele de dimineață.

❖ În orice epocă, cei mai vicioși reprezentanți ai rasei umane trebuie căutați printre liderii populari.

❖ În zilele noastre, mulți politicieni obișnuiesc să vorbească cu aplomb despre faptul că poporul nu merită libertatea până când nu va învăța s-o folosească. Această concluzie face cinste prostului dintr-o poveste veche, care a decis să nu intre în apă până când nu va învăța să înoate.

❖ Definiția corectă a politeții ar fi: bunăvoință în lucrurile mici.

❖ Probabil că nimeni nu poate fi poet, chiar dacă iubeşte poezia, dacă nu e, măcar în mică măsură, nebun.

❖ Nu se vor găsi, în întreaga lume, nici măcar zece oameni ale căror decese mi-ar putea strica cina, dar există unul sau doi ale căror decese mi-ar frânge inima.

❖ În flota lui Charles al II-lea au fost gentlemeni şi marinari, dar marinarii nu erau gentlemeni, iar gentlemenii nu erau marinari.

❖ Recompensa şi pedeapsa domină orice în lume. Orice, cu excepția inimii.

❖ Fiecare tiran este atât de interesat ca numai el însuşi să-şi poată jefui poporul, iar mijloacele prin care se atinge acest scop sunt atât de clare şi simple, încât, probabil, oamenilor le este mai uşor să trăiască într-o tiranie dintre cele mai brutale, decât în anarhie.

❖ Religia dominantă nu e niciodată ascetică.

❖ Filozofia antică nu era o cale, ci o moară. Ea consta din întrebări care se învârteau în cerc, şi din contradicții care se întorceau la punctul de pornire. În ea se manifesta o tensiune enormă şi nu exista niciun progres.

❖ Evreul este ceea ce am făcut noi din el.

❖ Dacă sclavii vor aştepta libertatea până când vor deveni mai deştepți, vor avea mult de aşteptat...

❖ Legea există degeaba pentru cei care nu au nici curaj, nici mijloace pentru a o apăra.

❖ O faptă bună măruntă e mai bună decât cele mai solemne promisiuni de a face imposibilul.

❖ Cine, aderând la societatea literară educată, aspiră să devină un mare poet, trebuie să se facă, la început, un copil mic. El trebuie să-şi cearnă țesătura sufletului. El trebuie să uite mult din ceea ce, probabil, până în prezent, era pentru el o temelie a propriei superiorități. Talentele sale vor fi un obstacol pentru el.

❖ Iubirea mulțimii se aseamănă cu iubirea acelei vrăjitoare voluptoase din poveştile arabe, care nu numai că-şi părăsea amanții după patruzeci de zile de tandrețe din partea ei, dar îi mai şi obliga – prin cele mai îngrozitoare pedepse – să-şi ispăşească vina şi să plătească pentru că i-au fost cândva prea mult pe plac.

❖ Ludovic XIV, mai mult decât oricine altcineva, a demonstrat două dintre talentele necesare unui rege: să-şi aleagă bine însoţitorii şi să-şi atribuie partea leului din meritele acestora.

❖ Menirea oglinzii nu e aceea de a desena pe ea.

❖ Violenţa este esenţa războiului.

❖ Subordonarea forţată a coloniilor este de obicei mai costisitoare decât costă acestea în realitate.

❖ În zilele noastre, o universitate adevărată este o colecţie de cărţi.

❖ Nu este o exagerare când se spune că marile opere ale lui Shakespeare ar pierde mai puţin dacă ar fi lipsite de toate aşa-zisele frumuseţi, decât pierd aceste locuri frumoase, atunci când sunt citite separat de întregul operei. Se poate ca aceasta să fie cea mai mare laudă care se poate aduce unui dramaturg.

❖ Nu există nimic mai inutil decât regulile universale.

❖ Nu există nimic mai absurd decât o maximă pe o temă generală.

❖ Nimic nu este mai folositor pentru un popor decât libertatea comerţului – şi nimic mai nepopular.

❖ Nu există o putere mai distructivă decât capacitatea de a-i reprezenta pe oameni într-un mod amuzant.

❖ Filozofia nouă e o filozofie care nu se odihneşte niciodată, care niciodată nu ajunge la scop, la perfecţiune. Legea ei este progresul. Zona care ieri nu era vizibilă, este astăzi locul de acţiune al acesteia, iar ziua de mâine va fi punctul ei de plecare.

❖ Despre Anglia: democraţia noastră a fost de la bun început aristocratică, iar aristocraţia noastră a fost cea mai democrată din lume.

❖ Un acru de teren din Middlesex este mai bun decât un principat din Utopia.

❖ Primele roade culese de un gospodar prost sunt adesea sădite de un gospodar bun.

❖ Potrivit lui Platon, omul este făcut pentru filozofie, potrivit lui Bacon – filozofia este făcută pentru om.

❖ Poezia nu are nevoie de un spirit analitic, ci de un spirit credincios.

❖ Guvernanţii nu ar trebui să-i acuze pe oameni de lipsă de patriotism, ci ar trebui să facă tot ce depinde de ei pentru ca aceştia să devină patrioţi.

❖ Cauzele unui conflict se multiplică văzând cu ochii.

❖ Un puritan urăşte vânătoarea de urşi nu pentru că acesta provoacă durere ursului, ci pentru că aceasta face plăcere publicului.

❖ Cei care compară secolul în care le este sortit să trăiască cu secolul de aur, care există doar în imaginația noastră, pot vorbi despre degenerare şi colaps; dar acela care cunoaşte bine trecutul, nu va fi niciodată descurajat de acest lucru.

❖ Ceea ce interesează pe toți, nu interesează pe nimeni.

❖ În război, măsura este o prostie de neiertat.

❖ Deştepții... au privit întotdeauna cu multă suspiciune şi la îngerii, şi la demonii mulțimii.

❖ O filozofie care îl poate învăța pe om să fie absolut fericit, chiar când se confruntă cu dureri insuportabile, este mult mai bună decât acea filozofie, care alintă durerea... O filozofie care se luptă cu lăcomia este mult mai bună decât filozofia care elaborează legi pentru protejarea proprietății.

❖ Cei vicleni disprețuiesc cunoaşterea, cei simpli se miră de ea, cei înțelepți o folosesc.

❖ Un guvern bun nu este cel care vrea să-i facă pe oameni fericiți, ci acela care ştie cum să facă asta.

❖ Scopul oratoriei nu este adevărul, ci convingerea.

❖ Ceea ce se referă la toată lumea în general, nu se referă la nimeni.

❖ Nu-mi pot închipui o filozofie care să aibă o influență mai dăunătoare asupra moralității şi independenței scriitorilor, decât aceea care îi învață să se hrănească din bunăvoința miniştrilor şi a nobilimii. Nici o altă filozofie nu poate atât de bine să-i transforme pe oamenii meniți de la natură să ne fie binecuvântare şi podoabă, în ruşinea şi ciuma societății.

Vladimir Vladimirovici Maiakovski (1893–1930)

Poet sovietic rus.

S-a născut în Gruzia, în satul Bagdadi, în familia unui pădurar. Din 1902, a studiat la gimnaziul din Kutaisi, apoi la Moscova, unde s-a mutat cu familia după moartea tatălui său. În 1908, a părăsit şcoala, dedicându-se activității revoluționare clandestine. La vârsta de cincisprezece ani, s-a înscris în fracțiunea bolşevică a Partidului Social Democrat al Muncii din Rusia, unde îndeplinea sarcini de propagandă. A fost arestat de trei ori, iar în 1909 a fost închis la închisoarea Butîrskaia. Acolo a început să scrie poezii.

Din 1911, a studiat la Şcoala de pictură, sculptură şi arhitectură din Moscova. După ce a aderat la cubofuturism, în anul 1912, a publicat prima sa poezie, Noaptea, în culegerea futuristă O palmă dată gustului public. *Tema tragismului existenței umane în condițiile capitalismului străbate scrierile lui Maiakovski din perioada prerevoluționară (poemele* Norul cu pantaloni, Flautul vertebrelor, Războiul şi lumea.*) Încă de pe atunci, Maiakovski tindea să creeze poezia „piețelor şi a străzii", adresată maselor largi. El credea în iminența revoluției viitoare. Eposul şi poezia lirică, satira zdrobitoare şi posterele de propagandă exprimă varietatea genurilor pe care şi-a pus pecetea originalitatea lui Maiakovski.*

Maiakovski a influențat puternic poezia universală. A murit la Moscova, în 1930, și a fost înmormântat la Cimitirul Novodevici.

❖ Ai putea cânta o nocturnă la un flaut din țevi de canalizare?
Căci, pentru tine, nu-i atât de important
de ești din bronz,
de inima îți este o bucată de fier rece.
Noaptea vrei să-ți ascunzi răsunetul în ceva moale, feminin.

❖ Dacă stelele se aprind, nu înseamnă asta că cineva are nevoie de ele?

❖ Avem în vene sânge, și nu apă,
Prin hărmălaie de arme păşim,
Pentru ca, murind, să devenim
Corăbii, linii și alte lucruri de durată.

❖ Războiul este una dintre cele mai mari blasfemii împotriva omului și a naturii.

❖ Cu cuie de cuvinte sunt pironit pe hârtie.

❖ Veniți la mine, oameni,
Și cei care m-au jignit

Îmi sunteți cei mai dragi și-apropiați.

❖ Nu există o haină mai frumoasă ca mușchii de bronz și prospețimea pielii.

❖ Nu e bărbat, ci-un nor în pantaloni.

❖ Urăsc orice fel de mortăciune!

Ador orice fel de viață!

❖ O aiureală publicată creează convingerea unor că n-au cum să scrie mai rău. Aceștia doi, scriind și fiind citiți, stârnesc invidia la patru.

❖ Poezia e ca extracția de radiu.

Un gram extras - un an de muncă.

❖ Storci un singur cuvânt de dragul a

Mii de tone de minereu verbal.

❖ Cuvântul este comandantul puterii omenești.

❖ Un cuvântul gingaș e un maestru al minunilor minunate.

❖ Teatrul nu este o oglindă care reflectă, ci o lupă care mărește.

❖ Cârpăceala este, desigur, întotdeauna lipsită de principii; ea generează o atitudine indiferentă față de subiect, evitându-l pe cel dificil.

Heinrich Mann
(1871–1950)

Scriitor german. Frate al lui Thomas Mann.

S-a născut într-o familie veche din Lübeck. Fiul cel mare al lui Thomas Johann Heinrich Mann, negustor de grâne, şi al soţiei acestuia, Julia da Silva Bruhns. Este, de asemenea, fratele mai mare al lui Thomas Mann. După moartea tatălui, văduva Mann s-a mutat împreuna cu copii la München. A studiat la Universitatea din Berlin.

Eseul despre Zola şi romanul Der Undertan i-au câştigat simpatia Weimarului, simpatie pe care şi-a pierdut-o apoi prin critica la adresa societăţii germane, a sistemului care a dus la declanşarea Primului Război Mondial În perioada Republicii de la Weimar, a fost membru (din 1926), apoi preşedinte al secţiei de literatură a Academiei de Arte prusace. Între 1933 şi 1940, a trăit în emigraţie în Franţa. Din 1936, este preşedinte al Comitetului Frontului Popular German, fondat la Paris.

Romanul său, Profesor Unrat, a fost ecranizat cu succes, sub numele Îngerul albastru. În acest film, Marlene Dietrich şi-a dat măsura talentului său în rolul actriţei Lola-Lola (după numele din roman, Rosa Fröhlich). Împreună cu Albert Einstein, a semnat scrisoarea de protest către Liga Internaţională a Drepturilor Omului, împotriva uciderii cărturarului croat Milan Sufflay, în 18 februarie 1931.

Antipatizat de regimul nazist, a fost obligat să plece în exil

A murit sărac în Santa Monica, California.

❖ Dumnezeu ne-a creat oameni, şi noi înşine suntem măsura tuturor lucrurilor, de aceea, este adevărat şi real numai ceea ce recunoaştem a fi astfel conform legii noastre înnăscute.

❖ De obicei, oamenii necinstiţi se aruncă să dea sfaturi.

❖ Democraţia este, în esenţa ei, o recunoaştere a faptului că noi, ca societate, suntem responsabili unul pentru celălalt.

❖ A trăi este mai important decât a te răzbuna, şi acela care acţionează, priveşte înainte, nu înapoi.

❖ Vocaţia pământească a omului e de a fi înţelept şi curajos, liber, proprietar şi fericit... Umaniştii trebuie să fie neînduplecaţi şi să pună mâna pe arme mereu când puterile ostile vor să împiedice vocaţia omului.

❖ Când inima bate, mintea tace.

❖ Când munca devine o condiţie indispensabilă a existenţei, devine repede o chestiune de onoare şi un temei moral al societăţii.

❖ Literatura este un fenomen social.

❖ Numai cine crede are dreptul să acţioneze. Ce e monstruos şi imoral se naşte pe partea cealaltă a minţii noastre. Aceasta este soarta proştilor...

❖ Oamenii sunt orbi, doar înnebunesc şi nu ştiu nimic; aşa este, de regulă, întregul neam omenesc. Muritorul, căruia Dumnezeu, ca o excepţie,

i-a dăruit sănătate mintală, e nevoit să-o ascundă, prin viclenie, față de nebunii violenți, altfel nu va ajunge prea departe.

❖ Oamenii... nu au învățat să se respecte pe sine înşişi şi, prin urmare, nici viața.

❖ Ne-am născut să căutăm adevărul, nu să-l posedăm.

❖ Mintea noastră străbate o cale îngustă între abisuri care-l cheamă şi atrag.

❖ Nimic nu-l face pe un om atât de misterios şi incognoscibil, ca fermitatea lăuntrică.

❖ Negarea dreptului este o ispită căreia spiritul omenesc îi cedează cel mai uşor.

❖ Cei puternici au dreptul să fie optimişti.

❖ Bătrânețea e împovărătoare, în special pentru tinerii care au de-a face cu ea.

❖ Doar puternicii îndrăznesc să vă iubească, fiindcă, la drept vorbind, nu-i încurajați deloc.

❖ Ceremoniile solemne nu câştigă prin faptul că se repetă, mai ales când omul simte ipocrizia şi ridicolul lor.

❖ Cine... încetează să vadă orbirea şi răutatea omenească, se expune unui mare pericol.

❖ Moderația este necesară, iar îndoielile sunt utile.

❖ Cu cât este mai bună crâşma, cu atât mai rea este soția; cu cât mai rea este soția, cu atât mai bună este crâşma.

❖ Ce înseamnă a fi mare? Înseamnă a fi modest în slujirea aproapelui, fiind deasupra lui.

❖ Ce sunt eu pentru tine, aceea vei fi şi tu pentru mine.

❖ Justiția nu este, desigur, dreptatea. De obicei, ea e socotită chiar o măsură de precauție împotriva dreptății adevărate.

Thomas Mann
(1875–1955)

Scriitor german.

S-a născut la Lübeck, într-o familie de negustori. Fratele lui mai mare, Heinrich, a fost romancier, eseist şi dramaturg renumit. A studiat la Lübeck şi la München, unde s-a mutat cu familia în 1891, după moartea tatălui.

După o încercare nereuşită de a-şi face o carieră în afaceri, Thomas, împreună cu fratele său, Heinrich, au plecat, la mijlocul anilor 90 ai secolului al XIX-lea, în Italia, unde au stat timp de doi ani şi jumătate, unde s-a îndeletnicit cu scrierea primului său roman important, Casa Buddenbrook, care a devenit un bestseller. Reflecțiile unui apolitic, precum şi o serie de

scurte eseuri scrise în perioada războiului, reprezintă încercarea unui patriot-conservator de a justifica poziția țării sale în viziunea Occidentului democratic. Spre sfârșitul Primului Război Mondial, Mann s-a apropiat de pozițiile democraților.

După ce a primit Premiul Nobel pentru Literatură (1929), și-a dobândit recunoașterea în întreaga Europă și dincolo de granițele ei. În 1944, a primit cetățenie americană și a decis să nu se mai întoarcă după război în Germania, și, câțiva ani mai târziu, părăsește Statele Unite și se stabilește în Elveția.

Ultimii ani ai vieții i-au fost marcați de succese literare. Cu câteva zile înainte de moarte, care a survenit la 12 august 1955, i s-a acordat ordinul cel mai înalt din Germania, Pentru merite. Cele mai cunoscute scrieri ale lui Thomas Mann sunt Muntele magic (1924), Doctor Faust (1947), nuvela Moarte la Veneția (1913).

❖ Ține socoteala fiecărei zile, ține cont de fiecare minut pierdut!

❖ Timpul este singurul lucru cu privire la care lăcomia este lăudabilă.

❖ Privirea artistului la fenomenele vieții interioare și exterioare se deosebește de cea obișnuită: artistul este mai rece și mai pasionat.

❖ În numele binelui și al iubirii, omul nu trebuie să permită morții să pună stăpânire pe gândurile lui.

❖ Timpul e un cadou prețios, care ne e dat să devenim, în interiorul lui, mai inteligenți, mai buni, mai maturi, mai desăvârșiți.

❖ Războiul e doar o evadare fricoasă din problemele timpului pașnic.

❖ Două războaie mondiale care au favorizat barbaria și lăcomia au redus foarte mult nivelul general intelectual și moral...

❖ Păzește-ți timpul! Păzește orice oră, orice minut. Nesupravegheat, timpul va fugi ca o șopârlă. Umple cu lumină orice clipă printr-o faptă cinstită, vrednică! Dă-i greutate, valoare, lumină.

❖ Frica noastră e o sursă de curaj pentru dușmanii noștri.

❖ Eu cred mai puțin în efectul credinței, decât în cel al bunătății, care poate există ușor și fără credință, și poate fi chiar un produs al îndoielii.

❖ Nimic nu este mai neigienic decât viața.

❖ O holdă mănoasă, o putere și o mare oportunitate – acesta este timpul, și cine vrea să facă ceva trebuie să se străduiască să-și umple timpul în mod conștiincios.

❖ Pe poet nu-l face darul ficțiunii creative, ci darul inspirației.

❖ Scriitorul e un om căruia îi e mai greu să scrie decât celorlalți.

❖ Talentul este abilitatea de a-ți găsi propriul destin.

❖ Un om este tânăr sau bătrân în funcție de cum se simte el însuși.

❖ Omul e slab: când e aplaudat, ceva creşte în el şi se extinde, iar din cauza liniştii reci se comprimă.

❖ Omul e un mister, iar la temelia umanităţii stă mereu admirarea acestui mister.

Karl Marx
(1818–1883)

Cel mai semnificativ dintre gânditorii socialişti, creatorul sistemului de gândire numit marxism.

Karl Heinrich Marx s-a născut la 5 mai 1818, într-o familie de nivel mijlociu din oraşul german Trier (Prusia renană). Strămoşii lui pe linie maternă şi paternă au fost rabini. Tatăl său, un raţionalist tipic, a fost de acord cu botezul lui Karl într-o biserică evanghelistă, pentru a nu-şi pierde postul

La şaptesprezece ani, Karl Marx a intrat la Facultatea de Drept a Universităţii din Bonn. Un an mai târziu, tatăl lui l-a trimis la Universitatea din Berlin, mai prestigioasă, unde a studiat timp de patru ani. În Berlin, el a renunţat la convingerile romantice, fiind influenţat de filosofia lui Hegel şi, mai târziu, de cea a lui Feuerbach. A susţinut o teză de doctorat pe tema diferenţei dintre filosofia naturală la Democrit şi Epicur.

În 1839, s-a ocupat de jurnalistică şi a colaborat la „Gazeta renană" din Köln. La scurt timp, Marx a devenit editor al ziarului, care, însă, în mai 1843, a fost închis de către autorităţi, ceea ce l-a făcut pe Marx să treacă de la politică la studierea economiei şi, mai târziu, a socialismului.

În vara anului 1843 s-a căsătorit cu Jenny von Westphalen, cu care a trăit toată viaţa, având şase copii (până la vârsta adultă au supravieţuit trei fiice). Negăsindu-şi de lucru în Germania, a decis să emigreze la Paris. Parisul a fost locul ideal pentru un socialist începător. În timpul verii, a scris câteva lucrări, cunoscute sub titlul Manuscrisele economico-filozofice *din 1844. În luna septembrie a aceluiaşi an, Marx l-a cunoscut pe Engels, care, datorită tatălui său, copartener la o firmă de confecţii textile din Manchester, îi furniza lui Marx cunoştinţele practice despre industria capitalistă şi îi oferea sprijin financiar continuu.*

După ce a fost expulzat din Paris, în toamna anului 1844, Marx a petrecut trei ani la Bruxelles şi, împreună cu Engels, a scris Sfânta Familie *şi tratatul* Ideologia germană. *În 1847, la Bruxelles, a apărut lucrarea critică a lui Marx la adresa lui Proudhon,* Mizeria filosofiei. *În 1847, în timpul unei călătorii în Anglia, s-a întâlnit cu conducătorii Ligii celor drepţi, un grup semilegal, format în cea mai mare parte, din imigranţi-meşteşugari germani, şi a devenit membru al acestei organizaţii, pe baza căreia a fost fondată Uniunea Internaţională a comuniştilor. Cel de-al doilea Congres al acesteia a solicitat lui Marx şi lui Engels să elaboreze un program al Uniunii.*

Imediat ce Manifestul Partidului Comunist *a fost elaborat, au şi început revoluţiile din Franţa, Italia şi Austria. Marx a fost expulzat din Belgia şi s-a întors la Paris, la invitaţia guvernului provizoriu liberal. După eşecul revoluţiei, Marx a plecat la Köln şi a desfăşurat o activitate jurnalistică intensă la „Noua gazetă renană". După înfrângerea revoluţiei, Marx a fost trimis în judecată şi apoi expulzat din Germania. S-a întors la Paris, dar în iulie 1849, a fost din nou expulzat şi în august s-a deplasat în Anglia. La sosirea la Londra, Marx s-a alăturat Ligii comuniştilor şi şi-a reluat activitatea jurnalistică. În 1864, a început să lucreze pentru Asociaţia Internaţională a Muncitorilor (cunoscută sub numele de Prima Internaţională). După reprimarea sângeroasă a Comunei din Paris, Marx a scris pamfletul* Războiul civil din Franţa, *publicat la Londra. Dezbinarea din cadrul Internaţionalei dintre adepţii lui Marx şi*

anarhiştii în frunte cu M. Bakunin a condus la slăbirea organizaţiei după mutarea sediului la New-York şi apoi la autodizolvarea ei, în 1876.

Ultimii zece ani ai vieţii sale, Marx nu şi-a mai făcut griji pentru traiul zilnic. O parte din afacerile cu confecţii din bumbac din Manchester, pe care i-a vândut-o Engels, i-a asigurat lui Marx un trai decent. Cu toate acestea, după accidentul cerebral pe care Marx l-a suferit în 1873, capacităţile sale creatoare au scăzut. A continuat însă să lucreze să noua ediţie a Capitalului şi urmărea cu atenţie dezvoltarea social-democraţiei germane. În această perioadă, a fost scrisă lucrarea Critica Programului de la Gotha.

Moartea soţiei sale şi a fiicei mai mari i-a alungat orice dorinţă de viaţă. La 14 martie 1883, Marx a murit la Londra.

- Fără limitarea sferei de activitate, în niciun domeniu nu se poate face nimic remarcabil. Datoria absolută a unui legislator e să nu transforme într-o crimă ceea ce are un caracter de abatere, şi chiar şi atunci doar în funcţie de circumstanţe. El trebuie să corecteze cu omenie toate acestea ca pe o problemă socială, fiindcă ar fi o nedreptate extremă să sancţioneze aceste infracţiuni ca pe nişte crime antisociale.

- Bogăţia, dacă e privită din punct de vedere material, constă doar într-o varietate de necesităţi.

- Un om bogat e în acelaşi timp un om care are nevoie de plinătatea manifestărilor umane ale vieţii, un om în care propria lui realizare apare ca o necesitate lăuntrică, asemenea unei nevoi.

- A fi sclav sau a fi cetăţean – sunt definiţii sociale, relaţia unui om A faţă de un om B. Un om A ca atare nu este un sclav. El este un sclav în societate şi prin societate.

- A fi sensibil înseamnă a suferi.

- În realitate, „rolul social-educativ" al statului stă în existenţa lui raţională şi socială.

- În ştiinţă, nu există un drum lat, şi la înălţimile strălucitoare ale ştiinţei poate să ajungă numai acela care, netemându-se de oboseală, se avântă pe cărările ei pietroase.

- În atitudinea faţă de femeie, privită ca victimă şi servitoare a voluptăţii publice, se exprimă acea degradare infinită în care omul se găseşte cu privire la sine însuşi.

- În politică, pentru atingerea unui anumit scop, se poate încheia un pact chiar şi cu diavolul însuşi – trebuie doar să fii sigur că tu îl vei păcăli pe diavol, şi nu el pe tine.

- În timpul luptei cu adevărul, greşeala se autodemască.

- Devalorizarea lumii omului creşte în proporţie directă cu creşterea preţurilor în lumea materială.

❖ În deşertăciunea lumii, prietenia e singurul lucru care e important în viaţa personală.

❖ Adultul nu poate redeveni, fără să cadă în copilărie. Dar oare nu se bucură el de naivitatea copilului şi nu trebuie să tindă să reproducă adevărul inerent copilului la un nivel mai ridicat?

❖ Imaginaţia este un mare dar, prin contribuţia sa la dezvoltarea omenirii.

❖ Educatorul însuşi trebuie educat.

❖ Mai târziu, ştiinţele naturale vor include ştiinţa despre om în aceeaşi măsură în care ştiinţa omului va include ştiinţele naturale: ambele vor fi o singură ştiinţă.

❖ Despărţirea temporară e utilă, fiindcă o comuniune continuă are un aer de uniformitate.

❖ Timpul este o întindere pentru dezvoltarea aptitudinilor.

❖ Timpul a servit dragostei mele în acelaşi scop în care soarele şi ploaia servesc unei plante - pentru creşterea acesteia în ea sunt concentrate toată energia mea spirituală şi toată puterea sentimentelor mele. Mă simt din nou om în deplinul sens al cuvântului, pentru că simt o mare pasiune.

❖ Orice fire cu adevărat puternică, de îndată ce calcă pe calea revoluţionară, îşi află forţe noi chiar şi în înfrângeri.

❖ Modestia universală a spiritului este raţiunea, acea independenţă universală a gândirii, care se referă la orice lucru în conformitate cu esenţa însăşi a acelui lucru.

❖ Manifestarea deplină a unui individ nu va mai reprezenta un ideal, o vocaţie şi aşa mai departe, doar atunci când impactul lumii exterioare care contribuie la dezvoltarea efectivă a aptitudinilor individului, va fi luat sub controlul indivizilor înşişi.

❖ Fiecare naţiune poate şi trebuie să înveţe de la altele.

❖ Orice economisire se reduce, în cele din urmă, la economisirea timpului.

❖ Orice emancipare constă în faptul că ea redă omului lumea, redă omului relaţiile interumane.

❖ Oricărei forme sociale de proprietate îi corespunde o morală proprie.

❖ A vorbi despre „justiţie naturală" este un nonsens.

❖ Statul îşi educă membrii prin faptul că îi face membri ai statului, prin faptul că transformă scopurile private în generale, instinctul grosolan, în înclinaţii morale, independenţa naturală, în libertate spirituală.

❖ Un om grosolan, prost educat e gata să considere pe un trecător oarecare drept creatura cea mai rea şi josnică de pe pământ doar pentru că acela

l-a călcat pe bătătură. El face din bătăturile sale o măsură de evaluare a faptelor omeneşti.

❖ Pentru socialist, întreaga aşa-numită istorie universală nu e decât naşterea omului prin munca omului.

❖ Pentru a se putea folosi de lucruri, omul trebuie să fie un om de cultură.

❖ Demnitatea e ceea ce îl înalţă pe om cel mai mult, ce-i conferă noblețe supremă activităţii şi tuturor aspiraţiilor sale.

❖ Cei din timpuri străvechi ziceau: trebuie să aspiri la câştigarea de bunuri lumeşti ca să-ţi ajuţi prietenii la nevoie. Ce înţelepciune profund omenească conţin aceste cuvinte!

❖ Dacă nu ar fi considerată căsătoria drept temelia familiei, ea nu ar fi subiect de legislaţie, cum e, de exemplu, prietenia.

❖ Dacă legislaţia nu poate decreta moralitatea, cu atât mai puţin poate declara imoralitatea drept legală.

❖ Atunci când construirea timpurilor viitoare nu e treaba noastră, ştim mai bine ce trebuie să facem în prezent.

❖ Dacă circumstanţele în care trăieşte un individ îi fac accesibilă doar dezvoltarea unilaterală a unei calităţi anume în detrimentul tuturor celorlalte, acest individ nu poate depăşi o dezvoltare unilaterală. Nicio predică morală nu va ajuta în acest caz.

❖ Dacă interesul înţeles corect constituie principiul întregii moralităţi, trebuie, aşadar, să depunem eforturi ca interesul privat al unui individ să coincidă cu interesele omeneşti universale.

❖ Dacă modestia este o trăsătură caracteristică a cercetării, aceasta e mai degrabă un semn al fricii de adevăr decât al fricii de minciună.

❖ Dacă iubeşti fără reciprocitate, cu alte cuvinte, dacă dragostea ta nu naşte o dragoste împărtăşită, dacă viaţa ta de om iubitor nu te face pe tine însuţi iubit, atunci dragostea ta este lipsită de putere, şi este o nefericire.

❖ Dacă vrei să admiri arta, trebuie să fii o persoană educată din punct de vedere artistic.

❖ Dacă vrei să influenţezi pe ceilalţi, trebuie să fii o persoană care stimulează cu adevărat şi încurajează pe alţii să meargă înainte.

❖ Dacă un caracter uman este creat de anumite condiţii, trebuie, prin urmare, să facem aceste condiţii mai umane.

❖ Dacă omul lucrează doar pentru el însuşi, el poate deveni, probabil, un savant renumit, un mare înţelept, un poet excelent, dar niciodată nu poate deveni un om cu adevărat desăvârşit şi mare.

❖ Brutalitatea este caracteristică legilor dictate din laşitate, fiindcă laşitatea poate fi energică, doar dacă e brutală.

❖ Legile care pedepsesc pentru principii au drept temelie o lipsă de principialitate, o privire imorală, grosolană, asupra statului. Acestea sunt un strigăt involuntar al conştiinţei vinovate.

❖ Ideile nu pot realiza nimic. Pentru realizarea unor idei e nevoie de oameni care trebuie să depună un efort practic.

❖ Ideile de care mintea noastră ne înlănţuie conştiinţa sunt legături de care e imposibil să scapi fără a-ţi frânge inima, acestea sunt demonii pe care omul îi poate birui doar cedând.

❖ Anume ipocrizia se ascunde în spatele lui Dumnezeu, necrezând nici în realitatea Lui, nici în puterea binelui; anume egoismul pune mântuirea personală mai presus de mântuirea întregului social.

❖ Cunoaşterea adevărului trebuie să fie în sine adevărată, cunoaşterea adevărată e un adevăr desfăşurat.

❖ Adevărul e universal, neaparţinându-mi numai mie. Adevărul mă posedă pe mine, şi nu eu posed adevărul.

❖ Adevărul este la fel de puţin modest ca şi lumina.

❖ Iubirea adevărată se manifestă prin discreţie, modestie, chiar şi prin timiditatea celui îndrăgostit faţă de idolul său, şi nu într-o afişare explicită a pasiunii şi familiarităţii premature.

❖ Comportamentul cu adevărat moral constă tocmai în scopul de a evita orice pretext pentru un comportament imoral.

❖ Adevărul nu trebuie căutat în domeniile fantomatice din afara lumii, nu în afară de timp şi spaţiu, nu într-un oarecare „Dumnezeu", care ar exista probabil în interiorul lumii sau în afara ei, ci mult mai aproape, în chiar inima omului.

❖ Istoria se repetă de două ori - mai întâi ca tragedie, apoi ca farsă.

❖ Vorbesc serios despre ceva amuzant, când îmi închipui că acest ceva e chiar amuzant.

❖ Fiecare dintre noi se face pe sine însuşi aşa cum apare în ochii celuilalt.

❖ Fiecare pas al unei acţiuni este mai important decât o duzină de programe.

❖ Fiecare om, în care există un talent asemenea celui al lui Rafael, trebuie să aibă posibilitatea să se dezvolte neîmpiedicat.

❖ Se pare că pe măsură ce omenirea îşi supune natura, omul devine sclavul altor oameni sau sclavul propriei ticăloşii.

❖ Când un sclav devine stăpân pentru o zi, atunci, în această zi, îl domină în întregime instinctele brute.

❖ Critica religiei îl eliberează pe om de iluzii pentru ca el să se gândească, să acționeze, să-şi construiască realitatea ca un om înțelept.

❖ Este uşor să fii sfânt, când nu vrei să fii uman.

❖ Iubirea părinților este cea mai altruistă.

❖ Lumea nu a fost niciodată nici îndreptată, nici intimidată de pedeapsă.

❖ Munca mea e o manifestare liberă a vieții şi, prin urmare, o plăcere de viață.

❖ Moralitatea e „lipsa de putere în acțiune" De fiecare dată când se luptă cu un viciu oarecare, este învinsă.

❖ Moralitatea se bazează pe autonomia spiritului uman.

❖ Puterea morală este imposibil de creat prin paragrafe de lege.

❖ Trebuie să avertizăm în mod deschis împotriva acestui tip de prieteni ipocriți, care, cu toate că-şi declară acordul în privința principiilor, se îndoiesc de realizarea acestora, fiindcă lumea nu s-a copt încă pentru ei.

❖ Pe un şes plat orice dâmb pare un deal.

❖ Pentru a i se insufla curaj, poporul trebuie făcut să se îngrozească de sine însuşi.

❖ Pedeapsa nu e decât un mijloc de autoapărare a societății împotriva încălcărilor condițiilor ei de existență. Minunată mai e acea societate care nu cunoaşte o metodă mai eficientă de autoapărare decât călăul şi-şi proclamă propria brutalitate drept lege veşnică.

❖ O pedeapsă nu trebuie să inspire mai mult dezgust decât greşeala.

❖ Poporul care înrobeşte un alt popor îşi face lanțuri pentru sine însuşi.

❖ Cel ce se bucură de bogăție e, în acelaşi timp, şi rob şi stăpân al bogăției sale, e, în acelaşi timp, şi generos şi calic, şi capricios, şi arogant, dedat fanteziilor sălbatice, delicat, educat, inteligent. El încă nu şi-a simțit bogăția ca pe un fel de forță străină, care stă deasupra lui.

❖ Nu numai bogăția omului, dar şi sărăcia lui capătă, în cadrul socialismului, o semnificație umană, şi, prin urmare, socială. Ea e legătura pasivă care îl face pe om să simtă nevoia celei mai mari bogății - un alt om.

❖ Ignoranța e o forță demonică, şi noi ne temem că ea va provoca mai multe tragedii.

❖ Moralitatea independentă ofensează principiile universale ale religiei, iar conceptele speciale ale religiei sunt contrare moralității.

❖ Sentimentele omeneşti trebuie umanizate, trebuie creat un sentiment omenesc care să corespundă bogăţiei depline a firii omului şi naturii.

❖ Atitudinea directă, naturală şi necesară a unui om faţă de alt om este atitudinea bărbatului faţă de femeie. Prin urmare, pe baza acestei atitudini se poate judeca nivelul de cultură generală a omului.

❖ Nu e nimic mai uşor decât să te bucuri din orice motiv din pricina propriei desăvârşiri morale; cel mai uşor e să faci asta faţă de cei morţi.

❖ Nu este nimic mai îngrozitor şi mai umilitor decât să fii sclavul unui sclav.

❖ Nu există drepturi fără obligaţii, cum nu există obligaţii fără drepturi.

❖ Nimeni nu luptă împotriva libertăţii, cel mult, omul luptă împotriva libertăţii celorlalţi.

❖ Nimeni nu e obligat să se căsătorească, dar fiecare, după ce s-a căsătorit, e obligat să respecte legile căsătoriei.

„Educaţia populară cu ajutorul statului" nu are nicio valoare. Dimpotrivă, statul are nevoie de o educaţie foarte aspră din partea poporului.

❖ Statul moral cere membrilor săi un mod de gândire statal, chiar dacă aceştia intră în opoziţie cu autoritatea de stat, cu guvernul.

❖ Întâmplările îi modelează pe oameni în aceeaşi măsură în care oamenii modelează întâmplările.

❖ Societatea e comuniunea esenţială a omului cu natura, învierea adevărată a naturii, naturalismul realizat de către om şi umanismul realizat de către natură.

❖ Un act de violenţă poate fi eradicat doar printr-un alt act de violenţă.

❖ Experienţa îl face cel mai fericit pe acela care a adus fericire celui mai mare număr de oameni.

❖ A fi modest în raport cu lipsa de modestie e cea mai gravă lipsă de modestie a spiritului.

❖ Disperarea pentru propria mântuire transformă slăbiciunile personale în slăbiciuni ale umanităţii pentru uşurarea propriei conştiinţe.

❖ Prima premisă a oricărei istorii umane este, desigur, existenţa indivizilor vii.

❖ Scriitorul nu se uită la munca sa ca la un mijloc. Munca sa e un scop în sine; aceasta nu e un mijloc, fie pentru el, fie pentru alţii, anume că scriitorul îşi sacrifică muncii mijloacele de existenţă, iar atunci când e necesar, chiar existenţa sa personală.

❖ Scriitorul trebuie desigur să câştige ca să aibă posibilitatea să existe şi să scrie, dar în nici un caz el nu trebuie să existe şi să scrie ca să câştige.

❖ Aproape fiecare divorţ înseamnă dizolvarea familiei, şi, fie şi din punct de vedere strict juridic, situaţia copiilor şi a proprietăţii lor nu poate fi lăsată la aprecierea arbitrară a părinţilor. Astfel, se ia în considerare numai voinţa individuală, sau, mai degrabă, samavolnicia soţilor, dar nu se ia în considerare voinţa căsătoriei, substanţa morală a acestei relaţii.

❖ Mai întâi de toate, trebuie evitată opoziţia dintre „societate" ca abstracţiune şi individ.

❖ Individul e o fiinţă socială. Prin urmare, orice manifestare a vieţii sale - chiar dacă aceasta nu reprezintă o formă de colectivitate - e o manifestare şi o afirmare a vieţii sociale.

❖ Disprețul de sine e un şarpe care îţi înveninează şi-ţi torturează întruna inima, sugând sângele dătător de viaţă şi vărsând în ea otrava urii şi a disperării.

❖ O stafie bântuie prin Europa - stafia comunismului.

❖ A lua drept temei al vieţii una, iar drept temei al ştiinţei alta înseamnă să permiţi de la bun început minciuna.

❖ E dezgustător să fii sub jug, chiar şi în numele libertăţii.

❖ Procesul vieţii umane constă în trecerea diferitelor vârste. Cu toate acestea, toate vârstele omului coexistă una cu alta.

❖ Chiar dacă viaţa moare, moartea nu trebuie să trăiască.

❖ Oare nu distrug libertatea unei firi, atunci când insist ca ea să fie liberă într-un mod străin ei?

❖ Revoluţiile sunt locomotivele istoriei.

❖ Religia e un oftat al creaturii asuprite, inima unei lumi fără inimă, la fel cum e şi spiritul lipsit de viaţă. Religia este opiumul poporului.

❖ Religia e doar un soare iluzoriu care se mişcă în jurul omului, până când acesta va începe să se mişte în jurul sinelui.

❖ Religia e conştiinţa de sine şi conştiinţa omului care fie încă nu s-a găsit pe sine însuşi, fie s-a pierdut din nou.

❖ Nu e vorba să tragem o linie între trecut şi viitor, ci de realizarea gândurilor din trecut.

❖ Luxul reprezintă antiteza necesităţii naturale.

❖ Oamenii cei mai laşi, incapabili să reziste, devin neîndurători când îşi pot manifesta autoritatea absolută părintească.

❖ Libertatea e atât de caracteristică omului, încât chiar şi adversarii ei înţeleg asta, atunci când luptă împotriva realizării ei.

❖ Credința liberă de orice îndoială în autenticitatea dragostei exprimate de cele care iubește e pentru persoana iubită o plăcere supremă, e credința ei în sine.

❖ Dezvoltarea liberă a fiecăruia e condiția pentru o dezvoltare liberă a tuturor.

❖ Inima omenească este un lucru uimitor, mai ales dacă omul își poartă inima în pungă.

❖ Moartea eroilor este asemenea unui apus de soare.

❖ Conștiința depinde de știință și de întregul mod de trai al omului. Un republican are o conștiință diferită față de cea a unui regalist, un om înstărit are o conștiință diferită față de cea a unui sărac, un gânditor are o conștiință diferită față de cea a celui care nu este capabil să se gândească.

❖ „Conștiința" celor privilegiați este chiar o conștiință privilegiată.

❖ Mijlocul de producție al vieții materiale determină procesul social, politic și spiritual.

❖ Suferința, înțeleasă în sens omenesc, este consumarea de sine a omului.

❖ Pasiunea este o putere esențial omenească ce tinde cu vigoare către obiectul său.

❖ Ruşinea este un fel de mânie, dar îndreptată înlăuntru.

❖ Ruşinea este un fel de revoluție.

❖ Forma esențială a spiritului este bucuria, lumina.

❖ Existența a ceea ce iubesc cu adevărat o simt ca pe ceva necesar, și fără acest lucru existența mea nu poate fi deplină, satisfăcută, perfectă.

❖ Există două feluri de curaj: curajul superiorității și curajul mizeriei intelectuale, care își găsește puterea în poziția ei oficială, din conștiința că ea folosește în luptă o armă privilegiată.

❖ Ceea ce se poate spune despre atitudinea omului față de munca proprie, se poate spune și despre atitudinea omului față de alt om.

❖ Pe acela care a fost fascinat de demonul ambiției, mintea nu-l mai poate opri, și el se aruncă într-acolo încotro îl atrage irezistibil această forță: nu el își alege locul în societate, ci acesta e determinat de întâmplare și iluzie.

❖ Oare ce vrea mic-burghezul – și anume: să trăiască și să se înmulțească – nu vrea și un animal? Simțul propriei demnități umane, al libertății, trebuie trezite în inimile acestor oameni. Numai acest simț care a părăsit lumea o dată cu grecii, iar în timpul creștinismului s-a dizolvat în mirajul

înşelător al împărăţiei cerurilor, poate face iar din societate o comunitate de oameni întruniţi în numele scopurilor lor supreme.

❖ Numai într-un colectiv există mijloace pentru fiecare individ, care să-i ofere posibilitatea de a-şi dezvolta pe deplin aptitudinile, şi, prin urmare, doar într-un colectiv este posibilă libertatea personală.

❖ Tradiţiie tuturor generaţiilor moarte apasă ca un coşmar pe mintea celor vii.

❖ La intrarea în ştiinţă, ca şi la intrarea în iad, trebuie anunţată o cerinţă: oamenii care respectă pe sine nu trebuie să aibă o încredere oarbă unul în celălalt.

❖ Deprimat din cauza grijii, omul sărman e insensibil chiar şi în faţa unei privelişti frumoase.

❖ Regatul libertăţii începe într-adevăr doar acolo unde nu mai există muncă dictată de nevoie şi simţ practic, şi, prin urmare, prin natura lucrurilor, acest regat se află dincolo de sfera producţiei materiale ca atare.

❖ Scopul pentru care sunt necesare mijloace nedrepte, nu este un scop drept.

❖ Omul e, în sensul cel mai literal, nu numai un animal a cărui trăsătură e comunicarea, ci şi un animal care numai fiind în societate se poate ţine deoparte.

❖ Omul trăieşte cu ajutorul naturii.

❖ Omul e liber nu datorită puterii negative de a evita una sau alta, ci din cauza puterii pozitive de a-şi manifesta individualitatea adevărată.

❖ Pe om îl înjoseşte nu ateismul, ci superstiţiile şi idolatria.

❖ Firea umană e astfel concepută încât omul poate atinge perfecţiunea, numai acţionând pentru desvârşirea contemporanilor săi, pentru binele lor.

❖ Esenţa umană a naturii există numai pentru omul social: căci numai în societate, natura reprezintă pentru om legătura unui om cu altul.

❖ Cu cât mai mult se dedică omul lui Dumnezeu, cu atât mai puţin rămâne în el însuşi.

❖ Seriozitatea excesivă e cea mai ridicolă, iar modestia excesivă e cea mai amară ironie.

❖ Ce este boala, dacă nu o viaţă constrânsă în libertatea ei?

❖ Sentimentul subjugat de o necesitate grosolană are doar un sens limitat.

❖ Nu cred deloc că oamenii trebuie să servească drept garanţii împotriva legilor; dimpotrivă, eu cred că legile trebuie să servească drept garanţii împotriva oamenilor.

❖ Eu sunt prieten cu foarte puţini, dar îi apreciez mult.

❖ Ştiu doar un singur lucru: eu nu sunt un marxist.

❖ Mi-am jertfit toată averea mea în numele luptei revoluţionare. Eu nu regret. Dimpotrivă. Dacă aş putea să-mi încep din nou viaţa, aş face acelaşi lucru.

Guy De Maupassant
(1850–1893)

Scriitor francez.

A studiat la un liceu din Rouen, iar tinereţea şi-a petrecut-o în Normandia. Urmează pentru puţin timp cursurile liceului Napoleon din Paris, apoi Institutul Ecleziastic din Yvetot.

În 1870, a participat la războiul franco-prusac. După ce a revenit în viaţa civilă, s-a angajat la Departamentul Naval, apoi la Ministerul Instrucţiunii Publice. Într-o fază iniţială a creaţiei sale, a fost influenţat de Flaubert. A aderat la cenaclul tinerilor scriitori care se adunau în casa lui Zola din Medan, lângă Paris, iar prima sa povestire scurtă, Bulgăre de seu a apărut în antologia publicată de acest grup, sub titlul Serile de la Médan, care a inclus, de asemenea, nuvele de Zola şi de Huysmans. Ulterior, i-au apărut o mulţime de povestiri în volumele Casa Tellier, Clair de lune, Surorile Rondoli. Maupassant a mai scris şi câteva romane: O viaţă, Bel-Ami, Pierre şi Jean, Tare ca moartea. În doar zece ani de actvitate literară (1880–1890), Maupassant a scris şase romane şi circa trei sute de povestiri.

Din 1884, a început să sufere de tulburări nervoase, obsesiile şi halucinaţii sale servind drept material pentru romanul Horla, care se apropie stilistic de opera lui Edgar Alain Poe.

În 1891, încep să se manifeste cu intermitenţă semne mai grave de dezechilibru mintal; scriitorul are accese de teamă, se crede urmărit, vede fantome. Este internat într-o clinică din Paris, aparţinând doctorului Blanche, unde moare la 6 iulie 1893.

❖ Războiul e un barbarism, când e atacat un vecin paşnic, şi o datorie sfântă, când îţi aperi patria.

❖ Orice om din autoritatea de stat trebuie să evite războiul la fel cum căpitanul navei evită un accident.

❖ Viaţa e ca un munte: îl urci încet, îl cobori repede.

❖ Când vine dragostea, sufletul se umple de o fericire cerească. Şi ştii de ce? Ştii de unde apare acest sentiment de fericire enormă? Pentru că ne închipuim că a venit sfârşitul singurătăţii.

❖ Cine nu se respectă pe sine, e nefericit, însă cel care e prea mulţumit de sine e un prost.

❖ Noi ştim că dragostea este mai puternică decât moartea, dar mai fragilă ca sticla.

❖ Nu e nevoie de război, nu e nevoie... Mai bine să muncim, să gândim, să căutăm. Singura glorie adevărată e gloria muncii. Războiul este destinul barbarilor.

❖ Un fiu nerecunoscător e mai rău decât unul străin: e un criminal, pentru că fiul nu are dreptul să fie indiferent față de mama sa.

❖ Un scriitor poate face doar un singur lucru: să observe cinstit adevărul vieții și să-l înfățișeze cu talent; toate celelalte sunt tentative neputincioase ale unor fățarnici bătrâni.

❖ Toate religiile fără excepție sunt ridicole: moralitatea lor e orientată spre copii, promisiunile sunt monstruos de egoiste și de stupide.

❖ Cuvintele de dragoste sunt întotdeauna aceleași - totul depinde de cel care le rostește.

❖ Din fericire, căutarea bucuriei e insistentă, de nestârpit, adânc înrădăcinată în sufletul nostru.

Andre Maurois (Emile Herzog)
(1885-1967)

Diplomat, profesor și scriitor francez.

A studiat la un liceu din Rouen. A lucrat ca administrator la fabrica de textile a părinților săi. A particpat la Primul Război Mondial

În 1938, devine membru al Academiei Franceze. În perioada celui de-Al Doilea Război Mondial a locuit în SUA. A participat ca voluntar la războiul Africii de Nord. În 1946, s-a reîntors în Franța.

Prima lucrare publicată este Istoria definitivă a lumii. *Printre creațiile sale se numără:* Instabilitățile sorții, În cercul familiei, Memoriile *(publicate în 1970). Maurois este maestrul biografiilor romanizate, a scris biografiile lui Shelley, Byron, Balzac, George Sand, Dumas-tatăl și Dumas-fiul, V. Hugo, I.S. Turgheniev.*

A decedat la Paris.

❖ Feriți-vă de amabilitate. Aceasta e o calitate care stimulează atât bărbații cât și femeile să facă mai multe nebunii decât cele mai rele vicii.

❖ O afacere este o combinație între război și sport.

❖ Căsătoria fără iubire este o prostituție legală.

❖ Imensa putere a femeilor constă în absența lor.

❖ Un scriitor mare trebuie să abordeze toate aspectele existenței umane.

❖ Dacă vom întrebuința prea des gândirea exactă, aceasta își pierde puterea.

❖ Imaginația scriitorului se naște din sentimente reale.

❖ Să educi înseamnă să intensifici inteligența și caracterul, înseamnă să mergi spre culmi.

❖ Tot ce corespunde dorințelor noastre ni se pare corect. Tot ce ne contrazice dorințele ne provoacă furie.

❖ Cadoul ales cu dragoste se cunoaşte îndată după tendinţa de a ghici gustul adresatului, după originalitatea ideii, după însăşi maniera de a oferi cadoul.

❖ Dacă e să căutăm cu atenţie, vom găsi nişte intenţii josnice chiar şi la cei mai de laudă dintre oameni.

❖ Femeia plină de viaţă devine refugiu pentru soţul aflat în momente de cumpănă, însă cea care se plânge în permanenţă se aseamănă unui acoperiş găurit prin care întotdeauna picură apă. Ea nu adăposteşte, ci irită.

❖ Femeia poate fi o personalitate sau un obiect. Ea e o personalitate dacă nu depinde de bărbatul pe care îl iubeşte, dacă e stăpână pe opiniile şi planurile sale, pe corpul şi gândurile sale. Ea e un obiect dacă permite să te comporţi cu ea ca şi cu un obiect, ea poate fi splendidă şi preţioasă dar fără voinţă, supusă dorinţelor şi capriciilor stăpânului - ceva asemănător unei mâncări plăcute care potoleşte foamea.

❖ Arta îmbătrânirii constă în a fi o replică la adresa celor tineri, dar nu un obstacol, un învăţător, şi nu un rival, înţelegător, şi nu indiferent.

❖ Oricine dintre noi este convins că ceilalţi greşesc când ne judecă, iar noi nu greşim atunci când îi judecăm pe ceilalţi.

❖ Poţi să înveţi să scrii o carte doar începând să scrii. În acest meşteşug, ca în oricare altul, după o mică ezitare, se cuvine să te arunci în apă.

❖ Poţi deveni romancier sau istoric, însă nu şi dramaturg, căci dramaturgii se nasc, nu se formează.

❖ Bărbatul este o contradicţie. El este flux şi reflux.

❖ Nu vă străduiţi să transformaţi educaţia într-un şir de plăceri. Doar efortul va da puterea necesară minţii.

❖ Nu e destul să fii deştept. E necesar să fii destul de deştept pentru a nu-ţi permite să devii peste măsură de deştept.

❖ Nu există duşman mai cumplit decât fostul tău prieten.

❖ Nu trebuie să ne pară rău niciodată că un om este cuprins de pasiuni. E ca şi cum ne-ar părea rău ca e om.

❖ Nimic nu te apropie atât de mult de cineva ca gelozia.

❖ Asemenea moleculelor de gaz care, sub influenţa nenumăratelor lovituri, îşi schimbă traiectoria mişcării în fiecare clipă, fiinţele umane se subordonează în permanenţă evenimentelor întâmplătoare.

❖ Veneraţia se termină aproape întotdeauna cu ofensarea celui venerat.

❖ Poezia este o emoţie de care îţi aduci aminte în linişte.

❖ Propaganda violenţei este identică cu violenţa însăşi.

❖ Cel mai modest cadou poate bucura doar cu condiția că resursele celui care dăruiește să nu fie, de asemenea, mari. Omul înstărit trebuie să dăruiască puțin mai mult decât îi dictează înțelepciunea. Cel care nu dă prea mult, dă prea puțin.

❖ Într-o dispută, cel mai dificil lucru nu e atât să-ți aperi punctul de vedere cât să ai despre el o idee exactă.

❖ Cele mai iubite femei au fost acelea pe care iubiții le vedeau rar.

❖ Îmbătrânirea nu e decât un obicei prost, pentru care un om ocupat nu are destul timp.

❖ Bătrânețea începe în ziua în care moare curajul.

❖ Bătrânețea nu își uită delicata experiență și-i place să dea sfaturi bune, fiindcă nu poate da exemple rele.

❖ Un bogătaș are alături comeseni și lingăi, un om puternic are oameni de curte, un om de acțiune are tovarăși care îi sunt și prieteni.

❖ O căsnicie reușită este un edificiu ce trebuie reconstruit în fiecare zi.

❖ Eforturile pe care le faci pentru a îndrepta o lipsă de tact îngăduită față de interlocutor sunt mai chinuitoare pentru el decât lipsa de tact însăși.

Jawaharlal Nehru
(1889–1964)

Unul dintre liderii mișcării indiene de eliberare națională, om politic și de stat indian.

Fiul lui Motilal Nehru. În anii 1905–1912, a studiat la o școală aristocratică din Harrow și la Universitatea din Cambridge din Marea Britanie. În această perioadă, s-a familiarizat cu ideile naționalismului indian.

În anul 1912, se alătură Congresului Național al Indiei (CNI). În anul 1921, Nehru a fost arestat pentru prima dată pentru agitație antiengleză; a stat în închisori mai mult de 10 ani. Concepțiile radicale ale lui Nehru au contribuit la promovarea sa în poziția unuia dintre liderii aripii stângi a CNI.

În 1946, Nehru a participat la conducerea temporară a Indiei în funcția de viceprim-ministru (prim-ministrul se considera a fi vicerege) și ministru al afacerilor externe. Nehru mai conducea și activitatea Conferinței Statelor Asiatice de la Delhi. Din momentul în care India a devenit independentă (în 1947), Nehru a ocupat postul de prim-ministru și de ministru al afacerilor externe și a rămas în această poziție până la moartea sa.

În anul 1959, disputa privind frontiera dintre India și China aproape că a dus la un conflict armat, Nehru ocupând o poziție fermă, preîntâmpinând recurgerea la forță pentru ca India să-și apere integritatea teritorială. În același an, Nehru i-a oferit refugiu lui Dalai Lama, după intrarea trupelor chineze în Tibet. În aprilie 1958, și-a exprimat dorința de a renunța temporar la funcțiile sale cu scopul de „a-și aduna gândurile", renunțând însă la această intenție și rămânând în continuare în postul de prim-ministru.

Printre cărțile sale se numără: Concepția istoriei lumii, Autobiografia, Spre libertate *și* Descoperirea Indiei.

Nehru a murit la New-Delhi, la 27 mai 1964.

❖ Războiul e o negare a adevărului şi a umanităţii. Acesta nu constă doar în uciderea oamenilor, căci omul moare astfel sau în alt mod, ci în răspândirea temeinică şi perseverentă a urii şi minciunii, care, puţin câte puţin, prind rădăcini în oameni.

❖ Libertatea trebuie judecată după măsura libertăţii celor mai slabi.

❖ Rănile provocate de propria mână se vindecă întotdeauna mai greu decât cele provocate de duşman.

❖ Omul care se străduieşte să-şi ascundă slăbiciunile cu fraze pompoase şi principii nobile, îţi trezeşte involuntar bănuielile.

Friedrich Wilhelm Nietzsche
(1844–1900)

Filosof german.

S-a născut în familia unui pastor, în sătucul Rocken, la graniţa dintre Prusia şi Silezia. După absolvirea gimnaziului, s-a înscris la o şcoală profesională de prestigiu de lângă Naumburg – instituţie de învăţământ inaccesibilă copiilor din familii aristocratice. Acolo şi-a scris prima lucrare, Despre muzică, care i-a permis să se numere printre cei mai buni elevi. Şi-a continuat apoi studiile la Universităţile din Bonn şi Leipzig. Lucrările sale ştiinţifice studenţeşti erau atât de interesante prin conţinut şi profunzimea analizei, încât atrăgeau atenţia profesorilor. După absolvirea universităţii, i s-a propus funcţia de profesor de filozofie clasică la Universitatea din Basel. La scurtă vreme, tânărului i s-a acordat titlul de doctor în filozofie fără să susţină vreo teză, doar pe baza articolelor din reviste.

Fiind încă la universitate, Nietzsche l-a cunoscut pe compozitorul german Richard Wagner. Muzica lui Wagner îi provoca lui Nietzsche o impresie puternică, aceeaşi pe care lucrările lui Nietzsche i-o provocau lui Wagner. Cu toate că Nietzsche a rămas în istoria culturii universale ca filosof, el însuşi se credea muzician. Până şi despre lucrările sale, Nietzsche a scris că acestea sunt „muzică scrisă întâmplător nu cu note, ci cu cuvinte". Pasiunea sa pentru muzică a apărut încă din copilărie şi a durat întreaga sa viaţă, însă, dorinţa sa arzătoare nu era doar aceea de a compune şi asculta – Nietzsche era muzician într-un sens mult mai amplu al cuvântului: pentru el, muzica era sinonimă cu începutul măreţ al artei.

În perioada războiului franco-prusac din 1870–1871, Nietzsche a reuşit să obţină postul de infirmier de front, însă, imediat la sosirea sa pe front s-a îmbolnăvit şi a fost internat în spital. Nietzsche nu s-a mai restabilit după boală şi a fost nevoit să renunţe la activitatea sa didactică. Cu cât boala sa de nervi progresa, cu atât mai înverşunat Nietzsche i se opunea, iar lucrările şi scrierile sale deveneau din ce în ce mai pline de viaţă. Deşi suferea din cauza bolii, a scris o carte cu un titlu uimitor, Ştiinţa veselă, urmată apoi de Imnul vieţii. Aceste creaţii au devenit prologul principalei sale lucrări, Aşa grăit-a Zarathustra.

În ultimii nouă ani de viaţă, Nietzsche nu a mai putut lucra şi şi-a petrecut viaţa într-o permanentă luptă cu boala.

A murit la Weimar.

❖ Avocaţii delicvenţilor sunt rareori atât de iluştri încât să poată întoarce în folosul vinovatului tot farmecul unei fapte îngrozitoare.

❖ Nebunia e rară în rândul indivizilor, dar în cadrul grupurilor, partidelor, popoarelor, epocilor - este ca o regulă.

❖ Nu este în firea omului să binecuvânteze atunci când este blestemat.

❖ Oamenii se comportă cel mai incorect cu Dumnezeul lor: nu-i permit să greşească.

❖ Burta apare din cauză că omului nu-i e atât de uşor să-şi închipuie că e Dumnezeu.

❖ Deseori, delicventul nu e la înălţimea faptei sale - atunci el îi micşorează importanţa şi o calomniază.

❖ Uneori, bunătatea înţeapă şi are aspect de răutate.

❖ Credinţa puternică într-un oarecare obiect poate naşte o minciună nevinovată.

❖ Sunt cazuri când noi, psihologii, ne asemuim cailor şi ne cuprinde neliniştea: ne vedem propria umbră care se leagănă. Psihologul nu trebuie să se uite la sine, pentru a putea în general să vadă.

❖ În cele din urmă, noi ne iubim propria râvnă, şi nu obiectul ei.

❖ În condiţii de pace, omul războinic se năpusteşte asupra sa.

❖ În răzbunare şi iubire, femeia e mai feroce decât bărbatul.

❖ În zilele noastre, cel ce cunoaşte se simte uşor un animal transformat în divinitate.

❖ În esenţa sălbatică proprie te odihneşti cel mai bine de artificialitatea ta, de spiritualitatea ta...

❖ În indulgenţă nu e nici urmă de mizantropie, tocmai din cauză că există prea mult dispreţ faţă de oameni.

❖ Într-o laudă, e mai multă sâcâială decât într-o mustrare.

❖ Epocile măreţe ale vieţii noastre încep atunci când apare curajul de a ne redenumi răul în ceva mai bun.

❖ Obiecţia, îndoiala, ironia sunt esenţa sănătăţii: tot ce e incontestabil aparţine patologiei.

❖ În jurul unui erou, totul devine tragedie, în jurul unui semizeu, totul devine dramă satirică, iar în jurul lui Dumnezeu totul devine - cum? Poate „lume"?

❖ Voinţa şi biruinţa unei emoţii este doar voinţa de a lupta cu o altă emoţie sau chiar cu mai multe.

❖ Necesităţile unui om de artă sunt modeste: el îşi doreşte doar două lucruri, pâine şi artă.

❖ Atunci când alegi între oamenii de ştiinţă şi pictori poţi cu uşurinţă să greşeşti, orientându-te în direcţia opusă: adesea, într-un om de ştiinţă remarcabil aflăm un om mediocru, într-un pictor mediocru însă, aflăm adesea un om remarcabil.

❖ Tot ce se săvârşeşte din iubire se petrece totdeauna dincolo de bine şi rău.

❖ „Unde e un pom al cunoaşterii, acolo e mereu şi raiul" - aşa ne zic şerpii mai vechi sau mai noi.

❖ Omul genial este insuportabil dacă nu posedă încă cel puţin două calităţi: simţul recunoştinţei şi pe cel al onestităţii.

❖ Chiar şi concubinajul degradează: atunci când se transformă în căsătorie.

❖ Îndestularea te protejează chiar şi de răceală. A răcit oare vreodată o femeie care poate să se îmbrace bine? Presupun că doar dacă era îmbrăcată subţire.

❖ Omul care simte că e iubit, dar nu iubeşte pe nimeni, îşi arată neajunsurile: lucrurile cele mai josnice ies la iveală.

❖ Dacă ne-am antrena conştiinţa, atunci ne va săruta chiar şi când ne muşcă.

❖ Dacă femeia are virtuţi bărbăteşti, să fugi de ea; iar dacă nu are virtuţi bărbăteşti, va fugi şi singură.

❖ Dacă femeia dă dovadă de aptitudini ştiinţifice, atunci în aparatul ei genital e ceva în neregulă. Sterilitatea predispune la faimosul simţ al curajului; bărbatul, să-mi fie cu iertare este „un animal steril"

❖ Dacă ai caracter, înseamnă că ai şi obiceiuri tipice, care întotdeauna se repetă.

❖ Dacă trebuie să reeducăm o persoană oarecare, ne răzbunăm aspru pentru neplăcerea pe care ne-a cauzat-o.

❖ Există o admiraţie inocentă; o posedă acela căruia încă nu i-a trecut încă prin cap că şi el poate fi cândva admirat.

❖ Există ură faţă de minciună şi făţărnicie, care izvorăşte din sensibilitatea onoarei; există o astfel de ură, care izvorăşte din laşitate, întrucât minciuna e interzisă prin porunca Domnului. E prea laş ca să mintă...

❖ Femeia învaţă să urască în măsura în care se dezobişnuieşte să farmcece.

❖ De ce femeia e considerată profundă? pentru că nu-i dai niciodată de capăt.

❖ Şi cel mai curajos dintre noi are rareori curaj în faţa unor lucruri pe care nu le cunoaşte...

❖ Din şcoala militară a vieţii: ce nu mă omoară, mă face mai puternic.

❖ Eşti oare dintre aceia care seamănă a spectator? Sau dintre cei care participă? Cine nu atrage atenţia, merge în altă direcţie? A treia problemă a conştiinţei.

❖ Din omenie, uneori îl îmbrăţişăm pe primul venit (pentru că nu trebuie să-i îmbrăţişezi pe toţi): dar exact asta nu trebuie să-i divulgi primului venit...

❖ Păunul îşi ascunde coada - şi numeşte asta mândrie.

❖ Un altul, bucurându-se de o laudă, descoperă doar politeţea inimii - şi tocmai opusul vanităţii spirituale.

❖ Cât de puţin îţi trebuie pentru a fi fericit! Sunetul cimpoiului. - Fără muzică, viaţa ar fi fost o eroare. Germanii şi-l închipuie chiar şi pe Dumnezeu cântând.

❖ „Cât de mult îţi trebuia odinioară să te roadă conştiinţa. Ce dinţi buni avea aceasta! - Dar astăzi? Ce nu ajunge?" se întreabă dentistul.

❖ Cum? Un om măreţ? Eu văd doar un actor al propriului ideal.

❖ Cum? Aţi ales virtutea şi simţurile măreţe, dar, în acelaşi timp, vă uitaţi chiorâş la câştigurile oamenilor necuviincioşi? Dar care aleg virtutea refuză prin aceasta câştigurile (pe uşa de intrare a unui antisemit).

❖ Cum? Să fie omul doar o greşeală a lui Dumnezeu? Sau Dumnezeu e o greşeală a omului?

❖ Cine nu a trebuit măcar vreodată să se sacrifice pentru buna sa reputaţie sale?

❖ Cine îşi atinge idealul, acela îl şi depăşeşte prin aceasta.

❖ Cine jubilează chiar şi pe rug, acela nu triumfă în faţa durerii, ci în faţa faptului că nu simte durere acolo unde o aştepta.

❖ Cel ce nu-şi poate impune voinţa în lucruri, le impune cel puţin sensul; el crede adică în faptul că deja există o voinţă.

❖ Cel ce nu poate găsi drumul spre ideal, e mai nechibzuit şi mai neruşinat decât omul fără ideal.

❖ Cel care se luptă cu un monstru trebuie să se ferească să nu devină el însuşi un monstru. Şi dacă priveşti o vreme în beznă, şi bezna priveşte la tine.

❖ Cel care e pedagog până în măduva oaselor, se referă cu seriozitate la toate lucrurile, îndreptându-şi atenţia către elevii săi.

❖ Pentru cel care se simte predestinat pentru meditaţie, dar nu şi pentru credinţă, toţi credincioşii sunt foarte gălăgioşi şi plictisitori - el se apără de ei.

❖ Iubirea faţă de unul singur e o barbarie; căci ea se înfăptuieşte în dauna celorlalte persoane. La fel este şi iubirea de Dumnezeu.

❖ Iubirea descoperă calitățile măreţe şi ascunse ale celui care iubeşte, tot ce e în el rar şi excepțional: şi acest lucru îl induce în eroare, fiindcă e luat drept regulă.

❖ Oamenii sunt cel mai tare pedepsiți pentru virtuțile lor.

❖ Oamenii rareori comit o singură imprudență. În cazul primei imprudențe, fac prea multe, şi anume din acest motiv comit şi a doua imprudență: fac deja mai multe - dar de data aceasta, fac prea puțin.

❖ Oamenilor le e uşor să mintă în vorbe, însă chipul care li se strâmbă în timpul ăsta ne spune adevărul.

❖ A vorbi mult despre sine poate fi o modalitate de a te ascunde pe sine.

❖ Poate fi oare măgarul tragic? - Să mori sub greutatea pe care nu o poți nici duce şi nici arunca la pământ?... Situația filozofului.

❖ Înțeleptul în rolul astronomului: - Până când nu simți stelele ca ceva aflat „deasupra ta", încă nu ai privirea unui cunoscător.

❖ Bărbatul a creat femeia, dar din ce? Din coasta dumnezeului ei - „idealului" ei...

❖ Muzica este un mijloc de îndulcire a pasiunilor.

❖ Noi nu credem în prostia oamenilor deştepți. Ce încălcare a drepturilor omului!

❖ Noi nu urâm omul dacă îl considerăm inferior; dar îl urâm atunci când îl considerăm egal sau superior.

❖ Devenim indiferenți față de ceva ce-am cunoscut imediat ce împărtăşim acest lucru şi altora.

❖ Ne acomodăm rău la viață dacă nu observăm mâna care, cruțându-ne, ne ucide.

❖ Aievea procedăm ca şi în vis: mai întâi inventăm şi ne imaginăm omul cu care începem să comunicăm - şi pe loc uităm totul.

❖ Ideea sinuciderii e un mijloc puternic de consolare: cu ea, suportăm mai bine nopțile negre.

❖ Rămânând singuri cu noi înşine, ni-i închipuim pe toți ceilalți ca fiind mai simpli decât noi: astfel, luăm o pauză față de cei apropiați.

❖ Producem noi oare, imoraliştii, pagube virtuților? La fel de puțin precum o fac anarhiştii, regilor. Însă de când s-au apucat să-i împuşte, stau şi mai temeinic pe tronurile lor. Morală: trebuie să împuşcăm morala.

❖ Poporul este calea ocolită a naturii pentru a ajunge la şase, şapte oameni vestiți. Şi pentru ca mai poi să-i ocolească.

❖ Cu privire la ce înseamnă „autenticitate", probabil că încă nimeni nu s-a lămurit într-o măsură suficientă.

❖ Eşti om adevărat sau doar actor? Înlocuitor sau înlocuit? – În cele din urmă, ai putea fi şi un actor fals... A doua întrebare a conştiinţei.

❖ Ştiinţa provoacă ruşine tuturor femeilor adevărate. Cu toate acestea, ele se simt de parcă le-ar fi pătruns sub piele sau, sau şi mai rău, sub rochie şi podoabe.

❖ Aproapele nostru nu e vecinul nostru, ci vecinul vecinului nostru, – aşa crede fiecare popor.

❖ Instinctului celui mai puternic, tiranului din noi i se supune nu doar raţiunea, ci şi conştiinţa.

❖ Vanitatea noastră vrea să se creadă că ceea ce facem cel mai bine ne e şi cel mai greu.

❖ Nu trebuie să-ţi fie frică de faptele tale! Nu trebuie să fugi de ele! – Mustrările de conştiinţă sunt necuviincioase.

❖ Nu intensitatea, ci durata celor mai puternice senzaţii îi face pe oameni măreţi.

❖ Nu omenia, ci incapacitatea de a fi omenoşi îi împiedică pe creştinii de astăzi să ne ardă pe rug.

❖ Nu m-a zdruncinat faptul că m-ai minţit, ci faptul că deja nu te mai cred.

❖ În general, nu există fenomene morale, există doar o interpretare morală a fenomenelor...

❖ Trebuie să ne luăm rămas bun de la viaţă cum s-a despărţit ca Odiseu de Nausicaa, – mai mult binecuvântaţi decât îndrăgostiţi.

❖ Ambele sexe se mint unul pe altul – din aceasta rezultă că ei, în esenţă, se respectă şi se iubesc doar pe sine însuşi (sau, dacă vreţi, doar propriul ideal). Astfel, bărbatul îşi doreşte de la femeie un spirit paşnic – însă, cu toate acestea, femeia, potrivit firii sale, e războinică asemenea pisicii care, oricât ar învăţa să fie paşnică, nu va fi astfel niciodată.

❖ Aşteptările mari de la iubirea sexuală şi ruşinea provocată de aceste aşteptări le strică femeilor toate perspectivele.

❖ Unul îşi caută moaşă pentru propriile gânduri, altul, un om pe care-l poate ajuta să-şi rezolve problemele generate de gânduri: aşa se naşte o conversaţie de calitate.

❖ Şi bărbaţii, şi femeile au aceleaşi emoţii, dar ele se diferenţiază prin ritmul lor, şi de aceea, bărbatul şi femeia nu vor ajunge niciodată să se înţeleagă unul pe celălalt.

❖ Pericolul fericirii: „Totul serveşte pentru binele meu; acum mi-e dragă orice soartă - cine doreşte să-mi fie soartă?"

❖ Dezgustul faţă de murdărie poate fi într-atât de mare încât să ne împiedice să ne curăţim.

❖ Descoperirea reciprocităţii ar trebui în fond să-l trezească pe cel îndrăgostit în raport cu persoana iubită. „Cum? Să te iubeşti pe sine e destul de simplu? Ori destul de banal? Ori - ori"

❖ Încetezi să mai ai încredere în oamenii deştepţi dacă îi surprinzi a fi confuzi.

❖ Când cauţi începutul, devii rac. Un specialist în istorie priveşte îndărăt; în cele din urmă, şi credinţa lui tot îndărăt este.

❖ Cu privire la orice partid. Ciobanul are întotdeauna nevoie de un berbec fruntaş pentru a nu deveni el, la nevoie, berbec.

❖ Ajută-te singur: atunci te va ajuta fiecare. Principiul iubirii faţă de aproape.

❖ Înţelegerea tragicului se atenuează sau sporeşte în funcţie de sensibilitate.

❖ Poeţii sunt necuviincioşi faţă de frământările proprii: ei le exploatează.

❖ Trândăvia e mama întregii psihologii. Cum? Oare psihologia este un viciu?

❖ Cel ce se disprețuieşte pe sine, se preţuieşte ca persoană disprețuitoare.

❖ Farmecul cunoaşterii ar fi fost neînsemnat dacă în drum spre ea nu ar trebui să suporţi atâta ruşine.

❖ Odată ce ai luat o decizie, să-ţi acoperi urechile chiar şi în faţa celui mai serios şi neplăcut argument - iată semnul unui caracter puternic. Aşadar, o voinţă întâmplătoare duce la prostie.

❖ Cel dezamăgit spune: „Am căutat oameni remarcabili, însă am găsit de fiecare dată doar cópii ale idealurilor lor"

❖ Cel dezamăgit spune: „Am ascultat ecoul şi am auzit doar laude"

❖ Un lucru lămurit încetează să ne mai intereseze. Ce a vrut să spună acel Dumnezeu care ne-a sfătuit: „Cunoaşte-te pe tine" Poate că aceasta însemna: „Nu te mai interesa de tine însuţi, fii obiectiv" Dar Socrate? Dar „omul de ştiinţă"?

❖ Inimă încătuşată - minte liberă. Dacă îţi încătuşezi cu tărie inima şi o ţii în prizonierat, atunci poţi da multă libertate minţii - am mai spus lucrul acesta mai demult. Însă ei nu mă cred pe mine, li se pare că ştiu şi singuri aceasta.

❖ Consecinţele faptelor noastre ne iau de ciuf, fără să ia în considerare faptul că noi, între timp, „ne-am corectat"

❖ O femeie desăvârşită se ocupă cu literatura ca şi cum ar săvârşi un mic păcat: pentru experienţă, printre altele, privind în jur dacă a observat cineva acest lucru şi ca să fie observată cu ce se ocupă...

❖ Sfat în formă de ghicitoare: „Dacă legăturile nu se rup singure, încearcă să le rupi cu dinţii"

❖ În cazul omului care şi-a dat seama care-i realitatea, compătimirea este aproape la fel de ridicolă precum mâinile gingaşe în cazul unui ciclop.

❖ Comparând în general bărbatul cu femeia, se pot spune următoarele: femeia nu ar fi atât de pricepută în arta de a se găti dacă nu ar simţi instinctiv că destinul ei e de mâna a doua.

❖ Să devii soţ adevărat înseamnă să dobândeşti din nou acea seriozitate pe care ai avut-o în copilărie în timp ce te jucai.

❖ Să te ruşinezi de imoralitatea ta este o treaptă a acelei scări în vârful căreia alţii se ruşinează, şi ei, de moralitatea lor.

❖ E atât de rece, atât de îngheţat, încât îţi frigi degetele când îl atingi! Orice mână tremură la atingerea lui! Tocmai de aceea el este considerat incandescent.

❖ Acolo unde iubirea sau ura nu sunt prezente, femeia joacă mediocru.

❖ Ceea ce în prezent se consideră a fi o faptă rea, e, de obicei, un ecou întârziat al acelei fapte care, odinioară, se credea a fi una bună, - atavismul idealului din trecut.

❖ Autenticitatea, conştiinţa curată, caracterul evident al adevărului provin doar din zona sentimentelor.

❖ Cel mai greu de suportat e să ne fie ofensată vanitatea tocmai atunci când ne e ofensată mândria.

❖ Alergi înainte? - Faci tu asta asemenea unui păstor? Sau e ceva excepţional? Fiecare al treilea e doar un fugar... Prima întrebare a conştiinţei.

❖ Oamenii dificili, îngâmfaţi, devin mai loiali tocmai din cauză că îi distrag pe alţii de la iubire şi ură, şi, pentru o vreme, se ridică la propria lor suprafaţă.

❖ Vrei să-i insufli simpatie? Atunci prefă-te că te pierzi în faţa lui.

❖ „Oamenii răi nu au cântece." - Deci, cum de au ruşii cântece?

❖ La femei, în adâncul vanităţii lor, se găseşte un dispreţ impersonal - dispreţul „faţă de femeie"

❖ Pentru oamenii severi, sinceritatea este un subiect al ruşinii, dar şi ceva preţios.

❖ Diavolul are cele mai largi perspective asupra lui Dumnezeu; de aceea el şi se ţine mai departe de el – diavolul este prietenul intim al cunoaşterii.

❖ Este îngrozitor să mori de sete pe mare. Doar nu vreţi oare să vă săraţi într-atât adevărul, încât să nu mai poată potoli niciodată setea?

❖ Familiaritatea îl deranjează pe omul cel puternic fiindcă nu poate plăti cu aceeaşi monedă.

❖ Formula fericirii mele este: Da, Nu, o linie dreaptă, un scop...

❖ Vrei să fii însoţitor? Sau să înaintezi? Sau vrei să mergi de unul singur? Trebuie să ştii ce vrei şi dacă vrei. A patra problemă a conştiinţei.

❖ Deseori, sensibilitatea învinge mugurul iubirii, astfel încât rădăcina rămâne slabă şi se rupe uşor.

❖ Cu cât este mai abstract adevărul pe care vrei să-l spui cu atât mai tare trebuie să ademeneşti cu el şi sentimentele.

❖ Viermele călcat începe să se zvârcolească. Asta e ceva raţional. Astfel, el scade probabilitatea de a fi călcat din nou. Pe limba moralei: smerenia.

❖ Ce cauţi? Ai fi vrut să te înzeceşti sau să te însuteşti? Cauţi adepţi? Caută nulităţi!

❖ Faptul că Dumnezeu a învăţat greaca când a dorit să devină scriitor, ascunde o mare subtilitate – ca şi faptul că nu a învăţat-o mai bine.

❖ Începem să aflăm ce înseamnă un om atunci când îi scade talentul – când nu mai arată ce poate. Talentul este asemenea unei haine, iar haina e o modalitate de a te ascunde.

❖ Pentru a trăi în singurătate trebuie să fii animal sau Dumnezeu, spune Aristotel. Mai există o a treia situaţie: să fii şi una şi alta – adică filozof.

❖ O vanitate străină nu ne place atunci când ne atinge propria vanitate.

❖ Acestea au fost pentru mine trepte, m-am ridicat deasupra lor – pentru asta a trebuit să le urc. Ele credeau însă că voiam să mă aşez pe ele pentru a mă odihni....

❖ „Asta nu-mi place." – De ce? „Nu-s pregătit pentru aşa ceva." – A răspuns oare astfel vreun om?

❖ Nu am încredere în niciun om sistematic şi, de aceea, mă feresc de ei. Dorinţa de sistem e un neajuns al onestităţii.

❖ Îmi doresc, o dată pentru totdeauna, să nu mai ştiu multe. Înţelepciunea presupune nişte limite şi în domeniul cunoaşterii.

❖ „Eu am făcut asta", îmi spune memoria. „Nu puteam să fac asta", îmi spune, fermă, mândria. În cele din urmă, memoria cedează.

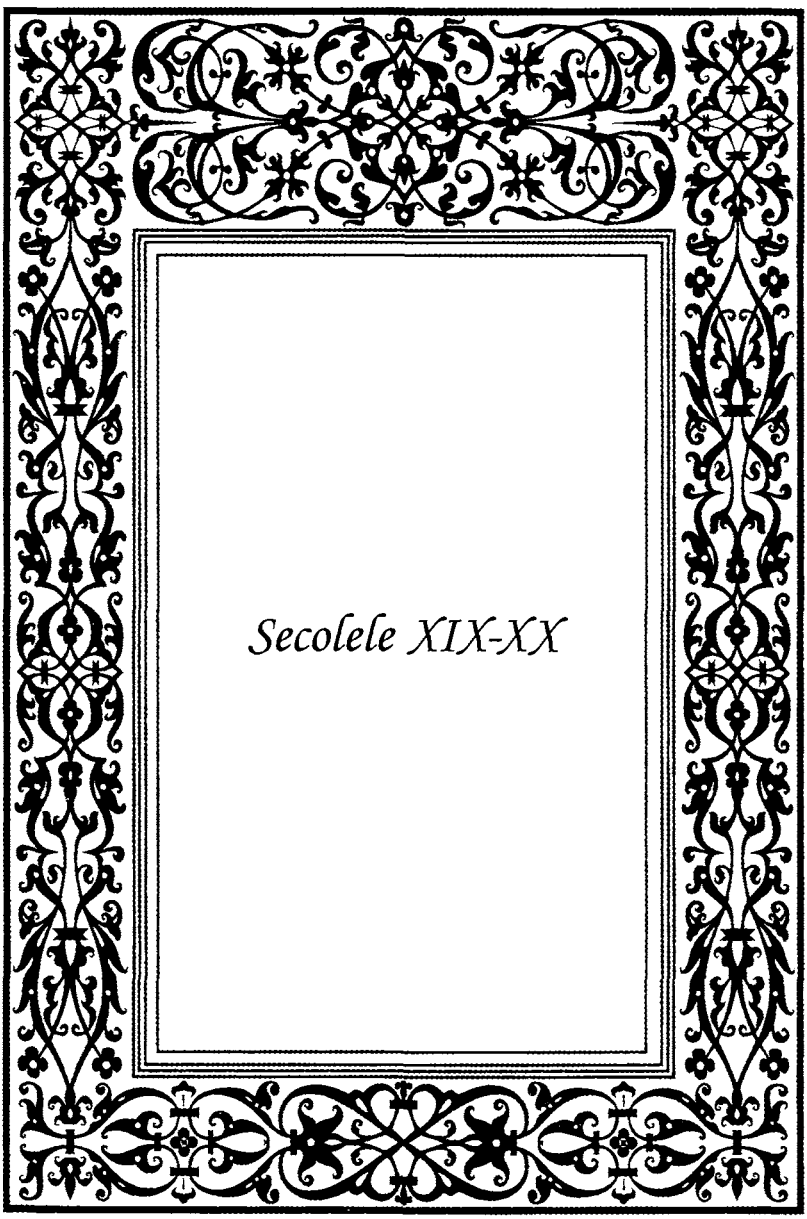
Secolele XIX-XX

Honoré de Balzac
(1799–1850)

Scriitor francez.

S-a născut într-o familie de țărani din Languedoc. Numele inițial de „Balsa" l-a schimbat tatăl său, începând o carieră de funcționar Particula „de" a fost adăugată la nume de către fiul care avea pretenții nobiliare. În 1819–1824, Balzac a publicat sub pseudonim vreo jumătate de duzină de romane. În urma activității editorial-tipografice, s-a umplut de datorii. A publicat pentru prima dată sub numele său real, romanul Les Chouans. În perioada 1830–1848 a publicat o serie mare de romane și povestiri, cunoscute publicului sub denumirea de Comedia umană. Balzac își dedica întreaga energie creației, dar, în același timp, îi plăcea viața mondenă cu plăcerile și călătoriile sale. Surmenajul din cauza muncii colosale, problemele din viața personală, precum și primele semne de boală gravă i-au întunecat ultimii ani de viață. Cu cinci luni înainte de moarte, s-a căsătorit cu Eveline Hanska, consimțământul căreia Balzac a trebuit să-l aștepte vreme de mulți ani.

Scrierile sale cele mai cunoscute sunt Pielea de șagri, Iluzii pierdute, Père Gorriot, Gobseck, Capodopera necunoscută, Eugénie Grandet, Casa Nucingen, Țăranii, Vărul Pons.

❖ Adulterul face mai mult rău decât bine face căsătoria.

❖ Arhitectura este expresia moralei.

❖ Beletristica reprezintă o istorie particulară a națiunilor.

❖ O inimă nobilă nu poate fi infidelă.

❖ O căsătorie nu poate fi fericită dacă soții, înainte de a se căsători, nu au cunoscut la perfecție moravurile, deprinderile și caracterele unul altuia.

❖ Viitorul națiunii este în mâinile mamelor.

❖ Există oameni asemenea zerourilor: lor întotdeauna le trebuie o cifră în față.

❖ Probabil că virtutea nu este altceva decât delicatețea sufletească.

❖ Să se simtă acasă pretutindeni pot doar regii, târfele și hoții.

❖ Birocrația este un mecanism gigantic pus în mișcare de pitici.

❖ La bătrânețe, dragostea se transformă într-un viciu.

❖ În proză rămânem pe un teren solid, iar în poezie trebuie să ne ridicăm la înălțimi incomensurabile.

❖ La cincizeci de ani, un bărbat este mai periculos decât la orice altă vârstă, pentru că are o experiență costisitoare și avere.

❖ Oamenii măreți au fost întotdeauna cumpătați la mâncare.

❖ Probabil că egalitatea este un drept, dar nicio putere de pe pământ nu o va face un fapt.

❖ Voința poate şi trebuie să fie un obiect de mândrie mai mult decât talentul. Dacă talentul este dezvoltarea înclinațiilor naturale, atunci o voință fermă este victoria de fiecare minut asupra instinctelor şi pasiunilor pe care voința le înfrânează şi le suprimă, asupra obstacolelor şi piedicilor pe care ea le biruie, asupra tuturor felurilor de dificultăți pe care ea le depăşeşte cu eroism.

❖ Timpul este capitalul unui om cu preocupări intelectuale.

❖ Totul vine la timpul cuvenit pentru cei care ştiu să aştepte.

❖ Toată măiestria omenească nu este un amestec de răbdare şi timp.

❖ Există bărbați a căror prostie şi încăpățânare întrec cu adevărat tot ce se poate aştepta de la o creatură a lui Dumnezeu.

❖ Orice putere este o conspirație continuă.

❖ Prostia e de două feluri: tăcută şi vorbăreață.

❖ Prostia este atât de mare că este imposibil s-o cercetezi până la capăt, în ea nu se naşte niciun ecou, ea absoarbe orice în chip irevocabil.

❖ A vorbi despre dragoste înseamnă a face dragoste.

❖ Durerea este cel mai persistent dintre toate simțurile noastre.

❖ Curajul civil şi curajul militar provin dintr-un singur izvor.

❖ Nu este deloc suficient să arăți că prezentul este mai mare decât trecutul: trebuie evocată presimțirea viitorului care este mai mare decât prezentul nostru.

❖ Bani sunt necesari chiar şi dacă te descurci fără ei.

❖ Virtuțile pot fi şi dăunătoare, dacă nu sunt luminate de rațiune.

❖ Virtutea este un lucru indivizibil: ea ori este, ori nu este.

❖ Ne-am săturat de războaie mari; mi se pare că a venit timpul unei păci mari.

❖ Prietenia între doi sfinți face mai mult rău decât duşmănia sinceră dintre zece răufăcători.

❖ Dacă vei vorbi tot timpul singur, vei avea întotdeauna dreptate.

❖ Dacă soția a început să vorbească despre economie, înseamnă că acțiunile voastre au început să scadă.

❖ Dacă un bărbat este de spirit, frumos şi sociabil, femeile sunt interesate nu de unde a venit, ci unde vrea să vină.

❖ Dacă nu crezi în tine însuți, nu poți fi un geniu.

❖ Sunt poeți care simt şi poeți care exprimă; primii sunt cei mai fericiți.

❖ Există bucurii în fiecare formă de creație: ideea este să știi să culegi binele acolo unde îl găsești.

❖ O femeie care râde de soțul ei nu mai poate să-l iubească.

❖ Cruzimea și frica își strâng mâinile.

❖ Viața este o succesiune de tot feluri de combinații; acestea trebuie studiate și controlate ca să se mențină mereu într-o formă avantajoasă.

❖ Invidia este unul dintre cele mai eficiente componente ale urii.

❖ Sarcina artei nu constă în copierea naturii, ci în exprimarea ei. Trebuie să surprindem mintea, sensul, aspectul lucrurilor și al ființelor.

❖ O femeie căsătorită este o sclavă pe care trebuie să știi s-o așezi pe un tron.

❖ Frumusețea ideală, aspectul cel mai fermecător nu are nicio valoare dacă nimeni nu le admiră.

❖ Ideile pot fi neutralizate doar prin idei.

❖ Ideea este superioară faptului.

❖ Arta este veșmântul unei națiunii.

❖ Un adevărat om de știință este un visător, iar acela care nu este visător, își zice om practic.

❖ Fiecare noapte trebuie să aibă un meniu propriu.

❖ Cât de dulci sunt observațiile critice din gura prietenilor; crezi în ele; ele te întristează, fiindcă nu există nici o îndoială că sunt drepte, dar nu-ți cauzează nicio durere.

❖ Calomnia este indiferentă față de oamenii mici.

❖ Cheia oricărei științe este un semn de întrebare.

❖ Când o femeie este prea bătrână pentru a mai plăcea bărbaților, ea se întoarce la Dumnezeu.

❖ Când citim o carte, simțul adevărului ne spune: „Aceasta este o minciună!" – la fiecare detaliu incorect. Dacă simțul acesta ne vorbește prea des și tuturor, înseamnă că respectiva carte nu are și nu va avea nicio valoare. Secretul succesului universal și etern constă în veridicitate.

❖ Când un om este bolnav de mult timp, el devine mai priceput decât medicul însuși, și începe să-și înțeleagă boala, ceea ce nu totdeauna se întâmplă cu medicii de bună credință.

❖ Când un om se laudă că nu-și va schimba convingerile, el se obligă să meargă tot timpul în linie dreaptă, avem de-a face cu un idiot care crede în propria sa infailibilitate. Nu există principii, ci doar întâmplări; nu

există legi - ci doar circumstanțe; un om de anvergură se adaptează la evenimente şi circumstanțe pentru a le domina.

❖ Cine este pretutindeni, nu află nicăieri interes față de persoana sa.

❖ Este mai uşor să fii amant decât soț, pentru că este mai dificil să fii plin de spirit în fiecare zi, decât să glumeşti din când în când.

❖ Măgulirea nu izvorăşte niciodată din sufletele mari, ea este parte a sufletelor mărunte, care ştiu să se facă şi mai mici pentru a intra în viața unei persoane importante, de care sunt atrase.

❖ Iubirea este singura posibilitate a prostului de a creşte în ochii lui.

❖ Iubirea este singura pasiune care nu recunoaşte nici trecutul, nici viitorul.

❖ Iubirea este un remarcabil falsificator de bani, care mereu transformă nu doar mărunțişul în aur, ci, de multe ori, şi aurul în aramă.

❖ Pentru o fire de înaltă ținută morală, iubirea este ca Soarele pentru Pământ.

❖ Iubirea uneşte în sine toate calitățile bune omeneşti.

❖ Iubirea suportă atât de greu certurile domestice, încât pentru o fericire rezistentă trebuie găsite calități reciproc remarcabile.

❖ Oamenii se tem de holeră, dar vinul este mult mai periculos decât ea.

❖ Oamenii rareori se mândresc cu neajunsurile - majoritatea încearcă să le acopere cu un strai atractiv.

❖ Mulți oameni de geniu şi-au depăşit vremea cu secolele, iar unele talente şi-o depăşesc doar cu câțiva ani.

❖ Soțul, ca şi un guvern, nu trebuie în niciun caz să-şi recunoască greşelile.

❖ Un bărbat nu are dreptul să se căsătorească dacă nu a studiat mai înainte anatomia şi nu a făcut autopsia cel puțin a unei femei.

❖ Noi, cu toții, murim necunoscuți.

❖ Noi îl recunoaştem drept om doar pe acela al cărui suflet în iubire visează la fel de mult la plăcerea spirituală ca şi la plăcerea trupească.

❖ Fățărnicia obraznică impune respect oamenilor care s-au deprins să fie ascultători.

❖ Un zeflemist are întotdeauna o fire superficială.

❖ Conştiința noastră este un judecător infailibil, până când nu o ucidem.

❖ Nu va fi prieten cu o femeie, acela care îi poate fi amant.

❖ Să nu le socotim pe femei virtuoase din prostie, fiindcă se ştie că în dragoste toate femeile sunt inteligente.

❖ Ignoranța este mama tuturor crimelor. O crimă înseamnă, întâi de toate, lipsa de rațiune.

❖ Nefericirea este piatra de încercare a caracterelor.

❖ Nu există capodopere care să fi pierit în uitare.

❖ Minciuna şi lichelismul unor scriitoraşi nu pot susține viața unei cărți proaste.

❖ Niciodată să nu faceți servicii nesolicitate.

❖ Nimeni nu va căuta virtuțile ascunse.

❖ Nu există nimic în interiorul acelor oameni care întotdeauna scot totul la iveală.

❖ Nimic nu ne leagă aşa cum o fac propriile noastre păcate.

❖ Nimic nu cunoaştem mai puțin bine decât ceea ce ar trebui să cunoască fiecare: legea.

❖ Moravurile sunt oamenii, iar legile sunt rațiunea unei țări. Moravurile sunt adesea mai crude decât legile. Moravurile, adeseori nerezonabile, prevalează asupra legilor.

❖ Circumstanțele sunt schimbătoare, principiile - niciodată.

❖ Opinia publică nu tolerează schimbări bruşte.

❖ Societatea trăieşte din adevăruri recunoscute.

❖ Lipsa de gust este unul dintre acele neajunsuri care sunt inseparabile de ipocrizie.

❖ Publicarea este pentru un manuscris ca teatrul pentru femei: toate avantajele şi dezavantajele sunt arătate în public.

❖ Un scriitor există cu adevărat numai atunci când convingerile sale sunt ferme.

❖ Cufundându-ne în marea plăcerii, găsim la fund mai mult nisip decât perle.

❖ Lângă un prost se va găsi întotdeauna şi un escroc.

❖ Căutarea diversității în dragoste este un semn al lipsei de putere.

❖ Câmpul de bătălie pe care se luptă mintea este mai îngrozitor decât câmpul de bătălie pe care se moare; primul este mai greu de arat decât o câmpie obişnuită.

❖ O femeie decentă este acea pe care amantul se teme s-o compromită.

❖ Munca permanentă este legea atât a artei, cât şi a vieții.

❖ Adevărul este ca o băutură amară cu un gust neplăcut, dar care îți redă sănătatea.

❖ Recunoştinţa se dovedeşte prin fapte.

❖ Pasiunea pentru colecții este prima fază a unei tulburări psihice.

❖ A te retrage din laşitate şi frică este considerat şi astăzi a fi o manevră iscusită.

❖ Indiferența față de sexul frumos la bătrânețe este o pedeapsă pentru faptul că omul a cunoscut prea multă plăcere în tinerețe.

❖ Un gelos se îndoieşte în realitate nu de soția sa, ci de el însuşi.

❖ Gelozia bărbatului constă dintr-un egoism extrem, o mândrie luată prin surprindere şi dintr-o falsă vanitate iritată.

❖ Propriile convingeri nu se afişează pe perete.

❖ Iubirea de sine este un venin pentru prietenie.

❖ Familia va fi întotdeauna baza societății.

❖ Inima mamei este un abis în adâncimea căruia întotdeauna se va găsi iertarea.

❖ Cele mai puternice zguduiri din viață ne vindecă de temerile mici.

❖ Zgârcenia începe acolo unde se termină sărăcia.

❖ Gloria este soarele morților.

❖ Gloria este o marfă neprofitabilă. Este scumpă şi se conservă greu.

❖ Gloria este o otravă care este de folos doar în doze mici.

❖ Întâmplarea este cel mai mare romancier din lume.

❖ Moravurile se corectează prin râs.

❖ Smerindu-se, un om nefericit îşi sporeşte doar nefericirea.

❖ Frumusețea perfectă este aproape întotdeauna marcată fie de răceală, fie de prostie.

❖ A te îndoi de Dumnezeu înseamnă a crede în El.

❖ Starea unui burlac este o stare antisocială.

❖ Socialismul, care se imaginează pe sine ca pe ceva nou, este un paricid bătrân. El şi-a ucis întotdeauna mama, republica, şi pe sora lui, libertatea.

❖ Depravarea socială ia înfățişarea mediului social în care se dezvoltă.

❖ Mijloacele pentru săvârşirea unei acțiuni se contopesc cu rezultatele.

❖ Stilul este generarea de idei, nu de cuvinte.

❖ Pasiunea judecă prost.

❖ Mediocritatea duce o luptă groaznică şi neîncetată cu cei care sunt mai presus de ea.

❖ Aşa sunt bărbaţii: ei pot rezista la cele mai raţionale argumente, dar nu pot rezista unei singure priviri.

❖ Talentul unui bărbat este la fel ca frumuseţea unei femei - doar o promisiune. Pentru a fi cu adevărat mare, inima şi caracterul lui trebuie să fie egale cu talentul.

❖ Acolo unde intervine ambiţia, nu mai este loc pentru sinceritate.

❖ Mintea, ca şi un drum de ţară, are o cărare proprie bătătorită.

❖ Pe om îl înjoseşte tocmai minciuna.

❖ A te îndoi înseamnă a-ţi pierde puterile.

❖ Succesul unui singur om curajos îndeamnă întotdeauna la râvnă şi curaj o generaţie întreagă.

❖ A afirma că este imposibil să iubeşti mereu aceeaşi femeie este la fel absurd ca a crede că unui muzician celebru îi trebuie viori diferite pentru a cânta diferit.

❖ Făcând curte femeilor, mulţi usucă, să zicem aşa, lemnele care nu vor arde pentru ei.

❖ A ajunge la margine nu înseamnă şi a atinge scopul.

❖ Omul are nevoie să cunoască sentimente puternice, pentru a-şi dezvolta trăsăturile nobile din sine care îi lărgesc cercul vieţii.

❖ Ce s-ar întâmpla cu literatura, dacă spaţele ei nu ar fi apărate? Avem o curte de casaţie proprie - aceasta este viitorul. Fericit este acela care va putea să apară în faţa ei!

❖ Pentru a ajunge la ţel, trebuie, întâi de toate, să mergi.

❖ Pentru a aprecia operele literare excelente... e nevoie de o educaţie vastă, o inteligenţă dezvoltată, linişte, timp liber şi un oarecare efort al minţii.

Henry Ward Beecher
(1813-1887)

Lider religios american. Adversar al răspândirii sclaviei dincolo de statele sclavagiste din sud. Frate al scriitoarei Harriet Beecher Stowe.

❖ Mulţumirea este cea mai frumoasă floare a sufletului.

❖ În lumea această ne face bogați nu ceea ce primim, ci ceea ce dăm.

❖ În grijile de zi cu zi, hărnicia poate face tot ce este capabil să facă un geniu, şi pe lângă asta, o mulțime de alte lucruri pe care un geniu nu ştie să le facă.

❖ Măreția constă nu în a fi puternic, ci în aplicarea corectă a puterii.

❖ Toate intențiile, ideile, planurile şi sentimentele înalte ale omului nu fac nici două parale dacă acestea nu-l întăresc pentru el să-şi îndeplinească mai bine datoria în viața de zi cu zi.

❖ Anunțurile din ziare conțin mai mult adevăr despre ceea ce se petrece în țara, decât editorialele.

❖ Un om mândru este rareori recunoscător: el este întotdeauna convins că primeşte mai puțin decât merită.

❖ Un suflet fără imaginație este ca un observator fără telescop.

❖ Există oameni atât de uscați, încât puteți să-i înmuiați în glume timp de o lună întreagă, şi nici una dintre ele nu le va intra sub piele.

❖ Din toată muzica pământească cea mai apropiată de ceruri este bătaia unei inimi cu adevărat iubitoare.

❖ Fiecare faptă miloasă este o treaptă a unei scări care duce la cer.

❖ Adevăratul respect de sine constă în a nu te gândi la tine însuți.

❖ Nu faptele nobile ale oamenilor, ci faptele de succes sunt cele pe care istoria se grăbeşte să le rețină.

❖ Să nu țineți vasele de alabastru ale dragostei şi sensibilității voastre sigilate până când prietenii voştri vor muri. Umpleți-le viața cu dulceață cât timp sunt încă în viață. Spuneți-le cuvinte de mângâiere atâta timp cât urechile lor le pot auzi şi cât inimile lor mai pot fi mişcate de vorbele voastre.

❖ Nu se poate considera rațională o persoană care nu ştie să fie obsedată de ceva atunci când este necesar.

❖ Adeseori, nefericirea este un instrument prin care Dumnezeu ne dă o formă mai frumoasă.

❖ Nu există un câştigător mai puternic decât cel care a reuşit să se învingă pe sine însuşi.

❖ Nicio persoană care a făcut o faptă demnă nu a primit niciodată o răsplată mai mică decât a dat.

❖ Nimeni nu poate spune dacă este sărac sau bogat, când se uită în cartea sa de venituri şi cheltuieli. Inima sa îl face bogat pe om. Bogăția nu este determinată de ceea ce are un om, ci de felul în care acesta este.

❖ Cântecul cântat de mamă, la leagăn, îl însoţeşte pe om toată viaţa lui, până la moarte.

❖ Biruinţele dobândite cu uşurinţă au puţină valoare. Ne putem mândri numai cu acelea care sunt un rezultat al unei lupte grele.

❖ Să sprijini un om în necaz este adesea la fel de important cu a comuta la timp un ac de cale ferată: numai un ţol rămâne între o catastrofă şi o deplasare lină şi în condiţii de siguranţă.

Vissarion Grigorievici Belinski (1811-1848)

Critic literar şi publicist rus.

Născut la Sveaborg (astăzi Suomenlinna, în Finlanda). În 1829–1832, a studiat la Facultatea de Litere a Universităţii din Moscova. În 1833, a devenit membru al cercului filozofic lui N. V. Stankevich. În 1834–1836, Belinski era criticul literar al revistelor Telescop şi Zvon. În 1839–1846, colabora la Notele Patriei, apoi la Sovremennik („Contemporanul"). Belinski a avut o profundă pasiune pentru filozofia germană, estetica romantismului, pentru ideile lui Schelling, Fichte, Hegel. O influenţă considerabilă asupra lui au exercitat Stankevich şi Bakunin, care erau atunci hegelieni convinşi. Despre felul în care Belinski percepea emoţional doctrina lui Hegel, vorbeşte mărturisirea sa dintr-o scrisoare către Bakunin: „Tu mi-ai arătat că gândirea este o entitate..., că totul provine dintr-un izvor comun care este Însuşi Dumnezeu Cel Care Se descoperă pe Sine în creaţia Sa". Cu toate acestea, criticul a fost un adept veritabil al hegelianismului un timp relativ scurt. Deja la începutul anilor 40, el critică aspru determinismul raţionalist al ideii de progres a lui Hegel, susţinând că „soarta unui subiect, unui individ, a unei personalităţi este mai importantă decât soarta întregii lumi" În idealismul absolut al lui Hegel, el vede acum prea multe „trăsături castrate, adică contemplative sau filozofice, opuse şi ostile realităţii vii" În locul unei acceptări entuziaste a „raţionalităţii" dezvoltării istorice, apare aici o apologie nu mai puţin pasională a individului, a drepturilor şi libertăţilor sale: „În mine s-a aprins o iubire oarecum sălbatică, turbată, fanatică de libertate şi independenţă a personalităţii umane, care sunt posibile numai într-o societate bazată pe adevăr şi vitejie"

„Personalismul" fanatic a fost direct legat de pasiunea sa pentru idealuri socialiste. Critica socială făcută de Belinski civilizaţiei burgheze avea o orientare, în primul rând, etică: „Nu se cade statului să fie în mâinile capitaliştilor, dar acum voi adăuga: vai de acel stat care cade în mâinile capitaliştilor Aceştia sunt oameni lipsiţi de patriotism, fără orice fel de sentimente înălţătoare. Pentru ei, războiul sau pacea înseamnă doar creşterea sau scăderea activelor – mai mult de aceasta ei nu pot vedea nimic". Evoluţia ulterioară a convingerilor lui Belinski a fost însoţită de intensificarea atitudinii critice faţă de idealismul filozofic. „Legile minţii, scria criticul, trebuie observate în acţiunile minţii. Aceasta este o chestiune de logică, de ştiinţă, ce urmează imediat după fiziologie, aşa cum fiziologia urmează după anatomie. La dracu' cu metafizica: cuvântul acesta înseamnă ceva supranatural şi, prin urmare, o absurditate, iar logica, prin sensul ei etimologic, înseamnă şi gândire şi cuvânt. Ea trebuie să meargă pe calea ei proprie, dar să nu uite nicio clipă că obiectul ei de cercetare este o floare a cărei rădăcina este în pământ, adică spiritualul nu este nimic altceva decât activitatea fizicului" Convingerile religioase din tinereţe dau loc tendinţelor ateiste.

În 1845, Belinski scrie lui Herzen că „în cuvintele „Dumnezeu" şi „religie" văd întunericul, lanţurile şi biciul" Cu doi ani mai târziu, în cunoscuta sa scrisoare către Gogol, el critică

aspru religia şi biserica. Aceste convingeri ale lui Belinski din perioada târzie sunt destul de simptomatice: în occidentalismul rusesc începe să domine ideologia radicalismului politic.

Belinski a murit în Sankt-Petersburg, la 26 mai 1848.

❖ Apatia şi lenea sunt un îngheţ veritabil al trupului şi sufletului.

❖ Fără un sentiment profund moral, omul nu poate avea parte nici de iubire, nici de onestitate - nimic din ceea ce îl face pe om adevărat.

❖ Fără sănătate, fericirea este imposibilă.

❖ Fără aspiraţia către infinit nu există nici viaţă, nici dezvoltare, nici progres.

❖ Fără pasiuni şi contradicţii nu există nici viaţă, nici poezie. Dacă în aceste pasiuni şi contradicţii se află înţelepciune şi omenie, atunci şi efectele acestora îl duc pe om către scopul său.

❖ Nu există activitate fără un scop, nu există scop fără interese, nu există viaţă fără activitate.

❖ Sursa intereselor, a scopurilor şi activităţii este substanţa vieţii sociale.

❖ Bine îi este celui care, nemulţumit fiind de realitatea prezentă, păstrează în sufletul lui un ideal al unei existenţe mai bune, care trăieşte şi respiră cu un singur gând - acela de a contribui, pe măsura mijloacelor dăruite lui de natură, la realizarea acestui ideal pe pământ...

❖ Lupta este o condiţie a vieţii: viaţa încetează când se termină lupta.

❖ Căsătoria este realitatea dragostei. A iubi cu adevărat poate doar un suflet pe deplin matur şi, în acest caz, dragostea vede în căsătorie răsplata cea mai înaltă şi în strălucirea cununii ea nu slăbeşte, ci îşi desface şi mai larg floarea aromată, ca în razele soarelui...

❖ În treburile importante ale vieţii trebuie întotdeauna să te grăbeşti de ca şi cum totul ar pieri din cauza unui minut pierdut.

❖ În artă, tot ce este neadevărat în realitate apare drept minciună şi nu demonstrează talent, ci lipsă de har.

❖ În viaţa nemijlocită a omenirii vedem aspiraţia către cunoaşterea raţională, aspiraţia de a face ca nemijlocitul să fie în acelaşi timp conştient, deoarece triumful deplin al raţionalităţii constă în contopirea armonioasă a nemijlocitului cu conştientul.

❖ Inspiraţia nu este proprietatea exclusivă a unui artist: fără ea nu va reuşi mult nici omul de ştiinţă, fără ea nu face mult nici chiar meşteşugarul, fiindcă inspiraţia este peste tot, în orice lucru, în orice activitate.

❖ Cea mai mare comoară este o bibliotecă bună.

❖ A crede şi a nu şti – aceasta încă mai înseamnă ceva pentru un om; dar a şti şi a nu crede – aceasta nu înseamnă absolut nimic.

❖ A vedea şi a respecta personalitatea unei femei este nu numai o condiţie necesară, ba chiar una obligatorie a dragostei omului decent din vremea noastră.

❖ A vedea o carte frumos publicată, dar seacă, este la fel de neplăcut cu a vedea un om gol pe dinăuntru, dar care se bucură de toate bunurile materiale ale vieţii.

❖ Educaţia este un mare lucru: ea decide soarta omului.

❖ A educa nu înseamnă numai a alăpta şi a dădăci, ci şi a îndrepta inima şi mintea – oare pentru aceasta nu este nevoie ca mama să aibă caracter, pricepere şi acces la toate interesele omeneşti?

❖ Totul este bine şi minunat în armonie, în conformitatea cu sine însuşi. Copiii dezvoltaţi în mod nenatural şi prematur sunt nişte monştri morali. Orice maturitate precoce se aseamănă cu o corupere din copilărie.

❖ Fiecare personalitate nobilă este profund conştientă de legăturile ei de sânge cu patria.

❖ Orice extremă este soră cu mărginirea.

❖ Orice dragoste este adevărată şi frumoasă în felul ei, doar dacă se află în inimă, şi nu în cap.

❖ Există oameni de toate felurile şi există pasiuni de toate felurile. Bunăoară, la câte unul, toată pasiunea, întreg patosul firii sale stă în mânia rece, şi acesta este inteligent, talentat şi chiar sănătos doar atunci când muşcă.

❖ Orice demnitate, orice putere sunt calme, tocmai fiindcă sunt încrezătoare în ele însele.

❖ Interesul cel mai mare şi sacru al societăţii este propria bunăstare, repartizată în mod egal fiecăruia dintre membrii săi.

❖ Dezgustător este acela care se laudă pe sine; dar dezgustător este şi omul fără conştiinţa unei puteri sau calităţi proprii oarecare.

❖ Unde nu există nici sinceritate deplină, nici încredere deplină, unde măcar ceva rămâne ascuns, acolo nu este şi nu poate fi vorba de prietenie.

❖ În fluxul timpului moare doar ceea ce nu conţine un grăunte puternic de viaţă, nemeritând, prin urmare, să trăiască.

❖ Este o prostie să deschizi o hartă maritimă ca să treci o baltă cu o canoe.

❖ Umanismul este iubirea de oameni dezvoltată prin conştiinţă şi educaţie.

❖ Esenţa nu stă în cuvânt, ci în tonul cu care este rostit cuvântul.

❖ Pentru dragoste ai nevoie de un conținut rațional, tot așa cum este nevoie de ulei pentru foc.

❖ Pentru firile josnice nu este nimic mai plăcut decât să se răzbune pentru nimicnicia proprie, aruncând cu noroiul convingerilor şi opiniilor lor în tot ce este sfânt şi măreț.

❖ Poeții dramatici îi creează pe actori.

❖ Prieten îmi este acela căruia îi pot spune totul.

❖ Prietenia, asemenea dragostei, este un trandafir de o culoare superbă, cu o aromă încântătoare, dar cu spini înțepători.

❖ Dacă o alegere în dragoste s-ar face numai prin voință şi minte, atunci dragostea nu ar fi un sentiment, ci o pasiune. Prezența unui element de spontaneitate se observă chiar şi în dragostea cea mai chibzuită, pentru că din câteva persoane la fel de vrednice, doar una este aleasă, şi această alegere se bazează pe atracția involuntară a inimii.

❖ Dacă scopul vieții noastre ar consta doar în fericirea noastră personală, iar fericirea noastră personală ar consta doar în iubire, atunci viața ar fi într-adevăr un deşert lugubru... Dar să fie lăudată rațiunea eternă, să fie lăudată Providența grijulie! Pentru om există şi lumea mare a vieții, în afară de lumea lăuntrică a inimii - lumea contemplației istorice şi a activității sociale - acea lume mare în care un gând devine faptă, iar un sentiment înalt devine o ispravă... Şi ferice de acela care nu a fost un spectator trândav, uitându-se la acest ocean zgomotos al vieții....

❖ Dacă până acum omenirea a realizat multe, aceasta înseamnă că ea are să atingă şi mai mult în curând. Omenirea a început deja să înțeleagă că este omenire: în curând ea va dori într-adevăr să şi devină omenire. Există multe feluri de educație şi dezvoltare şi fiecare dintre ele este important în sine, dar mai presus de toate acestea trebuie să fie pusă educația morală.

❖ Dorința de moarte scoate la iveală starea cea mai falsă şi iluzorie a minții.

❖ O soție nu este o amantă, ci o prietenă şi o tovarăşă a vieții noastre, şi trebuie să ne deprindem din timp cu gândul de a o iubi şi atunci când ea va fi o femeie în vârstă, dar şi atunci când va fi o bătrânică.

❖ A iubi înseamnă a simți şi a gândi, a suferi şi a fi fericit, orice alt fel de viață este totuna cu moartea.

❖ Dintre toate deprinderile proaste care arată lipsa de educație solidă şi excesele de ignoranță, cea mai proastă este aceea de a nu spune lucrurilor pe nume.

❖ Dintre toți criticii mai de seamă, cel mai genial şi infailibil este timpul.

❖ Dintre toate felurile de faimă, cea mai măgulitoare, cea mai măreață şi cea mai incoruptibilă este faima populară.

❖ Dintre toate pasiunile omeneşti, după iubirea de sine, cea mai puternică şi feroce este dragostea de putere.

❖ Individualitatea omului nu tolerează din fire alienarea şi singurătatea şi caută compătimire şi încredere din partea semenilor ei.

❖ Arta fără un gând, asemenea unui om fără suflet, este un cadavru.

❖ Adevărul este mai presus de oameni şi nu trebuie să se teamă de ei.

❖ Adevărata moralitate creşte din inimă, ajutată de razele luminoase a raţiunii. Măsura ei nu o dau cuvintele, ci activităţile practice.

❖ Iubirea cu adevărat omenească se poate baza doar pe respectul reciproc al demnităţii omeneşti, şi nu doar pe un capriciu al sentimentelor sau pe un capriciu al inimii.

❖ Un talent adevărat şi puternic nu poate fi ucis de asprimea criticii, aşa cum un talent neînsemnat nu poate fi înălţat de lauda acesteia.

❖ Punctul de plecare al desăvârşirii morale este, întâi de toate, o necesitate materială.

❖ Oricât de bogată şi de luxoasă ar fi viaţa lăuntrică a omului, oricât de fierbinte ar fi aceasta, ea nu este deplină dacă nu cuprinde în sine interesele lumii exterioare, ale societăţii şi omenirii.

❖ Calomnia nu este întotdeauna o faptă rea: de cele mai multe ori, ea este rezultatul unei dorinţe nevinovate de a te distra într-o conversaţie interesantă, iar alteori, rezultatul bunăvoinţei şi al compătimirii atât de sincere, încât devine incomodă.

❖ Cartea este viaţa timpului nostru, de ea au nevoie toţi, şi cei bătrâni, şi cei mici.

❖ Cine nu are nimic de spus, mai bine să tacă.

❖ Oare cine îmi va spune adevărul despre mine, dacă nu un prieten.

❖ Cine nu merge înainte, acela merge înapoi: nu există o altă variantă.

❖ Cine nu aparţine patriei sale, nu aparţine nici omenirii.

❖ Cine nu a devenit în primul rând om, acela este un cetăţean rău.

❖ Cine îşi exprimă brusc părerile despre acţiunile celorlalţi, se obligă astfel pe sine să acţioneze mai bine decât ceilalţi.

❖ Iubeşte bunătatea şi vei fi de folos patriei tale, fără prea multe eforturi.

❖ Dragostea se oferă numai dragostei.

❖ Dragostea şi respectul faţă de părinţi sunt, fără îndoială, sentimente sfinte.

❖ Iubirea are legile ei proprii de dezvoltare, etapele ei, la fel ca şi viaţa omenească. Ea are o primăvară splendidă, o vară fierbinte, şi, în sfârşit, o toamnă care pentru unii este caldă, luminoasă şi roditoare, iar pentru alţii e rece, putredă şi stearpă.

❖ Iubirea faţă de patrie trebuie să pornească de la iubirea faţă de omenire, ca partea de la întreg. A-ţi iubi patria înseamnă a dori cu pasiune să vezi în ea realizarea idealului omenirii şi să contribui la aceasta după măsura puterilor proprii.

❖ Iubirea este atât de puternică, încât face imposibilul, întotdeauna triumfă asupra condiţiilor veşnic neschimbătoare ale spaţiului şi timpului, asupra lipsei de putere a trupului, dând pruncului tăria leului.

❖ Dragostea greşeşte adesea, văzând în obiectul pasiunii ceva ceea ce nu există, dar numai dragostea descoperă frumosul şi sublimul acolo unde spiritul de observaţie şi raţiunea nu văd nimic.

❖ Dragostea, ca una dintre cele mai puternice pasiuni care îl duc pe om dintr-o extremă în alta mai mult decât orice altă pasiune, poate servi drept piatră de încercare a moralităţii.

❖ Oamenii nu se bucură, de obicei, atât de mult de ceea ce le este dat, pe cât se întristează în legătură cu ceea ce nu le e dat.

❖ Oamenii mor pentru ca omenirea să trăiască.

❖ O măsură a demnităţii femeii poate fi bărbatul pe care ea îl iubeşte.

❖ O mulţime de oameni trăiesc netrăind, ci doar pregătindu-se să trăiască.

❖ Se poate să nu-l iubeşti pe fratele tău, dacă el este un om rău, dar nu se poate să nu-ţi iubeşti patria, oricare ar fi ea: trebuie doar ca această iubire să nu fie o stare moartă de mulţumire cu ceea ce este dat, ci o dorinţă de perfecţionare.

❖ Un bărbat cu un caracter feminin este o calomnie dintre cele mai otrăvitoare la adresa omului.

❖ Noi interogăm trecutul pentru ca acesta să ne explice prezentul şi să ne ajute să înţelegem viitorul.

❖ Numai ideile şi nu cuvintele au putere asupra societăţii.

❖ A găsi calea, a-şi cunoaşte locul: în aceasta constă esenţa omului, aceasta înseamnă să devină el însuşi.

❖ Atacurile... asupra neajunsurilor şi viciilor populismului nu sunt o crimă, ci un merit, un patriotism adevărat.

❖ Nici în glumă nu trebuie să minţi şi să linguşeşti. Lasă pe oricine să gândească despre tine orice vrea, iar tu fii ceea ce eşti.

❖ Nu este bine să fii bolnav, şi e şi mai rău să mori, dar cel mai rău e să fii bolnav şi să mori cu gândul că nimic nu va fi rămâne după tine pe lume.

❖ Nu este nimic mai periculos decât a-ţi lega soarta de soarta unei femei numai pentru faptul că este tânără şi frumoasă.

❖ Nu este nimic mai sacru şi mai dezinteresat decât dragostea mamei; orice afecţiune, orice dragoste, orice pasiune fie este slabă, fie are un interes, în comparaţie cu aceasta.

❖ Nu este o crimă să iubeşti de câteva ori în viaţă, şi nu este un merit să iubeşti doar o singură dată: a-ţi reproşa pentru prima şi a te lăuda pentru a doua este la fel de absurd.

❖ Nu există niciun om atât de rău, încât o educaţie eficientă să nu-l facă bun.

❖ Nici o persoană din lume nu se naşte de-a gata, adică formată complet, dar orice viaţă nu este nimic altceva decât o dezvoltare permanentă, o formare continuă.

❖ Educaţia morală a copiilor trebuie să fie negativă, adică, să constea în eliminarea oricăror exemple rele şi în dezvoltarea în ei a simţului iubirii, dreptăţii şi al umanităţii, nu prin reguli de morală, ci prin forţa exemplului.

❖ Societatea îşi găseşte în literatură viaţa sa reală, înălţată la un ideal.

❖ Unul dintre cele mai înalte principii de moralitate adevărată este respectul faţă de demnitatea umană în fiecare fiinţă umană, fără deosebire.

❖ Instrument şi intermediar al educaţiei trebuie să fie dragostea, iar scopul trebuie să fie umanitatea.

❖ Tatăl iubeşte pe copilul său, pentru că acesta este creaţia lui; dar el trebuie să-l iubească şi ca pe un viitor om. Numai o astfel de iubire faţă de copii este adevărată şi vrednică de a fi numită iubire; orice alta este un egoism, o iubire de sine rece.

❖ Patriotismul oricui se dovedeşte nu prin cuvinte, ci prin fapte.

❖ După părerea mea fermă, o uniune a căsniciei nu trebuie să fie publică, întrucât aceasta îi priveşte numai pe cei doi şi pe nimeni altcineva.

❖ Ticăloşii reuşesc în activităţile lor, deoarece procedează cu oamenii cinstiţi la fel cum o fac cu ticăloşii, iar oameni cinstiţi procedează cu ticăloşii la fel cum o fac cu oamenii cinstiţi.

❖ Conceptul progresului ca sursă şi scop al mişcării istorice... trebuie să fie o concluzie directă şi nemijlocită izvorâtă din viziunea asupra poporului şi a omenirii închipuite ca întruchipări ideale.

❖ Vocația femeii este aceea de a insufla bărbatului energie sufletească, ardoarea pasiunilor nobile şi de a-i conserva simțul datoriei şi aspirația către sublim şi sfânt – aceasta este vocația remarcabilă şi sacră a femeii.

❖ Poezia este cel mai înalt gen de artă. Orice alt gen de artă este mai mult sau mai puțin constrâns şi limitat în activitatea de creație la materialul prin care se manifestă. Iar poezia este exprimată prin cuvânt creator liber, care este şi sunet şi imagine şi idee definită şi clar pronunțată. Prin urmare, poezia cuprinde toate elementele celorlalte genuri de artă.

❖ Lasă un copil să facă giumbuşlucuri doar în cazul în care acestea nu-i sunt dăunătoare şi nu-şi pun amprenta pe fizicul şi moralul lui.

❖ Toți oamenii beau şi mănâncă, dar numai cei sălbatici se îmbată şi mănâncă precum porcii.

❖ Rațiunea este dată omului pentru ca el să trăiască rațional, şi nu doar pentru a-l face să vadă că trăieşte nechibzuit.

❖ Rațiunea şi sentimentul sunt cele două forțe care au nevoie una de cealaltă în mod egal şi care, una fără alta, sunt moarte şi lipsite de importanță.

❖ Educația rațională face ca firea rea să fie mai puțin rea, ba chiar mai bună, dezvoltă într-o anumită măsură chiar şi cele mai slabe calități şi umanizează şi firea cea mai limitată şi superficială.

❖ Inima are legile ei, chiar dacă din acestea nu e uşor să se formeze un cod complet sistematizat.

❖ Un cuvânt reflectă o idee: dacă o idee nu este clară, înseamnă că nici cuvântul nu este limpede.

❖ Râsul este adeseori un instrument important pentru deosebirea adevărului de minciună.

❖ Natura îl creează pe om, dar îl dezvoltă şi îl formează societatea.

❖ Este imposibil să creezi o limbă, deoarece ea este creată de popor; filologii îi descoperă doar legile şi le sistematizează, iar scriitori creează doar în interiorul ei în conformitate cu aceste legi.

❖ Ce-mi pasă mie cum trăieşte omul simplu, dacă o personalitate suferă? Ce-mi pasă mie că un geniu pe pământ trăieşte ca în ceruri, când mulțimea zace în noroi?

❖ Capacitatea de creație este un dar măreț al naturii; un act de creație într-un suflet creator este o mare taină; momentul creației este un moment sacru.

❖ Pasiunea este poezia şi floarea vieții, dar ce rost ar avea pasiunile, dacă în inimă nu există voință.

❖ Superstiția dispare odată cu succesele civilizației.

❖ Morala teoretică, ce se descoperă doar în sisteme şi în cuvinte, dar care nu vorbeşte despre sine ca despre o faptă, care apare numai ca urmare a contemplării minții, dar nu are rădăcini adânci în inimă, - o astfel de morală are aceeaşi valoare ca şi lipsa de morală.

❖ Doar în puterea voinței constă condiția succesului nostru în domeniul ales.

❖ Numai sfânta mediocritate se bucură de un privilegiu de invidiat - de a nu irita pe nimeni şi de a nu avea duşmani şi adversari.

❖ Doar fericirea este măsura şi încercarea dragostei.

❖ Cine nu ține la opiniile sale privind omenia, acela este lipsit de scrupule.

❖ Munca îl face nobil pe om. Sufletul, ca şi trupul, îşi are gimnastica sa proprie, fără de care sufletul se ofileşte şi cade în apatia lipsei de acțiune.

❖ Pentru fiecare talent adevărat, fiecare persoană este un tip, şi fiecare tip este pentru cititor un străin familiar.

❖ O convingere trebuie să ne fie scumpă doar pentru că este adevărată, şi nu pentru că este a noastră.

❖ Mintea este arma spirituală a omului.

❖ Un ucenic niciodată nu-şi va depăşi dascălul dacă vede în el un model, şi nu un rival.

❖ Este bine să fii om de ştiință, poet, soldat, legislator etc., dar e rău să nu fii şi om.

❖ Omul a fost şi va fi întotdeauna fenomenul cel mai curios pentru om.

❖ Omul nu este nici animal şi nici înger; el nu trebuie să iubească nici ca animalele, şi nici platonic, ci omeneşte.

❖ Omul se teme doar de ceea ce nu ştie, cunoştințele învingând orice teamă.

❖ Omul se exprimă clar când este stăpânit de un gând, dar o face şi mai clar, atunci când el însuşi stăpâneşte gândul.

❖ Cunoaşterea umană nu constă numai din matematică şi tehnologie. Dimpotrivă, acestea sunt doar un aspect al cunoaşterii, acestea sunt deocamdată numai cunoaştere inferioară; cunoaşterea superioară cuprinde lumea morală şi conține în domeniul său de referință tot ce este măreț şi sfânt pentru om.

❖ Cu cât este mai măreț geniul poetului, cu atât mai profund şi mai vast va înțelege el natura şi cu atât mai mult succes ne-o va prezenta în relația cu viața.

❖ Cu cât este mai puternic talentul unui poet, cu atât este mai original.

❖ Cu cât un copil este mai mic, cu atât mai nemijlocită trebuie să fie educația morală pe care o primeşte, cu atât mai mult trebuie nu să-l învățăm, ci să-l

deprindem cu sentimentele bune, cu înclinațiile şi manierele folositoare, totul bazându-se în cea mai mare parte pe obicei.

❖ Oamenii cinstiți au întotdeauna deprinderea proastă de a privi în jos cu ruşine în fața aroganței şi a ticăloşiei obraznice.

❖ Sentimentul este ca un foc, iar gândul este ca un ulei.

❖ Simțul omeniei este ofensat când nu se respectă reciproc demnitatea umană, dar este şi mai mult ofensat şi suferă, atunci când omul nu-şi respectă propria demnitate.

❖ Ca un sentiment în sine să se transforme în poezie; trebuie ca sentimentul să se nască din idee şi să o exprime. Sentimentele iraționale sunt partea animalelor; acestea îl umilesc pe om.

❖ Şcoala nefericirii este cea mai bună şcoală.

❖ Egoismul este descurcăreț ca un cameleon...

❖ Tinerețea este în sine poezia vieții, căci în tinerețe fiecare este mai bun decât în orice altă perioadă a vieții.

❖ Acei tineri care îmbătrânesc trecând peste maturitate sunt la fel de dezgustători ca şi acei bătrâni care vor să pară tineri.

Nikolai Berdeaev
(1874-1948)

Filozof rus.

S-a născut într-o familie aristocrată. A intrat la şcoala de cadeți din Kiev, dar a părăsit-o repede pentru a merge la Facultatea de Ştiințe ale Naturii a Universității din Kiev „Sf Vladimir" Din 1894, a început să studieze teoria socialismului ştiințific într-unul din cercurile social-democratice din Kiev. Participarea lui la mişcarea studențească se termină cu o arestare, în 1898. A stat la închisoare timp de o lună, a fost judecat şi exilat în Vologda între 1901 şi 1902. În 1904 a lucrat la revista Calea nouă. În 1905–1906, editează revista „Problemele vieții". În 1911, publică lucrarea Filozofia libertății. În 1918, a fondat Academia Liberă de cultură spirituală, în cadrul căreia au început să funcționeze câteva seminare. În 1920, Facultatea de Istorie şi Litere a Universității din Moscova îl numeşte profesor. Berdeaev a mai fost arestat în legătură cu dosarul aşa-numitului „centru tactic". În vara anului 1922, a urmat încă o arestare. iar în toamnă a fost exilat din țară. Între 1922 şi 1924, Berdeaev locuieşte la Berlin, face cunoştință cu O. Spengler, M. Scheler, G. von Kaiserling. Se mută apoi la Paris.

În 1946 a publicat cartea Ideea rusă, o încercare de înțelegere a istoriei filozofiei rusești.

❖ Iadul este necesar nu pentru ca cei răi să-şi primească pedeapsa, ci pentru ca omul să nu fie băgat cu forța în rai.

❖ O tragedie antică este o tragedie a fatalității, în timp ce o tragedie creştină este o tragedie a libertății.

❖ Dumnezeu este negat fie pentru că lumea este atât de rea, fie pentru că lumea este atât de bună.

❖ Budismul este în felul său o învățătură despre mântuirea de chinuri şi suferințe, dar fără Mântuitor.

❖ În dragoste există despotismul şi sclavia. Şi cea mai despotică este dragostea femeii, care îți cere totul!

❖ În viața sexuală, este ceva umilitor pentru om. Numai epoca noastră a permis dezvăluirea vieții sexuale. Şi omul a fost descompus în bucăți. După cum este Freud şi psihanaliza, aşa este romanul contemporan. În aceasta constă cinismul epocii contemporane, fiind însă şi o îmbogățire a cunoştințelor despre om.

❖ Politețea este o exprimare condiționată simbolic a respectului față de orice persoană.

❖ Credința în nemurire este nu numai credința mângâietoare care face viața mai uşoară, aceasta este, de asemenea, o credință teribilă, înfricoşătoare, care agravează viața cu o responsabilitate nemăsurată. S-ar putea spune că necredincioşii şi-au făcut viața mai uşoară decât credincioşii.

❖ Puterea autorității implică libertatea recunoaşterii ei.

❖ Toate revoluțiile s-au încheiat cu contrareacții. Aceasta este inevitabil. Este o lege. Şi cu cât mai frenetice şi înverşunate au fost revoluțiile, cu atât mai puternice au fost aceste contrareacții. În alternanța revoluțiilor şi a reacțiilor avem de-a face cu un fel de cerc magic. Ea nu poate merge mai adânc. Însuşi conținutul voinței populare nu este interesat de principiul democratic. Voința populară poate să vrea răul cel mai teribil, iar principiul democratic nu are nimic de replicat.

❖ Statul există nu pentru a transforma viața pământească în rai, ci pentru a o împiedica să se transforme definitiv într-un iad.

❖ Faptele bune care nu se fac din dragoste față de oameni, ci pentru mântuirea propriului suflet, nu sunt bune. Unde nu există dragoste, nu există nici bine.

❖ Dogmatismul reprezintă integritatea spiritului; cel care creează este totdeauna dogmatic, alege întotdeauna cu îndrăzneală şi face ceea ce a ales.

❖ Evanghelia este o învățătură despre Hristos, şi nu o învățătură a lui Hristos.

❖ Există o incomensurabilitate între iubirea masculină şi cea feminină, o incomensurabilitate dintre cerințe şi aşteptări. Iubirea masculină este o părticică, ea nu cuprinde întreaga ființa. Iubirea feminină este integrală. O femeie devine posedată. Aici stă pericolul de moarte al iubirii feminine. În iubirea feminină există o magie, dar despotică. Şi există întotdeauna o discrepanță față de imaginea feminină ideală.

❖ Femeia este neobişnuit de predispusă la sclavie şi, în acelaşi timp, înclinată să înrobească.

❖ Cunoştinţele sunt impuse, dar credinţa este liberă.

❖ Individualismul ucide întotdeauna personalitatea şi individul.

❖ Conservatorismul adevărat este lupta eternităţii cu timpul, rezistenţa incoruptibilă la putrezire.

❖ Când nu ai parte de înţelepciune, rămâne să iubeşti înţelepciunea, adică să fii un filozof.

❖ Conflictul dintre milă şi libertate... Mila poate duce la renunţarea la libertate, libertatea poate duce la cruzime...

❖ Omul nu poate şi nici nu trebuie, în ascensiunea sa, să zboare din lume, să se absolve de responsabilitatea sa faţă de alţii. Toată lumea este responsabilă pentru toate... Libertatea nu ar trebui să devină o eradicare a responsabilităţii aproapelui. Mila, compasiunea ne aduc aminte de această libertate.

❖ Cultura s-a născut din cult.

❖ Dragostei îi este inerent un tragism lăuntric profund, şi nu este întâmplător faptul că dragostea este legată de moarte... Întotdeauna mi s-a părut ciudat că oamenii vorbesc despre bucuriile dragostei. Mai natural ar fi, într-o viziune mai profundă asupra vieţii, să se vorbească despre tragismul dragostei şi durerea dragostei... Dragostea nu cunoaşte, de fapt, speranţe împlinite. Există uneori o viaţă de familie relativ fericită, dar aceasta este o rutină fericită.

❖ Dragostea este sfera personal-intimă a vieţii, în care societatea nu are voie să se amestece...

❖ Când este vorba despre dragostea dintre doi oameni, oricare al treilea este de prisos... Dragostea este întotdeauna ilegală. Dragostea legală este o dragoste moartă. Legalitatea există numai în viaţa de zi cu zi, iar dragostea iese din comun. Lumea nu ar trebui să ştie că două fiinţe se iubesc. În instituţia căsătoriei există o dezgolire neruşinată, în faţa societăţii, a ceea ce ar trebui să fie ascuns, acoperit privirilor străine... Căsătoria, pe care se bazează familia, este un sacrament foarte dubios.

❖ Mitul despre căderea în păcat este un mit despre măreţia omului.

❖ Şi proştii se pot mântui în felul lor, ba chiar şi ignoranţii şi idioţii, dar ne permitem să avem îndoieli că ideea Împărăţiei lui Dumnezeu include popularea acesteia în exclusivitate cu proşti, ignoranţi şi idioţi. Apostolul ne recomandă să fim prunci cu inima, nu cu mintea.

❖ Poporului i se pare că este liber în revoluţii, dar aceasta este o teribilă amăgire de sine. Poporul este un rob al stihiilor întunericului... În revoluţie, nu există şi nici nu poate exista libertate, revoluţia este întotdeauna ostilă faţă de spiritul libertăţii... Revoluţia... i se întâmplă omului aşa cum i se întâmplă o boală, un accident, un dezastru natural, un incendiu sau o inundaţie.

❖ Nu există ştiinţă, există doar ştiinţe.

❖ Nu există un adevăr de clasă, există doar o minciună de clasă.

❖ Nu numai gândul creativ, ci şi pasiunea creativă, voinţa pasională a unui sentiment pătimaş trebuie să dezlănţuie mintea şi să topească lumea obiectivă care apare în faţa acestei minţi.

❖ Nu există o dependenţă mai amară şi mai umilitoare decât dependenţa de voinţa omului, de tirania celor egali cu tine.

❖ Nimic nu poate fi iubit, afară de eternitate, şi nu se poate iubi cu niciun fel de iubire, afară de una eternă. Dacă nu este eternitate, atunci nu este nimic. Clipa are valoare deplină numai în cazul în care ea se împărtăşeşte din eternitate...

❖ Nimic nu distorsionează firea umană aşa cum o fac ideile maniacale. Dacă o persoană este obsedată de ideea că tot răul din lume provine de la evrei, francmasoni, bolşevici, eretici, burghezie etc, atunci persoana cea mai blândă se transformă într-o fiară.

❖ Noul Testament nu suprimă Vechiul Testament pentru oamenii din vechime.

❖ Ideea principală a omului este ideea despre Dumnezeu. Ideea principală a lui Dumnezeu este ideea despre om.

❖ Cinstirea sfinţilor a umbrit comuniunea cu Dumnezeu.

❖ Un sfânt este mai mult decât un om, dar cel care se închină unui sfânt este mai puţin decât un om. Oare unde este omul?

❖ Este aproape monstruos cum au putut oamenii ajunge la o astfel de stare a conştiinţei, încât în părerea şi voia majorităţii a văzut sursa şi criteriul adevărului!

❖ Recunoaşterea voinţei poporului drept bază supremă a vieţii publice poate fi doar o închinare în faţa formalului lipsit de conţinut, doar o idolatrizare a samavolniciei umane. Nu este important ce doreşte omul, important e să existe ceea ce acesta doreşte. Vreau să existe ceea ce vreau. Iată o formulă extremă a democraţiei, a puterii poporului.

❖ Psihanaliza este o psihologie fără suflet.

❖ Gelozia nu are legătură cu libertatea omului. În gelozie, avem de-a face cu instinctul de proprietate şi dominaţie, dar într-o formă umilitoare. Trebuie să recunoaştem dreptul iubirii şi să negăm dreptul geloziei, încetând s-o idealizăm... Gelozia este tirania omului asupra omului. Gelozia feminină este şi mai dezgustătoare, transformând-o pe femeie într-o furie.

❖ Revoluţionarii se închină viitorului, dar trăiesc din trecut.

❖ Revoluția este sfârșitul vieții vechi, dar nu și începutul unei vieți noi, o răsplată plătită pentru un drum lung. În revoluție se ispășesc păcatele din trecut. O revoluție arată întotdeauna că puterea nu și-a îndeplinit scopul.

❖ Revoluția reprezintă o descompunere a unui regim vechi. Și nu există mântuire nici în ceea ce a început să putrezească, nici în ceea ce a putrezit de tot.

❖ Cu tragedia lumii te poți împăca doar pentru că reprezintă suferința lui Dumnezeu. Dumnezeu împărtășește destinul creației Sale.

❖ Autocrația poporului este o autocrație dintre cele mai rele, deoarece, în cazul acesta, omul depinde de un număr mare de persoane ignorante, de instinctele întunecate ale maselor. Voința unuia sau voința câtorva nu se poate extinde atât de departe precum o face voința celor mulți.

❖ Oamenii cei mai ambițioși sunt oamenii care nu se iubesc pe sine.

❖ Libertatea este dreptul la inegalitate.

❖ Libertatea conștiinței mele este o dogmă absolută, nu admit în privința aceasta nici litigii, nici acorduri, aici fiind posibilă doar o luptă disperată, ba chiar și împușcături.

❖ Libertatea nu este ușoară, cum cred dușmanii ei care o calomniază, libertatea este dificilă, ea este o povară grea. Și oamenii renunță ușor la libertate ca să-și ușureze viața... Totul în viața umană trebuie să treacă prin libertate, prin proba libertății, prin respingerea ispitelor aflate în miezul libertății.

❖ Moartea vine la noi nu numai atunci când murim, ci și atunci când ne mor cei dragi. Avem în viața noastră experiența morții, chiar dacă nu finală.

❖ A te considera pe sine un mare păcătos este la fel de exagerat cu a te considera un sfânt.

❖ Este dificil să înțelegi și să accepți psihologia creștinilor evlavioși care se împacă liniștiți cu faptul că oamenii din jurul lor, uneori chiar și cei mai apropiați, vor fi în iad. Nu se poate accepta faptul că omul cu care bea ceai este condamnat la chinurile veșnice ale iadului. Conștiința morală a început cu întrebarea lui Dumnezeu: Cain, unde este fratele tău Abel? Conștiința morală se va termina cu altă întrebare a lui Dumnezeu: Abel, unde este Cain, fratele tău?

❖ Femeile au capacitatea extraordinară de a crea iluzii, de a fi așa cum nu sunt ele cu adevărat.

❖ Cei asupriți nu vor putea domni niciodată, pentru că în momentul domniei ei devin asupritori.

❖ Utopiile s-au dovedit a fi mult mai posibil de realizat decât se părea înainte. Şi există o întrebare chinuitoare: cum să evităm realizarea lor finală?

❖ Creştinismul este nu numai credinţa în Dumnezeu, ci şi credinţa în om, în posibilitatea descoperirii divinului din om.

❖ Hristos nu a fost un fondator al religiei, ci religia însăşi.

❖ Omul este o fiinţă nemulţumită de ea însăşi şi capabilă să se reconstruiască pe sine.

❖ Omul este un rob din pricină că libertatea este grea, iar robia uşoară.

❖ O minune trebuie să vină din credinţă, dar credinţa nu trebuie să se bazeze pe minuni.

❖ Etica este nu numai o judecată asupra omului, ci şi o judecată asupra lui Dumnezeu. Împotriva lui Dumnezeu s-a răzvrătit nu numai cel rău, dar şi binele incapabil să se împace cu existenţa răului.

Aleksandr Blok
(1880–1921)

Poet, dramaturg, critic literar rus.

Fiu al avocatului şi profesorului Universităţii din Varşovia, A.L. Blok, şi al traducătoarei A.A. Beketova. Primii ani ai vieţii i-a petrecut în casa bunicului său şi la moşia Şahmatovo a familiei Beketov, din suburbia Moscovei. A absolvit în 1906 secţia de filologie slavă a Universităţii din Sankt-Petersburg. În 1903, s-a căsătorit cu Liubov, fiica eminentului chimist rus D.I. Mendeleev. A început să scrie poezii la vârsta de cinci ani, ocupându-se în mod serios de creaţie din 1900. Publică mult nu numai ca poet, dar şi ca dramaturg şi critic literar.

La 7 iulie 1916, a fost înrolat în armată, lucrând ca pontator. Începând cu septembrie 1917, devine membru al Comitetului teatral-literar, iar din 1918, angajat al Departamentul teatral al Comisariatului Poporului pentru Educaţie. Din aprilie 1919, a lucrat la Teatrul Mare Dramatic. Totodată, a fost membru al consiliului editorial al editurii „Literatura universală", sub conducerea lui Maxim Gorki, iar din 1920, preşedinte al filialei Uniunii poeţilor din Petrograd

În aprilie 1921, tulburarea depresivă crescândă se transformă într-una psihică, însoţită de o boală de inimă. Moare la 7 august 1921.

❖ Leneşii şi zăpăciţii sunt dăunători bunăstării poporului.

❖ Merită să trăieşti doar ca să ceri vieţii nemăsurat de mult.

❖ Şi luptă veşnică! La linişte doar putem să visăm.

❖ Arta, ca şi viaţa, nu e de nasul celor slabi.

❖ O carte este un lucru măreţ, atât timp cât omul ştie s-o folosească.

❖ Doar un singur lucru îl face pe om, om: conştientizarea inegalităţii sociale.

❖ Responsabilitatea directă a artistului este aceea de a arăta, nu de a dovedi.

❖ Conştientizarea faptului că cel mai minunat era chiar lângă noi vine prea târziu.

❖ Numai la sublim are rost să meditäm, un scriitor trebuie să-şi stabilească doar ţeluri măreţe, fără să fie intimidat de puterile sale slabe.

❖ Numai cel îndrăgostit are dreptul de a fi numit om.

❖ Adevărul, oricât de greu ar fi, este uşor.

❖ Cel care va înţelege că sensul vieţii umane constă în anxietate şi îngrijorare, nu va mai fi un filistin.

❖ Cu cât mai puternic simţi legătura cu patria, cu atât mai realist şi cu mai multă plăcere ţi-o poţi imagina ca pe un organism viu.

...Eu sunt scriitor, sunt un om care spune lucrurilor pe nume, şi care răpeşte florilor parfumul.

Taliaffero Washington Booker (1858-1915)

Om de cultură american.

S-a născut pe o plantaţie din Virginia. Booker Washington era fiul unei sclave de culoare şi al unui necunoscut de culoare albă. Neavând un nume, şi l-a inventat singur sau, mai degrabă, l-a împrumutat de la primul preşedinte. Mama sa lucra ca bucătăreasă în casa proprietarului plantaţiei. După ce Abraham Lincoln a semnat „Proclamaţia de emancipare a sclavilor", care a pus capăt exploatării negrilor şi le-a redat libertatea, mama lui Booker a părăsit plantaţia. Ea s-a mutat cu copiii în oraşul Malden, din West Virginia. Acolo, micul Booker a început să meargă la o şcoală deschisă pentru copiii de culoare. Ca să-şi sprijine cumva familia şi s-o ajute pe mama sa, dimineaţa înainte de şcoală, lucra part-time la o mină.

Când a împlinit şaptesprezece ani, a intrat la Institutul de Agricultură din Hampton, institut pentru studenţi de culoare din Virginia. După absolvire, Booker a predat într-o şcoală şi a lucrat în calitate de secretar al generalului S. Armstrong, rector al Institutului din Hampton. Generalul Armstrong l-a recomandat pe Washington Booker ca organizator al procesului de învăţământ din Institutul industrial pedagogic pentru persoane de culoare din Tuskegee, Alabama. Instituţia aceasta de învăţământ superior era în mod catastrofal lipsită de fonduri, neavând bani nici măcar pentru cumpărarea de terenuri în vederea construirii clădirilor academice. Când, la începutul primului an academic, s-au adunat studenţii la Tuskegee, aceştia erau nevoiţi să frecventeze cursurile stând direct pe podeaua clădirii ruinate a unei biserici vechi. În Tuskegee, Booker Washington a creat condiţii normale pentru procesul de învăţământ şi, în acelaşi timp, a predat. În fiecare an călătorea prin ţară, fie într-o căruţă mică, fie călare pe un catâr, strângând bani pentru institutul său. Trebuie menţionat că nivelul de predare la institut era atât de înalt, încât, pentru a se inspira din experienţa acestuia, soseau studenţi din Europa, China şi Japonia.

Booker era un orator remarcabil, unul dintre cei mai eminenţi oameni de cultură şi militant pentru educaţia celor de culoare. În 1895, în Atlanta, statul Georgia, a devenit primul om de culoare din istoria americană care a ţinut un discurs în faţa unui public format din persoane de culoare albă. În discursul său, Booker Washington a cerut egalitate doar în două domenii: în angajările la un serviciu şi în afaceri. Discursul său, care a durat zece minute

a pus bazele politicii antirasiale din Sud şi l-a transformat pe Booker Washington într-un lider al poporului de culoare. La sfârşitul secolului al XIX-lea, influenţa lui Booker era uriaşă. Preşedintele Theodore Roosevelt se consulta cu el în privinţa numirilor în funcţii publice a persoanelor de culoare din sud, ba, uneori, chiar şi în privinţa albilor. În timpul unei călătorii în Europa, Booker Washington a fost invitat la ceai de regina Victoria a Marii Britanii. În timpul vieţii lui Washington, Institutul din Tuskegee a continuat să crească şi să se dezvolte. Complexul universitar şi campusul studenţesc erau formate din mai mult de o sută de clădiri noi, iar numărul de studenţi a atins 1600 de persoane.

Booker a scris câteva cărţi, dintre care cea mai cunoscută este Ridică-te din sclavie.

- ❖ În măsura în care o persoană se dedică unui scop mare, în aceeaşi măsură dobândeşte ea cea mai mare fericire de pe urma muncii sale.
- ❖ Oamenii remarcabili cultivă iubirea în sine şi doar un suflet mărunt întreţine spiritul urii.
- ❖ Cel mai înalt criteriu în dezvoltarea civilizaţiei unei rase oarecare este consimţământul acesteia de a da o mână de ajutor popoarelor mai puţin norocoase.
- ❖ Dacă vrei să te înalţi, ajută pe cineva să se înalţe.
- ❖ O viaţa demnă de numele său este aceea care se dedică binelui celorlalţi.
- ❖ Când intrăm în contact cu o altă persoană, fie o ajutăm, fie o încurcăm. Nu există nicio cale de mijloc: fie îl tragem pe om în jos, fie îl înălţăm.
- ❖ Succesul personal în viaţă este dat de păstrarea prieteniei, a încrederii şi a respectului din partea aproapelui nostru.
- ❖ Nu se poate să înjoseşti un om, fără să te înjoseşti odată cu el.
- ❖ Niciun om care contribuie cumva la bunăstarea materială, intelectuală şi morală a societăţii în care trăieşte, nu rămâne niciodată pentru multă vreme nerăsplătit.
- ❖ Nicio naţiune nu poate ajunge la prosperitate, până când nu înţelege că a ara un câmp este o muncă la fel de decentă ca şi a scrie un poem.
- ❖ Există două modalităţi de aplicare a forţei: a împinge în jos şi a trage în sus.
- ❖ Succesul trebuie măsurat nu atât cu privire la acea poziţie în care un om a ajuns în viaţă, cât cu privire la obstacolele pe care le-a depăşit pentru a dobândi acest succes.

Bertolt Brecht
(1898–1956)

Poet şi dramaturg german, teoretician al artei, om de teatru şi activist public.

S-a născut la Augsburg. Fiu al unui director de fabrică.

Brecht a început să se publice în 1914. Balada satirică antimilitaristă Legenda soldatului mort *(1918) l-a făcut celebru. După ce a terminat o şcoală cu profil real, a studiat din 1921 filozofia şi*

medicina la Universitatea din München. Fiind student, a scris piesele Baal, În hăţişul oraşelor *şi* Tobe în noapte" *Ultima piesă a fost pusă în scenă de Teatrul de Cameră din München la 30 septembrie 1922, primind premiul Kleist. Brecht a devenit dramaturg al Teatrului de Cameră.*

În toamna lui 1924, s-a mutat la Berlin, a primit un post similar în teatrul german al lui M. Reinhardt. În 1926, a devenit un liber-profesionist. În anul următor, a fost lansată prima sa carte de poezii, precum şi versiunea scurtă a piesei Mahagonny, *prima sa lucrare în colaborare cu compozitorul Kurt Weill. Spectacolul lor* Opera de trei parale *a fost prezentată cu mare succes în august 1928, la Berlin, şi apoi în întreaga Germanie. Din acest moment şi până la instalarea regimului nazist, Brecht a scris cinci musicaluri, cunoscute ca „piese de şcoală", pe muzica lui K. Weill, P. Hindemith şi H. Eisler.*

La 28 februarie 1933, a doua zi după incendierea Reichstag-ului, Brecht a părăsit Germania şi s-a stabilit în Danemarca. În 1935, i s-a retras cetăţenia germană. Brecht a scris poezii şi schiţe pentru mişcările antinaziste, iar în 1938–1941, a scris cele patru mari piese ale sale, Viaţa lui Galileo, Mutter Courage *şi copiii ei,* Omul cel bun din Sâciuan *şi* Domnul Puntila *şi sluga sa* Matti. *Poezia lui Brecht din această perioadă se caracterizează prin perseverenţa militantă a propagandei (culegerea* Cântece, poezii, refrene, *în 1934),* Poezii din Svendborg *în 1939.* Cântecele de Brecht *(*Marşul frontului unit, Cântec de solidaritate *etc.), pentru care muzica a fost scrisă de H. Eisler, au dobândit o mare popularitate în interpretarea de E.. Bush. În 1940, naziştii au invadat Danemarca, iar Brecht a fost nevoit să plece în Suedia şi apoi în Finlanda; în 1941, a trecut prin URSS, ajungând în Statele Unite, unde a scris* Cercul de cretă caucazian. *În noiembrie 1947, scriitorul vine la Zurich, unde termină ultima sa piesă,* Zilele comunei. *Întorcându-se în patria sa în 1948, Brecht şi soţia sa, actriţa E. Weigel, au organizat în capitala RDG-ului „Berliner Ensemble". Brecht a fost ales membru al Academiei de Arte. Piesele de Brecht sunt montate în mai toate teatrele lumii. Opiniile sale teoretice sunt prezentate în articolele* Popularitate şi realism, Micul organon pentru teatru *ş.a.*

❖ Nefericită este ţara care nu are eroi.

Valeri Iakovlevici Briusov (1873–1924)

Poet rus.

Nepot al poetului I. I. Bakulin, fostul iobag eliberat prin răscumpărare, care şi-a deschis la Moscova o afacere de comerţ. Briusov s-a născut la Moscova. Între 1885 şi 1889, a studiat la gimnaziul particular clasic al lui F.I. Kreiman, între 1890 şi 1893, la gimnaziul lui L.I. Polivanov, între 1893 şi 1899, la Facultatea de Filologie şi Istorie a Universităţii din Moscova. În 1894–1895 a publicat trei culegeri ale Simboliştilor ruşi, compuse, în principal, din poeziile lui Briusov însuşi (inclusiv cele scrise sub diverse pseudonime). În a doua jumătate a anilor 90 ai secolului al XIX-lea, Briusov a intrat în cercul celor mai cunoscuţi poeţi-simbolişti, s-a împrietenit cu K.D. Balmont.

După absolvirea Universităţii, Briusov a lucrat un timp la revista lui I.P. Bartenev, Arhiva rusească şi a devenit unul dintre iniţiatorii şi coordonatorii Editurii „Scorpion", înfiinţată în 1899 de către S.A. Poleakov, editura reunindu-i pe adepţii „artei noi"; a fost fondatorul principal al almanahului Florile Nordului (1901–1903, 1905, 1911), şi al revistei Balanţa (1904–1909), publicaţie de frunte a simbolismului rus, la care Briusov a fost şi redactor, şi unul dintre autorii ei principali. În această revistă publicau Andrei Belîi, Balmont, Veaceslav Ivanov, M. A. Voloşin. Briusov era foarte apropiat de cercul literar-artistic, al cărui director a devenit din 1908. Briusov a realizat traduceri strălucite din operele lui E. Verhaeren, P. Verlaine, E. Poe, R. Rolland, din versurile poeţilor armeni, a studiat opera lui Puşkin, Gogol. După

Revoluţia din Octombrie, Briusov a fost unul dintre cei mai activi oameni de litere şi editori din capitală: între 1917 şi 1919, a condus Comitetul pentru înregistrarea presei, între 1918 şi 1919, a fost şef al Departamentului din Moscova al bibliotecii din cadrul Comisariatului Poporului pentru Învăţământ, din ianuarie 1919 şi până în februarie 1921 a fost preşedinte al Prezidiului Uniunii Poeţilor din Rusia; din 1919, a lucrat la Editura de Stat; din 1921, a fost şef al subdepartamentului secţiei de educaţie artistică din cadrul Comisariatului Poporului, membru al Consiliului Academic de stat, profesor al primei Universităţi de Stat din Moscova; de la sfârşitul anului 1922, a fost şef al Secţiei de educaţie artistică; în 1921, a înfiinţat Institutul superior de literatură şi arte (ISLA), al cărui rector şi profesor a fost până la sfârşitul vieţii sale.

A murit în 1924, bolnav de plămâni, şi a fost înmormântat la Cimitirul Novodevici.

❖ Fiecare om este o personalitate distinctă, care nu se va mai repeta. Oamenii se deosebesc prin însăşi esenţa sufletelor; asemănarea lor este doar superficială (exterioară). Cu cât cineva devine mai mult el însuşi, cu atât mai profund începe să se înţeleagă pe sine şi cu atât mai clar i se evidenţiază trăsăturile originale.

❖ Se pot schimba metodele de creaţie, dar niciodată nu poate să moară sau să se învechească un suflet depus într-o operă de artă. Dacă limbajul unei poezii ne mai permite să o citim, dacă după fragmente colectate se mai poate sesiza intenţia unui sculptor, atunci sufletul unui creator nu a murit nici pentru noi, cei vii.

❖ Omul moare, dar sufletul lui, care nu este supus distrugerii, scapă şi trăieşte o altă viaţă. Dar dacă persoana decedată era un artist, dacă acesta şi-a ascuns viaţa în sunete, culori sau cuvinte, sufletul său este mereu acelaşi, viu şi pentru pământ şi pentru omenire...

❖ Niciun fel de genialitate nu poate compensa lipsa de gust.

Henry Thomas Buckle
(1821–1862)

Istoric englez, cunoscut pentru lucrarea Istoria civilizaţiei în Anglia.

S-a născut la Leigh (Kent). Din cauza stării proaste a sănătăţii, era nevoit să înveţe acasă, originalitatea operelor lui Buckle datorându-se mult lipsei sale de educaţie formală. Ideea creării Istoriei civilizaţiei *i-a venit lui Buckle pentru prima dată la 18 ani, dar primul volum a apărut doar în 1857. Lucrarea a avut un succes imediat şi l-a făcut celebru pe autor. Al doilea volum a fost publicat patru ani mai târziu şi a fost întâmpinat cu acelaşi entuziasm. Buckle avea intenţia să-şi continue lucrarea, dar nu a putut să se recupereze complet după moartea mamei sale, survenită în 1858, iar în 1861, dorind să-şi fortifice sănătatea mentală şi fizică, a plecat într-o călătorie în Egipt şi în Ţara Sfântă. În 1862, s-a îmbolnăvit de tifos şi a murit la Damasc, lăsându-şi neterminată lucrarea vieţii.*

❖ Cel mai mare inamic al cunoaşterii nu este eroarea, ci inerţia.

❖ Avem nevoie doar de o critică liberă şi atunci putem fi siguri că totul se va pune în ordine, oricâte greşeli am face.

❖ O concepție greșită se luptă cu alta, fiecare își distruge adversarul, și din această luptă se naște adevărul. În aceasta constă istoria dezvoltării spiritului uman și din acest punct de vedere, deschizătorii de noi drumuri și fondatorii de noi erezii sunt binefăcători ai neamului omenesc. Dacă au avut dreptate sau nu, acesta este aspectul cel mai nesemnificativ al problemei. Ei acționează asupra spiritului ca un stimulent, îi îndreaptă eforturile către activitate, ne îndeamnă la cercetări noi; lucrurile vechi le tratează în feluri noi; ei depășesc inerția tuturor și, probabil, în chip grosolan, dar cu folos însă, se luptă cu îndrăgirea rutinei.

❖ În trecut, țările cele mai bogate erau cele ale căror natură era cea mai abundentă; acum, țările cele mai bogate sunt cele în care omul este cel mai activ.

❖ Singurul remediu împotriva superstiției este cunoașterea; nimic altceva nu poate scoate această pată din mintea umană.

❖ Un legislator trebuie să caute nu adevărul, ci folosul.

❖ Cunoașterea nu este un vizitator inert, pasiv, care vine la noi, indiferent dacă vrem sau nu; ea trebuie căutată înainte de a fi a noastră, ea este un rezultat al unei munci enorme și, de aceea, al unui mare sacrificiu.

❖ Adevărata cunoaștere constă nu în cunoașterea faptelor, care îl face pe un om doar pedant, ci în folosirea faptelor, care îl face pe om filozof.

❖ Cine își lingușește superiorii, calcă pe cei care sunt mai jos decât el.

❖ Întâlnim adeseori oameni a căror știință de carte servește ca instrument al ignoranței lor, oameni care cu cât citesc mai mult, cu atât știu mai puțin.

❖ Observatorul cel mai atent și gânditorul cel mai profund sunt întotdeauna judecătorii cei mai indulgenți; doar un mizantrop solitar, chinuit de suferințe imaginare, tinde să deprecieze caracteristicile bune ale unei persoane și să le exagereze pe cele rele.

❖ Nimeni nu poate scăpa de impresiile mediului înconjurător; iar ceea ce se numește o nouă filozofie sau o nouă religie, este, de obicei, nu atât crearea unor idei noi, cât a unei direcții noi.

❖ Filozofia fiecărei specialități se bazează pe legătura celei din urmă cu alte specialități, iar ea trebuie căutată în punctele de contact dintre acestea.

Samuel Butler
(1835-1902)

Scriitor englez.

S-a născut la 4 decembrie 1835 în Langar, lângă Bingham (comitatul Nottinghamshire), în familia unui preot. A studiat mai întâi la școala Shrewsbury, apoi la Colegiul St John's al Universității din Cambridge, absolvindu-l în 1858, după care a emigrat în Noua Zeelandă, unde s-a ocupat de creșterea oilor. Acolo a citit Originea speciilor *de Charles Darwin și a devenit un susținător fervent al teoriei evoluției. Promova ideile lui Darwin în ziarele locale. Ocupându-se cu succes de ovicultură, Butler și-a dublat capitalul, iar în 1864 s-a întors în Anglia. Câțiva*

ani au fost consacrați studierii picturii și rescrierii eseurilor timpurii, care au fost mai târziu incluse în prima carte a sa, Erewhon (o anagramă a cuvântului „nowhere" - „nicăieri"). Cartea a avut un succes imediat, cu toate că a rămas singura publicație a lui Butler, care i-a adus un oarecare profit. Următoarea sa carte, Portul Speranței, reprezintă o prezentare a punctelor de vedere raționaliste ale autorului.

În ultimii ani de viață, Butler a tradus Iliada și Odiseea lui Homer, și a publicat o carte intitulată Autoarea Odiseii, în care a susținut că autorul poemului epic a fost o femeie. Ultimele sale lucrări semnificative a fost Recitind sonetele lui Shakespeare și Întoarcerea în Erewhon. Romanul autobiografic Și tu vei fi țărână a fost publicat în anul 1903.

Alte publicații: Alpii și temple, Ofranda (despre arta Italiei de Nord), Eseuri despre viață, artă și știință și Caiete.

A murit la Londra, la 18 iunie 1902.

❖ Englezii călătoresc nu pentru a vedea țări străine, ci pentru a vedea soarele.

❖ Apologia diavolului: trebuie ținut minte că în acest caz este ascultată doar una dintre părți, fiindcă Dumnezeu a scris toate cărțile ambelor Testamente.

❖ Biblia, probabil, spune adevărul, dar nu se poate spune că acesta este tot adevărul și numai adevărul.

❖ Dumnezeu a fost mulțumit de munca Sa, iată ce este îngrozitor.

❖ Dumnezeu și diavolul au obținut rezultate impresionante din specializarea și diviziunea muncii.

❖ Dumnezeu nu poate schimba trecutul, dar istoricii pot. Și, probabil, tocmai pentru faptul că ei oferă acest serviciu, Dumnezeu le rabdă existența.

❖ Dumnezeu nu este așa de rău cum este descris, dar nici așa de bun.

❖ În viață există două reguli principale, una generală, alta particulară. Prima spune: mai devreme sau mai târziu fiecare va primi ceea ce vrea, dacă se va strădui. Aceasta este regula generală. Regula particulară prevede că fiecare persoană, într-o măsură mai mare sau mai mică, reprezintă o excepție de la regulă.

❖ În cele din urmă, plăcerea este un consilier mult mai de încredere decât dreptatea sau simțul datoriei.

❖ La temelia artei și a literaturii, ca și la temelia războiului, sunt banii.

❖ Cel mai mare mincinos este mincinosul inconștient.

❖ Credința, ca și totul în natură, urmează calea minimei rezistențe.

❖ Cu credință vei reuși puțin, dar fără credință nu vei reuși nimic.

❖ Un cuplu îndrăgostit este ca un răsărit sau un apus de soare: un fenomen zilnic, dar care se observă foarte rar.

❖ Noi toți suntem fetuși avortați... Unii, la trei luni după concepție, alții, la o sută de ani după naștere.

❖ Toate popoarele nutresc o simpatie secretă pentru forța lor necurată.

❖ Totul trebuie luat în serios.

❖ Tot ceea ce facem absolut inconștient, este tot fără de care am muri pe loc.

❖ Toate filozofiile sunt absurde în cele din urmă, dar unele sunt mai absurde decât altele.

❖ Orice fel de comerț este o încercare de a prevedea viitorul.

❖ Orice progres se bazează pe cerința înnăscută a fiecărui organism de a trăi dincolo de posibilitățile lor.

❖ O ficțiune este adeseori mama necesității.

❖ Se spune că banii sunt rădăcina tuturor relelor. Același lucru se poate spune despre lipsa de bani.

❖ Definiția este îngrădirea unei idei nedomesticite cu un perete de cuvinte.

❖ Pentru sine, fiecare este nemuritor; probabil că omul, chiar dacă știe că trebuie să moară, dar nu va ști niciodată că este mort.

❖ Asupra majorității dintre noi argumentele acționează fără efect. Pretențiile acționează mult mai bine.

❖ Cei proști născocesc moda, iar cei deștepți sunt nevoiți să o urmeze.

❖ Singura convingere cu adevărat serioasă constă în faptul că în lume nu există nimic care ar trebui luat în serios.

❖ Dacă ați spus cuiva că îi lăsați moștenirea, atunci, dacă sunteți cinstit, trebuie să muriți imediat.

❖ Viața este un subiect în care ne vom încurca, dacă vom discuta despre el prea mult sau prea puțin.

❖ Viața este un solo de vioară în public, doar că înveți să cânți direct în timpul concertului.

❖ Viața este o oboseală care crește cu fiecare pas.

❖ Viața este arta de a trage consecințe mângâietoare din premise lipsite de consolare.

❖ A trăi este același lucru cu a iubi: mintea e contra, instinctul sănătos - pro.

❖ Dacă-ți urmezi mintea până destul de departe, cu siguranță veți ajunge la consecințe contrare rațiunii.

❖ Invenția este mama necesității.

❖ Isuse, Te iubesc, în ciuda tuturor greşelilor Tale!

❖ A avea o opinie proprie e posibil doar în cazul în care ştii cum să-o respingi.

❖ Arta este ca natura. Dacă nu o lăsaţi să intre pe uşă, va intra prin fereastră.

❖ Arta poate fi învăţată doar de la cei care îşi câştigă existenţa cu ea.

❖ Viaţa reală a omului este cea despre care el nu bănuieşte nimic.

❖ Istoria artelor este o istorie a renaşterilor.

❖ Orice prost poate spune adevărul, dar trebuie să ai ceva în cap ca să minţi ingenios.

❖ Tâlharii îţi cer banii sau viaţa, iar femeile îţi cer şi una, şi alta.

❖ Comerţul trebuie să fie la fel ca religia şi ştiinţa: să nu simţi nici dragoste, nici ură.

❖ Concizia este foarte bună în cazul în care suntem înţeleşi - sau dacă nu suntem înţeleşi.

❖ O găină este doar un mijloc prin care un ou produce un alt ou.

❖ A minţi înseamnă a recunoaşte superioritatea acelei persoane pe care o minţi.

❖ Lipsurile sunt o încercare stângace de a obţine ceea ce este mult mai uşor de obţinut prin prosperitate.

❖ Logica şi stabilitatea sunt un obiect de satisfacţie a zeilor şi a animalelor celor mai inferioare.

❖ Este mai bine să iubeşti şi să fii părăsit decât să nu fi fost părăsit niciodată.

❖ Mincinosul cel mai bun este acela care poate trage de un număr minim de minciuni o vreme cât mai îndelungată.

❖ Cel mai bun orator este acela care poate spune cât mai puţin posibil cu cât mai multe cuvinte posibil.

❖ Orice creaţie omenească, fie că este vorba de literatură, muzică sau pictură, este întotdeauna un autoportret.

❖ Oamenii se îngrozesc de obicei la fel, şi atunci când aud îndoieli în privinţa adevărului creştinismului, şi atunci când văd cum cineva chiar respectă poruncile creştine.

❖ Să picteze un tablou poate şi un prost, iar să-l vândă poate numai unul deştept.

❖ Lumea noastră este ca Arca lui Noe: o mână de oameni şi o mulţime de vite.

❖ Spontaneitatea noastră este doar un rezultat al necunoaşterii planului lui Dumnezeu.

❖ Greşeala noastră nu constă de multe ori în ceva făcut, ci în regretele resimţite din cauza asta...

❖ Nu cred, Doamne! Ajută necredinţei mele!

❖ Există doar un singur lucru fără îndoială: acela că nu există nimic fără îndoială, de aceea, poţi avea îndoieli în privinţa faptului că ar exista ceva fără îndoială.

❖ Nedreptatea este ceea ce mă împiedică să trăiesc după voia proprie.

❖ Nimic nu trebuie luat în serios.

❖ Publicul îşi cumpără părerile la fel cum se cumpără carne şi lapte: astfel, este mai ieftin decât să ai o vacă proprie. Problema este că laptele acesta constă în cea mai mare parte doar din apă.

❖ Un pas e nu numai de la sublim la ridicol, dar, de asemenea, de la ridicol la sublim.

❖ El s-a născut prost şi şi-a dezvoltat cu succes abilităţile înnăscute.

❖ O artă deosebită este aceea de a şti ce trebuie ignorat. Cu cât mai mult durează o conversaţie, cu atât mai mult e nevoie de o astfel de artă.

❖ Sincer vorbind, nu văd rostul înălţării celor smeriţi şi blânzi. Când aceştia sunt lăudaţi, nu mai sunt smeriţi şi blânzi.

❖ Schimbările reprezintă o statornicie în circumstanţe schimbătoare.

❖ Petru a rămas în relaţii bune cu Dumnezeu, cu toate că Dumnezeu a vindecat-o pe soacra sa.

❖ Cât timp există o boala, va exista nu numai frica, ci şi speranţa.

❖ Este uimitor cât de mulţi sunt oameni neştiutori în lume. Iar restul sunt nebuni care cred că ştiu totul.

❖ Vaccinarea este un sacrament medical - un fel de botez.

❖ Natura este ca un magician: trebuie tot timpul supravegheată.

❖ Cea mai veche carte este o noutate palpitantă pentru acela care încă nu a citit-o.

❖ Cea mai mare plăcere pentru un posesor de câine este faptul că în prezenţa acestuia se poate prosti, iar câinele nu numai că nu-l va mustra, ci i se va alătura cu bucurie.

❖ A fost înțelept din partea lui Dumnezeu să-l însoare pe Thomas Carlyle cu doamna Carlyle: astfel, nefericiți au devenit doar cei doi, şi nu patru.

❖ Conştiința este extrem de bine educată şi încetează curând să se mai adreseze acelora care nu doresc s-o asculte.

❖ Dreptatea înseamnă că eu am voie să fac tot ce vreau.

❖ Scriu atât de mult despre mine însumi doar pentru că acesta este subiectul în legătură cu care sunt cel mai bine informat.

❖ Ceea ce pentru unul este un țânțar, pentru altul este o cămilă.

❖ A muri înseamnă a înceta să mai mori.

❖ Ca să înveți să minți, trebuie să începi, ca şi în orice alt domeniu, cu paşi mici.

❖ Omul este singurul animal capabil să rămână în relații de prietenie cu victimele sale, pe care el intenționează să le mănânce, chiar până în momentul când acestea vor fi mâncate.

❖ Ce este credința decât un pariu sau o ipoteză pur speculativă? Ar trebui să se spună: „Pun pariu că Mântuitorul există"

❖ Pentru a crea un lucru mare, omul trebuie să fie nu numai foarte harnic, ci şi foarte leneş.

❖ Pentru a exista, trebuie să fii mai mult sau mai puțin religios.

❖ Îmi păstrez cărțile în Muzeul Britanic.

❖ Am grijă de adevăr nu de dragul adevărului, ci pentru mine însumi.

❖ Urăsc pe cei care Îl urăsc pe Dumnezeu, dar mi se pare că Dumnezeu nu urăşte destul pe cei care mă urăsc pe mine.

❖ Eu suport cu calm o minciună. Mă enervează doar inexactitățile.

Anton Pavlovici Cehov
(1860-1904)

Scriitor rus.

S-a născut în Taganrog. Toți copiii familiei Cehov au fost deosebit de talentați şi foarte instruiți; Aleksandr – om de litere, Nikolai – pictor, Mihail – scriitor, jurist, Ivan – profesor şi pedagog vestit în Moscova, Maria – pictoriță peisagistă.

În anul 1876, familia Cehov s-a stabilit la Moscova. În anul 1879, Anton intră la Facultatea de Medicină a Universității din Moscova. În anul 1880, îi apare prima creație, publicată în revista „Libelula". În acea perioadă îşi începe activitatea literară. Corespondează cu diverse reviste, scrie mici povestiri, schițe umoristice, piese, semnând cu pseudonime. După absolvirea universității, Cehov începe să practice meseria de medic raional şi munceşte foarte mult. Curând primeşte o invitație de colaborare din partea revistei „Timpuri noi", a cunoscutului editor A.S. Suvorin. Cehov renunță la pseudonime şi semnează scrierile cu numele său întreg. Volumele de

creație din această perioadă sunt Povestiri pestrițe și Discursurile nevinovate. În anul 1887, este editată prima piesă a lui Cehov, Ivanov. Ea a fost jucată pentru prima dată la Teatrul Korș din Moscova, devenind deosebit de populară pentru publicul moscovit.

În anul 1888, familia lui Cehov se stabilește la Luk, aproape de Sum, în gubernia Harikov, la vila moșierului Lintvarev. Ulterior, Cehov se va stabili la Odesa, în Ialta, apoi revine la Moscova și începe să muncească activ în domeniul literaturii. Curând îi apare volumul Istorioare plictisitore *și piesa* Muma-pădurii, *care nu a avut însă succes; peste câțiva ani, a modificat-o și i-a schimbat titlul în* Unchiul Vania. *În această perioadă scrie peste o sută de povestiri, vodevilurile* Ursul *și* Cântec de lebădă.

În anul 1890, Cehov pleacă în Siberia pentru a vedea insula Sahalin – locul unde erau trimiși condamnații. La Sahalin, el a efectuat recensământul populației, formând aproximativ 10.000 de fișe statistice. După o vreme, acestea au fost transcrise sub formă de eseuri: Din Siberia, Insula Sahalin, *precum și* Gusev, Muierile, În exil, Povestea unui necunoscut, Asasinarea. *După aceste călătorii, viața la Moscova începe să i se pară neinteresantă și pleacă la Petersburg pentru a se întâlni cu Suvorin. Împreună decid să călătorească în Europa Occidentală și vizitează Viena, Bolonia, Veneția – de care Cehov rămâne entuziasmat; vizitele continuă cu Florența, Roma, Neapole, unde scriitorul merge până la Vezuviu. De la Nisa, Cehov pleacă la Monte-Carlo, apoi la Paris.*

În anul 1892, Cehov achiziționează o moșie la Melihovo. Astfel, dorința sa de a locui la țară și de a fi proprietar de pământ s-a realizat. În anul 1895, Cehov merge la Iasnaia Poleana pentru a-l cunoaște pe L.N Tolstoi. Cehov și Tostoi au continuat să se întâlnească adesea în Crimeea. În perioada 1892–1898 sunt scrise povestirile Salonul nr. 6, Spiritul încuiat", Domnia femeilor, Întâmplare din practică, Ionîci, Agrișul, *piesele* Trei surori *și* Pescărușul.

În anul 1879, Cehov, grav bolnav de tuberculoză, se internează. În anul 1900, scriitorul este numit academician de onoare al Academiei de Științe din Petersburg. Olga Knipper, actrița principală a Teatrului de Artă, prima care a jucat rolurile feminine din piesele lui Cehov și cu care, ulterior, a corespondat intens, pleacă la Ialta să-l vadă pe scriitor. Aici începe viața lor de cuplu. La 25 mai 1901, Cehov și Knipper s-au căsătorit. În anul 1904, are loc premiera unei noi piese a lui Cehov, Livada cu vișini *– ultima creație a dramaturgului. Tuberculoza a progresat însă rapid și în luna mai a anului 1904, Cehov părăsește Ialta și pleacă împreună cu soția sa la Badenweiler, stațiune balneară din sudul Germaniei. Acolo scriitorul a decedat.*

A fost înmormântat în cimitirul din Novodevicie din Moscova.

- Veghează, muncește și nu te irosi în zadar!
- Fără muncă nu poate exista o viață curată și veselă.
- Feriți-vă de limbajul sofisticat. Limba trebuie să fie simplă și elegantă.
- Totul trebuie să fie frumos la om: și chipul, și îmbrăcămintea, și sufletul, și gândurile.
- Bogăția limbii și arta oratorică au mers întotdeauna una lângă alta.
- Vodca este de culoare albă, dar vopsește nasul și înnegrește reputația.
- Doar proștii și șarlatanii cunosc și înțeleg totul.
- Se spune că adevărul triumfă în cele din urmă, însă asta nu-i adevărat.

❖ O muscă murdară poate păta un perete întreg, iar o mică faptă rea poate strica totul.

❖ Dacă dai frâu liber fanteziei, ține-ți mâna sub control.

❖ Dacă vă temeți de singurătate, nu vă căsătoriți.

❖ Dacă în primul act, pe scenă, atârnă o armă, în ultimul act, cu ea trebuie să se tragă.

❖ Dacă veți lucra pentru prezent, atunci munca voastră va fi neînsemnată; trebuie să munciți având în vedere doar viitorul.

❖ Dacă soția te-a trădat, bucură-te că te-a trădat pe tine, şi nu patria.

❖ Dacă pentru o boală oarecare se dau prea multe medicamente, înseamnă că boala este incurabilă.

❖ Dacă doreşti să ai timp puțin, nu fă nimic.

❖ Să mergi cu soția la Paris, este ca şi cum ai merge cu samovarul la Tula.

❖ Femeile fără bărbați se ofilesc, iar bărbații fără femei se prostesc.

❖ Atunci când un actor are bani nu trimite scrisori, ci telegrame.

❖ Când am terminat să beau ceaiul cu colac, îmi spun: n-am poftă de mâncare! Când am terminat să citesc o poezie sau un roman, spun: nu, nu-i ce trebuie!

❖ Concizia este sora talentului.

❖ Cine pune mai presus de toate liniştea celor dragi, trebuie să renunțe în întregime la viața intelectuală.

❖ Cine nu poate cuceri cu ajutorul mângâierii, nu va putea cuceri nici cu ajutorul asprimii.

❖ Minciuna este ca alcoolismul. Mincinoşii mint şi când se află pe moarte.

❖ Pe cei de care ne temem, îi linguşim.

❖ Trebuie să fii limpede la minte, curat din punct de vedere moral şi îngrijit din punct de vedere fizic.

❖ Avem nevoie doar de ceea ce avem nevoie.

❖ Să fii bărbat adevărat înseamnă să fii soț şi demnitar.

❖ Indiferența este o paralizie a sufletului, o moarte prematură.

❖ Să ciopleşti un chip din marmură înseamnă să elimini din această bucată ceea ce nu aparține chipului.

❖ Tot ce nu ne e limpede apare drept miracol.

Nikolai Gavrilovici Cernîşevski (1828-1889)

Revoluţionar, scriitor şi jurnalist rus.

S-a născut la Saratov, în familia unui preot şi, potrivit aşteptărilor părinţilor săi, a studiat trei ani într-un seminar duhovnicesc. Din anul 1846 până în anul 1850, a studiat la Facultatea de Istorie şi Filologie a Universităţii din Sankt-Petersburg. În decursul formării sale, Cernîşevski a fost influenţat de filozofii socialişti francezi Henri de Saint-Simon şi Charles Fourier. În anul 1853, s-a căsătorit cu Olga Vasilievna Sokratova. Cernîşevski considera căsnicia lor drept un „poligon" deosebit pentru experimentarea ideilor noi. Scriitorul a practicat egalitatea absolută în căsnicie – idee cu adevărat revoluţionară pentru acea perioadă. Mai mult decât atât, el considera că femeilor, pentru a fi egale bărbatului, trebuie să li se ofere o libertate absolută. Ulterior, experienţa sa a fost reflectată într-un ciclu de romane de dragoste, Ce-i de făcut.

În anul 1853, s-a transferat din Saratov la Petersburg, unde şi-a început cariera de publicist. Numele lui Cernîşevski a devenit curând simbolul revistei „Sovremennik", unde a început să lucreze la invitaţia lui N.A. Nekrasov. În anul 1855, Cernîşevski şi-a susţinut teza de doctorat cu tema Raporturile estetice ale artei faţă de realitate, în care a refuzat să caute frumosul în înaltul sferelor abstracte ale „artei curate" şi a formulat teza: „Frumosul este viaţa". La sfârşitul anilor 50 şi începutul anilor 60 ai secolului XIX, publică foarte mult, folosindu-se de orice motiv pentru a-şi expune deschis ideile, aşteptându-se la revolta ţăranilor după desfiinţarea iobăgiei, în anul 1861. După agitaţia revoluţionară, „Sovremennik" a fost închis.

Îndată după acest eveniment, autorităţile au interceptat scrisoarea lui A.I. Herţen, care se afla de 15 ani în exil şi care, auzind de închiderea revistei „Sovremennik", îi scrisese lui N.A. Serno-Solovievici – unul dintre colaboratorii revistei –, propunându-i să continue editarea revistei peste hotare. La 7 iulie 1862 Cernîşevski şi Serno-Solovievici au fost arestaţi şi închişi în turnul Petropavlovsk. În mai 1864, Cernîşevski a fost declarat vinovat şi condamnat la 7 ani de muncă silnică în Siberia. La 19 mai 1864, i s-a aplicat ritualul execuţiei civile în public. În perioada cercetării penale, Cernîşevski a scris cea mai importantă carte a sa, romanul Ce-i de făcut?. Abia în anul 1883, lui Cernîşevski i s-a permis să se stabilească la Astrahani, dar era deja bătrân şi bolnav. În anul 1889, este transferat la Saratov şi curând moare de o hemoragie la creier

- Fără război, nici o naţiune nu se va elibera de dominaţia străină.
- Fără să posede sentimente de cetăţean, un copil de sex masculin, crescând, devine o fiinţă de sex masculin de o vârstă medie, dar nu devine bărbat, sau cel puţin nu devine un bărbat cu un caracter nobil.
- Bunăstarea unei societăţi scade din pricina existenţei oamenilor ignoranţi, imorali sau leneşi din acea societate; aceste calităţi rele ale oamenilor pot fi înlăturate doar în două moduri: prin grija ca fiecare persoană să beneficieze de o educaţie adecvată, precum şi prin ferirea omului de sărăcie.
- Bogăţia este un lucru fără de care poţi trăi fericit. Dar bunăstarea e un lucru necesar pentru fericire.
- În viaţă există doar o singură fericire dincolo de orice îndoială, şi anume aceea de a trăi pentru alţii.

❖ Puterea talentului stă în adevăr: o direcție greșită distruge cel mai puternic talent.

❖ Respectul față de oamenii de știință reprezintă doar o variantă a respectului față de știință, a dragostei pentru cunoaștere, a iubirii de adevăr, și anume, un transfer doar al acestor sentimente către diverse persoane.

❖ Se spune că o călătorie reprezintă cel mai bun mod de a te instrui în toate: e adevărat, cât de adevărat! Cât de multe poți învăța de aici!

❖ Există cazuri în care dauna prohibitului este mult mai mare decât dauna prohibiției. În astfel de cazuri, măsurile de forță sunt justificate de rațiune și prescrise de conștiință, desigur, cu condiția ca ele să nu fie mai severe sau jenante decât este necesar pentru obținerea de foloase.

❖ Tot ce este adevărat și bun se obține prin luptă și prin pierderea oamenilor care s-au sacrificat pregătind acest ideal; și cel mai bun viitor trebuie să fie pregătit la fel.

❖ Unde nu există viață, nu există nici idee, unde nu există o diversitate infinită, nu există nici viață.

❖ Activitatea umană este goală și nesemnificativă, atunci când în viață nu există o idee.

❖ Pentru a-ți trăda patria trebuie să ai un suflet nemaipomenit de josnic.

❖ Este bun acela care face bine altora; este rău acela care face rău altora. Dacă vom uni aceste adevăruri simple într-o concluzie, vom avea: „un om este bun doar atunci când, pentru a-i fi lui însuși bine, face lucruri plăcute altora; un om este rău atunci când prin cauzarea de probleme altor oameni își face sieși pe plac."

❖ Bunătatea și raționalitatea sunt doi termeni, în fond, identici: ceea ce este bun din punctul de vedere teoretic al raționalității, este bun și din punct de vedere practic, și viceversa – ceea ce este bun, este în mod inevitabil și rațional.

❖ Binele reprezintă un grad înalt de beneficii, și este asemenea unui beneficiu foarte util.

❖ Dacă din cercul meu de observație, din sfera de acțiune, sunt excluse motivele civice, ce îmi rămâne să cercetez? La ce îmi rămâne să particip? Rămâne doar o zăpăceală anevoioasă a diverse persoane cu preocupări personale privind buzunarul, stomacul sau distracțiile.

❖ Viața este atât de vastă și multilaterală încât omul va găsi în ea întotdeauna ceea ce îi cere nevoia sa cea mai puternică.

❖ Sănătatea nu-și poate pierde niciodată valoarea în ochii omului, pentru că este rău să trăiești în confort și lux fără să fi sănătos.

❖ Cunoașterea provoacă iubirea: cu cât mai mult cunoști știința, cu atât mai mult o iubești.

❖ Toată lumea ştie că dacă soţul şi soţia trăiesc în bună înţelegere şi fericire, atunci afecţiunea lor comună sporeşte cu fiecare an, şi, în final, evoluează într-atât încât „ei nu pot trăi unul fără altul"

❖ Cine este satisfăcut de orice, acela nu face nimic bun, pentru că bunătatea este imposibilă fără respingerea răului.

❖ Cine nu a studiat omul, acela nu va cunoaşte niciodată oamenii în profunzime.

❖ Când vine vorba de măsuri de forţă pentru prevenirea daunelor, este de la sine înţeles că nu se poate să previi o daună puţin semnificativă prin producerea uneia mai mari.

❖ Cine nu a simţit cum provoacă dragostea toate forţele omului, acela nu cunoaşte iubirea adevărată.

❖ Fericirea personală nu este posibilă fără fericirea altora.

❖ E mai bine ca omul să nu să se dezvolte, decât să se dezvolte fără influenţa gândirii asupra preocupărilor publice, fără influenţa sentimentelor determinate de participarea la aceste preocupări.

❖ Oamenii linguşesc pentru a conduce sub aparenţa supunerii.

❖ Tinereţea este perioada prospeţimii sentimentelor nobile.

❖ Ne fascinează orice lucru în care se manifestă idealul nostru, scopul şi obiectul dorinţelor şi al iubirii noastre.

❖ Civilizaţia noastră este abia la început şi nu putem să ne imaginăm, nici în cea mai arzătoare formă a imaginaţiei, la ce putere asupra naturii ne va duce aceasta.

❖ Educaţia nu numai că oferă omului bogăţie şi forţă: el oferă omului şi o plăcere spirituală, cu care nimic nu se compară. Fiecare om educat îşi dă seama de acest lucru, şi întotdeauna va recunoaşte că, fără educaţie, viaţa sa ar fi fost foarte plictisitoare şi jalnică.

❖ Nu este nevoie să dovedeşti că educaţia este cea mai măreaţă fericire pentru om. Fără educaţie, oamenii sunt şi nepoliticoşi şi săraci şi nefericiţi.

❖ Este absurd să te apuci de un lucru, când nu ai suficiente forţe pentru el. Vei strica acel lucru şi fapta ta va părea drept o ticăloşie.

❖ Nu poţi să nu vrei să înţelegi meschinăria voinţei aceluia care trăieşte în societate, fără nicio aspiraţie, cu excepţia micilor calcule de zi cu zi.

❖ Nicio constrângere externă nu-l poate menţine pe om nici la înălţimea raţiunii, nici la cea a moralei, atunci când el singur nu doreşte să se menţină acolo.

❖ Nici o situaţie nu justifică lipsa de acţiune; putem face întotdeauna ceva ce nu este complet inutil, întotdeauna trebuie să facem tot ce se poate face.

❖ Omul nu a realizat încă niciodată ceva măreț, fără entuziasm şi fără un devotament înflăcărat.

❖ Este puțin să ai doar onestitate, pentru a fi drept şi util; este nevoie şi de o consecvență a ideilor.

❖ Opera este forma cea mai completă a muzicii ca artă.

❖ A respinge progresul este la fel de absurd cu a respinge forța căderii libere.

❖ Patriotul este un om care slujeşte patriei, iar patria este mai întâi de toate poporul.

❖ La fel ca şi forțele naturii, forța pasiunii dovedeşte cât de mărețe sunt obstacolele zdrobite de ea, obstacole pe care le înlătură cu furie.

❖ Dreptul de a trăi şi de a fi fericit este o fantomă goală pentru omul lipsit de mijloace pentru aşa ceva.

❖ Minunatul şi frumosul dintr-un om sunt de neconceput fără o dezvoltare armonioasă a corpului şi a sănătății.

❖ Constrângerea, prin natura sa, este dăunătoare: ea aduce dezamăgire celui ruşinat şi pedepsit, ea îi distruge caracterul, trezeşte în el furie față de cei care îi interzic şi care îl pedepsesc, conducându-l spre un conflict ostil cu aceştia.

❖ Progresul este aspirația către înălțarea omului la rangul de om.

❖ Viața este goală şi incoloră doar pentru oamenii incolori, care vorbesc despre sentimente şi nevoi, dar care nu sunt capabili să aibă sentimente şi nevoi speciale, în afară de aceea de a desena.

❖ Este înțelept doar acela care este bun, fiind tot atât de înțelept pe cât este de bun.

❖ Copilul care este cel mai puțin supus insultelor se dezvoltă ca o persoană foarte conştientă de demnitatea sa.

❖ Priveşte-ți soția aşa cum o priveai când era mireasă, ştiind că ea are dreptul, în fiecare clipă, să-ți spună: „Sunt nemulțumită de tine, pleacă de la mine"; priveşte-o astfel, şi ea îți va insufla aceeaşi senzație poetică de pe vremea când era mireasă.

❖ Dreptatea îți cere să aperi persoanele care suferă. Oare sunt ele bune? - Asta nu are nicio legătură, atâta timp cât ele se află în suferință.

❖ Talentul dublează prețul oricui.

❖ Munca trebuie să fie în concordanță cu forțele omului. Aceasta este rea, adică neplăcută, atunci când le depăşeşte.

❖ Acela căruia nu-i sunt clare principiile, nu numai că adăposteşte o confuzie în minte, dar întreține haosul şi în treburile personale.

❖ În ştiinţele morale există răspunsuri teoretice pentru aproape toate probleme importante din viaţă, dar, în mai multe cazuri, oamenii nu dispun de mijloace pentru punerea în practică a acelor lucruri pe care le indică teoria.

❖ Literatura ştiinţifică salvează oamenii de la ignoranţă, iar cea artistică, de la violenţă şi vulgaritate.

❖ Imaginaţia acţionează asupra simţurilor cu o energie şi mai mare, atunci când imaginile sale sunt mai vii.

❖ Caracterul mijloacelor trebuie să fie asemănător caracterului scopului propus, doar atunci mijloacele pot duce la realizarea scopurilor. Mijloacele rele sunt potrivite doar pentru scopurile rele.

❖ Natura omului indică ce tip de odihnă îi este omului pe plac.

❖ Pentru omul muncitor orice război este dăunător; pentru el este util doar războiul purtat în vederea respingerii inamicilor de la hotarele patriei.

❖ Onoarea este una şi aceeaşi pentru femei şi bărbaţi, fete, femei căsătorite, moşnegi şi băbuţe: „nu minţi", „nu fura", „nu te deda beţiei"; numai din asemenea norme, referitoare la toţi oamenii, se poate constitui un cod al „onoarei", în sensul adevărat al cuvântului.

❖ Sentimentul propriei demnităţi se dezvoltă doar potrivit statului de proprietar independent.

❖ Eu vorbesc, desigur, doar despre mamele cele bune, când spun că e bine ca fiii să aibă în mamele lor nişte prieteni intimi.

Gilbert Keith Chesterton
(1874–1936)

Scriitor englez şi gânditor creştin.

S-a născut la Londra. În anul 1891, absolvind Şcoala St. Paul, învaţă pictura în Şcoala de arte Slade a Colegiului Universitar. În anul 1890, a editat prima sa carte de poezii, Cavalerul sălbatic. În anul 1900, i s-a propus să scrie câteva articole critice asupra artei şi tânărul pictor a simţit un interes faţă de publicistică. În anul 1901, s-a căsătorit cu Frances Blogg, tot atunci şi-a făcut o reputaţie scandaloasă de potrivnic înfocat al războiului Anglo-Bur.

Lucrările lui Chesterton sunt într-o mare măsură polemice şi au o tendinţă didactică. Începând cu anul 1918, editează revista „G. K's Weekly" Aparţinea bisericii anglicane, iar din anul 1922 a trecut la catolicism şi s-a dedicat propagandei valorilor creştine. Chesterton călătorea mult şi ţinea cursuri în Europa, America şi Palestina. Datorită discursurilor sale la radio, glasul său a devenit cunoscut pretutindeni, însă în ultimii 20 de ani ai vieţii a locuit singur în Beaconsfield (Buckinghamshire), unde a decedat la 14 iunie 1936. Ideea de bază a vieţii sale era trezirea calităţii uimirii, a capacităţii de a vedea lumea de parcă ai vedea-o pentru prima dată. Scriitorul este nemaipomenit de actual, un ziarist în sensul adevărat al cuvântului; a demonstrat o gândire profundă şi originală în lucrările sale istorico-literare şi teologice. În total, Chesterton a scris aproximativ 80 de cărţi. Lui îi aparţin câteva sute de poezii, două sute de povestiri, patru mii de eseuri, câteva piese, romanele Omul care era J

Sfera şi Crucea, Hanul zburător şi altele. Capodoperele sale originale au devenit lucrări literare ştiinţifice: Robert Browning, Charles Dickens, George Bernard Shaw, Robert Louis Stevenson şi Chaucer. Este vestit prin ciclul de nuvele poliţiste în care personajul principal este părintele Brown şi, de asemenea, prin tratatele filozofico-religioase, dedicate apologiei creştinismului (Sf. Francis din Assisi şi Sf. Thomas Aquinas).

❖ Actorii care nu pot să joace, au încredere în sine; la fel ca şi faliţii.

❖ Anarhia şi arta sunt unitare. Ele sunt sinonime. Acela care a aruncat o bombă e poet sau artist, pentru că acea clipa măreaţă pentru el este capitală.

❖ Radicalismul englez a fost întotdeauna mai degrabă o ţinută decât o convingere; dacă ar fi fost o convingere, ar fi putut obţine victoria.

❖ Temperamentul artistic este o boală care-i afectează pe amatori.

❖ Arhitectura este alfabetul giganţilor.

❖ Sărmanii se revoltau uneori şi odinioară faţă de o guvernare rea; bogaţii - întotdeauna şi împotriva oricărui lucru.

❖ Nebună poate fi aventura; eroul însă trebuie să fie raţional.

❖ Biblia ne spune să ne iubim aproapele, dar şi duşmanii; probabil pentru că în cea mai mare parte, ele sunt unele şi aceleaşi persoane.

❖ Caritatea este capacitatea de a proteja acel lucru care nu este protejat.

❖ În marile bătălii adesea câştigă cei învinşi. Cei care au fost învinşi spre sfârşitul bătăliei, triumfă la sfârşitul ei.

❖ Într-o operă măreaţă întotdeauna se află un adevăr simplu.

❖ În nouă cazuri din zece, amantul soţiei este urât cel mai mult de soţie.

❖ Într-o femeie este mai multă forţă spontană, care se numeşte ingeniozitate; într-un bărbat este mai multă forţă reţinută, care se numeşte lene...

❖ În dragoste, cel ce dă cu împrumut împarte fericirea cu datornicul.

❖ În extazul victoriei se uită greşelile şi se nasc extremele.

❖ Hoţul ţine cont de proprietatea ta. El vrea să o posede pentru a ţine şi mai tare cont de ea.

❖ Educaţia copiilor depinde de atitudinile adulţilor faţă de ei, şi nu de atitudinea adulţilor faţă de problemele educaţiei.

❖ Toţi oamenii care cred cu adevărat în sine stau la casa de nebuni.

❖ Diferenţa între făptură şi creaţie se reduce la următoarele: făptura poate fi iubită doar de creator, iar creaţia este iubită nefiind creată încă.

❖ Fiecare conservatorism se bazează pe faptul că dacă vom lăsa totul aşa cum este, totul va rămâne la locul său. Însă nu este aşa. Dacă vom lăsa măcar un lucru la locul său, acesta va suferi cele mai incredibile modificări.

❖ Ziarul care apare extrem de rapid, este interesant chiar prin greşelile sale; enciclopedia însă, apărând extrem de lent, nu este interesantă nici măcar prin descoperirile sale.

❖ Păcatul cel mai mare al jurnalismului este acela că în articolele sale jurnalistul se expune într-o lumină falsă.

❖ Mult mai firesc se comportă acel om care mănâncă în mod mecanic caviar, decât acela care nu mănâncă decât struguri din principiu.

❖ Nu este vorba despre faptul că lumea a devenit mult mai rea, ci despre faptul că reflectarea evenimentelor a devenit mult mai eficientă.

❖ Nu este vorba despre faptul că ei nu pot vedea soluția. E vorba despre faptul că ei nu pot vedea problema.

❖ Democrația înseamnă guvernarea celor needucați, iar aristocrația - guvernarea celor prost educați.

❖ Democrații au pledat pentru egalitate din naştere. Tradiția pledează pentru egalitatea de după moarte.

❖ Pentru natura de copil a pesimistului, fiecare schimbare a modei e sfârşitul lumii.

❖ Pentru poet, bucuria vieții este motivul credinței, pentru un sfânt - rodul ei.

❖ Pentru omul pasional, iubirea şi pacea sunt un mister, pentru omul sensibil, un adevăr vechi de când lumea.

❖ Prietenii te iubesc aşa cum eşti; soția te iubeşte şi vrea să te preschimbe într-o altă persoană.

❖ Unica fericire reală este o datorie neachitată.

❖ Singurul dezavantaj al democrației noastre este că nu tolerează egalitatea.

❖ Singura şansă de a supraviețui - să nu te agăți de viață.

❖ Dacă am numi varza cactus, am observa imediat la ea multe lucruri interesante.

❖ Dacă vi se spune că un obiect oarecare este prea mic sau prea mare, prea frumos sau prea verde, prea rău într-un sens, şi la fel de rău în sens opus, să ştiți: nu există nimic mai bun decât acest obiect!

❖ Dacă nu simțiți dorința de a încălca măcar una din Cele Zece Porunci înseamnă că e ceva în neregulă cu dumneavoastră.

❖ Dacă femeia ne-ar putea deveni tovarăş, s-ar putea, prieteneşte, să i se dea un genunchi în fund.

❖ Dacă un lucru chiar merită să fie făcut, trebuie făcut chiar şi prost.

❖ Există doar trei lucruri pe lume, pe care femeile nu le înțeleg: Libertatea, Egalitatea, Fraternitatea.

❖ Viața este prea bună pentru a te bucura de ea.

❖ Jurnalismul e autentic atunci când sunt informați: „Lordul John a decedat" – nişte oameni care nici măcar nu ştiau că Lordul John a trăit.

❖ Să te ocupi de politică este ca şi cum ți-ai sufla nasul sau a-i scrie logodnicei. Acest lucru trebuie să-l faci tu însuți, chiar dacă nu te pricepi.

❖ Răul se furişează ca boala. Binele aleargă gâfâind, ca medicul.

❖ De la omenie pură până la ură nu este mult.

❖ Batjocorind mediocritatea, ne supunem riscului major de a deveni mediocri.

❖ Intelectualii sunt împărțiți în două categorii: unii se închină intelectului, iar alții se folosesc de el.

❖ Arta este întotdeauna o limitare. Sensul fiecărui tablou e între cadrele ramei lui.

❖ Fiecare politician este un politician promițător.

❖ Fiecare gândeşte despre opinia publică şi acționează în numele opiniei publice, adică în numele tuturor, mai puțin în al său însuşi.

❖ Fiecare vrea să fie informat onest, imparțial, just – şi în deplină conformitate cu opiniile sale.

❖ Care este sensul să te lupți împotriva tiranului prost de la Londra, dacă un astfel de tiran este atotputernic şi în familia ta?

❖ Carlyle spune că oamenii în marea lor majoritate sunt proşti; creştinismul însă s-a pronunțat cu mai multă precizie şi mai categoric: proşti sunt cu toții.

❖ Numim clasic un scriitor pe care putem să-l lăudăm fără a-l citi.

❖ Când se spune că nu trebuie acuzat războiul anglo-bur, până în momentul în care acesta nu se va fi terminat, nu merită nici măcar să se răspundă; cu acelaşi succes putem spune că nu-i putem bloca mamei calea către prăpastie, fiindcă deocamdată nu a căzut.

❖ Când omenirea nu mai produce oameni fericiți, începe să producă optimişti.

❖ Sacrilegiul moare împreună cu religia; dacă aveți îndoieli cu privire la acest lucru, încercați să huliți împotriva lui Odin.

❖ Criticii nu ignoră sfatul înțelept de a nu arunca cu pietre, dacă locuiți într-o seră.

❖ Pe idioți îi atrage intelectul, la fel cum le atrage focul pe pisici.

❖ Neseriozitatea societății noastre se manifestă în faptul că ea de mult s-a dezvățat să râdă de ea însuşi.

❖ Este uşor să fii nebun; este uşor să fii eretic.

❖ Literatura şi beletristica sunt lucruri total diferite. Literatura este doar un lux, beletristica - o nevoie.

❖ Orice modă e o formă a nebuniei. Creştinismul de aceea şi este demodat, pentru că este sănătos.

❖ Dragostea nu te orbeşte, la naiba! - dragostea te încătuşează, şi cu cât o face mai strâns, cu atât mai clar vezi.

❖ Iubirea, prin natura sa, se încătuşează pe sine însăşi, iar instituția căsătoriei i-a făcut doar un serviciu unei persoane de rând, l-a legat prin cuvânt.

❖ Oamenii sentimentali în fiecare zi şi la orice oră sunt cei mai periculoşi duşmani ai societății. Să ai de-a face cu ei, este ca şi cum încă de dimineața devreme ai privi la nesfârşit apusuri poetice de soare.

❖ Materialiştii şi nebunii nu cunosc îndoiala.

❖ Mă afectează întotdeauna până în adâncul sufletului o proprietate ciudată a compatrioților mei: o aroganță nejustificată combinată cu o modestie nemăsurată.

❖ Multe romane polițiste nu sunt reuşite tocmai de aceea că infractorul nu este implicat în subiect, altfel decât prin necesitatea de a comite o crimă.

❖ Mulți dintre cei care sunt capabili să compună un poem epic nu sunt capabili să scrie o epigramă.

❖ Mulți oameni vorbesc prea umil, iar cei mândri sunt prea atenți la sine.

❖ Tăcerea este o replică insuportabilă.

❖ Noi nu suntem într-atât de generoşi încât să fim asceți.

❖ Suntem atât de împovărați de prejudecăți dureroase şi stimăm într-atât nebunia, încât omul sănătos ne sperie, de parcă ar fi nebun.

❖ Viața este întotdeauna serioasă, dar să trăieşti întotdeauna serios este cu neputință.

❖ Pe lume nu există cuvinte care pot exprima diferența dintre singurătate şi prietenie.

❖ Pe lume nu există niciun concept de genul „subiect neinteresant" În schimb, există conceptul „omul indiferent"

❖ Scuza arogantă este încă o insultă.

❖ Violența asupra omului nu este violență, ci rebeliune, pentru că fiecare om este împărat.

❖ Absurditatea este semnul demnității.

❖ Nu este greu de înțeles de ce legenda a meritat mai mult respect decât istoria. Legenda este creată de un sat întreg, iar o carte este scrisă de un nebun singuratic.

❖ Niciodată să nu distrugi un gard, fără să afli de ce a fost ridicat.

❖ Nimic nu aduce în epoca noastră o mai mare tristețe decât distracția.

❖ Poți să spui orice despre un nebun, cu excepția faptului că acțiunile sale sunt fără motiv. Dimpotrivă, un nebun vede un motiv în orice.

❖ Gusturile nu se discută: din cauza gusturilor se insultă, se stârnesc gâlcevi şi oamenii se ceartă.

❖ Despre lucrurile cele mai intime se poate povesti doar unor oameni complet străini.

❖ Părerea obişnuită despre nebunie este înşelătoare: omul, de fapt, nu-şi pierde logica; el pierde totul, cu excepția logicii.

❖ Una este să iubeşti oamenii, alta este să fii filantrop.

❖ Ei (filozofii moderni) subordonează binele oportunității, deşi fiecare bine este un scop, iar fiecare oportunitate nu este mai mult decât un mijloc de a atinge acest scop.

❖ Ortodoxia este normalitate, sănătate, iar sănătatea este mai interesantă şi mai complexă decât nebunia.

❖ De la ochi spre inimă există o cale care nu trece prin intelect.

❖ Respingând vanitatea şi falsa modestie (pe care oamenii sănătoşi o pomenesc mereu în glumă), trebuie să spun cu toată sinceritatea: contribuția mea în literatură de specialitate se reduce la aceea că am lăsat nişte idei destul de bune pentru vremea în care am trăit.

❖ Paradoxul reaminteşte un adevăr uitat.

❖ Paradoxul curajului constă în faptul că nu trebuie să ai prea mare grijă de viața ta pentru a o salva.

❖ Bea când eşti fericit, şi nici într-un caz să nu bei când eşti nefericit.

❖ Prima dintre doctrinele cele mai democratice este aceea că toți oamenii sunt interesanți.

❖ Ne reamintim cu adevărat doar ceea ce am uitat.

❖ Sunt cu adevărat laşi doar acei bărbaţi cărora nu le este frică de femei.

❖ Suntem mereu expuşi pericolului care nu ne ameninţă, facem jurăminte care nu ne leagă cu nimic, ne provocăm duşmanii de care nu ne temem - iată falsa tiranie a decadenţei care se numeşte libertate.

❖ O sărbătoare, ca şi liberalismul, marchează libertatea omului. Miracolul este libertatea lui Dumnezeu.

❖ Odinioară, „compromis" însemna că o jumătate de pâine este mai bine decât nimic. Pentru actualii politicieni, „compromis" înseamnă că o jumătate de pâine este mai bună decât o pâine întreagă.

❖ Oamenii simpli vor fi întotdeauna sentimentali; sentimental este acela care nu-şi ascunde sentimentele cele mai intime, care nu încearcă să inventeze un nou mod de a le exprima.

❖ Psihanaliza este o mărturisire, fără dezlegarea de păcate.

❖ Puritanul este o persoană care-şi varsă indignarea pe aceea ce nu trebuie.

❖ Puritanul încearcă să înţeleagă adevărul; catolicul se mulţumeşte cu faptul că el există.

❖ Călătoria dezvolta mintea, dacă, desigur, o aveţi.

❖ Odată ce omul învaţă să joace în timpul său liber, de ce să nu înveţe şi să se gândească la propria-i plăcere?

❖ O necesitate care creşte tot mai mare într-un om puternic este un semn incontestabil al slăbiciunii.

❖ Un roman în care nu se moare mi se pare un roman lipsit de viaţă.

❖ Îndoielile serioase sunt adesea cauzate de cele mai neglijabile fleacuri.

❖ Forţa oricărui artist constă în capacitatea de a controla, de a-şi micşora lipsa de stăpânire.

❖ Viteza, după cum se ştie, se cunoaşte în comparaţii: atunci când două trenuri se deplasează cu o viteză egală, se pare că ambele sunt pe loc. În mod similar stau lucrurile cu societatea: ea stă pe loc, dacă toţi membrii săi se poartă ca nişte smintiţi.

❖ A urma o tradiţie înseamnă a-ţi da voturile pentru cel mai misterios partid - partidul strămoşilor noştri.

❖ Să asculţi muzică în timpul mesei este o insultă şi pentru bucătar şi pentru violonist.

❖ Snobul insistă asupra faptului că numai pe capul său se află o pălărie adevărată; moralistul insistă asupra faptului că numai sub pălăria sa se află un cap adevărat.

❖ Lumii moderne nu îi este destinat să vadă viitorul, dacă nu vom înțelege următoarele: în loc să tindem spre toate lucrurile extraordinare şi excitante, mai rațional este să recurgem la ceea ce este privit de obicei drept plictisitor.

❖ Un oraş modern este urât nu pentru că este oraş, ci pentru că este o junglă...

❖ Criticul modern gândeşte aproximativ astfel: „Desigur, nu-mi place caşcavalul verde. În schimb, îmi place foarte mult un sherry bej"

❖ Graba nu este bună cel puțin prin faptul că îți ia prea mult timp.

❖ Suferința, prin groaza şi deznădejdea sa, îl atrage puternic pe tânărul artist, lipsit de experiență, la fel cum un elev desenează în caietele sale drăcuşori, schelete şi spânzurători.

❖ Tendința spre o dragoste liberă este echivalentă cu dorința de a deveni un burlac căsătorit sau un african alb.

❖ Nebun este omul care a pierdut totul, cu excepția rațiunii.

❖ Există o mare diferență între omul care vrea să citească o carte şi omul care are nevoie de o carte ca să citească.

❖ Toleranța este virtutea oamenilor lipsiți de păreri.

❖ Ceea ce numim „progres" este doar gradul comparativ al acelei stări pentru care nu există grad superlativ.

❖ Bună este acea religie pe contul căreia poți glumi.

❖ Acela care vrea totul, nu vrea nimic.

❖ Criminalul ucide omul, sinucigaşul – omenirea.

❖ Abilitatea de a lupta în circumstanțe care nu inspiră nimic, cu excepția disperării.

❖ Să determini adevărul absolut într-o dispută este cu atât mai uşor cu cât ea nu există în natură.

❖ Un fapt este acel lucru cu care omul îi este îndatorat lumii, în timp ce fantezia, ficțiunea este acel lucru cu care lumea îi este îndatorată omului.

❖ Fanatic este acela care îşi ia în serios propria părere.

❖ Un roman bun spune adevărul despre eroul său, iar unul rău, despre autorul său.

❖ Cu toate că nu cred că trebuie să mâncăm carne de vită fără muştar, sunt absolut convins că astăzi există un risc mult mai grav: dorința de a mânca muştar fără carne de vită.

❖ Curajul: dorința puternică de a trăi, fiind gata să mori.

❖ Idealul creştin nu este ceva spre care tindem şi nu realizăm niciodată; el este ceva spre care nu tindem niciodată şi care ne este peste măsură de dificil de realizat.

❖ Cinismul este înrudit cu sentimentalismul, în sensul în care o minte cinică este la fel de sensibilă pe cât este de sentimentală.

❖ Se întâmplă adesea ca oamenii răi să fie animaţi de intenţii bune, dar şi mai des, dimpotrivă, ca oamenii buni să fie animaţi de intenţii rele.

❖ Omul poate pretinde că are minte, dar nu poate pretinde că este inteligent.

❖ Rasa umană este aceea căreia îi aparţin atât de mulţi dintre cititorii mei...

❖ Cinstea nu este respectabilă, respectabilă este ipocrizia. Cinstea e întotdeauna ridicolă, fiindcă tot ce ne înconjoară e ridicol.

❖ Umanitatea nu este o turmă de cai, pe care trebuie să-i hrănim, ci un club, la care trebuie să ne alăturăm.

❖ Săracul onest poate uita, uneori, de sărăcia sa. Un bogătaş cinstit nu uită niciodată despre averea sa.

❖ Ciudăţenia îi surprinde doar pe oamenii de rând, dar nu şi pe cei ciudaţi. Iată de ce oamenii obişnuiţi au atât de multe aventuri, în timp ce acei ciudaţi tot timpul se plâng de plictiseală.

❖ Am o slăbiciune pentru filistini. Ei de multe ori sunt drepţi, cu toate că nu-mi pot explica de ce.

❖ Am ajuns la concluzia că optimistul crede că totul e frumos, cu excepţia pesimistului, iar pesimistul crede că e totul rău, cu excepţia lui însuşi.

❖ Vreau să-mi iubesc aproapele, nu pentru că el este asemenea mie, ci tocmai pentru că este diferit. Vreau să iubesc lumea nu ca pe o oglindă în care îmi place să-mi văd propria reflecţie, ci ca pe o femeie, pentru că este cu totul altfel decât mine.

Agatha Christie
(1890–1976)

Scriitoare engleză, supranumită „Regina detectivelor" Autoare a mai mult de 100 de povestiri, 17 piese de teatru, mai mult de 70 de romane poliţiste, traduse în zeci de limbi. S-a născut în Torquay, comitatul Devon, într-o familie bogată, a primit o bună educaţie la domiciliu, în special, muzicală, şi doar teama de a vorbi în public a împiedicat-o să-şi aleagă profesia de actriţă profesionistă. În timpul Primului Război Mondial, Agatha Miller a lucrat ca asistentă medicală într-un spital militar, a studiat farmacologia, dobândind astfel cunoştinţe despre otrăvuri, folosite mai târziu în scrierea romanelor detective. În acelaşi timp, în pauzele de serviciu, a început să scrie povestiri poliţiste. După propriile ei cuvinte, Agatha a început prin a o imita pe sora ei, care publica deja în reviste. Tânăra scriitoare credea că cititorii vor reacţiona plini de prejudecăţi la ideea că autorul romanelor este o femeie, şi a vrut să-şi ia pseudonime numele Martin Vest sau Mostin Gray. Editorul a insistat asupra menţinerii

numelui şi prenumelui proprii ale autoarei, convingând-o că prenumele de Agatha este rar şi uşor de ţinut minte.

În 1914 s-a căsătorit cu maiorul Archibald Christie, care i-a dat numele de familie, dar mariajul nu a făcut-o fericită.

În 1920, Christie a publicat prima sa povestire poliţistă, Misterioasa Afacere de la Styles. *Aici apare pentru prima dată în opera sa detectivul-amator Hercule Poirot, atât de iubit de cititori, personaj care, mai târziu, a devenit protagonistul a 25 de romane ale autoarei. Printre romanele în care Poirot anchetează cu un succes constant crime, clasic a devenit* Uciderea lui Roger Ackroyd. *Debutul unui alt „detectiv privat", Miss Marple, a avut loc în 1930, când a apărut romanul* Crima la vicariat. *În 1926 a murit mama Agathei, iar soţul ei, colonelul Archibald Christie, a cerut divorţ. Reacţia Agathei Christie a fost atât de neaşteptată, încât scriitoarea însăşi, mai târziu, cu greu a putut explica acest fapt: Agatha a dispărut. Timp de câteva de zile, a fost intens căutată şi, în sfârşit, găsită într-un hotel, unde ea se înregistrase sub numele femeii cu care soţul ei urma să se căsătorească. În 1928, căsătoria dintre Archibald şi Agatha Christie, în urma căreia s-a născut o fiică, Rosalinda, a fost anulată. În 1930, Agatha Christie s-a recăsătorit cu arheologul Sir Max Mallowan. Ea şi-a petrecut regulat câteva luni pe an în Siria şi Irak, în expediţii alături de soţul ei (astfel, apare ciclul „romane de est"):* Crima din Orient Express, Întâlnirea din Bagdad. *Christie avea succes şi ca un dramaturg, 16 dintre piesele ei au fost puse în scenă la Londra, unele devenind scenarii de film. De un succes deosebit s-au bucurat piesele* Martorul acuzării *şi* Capcana de şoareci, *puse în scenă în 1952. În 1971, pentru realizări în literatură, Agatha Christie a fost decorată cu ordinul Imperiului Britanic de gradul II. Operele sale cele mai cunoscute sunt:* Crima la vicariat, N sau M?, Zece negri mititei, Secretul de la Chimneys, Moarte pe Nil, Memorial Day, Cei cinci purceluşi, Moartea printre nori.

Scriitoarea a murit la 12 ianuarie 1976, în Wellington, Oxfordshire.

- Mă tem că de la firea omenească, pe care am avut ocazia s-o observ atât de mult timp, nu te poţi aştepta la nimic bun.
- În nouăzeci şi nouă de cazuri, femeile se comporta ca nişte proaste, dar în cazul al o sutălea sunt mai viclene decât bărbaţii.
- În viaţă, fiecare trebuie să facă propriile greşeli.
- Marele avantaj al unui medic constă în faptul că el nu este obligat să urmeze propriile sfaturi.
- Afecţiunea reciprocă între bărbaţi şi femei începe întotdeauna cu iluzia uimitoare că veţi gândi întotdeauna în acelaşi fel.
- Un bărbat îndrăgostit este o privelişte jalnică.
- Timpul este ceva atât de nedeterminat. Unuia timpul i se pare foarte lung. Altuia, invers.
- O reputaţie excelentă este prima necesitate a unui escroc!
- A pretinde că ştii ceva este mai greu decât a afla acest lucru.
- Nu este niciodată prea târziu să cunoşti adevărul.
- Dacă un secret este cunoscut de mai mult de două persoane, acesta nu mai este un secret.

❖ Se spune că despre cei morți trebuie să vorbim fie de bine, fie nimic. După părerea mea, asta e o prostie. Adevărul rămâne întotdeauna adevăr. Dacă e vorba să te abții, trebuie s-o faci când vorbești despre cei vii. Pe ei îi poți răni, spre deosebire de cei morți.

❖ Femeile nu știu să aștepte, țineți minte de acest lucru.

❖ Femeile rareori greșesc în părerile lor pe care le au una despre alta.

❖ Pe mine mă interesează mai mult victimele decât criminalii.

❖ Răul făcut de un om trăiește de multe ori mai mult decât el.

❖ Din cauza acestor blonde, atâta rău se întâmplă în lume!

❖ Nimănui nu-i stă în putere să-l schimbe pe om.

❖ Iluzia că o femeie ar putea îndrepta pe un derbedeu pe calea virtuții este una dintre cele mai dulci iluzii ale femeilor din toate timpurile.

❖ Fiecare ucigaș este, probabil, o bună cunoștință a cuiva.

❖ Cât de mult influențează stomacul circumvoluțiunile!

❖ Desigur, o pălăvrăgeală deșartă este un lucru păcătos și rău, însă ea se dovedește adesea un adevăr.

❖ Minciuna se arată aceluia care știe să asculte, nu mai puțin decât o face adevărul. Ba uneori chiar mai mult!

❖ Întotdeauna mi-a fost greu să înțeleg de ce pe cele mai bune dintre femei le interesează cei mai răi dintre bărbați.

❖ Celor tineri li se pare că cei bătrâni sunt proști, dar cei bătrâni știu că tinerii sunt niște prostuți!

❖ Pe bărbați, pericolul îi pândește peste tot, iar femei în special în dragoste.

❖ Un bărbat este o creatură vanitoasă.

❖ Un bărbat acordă întotdeauna o importanță deosebită trecutului soției sale.

❖ Soților nu trebuie cu siguranță să le fie spus adevărul despre soțiile lor! Este amuzant, dar a spune soțiilor adevărul despre trecutul soților se poate fără nicio problemă!

❖ Lipsa de imaginație predispune la crimă.

❖ Logica incontestabilă este caracteristică pentru un maniac.

❖ Nimic nu este atât de apăsător ca devotamentul.

❖ Libertatea trebuie judecată după gradul de libertate a celor de mai jos.

❖ Politicianul vrea să rămână la postul său, întotdeauna, din cele mai mărețe motive!

❖ Cu adevărat iubeşte acela care este mai puţin iubit.

❖ Discuţiile sunt inventate pentru a-i împiedica pe oameni să gândească.

❖ Libertatea merită cucerită prin luptă.

❖ Un om rezervat este mult mai interesant.

❖ Moartea dă naştere unor opinii deformate în favoarea celui decedat.

❖ Şi totuşi, intuiţia este un lucru ciudat, ea nu poate fi nici respinsă, nici explicată.

❖ Ciudată este lumea aceasta, în care doi privesc la unul şi acelaşi lucru, dar îl văd total pe dos.

❖ Subiectele pentru romanele mele poliţiste le găsesc când spăl vasele. Aceasta este o ocupaţie atât de ridicolă, încât mă gândesc involuntar la crimă.

❖ Acolo unde este vorba de dragoste, femeile se gândesc puţin la mândrie, dacă se mai gândesc în general la asta. Mândria este ceva ce nu le dispare din limbaj, dar care nu se manifestă niciodată în fapte şi acţiuni.

❖ Faptul că un deşteptător nu a sunat, a schimbat deja multe destine omeneşti.

❖ Este obositor când un om are tot timpul dreptate.

❖ Omul trebuie să-şi facă singur viaţa cu propriile sale mâini.

❖ Un om care încearcă să-şi acopere slăbiciunea cu fraze mari şi principii nobile provoacă involuntar suspiciune.

❖ Firea omenească este peste tot aceeaşi.

❖ Totuşi, cât de minunat este totul orânduit în natură. Orice bărbat, cu o înfăţişare deloc atractivă, devine neapărat alesul unei femei.

❖ Puţină înjurătură face viaţa mai picantă.

❖ Lucru acesta nu are nicio importanţă. Iată de ce este atât de interesant.

❖ Nu ştiu o ură mai puternică decât ura unui bărbat pe care soarta l-a făcut să iubească împotriva voinţei sale.

Winston Churchill
(1874–1965)

Politician, orator, scriitor, prim-ministru al Regatului Unit al Marii Britanii.

S-a născut în Palatul Blenheim, la proprietatea familiei aristocratice Marlborough, aflată în apropiere de Woodstock (comitatul Oxfordshire), în familia lordului Randolph Churchill. Educaţia timpurie a primit-o într-una dintre cele mai vechi şcoli exclusiv pentru băieţii englezi, Harrow-School, unde a fost dat de la vârsta de 12 ani. În anul 1893, s-a înscris la Colegiul Militar Regal Sandhurst. În octombrie 1896, a plecat să facă serviciul militar în Bengaluru

(sudul Indiei), în detaşamentul de avangardă al armatei Malakand, şi a participat la înăbuşirea răscoalei paştunilor din partea de nord-vest a Indiei. În anul 1898, a fost publicată prima sa carte, Istoria forţelor armate din Malakand, care i-a adus faimă şi un onorariu serios. În calitatea sa de corespondent militar al ziarului „Morning Post", obţine un transfer în Egipt, la unitatea militară britanică ce se formase în vederea înăbuşirii revoltei din Sudan, despre care ulterior povesteşte în scrierea sa Războiul fluviului. În anul 1899, Churchill a decis să-şi propună candidatura la alegerile parlamentare. A luat cuvântul din partea partidului conservator, însă a pierdut primele alegeri. Fiind corespondent militar al ziarului „Morning post", s-a deplasat în Africa de Sud, unde, în octombrie 1899, a fost luat prizonier de către Louis Botha, care devine ulterior prim-ministrul Uniunii Sud-Africane şi prietenul apropiat al lui Churchill. După ce a fost eliberat din prizonierat, Churchill s-a stabilit temporar în SUA, unde dădea meditaţii, iar cu banii câştigaţi şi-a început cariera politică. În anul 1900, a devenit membru al parlamentului.

În primăvara anului 1908, participând la campania electorală în oraşelul scoţian Dundee, a cunoscut-o pe viitoarea sa soţie, Clementine Houzer, fiica unui ofiţer în retragere şi nepoată a contesei Early. Churchill îşi numea viaţa familială „senină şi fericită". Cuplul Churchill a avut 5 copii: un fiu, Randolf, şi patru fiice, Diana, Sara, Marygold şi Mary. În anul 1911, Churchill a devenit primul lord-amiral, comandând flota britanică în Primul Război Mondial Realizarea sa de bază în acei ani a fost formarea forţelor armate-aeriene regale în Marea Britanie. În ianuarie 1919, Winston Churchill este ministru militar şi ministru al aviaţiei; în anul 1921, ministru de colonie. În anii 20–30, activează în parlament în diverse posturi şi se ocupă cu pictura.

La 3 septembrie, peste 2 zile de la începerea celui de-al Doilea Război Mondial, prim-ministrul Chemberlen îl numeşte pe Churchill în postul pe care acesta îl ocupase şi în perioada Primului Război Mondial, ministru militar al flotei, numire care a fost primită cu încântare de către toţi englezii. La 11 mai 1940, după demisia lui Chemberlen, Winston Churchill, în vârstă de 65 de ani, devine pentru prima dată prim-ministru al Marii Britanii. În august 1941. Churchill s-a întâlnit cu Preşedintele SUA Franklin Roosevelt şi au semnat Carta Atlantică. La această alianţă s-a alăturat ulterior şi URSS. La sfârşitul războiului, relaţiile apropiate ale ţărilor aliate în coaliţia antihitleristă s-au stricat. Mai mult decât atât, lui Churchill îi aparţine termenul „cortina de fier".

La alegerile parlamentare din iulie 1945 a ieşit învingător Partidul Laburist şi guvernul lui Churchill a demisionat. În 1951, la conducere se întorc conservatorii, iar Winston Churchill, în vârstă de 77 de ani, este iarăşi numit în postul de prim-ministru. În aprilie 1953, primeşte ordinul jartierei, cea mai înaltă distincţie din Anglia, chiar din mâna reginei Elisabeta, precum şi titlul de cavaler, devenind astfel Sir Winston Churchill; în acelaşi an, primeşte Premiul Nobel pentru literatură, oferit pentru „măiestria sa remarcabilă în genurile istorice şi biografice şi pentru succesele remarcabile în arta oratorică". În aprilie 1955, Churchill, în vârstă de 80 de ani, demisionează şi se dedică picturii şi creaţiei literare. Tot atunci apare lucrarea sa în patru volume Istoria popoarelor vorbitoare de engleză.

Winston Churchill a murit la 24 ianuarie 1965, la Londra.

❖ Pe ruşi, cel mai tare îi entuziasmează puterea şi nu există nimic pentru care să simtă mai puţin respect decât spreimpotenţa militară.

❖ Englezii sunt unicul popor din lume căruia îi place când i se spune că lucrurile nu pot sta mai rău decât atât.

❖ Ruptă de adevăr, conştiinţa nu este mai mult decât o aiureală, ea merită compătimire şi nicidecum stimă.

❖ Întotdeauna verifică-ți citatele: pe ale tale, înainte de a le rosti, pe cele străine, după ce au fost rostite.

❖ Generalii se pregătesc întotdeauna pentru un război care a trecut.

❖ Cel mai mare neajuns al capitalismului este distribuirea inegală a bunurilor; cel mai mare privilegiu al socialismului este distribuirea în mod egal a sărăciei.

❖ Dacă doriți să vă atingeți scopul, nu vă străduiți să fiți delicat sau deştept. Folosiți-vă de metode brutale. Țintiți direct spre scopul propus. Întoarceți-vă şi loviți iar. Apoi loviți încă o dată cu cea mai puternică lovitură a brațului.

❖ Este mai bine să aduci noutăți decât să discuți despre ele.

❖ Pacificator este acela care hrăneşte crocodilul în speranța că va fi mâncat ultimul.

❖ Germanii, ca niciun alt popor, îmbină în sine atât calitățile unui luptător exemplar, cât şi calitățile unui rob exemplar.

❖ Responsabilitatea este prețul pe care îl plătim pentru autoritate.

❖ Distincția dintre un om de stat şi un politician constă în faptul că politicianul se bazează pe alegerile viitoare, iar omul de stat - pe generația următoare.

❖ Politica este la fel de riscantă ca şi războiul. Ba chiar mult mai periculoasă. La război eşti ucis doar o dată, iar în politică - de mai multe ori.

❖ Rușii întotdeauna au fost subestimați, dar ei pot să-şi păstreze secretele nu numai față de dușmani, dar şi față de prieteni.

❖ Englezii au întotdeauna o linie de conduită, numai că nu e dreaptă.

❖ Fanatic este acela care nu-şi poate schimba părerile şi nici subiectul.

❖ Profesorii din şcoli au o autoritate la care prim-ministrul poate doar visa.

❖ Întotdeauna sunt dispus să învăț, însă nu întotdeauna îmi place să mă învețe cineva.

Charles Robert Darwin
(1809-1884)

Naturalist englez, fondator al darwinismului.

S-a născut în Shryusberi, unde tatăl său, Robert Waring, fiu al cunoscutului poet şi om de ştiință Erasmus Darwin, se ocupa de practica clinică. Soția lui Robert Waring, Susanna, fiica celebrului ceramist Josiah Wedgwood, a murit când Charles încă nu împlinise opt ani. La nouă ani a intrat la şcoala primară, un an mai târziu a trecut la gimnaziul doctorului Beutler, având rezultate destul de mediocre la învățătură. În 1825, Darwin a intrat la Universitatea din Edinburgh, unde a studiat timp de doi ani, pregătindu-se pentru o carieră medicală, dar nu a avut succes. Drept urmare, a decis să devină preot şi a intrat la Universitatea din Cambridge;

însă şi aici şi-a absolvit studiile fără distincţii. Mult mai importante decât cartea, i-au fost întâlnirile cu naturaliştii şi vizitarea asociaţilor de savanţi. La Cambridge, el l-a cunoscut pe Thomas Huxley, un biolog cu cunoştinţe vaste şi în alte ramuri ale ştiinţei. El organiza excursii, la care a luat parte şi Darwin. Spre sfârşitul anului de şedere la Cambridge, Darwin era deja un naturalist-colector, dar nu-şi punea întrebări deosebite. Huxley l-a recomandat pe Darwin în calitate de colector căpitanului Fitzroy care făcea o călătorie în jurul lumii la bordul navei Beagle, la ordinul guvernului. Darwin a petrecut în călătorie cinci ani (1831–1836) şi a cunoscut natura în toată varietatea ei infinită. La întoarcerea în Anglia, s-a stabilit la Londra (unde s-a căsătorit, în 1839, cu Emma Wedgwood), dar starea proastă a sănătăţii l-a obligat să se retragă din oraş. În 1842, s-a mutat la moşia Break of Dawn, unde a trăit, aproape fără a părăsi localitatea, până la moartea sa. În lucrarea sa principală, Originea speciilor *prin selecţie naturală (1859), a expus principalii factori de evoluţie organică, generalizând rezultatele propriilor sale observaţiilor şi ale realizărilor biologiei din vremea sa. În 1871, a publicat cartea Antropogeneza şi selecţia sexuală, în care a încercat să demonstreze ipoteza cu privire la antropogeneza omului, „coborâtor" din maimuţă. Pe măsură ce teoria lui Darwin devenea tot mai cunoscută, iar rezultatele sale începeau să se găsească în nenumărate lucrări, ca şi în transformarea rapidă a tuturor ramurilor de biologie, Darwin a început să primească premii şi distincţii din partea asociaţiilor şi institutelor de ştiinţă. El a primit medalia de aur a Societăţii Regale din Londra, medalia prusacă „Pour le Mérite" („Pentru merit"), inaugurată de Friedrich-Wilhelm IV, pentru merite academice şi literare. I s-au oferit titlurile de doctor al Universităţilor din Bonn, Breslavle, Leiden, Cambridge, şi de membru al Academiilor din Sankt-Petersburg, Berlin, Paris.*

La 19 aprilie 1882, la vârsta de 73 ani, Darwin moare. Osemintele sale au fost mutate la abaţia Westminster şi înmormântate lângă mormântul lui Newton.

- Mustrările de conştiinţă provocate de remuşcări şi simţul datoriei reprezintă deosebirile cele mai importante dintre om şi animal.
- Cel mai înalt stadiu al culturii morale apare atunci când ne dăm seama că ne putem controla propriile gânduri.
- Dacă îmi aduc aminte cât de înverşunat mă atacau reprezentanţii bisericii, mi se pare amuzant că eu însumi aveam cândva intenţia să devin preot.
- Ignoranţa are întotdeauna mai multă certitudine decât cunoştinţe, şi numai cei ignoranţi pot afirma cu siguranţă că ştiinţele nu vor fi niciodată în stare să rezolve o problemă oarecare.
- Nu este nimic mai insuportabil decât inactivitatea.
- Niciodată nu te împrieteni cu un om pe care nu-l poţi respecta.
- Discuţiile despre slavă, onoare, plăcere şi bogăţie sunt mizerabile în comparaţie cu dragostea.
- Deosebirea cea mai puternică dintre om şi animale este sensul moral sau conştiinţa. Iar dominaţia ei se exprimă în cuvântul scurt, dar puternic şi foarte expresiv „trebuie"
- Capacitatea de a roşi este cea mai caracteristică şi cea mai omenească dintre toate caracteristicile umane.

❖ Omul care a decis să-şi piardă chiar şi o oră din timpul său, încă nu a ajuns să înţeleagă valoarea vieţii.

Charles Dickens
(1812–1870)

Unul dintre cei mai renumiţi romancieri de limba engleză, creator celebru de caractere comice şi critic social

S-a născut în Lendporte, lângă Portsmouth, în familia unui funcţionar al departamentului maritim. Charles era al doilea din opt copii. Mama l-a învăţat să citească, a mers o vreme la şcoala primară, iar de la nouă până la doisprezece ani a învăţat într-o şcoală obişnuită. În 1822, tatăl său a fost transferat la Londra. Au trăit într-o sărăcie cruntă în Camden Town. La doisprezece ani, Charles a început să lucreze pentru şase şilingi pe săptămână la o fabrica de vacs din Hangerford-Sterz the Strand La 20 februarie 1824, tatăl său a fost arestat pentru datorii şi întemniţat la închisoarea Marshalsi. Primind o mică moştenire, el şi-a achitat datoriile şi a fost eliberat. Aproape doi ani, Charles a studiat la o şcoală particulară din Wellington House.

În timp ce lucra ca funcţionar junior într-un birou de avocaţi, Charles a început să studieze stenografia, pregătindu-se pentru meseria de ziarist. Colabora la mai multe publicaţii periodice cunoscute şi a început să scrie eseuri despre viaţa din Londra. Primul dintre ele a apărut în „Monthly Magazine", în decembrie 1832. În ianuarie 1835, Dickens a fost invitat să colaboreze la publicaţia lui J. Hogarth, „Cronica de seară" La începutul primăverii aceluiaşi an, tânărul scriitor s-a logodit cu Catherine Hogarth. La 2 aprilie 1836, a fost publicată prima ediţie a Clubului Pickwick. *Cu două zile mai înainte, Charles şi Catherine s-au căsătorit şi s-au stabilit în apartamentul lui Dickens. La început, reacţiile criticii nu au fost prea încurajatoare, iar vânzările nu dădeau prea multe speranţe. Cu toate acestea, numărul de cititori creştea; spre sfârşitul publicării* Notelor post-mortem ale clubului Pickwick, *fiecare ediţie avea un tiraj de 40 000 de exemplare. Dickens a acceptat propunerea lui R. Bentley să fie şef al unei noi publicaţii lunare, „Calendarul lui Bentley" Prima ediţie a lunarului a fost lansată în ianuarie 1837, cu câteva zile înainte de naşterea primului copil al lui Dickens, Charles Jr. În ediţia din februarie, au apărut primele capitole din romanul* Oliver Twist. *Fără să fi terminat* Oliver Twist, *Dickens s-a apucat să scrie* Nicholas Nickleby, *o nouă serie de douăzeci de foiletoane pentru Chapman şi Hall Pe măsură ce prosperitatea şi faima literară creşteau, se consolida şi poziţia lui Dickens în societate. În 1837, a fost ales membru al clubului „Garrick", iar în iunie 1838, membru al celebrului club „Ateneu".*

Neînţelegerile care apăreau din când în când în relaţia cu Bentley l-au obligat pe Dickens, în februarie 1839, să renunţe la colaborare cu „Calendarul". Publică O prăvălie plină de curiozităţi *şi* Barnaby Rudge. *În ianuarie 1842, soţii Dickens au plecat cu vaporul la Boston, unde i-a întâmpinat o mulţime entuziastă, fapt care a marcat începutul unui turneu triumfal al scriitorului prin New England, la New York, Philadelphia, Washington şi mai departe, până la St-Louis.*

În 1849, Dickens s-a apucat să scrie romanul David Copperfield, *care a avut un mare succes. În 1850, a început să publice un săptămânal de două pence, „Lectură pentru acasă". La sfârşitul anului 1850, Dickens, în colaborare cu Bulwer-Lytton, a înfiinţat Uniunea pentru literatură şi artă, în ideea de a-i ajuta pe scriitorii nevoiaşi. În acest moment, Dickens avea opt copii şi încă unul urma să se nască. La sfârşitul anului 1851, scriitorul a început să lucreze asupra romanului* Bleak House. *În timpul în care s-a ocupat de teatru, Dickens s-a îndrăgostit de tânăra actriţă Ellen Ternan. În ciuda jurămintelor de fidelitate ale soţului, Katherine a părăsit domiciliul conjugal În mai 1858, după divorţ, Charles Jr. a rămas cu mama sa, iar*

ceilalți copii, cu tatăl lor. Dickens a încetat să mai editeze „Lectură pentru casă", și s-a apucat cu succes de un alt săptămânal, „Un an întreg", în care apare scrierea Nuvela despre două orașe, iar mai apoi romanul Marile speranțele. Ultimul său roman terminat a fost Prietenul nostru comun. Sănătatea scriitorului se înrăutățea. Recuperându-se puțin, Dickens a început să scrie Secretul lui Edwin Drude, dar nu a apucat să-l termine.

La 9 iunie 1870, Dickens a murit. La ceremonia închisă, ce a avut loc la 14 iunie, a fost înmormântat în Colțul poeților din Abația Westminster.

❖ În această lume, folositor este oricine care este în stare să ușureze povara altuia.

❖ Dacă doriți să recompensați onestitatea, dacă doriți să încurajați binele, să-i ajutați pe cei neglijenți, să smulgeți răul din rădăcină sau să corectați defectele, educația este singurul lucru necesar, singurul scop demn de a fi avut în vedere.

❖ Un om viu şi fără minte este mai îngrozitor decât unul mort.

❖ Dintre toate invențiile şi descoperirile în știință şi arte, dintre toate consecințele importante ale dezvoltării surprinzătoare a tehnicii, pe primul loc este tipărirea cărților...

❖ Literatura... este obligată să fie fidelă poporului, este obligată să lupte cu pasiune şi râvnă pentru progresul, prosperitatea şi fericirea lui.

❖ Minciuna directă sau evazivă, exprimată sau nu, este întotdeauna o minciună.

❖ Dragostea este cea mai interesantă şi cea mai scuzabilă dintre toate slăbiciunile umane.

❖ Viața ne este dată cu condiția indispensabilă de a o apăra cu vitejie până în ultima clipă a vieții.

❖ Ceva ce se află la înălțime nu este întotdeauna mai presus de orice, şi nu întotdeauna este josnic ceva ce ocupă o poziție joasă.

❖ Încă nu există un asemenea deal în vârful căruia să nu ajungă, în cele din urmă, perseverența.

❖ Prima regulă a afacerilor: fă pentru celălalt ceea ce ai vrea ca celălalt să facă pentru tine.

❖ Adevărul este întotdeauna curajos.

❖ Hărnicia este sufletul oricărui fel de muncă şi chezăşia prosperității.

❖ Omul trebuie să-şi respecte vocația, oricare ar fi aceasta, şi să ceară celorlalți s-o respecte, dacă această vocație este demnă de respect.

❖ Omul nu poate să se perfecționeze cu adevărat, dacă nu-i ajută şi pe alții să se perfecționeze.

❖ O viață prea bună strică adesea caracterul, la fel cum mâncarea prea abundentă strică stomacul, și în aceste cazuri, atât trupul, cât și sufletul se vindecă cu succes doar prin leacuri nu numai neplăcute, ba chiar dezgustătoare.

Benjamin Disraeli (1804– 1881)

Om de stat britanic, prim-ministru al Marii Britanii, scriitor.

S-a născut în Londra. Benjamin a fost fiul mai mare al renumitului scriitor Isaac D'Izraeli și Maria Basevi, fiica unui evreu imigrant din Italia. În 1817, după o ceartă cu comunitatea sefardă din Londra, Isaac i-a botezat pe cei patru copii ai săi. Benjamin și-a făcut studiile la Blekhite, aproape de Londra, și la Hayem Hall din Epping. La vârsta de șaptesprezece ani, Disraeli a fost trimis la o firmă de avocatura din Londra-City, dar a considerat profesia de avocat prea banală și a decis să se îmbogățească mai rapid Mai întâi, a participat fără succes la o speculație de bursă, apoi, de asemenea fără succes, a încercat, împreună cu prietenul tatălui său, editorul John Murray, să organizeze publicarea unui nou cotidian.

În 1830–1831, Disraeli a făcut o călătorie de șaisprezece luni pe Marea Mediterană și în Orientul Apropiat. După întoarcere, prietenul său, scriitorul E. Bulwer-Lytton, l-a introdus în saloanele din Londra ale doamnei Blessington și ale altor oameni de litere, și a început o viață în înalta societate. În timpul călătoriei sale pe Marea Mediterană, Disraeli a înțeles că vocația sa adevărată este politica. În 1837, a devenit membru al Parlamentului din Maidstone din partea partidului conservator. În 1841, după 11 ani de opoziție, partidul conservator a câștigat în cele din urmă puterea, dar primul-ministru, Sir Robert Peel, nu i-a oferit lui Disraeli niciun post în noul guvern. Următorii câțiva ani, Disraeli s-a îndepărtat treptat de Peel și, cu sprijinul unui mic grup de tineri, cunoscut sub numele de „Anglia tânără", a început să elaboreze o concepție proprie a partidului conservator. Cea mai bună expresie a ideilor sale și-au găsit-o în cele două renumite romane ale sale, Coningsby și Sybil. Tory a fost la putere, cu un guvern minoritar, timp de 10 luni în 1852 și timp de 18 luni în 1858–1859. Prim-ministru a fost de ambele ori lordul Derby, iar ministru al finanțelor, Benjamin Disraeli. În 1847, el a publicat romanul Tancred, după care, în activitatea sa literară, a intervenit o pauză de 23 ani.

În 1865, Derby și Disraeli au format pentru a treia oară un cabinet. La începutul lui 1868, Derby, epuizat de frecventele atacuri de gută, a demisionat, iar Disraeli a devenit prim-ministru. El a ocupat acest post pentru scurt timp. În curând, puterea a trecut aripii Whig, și, timp de șase ani, premier a fost Gladstone. În 1874, el a dizolvat Parlamentul și, pentru prima dată din 1841, alegerile le-a adus conservatorilor o majoritate în Camera Comunelor. Activitatea lui Disraeli ca prim-ministru, vreme de șase ani, a fost marcată de o serie de realizări. În 1875, ministrul Internelor, Sir Richard Cross, cu sprijinul lui Disraeli, a realizat un șir de reforme sociale importante. În vara aceluiași an, din cauza problemelor de sănătate, a fost nevoit să se retragă din Camera Comunelor și și-a luat titlul de conte de Beaconsfield.

Ultima perioadă a activității lui ca prim-ministru nu a avut succes. În alegerile din 1880, partidul conservator a suferit o înfrângere zdrobitoare, dar Disraeli și-a declarat cu îndrăzneală intenția de a-și menține poziția de lider al partidului. Tot atunci a revenit și la activitatea sa literară și a scris un ultim roman, Endymion.

Disraeli a murit la 19 aprilie 1881, iar regina Victoria personal a pus flori pe mormântul lui.

❖ Cel mai mare bine pe care îl poți face pentru celălalt nu este doar să-ți împarți cu el averea, ci și să-i descoperi propria lui bogăție.

❖ Suntem cu toţii născuţi pentru dragoste, acesta este principiul existenţei şi unicul ei scop.

❖ Toată viaţa este o alergare. Nu există un alt adevăr.

❖ Două naţiuni între care nu există nicio legătură şi nicio simpatie, care pur şi simplu nu-şi cunosc una alteia obiceiurile, gândurile şi sentimentele precum vieţuitorii de pe două planete diferite; care îşi cresc copiii în mod diferit, mănâncă hrană diferită, învaţă diferite maniere; care trăiesc după legi diferite... Bogaţii şi săracii.

❖ Acţiunile nu aduc întotdeauna fericirea; dar nu există fericire fără acţiune.

❖ Dacă nu ar fi Biserica, nimeni nu ar şti despre evrei.

❖ Dacă este profitabil să se ţină minte, nimeni nu va fi uitat.

❖ Există trei tipuri de minciuni: o minciună pur şi simplu, o minciună dezgustătoare şi statistica.

❖ Atunci când vreau să citesc o carte, o scriu.

❖ Coloniile nu încetează să fie colonii chiar şi atunci când şi-au dobândit independenţa.

❖ Măgulirea este pe placul tuturor.

❖ Situaţiile neînsemnate dau naştere oamenilor neînsemnaţi.

❖ Fleacurile îi influenţează pe oamenii mici.

❖ Mulţi sunt de părere că descendenţii noştri sunt animale de povară, gata să ia în cârcă orice sarcină.

❖ Tinereţea este înşelătoare, maturitatea este o luptă, bătrâneţea, un regret.

❖ Este nevoie de nervi de fier pentru a putea fi prietenos, în fiecare zi, cu aceeaşi persoană.

❖ Nu există un dascăl mai bun decât nefericirea.

❖ Niciodată să nu vă plângeţi şi niciodată să nu explicaţi nimănui nimic.

❖ Un precedent întăreşte principiul.

❖ Diversitatea este mama plăcerii.

❖ Cea mai mare nenorocire care l-a lovit pe om este inventarea tiparului.

❖ Comerţul liber nu este un principiu, ci un mijloc pentru atingerea unui scop.

❖ Dreptatea este adevărul în acţiune.

❖ Ora de dinaintea răsăritului de soare este cea mai întunecată.

❖ Cel de partea căruia este majoritatea este întotdeauna inventiv şi inteligent.

❖ Omul este cu adevărat măreţ atunci când este condus de pasiuni.

❖ Nu neg niciodată, nu contrazic niciodată, uneori uit.

Fiodor Mihailovici Dostoievski (1821–1881)

Mare scriitor rus.

S-a născut la Moscova. Tatăl său, Mihail Andreevici, era medic la Spitalul de săraci Mariinski din Moscova, şi a primit în 1828 un titlul de noblețe transmisibil. Mama sa a fost Maria Fiodorovna (născută Neceaeva). În familia lui Dostoievski mai erau şase copii. În mai 1837, viitorul scriitor pleacă împreună cu fratele său Mihail la Sankt-Petersburg şi intră la internatul pregătitor K.F. Kostomarov. În jurul lui Dostoievski, la şcoală, se formează un cerc literar După absolvirea şcolii (spre sfârşitul anului 1843), a fost numit locotenent-inginer de teren într-o echipă de ingineri din Sankt-Petersburg, dar deja la începutul verii anului 1844, decizând să se dedice pe deplin literaturii, a demisionat şi a fost pensionat cu gradul de locotenent. A tradus nuvela Eugénie Grandet *de Balzac. Traducerea aceasta a fost prima lucrare publicată de Dostoievski. În mai 1845, după numeroase modificări, termină romanul* Oameni sărmani, *care a avut un succes excepțional.*

Din martie–aprilie 1847, Dostoievski devine un vizitator al „zilelor de vineri" organizate de M. V. Butaşevici-Petraşevski. El participă şi la organizarea unei tipografii secrete pentru tipărirea apelurilor către țărani şi soldați. La 23 aprilie 1849 Dostoievski a fost arestat; arhiva i-a fost confiscată şi, probabil, distrusă. Dostoievski a petrecut opt luni în anchete, timp în care a dovedit curaj, ascunzând un număr cât mai mare de fapte în încercarea de a diminua vina tovarăşilor săi. La 22 decembrie 1849, Dostoievski, împreună cu alți condamnați, îşi aştepta executarea sentinței la moarte în piața Semionov. După o rezoluție a lui Nikolai I, execuția a fost comutată şi înlocuită cu 4 ani de muncă silnică, însoțită de privarea de „toate drepturile de proprietate" şi degradarea până la rangul de simplu soldat. Din ianuarie 1850 şi până în 1854, Dostoievski şi-a ispăşit pedeapsa la muncă silnică, dar a reuşit să-şi reia corespondența cu fratele său, Mihail, şi cu prietenul său, A.G. Maikov. În noiembrie 1855, Dostoievski a fost reintrodus în corpul subofițerilor, în primăvara anului 1857, i s-a redat titlul nobiliar ereditar, precum şi dreptul de semnătură. Supravegherea poliției a continuat până la 1875.

În 1857, Dostoievski s-a căsătorit cu văduva Maria Dmitrievna Isaeva. Scrie două nuvele comice „de provincie", Visul unchiului şi Satul Stepancikovo şi locuitorii lui. În decembrie 1859, s-a stabilit la Petersburg. Intensa activitate a lui Dostoievski combina munca de redactare a unor manuscrise „străine" cu publicarea propriilor articole. Apare romanul Umiliți şi obidiți; un succes imens l-a avut scrierea Amintiri din casa morților.

În iunie 1862, Dostoievski pleacă pentru prima dată în străinătate, vizitând Germania, Franța, Elveția, Italia şi Anglia. În august 1863, scriitorul efectuează o a doua călătorie în Europa. La Paris s-a întâlnit cu A.P. Suslova, cu care a avut o relație dramatică, reflectată în romanele Jucătorul, Idiotul, *precum şi în alte scrieri. În octombrie 1863 se întoarce în Rusia.*

Anul 1864 i-a pricinuit grele pierderi lui Dostoievski. La 15 aprilie, soția lui a murit de tuberculoză. Personalitatea Mariei Dmitrievna, precum şi circumstanțele dragostei lor nefericite, şi-au găsit reflectarea în multe scrieri ale lui Dostoievski (în personajele Katerinei Ivanovna din Crimă şi pedeapsă *şi Nastasiei Filipovna din* Idiotul*). La 10 iunie a murit fratele său, Mihail Dostoievski. În 1866, termenul contractului cu editorul urma să expire, fapt care l-a făcut pe Dostoievski să lucreze simultan la cele două romane* Crimă şi pedeapsă *şi* Jucătorul.

În octombrie 1866, face cunoştinţă cu stenografista Anna Snitkina, care din iarna anului 1867 devine soţia lui Dostoievski. Noul mariaj a fost mai reuşit. Până în iulie 1871, Dostoievski şi soţia lui locuiesc în străinătate (Berlin, Dresda, Baden-Baden, Geneva, Milano, Florenţa).

Între 1867–1868, Dostoievski lucrează la romanului Idiotul. *La sugestia lui Nekrasov, scriitorul publică în „Notele patriotice" noul său roman Adolescentul. În ultimii ani ai vieţii, popularitatea lui Dostoievski creşte. În 1877, a fost ales membru-corespondent al Academiei de Ştiinţe. În 1878, după moartea fiului său iubit, Alioşa, merge la sihăstria Optina, unde poartă o discuţie cu starețul Ambrozie. Scrie* Fraţii Karamazov, *ultimul roman al scriitorului, în care şi-au găsit expresie artistică multe dintre ideile sale creative.*

În noaptea dintre 25 şi 26 ianuarie 1881, Dostoievski suferă de o hemoragie în gât. La 28 ianuarie, scriitorul şi-a luat rămas-bun cu copiii, iar seara a murit. A fost înmormântat în Lavra Sf Aleksandr Nevski din Sankt-Petersburg, la 31 ianuarie 1881, la înmormântarea lui fiind prezenţi o mulţime de oameni

- Fără idei generoase, omenirea nu poate trăi.
- Fără copiii, omenirea n-ar fi putut fi atât de mult iubită.
- Fără idealuri, adică fără dorinţa unui bine concret, nu poate exista nicio realitate bună.
- Vanitatea şi îngâmfarea nu sunt un semn al sentimentului propriei demnităţi.
- Bogăţia şi grosolănia plăcerilor nasc lenea, care, la rândul ei, naşte sclavi.
- În mod ideal, conştiinţa publică trebuie să spună: să pierim noi toţi, dacă salvarea noastră depinde numai de un copil chinuit, iar acesta să nu accepte a ne salva.
- Semnul artei adevărate constă anume în faptul că arta este întotdeauna contemporană şi plină de folos.
- Veselia omului este o caracteristică importantă a lui.
- Vinul îl îndobitoceşte pe om, îl îndârjeşte şi îl face să devieze de la gândurile luminoase, îl prosteşte.
- Cea mai măreaţă şi caracteristică trăsătură a poporului nostru este simţul dreptăţii şi setea de dreptate.
- Fericirea supremă obligă sufletul.
- Principalul lucru la o persoană nu este mintea, ci ceea ce o conduce: inima, sentimentele bune, ideile progresiste.
- Umanitatea este doar un obicei, un rod al civilizaţiei. Ea poate să dispară complet.
- Să fie blestemate interesele acestea ale civilizaţiei, şi chiar însăşi civilizaţia, dacă pentru păstrarea ei este necesar să fie jupuită pielea de pe oameni.
- Un prost care a recunoscut că este un prost, nu mai e prost.

❖ Este un semn rău dacă oamenii nu mai înțeleg o ironie, o alegorie, o glumă.

❖ Dacă te îndrepți spre un scop și te oprești din drum ca să arunci cu pietre în fiecare câine care latră la tine, nu vei ajunge niciodată la destinație.

❖ Dacă doriți să cercetați un om și să-i cunoașteți sufletul, atunci nu vă preocupați de felul în care tace, vorbește sau plânge, de cum se arată îngrijorat de ideile cele mai nobile, ci uitați-vă mai bine la el când râde. Dacă un om râde sănătos este, prin urmare, un om bun.

❖ Dacă vreți, omul trebuie să fie profund nefericit, pentru ca la un moment dat să simtă fericirea. Iar dacă va fi mereu fericit, orice îl poate face profund nefericit.

❖ Sunt momente când oameni iubesc crima.

❖ Există trei tipuri de ticăloși pe lume: ticăloșii naivi, cei convinși că ticăloșia lor este cea mai înaltă noblețe, ticăloși cărora le este rușine de propria ticăloșie, dar au totuși intenția de-a o duce până la capăt, și, în cele din urmă, pur și simplu ticăloșii, ticăloșii pur sânge.

❖ Viața este plictisitoare fără un scop moral, nu merită să trăiești doar pentru a mânca, iar acest lucru îl știe și muncitorul - prin urmare, în viață trebuie să existe o ocupație morală.

❖ Ideea nemuririi este viața însăși, viața vie, formula ei finală și sursa principală de adevăr și de conștiință pentru omenire.

❖ Uneori pe câte cineva este mai profitabil să-l ai printre dușmani decât printre prieteni.

❖ Arta este o nevoie a omului la fel ca cea de a mânca și a bea. Nevoia de frumusețe și creație care o întruchipează sunt inseparabile de om și, fără acestea, omul probabil că nu ar fi vrut să trăiască în lume.

❖ Arta nu l-a părăsit niciodată pe om, a răspuns întotdeauna nevoilor și idealurilor sale, l-a ajutat întotdeauna în căutarea acestui ideal, s-a născut odată cu omul și s-a dezvoltat alături de existența sa istorică.

❖ Dacă onoarea dispare, rămâne o formă de onoare echivalentă cu moartea onoarei.

❖ Orice om își asumă responsabilitatea în fața tuturor oamenilor pentru toți și pentru toate.

❖ Care este diferența dintre un demon și un om? Mefistofel al lui Goethe zice: „Eu sunt o parte a acelei părți din întreg care vrea răul, dar face binele" Cu părere de rău, omul ar putea spune despre sine însuși exact contrariul.

❖ Cine este înclinat să-și piardă ușor respectul față de ceilalți, nu se respectă în primul rând pe sine.

❖ Cine nu iubeşte natura, acela nu-l iubeşte pe om, acela nu este un cetăţean.

❖ Cine vrea să fie de folos, poate face foarte mult bine chiar şi cu mâinile legate.

❖ Doar ticăloşii spun minciuni.

❖ Cel care se minte pe sine şi care ascultă de propria sa minciună, ajunge să nu mai distingă adevărul nici în sine însuşi, nici împrejurul său, şi, prin urmare, nu se mai respectă nici pe sine, nici pe ceilalţi.

❖ Numai prin muncă şi luptă se dobândeşte originalitatea şi stima de sine.

❖ Numai însuşindu-ne la perfecţie, pe cât e posibil, materialul iniţial, adică limba maternă, vom fi capabili să învăţăm la perfecţie, pe cât e posibil, o limbă străină, şi nu înainte.

❖ Cei mai buni oameni se cunosc prin cel mai înalt grad de dezvoltare morală şi prin cea mai mare influenţă morală.

❖ Dragostea este atât de puternică, încât ne face să renaştem.

❖ Măsura unui popor nu o dă ceea ce este el, ci aceea ce consideră acesta a fi frumos şi adevărat, ceea ce-l face să suspine.

❖ Pomana corupe şi pe cel ce o săvârşeşte, şi pe cel ce o primeşte, şi mai mult ca atât, fără să-şi atingă scopul, nu face decât să consolideze cerşitul.

❖ Este posibil să-i iubeşti pe toţi oamenii? Bineînţeles că nu, ba chiar ar fi nenatural. În iubirea abstractă faţă de toată omenirea, te iubeşti aproape întotdeauna doar pe tine însuţi.

❖ Noi nu trebuie să ne înălţăm deasupra copiilor, fiindcă suntem mai răi decât ei. Şi dacă îi învăţăm ceva pentru a-i face mai buni, ei ne fac şi pe noi mai buni prin aceea că intră în contactul cu noi.

❖ De aceea şi este dată mintea, pentru a obţine ceea ce vrei.

❖ Trebuie să iubeşti viaţa mai mult decât sensul vieţii.

❖ Nu cei mai buni sunt puternici, ci cei cinstiţi. Onoarea şi demnitatea proprie sunt cele mai puternice.

❖ Nu cere drepturile întregii omeniri, în caz contrar, vei fi primul care va chema legea în ajutor.

❖ Nu este de ajuns să determini moralitatea prin fidelitatea faţă de propriile convingeri. Trebuie să te mai şi întrebi întruna: oare sunt adevărate convingerile mele?

❖ Absurdităţile sunt prea necesare pe pământ. Lumea e clădită pe absurdităţi, şi fără ele, probabil, nimic în ea nu s-ar fi putut întâmpla.

❖ Nu se poate să iubeşti ceea ce nu ştii!

❖ Poți traversa întreaga lume cu ajutorul minciunii, dar nu te vei putea întoarce înapoi.

❖ Nu există o idee mai măreață decât aceea de a-ți sacrifica viața, apărându-ți frații și patria.

❖ Nu există în lume nimic mai greu decât sinceritatea și nimic nu este mai ușor decât lingușirea.

❖ Nu există fericire în lipsa de acțiune.

❖ Cu nicio știință nu veți construi o societate, dacă vă lipsește un material nobil, dacă vă lipsește voința vie și bună de a trăi cinstit și cu dragoste.

❖ Știința va arăta beneficiile și va dovedi că cel mai profitabil e să fii cinstit.

❖ A nu te mira de nimic este, fără doar și poate, un semn de prostie, și nu de înțelepciune.

❖ Ce să mă fac eu dacă știu că la baza tuturor virtuților omenești se află egoismul cel mai profund. Și cu cât mai virtuoasă este o situație, cu atât mai prezent este egoismul. Iubește-te pe tine însuți -este singura regulă pe care o recunosc. Viața este o tranzacție comercială.

❖ Moral este numai ceea ce corespunde simțului vostru al frumuseții și acelui ideal în care o întruchipați.

❖ Idealurile sociale civice, care nu sunt organic legate de idealuri morale, nu au existat niciodată și nici nu pot exista!

❖ El era blând cu acei cărora le făcea bine, dar mai ales cu acei cărora le făcea un bine și mai mare.

❖ Descrierea unei flori din dragoste față de natură conține mai mult simț civic decât demascarea unor șpăgari, fiindcă aici este vorba de un contact cu natura, de dragoste față de natură.

❖ Justificați, nu pedepsiți, dar numiți răul rău.

❖ Ideea principală trebuie să se afle întotdeauna mult mai sus decât posibilitatea realizării ei.

❖ Utilul se dovedește numai acel război care a fost început pentru o idee, pentru un principiu suprem, și nu din interese materiale sau pentru a jefui cu lăcomie.

❖ O manieră decentă constă în sinceritate și onestitate.

❖ Lauda este întotdeauna castă.

❖ A pătrunde în inimă. Iată o cugetare profundă, căci ce înseamnă „a pătrunde în inimă"? A insufla moralitatea, setea de moralitate.

❖ Fie ca judecătorii să-i ierte pe criminali; nenorocirea constă în faptul că criminalii înşişi vor începe să se ierte înşişi.

❖ Religia este doar o formă a moralei.

❖ Cele mai serioase probleme ale omului contemporan provin din faptul că acesta şi-a pierdut simţul cooperării conştiente cu Dumnezeu în vederea intenţiei Sale pentru omenire.

❖ Libertatea nu constă, de fapt, în abţinere, ci, mai degrabă, în stăpânire de sine.

❖ Legi libere sunt bune atunci când sunt date oamenilor care se respectă pe sine însuşi, şi, prin urmare, îşi respectă şi propria datorie, datoria de cetăţean.

❖ Puterea nu are nevoie de înjurături.

❖ Iubirea de desfătări naşte voluptate, iar voluptatea, cruzime.

❖ Societatea se zideşte pe baze morale.

❖ Conştiinţa propriei neputinţe de a face măcar ceva de folos pentru omenire, convinşi fiind de suferinţa omenirii, poate schimba în inima voastră dragostea faţă de omenire în ură faţă de ea.

❖ Contactul cu natura este ultimul cuvânt al oricărui fel de progres, ştiinţă, raţiune, bun simţ, gust şi maniere elegante.

❖ Compasiunea este forma cea mai înaltă a existenţei umane.

❖ Fericirea nu constă în fericire, ci doar în atingerea acesteia.

❖ Talentul are nevoie de simpatie şi înţelegere.

❖ Sentimentul se purifică numai atunci când este în contact cu frumuseţea cea mai înaltă, cu frumuseţea unui ideal.

❖ Doar a trăi, a trăi şi a trăi! A trăi indiferent cum - doar a trăi! Ce adevăr! Doamne, ce adevăr! Omul este un ticălos! Şi ticălos este acela care îl face ticălos pentru acest lucru.

❖ Oricine doreşte să-L vadă pe Dumnezeu Cel Viu, să-L caute nu pe bolta goală a propriei raţiuni, ci în dragostea omenească.

❖ Acela care nu-şi înţelege vocaţia, de cele mai multe ori este lipsit de respect faţă de sine.

❖ Cei cinstiţi au întotdeauna mai mulţi inamici decât cei necinstiţi.

❖ Este uimitor ce poate face o singură rază de soare cu sufletul omului!

❖ Învăţaţi şi citiţi. Citiţi cărţi serioase. Viaţa va face restul.

❖ Fantezia este o putere naturală a omului. Nesatisfăcând-o, fie o vei ucide, fie, invers, îi vei permite să se dezvolte prea mult (ceea ce este dăunător).

❖ Gândurile bune sunt preferabile unui stil excelent. Un stil este, să zicem aşa, o haină exterioară; un gând este corpul ascuns sub haine.

❖ Omul este o lume întreagă, important e ca motivul principal care-l animă să fie nobil.

❖ Omul este o fiinţă care se obişnuieşte cu orice şi, după părerea mea, aceasta este cea mai bună definiţie a omului.

❖ Omul care nu a fost copil va fi un cetăţean rău.

❖ Cu cât suntem mai naţionalişti, cu atât vom fi mai europeni.

❖ Cu ce-i veţi uni pe oameni pentru a vă atinge scopurile cetăţeneşti, dacă nu vă bazaţi pe o idee măreaţă morală?

❖ Un om cinstit trăieşte astfel încât îşi face duşmani.

❖ Ce este talentul? Talentul este abilitatea de a spune ceva sau de a te exprima bine acolo, unde mediocritatea o va face urât.

❖ Ceea ce minţii i se pare o ruşine, inimii i se pare o frumuseţe deplină.

❖ Pentru a iubi cu simplitate, trebuie să ştii cum să-ţi arăţi dragostea.

❖ Pentru a vă iubi unul pe altul, trebuie să lupţi cu tine însuţi.

❖ Pentru a acţiona cu înţelepciune, mintea nu este de ajuns.

❖ Egoiştii sunt capricioşi şi laşi în faţa unei obligaţii: ei nutresc un veşnic dezgust laş faţă de orice obligaţie.

❖ Umorul este spiritul unui sentiment profund.

❖ Nu vreau şi nu pot crede că răul este starea normală a oamenilor.

❖ Sunt vinovat faţă de el, trebuie, prin urmare, să mă răzbun pe el.

❖ Nu îmi pot închipui o situaţie în care, vreodată, să nu avem nimic de făcut.

❖ Eu chiar nu ştiu de ce viaţa este atât de scurtă. Desigur, ca să nu ne plictisească, fiindcă viaţa este, de asemenea, o operă de artă a Creatorului Însuşi sub forma finală şi impecabilă a poeziei lui Puşkin. Concizia este prima condiţie a artisticului. Dar dacă cineva nu este plictisit, aceluia i se cuvine să trăiască mai mult.

❖ Eu citesc ciudat şi lectura are un efect ciudat asupra mea. Dacă recitesc ceva ce-am citit demult, mă încordez din nou cu altă forţă, şi pătrund în toate, îmi înţeleg cu claritate capacitatea de a crea eu însumi.

❖ Nu-mi doresc o societate în care să nu pot săvârşi răul, ci una în care să pot săvârşi orice rău, dar să nu vreau eu însumi să-l săvârşesc.

Alexander Dumas-tatăl (1802–1870)

Scriitor, dramaturg şi ziarist francez, ale cărui romane de aventuri l-au făcut unul dintre cei mai citiţi autori francezi din lume. Tatăl lui Alexandre Dumas, Thomas-Alexandre, era fiul marchizului Davy de la Pailleterie şi al unei sclave de culoare, Marie-Césette Dumas. Thomas-Alexandre s-a certat însă cu tatăl său şi a decis să se numească, în memoria mamei sale, „Dumas". A fost general în armata republicană franceză.

Familia avea o bună reputaţie şi relaţii aristocratice care l-au ajutat pe tânărul de douăzeci de ani, Alexander, să se angajeze la un oficiu din Palatul Regal din Paris, în slujba ducelui de Orléans. El a început să scrie articole pentru reviste şi piese de teatru. Prima sa piesă, Henry III şi curtea lui, a fost un mare succes, ca şi a doua piesă, Christina, Dumas începând astfel să-şi câştige existenţa din scris. În 1835 a fost publicat primul său roman istoric, Isabella de Bavaria. De atunci, ziarele au publicat în foileton numeroasele sale romane istorice de aventuri: trilogia Cei trei muschetari, După douăzeci de ani, Vicontele de Bragelonne*; trilogia despre Henric de Navarra* Regina Margot, Doamna de Monsoreau, Cei patruzeci şi cinci.

În 1840, s-a căsătorit cu actriţa Ida Ferriere, însă îşi păstrează numeroasele legături extraconjugale, având trei copii nelegitimi (unul dintre aceşti copii a devenit şi el un scriitor şi dramaturg de succes). Dumas câştiga o mulţime de bani, dar îi cheltuia mereu pe un stil de viaţă luxos şi pe femei. A editat o revistă şi a creat un teatru propriu, eşuând în ambele. După lovitura de stat din 1851, a fugit, din cauza creditorilor, la Bruxelles. A petrecut doi ani în Rusia (1858–1859), iar timp de trei ani a participat la lupta pentru unificarea Italiei.

În 2002, cenuşa lui Dumas a fost transferată la Pantheon. Lucrările sale au fost traduse în mai multe limbi şi au servit drept material pentru un număr mare de dramatizări şi ecranizări.

- Pe toţi îi iubesc aşa cum ne porunceşte Domnul să iubim pe aproapele nostru - cu dragoste creştină; dar pe câţiva îi urăsc din toată inima.
- Toată înţelepciunea omenească constă în două cuvinte: a aştepta şi a spera!
- Nu prea mulţi pot fi prieteni.
- Să aştepţi este imposibil doar atunci când nu faci nimic.
- Femeia este sacră; femeia pe care o iubeşti este de două ori mai sacră.
- Oamenii ocupaţi nu au timp să se uite la femei.
- Oricât de frumos ar vorbi un om, ţineţi minte: când vorbeşte prea mult, va spune în cele din urmă o prostie.
- Când îmbătrâneşti, te gândeşti tot mai des la tinereţea ta.
- Cine poate crea ceva măreţ, va crea şi ceva mic.
- Cine simte voinţa de a lupta, acela nu pierde timpul degeaba şi răspunde imediat sorţii lovitură pentru lovitură.
- Cel mai uşor sunt de realizat acele vise, care nu sunt puse la îndoială.
- Dragostea fără respect nu merge departe şi nu se înalţă sus: este ca un înger cu o singură aripă.

❖ Oamenii sunt întotdeauna astfel: gata să lovească cu un topor în vanitatea aproapelui, dar când propria lor vanitate este înțepată cu un ac, îi apucă țipatul.

❖ Oamenii care niciodată nu te întreabă nimic sunt cei mai buni mângâietori.

❖ Tinerețea este un mare dezavantaj pentru cineva care nu mai este tânăr.

❖ Nădejdea este medicul cel mai bun dintre toți pe care îi cunosc.

❖ Aceluia care este îndrăgostit pentru prima dată nu-i puteți cere să tacă. Prima iubire este însoțită de o astfel de bucurie vijelioasă, încât are nevoie de exprimare, în caz contrar, ea îl va sufoca pe cel îndrăgostit.

❖ Furia este un semn de slăbiciune.

❖ Supunerea în fața unei forțe superioare nu este niciodată o manifestare a laşității.

❖ Niciodată nu trebuie să fii o excepție. Dacă trăieşti printre nebuni, trebuie şi tu să înveți să fii nebun.

❖ Nu vă temeți de rivalii morți, ci de duşmanii vii!

❖ Strigoii apar numai în fața acelora care trebuie să-i vadă.

❖ Gelozia este un semn de dragoste.

❖ Rareori se întâmplă ca lucrul pe care ți-l dorești cu ardoare să nu fie păzit de cineva cu aceeaşi ardoare.

❖ De o amantă te poți despărți, dar soția, la naiba, este altceva: de ea eşti legat pentru totdeauna – indiferent dacă vă aflați în apropiere sau la distanță unul de altul.

❖ Zgârcenia usucă sufletul.

❖ Cei slabi cu duhul privesc întotdeauna totul printr-un voal de doliu.

❖ Un sfat este mai mult decât un serviciu.

❖ O pasiune orbeşte şi mințile cele mai cumpătate.

❖ Fericirea în singurătate nu este o fericire deplină.

❖ Aşa este: tinerețea se bucură, bătrânețea mustră.

❖ Acela care se răzbună, regretă uneori; cine iartă, aceluia nu-i pare niciodată rău.

❖ Casele, ca şi oamenii, au sufletul lor şi chipul lor care reflectă esența interioară.

❖ Cu cât mai înalt, în ceruri, zboară un vultur puternic, cu atât mai îndelung trebuie să se odihnească pe pământ.

Albert Einstein
(1879–1955)

Fizician-teoretician proeminent, unul dintre fondatorii fizicii contemporane, a elaborat teoria relativității.

S-a născut în oraşul german Ulm, în familia cu venituri modeste a lui Hermann şi Pauline Einstein. A frecventat şcoala primară catolică din München (ulterior, crezând în existența lui Dumnezeu, nu a separat religia creştină de cea iudaică). Băiatul a crescut retras şi nesociabil şi fără rezultate deosebite la învățătură. De la vârsta de 6 ani, la insistența mamei sale, a început să învețe să cânte la vioară. Pasiunea lui Einstein pentru muzică s-a păstrat pe parcursul întregii sale vieți.

După ruinarea definitivă a tatălui său, întreaga familie se mută din München la Pavia, în apropiere de Milano. În toamna anului 1895, Albert Einstein a plecat în Elveția pentru a da examenul de admitere la Şcoala Superioară Tehnică din Zürich. A avut rezultate excelente la examenul de matematică, dar a ratat examenele la botanică şi la limba franceză. A făcut cunoştință cu studenta sârboaică Mileva Marić, născută în Ungaria, care îi devine soție.

După absolvirea Şcolii Politehnice, Einstein obține diploma de profesor de matematică şi fizică. În anul 1901, a primit cetățenia elvețiană, însă până în primăvara anului 1902 nu a putut găsi un loc de muncă stabil Deşi în anii 1900–1902, Einstein a fost urmărit de sărăcie, el a continuat să studieze fizica. În anul 1901, Analele fizicii din Berlin au publicat primul său articol, Consecințele teoriei capilarității, *dedicat analizei forțelor de atracție dintre atomii lichidelor pe baza teoriei capilarității. Din iulie 1902 până în octombrie 1909, Einstein a lucrat la oficiul de patente, ocupându-se mai ales de patentarea invențiilor care aveau legătură cu electromagnetismul Caracterul muncii sale i-a permis să-şi dedice timpul liber cercetărilor în domeniul fizicii teoretice.*

La 6 ianuarie 1903, Einstein s-a căsătorit cu Mileva Marić, în vârstă de 27 de ani. Influența Milevei Marić asupra matematicianului şi asupra lucrărilor soțului său nu se cunoaşte. Cu toate acestea, căsnicia lor a fost mai degrabă o unire intelectuală şi însuşi Albert Einstein o numea pe soția sa „o ființă egală mie, la fel de puternică şi de independentă ca şi mine".

Încă din anul 1904, „Analele fizicii" au primit de la Albert Einstein un şir de articole dedicate cercetării problemelor mecanicii statice şi fizicii moleculare. Ele au fost publicate în anul 1905, deschizând aşa-numitul „An al minunilor", atunci când patru articole ale lui Einstein au încheiat revoluția fizicii teoretice, marcând începuturile teoriei relativității. Între anii 1909 şi 1913, predă la Şcoala Politehnică din Zürich, iar între anii 1914 şi 1933, este profesor la Universitatea din Berlin şi director al Institutului de fizică. În anul 1915, a terminat fundamentarea teoriei relativității sau teoria relativistă a gravitației, a determinat legătura dintre spațiu, timp şi materie. A dedus ecuația care descrie câmpul gravitațional În anul 1921, Einstein a devenit laureat al Premiului Nobel şi membru al multor academii de ştiințe.

După venirea naziştilor la putere, în anul 1933, fizicianul a fost expus persecuțiilor şi a părăsit pentru totdeauna Germania, stabilindu-se în SUA, unde a primit postul de profesor de fizică la Institutul, fondat de curând, de Cercetări Fundamentale din Princeton, statul New-Jersey. La Princeton, el şi-a continuat lucrul asupra cercetării problemei cosmogoniei şi a formării teoriei unice a câmpului, în dorința de a unifica teoria gravității cu electromagnetismul În SUA, Einstein a devenit imediat unul dintre cei mai vestiți şi respectați oameni din țară, a obținut reputația de savant genial al istoriei omenirii, şi, de asemenea, imaginea „profesorului distrat".

Albert Einstein s-a stins din viață la 18 aprilie 1955, la Princeton, din cauza anevrismului aortic. Osemintele sale au fost arse în crematoriul Ewing-Simteri, iar cenuşa împrăştiată în vânt.

❖ Dumnezeu este o vertebrată gazoasă.

❖ Este o mare greşeală să crezi că sentimentul datoriei şi constrângerea pot contribui la aflarea bucuriei de a privi şi de a căuta.

❖ Telegraful fără fir poate fi înţeles uşor. Un telegraf obişnuit este asemenea unei pisici foarte lungi: o trageţi de coadă la New-York şi ea miaună în Los-Angeles. Telegraful fără fir este acelaşi lucru, însă fără pisică.

❖ În fizică, s-a întâmplat deseori ca succesul substanţial să fie obţinut prin expunerea unei analogii între evenimente ce nu aveau nicio legătură între ele.

❖ Imaginaţia este mai importantă decât cunoştinţele.

❖ Totul trebuie să fie descris cât mai simplu posibil, dar nu mai simplu decât e posibil.

❖ În ştiinţă, toate ideile s-au născut dintr-un conflict dramatic între realitate şi încercările noastre de a o înţelege.

❖ Toţi cunosc încă din copilărie că una sau alta sunt imposibile. Întotdeauna, însă, se găseşte câte un ignorant care nu ştie acest lucru. Tocmai acesta şi face câte o descoperire.

❖ Cel mai important lucru în viaţa omului este ce gândeşte şi cum gândeşte acesta, şi nu ce face sau simte.

❖ Dumnezeu nu se joacă în zaruri.

❖ Gravitaţia nu poate fi responsabilă pentru acei pe care iubirea îi doboară la pământ.

❖ Pentru noi, fizicienii convinşi, distincţia între trecut, prezent şi viitor nu este mai mult decât o iluzie, deşi se manifestă foarte obsedant.

❖ Dacă nu vei păcătui împotriva raţiunii, nu se poate, în general, să ajungi la ceva.

❖ Dacă teoria relativităţii este confirmată, atunci germanul va spune: eu sunt german, iar francezul: eu sunt cetăţean al lumii; dacă, însă, teoria îmi va fi respinsă, francezii mă vor declara german, iar germanii, evreu.

❖ Dacă m-am dedicat ştiinţei, ghidându-mă nu numai după motive pur externe, cum ar fi câştigarea banilor sau satisfacerea propriei ambiţii, şi nu pentru că (cel puţin, nu numai din acest motiv) aş considera-o un fel de sport, o gimnastică a minţii, care îmi oferă plăcere, atunci o întrebare trebuie să mă reprezinte ca susţinător al interesului arzător al ştiinţei: ce scop trebuie şi oare să-mi aşeze dinainte ştiinţa căreia m-am devotat? Cât sunt de adevărate rezultatele sale de azi? Ce este în ele atât de semnificativ şi ce depinde de dezvoltarea ei întâmplătoare?

❖ Există doar două lucruri infinite: Universul şi prostia. Deşi, cu privire la Univers nu sunt prea sigur.

❖ Singurul lucru care mă deranjează în studiu este educaţia mea.

❖ Viaţa fiecărui om în parte are sens numai dacă aceasta îl ajută să facă viaţa altor oameni mai frumoasă şi mai bună. Viaţa este sacră, adică, o valoare supremă căreia îi sunt supuse toate celelalte valori.

❖ Niciun scop nu poate fi într-atât de mare încât să justifice mijloace nevrednice depuse pentru realizarea lui.

❖ Legile matematice care au ceva legătură cu lumea reală nu sunt de încredere; iar legile matematice de încredere nu au nicio legătură cu lumea reală.

❖ Uneori plătim mai mult pentru ceea ce primim gratis.

❖ Bunul simţ este o colecţie de prejudecăţi dobândite până la vârsta de optsprezece ani.

❖ Nu dorim doar să aflăm cum este orânduită natura (şi cum apar fenomenele naturale), ci, pentru a ne atinge scopul, probabil, utopic şi îndrăzneţ în aparenţă, - trebuie să aflăm de ce natura este tocmai aşa, şi nu altfel. În acest lucru oamenii de ştiinţă îşi găsesc cea mai mare satisfacţie.

❖ Matematicianul este capabil de câte ceva, însă, nu de ceea ce se doreşte să se obţină de la el la un moment dat.

❖ Matematica este cea mai desăvârşită modalitate de a te duce singur de nas.

❖ Dificultăţile noastre matematice nu-l deranjează pe Dumnezeu. El integrează empiric.

❖ Nu diviniza intelectul. El are muşchi puternici, dar nu şi chip.

❖ Nu există nicio îndoială că în mecanica cuantică există un sâmbure important de adevăr... Deşi eu nu cred că mecanica cuantică este punctul de plecare pentru găsirea bazei [teoretice viitoare], la fel cum nu este posibil ca pornind de la termodinamică... să ajungi la elementele de bază ale mecanicii.

❖ Teoria nu poate fi demonstrată prin experimente, oricât de multe ar fi acestea; însă este suficient un singur experiment pentru ca aceasta să fie infirmată.

❖ Nicio problemă nu poate fi rezolvată la acelaşi nivel la care aceasta a luat fiinţă.

❖ Nu tot ce este de valoare poate fi apreciat, şi nu tot ce este apreciat are valoare.

❖ Nu aş recomanda să formaţi o echipă de inventatori, pentru că este dificil să identifici un inventator adevărat; consider că dintr-o astfel de încercare poate rezulta o societate de trântori care fug de muncă.

❖ În faţa lui Dumnezeu toţi suntem la fel de înţelepţi; sau la fel de proşti.

❖ O profesie practică este, în general, o salvare pentru oameni ca mine: cariera academică obligă un tânăr să ofere o producție științifică neîncetată și doar naturile puternice pot să se opună tentației de a face o analiză superficială.

❖ Realitatea este în mare măsură o iluzie, deși foarte insistentă.

❖ De când s-au apucat matematicienii de teoria relativității, eu unul n-o mai înțeleg.

❖ Cel mai de neconceput lucru din lume este că lumea poate fi înțeleasă.

❖ Cel mai dificil și de neînțeles lucru din lume este impozitul pe venit.

❖ Secretul creativității stă în capacitatea de a-ți ascunde sursele.

❖ Forța spiritului nu poate înlocui finețea degetelor.

❖ Există o oportunitate uimitoare de a ne însuși matematica, fără să înțelegem esența ei.

❖ Doar cei care întreprind tentative absurde pot obține imposibilul.

❖ Omul este o parte dintr-un întreg, o parte limitată în timp și spațiu, din întregul pe care îl numim Univers. El se simte pe sine, împreună cu gândurile sale și sentimentele sale, ca ceva separat de întreaga lume, fapt care reprezintă o iluzie, o minciună optică. Această iluzie a devenit pentru noi o închisoare, limitându-ne la lumea dorințelor proprii și la atașamentul față de un cerc strâmt de oameni dragi nouă. Sarcina noastră este să ne eliberăm din această închisoare, extinzându-ne domeniul spre orice ființă vie, până la întreaga lume, în toată splendoarea sa. Nimeni nu este capabil să ducă o astfel de sarcină până la capăt, însă însăși încercările de a atinge acest scop fac parte din eliberarea și fundamentarea încrederii interioare.

❖ Omul poate găsi sensul vieții, indiferent cât de scurtă și periculoasă ar fi aceasta, doar dedicându-se societății.

❖ Omul începe să trăiască doar atunci când reușește să se depășească pe sine.

❖ Niciodată nu mă gândesc la viitor. El vine destul de repede.

Ralph Waldo Emerson
(1803–1882)

Scriitor și filozof american.

S-a născut la Boston (statul Massachusetts). Și-a început activitatea ca preot liberal tipic în Noua Anglie, însă în anul 1832, odată cu nașterea „credinței în suflet" și-a părăsit parohia. Și-a câștigat existența ținând conferințe, iar către anul 1850 a devenit cunoscut în întreaga lume. S-a căsătorit în 1835 și s-a stabilit în orașul Concord, Massachusetts, deși geografia peregrinărilor sale lectorale includea Canada, California, Anglia și Franța. Pe baza prelegerilor

mai vechi a editat o serie de volume: Eseuri, Reprezentanții omenirii, Trăsături englezești, Filozofia moravurilor. Între anii 1846 și 1867, i-au fost editate cărți de poezie. Unele poeme, ca Brama, Zilele, Furtuna de zăpadă și Imnul pentru Concord, fac parte din clasica literaturii americane. Emerson a decedat la Concord, la 27 aprilie 1882.

❖ Conversația este o artă în care o persoană trebuie să concureze cu toată omenirea.

❖ Zeul canibalilor este un canibal, zeul cruciaților este un cruciat, iar zeul comercianților este un comerciant.

❖ Cea mai mare parte a bărbaților și cea mai mare parte a femeilor au câte un soț mai mult decât ar trebui.

❖ Să fii măreț înseamnă să fii înțeles greșit.

❖ În cele din urmă, iubirea nu este altceva decât o reflectare a demnității personale a oamenilor.

❖ În tinerețe suntem reformatori, la bătrânețe, conservatori. Conservatorul caută bunăstarea, reformatorul, dreptatea și adevărul.

❖ În extravaganță există o speranță, în mediocritate - niciuna.

❖ În această lume, fiecare om nu este atât creator, cât prevestitor. Oamenii poartă în sine profeția viitorului.

❖ De fapt, nu există nicio istorie; există doar biografii.

❖ Importantă este nu izolarea locului, ci independența spiritului. Poeții care au locuit în zonele urbane au rămas oricum niște pustnici.

❖ Faptele mărețe arată că universul aparține fiecărui om care locuiește în el.

❖ Oamenii remarcabili sunt mai însemnați prin amplitudinea și vastitatea vederilor lor, decât prin originalitate.

❖ Cea mai mare onoare pe care o poți face adevărului este aceea de a te lăsa condus de el.

❖ Credința constă în recunoașterea argumentelor sufletului; necredința constă în negarea lor.

❖ Influența ideilor este proporțională. În calitate de obiecte ale științei, ele sunt disponibile doar unora. Însă toți oamenii pot să se înalțe datorită evlaviei sau pasiunii lor. Și niciun om nu se atinge de aceste naturi divine, fără a trebui să devină într-o oarecare măsură, divin. Asemeni unui suflet nou, ele reînnoiesc organismul. Noi devenim din punct de vedere fizic mai mobili și mai strălucitori; plutim în aer; viața încetează să fie grea și ni se pare că nu va mai fi niciodată astfel. Nimănui nu-i este frică în prezența lor clară și luminoasă de bătrânețe, sau de nenorocire, sau de moarte, pentru că, aflat printre ele, omul este dus departe dincolo de limitele celor schimbătoare. În timp ce ne uităm la natura goală a Justiției

şi Adevărului, ne familiarizăm cu diferenţa dintre absolut şi convenţional sau relativ. Noi cunoaştem absolutul. Existăm parcă pentru prima oară, devenim nemuritori, pentru că înţelegem că timpul şi spaţiul sunt esenţa relaţiilor materiale; că ele nu au nicio afinitate cu perceperea adevărului sau voinţei virtuoase.

❖ În orice creaţie a geniului, ne recunoaştem propriile gânduri respinse.

❖ Toate celelalte plăceri nu valorează cât suferinţa din dragoste.

❖ Toţi oratorii buni au început ca nişte oratori slabi.

❖ Fă întotdeauna ceea ce-ţi este frică să faci.

❖ Fiecare perete este o uşă.

❖ Tu vei putea avea grijă de secretul tău mai bine ca oricine altcineva.

❖ Eroul nu este mai curajos decât un om obişnuit, dar îşi păstrează curajul cu cinci minute mai mult.

❖ Anii ne învaţă multe lucruri din ceea ce zilele nu ştiu.

❖ Chiar dacă oaspeţii mei de seară nu se uită la ceas, ar trebui să poată citi pe chipul meu cât e ceasul.

❖ Banii costă uneori prea scump.

❖ Nu întotdeauna copiii eroului sunt eroi; şi e şi mai puţin probabil că vor fi eroi nepoţii acestuia.

❖ Pentru ca prietenia să fie mare e nevoie de o singură condiţie: aceea de a te putea descurca şi fără ea.

❖ Virtuţile societăţii sunt viciile sfântului.

❖ Oamenii virtuoşi îşi extrag puterea chiar şi din slăbiciuni şi defecte.

❖ Bunătatea nu trebuie să fie lipsită de fermitate, fiindcă, astfel, nu se poate numi bunătate. Când este propovăduită dragostea plină de multe scâncete şi lacrimi, în contrapondere trebuie să învăţăm să urâm.

❖ Îmi este prieten acela cu care pot fi sincer. În prezenţa sa, eu pot gândi cu voce tare.

❖ Recompensa principală pentru virtute este virtutea însăşi; unica modalitate de a avea un prieten e să fii tu unul.

❖ Dacă stelele ar apărea pe cer doar o dată la o mie de ani, cum ar fi mai crezut oamenii şi cum s-ar mai fi închinat!

❖ Dacă copilul a devenit brusc ascultător, mama se sperie foarte tare: nu cumva e pe moarte?

❖ Dacă vei scrie o carte mai bine decât vecinul tău, sau vei citi o predică mai bună, sau vei face o capcană pentru şoareci mai bună, lumea va continua să vină la casa ta, chiar dacă vei locui într-o pădure deasă.

❖ Dacă vrei să fii iubit, învaţă simţul măsurii.

❖ Dacă omul caută frumuseţea nu pentru că credinţa îi cere acest lucru şi dragostea, ci de dragul plăcerii, el se degradează ca om.

❖ Există oameni care sunt prea buni pentru a-i strica lăudându-i.

❖ Cei care trăiesc pentru ziua de mâine par nişte egoişti în ochii celor ce trăiesc doar pentru ziua de azi.

❖ Viaţa este eternitatea în miniatură.

❖ Viaţa nu este atât de scurtă, încât să nu avem timp pentru politeţe.

❖ Viaţa este formată din ceea ce gândeşte omul pe parcursul zilei.

❖ Să trăieşti pentru alţii este uşor; aşa trăieşte fiecare.

❖ Cunoştinţele există pentru a fi răspândite.

❖ Invenţiile dau naştere altor invenţii.

❖ Arta e o amantă geloasă.

❖ Semnul adevărat al civilizaţiei nu este nivelul bogăţiei şi al educaţiei, nu este mărimea oraşelor, nu este abundenţa recoltei, ci chipul omului educat de ţara sa.

❖ Istoria este un pamflet împotriva tuturor partidelor.

❖ Orice carte este un citat; fiecare casă este un citat din toate pădurile, minele şi carierele; şi fiecare om este un citat din toţi strămoşii săi.

❖ Orice carte arsă luminează lumea.

❖ Orice rău în faţa căruia nu cedăm este o binecuvântare.

❖ Orice personaj devine, în cele din urmă, plictisitor.

❖ Orice sfânt este sceptic măcar o dată pe zi.

❖ Orice persoană este pentru cineva un erou şi un oracol.

❖ O pictură nu trebuie să fie prea picturală.

❖ Când ochii spun un lucru, iar limba altul, un om experimentat se încrede mai mult în cei dintâi.

❖ Când Natura vrea să creeze ceva, dă naştere unui geniu.

❖ Când aluneci pe o gheaţă subţire, toată scăparea stă în viteză.

❖ Cultura şi eleganţa exterioară sunt lucruri cu totul diferite.

❖ Fumatul ne permite să credem că facem ceva în timp ce nu facem nimic.

❖ Preferații patriei sunt cei pe care îi numim sufletul de om, – aceştia sunt oamenii lipsiți de un egoism ruşinos: oriunde s-ar afla, ei nu simt disconfort şi îi ajută pe toți ceilalți să nu-l simtă.

❖ Iubirea este trecătoare şi se încheie cu o căsătorie.

❖ Iubirea este reflectarea de către alții a respectului față de sine.

❖ Oamenii trebuie să fie percepuți în doze nu foarte mari.

❖ Oamenii văd doar ceea ce sunt gata să vadă.

❖ Oamenii care doresc să insufle groaza, arată astfel cât sunt de laşi.

❖ Oamenii care au peste patruzeci de ani nu au dreptul să judece cărțile scrise într-un spirit nou.

❖ Oamenii care au caracter – iată ce este conştiința societății...

❖ Nu mă tulbură viciile noastre, recunosc, însă, că-mi este ruşine de virtuțile noastre.

❖ Un om înțelept trece întotdeauna de partea celor care îl atacă. El este mult mai interesat decât ei să găsească în el un punct slab.

❖ Muzica ne provoacă să gândim elocvent.

❖ Muzica arată omului acele posibilități de splendoare care se află în sufletul lui.

❖ Noi ne asemuim mai mult cu contemporanii, decât cu strămoşii noştri.

❖ Ne înfuriem la temperaturi diferite.

❖ În viață găsim doar acele lucruri cu care contribuim noi înşine.

❖ Nu-l iertăm până la capăt pe cel care oferă. Mâna care ne hrăneşte poate fi muşcată.

❖ Primim cu plăcere tot ceea ce ni se oferă din dragoste, doar că e ca şi cum ai primi un cadou de la tine însuți; dar respingem cadoul celuia care se consideră îndreptățit să fie virtuos.

❖ Noi dorim să avem o viață lungă, însă, în cele din urmă, însemnătate are doar profunzimea vieții şi clipele sale mărețe. Să măsurăm, aşadar, timpul cu o măsură duhovnicească!

❖ Suntem mai deştepți decât ni se pare.

❖ Gândul este o floare, cuvântul este un ovar, iar fapta, un făt.

❖ Ca să nimereşti ținta, trebuie să ținteşti mai sus de ea.

❖ Ştiința nu ştie cu ce-i este datoare fanteziei.

❖ Nu-ți flata binefăcătorii.

❖ Nu este nimic mai simplu decât măreția; într-adevăr, a fi simplu înseamnă a fi măreț.

❖ Niciodată să nu citeşti o carte care nu are încă un an.

❖ Nimeni nu a atins încă măreția urmărind regulile de şcoală.

❖ Nimeni nu spune adevărul şi nu trăieşte neprihănit nici măcar două minute.

❖ Nimic măreț nu s-a realizat încă fără entuziasm.

❖ Nimic nu se iartă cu mai puțină plăcere ca diferența de opinii.

❖ Influența morală a naturii asupra omului se măsoară prin adevărul pe care ea i l-a descoperit.

❖ Moralitatea este îndreptarea voinței spre obiective comune, universale. Este imoral acela are acționează din interes propriu. Este moral acela al cărui scop poate deveni scop al tuturor ființelor raționale.

❖ Societatea este un spital pentru cei bolnavi incurabil.

❖ Să explici şi să justifici acțiunile din trecut o poți face doar prin săvârşirea altora noi.

❖ Un geniu adevărat poate fi cunoscut prin faptul că toți proştii urzesc la apariția acestuia un complot împotriva lui.

❖ Atâta timp cât omul îşi rămâne devotat, toți sunt de partea lui: guvernul, societatea, ba chiar soarele, luna şi stele.

❖ Pe locul al doilea, după autorul unei maxime bune, se află acela care l-a citat primul.

❖ După prânz, fiecare devine conservator.

❖ Va veni ziua când ne vom convinge că în ceea ce e mai personal stă ceea ce e mai universal.

❖ Semnul unei educații bune constă în a vorbi despre cele mai mărețe lucruri cu cele mai simple cuvinte.

❖ Natura este un nor mereu schimbător; fără să rămână niciodată la fel, ea rămâne mereu ea însăşi.

❖ Natura nu tolerează inexactitățile şi nu iartă greşelile.

❖ Natura este creată pentru ca, în complicitate cu spiritul, să ne emancipeze.

❖ Natura nu poate fi surprinsă neîngrijită şi dezgolită pe jumătate: ea este întotdeauna minunată.

❖ Agață-ți carul de o stea.

❖ Motivul ce îndeamnă un suflet sensibil să fugă de societate stă în dorința de a câștiga societatea.

❖ Trecutul are menirea de a ne servi, dar îl putem stăpâni doar cu condiția supunerii prezentului.

❖ Bucuria spiritului este semnul puterii sale.

❖ Oricare dintre noi este, măcar o dată în viață, un bun vorbitor.

❖ Religiile pe care le numim false au fost cândva adevărate.

❖ Religia unei epoci este distracția literară a epocii următoare.

❖ Discursurile spartanilor, stoicilor, eroilor, sfinților şi zeilor au fost scurte şi precise.

❖ Cel mai înalt adevăr poate părea mâine, în lumina unei idei noi, banal.

❖ Cel mai măreț om din istorie a fost şi cel mai sărac.

❖ Secretul succesului în societate este simplu: e nevoie de căldură, e nevoie de o predispoziție către ceilalți.

❖ Secretul unei educații de succes stă în respectarea elevului.

❖ Câtă bunătate este în om, atâta este şi viață în el.

❖ Oamenii slabi cred în noroc, cei puternici, în cauză şi efect.

❖ O asemănare prea mare cu viața este ucigătoare pentru artă.

❖ Capacitatea de a vedea miraculosul în obişnuit este semnul invariabil al înțelepciunii.

❖ Poezia trebuie să fie formată din versuri care, fiecare în parte, trebuie să fie o poezie în sine.

❖ Lumea existentă nu este o fantezie. Nu se poate să o tratezi, nepedepsit, ca pe o fantezie.

❖ Ceea ce e creat în artă de mâna omului, nu poate fi niciodată mai presus de inspirația inimii.

❖ Ceea ce am învățat în şcoli şi universități nu este educație, ci doar o cale de a obține o educație.

❖ Ceea ce la alții numim păcat, numim, în ce ne priveşte, experiență de viață.

❖ Numai poezia mă face mai curat şi mai curajos.

❖ Acela care este capabil să creeze opere de artă, nu are nevoia să le colecționeze.

❖ Omenirea, la fel ca fiecare om în parte, se îmbolnăveşte, cu vârsta, de diverse boli.

❖ Bunele maniere este ceea ce îi permite deşteptului să se ţină la distanţă de prost.

❖ Bunele maniere constau în sacrificii mici.

❖ Chiar dacă am străbate lumea întreagă în căutarea frumosului, nu-l vom găsi, dacă nu l-am luat cu noi.

❖ Valoarea unui principiu se stabileşte prin numărul de fapte pe care le explică.

❖ Cu cât îşi susţinea mai apăsat cinstea, cu atât mai atent am numărat lingurile.

❖ Cu cât un om se gândeşte sau ştie mai puţine despre demnitatea sa proprie, cu atât ne este el mai pe plac.

❖ Ce este o buruiană? O plantă al cărei merit nu a fost încă descoperit.

❖ Eu plătesc profesorului, dar pe fiul meu îl învaţă colegii săi de clasă.

Lion Feuchtwanger
(1884–1958)

Romancier şi dramaturg german.

S-a născut într-o familie înstărită de evrei religioşi. A făcut studii cu profil umanist în gimnaziu, apoi la Universităţile din München şi Berlin. A studiat filologia germană, filozofia şi limba sanscrită.

Activitatea sa literară începe cu anul 1901: cartea Singuraticii, *care cuprinde două povestiri, cercetări filozofice, recenzii teatrale.*

Între anii 1905 şi 1907, a scris două volume de Drame mici *şi romanul* Dumnezeul din argilă. *În anul 1914, Feuchtwanger a fost chemat pe front, însă a fost curând demobilizat din cauza stării sănătăţii. Scriitorul şi-a exprimat poziţia împotriva războiului în poeziile* Cântecele celor căzuţi, *în piesele* Prizonierii de război *şi* Pacea. *În anii de război, a muncit mult asupra piesei* Warren Hastings *şi asupra schiţelor romanului* Evreul Süss. *În noiembrie 1918, este martorul revoluţiei din Bavaria. Toate încercările prin care a trecut le-a reflectat în romanul dramatic* Anul 1918. *În anul 1922, în colaborare cu Berthold Brecht, publică piesa* Edward al II-lea. *Al treilea roman al lui Feuchtwanger este* Ducesa slută.

Feuchtwanger a fost şi un scriitor de povestiri talentat. În anul 1930, la Berlin, a fost publicată prima antologie de povestiri ale scriitorului, Cămaşa albastră din Iataka. *Mai târziu. au fost editate şi alte povestiri (*Povestirile despre fiziologul Doctorul B, Devotatul Peter, Pariul *ş.a.). Romanele care formau trilogia* Sala de aşteptare (Succesul, Familia Onnengeim. Izgonirea) *sunt unificate de o tematică antifascistă.*

După venirea la putere a fasciştilor, în 1933, Feuchtwanger, la fel ca mulţi alţi oameni de cultură şi artă, a fost lipsit de cetăţenie, i s-a confiscat averea, biblioteca i-a fost arsă, iar pe capul său a fost pusă o recompensă de 10 000 de mărci. Scriitorul a fugit în Franţa. Între anii 1932 şi 1942, îşi publică trilogia Iosif (Războiul evreilor, Fiii, Va veni o zi), *eroul principal fiind un istoric şi scriitor din Roma antică, Iosif Flavi. Romanul* Falsul Nero *(1936), despre evenimentele epocii apropiate, reprezintă actualitatea consumată istoric.*

La Moscova a fost format cel de-al doilea centru de emigraţie pentru germani. Feuchtwanger a aflat despre Rusia din cărţile scriitorilor ruşi. Maxim Gorki, după mărturia lui Feuchtwanger

însuşi, a avut o influenţă deosebită asupra lui. Scriitorul a mers pentru prima dată în URSS în anul 1929, şi a revenit în 1936. În URSS, Feuchtwanger a scris schiţa Moscova (1937).

Din anul 1939, Feuchtwanger a locuit în oraşul Sanari-sur-Mer din Franţa, stabilindu-se ulterior în SUA, în suburbia Pacific-Polisades, din Los Angeles. În anul 1943, a fost publicat romanul său Fraţii Launtenzak (în manuscris Făcătorul de minuni), urmat de o serie de romane antifasciste. Romanul Simona este dedicat celui de-Al Doilea Război Mondial şi a fost publicat un an mai târziu. După război, scriitorul s-a manifestat exclusiv în genul istoric. La aniversarea a 125-a de la moartea pictorului spaniol Goya, Feuchtwanger a scris romanul Goya sau Anevoiosul drum al cunoaşterii (1951). Romanul Balada spaniolă (sau Evreica din Toledo) este dedicat evenimentelor din secolului al XII-lea, din perioada cruciadelor.

Feuchtwanger a murit în 1958, la Los-Angeles.

❖ Dacă vom vorbi tot timpul despre pace, acest lucru va duce mai degrabă la război decât dacă am vorbi tot timpul de război.

❖ O dorinţă nu este mai puţin dulce decât realizarea ei.

❖ Viaţa, oricât ai blestema-o, merită totuşi trăită.

❖ Cine ia asupră-şi multe lucruri, acela aşteaptă, pe bună dreptate, multe lucruri şi de la alţii.

❖ Cine nu are prejudecăţi, trebuie să se aştepte la a nu fi înţeles.

❖ Nu există o crimă mai mare decât un război inutil.

❖ De la sublim la ridicol e doar un pas, dar de la ridicol la sublim nu se poate ajunge în niciun fel.

❖ O pace modestă e mai bună decât nişte victorii fastuoase.

❖ Suferinţa îl face mai puternic doar pe cel puternic, iar pe cel slab îl face şi mai slab.

❖ Omul are nevoie de doi ani pentru a învăţa să vorbească şi de şaizeci pentru a învăţa să-şi ţină gura închisă.

Gustave Flaubert
(1821–1880)

Scriitor francez, considerat adesea drept creator al romanului contemporan.

S-a născut la Rouen, în familia unui medic. Din anul 1823 şi până în anul 1840, Flaubert a studiat la Colegiul Regal din Rouen, unde nu a obţinut rezultate deosebite, dar i s-a trezit interesul faţă de istorie şi dragostea de literatură. În şcoală îl cunoaşte pe viitorul poet Louis Bouilhet, care i-a fost prieten devotat pe parcursul întregii sale vieţi.

În anul 1840, Flaubert este trimis la Paris să studieze dreptul După trei ani de studii, el nu şi-a putut susţine examenele. În anul 1843, medicii au descoperit că Flaubert suferea de o boală de nervi asemănătoare epilepsiei şi i-au prescris un mod de viaţă cu puţină mişcare. După moartea tatălui său, s-a reîntors la moşia Croissy de lângă Rouen, având grijă de mama sa şi ocupându-se de literatură. Din fericire, el avea o stare materială care l-a ferit de nevoia de a-şi câştiga existenţa.

Unul dintre primele sale romane publicate, Doamna Bovary, este o operă renumită în literatură, un punct crucial în dezvoltarea romanului contemporan. Flaubert lucra asupra fiecărei propoziții în căutarea vestitului „cuvânt potrivit". Tema de bază în Doamna Bovary este conflictul dintre iluzie și realitate, dintre viața iluzorie și viața reală. Pentru exprimarea acestei teme, Flaubert nu folosește elanul unei personalități nobile, ci fanteziile jalnice ale unei femei burgheze obișnuite. Romanul a fost publicat pentru prima dată în revista „Revue de Paris", în anul 1856, însă redactorul și autorul au fost dați în judecată din cauza ofensei aduse moravurilor sociale. După proces, Flaubert a fost achitat.

Al doilea său roman, Salammbo, a apărut ca rezultat al călătoriei întreprinse de autor în Africa, în 1858, și al serioaselor studii istorice și arheologice. Al treilea roman, Educația sentimentală, este un portret obiectiv al generației pierdute. Scrierea Ispitirea Sfântului Anton, începută și abandonată, se datorează tabloului lui Pieter Bruegel cel Bătrân, pe care Flaubert l-a văzut la Genova în 1845.

Următorii 8 ani din viața sa, Flaubert i-a dedicat creației romanului său de suflet, Bouvard și Pecuchet, care a rămas nefinisat. Una dintre cele mai mari creații ale lui Flaubert, care continuă să provoace un interes sporit, sunt Scrisorile. În ultimii ani de viață, Flaubert a fost urmărit doar de nenorociri: moartea prietenului său, Louis Bouilhet, în 1869, ocuparea moșiei sale de armata inamicului invadator, în timpul războiului franco-prusac, și dificultățile financiare. El nu s-a bucurat de un succes comercial din publicarea cărților sale, care au trezit, încă o perioadă îndelungată, aversiunile criticilor.

Flaubert a murit la Croissy, la 8 mai 1880.

- Viitorul ne neliniștește, însă trecutul ne ține în loc. Iată de ce prezentul ne scapă din vedere.
- Să fii prost, egoist și să ai o sănătate bună – sunt cele trei condiții necesare pentru a fi fericit. În cazul în care prima condiție lipsește, celelalte sunt inutile.
- Progresul la care putem spera e să facem ca oamenii să fie un pic mai puțin răi.
- Totul se uzează, chiar și durerea.
- Tot ce este frumos este moral.
- Orice suflet se judecă după vastitatea aspirațiilor sale.
- Demnitatea principală a unui scriitor este faptul că știe ce nu trebuie să scrie.
- Femeile nu prea au încredere în bărbați în general și au prea mare încredere în bărbații concreți.
- Când îmbătrânești, obiceiurile devin niște tirani.
- Cândva se considera că doar din trestia de zahăr se obține zahăr, însă acum el este extras aproape din orice. Același lucru va fi și cu poezia: o vom scoate din orice, pentru că ea este pretutindeni și în toate. Nu există vreun atom de materie care să nu conțină poezie.
- Îmi place să iubesc, îmi place să urăsc.

❖ Ne-am pierdut credința până și în vicii.

❖ Perseverența ne ușurează soarta.

❖ Nu putem trăi din inspirație. Pegasus merge adesea la pas, și nu la galop. Talentul constă în a-l face să-și potrivească mersul cu al tău.

❖ Singurătatea nu poate fi umplută cu amintiri, acestea doar o agravează.

❖ Poezia este un mod special de a percepe lumea exterioară, un organ special care cerne materialul și îl transfigurează fără a-l schimba.

❖ Să te pocăiești e bine, dar să nu faci răul este și mai bine.

❖ Subiectul nu se alege. În asta și constă secretul capodoperei, că subiectul este o reflectare a temperamentului scriitorului.

❖ Ceea ce este greșit înțeles se încearcă de multe ori să se explice cu ajutorul unor cuvinte pe care nu le înțelegem.

❖ Ceea ce este bine scris nu ne plictisește niciodată. Stilul este viața însăși, el este sângele gândirii.

❖ Precizia gândului garantează precizia expresiilor.

❖ Forma și conținutul sunt două categorii ce nu există niciodată separat una de alta.

❖ Maestrul trebuie să fie prezent în creația sa, la fel cum Dumnezeu este prezent în Univers: invizibil, și pretutindeni.

❖ Cu cât umanitatea va progresa mai mult, cu atât mai științifică va deveni arta.

❖ Ca să ai talent, trebuie să fii sigur că-l poți stăpâni.

❖ Aș muri de râs de cum un om îl judecă pe altul, dacă această privelițe nu mi-ar provoca milă.

Pavel Aleksandrovici Florenski
(1882–1937)

Filozof și teolog rus.

S-a născut la 9 ianuarie 1882, în localitatea Evlah, în partea de vest a actualului Azerbaidjan. Tatăl său era preot rus, iar mama sa era originară dintr-un vestit neam armean. Florenski și-a descoperit foarte devreme înclinația sa deosebită pentru matematică și, după ce a absolvit gimnaziul din Tiflis, s-a înscris la Facultatea de Matematică a Universității din Moscova. După absolvirea universității, s-a înscris la Academia de Teologie din Moscova. În acești ani, împreună cu Ern, Sventițki și O. Brihnicev au format „Uniunea luptei creștine".

Încă din anii studenției, era interesat de filozofie, religie, artă și folclor. A participat la mișcarea simbolistă, unde s-a împrietenit cu Andrei Belîi, și primele sale creații devin articolele în jurnalele simboliste „Novîi Puti" (Calea nouă) și „Vesî" (Balanța). În perioada de studii la Academia de Teologie, intenționează să scrie o lucrare capitală, din care se naște viitoarea

sa carte Stâlpul şi temelia adevărului, cea mai mare parte a căreia a finisat-o la absolvirea Academiei. În anul 1908, devine profesor de filozofie, iar în anul 1911, este uns preot; în anul 1912 este redactor al revistei Academiei „Bogoslovski vestnik". Textul în întregime al cărţii sale Stâlpul şi temelia adevărului apare în anul 1924.

În anul 1918, Academia de Teologie se transferă la Moscova, fiind ulterior închisă. În anul 1921, se închide şi biserica Sergheev Posad, unde Florenski slujea ca preot. Între anii 1916 şi 1925, Florenski scrie un şir de lucrări filozofico-religioase, inclusiv Schiţele filozofiei cultului (1918), Iconostasul *(1922) şi lucrează la propriile memorii. Pe lângă aceasta, se reîntoarce la ocupaţiile sale legate de fizică şi matematică, lucrând şi în domeniul tehnicii şi al studiului materialelor. În anul 1921, lucrează în sistemul „Glavenergo", luând parte la înfiinţarea planului GOERLO, iar în anul 1924, editează o mare monografie despre dialecticieni. O altă tendinţă în creaţia sa în această perioadă este studiul artelor şi activitatea de muzeograf Totodată, Florenski lucrează în Comisia de protejare a monumentelor de artă şi a Lavrei Sfintei Treimi, fiind secretarul ştiinţific; scrie un şir de lucrări despre arta rusă veche.*

În vara anului 1928, este deportat la Nijnii Novgorod, şi, datorită demersurilor lui E.T Peşkova este readus din exil La începutul anilor 30, împotriva sa se dezlănţuie o campanie în presa sovietică, cu articole cu caracter denunţător. La 26 februarie 1933, este arestat şi peste 5 luni (la 26 iulie), este condamnat la 10 ani de închisoare. Din anul 1934, Florenski este ţinut în lagărul de la Solovki. La 25 noiembrie 1937, a fost condamnat la pedeapsa cu moartea şi împuşcat la 8 decembrie 1937.

❖ Priveşte cu atenţie fenomenul şi vei vedea că acesta este pojghiţa altui fenomen mai profund.

❖ Dialectica nu este nici începutul, nici sfârşitul; în fond, ea este un mijloc, o cale.

❖ Cultura este acea frânghie pe care o poţi arunca aceluia care se îneacă şi cu care poţi să-ţi sugrumi vecinul. Dezvoltarea culturii cauzează beneficii atât în bine cât şi în rău.

❖ Creşte blândeţea – creşte şi cruzimea, creşte altruismul – creşte şi egoismul. Nu se întâmplă însă ca odată cu creşterea bunătăţii să scadă răul; ci, mai degrabă, la fel ca în evoluţia energiei electrice: fiecare apariţie de energie electrică pozitivă merge în paralel cu cea negativă. De aceea, lupta între bine şi rău nu dispare, ci din contra se agravează: ea nu poate să se sfârşească şi se pare că nu se va sfârşi niciodată.

❖ Însăşi aparenţa miracolului este deja miraculoasă.

❖ De trei ori mai criminală este o civilizaţia rapace, care nu cunoaşte nici compătimire, nici dragoste pentru o creatură, dar care caută doar să profite de acea creatură, fiind condusă nu de dorinţa de a ajuta natura să-şi arate cultura sa ascunsă, ci de forme externe şi în scopuri externe, insistente, violente şi condiţionate.

❖ Filozofia este mare şi valoroasă nu în sine, ci în calitate de deget arătător spre Hristos şi spre o viaţă întru Hristos.

❖ Omul face parte din lume, dar un om este la fel de complex ca şi lumea. Lumea face parte din om, dar lumea este la fel de complexă ca şi oamenii.

sa carte Stâlpul şi temelia adevărului, cea mai mare parte a căreia a finisat-o la absolvirea Academiei. În anul 1908, devine profesor de filozofie, iar în anul 1911, este uns preot; în anul 1912 este redactor al revistei Academiei, „Bogoslovski vestnik". Textul în întregime al cărţii sale Stâlpul şi temelia adevărului apare în anul 1924.

În anul 1918, Academia de Teologie se transferă la Moscova, fiind ulterior închisă. În anul 1921, se închide şi biserica Sergheev Posad, unde Florenski slujea ca preot. Între anii 1916 şi 1925, Florenski scrie un şir de lucrări filozofico-religioase, inclusiv Schiţele filozofiei cultului (1918), Iconostasul *(1922) şi lucrează la propriile memorii. Pe lângă aceasta, se reîntoarce la ocupaţiile sale legate de fizică şi matematică, lucrând şi în domeniul tehnicii şi al studiului materialelor. În anul 1921, lucrează în sistemul „Glavenergo", luând parte la înfiinţarea planului GOERLO, iar în anul 1924, editează o mare monografie despre dialecticieni. O altă tendinţă în creaţia sa în această perioadă este studiul artelor şi activitatea de muzeograf Totodată, Florenski lucrează în Comisia de protejare a monumentelor de artă şi a Lavrei Sfintei Treimi, fiind secretarul ştiinţific; scrie un şir de lucrări despre arta rusă veche.*

În vara anului 1928, este deportat la Nijnii Novgorod, şi, datorită demersurilor lui E.T. Peşkova este readus din exil. La începutul anilor 30, împotriva sa se dezlănţuie o campanie în presa sovietică, cu articole cu caracter denunţător. La 26 februarie 1933, este arestat şi peste 5 luni (la 26 iulie), este condamnat la 10 ani de închisoare. Din anul 1934, Florenski este ţinut în lagărul de la Solovki. La 25 noiembrie 1937, a fost condamnat la pedeapsa cu moartea şi împuşcat la 8 decembrie 1937.

- Priveşte cu atenţie fenomenul şi vei vedea că acesta este pojghiţa altui fenomen mai profund.
- Dialectica nu este nici începutul, nici sfârşitul; în fond, ea este un mijloc, o cale.
- Cultura este acea frânghie pe care o poţi arunca aceluia care se îneacă şi cu care poţi să-ţi sugrumi vecinul. Dezvoltarea culturii cauzează beneficii atât în bine cât şi în rău.
- Creşte blândeţea - creşte şi cruzimea, creşte altruismul - creşte şi egoismul. Nu se întâmplă însă ca odată cu creşterea bunătăţii să scadă răul; ci, mai degrabă, la fel ca în evoluţia energiei electrice: fiecare apariţie de energie electrică pozitivă merge în paralel cu cea negativă. De aceea, lupta între bine şi rău nu dispare, ci din contra se agravează: ea nu poate să se sfârşească şi se pare că nu se va sfârşi niciodată.
- Însăşi aparenţa miracolului este deja miraculoasă.
- De trei ori mai criminală este o civilizaţia rapace, care nu cunoaşte nici compătimire, nici dragoste pentru o creatură, dar care caută doar să profite de acea creatură, fiind condusă nu de dorinţa de a ajuta natura să-şi arate cultura sa ascunsă, ci de forme externe şi în scopuri externe, insistente, violente şi condiţionate.
- Filozofia este mare şi valoroasă nu în sine, ci în calitate de deget arătător spre Hristos şi spre o viaţă întru Hristos.
- Omul face parte din lume, dar un om este la fel de complex ca şi lumea. Lumea face parte din om, dar lumea este la fel de complexă ca şi oamenii.

❖ Omul este o infinitate.

❖ Omul este o sumă a lumii, un rezumat prescurtat; lumea este dezvăluirea omului, o proiecție a sa.

❖ Am învățat să fiu blând atunci când am aflat că viața fiecăruia dintre noi, şi a popoarelor, şi a umanității există doar prin voința binelui, aşa că nu trebuie să ne facem griji de nimic în afară de problemele de astăzi.

Anatole France (Jacques Anatole François Thibault) (1844–1924)

Critic, romancier şi poet francez.

S-a născut la Paris, în familia unui librar erudit. Activitatea literară nu şi-a început-o foarte devreme: avea deja 35 de ani când i-a fost publicată prima culegere de nuvele. France a dedicat anilor săi de copilărie romanele autobiografice Cartea prietenului meu *şi* Micuțul Pierre.

Prima sa antologie Poeme aurite *şi drama în versuri* Nunta din Corint *îl arătau drept un poet de viitor. Popularitatea lui France ca prozator al generației sale a început să crească odată cu publicarea romanului* Crima lui Sylvestre Bonnard. *În anul 1891, a apărut scrierea* Thais, *apoi* Birtul, La Regina Pédauque *şi* Părerile lui Jérôme Coignard, *care au oferit niște exemple minunate de satiră a societății franceze din secolul al XVIII-lea. În* Crinul roşu, *primul roman al lui France, este descrisă istoria unei iubiri furtunoase la Florența; Grădina lui Epicur conține reflecțiile lui France despre fericire. După ce a fost ales în Academia Franceză, France a început să publice ciclul* Istoria contemporană, *format din patru romane:* Ulmul din parc, Manechinul de nuiele, Inelul de ametist *şi* Domnul Berjere în Paris. *Scriitorul înfățişează cu o agerime vicleană atât societatea din Paris cât şi pe cea din provincie. În nuvela* Afacerea Crainquebille, *care apoi este prelucrată în piesa* Crainquebille, *este înfățişată parodia unui proces. Alegoria satirică în spiritul lui Swift,* Insula pinguinilor, *înfățişează istoria formării poporului francez. În* Ioana d'Arc, *France a încercat să desprindă faptele legendare de realitatea vieții. Romanul* Zeilor le e sete *e dedicat Revoluției Franceze. Cartea* Spre timpuri mai bune *este plină de spirit patriotic, dar încă din 1916, France îşi exprimase poziția de condamnare a războiului. În scrierea* Viața literară, *compusă din patru volume, France s-a dovedit a fi un critic ager şi rafinat. France a susținut revoluția bolşevică din anul 1917. La începutul anilor 20, era unul dintre simpatizanții Partidului Comunist francez, apărut de curând*

Pe parcursul mai multor ani, France a frecventat, în calitate de „momeală principală", salonul literar al prietenei sale apropiate „Doamna Arman de Caillavet", iar casa sa din Paris („Vila Seid") s-a transformat într-un loc de pelerinaj pentru scriitorii tineri, atât pentru cei francezi cât şi pentru cei străini. În 1921, primeşte Premiul Nobel pentru literatură.

Spiritul rafinat al lui France aminteşte de ironia lui Voltaire, de care îl apropie multe alte lucruri. În concepțiile sale filozofice, el a realizat şi a popularizat ideile lui R. Renan.

France a murit la Tours, la 13 octombrie 1924.

❖ Neputința Domnului este infinită.

❖ Dumnezeu ne îndeplineşte adesea dorințele pentru a ne pedepsi.

❖ Viitorul este ascuns chiar şi acelora care îl împlinesc.

❖ În cele din urmă, prejudecățile vechi sunt mai puțin dăunătoare decât cele noi: fiind învechite, ele s-au atenuat şi au devenit aproape inofensive.

❖ În dragoste, bărbații au nevoie de forme şi culori ; bărbații au nevoie de imagini. Pe când femeile - numai de senzații. Ele iubesc mai bine decât noi: sunt oarbe. Dacă ar fi avut ele ochi, cum şi-ar fi putut explica alegerea?

❖ În orice stat bine orânduit, bogăția este un lucru sacru, într-un stat democratic însă, ea este unicul lucru sacru.

❖ În bezna ce ne înconjoară, savantul se loveşte cu fruntea de perete, în vreme ce ignorantul stă liniştit în mijlocul odăii.

❖ Cugetătorii grosolani şi mediocri primesc de pe urma lecturii doar o plăcere palidă neînsemnată. Teatrul, dimpotrivă, ilustrează totul, fără a lăsa nimic imaginației: iată de ce el satisface pe deplin majoritatea.

❖ Democrația guvernează rău, în schimb o face puțin.

❖ Femeile virtuoase îmbătrânesc mai repede.

❖ Dacă miracolele ar exista, ele ar înceta să mai fie miracole: un miracol este un miracol doar pentru că nu se întâmplă în realitate.

❖ Femeia este sinceră, atunci când nu minte fără motiv.

❖ Femeia trebuie să aleagă: cu un bărbat pe care îl iubesc şi alte femei, nu va fi niciodată liniştită, cu un bărbat pe care nu-l iubesc şi alte femei, nu va fi niciodată fericită.

❖ Jurnalismul este religia societăților moderne, iar acesta este un progres. Pastorii nu sunt obligați să creadă, şi turma la fel.

❖ Legea, care întruchipează în sine ideea sublimă a egalității în drepturi, interzice în mod egal tuturor oamenilor, atât celor bogați, cât şi celor săraci, să doarmă sub un pod şi să fure pâine.

❖ Jocul este un zeu. El are adepții şi sfinții săi, care îl iubesc pentru faptul că este cum este, şi nu pentru ceea ce promite, adorându-l, în timp ce el îi atacă. Dacă jocul îi fură prea crud, aceştia nu învinuiesc jocul, ci pe sine înşişi.

❖ Ironia - ultima etapă a dezamăgirii.

❖ Iubirea adevărată trăieşte prin dorință şi se alimentează prin minciună. Iubim cu adevărat doar ceea ce nu ştim.

❖ Fiecare dintre noi, prin punctul său de vedere, este centrul de creație a lumii. Aceasta este o iluzie universală. Nici unul dintre măturătorii de stradă nu este scutit de această iluzie. Ea i se impune acestuia prin propri săi ochi, care, privind la bolta cerească de deasupra capului, îl plasează exact în centrul cerului şi al pământului.

❖ Este mai bine să înțelegem puțin, decât să înțelegem greşit.

❖ Noi îi numim sceptici pe cei cărora le sunt străine iluziile noastre, fără a ne pune întrebarea dacă nu au oare şi ei iluziile proprii.

❖ Ştiinţa este impecabilă, dar oamenii de ştiinţă greşesc adesea.

❖ Nu daţi nimănui cărţile dumneavoastră, altfel nu le veţi mai vedea niciodată. În biblioteca mea au rămas doar acele cărţi pe care le-am luat de la alţii ca să le citesc.

❖ Trebuie să ne iertăm nouă înşine multe pentru a învăţa să iertăm şi altora multe.

❖ Ei se pocăiesc, dar nu hulesc.

❖ Unui poet, senator şi unui cizmar le este la fel de greu să admită că nu ei sunt scopul ultim al universului şi înţelesul tuturor lucrurilor.

❖ Argumentele rezonabile nu au convins încă pe nimeni.

❖ Mai devreme sau mai târziu, curiozitatea devine un păcat, motiv pentru care diavolul este întotdeauna de partea oamenilor de ştiinţă.

❖ Realitatea ne ajută ca împreună cu păcatul să creăm o bucăţică de ideal.

❖ Gelozia, o slăbiciune pentru un bărbat, e pentru o femeie o putere care îi trezeşte ingeniozitatea. Ea inspiră femeii nu atât ură, cât curaj.

❖ Timiditatea este cel mai mare păcat împotriva dragostei.

❖ Întâmplarea este pseudonimul lui Dumnezeu, atunci când el nu vrea să semneze cu numele său propriu.

❖ Este mai uşor să creezi lumea decât s-o înţelegi.

❖ Mediocrităţile care nu ştiu ce să facă cu viaţa lor, visează la încă una, care să dureze o veşnicie.

❖ Persoanele în vârstă îşi menţin opiniile cu prea mare consecvenţă. Iată de ce nativii Insulelor Fiji îşi omoară părinţii atunci când aceştia îmbătrânesc. Astfel, ei facilitează mersul evoluţiei, în timp ce noi îl inhibăm prin crearea Academiilor.

❖ Fiii cred în virtutea mamelor lor. Şi fiicele - însă mai puţin.

❖ Doar săracii plătesc în numerar, şi nu pentru că sunt virtuoşi, ci pentru că li se refuză creditele.

❖ Doar un cetăţean liber are patrie; sclavul, iobagul, supuşi unui despot, au doar ţară natală.

❖ Surprinzător nu este faptul că cerul plin de stele este atât de vast, ci că omul l-a măsurat.

❖ Să mori înseamnă să comiţi o faptă ale căror consecinţe sunt incalculabile.

❖ Oamenii de ştiinţă sunt poporul cel mai lipsit de curiozitate. Niciodată nu trebuie să-l întrebi pe un om de ştiinţă despre mistere ale universului, care nu sunt expuse în vitrina sa. Pe el, acestea nu-l interesează.

❖ Un căpşor drăguţ? Asta e la fel cu a judeca vinul după dopul sticlei.

❖ Creştinismul a făcut mult pentru iubire, declarând-o un păcat.

❖ Omului îi este caracteristic să gândească raţional şi să acţioneze ilogic.

Erich Fromm
(1900–1980)

Sociolog, psiholog american de origine germană.

S-a născut la Frankfurt pe Main, în familia unui comerciant de vin, strămoşii căruia au fost rabini vreme de câteva generaţii.

După absolvirea gimnaziului, a devenit unul dintre organizatorii „Societăţii de învăţământ a poporului evreu", membrii căruia se ocupau intens de istoria religiei evreieşti, de comentarii asupra cărţilor iudaice teologice; tot acolo se predau evreilor lecţii de istorie. În anul 1919, Fromm s-a înscris la Universitatea din Heidelberg, unde i-a avut ca profesori pe Max Weber, Karl Jaspers, H. Rickert. Fromm dedica mult timp pasiunilor sale: studierea textelor din Talmud şi a Cabalei, pe care le combina cu ideile iluminismului european cu instrucţiuni ideale, şi cu creaţia lui Goethe. În anul 1922, Fromm a absolvit Universitatea cu titlul de doctor în filozofie, iar pasiunea sa anterioară pentru iudaism s-a transformat în pasiune pentru psihanaliză, ceea ce l-a făcut să se dezică de cercul îngust al valorilor anterioare. În anii 20, a suferit o puternică influenţă din partea concepţiilor lui Freud şi K. Marx, sintezele cărora le considera baza teoriei sale umaniste despre om şi cultură. În acelaşi timp, Fromm a studiat budismul şi i s-a dedicat cu o pasiune profundă. Din anul 1930 şi până în anul 1939, a desfăşurat o activitate ştiinţifică la Institutul de Cercetări Sociale din Frankfurt.

Odată cu venirea la putere a naziştilor, Fromm a emigrat în SUA, unde a scris cărţi de psihologie social-analitică, lucrări care l-au făcut vestit în întreaga lume, fiind recunoscut drept fondator al acestui domeniu al ştiinţei, domeniu care a elaborat o întreagă concepţie asupra personalităţii omului. Fromm a imaginat un proiect utopic de construire a unei societăţi armonioase şi sănătoase prin intermediul unui arsenal întreg de mijloace şi metode de terapie socială. Aceste idei le-a expus în multele cărţi, dintre care cele mai importante se consideră a fi Frica de libertate, Basme, mituri şi vise, Societatea sănătoasă, Arta de a iubi, Anatomia distrugerii oamenilor, Sufletul uman, Să ai sau să fii.

Din anul 1969 şi până în 1980, a locuit la Locarno (în Elveţia), unde a lucrat până la moarte.

❖ Principala sarcină a vieţii omului este să-şi dea viaţă lui însuşi, să devină ceea ce este în chip potenţial. Rodul cel mai important al eforturilor sale este propria personalitate.

❖ Etica umanistă înţelege prin „bine" confirmarea vieţii, descoperirea şi dezvoltarea potenţialului uman, iar prin „virtute" – responsabilitatea pentru propria existenţă.

❖ Pentru om, totul este important, cu excepţia vieţii sale şi a ştiinţei de a trăi. El trăieşte aproape pentru orice, mai puţin pentru sine însuşi.

❖ Dacă o persoană poate trăi fără constrângere, nu în chip mecanic, ci spontan, atunci el este conştient de sine ca personalitate creatoare activă şi înţelege că viaţa are doar un singur sens - viaţa însăşi.

❖ Sarcina omului este aceea de a extinde spaţiul propriului destin, de a consolida ceea ce contribuie la viaţă, în contradicţie cu ceea ce duce la moarte. Vorbind despre viaţă şi moarte, am în vedere nu starea biologică, ci modalităţile de viaţă, relaţia sa mutuală cu lumea.

❖ Ideea că omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu duce nu numai la ideea egalităţii dintre Dumnezeu şi om, ba chiar şi la ideea de independenţă faţă de Dumnezeu; din ea derivă şi acea convingere centrală pentru umanism că în fiecare persoană este conţinută întreaga umanitate.

❖ Istoria omenirii începe cu acţiunea de nesupunere, care este, în acelaşi timp, începutul eliberării sale şi al dezvoltării intelectuale.

❖ Scopul final al istoriei este să răscumpere tragedia existenţei oamenilor care au fost sortiţi să moară, fără să-şi realizeze esenţa naturilor lor.

❖ Soarta nefericită a mai multor persoane este consecinţa unei alegeri neîntemeiate. Ei nu sunt nici vii, nici morţi. Viaţa le este o povară şi o activitate inutilă, iar acţiunile sunt doar mijloacele de protecţie împotriva chinului existenţei în împărăţia umbrelor.

❖ Conştientizarea singurătăţii şi izolării sale, a neajutorării în faţa forţelor naturii şi a societăţii îi transformă existenţa izolată într-o închisoare intolerabilă. Experienţa sa de detaşare este alarmantă; mai mult decât atât, aceasta este sursa oricărei îngrijorări. Să fii desprins înseamnă să fii tăiat, fără nicio posibilitate de a utiliza forţele umane. Prin urmare, aceasta înseamnă să fii neputincios, incapabil să influenţezi în chip activ lucrurile şi oamenii; asta înseamnă că lumea mă poate invada, iar eu nu sunt în stare să reacţionez.

❖ Conceptul de „a fi viu" este un concept nu static, ci dinamic. Existenţa este acelaşi lucru cu descoperirea forţele specifice ale organismului. Actualizarea forţelor potenţiale este proprietatea înnăscută a tuturor organismelor. De aceea, descoperirea potenţialelor umane, conform legilor naturii sale, ar trebui să fie considerată drept scop al vieţii umane.

❖ Din momentul în care copilul vine în această lume, el îşi dă seama că este singur, că reprezintă o esenţă separată de toate celelalte. Această izolare de lume îl covârşeşte pe cel puternic şi deseori îl ameninţă şi este mai periculoasă decât existenţa individuală, fiindcă duce la apariţia unui sentiment de neputinţă şi de îngrijorare.

❖ Progresul psihologiei nu constă în a separa aşa-zisa sferă „naturală" de aşa-zisa sferă „spirituală" şi de a concentra atenţia asupra celei dintâi, ci în a reveni la tradiţia sublimă a eticii umaniste, care consideră omul în integritatea sa corporal-spirituală, crezând că scopul omului este acela de a fi el însuşi, cu condiţia de a-şi atinge scopul - să fie om pentru sine însuşi.

❖ Să distrugi viaţa înseamnă, de asemenea, să ieşi dincolo de limitele sale.

❖ Nu putem înțelege personalitatea umană dacă nu examinăm omul în integritatea sa, inclusiv necesitatea de a găsi răspunsul la întrebarea privitoare la sensul existenței sale aflarea normelor în acord cu care trebuie să trăiască.

❖ Cred în libertate, în dreptul omului de a fi el însuşi, de a se apăra şi rezista tuturor celor care încearcă să-l împiedice să fie el însuşi. Libertatea, însă, este ceva mai mult decât lipsa de oprimare. Aceasta nu este doar „liber de...", ci „liber de a...", şi anume libertatea de a deveni independenți.

❖ Cred că alegerea fundamentală a omului este alegerea între viață şi moarte. Fiecare acțiune presupune această alegere.

❖ Sunt convins că nimeni nu-şi poate „salva" aproapele, făcând o alegere pentru el. Tot ce ar putea face o persoană în ajutorul alteia este să-i pună dinainte, cu sinceritate şi cu dragoste, însă fără sentimentalism şi iluzii, existența unei alternative.

John Galsworthy
(1867–1933)

Romancier şi dramaturg englez.

S-a născut în Kingston-Hill (Surrey). A studiat la Şcoala Harrow şi la New College de la Universitatea din Oxford. În 1889 a obținut o licență în drept şi a fost admis în avocatură. A petrecut câțiva ani în călătorii, a practicat avocatura. La 28 de ani, a început să scrie; prima sa carte, În cele patru vânturi, a fost publicată în 1897. Romanele Jocelin şi Villa Rubeyn le-a publicat sub pseudonimul John Sindzhon. Chiar de la primul roman publicat sub numele său adevărat, Insula fariseilor, Galsworthy a criticat consecvent societatea engleză, continuând aceeaşi linie şi în romanele Proprietarul, Moşia, Frăția şi Patricianul, în care portretizează în chip satiric morala, obiceiurile şi convingerile negustorilor, ale proprietarilor de terenuri, ale mediului artistic, precum şi ale aristocrației. Din romanele care critică modul de viață englezesc, ar trebui excluse Floarea întunecată, Freeland, Mai presus de moarte şi Calea sfântului; în fiecare dintre acestea, autorul abordează o problemă socială anume şi, de regulă, descrie o poveste de dragoste.

În afară de şaisprezece romane, Galsworthy a mai scris douăzeci şi cinci de piese de teatru (dintre care şase sunt piese într-un singur act). În cele trei culegeri de povestiri, incluse în antologia de scrieri sub titlul general Caravana, el se manifestă, în primul rând, ca artist social. Acestea sunt povestirile Tipul de la Devon, Prizonierul, Pădurea, Ostilitate. Un şir de nuvele demonstrează măiestria lui Galsworthy în analiza mentalității umane (Miller de Dee, Adio, Trezirea, Hedonist, Liniştea) În afară acestor cărți, a mai publicat o culegere de poezii, Poezii noi şi vechi, şi trei culegeri de articole şi eseuri.

În 1917, Galsworthy s-a reîntors la romanul Proprietarul, cel mai puternic roman al său din punct de vedere critic, şi, adăugându-i mai întâi interludiul Ultima vară a lui Forsythe, apoi În buclă şi Chirie, a creat marea sa trilogie, Forsyte Saga. Aceasta a fost urmată de o a doua trilogie, Comedia modernă, care a inclus White Monkey, Lingură de argint şi Swan Song. Forsyte Saga şi Comedia modernă sunt o istorie a trei generații ale unei familii bogate tipice, o epopee a vieții englezeşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX.

În noiembrie 1932, Galsworthy a câştigat Premiul Nobel pentru literatură. În opera lui se combină impresionismul şi realismul, predica morala şi umanismul. El simțea frumusețea vieții şi era, în acelaşi timp, un cronicar al societății, preocupat de nedreptatea socială.

Galsworthy a murit în Hampstead, la Londra, la 31 ianuarie 1933.

❖ Bunătatea este o calitate al cărei exces nu dăunează.

❖ Dacă nu se va stabili pacea între marile, aşa-numitele naţiuni civilizate, putem fără exagerare să presupunem că toate vor avea aceeaşi soartă şi fiecare ţară participantă la război va dispărea pentru totdeauna...

❖ Dacă nu vă gândiţi la viitor, nici nu-l veţi avea.

❖ Viaţa nu este un cal în galop care să meargă drept, fără ocolişuri, de la start până la finiş.

❖ Titlurile dublează dimensiunea evenimentelor.

❖ Idealismul creşte direct proporţional cu distanţa până la problema dată.

❖ Fiecare om vrea să fie drept, dar nu oricine reuşeşte.

❖ Dragostea care se teme de obstacole nu este dragoste.

❖ Nu există două persoane care să-şi împărtăşească una alteia toate gândurile lor, fără rezerve, cu excepţia unor momente rare de apropiere... Toţi din jur se gândesc prea mult la salvarea aparenţelor.

❖ Nu trebuie să treacă nicio zi fără ca fiecare dintre noi să nu-şi repete sieşi: „De dragul a tot ce purtăm sfânt în noi, trebuie să ne ferim de război!"

❖ Să nu vă pierdeţi simţul umorului. Umorul este pentru om la fel ca mirosul pentru un trandafir.

❖ Singurătatea nu este lucrul cel mai rău; cel mai rău e să stai impasibil.

❖ Jertfa de sine unilaterală este o temelie subţire pentru o viaţă în comun, fiindcă o ofensează pe cealaltă persoană.

❖ Un pericol este cu atât mai mare cu cât este mai puţin probabil.

❖ Trebuie să scrie numai acela căruia îi pasă de problemele mari umane şi sociale.

❖ Psihologia este exprimarea în cuvinte a ceea ce nu se poate exprima cu ajutorul acestora.

❖ Oare viaţa umană – şi ea este atât de fragilă – s-ar păstra în ciuda tuturor necazurilor şi greutăţilor noastre, dacă nu s-ar merita s-o trăim?

❖ Dreptatea este o maşină care, după ce i s-a dat un start iniţial, merge de la sine.

Mohandas Karamchand Gandhi (Mahatma) (1869–1948)

Unul dintre liderii şi ideologii mişcării naţionale de eliberare a Indiei.

S-a născut la 2 octombrie 1869, în provincia Porbandar Tatăl lui Gandhi a fost ministru în mai multe regiuni din peninsula Kathiawar. Gandhi a crescut într-o familie în care se respectau cu stricteţe obiceiurile religiei hinduse, ceea ce a influenţat formarea viziunii sale asupra lumii.

După ce, în 1891, şi-a încheiat studiile juridice în Anglia, Gandhi a practicat dreptul la Bombay, până la 1893. Între 1893 şi 1914, a ocupat poziţia de consilier juridic într-o firmă de comerţ din Africa de Sud. Aici, Gandhi a luptat împotriva discriminării rasiale, organizând demonstraţii paşnice, şi trimiţând petiţii către guvern. Drept rezultat, indienii din Africa de Sud au reuşit să obţină abrogarea unor legi discriminatorii. În Africa de Sud, Gandhi a elaborat o tactică de rezistenţă non-violentă, numită de el Satyagraha. În timpul Războiului anglo-bur (1899–1902) şi al celui dintre englezi şi populaţiile zulu (1906), Gandhi a creat împreună cu indienii corpuri de ambulanţă pentru a ajuta pe britanici, deşi, după propria mărturisire, considera justificată lupta burilor şi a zuluşilor. Prin acţiunile sale urmărea să dovedească loialitatea indienilor faţă de Imperiul Britanic, care, după părerea lui Gandhi, trebuiau convinşi să acorde Indiei autoguvernarea. În această perioadă, Gandhi s-a familiarizat cu scrierile lui Lev Tolstoi, care a avut o mare influenţă asupra lui, şi pe care Gandhi l-a considerat profesor şi mentor spiritual al său.

După întoarcerea în ţară (în ianuarie 1915), Gandhi s-a alăturat Partidului Congresul Indian Naţional şi a devenit unul dintre liderii mişcării de eliberare naţională din India. În India, după Primul Război Mondial, drept urmare a unei agravări acute a neînţelegerilor dintre poporul indian şi colonizatori, s-a declanşat o mişcare a maselor. Gandhi şi-a dat seama că fără sprijinul maselor nu se poate obţine nici independenţa din partea coloniştilor, nici autoguvernarea, şi nici orice alte concesii. Gandhi şi adepţii lui călătoreau prin India, vorbind la mitinguri de masă şi chemând la luptă împotriva dominaţiei britanice. Formele de acţiune erau non-violente. Nu era de acord cu lupta de clasă şi credea în rezolvarea conflictelor sociale prin arbitraj, după principiul tutelei.

În 1919–1947, Congresul Naţional, condus de Gandhi, a devenit o organizaţie de mase naţională, sprijinită de popor. Implicarea maselor în mişcarea de eliberare naţională este meritul principal al lui Gandhi şi sursa imensei sale popularităţi în popor, care îl numea Mahatma Gandhi (Sufletul cel mare).

A murit la 30 ianuarie 1948, la New Delhi.

- ❖ Dumnezeu este dragoste; acesta este singurul adevăr pe care îl recunosc pe deplin. Dragostea este egală cu Dumnezeu.
- ❖ În chestiuni de conştiinţă, legea majorităţii nu are niciun efect.
- ❖ În viaţă există lucruri mai importante decât accelerarea vitezei acesteia.
- ❖ În rugăciune, este mai bine să ai o inimă lipsită de cuvinte decât cuvinte lipsite de inimă.
- ❖ Pentru un om cu stomacul gol, Dumnezeu este mâncarea.
- ❖ Dacă vrei ca lumea să se schimbe, fii tu această schimbare.

❖ Dacă vrem să ajungem la o pace reală în întreaga lume, trebuie să începem de la copii.

❖ Dacă te confrunți cu un adversar, învinge-l cu dragoste.

❖ Viața fără dragoste înseamnă moarte.

❖ Viața este numai acolo unde este dragostea. Când veți ajunge la stăpânirea de sine şi veți învăța să vă controlați pasiunile, veți uita de disperare.

❖ Dragostea şi adevărul sunt cele două fețe ale monedei.

❖ Dragostea nu cere niciodată, ea oferă mereu. Dragostea suferă, fără să regrete din această pricină şi fără să încerce să se răzbune.

❖ Lumea este destul de mare pentru a satisface nevoile oricărui om, dar este prea mică pentru a satisface lăcomia omenească.

❖ Rugăciunea este o cheie pentru ziua de mâine şi un zăvor pentru ziua de ieri.

❖ Dacă nu aş avea simțul umorului, de mult mi-aş fi pus capăt zilelor.

❖ Nu există dreptate în acela care nu-şi poate controla limba.

❖ Un „nu" rostit cu o convingere profundă este mai bun decât un „da" rostit doar pentru a bucura sau, mai rău, pentru a evita problemele.

❖ Dreptul de a critica în modul cel mai sever pe oameni îl merită acela care i-a convins pe aceştia de dragostea lui, de integritatea părerilor sale, acela care este sigur că nu se va supăra dacă oamenii nu-i vor accepta ideile şi nu le vor lua în seamă. Cu alte cuvinte, un critic are nevoie de darul percepției clare a lumii şi de o toleranță nemărginită.

❖ Libertatea nu are nicio valoare, dacă nu include libertatea de a face greşeli.

❖ Unde nu este voință, nu este nici dragoste.

❖ Valoarea unui ideal constă în faptul că se îndepărtează pe măsura ce ne apropiem de el.

❖ Sunt ferm convins că temelia lumii este dragostea.

Nikolai Vasilievici Gogol
(1809–1852)

Scriitor rus.

S-a născut în satul Velikie Sorocinți, județul Mirgorod, gubernia Poltava, în familia unui proprietar de teren. Gogol şi-a petrecut copilăria la moşia părinților săi, Vasilevka. Centrul cultural din regiune erau Kibinți, pe moşia lui D.P. Troşcinski, o rudă îndepărtată, la care tatăl lui Gogol lucra ca secretar. În Kibinți se găseau o bibliotecă mare, un teatru de casă, pentru care tatăl său scria comedii, fiind în acelaşi timp actor şi dirijor. În mai 1821, Nikolai a intrat la Gimnaziul de ştiințe superioare din Nejin. Aici el se ocupă de pictură, participă la spectacole. Îşi încearcă puterile în diverse genuri literare (scrie poezii elegiace, tragedii, poeme istorice, nuvele).

Tot atunci scrie şi satira Ceva despre Nejin, sau legea nu e scrisă de proşti *(care nu s-a păstrat). După absolvirea gimnaziului, în 1828, Gogol, împreună cu un alt absolvent, A.S. Danilevski, merge în decembrie la Sankt-Petersburg, unde face primele sale încercări literare: la începutul anului 1829, publică poezia* Italia, *apoi* Ganz Kiuhelgarten *(sub pseudonimul V. Alov).*

În 1829, reuşeşte să se angajeze la un serviciu din Departamentul economiei de stat şi al clădirilor publice din cadrul Ministerului de Interne. În perioada aceasta sunt publicate Serile de la o fermă de lângă Dikanka, Nasul, Taras Bulba. *În toamna anului 1835, se apucă să scrie* Revizorul, *al cărui subiect i-a fost sugerat de către Puşkin; lucrul a mers atât de bine şi de sigur, încât premiera piesei a avut loc în primăvara anului 1836, pe scena Teatrului imperial Aleksandriiski. În iunie 1836, Gogol pleacă din Sankt-Petersburg în Germania (a trăit în străinătate aproximativ doisprezece ani). Sfârşitul verii şi toamna şi le petrece în Elveţia, unde se apucă să continue* Sufletele moarte. *Subiectul i-a fost sugerat tot de către Puşkin. În noiembrie 1836, Gogol face cunoştinţă la Paris cu Adam Mickiewicz. Aflat la Roma, primeşte ştirea despre moartea lui Puşkin. În mai 1842, Aventurile lui Chichikov, sau* Sufletele moarte *au fost publicate. Următorii trei ani, 1842–1845, perioada care a urmat plecării scriitorului în străinătate, sunt ani de muncă intensă şi dificilă asupra volumului al doilea al* Sufletelor moarte. *La începutul anului 1845, Gogol face o criză sufletească, şi, aflat într-o stare brusc agravată a bolii, arde manuscrisul volumului al doilea, continuând însă ulterior să lucreze asupra acestuia.*

În aprilie 1848, după un pelerinaj în Ţara Sfântă, Gogol se întoarce în Rusia, unde cea mai mare parte a timpului şi-o petrece la Moscova, vizitând din când în când Sankt-Petersburgul şi locurile natale, din Ucraina. În primăvara anului 1850, Gogol face prima şi ultima încercare de a-şi întemeia o familie – o cere în căsătorie pe P.M. Wielhorski, dar este refuzat.

La 1 ianuarie 1852, Gogol comunică lui Arnoldi că volumul al doilea este „complet terminat". Dar în ultimele zile ale lunii au apărut semnele unei crize noi a bolii. La 7 februarie, Gogol se spovedeşte şi se împărtăşeşte, iar în noaptea de 11 spre 12 februarie, arde manuscrisul volumului al doilea (s-au păstrat doar cinci capitole). În dimineaţa de 21 februarie, Gogol moare în apartamentul său din Moscova. Înmormântarea scriitorului a avut loc în prezenţa unei mulţimi enorme de oameni, la cimitirul mănăstirii Sf Daniel, iar în 1931 osemintele lui au fost mutate în cimitirul Novodevici.

- Arhitectura este şi ea o cronică a lumii: ea vorbeşte şi atunci când cântecele şi legendele deja tac.
- A fi în lume şi a nu marca prin nimic existenţa proprie – iată ce mi se pare teribil.
- În fiecare cuvânt este un abis prăpăstios, fiecare cuvânt este nemărginit...
- În lumea literară nu există moarte, iar cei morţi se amestecă în treburile noastre şi acţionează împreună cu noi, la fel ca cei vii.
- Este puţin probabil să existe o plăcere mai mare ca plăcerea de a crea.
- Chiar dacă ţi se va întâmpla să te superi pe cineva, să te superi în acelaşi timp şi pe tine însuţi, cel puţin pentru faptul că te-ai supărat pe un altul.
- Arta tinde inevitabil spre bine, într-un mod pozitiv sau negativ: fie ne prezintă frumuseţea tuturor celor mai bune calităţi ale unui om, fie râde de urâţenia şi de toate relele unui om. Dacă arătaţi tot gunoiul care există în om, şi-l arătaţi în aşa fel încât fiecare spectator va fi dezgustat întrutotul

de aceasta, întreb: nu este oare aceasta spre lauda frumosului? Întreb: oare nu este aceasta spre lauda binelui?

❖ Oricât ar fi de stupide vorbele unui prost, acestea pot fi uneori suficiente ca să-l tulbure pe omul inteligent.

❖ Ce durere nu trece cu timpul? Ce pasiune va supraviețui în lupta inegală cu timpul?

❖ Cine este într-adevăr ca un pumn, acela nu se va desface în palmă.

❖ Tinerețea este fericită pentru că are un viitor.

❖ Nenorocirea îl înmoaie pe om; firea lui devine mai sensibilă şi mai receptivă la înțelegerea subiectelor aflate dincolo de cunoaşterea omului, în situațiile obişnuite de zi cu zi.

❖ Nu există niciun cuvânt care să fie aşa de vast, de vioi, care să țâşnească chiar din inimă, să clocotească şi să freamăte, precum cuvântul rusesc rostit cu precizie.

❖ Trebuie să te porți cinstit cu cuvintele.

❖ În primul rând, să ai grijă de tine însuți, şi apoi de alții: mai întâi, să devii tu mai curat la suflet, şi numai apoi străduieşte-te ca şi ceilalți să fie mai curați.

❖ Poeții nu apar de peste mări şi țări, ci provin din mijlocul poporului lor. Aceştia sunt lumini născute din popor, mesagerii progresului puterilor sale.

❖ Ce a fost rostit cu precizie, ca şi ceea ce a fost scris, nu se mai taie nici cu toporul.

❖ Mintea este o capacitate incomparabil de mare, dar ea se dobândeşte numai prin victoria asupra pasiunilor.

❖ Izvorul poeziei este frumusețea.

❖ Puterea de influență morală este mai presus de toate puterile.

❖ Vedeți întâi dacă voi îi iubiți pe alții, şi nu dacă alții vă iubesc pe voi.

❖ Prin suferințe şi durere ne e dat să dobândim un grăunte de înțelepciune, care nu se află din cărți.

❖ Teatrul este o astfel de tribună, de la care se poate spune lumii o mulțime de lucruri bune.

❖ Cu cât marile adevăruri se află mai sus, cu atât trebuie să fim mai atenți cu ele: în caz contrar, ele se vor transforma dintr-o dată în locuri comune, iar oamenii nu mai cred în locuri comune.

❖ Cântecele populare sunt o istorie a unui popor, plină de viață, de culori, de adevăr, strălucitoare, care scoate la lumină întreaga lui viață.

Aleksandr Stepanovici Grin (Grinevski) (1880–1932)

Romancier şi poet rus.

S-a născut la 11 august 1880, în gubernia Viatka, în familia unui polonez exilat, participant la revolta din 1863, a terminat patru ani de şcoală primară în Veatka. Timp de şase ani a rătăcit prin lume, a lucrat ca hamal, lucrător terasier, artist de circ ambulant, muncitor de cale ferată. În 1902, din cauza sărăciei extreme, a intrat voluntar în serviciul militar. Greutatea vieţii ostăşeşti l-a făcut să dezerteze. S-a împrietenit cu revoluţionarii şi a început să lucreze în mod clandestin în diferite oraşe din Rusia. În perioada 1903–1910, de mai multe ori, a fost arestat, a făcut închisoare, a fost exilat în Siberia, apoi în gubernia Arhanghelsk.

După prima povestire scurtă publicată, În Italia, următoarele povestiri – Meritul soldatului Panteleev şi Elefantul şi Moscova – i-au fost interzise de cenzură. Primele culegeri de povestiri apărute ale lui Grin – Căciula invizibilă şi Povestiri – au atras atenţia criticilor. Între 1912 şi 1917, Grin a lucrat foarte mult, publicând aproximativ 350 de povestiri în mai mult de 60 de publicaţii. A fost entuziasmat de Revoluţia din februarie 1917, evenimentele ulterioare considerându-le o tragedie. În atmosfera de sălbăticie şi haos care a cuprins ţara după instaurarea regimului bolşevic, Grin scria texte precum povestea-feerie Pânzele purpurii, romanele Lumea strălucitoare, Lanţul de aur şi Alergătoarea pe valuri, în care a creat o lume romantică proprie fericirii umane. Tot mai des apăreau observaţii critice despre inutilitatea scriitorului, creându-se un mit despre „străinul din literatura rusă" Grin era din ce în ce mai puţin publicat.

Bolnav de tuberculoză, scriitorul a plecat în 1924 la Theodosi, unde a suferit din cauza unei sărăcii extreme, iar în 1930, s-a mutat în satul Crimeea Veche, unde a murit la 8 iulie 1932.

❖ Inima omului este lipsită de apărare. Iar cea apărată este lipsită de lumină, şi sunt puţini cărbuni fierbinţi în ea, nefiind suficienţi nici măcar pentru a ne încălzi mâinile.

❖ În situaţiile importante din viaţa unui copil, se cuvine ca adultul să fie serios şi uimit.

❖ Totul ce ne modifică viaţa dintr-odată nu este întâmplător. Aceasta se află în noi înşine şi aşteaptă doar un motiv extern pentru a se exprima prin acţiune.

❖ În situaţia în care cel slab urăşte, cel puternic ucide.

❖ Dacă dragostea este mare, totul ar trebui să tacă, toate celelalte considerente.

❖ Există o limită a impresiilor şi a eforturilor.

❖ Uitarea este tristă, înşelătoare –

❖ Aceasta o-nţelegem când moartea va să vie;
Să dăm uitării oare-i cu putinţă
Trecute bucurii, izbânzi şi suferinţe?
Ele rămân întipărite-n suflet pe vecie.

❖ Oamenii sunt stupid de creduli... Toată publicitatea din lume se bazează pe trei principii: „Bine, mult şi pe gratis" De aceea, se poate da rău, puțin şi costisitor.

❖ Ne facem uneori mai tineri, uneori mai bătrâni.

❖ Omul deține puterea asupra trecutului, prezentului şi viitorului.

❖ Trebuie să crezi în persoana pe care o iubeşti; nu există nicio dovadă mai mare de dragoste. Este imposibil de tras o graniță acolo unde se termină presentimentul şi începe dragostea adevărată.

❖ Nici mare mai adâncă, nici prăpastie mai întunecată.

❖ Niciodată să nu te temi să faci greşeli - nici de pasiuni şi nici de dezamăgiri să nu te temi. Dezamăgirea este o plată pentru ceva obținut mai înainte, uneori disproporționată, dar fii generos. Să te temi doar să generalizezi dezamăgirea şi să acoperi totul cu ea. În cazul acesta, vei dobândi puterea de a rezista răului vieții şi vei aprecia corect laturile ei bune.

❖ Singurătatea este un lucru blestemat! Iată ce îl poate ucide pe om.

❖ Nevoia de ceva extraordinar este, probabil, cea mai puternică după somn, foame şi dragoste.

❖ Cuvântul loveşte uneori mortal.

❖ În prezent copiii nu se joacă, ci învață. Ei tot învață, învață şi niciodată nu vor începe să trăiască.

❖ Omului... îi este suficient uneori o fantomă creată de el însuşi ca să rezolve situația în orice fel, iar pe urmă îi este mai uşor să moară decât să-şi recunoască greşeala.

❖ Nu cunosc un fenomen mai urât ca aprecierea după „aparență". Printre imperfecțiunile principale ale modului nostru de gândire este neputința de a depăşi limitele aparenței.

Ernest Miller Hemingway
(1899-1961)

Scriitor american.

A crescut în familia unui medic. Darul său literar s-a dezvoltat încă din anii de şcoală. În perioada Primului Război Mondial, a lucrat ca şofer pe ambulanță. A fost rănit pe frontul austro-italian. După război, s-a dedicat în întregime literaturii. Călătorea mult, îi plăcea să schieze, să vâneze, să pescuiască.

Tematica militară a fost una dintre cele mai iubite în creația lui Hemingway. Începând cu cel de-Al Doilea Război Mondial, Hemingway şi-a reînceput activitatea de jurnalist, stabilindu-se la Londra. Scriitorul s-a aflat întotdeauna în locațiile cele mai fierbinți, a fost martorul evenimentelor care mai târziu au devenit un material literar. Scrierile sale au nu numai valoare literară, ci şi istorică. După terminarea războiului, Hemingway a plecat în Cuba

şi şi-a reînceput activitatea de creaţie. A continuat să călătorească şi, în anul 1953, a suferit un grav accident de maşină în Africa.

A devenit laureat al Premiilor Nobel şi Pulitzer. A fost căsătorit de patru ori. După venirea la conducere a lui Fidel Castro în Cuba, Hemingway se întoarce în SUA, în Idaho. În ultimii ani de viaţă, a suferit din cauza unei depresii puternice, iar mai târziu, de o boală severă de ficat.

La 2 iulie 1961, şi-a curmat viaţa.

❖ Iar dacă nu eşti nici un lucru, nici altul, nici al treilea, poţi fi sigur că vei fi omorât, numai fără prea multă grabă.

❖ Eroarea supremă privind înţelepciunea persoanelor în vârstă: aceştia nu sunt înţelepţi, ei doar sunt precauţi.

❖ Măreţia mişcării aisbergului constă în faptul că se înalţă doar cu o optime deasupra suprafeţei apei.

❖ Geografia e neputincioasă faţă de ceea ce te ţine legat. Nu poţi fugi de tine însuţi.

❖ Se spune că fericirea este plictisitoare, dar lucrurile stau astfel, fiindcă oamenii plictisitori sunt adesea foarte fericiţi, iar oamenii interesanţi şi inteligenţi izbutesc să otrăvească şi existenţa sa, şi a celora din jur.

❖ Niciun fel de acorduri nu pot ajuta nefericirii. Să o lecuiască poate doar moartea, iar orice altceva o va slăbi doar şi o va anestezia. Se spune că o vindecă şi timpul. Dacă însă vindecarea nu-ţi va aduce altceva decât moartea, atunci se poate ca nenorocirea ta să nu fi fost reală.

❖ Există lucruri mai rele decât războiul. Laşitatea este mai rea, trădarea este mai rea, egoismul este mai rău.

❖ Există doar un singur sistem politic care nu poate da scriitori buni, iar acest sistem este cel fascist. Deoarece fascismul este o minciună spusă de bandiţi. Scriitorul care nu vrea să mintă, nu poate trăi şi lucra în fascism.

❖ Atunci când iubeşti, îţi doreşti să faci ceva în numele iubirii. Îţi doreşti să te sacrifici. Vrei să slujeşti.

❖ Când oamenii aduc atâta curaj în această lume, lumea trebuie să-i omoare pentru a-i fărâma, şi de aceea îi şi omoară. Lumea fărâmă pe orişicine şi mulţi devin apoi mai rezistenţi. Dar pe aceia care nu vor să se fărâme, îi omoară. Îi omoară pe cei mai buni şi pe cei mai gingaşi, precum şi pe cei mai viteji, fără discriminare.

❖ Nu există un om mai singuratic decât acela care trăieşte după moartea persoanei iubite.

❖ Dintre toate lucrurile imposibile ceva este totuşi posibil - întâi de toate, capacitatea de a simţi fericirea şi de a te bucura de ea, atâta timp cât este prezentă şi totul e bine.

❖ Există noțiunea de onoare printre hoții de buzunare și noțiunea de onoare printre curve. Ideea este că se aplică diferite măsuri.

❖ Fericirea este lucrul cel mai minunat din lume, iar pentru cei care pot fi fericiți, ea poate fi la fel de profundă ca și tristețea.

❖ Cei care luptă în război sunt oamenii cei mai minunați, și cu cât ești mai aproape de cei din linia întâi cu atât mai mulți oameni minunați vei întâlni, pe când cei care plănuiesc, dezlănțuie și poartă războiul sunt niște porci care se gândesc doar la concurența economică și cum îi va putea îmbogăți aceasta. Cred că toți cei care dezlănțuie războiului și care profită de el ar trebui împușcați chiar din prima zi a operațiunilor militare de către cetățenii cinstiți ai țării, care sunt trimiși să lupte.

❖ Acela care își supune propriul spirit este mai puternic decât acela care cucerește orașe.

❖ Omul nu este creat pentru a suferi înfrângeri...

❖ Omul poate fi distrus, dar nu învins.

Alexander Ivanovici Herzen
(1812–1870)

Romancier, eseist, critic, filozof rus. A folosit pseudonimul „Iskander"

S-a născut la 25 martie 1812, la Moscova. Fiu nelegitim al unui moșier rus, I. Iakovlev, și al tinerei nemțoaice, Louise Haag, din Stuttgart. Băiatul a primit numele fictiv de Herzen (de la cuvântul german „inimă"). A primit o educație bună în casa lui Iakovlev, s-a familiarizat cu scrierile iluminismului francez, citea poeziile interzise ale lui Pușkin, și Rîleev. O influență profundă asupra lui Herzen a avut-o prietenia cu un coleg talentat, viitorul poet N Ogarev, prietenie care a durat toată viața lor.

Evenimentul care a decis soarta lui Herzen a fost revolta decembristă. În vara anului 1828, Herzen, împreună cu prietenul său Ogarev, pe Colinele Vorobiovî din Moscova, a depus jurământul de a lupta pentru eliberarea poporului. Acestui jurământ ei i-au rămas fideli până la sfârșitul vieții. Dragostea tinerească de libertate s-a consolidat în anii de studiu la Universitatea din Moscova, unde s-a înscris în 1829, la Facultatea de Fizică și Matematică, absolvind cu titlul de candidat în 1833. La Universitate, în jurul lui Herzen și al lui Ogarev, s-a adunat un cerc de tineri progresiști preocupați serios de politică și de sociologie. În ochii autorităților, Herzen avea reputația unui liber-cugetător îndrăzneț, foarte periculos pentru societate.

În vara anului 1834, a fost arestat și exilat într-o provincie îndepărtată: mai întâi la Perm, apoi la Veatka și la Vladimir În primul an de ședere în Viatka, își considera viața drept „pustie", găsindu-și un sprijin numai în corespondența cu Ogarev și cu logodnica sa, N Zaharina, cu care s-a căsătorit în timpul exilului de la Vladimir. În 1840, s-a întors la Moscova, dar la scurt timp a fost exilat la Novgorod, de unde, peste doi ani, în 1842–1847, publică în Notele patriotice ciclul de articole Diletantismul în știință (1842–1843), început încă la Novgorod Al doilea ciclu filozofic al lui Herzen, Scrisori despre studierea naturii (1844–1846), ocupă un loc important nu numai în istoria gândirii filozofice rusești, dar și în cea universală.

În 1845, a fost terminat romanul Cine este vinovat?, început încă la Novgorod În 1846, scrie nuvela Doctorul Krupov. În ianuarie 1847, pleacă cu familia în străinătate, nebănuind că părăsește Rusia pentru totdeauna.

În toamna anului 1847, la Roma, participă la marşurile populare, la demonstraţii, vizitează cluburile revoluţionare. În mai 1848, se întoarce la Paris ca revoluţionar A scris despre aceste evenimente în cartea sa Scrisori din Franţa şi Italia. În luna iunie a aceluiaşi an, a fost martor al înfrângerii revoluţiei din Franţa şi al dezmăţului reacţionar, care i-a provocat o criză de idei, exprimată în cartea De pe malul celălalt. În toamna anului 1851, suferă o tragedie în viaţa personală: într-un naufragiu, pier mama şi fiul lui. În mai 1852, îi moare soţia. „Totul s-a prăbuşit – generalul şi particularul, revoluţia europeană şi adăpostul de acasă, libertatea lumii şi fericirea personală."

Se mută la Londra, unde a început să lucreze asupra cărţii-confesiune, cărţii de memorii Trecutul şi gândurile. În 1853, Herzen a fondat o tipografie liberă rusească la Londra. În 1855, începe să editeze calendarul „Steaua polară", iar din vara anului 1857, împreună cu Ogarev, publică ziarul „Clopotul"

Ultimii ani ai vieţii, Herzen şi i-a petrecut în principal la Geneva, oraş care devenea un centru de emigraţie revoluţionară. În 1865, redacţia publicaţiei „Clopotul" s-a mutat la Geneva. În 1867, el suspendă editarea periodicului, considerând că acesta şi-a jucat rolul în istoria mişcării de eliberare din Rusia. Herzen considera acum drept principala lui sarcină elaborarea unei teorii revoluţionare. În primăvara anului 1869, a decis să se stabilească la Paris. Aici, la 9 ianuarie 1870, a murit. A fost înmormântat la Cimitirul Père Lachaise. Mai târziu, osemintele sale au fost mutate la Nisa, alături de mormântul soţiei sale.

❖ Fără egalitate nu există căsătorie. O soţie exclusă din toate interesele soţului ei, străină de ele, care nu le împărtăşeşte, este o concubină, o menajeră, o dădacă, dar nu o soţie în sensul plin şi nobil al cuvântului.

❖ A fi om în societatea umană nu este deloc o responsabilitate grea, ci o evoluţie simplă a unei cerinţe lăuntrice; nimeni nu spune că albina are datoria sfântă să facă miere; ea o face, fiindcă este albină.

❖ Într-un mic burghez personalitatea se ascunde sau nu se manifestă pentru că nu ea este lucru cel mai important: principale sunt marfa şi afacerile; principală este averea.

❖ În lume, nu este nimic mai devastator şi mai insuportabil, decât lipsa de acţiune şi aşteptarea.

❖ În ştiinţă, nu există o altă cale de reuşită, decât sudoarea feţii; nici pornirile, nici fantezia, nici aspiraţia din toată inima nu înlocuiesc munca.

❖ În natură, nimic nu izbucneşte şi nimic nu apare sub o formă complet încheiată.

❖ Oamenii care postesc şi sunt mereu morocănoşi mi s-au părut întotdeauna suspecţi; dacă aceştia nu se prefac, atunci suferă fie de tulburări ale stomacului, fie ale minţii.

❖ Întrebarea: „Poate exista un suflet fără trup?" conţine o judecată ridicolă, care precede întrebarea şi care se bazează pe faptul că sufletul şi trupul sunt două lucruri diferite. Ce i-aţi spune unui om care v-ar întreba: „Poate o pisică neagră să iasă dintr-o cameră, iar culoarea neagră să rămână?" L-aţi socoti nebun, însă ambele întrebări sunt absolut identice.

❖ Duşmanii noştri nu au separat niciodată cuvintele de fapte şi au pedepsit din cauza cuvintelor nu numai în acelaşi fel, dar adeseori şi mai crâncen decât pentru fapte.

❖ Toate chestiunile publice şi politice, toate interesele fantastice şi eroice tind, pe măsură ce un popor se desăvârşeşte, să se transforme în probleme de bunăstare naţională.

❖ Toate religiile au întemeiat moralitatea pe supunere, adică, pe sclavie voluntară.

❖ Toate aspiraţiile şi eforturile naturii sunt desăvârşite de către om; acestea tind către el, în el se varsă ca într-un ocean.

❖ Un rob e cel mai puţin egoist.

❖ Întreaga viaţă a omenirii s-a conservat cu consecvenţă în carte: triburile, oamenii, statele au dispărut, iar cartea a rămas.

❖ Fiecare faptă imorală făcută în mod deliberat ofensează mintea; mustrările de conştiinţă amintesc unui om că a procedat ca un sclav, ca un animal.

❖ Unde cuvântul nu a pierit, acolo nici fapta nu a pierit încă.

❖ Lucrurile spectaculoase se fac prin mijloace spectaculoase. Numai natura face lucruri grandioase pe gratis.

❖ Chiar şi o muncă materială simplă nu se poate face cu dragoste, dacă ştim că e în zadar...

❖ Interesul real constă nu în a ucide egoismul în vorbe şi a lăuda fraternitatea, ci în a combina armonios şi liber două începuturi inalienabile ale vieţii umane.

❖ Prietenia trebuie să fie solidă, capabilă să reziste la toate schimbările de temperatură şi la toate loviturile drumului plin de hârtoape pe care călătoresc prin viaţă oamenii de treabă şi cumsecade.

❖ Există un egoism îngust, dobitocesc, murdar, la fel cum există o dragoste dobitocească, murdară, îngustă.

❖ Viaţa care nu lasă semne de durată, se şterge la fiecare pas înainte.

❖ Arta se acomodează mai uşor cu sărăcia şi cu luxul, decât cu bunăstarea. Întregul caracter al micii burghezii, cu binele şi răul proprii, este dezgustător şi mic pentru artă.

❖ Ce fericire pentru om să moară la timp, atunci când nu poate nici să părăsească scena, nici să meargă înainte.

❖ O personalitate trebuie să se nege pe sine însăşi pentru a deveni un vas al adevărului, o personalitate trebuie să se uite pe sine ca să nu incomodeze adevărul cu persoana sa.

❖ Cineva iubeşte pentru că iubeşte şi nu iubeşte pentru că nu iubeşte - logica sentimentelor şi a pasiunilor e scurtă.

❖ Iubirea este un cuvânt înalt, armonia creaţiei o cere, fără ea nu există viaţă şi nici nu poate exista.

❖ Dragostea şi prietenia sunt un ecou reciproc: acestea dau atât cât primesc.

❖ Iubirea împinge limitele existenţei individuale şi aduce în conştiinţă toate fericirile vieţii; prin dragoste, viaţa se admiră pe sine însăşi; dragostea este o apoteoză a vieţii.

❖ Oamenii se tem de sclavia minţii, dar se tem de două ori mai mult de lipsa de autoritate. Autoritatea exterioară este incomparabil mai convenabilă: omul a făcut o faptă rea - este mustrat, pedepsit, şi din acest moment el este curat de parcă nu ar fi făcut nimic.

❖ Mica burghezie înseamnă democratizarea aristocraţiei şi aristocratizarea democraţiei.

❖ Moraliştii vorbesc de egoism ca de un obicei prost fără să se întrebe dacă un om mai poate fi om după ce şi-a pierdut sentimentul viu al personalităţii.

❖ Dragostea chinuitoare nu este una adevărată...

❖ Trebuie să ai tăria de caracter să spui şi să faci una şi aceeaşi.

❖ Ştiinţa este o putere, ea descoperă relaţiile dintre obiecte, legile şi interacţiunile lor.

❖ Ştiinţa solicită omul în întregime, fără jumătăţi de măsură, gata să-i ofere totul şi să primească drept recompensă crucea grea a cunoaşterii treze.

❖ Puterea noastră stă în puterea gândirii, în puterea adevărului, în puterea cuvântului.

❖ Oare nu de aceea îşi torturează oamenii copiii, fiindcă le este atât de greu să-i crească şi atât de uşor să-i biciuiască? Oare nu ne răzbunăm prin pedeapsă pentru incapacitatea noastră?

❖ Pe oameni nu-i putem elibera exterior, mai mult decât sunt ei înşişi liberi în interior. Oricât ar părea de ciudat, dar experienţa arată că oamenilor le este mai uşor să facă faţă poverii sclaviei, decât darului libertăţii excesive.

❖ O iubire puţin speriată şi tulburată devine mai gingaşă, mai grijulie, din egoismul celor doi ea devine nu numai un egoism al celor trei, ci şi o negare de sine a celor doi pentru un al treilea; o familie începe cu copiii.

❖ Nu există niciun gând care să fie imposibil de exprimat simplu şi clar.

❖ Nu există niciun popor intrat în istorie, care să poată fi considerat o turmă de animale, la fel cum nu există niciun popor care merită să fie considerat ca fiind o adunare de aleşi.

❖ Nimic nu se face de la sine, fără efort şi voinţă, fără sacrificii şi muncă. Voinţa omenească, voinţa unui singur om puternic este enormă.

❖ Prima dragoste este atât de înmiresmată, încât uită de diferenţa dintre sexe, fiind şi o prietenie pasională.

❖ Sub influenţa micii burghezii totul s-a schimbat. Onoarea cavalerească a fost înlocuită cu onestitatea contabilă, manierele elegante, cu moravurile ceremonioase, politeţea, cu caracterul afectat, mândria, cu suspiciunea.

❖ Fericirea nu este deplină, dacă există tulburare; fericirea deplină este calmă ca o mare în vreme liniştită de vară.

❖ Progresul este o proprietate inerentă a dezvoltării conştiente, care nu a încetat niciodată; este memoria activă şi desăvârşirea oamenilor prin viaţă socială.

❖ A predica de la amvon, a fermeca de la tribună, a preda de la catedră e mult mai uşor decât să creşti un copil.

❖ Iertarea duşmanilor este o faptă frumoasă; dar o faptă şi mai frumoasă, mai omenească, este înţelegerea duşmanilor, pentru că înţelegerea este şi iertare, şi justificare, şi reconciliere.

❖ Răspunsurile deşarte ucid întrebările justificate şi distrag mintea de la situaţia dată.

❖ Fireşte că oamenii sunt egoişti, fiindcă sunt personalităţi; oare cum să fie ei înşişi, dacă nu au o conştiinţă clară a personalităţii sale? Suntem egoişti şi, de aceea, căutăm independenţă, bunăstare, recunoaştere a drepturilor noastre, aşteptăm cu nerăbdare dragostea, căutăm activitatea şi nu putem refuza altora, fără o aparentă contradicţie, aceleaşi drepturi.

❖ Risipa poartă în sine o limită. Ea se termină o dată cu ultima rublă şi cu ultimul împrumut. Zgârcenia este nemărginită şi aflată mereu la începutul tărâmului său; după zece milioane, ea începe, oftând, să-l strângă pe al unsprezecelea.

❖ Religia este căpăstrul esenţial pentru mase, o intimidare de proporţii a celor simpli, un paravan de dimensiuni colosale care împiedică poporului să vadă cu claritate ce se întâmplă pe pământ, făcându-l să ridice ochii la cer.

❖ Guvernul rus, ca o providenţă pe dos, îmbunătăţeşte nu viitorul, ci trecutul.

❖ Cei mai cruzi şi necruţători dintre toţi oamenii, predispuşi la ură şi la persecuţii, sunt ultrareligioşii.

❖ Cuvântul „egoism", ca şi cuvântul „dragoste", sunt prea generale: pot exista şi o dragoste josnică, şi un egoism suprem. Egoismul unui om evoluat şi raţional este nobil, reprezentând iubirea acestuia faţă de ştiinţă, artă, faţă

de aproapele său, față de o viață mai vastă, față de independență; iubirea unui sălbatic limitat, chiar şi iubirea lui Othello, este un egoism suprem.

❖ Convieţuirea sub acelaşi acoperiş este în sine un lucru îngrozitor, care a ruinat jumătate din căsătorii. Trăind strâns laolaltă, oamenii sunt prea aproape unul de altul, se văd prea în detaliu, prea pe bucăţele şi, pe neobservate, rup, petală cu petală, toate florile aurei ce înconjoară o personalitate cu poezie şi grație.

❖ Dreptatea nu înseamnă nimic pentru un om care nu este stăpânit de o pasiune.

❖ Bătrânețea îşi are frumusețea ei, care nu emană pasiune şi elan, ci pace şi linişte...

❖ Suferința, durerea sunt o chemare la luptă, sunt strigătul de pază al vieții, care atrage atenția asupra unui pericol.

❖ Crimele teribile au consecințe teribile.

❖ Talentul educației, talentul iubirii răbdătoare se întâlneşte mai rar decât toate celelalte. El nu poate fi înlocuit nici de iubirea, oricât de înflăcărată, a mamei, nici de dialectica, oricât de puternică, argumentativă.

❖ Teatrul este instanța supremă în rezolvarea problemelor de viață.

❖ Doar dragostea dă naştere la ceva durabil şi viu, iar mândria este stearpă, fiindcă nu are nevoie de nimic în afară de ea însăşi.

❖ Cereți să vi se dea, în locul dragostei față de omenire, o ură împotriva a tot ce zace în drum şi vă împiedică să mergeți înainte.

❖ Nu există subiecte dificile, ci doar un noian de lucruri pe care noi, pur şi simplu, nu le ştim, ba chiar mai multe, pe care le cunoaştem prost, incoerent, fragmentar, chiar eronat. Aceste informații false ne țin mai mult în loc şi ne abat mai tare decât acelea pe care nu le ştim.

❖ Respectul față de adevăr este începutul înțelepciunii.

❖ Nu există o fericire cronică, la fel cum nu există gheață care să nu se topească.

❖ O viață privată, care nu cunoaşte nimic din ce petrece dincolo de pragul propriei case, oricât ar fi împlinită, tot săracă este.

❖ Un om fără inimă este o maşină de gândit rece, fără familie, fără prieteni, fără țară; inima reprezintă o bază frumoasă şi indispensabilă a dezvoltării spirituale.

❖ Omul nu poate refuza să participe la o faptă omenească săvârşită lângă el; el trebuie să acționeze în locul său şi în vremea sa – în aceasta constă vocația lui universală.

❖ Omul este chemat în lumea social-istorică, liberă din punct de vedere moral şi activă în sens pozitiv; el are nu numai capacitate de înţelegere, ci şi voinţă, care poate fi numită raţiune pozitivă, raţiune creatoare.

❖ Un om stăpânit de o patimă puternică este un egoist teribil.

❖ Am trăit pe propria piele şi până la capăt toate fazele vieţii de familie şi am văzut toată fragilitatea legăturilor de sânge; ele sunt puternice când se sprijină pe o legătură spirituală...

❖ Consider că starea poporului a cărui tânără generaţie nu are tinereţe e o mare nenorocire; noi am înţeles deja că o singură tinereţe nu este de ajuns pentru aceasta.

Victor Hugo
(1802–1885)

Poet, romancier, dramaturg francez. Lider al mişcării romantice din Franţa.

S-a născut la Besançon. A fost al treilea fiu al căpitanului (mai târziu, general), S. Hugo, originar din Lorena, şi al Sophiei Trebyushe, originară din Bretagne. Băiatul a fost educat mai mult de mamă, o femeie cu o voinţă puternică, care avea convingeri regaliste şi voltairiene.

Pentru o perioadă îndelungată de timp, educaţia lui Hugo a fost nesistematică. Câteva luni şi le-a petrecut la Colegiul Nobles din Madrid, iar în Franţa, mentor i-a fost părintele de la Rivière. În 1814, el a intrat la pensiunea Cordier, de unde majoritatea studenţilor cei mai merituoşi intrau la Liceul Louis le Grand Din această perioadă datează cele mai timpurii dintre experimentele sale poetice – în mare parte traduceri din operele lui Vergiliu. Împreună cu fraţii săi, el a lansat revista „Conservatorul literar", în care au fost publicate lucrările sale poetice timpurii şi prima versiune a romanului melodramatic, Bug Jargal. În adolescenţă, s-a îndrăgostit de tânăra Adèle Foucher, o burgheză ce provenea dintr-o familie destul de înstărită. Iubirea lor a fost reflectată în Scrisori către o mireasă. Prima carte de poezii a lui Hugo, Ode şi diverse poezii, a atras atenţia regelui Ludovic al XVIII-lea, căruia i-au plăcut odele scrise în spirit regalist.

Poetului precoce i-a fost acordată o pensie anuală de 1200 de franci, ceea ce le-a permis lui Victor şi Adèle să se căsătorească. Adèle Hugo-Fouche a fost singura soţie legitimă a viitorului mare poet, mama copiilor săi, dar şi o victimă a lui. Începând să câştige din munca literară, Hugo nu mai depindea material de tatăl său, şi a început să iasă în lume. Contemporanii l-au poreclit „Faunul"

În 1823, a publicat al doilea roman, Han din Islanda, o povestire în stil gotic. A apărut ediţia Ode şi balade, caracterul pitoresc al baladelor demonstrând accentuarea tendinţelor romantice în opera sa. Dintre prietenii şi cunoscuţii lui Hugo făceau parte literaţi, precum Alfred de Vigny, A. de Saint-Valeri, S. Nodier, E. Deschamps şi A. de Lamartine. Ei au fondat împreună grupul „Cénacle" (din franceză „comunitate", „asociaţie") în cadrul revistei „Muza franceză", şi se adunau adesea în salonul lui Nodier. Hugo avea relaţii foarte strânse şi cu C. Sainte-Beuve. În 1827, Hugo a publicat piesa de teatru Cromwell, nuvela Ultima zi a unui condamnat la moarte şi culegerea de poezii Motive orientale, care i-au adus gloria.

Perioada 1829–1843 a fost extrem de productivă pentru creaţia lui Hugo. Au apărut piesele Marion Délorme şi Hernani. Succesul i-a fost consolidat de Notre Dame de Paris. Piesa Marion Délorme a fost pusă în scenă; ulterior, au mai fost montate şi Regele petrece, Lucrezia Borgia, Maria Tudor, Angelo, Gil Blas şi Burgraves. În viaţa personală a Hugo au avut loc evenimente importante. Sainte-Beuve s-a îndrăgostit de soţia lui Hugo, iar cei doi prieteni

s-au despărțit. Hugo, la rândul său, s-a îndrăgostit de actrița Juliette Drouet. Relația lor a durat până la moartea ei, în 1883. Publică noi culegeri de poezii lirice, Frunze de toamnă, Cântecele amurgului, Vocea lăuntrică. A fost publicată culegerea de eseuri critice Antologie literar-filozofică. În 1841, meritele lui Hugo au fost recunoscute de Academia Franceză, care îl alege membru al său. Publică o carte de note de călătorie, Rin, în care își expune punctul de vedere privind relațiile internaționale dintre Franța și Germania.

În 1843, poetul trece printr-o tragedie: iubita sa fiică, Leopoldina, și soțul ei, Charles Vacri, se înecă în Sena. Hugo se refugiază în lucrul la marele său roman Mizerabilii, întrerupt de revoluția de la 1848. Hugo intră în politică, este ales în Adunarea Națională, dar se refugiază după lovitura de stat din 1851. În timpul lungului său exil, Hugo și-a scris marile opere: Răsplata – o satiră în versuri la adresa lui Napoleon III; volumul de poezii lirice și filozofice, Contemplație; au fost publicate primele două volume din Legendele secolelor.

În 1860–1861 Hugo revine la romanul Mizerabilii, publicat în cele din urmă în 1862. Mai publică un tratat, William Shakespeare, culegerea de poezii Cântecele străzilor și pădurilor, precum și două romane: Oamenii mării și Omul care râde.

Ales în Adunarea Națională în 1871, Hugo demisionează peste scurt timp din poziția de deputat. Revine la genul de roman istoric și scrie Anul al nouăzeci și treilea. La vârsta de 75 de ani a publicat volumul Arta de a fi bunic.

În mai 1885, Hugo se îmbolnăvește și moare acasă, la 22 mai. Osemintele lui se află la Pantheon, alături de cele ale lui Voltaire și Jean Jacques Rousseau.

- Englezi! Sunteți un popor mare, ba mai mult – sunteți o gloată mare. Loviturile voastre de pumn sunt mai frumoase decât loviturile de spadă. Aveți o mare poftă. Sunteți o națiune care îi mănâncă pe alții.

- Aristocrația se mândrește cu ceea ce femeile socotesc jenant – cu bătrânețea; dar și femeile și aristocrația nutresc aceeași iluzie de a se conserva.

- Cel mai mult ne asemănăm propriilor noastre fantezii. Visul fiecăruia se aseamănă propriei sale firi.

- Într-o țară străină, un călător este un sac de bani, pe care toți caută să-l golească mai repede.

- Cei mai mari poeți ai lumii au apărut după mari dezastre sociale.

- Măreția unui popor nu se măsoară prin număr, după cum măreția unui om nu se măsoară prin statura acestuia; singura măsură este dezvoltarea sa intelectuală și nivelul moral.

- Contemplați o stea din două motive: pentru că ea strălucește și pentru că este insondabilă. Dar lângă voi se află o strălucire mai gingașă și o taină mai profundă: o femeie.

- Manifestările brutale ale progresului se numesc revoluții. Când ele se termină, se poate observa că omenirea a fost zdruncinată bine, dar s-a mișcat înainte.

- Datoria este începutul sclaviei, ba chiar mai rea decât sclavia, pentru că un creditor este mai neînduplecat decât un proprietar de sclavi: el vă posedă nu numai trupul, ci și demnitatea și poate, dacă e cazul, să v-o insulte.

❖ Există două modalități de a atrage publicul la teatru: cu ajutorul sublimului sau al sincerității. Sublimul cucereşte masele, sinceritatea mituieşte pe fiecare în parte.

❖ Umpleți prăpastia ignoranței şi veți distruge cuibul de criminalitate.

❖ Ideile sunt un vânat rar în pădurea cuvintelor.

❖ Iluzia este baza principală a viselor; dacă veți lipsi dragostea de iluzie, veți lipsi-o de hrană.

❖ O dragoste adevărată nu cunoaşte saţietatea. Fiind în întregime spirituală, ea nu se poate răci.

❖ Dragostei nu-i este nimic suficient. Ea are parte de fericire şi vrea paradisul, are parte de paradis şi vrea cerul întreg. O, îndrăgostiților! Toate acestea sunt în dragostea voastră. Găsiți-o, aşadar!

❖ Gândul este activitatea minții, visul este o plăcere. A înlocui un gând cu un vis înseamnă a amesteca otrava cu mâncarea.

❖ Bazele puse omului încă din copilărie se aseamănă cu literele tăiate în scoarța unui tânăr copac, care cresc odată cu acesta, devenind o parte indispensabilă a lui.

❖ Ignoranța ne împinge la experiment. Ignoranța este receptivă la visare, iar visarea iscoditoare este o putere... Dacă Columb ar fi cunoscut mai bine cosmografia, n-ar fi descoperit America.

❖ Popularitatea este faima dată pe un penny.

❖ Poezia nu stă în forma gândurilor, ci în gândurile înseşi.

❖ Crimele autorităților nu pot fi atribuite celor asupra cărora ei guvernează: guvernele sunt uneori banditeşti, dar popoarele - niciodată.

❖ Progresul, neobosit, îşi învârteşte roțile,

❖ Şi fie pune în mişcare, fie striveşte-n calea sa.

❖ Mişcându-se înainte, ştiința se neagă în permanență pe sine.

❖ Chiar dacă un vot universal are părțile sale întunecate, aceasta este totuşi singura modalitate pentru o guvernare rațională, căci reprezintă o putere mai mare decât forța brutală.

❖ Revoluția se aseamănă unor valuri în care nu e bine să fii nici spumă, nici mâl.

❖ Cea mai mare fericire din viață este convingerea că eşti iubit.

❖ Râsul este ca soarele: el alungă iarna de pe chipul omului.

❖ Creatorul unei cărți este autorul ei, creatorul destinului ei este societatea.

❖ Vanitatea este o putere teribilă care acționează în noi şi împotriva noastră.

❖ Fiecare om are trei caractere: cel care îi este atribuit, cel pe care şi-l atribuie el însuşi, şi, în sfârşit, cel pe care îl are în realitate.

❖ Îmi place sa fiu popular: asta-i o fericire. Dar vreau să fiu de folos: asta-i o datorie.

Henrik Ibsen
(1828-1906)

Dramaturg norvegian.

S-a născut în oraşul-port Skien, în familia unui negustor bogat care a dat faliment în 1836. La vârsta de şaisprezece ani, Ibsen pleacă de acasă şi se duce la Grimstadt, unde lucrează ca ucenic al unui farmacist. Se apucă să facă jurnalistică, scrie poezii satirice. Se pregăteşte pentru examenele de admitere la Universitatea din Christiania. Către 1850, Ibsen scrie primele poezii şi piesa Catilina, ale cărei motive de luptă împotriva tiraniei au fost inspirate de evenimentele revoluţionare din 1848, din Europa. Abandonează medicina şi se mută la Christiania, unde participă la viaţa politică şi colaborează la ziare şi reviste. La 26 septembrie 1850, i-a fost pusă în scenă piesa într-un act Tumulul. În 1851–1857, mulţumită pieselor Catilina şi Tumulul, Ibsen ocupă postul de dramaturg, regizor şi director artistic al Teatrului Norvegian din Bergen. La sfârşitul anilor 40 şi începutul anilor 50, Ibsen apelează la satiră şi grotesc, opunând realităţii contemporane trecutul eroic naţional, lumea vieţii patriarhale şi noblețea sentimentelor umane. Scrie piesele Noaptea solstiţiului de vară, Doamna înger din Ustraat, Banchetul la Solhoug. Ultima dintre acestea şi Catilina sunt singurele piese din anii 50 ale lui Ibsen care s-au bucurat de succes în această perioadă. Scrie Războinicii din Helgeland, piesă bazată pe o saga.

În 1857, Ibsen se mută la Christiania şi conduce Teatrul norvegian, în care rămâne director artistic până la 1862. În 1858, se căsătoreşte cu Susanna Thoresen. La scurtă vreme, li se naşte singurul fiu, Sigurd În 1864, pleacă în Italia, cu o bursă primită cu ajutorul prietenilor În străinătate, trăieşte timp de douăzeci şi şapte de ani. Între 1864–1891, a trăit la Roma, Dresda şi München.

În 1866, îi apare poemul dramatic Brand, protagonistul căruia este o persoană integră şi înzestrată cu tărie de caracter neobişnuită, care nu se opreşte în faţa niciunui sacrificiu pentru realizarea idealului său. Pe urmă, apare piesa în versuri Peer Gynt. Protagonistul acestei piese este la antipodul absolut al lui Brand Peer Gynt, un tânăr ţăran simplu, este o întruchipare a slăbiciunii spirituale a omului. Piesa simbolizează delimitarea definitivă a lui Ibsen de romantism şi de idealizarea romantică a naturii. La cumpăna anilor 70, Ibsen scrie poezii politice şi istorico-filozofice. În 1873, termină scrierea despre Iulian Apostatul, Împăratul şi Galileanul, pe care o numeşte „drama universală", şi în care se ocupă de probleme legate de orânduirea lumii; tot aici apare ideea „regatului al treilea", un ideal moral şi politic al dramaturgului.

Ibsen şi-a câştigat renumele mondial la sfârşitul anilor 70, când scrie piese critice la adresa vieţii contemporană şi drame de idei. Tema principală a pieselor Stâlpii societăţii, Casa păpuşilor, Strigoii, Duşmanul poporului, este discrepanţa dintre strălucirea demonstrativă a societăţii şi esenţa ei falsă. Piesele sunt construite analitic, tensiunea dramatică nu este creată prin evenimente exterioare, ci prin desfăşurarea treptată a secretelor subiectului şi prin subtext.

De la mijlocul anilor 80 critica socială în creaţia lui Ibsen scade în intensitate (Raţa sălbatică). În piesele de mai târziu, subtextul se complică, creşte subtilitatea psihologică şi, în acelaşi timp, se intensifică elementele simbolismului. Tema „omului puternic" vine în prim-plan, însă Ibsen este nemilos cu personajele sale, când aceştia îşi împlinesc vocaţia cu costul vieţii şi al fericirii altora: Rosmersholm, Hedda Gabler, Master Builder, Yun Gabriel Borkman.

Începând cu anii 80, numele lui Ibsen a ajuns să servească drept simbol al artei realiste, al integrității și libertății interioare a omului, al reînnoirii vieții spirituale. Piesele sale au fost puse în scenă în foarte multe teatre. Peer Gynt a fost pus pe muzica de Edvard Grieg.

În 1891, Ibsen se întoarce acasă. Aniversarea a 70-a a lui Ibsen a fost o sărbătoare națională în Norvegia. La 23 mai 1906, după o boală lungă și grea, Ibsen moare la Christiania.

❖ Majoritatea are putere, dar nu şi dreptate; minoritatea are întotdeauna dreptate.

❖ Să fii mulțumit de tine însuți.

❖ În noi se manifestă nu numai ceea ce am moştenit de la părinți, dar şi toate conceptele învechite, credințele şi aşa mai departe. Toate acestea nu sunt vii în noi, dar sunt adânc înrădăcinate şi nu putem să scăpăm de ele.

❖ Libertatea constă tocmai în împlinirea vocației proprii.

❖ Cel care posedă farmecul cântecelor, cucereşte orice suflet.

❖ Un bărbat poate da prietenului său fidel tot ce are, totul, cu excepția femeii pe care o iubeşte.

❖ Pentru prietenul fidel nu poți face niciodată prea mult.

❖ Sufletul uman e format din faptele sale.

❖ Singurul lucru pe care-l apreciez la libertate este lupta pentru ea; posesiunea ei nu mă interesează.

❖ Dacă uşa de la intrarea principală în sală este deschisă, evitați uşa din spate.

❖ Femeia este ființa cea mai puternică din lume, şi de ea depinde ca bărbatul să se îndrepte într-acolo, încotro vrea să-l îndrepte Dumnezeu.

❖ Cât de măreață este vocația de a deschide calea pentru adevărurile greu de înțeles şi pentru ideile curajoase şi noi.

❖ O minoritate poate avea dreptate, dar majoritatea întotdeauna greşeşte.

❖ Adevărata trăsătură după care îl puteți recunoaşte pe înțeleptul autentic este răbdarea.

❖ Nu poate exista libertate sau frumusețe într-o viața domestică ce se bazează pe împrumuturi şi datorii.

❖ Până când o făclie nu-ți va lumina drumul, nu stinge aşchia care arde, deşi focul ei şovăie; atâta timp cât nu ai reuşit să creezi cuvinte noi, nu elimina din vorbire exprimările vechi.

❖ În fața iubirii, groaza şi întunericul nu au nicio putere.

❖ Câştigă cel care îşi învinge inamicul cu arma acestuia din urmă.

❖ Vă rugăm să nu folosiți cuvântul străin „ideal" Spuneți simplu, ca pe la noi: „minciună"

❖ Dacă pui un vultur într-o colivie, el va muşca zăbrelele, indiferent dacă acestea sunt din fier sau din aur.

❖ Adevărul şi libertatea sunt stâlpii societății.

❖ Crima cea mai atroce este abuzul de încredere în fața unui prieten.

❖ Cel mai puternic om din lume este acela care se luptă în singurătate.

❖ Fericită este femeia care are curaj.

❖ Laşitatea devine la apogeul ei cruzime.

❖ Mii de cuvinte vor lăsa o amprentă mai mică decât amintirea unei fapte.

❖ Ca să ai toate motivele de creație, trebuie ca însăşi viața ta să fie plină de conținut.

❖ Ce vei semăna în tinerețe, vei culege la bătrânețe.

Khalil Jubran
(1883–1931)

Scriitor şi artist libanez.

S-a născut la 6 decembrie 1883, în satul Bsharri din Liban. În 1895, familia se mută la Paris, apoi în Statele Unite. Primele culegeri de povestiri, Miresele pajiştilor, Suflete... sunt despre viața arabilor din Liban. În nuvela Aripile frânte (1912), Jubran apără dreptul femeii la iubire. Critica prejudecăților şi modul de trai feudale (culegerea de povestiri scurte, Furtunile, publicată în 1920). În culegerea de cântece O lacrimă şi un zâmbet (1914), cântă frumusețea naturii şi dragostea. Autor a numeroase articole despre muzică şi a unei cărți intitulate Despre muzică.

În 1920, un grup de scriitori arabi, imigranți din Siria şi Liban, au organizat în Statele Unite, sub conducerea lui Jubran, asociația literară „Al-Rabita Al-kalamiyya" (The Pen Society), care a jucat un rol extrem de important în dezvoltarea generală a literaturii moderne arabe. În cartea Profetul, scrisă în limba engleză, şi care a avut un succes deosebit, Jubran şi-a expus opiniile asupra multor aspecte ale vieții umane. Jubran a avut o influență semnificativă asupra literaturii moderne de limbă arabă.

❖ A fi generos înseamnă a da mai mult decât poți; a fi mândru înseamnă a lua mai puțin decât ai nevoie.

❖ Dacă nu ar exista oaspeții, orice casă ar deveni un mormânt.

❖ Dacă ne-am mărturisi păcatele unul altuia, am râde de cât de puțină imaginație avem. Dacă ne-am arăta toate virtuțile, am râde de acelaşi lucru.

❖ Dorințele sunt o jumătate de viață, indiferența este o jumătate de moarte.

❖ Iubirea care nu renaşte în fiecare zi, moare în fiecare zi.

❖ O femeie care iubeşte va ierta totul, dar nu va uita nimic.

❖ Se poate întâmpla astfel încât un om să-şi pună capăt zilelor din instinct de conservare.

❖ Bărbaţii care nu le iartă femeilor micile lor neajunsuri, nu se vor bucura niciodată de marile lor calităţi.

❖ Unii oameni mă îndeamnă să fac mărturisiri în faţa lor, pentru a avea plăcerea de a mă ierta.

❖ Exagerarea este un adevăr care şi-a depăşit măsura.

❖ Teama de iad este deja un iad, iar visele despre rai sunt deja un rai.

Franz Kafka
(1883–1924)

Reprezentant eminent al grupului din Praga al scriitorilor germani.

Numele lui, în limba cehă, înseamnă „stăncuţă". S-a născut la Praga, într-o familie burgheză evreiască. După absolvirea Universităţii din Praga, cu diplomă de avocat, a fost nevoit să lucreze ca funcţionar de asigurări, pentru a-şi câştiga existenţa.

În 1909, a fost publicată prima povestire a lui, iar patru ani mai târziu a apărut culegerea de povestiri Opinie. Povestirile incluse aici – Un medic de ţară, Colonia penitenciară, Metamorfoza, Verdictul, Prima durere şi Fochistul – *sunt singurele scrieri publicate de Kafka în timpul vieţii.*

În Praga s-a format un mic cerc literar, în care tinerii puteau să-şi găsească auditoriu cu acelaşi vederi. Printre ei a fost şi Max Brod, o persoană care îl admira pe Kafka, îl considera un geniu, îl stimula mereu în munca de creaţie şi contribuia la publicarea scrierilor acestuia. Cu toate că despre creaţia sa ştia doar un cerc foarte restrâns de profesionişti, care se evidenţiau prin vastitatea convingerilor şi un gust artistic fin, în 1915, lui Kafka i-a fost acordat unul dintre cele mai prestigioase premii literare din Germania, Premiul Fontane.

Aflat în vizită acasă la Brod, o cunoaşte pe Felice Bauer. O lună mai târziu, ei încep să corespondeze asiduu. Această relaţie este oglindită în Verdictul, povestire pe care a scris-o într-o singură noapte. Peste trei luni, Kafka o cere pe Felice în căsătorie, dar, la scurtă vreme, logodna se rupe. Cu toate acestea, trei ani mai târziu, ei se logodesc din nou. Însă, la o lună după a doua logodnă, Kafka face o hemoragie pulmonară. Tuberculoza i-a servit drept justificare pentru anularea celei de-a doua logodne. Kafka, grav bolnav, cu patru ani înainte de moartea sa, a încercat încă o dată să-şi lege soarta de o femeie, Julia Vohrytsek. Imediat ce cuplul a aflat că nu se pot baza pe apartamentul găsit pentru ei, au anulat logodna.

Când a murit, Kafka i-a cerut prietenului şi executorului său testamentar, Max Brod, editor şi scriitor din Praga, să distrugă toate manuscrisele nepublicate, dar Brod a publicat în 1925–1926, trei dintre romanele neterminate ale lui Kafla: America, Procesul *şi* Castelul, *iar în 1931,* culegerea de povestiri scurte La construirea zidului chinezesc.

Opera lui Kafka a avut o influenţă puternică asupra multor scriitori importanţi europeni şi americani ai secolului XX, precum Thomas Mann, Albert Camus, Sartre, Max Frisch, Friderich Dürrenmatt. În jurnalul pe care Kafka îl ţinea de la vârsta de 27 de ani, apare cu insistenţă tema sinuciderii. Cu toate aceasta, Kafka nu s-a sinucis. El a murit la Kirlinge, în apropiere de Viena, la 3 iunie 1924, în braţele prietenului său, doctorul Robert Klopctock şi ale ultimei sale iubite, Dora Dymant.

❖ Treji fiind, mergem ca prin somn - nişte fantome din timpuri trecute.

❖ Tinerețea eternă nu este posibilă; chiar dacă nu ar exista alte obstacole, observarea de sine ar face-o imposibilă.

❖ Totul constă într-o clipă. Ea determină viața.

❖ Totul, inclusiv minciuna, serveşte adevărului.

❖ Umbrele nu sting soarele.

❖ Un gând neexprimat imediat şi definitiv îşi pierde sensul; gândul scris îşi pierde şi el întotdeauna sensul, dar capătă în schimb, uneori, unul nou.

❖ Pentru o persoană sănătoasă, viața este, de fapt, doar o evadare inconştientă, în care ea însăşi nu se recunoaşte - o evadare din gândul că mai devreme sau mai târziu va muri. Boala este în acelaşi timp şi un memento mori, şi un test de rezistență. Prin urmare, boala, durerea, suferința sunt cele mai importante surse de religiozitate.

❖ Dacă sunt condamnat, sunt condamnat nu numai la moarte, ci sunt condamnat şi la a rezista până la moarte.

❖ Viața ne distrage tot timpul atenția, şi nici măcar nu reuşim să băgăm de seamă de la ce anume ne distrage.

❖ Arta priveşte întotdeauna personalitatea în întregul ei. De aceea, arta este tragică în esența sa.

❖ Istoria, această patrie eroică în timp, nu-i mai satisface astăzi pe evrei: ei şi-au câştigat dreptul la o patrie în spațiu.

❖ Cine a cunoscut toată plinătatea vieții, nu cunoaşte frica de moarte. Frica de moarte este doar un rezultat al unei vieți neîmplinite. Este o expresie a infidelității față de ea.

❖ Lanțurile omenirii chinuite sunt făcute din hârtie de birou.

❖ Întâmplarea există doar în mintea noastră, în percepția noastră limitată. Ea este o reflectare a limitelor noastre de cunoaştere. Lupta împotriva întâmplării este întotdeauna o luptă împotriva noastră înşine, o luptă în care nu putem birui niciodată.

❖ Fericirea exclude bătrânețea. Cine îşi păstrează capacitatea de a vedea frumosul, nu îmbătrâneşte.

❖ Ce am în comun cu evreii? Eu am prea puțin în comun şi cu mine însumi.

❖ Pentru ca teatrul să poată acționa asupra vieții, trebuie să fie mai puternic, mai intens decât viața de zi cu zi.

❖ Când tragi trebuie să ocheşti mai sus de țintă.

Nikolai Mihailovici Karamzin (1766–1826)

Scriitor, poet, jurnalist şi istoric rus.

S-a născut în gubernia Simbirsk, având o obârşie nobilă. Şi-a petrecut copilăria la moşia tatălui său, a fost educat într-o pension privat din Simbirsk, apoi la pensionul profesorului Şadena din Moscova. Aici a studiat limbile străine, istoria, literatura şi filozofia. Apoi, la insistenţele tatălui său, Karamzin s-a mutat la Sankt-Petersburg şi a intrat în serviciul militar în Regimentul de Gardă. În curând, tânărul a părăsit serviciul militar şi s-a dedicat activităţii literare, începând cu traduceri. Stabilindu-se la Moscova, a intrat în cercul iluministului N. I. Novikov şi a participat la editarea primei reviste ruseşti pentru copii, „Lectură pentru copii"

În 1789, Karamzin a plecat într-o călătorie prin Europa, vizitând Germania, Austria, Elveţia, Franţa, Anglia, întâlnindu-se cu Kant şi Goethe şi fiind martor al Revoluţiei Franceze din Paris. Impresiile sale de călătorie prin ţările din Europa de Vest le-a însemnat în Scrisorile unui călător rus, *carte care l-a făcut celebru.*

*Din 1791, editează „Revista Moscovei", iar din 1802, „Mesagerul Europei" Karamzin publică una după alta o serie de povestiri (*Sărmana Liza, Natalia, fiica boierului, Frol Silin, om binefăcător, Liodor*), întâmpinate călduros de cititori. În literatura rusă, Karamzin apare ca fondator al sentimentalismului. Poeziile sale pline de melancolie şi nostalgie îndoliată, elegii, scrisori, madrigale, au deschis, prin caracterul lor psihologic şi prin interpretarea lirică a peisajului, calea pentru opera poetică a lui Jukovski. Karamzin a contribuit mult la dezvoltarea limbii ruse literare, a eliberat proza de forme arhaice, învechite, elaborând o intonaţie uşoară şi graţioasă a frazei, îmbogăţind limbajul*

Din 1803 şi până la moarte, Karamzin scrie, „la comanda imperială", Istoria statului rus, *unele capitole fiind citite de însuşi Alexandru I. Fiecare tom avea ample anexe documentare, la fel de voluminoase ca şi conţinutul principal Ideea de bază a* Istoriei lui Karamzin, *precum şi a tratatului său din 1811, este ideea că soarta Rusiei şi măreţia ei stau în evoluţia autocraţiei. Cu o putere monarhică solidă, Rusia va prospera, cu una slabă, va ajunge să decadă.*

- Cel mai insuportabil lucru este să trăieşti fără folos.
- Lumea este demult denumită un ocean tulbure, şi fericit este acela care merge cu o busolă.
- Ataşamentul nu are termen de valabilitate: se poate iubi mereu, atâta timp cât inima este vie.
- La fel ca fructul unui copac, viaţa este mai dulce înainte de a se ofili.
- Dragostea pentru binele propriu dă naştere în noi dragostei de patrie, iar mândria personală dă naştere mândriei poporului, care serveşte drept temei al patriotismului.
- Curajul este o mare calitate a sufletului; poporul care este înzestrat cu acesta trebuie să se mândrească de sine însuşi.
- Patriotismul nu trebuie să ne orbească; dragostea de patrie este acţiunea unei minţi clare, şi nu o pasiune oarbă.
- Cuvintele aparţin unui singur secol, iar gândurile aparţin unor secole întregi.

❖ Fericirea este treaba sorții, a minții și a caracterului.

❖ Talentul sufletelor măreațe stă în cunoașterea măreției altor persoane.

Vasilii Osipovici Kliucevski (1841–1911)

Istoric și academician rus.

Academician de onoare al Academiei de Științe din Petersburg. S-a născut în satul Voznesenskoe, din gubernia Penza, în familia unui preot sătesc care a murit timpuriu. Copilăria lui Kliucevski a fost marcată de o sărăcie extremă. Depășind dificultățile legate de bâlbâială, a absolvit cu succes, în 1856, Școala teologică din Penza și a intrat la seminar. În 1861, Kliucevski, a renunțat să mai devină preot, a părăsit seminarul și a intrat la Facultatea de Istorie și Litere a Universității din Moscova, pe care a absolvit-o în 1865 cu titlul de candidat și a rămas la catedră pentru a dobândi titlul de profesor.

Prima monografie a lui Kliucevski, Legendele străinilor despre statul moscovit, a demonstrat capacitatea lui enormă de muncă și interesul pentru istoria modului de viață. La sugestia profesorului său, S.M. Soloviov, Kliucevski și-a ales pentru teza de masterat tema Viețile sfinților ruși din vechime ca o sursă istorică, asupra căreia a lucrat timp de șase ani, studiind circa cinci mii de vieți de sfinți, ceea ce, după părerea oponenților lui, a fost o mare realizare științifică. Kliucevski a ajuns la concluzia că viețile sfinților nu reprezintă o sursă istorică de încredere și, adeseori, nu corespund vieții reale a unui sfânt canonizat. Lucrarea aceasta i-a permis lui Kliucevski să dobândească o experiență bogată în știința izvoarelor istorice.

În 1867, Kliucevski a început să conferențieze pe teme de istorie universală la Școala Militară Imperială. În 1871, i s-a oferit să ocupe o catedră la Academia Teologică din Moscova, iar în anul următor să înceapă conferințele la Cursurile superioare pentru femei. În curând, Kliucevski și-a dobândit un renume de lector uimitor, iar în 1879, după moartea lui S.M. Soloviov, a ocupat postul acestuia de la Universitatea din Moscova.

În 1872, Kliucevski a început lucrul la teza sa de doctorat, Duma Boierilor din Rusia Veche. Cursul special, Istoria breslelor din Rusia, *cu cercetări pe teme sociale (*Originea iobăgiei în Rusia, Taxa de sondaj *și* abolirea sclaviei în Rusia, Structura Zemski Sobor din Rusia Veche*), studiile de istorie a culturii din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea au pus bazele operei principale a lui Kliucevski,* Curs de istoriei rusă, *în care și-a expus concepția despre evoluția istorică a Rusiei. Din 1902 și până la sfârșitul vieții, Kliucevski a pregătit această lucrare pentru publicare și retipărire. În plus față de activitatea pedagogică și științifică, în 1887–1889, Kliucevski a fost decan și prorector al Facultății de Istorie și Filologie. În 1900, a fost ales membru plin al Academiei de Științe. Între 1900–1910 a conferențiat la Școala de Pictură, Sculptură și Arhitectură din Moscova, printre studenții săi numărându-se mulți artiști remarcabili.*

Kliucevski a murit la Moscova, în 1911. A fost înmormântat la cimitirul Mănăstirii Donskoi.

❖ Majoritatea oamenilor mor în pace, fiindcă pe cât de puțin înțeleg ce se întâmplă cu ei în acea clipă, la fel de puțin au înțeles ce s-a întâmplat cu ei și până în acea clipă.

❖ O inimă de-ar fi, că tristețe se găsește.

❖ A fi vecini nu înseamnă a fi apropiați.

❖ La cincizeci de ani, trebuie să aveți o pălărie și două cravate, una albă și una neagră: va trebui să cununați des și să mergeți la înmormântări.

❖ În viața unui om de știință și a unui scriitor, principalele fapte biografice sunt cărțile, cele mai importante evenimente sunt gândurile.

❖ În istorie, mai mult învățăm fapte, și înțelegem mai puțin sensul fenomenelor.

❖ De bărbatul pe care-l iubesc toate femeile nu se va îndrăgosti niciuna dintre ele.

❖ În Rusia nu există talente mediocre, simpli meșteri, ci genii singuratice și milioane de neisprăviți. Geniile nu pot face nimic pentru că nu au ucenici, iar cu milioanele nu se poate face nimic, pentru că nu au meșteri. Primii sunt inutili, pentru că sunt prea puțini; cei din urmă sunt neputincioși, pentru că sunt prea mulți.

❖ În Rusia centrul este la periferie.

❖ Oare clerul crede în Dumnezeu? Clerul nu înțelege această întrebare, pentru că el slujește lui Dumnezeu.

❖ Cel mai rău e să-ți dai seama că ești o completare a propriului mobilier.

❖ Ne putem mândri cu orice, chiar și cu lipsa de mândrie, la fel cum orice ne poate prosti, chiar și propria minte.

❖ Cel mai înalt nivel al artei de a vorbi este capacitatea de a tăcea.

❖ Un ziar îl învață pe cititor să se gândească la ce nu știe, și să știe ce nu înțelege.

❖ Igiena învață cum să fii un câine de pază al propriei sănătăți.

❖ Ochii nu sunt oglinda sufletului, ci ferestrele lui văzute în oglindă: prin ele, sufletul vede o stradă, dar și strada vede sufletul.

❖ Prostia este un lux prea scump pe care și-l pot permite doar oamenii bogați.

❖ Este mult mai ușor să devii deștept, decât să nu mai fii prost.

❖ Doamnele își descoperă mințile doar când își ies din ele.

❖ Fă ce spun eu, dar nu spune ceea ce fac eu – acesta este o formă de iezuism corectat.

❖ O studiere detaliată a unor organe anume te dezvață să mai înțelegi viața întregului organism.

❖ Binele făcut de un vrăjmaș este la fel de greu de uitat, pe cât de greu este de ținut minte binele făcut de un prieten. Pentru bine, plătim cu bine doar unui vrăjmaș; dar pentru rău, ne răzbunăm și pe vrăjmaș, și pe prieten.

❖ Un om bun nu este acela care știe să facă bine, ci acela care nu știe să facă rău.

❖ Prietenia poate exista fără dragoste, dar dragoste fără prietenie nu există.

❖ Prietenia este, de obicei, o tranziție de la o simplă cunoștință la dușmănie.

❖ Există două tipuri de vorbăreți: unii vorbesc prea mult ca să nu spună nimic, alții vorbesc la fel de mult, dar pentru că nu știu ce să spună. Unii vorbesc ca să ascundă ceea ce cred, alții – ca să ascundă că nu cred nimic.

❖ Există două tipuri de proști: unii nu înțeleg ceea ce sunt toți obligați să înțeleagă; alții înțeleg ceea ce nimeni nu trebuie să înțeleagă.

❖ Există femei de care nimeni nu se îndrăgostește, dar pe care toți le iubesc. Există femei de care toți se îndrăgostesc, dar pe care nu le iubește nimeni. Fericită este numai acea femeie pe care o iubesc toți, dar de care este îndrăgostit un singur bărbat.

❖ Reproșul că nu suntem înțeleși provine de multe ori din aceea că noi înșine nu-i înțelegem pe oameni.

❖ Femeile iartă orice, cu o singură excepție: un comportament urât.

❖ Bărbații se căsătoresc cu speranțe, femeile se căsătoresc cu promisiuni.

❖ A trăi înseamnă a fi iubit. El sau ea a trăit – înseamnă un singur lucru: el sau ea a fost mult iubit sau iubită.

❖ Legitatea evenimentelor istorice este invers proporțională cu spiritualitatea lor.

❖ Un om sănătos și cu bun-simț sculptează pe Venus din Milo după Akulina sa și nu vede în Venus din Milo nimic mai mult decât pe Akulina sa.

❖ Și moscovitul și ucraineanul sunt oameni vicleni, iar viclenia ambilor se exprimă în prefăcătorie. Dar și unul și altul se prefac într-un fel propriu: unuia îi place să se prefacă prost, altuia – deștept.

❖ Din o sută de oameni plini de spirit, unul este deștept.

❖ Uneori este necesar să se încalce o regulă, pentru a-i salva puterea.

❖ Arta este un substitut de viață, pentru că arta este iubită de cei care nu au reușit în viață.

❖ Scopul real al carității nu constă în a face bine, ci în a nu mai exista nimeni căruia să-i faci bine.

❖ Istoricul este înțelept după eveniment. El vede prezentul din spate, și nu din față. Istoricul are o grămadă de amintiri și exemple, dar nu are nici intuiție, nici premoniții.

❖ Istoria nu ne învață nimic, ci doar pedepsește pentru lecțiile neînvățate.

❖ Cum să nu fie deșteaptă, dacă toată viața ei se îngrijește de astfel de proști.

❖ Atunci când un actor nu înțelege pe cine joacă, el se joacă involuntar pe sine însuși.

❖ Când oamenii vor o ceartă, dar n-o aşteaptă, ea nu apare; când ei o aşteaptă, dar nu vor nicio ceartă, ea va avea loc fără greş.

❖ Unele femei frumoase la bătrâneţe sunt foarte proaste doar pentru simplul fapt că la tinereţe au fost foarte frumoase.

❖ Cuvintele tari nu pot fi dovezi puternice.

❖ Un succes mare este format din mai multe detalii planificate şi gândite.

❖ Cine, om fiind, îi disprețuieşte pe oameni, trebuie să se disprețuiască şi pe sine însuşi, pentru că numai animalele au dreptul să-i disprețuiască pe oameni.

❖ Cine are prieteni care se urăsc reciproc, acela merită ura lor comună.

❖ Cine râde, acela nu se supără, pentru că a râde înseamnă a ierta.

❖ Dragostea femeii oferă bărbatului plăceri de o clipă şi îl înhamă la obligaţii eterne, sau, cel puţin, la necazuri pentru toată viaţa.

❖ Din admiraţie pentru felul în care reforma a transformat trecutul Rusiei, am scăpat din vedere cum trecutul Rusiei a transformat reforma.

❖ Oamenii trăiesc idolatru faţă de idealuri, şi când le lipsesc idealurile, îi idealizează pe idoli.

❖ Oameni vanitoşi iubesc puterea, oamenii ambiţioşi iubesc influenţa, oameni îngâmfaţi le caută pe amândouă, oameni gânditori le disprețuiesc pe amândouă.

❖ Te poţi închina în faţa oamenilor care cred în Rusia, dar nu şi în faţă obiectului credinţei lor.

❖ Bărbatul vede în fiecare femeie ce vrea să facă din ea, şi, de obicei, face din ea ceva ce ea nu vrea să fie.

❖ Bărbatul se poartă cu femeia ca un chimist cu laboratorul său: el observă în ea procese greu de înţeles pentru el, dar pe care el însuşi le generează.

❖ Bărbatul iubeşte femeia, cel mai adesea, pentru că şi ea îl iubeşte pe el; femeia îl iubeşte pe bărbat, cel mai adesea, pentru că el o admiră.

❖ Bărbatul o iubeşte pe femeie, atâta cât poate iubi; femeia îl iubeşte pe bărbat, atâta cât doreşte să-l iubească. De aceea, bărbatul, de obicei, o iubeşte pe femeie mai mult decât ea merită, iar femeia vrea să iubească mai mulţi bărbaţi decât este ea în stare să iubească.

❖ Bărbatul, de obicei, iubeşte femei pe care le respectă; femeia, de obicei, îi respectă numai pe bărbaţii pe care îi iubeşte. De aceea, bărbatul, adeseori, iubeşte femei care nu merită iubite, iar femeia, adeseori, îi respectă pe bărbaţii care nu merită respectaţi.

❖ Bărbatul cade în genunchi în faţa unei femei, doar pentru a o ajuta să cadă.

❖ Bărbatul ascultă cu urechile, iar femeia cu ochii, primul, ca să înțeleagă ce i se spune, a doua, pentru a plăcea acelui care-i vorbește.

❖ Muzica este o compoziție sonoră care ne provoacă o poftă de viață, așa cum binecunoscutele compoziții farmaceutice provoacă pofta de mâncare.

❖ Suntem organisme inferioare în zoologia universală: continuăm să ne mișcăm și după ce ne-am pierdut capul.

❖ Trebuie găsit un sens chiar și în nonsens: în asta constă obligația neplăcută a istoricului, într-un lucru deștept orice filosof poate găsi un sens.

❖ Semănătoriștii discută atât de inteligent despre fundamentul vieții lor, încât pare că ceea pe ce stau ei e mai inteligent decât ceea despre ce discută.

❖ Știința este adesea confundată cu cunoștințele. Aceasta este o neînțelegere grosolană. Știința nu reprezintă numai cunoștințe, ci și o conștiință, și anume capacitatea de a folosi cunoștințele cum se cuvine.

❖ Istoria noastră merge după calendarul nostru: în fiecare secol, rămânem în urmă cu o zi față de restul lumii.

❖ Simpatia noastră față de timpurile străvechi religioase nu este morală, ci numai artistică: noi admirăm numai sentimentele lor, neîmpărtășindu-le, așa cum bătrânii lascivi le admiră pe fetele tinere pe care nu sunt în stare să le iubească.

❖ Să nu confundăm teatrul cu biserica, pentru că este mai dificil să faci dintr-un circ o biserică, decât să faci din biserică circ.

❖ Nu începeți o afacere al cărei rezultat nu se află în mâinile voastre.

❖ Unele femei sunt mai deștepte decât celelalte proaste, doar pentru că-și dau seama de prostia lor. Diferența dintre unele și altele constă în faptul că unele se consideră inteligente, rămânând proaste, iar altele se recunosc drept proaste, nedevenind astfel inteligente.

❖ Nimic nu este mai inutil decât să judeci sau să tratezi cadavre: ele trebuie îngropate.

❖ Ritualul este o cenușă religioasă: el protejează restul jăraticului religios de frigul vieții de afară.

❖ El e prost pentru că e atât de frumos, și n-ar fi atât de frumos, dac-ar fi mai puțin prost.

❖ Ea își caută soțul în fiecare bărbat, pentru că nu a găsit un bărbat în soțul ei.

❖ Sinceritatea nu înseamnă credibilitate, ci doar deprinderea proastă de a gândi cu voce tare.

❖ Petru I era gata ca pentru prevenirea dezordinii să tulbure orice fel de ordine.

❖ Scriitorilor, ca şi părinţilor, le place să-şi înzestreze personajele cu calităţi de care ei înşişi sunt lipsiţi. De aceea, personajele lui Maupassant sunt întotdeauna proşti, iar cei ai lui Tolstoi - inteligenţi.

❖ Prin libertatea conştiinţei se subînţelege, de obicei, eliberarea de conştiinţă.

❖ În spatele pasiunilor puternice se ascunde de multe ori doar o voinţă slabă.

❖ Arta populară are valoare nu din pricina beneficiilor pe care le aduce, ci din pricina pagubelor pe care le evită, oferind o plăcere mai puţin grosolană.

❖ De ce se cere evlavie preotului, în timp ce medicul, tratându-i pe alţii, nu e obligat să fie sănătos?

❖ Odinioară, în femeie se vedea un izvor viu de fericire, din cauza căruia se uita de plăcerea fizică, iar în ea se vede un dispozitiv fiziologic pentru plăcere fizică, din cauza căruia se uită fericirea.

❖ Odinioară, se preţuia chipul şi se ascundea trupul, acum se preţuieşte trupul, iar chipul ne este indiferent.

❖ Profesorilor le este dat cuvântul nu pentru a-şi adormi propria gândire, ci pentru a trezi gândirea altcuiva.

❖ Deprinderile părinţilor, şi bune, şi rele, se transformă în vicii ale copiilor.

❖ Prologul secolului al XX-lea e uzina de pulbere. Epilogul e o baracă a Crucii Roşii.

❖ Trecutul trebuie cunoscut nu pentru că a trecut, ci fiindcă, trecând, n-a ştiut să-şi elimine consecinţele.

❖ Calea directă este distanţa cea mai scurtă între două necazuri.

❖ Un om gânditor trebuie să se teamă numai de el însuşi, pentru că el trebuie să-şi fie sieşi unicul judecător lipsit de milă.

❖ Diferenţa dintre cler şi alte stări ruseşti: aici sunt mulţi alcoolici, dincolo sunt puţini treji.

❖ Împăraţii romani au înnebunit din cauza autocraţiei; de ce să nu înnebunească la fel şi împăratul Pavel?

❖ Romancierul care zugrăveşte sufletele altora, îşi zugrăveşte propriul suflet; psihologul care-şi observă propriul suflet, crede că studiază sufletele altora.

❖ Timid, dar nu laş.

❖ Intelectualitatea rusă se va simţi în curând în poziţia unei vânzătoare de bomboane în faţa unor oameni înfometaţi.

❖ Un rus din popor - ortodox - îşi trăieşte credinţa ca pe un serviciu la biserică, care i-a fost impus pentru mântuirea sufletului cuiva, dar nu

a propriului său suflet, pe care nici nu a învățat, şi nici nu a vrut să-l mântuiască. Nu contează cât te rogi, dracul tot îşi va lua partea. Asta e toată teologia lui.

❖ Mintea rusă se manifestă cel mai limpede la prostii.

❖ Clerul rus şi-a învățat dintotdeauna turma nu să cunoască şi să iubească pe Dumnezeu, ci numai să se teamă de draci, cărora el le-a dat naştere, împreună cu preotesele lor.

❖ Cel mai deştept lucru din viață este totuşi moartea, fiindcă doar ea corectează toate greşelile şi prostiile vieții.

❖ Un om vanitos e acela căruia îi pasă mai mult de opiniile celorlalți despre el decât de propria sa opinie. A fi vanitos înseamnă a te iubi pe sine mai mult decât pe ceilalți, şi a-i respecta pe ceilalți mai mult decât pe sine.

❖ Cea mai sigură şi, probabil, singura cale de a deveni fericit e de-a te închipui pe sine astfel.

❖ Cel mai batjocoritor om e acela care râde de propriile sale pasiuni.

❖ Omul cel mai invincibil este acela care nu se teme să pară prost.

❖ De cât timp au nevoie oamenii ca să înțeleagă secolul pe care l-au trăit? De trei secole. Când va înțelege omenirea sensul vieții sale? După trei mii de ani de la moartea sa.

❖ Moartea este cel mai mare matematician, pentru că rezolvă toate problemele fără nicio greşeală.

❖ Privind la cum cred ei în Dumnezeu, tare aş vrea să cred în diavol.

❖ Sportul a devenit un subiect preferat al reflecției şi, în curând, va deveni singura metodă de gândire.

❖ Omul statistic mediocru vulgar nu are nevoie de religie, oricât ar fi ea de grea pentru el. Ea este necesară doar oamenilor foarte mici sau foarte mari: pe primii îi înalță, iar pe cei din urmă îi menține la înălțime. Oamenii mediocri vulgari nu au nevoie nici de înălțare, pentru că sunt prea leneşi să se ridice, nici de sprijin, pentru că nu au unde să cadă.

❖ Statistica este ştiință despre cum să faci cifrele să gândească şi să înțeleagă, când tu nu eşti în stare de asta.

❖ Fericit este acela care-şi poate iubi soția ca pe o amantă, şi nefericit este acela care-i permite amantei sale să-l iubească ca pe un soț.

❖ Fericirea nu stă în a trăi în bunăstare, ci în a înțelege şi simți în ce ar consta aceasta.

❖ Fericirea nu e o realitate, ci doar o amintire: ne par fericiți anii noştri trecuți, când puteam trăi mai bine decât am trăit, şi când a fost mai bine decât ni se pare viața într-o clipă de amintiri.

❖ Taina artei de a scrie este aceea de a şti să fii primul cititor al propriei opere.

❖ Lacrimile de la teatru te dezobişnuiesc de cele de zi cu zi.

❖ Numai în matematică două jumătăţi fac un întreg. În viaţă totul e altfel: de exemplu, un soţ nebun şi o soţie nebună sunt, cu siguranţă, două jumătăţi, dar adunaţi, aceştia sunt doi nebuni, şi niciodată nu vor reprezenta un întreg deştept.

❖ Triumful criticii istorice: din ceea ce spun oamenii unei anumite perioade, să ştii să auzi cele despre care se tace.

❖ Munca e mai apreciată când capitalul se ieftineşte. Mintea e mai apreciată când puterea se ieftineşte.

❖ La artişti, ca urmare a contactului permanent cu arta, simţul estetic scade, fiind înlocuit cu măsura estetică.

❖ La ei, gândul nu atrage după sine cuvintele, ci le ajunge pe acestea cu greu din urmă.

❖ Mintea se stinge din pricina contradicţiilor, dar inima se hrăneşte cu ele. Poţi urî pe cineva fiindcă e un ticălos, dar poţi să şi mori pentru el, fiindcă e aproapele tău.

❖ A şti să scrii lizibil e prima regulă de politeţe.

❖ Teorii ştiinţifice care au doi oponenţi şi niciun cititor.

❖ Fanatismul este gata ca în numele ordinii să genereze anarhie.

❖ Caracterul este puterea asupra sinelui, talentul este puterea asupra altora.

❖ O femeie bună, căsătorindu-se, promite fericire, o femeie rea - o aşteaptă.

❖ A dori să fii altcineva decât tu însuţi înseamnă a-ţi dori să devii nimeni.

❖ Hristoşi apar rar, asemenea unei comete, dar de-alde Iuda sunt mulţi ca ţânţarii.

❖ Ţiganii celebri sunt renumiţi doar în străinătate, pentru că ei nu au patrie.

❖ Omul este cel mai mare dobitoc din lume.

❖ Omul a muncit cu inteligenţă, a tot muncit şi brusc şi-a dat seama că a devenit mai prost decât munca sa.

❖ Pentru a fi un profesor bun, trebuie să iubeşti ceea ce predai, precum îi iubeşti pe cei cărora le predai.

❖ Pentru a fi clar, un orator trebuie să fie sincer.

❖ Pentru a apăra patria de duşmani, Petru a devastat-o mai mult decât orice duşman.

❖ Ca să încălzească Rusia, ei sunt gata să-i dea foc.

❖ Pentru a fi rău, trebuie să înveți să fii bun; altfel vei fi doar dezgustător.

❖ Am chemat o minte străină din Europa Occidentală ca să ne învețe să trăim după propria minte, iar noi am încercat s-o înlocuim cu mintea noastră.

❖ Egoiștii se plâng mai mult decât toți în privința egoismului celorlalți, fiindcă ei suferă cel mai tare de pe urma lui.

❖ Sunt prea bătrân ca să îmbătrânesc: numai cei tineri îmbătrânesc.

Stanisław Jerzy Lec
(1909–1966)

Poet polonez.

S-a născut la Lvov, important centru cultural al Galiției poloneze, care făcea parte pe atunci din Imperiul Austro-Ungar. Tatăl viitorului scriitor, un nobil austriac, a murit când fiul său era încă un copil. De educație s-a ocupat mama lui, născută Adélia Safrin, o reprezentantă a intelectualității poloneze, care aprecia extrem de mult educația și cultura. Jerzy și-a făcut educația primară în capitala Austriei, deoarece apropierea frontului (în timpul Primului Război Mondial) i-a determinat, pe el și familia sa, să se mute la Viena, apoi, a terminat o școală evanghelică din Lvov. A studiat dreptul la Universitatea „Jan Kazimierz" din Lvov.

Fiind încă student, își începe activitatea literară, întrunindu-se cu colegii care aveau un interes viu pentru creație. În 1929, în suplimentul literar al ziarului popular de atunci, „Curierul zilnic ilustrat", a fost publicată poezia sa de debut, Primăvară. *În 1933, la Lvov, îi apare primul volum de poezie,* Culori. *După ce s-a mutat la Varșovia, Lec publică periodic în „Bărbierul din Varșovia", lucrările sale apărând în paginile multor reviste literare. În 1936, a organizat un cabaret literar, denumit „Teatrul Umoriștilor" Tot în această perioadă, începe să colaboreze la ziarul din Varșovia „Cotidianul popular", o publicație politică ce promova ideea creării unui front popular antifascist. După suspendarea editării ziarului de către autorități, Lec a plecat în România, pentru a scăpa de arestare.*

Între 1941 și 1943, a fost internat într-un lagăr de concentrare lângă Ternopol. A fugit la Varșovia înainte de a fi executat, și a lucrat clandestin ca editor al ziarelor militare ale Gărzii Ludovít și ale Armatei Ludovít. A luptat în provincie alături de partizani, apoi, în rândurile armatei regulate. În 1945, s-a stabilit la Lodz, și, împreună cu prietenii săi, poetul Leon Pasternak și artistul-caricaturist Jerzy Zaruba, reînființează editarea unei reviste de umor. În anul următor, îi apare culegerea de poezii Agendă de front, în care au fost incluse poeziile din anii războiului.

În 1946, a fost trimis la Viena, în calitate de atașat cultural al Ambasadei Republicii Polone. În 1950, ia hotărârea de a pleca în Israel. În 1952, se întoarce în Polonia, dar a fost criticat de autorități pentru opoziția sa politică și pentru libertatea de gândire pe care o afișa. Timp de câțiva ani este în vigoare o interdicție neoficială de a i se publica vreo lucrare. Singură formă de muncă literară plătită au fost traducerile. Prima dintre publicațiile interzise și publicate mai apoi a fost Manuscrisul de la Ierusalim. *Ultimele volume de poezie ale poetului au fost:* Surâd disprețuitor și întreb despre drum, Către Cain și Abel, Anunț despre căutare, Poezii gata de salt, ciclul Xenia, *format din poezii scurte, lirico-filozofice, precum și o serie de miniaturi în proză,* Mituri mici.

După o lungă boală incurabilă, Stanislaw Jerzy Lec a murit la 7 mai 1966, la Varșovia.

❖ Poate că zidurile Ierihonului s-au dărâmat fiindcă prea mult au suflat în ele alămurile?

❖ Sărmanul pământ, toate umbrele noastre cad pe el.

❖ Lui Dumnezeu – ce-i al lui Dumnezeu, cezarului – ce-i al cezarului. Dar oamenilor?

❖ Chiar şi pe tron ţi se rod pantalonii.

❖ Ai grijă să nu ajungi roata norocului cuiva!

❖ Se întâmplă că stegarul să ducă în altă direcţie steagul.

❖ Uneori, clopotele îl leagănă pe clopotar.

❖ Se întâmplă ca laurii să prindă rădăcini în cap.

❖ În casa spânzuratului nu se vorbeşte de funie. Dar în casa călăului?

❖ În unele izvoare de inspiraţie, muzele se spală pe picioare.

❖ Vremurile mari pot găzdui o mulţime de oameni mici.

❖ A învia fără acordul ucigaşilor – ce curaj!

❖ Numai cei morţi pot învia. Celor vii le este mai greu.

❖ Totul e în mâinile omului! De aceea, trebuie spălate mai des!

❖ Toate cătuşele din lume formează un singur lanţ.

❖ Întrebarea lui Hamlet sună în fiecare ţară altfel.

❖ Se spune că cel care şi-a pierdut dinţii are limba mai liberă.

❖ Purtau cu mândrie pe piept etichete cu un preţ pentru care nu puteau fi cumpăraţi.

❖ Numai atunci te interesează gunoiul – când e îngrăşământ.

❖ Să distrugem Bastiliile înainte să fie construite.

❖ Chiar şi barba unui profet poate fi rasă.

❖ Chiar şi în tăcerea lui erau greşeli gramaticale.

❖ Pentru îndrăgostiţi şi cai, fânul miroase diferit.

❖ Dacă arta conversaţiei s-ar rafina, ar scădea natalitatea.

❖ A trăi este dăunător pentru sănătate. Cine trăieşte – acela moare.

❖ Şi pelerinilor le transpiră picioarele.

❖ Din zerouri se poate face uşor un lanţ.

❖ Uneori, diavolul mă ispiteşte să cred în Dumnezeu.

❖ Uneori, trebuie să fii nepoliticos ca să-ți fie apreciată delicatețea.

❖ În fiecare turmă există câte o oaie neagră.

❖ Fiecare secol are un Ev Mediu al său.

❖ Când a mirosit violetele, rahatul a spus: „Ei bine, ele se bazează pe un contrast ieftin"

❖ Când greşelile vor deveni mai rare, vor fi mult mai scumpe.

❖ Dacă personajele unei fabule politice sunt animale, înseamnă că epoca este inumană.

❖ Fii atent când sari în sus de bucurie: nu cumva să-ți ia cineva pământul de sub picioare!

❖ Când bârfele îmbătrânesc, devin mituri!

❖ Acela a cărui limbă e ascultătoare, adesea tace.

❖ Un acoperiş deasupra capului, adesea, nu permite oamenilor să crească.

❖ Oare cine le întreabă pe teză şi pe antiteză, dacă vor să fie o sinteză?

❖ O baltă produce uneori o impresie profundă.

❖ Cei morți au simțul umorului cel mai dezvoltat: ei râd de toate.

❖ O lume fără psihopați? Ar fi anormală.

❖ Multe lucruri nu există pentru că nu au putut fi numite nicicum.

❖ Mulți dintre cei care au vrut să ajungă printre stele s-au spânzurat de-un felinar.

❖ Gura se poate deschide a încântare sau poate căscând.

❖ Se poate ajunge la fund, dar nu şi la adâncime.

❖ Se poate muri pe insula Sfânta Elena, şi fără să fii Napoleon.

❖ Ne place ca vocea noastră interioară să se audă din exterior.

❖ Gândurile anumitor oameni sunt atât de superficiale, încât nici măcar lor nu le intră în cap.

❖ Gândurile sar, de la om la om, ca puricii. Dar nu îi pişcă pe toți.

❖ Pe calea minimei rezistențe, te lasă chiar şi cele mai puternice frâne.

❖ Nu te lupta cu tine însuți - vei pierde întotdeauna.

❖ Nu orice salvă începe o revoluție.

❖ Nu trebuie să tragi concluzii din gunoi.

❖ Nu merge pe o cale netedă - vei aluneca.

❖ Nu orice materie cenuşie înseamnă creier!

❖ Unii oameni ar purta cu plăcere o bonetă frigiană, dacă aceasta ar avea puterea căciulii fermecate.

❖ Unii oameni se uită prin ochii lor ca printr-un vizor.

❖ Nu e frumos să arăţi cu degetul la sine ca la Mesia.

❖ Nu e uşor să trăieşti după moarte. Uneori trebuie să cheltuieşti pentru asta o viaţă întreagă.

❖ Nu-i poţi face să râdă pe tiranii fără dinţi.

❖ Treburile neduse până la capăt generează adesea o lipsă catastrofală de consecinţe.

❖ Limbile niciunui ceas nu arată cum să trăieşti.

❖ Niciodată nu deschide uşa în faţa celui care o poate deschide şi fără permisiunea ta.

❖ Ei bine, să presupunem că vei sparge peretele cu capul. Şi ce vei face în celula de alături?

❖ De obicei, o ariergardă a unei foste avangarde este avangarda unei noi ariergarde.

❖ Stăpâneşte ştiinţa, dar n-o face să rodească.

❖ Fereastra către lume poate fi închisă cu un ziar.

❖ El îşi schimba pielea, dar ţipa de ca şi cum cum ar fi fost jupuit.

❖ El purta steagul sus, fiindcă nu dorea să-l vadă.

❖ El şi-a vărsat pe cap cenuşa victimelor lui.

❖ Ea i s-a oferit, dar n-a mai vrut să se mai ia înapoi.

❖ Vulturii sunt mai uşor în nori.

❖ De la un nor mare - o umbră mică? Uimitor!

❖ De la căldura spirituală rămâne fie cenuşă, fie o faptă.

❖ Cei absenţi nu au niciodată dreptate, dar de foarte multe ori îşi păstrează viaţa.

❖ Foarte puţini oameni din secolul al XIX-lea au prevăzut venirea secolului al XX-lea.

❖ Cocoşul cântă şi în dimineaţa când îi tai gâtul!

❖ Când dai cu bâtul, chiar şi într-o tobă, se trezeşte câte-o muză.

❖ Gândeşte-te, înainte de a te gândi!

❖ Gândeşte! Cu focul pe care Prometeu l-a furat de la zei, a fost ars Giordano Bruno.

❖ Cât timp nu bate vântul, şi girueta îşi are propriul său caracter.

❖ Ţine minte, niciodată nu trăda adevărul. Schimbă-l.

❖ După unele amintiri un duş rece nu este de ajuns, e nevoie de o baie fierbinte.

❖ Fapta ajunge gândul din urmă. E-o nenorocire dacă îl va depăşi.

❖ Prefer inscripţia „Intrarea interzisă" decât „Nu există ieşire"!

❖ Împotriva unor oameni ar trebui să iniţieze un proces de gândire.

❖ Nu prăpastia separă, ci diferenţa de nivel.

❖ Când distrugeţi monumentele, salvaţi piedestalele. Întotdeauna vor fi de folos.

❖ Copilul îi naşte pe părinţi.

❖ Reforma calendarului nu scurtează termenul până la naştere.

❖ Nu tăia craca pe care stai decât atunci când vor să te spânzure de ea!

❖ Sesam, deschide-te! Vreau să ies.

❖ Inima unuia îl bate pe un altul fără milă.

❖ Se întâmplă că timpul le îngheaţă oamenilor sângele în vine: ca să nu se descompună.

❖ Se întâmplă ca un cârlig să fie înghiţit odată cu pescarul.

❖ Mai întâi a fost cuvântul. Apoi a apărut tăcerea.

❖ Conştiinţa se naştere uneori din remuşcările ei.

❖ Mai întâi plăteşte, şi apoi leşină.

❖ Întrebaţi de ce fug oamenii de pe nava care nu se scufundă? Au înţeles unde îi duce.

❖ „Stilul este omul." Cât de puţini oameni ar fi pe pământ!

❖ Îşi ies din minţi doar cei care le au.

❖ Acolo unde râsul este interzis, nici plânsul nu este, de obicei, permis.

❖ Cei care şi-au depăşit vremurile, umblă adesea cu capul plecat.

❖ Puterile întunericului aruncă adesea o lumină pe esenţa problemei.

❖ Mai repede! Mai repede! Viaţa poate fi trăită într-o zi. Dar ce faci cu restul timpului?

❖ Tehnica va atinge o astfel de perfecțiune, încât omul va putea trăi fără sine însuşi.

❖ Faptul că a murit nu dovedeşte că a şi trăit.

❖ Tragismul epocii este exprimat în râsul ei.

❖ Laşii trebuie să aibă putere, fiindcă altfel le este frică.

❖ Cel care a ajuns la vârf are o justificare - nu mai are unde să meargă mai departe.

❖ Cine în iad a avut epoleți, şi în rai va avea galoane.

❖ Cine are o memorie bună, aceluia îi este mai uşor să uite multe.

❖ Cine are un orizont mai larg, acela, de obicei, are perspective mai înguste.

❖ Oamenii au reflexe lente: numai următoarele generații înțeleg.

❖ Groparii nu au niciun sezon mort.

❖ Faptul este întotdeauna gol, chiar dacă este îmbrăcat după cea mai recentă modă.

❖ Filozofilor, nu căutați piatra filosofală! Vă va fi atârnată de gât.

❖ Pâinea deschide orice gură.

❖ Vrei să cânți în cor? În primul rând, uită-te atent la bagheta dirijorului.

❖ De cele mai multe ori ieşirea este acolo unde a fost intrarea.

❖ Cu cât argumentele sunt mai fragile, cu atât mai solid este punctul de vedere.

❖ Ce rost au orizonturile largi? Acestea pot fi adesea exprimate doar într-un cerc foarte îngust.

❖ Cine şchioapătă, merge.

❖ Pentru a te ridica în sus, trebuie să-ți strângi aripile.

❖ Pentru a ajunge la izvor, trebuie să înoți împotriva curentului.

❖ A spune „Eu sunt" nu e un truc. Trebuie să fii.

❖ Acesta este un as! Dar într-o mână foarte murdară.

❖ Eu sunt pentru restituirea proprietății private în viața spirituală.

❖ Aş prefera ca David să-l ucidă pe Goliat cu o harpă.

❖ Am văzut realitatea într-un vis. Cât de uşurat m-am trezit!

❖ Am văzut minuni. Asta a fost atunci când oamenii se descurcau fără minuni.

❖ Îl observ atent pe acest scriitor, începând încă de la Homer.

❖ Întotdeauna l-am considerat un leu, dar când l-am văzut în patru labe, imediat mi-am dat seama că nu este un leu.

❖ Eu spun lucruri atât de vechi, încât omenirea le-a uitat deja.

❖ Sunt frumos, sunt puternic, sunt înțelept, sunt bun. Şi toate astea le-am descoperit eu.

❖ Nu sunt de acord cu matematica. Cred că o sumă de zerouri este o cifră înfricoşătoare.

❖ M-am surprins că mă căutam pe mine însumi cu lupă pe un glob.

❖ Prefer să ascult poveşti din vremurile trecutului îndepărtat decât din viitorul îndepărtat.

Abraham Lincoln
(1809–1865)

Politician american, al XVI-lea preşedinte al Statelor Unite.

S-a născut la 12 februarie 1809, în apropierea oraşului actual Hogenvill (Kentucky), într-o familie de agricultor. În 1816, familia s-a mutat din Kentucky în districtul Spencer din sud-vestul statului Indiana, şi mai târziu, în Illinois. În 1834, a fost ales în Camera Reprezentanților, reprezentând statul Illinois până în 1842. În 1836 a devenit lider al partidului Whig în Camera Reprezentanților.

În toamna anului 1836, şi-a dat licența în drept, iar în luna martie a anului următor, a fost admis oficial în avocatură. În 1844, a fondat o firmă de avocatură. La începutul anului 1855, Adunarea legislativă a statului Illinois a fost la un pas să-l aleagă pe Lincoln în Senatul SUA.

La 18 mai 1860, la Chicago, Lincoln a fost nominalizat drept candidat pentru preşedinție al partidului național republican. Lincoln nu a desfăşurat o campanie activă, însă a fost ales preşedinte.

Cea mai buna expresie a concepției sale despre democrație şi a importanței acesteia pentru întreaga lume a fost sintetizată în celebra Cuvântare de la Gettysburg – un discurs scurt la inaugurarea Cimitirului militar din Gettysburg (statul Pensilvania), la 19 noiembrie 1863.

Spre sfârşitul primului mandat, Lincoln şi-a făcut mulți dușmani, dar aceştia nu au fost suficient de puternici pentru a împiedica propunerea candidaturii lui pentru un nou mandat. Cucerirea Atlantei, la 1 septembrie 1864, a restabilit încrederea în Nord, iar la 8 noiembrie, Lincoln a fost reales preşedinte. Când, la 4 martie 1865, preşedintele Lincoln a depus jurământul pentru a doua oară, era pentru toți limpede că războiul dintre Nord şi Sud se apropie de sfârşit.

În noaptea de 14 aprilie, în timpul unei vizite la Teatrul Ford din Washington, Lincoln a fost împuşcat de actorul James Booth. Lincoln a murit a doua zi dimineață, la 15 aprilie 1865. A fost înmormântat la Cimitirul Oak Ridge, în Springfield, la 4 mai 1865.

❖ Majoritatea oamenilor sunt atât de fericiți, pe cât se consideră ei înşişi.

❖ Căsătoria nu este nici rai, nici iad, este doar un purgatoriu.

❖ El era de neîntrecut în arta de a vârî maximum de cuvinte în cea mai mică dintre idei.

❖ Posibilitatea că putem suferi o înfrângere în luptă nu trebuie să ne împiedice să luptăm pentru ceva ce considerăm a fi just.

❖ Haideți să credem că puterea este de partea adevărului și să ne ajute credința aceasta să ne îndeplinim datoria după cum o înțelegem.

❖ Dac-ar fi știut că-l așteaptă o înmormântare atât de pompoasă, ar fi murit mai demult.

❖ Un buletin de vot este mai puternic decât un glonț.

❖ Cărțile sunt necesare ca să reamintească omului că ideile sale originale nu sunt atât de noi.

❖ Când fac bine, mă simt bine. Când fac rău, mă simt rău. Asta este religia mea.

❖ Fățarnicul: omul care și-a ucis părinții și cere clemență, invocând faptul că e orfan.

❖ Mi-e indiferent ce se vorbește despre mine în spatele meu, atâta timp cât se spune adevărul.

❖ Se poate să-i prosteşti pe unii tot timpul, se poate să păcălești pentru ceva timp pe toată lumea, dar nu se poate să păcălești pe toată lumea tot timpul.

❖ Nu-i putem ajuta pe oameni făcând pentru ei ce ar putea face ei înșiși.

❖ O oaie și un lup înțeleg diferit cuvântul „libertate", în aceasta constă esența neînțelegerilor care domină societatea umană.

❖ Escrocheria și linguşeala sunt rude de sânge.

❖ Caracterul e ca un copac, iar reputația e umbra lui. Noi avem grijă de umbră, dar de fapt trebuie să ne gândim la copac.

❖ Eu îmi înving dușmanii prin faptul că îi transform în prieteni.

Konstantin Gheorghievici Paustovski
(1892 – 1968)

Scriitor sovietic rus.

S-a născut în Kiev, unde, în anul 1911, a absolvit gimnaziul și s-a înscris la Facultatea de științe istorice a Universității din Kiev și a studiat până în anul 1913. Apoi, Paustovski s-a stabilit la Moscova și și-a continuat studiile la Facultatea de Drept a Universității din Moscova, fără să o absolve, dorința sa de a scrie copleşindu-l în întregime.

Din anul 1913 și până în anul 1929, a schimbat mai multe profesii: a fost șofer de tramvai, infirmier, profesor, jurnalist. Primul său roman, Romanticii, l-a scris începând din anul 1916 și până în anul 1923, fiind publicat abia în anul 1935. Tot atunci au apărut și romanele Norii strălucitori și Marea Neagră. Pasiunea lui Paustovski pentru călătorie a contribuit la apariția cărților Kara-Bugaz și Kolhida. În altă ipostază a creației sale o constituie povestirile istorice, Destinul lui Charles Lonsevil, Orest Kiprenski, Isaak Levitan, Taras Șevcenco.

În ultimii ani ai vieții, Paustovski a scris cărți despre activitatea de scriitor, precum Trandafirul de aur, dar și propria autobiografie, Povestea unei vieții.

Multe dintre creațiile sale sunt traduse în germană, franceză și engleză. Autorul a murit la Moscova.

❖ Păziți iubirea ca pe o podoabă de preț. E suficient ca o singură dată să te porți rău cu iubirea și următoarea îți va fi plină de neajunsuri.

❖ Bogăția asociațiilor ne vorbește despre bogăția lăuntrică a scriitorului.

❖ În vocația adevărată a unui scriitor nu există acele calități care i le atribuie scepticii ieftini – nici patetism personal, nici conștiința emfatică a scriitorului despre propriul său rol deosebit.

❖ În orice domeniu al științei omenești e un abis de poezie.

❖ Inspirația intră în noi ca o dimineață sclipitoare de vară, stropită cu rouă, cu tufișuri cu frunze umede, care doar ce au alungat ceața nopții liniștite. Ea ne suflă gingaș în față cu răcoarea ei tămăduitoare. Inspirația e ca prima dragoste, când inima bate tare la presimțirea întâlnirilor minunate, a ochilor extraordinar de frumoși, a zâmbetelor și emoțiilor.

❖ Inspirația este o dispoziție austeră de lucru a omului.

❖ Imaginația ivită în viață, capătă putere și asupra vieții.

❖ Geniul e într-atât de bogat lăuntric încât orice temă, orice gând, fapt sau obiect îi trezesc un șir întreg de asociații.

❖ Iubesc în chip profund natura, puterea spiritului omului și idealul său autentic. Iar acesta nu e niciodată gălăgios... Niciodată! Cu cât mai mult iubești un ideal, cu atât mai adânc îl ascunzi în inimă și îl păstrezi mai cu fermitate.

❖ Glasul conștiinței și credința în viitor nu-i permite unui scriitor adevărat să trăiască pe pământ ca o floare fără rod care să nu transmită oamenilor, cu generozitate, varietatea uriașă de gânduri și sentimente de care el este plin.

❖ Treaba scriitorului constă în a transmite sau, cum se spune, a aduce la cunoștința cititorilor, asociațiile sale și de a le trezi aceleași asocieri. Treaba pictorului e aceea de a se opune suferinței din toate puterile sale și cu tot talentul său. Treaba pictorului e aceea de a oferi bucurie.

❖ Dacă omul ar fi lipsit de capacitatea de a visa, ar dispare una dintre cele mai puternice rațiuni stimulatoare, creatoare de cultură, artă, știință, dar și dorința de a lupta pentru un viitor minunat.

❖ Concepția artistică, asemenea fulgerului, se naște în conștiința omului plină de gânduri, sentimente și note ale memoriei. Toate acestea se adună puțin câte puțin, până ajung la acel grad de tensiune care necesită o

descărcare inevitabilă. Atunci toată această atmosferă încordată şi puţin haotică dă naştere unui fulger - concepţia artistică.

❖ Cunoaşterea tuturor domeniilor înrudite cu arta - poezia, pictura, arhitectura, sculptura şi muzica - îmbogăţeşte în mod deosebit lumea interioară a prozatorului, dând o expresivitate aparte prozei sale. Aceasta se umple de lumină şi de culorile picturii, capătă volumul şi prospeţimea cuvintelor specifice poeziei, se îmbogăţeşte cu proporţiile arhitecturii, cu reliefurile şi claritatea liniilor sculpturii şi cu ritmul şi armonia muzicii. Toate acestea sunt bogăţiile suplimentare ale prozei, culorile ei.

❖ Cunoaşterea este legată în mod organic de imaginaţia omului. La prima vedere, aceasta e o lege paradoxală ce poate fi exprimată astfel: puterea imaginaţiei creşte pe măsură ce creşte cunoaşterea.

❖ Fiecare minut, fiecare cuvânt şi fiecare privire aruncate întâmplător, fiecare gând profund sau hazliu, fiecare mişcare neobservată a inimii omului, este asemenea pufului zburător al plopului sau ca focul stelei pe bolta nopţii, - toate acestea sunt bucăţele de pulbere aurie. Noi, oamenii de litere, extragem de decenii aceste milioane de fire de nisip, le strângem în chip tainic chiar şi faţă de noi înşine, le transformăm într-un aliaj din care, apoi, făurim „un trandafir de aur" - o poveste, un roman sau un poem.

❖ Fiecare om, măcar de câteva ori în viaţa sa, a avut un moment de inspiraţie, de înălţare sufletească, de prospeţime, de percepere vie a realităţii, de plinătate a gândurilor şi de conştientizare a puterii de creaţie.

❖ Noi trebuie să fim stăpânii artei tuturor timpurilor şi tuturor ţărilor.

❖ Noi neglijăm până în prezent frumuseţea naturii şi nu cunoaştem toată puterea influenţei ei asupra culturii şi moralei omului.

❖ Creaţia noastră e dată pentru ca frumuseţea pământului, chemarea la luptă pentru fericire, bucurie şi libertate, vastitatea inimii umane şi puterea raţiunii să înfrângă întunericul şi să lumineze ca un soare care nu apune.

❖ Să nu vorbim despre iubire, căci până în momentul de faţă nu ştim ce este aceasta.

❖ Necuviinţa îl face pe om indiferent faţă de lumea înconjurătoare şi indiferenţa aceasta creşte încet, dar ireversibil, ca o tumoare canceroasă.

❖ Aşteptarea unor zile mai bune e uneori mult mai bună decât aceste zile.

❖ Acela care nu are simţul tristeţii e la fel de nefericit ca acela care nu ştie ce-i bucuria, sau care şi-a pierdut simţul comicului. Dacă măcar una dintre aceste trăsături îţi este caracteristică, înseamnă că mărginirea ta spirituală este ireparabilă.

❖ Iubirea are mii de feţe şi fiecare din ele îşi are lumina sa, tristeţea sa, fericirea şi mireasma sa.

❖ Omul trebuie să fie deştept, simplu, drept, curajos şi bun. Doar atunci are el dreptul să poarte numele măreţ de Om.

Aleksandr Sergheevici Puşkin (1799-1837)

Poet, dramaturg şi publicist rus.

S-a născut la 26 mai 1799, la Moscova, în suburbia Nemeţkaia. A fost educat de profesori privaţi francezi, dar de pe urma educaţiei primite acasă i-a rămas doar o cunoaştere excelentă a limbii franceze şi dragostea pentru lectură.

În anul 1811, Puşkin s-a înscris la liceul din Ţarskoe Selo. După absolvirea liceului, în iunie 1817, Puşkin a lucrat în Ministerul Afacerilor Externe, unde, de fapt, nu a muncit nici măcar o zi, dedicându-se în întregime creaţiei poetice. Din acea perioadă fac parte poeziile Libertatea, Lui Ceeadaev, Satul. *Înainte de absolvirea liceului, Puşkin începuse să scrie poemul* Ruslan şi Ludmila, *pe care l-a finisat în martie 1820. În luna mai a fost exilat în sudul Rusiei, din pricină că a „a umplut Rusia cu poezii revoltătoare". A continuat să lucreze la capodopera* Evgheni Oneghin, *a început să scrie* Boris Godunov.

La 17 decembrie 1825, află de răscoala decembriştilor şi de arestarea multora dintre prietenii săi. Fiindu-i frică de percheziţie, şi-a distrus notiţele autobiografice care, conform spuselor sale, „ar fi putut implica mulţi oameni şi numărul jertfelor ar fi putut fi mai mare"

În anul 1828, a plecat de bunăvoie în Caucaz. Impresiile asupra acestei călătorii sunt redate în schiţele sale Călătorie la Arztum, *în poemele* Caucaz, Prăbuşirea, Pe colinele Georgiei. *În anul 1830 epidemia l-a obligat să rămână câteva luni la Boldino. În această perioadă, Puşkin scrie* Povestirile lui Ivan Belkin, Micile tragedii, Căsuţa din Kolomna, *poemul* Demonii, *şi termină* Evgheni Oneghin.

În vara anului 1831, s-a angajat din nou la la Ministerul de Externe având acces la arhiva de stat. A început să scrie Istoria lui Pugaciov, *lucrarea istorică* Istoria lui Petru I.

Ultimii ani ai vieţii lui Puşkin au s-au petrecut în împrejurări grele, fiind în relaţii tensionate cu ţarul şi cu cercurile influente ale aristocraţiei. Reuşeşte însă să scrie Dama de pică, Nopţile egiptene, Fata căpitanului, *poemul* Călăreţul de aramă *şi. La sfârşitul anului 1835, Puşkin a primit permisiunea de a edita o revistă proprie,* Contemporanul.

În iarna lui 1836, adversarii lui Puşkin din înalta aristocraţie din Peterburg au început să răspândească zvonuri cu privire la o relaţie amoroasă dintre soţia sa, Natalia, şi aventurierul francez d'Anthes. Puşkin îl provoacă pe acesta la duel, Puşkin fiind rănit mortal la 27 ianuarie 1837, lângă râul Ciornîi. Ţarul, temându-se de o eventuală revoltă, a ordonat ca trupul neînsufleţit al lui Puşkin să fie scos din Petersburg.

❖ Iubirea este o boală incurabilă.

❖ Căsnicia răzleţeşte sufletul.

❖ E bine să fii faimos.

❖ Nu-i disprețui pe oameni în sufletul tău.

❖ Inspiraţia e predispoziţia sufletului de a recepta impresii şi, prin urmare, de a înţelege rapid conceptele care le explică pe primele.

❖ Orice om din lume are duşmani.

❖ Se spune că nefericirea e o şcoală bună; aşa o fi. Fericirea e însă cea mai bună universitate.

❖ Nu doar că e permis să te mândreşti cu faima strămoşilor tăi, ba e chiar obligatoriu; a nu-i respecta e o laşitate ruşinoasă.

❖ Stomacul omului luminat are cele mai bune calităţi ale unei inimi bune: sensibilitate şi recunoştinţă.

❖ Viaţă, pentru ce îmi eşti dată?

❖ Dependenţa de viaţa de familie îl face pe om mai moral.

❖ Invidia este sora competiţiei.

❖ De ce muşcăm pieptul doicii noastre; pentru că au început să ne apară dinţii?

❖ Cleveteala chiar şi fără dovezi lasă amprente aproape eterne.

❖ De soartă nu fugi.

❖ Şi iarăşi arde şi iubeşte inima, căci fără de iubire ea nu poate.

❖ Lipsa de experienţă duce la nenorocire.

❖ Ca material de creaţie literară, limba rusă e incontestabil superioară tuturor limbilor europene.

❖ Criticii confundă inspiraţia cu entuziasmul.

❖ Cine-a iubit o dată, a doua oară nu va mai iubi.

❖ Iubirii, toate vârstele îi sunt supuse.

❖ Oamenii nu sunt mulţumiţi niciodată de prezentul lor şi, neavând mari speranţe de viitor, îşi împodobesc trecutul ireversibil cu toate culorile imaginaţiei lor.

❖ Tinereţea este un vrăjitor excepţional.

❖ Noi toţi am învăţat câte ceva cumva.

❖ Gândul! Ce vorbă mare! Din ce constă oare măreţia omului, dacă nu din gând?

❖ Nu amâna pentru cină ce poţi mânca la prânz.

❖ Nu e poet acela care nu poate potrivi o rimă.

❖ A nu cina e legea sfântă a acelora pentru care somnul este mai de preţ.

❖ Lipsa de respect faţă de strămoşi este primul indiciu al imoralităţii.

❖ Nici muzele, nici munca, nici fericirea de a huzuri
Prietenul adevărat nu-l poate înlocui.
Dar de prieteni de tot felul, mai bine, Doamne, ne-ai lipsi!

❖ Iar eu, iubind, am fost şi prost şi fără grai.

❖ Obiceiul e un despot aflat între oameni...

❖ Unul dintre motivele lăcomiei cu care citim însemnările oamenilor faimoşi e propria noastră vanitate: ne bucurăm dacă ne asemănăm cu un om minunat în orice ar fi: în opinii, sentimente, apucături, ba chiar şi în slăbiciuni şi vicii. Probabil că o mai mare asemănare am găsi cu opiniile, apucăturile şi slăbiciunile oamenilor neînsemnaţi, dacă aceştia ne-ar lăsa operele lor.

❖ Unilateralitatea unui scriitor dovedeşte unilateralitatea minţii sale, deşi, e posibil să fie vorba şi de profunzimea sa.

❖ Traducătorii sunt caii de poştă ai cultivării.

❖ Să urăşti părerea oamenilor nu e dificil, dar să-ţi urăşti propria părere e cu neputinţă.

❖ Frumosul trebuie să fie excepţional.

❖ Obişnuinţele ne sunt date de sus: ele sunt un substituent al fericirii.

❖ Dacă nu-ţi dai seama cine-i inocent şi cine-i cel vinovat, pedepseşte-i pe amândoi.

❖ Să urmezi gândurilor unui om remarcabil este ştiinţa cea mai atractivă.

❖ Slujirea muzelor nu tolerează agitaţia.

❖ Groaza şi râsul sunt incompatibile.

❖ Conştiinţa este un animal cu gheare care îţi zgârie inima.

❖ Cei calmi se simt de două ori mai bine.

❖ Exactitatea şi concizia – iată primele calităţi ale prozei. Ea are nevoie de gânduri şi gânduri – fără ele, expresiile strălucitoare nu servesc la nimic.

❖ Duritatea adevărului amar îmi este mai scumpă decât minciuna dulce.

❖ Savantul lipsit de har este asemănător măgarului care a mâncat „Coranul", gândindu-se că astfel poate dobândi înţelepciunea lui Mahomed.

❖ Primeşte lauda şi cleveteala cu indiferenţă şi nu te opune prostului.

❖ Cu cât suntem mai reci, mai chibzuiţi, mai prudenţi, cu atât mai puţin suntem expuşi atacurilor batjocoritoare. Egoismul poate fi dezgustător, însă nu şi ridicol, deoarece este foarte prevăzător. Există însă oameni care se iubesc pe sine cu atâta gingăşie, sunt atât de uimiţi de propriul geniu, se gândesc la propria prosperitate cu atâta înduioşare, iar la propriile nemulţumiri cu atâta compătimire, încât, la aceştia, şi egoismul îşi află partea amuzantă de entuziasm şi sensibilitate.

❖ Lectura – iată care e cea mai bună învăţătură!

❖ Sentimentul însănătoşirii e unul dintre cele mai dulci.

❖ Ah, să mă minți nu este greu,
Eu însumi să mă mint sunt bucuros!

❖ Eu, desigur îmi despreţuiesc patria din cap până-n picioare, însă mă simt jignit dacă un străin îmi împărtăşeşte acest sentiment.

Erich Maria Remarque
(1898-1970)

Scriitor german.

S-a născut în orăşelul saxon Osnabruck, în familia unui legător de cărți. În anul 1916, imediat după absolvirea gimnaziului, a plecat pe front şi a petrecut mai mult de doi ani pe frontul de Vest. După întoarcerea din război, a fost profesor, funcționar la o firmă comercială, reporter, apoi redactor al revistei „Sportul în ilustrații". În anul 1929, i-a apărut primul roman, Nimic nou pe frontul de vest, care a fost imediat tradus în mai multe limbi şi l-a făcut pe autorul său celebru în toată lumea. În anul 1931, a fost publicat romanul Drumul de întoarcere – un roman despre viața soldaților întorşi din război, care, de asemenea, a fost dedicat destinului „generației pierdute".

Din anul 1932, Remarque a locuit în Franța şi în SUA, după care s-a stabilit permanent în Elveția. Romanele lui Remarque sunt pline de patosul afirmării celor mai bune calități umane: devotamentul, iubirea, îndeplinirea datoriei, principiile democratice şi libertatea. Aceste teme eterne au fost tratate şi în romanele Trei camarazi, Arcul de triumf, Scânteia numită viață, Vreme de trăit şi vreme de murit. În anul 1956, a scris romanul Obeliscul negru, în care atmosfera anilor 20 este redată din perspectivă istorică: începuturile fascismului german şi cauzele declanşării celui de-al II-lea Război Mondial

În ultimele sale romane, Viață cu împrumut şi Noapte în Lisabona, Remarque istoriseşte evenimentele perioadei de după război.

A murit la Locarno, în Elveția.

❖ În oraşele mici, oamenii suferă din pricina dorințelor suprimate. Adică în orăşelele fără case de prostituție.

❖ Orice iubire vrea să fie veşnică.

❖ Banii sunt un lucru foarte important. În special atunci când nu-i ai.

❖ Banii înseamnă libertatea forjată în aur.

❖ Banii îți strică caracterul.

❖ Dacă femeia aparține altuia, atunci ea e de cinci ori mai dorită decât aceea pe care o poți avea; aceasta este o lege.

❖ Femeia nu este o mobilă din metal, ea este o floare. Ea nu doreşte o viață activă. Ea are nevoie de cuvinte gingaşe şi calde. Mai bine să-i spui în fiecare zi câte ceva plăcut, decât să munceşti pentru ea, mereu ursuz, o viață întreagă.

❖ Orice dictator începe cu o simplificare.

❖ Cine priveşte prea des în urmă se poate împiedica uşor şi cădea.

❖ Iubirea este dorința de a transmite mai departe ce nu poți păstra.

❖ Iubirea se naşte în om, însă nu se termină în el niciodată. Deşi ai totul: şi pe cineva alături, şi iubire, şi fericire, şi viață, potrivit unei legi îngrozitoare, toate astea sunt întotdeauna prea puțin, şi cu cât pare mai mult, cu atât e mai puțin în realitate.

❖ Iubirea nu cunoaşte mândrie.

❖ Iubirea nu e soră cu prietenia. Sfârşitul este sfârşit.

❖ Iubirea este minunată. Însă oricum, unul dintre cei doi întotdeauna se plictiseşte. Şi celălalt rămâne cu nimic.

❖ În iubirea adevărată nu este loc pentru al treilea.

❖ Dacă nu ar fi fost femeile, nu ar fi existat nici banii, iar bărbații ar fi fost un trib de eroi. În tranşee noi am trăit fără femei şi nu era chiar atât de important cine şi unde avea o proprietate. Important era doar un singur lucru: ce fel de soldat eşti. Eu nu militez pentru „farmecul" vieții în tranşee – vreau doar să interpretez chestiunea iubirii dintr-o perspectivă corectă. Ea trezeşte în bărbați cele mai rele instincte – patima de a poseda, de a avea o poziție în societate, de a avea câştiguri şi de a avea linişte.

❖ Niciodată nu întreprinde niciun fel de manevre dificile, dacă există posibilitatea să obții acel lucru prin metode mai uşoare. Aceasta e una dintre cele mai înțelepte reguli ale vieții. Să o aplici însă e foarte greu. Mai ales pentru cei inteligenți şi romantici.

❖ În viață trebuie să ştii să şi pierzi. Altfel, nu ai putea nici să trăieşti.

❖ Oamenii care se cred profunzi sunt superficiali.

❖ Să te naşti prost nu e o ruşine, e o ruşine să mori prost.

❖ Este liber doar acela care a pierdut tot pentru ce ar putea trăi.

❖ Moartea unui om e o moarte; moartea a două milioane de oameni e doar statistică.

❖ Pe cei vinovați, de obicei, nu-i mustră conştiința.

❖ Nu poți învinge suferința provocată de iubire prin filozofie, ci doar cu ajutorul altei femei.

❖ Doar prostul învinge în viață, cel deştept vede prea multe obstacole în față şi îşi pierde încrederea, nereuşind măcar să înceapă să facă ceva.

❖ În timpuri grele, naivitatea e cea mai prețioasă comoară, e un mantou fermecat care ascunde primejdiile spre care se îndreaptă ca un hipnotizat cel deştept.

❖ Cine nu are casă poate merge oriunde îşi doreşte.

❖ Caracterul real al unui om îl vei afla doar atunci când acesta va deveni şeful tău.

❖ Omul trăieşte 75% cu fantezii şi doar 25% din fapte, în aceasta constând şi puterea şi slăbiciunea sa.

❖ Omul predispus la sentimente măreţe se minte de obicei şi pe sine, şi pe alţii.

❖ Cu cât mai puţin are omul grijă de starea sa sufletească, cu atât este mai valoros.

Romain Rolland
(1866–1944)

Romancier şi dramaturg francez.

S-a născut în Clamecy, provincia Bourgogne, în sudul Franţei, în familia unui avocat. În anul 1880, părinţii lui Rolland s-au stabilit la Paris, pentru ca fiul lor să poată beneficia de o educaţie bună. În anul 1886, a absolvit liceul Louis le Grand şi şi-a continuat studiile la Şcoala Normală Superioară din Paris, la absolvirea căreia capătă o diplomă de istoric. În tinereţe, Rolland a fost pasionat de muzica clasică. Pleacă la Roma şi continuă să studieze istoria, după care i se trezeşte interesul pentru dramaturgie şi scrie piese despre evenimentele şi eroii Renaşterii. Era interesat şi de concepţia şi opera lui Nietzsche şi de muzica lui Wagner. A studiat vreme de trei ani istoria muzicii, după care a scris lucrarea Istoria operei europene până la Lully şi Scarlatti, *care a devenit prima lucrare de teză de doctorat pe o temă muzicală de la Sorbona. A fost profesor de istorie a muzicii la Sorbona şi la Şcoala Normală Superioară.*

Rollan şi-a început activitatea literară ca dramaturg, având un mare succes pe scena franceză. Mai întâi au apărut piesele Sfântul Louis, Aërt, Triumful raţiunii. Au urmat piesele cu subiect istoric, Danton, Paisprezece iulie *şi* Robespierre. *Tot în această perioadă a început să scrie celebrul său roman* Jean-Christophe, *eroul principal fiind un compozitor german a cărui viaţă este redată integral, de la naşterea sa, într-un orăşel de pe malul rîului Rin, şi până la moartea sa, în Italia. Muzica sa nu e apreciată la justa valoare şi, pentru a depăşi momentele grele din viaţă, el caută sprijin în prietenie şi iubire. Fiind pasionat de persoanele cu un destin remarcabil, Rolland scrie câteva biografii:* Viaţa lui Beethoven, Michelangelo *şi* Viaţa lui Tolstoi, *cu acesta din urmă autorul purtând şi o corespondenţă. Apoi au urmat descrierile vieţilor câtorva indieni iluştri,* Mahatma Gandhi, Viaţa lui Ramakrişna *şi* Viaţa lui Vivekananda *şi* Evanghelia Universală.

Când a izbucnit cel de-Al Doilea Război Mondial, Rolland a decis să rămână în Elveţia şi a întreprins încercări pentru a-i împăca pe intelectualii francezi, germani şi belgieni, fără succes însă. Argumentele sale au fost exprimate în câteva articole, publicate apoi în culegerea Deasupra învălmăşelii *şi în romanul* Clérambault. *În anul 1915, Rolland primeşte Premiul Nobel pentru literatură, justificarea fiind „pentru idealismul înalt al creaţiei sale literare, pentru simpatia faţă de iubire şi adevăr".*

În anii 1925–1933, Rolland a publicat romanul Inimă vrăjită, *în şapte volume, dedicat problemei eliberării femeilor. A vizitat Rusia la invitaţia lui Maxim Gorki, şi s-a întâlnit cu mai mulţi scriitori, muzicieni, artişti.*

S-a stins din viaţă la 30 decembrie 1944 în Vézelay, Franţa.

❖ Nenorocirea nu vine de una singură, dar nici succesul.

❖ Un suflet mare nu e niciodată singur. Chiar dacă destinul i-ar lua prietenii, el, în cele din urmă, îşi va face alţii.

❖ În prietenie, nu există nici datornici şi nici binefăcători.

❖ În iubire, ca şi în artă, nu trebuie să spui ce s-a mai spus, ci ceea ce simţi; şi acela care se grăbeşte să vorbească atunci când nu are încă nimic de spus, riscă să nu mai poată spune niciodată nimic.

❖ Credinţa le e necesară celor slabi sau slăbiţi.

❖ Feminitatea le-a insuflat dintotdeauna putere celor mai buni dintre bărbaţi.

❖ Totul este bine când se află la locul său şi la vremea sa.

❖ Toată fericirea stă în creaţie, iar a crea înseamnă a distruge moartea.

❖ Gânditorul care nu tinde să creeze este o stârpitură şi un trădător.

❖ Eroul face ce poate. Alţii nu fac nici atât.

❖ Oare putem găsi o explicaţie a faptului că cineva se îndrăgosteşte de altcineva?

❖ Dacă uitarea întârzie să apară, i se vine în ajutor.

❖ Dacă bunăstarea egoistă e unicul scop al vieţii, atunci viaţa devine mai repede inutilă.

❖ Să mergi pe calea vieţii înseamnă să învingi permanent nu doar obstacolele exterioare, dar şi formele vechi ale conştiinţei noastre pentru a renaşte şi a ajunge la o treaptă mai înaltă. Aceasta este calea omului spre maturitate.

❖ Într-o clipă de iubire, îl cunoşti mai bine pe om decât după o lună de observaţii...

❖ Sănătatea e la fel de molipsitoare ca şi boala.

❖ Sunt cu adevărat grandioşi acei oameni a căror inimă bate pentru toţi.

❖ Sunt adevărate doar acele idei care sunt trăite cu tot sufletul.

❖ Ce bine că va veni ziua de mâine.

❖ Cine nu urăşte cu adevărat răul, acela nici binele nu-l iubeşte cu adevărat.

❖ Cine poartă în sine soarele şi viaţa, nu va căuta lumina în altă parte...

❖ Făţarnicul este veşnic un rob.

❖ Minciuna îl perverteşte pe cel care o foloseşte înainte de a-l nimici pe acela împotriva căruia e îndreptată.

❖ Iubirea de viaţă este nedespărţită de frica de moarte.

❖ Morala este doar igiena gândului şi a inimii.

❖ Nu există vremuri posomorâte, ci doar oameni posomorâți.

❖ Niciun fel de rațiune nu e în stare să arate omului calea, dacă el nu vrea să o vadă.

❖ Ne trebuie o sută de ani pentru a reface ce distruge o singură zi.

❖ Pasivitatea este unul dintre cele mai urâte vicii.

❖ Adevărul e unul pentru toți, dar fiecare popor îşi are minciuna sa, pe care o numeşte ideal.

❖ Cea mai minunată muzică a sufletului este bunătatea.

❖ Obiceiul este a doua natură, iar pentru majoritatea oamenilor e chiar unica lor natură.

❖ Pe actorii cei mai buni şi pe cei mai răi nu-i vedem pe scenă.

❖ Corpul este cel mai neînsemnat lucru dintre cele pe care le poate oferi o femeie.

Theodore Roosevelt
(1858–1919)

Politician american, al 26-lea preşedinte al SUA, autorul multor lucrări cu conținut politic şi istoric.

S-a născut la New York. Din cauza sănătății sale şubrede din copilărie, nu a putut merge la şcoală şi a fost nevoit să studieze acasă, după care s-a înscris la Universitatea de la Harvard Şi-a desăvârşit educația prin studierea dreptului şi ca urmare a unei călătorii prin Europa.

Roosevelt a început să scrie încă din vremea studenției Istoria războiului maritim din anul 1812, *care a fost publicată în anul 1882. În anul 1885 a început să scrie* Cucerirea Occidentului.

În anul 1881, Roosevelt a acceptat să candideze în Adunarea Legislativă din New York. A obținut cu uşurință victoria, devenind un reformist moderat, căutând să promoveze ideile conservatoare ale partidului. În anul 1886 a candidat pentru postul de primar al New Yorkului, dar a fost învins. Roosevelt şi-a reînceput activitatea literară. Când cariera sa politică părea să fi luat sfârşit, a fost ales membru al Comisiei pentru serviciul civil, unde a activat până în anul 1895, când e numit comisar al poliției din New York. În anul 1897 a fost numit secretar adjunct al Marinei SUA. A militat pentru un război cu Spania şi a pregătit flota maritimă din toate punctele de vedere pentru un presupus război. După declararea războiului, a format, împreună cu prietenul său L. Wood, Primul Regiment de Voluntari Cavaleriști constituit din cowboy şi studenți.

În anul 1898, T. Platt, liderul partidului republican, i-a propus lui Roosevelt să candideze la postul de guvernator al statului New York. În anul 1900, Platt a susținut candidatura lui Roosevelt pentru postul de vicepreşedinte al SUA şi la 6 septembrie 1901, când preşedintele MacKinley a fost asasinat de un anarhist, Theodore Roosevelt a devenit succesorul acestuia. În anul 1904, Roosevelt a fost reales preşedinte. Politica lui Roosevelt a ajutat la depăşirea crizei din Venezuela, din 1902–1903. Participarea preşedintelui la încheierea Războiului

Ruso-japonez şi la încheierea Tratatului de pace de la Portsmouth, din 1905, intervenţia sa în controversa statelor europene în problema Marocului, în 1908, au antrenat diplomaţia americană în politica forţelor asiatice şi europene. În anul 1906, Roosevelt a primit Premiul Nobel în semn de recunoştinţă pentru intervenţia sa în obţinerea păcii dintre Rusia şi Japonia.

În anul 1914, a fost martorul înfrângerii partidului său progresist în alegerile preliminare. După încheierea armistiţiului între statele europene combatante în 1918, a devenit un rival aprig al iniţiativelor pacifiste ale preşedintelui Wilson.

Roosevelt a murit la 6 ianuarie 1919, la Oyster-Bee (stat în New-York).

❖ Nu bogăţia ne face un popor măreţ, ci felul în care ne folosim de ea.

❖ În politică eşti nevoit să faci multe lucruri pe care nu ar trebui să le faci.

❖ Să educi un om din punct de vedere intelectual, nu şi moral, înseamnă să educi un pericol pentru societate.

❖ Fă tot ce poţi, cu ce ai, acolo unde eşti.

❖ Dacă omul trăieşte şi munceşte cinstit, astfel încât cei ce depind de el şi îi sunt devotaţi trăiesc bine datorită lui, se poate spune că un astfel de om a reuşit în viaţă.

❖ Să ai un corp sănătos e minunat, să ai un suflet curat e şi mai bine, însă mult mai important, atât pentru om cât şi pentru naţiune, e caracterul - totalitatea acelor merite care îl fac pe bărbat un bărbat bun, iar pe femeie, o femeie bună.

❖ E mult mai bine să îndrăzneşti să faci fapte măreţe pentru a obţine un triumf strălucitor, chiar şi cu preţul încercărilor şi al greşelilor, decât să te compari cu acele suflete slabe care niciodată nu au simţit nici bucurii, nici suferinţe, pentru că trăiesc într-un asfinţit mohorât şi nu cunosc nici victoria şi nici înfrângerea.

❖ Ne sunt date multe lucruri şi ni se cer multe. Avem obligaţii faţă de alţi oameni şi chiar faţă de noi înşine; şi nu avem dreptul să disprețuim aceste obligaţii.

❖ Progresul ni-l verificăm nu prin îmbogăţirea acelora care deja au mult, ci prin faptul că suntem capabili să-i mulţumim pe cei care au foarte puţin.

❖ Nu greşeşte doar acela care nu face nimic. Nu vă fie frică să greşiţi, temeţi-vă să repetaţi greşelile.

❖ Niciun om nu e deasupra legii, ori sub ea; nu avem nevoie de permisiunea nimănui când îi cerem cuiva să respecte legea.

❖ Supunerea în faţa legii e o obligaţie, nu o rugăminte.

❖ Nu ridica vocea, ci pregăteşte-ţi o bâtă mare, astfel vei ajunge departe.

❖ Probabil nu există trăsătură a caracterului mai importantă decât fermitatea. Tânărul care doreşte să devină un om mare, care vrea să lase o urmă în

această viață, trebuie să fie hotărât nu numai să învingă o mie de obstacole, ci să și câștige, în pofida miilor de înfrângeri și insuccese.

❖ E mai bine ca oamenii de afaceri să facă afaceri cinstite, decât să dea o parte a profitului pentru activități de binefacere.

❖ Un om cu desăvârșire incult poate doar să fure un vagon de marfă, pe când un absolvent al universității poate să fure toată calea ferată.

❖ Cel mai important ingredient în rețeta succesului e să știi să te înțelegi cu oamenii.

❖ Consider că o calitate mai rea decât răutatea inimii poate fi doar slăbiciunea creierului.

❖ Pot guverna Statele Unite și pot dirija activitatea fiicei mele, Alice, însă nu le pot face pe amândouă în același timp.

Vasili Vasilievici Rozanov
(1856–1919)

Gânditor, scriitor, publicist rus.

S-a născut în orașul Vetluga, gubernia Kostromskaia. Din anul 1899 și până în 1917, este colaboratorul ziarului patriotic rus „Vremea nouă". Concepțiile sale erau apropiate de cele ale slavofililor. Pentru el, cel mai important element al vieții sociale era familia, pe care o vedea în strânsă legătură cu problematica sexelor. Tocmai datorită sexului său, considera Rozanov, omul se află în legătură cu întreaga natura. Sexele sunt ceva mistic, o sursă necunoscută de energie creativă a individului, nemurirea sa genetică fiind starea spirituală a națiunii. „Legătura sexelor cu Dumnezeu este mai mare decât legătura gândirii cu Dumnezeu, ba chiar și decât legătura conștiinței cu Dumnezeu". Divinizarea sexelor l-a făcut pe Rozanov să critice creștinismul, căruia îi reproșa că e asexuat, opunându-se iudaismului său.

Interpretarea specifică pe care Rozanov o făcea evenimentelor istorice ne uimește prin paralele și concepții surprinzătoare. Același lucru se poate spune despre articolele sale cu conținut pedagogic, adunate în volumul Apusul luminilor. Criticând sistemul contemporan de educație, Rozanov a descoperit că el încălcă trei principii de bază: individualitatea, integritatea și independența. Lucrările sale fundamentale sunt: Problema familiei în Rusia, Chipul întunecat, Metafizica creștinismului, Singurătate, Frunze căzătoare, Apocalipsa timpului nostru.

❖ Să-ți imaginezi e mai ușor decât să muncești, iată sursa apariției socialismului (cel puțin a socialismului rusesc).

❖ Toate instituțiile de învățământ pentru femei pregătesc în cazurile reușite călugărițe, iar în cazurile nereușite - prostituate. Noțiunile de soție și mamă nu le trec prin cap.

❖ Universul este un cortegiu. Iar când pașii se vor opri, va înceta și existența lumii. Chiar și acum doar tăcerea este amurgul lumii.

❖ Compătimirea e partea lucrurilor mici. Iată de ce iubesc lucrurile mici.

❖ Oamenii sunt ca florile ce se ofilesc. E toamnă şi nu e mai e nimic. Cât de înspăimântător este acest „nu" Cât de înspăimântătoare este toamna.

❖ Cum mă raportez la tânăra generaţie? În niciun fel. Nu mă gândesc. Mă gândesc rareori. Însă întotdeauna îmi este milă de ea. Este orfană.

❖ Cine nu a cunoscut nenorocirea, nu cunoaşte nici religia.

❖ Iubirea e o durere. Cine nu e bolnav după cineva, acela nici nu iubeşte pe acel cineva.

❖ Oamenii care nu se grăbesc nicăieri sunt oamenii lui Dumnezeu. Oamenii care nu-şi propun niciun scop - sunt şi ei oamenii lui Dumnezeu.

❖ Lumea trăieşte cu idealuri măreţe. Lumea în general este un ideal, ca şi „cercurile" istoriei şi epiciclul planetelor.

❖ Probabil că nu mă aflu în dezacord cu omul, ci doar cu literatura. Este groaznic să fii în dezacord cu omul, pe când cu literatura nu e nimic deosebit.

❖ Poate că poporul nostru e rău, dar este totuşi poporul nostru şi aceasta explică totul.

❖ Noi înşine pierim când judecăm clerul. Fără cler, poporul a murit. Clerul îi apără sufletul.

❖ Ne naştem pentru iubire. În măsura în care nu am dăruit iubire, în aceeaşi măsură ne şi chinuim pe pământ. În măsura în care am dăruit iubire, în aceeaşi măsură vom fi pedepsiţi pe lumea cealaltă.

❖ Societatea, cei din jur, ne micşorează sufletul, nu ni-l îmbogăţesc. Îl „îmbogăţeşte" doar cea mai intimă şi mai rară simpatie, doar fiind în „bună înţelegere" şi într-un „singur gând" Astfel de simpatii găseşti una sau două pe parcursul întregii tale vieţi. În ele, sufletul înfloreşte. Caut-o. Iar de mulţime fugi sau ocoleşte-o.

❖ Scriitura e un destin. Scriitura e fatum. Scriitura e o nefericire.

❖ Viciul este pitoresc, iar virtutea este atât de ştearsă. Ce grozăvii sunt acestea?

❖ Viaţa ruşilor este şi murdară şi mediocră, dar, plăcută într-un fel. Pe aceasta din urmă te şi temi să n-o pierzi, căci pierzând-o „totul se duce de râpă" Ţi-e frică să pierzi ceva unic şi irepetabil. Va fi poate şi mai bine în viitor, dar nu, tu ţi-o doreşti doar pe aceasta...

❖ Socialismul va trece ca o dizarmonie. Orice dizarmonie va dispărea odată şi odată. Iar socialismul este o furtună, ploaie şi vânt...

❖ Stilul este spiritul lucrurilor.

❖ Esenţa rugăciunii constă în recunoaşterea neputinţei tale celei mai profunde, a celei mai profunde mediocrităţi profunde. Rugăciunea începe acolo unde „eu nu pot"; acolo unde „eu pot", rugăciunea nu-şi are locul.

❖ Doar durerea ne descoperă sublimul şi sfinţenia. Până să ajungem la durere, există frumosul, binele, ba chiar măreţia. Dar niciodată sublimul sau sfinţenia.

❖ Ce este „scriitorul"? Copii părăsiţi, soţie uitată şi vanitate, vanitate... Un tip interesant.

❖ Păgânism – dimineaţă, creştinism – seara. E posibil să nu se facă dimineaţă, e posibil să fie aceasta ultima seară?

❖ Păgânismul reprezintă copilăria omenirii, iar copilăria, în viaţa fiecăruia dintre noi, este păgânismul său natural. Astfel încât noi trecem „printre zeii antici" şi îi cunoaştem din instinct.

John Ruskin
(1819–1900)

Scriitor, critic de artă şi filozof englez.

S-a născut la 8 februarie 1819, la Londra. Ruskin a exercitat o remarcabilă influenţă asupra cercurilor intelectuale ale Angliei din epoca victoriană. A devenit cunoscut mai ales prin studiile sale aprofundate asupra arhitecturii şi artelor plastice în general şi asupra condiţiilor istorice şi sociale crespunzătoare. Ruskin consideră că cele mai remarcabile realizări ale artei trecutului sunt legate de existenţa unor condiţii favorabile în societate şi afirmă că numai o societate nobilă poate genera o artă de înaltă elevaţie spirituală.

Fiu al unui bogat negustor, Ruskin primeşte o educaţie aleasă în şcolile din Londra şi Oxford. Din 1869, John Ruskin este profesor de istoria artelor în Oxford, unde rămâne până în 1879. În această funcţie a îmbogăţit colecţia de artă a universităţii cu numeroase tipărituri, desene şi fotografii din proprietatea sa personală şi a înfiinţat o academie de desen. În 1883 i s-a oferit din nou o catedră universitară, pe care însă o refuză în semn de protest împotriva practicării disecţiilor pe cadavre în laboratoarele universităţii.

Încă din tinereţe este preocupat de artă, literatură şi călătorii. Fire meditativă şi cu sensibilitate de poet, John Ruskin a fost un profund critic şi teoretician al culturii, cu referinţă mai ales la artele plasice. El a preferat, ca gen pictural, peisagistica, dar dintr-un unghi de vedere modernist, concepţie reflectată în monumentala sa lucrare Modern Painters (Pictori moderni), apărută în patru volume între anii 1843 şi 1860. Fascinat deopotrivă şi de trecut, a scris un studiu asupra artei în Evul Mediu, intitulat The Seven Lamps of Architecture (Cele şapte făclii ale arhitecturii, 1849), urmat de The Stones of Venice (Pietrele Veneţiei, 1851–1853). Bun prieten şi susţinător al pictorului William Turner, Ruskin i-a influenţat decisiv pe unii teoreticieni şi eseişti de valoare, dintre care William Morris şi Walter Pater, în cadrul mişcării „Arts & Crafts". Format sub auspiciile ideilor lui Thomas Carlyle, campion al elitismului cultural, Ruskin n-a practicat totuşi „cultul eroilor", dar a ştiut să se înconjoare de personalităţi, cărora le-a recunoscut de timpuriu talentul şi vocaţia. Printre aceştia se numără Robert Browning, Oscar Wilde, Dante Gabriel Rossetti, Edward Burne-Jones şi John Everett Millais. Proiectul său estetic a contribuit la formarea „Confreriei prerafaelite" (The Pre-Raphaelite Brotherhood) şi la notorietatea acesteia. Nu a înţeles însă mişcarea impresionistă în pictură, acuzându-l pe pictorul impresionist englez James Whistler într-un articol cu ocazia unei expoziţii că „aruncă un vas cu vopsele în faţa publicului"

Obstinaţia de a nu pierde legătura cu trecutul l-a determinat să exercite o critică radicală a procesului de industrializare, ca şi a efectelor dezumanizante pe care acesta le implică. Spirit utopic, Ruskin nu a ezitat să preconizeze întoarcerea la vârsta breslelor meşteşugăreşti,

încurajând activitatea artizanală, în total dispreț față de realizările tehnologiei. Revolta lui era și una de ordin moral, nu numai economic și estetic, considerând că industrializarea pervertește și opacizează spiritul și distruge ingenuitatea naturii. Cu propriile fonduri, întemeiază un falanster pe modelul breslei medievale, numit „Breasla St. George" (Guild of St George), cumpărând și câteva zeci de hectare de teren pentru a împiedica pătrunderea căii ferate în paradisul de verdeață al câmpiei engleze.

Printre personalitățile din afara Angliei influențate de concepțiile culturale și sociale ale lui John Ruskin se numără Lev Tolstoi, Marcel Proust (entuziast traducător în limba franceză a unora din operele lui Ruskin), precum și Mahatma Gandhi.

A murit la 20 ianuarie 1900, la Brantwood.

❖ În fiece clipă a vieții noastre trebuie să ne străduim să căutăm nu aceea ce ne îndepărtează de alți oameni, ci ceea ce avem în comun.

❖ Nu lucrul de care omul ar putea râde sau de care și-ar putea bate joc este important, ci lucrul pe care l-ar iubi, aprecia și accepta.

❖ Este întotdeauna fericit cel care are permanent dinaintea sa ceva ce nu poate înțelege pe deplin, când, înaintând mereu, mai cunoaște câte ceva.

❖ Toată problema educației constă în a impune omului nu doar să facă bine, dar să se și desfete cu acel bine; nu numai să muncească, dar și să-și iubească munca.

❖ Înțelepciunea supremă nu constă în dăruire, ci în capacitatea de a afla plăcere în cele mai mici lucruri.

❖ Să faci lucruri bune – iată calea spre măreție, iar dacă nu le faci atunci, fără îndoială că va veni ziua în care va trebui să munceşti pentru rău și nu pentru bine.

❖ Activitatea este un lucru măreț. Dacă oamenii vor face cu încredere ceea ce trebuie, vor ajunge, în cele din urmă, să le placă ceea ce fac.

❖ O faptă bună nu poate fi săvârșită din ură; și nici din interes. E săvârșită doar din iubire.

❖ O vale, puțină apă lină și razele apusului de soare sunt cele mai simple lucruri, cele mai obișnuite, dar și cele mai dragi.

❖ Viața fără muncă înseamnă hoție, munca fără artă înseamnă hoție.

❖ Credința adevărată a omului nu e pentru a-i oferi liniște, ci putere de muncă.

❖ La cunoaștere ar trebui să ne raportăm la fel ca și la mâncare. Nu trăim ca să cunoaștem, la fel cum nu trăim ca să mâncăm.

❖ Cât de des ne este greu să dăm dovadă de milă cu înțelepciune... să facem bine fără să înmulțim răul...

❖ Când iubirea și meșteșugul s-au făcut una, s-a născut o capodoperă.

❖ Omul înțelept găsește mereu sprijin în toate lucrurile, fiindcă darul său e acela de a extrage iubire din orice.

❖ Sentimentele noastre morale s-au amestecat atât de rău cu lumea rațiunii, încât nu le mai putem aborda pe unele fără a le aborda și pe celelalte. Măreața minte, denaturată odinioară, rămâne veșnic un blestem.

❖ Nu permiteți ca prețul tabloului să-i determine calitatea, fiindcă va veni o vreme când tabloul însuși își va stabili prețul.

❖ Nu succesul merită recompense, ci efortul.

❖ Niciun om nu a trăit o viață adevărata dacă nu a fost purificat de iubirea unei femei, întărit de curajul acesteia și îndrumat de judecata ei calmă.

❖ Niciodată să nu căutați plăcerea, dar fiți mereu gata să aflați plăcere în orice.

❖ Calea spre cunoaștere nu e niciodată un drum mătăsos presărat cu crini: omul e mereu nevoit să se urce pe stânci goale.

❖ Dedicați-vă activității voastre cu inima și sufletul, însă înainte de a o face, vedeți să fie o activitate bună.

❖ Întrucât viața e foarte scurtă, iar timpul liber e foarte puțin, nu trebuie să-l pierdem citind cărți lipsite de valoare.

❖ Reușește în viață doar acela a cărui inimă devine mai blândă, sângele, mai fierbinte, mintea, mai vie, iar spiritul, mai liniștit.

❖ Calitățile îi sunt date celui puternic și celui înțelept nu pentru a-l asupri pe cel slab, ci pentru a-l ajuta și sprijini.

❖ Mâinile coborâte nu sunt întotdeauna supuse.

❖ Privește fiecare nouă ivire a zorilor ca pe începutul vieții tale și fiecare apus de soare ca pe sfârșitul vieții tale. Fie ca fiecare dintre aceste scurte vieți să fie însemnate printr-o faptă bună, printr-o victorie asupra sinelui sau prin obținerea unor cunoștințele.

❖ Esența apariției vulgarității constă în căutarea spectaculosului.

❖ Cred în noblețea ființei omenești, în măreția forțelor sale, în plinătatea îndurării sale și în bucuria de a iubi.

Bertrand Russell
(1872-1970)

Matematician, filozof, savant englez. Laureat al Premiului Nobel pentru literatură, fondatorul filozofiei analitice.

S-a născut la Trellech, Monmouthshire, în Țara Galilor, într-o familie aristocratică engleză. Bunicul din partea mamei, John Russell, a fost prim-ministru al Marii Britanii. Nașul lui Bertrand Russell este filozoful John Stuart Mill. În 1890, își începe studiile la Trinity College,

Cambridge, unde este influenţat de Alfred North Whitehead A fost ales membru al Societăţii Regale din Londra, al Consiliului Colegiului Trinity al Universităţii Cambridge, a predat lecţii de filozofie la mai multe universităţi şi colegii.

A obţinut rezultate importante în domeniul logicii simbolice şi în aplicarea ei la probleme de filozofie şi matematică. Russell este autorul multor lucrări în domeniul logicii matematice. Una dintre cele mai importante lucrări ale sale este Originea matematicii *(1910–1913) (în copaternitate cu A. Whitehead); lucrarea demonstrează coordonarea principiilor matematicii cu principiile logicii şi posibilitatea de determinare a concepţiilor de bază ale matematicii în termeni de logică. De o importanţă imensă sunt şi lucrările lui Russell în domeniul filosofiei. Russell credea că filosofia poate deveni o ştiinţă, exprimând cele mai importante structuri ale ei prin termenii logicii. Cele mai faimoase lucrări ale sale în domeniul filozofiei sunt* Cunoaşterea lumii interioare *şi* Istoria filozofiei occidentale.

Russell a scris multe lucrări dedicate religiei şi bisericii. O lucrare cunoscută este prelegerea sa, editată mai târziu într-o broşură separată, De ce nu sunt creştin.

Russell a fost unul dintre primii membri ai Societăţii Fabiene şi din anul 1944 a activat în Camera Lorzilor. În anul 1950, filozoful a primit Premiul Nobel pentru valorile remarcabile în literatură, pentru lucrările sale ştiinţifice şi publicistice.

În ultimii ani ai vieţii, Russell a luptat cu înverşunare împotriva intervenţiei SUA în Vietnam. De asemenea, a condamnat invazia URSS şi a ţărilor ce fac parte din pactul de la Varşovia în Cehoslovacia în anul 1968.

La sfârşitul vieţii, Bertrand Russell a publicat o Autobiografie în trei volume, demonstrând încă o dată lumii strălucirea gândirii sale.

A încetat din viaţă la 2 februarie 1970, în Ţara Galilor, la vârsta de 97 de ani.

❖ Să-ţi fie frică de iubire înseamnă să-ţi fie frică de viaţă, iar celui care-i e frică de viaţă e mort pe un sfert.

❖ În America, fiecare e ferm convins de faptul că în ierarhia socială nu există nimeni mai presus de el. E adevărat, însă nici mai jos de el nu mai există nimeni.

❖ În democraţie, un politician cinstit poate fi tolerat doar dacă e foarte prost. Căci doar un politician prost poate să împărtăşească cu sinceritate prejudecăţile unei jumătăţi de naţiuni.

❖ În secolul nostru atât de periculos sunt mulţi oameni care îndrăgesc nenorocirea şi moartea şi se înfurie foarte tare când speranţele se împlinesc.

❖ În uriaşa noastră societate democratică, ca şi odinioară, există opinia potrvit căreia omul prost e în mare parte mai cinstit decât cel deştept, iar politicienii noştri, folosindu-se de această prejudecată în interesul propriu, se prefac a fi mult mai proşti decât sunt în realitate.

❖ În şcolile noastre nu se învaţă ce este cel mai important şi anume arta de a citi ziare.

❖ În loc să-ţi omori vecinul, chiar dacă îl urăşti foarte tare, trebuie ca, ajutându-te de propagandă să-ţi transferi ura faţă de vecin asupra unui

stat vecin şi atunci impulsurile tale criminale se vor transforma ca prin minune în eroismul patriotului.

❖ În timpul naufragiului, echipa îndeplineşte comenzile căpitanului fără să gândească, fiindcă marinarii au un scop comun, dar şi mijloacele pentru realizarea acestui scop sunt evidente şi clare. Însă, dacă acest căpitan, asemenea guvernului, ar începe să le explice marinarilor principiile sale de conducere a corabiei pentru a demonstra legalitatea ordinelor date, corabia s-ar scufunda înainte ca el să-şi termine discursul.

❖ În toate timpurile, începând cu domnia lui Constantin şi până la sfârşitul secolului al XVII-lea, creştinii erau persecutaţi crunt de către alţi creştini, după cum o făceau cândva şi împăraţii romani.

❖ Iată aici, pe acest raft, se află Biblia. Şi o ţin alături de Voltaire - ambele sunt ca otrava şi antidotul.

❖ Istoria universală este ansamblul tuturor lucrurilor care ar fi putut fi evitate.

❖ Orice ştiinţă exactă se bazează pe aproximaţii.

❖ Fiece sentiment luat aparte este o nebunie. Judecata raţională ar putea fi definită ca o sinteză a nebuniei... Acela care vrea să-şi păstreze judecata raţională trebuie să adune un parlament întreg cu cele mai posibile grozăvii, din care fiecare ar deveni mai bun decât celelalte.

❖ V-aţi da oare viaţa pentru concepţiile dumneavoastră? - Desigur că nu.

❖ La urma urmelor, pot să mai şi greşesc.

❖ Cel mai important neajuns al taţilor e că vor ca odraslele lor să se mândrească cu ei.

❖ Chiar şi într-o societate civilizată instinctul monogamiei îşi spune cuvântul.

❖ Chiar dacă toţi susţin aceeaşi părere, cu toţii ar putea să greşească.

❖ Într-adevăr, gânditorii cei mai mari ai omenirii sunt indiferenţi în faţa fericirii, mai ales în faţa fericirii altor persoane.

❖ Diagnosticarea a progresat atât de mult încât aproape că n-au mai rămas oameni sănătoşi.

❖ E puţin probabil ca Simion Stâlpnicul să fi fost pe deplin mulţumit dacă ar fi aflat că un alt sfânt ar fi stat vreme mai îndelungată pe un turn mult mai îngust.

❖ Dacă Dumnezeu ar exista, e puţin probabil că ar fi atât de îngâmfat încât să se supere pe cei care se îndoiesc de existenţa sa.

❖ Dacă un punct de vedere oarecare e foarte răspândit, nu înseamnă că e absurd. Mai mult de atât. Luând în considerare prostia majorităţii oame-

nilor, acel punct de vedere foarte răspândit ar fi mai degrabă o prostie decât ceva rațional.

❖ Invidia – iată temelia democrației.

❖ Din discuțiile cu soțul meu savant trag de fiecare concluzia că fericirea nu ne este dată; când vorbesc însă cu grădinarul, mă conving de contrariul.

❖ Dintre toate tipurile de prudență, prudența în dragoste e mult mai nefastă pentru fericirea adevărată.

❖ Arta propagandei, așa cum e ea înțeleasă de politicienii moderni, e strâns legată de arta reclamei. Psihologia, la fel ca și știința, e în multe privințe îndatorată celui care face reclamă.

❖ Fiece om se înconjoară de convingerile mângâietoare care roiesc în jurul său asemenea unui roi de muște într-o zi de vară.

❖ Cât e de trist că oamenii sunt de acord doar cu acele lucruri care, în fond, nici nu-i interesează.

❖ Atunci când călugărițele, care se spală fără ca să-și scoată halatul de baie, sunt întrebate de ce au nevoie de atâta precauție, că doar nu le vede nimeni, ele răspund: „Dar Dumnezeu? El doar le vede pe toate!"

❖ Când ne gândim la omenire, ne avem în vedere, întâi de toate, pe noi înșine; nu e de mirare că apreciem omenirea așa de mult.

❖ Când calea de la mijloace spre scop nu e foarte mare, mijloacele devin nu mai puțin ademenitoare decât scopul însuși.

❖ Când interlocutorul întărește faptul că spune adevărul, puteți să nu vă îndoiți – minte.

❖ Vanitatea personală e rispită de prieteni, cea familiară, de colegul de clasă, cea de clasă, de politică, iar cea națională, de înfrângerea în luptă. Însă vanitatea omenirii rămâne...

❖ Iubirea e cea mai bună cale de a fugi de singurătatea care îi chinuie pe majoritatea bărbaților și femeilor pe parcursul întregii lor vieți.

❖ Oamenii predispuși la megalomanie se deosebesc de oamenii predispuși la narcisism prin faptul că-și doresc să fie mai degrabă puternici decât atrăgători, să fie mai degrabă temuți decât iubiți. Acestui tip de om îi aparțin mulți demenți și o mare parte din oamenii faimoși cunoscuți din istorie.

❖ Materia nu e o parte a materiei lumii finite, ci doar o metodă convenabilă de a lega evenimentele într-un tot întreg.

❖ Mașinile sunt adorate pentru că sunt frumoase; mașinile sunt prețuite pentru că sunt pline de putere. Mașinile sunt detestate pentru că sunt dezgustătoare, mașinile sunt disprețuite pentru că-i înrobesc pe oameni.

❖ Universul în care locuim poate fi înțeles ca rezultat al haosului şi al întâmplării, iar dacă el e scopul intenționat al întâmplării, atunci acest scop aparține pesemne unui dușman al umanității.

❖ Părerile omului mediocru sunt mult mai puțin stângace decât ar fi dacă fiecare dintre aceşti oameni ar gândi fiecare cu capul său.

❖ Mulți sunt gata mai degrabă să moară decât să gândească.

❖ Trăim cu o morală dublă; pe una o împărtăşim, dar nu o folosim în practică, iar pe cealaltă o folosim, însă o împărtăşim foarte rar.

❖ Îi iubim pe cei care ne urăsc dușmanii şi, de aceea, dacă nu am avea dușmani, nu am iubi pe nimeni.

❖ Nu vorbim de credință când e vorba că doi ori doi fac patru sau că pământul e rotund. Vorbim de credință, doar atunci când dorim să schimbăm dovezile cu sentimentele.

❖ O idee nu este originală dacă nu ne putem câştiga existența cu ea.

❖ Gândirea necesită eforturi şi pregătire. Politicienii sunt prea ocupați cu formularea discursurilor pentru a mai gândi.

❖ Ştiință e ceea ce cunoaştem, filozofie e ceea ce nu cunoaştem.

❖ Frica înainte de un accident intensifică doar posibilitatea ca acesta să aibă loc.

❖ Nu cunosc nicio ființă vie, cu excepția poate a insectelor, care să se deosebească prin imensa lor trebuință de a învăța din greşelile proprii, asemenea oamenilor.

❖ Emoțiile noastre sunt invers proporționale cu cunoştințele noastre; cu cât mai puțin cunoaştem, cu atât mai mult ne aprindem.

❖ Nu te strădui să eviți ispitele: cu timpul, ele însele vor începe să te evite.

❖ Nu e de dorit să crezi într-o ipoteză atunci când nu ai niciun motiv ferm să o consideri corectă.

❖ Puțini pot fi fericiți până la sfârşitul vieții fără să simtă ură față de alt om, națiune, religie.....

❖ Să-ți urăşti dușmanii e mai uşor şi mai captivant decât să-ți iubeşti prietenii.

❖ Fapta necuviincioasă este aceea care îl îngrozeşte pe un bătrân judecător incult.

❖ Nu este nimic mai obositor şi mai util decât nehotărârea.

❖ Nimeni nu bârfeşte despre virtuțile secrete ale altor oameni.

❖ Cei săraci nu-i invidiază pe milionari, ci pe săracii care primesc mai mult de pomană.

❖ Locuința sufletului poate fi ridicată doar pe temelia durabilă a unei disperări nesfârşite.

❖ El nu este un gentleman: se îmbracă foarte bine.

❖ Viața organică, după cum se ştie, evoluează de la organismul monocelular şi până la filozof, şi evoluția acestuia, suntem asigurați, e, fără îndoială, progresivă. Rău e că această asigurare ne-o dă filozoful şi nu organismul monocelular.

❖ Să scape de frică îi e cu neputință doar aceluia care îşi cunoaşte locul; să obțină măreția poate doar acela care îşi cunoaşte nimicnicia.

❖ Patriotismul e disponibilitatea de a ucide şi de a fi ucis din cele mai banale motive. Patrioții spun întotdeauna că sunt gata să moară pentru patrie şi niciodată că sunt gata să ucidă pentru patrie.

❖ Filosofii răi pot avea o anumită influență în societate, dar o influență bună – niciodată.

❖ Vizitând China, evaluez lenea ca pe una dintre cele mai importante calități ale omului.

❖ Adevărul e acel lucru pe care fiecare dintre noi e obligat să-l spună polițistului.

❖ „Să trăieşti corect" înseamnă să te prefaci, „să gândeşti corect" e o prostie.

❖ Doar în democrație proştii au dreptul să voteze, iar în dictatură să conducă.

❖ Toleranța religioasă a apărut doar din cauză că am încetat să acordăm religiei atâta importanță ca odinioară.

❖ Specia umană este o eroare. Fără el, universul ar fi fost sublim.

❖ Plictiseala e o problemă serioasă pentru moralist, deoarece din cauza plictiselii se săvârşesc cel puțin jumătate din păcatele omenirii.

❖ O viață fericită trebuie să fie în mare măsură liniştită, deoarece fericirea adevărată poate exista doar într-o atmosferă de liniște.

❖ Sensul filozofiei constă în a începe cu ceva evident şi a finisa cu ce e paradoxal.

❖ Compatibilitatea cruzimii cu o conştiință curată e pentru moralişti o culme a fantasticului. De aceea ei au şi inventat iadul.

❖ Frica este principala sursă a prejudecății şi una dintre principalele surse ale cruzimii.

❖ Cei care nu sunt fericiți și cei care dorm prost s-au obișnuit să se mândrească de acest lucru.

❖ Timpul pe care nu și-l petrece în fața oglinzii îl folosește pentru înfruntarea obligațiunilor sale.

❖ Cel care se bucură cu adevărat de autoritate nu se teme să-și recunoască greșeala.

❖ Din păcate, lumea este construită astfel: proștii sunt plini de sine, iar deștepții sunt plini de îndoială.

❖ Să mori pentru o convingere înseamnă să acorzi o mare importanță probabilităților.

❖ Să știi să-ți folosești rațional timpul liber – iată care e cea mai înaltă treaptă a civilizației.

❖ Filozofia: atunci când începi de la ceva atât de simplu, încât nici nu merită să fie discutat și ajungi la ceva atât de paradoxal, încât nu-ți vine să crezi.

❖ Omul e o ființă încrezătoare, el trebuie să creadă în ceva, dacă nu în bine, atunci în rău.

❖ Omul visează toată viața. Uneori, se trezește pentru o clipă la realitate și privește somnoros lumea, după care se afundă iar într-un vis dulce.

❖ Omul își manifestă în fața animalelor superioritatea, cu excepția capacității sale de a fi plictisitor.

❖ Cu cât mai mult se vorbește despre noi, cu atât ne dorim mai mult să se vorbească despre noi. Criminalului condamnat la moarte i se permite să citească în ziare raportul procesului său de judecată și se va înfuria dacă va descoperi că vreun ziar nu a acordat destul spațiu procesului său. Acest lucru se referă în mare măsură la politicieni și la oamenii de litere.

❖ Matematica pură e un astfel de obiect în care nu știm despre ce vorbim și nu știm dacă lucrul despre care vorbim este adevărat.

❖ Pentru a avea o viață lungă trebuie să ne alegem cu mare grijă strămoșii.

❖ Sentimentul datoriei este necesar pentru o treabă, însă e insultător în multe alte privințe.

❖ Oamenii își doresc să fie iubiți, dar nu și să fie suportați dintr-o milă perseverentă.

❖ Etica este încercarea de a acorda o mare importanță unor dorințe ale noastre.

❖ Întotdeauna i-am socotit pe oamenii respectabili niște ticăloși, iar acum, în fiecare dimineață, mă privesc în oglindă ca să văd dacă nu a apărut vreo urmă de ticăloșie.

❖ Îmi place matematica pentru că în ea nu e nimic omenesc, pentru că, în fond, nu are nicio legătură cu planeta şi universul nostru. Pentru că iubirea faţă de ea e fără răspuns.

❖ Sunt atât de ocupat, încât am fost nevoit să-mi contramandez data decesului.

Antoine de Saint-Exupéry (1900–1944)

Scriitor francez, aviator profesionist.

S-a născut în oraşelul francez Lyon, în familia unui aristocrat de provincie. La vârsta de 4 ani, tatăl său moare. De educaţia micului Antoine se ocupă mama sa. Exupéry absolvă o şcoală iezuită din Montreux şi apoi studiază într-un pension catolic din Elveţia; în anul 1917, se înscrie la Şcoala de arte frumoase din Paris, la Facultatea de Arhitectură.

Pentru scriitor, anul 1921 este unul crucial pentru că e înrolat în armată, unde ia lecţii de zbor Un an mai târziu, Exupéry primeşte legitimaţia de pilot şi se stabileşte în Paris, unde începe să scrie, dar fără prea mult succes. Abia în anul 1925, Exupéry îşi găseşte vocaţia – devine pilot de linie al companiei aeriene „Aéropostale" şi face curierat pe coasta de nord a Africii. Peste doi ani devine directorul aeroportului din Cap-Juba, o ţară în apropierea deşertului Sahara.

În anul 1930, primeşte premiul literar „Femina" pentru romanul Zbor de noapte. Principalele sale scrieri au la bază experienţa sa de pilot: romanele Curierul de Sud, Zbor de noapte, sunt descrieri ale lumii văzută prin ochii unui pilot şi emană puternicul sentiment de solidaritate pe care-l împărtăşesc oamenii care ştiu ce înseamnă pericolul Romanul Pământul oamenilor redă episoade dramatice, portretele ale piloţilor şi meditaţii filozofice.

În anul 1935, vizitează Moscova în calitate de corespondent. Participă, tot în calitate de corespondent, la războiul din Spania.

În anul 1939, primeşte două premii literare, „Grand Prix" pentru romanul Academia franceză şi „Premiul naţional de carte al SUA" pentru romanul Vântul, nisipul şi stelele. În acelaşi an e premiat cu Crucea Militară a Republicii Franceze. Exupéry este autorul poveştii Micul prinţ, pe care a ilustrat-o el însuşi.

La 31 iulie 1944, pleacă în Sardinia într-un zbor de explorare şi nu se mai întoarce. Multă vreme nu s-a ştiut nimic despre moartea sa. Abia în anul 1998, în apropiere de Marseille, un pescar a găsit în mare o brăţară, pe care erau înscrise numele soţiei pilotului şi adresa editurii unde îşi publica romanele. În mai 2000, scufundătorul Luc Vanrel a declarat că la adâncimea de 70 de metri s-au descoperit rămăşiţe de avion, probabil ale avionului lui Saint-Exupéry. Specialiştii au analizat rămăşiţele şi s-a adeverit că numărul de serie înscris pe bordul avionului corespunde celui pe care-l pilota Exupéry. Aeroportul din Lyon şi un asteroid au fost numite în memoria lui Exupéry.

❖ Probabil că e frumos să mori pentru a cuceri noi meleaguri, însă războiul contemporan distruge toate acele lucruri pentru care a fost început.

❖ Să fii om înseamnă să simţi răspunderea a tot ceea ce faci.

❖ În universul nostru tot ce e viu e atras către acele asemănătoare lor, chiar şi florile se înclină după vânt se amestecă unele cu altele, o lebădă le cunoaşte pe toate celelalte, doar oamenii trăiesc izolaţi.

❖ Când i se împlineşte sorocul, viaţa se usucă la fel ca păstaia ce se eliberează de boabe.

❖ Războiul nu este o întâmplare. Războiul este o boală asemănătoare tifosului.

❖ Fiecare dintre noi simţim, care mai tulbure, care mai limpede, că trebuie să ne trezim la viaţă. Însă câte căi greşite ne apar dinainte!

❖ Toate bogăţiile noastre sunt praf şi pulbere, ele nu pot să ne dea acele lucruri pentru care merită să trăim.

❖ Există o astfel de regulă fermă: te-ai trezit dimineaţa, te-ai spălat, te-ai pus în ordine – imediat fă ordine şi pe planeta ta.

❖ Animalul îşi păstrează eleganţa chiar şi la bătrâneţe. Însă de ce este atât de desfigurată argila nobilă din care este modelat omul?

❖ Pământul ne ajută să ne înţelegem pe noi înşine cum n-ar face-o nicio carte. Pentru că pământul ni se împotriveşte.

❖ Doar inima este vigilentă. Lucrul cel mai important nu-l poţi vedea cu ochii.

❖ Din lava topită, din acel aluat din care sunt modelate stelele, din minunea ce a dat naştere celulei vii, am apărut noi, oamenii, şi ne-am ridicat tot mai sus şi mai sus, treaptă după treaptă, şi iată că scriem cantate şi măsurăm constelaţiile.

❖ Adevărul e acel lucru ce nu poate fi demonstrat, adevărul înseamnă simplitate.

❖ Adevărul nu se află la suprafaţă.

❖ Adevărul omului este acela care îl face om.

❖ Dacă te laşi domesticit, vine o zi când vei plânge.

❖ Vom fi fericiţi doar atunci când ne vom înţelege rolul pe pământ, chiar dacă e unul neînsemnat.

❖ Cine a trăit o perioadă îndelungată într-o iubire răvăşitoare şi apoi a pierdut-o, oboseşte uneori din pricina singurătăţii sale nobile. Întorcându-te smerit la viaţă, găseşte fericire în cea mai obişnuită afecţiune.

❖ A iubi nu înseamnă a vă privi unul pe celălalt, a iubi înseamnă să priviţi amândoi într-o singură direcţie.

❖ Chinuitoare e nu urâciunea acestei argile umane diformate. Dar probabil că în fiecare dintre aceşti oameni este omorât un Mozart.

❖ Doar copiii ştiu ce caută. Ei îşi dau tot sufletul unei păpuşi din cârpe şi ea le devine foarte scumpă, iar dacă le iei păpuşa, ei plâng.

❖ Vocaţia îţi permite să te eliberezi ca om, însă e nevoie ca omul să-şi poată urma liber vocaţia.

❖ Muncind doar pentru bunurile materiale, ne făurim singuri închisoarea.

❖ Pe fiecare trebuie să-l întrebăm ce ne poate oferi. Puterea, întâi de toate, trebuie să fie rațională.

❖ Să plantezi un stejar înseamnă să-ți faci iluzii ridicole cum că, în curând, îți vei găsi un refugiu la umbra sa.

❖ Cel mai mare lux din lume este luxul comunicării dintre oameni.

❖ Trebuie să păzim felinarele: rafala de vânt ar putea să le stingă.

❖ Este mult mai greu să te judeci pe tine însuți decât să-i judeci pe alții.

❖ În lume sunt foarte mulți oameni pe care nimeni nu i-a trezit la viață.

❖ Cuvintele ne împiedică doar să ne înțelegem unii cu alții.

❖ Cu moartea fiecărui om moare şi o lume nevăzută.

❖ Desăvârşirea o obții nu atunci când nu mai ai ce să adaugi, ci când nu mai ai ce lua.

❖ Scăparea constă în a face primul pas. Şi încă un pas. De aici şi începe totul.

❖ Nu-ți poți face dintr-odată prieteni vechi.

❖ Ceea ce dă sens vieții dă sens şi morții.

❖ Plictiseala înseamnă să-ți dorești cu nerăbdare să vezi ceva şi nu ştii nici măcar tu ce anume... Acest ceva există, e necunoscut şi dorit, însă nu poate fi redat în cuvinte.

❖ Răspunzi pentru totdeauna pentru toți cei pe care i-ai domesticit.

❖ Fiecare om are steaua sa.

❖ Viața omului nu are preț, dar noi ne purtăm mereu de parcă ar exista ceva mai valoros.

❖ E bine când în disputa dintre diversele civilizații se naşte ceva nou, ceva mai valoros, însă e îngrozitor când acestea se înghit una pe alta.

❖ Împărăția umană este în interiorul nostru.

❖ De ce să ne urâm unul pe altul? Suntem cu toții purtați de aceeaşi planetă, suntem ca echipajul unei corăbii.

❖ Omul se cunoaşte pe sine în lupta cu obstacolele.

❖ Ce rost au teoriile politice care ne făgăduiesc progresul omului, dacă nu cunoaştem din timp ce fel de om vor forma acestea?

Sand George (Aurore Dupin) (1804–1876)

Scriitoare franceză.

S-a născut la Paris. Tatăl său, Maurice Dupin, aparţinea unui neam nobil care se trăgea din ducele Moritz al Saxoniei. Mama sa se trăgea dintr-o familie de ţărani. Şi-a petrecut copilăria la Nohant, după care a studiat la o mănăstire engleză catolică din Paris.

La vârsta de 18 ani s-a căsătorit cu baronul Casimir Dudevant, cu care a avut doi copii. În 1831, a divorţat de soţul său, după opt ani de căsătorie, şi s-a stabilit la Paris. Pentru a-şi câştiga existenţa şi a-şi întreţine copiii, s-a ocupat de pictura pe porţelan. Ulterior, a început să scrie.

Primul ei roman, Indiana, publicat sub pseudonimul George Sand, a apărut în 1832. Istoriile sale amoroase, printre cele mai cunoscute fiind cele cu Alfred de Musset şi Frédéric Chopin, au făcut aceeaşi vâlvă ca şi romanele sale.

A participat la revoluţia din 1848. Luna iunie a aceluiaşi an a spulberat iluziile utopice ale lui Sand şi ea şi-a încetat activitatea publică.

Sfârşitul vieţii şi l-a petrecut în linişte la proprietatea de la Nohant, dedicându-se grijii faţă de nepoţii ei.

Dintre lucrările lui George Sand fac parte cunoscutele povestiri şi romane, Rose şi Blanche, Indiana, Valentin, Jacques, Mauprat, Wayfarer, Horaţiu, Consuelo, Păcatul domnului Antoine, François-copil găsit, Micuţa Fadette, Omul de zăpadă, Istoria vieţii mele.

A încetat din viaţă la 8 iunie 1876.

- ❖ În viaţă există o singură fericire: aceea de a iubi şi de a fi iubit.
- ❖ Căile care duc la artă sunt pline de spini, dar pe ele poţi culege şi flori frumoase.
- ❖ Sufletul care nu a suferit niciodată, nu poate înţelege fericirea!
- ❖ Viaţa seamănă mai mult cu un roman decât seamănă romanele noastre cu viaţa.
- ❖ Suflete invidioase tind să-i urască pe oameni, fiindcă aceştia le iau, chipurile, fericirea.
- ❖ Nu-ţi poţi schimba propria natură, poţi doar să-ţi îndrepţi către bine diferitele calităţi ale caracterului, ba chiar şi defectele; în aceasta constă marele mister şi măreaţa sarcină a educaţiei.
- ❖ Adevărul trăieşte numai într-un suflet deschis, iar autoritatea, doar pe buzele curate.
- ❖ Adevărul este prea simplu; la el se ajunge prin ceva complicat.
- ❖ Fiecare simte nevoia să fie iubit, aceasta îl înalţă în ochii săi; dar oameni trebuie iubiţi diferit: pe unul – cu o bunăvoinţă nemărginită, pe altul – cu o asprime permanentă.
- ❖ Cartea mi-a fost întotdeauna o sfătuitoare, o sursă de alinare, elocventă şi calmă, iar eu nu am vrut să-i epuizez calităţile şi le-am păstrat pentru situaţii mai importante.

❖ Cine este conştient de propria nevinovăţie, fără voie, se umileşte justificându-se.

❖ O iubire fără un respect adânc şi fără admiraţie este doar o prietenie.

❖ Poţi explica celorlalţi de ce te-ai căsătorit cu soţul tău, dar pe tine însăţi nu te poţi convinge.

❖ Înţelept e acela care merge în pas cu vremea sa, în pas cu societatea; iar cine tinde să meargă înapoi... e un nebun.

❖ Un bărbat care vorbeşte inteligent despre dragoste, nu e foarte îndrăgostit.

❖ Noi atragem după sine nenorocirile cărora le acordăm prea multă atenţie.

❖ Nu putem scoate nici o pagină din viaţa noastră, dar putem pune pe foc toată cartea.

❖ Viaţa noastră e făcută din dragoste, iar a nu iubi înseamnă a nu trăi.

❖ Cel care nu este iubit e mereu un singuratic într-o mulţime.

❖ O dragoste neîmpărtăşită se deosebeşte de dragostea reciprocă, la fel ca greşeala de adevăr.

❖ Domeniul muzicii e cel al emoţiilor sufleteşti. Scopul muzicii este acela de a insufla aceste emoţii, ea însăşi, inspirându-se din ele.

❖ Un singuratic reprezintă doar umbra unui om, iar cel care nu e iubit, e singur pretutindeni.

❖ Simplitatea e cel mai dificil lucru din lume; ea e limita finală a experienţei şi efortul final al geniului.

❖ Discreţia în dragoste sau în prietenie e un capriciu stupid şi, în plus, un act de egoism care ucide orice sentiment, mai întâi în noi înşine, apoi în persoana iubită.

❖ Moartea e atât de respingătoare, încât nici unul dintre noi nu poate privi fără groază apropierea ei.

❖ Onestitatea moare atunci când se vinde.

Albert Schweitzer
(1875–1965)

Teolog, filozof, muzician şi medic german.

S-a născut în Kaysersberg (Alsacia, pe teritoriul de atunci al Germaniei) în familia unui pastor luteran sărac. Copilăria şi-a petrecut-o în sătucul Gunsbach, pe valea râului Münster (în apropiere de Colmar). Învaţă de mic să cânte la orgă, frecventează şcoala reală din Münster şi gimnaziul din Mühlhausen. În anul 1883, s-a înscris la Universitatea din Strasburg, unde frecventează cursurile lui W. Windelband La absolvirea universităţii, şi-a susţinut teza de

doctorat în filozofie şi a obţinut şi o diplomă în teologie. Pe când studia la universitate, pleca regulat la Paris pentru a studia orga şi pianul. Schweitzer era pasionat de muzica lui Bach şi a lui Wagner. Cânta în sălile de orgă din Berlin, Paris şi alte oraşe europene.

În anul 1902, a fost numit ajutor de pastor în parohia din Strasburg. Preda, ţinea conferinţe despre Schopenhauer, Hartmann, Sudermann, Goethe, Nietzsche. A publicat în limba franceză lucrarea Muzicianul şi poetul J.S. Bach. Această carte, alături de Cercetarea istorică a vieţii lui Isus, l-au făcut vestit.

Când Schweitzer a împlinit vârsta de 30 de ani era deja teolog, pedagog şi predicator vestit, expert în opera lui Bach şi în construcţia orgii. Totuşi, el şi-a abandonat o vreme ocupaţiile favorite şi a început să studieze medicina. Pentru o perioadă îndelungată, deviza sa de viaţă a devenit „Mai întâi trebuie să vindec oamenii şi apoi să le vestesc cuvântul lui Dumnezeu".

După absolvirea medicinei la Universitatea de Medicină din Strasburg (1905–1912), Schweitzer a obţinut titlul de doctor în medicină şi, după ce a strâns mijloacele minime pentru organizarea unui punct sanitar, a plecat în Africa. În anul 1913, a reuşit să facă un spital în aşezarea Lambaréné, pe râul Ogooué, în colonia franceză Gabon. În anul 1918, după ce Alsacia şi Lorena au fost alipite statului francez, Schweitzer a primit cetăţenie franceză. În anul 1923, i-a apărut cartea Cultura şi etica, pe care Schweitzer începuse să o scrie când se afla în Gabon.

Dintre scrierile sale fac parte Căderea şi renaşterea culturii, Filozofia culturii, Misticismul apostolului Pavel, autobiografia sa, Din viaţa şi gândurile mele, Concepţiile gânditorilor indieni, Misticismul şi etica.

În februarie 1924, filozoful s-a reîntors în Africa. Spitalul său era distrus în întregime şi a trebuit să-l reconstruiască, însă, de data aceasta, Schweitzer a avut voluntari care l-au ajutat la reconstrucţia spitalului. Fără a ţine seamă de greutăţile îndurate în război, spitalul lui Schweitzer a funcţionat şi în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial

În anii 50, filozoful era deja cunoscut în întreaga lume, instituţiile de învăţământ, străzi, ba chiar corăbii erau botezate cu numele său. În anul 1953, Schweitzer a primit Premiul Nobel, iar din banii obţinuţi a construit lângă Lambaréné un sat al leproşilor În 1959, Schweitzer s-a stabilit pentru totdeauna în Lambaréné. Orăşelul-spital a devenit un loc de pelerinaj pentru mulţi oameni din întreaga lume.

Schweitzer a încetat din viaţă în anul 1965.

❖ Abstractizarea e moartea eticii, deoarece etica e o atitudine vie faţă de viaţă.

❖ La vârsta de douăzeci de ani, fiecare dintre noi are chipul dăruit de Dumnezeu; la patruzeci de ani, chipul dat de viaţă, la şaizeci de ani, chipul pe care îl meritäm.

❖ Toţi oamenii au capacitatea compasiunii şi de aceea spiritul umanităţii va continua să evolueze.

❖ Întotdeauna caută o cale de a face bine.

❖ Pentru omul care a depăşit vârsta de şaizeci de ani, am o reţetă: să muncească mult şi, iarăşi, să muncească mult!

❖ Binele înseamnă să păstrezi viaţa, să promovezi viaţa, răul înseamnă să distrugi viaţa, să dăunezi vieţii.

❖ Singura soluţie pentru ca cineva să scape de o existenţă mizeră este aceea de de a fi demn de încrederea unei altei persoane.

❖ Dacă trăieşti o viaţă superficială, sufletul tău suferă.

❖ Cunoaşterea nu înseamnă nimic, iar faptele pot da roade şi provoca schimbări numai atunci când acestea sunt stimulate de un sacrificiu.

❖ Vraciul are succes din acelaşi motiv pentru care avem succes majoritatea dintre noi.

❖ O dorinţă îndeplinită aduce de multe ori dezamăgire, fiindcă doar o bucurie aşteptată e o bucurie adevărată.

❖ Adevărul poate fi veridic numai atunci când are în spate un gând.

❖ Etica adevărată începe acolo unde cuvintele încetează să mai fie folosite.

❖ Cu toţii trebuie să avem o datorie ieşită din comun: pentru viaţă să plătim cu viaţa.

❖ Orice acţiune care contravine „eului" nostru interior e o rană pe care o pricinuim propriului nostru suflet.

❖ Pilda personală nu e principala modalitate de a influenţa alţi oameni. Aceasta e pur şi simplu singura modalitate.

❖ Numai în dragoste suntem capabili să ajungem la comuniune cu Dumnezeu.

❖ Dragostea nu poate fi limitată la un sistem de norme şi regulamente: comenzile, în dragoste, sunt absolute.

❖ Cunoştinţele mele sunt pesimiste, iar credinţa mea este optimistă.

❖ Noi trebuie să devenim nişte plugari blânzi, dar, înainte de a începe munca, trebuie să avem speranţă.

❖ Noi ne naştem din viaţa altor oameni. Şi avem capacitatea de a chema la viaţă alte vieţi.

❖ Trebuie să ne înălţăm până la spiritualitatea eticii şi până la etica spiritualităţii.

❖ Suntem foarte mulţi, dar fiecare dintre noi moare de singurătate.

❖ Nu există eroi de acţiune, ci doar eroi ai abdicării şi ai suferinţei.

❖ Nu din bunătate faţă de altul sunt blând, paşnic, răbdător şi amabil, sunt astfel deoarece acest comportament îmi oferă o profundă confirmare de sine.

❖ Nu este obligatoriu să fii un înger pentru a deveni sfânt.

❖ Nu există un timp anume pentru adevăr. Ora adevărului - acum şi întotdeauna.

❖ Nu există nici o religie mai măreaţă decât slujirea omenirii. Cel mai înalt credo este munca pentru binele comun.

❖ Nici o rază de soare nu se iroseşte în zadar, însă verdeaţa pe care ea o trezeşte din somn are nevoie de timp pentru a germina, iar semănătorul nu întotdeauna va avea parte de recoltă.

❖ Greşeşte acela care consideră creştin doar pentru că merge la biserică.

❖ Optimismul real constă în aspiraţia spre un ideal semnificativ...

❖ Bunătatea constantă poate face minuni. La fel cum soarele poate topi gheaţa, la fel şi bunătatea alungă neînţelegerea, neîncrederea şi duşmănia.

❖ Indiferenţa a fost întotdeauna cel mai mare duşman al moralei.

❖ Soarta oricărui adevăr e să fie la început ridiculizat şi apoi recunoscut.

❖ De obicei, ceea ce se consideră a fi optimism nu e mai mult decât capacitatea naturală de a vedea lucrurile în roz.

❖ Acela care îndeamnă la bunătate nu trebuie să se bazeze pe faptul că oamenii îi vor îndepărta bolovanii din cale, ci e obligat să-şi primească soarta cu smerenie, chiar şi atunci când cineva îi va pune dinainte bolovani în plus.

❖ Munca este valoroasă numai atunci când omul munceşte cu credinţă.

❖ Scopul vieţii umane e slujirea, compătimirea şi înclinaţia de a ajuta oamenii.

❖ Civilizaţia e o idee minunată, aşa că cineva trebuie să înceapă să se ocupe de realizarea ei.

❖ Omul stăpâneşte natura, dar nu a învăţat încă să se stăpânească pe sine.

❖ Omul poate fi numit moral numai în cazul în care viaţa e pentru el atât de sfântă încât preţuieşte viaţa plantelor şi a animalelor ca pe cea a aproapelui său, şi în cazul în care e dispus să se dedice ajutorului tuturor fiinţelor sensibile care au nevoie de ajutor.

❖ Omenirea a avut dintotdeauna nevoie de idealuri morale care au ajutat-o să găsească calea cea dreaptă şi să-şi utilizeze forţele în chipul cel mai eficient.

❖ Cu cât mai profund privim natura, cu atât mai mult înţelegem că aceasta e plină de viaţă, şi cu atât mai temeinic aflăm că viaţa întreagă este un mare mister şi că noi suntem în strânsă legătură cu toate fenomenele vieţii în natură.

❖ Pentru a învăţa să ne rugăm, trebuie să învăţăm, întâi de toate, să mulţumim.

❖ Etica este o responsabilitate nelimitată pentru toate fiinţele vii.

❖ A fi etic este ceva mai mult decât a fi altruist!

❖ Nu ştiu cum vă va fi soarta, dar un lucru ştiu sigur: cu adevărat fericiţi vor fi aceia care au căutat şi au găsit o modalitate de a servi oamenilor.

George Bernard Shaw
(1856–1950)

George Bernard Shaw a fost un scriitor irlandez, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1925, considerat cel mai mare dramaturg de limbă engleză de la William Shakespeare. Shaw s-a făcut cunoscut atât ca autor de piese de teatru, cât şi în calitate de critic de artă şi publicist politic.

S-a născut la Dublin în Irlanda, în familia unui mic funcţionar. Întrucât resursele materiale ale părinţilor erau foarte limitate, Shaw n-a putut merge la universitate, lucru pe care, de altfel, nu l-a regretat, socotind că „nu prea avea ce să înveţe acolo". La vârsta de 20 de ani pleacă la Londra şi îşi încearcă forţele în gazetărie şi literatură. Primul său roman Lipsă de maturitate (Immaturity) i-a fost respins de Editura „Chapman and Hall" Atras de mişcarea socialistă, devine în 1884 unul dintre fondatorii „Societăţii fabienilor" (Fabian Society), din care s-a format mai târziu partidul laburist englez. Scrie un mare număr de articole şi pamflete pe teme sociale şi politice, remarcându-se ca publicist cu un stil caustic şi combativ. Continuă şi activitatea literară şi reuşeşte să publice primele romane: Un socialist individualist (An Unsocial Socialist, 1884), Profesiunea lui Cashel Byron (Cashel Byron's Profession,1885), Dragoste printre artişti (Love Among Artists, 1887). Shaw este atras de teatrul realist al scriitorului norvegian Henrik Ibsen şi scrie eseul Chintezenţa Ibsenismului (The Quintessence of Ibsenism, 1891), devine admirator al muzicii lui Richard Wagner, pe care îl apără împotriva publicului englez refractar în cartea Wagnerianul perfect (The Perfect Wagnerite, 1898).

Încă din 1885 Shaw a început să scrie o piesă de teatru în colaborare cu William Archer, dar ei nu s-au putut înţelege şi piesa a fost abandonată. Shaw a extras schiţele iniţiale şi, dezvoltându-le, a creat prima sa piesă Casele văduvilor (Widowers' Houses), reprezentată în 1892. Această piesă şi cele ce au urmat au provocat o adevărată furtună în lumea teatrală şi literară. Popularitatea lui a crescut însă cu fiecare nouă piesă; la sfârşitul secolului Shaw era deja cunoscut ca cel mai de seamă dramaturg al timpului. Devenit celebru, a continuat până la sfârşitul vieţii să participe la viaţa social-politică. Poziţia lui era ambiguă, salută revoluţia socialistă din Rusia şi se declară entuziast după vizita făcută în Uniunea Sovietică în anii 30, anii marilor epurări staliniste, în acelaşi timp condamnă regimurile totalitare şi este adept al democraţiei. A murit în 1950, la vârsta înaintată de 94 de ani, în reşedinţa sa din Ayot Saint Lawrence.

În opoziţie cu dramaturgia superficială a epocii, Bernard Shaw l-a luat ca model pe Ibsen, în care vedea pe unul dintre cei mai mari maeştri ai artei realiste. Dar spre deosebire de Ibsen, al cărui teatru avea mai mult un caracter tragic, Shaw era înclinat spre umor şi satiră, creând situaţii care uimesc la început prin caracterul lor neobişnuit. Oricât de paradoxale ar fi însă, ele conţin, în fond, conflicte din viaţa reală, redate de autor cu multă fineţe. Shaw smulge măştile, dezvăluind contradicţiile flagrante ale vieţii. În majoritatea pieselor lui, problema este pusă şi rezolvată nu în acţiune, ci în replicile spirituale ale personajelor, care vorbesc deschis despre diferite aspecte din viaţa societăţii. Procedeul preferat al scriitorului este paradoxul. Sub masca unui bufon, el a aruncat nu o dată în faţa publicului adevăruri amare, îmbrăcându-le în forma unor paradoxuri pline de haz.

❖ Dar ce este viaţa, dacă nu un lanţ de absurdităţi inspirate?

❖ Niciodată nu-ţi rata şansa - nu te întâlneşti cu ea în fiecare zi.

❖ Englezii sunt o națiune de amatori, și nu de profesioniști; generalii lor sunt la fel ca scriitorii lor - amatori. Iată de ce noi am câștigat mereu războaiele și am creat cea mai mare literatură din lume.

❖ Englezul se gândește la morală numai atunci când nu se simte bine.

❖ Aveți grijă de un penny, iar lirele vor avea singure grijă de ele - acest proverb e la fel de valabil și pentru formarea personalității, și pentru acumularea de capital.

❖ Datorită instinctului matern, femeia preferă să dețină o singură acțiune dintr-o sută a unui bărbat de primă clasă decât tot pachetul de acțiuni ale unuia de mâna a doua.

❖ Oamenii bogați, cărora le lipsesc convingerile, sunt mai periculoși în societatea modernă decât bietele femei, cărora le lipsește moralitatea.

❖ Birocrația e formată din funcționari angajați, aristocrația, din idoli, iar democrația, din idolatri.

❖ Ca urmare a alegerilor democratice, dintr-un mare număr de neinformați se obține un număr mic de mituiți.

❖ O operă de artă mare e o victorie dureroasă a spiritului strălucit asupra imaginației strălucite.

❖ Hoț nu este cel ce fură, ci cel care a fost prins.

❖ Toate autobiografiile sunt false. Nici o persoană nu poate fi atât de rea încât să spună adevărul despre viața sa, antrenându-și astfel, după cum o cere adevărul, familia, prietenii și colegii. Și nimeni nu poate fi într-atât de virtuos, încât să spună urmașilor săi adevărul într-un document pe care-l ține ascuns până nu rămâne nimeni care l-ar putea contrazice.

❖ Toate femeile, fără excepție, cred că au simțul umorului pentru că le place să râdă de prietena sa ; însă doar una dintr-o mie are destulă minte ca să râdă de ea însăși.

❖ Respectul comun pentru bani este unicul lucru din civilizația noastră, care ne dă speranțe, singurul loc sănătos al conștiinței noastre sociale. Banii sunt mai importanți decât orice pe lume. Ei sunt atât o oglindire vie și evidentă a sănătății, forței, onoarei, generozității și frumuseții, cât și a bolii, slăbiciunii, necinstei, josniciei, iar slujenia lor le reflectă defectele.

❖ Ziarul este un obiect tipărit care nu vede diferența dintre căderea de pe bicicletă și catastrofa civilizației.

❖ Democrația este garanția faptului că suntem conduși așa cum meritățm.

❖ E democrația atunci când puterea nu mai e desemnată de cei corupți și ignoranți, ci de o majoritate ignorantă.

❖ Democrația nu se poate situa deasupra nivelului materialului uman din care sunt formați alegătorii săi.

❖ Zece lire sterline sunt mulți bani; cine îi are acela începe deja să trăiască prudent, iar acesta e sfârşitul fericirii.

❖ Datoriile seamănă cu o capcană: e uşor să nimereşti în ele, dar să ieşi este foarte greu.

❖ Femeile care gândesc sunt cele la care nu se gândeşte nimeni.

❖ Dacă vreodată, alergând după fericire, o veți găsi, veți fi asemeni unei femei în vârstă care îşi caută ochelarii, când veți descoperi că fericirea a fost întotdeauna pe nasul vostru.

❖ Dacă tu ai un măr şi eu am un măr, şi vom schimba merele între noi, atunci, şi tu şi eu tot câte un măr vom avea. Iar dacă ai o idee şi eu am o idee, şi vom face schimb de idei, atunci fiecare dintre noi va avea câte două idei.

❖ Există oameni mari printre cei mici şi oameni mari printre oamenii mari.

❖ Femeia vrea să-şi trăiască viața proprie, iar bărbatul, pe a sa; şi fiecare încearcă să-l tragă pe celălalt de pe calea cea dreaptă. Unul trage la nord, iar altul la sud; şi ca rezultat, ambii se îndreaptă spre est, deşi nici unuia nu-i place vântul de la răsărit.

❖ Femeile întorc totul cu susul în jos. Încearcă să dai voie unei femei să-ți intre în viață şi vei vedea imediat că ea are nevoie de una, iar tu de cu totul alta.

❖ Femeile ghicesc pe loc cu cine suntem gata să le înşelăm. Uneori, chiar şi înainte să ne treacă prin cap aşa ceva.

❖ Gradele şi titlurile sunt concepute pentru cei ale căror merite față de țară sunt incontestabile, dar necunoscute populației acestei țări.

❖ O națiune sănătoasă nu-şi bagă în seamă naționalitatea aşa cum face omul sănătos cu coloana sa vertebrală. Iar dacă îi răneşti demnitatea națională, națiunea nu se va gândi la nimic altceva, decât la restaurarea acesteia. Ea nu va asculta niciun reformator, niciun filozof, niciun predicator, până când nu vor fi îndeplinite cerințele naționaliştilor. Națiunea nu se va ocupa cu nimic altceva, oricât de urgent ar fi, în afară de reunificare şi eliberare.

❖ Bunul simț şi sârguința compensează lipsa talentului, în vreme ce cel mai genial dintre cei mai geniali poate să-şi distrugă viața dintr-o prostie.

❖ Un roman poate fi prea prost pentru a fi publicat. Uneori însă, un roman poate fi prea bun pentru a fi publicat.

❖ Să fii sincer nu este periculos, dacă în plus eşti şi prost.

❖ Arta de a conduce constă în organizarea idolatriei.

❖ Cine dintre noi oare înțelege ce face? Dacă am înțelege, probabil, niciodată n-am face nimic.

❖ Oamenii ne dau informații interesante doar când îi contrazicem.

❖ Oamenii care se pot veseli nu au bani, iar oamenii care au bani nu se pot veseli.

❖ Modul meu de a glumi e acela de a spune adevărul. Nu există nimic mai hazliu pe lume.

❖ Știința este întotdeauna nedreaptă. Ea nu va răspunde niciodată unei întrebări, fără a pune zece în loc.

❖ Știința pronunției. Asta e profesia mea și, în același timp, ocupația mea preferată. E fericit acela căruia ocupația preferată îi poate procura mijloace de trai!

❖ Să-l înveți pe om să facă ceva e posibil doar când personalitatea pedagogului e sfântă.

❖ Națiunile sunt asemenea albinelor – le poate fi milă doar cu prețul propriei vieți.

❖ Secolul nostru este secolul parveniților.

❖ Nu poți să devii un specialist într-un domeniu limitat, fără a deveni, în sens general, un imbecil.

❖ Ura e răzbunarea lașului pentru spaima pe care a tras-o.

❖ Nu există o astfel de femeie care să fi reușit să spună „adio" în mai puțin de treizeci de cuvinte.

❖ Ai timp să reflectezi la viitor doar când nu mai ai niciun viitor în față.

❖ Pe lângă lucrurile pe care le poate învăța oricine – iscusința de a te îmbrăca bine și de a vorbi corect, și orice chestii din acestea, – o doamnă se deosebește de o florăreasă nu prin felul în care se poartă ea, ci prin felul în care alții se poartă cu ea.

❖ Străduiți-vă să obțineți ce vă doriți sau veți fi nevoiți să vă doriți ceea ce ați obținut.

❖ Nevoia unei femei e să se mărite cât mai repede, iar nevoia unui bărbat e să nu să se însoare cât e încă în puteri.

❖ Natura nu tolerează pustiul: când oamenii nu știu adevărul, ei completează lacunele cu presupuneri.

❖ Un om rațional se adaptează lumii; cel irațional încearcă să adapteze lumea la el. De aceea, progresul depinde întotdeauna de cei iraționali.

❖ Revoluțiile nu au ușurat niciodată povara tiraniei: ele au mutat doar această povară de pe un umăr pe altul.

❖ Reputația e o mască pe care omul trebuie s-o poarte la fel cum își poartă pantalonii și sacoul.

❖ Reputația unui medic depinde de numărul personalităților celebre pe care le-a trimis în lumea cealaltă.

❖ Secretul nu stă într-o comportare bună sau rea, ci în capacitatea de a te comporta cu toți la fel. Adică, să te comporți astfel de parcă ai fi în cer unde nu sunt pasageri de clasa a treia și toate suflete nemuritoare sunt egale între ele.

❖ Se întâmplă astfel destul de des: greutatea principală nu e pusă în seama rolului principal.

❖ Cei care au învățat cel mai mult, știu cel mai puțin.

❖ Ceea ce noi numim succes e, de fapt, recompensa fiecărui om înzestrat cu talent.

❖ Doar râsul pedepsește răul cu blândețe și consolidează relațiile bune fără a lăsa să-i curgă saliva.

❖ Când citiți o biografie, amintiți-vă că adevărul nu este menit publicării.

❖ Slujesc publicul, dar nu mă plec în fața lui.

Henryk Sienkiewicz
(1846–1916)

Romancier polonez.

S-a născut la 5 mai 1846, în apropiere de Lukow în familia unui mic arendaș. Încă din copilărie, viitorul scriitor a fost animat de ideea unei Polonii libere și independente.

Sienkiewicz a studiat la Varșovia, unde familia sa s-a stabilit după ce a fost nevoită să-și vândă proprietățile. Aici a absolvit școala și apoi s-a înscris la universitate, unde a studiat istoria și literatura, ocupându-se în paralel cu jurnalistica. Din cauza lipsei de bani, Sienkiewicz nu și-a terminat studiile, și în anul 1871 și-a început activitatea literară, cea jurnalistică rămânând însă pe primul plan. A devenit unul dintre cei mai vestiți jurnaliști din Polonia, lucrând în calitate de corespondent la Viena și în SUA.

Anii petrecuți peste hotare sunt descriși de Sienkiewicz în cartea Scrisori din călătorii, *care s-a bucurat de succes în Polonia. După întoarcerea acasă, Sienkiewicz devine redactorul unui ziar din Varșovia și începe să scrie trilogia istorică* Prin foc și sabie, Potopul *și* Pan Wołodyjowski. *După trilogie, Sienkiewicz scrie două romane inspirate din viața contemporană,* Fără dogmă *și* Familia Polaniecki.

La sfârșitul anilor 90 ai secolului al XIX-lea, Sienkiewicz începe să lucreze la două romane istorice: Quo Vadis, *un roman despre prigonirea creștinilor în timpul împăratului Nero și* Cavalerii teutoni, *în care este ilustrată lupta dintre regatul polonez și cnezatul lituanian sub Ordinul teutonic.*

În anul 1905, Sienkiewicz primește Premiul Nobel pentru literatură. Scriitorul s-a stins din viață la 15 noiembrie 1916 la Vevey, în Elveția. Osemintele sale au fost aduse în Varșovia și înmormântate în Catedrala Sf. Iana.

❖ Statele mici se dezvoltă datorită armoniei, statele mari pier din cauza discordiei.

❖ Măreția unei nenorociri se măsoară nu prin esența sa, ci prin felul în care se răsfrânge asupra omului.

❖ În fiecare dintre noi locuiesc două persoane, una dintre ele certând-o pe cealaltă pentru cele săvârşite.

❖ În amantă caută tot ce-ți dorești: minte, temperament, dispoziție poetică, sensibilitate, dar cu soția trăiești o viață întreagă, aşa că în ea să cauți ceva pe care te-ai putea baza, caută temelia.

❖ În lumea răului, a prostiei, a încrederii şi a îndoielii, care se numeşte existență, există un lucru pentru care merită să trăieşti şi care este, fără îndoială, mai puternic decât moartea; acest lucru este iubirea.

❖ Niciodată nu poți face prea multe lucruri pentru un prieten devotat.

❖ Prietenia este ca o imortelă, deşi e o floare albă: ea nu se ofileşte niciodată.

❖ Dacă iubirea nu te poate apăra de moarte, atunci, măcar te împacă cu viața.

❖ Dacă un orb, împiedicându-se de o piatră, va cădea, oamenii vor da întotdeauna vina pe piatră, deşi vina aparține doar orbirii acestuia.

❖ Femeia e cea mai puternică ființă din lume, şi de ea depinde să-l îndrume pe bărbat acolo unde vrea să-l conducă Dumnezeu.

❖ Cine vrea să nu fie înghițit de vâltoare, trebuie să poată înota.

❖ Doar fricosul minte.

❖ Minciuna e asemenea uleiului - alunecă pe suprafața adevărului.

❖ Mai bine un duşman sincer decât un prieten viclean.

❖ Iubirea nu poate fi doar spirituală, fiindcă devine o umbră; însă fără un început spiritual e o ticăloşie.

❖ Moravurile transformă onoarea.

❖ Nimic nu înmoaie şi nu cucereşte inima bărbatului ca faptul de a se şti iubit.

❖ Cea mai revoltătoare crimă este abuzul de încredere.

❖ Smoala nu-ți pătează haina aşa cum o face o reputație proastă.

❖ O aşa-numită discuție ideologică constă, după cum se ştie, în mare măsură, din citarea titlurilor diferitelor cărți.

❖ Ce vei semăna în tinerețe, aceea vei culege la bătrânețe.

❖ Egoismul este vata care îți astupă urechile ca să nu auzi geamătul omenirii.

Samuel Smiles
(1812–1904)

Filosof, moralist englez.

S-a născut în Haddington, Berwickshire, Scoția. În anul 1832, s-a înscris la Universitatea din Edinburgh, la Facultatea de Medicină și, fiind încă student, a început să lucreze ca jurnalist.

A practicat medicina în Leeds, devenind ulterior redactor al ziarului orășenesc și secretar al Asociației Căilor Ferate. În urma studierii vieții și a pacienților săi, precum și a acelora cu care se întâlnea în problemele legate de calea ferată, Smiles a început să-și facă notițe cu privire la etică, morală și regulile de conviețuire dintre oameni. A scris aproximativ 30 de cărți, însă popularitatea și-a câștigat-o în urma acelor lucrări pe care le-a dedicat analizei și argumentării celor mai mari categorii etice: Inițiativa (1860), Caracterul (1871), Economisirea (1875), Datoria (1876), Viața și munca sau caracteristicile oamenilor măreți (1887).

A încetat din viață la Londra.

❖ Economisirea poate fi considerată fiica prudenței, sora cumpătării și mama libertății.

❖ Omul vesel își creează un univers vesel, omul posomorât își creează un univers posomorât.

❖ Timpul nu influențează ideile remarcabile, acestea fiind la fel de actuale și astăzi ca și atunci când, cu multe secole în urmă, s-au născut în mințile gânditorilor.

❖ Un geniu îți trezește întotdeauna uimirea, iar caracterul îți provoacă, mai întâi de toate, respect față de sine.

❖ Secretul de bază în păstrarea veseliei constă în a nu permite lucrurilor mărunte să ne tulbure și, totodată, în prețuirea micilor bucurii care apar în viața noastră.

❖ Un comportament grosolan și aspru ne închide în față toate ușile și toate inimile.

❖ Optimismul e nu doar indiciul că ești sănătos, dar și leacul cel mai eficace care ne ferește de boli.

❖ Fiecare dintre noi își indică prețul personalității sale; omul poate fi măreț sau mic în funcție de propria-i voință.

❖ La fel cum cometele sunt descoperite uneori când au loc eclipsele, la fel și eroii apar deseori când se petrec dezastre neprevăzute.

❖ Cărțile au capacitatea de a fi nemuritoare. Ele sunt cele mai longevive roade ale activității umane.

❖ Elocvența în fapte e cu mult mai bună decât elocvența în cuvinte.

❖ Cea mai bună școală a disciplinei este familia.

❖ Omul de geniu are în societate însemnătatea pe care i-o dă mintea sa, iar omul de caracter are însemnătatea dată de conştiinţa sa; ne minunăm de primul, dar îl urmăm pe al doilea.

❖ Deseori, o carte care impresionează puternic o minte tânără formează o epocă în viaţa unui om.

❖ Desfrâul manierelor atrage întotdeauna după sine desfrâul principiilor.

❖ Conştiinţa e un învăţător moral al inimii.

❖ Fericirea e produsul sănătăţii şi, de aceea, fiecare om trebuie să facă astfel încât dereglările fizice să nu fie altceva decât nişte evenimente excepţionale.

❖ Învaţă ca şi cum vei trăi veşnic; trăieşte ca şi cum vei muri mâine.

❖ Caracterul poporului nu poate fi recunoscut după păturile sale înalte, după gentilomii şi doamnele sale, pentru că pe aceştia îi veţi găsi pretutindeni şi ei pretutindeni sunt unii şi aceeaşi.

❖ Caracterul omului se formează ca urmare a îndeplinirii conştiincioase a celor dintâi obligaţiuni.

❖ Numărul anilor nu demonstrează longevitatea unei vieţii.

❖ Viaţa omului se măsoară prin ce a făcut şi a simţit acesta pe parcursul vieţii sale.

Herbert Spencer
(1820–1903)

Filozof şi sociolog englez.

S-a născut la 27 aprilie 1820, la Derby, în familia unui profesor. A refuzat propunerea de a învăţa la Cambridge (ulterior a refuzat funcţia de profesor în Colegiul Universitar din Londra şi calitatea de membru a Societăţii Regale). A fost profesor, muncitor la calea ferată, jurnalist (redactor adjunct al revistei „The Economist"). Îi cunoaşte îndeaproape pe G. Eliot, J. Lewis, T. Huxley, J. S. Mill şi G. Tyndall, iar în ultimii ani ai vieţii sale l-a cunoscut pe B. Webb. În timpul câtorva călătorii în Franţa l-a întâlnit pe Auguste Comte.

În anul 1853, a primit o moştenire care i-a permis să se dedice în întregime filozofiei şi ştiinţei. În anul 1858, a început să lucreze la proiectul scrierii sale, care a devenit cea mai importantă creaţie a vieţii sale, Sistemul filozofiei sintetice. Din acesta fac parte scrierile: Principiile biologiei, Principiile psihologiei, Principiile sociologiei, Principiile eticii. O valoare ştiinţifică deosebită au cercetările sale de sociologie, precum şi Statica socială şi Studiul sociologiei, inclusiv opt volume de date sociologice sistematizate în Sociologia descriptivă.

Spencer este fondatorul şcolii organice în sociologie. Societatea este din punctul său de vedere un organism aflat în evoluţie, asemenea unui organism viu. Alte lucrări ale lui Spencer sunt: Omul şi Statul, Filozofia şi religia, Natura şi realitatea religiei, Fapte şi comentarii, Elementele eticii, Dreptatea. *Autobiografia nu-l prezintă ca pe o personalitate cu un caracter ultra-individualist care se remarcă printr-o disciplină şi hărnicie deosebite, însă aproape lipsit de umor şi de aspiraţii romantice.*

Spencer a încetat din viaţă la Brighton, la 8 decembrie 1903.

❖ Arhitectura, sculptura, pictura, muzica şi poezia pot fi pe drept numite lumină a vieţii civilizate.

❖ Moralitatea necondiţionată reprezintă o regularizare a comportamentului, astfel încât orice suferinţă să fie evitată.

❖ În educaţie, procesului de autoinstruire trebuie să i se atribuie locul cel mai important. Omenirea evoluează cu mai mult succes cu ajutorul autoinstruirii.

❖ Dacă vor fi luate bunurile oamenilor cu calităţi înalte, bunuri de aceştia create, pentru ca oamenii înzestraţi cu calităţi mediocre să se poată folosi de aceste bunuri, necreate de ei, iar poziţiile şi unora şi altora se vor uniformiza, atunci va dispărea orice impuls către dobândirea unor calităţi înalte.

❖ Dacă cunoştinţele omului se află într-o formă nesistematizată, atunci, cu cât sunt mai numeroase, cu atât judecata acestuia se tulbură mai tare.

❖ Cruzimea naşte cruzime, iar blândeţea naşte blândeţe.

❖ Cunoaşterea legilor vieţii este incomparabil mai importantă decât alte cunoaşteri, iar cunoaşterea care ne conduce către autodesăvârşire e cunoaşterea cea mai importantă.

❖ Şi recunoştinţa şi omenia îşi au rădăcina principală în simpatie.

❖ Fiecare trebuie să trăiască astfel încât să nu-i împovăreze pe alţii cu problemele sale şi să nu le producă vreun rău.

❖ Va veni o vreme când ne va mira că au existat cândva oameni capabili să se desfete fără să muncească, pe socoteala acelora care munceau fără să se desfete.

❖ Ştiinţa este cunoaşterea în formă organizată.

❖ Viaţa ni se scurtează din cauza ignoranţei.

❖ Nedreptatea e la fel de mârşavă chiar dacă e înfăptuită de o persoană sau de mai multe.

❖ Niciun secol nu este în stare să-şi scrie propria istorie.

❖ Nimeni nu poate fi pe deplin moral dacă nu sunt toţi morali. Nimeni nu poate fi pe deplin fericit dacă nu sunt toţi fericiţi. Nimeni nu poate fi pe deplin liber dacă nu sunt toţi liberi.

❖ Părerea comună potrivit căreia ştiinţa şi poezia s-ar afla în contradicţie este o eroare de proporţii. Oamenii care s-au dedicat cercetărilor ştiinţifice ne demonstrează întruna nu doar că şi ei sunt oameni la fel ca alţii, ba chiar că sunt mult mai receptivi la poezia obiectelor studiate de ei.

❖ Opoziţia mea faţă de socialism e rezultatul certitudinii că socialismul ar opri înaintarea către o asemenea stare socială superioară şi ne-ar întoarce

la o stare inferioară. Doar o transformare lentă a firii omului cu ajutorul unei vieți sociale ar putea săvârşi transformări temeinice spre bine.

❖ Patriotismul, în plan național, e acelaşi lucru cu egoismul, în plan individual; ambele, în fond, provin din aceeaşi sursă şi aduc nenorociri identice. A respecta societatea înseamnă a te respecta pe tine însuți.

❖ Trebuie să tindeți, în măsura posibilităților, să micşorați autoritatea părintească, înlocuind-o, în înțelegerea copilului, cu acea autonomie care se naşte din prevederea consecințelor iscate de o faptă sau alta.

❖ Închinarea față de eroi e mai evoluată acolo unde e mai puțin evoluat respectul față de libertatea umană.

❖ Până când vom fi gata cu pregătirile pentru obținerea fericirii - iată, fericirea a trecut deja.

❖ Conceptul de fericire e infinit de variat. În toate secolele, la toate popoarele, în toate clasele sociale, fericirea a fost înțeleasă în chip diferit... Dacă e să comparăm castelele de nisip ale țăranului cu cele ale filosofului, cu siguranță că arhitectura e diferită.

❖ De obicei, nu procedăm corect doar din lipsa voinței, şi nu din cauza ignoranței.

❖ Progresul nu este o întâmplare, ci o necesitate.

❖ Rezultatele temeinice se obțin doar când sunt pregătite încetul cu încetul.

❖ Stăpânirea de sine, la fel ca toate calitățile, se dezvoltă prin exercițiu. Cine vrea să-şi controleze pasiunile la o vârstă coaptă, trebuie să învețe acest lucru din tinerețe.

❖ Puterea minții nu-şi poate avea izvorul într-un creier prost hrănit.

❖ Capacitatea de a se stăpâni pe sine este principala deosebire dintre om şi animal.

❖ Curtea cu jurați e compusă din doisprezece oameni înzestrați cu o ignoranță medie.

❖ Judecata potrivit căreia frumusețea e ceva superficial, este o judecată superficială.

❖ Fericirea reprezintă scopul suprem al năzuințelor noastre.

❖ Doar într-un corp puternic şi sănătos spiritul îşi păstrează echilibrul, iar caracterul se dezvoltă în toată măreția sa.

❖ Scopul educației e acela de a forma o ființă capabilă să se conducă pe sine, şi nu o ființă care să poată fi condusă doar de alții.

❖ Omenirea a evoluat doar pe calea autoinstruirii şi pentru a obține cele mai bune rezultate, fiecare minte în parte trebuie să se dezvolte pe aceeaşi

cale: această stare de lucruri e demonstrată necontenit de succesele extraordinare ale oamenilor care s-au format singuri.

❖ Evoluția nu se poate încheia altfel decât prin realizarea perfecțiunii supreme şi a fericirii depline.

Robert Louis Stevenson
(1850–1894)

Scriitor englez de origine scoțiană.

S-a născut în Edinburgh. După absolvirea şcolii, a intrat la Universitatea din Edinburgh. A ales să studieze jurisprudența şi a obținut o diplomă de avocat, însă nu a practicat această meserie.

Între 1873–1879 a locuit mai ales în Franța din câştigurile modeste realizate din scrieri care îi anunțau talentul. A efectuat o călătorie cu canoia pe râurile Franței, descrisă în prima sa carte publicată, Călătorie în interiorul țării, *şi o excursie pe jos, descrisă în* Călătorie cu măgarul în Cévennes. *În sătucul Grez, frecventat de pictori, a întâlnit-o pe Fanny Vandegrift Osbourne, o americancă cu zece ani mai în vârstă decât el, care era pasionată de pictură. Locuia în Europa cu copiii, despărțită fiind de soțul ei. Stevenson s-a îndrăgostit de ea şi, la 19 mai 1880, îndată ce ea a primit divorțul, s-au căsătorit la San-Francisco. Viața lor în comun a fost marcată de grija neobosită pe care Fanny o arăta bolnăviciosului ei soț. Stevenson s-a împrietenit cu copiii ei; ulterior, fiul său vitreg, Lloyd Osbourne, a devenit coautor a trei dintre cărțile scriitorului:* Greşeala, Refluxul *şi* Victimele naufragiului.

În anul 1880, Stevenson a descoperit că e bolnav de tuberculoză. În căutarea unei clime curative, vizitează Elveția, sudul Franței, Bournemouth, în Anglia şi Saranac Lake din statul New York. Din cauza sănătății sale şubrede, dar şi în vederea strângerii de material pentru schițele sale, Stevenson pleacă într-o călătorie cu iahtul, împreună cu soția, fiul său vitreg şi mama sa, la sud de Oceanul Pacific. Au vizitat insulele Marchize, Tuamotu, Tahiti, Hawaii, Micronesia şi Australia şi au achiziționat o suprafață de pământ în Samoa, şi au decis să se stabilească o perioadă îndelungată la tropice.

Clima insulei i-a fost prielnică. Aici au fost scrise cele mai bune creații ale sale: Comoara din insulă, Straniul caz al doctorului Jekyll *şi al domnului Hyde,* Răpit, Stăpânul din Ballantrae. *Se presupune că* Weir din Hermiston *putea deveni unul din cele mai remarcabile romane ale secolului al XIX-lea, dar Stevenson a reuşit să scrie doar o treime din carte.*

A încetat din viață la 3 decembrie 1894. Admiratori samoani l-au înmormântat pe vârful muntelui din apropriere.

❖ Căsătoria este o lungă conversație, întreruptă de dispute.

❖ Poate destinul e mai binevoitor cu acela căruia îi place să adune scoici, decât cu acela care s-a născut milionar...

❖ Amintirile sunt o haină magică care nu se uzează din pricina folosirii.

❖ E mult mai bine să te laşi ruinat de un nepot nechibzuit, decât să te laşi hrănit de un unchi morocănos.

❖ Haideți să fim de acord că nu suntem de acord.

❖ Bunătatea şi umilința: iată două calități care n-ar trebui să-i obosească niciodată pe oameni.

❖ Dacă principiile voastre morale vă fac melancolici, să ştiți că principiile voastre morale nu fac doi bani.

❖ Dacă unui om nu-i place o anume activitate, îi e neplăcută, nu e obligatorie şi e, de fapt, inutilă, atunci... cu cât mai repede o va abandona, cu atât mai bine va fi pentru el şi pentru toți cei care au vreo legătură cu respectiva activitate.

❖ Dacă e să spunem lucrurilor pe nume, cele mai viguroase, semnificative şi nobile roluri în Teatrul Vieții sunt jucate de actori amatori şi provoacă spectatorului doar un căscat leneş.

❖ Dorința şi curiozitatea sunt doi ochi care transformă lumea în chip magic.

❖ Pentru bani suntem obligați să plătim cu prețul libertății noastre.

❖ E legitim să ne rugăm lui Dumnezeu să nu ne lase să cădem în ispită, dar nu e legitim să fugim de acele ispite care ne vizitează.

❖ Mergând prin viață, descoperim deodată cum gheața de sub picioarele noastre devine din ce în ce mai subțire şi vedem cum în jurul şi în spatele nostru se prăbuşesc sub ea colegii noştri de generație.

❖ Leul e regele animalelor, dar puțin probabil să fie bun ca animal domestic. La fel şi dragostea e un sentiment prea puternic pentru a deveni baza unei căsnicii fericite.

❖ Literatura, în toate formele ei, nu-i nimic altceva decât umbra unei conversații bune.

❖ Între un prânz bun şi o viață lungă e doar o diferență şi anume că la prânz desertul se serveşte la sfârşit.

❖ Lumea este plictisitoare pentru oamenii plictisitori.

❖ Nu există nicio obligație pe care s-o subestimăm aşa de tare ca pe obligația de a fi fericiți.

❖ Se ridică monumente tuturor lucrurilor care sunt cel mai puțin memorabile.

❖ Aproape fiecare om, dacă e să-l crezi pe cuvânt, susține nişte convingeri complet diferite de acelea care îl călăuzesc în viață.

❖ Cea mai crudă minciună se rosteşte adesea în tăcere.

❖ Cea mai întunecată epocă este cea de azi...

❖ Cei mai străini sunt străinii care trăiesc printre noi.

❖ Judecă ziua care a trecut nu după rodul pe care l-ai cules, ci după semințele pe care le-ai semănat.

❖ Un lucru după care nu-ți pare rău, nu e pierdut.

❖ Cine locuieşte într-o casă de sticlă, să nu arunce cu pietre după alţii.

Lev Şestov
(1866–1938)

Filozof existenţialist rus.

S-a născut la 31 ianuarie 1866, la Kiev, în familia unui fabricant bogat. A studiat la Universitatea din Moscova, întâi la Facultatea de Fizică şi Matematică, iar ulterior la Facultatea de Drept. Teza sa de doctorat, dedicată problemei muncitorilor, a fost respinsă de cenzură.

Şestov a locuit câţiva ani la Kiev, unde îl ajuta la afaceri pe tatăl său, îndeletnicindu-se totodată de literatură şi filozofie. În anul 1895, Şestov a suferit o cădere nervoasă, iar în anul următor a plecat în străinătate pentru tratament. În anul 1896, Şestov s-a căsătorit la Roma cu o rusoaică ortodoxă, Anna Berezovskaia. Întrucât tatăl lui Şestov era evreu tradiţionalist, filozoful a fost nevoit să păstreze pentru mulţi ani secretul acestei căsătorii, petrecându-şi cea mai mare parte a timpului peste hotare.

În 1898, i-a fost publicată prima carte, Shakespeare şi criticul său Brandes. La scurt timp, i-au fost publicate un şir de cărţi şi articole dedicate analizei filozofice a creaţiei scriitorilor ruşi – Dostoevski, Tolstoi, Cehov. Şestov dezvolta şi aprofunda temele sugerate în prima sa operă ştiinţifică. În aceeaşi perioadă, Şestov l-a întâlnit pe S. Diaghilev şi a colaborat la revista acestuia, „Lumea artei"

În anul 1905, i-a fost publicată scrierea care a provocat cele mai aprige dispute în cercurile intelectuale din Moscova şi Peterburg, cu reacţii trecând de la încântare la respingere, şi care a devenit manifestul filozofic al lui Şestov, Apoteoza lipsei de temeiuri.

Revoluţia din februarie nu a provocat entuziasmul lui Şestov, deşi filozoful s-a manifestat mereu împotriva absolutismului. În 1920, Lev Şestov a părăsit Rusia împreună cu familia sa şi s-a stabilit în Franţa, unde a locuit până la moarte. Aici, obiectele interesului său filozofic devin Parmenide şi Plotin, Martin Luther şi misticii medievali germani, Blaise Pascal şi Benedict Spinoza.

Lev Şestov a încetat din viaţă la 19 noiembrie 1938, la Paris.

❖ Şi se gândea nebunul în inima sa: nu există Dumnezeu. Câteodată acesta e semnul sfârşitului şi al morţii. Alteori, al începutului şi al vieţii. După ce a simţit că nu există Dumnezeu, omul pricepe deodată groază de coşmar şi nebunia sălbatică a existenţei sale pământeşti, şi înţelegând, se deşteaptă, dacă nu întru cunoaşterea ultimă, atunci întru cunoaşterea imediat inferioară celei ultime.

❖ Când veţi rătăci calea, când calea vă va rătăci pe voi, atunci... Dară eu am început să vorbesc despre un labirint, şi ce se poate spune despre un labirint decât că acesta e un labirint?

❖ Când citeşti cărţile scriitorilor care au plecat de mult din viaţă, te cuprinde întotdeauna un sentiment ciudat: aceşti oameni, care au trăit cu două sute, trei sute, două mii de ani în urmă, sunt atât de străini astăzi – oriunde s-ar afla – de ceea ce au scris cândva pe pământ: iar noi căutăm în scrierile lor adevăruri eterne!

❖ Noi locuim în împărăția fantomelor şi ne temem cel mai tare ca nu cumva să încălcăm armonia solemnă a împărăției fermecate.

❖ Gândurile noi, chiar şi cele proprii, nu ne câştigă prea repede încrederea. Întâi de toate trebuie să ne obişnuim cu ele.

❖ Moscova a ars de la o lumânărică de doi bani, iar Rasputin şi Lenin - tot nişte lumânărele de doi bani - au ars Rusia în întregime.

❖ Cele mai măreţe şi mai importante gânduri, revelații, sunt de fapt goale, fără un înveliş de cuvinte: să găseşti cuvinte pentru a le exprima e o treabă aparte, foarte grea, o adevărată artă. Şi invers: banalitățile şi prostiile apar deîndată împopoţonate în zdrenţe pestriţe, cu toate că sunt vechi - astfel că acestea pot fi prezentate publicului pe loc, fără efort.

❖ Omul este obişnuit să aibă convingeri - aceasta este realitatea. Noi, cu toții, nu putem să ne lipsim de lingăi, deşi în adâncul sufletului îi disprețuim.

Rabindranath Tagore
(1861-1941)

Poet indian.

S-a născut în Calcutta într-o familie înstărită şi vestiți, fiind cel mai mic din cei paisprezece copii ai familiei. Tatăl său, Maharishi Debendranath Tagore, a fost unul dintre fondatorii mişcării „Brahmo Samaj" şi pleca adesea în pelerinaje la locurile sfinte din India. Mama sa, Sharada Devi, a murit când Tagore avea doar 14 ani. După moartea mamei, băiatul a dus o viață solitară. A început să scrie poezii de la vârsta de opt ani. Tagore a primit o educație generală în familie, apoi în şcoli private, inclusiv la Şcoala Orientală din Calcutta, la Şcoala de pedagogie şi la Academia din Bengal, unde învață istoria şi cultura bengală. În urma unei călătorii alături de tatăl său, în 1873, în nordul Indiei, băiatul a rămas uimit de frumusețea pe care o văzuse, de bogăția multiseculară a moştenirii culturale.

În 1878 i-a fost publicat poemul epic Istoria poetului. În acelaşi an, el a plecat în Anglia să studieze dreptul la Colegiul Universitar din Londra, însă peste un an, fără să obțină o diplomă, se reîntoarce în India şi locuieşte o vreme la Calcutta. Publică antologiile poetice Cântece de seară şi Cântece de dimineață. În 1883, s-a căsătorit cu Mrinalini Devi şi are doi fii şi trei fiice. În 1890, la rugămintea tatălui său, Tagore devine administratorul moşiilor din Shilaidaha şi din Bengalul Oriental. Peisajele şi obiceiurile țărăneşti sunt temele de bază în poeziile lui Tagore din anii 1893–1900, dintre care fac parte volumele Luntrea aurie şi Clipa, care i-au adus celebritatea. „Aceasta a fost cea mai productivă perioadă a activității mele", scria poetul despre această etapă a vieții sale.

În 1901, Tagore s-a stabilit în Santiniketan, la o altă moşie a familiei sale, lângă Calcutta, unde, împreună cu încă cinci profesori, a deschis o şcoală pentru care soția sa şi-a vândut o mare parte din bijuterii, iar poetul şi-a cedat drepturile de autor pentru publicarea scrierilor sale. În această perioadă Tagore îmbină pedagogia cu creația literară, scrie nu doar poezii, ci şi romane, povestiri, cărți de istorie a Indiei, manuale şi articole despre problemele pedagogiei.

După încetarea din viață a soției sale, în 1902, Tagore publică volumul de poezii lirice Memoria, pătrunse de sentimentul dureros al pierderii. La scurtă vreme, moare una dintre fiicele sale şi fiul cel mai mic.

În 1912, fiul său cel mare pleacă la studii în SUA, la Colegiul Universitar Agricol din Illinois; Tagore, care merge împreună cu el, se opreşte la Londra, unde se întâlneşte cu William

Rotenstain, pictor şi om de litere englez pe care îl cunoscuse în India cu un an în urmă, pentru a-i arăta poeziile sale traduse de el însuşi în limba engleză. În acelaşi an, apare Cântece de sacrificiu, care îl face pe Tagore vestit în Anglia şi SUA. În anul 1913, Tagore a primit Premiul Nobel pentru literatură. Suma de bani dobândită a fost donată şcolii sale, Vişba-Bharati, care a devenit, după Primul Război Mondial, o universitate cu învăţământ gratuit. După primirea Premiului Nobel, Tagore scrie romanul Căminul şi lumea, inspirat din istoria şi viaţa contemporană a Indiei.

În următorii treizeci de ani, poetul călătoreşte în Europa, în SUA, în America de Sud şi în Orientul Apropiat. Tablourile sale (Tagore a început să picteze la vârsta de 68 de ani) sunt expuse la München, New York, Paris, Moscova şi în alte oraşe ale lumii. Tagore a primit titluri de onoare din partea a patru universităţi din India şi din partea Universităţii Oxford

A încetat din viaţă la Calcutta, în anul 1941, după o boală îndelungată.

- Viaţa nu ia niciodată moartea în serios. Ea râde, dansează şi se joacă, ea construieşte, adună şi iubeşte în faţa morţii. Doar când percepem un singur gest al morţii, băgăm de seamă cât e de pustie şi ne tulburăm.
- Închideţi uşile în faţa tuturor greşelilor şi adevărul nu va putea intra.
- Atunci când o religie anume îşi arogă pretenţia de a-şi impune dogma întregii omeniri, aceasta devine tiranie.
- Cine se gândeşte prea mult la făcutul binelui, nu mai are timp să fie bun.
- Minciuna nu va putea niciodată să se transforme în adevăr, dacă se transformă în forţă.
- Mulţi oameni pot spune lucruri bune, dar foarte puţini le pot asculta, fiindcă, pentru aceasta, e nevoie de o minte puternică.
- Pesimismul este o formă de alcoolism sufletesc.
- Cine se foloseşte de forţa sa îşi demonstrează slăbiciunea.
- O minte ageră şi fără orizont sare înainte la fiecare pas, dar nu poate să avanseze.
- Omul e mai rău decât un animal atunci când devine animal.

Henry David Thoreau
(1817-1862)

Scriitor şi filozof american.

S-a născut în oraşul Concord din statul Massachusetts. Cu excepţia celor 4 ani cât a fost student la Universitatea Harvard (1833–1837) şi a celor şase luni petrecute la Staten Island, în 1843, a locuit toată viaţa în Concord. După absolvirea universităţii, Thoreau a predat o vreme într-o şcoală, iar apoi a avut diferite slujbe, nedorind să facă o carieră universitară. Prima sa scriere a fost publicată în revista „Dial". Unicul lucru pe care şi-l dorea era să scrie, dar, la vârsta de 28 de ani, nu avea nici o situaţie, nici bani, şi s-a lansat în celebrul său experiment, o viaţă simplă lângă heleşteul Walden, în apropiere de Concord, unde a locuit mai mult de 2

ani în plină singurătate într-o căsuță din bârne construită de el însuși. Acest experiment a dus la scrierea unei cărți minunate, Walden sau viața în pădure.

Prima sa carte publicată a fost O săptămână pe râurile Concord și Merrimack. O altă carte a sa, Pădurile din Maine, descrie trei plimbări în peninsula Cape Cod Ambele cărți au fost publicate după moartea sa, deși au fost publicate fragmente, în diverse reviste, și în timpul vieții autorului. Lui Thoreau îi aparține pamfletul Nesupunerea Civilă, unde și-a expus opinia cu privire la faptul că a fost arestat și întemnițat, timp de o noapte, în iulie 1846: refuzase să-și achite impozitele datorate statului. Mulți ani mai târziu acest eseu va avea o puternică influență asupra lui Gandhi în lupta sa pentru independența Indiei. Sclavia în Massachusetts, În apărarea lui John Brown, Viața fără principii sunt scrieri ale lui Thoreau care, de asemenea, exprimă fermitatea poziției lui Thoreau în privința neintervenției statului în viața oamenilor.

Scriitorul a încetat din viață la Concord, la 6 mai 1862.

- Majoritatea obiectelor de lux și așa-numitul comfort al vieții nu ne sunt necesare, ba sunt chiar obstacole în evoluția omenirii.
- Trebuie să ne temem de iubirea năvalnică la fel ca de ură. Când iubirea este trainică, ea este întotdeauna senină și liniștită.
- În vremea noastră există profesori de filozofie, și nu filozofi.
- Capacitățile omului nu sunt nici până în ziua de azi cunoscute. Nu putem să tragem nicio concluzie în baza experienței anterioare, fiindcă omul a fost foarte puțin îndrăzneț.
- Pentru noi e mai important să vorbim decât să fim auziți.
- Bunătatea este singurul veșmânt care nu se învechește niciodată.
- Dacă ai construit castele de nisip, asta nu înseamnă că munca ta s-a pierdut în zadar: exact așa și trebuie să arate castelele adevărate. A mai rămas doar să pui sub ele un fundament.
- Dacă o persoană nu ține pasul cu tovarășii săi, e probabil din cauză că ascultă altă tobă. Dați-i voie să urmeze melodia pe care o aude.
- Dacă o persoană merge încrezător în direcția dorinței sale și tinde spre viața pe care și-a imaginat-o, succesul va veni la el în cea mai obișnuită clipă și în momentul cel mai neașteptat.
- Pentru iubire nu este o altă plată în afara posibilității de a iubi și mai mult.
- Legea nu-i poate face pe oameni liberi: oamenii înșiși trebuie să facă legea liberă.
- Și credința și experiența îmi spun unul și același lucru: să-mi mențin existența pe pământ nu e un lucru greu, ci o distracție, dacă trăim simplu și rațional.
- Fiecare generație ia în derâdere módele învechite și o urmează evlavios pe cea nouă.

❖ Cât de mulți sunt oamenii care, citind o carte bună, au deschis o eră nouă în viața lor!

❖ De parcă am putea omorî timpul fără să rănim eternitatea!

❖ Cum ar putea natura să fie atât de luminoasă şi minunată dacă predestinarea omului ar fi altfel?

❖ Cărțile trebuie citite cu la fel de mare grijă şi la fel de încet cum au fost scrise.

❖ „Vor veni vremuri mai bune!" „N-ați putea preciza data?" s-a interesat sincer unul dintre ascultători.

❖ Oamenii devin instrumente ale instrumentelor lor.

❖ Visurile sunt pietrele de temelie ale caracterului nostru.

❖ Ce folos să aibă o casă dacă nu aveți o planetă destul de bună pe care s-o construiți?

❖ Trebuie să citim ce e mai bun în literatură şi nu să repetăm la infinit elementele sale elementare, petrecându-ne astfel toată viața într-o clasă primară.

❖ Adesea suntem cu mult mai singuri între oameni, decât în liniştea odăilor noastre. Când omul gândeşte sau lucrează este întotdeauna singur cu sine, oriunde s-ar afla.

❖ Află unde-ți sunt rădăcinile şi nu te agita în privința altor lumi.

❖ Oamenii adevărați slujesc statul prin conştiința lor.

❖ Să nu subestimăm importanța faptului: cândva, pe el va înflori floarea adevărului.

❖ Nimic nu miroase atât de dezgustător precum evlavia coruptă.

❖ Nu trebuie să fii peste măsură de moral, fiindcă rişti să cazi pradă autoiluzionării. Ținta trebuie să-ți fie mai presus de moralitate. Trebuie să fii nu doar bun pur şi simplu, ci bun pentru ceva anume.

❖ Cu nimeni nu e atât de plăcut să comunici cum o faci cu singurătatea.

❖ Singurătatea nu se măsoară în milele care îl separă pe om de aproapele său.

❖ Experiența stă în degete şi în cap. Inima e întotdeauna o debutantă.

❖ Atât timp cât sunt prieten cu anotimpurile nu-mi pot imagina că viața mi-ar putea deveni o povară.

❖ De ce ar trebui să mă simt singur? Oare planeta noastră nu se află în Calea Lactee?

❖ Adevărul este întotdeauna paradoxal.

❖ Paradisul poate fi definit ca un loc pe care oamenii îl evită.

❖ Cel mai mult ce-aş putea face pentru prietenul meu este să-i fiu prieten.

❖ Cele mai gingaşe plante îşi croiesc drum prin cel mai dur sol, prin crăpăturile stâncilor. La fel şi bunătatea. Ce pană, ce ciocan, ce berbec se poate compara cu forţa binelui, cu cea a unei persoane sincere! Nimic nu se compară cu el.

❖ Înainte de toate, citiţi cele mai bune cărţi, fiindcă pe urmă nu le veţi mai putea citi niciodată.

❖ Judecă-ţi sănătatea după cum te bucuri de dimineaţă şi de primăvară.

❖ Acolo unde oamenii sunt închişi pe nedrept în închisori, locul adevărat pentru un om drept e, de asemenea, la închisoare.

❖ Efortul dă naştere înţelepciunii şi purităţii; trândăvia dă naştere ignoranţei şi lascivităţii.

❖ Omul nu poate trăi onest şi, în acelaşi timp, în bunăstare şi respect.

Fiodor Ivanovici Tiutcev
(1803–1873)

Poet rus.

S-a născut într-o familie străveche de aristocraţi. A început să scrie poezii încă de timpuriu; în anul 1819 i-a fost publicată o transpunere liberă după Horaţiu. În anul 1821, a absolvit în chip strălucit Facultatea de Litere a Universităţii din Moscova şi este angajat la Colegiul Afacerilor Externe.

Ca poet, Tiutcev s-a format la hotarele dintre anii 20-30. Acestei perioade îi sunt atribuite capodoperele liricii sale Insomnia, O seară de toamnă. *A făcut parte din misiunile diplomatice de la München (1822–1837) şi de la Torino (1837–1839). Tiutcev a trăit 22 de ani în străinătate, fără să piardă legăturile cu ţara sa, unde a revenit adesea. La München, s-a simţit atras de filozofia idealistă germană, l-a cunoscut pe Schellig şi s-a împrietenit cu Heine.*

Debutul său real a avut loc în 1836, când micul său caiet cu poezii a ajuns în mâinile lui Puşkin, care a rămas uimit şi încântat de acestea, publicându-le în revista sa „Contemporanul" Aprecierea şi popularitatea lui Tiutcev a venit însă mai târziu, după revenirea sa în patrie, în anii 50, când Nekrasov, Turgheniev, Fet şi Cernîşevski şi-au manifestat entuziasmul cu privire la poezia lui; tot atunci i-a apărut şi un volum de poezii (1854). După întoarcerea în Rusia, în anul 1844, Tiutcev a obţinut postul de cenzor al Ministerului Afacerilor Externe, iar din anul 1858 şi până la sfârşitul vieţii sale a condus Comitetul de Cenzură Externă.

A încetat din viaţă în anul 1873, la Ţarskoe Selo.

❖ Mai ruşinoasă ca iubirea bătrânilor
E-al lor elan arţăgos.

❖ Atunci când în inimile noastre, amintirile se ofilesc, moartea le face să înflorească în mâinile sale.

❖ Amanții, smintiții și poeții
Croiți sunt toți dintr-un aluat!

❖ Pe pământul schimbător
Nimic nu-i mai presus ca slava.

❖ Trebuie să recunoaștem că poziția Dumnezeului rus nu este o sinecură.

❖ Este fericit acela ce-a vizitat această lume
În clipele sale fatale!

❖ O conversație în scrisori te obosește aproape la fel ca o partidă de șah prin corespondență.

❖ Nu mi-e dor de patrie, ci de străinătate.

❖ Istoria Rusiei până la Petru cel Mare este un parastas întreg, iar după Petru cel Mare, un proces penal.

Lev Nikolaevici Tolstoi
(1828–1910)

Scriitor și filozof rus.

S-a născut Iasnaia Poleana, în gubernia Tula, într-o familie nobilă rusă. S-a înscris la Universitatea din Kazan, dar și-a abandonat studiile. La vârsta de 23 de ani, a plecat la război în Cecenia și Daghestan. Aici a început să scrie trilogia Copilăria, Adolescența, Tinerețea. *În Caucaz, a luat parte la acțiuni militare în calitate de ofițer de artilerie. În perioada Războiului din Crimeea a plecat la Sevastopol, unde a continuat să lupte. După terminarea războiului, a plecat la Sankt-Petersburg și a publicat în revista „Contemporanul"* Povestiri din Sevastopol, *făcându-și anunțat strălucitul talent de scriitor.*

În anul 1857, Tolstoi a plecat într-o călătorie prin Europa, rămânând însă dezamăgit. Între anii 1853 și 1863 a scris povestirea Cazacii, *după care a hotărât să-și întrerupă o vreme activitatea literară și a trăit la Iasnaia Poleana, unde a deschis o școală pentru copiii din sat și a creat un sistem propriu de pedagogie.*

Între anii 1863 și 1869 a scris capodopera sa Război și pace, *iar în anii 1873–1877,* Anna Karenina. *Tot în acești ani s-a formulat pe deplin și concepția scriitorului despre lume, cunoscută sub numele de „tolstoism", esența căreia este prezentată în* Spovedania, În ce constă credința mea, Sonata Kreutzer.

Concepția sa este expusă în studiile filozofico-religioase Critica teologiei dogmatice, *și* Scurtă expunere a Evangheliei, *în care accentul este pus pe desăvârșirea morală a omului, denunțarea răului, lipsa de împotrivire violentă în fața răului.*

Ulterior, a fost publicată drama Puterea întunericului *și comedia* Roadele instrucțiunii, *apoi un șir de povestiri alegorice despre legile exsitenței. La Iasnaia Poleana admiratorii creației lui Tolstoi veneau din întreaga Rusie și din toate colțurile lumii, scriitorul purtându-se ca un învățător spiritual*

În anul 1899, a apărut romanul Învierea.

Ultimele creații ale scriitorului sunt povestirile Părintele Serghi, După bal, Moartea lui Ivan Ilici *și drama* Cadavrul viu.

Publicistica confesională a lui Tolstoi ne reprezintă detaliat drama sa sufletească. Tolstoi a pus societatea față în față cu problema sensului vieții și al credinței, criticând toate instituțiile

de stat, ba ajungând chiar până la negarea ştiinţei, a artei, a justiţiei, a căsătoriei, a realizărilor civilizaţiei. Declaraţia socială a lui Tolstoi se sprijină pe reprezentarea creştinismului sub forma unei doctrine morale, iar ideile etice ale creştinismului sunt interpretate într-o cheie umanistă, ca temelie a fraternităţii umane mondiale. În anul 1901 a urmat reacţia Sinodului: scriitorul vestit în întreaga lume a fost exclus oficial din Biserică, fapt care a avut o rezonanţă uriaşă în societate.

La 28 octombrie 1910, Tolstoi şi-a părăsit în taină familia, dar s-a îmbolnăvit pe drum şi a fost nevoit să coboare din tren într-o mică gară, Astapovo, pe direcţia Reazani–Ural. Aici, în casa şefului de staţie, şi-a petrecut ultimele şapte zile din viaţă.

Este înmormântat la Iasnaia Poleana, în pădurea Zakaz, într-un loc dorit chiar de el însuşi.

❖ Cei mai mulţi dintre bărbaţi cer de la soţiile lor calităţi pe care ei înşişi nu le merită.

❖ Cel mai mult vorbeşte cel care nu are nimic de spus.

❖ Când este vorba despre şiretlicuri, prostul îl duce de nas pe cel deştept.

❖ În vorbirea populară există şi funcţionează mereu legile naşterii limbii.

❖ Când eşti indecis, acţionează rapid şi încearcă să faci primul pas, ba chiar unul în plus.

❖ Omul poartă în el nevoia de a fi fericit; se pare că acesta e un lucru legal.

❖ Autoritatea unei persoane asupra alteia îl distruge mai întâi de toate pe cel autoritar.

❖ Să urăşti viaţa e posibil doar ca urmare a apatiei şi lenei.

❖ Toate ideile care duc spre consecinţe enorme sunt întotdeauna simple.

❖ Toţi oamenii din lume au acelaşi drept de a se folosi de bunurile naturale ale lumii şi drepturi egale în a se respecta unii pe alţii.

❖ Toate familiile fericite seamănă între ele, orice familie nefericită e nefericită în felul ei.

❖ Întotdeauna ni se pare că suntem iubiţi pentru că suntem buni. Şi nu ne dăm seama că suntem iubiţi fiindcă buni sunt aceia care ne iubesc.

❖ Orice gând exprimat deschis, oricât ar fi de mincinos, orice fantezie transmisă limpede, oricât ar fi de absurdă, nu pot să nu găsească înţelegere în orice suflet.

❖ Obstacolul major în cunoaşterea adevărului nu e minciuna, ci simulacrul adevărului.

❖ Principala calitate în orice artă e simţul măsurii.

❖ Mersul omenirii către bine nu e realizat de călăi, ci de martiri.

❖ Oamenii nu trebuie să se mâhnească niciodată în două situații: în privința în care pot fi de ajutor şi în privința în care nu pot fi de ajutor.

❖ Pentru a înțelege gândurile altora nu e necesar să ai gânduri proprii.

❖ Pentru a-ți fi mai uşor să trăieşti cu o altă persoană, gândeşte-te la ce te uneşte cu acea persoană şi nu la ce te desparte de ea.

❖ Binele pe care îl faci din inimă, ți-l faci întotdeauna ție.

❖ Dacă un sălbatic a încetat să mai creadă în Dumnezeul său de lemn, asta nu înseamnă că nu există Dumnezeu, ci doar că Dumnezeu nu e din lemn.

❖ Dacă oamenii te deranjează, înseamnă că nu ai de ce să trăieşti. Să pleci departe de oameni se cheamă sinucidere.

❖ Trebuie să te căsătoreşti aşa precum murim, adică doar atunci când altfel nu mai e posibil.

❖ Femeile, mai ales acelea care îi cunosc pe bărbați, ştiu foarte bine că discuțiile pe teme mărețe sunt doar discuții, iar barbatului îi trebuie doar trupul şi tot ceea ce îl pune în cea mai înşelătoare, dar şi atractivă, lumină; şi ele aşa şi procedează.

❖ Cunoaşterea fără o temelie morală nu înseamnă nimic.

❖ Cunoaşterea se numeşte cunoaştere doar atunci când ai obținut-o mulțumită eforturilor propriei gândiri, şi nu mulțumită memoriei.

❖ Dintre toate pasiunile, cea mai puternică, rea şi îndărătnică este cea sexuală, iubirea carnală, şi de aceea, dacă se vor nimici toate pasiunile, şi ultima, cea mai puternică dintre ele, iubirea corporală, atunci se va îndeplini profeția: oamenii se vor uni, țelul omenirii va fi realizat, iar aceasta nu avea mai niciun motiv să trăiască.

❖ Să ai un țel pentru toată viața, un țel pentru o vreme anume, un țel pentru un an, pentru o lună, pentru o săptămână, pentru o zi şi pentru o oră, ba chiar pentru o clipă, jertfind țelurile mici în numele celor mari.

❖ Oricât ar părea de ciudat, cele mai solide şi cele mai ferme convingeri sunt cele mai superficiale. Credințele cele profunde sunt întotdeauna mobile.

❖ Orice ai spune, limba maternă va rămâne întotdeauna maternă. Când doreşti să vorbeşti de la om la om, nu-ți vine în minte niciun cuvânt franțuzesc, dar dacă vrei să străluceşti e o cu totul altă treabă.

❖ Rădăcină faptelor rele se află în gândurile rele.

❖ Ideile concise sunt bune prin aceea că îl fac pe cititorul serios să gândească singur.

❖ A iubi înseamnă să trăieşti viața aceluia pe care-l iubeşti.

❖ Oamenii nu sunt pedepsiți pentru păcatele lor, ci chiar prin păcatele lor. Și asta e cea mai grea și cea mai corectă pedeapsă.

❖ Oamenii învață cum să vorbească, dar știința pricnipală e cum și când să taci.

❖ Oamenii care trăiesc doar prin ceea ce simt sunt niște animale.

❖ Înțelepciunea e să cunoști care e scopul vieții și cum să-l realizezi.

❖ Muzica este stenografia sentimentelor.

❖ Oamenii nu ne plac nu pentru că sunt răi, ci îi credem răi pentru că nu-i iubim.

❖ Viața se petrece acolo unde trece neobservată.

❖ Calitățile noastre bune ne dăunează mai mult în viața, decât cele rele.

❖ Nu te încrede în propriile tale cuvinte și nici în cele ale altuia, încrede-te doar în fapte, în ale tale și în cele ale altuia.

❖ Nu e atâta rău în aceea că nu facem ceea ce trebuie, cât în aceea că noi nu ne abținem de la a face ceea ce nu trebuie.

❖ Nu există măreție acolo unde nu e nici simplitate, nici bunătate și nici adevăr.

❖ Nu există nicio situație și nicio treabă oricât de neimportantă, în care să nu se poată da dovadă de înțelepciune.

❖ Nicio faptă nu poate fi temeinică dacă nu se bazează pe un interes personal.

❖ Niciodată nu-l deranja pe altul cu ceva ce poți face și singur.

❖ Nimic nu încurajează lenea ca vorbele goale.

❖ A vorbi aiurea înseamnă și a gândi aiurea.

❖ Una dintre cele mai uimitoare rătăciri e aceea că fericirea omului constă în a nu face nimic.

❖ Feriți-vă de gândul că aveți niște virtuți pe care nu le mai are nimeni.

❖ Între mine și un copil de cinci ani e doar un pas. Între mine și un nounăscut e o distanță uriașă.

❖ Este greșit să crezi că a ști multe e o calitate. Importantă nu e cantitatea, ci calitatea cunoștințelor.

❖ Prima datorie a omului e să participe la lupta împotriva naturii pentru viața sa și a celorlalți.

❖ Înainte de a vorbi despre fericirea de a ne satisface necesitățile, trebuie să hotărâm ce fel de nevoie formează această fericire.

❖ Vocația poate fi recunoscută și dovedită doar prin sacrificiul pe care-l aduce un om de știință sau un pictor pentru liniștea și bunăstarea sa.

❖ Fie ca acordul oamenilor să fie o consecință a faptei tale, și nu scopul ei.

❖ Diferența între otrăvurile materiale și cele mentale e aceea că majoritatea otrăvurilor materiale sunt dezgustătoare, dar otrăvurile mentale, sub formă de... cărți dăunătoare sunt adesea, din păcate, atractive.

❖ Cel mai sigur semn al bunătății este exemplul unei vieți bune.

❖ Cele mai remarcabile talente se distrug din cauza trândăvelii.

❖ Cel mai sigur semn al adevărului e simplitatea și claritatea. Minciuna e mereu complexă, pompoasă și prolixă.

❖ Cel mai bun om e acela care trăiește mai cu seamă prin gândurile sale și sentimentele altora, iar cel mai rău tip de om e acela care trăiește prin gândurile altora și sentimentele proprii. Din diversele combinații ale acestor patru principii, cauze ale activității se nasc toate diferențele dintre oameni.

❖ Forța unei armate depinde de spiritul ei.

❖ Oamenii puternici sunt întotdeauna simpli.

❖ Cuvântul e totuna cu fapta.

❖ Conștiința e memoria societății asimilată de fiecare individ în parte.

❖ Lupta o câștigă cel care e ferm hotărât să o câștige.

❖ Esența oricărei credințe constă în faptul că ea oferă vieții un asemenea sens încât acesta nu poate fi nimicit de moarte.

❖ Fericirea este o plăcere fără remuşcări.

❖ Fericirea nu constă în a face întotdeauna ce dorești, ci în a dori să faci întotdeauna ceea ce faci.

❖ De ar şti oamenii că scopul omenirii nu e progresul material, că progresul e o creştere inevitabilă, iar scopul e doar unul - fericirea tuturor oamenilor...

❖ Doar din pricina unor aspirații puternice, ideale, oamenii pot să decadă moral.

❖ Vanitatea... Probabil că ea e o trăsătură caracteristică și o boală specială a secolului nostru.

❖ O fată a fost întrebată care om e cel mai important, ce moment e cel mai important și care e cel mai necesar lucru? Și ea a răspuns că omul cel mai important e acela cu care vorbești în clipa de față, cel mai important moment e acela în care trăiești acum, iar cel mai important lucru este să faci bine omului cu care ai de-a face în fiecare clipă.

❖ Cel care nu face nimic are multe ajutoare.

❖ Biserica. Acest cuvânt este numele înşelăciunii cu ajutorul căreia unii oameni vor să-i domine pe ceilalţi.

❖ Omul trebuie să fie sclav. Alegerea sa constă doar în a stabili al cui: al pasiunilor sale, şi, prin urmare, al oamenilor sau al esenţei sale spirituale.

❖ Omul poate servi la îmbunătăţirea vieţii sociale numai în măsura în care acesta, în viaţa sa, îndeplineşte cerinţele conştiinţei sale.

❖ În afara societăţii, omul este de neconceput.

❖ Omul e ca o fracţie, numărătorul e el însuşi, iar numitorul - ceea ce el crede despre el însuşi. Cu cât numitorul este mai mare, cu atât fracţia este mai mică.

❖ Omul care se îndepărtează de ceilalţi oameni se priveaza de fericire, deoarece cu cât se îndepărtează mai mult, cu atât îi este viaţa mai rea.

❖ Omul care a încetat să mai bea şi să mai fumeze obţine acea claritate mentală şi linişte a privirii care pune într-o lumină nouă şi corectă toate fenomenele vieţii.

❖ Cu cât iubim mai mult, cu atât mai mare, mai plină şi mai fericită ne devine viaţa.

❖ Cu cât mai bun este omul, cu atât se teme mai puţin de moarte.

❖ Pentru a crede în bine, trebuie să începem să-l facem.

❖ Egoismul familial este mai crud decât egoismul personal. Omul care se va ruşina să sacrifice bunurile altora doar pentru sine, consideră ca drept obligaţiune folosirea nefericirii şi a necazurilor oamenilor spre binele familiei sale.

❖ Estetica şi etica sunt două braţe ale unei pârghii: cu cât se lungeşte şi se uşurează o parte, cu atât se scurtează şi devine mai grea cealaltă. O dată ce omul îşi pierde sensul moral, devine deosebit de sensibil la estetic.

❖ Limba este arma gândirii.

Evgheni Nikolaevici Trubeţkoi (1863-1920)

Filozof şi jurist rus.

S-a născut la Moscova într-o familie aristocrată. A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Moscova (1895). În anul 1897, şi-a susţinut teza de doctorat cu titlul Idealul social-religios al creştinismului occidental din secolul al XI-lea. Viziunea Papei Grigorie VII asupra lumii şi cea a contemporanilor săi. Între anii 1897 şi 1905, este profesor la Universităţile din Kiev şi Moscova. Trubeţkoi este reprezentantul proeminent al gândirii filozofico-religioase, este unul dintre întemeietorii Editurii „Calea" şi al Societăţii filozofico-religioase „V. Soloviov"

Dintre creaţiile sale filozofice fac parte: Filosofia lui Nietzsche, Istoria filozofiei dreptului,

Viziunea lui V. Soloviov asupra lumii, Ipotezele metafizice ale cunoaşterii, Sensul vieţii. Trubeţkoi a fost autorul unui şir de lucrări strălucite despre iconografia veche rusă: Abstractul în culori, Două lumi în iconografia veche rusă, Rusia în icoană.

În perioada războiului civil a luat parte la mişcarea contrarevoluţionară.

Trubeţkoi a încetat din viaţă la 23 ianuarie 1920, la Novorosiisk.

❖ Întregul patos al libertăţii nu are nici cel mai neînsemnat sens, dacă omul nu are ceva sfânt în faţa căruia se închină.

❖ În orice faptă eroică, în orice act de sacrificiu persistă acea credinţă conştientă sau inconştientă într-un oarecare sens al vieţii de după moarte, care depăşeşte limitele existenţei personale. Prin această faptă eroică, noi declarăm că nu merită să trăim pentru confortul, fericirea, egoismul personal, şi că sensul vieţii fiecăruia dintre noi nu se găseşte în treburile trecătoare ale lumii.

❖ Întreaga noastră viaţă constă în urmărirea unor obiective. De la început şi până la sfârşit acestea se prezintă sub forma unei ierarhii de obiective, dintre care unele se subordonează altora sub formă de mijloace. Există obiective dorite în sine, dar şi pentru orice altceva: de exemplu, trebuie să muncim pentru a mânca şi a bea. Deşi există şi un astfel de obiectiv care este dorit în sine. Fiecare dintre noi avem un lucru drag, pentru care trăim. Oricine ia în calcul, conştient sau inconştient, un astfel de obiectiv sau valoare pentru care merită cu siguranţă să trăieşti. Acest obiectiv sau sens al vieţii, care e unul şi acelaşi lucru, este o pornire fermă, legată în chip necesar cu viaţa ca atare şi iată de ce niciun eşec nu poate opri omenirea să caute acest sens.

❖ Arde doar ceea ce e trecător. Să se opună distrugerii şi incendiului universal poate doar ceea ce se întemeiază pe un fundament neclinit etern şi spiritual.

❖ Mişcarea rusă de eliberare se caracterizează prin faptul că ea preţuieşte mai mult egalitatea decât libertatea în sine. Aceasta e gata să prefere sclavia unei eliberări parţiale: între egalitatea universală a sclaviei şi egalitatea universală a libertăţii ea nu vede calea de mijloc. Ea nu poate gândi decât în concepte generale.

❖ Există două tipuri de democraţie, două înţelesuri opuse ale democraţiei. Dintre acestea, unul susţine suveranitatea poporului cu drept de forţă; din acest punct de vedere, poporul nu este limitat în stăpânirea sa de niciun fel de principii morale: puterea nelimitată ar trebui să aparţină poporului, pentru că poporul este puterea. Această concepţie a democraţiei nu e compatibilă cu libertatea: din punctul de vedere al dreptului forţei, nu poate fi vorba de niciun fel de drepturi inviolabile, clare ale individului. O altă concepţie a democraţiei are ca bază suveranitatea poporului, principiile morale ferme şi, întâi de toate, recunoaşterea meritului uman, valoarea absolută a personalităţii umane ca atare. Doar printr-o astfel de înţelegere al democraţiei, problema libertăţii se află pe o temelie solidă.

❖ În oligarhii, setea de avere materială se transmite de la cei bogaţi şi îi infectează pe cei săraci. Lupta pentru bunuri stârneşte lupta pentru putere. Şi oligarhia moare, transformându-se în democraţie prin setea lacomă pentru bogăţie, care, în oligarhie, e socotit lucrul cel mai de preţ.

❖ Cimitirul este expresia clasică a universalităţii, egalităţii şi misterului morţii, destinul fiecăruia dintre noi.

❖ O caracteristică esenţială a mesianismului naţional constă în exclusivitatea naţională a conştiinţei religioase. Într-un fel sau altul, mesianismul rus se exprimă prin afirmarea unui Hristos rus sau într-o rusificare mai mult sau mai puţin rafinată a Evangheliei.

❖ Omul se sacrifică numai atunci când crede că există un ceva mare, nemuritor, care-i va supravieţui.

Ivan Sergheievici Turgheniev (1818–1889)

Scriitor rus.

S-a născut în oraşul Oriol, într-o familie aristocrată. A studiat într-un pension privat din Moscova, apoi la Universităţile din Moscova, Sankt-Petersburg şi Berlin. Şi-a început activitatea literară ca poet. În anii 1838–1847 scrie şi publică în reviste poezii şi poeme lirice (Latrina, Moşierul, Andrei ş.a.).

Prima perioadă de creaţie a lui Turgheniev se manifestă sub semnul romantismului care face loc, mai târziu, caracterului realist. În anul 1847, Turgheniev abandonează poezia şi începe să scrie proză.

A avut o mare influenţă asupra literaturii ruse şi a celei universale. Este maestrul analizei psihologice şi al descrierii tablourilor de natură. Dintre romanele lui Turgheniev fac parte: Rudin, În ajun, Un cuib de nobili, Părinţi şi copii; povestirile Asia, Torente de primăvară, îi înfăţişează pe reprezentanţii culturii aristocratice, dar şi pe noii eroi ai epocii. Tipul de femeie creat de Turgheniev, plină de abnegaţie, a îmbogăţit critica literară cu un termen aparte: „fetele lui Turgheniev"

În romanele sale târzii, Fumul şi Pământul înţelenit, Turgheniev a ilustrat viaţa ruşilor de peste hotare.

❖ Căsătoria bazată pe afecţiune reciprocă şi pe raţiune e una dintre cele mai mari binecuvântări ale vieţii umane.

❖ În zilele de îndoială, în zilele de reflecţii dureroase cu privire la soarta patriei mele – doar tu îmi eşti sprijin şi susţinere, o, măreaţă, puternică, sinceră şi liberă limba rusă!... nu e cu putinţă să nu crezi că o astfel de limbă nu i-a fost dată unui popor măreţ!

❖ Orice iubire este pe cât de fericită, pe atât de nefericită, e o veritabilă catastrofă când i te dedici cu totul.

❖ Orice rugăciune se rezumă la următoarele: „O, atotputernice Dumnezeu, fă ca doi ori doi să nu facă patru."

❖ Nu ştiţi încă dacă aveţi sau nu talent? Daţi-i timp să se maturizeze; iar dacă nu se manifestă, să aibă oare omul nevoie de talent poetic pentru a trăi şi a acţiona?

❖ Da, cu mare dreptate s-a exprimat cineva în privinţa sinucigaşilor: atâta timp cât nu-şi îndeplinesc intenţiile, nimeni nu-i crede; iar dacă şi le realizează, nimeni nu-i compătimeşte.

❖ Binele impus nu este un bine.

❖ Grecii antici nu degeaba spuneau că ultimul şi cel mai mare cadou făcut omului de către zei este simţul cumpătării.

❖ Dacă odată cu tinereţea ar dispărea şi cele mai bune momente ale vieţii, atunci celelalte vârste ale vieţii umane ar fi atât de insuportabile, încât orice individ şi-ar tăia gâtul la 32 de ani. Multe gunoaie plutesc pe valurile zgomotoase ale tinereţii; dar, cu toate acestea, nu există nimic mai minunat decât aceste valuri.

❖ Dacă am aştepta clipa în care totul, absolut totul, va fi gata, nu mai trebuie să începem ceva niciodată.

❖ Dacă aspiraţia provine dintr-o sursă curată, aceasta, chiar dacă nu a fost încununată de succes întru-totul şi nu şi-a atins scopul, poate aduce totuşi un mare folos.

❖ Există trei categorii de egoişti: egoiştii care trăiesc pentru ei înşişi şi dau voie şi altora să trăiască; egoiştii care trăiesc pentru ei înşişi şi nu dau voie altora să trăiască; şi, în sfârşit, egoiştii care nici ei înşişi nu trăiesc şi nici altora nu dau voie să trăiască.

❖ Jalnic este acela care trăieşte fără un ideal!

❖ Femeia nu numai că este capabilă să înţeleagă sacrificiul: ea însăşi ştie să se sacrifice.

❖ Cine a trăit fără să fi fost îngăduitor cu ceilalţi, nu merită îngăduinţă.

❖ Cine tinde să atingă un scop măreţ, nu trebuie să se gândească doar la sine.

❖ Atât Dragostea cât şi Foamea au un singur scop: trebuie ca viaţa să nu dispară, atât cea proprie cât şi a altora - căci e una şi aceeaşi viaţă.

❖ Dragostea e mai puternică decât moartea şi decât frica de moarte. Doar ea, doar iubirea menţine şi face ca viaţa să meargă mai departe.

❖ Muzica este raţiunea întruchipată în sunete minunate.

❖ Poezia nu constă doar în versurile sale: ea e răspândită peste tot, ea se află în jurul nostru. Priviţi la aceşti copaci, la acest cer, peste tot persistă frumuseţea şi viaţa, şi acolo unde există frumuseţe şi viaţă, acolo este şi poezie.

❖ Cel care nu mai are nicio picătură de speranță nu e gelos.

❖ Nu este nimic mai dureros decât conştientizarea unei prostii săvârşite.

❖ O, tinerețe! Tinerețe!... Probabil, taina farmecului tău constă nu în puterea de a înfăptui orice, ci în puterea credinței că vei putea înfăptui orice.

❖ Vânătoarea... ne apropie de natură, ne învață să fim răbdători, iar uneori, să fim neînfricați când apare un pericol.

❖ Numai cel ce iubeşte are dreptul să certe, să corijeze.

❖ Natura... trezeşte în noi nevoia de a iubi...

❖ Rusia se poate descurca fără oricare dintre noi, dar niciunul dintre noi nu se poate descurca fără ea. E nefericit acela care chiar crede acest lucru şi e de două ori mai nefericit acela care într-adevăr se poate descurca fără ea.

❖ Scepticismul s-a remarcat întotdeauna prin incapacitate şi zădărnicie.

❖ Cuvântul „mâine" este inventat pentru oamenii nehotărâți şi pentru copii.

❖ Dacă-ți este frică de ridicol, înseamnă că nu iubeşti adevărul.

❖ Polemizează şi cu prostul! Oricum nu vei obține nici faimă, nici beneficii... Dar de ce să nu te distrezi uneori!
Polemizează cu un om pe măsura ta: nu contează cine va câştiga, vei avea cel puțin satisfacția ca te-ai luptat.
Polemizează cu un om mai prejos de tine; polemizează nu din dorința de a câştiga, ci din aceea de a-i fi de folos.
Polemizează cu un om mai inteligent decât tine: el va câştiga... Dar, deşi ai pierdut, poți beneficia de ceva ce-ți va fi de folos.

❖ Moartea este ceva vechi, cunoscut, dar pentru fiecare dintre noi este ceva nou.

❖ Fericirea e ca sănătatea: când n-o observi atunci înseamnă că există.

❖ Doar datorită ei, iubirii, viața rezistă şi merge înainte.

❖ Cu toții avem o ancoră de care niciodată nu ne vom desprinde dacă nu dorim acest lucru: simțul datoriei.

❖ Fericirea nu poate fi mâine şi nici ieri, ea nu poate fi nici în trecut şi nici în viitor, ci doar în prezent – şi ea nu durează o zi, ci doar o clipă.

❖ Învățătura nu înseamnă doar lumină, după vorba proverbului popular, ci înseamnă şi libertate. Nimic nu-l eliberează pe om ca învățătura...

❖ Vrei să fii fericit? Mai întâi învață să suferi.

❖ Vrei să o cunoşti şi tu, vinovăția asta grea, pe care nu o poți înțelege şi pe care nici măcar eu nu ți-o pot explica?

❖ Omul lipsit de mândrie e o nulitate. Mândria e pârghia lui Arhimede, cu care poți mişca pământul din loc.

❖ Omul e capabil să înțeleagă totul: cum freamătă eterul şi ce se petrece pe soare, însă nu e capabil să înțeleagă cum o altă persoană face lucrurile altfel decât le face el.

❖ Omului îi este întotdeauna ruşine şi se simte neplăcut când vorbeşte prea mult.

❖ Mândria excesivă este semnul unui suflet lipsit de valoare.

Mark Twain (Samuel Langhorne Clemens) (1835–1910)

Scriitor american.

S-a născut în localitatea Florida, din statul Missouri. Copilăria şi-a petrecut-o în oraşul Hannibal de pe fluviul Mississippi. A fost ucenicul unui zețar, apoi, împreună cu fratele său, a editat un ziar în Hannibal, iar ulterior în Mescantine şi Keokuk, statul Iowa. În 1857 a devenit ucenic al unui cârmaci de vas, realizându-şi visul din copilărie, şi anume acela de a „studia cursul fluviului", iar în aprilie 1859, a primit brevetul de cârmaci.

În 1861, s-a stabilit la fratele său în Nevada, unde aproximativ un an a fost căutător de aur. După ce a scris câteva istorii hazlii pentru ziarul „Territorial Enterprise" din oraşul Virginia, în august 1862 i s-a propus să devină colaborator permanent. Şi-a ales drept pseudonim o expresie a cârmacilor de pe Mississippi, care strigau „măsura 2", ceea ce însemna adâncime normală pentru înot.

În mai 1864, Twain a plecat la San-Francisco şi a lucrat vreme de doi ani pentru ziarele californiene, inclusiv în calitate de corespondent al ziarului californian „Union", pe insulele Hawaii. În 1871, s-a stabilit în Hartford, statul Connecticut, unde a locuit 20 de ani – cei mai fericiți ani din viața sa. În 1884, a fondat o editură.

Twain a început să scrie literatură târziu. La vârsta de 27 de ani, a devenit un jurnalist profesionist, la vârsta de 34 de ani a publicat prima carte. Încă de la început, scrierile sale jurnalistice aveau aerul unor schițe literare. În 1872, a publicat un volum autobiografic, Căliții, despre oamenii şi moravurile din Vestul sălbatic. Peste 3 ani, Twain a publicat o antologie cu cele mai bune povestiri ale sale, Moravurile vechi şi cele noi, după care popularitatea sa a crescut rapid. În 1876, a publicat Aventurile lui Tom Sawyer, iar succesul fenomenal al cărții l-a obligat să scrie o continuare a romanului, cu titlul Aventurile lui Huckleberry Finn. Pe lângă acestea, Twain a mai publicat încă o carte autobiografică, Viața pe Mississippi. Fiind pasionat de istoria medievală a Europei, a scris povestirea Prinț şi cerşetor, urmată apoi de romanul Un yankeu la Curtea regelui Arthur.

În 1895, a făcut o călătorie în jurul lumii, vizitând Australia, Noua Zeelandă, Ceylon, India şi Africa de Sud

A încetat din viață la Redding, statul Connecticut.

❖ Întâi aprilie. În această zi ni se reaminteşte ce reprezentăm noi pe parcursul celorlalte trei sute şaizeci şi patru de zile.

❖ Iadul este singura comunitate creştină cu adevărat importantă în întregul univers.

❖ Bancherul e un tip care îți împrumută umbrela pe timp cu soare, dar o vrea înapoi în clipa în care începe să plouă.

❖ Bill Stiles conduce în Congres o campanie de foaier pentru un candidat la postul de senator. Se plânge de nivelul moral scăzut al legislației: „Pur şi simplu îți vine s-o laşi baltă. Nu există nicio singură persoană cu standarde ridicate de morală, astfel încât, odată ce s-a vândut să rămână vândut orice s-ar întâmpla"

❖ Profețiile favorabile sunt asemenea războaielor cu un scop bun: ele sunt atât de rare încât nu le putem lua în calcul.

❖ Dumnezeu este feroce în Vechiul Testament şi încântător în Noul Testament; doctorul Jekyll şi domnul Hyde în versiune sacră.

❖ Dumnezeu a creat Italia după proiectul lui Michelangelo.

❖ Dumnezeu îi protejează pe proşti şi pe copii, după cum spune proverbul. Acesta e purul adevăr. Cunosc acest lucru pentru că l-am verificat pe mine însumi.

❖ Bogătaşii pot avea orice fel principii.

❖ Bogătaşilor nu le pasă de nimeni, decât de ei înşişi; doar cei săraci îi compătimesc pe cei săraci şi îi ajută.

❖ Blasfemia ne uşurează cum n-o poate face nici măcar rugăciunea.

❖ Dumnezeu nu are un caracter îndeajuns de consecvent sau convingeri suficient de ferme. El trebuie să fie catolic sau presbiterian sau orice altcineva, nu contează, – şi nu trebuie să se străduiască să fie mereu peste tot.

❖ Fii virtuos şi vei fi singuratic.

❖ Dacă aş avea un câine atât de impunător cum e conştiința, l-aş otrăvi. Ea ocupă mai mult loc decât toate organele interioare şi nu are niciun sens.

❖ Uneori se întâmplă, desigur, ca şi adevărul să ne dea de gol. Însă minciuna şubredă, nerodă şi nepricepută nu durează nici doi ani – cu excepția calomniei. Aceasta din urmă e practic invulnerabilă.

❖ Era doar un singur creştin; L-au capturat şi repede-repede L-au crucificat.

❖ În zilele săptămânii, nu ne folosim cu prea mare succes de moralitate. Duminică trebuie s-o dăm mereu la reparat.

❖ În viața fiecărui băiat vine o vreme când îl cuprinde dorința frenetică de a găsi o comoară ascunsă.

❖ În India sunt două milioane de zei şi toți sunt venerați. În ceea ce priveşte religia, toate celelalte țări sunt sărace, şi numai în India e milionară.

❖ În literatură, copierea nu duce la asemănare.

❖ Într-un muzeu din Havana se află două cranii ale lui Cristofor Columb, al lui Columb copil şi al lui Columb bărbat.

❖ În prezent, palatele din paradis se încălzesc cu radiatoare conectate la iad. Chinurile păcătoşilor cresc doar pentru că focul care îi mistuie oferă, în acelaşi timp, comfort acelor neprihăniţi.

❖ Într-un grup de cincizeci de oameni poate exista un măgar fără să fie optimist, dar nu poate exista un optimist care să nu fie măgar.

❖ În rai, primirea se face nu după merit, ci după protecţie, altfel, câinele dumneavoastră ar fi primit, iar dumneavoastră aţi rămâne la intrare.

❖ În acea ţară oamenii erau mincinoşi, toţi până la unul. Chiar şi întrebarea „Ce mai faceţi?" era o minciună, pentru că pe cel care întreba nu-l interesa cum o mai duceţi decât în cazul în care era antreprenor de pompe funebre.

❖ Duşmanul vostru şi prietenul vostru acţionează în comun pentru a vă atinge direct în inimă: unul spune despre voi lucruri murdare, iar celălalt vă transmite cuvintele acestuia.

❖ Washington nu putea pur şi simplu să mintă. Eu pot, dar mă abţin.

❖ La vederea unui om beat îţi vine cu siguranţă în minte o istorie despre oamenii beţi.

❖ Introducerea incinerării probabil va scuti de monstruoasele glume pe seama înmormântării, dar, pe de altă parte, n-or să reapară oare o mulţime de glume pe seama incinerării, vechi, mucegăite, care s-au odihnit în pace două mii de ani?

❖ În Franţa, nu există nici iarnă, nici vară şi nici morală. Cu toate aceste neajunsuri, ea este, totuşi, o ţară frumoasă.

❖ Apa consumată în cantităţi moderate încă nu a dăunat nimănui.

❖ Ministrul de război trăieşte aşa de econom, încât a reuşit pe parcursul unui un să acumuleze douăsprezece mii de dolari din salariul său de opt mii.

❖ În general sunt împotriva milionarilor, dar dacă mi s-ar propune să devin milionar...

❖ Duminica este doar o dată pe săptămână, şi regret asta. Omul este astfel constituit încât ar putea rezista şi două duminici. Deseori mă gândesc la cât de simplu ar fi fost asta şi cum s-a ratat această oportunitate. Pe Atotputernicul Creatorul nu îl costa nimic să creeze lumea nu în şase zile, ci în trei – şi iată cum apar două duminici într-o săptămână! Dar cine sunt eu să critic înţelepciunea Creatorului?

❖ Educaţia este totul. Piersicul a fost în trecut un migdal amar, conopida – nimic altceva decât o varză obişnuită cu studii superioare.

❖ Toate partidele politice mor în cele din urmă sufocate de propriile minciuni.

❖ Tot ce e uman este trist. Sursa tainică a umorului nu e bucuria, ci tristețea. În cer nu există umor.

❖ Întotdeauna să procedezi corect. Acest lucru îi va bucura pe unii dintre oameni şi-i va surprinde pe toți ceilalți.

❖ Orice paralelă e ferm convinsă că poate deveni ecuator dacă nu i s-ar încălca drepturile.

❖ Fiecare cu ale sale. Sf. Francisc de Assisi a spus: „Orice sfânt e capabil să facă un miracol, dar nu oricine e în stare să gestioneze decent un hotel"

❖ Eroina: o fată cu care poți trăi o viață fericită ideală – în carte.

❖ Acum un an am fost un om virtuos. Şi acum, când m-am ciocnit de moravurile din New-York, conştiință mi-a rămas nu mai mult decât a unui milionar.

❖ Durerea de cap nu trebuie subestimată. Atunci când izbucneşte, ai sentimentul că nu ai ce câştiga de pe urma ei, însă, pe de altă parte, când începe să treacă, rămăşița nefolosită costă patru dolari pe minut.

❖ După ce a creat lumea, Dumnezeu a recunoscut că e mulțumit de ea. La fel, şi eu am fost mulțumit de prima mea creație. Însă, timpul zădărniceşte concluzii atât de pripite. Presupun că acum, el îşi prețuieşte munca nu mai mult decât prețuiesc eu *Proştii în străinătate*. E o realitate că şi la mine şi la El este prea multă apă.

❖ Tristețea îşi este sieşi suficientă, dar pentru a obține din ea o plăcere adevărată, ai nevoie să o împarți cu alții.

❖ Haideți să trăim aşa încât chiar şi groparului să i se facă milă de noi când vom muri!

❖ Haideți să ne drăcuim cât mai avem timp, în rai nu ni se va permite.

❖ Când un suveran vrea să facă bine unei persoane, fără să vrea, dăunează alteia.

❖ Chiar şi cele mai clare şi mai indirecte dovezi pot, în cele din urmă, să se dovedească a fi inexacte, de aceea trebuie să le utilizăm cu cea mai mare prudență. Ca exemplu, luați orice creion ascuțit de orice femeie: atunci când veți întreba martorii, ei vor spune că ea a făcut-o cu un cuțit, dar dacă vă veți gândi să judecați din punctul de vedere al creionului, veți spune că ea l-a ros cu dinții.

❖ Chiar şi gloria poate fi excesivă. Ajuns la Roma, la început îți pare teribil de rău că Michelangelo a murit, dar apoi începi să regreți că nu ai avut tu însuți plăcerea să vezi asta.

❖ „Copiii şi nebunii spun întotdeauna adevărul", ne zice o vorbă înţeleaptă veche. Concluzia este clară: adulţi şi înţelepţii nu spun niciodată adevărul.

❖ Pentru un sărut este nevoie de ambele mâini.

❖ Probabil că lui Adam şi Evei nu le-a fost uşor să poarte o discuţie: ei nu aveau pe cine să bârfească.

❖ Un copil este suficient pentru a umple toată casa şi curtea.

❖ Prietenia este un sentiment sfânt, dulce, puternic şi permanent, pe care îl poţi păstra pe parcursul întregii vieţi, dacă, desigur, nu vei încerca să ceri bani cu împrumut.

❖ Ignoranţa sa a acoperit întreg pământul ca o plapumă de nu puteaţi găsi în el nici măcar o singură crăpătură.

❖ Singura modalitate de a-ţi menţine sănătatea e să mănânci ce nu-ţi face plăcere, să bei ce nu-ţi place şi să faci ce nu vrei să faci.

❖ Dacă Dumnezeu e aşa cum se crede, atunci el ar trebui să fie cel mai nefericit din întreg Universul. El priveşte oră de oră cum mulţimea de fiinţe create se confruntă cu suferinţe nespuse. El ştie şi de suferinţele care urmează să vină. Despre El se poate spune: „Nefericit ca Dumnezeu"

❖ Dacă toată lumea ar fi fost bogată, atunci toţi ar fi fost săraci.

❖ Dacă toţi oamenii ar gândi la fel, atunci nimeni nu ar juca la curse.

❖ Dacă dorinţa de a ucide şi posibilitatea de a ucide ar coincide întotdeauna, care dintre noi oare ar fi evitat spânzurătoarea?

❖ Dacă şarpele ar fi fost interzis, atunci Adam l-ar mânca şi pe el.

❖ Dacă şi-ar fi murdărit pantalonii cu mai multe culori, nu v-ar fi minţit în privinţa acestui lucru, dar ar fi creat oricum impresia că s-a pătat rostogolindu-se de pe curcubeu.

❖ Dacă Hristos ar fi venit acum şi aici, el n-ar fi fost în nici un caz creştin.

❖ Dacă omul l-ar fi creat pe om, i s-ar fi făcut ruşine de munca sa.

❖ Dacă te-apuci să faci în grabă Universul sau o casă, aproape sigur că apoi vei băga de seamă că ai uitat să faci o mică adâncitură sau o cămară pentru mături.

❖ Dacă nu vă place vremea din Anglia Nouă, aşteptaţi câteva minute.

❖ Dacă doriţi să daţi unui tânăr o pedeapsă cumplită şi chinuitoare, spuneţi-i să promită că pe parcursul unui an va ţine jurnal.

❖ Dacă v-a jignit cineva şi aveţi îndoieli cu privire la faptul dacă a făcut-o intenţionat sau nu, nu recurgeţi la măsuri extreme; ci, pur şi simplu, aşteptaţi momentul potrivit şi loviţi-vă agresorul cu o cărămidă. Acest

lucru va fi suficient. Dacă totuşi se va afla că nu a dorit intenţionat să vă jignească, fiţi generos, spuneţi-i că aţi greşit, recunoaşteţi-vă greşeala, cum se cuvine unui bărbat, explicaţi-i că nu aţi vrut să faceţi acest lucru. Da, evitaţi întotdeauna violenţa.

❖ Dacă aţi observat că sunteţi de partea majorităţii, e un semn clar că e momentul să vă schimbaţi părerea.

❖ Dacă un bărbat afirmă că el e şeful în casă, înseamnă că minte şi în alte cazuri.

❖ Dacă nu suntem respectaţi, ne supărăm foarte tare; deşi, în adâncul sufletului, nimeni nu se respectă cu adevărat.

❖ Dacă iei un câine înfometat şi-i dai de mâncare, el nu te va muşca. Asta şi este diferenţa fundamentală dintre câine şi om.

❖ Dacă ai nevoie de bani, du-te la străini; dacă ai nevoie de sfaturi, du-te la prieteni; iar dacă nu ai nevoie de nimic, du-te la rude.

❖ Dacă eşti supărat, numără până la patru; dacă eşti foarte furios, înjură.

❖ Dacă un scriitor german se va cufunda într-o frază, atunci nu-l veţi mai vedea până când nu va ieşi pe partea cealaltă a Oceanului Atlantic, cu verbul în gură.

❖ Dacă un om crede altfel decât noi, atunci îl numim ciudat, şi cu aceasta încheiem discuţia. Cred că se întâmplă astfel doar pentru că în zilele noastre nu mai putem să-l ardem.

❖ Dacă omul nu e laş, el poate jefui de unul singur un tren întreg de pasageri, iar dacă e doar pe jumătate laş, atunci poate opri un vagon cu pasageri şi să-i jefuiască pe toţi.

❖ Există oameni care sunt capabili de orice faptă nobilă şi eroică, dar nu pot rezista tentaţiei de a-şi povesti fericirea unui nefericit.

❖ Există unele organe legislative care se vând la cele mai mari preţuri din lume.

❖ Există mai multe feluri de a face faţă unei ispite; cel mai sigur dintre acestea e laşitatea.

❖ Există un toast vechi remarcabil prin frumuseţea sa: „Fie ca atunci când ajungi în culmea succesului să nu-ţi iasă în cale prietenul"

❖ Există oameni arţăgoşi din naştere care văd doar schimbarea în rău. Am cunoscut cândva o bătrânică negresă. Un tânăr din New York a spus de faţă cu ea: „Ce lună minunată aveţi aici." Ea a oftat şi a spus: „Ah, dragul meu, Dumnezeu să vă binecuvânteze, să te fi uitat la această lună înainte de război!"

❖ Dacă aş fi trăit la începuturile lumii, înainte de a-l condamna pe Cain, aş fi ascultat mai întâi ce zic vecinii despre uciderea lui Abel.

Legea muncii e foarte nedreaptă, dar aşa este ea facută şi nu e posibil s-o schimbăm: cu cât muncitorul se bucură mai mult când munceşte, cu atât mai mulţi bani primeşte pentru munca lui.

Jurământul abţinerii nu poate face mai bun un whiskey rău, dar îi poate îmbunătăţi gustul.

Stelele nu sunt atât de aproape unele de altele cum par a fi.

Dintre toate creaturile lui Dumnezeu doar pe una singură n-o poţi obliga prin forţă să se supună - pe pisică. Dacă s-ar putea încrucişa omul cu pisica, rasa umana s-ar îmbunătăţi, dar ar dăuna pisicii.

❖ Din oasele Sfântului Dionisie pe care le-am văzut în Europa, cred că, la nevoie, s-ar putea reconstrui scheletul acestuia în două exemplare.

❖ Din prelegerea lui Twain de la şcoala de fete: „Să nu fumaţi niciodată - adică, vreau să spun, nu fumaţi în exces. Să nu beţi alcool niciodată - adică, nu beţi în exces. Să nu vă măritaţi niciodată - adică, nu vă măritaţi în exces.

❖ Buletinul de vot e singurul produs care poate fi comercializat fără autorizaţie.

❖ Adevărata necuviinţă e lipsa de respect faţă de un zeu străin.

❖ Istoria ne învaţă că peste tot unde oamenii slabi şi ignoranţi posedau câte ceva ce-şi doreau oamenii puternici şi educaţi, cei dintâi cedau întotdeauna de voie bună.

❖ Italia şi-a îndeplinit cea mai mare dorinţă - a devenit independentă. Dar, obţinând independenţa, ea a câştigat la loteria politică un elefant. Şi nu-i dau nimic de mâncare.

❖ Se numeşte clasică acea carte pe care o laudă toată lumea şi nimeni nu o citeşte.

❖ Când prietenii dumneavoastră încep să vă facă complimente despre cât de bine arătaţi, acesta este un semn sigur că îmbătrâniţi.

❖ Pe când aveam paisprezece ani, tatăl meu a fost atât de prost, încât îl suportam cu greu; însă când am făcut douăzeci şi unu, am fost uimit de cât de inteligent a devenit acest bătrân în ultimii şapte ani.

❖ Când nu ştii ce să spui, spune adevărul.

❖ Când citeşti Biblia, te uimeşte mai mult ignoranţa lui Dumnezeu decât atotştiinţa sa.

❖ Când eram mai tânăr, ţineam minte totul: şi ce a fost şi ce nu a fost. Acum îmbătrânesc şi, curând, îmi voi aminti doar cele din urmă.

❖ Cândva acesta a fost un hotel bun, dar asta nu înseamnă nimic - şi eu am fost cândva un băiat bun.

❖ Sfârşitul predicii sale mi-a creat o impresie puternică şi am regretat faptul că nu m-am trezit mai devreme şi nu am auzit începutul.

❖ Dacă o pisică s-a aşezat odată pe o sobă fierbinte, nu va mai sta niciodată pe acea sobă fierbinte – şi bine face, dar n-o să mai stea niciodată nici pe una rece.

❖ Este uşor să numeşti pe cineva înţelept: e mult mai greu să-ţi convingi prietenii de aceasta.

❖ E mai bine să fii un gândac de bălegar tânăr decât o pasăre a paradisului bătrână.

❖ E mai bine să taci şi să pari prost decât să deschizi gura şi să risipeşti pentru totdeauna îndoielile.

❖ Cel mai bun mod de a prinde curaj e să încurajezi pe altcineva.

❖ Cel mai bun spadasin din lume nu ar trebui să se teamă de cel de-al doilea cel mai bun spadasin; nu, el trebuie să se teamă doar de ignorantul care nu a ţinut niciodată o sabie în mână; el nu face nimic din se aşteaptă de la el şi, de aceea, un expert este neajutorat în faţa sa.

❖ Oamenii sunt la fel ca luna: fiecare dintre noi are partea sa întunecată pe care o ascundem de toţi.

❖ Puţini dintre noi pot suporta povara bogăţiei.

❖ Puţine lucruri în această lume pot fi comparate cu plictiseala pe care o trezeşte în noi o traducere bună.

❖ Matusalem a trăit 969 de ani. Voi, dragi băieţi şi fete, în următorii zece ani veţi vedea mai multe decât a văzut Matusalem în toată viaţa lui.

❖ Am fost premiat cu Legiunea de Onoare. Cu toate acestea, de această distincţie foarte puţini oameni au reuşit să scape.

❖ Am fost lăudat de mai multe ori şi de fiecare dată m-am simţit stingherit, dar de fiecare dată am simţit că se putea spune mai mult.

❖ Prin harul lui Dumnezeu în ţara noastră avem trei beneficii preţioase: libertatea de exprimare, libertatea de conştiinţă şi înţelepciunea de a nu ne folosi niciodată nici de una, nici de alta.

❖ De obicei, am nevoie de mai mult de trei săptămâni pentru a pregăti un discurs improvizat genial.

❖ Deseori mi se pare că era mai bine dacă Noe şi echipajul sa întârziau să se urce în arcă.

❖ Ridurile trebuie să fie doar urme de zâmbete din trecut.

❖ O melodie fără cuvinte de multe ori produce tristeţe; şi mai des – o melodie fără melodie.

❖ Catârii, maimuțele și cămilele sunt capabile să-și potolească foamea cu orice, însă nu se pot sătura cu nimic.

❖ Deseori ne reamintim cu regret de faptul că Napoleon a tras în redactorul revistei, însă a dat greș și l-a ucis pe editor. Cu toate acestea, îi apreciem intențiile bune.

❖ Baloanele de săpun sunt lucrul cel mai frumos și mai desăvârșit din toate câte există în natură.

❖ Ne plac oamenii care au curajul să ne spună ce cred, cu condiția ca ei să creadă aceleași lucru ca și noi.

❖ Un prieten adevărat îți e alături atunci când nu ai dreptate. Când ai dreptate, toți sunt alături de tine.

❖ Să nu fim prea pretențioși. E mult mai bine să avem diamante folosite decât să nu avem nimic.

❖ Nu cred că are cum să-mi placă, poate doar fiind pe o plută în largul mării și numai dacă nu mai există absolut nimic de mâncare.

❖ Nu spuneți poveşti despre peștele pe care l-ați prins acolo unde sunteți cunoscut și, mai ales, acolo unde este cunoscut acest pește.

❖ Nu cheltuiți minciuna în zadar, că nu puteți ști când vă va fi utilă cu adevărat!

❖ Nu merită să spui adevărul oamenilor care receptează din plin tot ceea le spui, fie că-i adevăr, fie că-i minciună.

❖ Nu ratați șansa de a face bine dacă asta nu vă produce mari stricăciuni. Nu ratați în nicio împrejurare ocazia de a bea.

❖ Unele cuvinte germane sunt atât de lungi încât le poți vedea în perspectivă. Când privești un cuvânt de-a lungul, acesta se îngustează spre capăt, la fel ca șinele de cale ferată.

❖ Nelson s-ar fi speriat de zece mii de purici, însă un purice nu s-ar fi speriat de zece mii de Nelsoni.

❖ Nu ar fi rău să afli prognoza vremii înainte de a începe să te rogi pentru ploaie.

❖ Credință neclintită are creștinul care are patru ași în mână.

❖ Nu există nicio privelişte mai tristă decât un tânăr pesimist; cu excepția unui bătrân optimist.

❖ Nu există oameni mai aspri decât cei cu un caracter prea subtil.

❖ Nu există o măsură a vanitate; există doar măsura capacității de a o ascunde.

❖ Nu e nimic mai enervant decât un exemplu bun.

❖ Nu există nimic mai uşor decât a te lăsa de fumat - m-am lăsat deja de treizeci de ori.

❖ O conştiinţă vinovată e ca un fir de păr în gură.

❖ Niciodată să nu spuneţi adevărul oamenilor care nu-l merită.

❖ Niciodată să nu minţi, decât, poate, pentru practică.

❖ Niciodată nu lăsa pe mâine ce poţi face poimâine.

❖ Niciodată să nu te comporţi rău de faţă cu martori.

❖ Nimeni nu minte atunci când se roagă.

❖ Nimeni nu ar putea trăi cu un om care spune mereu adevărul; mulţumesc lui Dumnezeu că pe niciunul dintre noi nu ne paşte acest pericol.

❖ Nimic nu te surprinde ca miracolul - poate doar naivitatea cu care lumea crede în el.

❖ Nimic nu are atâta nevoie de corijare ca defectele altora.

❖ Despre acest om se ştie doar că nu a stat la închisoare, dar de ce nu a stat, nu se ştie.

❖ O nemţoaică din München mi-a spus că nu-l poţi iubi pe Wagner din prima clipă, trebuie să învăţăm sa-l iubim sistematic.

❖ Una dintre principalele diferenţe dintre o pisică şi o minciună este faptul că pisica are doar nouă vieţi.

❖ Una dintre dovezile nemuririi sufletului e că milioane de oameni au crezut în ea; la fel, acele milioane de oameni credeau că pământul este plat.

❖ Octombrie e una dintre cele mai periculoase luni ale anului pentru jocurile de bursă. Celelalte luni periculoase: iulie, ianuarie, septembrie, aprilie, noiembrie, mai, martie, iunie, decembrie, august şi februarie.

❖ El putea prezice războaiele şi foametea; acest lucru nefiind prea greu: mereu se duce undeva un război şi mereu undeva cineva suferă de foame.

❖ Un adevăr jignitor nu e mai presus decât o minciună jignitoare.

❖ Acuitatea e căsătoria neaşteptată dintre două idei care nu se cunoaşteau înainte de nuntă.

❖ De speculaţiile bursei de valori trebuie să ne ferim în două cazuri: când nu avem bani şi când îi avem.

❖ O modalitate foarte bună de a strica relaţiile cu un om e să spui: „Nu, nu aşa se spune această anecdotă" Apoi spune-o în felul tău.

❖ Foarte puţini păcătoşi au fost salvaţi după primele douăzeci de minute de predică.

❖ Trecând la un stil sobru de viață, observi deodată că ești beat turtă doar mirosind dopurile de la votcă.

❖ Cu privire la adjective: dacă ai dubii, exclude-le.

❖ O improvizație originală e întotdeauna mai rea și mai ștearsă decât cea pregătită din timp.

❖ Cunoștințele de limbă engleză ale ghizilor sunt suficiente pentru a face dintr-o explicație o ceva de neînțeles pe deplin.

❖ Jumătate dintre consecințele intențiilor bune sunt rele. Jumătate dintre consecințele intențiilor rele sunt bune.

❖ Adevărul e cel mai valoros lucru dintre toate pe care le avem; haideți să-l folosim cu atenție.

❖ Adevărul este mai neobișnuit decât o ficțiune, fiindcă ficțiunea e obligată să se mențină în limitele verosimilității, iar adevărul, nu.

❖ Reguli de conduită în luptele de câini: compasiunea ta secretă să fie de partea celor slabi – asta se cheamă generozitate, dar de pariat să pariați pe cel mai puternic – asta se cheamă afacere.

❖ Proporțiile corecte ale aforismului: sunete minime, sensuri maxime.

❖ Guvernul din țara mea disprețuiește onestitatea sinceră, dar încurajează în schimb extorcarea artistică și mi se pare că din mine ar fi putut ieși un hoț de buzunare foarte dotat, dacă aș fi lucrat în serviciul public un an sau doi.

❖ Dreptul la prostie e una dintre garanțiile de dezvoltare liberă a personalității.

❖ Mai întâi de toate, e nevoie de fapte; pe urmă, ele pot fi mistificate.

❖ Obiceiul e obicei, nu-l poți arunca pe geam, ci poți doar să-l dai afară pe scări, politicos, treaptă cu treaptă.

❖ A prezice este foarte dificil, mai ales atunci când e vorba despre viitor.

❖ Munca este acel lucru pe care oamenii sunt obligați să-l facă, iar joaca e acel lucru pe care nu sunt obligați să-l facă. De aceea, să faci flori artificiale sau să duci apă într-o sită e o muncă, iar să loveşti popicele sau urca să urci pe Mont Blanc este o distracție.

❖ Lucrând asupra noastră înșine, învățăm să nu dăm importanță neplăcerilor. Desigur, celor ale altora.

❖ Destinul bate la uşă fiecărui om o dată în viață, iar omul, în acest moment, stă adesea în cea mai apropiată cârciumă și nu aude nicio bătaie.

❖ Cel mai jalnic lucru din câte există pe lume este mulțimea; iată, de pildă, armata – o mulțime; pleacă la luptă nu pentru că s-ar fi trezit în ei curajul, ci au curaj datorită faptului că sunt mulți și că li se ordonă.

❖ O persoană autodidactă rareori ştie ceva cum trebuie şi de obicei de zece ori mai puțin decât ar fi învățat de la profesor.

❖ Momentul cel mai oportun pentru a începe un articol vine atunci când tu l-ai terminat de scris cu succes. În acest moment vă este clar ce anume doriți să spuneți.

❖ S-a realizat oare vreodată visul vreunui băiat? Mă îndoiesc. Uitați-vă la Brander Matthews. El a vrut să devină cowboy. Şi cine este el astăzi? Doar un profesor universitar. Oare va deveni el vreodată cowboy? Cel mai puțin probabil.

❖ Informațiile de care nu dispuneau în antichitate erau în număr foarte mare.

❖ Senatorul e persoana care adoptă legi în acele intervale de timp în care nu-şi ispăşeşte pedeapsa.

❖ Modestia a murit când a apărut îmbrăcămintea.

❖ Zvonurile despre moartea mea sunt foarte exagerate. (dintr-o telegramă trimisă unei agenții de ştiri).

❖ Ar putea el oare să mintă sau nu? Ei bine, moralul său nu este nelimitat ca la oricare dintre noi. Pentru nouă cenți, nu ar minți niciodată, iar pentru un dolar va minți de opt ori.

❖ Mai întâi, Dumnezeu i-a creat pe proşti – pur şi simplu ca să-şi facă mâna. Şi numai pe urmă i-a creat pe pedagogi.
Mai întâi, Dumnezeu a creat bărbatul, apoi a creat femeia. Apoi lui Dumnezeu i s-a făcut milă de bărbat şi i-a dat tutun.
Crearea omului a fost o idee măreață şi originală. Dar după aceasta, crearea oii a însemnat să se repete.

❖ Chiar merită să-ți dai cuvântul că nu vei face un anumit lucru, de îndată ce vei dori.

❖ O fată melancolică, cu o paloare foarte interesantă generată de pastile şi de indigestie.

❖ Există trei modalități infailibile de a face plăcere unui scriitor: iată-le aranjate în ordine crescătoare:
1) să-i spui că ai citit una dintre cărțile sale;
2) să-i spui că i-ați citit toate cărțile;
3) să-l rogi să-ți dea să citeşti manuscrisul viitoarei sale cărți.

❖ Există trei tipuri de minciuni: minciuna, minciuna obraznică şi statistica.

❖ Lumea e astfel creată că omul, odată ce a încetat să-şi facă griji pentru un lucru, începe să-şi facă griji pentru altul.

❖ Teoriile nu dovedesc nimic, în schimb câştigi timp şi te odihneşti, iar dacă te-ai încurcat, încearcă să găseşti ceva imposibil de găsit.

❖ Acum înțeleg că m-am înşelat în privința Evei: mai bine să trăieşti cu ea în afara Raiului, decât în Rai fără ea.

❖ Doar preşedinții, autorii de editoriale şi persoanele care suferă de tenie au dreptul să folosească pronumele „noi"

❖ E greu de crezut că cineva, după ce şi-a trăit viața, n-o consideră, în adâncul sufletului său, ratată.

❖ Mii de genii trăiesc şi mor necunoscute sau nerecunoscute de alții, sau nerecunoscute de ele însele.

❖ Diavolul nu are niciun ajutor remunerat, în timp ce de Partea Cealaltă acestea sunt cu milioanele.

❖ Cred că am un bagaj mintal uriaş: pentru a-l folosi, am nevoie uneori de o săptămână întreagă.

❖ Sunt eu oare sigur că-mi place un anumit tip de trabucuri? Desigur. Sunt absolut sigur - doar dacă nu mă va păcăli cineva şi nu va lipi eticheta cu marca pe vreo mizerie - fiindcă şi eu, ca şi oricare altul, îmi cunosc trabucurile după marcă, şi nu după gust.

❖ Cumpătarea moderată nu a dăunat încă nimănui.

❖ Să te autoinstruieşti e o treabă nobilă, dar şi mai nobilă e să-i înveți pe alții; apropo, cea de-a doua este mult mai uşoară.

❖ O educație bună este capacitatea de a ascunde ce părere bună ai despre tine şi ce proastă despre interlocutor.

❖ Prietenii buni, cărțile bune şi o conştiință adormită - iată viața perfectă.

❖ Bunele maniere reprezintă o formă organizată de apărare a oamenilor maturi de cei tineri.

❖ Ce bine i-a fost lui Adam! Dacă se întâmpla să glumească cu succes, putea fi sigur că nu repetă glume vechi.

❖ Se întâmplă deseori ca un om care nu a mințit niciodată în viața lui să înceapă să judece ce e adevărat şi ce e fals.

❖ Omul e singurul animal căruia îi poate fi ruşine şi să aibă şi motive pentru asta.

❖ Omul e un animal religios; unicul animal care îşi iubeşte aproapele ca pe sine însuşi şi care îi taie gâtul atunci când e în dezacord cu el în chestiuni teologice.

❖ Omul a fost creat în ultima zi a creației, când Dumnezeu era deja obosit.

❖ Omul e gata să facă multe pentru iubire, dar e gata de orice ca să stârnească invidia.

❖ Omul nu trebuie să-i critice pe alții pe teritoriul pe care el însuşi nu poate sta drept.

❖ Un om timid cere o zecime din partea pe care vrea să o primească. Un om curajos cere de două ori mai mult şi va accepta o jumătate.

❖ Omul este capabil să accepte orice nedreptate, dacă s-a născut şi a crescut înconjurat de aceasta.

❖ Omul care nu poate să se mintă pe sine, îi e greu să-i mintă pe alții.

❖ Haina îl face pe om. Oamenii dezbrăcați nu au aproape nicio influență în societate, ba chiar niciuna.

❖ Creierul uman e un lucru minunat. El funcționează până în clipa în care te ridici să-ți rosteşti discursul.

❖ Cititorule, imaginează-ți că eşti un idiot; acum imaginează-ți că eşti un congresman; de altfel, mă repet.

❖ Ce să facem cu omul care a început primul să-şi sărbătorească ziua de naştere? Să-l omorâm e puțin.

❖ Pentru a fi fericit, trebuie să trăieşti în propriul paradis! Oare nu cumva credeți că unul şi acelaşi rai îi poate satisface pe toți oamenii, fără excepție?

❖ Simțul moral ne ajută să înțelegem esența moralei şi cum o putem evita.

❖ Acum şaizeci de ani, „optimist" şi „prost" nu erau sinonime.

❖ Un zgomot nu dovedeşte nimic. Uneori, găina care a făcut un ou cotcodăceşte atât de tare, de parcă a făcut o planetă întreagă.

❖ Etica e formată din etica politică, etica de afaceri, etica bisericii şi etică.

❖ Umorul activează mecanismul gândirii.

❖ Mi-am luat angajamentul să nu mai fumez niciodată mai mult de o țigară simultan.

❖ Am văzut bărbați care timp de treizeci de ani aproape că nu s-au schimbat, iar soțiile lor au devenit bătrâne. Acestea toate au fost femei virtuoase, iar virtutea îl istoveşte foarte tare pe om.

❖ Eu mi-am pierdut de mult credința în nemurire şi orice interes pentru această treabă.

❖ Am făcut atât muncă intelectuală cât şi fizică; şi pentru toți banii din Univers nu aş fi de acord să muncesc treizeci de zile la rând cu hârletul; şi aş face cu mare plăcere şi pe gratis orice muncă intelectuală, chiar şi pe cea mai dificilă - şi aş fi mulțumit.

❖ Eu nu sunt implicat în politică. Avem un editor la departamentul de politică. Acesta e un om foarte capabil şi, dacă ar sta un an, doi la închisoare, ar deveni de neînlocuit.

❖ Eu nu intenţionez să-mi stric relaţiile nici cu raiul şi nici cu iadul - am prieteni şi într-un loc şi într-altul.

❖ N-am permis niciodată ca activităţile şcolare să mă împiedice să învăţ.

❖ Am refuzat să particip la înmormântarea lui, dar am trimis o scrisoare foarte politicoasă, prin care am fost de acord cu acest eveniment.

❖ Am călătorit foarte mult şi am ajuns la concluzia că până şi îngerii vorbesc în limba engleză cu un accent străin.

❖ Eu cred că nu suntem în stare să devenim cu adevărat noi înşine, sinceri până la capăt, până în momentul morţii, ba chiar mai mult - până când nu vom sta în pământ ani la rând. Dacă oamenii ar vedea de la început că sunt muritori, ar fi devenit sinceri mult mai devreme.

Vladimir Ivanovici Vernadski (1863-1945)

Mineralog, cristalograf geolog, geochimist, istoric rus.

S-a născut la Sankt-Petersburg. Copilăria şi-a petrecut-o în Ucraina. În 1876, familia s-a întors la Sankt Petersburg, unde Vernadski s-a înscris la Facultatea de Fizică şi Matematică a Universităţii din Sankt-Petersburg. În 1885, şi-a susţinut teza de licenţă şi a devenit profesor la Catedra de mineralogie a Universităţii. În 1888, Vernadski a fost trimis în Europa, şi a studiat la München şi la Paris. În 1891, şi-a susţinut teza de masterat. Anul următor a publicat Cursul de cristalografie. *A călătorit mult prin Europa Centrală şi de Est şi în Rusia, realizând studii geologice. În 1897, şi-a susţinut teza de doctorat în cristalografie* Fenomenele de alunecare a materiei cristaline. *A fost ales profesor al Universităţii din Moscova.*

În 1906, Vernadski devine director al Muzeului de Mineralogie, iar din 1908 devine membru al Academiei de Ştiinţe din Sankt-Petersburg. În decembrie 1909, la Congresul al XII-lea al naturaliştilor şi medicilor a prezentat un raport cu tema Parageneza elementelor chimice din scoarţa terestră, *care a pus bazele ştiinţei geochimice. În 1914, a devenit director al Muzeului de geologie şi mineralogie al Academiei de Ştiinţe din Sankt-Petersburg.*

Vernadski a participat activ la viaţa publică a Rusiei de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX Împreună cu Struve, Berdeaev şi alţii, a înfiinţat „Uniunea de eliberare". După evenimentele din februarie 1917, a fost numit preşedinte al Comitetului Ştiinţific al Ministerului Agriculturii şi a fost ales profesor al Universităţii din Moscova. În noiembrie 1917, a fost nevoit să fugă şi a plecat la Poltava. La Kiev, în 1918, în timpul domniei hatmanului Skoropadski, Vernadski s-a ocupat de organizarea Academiei de Ştiinţe din Ucraina, al cărei preşedinte a fost ales. S-a ocupat şi de formarea unei biblioteci academice.

După venirea la putere a bolşevicilor, a fost invitat să preia postul de profesor de mineralogie la Universitatea Tavria din Simferopol, iar în septembrie 1920 a devenit rector al acesteia.

Acceptând o invitaţie din partea Universităţii din Paris, la începutul verii anului 1922, a plecat cu soţia şi fiica la Paris. A conferenţiat la Sorbona, a publicat o carte în limba franceză, Geochimie. *A lucrat în laboratorul lui Marie Curie.*

În martie 1926, s-a întors la Leningrad, la insistenţele elevului său, A.E. Fersman, şi ale preşedintelui Academiei de Ştiinţe, S.F. Oldenburg.

La sfârşitul anului 1926 i-a fost publicată lucrarea academică Biosfera, iar în 1940, Studii biochimice. La sfârşitul anului 1930, Vernadski se afla în fruntea Comitetului pentru meteoriţi şi praf cosmic, al unei comisii care studia izotropii. În iunie 1940, a iniţiat înfiinţarea Comisiei uraniului, fapt care a pus bazele proiectului nuclear al URSS.

În 1944, i-a fost publicată ultima lucrare, Câteva cuvinte despre noosferă.

Vernadski a încetat din viaţă la Moscova, la 6 ianuarie 1945.

❖ În dezvoltarea istorică a omenirii importanţa stării mistice - a inspiraţiei - niciodată nu poate fi supraapreciată. Sub o formă sau alta, inspiraţia pătrunde în întreaga viaţă spirituală a omului, fiind elementul de bază al vieţii.

❖ În orice sistem de filozofie se reflectă evident starea de spirit a creatorului ei.

❖ Întreaga istorie a ştiinţei arată la fiecare pas că unele personalităţi au avut în afirmaţiile lor mai multă dreptate, decât corporaţii întregi de oameni de ştiinţă şi decât sute de mii de cercetători care au aderat la opiniile predominante... Adevărul se arată adeseori într-o măsură mai mare acestor eretici ai ştiinţei decât reprezentanţilor gândirii ştiinţifice ortodoxe. Desigur, nu toate grupurile şi persoanele care sunt în afara viziunii ştiinţifice asupra lumii au această măreaţă clarviziune în privinţa viitorului gândirii umane, ci doar unele, câteva. Dar oamenii adevăraţi, cu o viziune ştiinţifică veritabilă a lumii, se găsesc întotdeauna în aceste grupuri şi indivizi care stau pe margine, printre ereticii ştiinţei, şi nu printre reprezentanţi viziunii ştiinţifice dominante. A-i deosebi pe aceştia de cei care se află în eroare nu e treaba contemporanilor.

❖ Se spune că ştiinţele naturale au sporit puterea omului, i-au dat o forţă neştiută. Mai degrabă, ele au coborât natura până la nivelul omului, au creat posibilitatea de a i se prevedea micimea şi de a se intui că după o cercetare cuvenită ea se va dovedi a fi de acelaşi fel ca şi firea omenească.

❖ Pentru dezvoltarea ştiinţifică e necesară recunoaşterea libertăţii depline a unei personalităţi, a spiritului personal, deoarece numai cu această condiţie o viziune ştiinţifică asupra lumii este înlocuită cu alta, creată prin munca liberă şi independentă a unei personalităţi.

❖ Aşa cum creştinismul nu a depăşit ştiinţa pe teritoriul său, dar şi-a definit mai bine propria esenţă în această confruntare, la fel şi ştiinţa, aflată pe un teritoriu străin ei, nu va reuşi să învingă religia creştină sau pe oricare alta, dar îşi va identifica şi clarifica formele sale de referinţă.

❖ O ipoteză ştiinţifică e întotdeauna dincolo de limitele faptelor care constituie baza pentru construirea ei.

❖ Victoria unei opinii ştiinţifice oarecare şi includerea ei în viziunea asupra lumii încă nu-i dovedesc automat veridicitatea. De multe ori, se întâmplă pe dos. Adevărul ştiinţific se dezvoltă pe un traseu complicat şi ocolitor,

şi nu orice fel de viziune ştiinţifică asupra lumii poate servi la exprimarea acestuia.

❖ E timpul să scăpăm de această îngustă împărţire creştină între spirit şi trup. Viaţa spirituală adevărată, latura veritabilă ideatică a vieţii constă tocmai în folosirea celor mai bune părţi şi ale trupului şi ale spiritului.

❖ Lupta dintre viziunea ştiinţifică asupra lumii şi concepţiile filozofice şi religioase străine ei, chiar dacă acestea sunt vădit opuse ideilor ştiinţifice dominante, este grea, perseverentă şi eronată, datorită probabilităţii de a greşi. Pentru că filozofia şi religia sunt strâns legate de acele puteri, mai profunde decât logica, ale sufletului omenesc, a căror influenţă afectează puternic percepţia concluziilor logice, înţelegerea lor.

❖ Oamenii de ştiinţă sunt la fel de fantezişti ca şi artiştii; ei nu sunt stăpâni ai ideilor lor; ei pot lucra bine pentru o perioadă îndelungată de timp numai asupra acelui lucru spre care le este înclinată mintea, asupra acelui lucru care le stârneşte sentimente. În mintea lor, ideile se schimbă întruna una cu alta, apar dintre cele mai imposibile, adeseori nebuneşti; ele roiesc, se rotesc, se contopesc, strălucesc. Şi datorită acestor idei, ei trăiesc şi muncesc în numele acestor idei.

❖ Sunt pe deplin conştient de faptul că mă pot entuziasma de ceva fals, înşelător, să merg pe o cale care mă va duce în junglă, dar nu pot să nu merg pe calea aceasta, urăsc toate cătuşele gândirii mele, nu pot şi nu vreau să o forţez să meargă pe calea importantă din punct de vedere practic, dar care nu îmi va permite să înţeleg măcar puţin mai profund acele probleme care mă chinuie... Şi această căutare, această dorinţă este fundamentul oricărei activităţi ştiinţifice.

Oscar Wilde
(1854–1900)

Scriitor şi critic englez, de naţionalitate irlandeză.

A absolvit Universitatea Oxford în 1879. Volumul său de versuri, Poeme, *publicat în anul 1881, s-a bucurat de succes. În 1882, a efectuat un turneu în oraşele din SUA, ţinând conferinţe de estetică; în SUA a publicat o melodramă revoluţionară,* Credinţa sau nihiliştii, *care exprima sentimentele de răzvrătit ale tânărului scriitor şi tragedia în versuri* Ducesa Paduanskaia.

Reîntors în Londra, a colaborat cu mai multe ziare şi reviste. A fost condamnat la 2 ani de închisoare pentru ultragiu adus bunelor moravuri (între 1895 şi 1897). După eliberarea din închisoare, s-a stabilit la Paris. Starea sa deprimată a fost oglindită în poemul Balada închisorii din Reading, *iar după moartea sa a fost publicată confesiunea* De profundis *(1905).*

Povestirile sale Prinţul fericit, Copilul stelar *şi* Poemele în proză *sunt pline de lirism şi sublime în stil şi conţinut.* Fantoma din Canterville, Crima lordului Arthur Savile *sunt nuvele de acţiune pătrunse de ironie. Modelul romanului intelectual de la sfârşitul secolului al XIX-lea este* Portretul lui Dorian Gray. *Contemporanii săi au receptat însă romanul drept o propagare a amoralităţii estetice. Tragediile* Duceasa Paduanskaia, Salomeea, Tragedia din Florenţa *sunt încercări de a face să renască spiritul marilor pasiuni ale dramei poetice. Un cu totul alt caracter îl au comediile mondene, pline de paradoxuri ingenioase şi epigramele îndreptate împotriva*

moravurilor claselor dominante: Evantaiul doamnei Windermere, O femeie fără importanță, Ce înseamnă să fii onest.

Oscar Wilde satirizează snobismul, frivolitatea și fățărnicia „înaltei societăți" a timpului, lăsând să se întrevadă preocupările sale proprii pentru problemele spirituale majore ale omului. Subtilitatea caustică a satirei și ingeniozitatea paradoxului, verva scânteietoare a dialogului, bogăția ornamentală și rafinamentul cizelării stilistice a frazei au impus creația lui Oscar Wilde în dramaturgia de la finele secolului al XIX-lea.

❖ Actorul – iată criticul dramei. Critic muzical e cântărețul sau violonistul sau flautistul.

❖ America a fost descoperită de mai multe ori până la Columb, însă nimănui nu i s-a spus aceasta.

❖ Englezii au darul magic de a transforma vinul în apă.

❖ Anglia și America sunt două națiuni despărțite de o limbă comună.

❖ Ateismul are nevoie de religie nu mai puțin decât credința.

❖ Majoritatea oamenilor dau faliment, deoarece depun un capital prea mare în proza vieții. Să te ruinezi pe poezie e măcar onorabil.

❖ Majoritatea portretiștilor noștri moderni sunt meniți uitării. Ei nu înfățișează niciodată ce văd. Ei înfățișează doar ce vede publicul, iar publicul nu vede absolut nimic.

❖ Să fii în societate e pur și simplu plictisitor. Să fii în afara societății e deja o tragedie.

❖ Să fii natural este o poziție foarte dificilă – nu vei rezista!

❖ În America, tinerii sunt mereu gata să împartă cu cei maturi tot bagajul lor de lipsă de experiență.

❖ În America, în Munții Stâncoși, am văzut singura metodă rezonabilă de a critica arta. În bar, deasupra pianului, atârna o tăbliță: „Nu trageți în pianist – el face tot ce poate"

❖ În Anglia, avem o poezie minunată, pentru că publicul nu o citește și, prin urmare, nu o influențează cu nimic.

❖ În Anglia, dacă o persoană nu vorbește de cel puțin două ori pe săptămână despre moralitate în fața unei adunări vaste și absolut imorale, arena politicii îi este închisă. În ce privește profesia, acesteia îi rămâne doar botanica sau biserica.

❖ În viață nu e nimic dificil. Dificili suntem noi. Viața e prea importantă ca să fie luată în serios.

❖ În artă ca și în politică, moșnegii nu au niciodată dreptate.

❖ Adevărurile credinței sunt crezute nu pentru că oamenii sunt raționali, ci pentru că acestea sunt des repetate.

❖ În cărțile din seriile populare se obișnuiește să fie expuse opinii populare, precum și o critică ieftină în ediții ieftine.

❖ În Londra sunt prea multe femei care au încredere în soții lor. Le cunoști de departe - arată atât de nefericite.

❖ În secolul nostru, ziarele încearcă să oblige publicul să-l judece pe sculptor nu prin sculpturile sale, ci prin modul în care se comportă cu soția; pe artist, după mărimea veniturilor, iar pe poet, după culoarea cravatei.

❖ În secolul nostru, prea mulți oameni citesc mult pentru a fi înțelepți, și prea mulți oameni se gândesc cum să fie frumoși.

❖ În secolul nostru, guvernează personalitățile, și nu ideile.

❖ În vremea noastră, să fii înțeles înseamnă să dai de o încurcătură.

❖ În vremea noastră, nimic nu produce o impresie mai favorabilă asupra publicului ca un loc comun complet uzat. Toți simt dintr-odată o anumită înrudire între suflete.

❖ În viața noastră sunt posibile doar două tragedii. Prima e când nu obții ceea ce vrei, a doua, când obții. Cea de-a doua e mai rea, asta e cu adevărat o tragedie!

❖ În societatea noastră, singura clasă care se gândește mai mult la bani decât cei bogați e clasa celor săraci. Oamenii săraci nu pot să se gândească la nimic altceva în afară de bani.

❖ În vremea noastră, e periculos ca soțul să-i acorde soției atenție în societate. Toată lumea va crede că acesta o bate când sunt singuri. Acum sunt atât de suspicioși încât par a avea o căsătorie fericită.

❖ În baza fiecărei bârfe există o lipsă de morală bine verificată.

❖ În trecut, scriitorii scriau cărți, iar cititorii le citeau. Acum scriu cărți cititorii și nimeni nu le citește.

❖ Într-o conversație trebuie să abordezi orice subiect, fără să te concentrezi pe nimic.

❖ În Rusia, nimic nu este imposibil, cu excepția reformei.

❖ În apărarea sa, jurnalismul poate invoca marea lege darwinistă a supraviețuirii mediocrității.

❖ În biserică, toți trebuie să fie serioși, cu excepția acelora cărora li se închină.

❖ Care e diferența dintre jurnalism și literatură? Jurnalismul e de necitit, în timp ce literatura e necitită.

❖ O mare pasiune - iată singurul lucru de care e capabilă clasa nemuncitoare.

❖ Generozitatea nu este contagioasă.

❖ Marile evenimente ale lumii se petrec în creier.

❖ Credința nu devine realitate doar pentru că moare cineva pentru ea.

❖ Putem avea încredere doar în acele portrete în care abia sunt vizibile modelele, dar în care, în schimb, e vizibil artistul.

❖ Fidelitatea! Cândva voi face o analiză acestui sentiment. În el se află lăcomia proprietarului. La multe lucruri am renunța de bunăvoie dacă nu ne-ar fi frică de faptul că le va lua altcineva.

❖ Întreaga lume e un teatru, dar trupa de actori nu are nicio valoare.

❖ Un lucru existent în natură devine mult mai frumos dacă ne aminteşte un obiect de artă, însă un obiect de artă nu devine cu adevărat frumos din cauza asemănării cu obiectul existent în natură.

❖ Dragostea începe cu faptul că oamenii se înşeală pe sine şi se termină cu faptul că înşeală pe celălalt.

❖ În toată Londra există doar cinci femei cu care merită să vorbim, iar două dintre cele cinci nu-şi au locul într-o societate decentă.

❖ În toate situațiile lipsite de însemnătate, e important stilul, şi nu sinceritatea. În toate situațiile grave, la fel.

❖ În frac şi cu cravată albă, oricine, chiar şi un agent de bursă, ar putea fi luat drept un om de cultură.

❖ Imaginația e dată omului pentru a-l consola în privința a ce nu are, iar simțul umorului, pentru a-l consola în privința a ceea ce are.

❖ El nu are duşmani pentru că nu este o persoană într-atât de remarcabilă.

❖ Timpul e o pierdere de bani.

❖ Toate fetele americance posedă un farmec excepțional, secretul căruia constă în incapacitatea lor de a vorbi serios cu oricine altcineva, cu excepția frizerului lor, şi de a se gândi în mod serios la altceva în afară de distracții.

❖ Toate personalitățile remarcabile sunt sortite, mai devreme sau mai târziu, să se situeze la nivelul biografilor săi.

❖ Toate femeile devin cu timpul asemănătoare cu mamele lor. În asta constă tragedia lor. Niciun bărbat nu se asemănă cu mama sa. Şi asta e tragedia lor.

❖ Orice poate fi depăşit, cu excepția morții; orice poate fi suportat, cu excepția unei reputații bune.

❖ Toți bărbații sunt niște animale. Femeilor le rămâne un singur lucru de făcut, și anume să-i hrănească mai bine.

❖ Noi, cu toții, ne bălăcim în noroi, dar unii dintre noi privesc la stele.

❖ Cu toții suntem gata să avem încredere în alții, din simplul motiv că ne temem pentru noi înșine. La temelia optimismului stă frica în stare pură.

❖ Toți numesc experiență propriile erori.

❖ Toți oamenii fermecători sunt imorali. În asta și constă secretul frumuseții lor.

❖ Toți deplâng nenorocirile prietenilor lor, dar doar câțiva se bucură de succesul acestora.

❖ Toate pălăriile bune sunt create din nimic; la fel și toate reputațiile bune.

❖ Trebuie întotdeauna să joci corect, dacă ai toate atuurile în mână.

❖ Întotdeauna este plăcut să nu vii acolo unde ești așteptat.

❖ Toată frumusețea trecutului constă în faptul că e trecut. Iar femeile nu observă niciodată că a căzut cortina. Lor le trebuie și actul al șaselea!

❖ Întreaga poezie murdară se naște dintr-un sentiment sincer. A fi natural înseamnă a fi limpede, iar a fi limpede înseamnă a nu fi artist.

❖ Orice reguli cu privire la ce trebuie și ce nu trebuie să citești sunt pur și simplu ridicole. Cultura modernă se bazează mai mult de jumătate pe ce nu trebuie citit.

❖ Fiecare portret făcut din dragoste este, în esență, chiar portretul pictorului, și nu al aceluia care i-a pozat. Pictorul nu pe acesta îl arată pe pânză, ci pe sine însuși.

❖ Oricine a trăit printre cei săraci va fi de acord că fraternitatea umană nu este o invenție goală a poeților, ci cea mai opresivă și mârșavă realitate; iar dacă un scriitor chiar s-ar strădui să cunoască moravurile înaltei societăți, ar putea să ajungă cu același succes la înțelegerea acestora, dacă ar zugrăvi vânzătoare de chibrituri sau vânzători de fructe.

❖ Orice influență este dăunătoare, dar cea benefică este cea mai rea din lume.

❖ Orice crimă e vulgară, la fel cum orice vulgaritate este o crimă.

❖ Vulgaritatea este pur și simplu comportamentul altor oameni. Ceilalți sunt în general un public groaznic. Singura societate bună ești tu însuți.

❖ Ieri avea pe ea foarte mult fard, și foarte puține haine. În femeie găsești mereu un semn al disperării.

❖ Chiar credeți că numai oamenii slabi pot fi supuși ispitelor? Vă asigur că există tentații atât de teribile încât pentru a le rezista este nevoie de tărie, de tărie și de curaj.

❖ Îl cunoașteți? Eu îl cunosc atât de bine încât nu vorbesc cu el deja de zece ani.

❖ „Întotdeauna înțelegeți ce vorbiți?" – „Da, dacă ascult cu atenție."

❖ Principalul scop al naturii este în aparență acela de a ilustra versurile poeților.

❖ Prejudiciul principal al căsătoriei constă în eradicarea egoismului uman. Iar oamenii care au încetat să mai fie egoiști sunt incolori, își pierd individualitatea.

❖ Principalul dezavantaj al americancelor sunt mamele lor.

❖ Se spune că în America exportul cărnii de porc e cea mai profitabilă afacere. Mai avantajoasă decât asta e numai politica.

❖ Dumnezeu și-a supraestimat într-o oarecare măsură puterea când l-a creat pe om.

❖ Să oferi sfaturi e întotdeauna o greșeală, însă un sfat bun nu ți se va ierta niciodată.

❖ Chiar și de obiceiurile cele mai rele e dificil să te desparți. Probabil că cel mai greu e să te desparți chiar de cele rele. Ele sunt acea parte esențială din „eul" nostru.

❖ Chiar și bărbații cei mai nobili sunt în mare măsură expuși farmecelor feminine. Povestea nouă, la fel și cea veche, oferă multe exemple deplorabile. Dacă ar fi fost altfel, povestea ar fi fost imposibilă de citit.

❖ Douăzeci de ani de iubire fac din femeie o ruină; douăzeci ani de căsnicie îi dau aerul unei clădiri publice.

❖ Secolul al XIX-lea, așa cum îl știm, este inventat de Balzac. Noi doar îndeplinim capriciul sau fantezia minții creatoare a marelui romancier, adăugând note și completări care nu sunt necesare.

❖ E adevărat că părerea nepărtinitoare o exprimăm doar despre un fapt care nu prezintă pentru noi niciun interes, și de aceea, părerea nepărtinitoare nu are, la rândul ei, niciun fel de valoare.

❖ Aflat în acțiune, omul este comparat cu o păpușă. Când descrie, el devine poet.

❖ Democrația nu e nimic altceva decât amenințarea unei mulțimii prin intermediul mulțimii, în interesul mulțimii.

❖ Copiii încep cu aceea că își iubesc părinții. Apoi îi judecă. Și nu-i iartă aproape niciodată.

❖ Edițiile ieftine ale cărților mari sunt întotdeauna binevenite, dar versiunile ieftine ale oamenilor mari sunt demne de dispreț.

❖ Fapta e ultimul refugiu al oamenilor care nu pot visa.

❖ Gentleman este omul care nu şi-ar ofensa niciodată aproapele fără o intenție. (I se atribuie lui Wilde.)

❖ Pentru un filozof, femeile reprezintă un triumf al materiei asupra spiritului, iar bărbații, un triumf al spiritului asupra moralei.

❖ Atâta timp cât războiul va fi privit ca un lucru bun, va avea întotdeauna un farmec aparte. Când vom vedea în el vulgaritatea, nu va mai atrage pe nimeni.

❖ Drumul spre adevăr e pavat cu paradoxuri.

❖ A te gândi la sine nu este egoism. Cel care nu se gândeşte la sine nu e, în general, capabil să gândească. Dar e de un egoism extrem să ceri aproapelui tău să aibă gânduri şi opinii asemănătoare cu ale tale. De ce? Dacă acela e capabil să gândească, cel mai probabil că el gândeşte altfel. Dacă nu e capabil, este inacceptabil să-i ceri un licăr de gândire.

❖ Suflet are doar arta, nu şi omul.

❖ Singura formă de ficțiune în care personajele reale nu par a fi inadecvate este istoria. Într-un roman, acestea sunt dezgustătoare.

❖ Singurii oameni pe care ar trebui să-i cunoască artistul sunt oamenii frumoşi şi proşti, oameni la care uitându-te ai parte de o satisfacție artistică şi cu care vorbind îți odihneşti mintea.

❖ Unicul apostol care nu a meritat să i se aducă probe despre existența lui Dumnezeu a fost Sfântul Toma, dar el singur le-a primit.

❖ Singura modalitate de a scăpa de ispită e să-i cedezi.

❖ Ea are tot treizeci şi cinci de ani încă de când a împlinit patruzeci.

❖ Un episcop la vârsta de optzeci de ani continuă să repete ce i-a fost insuflat când era un tânăr de optsprezece, - e limpede că figura lui îşi păstrează frumusețea şi înfățişarea plăcută.

❖ Dacă Anglia se comportă cu toți prizonierii săi aşa cum o face cu mine, ea nu merită să-i aibă deloc.

❖ Dacă, în zilele noastre, grecul antic ar învia, l-am întâlni mai des la circ decât la teatru.

❖ Dacă noi, bărbații, ne-am căsători cu femeile pe care le meritățm, rău ne-ar mai fi!

❖ Dacă ar fi ştiut mai puțin, ar fi devenit, probabil, poet.

❖ Dacă plecați pentru scurtă vreme, sunt gata să vă aştept toata viața.

❖ Dacă doriți să știți ce gândește în realitate o femeie, priviți-o, dar n-o ascultați.

❖ Dacă o femeie arată cu zece ani mai tânără decât fiica ei, ea e pe deplin mulțumită cu acest lucru.

❖ Dacă un bărbat a iubit cândva o femeie, ar face orice pentru ea, cu excepția unui singur lucru: să continue să o iubească.

❖ Dacă clasele de jos nu ne vor da un exemplu, atunci la ce ne sunt ele de folos?

❖ Dacă natura este o materie care tinde să devină suflet, atunci arta e un suflet care se exprimă material.

❖ Dacă piesa este o operă de artă, atunci montarea sa într-un teatru e un test nu pentru piesă, ci pentru teatru; iar dacă ea nu e o operă de artă, montarea sa în teatru nu e un test pentru piesă, ci pentru public.

❖ Dacă vei spune adevărul, oricum, mai devreme sau mai târziu, vei fi prins.

❖ Naturalețea e doar o poză, ba și cea mai iritantă dintre toate pe care le cunosc.

❖ E ceva tragic în faptul că în prezent, în Anglia, există un număr foarte mare de tineri care își încep viața cu niște intenții minunate și și-o încheie ocupându-se cu vreo activitate utilă.

❖ „Există un proverb care spune că, după moarte, americanii cei buni sunt trimiși la Paris." – „Iar cei răi?" – „În America."

❖ Setea de cunoaștere este rodul anilor lungi de studiu.

❖ Căsătoria îl afectează pe om la fel de tare ca și țigările, dar costă mult mai mult.

❖ Feminitatea calitatea pe care o admir cel mai mult la femei.

❖ Pe femei nu le poți dezarma cu un compliment. Pe bărbați, da. În asta și constă deosebirea.

❖ Femeia e ca un sfinx lipsit de taine.

❖ Femeia va cocheta cu oricine, doar pentru a fi privită de cineva în vremea asta.

❖ Femeia îl poate face pe bărbat evlavios într-un singur fel: plictisindu-l într-atâta, încât să-l facă să-și piardă orice interes pentru viață.

❖ Femeia mai întâi îl respinge pe bărbat, iar apoi nu-l mai lasă să plece.

❖ Femeia nu se gândește la nimic sau se gândește la cu totul altceva.

❖ Femeia nu trebuie să fie niciodată prea exactă cu privire la vârsta sa. Asta aduce a pedanterie.

❖ Într-o femeie poți avea întotdeauna încredere, fiindcă nu ține minte nimic important.

❖ Femeile sunt sexul decorativ. Ele nu au nimic de spus, dar tot ce spun e fermecător.

❖ Femeile ne iubesc pentru defectele noastre. Dacă defectele sunt multe, ele sunt gata să ne ierte totul, chiar şi că avem minte.

❖ Femeile se găsesc într-o poziție mult mai avantajoasă decât bărbații: pentru ele există mai multe restricții.

❖ Femeile țin de obicei în mână toate atuurile, dar întotdeauna pierd ultima mână.

❖ Femeile dau bărbaților cel mai prețios lucru din viață. Însă îl cer mereu înapoi, până la un bănuț.

❖ Femeile se poartă cu noi, bărbații, ca omenirea cu zeitățile sale: ele ni se închină şi ne plictisesc prin aceea că ne cer în permanență câte ceva.

❖ Femeile au devenit atât de educate încât nimic nu le mai surprinde - cu excepția unei căsnicii fericite.

❖ Viața este doar un sfert de oră formată din secunde miraculoase.

❖ Viața este cel mai rar lucru de pe pământ. Celor mai mulți oameni le e cunoscută doar existența.

❖ Viața este cel mai bun teatru, însă, cu părere de rău, cu repertoriul stă cam prost.

❖ Viața oferă omului, în cel mai bun caz, o clipă unică, irepetabilă, iar secretul fericirii constă în repetarea acelei clipe cât de des posibil.

❖ Viața este un lucru prea important pentru a vorbi despre ea în mod serios.

❖ Viața nu e niciodată dreaptă. Pentru majoritatea dintre noi, poate că așa e mai bine.

❖ Viața imită Arta în mai mare măsură decât Arta imită Viața.

❖ Jurnalismul este o formă de calomnie organizată.

❖ Prin legislație oamenii nu pot fi îndreptați spre virtute, iar acesta e un lucru bun.

❖ Oglinzile nu reflectă decât nişte măşti.

❖ Hula este o bârfă cu un aer de morală plictisitoare.

❖ Ştiţi voi oare cât de mare e curiozitatea femeii? Aproape c-o întrece pe cea a bărbaţilor.

❖ Bărbatul ideal trebuie să vorbească cu femeile aşa cum o face cu zeiţele şi să se poarte cu ele cum o face cu copiii.

❖ Dintre toţi pictorii pe care i-am cunoscut doar cei mediocri erau nişte persoane fermecătoare. Cei talentaţi trăiesc prin creaţia lor şi, de aceea, sunt de felul lor destul de neinteresanţi. Un poet mare – cu adevărat mare – e cea mai prozaică persoană. Cei de mâna a doua sunt fermecători.

❖ Tocmai pasiunile a căror natură o înţelegem eronat ne domină cel mai mult. Iar cele mai slabe sunt sentimentele a căror origine ne este clară.

❖ A avea secrete faţă de alte soţii este, în prezent, un lux necesar. Dar a încerca să ascunzi ceva de propria soţie e o superficialitate de neiertat. Ea oricum va afla.

❖ Uneori, se spune că actorii ni-l arată pe Hamlet aşa cum îl văd ei în locul aceluia zugrăvit de Shakespeare. Însă, de fapt, nu există niciun Hamlet al lui Shakespeare. Dacă în Hamlet există însă claritatea unei opere de artă, în el există şi o sumă de taine ca în oricare fenomen al vieţii. Există tot atâţia Hamleţi câte tipuri de melancolie.

❖ Abstracţiile intelectuale sunt întotdeauna interesante, dar abstracţiile morale nu înseamnă absolut nimic.

❖ Sinceritatea este periculoasă în doze mici, şi mortală în doze mai mari.

❖ Arta e singurul lucru serios din lume, iar artistul e singurul om din lume care nu e niciodată serios.

❖ Arta nu trebuie în niciun caz să fie accesibilă tuturor. Publicul trebuie să tindă spre educarea simţului artistic.

❖ Arta este mai degrabă o cuvertură decât o oglindă.

❖ Arta creează arhetipuri măreţe în relaţie cu care tot ce există e doar o copie nefinisată.

❖ Arta îşi creează incomparabilul său efect unic, după care, obţinându-l, trece la altceva. Iar natura repetă întruna acest efect, până îi va plictisi la culme pe toţi. În zilele de astăzi, să zicem, nimeni dintre cei înzestraţi măcar cu nişte rudimente de cultură nu va ţine un discurs despre frumuseţea apusului de soare. Apusurile de soare s-au demodat. Ele au fost bune pe vremuri, când ultimul cuvânt în pictură îi avea Turner.

❖ Nu am devenit un om destrăbălat. Mulţi pretind chiar că eu, pe parcursul întregii mele vieţi, nu am înfăptuit nicio faptă cu adevărat rea. Desigur, ei spun asta doar pe la spatele meu.

❖ Adevărul nu depinde niciodată de fapte, el le selectează şi le creează după cum doreşte.

❖ Adevărul încetează să mai fie adevăr, imediat ce îl crede mai mult de o singură persoană.

❖ Adevărul este dat integral şi absolut de stil.

❖ Adevărata personalitate nu trebuie să fie în acord cu revolta, ci cu liniştea.

❖ Iubirea adevărată iartă toate crimele, cu excepţia celei împotriva iubirii.

❖ Cu adevărat reale sunt doar personajele care nu au existat niciodată în realitate; iar dacă un romancier e atât de neajutorat, încât îşi caută eroii în mijlocul vieţii sale, cel puţin măcar să pretindă că i-a inventat singur şi să nu se laude că acestea ar semăna cu anumite modele.

❖ Istoria femeilor e una dintre cele mai teribile istorii ale tiraniei din câte a cunoscut lumea vreodată. Tirania celui slab asupra celui puternic. Asta e singura formă de tiranie care încă mai există.

❖ Fiecare trebuie să fie o operă de artă sau să poarte cu sine o operă de artă.

❖ Fiecare ar trebui să meargă la ghicitor măcar o dată pe lună pentru a şti ce are voie şi ce nu. Apoi, desigur, facem pe urmă totul pe dos, dar cât de plăcut să cunoşti dinainte consecinţele!

❖ Oricine poate scrie un roman în trei volume. Tot ce-ţi trebuie pentru acest lucru e să nu cunoşti nici viaţa, nici literatura.

❖ Oricine poate crea istorie, însă doar oamenii remarcabili sunt capabili să o scrie.

❖ Ca majoritatea americancelor, ea se crede o femeie frumoasă. Ăsta e secretul succesului său.

❖ La fel ca toţi oratorii care îşi iau drept scop epuizarea subiectului, el a epuizat răbdarea ascultătorilor.

❖ Cât de uşor e să atragi pe alţii de partea credinţei tale şi cât de dificil e să te atragi pe tine însuţi.

❖ Atât teoria cât şi practica bisericii din primele secole ale creştinismului se opuneau căsătoriei. De aceea, biserica din primele secole ale creştinismului nu a ajuns să supravieţuiască până în zilele noastre.

❖ Imediat ce omul ajunge la vârsta la care trebuie să înţeleagă, el încetează să mai înţeleagă ceva.

❖ Caricatura este tributul pe care mediocrităţile îl plătesc geniului.

❖ Când arta va deveni mai variată, natura va deveni, fără îndoială, mai puţin omogenă.

❖ Când suntem fericiţi, suntem mereu buni, dar când suntem buni, nu suntem mereu fericiţi.

❖ Privind înapoi la viața atât de teribilă, atât de plină de frământări, încărcată de clipe de frenezie și de bucurii fierbinți, toate acestea par a fi un vis sau o iluzie. Ce este irealul, dacă nu pasiunea care a ars cândva ca un foc? Ce este incredibilul, dacă nu lucrurile în care ai crezut odată cu înflăcărare? Ce este imposibilul? Ceea ce, odinioară, ai săvârșit tu însuți.

❖ Atunci când o persoană vine în vizită, ea pierde timpul gazdelor și nu pe al său.

❖ Frumusețea este una dintre tipurile de geniu, ba mai presus decât geniul, fiindcă nu necesită înțelegere.

❖ Frumusețea este un cadou pe câțiva ani.

❖ Frumusețea este revelația supremă, deoarece ea nu exprimă nimic.

❖ Criticului îi este menit să-l educe pe cititor, artistului îi e menit să-l educe pe critic.

❖ Critica necesită mult mai multă cultură decât arta.

❖ Nu am cu cine schimba o vorbă, în afară de mine însumi.

❖ Cine tratează viața ca un artist, aceluia creierul îi înlocuiește sufletul.

❖ Cineva spunea despre femei că ele iubesc cu auzul. Iar bărbații iubesc cu privirea.

❖ În America, cultul eroilor e neobișnuit de evoluat, iar eroii sunt întotdeauna selectați dintre criminali.

❖ Din motiv că omul nu poate crea nimic de unul singur, el poate deveni un judecător vrednic al creațiilor altora.

❖ Doar modernul se poate demoda.

❖ Minciuna este adevărul altor oameni.

❖ Cețurile londoneze nu au existat până nu a fost create de artă.

❖ E mai bine să fii frumos decât virtuos. Dar, pe de altă parte, e mai bine să devii virtuos decât nesimțit.

❖ E mai bine să adori decât să fii obiect de adorație. Să suporți adorația cuiva e plictisitor și dureros.

❖ Mai bine e să ai o sută de păcate împortiva firii, decât o virtute împotriva firii.

❖ Cea mai bună școală pentru studierea artei e arta însăși, și nu viața.

❖ Cel mai bun mod de a-i face pe copii buni e să-i faci fericiți.

❖ Orice emoție extrem de intensă tinde să se destindă prin orice emoție de sens contrar. Râsul isteric și lacrimile de bucurie sunt exemple ale efectelor dramatice pe care le oferă însăși natura.

❖ A-i iubi pe toți înseamnă a nu iubi pe nimeni.

❖ Iubirea promite întotdeauna ceva irealizabil şi te face să crezi în imposibil.

❖ Iubirea s-a demodat, au ucis-o poeții. Au scris atât de mult despre ea încât toți au încetat să mai creadă în ea.

❖ Iubirea de sine este un roman care durează o viață.

❖ Iubirea unei femei căsătorite e mare lucru. Bărbații căsătoriți nici măcar n-au visat la aşa ceva.

❖ Iubirea se hrăneşte prin repetiție, şi doar repetiția transformă o dorință simplă în artă.

❖ Orice proces e procesul vieții cuiva, iar orice verdict e o sentință la moarte.

❖ E curios faptul că femeile urâte sunt întotdeauna geloase pe soții lor, iar cele frumoase, niciodată. Femeilor frumoase nu le arde de asta - ele sunt geloase pe soții altora.

❖ Oameni sunt în majoritatea cazurilor interesați în chip destul de activ de tot ce se petrece în lume, cu excepția a ceea ce merită cu adevărat să fie ştiut.

❖ Oamenii râd întotdeauna de tragediile lor personale - singura modalitate de a trece peste ele.

❖ Oamenii mă interesează mai mult decât principiile lor, dar cei mai interesanți sunt oamenii fără principii.

❖ Oamenii de artă au sex, însă arta în sine nu are sex.

❖ Oamenii au devenit atât de harnici, încât au devenit extrem de proşti.

❖ Oamenii învață să-şi ascundă ignoranța, aşa cum zâmbesc ca să-şi ascundă lacrimile.

❖ O mască ne spune mai mult decât un chip.

❖ Între un capriciu şi dragostea veşnică singura diferență e că un capriciu durează un pic mai mult.

❖ Caritatea provoacă o mulțime de păcate.

❖ Lumea e creată de poeți, pentru visători.

❖ Moda e o infamie atât de insuportabilă încât trebuie s-o schimbăm la fiecare şase luni.

❖ Putem admira o limbă străină, chiar dacă n-o putem vorbi, la fel cum poți iubi o femeie fără să o cunoşti îndeaproape.

❖ Putem spune multe în apărarea jurnalismului modern. Oferind o voce oamenilor needucați, el ne face cunoștință cu ignoranța publică.

❖ Calitățile mele rele sunt pur și simplu îngrozitoare. Când îmi amintesc noaptea de ele, adorm pe loc.

❖ Datoria mea constă în ceea ce nu fac din principiu.

❖ Rugăciunea trebuie să rămână fără răspuns, fiindcă n-ar mai fi o rugăciune, ci o corespondență.

❖ Tinerețea Americii e cea mai veche dintre tradițiile sale. Ea are deja mai mult de trei sute de ani.

❖ Bărbatul vrea să fie întotdeauna prima iubire a unei femei. Femeile sunt mai fine în astfel de chestiuni. Ele ar dori să devină ultima iubire a unui bărbat.

❖ Bărbatul poate fi fericit cu orice femeie, doar dacă acesta nu e îndrăgostit de ea.

❖ Bărbatul care nu dorește cu încăpățânare să se însoare devine o ispită publică permanentă.

❖ Bărbații se căsătoresc din oboseală, femeile se căsătoresc din curiozitate. Și unii și alții sunt dezamăgiți.

❖ Bărbații gândesc. Femeile doar își imaginează că o fac.

❖ Muzica va fi în limba germană, n-o să înțelegeți.

❖ Muzicienii sunt o națiune de iraționali. Ei doresc să fim muți, când tu îți dorești cel mai tare să fii surd.

❖ Trăim într-o epocă în care sunt necesare doar lucrurile inutile.

❖ Noi scriem atât de mult încât nu avem timp să gândim.

❖ Prescriem aproapelui nostru acele virtuți de pe urma cărora putem beneficia și ne imaginăm că facem acest lucru din generozitate.

❖ O idee care nu poate fi numită periculoasă, nu merită numele de idee.

❖ La propunerea de a modifica una dintre piesele sale, Wilde a răspuns: „Cine sunt eu ca să îndrăznesc să modific o capodoperă?"

❖ De fapt, nu arta reflectă viața, ci spectatorul.

❖ La examen, proștii pun întrebări la care înțelepții nu pot răspunde.

❖ Sper că nu duceți o viață dublă, pretinzându-vă desfrânat, când, de fapt, sunteți un virtuos. Ar fi o ipocrizie.

❖ Trebuie să fii întotdeauna îndrăgostit. Iată de ce nu trebuie niciodată să te căsătorești.

❖ Găseşte cuvinte pentru durerea ta şi o vei îndrăgi.

❖ O pasiune măreaţă adevărată se întâlneşte rareori în zilele noastre. Acesta este un privilegiu al oamenilor care nu au nimic de făcut.

❖ Nu-mi vorbiţi de suferinţele celor săraci. Ele sunt inevitabile. Vorbiţi-mi despre suferinţele geniilor şi voi plânge cu lacrimi de sânge.

❖ Nu păcătosul, ci prostul e cel mai mare dintre relele noastre. Nu există păcat, afară de prostie.

❖ Nu permite să fii împiedicat să mergi pe calea cea rea! În calitate de virtuos, vei fi insuportabil de plictisitor. Acest lucru mă mânie la femei. Ele au obligatoriu nevoie de un bărbat bun. Dar dacă acesta e bun de la început, ele n-or să-l iubească niciodată. Ele trebuie să-l iubească când e rău, şi să-l părăsească atunci când e dezgustător de bun.

❖ Simplitatea e una din cele şapte virtuţi de moarte.

❖ Nu puteţi avea încredere într-o femeie care nu-şi ascunde vârsta. O astfel de femeie vă poate spune orice.

❖ Nu-mi place când oamenii nu se poartă adecvat cu mâncarea. Aceştia sunt oameni lipsiţi de principii şi, totodată, vulgari.

❖ Condiţia necesară a perfecţiunii este lenea; scopul perfecţiunii este tinereţea.

❖ Printr-un comportament indiscret e cel mai uşor să-ţi simulezi nevinovăţia.

❖ Nu există cărţi morale sau imorale. Există cărţi scrise bine sau scrise rău. Asta e tot.

❖ Nu există femei frumoase - există femei urâte şi bine vopsite.

❖ Nu există întrebări indiscrete, există doar răspunsuri indiscrete.

❖ Nu există nimic mai supărător decât să găseşti o virtute la un om pe care nu l-ai bănui niciodată. E la fel cu a găsi un ac în carul cu fân. E ca un revolver. Dacă aveţi o virtute, trebuie să anunţaţi de la bun început.

❖ Nu e nimic mai periculos decât să fii la modă. Toate lucrurile la modă se demodează repede. (parafrază după Wilde)

❖ Nici una dintre erori nu ne costă atât de ieftin ca profeţia.

❖ Cascada Niagara e a doua dezamăgire a unei tinere căsătorite.

❖ Niciodată nu trebuie să dăruieşti unei femei ceva ce nu poate purta seara.

❖ Nimeni dintre noi nu ar suporta la ceilalţi greşeli ca ale noastre.

❖ Nimeni nu este destul de bogat încât să-şi cumpere propriul trecut.

❖ A nu face nimic e cea mai dificilă ocupație din lume, cea mai dificilă și mai spirituală.

❖ Nimic nu dăunează unui roman ca simțul umorului la femeie sau lipsa lui la bărbat.

❖ Nimic nu ne satisface mai tare vanitatea ca reputația unui păcătos.

❖ Morala a fost întotdeauna ultimul refugiu al oamenilor indiferenți față de artă.

❖ Tinerii din ziua de azi își imaginează că banii sunt totul. Și odată cu trecerea timpului, chiar se conving de acest lucru.

❖ Romanele actuale sunt atât de asemănătoare cu viața, încât nu putem avea încredere în credibilitatea lor.

❖ Despre Bernard Shaw: este o persoană minunată. El nu are dușmani și nu e iubit de niciunul dintre prietenii săi.

❖ Despre muzică: Ce fericire că avem doar o singură artă imitativă!

❖ Am o părere foarte bună despre fotbal. E un joc excelent pentru fetele brutale, dar nu și pentru băieții delicați.

❖ Despre scriitorul irlandez George Murr: a scris într-o engleză genială, până a descoperit gramatica.

❖ Despre unul dintre romancierii englezi: scrie la limita de sus a vocii sale. E atât de vocal, încât nu-l aude nimeni.

❖ Ador plăcerile simple. Acesta este ultimul refugiu al naturilor complexe.

❖ Educația e un lucru minunat. Trebuie ca măcar uneori să ne amintim că nimic din ce trebuie să știi nu se poate învăța.

❖ Societatea se sălbăticește incomparabil mai mult din cauza aplicării măsurilor punitive sistematice, decât din cauza unor crime săvârșite când și când.

❖ Societatea produce escroci, iar educația îi face pe unii escroci mai inteligenți decât alții.

❖ Doar zeii au gustat moartea. Apolon a murit, dar Hiacint, care, potrivit credințelor oamenilor, l-a ucis, este încă în viață. Nero și Narcis sunt întotdeauna cu noi.

❖ El are una dintre acele naturi extrem de slabe care nu se lasă în niciun fel influențat.

❖ A murit. Probabil că a dat o importanță prea mare diagnosticului pus de medicii săi.

❖ El, probabil, e un om foarte respectabil. Nu am auzit în viața mea de el, iar asta, în zilele noastre, înseamnă mult.

❖ Ea şi la bătrâneţe şi-a păstrat urmele urâţeniei sale uimitoare.

❖ „Ea îmi place foarte mult, dar nu sunt îndrăgostit de ea." – „Iar ea este îndrăgostită de tine, deşi nu-i prea placi."

❖ Ea poate vorbi strălucit pe orice subiect, cu condiţia să nu ştie nimic despre el.

❖ Ea şi-a schimbat de mai multe ori soţul, dar şi-a păstrat un singur amant, şi, de aceea, bârfele la adresa ei au încetat cu mult timp în urmă.

❖ Ea e făcută pentru a fi soţia ambasadorului. Are o capacitate uimitoare de a memora numele oamenilor şi de a le uita feţele.

❖ Ei duc o viaţă simplă, sănătoasă, la ţară: se trezesc devreme, pentru că au foarte multe lucruri de făcut, şi se culcă devreme, pentru că nu au la ce să se gândească.

❖ Orhideea este minunată ca cele şapte păcate de moarte.

❖ Un obicei urât, nesănătos e acela de a spune adevărul, de a verifica dacă e adevărat tot ce auzi, şi de a obiecta fără ezitare în faţa celor mult mai tineri ca noi.

❖ Părinţii nu ar trebui să fie nici văzuţi, nici auziţi. Numai pe o astfel de bază se poate construi o familie solidă.

❖ E foarte periculos să întâlneşti o femeie care te înţelege pe deplin. Acest lucru se termină de obicei cu o căsătorie.

❖ Este greu să nu fii nedrept cu aceea pe care o iubeşti.

❖ Ţigările sunt o formă perfectă a plăcerii supreme, gingaşe şi ascuţite, dar care ne lasă nesatisfăcuţi. Ce altceva să-ţi mai doreşti?

❖ Prima datorie a omului în viaţă e să fie cât se poate de artificial. A doua datorie a omului încă nu a fost descoperită.

❖ Prima datorie a femeii e să-şi satisfacă croitoreasa. În ce constă cea de-a doua datorie a sa, nu a fost descoperită încă.

❖ Personajele sunt necesare unui roman nu pentru a vedea oamenii aşa cum sunt, ci pentru a face cunoştinţă cu autorul care nu se aseamănă cu nimeni altcineva.

❖ Pesimistul care se confruntă cu alegerea între două rele, le alege pe amândouă.

❖ Să nutreşti simpatie faţă de cei defavorizaţi este ceva mai uşor. Să nutreşti simpatie faţă de o idee este mult mai dificil.

❖ Nu doar cele mai impenetrabile persoane sunt judecate după aparenţe.

❖ Se pare că există o anumită relaţie ciudată între evlavie şi rimele proaste.

❖ Misterul real al vieții se află în vizibil, nu în tainic.

❖ Poligamia? Ce poetic e să ai un soț sau o soție și să iubești pe mai mulți.

❖ Uneori, cea mai puțină plăcere, la teatru, îți face piesa. Eu nu numai o dată am văzut spectatori care erau mult mai interesanți decât actorii și am auzit în foaier un dialog care depășea ce am auzit de pe scenă.

❖ Depravarea e un mit inventat de oamenii virtuoși pentru a explica atracția ciudată dintre unii oameni.

❖ După o masă bună, ierți pe orice, chiar și pe fratele tău.

❖ Epigonismul e ultimul refugiu al persoanelor care nu au imaginație.

❖ Înmormântându-și cel de-al treilea soț, s-a făcut blondă din disperare.

❖ Citiți-l cum trebuie pe Balzac și prietenii noștri actuali se vor dovedi doar niște umbre, iar cunoscuții noștri, umbre ale umbrelor. Una dintre cele mai mari drame din viața mea este moartea lui Lucien du Rubempré.

❖ Un poet poate suporta totul, afară de greșeala de tipar.

❖ Adevărul este rareori curat și nu e niciodată simplu.

❖ Semne prevestitoare nu există. Natura nu ne trimite mesageri; ea e prea înțeleaptă sau prea nemiloasă pentru așa ceva.

❖ Subiectul pasiunii e schimbător, dar pasiunea rămâne întotdeauna unică și irepetabilă.

❖ E bine doar ce nu ne privește. Hecuba e pentru noi, și, de aceea, durerea ei reprezintă un material atât de nobil pentru tragedie.

❖ Când am probleme majore, renunț la tot, cu excepția mâncării și a băuturii.

❖ Mărturisesc că nu-mi pot suporta rudele. Acest lucru se datorează faptului că noi nu suportăm oamenii cu aceleași defecte ca și noi.

❖ Să te alături civilizației e foarte greu. Pentru asta există două căi: cultura sau așa-numita depravare. Iar țăranilor le sunt inaccesibile și una și alta. Iată de ce stăruie aceștia în virtute.

❖ Natura nu e mama care ne-a crescut. Ea este creația noastră.

❖ Natura urăște rațiunea.

❖ Natura imită arta. Ea e capabilă să ne arate doar acele efecte pe care deja le cunoaștem datorită poeziei sau picturii. Iată în ce constă farmecul naturii și, în egală măsură, taina defectelor sale.

❖ Mincinoși și poeți înnăscuți nu există.

❖ Cei care năzuiesc să aibă putere asupra poporului sunt capabili s-o cucerească doar urmând mulțimea ca niște sclavi. Iar pe calea către zei merge doar acela ale cărui opinii sunt strigate în pustiu.

❖ Progresul este transpunerea Utopiei în viață.

❖ Îmi pare rău că nu v-am cunoscut, însă v-ați schimbat atât de mult!

❖ Este o obrăznicie câte femei din Londra cochetează cu propriii săi soți. Acest lucru e foarte dezgustător. E același lucru cu a-ți spăla rufele curate în fața oamenilor.

❖ Trecutul, prezentul și viitorul sunt doar o clipă în ochii lui Dumnezeu, iar noi trebuie să ne străduim să trăim în ochii lui.

❖ Iertați-vă dușmanii - iată care este cel mai bun mod pentru a-i scoate din minți.

❖ Publicul este surprinzător de tolerant. El îți va ierta totul, cu excepția geniului.

❖ Publicul se uită la tragedian, iar comicul la public.

❖ Punctualitatea e hoața timpului.

❖ Piesa a avut un mare succes, dar publicul a suferit un eșec răsunător.

❖ Munca e ultimul refugiu al celor care nu au nimic altceva de făcut.

❖ Divorțurile se desăvârșesc în ceruri.

❖ Religiile mor atunci când li s-a demonstrat adevărul. Știința e cronica religiilor moarte.

❖ Religia e un surogat răspândit al credinței.

❖ Rudele sunt oamenii cei mai plictisitori, ei nu au nici cea mai vagă idee despre cum trebuie să trăim, și nici nu-și pot da seama niciodată când e timpul să moară.

❖ Cu femeile rele nu-ți afli odihna, iar cu cele bune suferi de plictiseală. Iată diferența.

❖ Cu tinerii de astăzi n-o poți scoate la capăt. Nu au niciun respect pentru părul vopsit.

❖ Cea mai solidă temelie a căsniciei e lipsa de înțelegere reciprocă.

❖ Cea mai sigură consolare e să pui mâna pe admiratorul alteia, atunci când îl pierzi pe al tău. În înalta societate acest lucru o exonerează pe femeie întotdeauna.

❖ Cel mai de neiertat lucru la un fanatic e sinceritatea sa.

❖ Jertfirea de sine trebuie să fie interzisă prin lege. Ea corupe pe aceia în numele cărora se face sacrificiul. Ei se abat întotdeauna de la calea cea dreaptă.

❖ Omul săvârşeşte întotdeauna cele mai ridicole acte din cele mai nobile motive.

❖ Sfinţenia se naşte din iubire. Sfinţii sunt oamenii care au iubit cel mai mult.

❖ Să transformi un om într-un socialist e un fleac, dar a face din socialism ceva omenesc, iată o faptă cu adevărat mare.

❖ Astăzi, poţi să cochetezi până la vârsta de patruzeci de ani sau să fii romantic până la patruzeci şi cinci.

❖ Astăzi, fiecare om însemnat are ucenici, iar biografia sa, de obicei, o scrie Iuda.

❖ Secretul menţinerii tinereţii constă în evitarea emoţiilor urâte.

❖ Familia se desparte de cele mai multe ori mai degrabă din cauza judecăţii sănătoase a soţului, decât din cauza altor motive. Cum poate o femeie să fie fericită cu un om care vrea cu perseverenţă să o vadă alături o creatură întrutotul raţională?

❖ Severitatea e ultimul refugiu al mediocrităţii.

❖ Să-i spui omului adevărul în faţă e uneori mai mult decât o datorie - este o plăcere.

❖ Scepticismul e începutul credinţei.

❖ „Cât de mult timp ai putea iubi o femeie care nu te iubeşte?"- „Care nu mă iubeşte? Toată viaţa mea."

❖ Lacrimile sunt un refugiu pentru femeile proaste, şi moartea pentru cele drăguţe.

❖ Să asculţi e foarte periculos: poţi fi convins. Iar omul care cedează argumentelor raţiunii e o creatură extrem de nerezonabilă.

❖ Conştiinţa ne face pe toţi egoişti.

❖ Să-i sfătuieşti pe oameni ce să citească este, adesea, inutil sau dăunător. Dar să le spui oamenilor ce nu trebuie să citească, e cu totul altă problemă, şi eu cu bucurie aş propune să se includă acest subiect într-un ciclu opţional de studii universitare.

❖ Femeile moderne înţeleg orice, cu excepţia soţilor săi.

❖ Memoriile moderne sunt de obicei scrise de oamenii care şi-au pierdut complet memoria şi nu au făcut nimic vrednic pentru a rămâne în amintire.

❖ Litigiile sunt un lucru foarte vulgar. Într-o societate bună toți au exact aceeași opinie.

❖ Bătrânii se încred în orice, oamenii maturi se îndoiesc de orice, iar tinerii le știu pe toate.

❖ Istoricii din vechime ne oferă o ficțiune încântătoare sub formă de fapte, iar romancierii moderni ne prezintă fapte plicticoase sub formă de ficțiune.

❖ Judecându-i după aspect, cei mai mulți critici se vând pe un preț rezonabil.

❖ Există două feluri de a iubi arta. Unul dintre ele e să n-o iubești pur și simplu. Altul ar fi s-o iubești rațional.

❖ Fericirea omului căsătorit depinde de acelea cu care acesta nu e căsătorit.

❖ Un guvern solid e speranța goală a celor care nu înțeleg cât de dificilă e arta guvernării.

❖ Acelora care sunt fideli în dragoste, le este accesibilă doar esența banală a acesteia. Tragedia iubirii le este cunoscută doar acelora care nu sunt fideli.

❖ Jurnaliștii de azi cer mereu în particular iertare oamenilor pentru ce au spus despre aceștia și au auzit toți.

❖ În prezent, toți bărbații căsătoriți trăiesc ca burlacii, iar burlacii, ca cei căsătoriți.

❖ În prezent, o bună educație e doar un obstacol. Acesta vă închide în față multe uși.

❖ Lumea îi ia în serios pe cei care pretind că sunt buni. Pe aceia care se prefac a fi răi, nu. Așa e prostia fără margini a celor optimiști.

❖ Doar conducătorul unei licitații poate în mod echilibrat și imparțial să admire toate școlile de artă.

❖ Numai marii maeștri ai stilului reușesc să fie ilizibili.

❖ Doar două tipuri de oameni sunt cu adevărat interesanți: cei care știu totul despre viață și cei care nu știu nimic despre ea.

❖ Numai oamenii superficiali se cunosc pe ei înșiși.

❖ Doar o femeie cu adevărat bună poate face cu adevărat o nebunie.

❖ Cine vede o oarecare diferență între corp și suflet, nu are nici una, nici alta.

❖ Cine vrea să atragă oamenii după sine, este obligat să urmeze mulțimea.

❖ Cine privește un lucru pe ambele părți, de obicei, nu vede nici una dintre ele.

❖ Cine e preocupat de educația altora, nu poate avea nicicum timp pentru educația sa.

❖ Tragedia săracilor constă în faptul că doar abnegația le e la îndemână. Păcatele frumoase, la fel ca şi lucrurile frumoase sunt un privilegiu al bogaților.

❖ Tragedia bătrâneții nu constă în faptul că omul îmbătrâneşte, ci că inima îi rămâne tânără.

❖ Cele trei scrisori pe care mi le-ați scris după ce ne-am despărțit sunt atât de bune şi în ele sunt atât de multe greşeli de ortografie că nici acum nu-mi pot reține lacrimile când le recitesc.

❖ Munca e blestemul clasei beților.

❖ Este dificil să eviți viitorul.

❖ Dușmanii trebuie să vi-i alegeți cu cea mai mare atenție.

❖ Fiecare sfânt are un trecut, fiecare păcătos, un viitor.

❖ Femeile au pur şi simplu un simț uimitor. Ele observă totul, cu excepția celui mai evident lucru.

❖ Femeile care au trecut nu au viitor.

❖ În frumusețe sunt atâtea sensuri câte dispoziții are omul.

❖ Frumusețea e simbolul simbolurilor. Frumusețea ni se dezvăluie tuturor, fiindcă nu exprimă nimic.

❖ Nu am un gust pretențios: îmi este suficient ce e cel mai bun.

❖ El a avut o personalitate tipic britanică. Un asemenea tip de personalitate, încât dacă o vezi o dată, nu ți-o mai aminteşti.

❖ În tinerețe, întreaga împărăție e înainte. Fiecare dintre noi se nasc regi şi mulți, asemenea regilor, mor în exil.

❖ Lui Wilde i s-a propus să facă o listă care să cuprindă cele mai bune o sută de cărți. „Acest lucru e aproape cu neputință, a răspuns el. Eu n-am scris decât cinci"

❖ O crimă e întotdeauna o greşeală. Niciodată nu trebuie să faci lucrul despre care nu poți discuta cu oamenii după masa de prânz.

❖ Vă asigur că dacă la maşina de scris se cântă cu sentiment, te plictiseşte nu mai mult decât un pian la care stă sora sau oricine altcineva dintre rude.

❖ Din păcate, jumătate din omenire nu crede în Dumnezeu, iar cealaltă jumătate nu crede în mine.

❖ Cumpătarea e o calitate fatală. Numai extrema duce la succes.

❖ E umilitor să realizăm că toți suntem făcuți din același aluat, dar unde să te ascunzi de acest lucru? În Falstaff există ceva din Hamlet, iar în Hamlet nu mai din Falstaff.

❖ Conversația științifică e ocupația șomerilor minții.

❖ Filantropii, ocupându-se cu caritatea, își pierd toată omenia.

❖ Filozofia ne învață să suportăm mizeria altora oameni.

❖ Frank Norris a fost invitat în fiecare casă decentă englezească – o singură dată.

❖ Schimbul de pahare otrăvite servește drept bază a prieteniei literare.

❖ Soții buni sunt insuportabil de plictisitori, iar cei răi, îngrozitor de încrezători.

❖ O cravată bine legată este primul pas important în viață.

❖ Un om bine educat îi contrazice pe ceilalți, iar cel înțelept se contrazice pe sine.

❖ Butoniera potrivită e unica verigă ce unește arta și natura.

❖ Vreți să-i înțelegeți pe alții, priviți-vă mai atent pe voi înșivă.

❖ Să vă păzească Dumnezeu să fiți alături de un om și toată viața să tindeți să-i formați pe alții. Cât de îngust e orizontul acestor oameni! Cât de tare ne obosesc, dar probabil și pe ei înșiși, prin repetarea la nesfârșit a unora și acelorași gânduri!

❖ Hristos nu a murit pentru a salva lumea, ci pentru a ne învăța să ne salvăm unii pe alții.

❖ Artistul nu tinde să dovedească ceva. Să dovedești poți orice, chiar și adevărurile netăgăduite.

❖ Artiștii, ca și zeii, nu trebuie să-și părăsească niciodată piedestalele.

❖ Mai rău decât căsnicia fără dragoste poate fi doar căsnicia în care iubirea există doar dintr-o parte.

❖ Scopul vieții e exprimarea de sine. Datoria cea mai mare e datoria față de sine.

❖ Scopul artei e să descoperi frumusețea și să ascunzi artistul.

❖ Valoarea ideilor nu are nimic de-a face cu sinceritatea celui care le exprimă.

❖ Omul e mai puțin el însuși atunci când vorbește de propria-i persoană. Lasă-l să poarte o mască și vei auzi de la el adevărul.

❖ Omul poate crede în imposibil, dar nu va crede niciodată în improbabil.

❖ Om care poate stăpâni o conversație la un prânz în Londra, poate stăpâni lumea. Viitorul aparține unui dandy.

❖ Cu cât arta imită mai mult o epocă, cu atât mai puțin îi transmite spiritul său.

❖ Cu cât sunt mai puține pedepse, cu atât mai puține sunt şi crimele.

❖ Cu cât ni se pare mai obiectivă o operă, cu atât ea e mai subiectivă. Poate că Shakespeare i-a întâlnit într-adevăr pe străzile din Londra pe Rosencrantz şi Guildenstern, sau a văzut cum se ceartă la piață slugile familiilor care se dușmăneau, însă Hamlet vine din sufletul său, iar Romeo s-a născut din pasiunea sa.

❖ Ambiția e ultimul refugiu al ghinionistului.

❖ Membrii Camerei Comunelor nu au nimic de spus, şi exact asta şi declară.

❖ Ce e adevărul? Dacă vine vorba de religie, nu e mai mult decât părerea cunoscută care a reuşit să supraviețuiască secole întregi.

❖ Ce e un cinic? Un om care pune preț pe toate, dar nu ştie ce e cu adevărat prețios.

❖ Pentru a fi natural, e nevoie să poți fi fățarnic.

❖ Pentru a-mi recâştiga tinerețea, sunt gata să fac orice; numai să nu mă trezesc devreme, să nu fac gimnastică şi să nu fiu un membru util al societății.

❖ Pentru a cuceri un bărbat, unei femei îi e suficient să trezească ce e mai rău în el.

❖ Pentru a dobândi reputația unui om educat minunat, trebuie să vorbeşti cu fiecare femeie de ca şi cum ai fi îndrăgostit de ea, iar cu fiecare bărbat, de parcă ai suferi de plictiseală alături de el.

❖ Pentru a te înțelege măcar parțial, trebuie să înțelegi totul despre ceilalți.

❖ Sentimentele oamenilor sunt mult mai interesante decât gândurile lor.

❖ O persoană sensibilă e aceea care va strivi cu siguranță bătăturile altora, dacă ea însăşi suferă de aşa ceva.

❖ Sentimentul datoriei e tocmai acel lucru pe care vrem să-l vedem în ceilalți.

❖ Dramele străine sunt mereu insuportabil de banale.

❖ Egoismul nu constă în faptul că omul trăieşte cum vrea, ci că îi forțează şi pe alții să trăiască după principiile sale.

❖ Examenele nu înseamnă absolut nimic. Dacă sunteți un gentleman, știți atât de mult cât e necesar, iar dacă nu sunteți un gentleman, orice cunoștințe vă dăunează.

❖ Estetica e superioară eticii. Ea face parte dintr-o sfere de spiritualitate mai înaltă. În formarea personalității, chiar și simțul culorii căpătat datorită ei e mai important decât cunoașterea binelui și a răului.

❖ Aceste țigarete cu chenar de aur sunt teribil de scumpe. Le fumez doar atunci când sunt plin de datorii.

❖ Aceasta nu este treaba mea. De aceea, mă interesează. Afacerile mele îmi dau întotdeauna un aer de tristețe. De aceea le prefer pe cele străine.

❖ E monstruos modul în care oamenii se comportă astăzi: vă vorbesc pe la spate, și spun adevărul.

❖ Există o activitate îngrozitor de grea: să nu faci nimic.

❖ Deseori, ecoul este mult mai frumos decât vocea pe care o repetă.

❖ Băiatul vrea sa fie fidel, dar nu este; bătrânul și-ar dorit să înșele, dar nu poate.

❖ Eu sunt singurul om de pe pământ pe care aș dori să-l cunosc mai bine.

❖ Am întotdeauna o atitudine foarte prietenoasă cu cei de care nu-mi pasă.

❖ Am crezut întotdeauna ca și acum că egoismul e alfa și omega al artei contemporane, dar pentru a fi egoist, trebuie să ai un ego. În niciun caz, nu tuturor care strigă: „Eu! Eu!" le este permis să intre în împărăția artei.

❖ Întotdeauna procedez așa cu sfaturile bune: le dau altora. Nu mai am ce să fac cu ele.

❖ Mă uimesc mereu pe mine însumi. Ăsta e singurul lucru pentru care merită să trăiești.

❖ Îi compătimesc profund pe democrații englezi care se indignează de așa-numitele vicii ale claselor superioare. Oamenii din clasele inferioare înțeleg instinctiv că beția, prostia și imoralitatea ar trebui să fie privilegiile lor și, dacă vreunul dintre noi suferă de aceste vicii - acesta le uzurpă astfel drepturile.

❖ Trăiesc cu teamă permanentă că voi fi înțeles corect.

❖ Am cunoscut un tânăr care s-a ruinat din cauza obiceiului său dăunător de a răspunde la toate scrisorile.

❖ Îmi place să vorbesc despre nimic. Acesta e singurul lucru despre care știu câte ceva.

❖ Îmi place să știu totul despre noii mei cunoscuți și nimic despre cei vechi.

❖ Iubesc bărbaţii cu viitor şi femeile cu trecut.

❖ Îmi place să ascult cum sunt alţii huliţi, dar nu şi eu - varianta ultimă nu mai are farmecul noutăţii.

❖ Iubesc scena, pe ea totul este mai real decât în viaţă.

❖ Pot rezista la orice, cu excepţia ispitei.

❖ Eu nu cred niciun cuvânt din ce îmi spuneţi... sau eu dumneavoastră.

❖ Nu vreau să ştiu ce se spune despre mine pe la spatele meu. Mă măguleşte prea tare.

❖ Nu-mi plac principiile. Îmi plac mai mult prejudecăţile.

❖ Nu aprob logodnele îndelungate. Acest lucru permite cunoaşterea caracterului celeilalte persoane, ceea ce, în opinia mea, nu e recomandabil.

❖ Nu-mi plac bătăile, indiferent de motiv. Ele sunt întotdeauna vulgare şi, adesea, convingătoare.

❖ Eu nu aş fi devenit niciodată prietenul lui, dacă l-aş fi cunoscut. Acest lucru e foarte periculos - să-ţi cunoşti bine prietenii.

❖ Nicăieri nu merg fără un jurnal. În tren, trebuie să ai întotdeauna ceva interesant de citit.

❖ Nu aş vrea să schimb nimic în Anglia, cu excepţia vremii.

❖ De obicei, eu spun ce am în minte. În zilele noastre asta e o mare greşeală: eşti prea des înţeles greşit.

❖ Am corectat poezia jumătate de zi şi am eliminat o virgulă. Seara, am pus-o la loc.

❖ Eu nu sunt de acord cu tot ce am enunţat în acest eseu. Cu multe lucruri nu sunt absolut deloc de acord. Eseul dezvoltă pur şi simplu un punct de vedere artistic, iar în critica de artă poziţia e totul. Fiindcă în artă nu există nici un adevăr universal. Adevărat în artă e adevărul al cărui opus e şi el adevărat.

❖ Am vârât toate sistemele într-o singură frază şi întreaga viaţă într-un singur aforism.

❖ Aş dori să reamintesc celor care îşi bat joc de frumuseţe ca fiind ceva nepractic, că un lucru urât e pur şi simplu un lucru prost făcut. În frumuseţe există o simplitate divină, ea ne oferă doar ce e necesar; urâţenia e risipitoare, risipeşte materialul în zadar, urâţenia unui costum sau a altor lucruri e mereu un semn că cineva a fost nepractic.

❖ Eu sunt un om căsătorit, dar iată că în asta şi constă frumuseţea căsătoriei, că ambele părţi sunt nevoite să se perfecţioneze inevitabil în minciună.

❖ Limba nu este fiul, ci tatăl gândului.

Émile Zola
(1840–1902)

Scriitor francez, cel mai important reprezentant al şcolii naturaliste.

Născut la 2 aprilie 1840, la Paris, fiu al unui inginer italian, Émile Zola şi-a petrecut copilăria în Aix-en-Provence şi a învăţat la Collège Burbon. De la vârsta de 18 ani a studiat la Liceul Saint-Louis din Paris. O perioadă a lucrat în calitate de funcţionar mărunt. Şi-a făcut debutul carierei literare prin scrierea unor articole pentru coloana literară a unui ziar. De la bun început, el şi-a manifestat dispreţul faţă de Napoleon al III-lea al Franţei, care s-a folosit de a doua revoluţie franceză ca de un vehicul pentru a deveni împărat.

Mai mult de jumătate dintre romanele sale sunt parte dintr-un ciclu ce poartă titlul de Les Rougon-Macquart. Având ca scenă cel de-al doilea imperiu francez, urmăreşte influenţa eredităţii asupra violenţei, alcoolismului şi prostituţiei în două ramuri ale unei familii, respectabilii Rougon şi infamii Macquart, timp de cinci generaţii, dorind să ilustreze, la începutul unui secol de libertate şi adevăr, o familie care nu se poate abţine de la „goana de a poseda toate bunurile pe care progresul le pune la dispoziţie şi care deraiază din cauza propriului avânt; convulsia fatală ce însoţeşte naşterea unei noi lumi."

În romanul L'Oeuvre (Opera, 1886), face o descriere a vieţii boeme a pictorilor, şi redă fictiv viaţa pictorului Paul Cézanne, cu care a fost prieteni în copilărie şi în tinereţe, după care relaţia lor s-a răcit.

Zola şi-a riscat cariera şi chiar viaţa pe 13 ianuarie 1898, când manifestul său J'acusse a fost publicat pe prima pagină a cotidianului parizian L'Aurore. Ziarul era condus de Ernest Vaughan şi Georges Clemenceau, care au decis că acel controversat articol va avea forma unei scrisori deschise către preşedinte, Félix Faure. J'accuse acuza guvernul francez de antisemitism şi de încarcerarea incorectă a lui Alfred Dreyfus. Zola a fost judecat pentru calomnie, în cazul publicării manifestului J'accuse pe 7 februarie 1898 şi a fost condamnat pe 23 februarie. Zola a declarat că osândirea şi deportarea pe Insula Diavolului a căpitanului evreu Alfred Dreyfus a venit după o falsă acuzaţie de spionaj şi a fost o eroare judiciară. Cazul, cunoscut şi ca afacerea Dreyfus, a divizat Franţa în armata reacţionară şi biserică, pe de o parte, şi societatea mai liberală, pe de altă parte. Consecinţele s-au manifestat timp de ani de zile, încât la a o suta aniversare a publicării articolului de către Émile Zola, cotidianul romano-catolic francez La Croix şi-a cerut scuze pentru antisemitismul manifestat în timpul afacerii Dreyfus. În timpul evenimentelor, Zola a fost acuzat de calomnie, condamnat şi i s-a retras Legiunea de Onoare. Pentru a nu fi încarcerat, el a fugit în Anglia. Dreyfus a fost condamnat din nou, dar în cele din urmă a fost eliberat, în mare parte datorită forţei morale a argumentelor lui Zola. În 1906, Dreyfus a fost exonerat de către Curtea Supremă.

Zola a murit la Paris, pe 29 septembrie 1902, intoxicându-se cu monoxid de carbon, cauzat de un coş de fum blocat. Inamicii săi au fost acuzaţi, dar n-a fost dovedit nimic. Rămăşiţele sale se află la Panthéon.

❖ Burghezia este exact aşa cum o înfăţişez în romanele mele: dacă în lucrările mele există multă murdărie, e doar pentru faptul că şi în viaţă există la fel de multă murdărie.

❖ Voinţa de viaţă, participarea la atingerea scopului ei îndepărtat şi misterios justifică viaţa însăşi.

❖ Singura fericire în viaţă este aspiraţia continuă spre înainte.

❖ Dacă veţi ascunde adevărul şi îl veţi îngropa în pământ, el va creşte cu siguranţă şi va dobândi atâta putere, încât într-o zi va ieşi şi va mătura totul în calea sa.

❖ Niciodată înainte oamenii nu au avut o atitudine atât de feroce, nu au fost niciodată atât de orbi ca în timpurile noastre când au început să-şi închipuie că ştiu totul.

❖ Ingeniozitatea este adesea la un pas de stupiditatea absolută.

❖ Râsul este puterea căreia trebuie să i se supună mai marii acestei lumi.

❖ Suferinţele omului drept sunt un verdict dat de omul injust.

❖ Superstiţia e periculoasă, a admite existenţa acesteia reprezintă chiar o formă de laşitate. A avea o atitudine tolerantă faţă de superstiţie nu înseamnă oare să te împaci pentru totdeauna cu ignoranţa, să reînvii întunericul Evului Mediu? Superstiţia slăbeşte, prosteşte.

Stefan Zweig
(1881–1942)

Nuvelist, romancier, poet şi autor de biografii romanţate.

S-a născut la Viena în familia unui negustor evreu înstărit care deţinea o fabrică de textile. După absolvirea Universităţii din Viena, a plecat la Londra, la Paris, a călătorit în Italia şi Spania, a vizitat India, Indochina, SUA, Cuba, Panama. Situaţia financiară a părinţilor i-a permis, în 1901, să-şi publice fără greutate prima carte, Strunele de argint. Zweig i-a trimis prima antologie de poezii idolului său, celebrul poet austriac Rainer Maria Rilke, care i-a trimis drept răspuns o carte de-a sa. Între cei doi s-a născut o prietenie care a durat până la moartea lui Rilke.

Nuvelele lui Zweig – Amok, Zăpăceala sentimentelor, Nuvela şahului – l-au făcut popular în întreaga lume. Acestea te impresionează prin tragismul lor, te farmecă prin temele sale neobişnuite şi te fac să te gândeşti la inconsistenţele destinului uman. Romanele Nerăbdarea inimii şi Delirul transformărilor au fost publicate pentru prima dată în anul 1982, la 40 de ani de la moartea autorului.

Zweig a scris o serie de biografii romanţate ale unor oameni celebri ca Magellan, Maria Stuart, Erasmus din Rotterdam, Balzac, Maria Antoaneta. Scriitorul se baza întotdeauna pe documente, descoperind în orice scrisoare sau volum de memorii câte un motiv psihologic ascuns. Alte biografii care aparţin lui Zweig sunt Trei poeţi ai vieţii (Casanova, Stendhal şi Tolstoi), Lupta cu demonul (Hölderlin, Kleist, Nietzsche).

În anii 20-30 ai secolului XX, mulţi scriitori occidentali şi-au manifestat interesul pentru Uniunea Sovietică. Ei vedeau în această ţară singura putere care se putea opune fascismului. Zweig s-a stabilit în anul 1928 în URSS. Atitudinea sa pentru Uniunea Sovietică putea fi caracterizată atunci o curiozitate binevoitor-critică, dar care, pe parcurs, s-a transformat în scepticism.

Ultimii ani ai vieţii lui Zweig au fost ani de pribegie. Fuge din Salzburg şi se stabileşte temporar la Londra, apoi pleacă în America Latină şi în SUA şi apoi hotărăşte să se stabilească în oraşelul brazilian Petrópolis, situat în munţi.

La 22 februarie 1942, Zweig se sinucide împreună cu soţia sa, consumând o mare cantitate de somnifere.

❖ Să fii erou înseamnă să lupți și împotriva atotputernicului destin.

❖ În lupta cu morții, cei vii au întotdeauna dreptate.

❖ O disperare puternică învinge întotdeauna o forță mare.

❖ Geniul omului este întotdeauna în acord cu destinul lui.

❖ Însemnătatea spirituală a unei fapte eroice nu se stabilește niciodată prin utilitatea ei practică. Omenirea o îmbogățește doar cel care o ajută să se cunoască, care-i aprofundează conștiința creativă.

❖ Viața nu ne dă nimic gratis și pentru tot ce ne oferă destinul e determinat tainic un preț.

❖ Atunci când între un câine și o pisică se naște o prietenie, asta nu e altceva decât o alianță împotriva bucătarului.

❖ Doar totalitatea obstacolelor învinse reprezintă adevăratul criteriu al unei faptei eroice și al omului care a săvârșit-o.

❖ Orice faptă măreață a unui popor anume e săvârșită pentru toate popoarele.

❖ Forțele puternice care distrug orașe și nimicesc state rămân totuși neputincioase împotriva unui om, dacă acesta posedă destulă voință și neînfricare pentru a rămâne liber, fiindcă cei care și-au imaginat că sunt învingători asupra a milioane de oameni nu și-au putut subordona un singur lucru - o conștiință liberă.

❖ Pe omul ajuns în acea stare încât nu-i mai e frică nici măcar de ridicol te poți baza la fel de puțin ca și pe un infractor.

❖ Nu există nimic mai frumos decât un adevăr care pare neverosimil! Faptele eroice ale umanității, tocmai pentru că sunt superioare faptelor obișnuitelor pământești, au ceva de neînțeles; dar tocmai acel ceva de necrezut, care a fost săvârșit, redă omenirii încrederea în sine.

❖ Niciun medic nu cunoaște un medicament mai bun ca speranța pentru un organism și un suflet obosit.

❖ O, puterea cu privirea ei de Meduză! Cine a privit-o în față, nu-și mai poate lua ochii de la ea: rămâne fascinat și ostatic. Cine a simțit măcar o dată deliciul amețitor al puterii și al ordinului, nu mai este în stare să renunțe la el.

❖ Primul semn real al înțelepciunii politice este întotdeauna capacitatea de a abandona din timp un scop irealizabil.

❖ Cea mai sublimă, cea mai pură idee devine josnică și nesemnificativă de îndată ce un individ meschin obține puterea de a săvârși lucruri inumane.

❖ Pasiunea e în stare de multe. Ea poate trezi în om o energie supraomenească nemaipomenită. Ea e capabilă, prin presiunea sa neobosită, să stoarcă forțe tiranice chiar şi din cel mai echilibrat suflet.

❖ Destinul e poetul cel mai strălucit.

❖ O personalitate creatoare se supune unei legi mai înalte decât legea simplei îndatoriri. Pentru cel chemat spre fapte mărețe, spre descoperiri sau fapte eroice care fac omenirea să înainteze, pentru acela, patria adevărată nu e țara sa, ci fapta sa. El se simte responsabil doar în fața unei singure instanțe, în fața acelei probleme pe care trebuie să o rezolve, şi el va disprețui mai degrabă interesele de stat şi pe cele trecătoare decât angajamentul său lăuntric, care i-a fost încredințat de destinul său special, de talentul său deosebit.

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
PAŞCANI

Cuprins

CUGETĂRI ALE LUMII ANTICE 6

SECOLELE XII–VII Î.HR. 25
Bias din Priene 26
Esop 27
Hesiod 30
Hilon din Sparta 30
Homer 19
Periandru din Corint 32
Solon din Atena 33
Tales din Milet 34

SECOLUL AL VI-LEA Î.HR. 35
Anaharsis 36
Cleobulos din Lindos 36
Confucius 37
Epimenide 39
Eschil 40
Heraclit din Efes 41
Lao Zi 42
Pitagora 46
Theognis 50

SECOLUL AL V-LEA Î.HR. 51
Antisthenes 52
Aristofan 53
Artistippus 54
Democrit din Abdera 55
Diogene din Sinope 57
Herodot 58
Hippocrate 60
Isocrate 62
Platon 64
Socrate 67
Sofocle 68
Tucidide 70
Yang Zhu 72

SECOLUL AL IV-LEA Î.HR. 74
Aristotel 75
Bion din Borysthenes 78
Epicur 78
Menandru 81
Sun Tzu 84
Zi Zhuang 86

SECOLUL AL III-LEA Î.HR. 88
Cato cel Bătrân (Marc Porcius) 89
Cecilius Statius 90

SECOLUL AL II-LEA Î.HR. 91
Gaius Lucilius 92
Plaut (Titus Maccius Plautus) 92
Terențius (Publius Terentius Afer) 94

SECOLUL I Î.HR. 96
Cicero, Marcus Tullius 97
Gaius, Iulius Cezar 100
Horațiu (Quintus Horatius Flaccus) 102
Livius, Titus 107
Lucretius, Carus Titus 110
Ovidiu (Publius Ovidius Naso) 111
Publius Syrus 116
Sallustius, Crispus Gaius 123
Seneca cel Bătrân (Lucius Annaeus Seneca) 125
Seneca cel Tânăr (Lucius Annaeus Seneca) 126
Tibullus, Albius 134
Vergiliu (Publius Vergiulius Maro) 135

SECOLUL I 137
Epictet 138
Faedrus 140
Juvenal (Decimus Junius Juvenalis) 141
Lucanus, Marcus Annaeus 142
Marțial (Marcus Valerius Martialis) 142
Petronius, Arbiter Gaius 143
Pliniu cel Bătrân (Gaius Plinius Secundus) 145

Pliniu cel Tânăr (Gaius Plinius Caecilius Secundus) 147
Plutarh 150
Quintilian (Marcus Fabius Quintilianus) 154
Rufus, Quintus Curtius 156
Tacit (Gaius Cornelius Tacitus) 156

SECOLUL AL II-LEA 162
Apuleius (Lucius Apuleius Platonicus) 163
Lucian Din Samosata 164
Marc Aureliu (Marcus Aurelius Antonius Augustus) 165

SECOLUL AL IV-LEA 168
Fericitul Augustin 169
Grigorie de Nazianz sau „teologul" 171
Ioan Gură de Aur 172
Vasile cel Mare 173

SECOLUL AL V-LEA 175
Iustinian I (cel Mare) 176
Vishachadatta 177

SECOLELE VII-VIII 178
Ioan Damaschinul 179

SECOLUL AL IX-LEA 182
Rudaki (Abu Abdullah Jafar ibn Mohammad ibn Hakim
Ibn Abdurrahman Ibn Adam Rudaki Samarghandi) 183
Vasile I Macedoneanul 186

SECOLUL AL X-LEA 187
Al-Ma'arri (Abu Al-'Ala Ahmad ibn 'Abd Allah ibn Sulaiman
Al-Tanukhi Al-Ma'arri) 188
Avicenna (Abu Ali Al-Husayn ibn 'Abd Allah ibn Sina) 190
Firdoùsi (Hakim Abu L-Qasim Firdawsi Tusi) 191
Murasaki Shikibu 193

SECOLELE XI-XII 194
Abélard, Pierre 195
Monomah, Vladimir Vsevolodovici 196
Omar Haiam (Ghias Od-Din Abul-Fatah Omar

ibn Ibrahim Haiam Nişaburi) 197

SECOLELE XII-XIII 199
Al-Samarqandi (Shams Al-Din Muhammad ibn Ashraf
Al-Husayni Al-Samarqandi) 200
Anwari (Auhad-Uddin Ali Anwari) 202
Bacon, Roger 203
Bar-Hebraeus
(numele arab la naştere, Abū'l-Faraj bin Harun Al-Malati) 206
Daniil Întemnițatul 207
Nezami Ganjavi (Nižām ad-Dīn Abū Muhammad
Ilyās Ibn-Yūsuf ibn-Zakī ibn-Mu'ayyad) 208
Rustaveli, Shota 209

SECOLUL AL XIII-LEA 211
Alighieri, Dante 212
Rumi (Mawlana Jalal ad-Din Muhammad Rumi) 212
Saadi (Abu Muslih bin Abdallah Shirazi) 213

SECOLUL AL XIV-LEA 216
Boccaccio, Giovanni 217
Chaucer, Geoffrey 218
Hafez (Khwāja Šamsu D-Din Muhammad Hafez-E Šīrāzī) 220
Petrarca, Francesco 220

SECOLELE XV-XVI 225
Ali Şir Nevai (Nizam al-Din 'Ali Shir Herawi) 226
Ariosto, Ludovico 227
Bruno, Giordano 227
Da Vinci, Leonardo 228
Erasmus Din Rotterdam 231
Ficino, Marsilio 234
Guicciardini, Francesco 234
Ivan cel Groaznic (Ivan Vasilievici al IV-lea) 235
Jami (Nur ad-Din Abd ar-Ahman Jami) 236
Luther, Martin 238
Machiaveli, Nicollo 239
Margareta de Navarra 241
Michelangelo Buonarroti 242

Montaigne, Michel de 244
More, Thomas 246
Ronsard, Pierre de 247
Sebastian Brant 249
Sachs, Hans 252
Silvester, părintele (nume de mirean Medvedev) 253
Torquato Tasso 254

SECOLELE XVI-XVII 256
Cervantes Saavedra, Miguel De 257
Comenius (Jan Amos Komenský) 258
De Vega, Lope (Félix Lope De Vega Y Carpio) 260
Descartes, René 266
Galileo Galilei 267
Jonson, Ben 268
Shakespeare, William 269

SECOLELE XVII-XVIII 272
Addison, Joseph 273
Ashley-Cooper, Anthony conte de Shaftesbury 277
Baltasar Gracián y Morales 280
Bruyère, Jean de la 289
Calderón De La Barca, Pedro 293
Corneille, Pierre 294
Defoe, Daniel 298
La Fontaine, Jean De 299
Leibniz, Wilhelm Gottfried Milton, John 300
Locke, John 302
Milton, John 304
Molière (Jean Baptiste Poquelin) 305
Montesquieu (Charles Louis De Secondat, Baron) 308
Newton, Isaac 309
Pascal, Blaise 310
Penn, William 313
Petru I al Rusiei (cel Mare) 313
Pope, Alexander 314
Racine, Jean 316
Rochefoucauld, François De La 318
Spinoza, Baruch 322

Swift, Jonathan 325
Voltaire (François-Marie Arouet) 331

SECOLUL AL XVIII-LEA 335
Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de 336
Bonaparte, Napoleon 339
Burns, Robert 342
Byron, George Gordon Noel 343
Carlyle, Thomas 345
Ceaadaev, Piotr Iakovlevici 349
Chamfort, Sébastien-Roch Nicolas de 350
Derjavin, Gavriil Romanovici 356
Diderot, Denis 357
Ekaterina a II-a (Ekaterina cea Mare) 359
Fichte, Johann Gottlieb 362
Fielding, Henry 363
Fonvizin, Denis Ivanovici 365
Franklin, Benjamin 368
Goethe, Johann Wolfgang Von 373
Hazlitt, William 378
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 378
Heine, Heinrich 384
Helvétius, Claude Adrien 398
Herder, Johann Gottfried 401
Holbach, Paul Henri Thiry D' 402
Humboldt, Alexander Von 408
Hume, David 410
Jefferson, Thomas 412
Johnson, Samuel 414
Kant, Immanuel 424
Lessing, Gotthold Ephraim 425
Lichtenberg, Georg Christoph 429
Lomonosov, Mihail Vasilievici 433
Novikov, Nikolai Ivanovici 436
Paul, Jean (Johann Paul Friedrich Richter) 437
Radişcev, Aleksandr Nikolaevici 441
Rousseau, Jean-Jacques 442
Schiller, Johann Christoph Friedrich Von 446
Schopenhauer, Arthur 450

Scott, Walter 467
Sheridan, Richard Brinsley 469
Skovoroda, Grigori Savvici 470
Smith, Adam 471
Stendhal, Henri-Marie Beyle 473
Suvorov, Aleksandr Vasilievici 477
Vauvenargues, Luc de Clapiers 479
Washington, George 481

SECOLUL AL XIX-LEA 484
Arnold, Matthew 485
Balmont, Konstantin Dmitrievici 486
Feuerbach, Ludwig Andreas 487
Lermontov, Mihail Iurievici 491
London, Jack 492
Longfellow, Henry Wasworth 494
Macaulay, Thomas Babington 495
Maiakovski, Vladimir Vladimirovici 498
Mann, Heinrich 500
Mann, Thomas 501
Marx, Karl 503
Maupassant, Guy de 513
Maurois, Andre (Emile Herzog) 514
Nehru, Jawaharlal 516
Nietzsche, Friedrich Wilhelm 517

SECOLELE XIX-XX 526
Balzac, Honoré de 527
Beecher, Henry Ward 533
Belinski, Vissarion Grigorievici 535
Berdeaev, Nikolai 544
Blok, Aleksandr 549
Booker, Taliaffero Washington 550
Brecht, Bertolt 551
Briusov, Valeri Iakovlevici 552
Buckle, Henry Thomas 553
Butler, Samuel 554
Cehov, Anton Pavlovici 559
Cernîşevski, Nikolai Gavrilovici 562

Chesterton, Gilbert Keith 566
Christie, Agatha 574
Churchill, Winston 577
Darwin, Charles Robert 579
Dickens, Charles 581
Disraeli, Benjamin 583
Dostoievski, Fiodor Mihailovici 585
Dumas-tatăl, Alexander 592
Einstein, Albert 594
Emerson, Ralph Waldo 597
Feuchtwanger, Lion 604
Flaubert, Gustave 605
Florenski, Pavel Aleksandrovici 607
France, Anatole (Jacques Anatole François Thibault) 609
Fromm, Erich 612
Galsworthy, John 614
Gandhi, Mohandas Karamchand (Mahatma) 616
Gogol, Nikolai Vasilievici 617
Grin, Aleksandr Stepanovici (Grinevski) 620
Hemingway, Ernest Miller 621
Herzen, Alexander Ivanovici 623
Hugo, Victor 629
Ibsen, Henrik 632
Jubran, Khalil 634
Kafka, Franz 635
Karamzin, Nikolai Mihailovici 637
Kliucevski, Vasili Osipovici 638
Lec, Stanisław Jerzy 646
Lincoln, Abraham 652
Paustovski, Konstantin Gheorghievici 653
Puşkin, Aleksandr Sergheevici 656
Remarque, Erich Maria 659
Rolland, Romain 661
Roosevelt, Theodore 663
Rozanov, Vasili Vasilievici 665
Ruskin, John 667
Russell, Bertrand 669
Saint-Exupéry, Antoine De 676
Sand, George (Aurore Dupin) 679

Schweitzer, Albert 680
Shaw, George Bernard 684
Sienkiewicz, Henryk 688
Smiles, Samuel 690
Spencer, Herbert 691
Stevenson, Robert Louis 694
Şestov, Lev 696
Tagore, Rabindranath 697
Thoreau, Henry David 698
Tiutcev, Fiodor Ivanovici 701
Tolstoi, Lev Nikolaevici 702
Trubeţkoi, Evgheni Nikolaevici 707
Turgheniev, Ivan Sergheievici 709
Twain, Mark (Samuel Langhorne Clemens) 712
Vernadski, Vladimir Ivanovici 726
Wilde, Oscar 728
Zola, Émile 754
Zweig, Stefan 755

Ediţie literar-artistică

Enciclopedia înţelepciunii

Grupul editorial-redacţional
A. Belski, E. Golistrom, Z. Kabyş, Gh. Chiriac, O. Kobeakova,
I. Lopatin, B. Meşcereakov, A. Nikonova, O. Parhomenko,
L. Prokopenko, D. Pronin, I. Cizova, V. Toderica,
B. Frumosu, N. Cervatiuk

Traducere de
Bogdan Budes,
Nadejda Chiţan,
Alina Patrakova,
Veaceslav Şişkovski

Preţurile altor cărţi ale Companiei ROOSSA,
precum şi adresele şi telefoanele filialei care vă interesează le puteţi găsi pe site-ul
nostru www.roossa.ru sau la telefonul 8 (985) 99-99-113.

Ediţia corespunde normelor igienico-sanitare.
Editura ROOSSA vă atenţionează: mărirea preţului la carte este inadmisibilă!

Cărțile sunt corăbii pe care gândurile călătoresc pe valurile timpului, fiind transmise de la o generație la alta.

În cartea „Enciclopedia înțelepciunii" sunt adunate cele mai cunoscute aforisme de la apariția scrisului până la sfârșitul secolului al XX-lea, ale căror autori sunt renumiți scriitori, filosofi, istorici, înțelepți, personalități religioase, faruri eterne ale omenirii.

Această remarcabilă culegere de aforisme constituie o adevărată comoară a înțelepciunii omenești.

În mod cert, „Enciclopedia înțelepciunii" va deveni una dintre cărțile dumneavoastră preferate, și această bogăție spirituală o vor moșteni generațiile următoare.

Aici veți descoperi comori de gânduri și idei înțelepte ale oamenilor din toate timpurile, care vor influența benefic propria dumneavoastră viață.

WWW.ROOSSA.RU

ROOSSA

Noi nu oferim nimic la întâmplare:
am ales ce e mai bun pentru dumneavoastră!

Prețul 40 lei

978-5-91926-035-6